UTL AT DOWNSVIEW

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

BM
522
.35
L9

Elyashar, Jacob Saul
Sefer Yisa ish

Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
University of Toronto

http://www.archive.org/details/seferyiarishtesh00elya

אשר נשאך ה' אלק'יך כאשר יש"א אי"ש את בנו

ספר

יש"א אי"ש

אודה ה' בכל לבב בסוד ישרים ועדה. יסור יסרני יה ולמות לא נתנני תשב אנוש עד דכא אפילו חרב חדה. כעל כל טוב אשר גמלני אין לי פה להודות על כל שביות החמדה. וזיכני לגמרה של תורה זה ספר **יש"א אי"ש** (תשו') וס' **דברי אי"ש** (דרושים) דברי אגדה. אנא אב הרחמן האירה עיני להיות שוקד על התורה ועל העבודה. הנה נא זקנתי ושבתי ובלילה שנה מעיני נדדה. ולעת כזאת חזקני ואמצני גם כי אזקין לתורה ולתעודה. קבלו נא ידידים את מנחתי במקום תודה. מאתי הצעיר המחבר תולעת

יעקב שאול אלישר ס"ט
בא סי' **יש"א ברכה** הי"ו
ן' לאותו צדיק ונשגב הרב המופלא מנזע
היחס והמעלה כקש"ת **אליעזר ירוחם**
אלישר זצוק"ל זיע"א

נדפס

פעה"ק **ירושלם** תובב"א

שנת **אם יתמהמה חכה לו כי בא יבא** לפ"ק.

בדפוס הר"ר **שמואל הלוי צוקערמאן** ושותפו הי"ו

ישא ברכה מאת ה' וצדקה מאלק'י ישעו

ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום

541
69
46
656

בס"ד.

בינ"ו	עמ"י	עש"ו

יש"א אי"ש

חלק א"ח סימן א' הלכות תפלה :

מעי"ת נויארק יע"א :

אנא נפשאי נדרשתי לאשר בקש מאתי כבוד מע' מוהרה"ג מעוז ומגדול. ראש"ל **המרפ"א** זצ"ל לשבת זקנתו וחולשתו הרבה למען השיב מפני הכבוד לכבוד האדון הנכבד החכם היקר ונעלה כש"ת **יוסף חיים רויז** נר"ו ראש חברת בני ליון אנשי ירושת"ו שנתיסדה בעי"ת נויארק יע"א ולשאול הגיע מאת מוה"ר ראש"ל זצ"ל הנז' כי כאשר נתייסדה החברה הנז' עשו תקנות קבועות ובכלל התקנות עשו תקנה כי יתפללו בבית המדרש של החברה הנז' כמנהג אשר נהגו להתפלל האשכנזים פרושים אשר פעה"ק ירושת"ו שהוא עפ"י מנהג הגר"א ז"ל. ועתה נתוספו יחידי החברה שאינם נוהגים להתפלל עפ"י המנהג הנז' וחושבים שאינם יוצאים ידי חובתם בתפלתם. אשר משנים את מנהגם ממה שהורגלו מקדם קדמתה. וע"ז שאל כבודו אם יש ממש בדבריהם אלה האנשים אשר אינם רוצים להתפלל כפי מנהג שהנהגתם ותקנתם. ובפרט כי בטרם יכנסו בברית החברה קיימו וקבלו עליהם כל תקנות החברה וגם התקנה הנז' בכלל :

ואען ואומר דלפקע"ד הדבר פשוט שלא יוכלו לשנות ממנהגם הראשון. כאשר נהגו מימי קדם ומאבותיהם. כאשר כתב הירושלמי הביאו הרב מגן אברהם ז"ל בא"ח ריש סי' ס"ח וז"ל אבל אמרו בגמ' ירוש' אמ"ר ייסא אעפ"י ששלחנו לכם ס' התפלות אל תשנו ממנהג אבותיכם וכו' יעש"ב. וגם בתשו' פאר הדור להרמב"ם ז"ל בסי' קי"ו שאלו מאתו בעד אמירת ויכולו בליל שבת שהיו נוהגים לאמרו ורצה חכם אחד לבטלו. והשיב להם הרמב"ם ז"ל שלא ישנו ממנהג אבותיהם וצריכים לאמרו יע"ש. וכאשר כתב הרב יכין ובועז ז"ל בח"א סי' קי"ח ד"ל ע"ג שאין כח ורשות ויכולת לבטל שום מנהג שנהגו בתפלותיהם ובהלל וכיוצא אם אין במנהג שום צד איסור יעש"ב שכתב שהמבטל יכוף ראשו כאגמון וכו' :

ואתה תחזה להרב שמש לדקה ז"ל בתשו' לא"ח סי' י"א שהאריך הרחיב הדברים בפרט זה והנני מעתיק לפניך קורא נעים מקצת דבריו. אולי אינו מצוי אצליכם וז"ל כל המשנה ממנהג אבותיו ומסבב נחלה ממטה למטה אחר ירד מטה מטה. על דרך כל המשנה ידו על התחתונה. ועובר על אל תטוש וגו' וכדאמרו בירושלמי אמ"ר ייסא וכו' (כנז"ל). ולא בלבד בנוסח התפלות נאמר זה אלא אפילו על איזה מנהג אפילו מכוער וכו' וכו' עפ"י הדברים האלה אבא אל פרטי השאלה ואומר אחת משתים לא ימנע. או שהצבור שבנה הבהכ"נ נתגדל על מנהג היחידים עצמם הבאים להתפלל שם. או הוא ממנהג אחר אם נתגדל על מנהגם. ורוצה עתה אחר גמר חדוש הבנין לחדש גם המנהגים ולעזוב תורת אבותיו. לא די שאין בו כח לכוף את אחרים לנהוג כמנהג המחודש וכו' אלא שגם הוא בעצמו אינו רשאי וחוטא וחומס נפשו ונותן תפלה באבותיו שהביאוהו לחיי העוה"ז ואולי גם באביו שבשמים וכו' ואם הוא ממנהג אחר ורוצה שיגררו רבים אחריו ויטשו תורת אמם. הא ודאי ליתא ויפה יאמרו לו אם לעבדים ולשפחות נמכרנו וכו' להתנכר אותנו לאבינו שבשמים בשנוי נוסח תפלות שבידינו מאבותינו וככל שאר המנהגים שנתגדלנו עליהם מימי קדם וכו' והאריך והרחיב בדבריו הנעימים. שאין רשות לשום כ"ש לשנות נוסח התפלות כל אחד כאשר נהג מאבותיו ואבות אבותיו. ועי' בס' שער אפרים סי' יו"ד תוכחת מגולה בענין זה יע"ש :

באופן אם אבא אעי"ר להרבות ראיות והוכחות לנדון זה שלא יוכלו לבטל ממנהגם בעניני התפלות ובנוסח שלהם. אפילו כמלא נימא. אורך היריעה קטון מהכיל :

ופוק חזי להרב הגאון אחרון זמנינו הרב החבי"ף ז"ל בס' לב חיים ח"ב סי' ט' כמה האריך בראיות ברורות בתשו' לחו"ר פאריז יע"א באו"ב ותרוה למאוד. ומינה תורה יוצאה לנ"ד שלא יוכלו לשנות ממנהג אבותיהם אפי' שקבלו עליהם התקנה הזאת להתפלל כמנהג הגר"א ז"ל אין כח בידם לבטל מנהג אבותיהם כלל וכאשר עיני הקורא תחזינה להגאון חתם סופר ז"ל בח' א"ח סי' ק"א שנשאל בענין קריאת הפרשה והעולים בר"ח שרצו לקרות ולדלג כמנהג הגר"א ז"ל והוא ז"ל כתב שחייבי' לקרו' כס' הרי"ף וכמנהג הרשב"א והר"ן ז"ל וכל התפוסה. וכל המשנה ידו על התחתונה יעש"ב :

ומה

הקדמה

שמעו כי נגידים אדבר. הקדמת הצב"י המחבר. בקול רנה ותודה פי המדבר.

ובמדבר אשר ראית אשר נשאך ה' אלק'יך כאשר **ישא איש** את בנו. (דברים א' ל"א)

ישא ה' פניו אל עמו וצאן מרעיתו. כרחם אב על בנים על גוזליו ירחף ישראל לסגולתו. וינטלם וינשאם באהבתו ובחמלתו. ראו חבתכם לפני המקום המוליך אותנו במדבר בערבה וכל מעשה תקפו וגבורתו. הגם כי הולכי מדברות בניהם אינם שלהם אחת דתו. (עירובין דנ"ה ע"ב) אי מפני שמרחיקין אי מפני שמרגישין ילדי זנונים המה כדי רשעתו. לא עשה כן אלד'ינו מרחם הקיפם בענני כבוד היא כסותו היא שמלתו. שבטי י'ה עדות לישראל כי עם קדוש אתה יסך לך באברתו. וזה משבח קרא ובמדבר אשר ראית אשר נשאך ה' אלד'יך לא יטוש ה' את עמו ונחלתו. כאשר ישא איש את בנו בהיותו בישוב זרע כשר צדיק באמונ תו. וכף הדמיון דכאשר היא ממש כדמותו. כמו גבי נזיר (ירושלמי פ"ב) דאם אמר הריני נזיר מאה יום ושמע חבירו ואמר ואני כמותו. חל עליו חיוב מאה יום לקבל נזירותו. ובכן עלינו להודות לשמו הגדול על כל אשר גמלנו ולשמור מצותיו וחוקותיו אשרי המתגבר על יצרו כשהוא **איש**

ישא מדברותיו **האי"ש** העולה הנני נותן לפניכם זה ספר מוכיח עליו חזותו. קטן האיכות ילדי רוחי אשר פריו יתן בעט'ו. ישאלוני משפטי צדק להלכה ולמעשה השולח אמרתו. מקצוי ארץ שואלים הלכו דבר בעתו. והשבתי לשואלי דבר לפי מיעוט קט שכלי וקוצר השגתי הצעיר כצעירתו. אודה ה' מאד בפי אשר עד כה עזרני לסיים בכי טוב האי ספר'א נהר בטחתי בישועתו. קוראים נכבדים דרשו מעל ספר זה אולי תמצאו איזה דבר שכיוונתי להלכה דין אמת לאמיתו. ותהי זאת נחמתי שאזכה דלימרו מילתא משמאי ויהיו שפתותי דובבות כי לא ידע האדם את עתו. וסהדי במרומים וכבר מילתי אמורה בכל הספרים שזיכני ה' להוציא לאור כי אין כוונתי חלילה לעשות לי שם כשם הגדולים חקרי לב כל אחד לפי תפארת גדולתו. חס לזרעא דאבא לעלות על לב בעדי ובשמי אפי' בהרהור ח"ו הנה עדי בשמים דבר המלך ודתו. כי אם בזאת חשקי ותאותי לקיים מצותיו ואהגה בתורתו. ואשיב תשובה מאהבה לכל שואל כרצון איש **ואי"ש**

ישא ברכה אני אברך רב ברכות לכל איש אשר כברכתו. המה הגבורים המתנדבים בעם כל אחד מהם הנה שכרו אתו ופעולתו. המחזיקים ותומכים בידי הגבירים הרמים שרים וסגנים רודפי צדק מחזיקים ביד לומדי התורה יאירו ויזהירו כזהר הרקיע כצאת השמש בגבורתו. ולא אפרט בפרטות את שמותם איש את שמו הוד והדר פעלו וצדקתו. כי אם בזאת אעתיר לצורי ואברכם לכל אחד מהם ברכות עצומות הון ועושר בביתו. מושבעי'ם ועומדים בשובע שמחות ורובי ההצלחות באשר ה' אתו. ואורך ימים ישביעהו וכצנה רצון תעטרהו צנה וסוחרה אמתו. ובניו ובנותיו יציצו ויצמחו יחיו דגן ויפרחו וכל ילידי ביתו. ראוי הוא שיטול שכרו יבואו ויגידו צדקתו. יהולל **אי"ש**

ישא עול בנעוריו יתום קטן היתי רך ויחיד לאמי לזכר עולם יהיה צדיק מורי הרב רבין חסידא צור תעודה אין לנו תמורתו. **בנימין** הצדיק גדול **מרדכי** הן **נבון הרמב"ן** בעל המחבר ס' **בני בנימין** זצוק"ל וזיע"א לא אוכל לתארהו כראוי להדר גאונו כי כן ציוה לפני מותו. בצרור החיים עם חסידי עליון נהנים מזיו השכינה צרורה נשמתו. כ"ד שנים הייתי סמוך על שולחנו עם כל ב"ב הי"ו האכילנו מפיתו. וילמדני דעת ודרך תבונות ברוח מבינתו. וינהלני באורח מישור לפי דרכו וכמידתו. ותלי"ת נתגדלתי על ברכי התורה מרבה ישיבה דולה ומשקה מתורתו. וזיכני ה' להוציא לאור ס' **בני בנימין וקרב אי"ש** (תשובות) וספר **איש אמונים** (דרושים) וספר **שמחה לאיש** (תשובות) וספר **מעשה איש** (תשובות וספר **דרך איש** (דרושים) ועתה הנה הבאתי ספר **ישא איש** (תשובות) וספר **דברי איש** (דרושים) לפי מה שהשיגה דעתי דעת הדיוט מנחת עני יתום בביצתו. כללא דמילתא אין די באר קדושתו וחסידותו וענותנותו הנמצא כזה **אי"ש**

ישא פני אהה ה' אלד'ים שמע קול תחנוני הואל וברך את שני בני קירות לבי ומחמד עיני שני צנתרות והיו למאורות הרבנים המובהקים מלאים זיו ומפיקים ראשון בקודש כה"ר **חיים משה אלישר** הי"ו יצ"ו ה' את הברכה אתו. ומשנהו כסף כה"ר **נסים בנימין מרדכי אלישר** הי"ו כי ירבה כבוד ביתו. הם ונשיהם ובניהם ובני בניהם וכל יוצאי חלציהם ובנותיתם וחתניהם וצאצאיהם לעיניהם יאריכו ימיהם בטוב ובנעימים וברכות ממרומים והעושר והכבוד יחדיו יהיו תמים עד כי יבא שילה ומצא כדי גאולתו. ישבו ישרים בשובה ונחת ירדם בצלחת ברכת ה' היא תעשיר ויברכם לאמר לא יכרת לך **אי"ש**

ישא הוד ומשל וישב על כסאו כשחר נכון מוצאו בשלם סוכו ומעונתו. אבינו אב הרחמן שלח העז את מקנך קבץ צאן מרעיתך היינו חרפה לשכנינו כל הנקרא בשם עברי למען ענותו. הצמח קרן משיחך וקרנו תרום בישועתיך נגילה ונשמחה בישועתו. תן שלום בארץ תן שלום במלכיות והיה כל הארץ שפה אחת כולם ידעו אותך מקטנם ועד גדולם ולא ילמדו עוד **אי"ש**

כ"ד הצב"י **יעקב שאול** המכונה **בכור אלישר** ס"ט.

בא סי' **ישא ברכה** הי"ו.

LIBRARY
DEC 20 1976
UNIVERSITY OF TORONTO
BM 522

מקמח ומים לבד ואפי״ה מברכין עליהן במ״מ ותי׳ דהתם שאני דעיקר עשייתם מתחי׳ לא נעשו לקבוע סעודתן עליהן רק לאכלם עראי בבית המשתה או בבקר וכו׳ מוכח דאם תחילת עשייתם נעשו במקום פת לאכלם על השלחן הא ודאי דבקבע סעודתו מברך המוציא ובהמ״ז. וא״כ אם הבעה״ב שעשה הפת הזה דכ״ד עשאו לאכול אותו במקום פת הא ודאי בקבע סעודתו מברך המוציא ובהמ״ז והאי טוריתא דנקט מרן ז״ל דאפי׳ בקבע סעודתו אינו מברך אלא במ״מ איירי דידוע שאינם עושים אותו לאוכלו רק אכילת עראי ולא לאכול אותו על השולחן:

ואתה תחזה בס׳ פרח שושן כלל א׳ סי׳ ג׳ וסי׳ ד׳ דנחלקו שני גאונים הרב פרח שושן והרב מהר״א נבון ז״ל והרב גאון עוזינו הרב נחפה בכסף ח״א סי׳ ב׳ הביא כל דבריהם ודחה כל דברי הרב פרח שושן ז״ל והחזיק במעוז הרב מהר״א נבון ז״ל והעלה להלכה דדעת מרן ז״ל בטוריתא. אין שום חולק עליו כלל יעש״ב:

ובשאני לעצמי אמינא דדוקא נקט מרן ז״ל בטריתא שנאפית בכירה ומתפשטת ונעשית דקה אבל בנאפית במרחשת כי הך דכ״ד שאין לה מקום שתתפשט ונעשה עב בכי הא יודה מרן ז״ל דאם קבע סעודתו מברך המוציא ובהמ״ז ובפרט אם בתחילת אפייתה עשאה לאוכלה במקום פת וכמש״ל:

זה, עלתה מצודתי. לפי קוצר השגתי. בקיצור נמרץ כי אין הפנאי מסכים אתי. וצור ישראל י״מ וימ״ן לעבדו באמת ויושר:

הצעיר **יעקב שאול אלישר** ס״ט

בא סי׳ **ישׁ״א ברב״ה** הי״ו.

סימן ג׳ ה׳ שבת

מעי״ת **טאנג׳יר** יע״א.

בהאי שתא שבתא ומלכי **צדק מלך שלם.**

דבר אחד יחיד בדורו. מטזרח ומערב נהנין לאורו. הרב הגאון הגדול רש״ל כמוהר״ר **ישׁ״א ברכה**. יחי שמו לעולם. ובריא אולם. עד ביאת הגואל. הן משיח לישראל. תרב גדולתו. ותנשא מלכותו. כיר״א:

מלך שהשלום שלו. רב מאד מחנהו ברב גדלו. כשהגיע צעי׳ר למדב׳ר הלשון היה מלבין משום כסופא. כי בלעגי שפה. כי מי אנכי ומי ביתי. ומה מני יהלך דבר לבקש. מאת פני עליון. הארז אשר בלבנון. לפנות אל האזוב כמוני היום דל ורזה. רק ופוחז מבלי דעת ותבונה. האמנם רן אהגיא לי כי במקום אשר מצינו גדולתו. שם מצינו ענותנותו. זאת היתה לי כי הרהבתי בנפשי עז לבוא אל מול הדרת גאונו בנא לשון בקשה יאיר עינינו בהאי דינא רבה. מפני חומר שבה. והוא כי זה למעלה מחמשים שנה. היו העם נכשלים לצאת חוץ לעיר ביום השבת משארותם צרורות בשמלתם. וכו׳ וכמה טרח אותו צדיק הרב המופלא חסידא קדישא מו״ר זקני ועט״ר כמהרר״מ ן׳ ג׳ו זצוק״ל לתקן המעוות ולא עלה בידו. ועד אהרן עמד והחרים וכו׳ ומאותו יום התמ׳ע היתה לצאת וכו׳. האמנם באלו הימים נשתנה הזמן ממה שהיה מכמה טעמי וחזרו העם לצאת וכו׳. וכמו הצע׳ר עלה מסיבת החרם החמור הנוסף על אסור ההוצאה וכו׳ ובכן ההכרח אלצני לבקש איזה צד היתר מפי סופרים ומפי ספרים לפי מעוט שכלי כאשר עיני אדוני שיל״א תחזינה בפ׳ כל כתב׳י. אך ידענא בנפשאי מעוט ערכי עלי׳. גברא דלא הזי. וניבו נבזה. לית ליה ברירה. במלתא זוטרא. כ״ש ככגון דא כי צריכה רבה:

על כן אמרתי אלבה נא אל אי״ש האלקי׳ם וכל הנהרי׳ם אליו ינהרו להראות לנו את הדרך כי ממנו תוצאות חיים. ואם אזכה שיראה בעיני קדשו להסכים ע״י אשיש ואשמח כמוצא שלל רב. ואם נטיתי מדרך הישרה הנה דברי כלא היו. וסלח נא אנכי מבקש מהדר גאונו ע״פ טר׳ח. ובכן כסא כבוד מלכותו ירום ויגבה לעילא מכולהו דרגי. תרב גדולתו. ויאריך ימים על ממלכתו. כאות נפשו הרמה והנשאה וכנפש עבדו סר למשמעתו. ומוכן לשרתו. והוא הצעיר

מרדכי ן׳ ג׳ו פ״ט.

בע״ה

שאלה הנה זה ימים מקדם למעלה מחמשים שנה בזמן הרב מהריה דאתרין ה״ה מז״ה זלה״ה היו יוצאים לחו״ל ביום השבת ולא היו חוששין לאיסור הוצאה וכו׳ וכמה טרח ויגע אותו צדיק לנחותם הדרך הישרה ולהסיר מעליהם מכשול זה של ההוצאה ולא היה עולה בידו. ועד אחרן בהיות הק״ק יחד בבה״כ הג׳ בשבת תשובה אשר באו כולם לשמוע הדרשה כנהוג. חזר להוכיחם על ענין חלול השבת. ולבסוף עמד והחרים לכל אשר יצא לחו״ל ביום השבת. ומן אז והלאה נמנעו כל העם מללאת. כאשר ידוע לנו כל זה מהאנשים אשר היו בזמן הנז׳ והיו שם באותו מעמד. והן בעון ברוב הימים דאתשור דרי. זאת ועוד כי רבים המה מאחב״י הי״ו הם דרים בחו״ל מה שלא היה בזמן מז״ה זלה״ה ואחריו. ודין גרמ׳א כי הדרים שם באים לעיר אצל קרוביהם וכו׳ וכן להיפך. וכבר עשינו מה שמוטל עלינו בקשות ורכות אולי יכללו מעון החמור של החרם הנוסף על עון ההוצאה ולא עלה בידינו. כי אין לנו להעמיד הדת על תילה. ה׳ הטוב יכפר וכו׳ ומחמת חומר הענין כי רב הוא. הן מלד חומר החרם. הן מלד כי נראה הדבר קשה לבקש אופן להתיר החרם. דנר׳ שמתיר להם אסור ההוצאה. ועוד בא להפר ולבטל מה שהסכים מז״ה זלה״ה. ובכן הייתי תמיד פוסע על שתי הסעיפים. אם לבקש להם תקון על החרם אם לא. אכן כהיום הזה אשר ראינו כי גדל הכאב מאד ופשט׳ה המספחת ברוב בני העיר וכמעט ראיתי בני עליה והנם מועטים נזהרים בזה. מצורף לזה כי האנשים הללו שלמים הם ביראת ה׳ הם לוקים חלילה בגוף ונפש כאשר נבאר לקמן בע״ה. ע״כ אמרתי עת לעשות לחפש בדברי הפוס׳ ז״ל אם יש לאל ידינו להתיר החרם הנז׳ ולא יהיו נכשלים בעון החרם החמור איסור נוסף על איסור ההוצאה. וממילא רווחא לישרים בלבותם הע״י אכי״ר. ואשא את הדברים לפני הרבנים יושבי כסאות למשפט אשר מהם תצא תורה להאיר לנו איזה דרך ישכון אור:

ואען ואומר כי זה פשוט כי אף אם נאמר כי זה שהסכים והחרים שלא לצאת לחו״ל ביום השבת הוא לבדו עשאו הוא ניהו מר רבא מז״ה זלה״ה בלי הסכמת הקהל מה שעשה עשוי. ואף אם לא היה הדבר בחרם רק הסכמה לבד היו מחוייבים הקהל לקיים הסכמתו וכו׳ דכיון שהיה מקובל עליהם לרב ומנהיג לכל צרכי העיר וכו׳ הסכמתו וגזירתו וכל מה שיעשה לתקון העיר ולגדור פרץ ולהעמיד הדת עשוי ומקובל וכמ״ש הפו׳ ז״ל ומר״ן ז״ל בח״מ סי׳ ס״ב כל ב״ד וכו׳ ודוקא

גדול

ומה לנו להאריך עוד בענין הנז"ל כי אם בזאת אם אלו האנשים שאינם רוצים להתפלל כנוסח התפלה של הגר"א ז"ל אין להם עשרה כדי שיתפללו יחד כד"ת ורוצים להתפלל ביחיד בזה לא שבקינן להו שיתפללו ביחיד חלילה. וכייפינן להו שיתפללו בעשרה אף אם ישנו ממנהגם הקדום. וכמו שאיתא בש"ס ברכות ד' מ"ז ע"ב דר' אליעזר שחרר עבדו להשלימו לעשרה ועבר על מצות עשה דלעולם בהם תעבודו משום מצוה דרבים. והא ודאי דלא עדיף המנהג ממ"ע דאורייתא. וע' להגאון שיבת ציון סי' ה' שהאריך בפרט זה: — ע"כ השיגה דעתי המעט. לפי קוצר השגתי וה' ברחמיו יאיר עיני בתורתו. ויורני מדרכיו. ואלכה בארחותיו. הדרך הטוב והישר:

כ"ד נא"ה **יש"א ברכה** הי"ו ס"ט

סימן ב' ה' ברכות

לכבוד עטרת תפארתינו אבן הראשה. אבי התעודה. לישראל ויהודה. המאור הגדול מעלת רום כבוד הרה"ג רשל"ץ **יש"א ברכה** נ"י לעולם ביר"א:

שאול נשאלה מכת"ר על אודות מיני פת שעושין עתה קצת אנשים מעדת התימנים הי"ו דפעה"ק ירושת"ו והוא שמערבין קמח חטים עם מים באופן שהם נגרים כמים. ולוקחין כף נקובה באמצעיתה וסותמין הנקב באצבע הנק' אגודל וממלאין הכף מהקמח ומים הנז' ומסירין האצבע מהנקב ומריקין ממנה הקמח ומים הנז' דרך הנקב ההוא אל מחבת שעל פי התנור בתנורים שלנו אחר שנבר הוסקה אך לא כדי צורך האפיה וחוזרין ומסיקין עוד התנור תחת המחבת עד שתאפה הרקיק שבתוכה ואז לשיבת רקומה ותימולא היא מתנקבת נקבים דקים על פני כולה וקורין לו לחו"ח. אבקש ע"ז יורנו הרב המורה לצדקה בחסדו מה תהיה ברכת הרקיק הזה אם ברכת במ"מ וברכה א' מעין ג' או המוציא וברכת המזון לפי שנסתפקו ועמדו רבים במחלוקת בנויה שיש מי שמורה לברך המוציא וכו' בין כשאוכל דרך עראי בין אכילת קבע ויש שמורים דבקבע מברך המוציא וג' ברכות. ובשלא קבע מברך במ"מ ומעין ג'. ומדמין ליה להא דכתב מר"ן ז"ל בש"ע סי' קס"ח ס"ח גבי לחמניות ע"ש וגם להא דכ' מור"ם בהגה סי' קס"ח ס' י"ד וכן דבר וכו' יע"ש. ויש שאומרים דבכל גוונא אין לברך אלא במ"מ וברכה אחת מעין ג' ותלייהו מהא שכתב מר"ן לענין טריתא וכמו כן הכא בכ"ד דמאי שנא ועוד דאין בהם תואר לחם כלל. ואפי' טעם פת אין להם. והחוש יעיד ע"ז. וכן כתב הרב שניאור בסי' קע"ה באר היטב יע"ש. ועוד דאף אם תימצי לומר שיש להסתפק בדבר לחוש ולברך במ"מ עדיף מלברך המוציא. והוא נמ"ש הרב ע"ז שטוב לברך במ"מ ולא המוציא ואל יבא ש"ש לצאת ע"ש. וכן מהא דכ' הרב ברכ"י דבמ"מ היא ברכה כללית ויוצא בה אפי' על פת גמור משא"כ המוציא דברכה פרטית היא. והן עתה צריכין אנו למודעי ממעכ"ת רבינו להורות לנו את הדרך ישרה אשר נלכה בה אף כי ירבה עליו הטורח. מ"מ להיות כי לא יש בנו מוכיח ומכריע דאלן יתמי דיתמי עשה עמנו כרוב חסדך. ויבא שכמ"ה. ותבו' הרמת'ה מהרה תצמח ברה כאור החמה:

תשובה לפי מה שראתה עיני סדר הלחם אשר הובא לפני הוא ממש כמו העיסה שעושין אצלינו פעה"ק ירושת"ו שקורין אותם קטאיי"ף ועושים אותם כמו דוגמת הלחם הזה אשר הובא לפני שמטגנין המחבת במעט שמן ומערין העיסה רכה דרך נקב הכלי ועושים אותם חתיכות חתיכות עגולות בכדי למלאות אותם שקדים ואגוזים וצוקאר וכופלין אותם לשנים וקולין במחבת עוד פעם שנית ואוכלים אותם. ועל אלה אנו מברכים עליהם במ"מ וברכה אחת מעין ג' משום דהוי כמו פת הבאה בכסנין. אבל אם אוכלים אותה כך בלי שום שיתוף ובלי שום טיגון רק כמו שהיא. נראה דהוי פת גמור מפני שיש בו ממשות פת ואם קבע סעודתו עליהם חייב לברך המוציא ובהמ"ז. וכן ראיתי להרב גו"ר א"ח כלל א' סי' כ"ב ד' י"ב ע"ד שכתב וז"ל ומ"מ אין פסק זה דמרן מוסכם דיש סוברים דגם הטרייתא אם קבע עליה יברך עליה המוציא וג' ברכות ואעפ"י כן נראה להקל בכנפ'ה אליבא דכ"ע וכו' ואמנם הקאטאיי"ף אעפ"י שעיסתה רכה אינה רכה כ"כ כעיסת הכנפ'ה. וגם כששופכים העיסה מעט מעט על הכירה כשהיא ניסקת אין העיסה מתפשטת ונעשית דקה אלא מתפשטת מעט ובשנאפית יש בה עובי וממשות כשלועסין אותה ולכן יש לדונה כדין פת גמור לגמרי עכ"ל יעש"ב. והביא דבריו הרב יד אהרן בא' א"ח סי' קס"ח הגהב"י להלכה בלי חולק יע"ש. והנה בדין זה דטריתא שפסק מרן ז"ל שם בסי' קס"ח דאפי' קבע סעודתו מברך במ"מ וברכה אחת מעין ג' כתב הרב פרח שושן ז"ל בכלל א' סי' ה' דהרי"ף והרמב"ם והטור והב"ח והכל בו ומהריק"ש ז"ל כולם חלוקים עליו וס"ל דאם קבע סעודתו גם על הטריתא מברך המוציא ובהמ"ז. והאמת צריך להתבונן מה הפרש יש בין טרוקנין לטריתא. דבטרוקנין פסק מרן ז"ל שם. דס"ל אם קבע סעודתו עליהן מברך המוציא ובהמ"ז ואילו בטריתא פסק דאפי' קבע סעודתו מברך במ"מ וברכה א' מעין ג' טעמא מאי הלא שניהם בלילתם רכה. ועוד צריך לידע ולהבין לדעת הרב גו"ר ז"ל דפשיטא ליה בקאטאי'ף שהוא פת גמור ונתן טעם שיש בו ממשות כשלועסין אותם הלא גם הטרוקנין והסופגנין יש בהם ממשות כשלועסין אותם ומאי שנא:

ואולם נלע"ד לומר דעיקר הטעם הוא דטרוקנין עשייתם פירש מר"ן ז"ל שחופרין גומא בכירה ושם שופכין הקמח עם מים ואפילו שבלילתה רכה מאד מ"מ כיון ששופכין לתוך הגומא אין לו מקום להתפשט העיסה ונעשה פת ממש עב. מ"מ כיון שעיקר בלילתו רכה מברך במ"מ כשלא קבע סעודתו. אבל טוריתא שופכין את העיסה בכירה מתפשט לכל צד ונעשית דקה מן הדקה ואמטו"ל פסק מרן ז"ל דאפי' בקבע סעודתו מברך במ"מ. זה נלע"ד מדקדוק דבריו דבטוריתא נקט ומתפשט מזה מורה שזה עיקר הטעם:

ומינה דכנד"ד שלא שפכו הקמח והמים על הכירה כדי שיוכל להתפשט לכל צד רק שפכו אותו על מחבת וגם משחו המחבת במעט שמן שלא ידבק העיסה ונאפה במחבת. דאין לו מקום להתפשט יותר מדאי. דבודאי אם לא קבע סעודתו עליו מברך במ"מ דלא גרע מטרוקנין דמברך במ"מ בלי קביעות סעודה אבל אם קבע סעודתו על הטוריתא דנ"ד הא ודאי ופשוט דמברך המוציא ובהמ"ז כיון דעכ"פ עינינו הרואות דאינו דק הלחם. אלא יש בו ממשות. ואפשר דזהו הטעם של הרב גו"ר ז"ל שהעלה בקאטאיי"ף לברך המוציא בקבע סעודתו עליהן וכתב דהוי פת גמור לענין קביעות סעודה דוקא וכעין חילוק זה חילק הרב פרח שושן ז"ל שם ד' ט' ע"ב יע"ש:

ועינא דשפיר חזי להרב בית דוד ז"ל בא' א"ח סי' פ"ג שכתב לחלק בין כענין יבשין שאינם אלא

מקמח

היתגו מתחי' יכולים לבטל ולא בעי' גדולי' מן הא'. וכמו שראיתי בתשו' רבני חברון ז"ל שהובאה בתשו' מהר"י אירגאס ז"ל סי' ל"א וכן ראיתי למהר"י אשכנזי בס' קהל יהודה הג"מ בפ"ק דבילה שדקדק כן מדברי הרמב"ם דל"ק אלא בב"ד הגדול של ע"א. וכ"כ בתשו' זכרון יוסף חי"ד סי' י"ד דגם הרמב"ם ל"ק אלא גבי תקנות ב"ד דודאי היה דעתם שינהג הדבר כן לעולם. לא כן בתקנות דעבדי השתא וכו' עכ"ל הרב שער אשר ז"ל. והגם שמדברי הרב זכרון יוסף ז"ל הנז' שהביא הרב ז"ל. אם הדברים כפשטן נראה דלא מחלק במ"ש הרשד"ם ז"ל דהרמב"ם וסייעתו ל"ק אלא בב"ד הגדול של ע"א. וחי' הוא בין תקנות ב"ד לשאר תקנות דעלמא ויהיב טעמא דתקנות ב"ד ודאי דהיה דעתם שינהג כן לעולם. משא"כ להרב מהרשד"ם ז"ל אף אם יהיה תקנת ב"ד אם לא התנו וכו' יכולין לבטל דהוק הרב מהרשד"ם ז"ל שם היה שהסכימו כל הקהלות קליניס וממונים רבניה ופרנסיה וכו' ועכ"ז כ' מט' דכיון דהתנו מתחי' וכו' מכלל דאם לא התנו מתחי' וכו' יכולין לבטל הגם שנעשית על ידי הקליניס וכו' רבניה וכו' ואיך שיהיה הנר' מדברי הרב זכרון יוסף ז"ל דאם נעשית על ידי ב"ד אין יכולים הב"ד האחרון לבטלה. גם מ"ש בתשו' רבני חברון ז"ל הנז'. הנה הרבנים הנז' סיימו וכתבו זל"ה והאמת יורה דרכו מ"ש הרב הנז' בעצמו משם הרשב"א ז"ל בכל נדרי וחרמי צבור תלוים כפי המנהג וכו' ואם כן בנדון דידן יש לחקור ולדרוש בתקנה עצמה כשעשו אותה אם היתה הדעת שמי שיבוא אחריהם לא יבטלנה ואזי אין יכולת ביד הבאים אחריהם לבטלה כלל ועיקר יעו"ש. ובנדון דידן תרתי איתנהו שהיה הדבר על ידי ב"ד הוא ניהו מאריה דאתרין. והדבר פשוט כי היה אדעתא שלא תתבטל לעולם:

האמנם הדבר פשוט ומוכרע מעצמו דבשעה שהסכים והחרים לא בא בדעתו ז"ל כי באחרית הימים יבואו לידי מכשול כאשר אנחנו רואים בזמן הזה דאתבורי דרי וכו' ואנן סהדי דאם היה עולה בדעתו כך לא היה מסכים ומחרים. ובפרט כי הוא ז"ל היה ירא יראה גדולה מחומר החרם. וכמדומה כי מעולם לא החרים לשום אדם אם בא לידי מדה זו. ושמעתי מפה קדוש הוא היה אומר כי להטיל החרם הוי דבר נקל. אבל להתירו צריך גבר בגוברין. וכשהיה צריך לזה לקיום הדת וכו' היה מגזים ואומר ה"ה בחרמו של יש. ולבי אומר לי כי בענין זה כך היה המעשה להגזים על היוצאים. האמנם השערה זו לא יגהה מזור כי אף אם יהיה ספק שקול אם כך היה דבורו ספק חרם להחמיר. ואיך שיהיה הדבר פשוט כמ"ש דהוי כשגגה וכו' כי לא עלה על דעתו מה שיהיה באחרית הימים וכמ"ש:

והנה הרב שער אשר ז"ל שם דכ"ו ע"ד סיים וכתב ז"ל שוב ראיתי בתשו' חק"ל ח"ב מיו"ד דפ"ח. דהוכיח מתשו' הרא"ש ז"ל והרשד"ם ז"ל בתשו' אחרות והרשב"ץ ותשו' מרן ופ"מ ז"ל דלא בעינן עכשיו ב"ד גדול מהא' אלא דמייתי מתשו' הריב"ל ומשפטי שמואל ושאר אחרוני' דקיימו להיפך וכו' נמצא דבנ"ד איכא ספק ספיקא להקל. ספק אם גם בתקנות דעבדי השתא בעי' גדולי' וכו' ואת"ל דבעינן. דילמא קושטא קאי כדעת הראב"ד ודעמיה דהיכא דנתבטל הטעם לא בעי' וכו' וכבר נודע דגם בחרם קי"ל ספק ספיקא להקל וכו' וגם למה שפסק מהריב"ל וכו' עפ"י מ"ש המרדכי וכו' מ"מ בתלת ספיקי גם לד' המרדכי אזלינן לקולא כדברי המקור ברוך סי' כ"ה. ואם כן הכא נמי איכא תו ספיקא אחרינא מ"ש מהריב"ל ז"ל ח"ד סי' ד' דהן היום אזלינן בתר מנהגא דנהגו להתיר בקטנים. והגם דהסיק ותני דצריך לחקור אם כך הוא המנהג. וחזינן להרב פמ"א ח"א סי' מ"ד וג"ד דאמר מר דאמטו להכי אזלינן בספיקו לחומרא מ"מ הא שרית אנפשיה הדרנא בח"ב סי' ס"ט ומר הוא דאמר דאין זה כי אם מנהגו הטוב לחוש על חששות רחוקות ואין ספק דדעתו נוטה להתיר. וכיון דלא חזינן מי שיעיד להיפך. אלא אדרבא חזינן לכל מתירי ההסכמות שאינם מקפידים אם הם גדולים וכו' נר' דאין קפידא בדבר. ועפי"ז דן דינא והתיר הרב ההסכמה שבאה לפניו דהיה בחרם הכל בו וכו' כמו שיעו"ש. ושוב הביא מ"ש הרב כהנת עולם שהשיג על מ"ש הרב פמ"א והוא ז"ל השיב על דבריו. ולבסוף כ' ז"ל ומיהו הגם דנימא דמידי ספיקא לא נפקא אם נתפשט המנהג. כיון דאיכא תו תרי ספיקי אחריני להקל שפיר מצרפינן להו אהדדי ואזלינן ביה לקולא וכו' עכ"ל הרב ז"ל:

והנה בנ"ד אם כנים אנחנו כמ"ש לעיל ונכנס בכלל ספק אם בנדון כזה שכבר קודם שהסכי' והחרי' היו נזהרים מלאכת חוץ לעיר מיקרי נתפשט או לא. אם כן יש לנו תלתא ספיקות. ס' אם זה מיקרי נתפשט הא"ל ואת"ל דמיקרי נתפשט דלמא בתקנות דעבדי השתא לא בעי' גדולים וכו'. ועדיין יש להסתפק אם נתפשט המנהג להתיר בקטנים ושפיר מצרפינן להו וכמ"ש הרב ז"ל:

עוד זאת מלינו להרב יד מלאכי ז"ל בכלל הא' אות ס"ה וז"ל לא אמרי' דאין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו אלא בדבר שאם היה הוא לא היה מסכים בו. אבל בדבר שנשתנה ואילו היה אותו ב"ד קיים היה מסכים בו אין זה ביטול דבריו. שיטה מקובלת על כתובו' פ"ק דע"ו ע"ב בשם רבו וקרובו. ועי' תו"א ס"ם תר"ך ע"כ. ודון מינה ואוקי באתרין. ואף דקאמר אם נשתנה הדבר וכו' הא ודאי דאין הדבר תלוי בזה דוקא. והעיקר הוא באם היה אותו ב"ד קיים היה מסכים באופן שיהיה דנשתנה הדבר נר' דהוי כנתבטל הטעם ובנתבטל הטעם בפלוגתא מתנייא. ולהרמב"ם ז"ל ודעמיה אין יכולין לבטל וכו' וחזינן להרב ז"ל שהביא מ"ש בשיטה בשתיקה דנר' דהוי ככ"ע אלא ודאי כמ"ש דהעיקר הוי באם היה הב"ד מסכים וכו' ואנן בדידן נמי אנן סהדי שאם היה קיים היה מסכים לבטל וכמ"ש:

אלא דכל מ"ש הוא להתלמד למקום אחר באופן דלא יהיה ההסכמה או החרם לאפרושי מאיסורא או לסייג למגדר מלתא. אבל בנ"ד דהוי לאפרושי מאיסורא אף המתקן והמחרים לא היה יכול לבטלו וכמ"ש מר"ן ז"ל יו"ד בסי' רכ"ח סכ"ח ז"ל אם היתה ההסכמה גדר לרבים או סייג לתורה או לדבר מצוה אינם יכולין להתירו וכו' והוא מהריב"ש ז"ל הביאו בב"י וז"ל כ' הריב"ש בסי' ל"ו דלדבר אסור אפילו דרבנן אין מתירין לו. וראיה מהירושלמי וכו' ושם לעיל הביא לבונו ההוא דאתא לקמיה דר' יודן א"ל התר לי נדר. א"ל מהי נדרת א"ל דלא מרווחנא. א"ל וכי עבדין כדין. א"ל לשחק נדרנא. א"ל ברוך שבחר בדברי חכמים שאמרו צריך לפרש הנדר וכו' ומזה למד הריב"ש ז"ל דלדבר איסור אפי' דרבנן אין מתירין שהרי שחוק אפי' איסור דרבנן אין בו אלא שאינו עוסק בישובו של עולם. וכן סברי מרנן הרבה פוס' ז"ל הביאם מרן ז"ל שם בד' רמ"ד ז"ל כתב המרדכי בפ' השולח דמהירושלמי שכתבתי לעיל משמע שאין להתיר נדר של שחוק. וכ"כ סמ"ק. וכ"כ הגמ"י וכ"כ המרדכי עוד פ' שבועות שתים בשם ר"ת ובהגהות מרדכי פ' שבועת העדות כ"כ בשם ריב"א. ואחר כן כ' ברבינו טוביה אומר דעתה בזמן הזה יש להתיר נדר של קוביא כי כמו שנגה היא שאינם יכולין לתתאפק ולמשול ברוחם וכו' אבל הרשב"א כתב מי

שנשבע

(ב)

גדול הדור או טובי העיר שהמחוס רבים עליהם וכו'. וכתב הרב בית יהודה ח"א סי' א' הביא דברי הרב מטה שמעון ז"ל בשם הגה"ע אות ה' ז"ל ודוקא גדול הדור לא בא לבלול דייני דעלמא אלא אותם דיינים שאינם עוסקים בעניני לבור וכו' אבל כל שניתן לו רשות שקבלוהו עליהם הוי גדול הדור יעו"ש:

ובן מלינו הדבר מפורש להרב פמ"א ח"א סי' מ"ד דע"ב שכתב וז"ל ואין לפקפק ע"ז משום דתקנה זו הרב אור ברגא תיקנה ואינה הסכמת רבים שכיון שהסכימו כל העיר בשבועה וכו' וקבלוהו עליהם לרב וכו' והוא ראה בעין שכלו שהוא טובת העיר וכו' וגזר עליהם וכו' אף שאינה אלא של יחיד מחוייבים הם לקיים עליהם גזירה זו כיון שקבלוהו עליהם וכו' כ"ש שהרי הסכימו כולם ע"ז וכו' אין לספק בזה. ולא עוד אלא דמעיקרא לא היה בידם למחות ע"ז כיון שקבלוהו עליהם וכו' והביא ראיות ע"ז מדברי הפוס' ז"ל יעו"ש שהאריך:

היוצא מן האמור דאף אם היתה הסכמתו לדבר הרשות היו מחוייבים הקהל לקיים גזירתו. והנה כי כן נר' דאנן בדידן אין בידינו לבטלה דאין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו אא"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין. והיינו דוקא אם היתה הגזירה לדבר הרשות. אבל אם היתה לסייג וכו' אף אם יהיה גדול מן הא' אינו יכול לבטל וכמ"ש הרמב"ם בפ"ב מה' ממרים ב"ד שגזרו וכו' ועמד ב"ד אחר ובקש לבטל וכו' אינו יכול עד שיהיה גדול מן הא' בחכמה ובמנין וכו' בד"א בדברים שלא אסרו אותם כדי לעשות סייג וכו' אבל בדברים שראו ב"ד לאסור לעשות סייג וכו' אם פשט איסורו בכל ישראל. אין ב"ד אחר יכול לעוקרן וכו' אפי' היה גדול וכו' והראב"ד ז"ל לא שאני ליה בין נעשה הגזירה לסייג או לא. והחילוק הוא בין נתפשט איסורו בכל ישראל בין לא נתפשט. דאם נתפשט אף אם לא היתה הגזירה לסייג וכו' אין כח ביד האחרונים אף אם יהיו גדולים וכו' לבטלה יעו"ש. והנם שמדבריהם ז"ל נר' דהיינו דוקא אם נתפשט המנהג בכל ישראל דהכי נקטי בלי"ש וכן הוא הלשון בש"ס ובפוס' ז"ל ובנד"ד וכיוצא בו לא שייך כ"א בעיר א' דוקא וא"כ לא מקרי נתפשטה. לזה מלינו להרב פמ"א ז"ל בתשו' הנז' בכ' בשם התוס' ז"ל דכיון דמתחי' לא נתקנה כ"א למקום א' ובשם באותו מקום נתפשטה. הו"ל נתפשטה התקנה. וכת' הר' ז"ל שאין חולק בזה יעו"ש:

ושם הביא הר' ז"ל ס' הרמב"ם והראב"ד ז"ל הנז' וס' התו' ז"ל דסברי מרנן שאם הדבר היה מאותם י"ח דברים שגזרו בם אפי' יבוא גדול כאליהו אין שומעין לו. ובאר דברים אם פשטה התקנה אז גדול יכול להתיר וכו'. וד' הר"ן ז"ל שאם פשט איסורו אין ב"ד יכול לבטל וכו' אפי' אם יהיה כאליהו וב"ד כמו אותם י"ח דברים. ואם לא פשט איסורו ורוב הלבור יכולין לעמוד. גדול יכול לבטל ולא קטן וכו' ובכן העלה הרב לנדון דידיה שהיה סייג ונתפשט דלד' הרמב"ם והראב"ד ז"ל הדין הוא שאפי' יבוא אליהו וב"ד אין שומעין לו לבטל התקנה. אבל לד' התו' דלא אתמר הכי כ"א דוקא בי"ח דברים שאר תקנות וגזירות וסייגים משפט אחד להם וכו' אם היה הב"ד האחרון יכול לבטל. וסיים הרב ז"ל וכ' ולא עוד אלא דאפי' תקנה זו תהיה בדבר הרשות ולא תהיה בה סייג וכו' מידי פלוגתא לא נפקא לד' הראב"ד והר"ן ז"ל אפי' ב"ד גדולים וכו' אין יכולים לבטלה וכו' ולד' התו' לריכין להיות גדולים וא"כ אף בנניח שהב"ד האחרון וכו' הם גדולים וכו' נבאר הדבר בספק ופלוגתא דרבוותא וכיון בהסכמה וכו' היה בחרם הו"ל ספיקא דאורייתא ולחומרא כי כל ספק חרם להחמיר וכו' יעו"ש:

נקטינן מן האמור דבנ"ד אף אם לא היתה ההסכמה והחרם לסייג וכו' כיון דנתפשטה דמאז שהחרים ע"ז נמנעו העם מלאכת וכו' תלייא בפלוגתא הנז' וכיון שהיה בה חרם ספקו להחמיר וכמ"ש:

איברא דיש מקום לומר דנ"ד לא מיקרי נתפשטה וכו' דבאותו זמן דהיו גדוגים כמוליא משא ביום השבת דע"ז עמד והחרים שלא ללאת ולפי המשוער. ונר' שהיה השערה אמתית. כי היוצאים לא היו כ"א מעט מזער מבני העיר וזה מתרי טעמי הא' דידוע כי הימים הראשונים היו טובים מאלה ביראת ה' וכו' וזאת שנית כי הדבר הגורם ללאת בזמן הזה חו"ל ביום השבת הוא מחמת הדרים שם בחו"ל. והוא הנותן מקום ללאת ולבוא מחו"ל ומהעיר לחו"ל מה שלא היה כן בזמן שעבר כידוע. וא"כ מה מקום לומר לרובא דעלמא דבלא הסכמת הרוב היו נמנעים מללאת חו"ל דנתפשטה התקנה והחרם. ובשלמא אם היה בענין אחר כגון בדבר דכל בני העיר היו עושים אותו והסכים וגזר שלא לעשותו וע"ז נמנעו רבים מלעשותו זה ודאי מקרי נתפשטה התקנה משא"כ בנדו"ז כי בלא"ה היו רוב בני העיר נמנעים מללאת לבל יכשלו באסור ההולאה וכו' מה שייך לומר נתפשטה התקנה ברוב העיר. ואדרבא יש מקום לומר דאינהו בדידהו לא עלה בדעתם כי עליהם ג"כ עבר כוס החרם. ובדעתם כי לא היה אלא ליולאים. וא"כ ליכא חרם לדידהו:

הן אמת כי זה ודאי בורכא היא ופשי' כי החרם הנ"ל חל על כל בני העיר. ואף אם היה מקום לספק אם כולם נכללו בכלל החרם הא קי"ל ספק חרם להחמיר ואפי' יהיה הספק אם היה הענין בחרם או לא. ס"ל להרב מהרא"נ"ח ז"ל דספק חרם להחמיר הביא דבריו הר' כנה"ג ז"ל ביו"ד סי' של"ד הגב"י אות י"ז והגם שהר' מהריב"ל חולק זה וס"ל ככגון דא דיש ס' אם היה החרם לא אמרי' ספק חרם להחמי' עכ"ז אם היה ודאי החרם אלא שיש ס' אם נכלל זה בחרם ס"ל דאמרי' ס' חרם להחמיר עי' להרב כנה"ג שם ומזה דן הר' שער אשר ז"ל ח"ב בתשו' ח"מ סי' טו"ב ד' כ"ג ע"ד על דבר תקנה שעשו בקושטא אי אמרי' דגם עיר מגדלים נגררת אחריה. וכ' הר' ז"ל דאפי' תימא דמידי ס' לא נפקא אי נגררת וכו' הו"ל ס' חרם ולחומר' והביא מ"ש הר' מהרח"ש ז"ל סי' ס"א שב' דס' אם נתפשטה שם ההסכמה או לא הו"ל ספק הרם להחמיר. ושוב הביא מ"ש הר' מהרא"נ"ח ז"ל ומהריב"ל ז"ל הנ"ל שהביא הר' כנה"ג ז"ל כנ"ל יע"ש. ומכ"ש בנד"ד דנר' פשוט דליכא שום ס' כלל כיון שהם קהל א' פשי' דחל החרם על כולם ואפי' אם לא ענו אמן וכמ"ש בפוס' ז"ל. ובכן כל היולא לחוץ לעיר בשבת הרי הוא עובר על החרם. אלא דלענין לומר דנתפשטה ההסכמה עדיין יש לומר דלא מיקרי נתפש' לרוב העיר דאף לאחר שהחרים מי יאמר שמניעת היליאה אחר כך היה בשביל החרם מאחר דמעיקרא לא יצאו ולא עלה על לבם ללאת מסיבת המכשול של הולאה לשמא יבואו להיכשל בה:

עוד זאת מלינו להרב שער אשר ח"א בתשו' חיו"ד סי' י"ג דכ"ו ע"ד וז"ל אלא דמעיקרא ניחוי אכן גם לד' הר"מ ז"ל וסייעתו דל"ק אלא בתקנות ב"ד הגדול כל ע"א לא כן בתקנותינו שבזמן הזה דאף קטנים מנייהו יוכלו להתיר וכנראה מתשו' הרשד"ם ז"ל חיו"ד סי' פ"ב דקאמר דכיון דמתחי' היתנו דכל תקנה והסכמה שיעשו הממונים שלא יהיה רשות לבאים אחריהם לבטל שום דבר אינם רשאים עכשיו לבטל מכלל דאם לא היתנו

איסורא רבא ואע"ג דקי"ל אין אומרים לאדם חטוא וכו' מ"מ יש חולקים בזה כדאיתא בתוס' פ"ק דשבת ובערובין ודבר זה סובל אריכות ואין כאן מקומו וכו' ותדע דהרי בסי' ר"ח איתא בנודר נדר דאוריי' וכו' קונסין וכו' זולתי אם יש מכשול וכו' אלמא בדאיכא מכשול שאני. ואע"ג דהתם ההתרה היא על מה שכבר עבר. והכא ההתרה היא על העתיד וכו' מ"מ הסברא נותנת דבדאיכא מכשול בכל גוונא מתירין וכו' והנה הק"ק הנזכר כפי הנשמע דאי אפשר לרובם שיוכלו להתאפק. ודבר הקרוב לודאי שיעברו באיסור בנפש ויכשלו בעון החרם וכו' עכ"ל :

הנה אמת כי רבינו טוביה ז"ל מדבריו משמע דבהכי מיירי שכן כתב דעתה בזמן הזה יש להתיר נדר של קוביא כי כמו בגנה היא שאינם יכולים להתאפק ולמשול ברוחם וכו' כמ"ש דבריו מרן ז"ל גם מור"ם ז"ל דפסק כוותיה הגם דמלשונו בש"ע שכתב דיש לחוש למכשול וכו' נרא' לכאורה דעל חששא בעלמא מתירין לו. הנה מדבריו בתשו' מבואר יוצא דמיירי דקלי הדעת שאינם יכולים להתאפק וכו' וז"ל שם גם יפה כתבת להביא ראיה מדברי רבינו טוביה וכו' ולדעתי אין חולק בזה לפי דורינו וענין דורו שכתב שיצרו תוקפו ובקרוב יעבור ומ"ש הא' שאין להתיר וכו' היינו לדורש שהיה מעצור לרוחם וכו' יע"ש אבל מה נעשה דמדברי מרן ז"ל נר' דס"ל דהרשב"א ז"ל אף בכי הא דיבר וס"ל דאין להתיר שהרי אחר מ"ש רבינו טוביה ז"ל דבזמן הזה וכו' סיים וכתב אבל הרשב"א כתב וכו' מוכח דאף בזה אין להתיר וא"כ מרן ומור"ם ז"ל פלגן בהדייהו בס' הרשב"א ז"ל והנה כי כן מ"ש הרב בית יהודה ז"ל אהני לן להציל את מור"ם ז"ל ממאי דהק' עליו הרש"ך ז"ל אבל לענין דינא מידי פלוגתא לא נפקא :

גם מ"ש הרב ז"ל וז"ל ואע"ג דקי"ל אין אומרים לאדם חטוא כדי שיזכה חבירך וכו' מ"מ יש חולקים וכו' מחמת קולר המשיג ובפרט לנייר מחוק כמוני לא זכיתי להבין דב"ק ז"ל דהרשב"א בהאי מלתא דשחוק מיירי וקאמר דאין אומרים וכו' משמע דלא נר' לו שום חילוק בהאי מלתא ואף למ"ש הרב ז"ל דהרשב"א מיירי בסתם בני אדם וכו' מה שא"כ באמוד לעבור וכו' נר' דזה לא יציל למאי דקי"ל אין אומרים לאדם חטוא וכו' וגדולה מזו מצינו להרשב"א ז"ל בתשו' הביאה מרן ז"ל בב"י א"ח סימן ע"ו. בענין מי ששלחו לו בשבת שהוציאו בתו בחזקה להמירה. אם ישים לדרך פעמיו והשיב בדעתו נוטה שאין דוחין שבת וכו' דאין אומרים וכו' ואפי' איסורא זוטא לא שרינן ליה להציל חבירו מאיסורא רבא. דע"כ לא אמרי' בפ' בכל מערבין [דל"ב :] ניחא ליה לחבר למעבד איסורא זוטא וכו' אלא כשאותו איסור בא לו לע"ה ע"י אחר וכו' ועוד צריך תלמוד וכו' עד שיעמוד הדבר על בוריו ע"כ הרי התם דאי ימירוה לבת ויציאוה מדת ישראל לעבור כל ימיה וכו' ועכ"ז כתב הרב דלא אמרי' לאדם חטוא וכו' ואע"ג דנר' דלא החליט הדין שהרי כתב לבסוף ועוד צריך תלמוד וכו' אפשר דהוי משום דיש לחלק כמ"ש התו' ז"ל הביאו דבריהם מרן ז"ל שם שכתבו בתחילה כמ"ש הרשב"א ז"ל ואח"כ הק' מדתנן מי שחציו עבד כופין את רבו וכו' וקי"ל כל המשחרר עבדו עובר בעשה ותי' דשאני פו"ר דמצוה רבה היא.. ועי"ל דדוקא היכא דפשע שהדביק פת בתנור וכו' אבל היכא דלא פשע מידי שרי למעבד איסורא זוטא וכו' יעו"ש :

והנה בענין שחוק דמיירי הרשב"א ז"ל וכיוצא בו לא שייכי הנהו חילוקים של התוס' ז"ל שהרי ודאי פושע הוא. גם ליכא מצוה רבה. ועוד דמדבריהם ז"ל בפ' השולח ד"ה כופין נר' דלא סמכינן רק אתירוץ דפושע מדלא כתבו שם רק החילוק דפושע. וכן מצינו להרב מ"א ז"ל בסי' רנ"ד סוס"ק כ"א דבאמת העיקר תלוי באם פשע יע"ש וכ"כ הר' אליה רבה ז"ל בסי' ש"ו סס"ק ל"ג וז"ל ה ומתוס' גטין שם משמע דעיקר דמי' שהוא בפשיעה אפילו באיסור דרבנן אין מחללין ולא ס"ל תירוץ דמצוה רבה וכן משמע במ"א סימן רנ"ד וכו' יע"ש :

והנה התו' ז"ל שם באותו דבור על מה שהקשו מההיא דחציה שפחה דכופין את רבה משום דנהגו בה הפקר וכו' כ' בתי' שני דמצוה דרבים שאני. והנה נר' לו' דבנדון הרב ז"ל דהשאלה היתה על קהל שעשו הסכמה וכו' ואי אפשר לרובם להתאפק וכו' א"כ הוי מצוה דרבים ועבדי איסורא זוטא וכו' והרשב"א ז"ל מיירי ביחיד ואף דבתשו' השנית מיירי בקהל שהסכימו וכו' ורצו להתיר וא"כ הוי רבים שם לא כתב הרב ז"ל מזה דאין אומרים וכו' ועוד דלא בא בשאלה דלא היו יכולין לעמוד ברוחם וכו' וליכא למימר מצוה דרבים שאני. האמנם כד מעיינין' פורתא לאו מילתא היא הא דמאי דאמרי התוס' ז"ל מצוה דרבים שאני היינו בההיא דשפחה דנהגו בה הפקר ולמונעם מן האיסור דהוו עבדי הוי מצוה דרבים משא"כ בשחוק וכיוצא בו שהתרת החרם וכו' הוא גורם איסור השחוק מאי מצוה דרבים איכא. וכמ"ש הרב פמ"א ליישב מאי דהק' הרב מהריב"ל ז"ל בתשו' הנז"ל על הרשב"א ז"ל מההיא דחציה שפחה דמשמע שם בגמ' דכדי שלא יעשה איסורא רבא עבדי איסורא זוטא יע"ש ואדרבא בענין השחוק וכיוצא בו מגרעות נתן בהיותם רבים וכמש"ל בשם מהרשד"ם ז"ל ודעימיה :

גם מ"ש הרב לחלק בין ההיא דסי' ר"ח דהתם ההתרה היא על מה שכבר עבר וכו' לכאורה ק"ק דנר' פשוט דלדעת הרב מההיא דסי' ר"ח הוא כמ"ש דאף דמן הדין יש לקונסו לנהוג איסור כימים אשר עבר עכ"ז מחשש המכשול מתירין לו מיד וא"כ מאי נ"מ בזה אם הוא על מה שכבר עבר. סו"ס מן הדין יש לקונסו ואין להתירו מיד אכן מחשש המכשול יש להתירו מיד וא"כ ה"ה בדבר איסור וכו' אף דמן הדין אין לו התר. מחשש המכשול יש להתיר אלא דלזה י"ל דכוונת הרב במ"ש על מה שכבר עבר דר"ל מה שעבר עבר וכבר נאסר בבשר ויין והו לא מהני ליה התרת נדרו לאצולי יתיה מעבירה וכמש"ל בעניותין ובשמתירין לו הנדר אינו עושה איסור מכאן ולהבא באכילת הבשר. משא"כ הכא דהוי להבא וכו' ר"ל דאם נתיר להשבועה או החרם גורם לו האיסור של השחוק וכו' שעובר עליו בכל עת :

האמנם נלע"ד ואם דל הוא דכל מ"ש הפוס' ז"ל דאין להתיר, ואף אם אומר לא יכולנא להתאפק וכו' היינו אם לא עבר עדיין על החרם וכו' ועכ"ז אמרי' ישביע ליצרו וכו' אבל כאשר יהיה האופן כנ"ד שהם עתה עוברים על החרם באיסור בנפש. והדבר פשוט שכן יוסיפו לעבור. כ"ע יודו דמתירין החרם. וזה דבר שהשכל מחייבו. דכיון דכן אם נתיר החרם או לא הרי הם יוצאים לחו"ל. וא"כ אמאי לא נציל אותם מהאי עון החמור של החרם ע"י ההתרה. ובשלמא בדבר שאינו ברור כ"כ שיעברו אף אם יהיה קרוב לודאי שיעבור שתקף עליו יצרו ולא יוכל להתאפק. עכ"ז עדיין יש לומר בעונש החמור של החרם יעמוד לו מנגד ויעשה כל טצדקי וישביע ליצרו לבל יכשל וכו' ובכי הא הוא דפליגי מור"ם ומרן ז"ל. דמור"ם ז"ל ס"ל דבדבר הקרוב לודאי להיות כגון דתקף ליה יצריה ואין מעצור לרוחו אף הרשב"א יודה דמתירין לו. שכ"כ מור"ם ז"ל בתשו' אם נר' לחכמי עירך או בעיניך

לעבור

שנשבע שלא לשחק וכו' משתברא שאין נזקקין לו דשחוק בקוביא עבירה היא ואין מתירין לו נדר לעבור. ואם מפני שלא ישבילנו יצרו ישביע את יצרו וכו' ואין אומרי' לאלו שיזדקקו לדבר עבירה קטנה כדי שלא יעשה עבירה גדולה וכו' וכ' עוד על קהל שהסכימו והחרימו שלא לשחוק וכו' שאפילו כולם מסכימים להתיר אין יכולים להתי' וכו' הגע עצמך סלק את החרם וכו' היאך יסכימו להתיר את האיסור וכו' יעו"ש בב"י ועי' להרב כנה"ג ז"ל הגב"י אות. הפוס' דליין בזה דס"ל כמ"ש יעו"ש:

ואין לחלק ולומר דהפו' ז"ל לא איירו אלא על הסכמת או נדר השחוק דהוא בעצמו הוי איסור ואיך נוכל להתירו והגע עצמך סלק את החרם כמי שאינו וכו' היאך יסכימו להתיר את האיסור וכמ"ש הרשב"א הנז' וכן מדוקדק גם כן בתשו' הא' שכ' דשחוק בקוביא עבירה היא ואין מתירין לו לעבור וכו' וכמ"ש. אבל בכ"ד דלצאת ביום השבת לחוץ לעיר לית ביה איסורא וכשיתירו את החרם נר' דליכא משום מתיר את האיסור. אינו דכיון דהיתר היציאה הוא הגורם לאיסור ההוצאה הו"ל כמתיר את האיסור ממש ואין להתיר:

וביוצא בזה מצינו להר' מהריב"ל ז"ל בח"ד סי' ד' שנשאל על הסכמה שהסכימו למגדר מלתא שלא יצאו הנשים בחולו של מועד לגנות משום קלות ראש. אם יוכלו לבטל מ"ש הא' שהיו גדולים וכו'. וזאת שנית אם נאמר שמאחר שנכשלים הרבה מהקהל וכו' יש לחוש להתיר אותה וכו' והשיב זלה"ה דודאי כיון שאותם הסכמות תקנו אותם הדור הקדוש וכו' פשיטא שאין יכולין להתיר. אבל הסכמה או הסכמות שנעשו בב"ד יש להם רשות וכו' איברא וכו' דההסכמות שתקנו לאפרושי מאיסורא וכו' אין כח ביד המתקנים להתירה כדאמרינן בההוא גברא דאתא לקמיה וכו' והרשב"א האיר עינינו בשתי תשובות וכו' ע"כ הן הנה התשו' שהביא מרן ז"ל הנתנים למעלה. ואם איתא מה ראיה מייתי הרב ז"ל מהירושלמי ומתשו' הרשב"א ז"ל דמיירי בהסכמת ונדר של שחוק שאם יסלק איסור הנדר היאך יסכימו להתיר את האיסור משא"כ יציאת הנשים לגנות דלית ביה איסורא מצד עצמו אלא ודאי כמ"ש דס"ל להרב ז"ל דכיון דמהיציאה לגנות היא הגורמת לבוא לידי קלות ראש הו"ל כאילו היציאה בעצמה היא האסורה ואין נזקקין להתיר את האיסור. וכן מוכח ממ"ש הרב פמ"א סי' מ"ד הנז"ל שהביא ראיה לנ"ד מהירוש' הנז' ותשו' הרשב"א הנז' וכן מוכח מהאי דהריב"ש ז"ל בסי' קע"ח בהסכמת החטה יעו"ש:

והנה אמת יש מקום לדחוק ולומר דאין ראיה מדברי מהריב"ל הנז' דמ"ש הרב דאין כח ביד המתקנים וכו' והביא ראיה מהירושלמי וכו' לא דיבר ע"ע בשאלתו שהסכימו שלא יצאו הנשים וכו' למגדר מלתא דשם לא היה הב"ד קיים וכו' והשאלה היתה אם ב"ד האחרון יוכלו לבטל וכו' רק מלתא באנפי נפשה קא תני הרב ז"ל ג"מ למקום אחר במלתא דהוי לאפרושי וכו' שאין כח ביד המתקנים בעצמם לבטל. ואפשר דהיינו דוקא היכא דהוי על האיסור עצמו כמו השחוק האמנם מהאי דהריב"ש והרב פמ"א ז"ל הוי ראיה שאין עליה תשובה כמו שיעו"ש:

נקטינן מן האמור דאם נעשה לאפרושי מאיסורא למגדר מלתא וכו' אין כח להתירו אפילו המתקנים בעצמם ואף אם יש לחוש למכשול לשמא יבוא לעבור על החרם או על ההסכמה וכו' וכמו שכר' בתשו' הרשב"א ז"ל הנ"ל:

הן אמת שמור"ם ז"ל שם סט"ו כתב ז"ל ואם יש מכשול בנדר זה כגון שיש לחוש שיעבור בלא היתר מתירין לו לכתחילה אלא דלזה מצינו להרב ש"ך ז"ל שם ס"ק כ"ח שכ' עליו ז"ל דלשיטתיה אזיל דלדעתו אין חולק על ר' טוביה בזה וכו' אבל בתשו' רא"ש ז"ל כתב דבמלתא דאיסורא אפי' אינו רק איסורא דרבנן אין מתירין אותו ואע"ג דאיהו נוח שאומר לא ישילגנה וכו' וכ"כ ב"י בשם תשו' הרשב"א והרמב"ן ז"ל וכו' ע"כ ועוד בה דיש לחלק דרבינו טוביה ומור"ם ז"ל דפסק כוותיה לא דברו כ"א בנדר יחיד משא"כ ברבים. וכן מצינו להרב מהרשד"ם ז"ל בסי' פ"ב מחיו"ד וזל"ה ודעת החכם הפוסק שיש טוב טעם להחמיר כאשר הוא נדר והסכמת רבים ממה שהיא כשהוא נגד יחיד שפתים ישק וכו' וכ"ש דביחיד איכא למימר שלא יוכל להתאפק אבל בק"ק עם רב איך יצוייר דבר כזה וכו' וכן מצינו לרב א' הובאו דבריו בתשו' הרב שמש צדקה ז"ל סימן כ"ה זלה"ה ועוד דאפילו רבינו טוביה שהקל להתיר דהוי כשגגה בדורות הללו לא התיר אלא ליחיד משום דתקיף ליה יצריה אבל לא לצבור כמו שחילק הרשב"א ז"ל בתשו' הביאו מהר"י הלוי בתשו' סי' כ"ו וכו' ע"כ:

עוד נר' לומר דלא קאמר הכי רבי' טוביה ז"ל וגם מור"ם דפ' כוותיה אלא בשחוק ומשום דתקיף ליה יצריה טובא כידוע והוי כשגגה וכו' וכמ"ש רבי' טוביה ור"ל דהוי כנדרי שגגות. משא"כ בענין כנ"ד דלא הוי מלתא דתקיף ליה יצריה כ"כ עד שנחשוב אותו לנדרי שגגות:

ואין להביא ראיה ממ"ש מרן ז"ל יו"ד בסי' ר"ח ס"ב במי שאסר ע"ע בשר ויין אם יעבור עבירה פ' ועבר עליה ולא נזהר מבשר ויין. ובא להתיר נדרו שמתירין לו מיד. ואין צריך לנהוג איסור כימים שנהג בהם התר. כיון שיש חשש מכשול וכו' ע"כ. ונלמוד מזה דה"ה בדבר איסור שנעשה למגדר מלתא וכו' דאם יש לחוש למכשול מתירין לו שהרי התם אף דחז"ל קנסו אותו שאין להתירו עד שינהוג איסור כימים שנהג בהם התר עכ"ז היכא דיש לחוש למכשול מתירין לו מיד. זה אינו דהתם שאני דאינו רק משום קנס דוקא. ותמהו להכי היכא דיש לחוש למכשול הקלו בו להתיר לו מיד. משא"כ היכא דנעשה למגדר מלתא וכו'. דההיא דסי' ר"ח הגם כי מעיקרא נעשה למגדר מלתא וכו' שלא לעבור העבירה כיון שכבר עבר העבירה תו ליכא גדר וסייג דמכאן ולהבא בין יעבור עוד העבירה או לא הרי נאסר עליו הבשר והיין. ותו ליכא איסור בהתרתו משום שנעשה למגדר מלתא וכו' אבל אם יהיה הענין שעדיין לא עבר העבירה אין להתיר לו הבשר והיין כיון שנעשה למגדר מלתא. שלא יעבור העבירה פ' וכמ"ש הרב ש"ך ז"ל שם ס"ק י"ב דאם רוצה להתיר כדי לעבור י"א דאין מתירין לו ורמז למ"ש מרן ז"ל סי' רכ"ח סט"ו והוא מ"ש דאין מתירין נדר של איסור וכו' ע"כ וזה פשוט:

איברא דמצינו להרב בית יהודה ח"ב סי' ק' שכתב וז"ל ודע דמור"ם ז"ל פסק בהגהותיו כרבינו טוביה ז"ל וכתב הש"ך שהרב לשיטתו בתשו' אזיל וכו' ולענ"ד דודאי מור"ם ז"ל לא אשמיטתיה דברי הרשב"א ז"ל אלא דס"ל דהתם בחוק והתם בני אדם אין להתיר וכו' ורבינו טוביה ז"ל לא איירי אלא באנשים קלים וכו' וכן בזמן הזה דרוב בני אדם שוגים ומועטים בשחוק וכו' אבל בתשו' הרשב"א ז"ל לא איירי בסתם בני אדם דאפילו הוא אומר שמא יתקפנו יצרו אין לחוש לדבריו דישביע את יצרו ויגלל. ומודה הרשב"א ז"ל דאם הוא אמוד לעבור דמתירין לו דמוטב דיאכלו בשר תמותות. וכו' ובכה"ג הוא דאיירי מור"ם ז"ל וכו' דיש מכשול בדבר דהיינו דאיכא אומדנות מוכיחו' שיעבור מתירין אותו לכ"ע דניחא לן דליעביד איסורא זוטא ולא ליעביד איסורא

סי' ל"ב וכו' ע"כ. ואע"ג דבנדון של הרב שער אשר ז"ל לית ביה משום אפרושי מאיסורא או סייג וכו' ומאי דנקיט הרב ז"ל והביא ראיות וטעמות להתיר הייתי לאמולי נפשין מהביא דהרמב"ם ז"ל ודעמיה דסברי מרכן דאין לב"ד לבטל דברי ב"ד חבירו אא"כ הוא גדול וכו' וע"ז אמר דכיון דלא הועילו בתקנתם וכו' אין בזה משום מבטל וכו' אבל בנ"ד אית ביה משום אפרושי מאיסורא וכו' אי משום הא לא איריא הרי בנדון הרב מהריב"ל והרב מ"ך ז"ל דאית ביה משום אסור וסייג וכתבו דאם לא הועילו בתקנתם דיש להתיר. ותלא דינ"ה דאם לא הועילו חכמים בתקנתם אין בזה משום מבטל דברי ב"ד וכו' ואף אם היה למגדר מלתא ולאפרושי מאיסורא יש להתיר:

גם אין לומר בנ"ד עדיין מקרי הועילו בתקנתם. דאם לא הועיל החרם לגבי קלי הדעת יועיל ליראים בלבותם ויראים מן החרם. זה אינו דלגבי היראים וכו' הם נזהרים ממוציא מב"א ביום השבת ואינם צריכים לפחד עונש החרם. ומעיקרא לא הועיל החרם רק למפרים חק התורה ולגבי דידהו לא הועיל. ועוד בה כי הן בעון רובא דעלמא הם העוברים וכו' והנזהרים הלא המה מעוטא דמעוטא ונער יכתבם וספיר קרינן ביה כי לא הועילו וכו':

גם זה מצינו להרב המפורסם בדורו כמהר"ח פאלאג'י זלה"ה בספרו רוח חיים שנשאל מרב א' מעיר בנגאזי'. שהיה להם הסכמה ע"ע השחוק עשויה בדור הקודם בתוקף גדול בנח"ש וכו' ועוד הוסיפו לגזור בנח"ש וכו' על המבטלה. ולבסוף יצאה תקלה כי איזה ב"א אשר המרו את כבודם כי לא יכלו לסבול נדוי וכו' וכן באו יהודים מעיר פ'ראנקייה לדור שם ולא רצו לקבל עליהם מרות זה ונמשך הענין לשנאה וקנאה וכו' ועוד כי הפ'ראנקום ראו שהם מרוחקים וכו' עשו חלול שבת בפרהסייא בסיגארו וכיוצא. והשיב הרב ז"ל אחר שרמז בספריו נשמת כ"ח וכו' והיינו מועיל התרה וכו' כתב זלה"ה ואם מני"ל דרב גובריה ורב חיליה לאורייתא ומר באתריה אלו"ף עיר"ם מתיירא לדבר דבר כזה כ"ש אנא זעירא דירא אנפי להקל בדבר ולבקש צד כדי להתיר. אלא דהתבוננתי בדבר דלו' שקול יסקל המכשולות שיוצאים מזה ויהא שרי לן לומר דיעבו כנופייא מעשרה אנשים רובם מתופשי התורה ויתירו את החרם כמו שעשו פה אזמיר יע"א על החרמות של ההסכמות לבל יקבלו בהם. וההסכמות במקומם בלתי חרם. וכוב יעשו כל בני העיר ההתרות שבסידר מהר"ש שרעבי ז"ל וכו' עכל"ה:

הנה הגם דהרב ז"ל היה ירא להקל ולבקש צד להתיר. עכ"ז אמר מר. דלו שקול יסקל וכו' יהא שרי לן וכו' אף אנן נימא הכי כי לו ישקל וכו' רובא דעלמא נכשלים ולא פלטי מחי' ה'. וליסרים מגיע להם צערא דגופא-וגפא-וכו' וכמש"ל והחרם הוי דאורייתא. ואיסור הוצאה הוי דרבנן. ובכן יהא שרי לן וכו':

והן אמת דדברי הרב ברור מללו כי ההתרה תהיה להסיר מכשול החרם. אבל ההסכמה במקומה עומדת. אף אנן נמי הכי קאמינא לעשות בס"ד כל טלדקי עד מקום שידינו מגעת אולי נוכל להסכים באיזה אופן שיהיה ע"ד ההוצאה. ואם חלילה לא יעלה בידינו או אם לא יהיה לה קיום להסכמה כו' דאיך שיהיה יש להתיר החרם דכו' פשוט דאף הרב ז"ל ביטול דיבר הכתוב דטעמא טעים כי לו שקול וכו' ויהא שרי לן:

האמנם לבי מהסס וכחי רפה. עם כל האמור. להתיר החרם אא"כ יסכימו הקהל הי"ו הסכמה כראוי באופן נאות לבל יכשלו במוציא מב"א ביום

(ג)

השבת. ואולם כ"ז הוא אם יסכימו המורים רבני אלפין היושבים על כסא ההוראה. כי מהם תצא תורה. ואם לאו דברי אלה יהיו כאין. ואל אלקים אשים דברתי במאור תורתו יאיר עינינו. לבל נכשל בדבר הלכה כל ימי חיינו. וע"ד כ"ש הגדול יעזרנו לעובדו שכם אחד כאשר עם לבבינו. יחד איש ואשה נער וזקן אנחנו וזרענו וז"ז. הענפים דומים לשרשים. מה נעים גורלינו. יראו עינינו וישמח לבנו. כיר"א כ"ד הצב"י עבד נרצע לכל יודעי דת ודין הח"פ **טאנג'אר** יע"א בהלול דהאי שתא בלמדי **משפט"י צדק"ך** לפ"ק והיה זה שלום:

הצב"י **מרדכי ן' ג'ו** ס"ט

הסכמת ב"ד הצדק סי"ו

דפעה"ק **ירושלם** תו"ב

ראה ראינו שאלת חכם ותשובתו בצדה מאת הרב המובהק מאיר כברק כי גדול **מרדכי** רב ומו"ץ בעי"ת טאנג'יר יע"א בקי בחדרי תורה על אודות הסכמה בחרם שגזר הרב מ"ז זלה"ה זה יותר מחמשים שנה שלא יצא אדם מחוץ לעיר ביום השבת למגדר מלתא וסרך הוצאות מב"א וע"י ההסכמה הנז' נמנעו העם מלצאת וישבתו העם ביום השביעי והנה בעת"ה דאתחסור דרי וגם כי נשתנו העתים ורבים מאחב"י דרים מחוץ לעיר ומוכרחים הם לצאת ולבוא ביום השבת לראות ולבקר איש את אחיו ואיש את קרובו כידוע וע"ז רבים נכשלים ונלכדים בפח החרם ומעוטא דמעוטא האנשים האלה שלמים ויראים לנפשותם ואינם יוצאים מקיר העיר החומה הם נכוים בחמי חמין ויש להם צערא דגופא וגדל הכאב מאד באופן דאין רוב הצבור יכולים לעמוד בעתות כאל בחומר ההסכמה הנז' וע"ז עמד הרב הפוס' הנז' עמד ויעודד אה"ש ברוח מבינתו וחכמתו. ירבו כמותו. וכל דבריו מיוסדים על אדני פז קולע אל השערה לא הניח זוית ופנה אשר לא נשתעת בה בפלפול וסברה. וסוף דבר העלה להלכה בכחא דהתירא. להתיר החרם וההסכמה הנז' ולמשרי קיטרא ויען היותו מירחי ההוראה ובפרט בענין הסכמה בחרם אגב חומרא. לא רצה לעמוד על דעתו ובקש סמוכין דרבנן כי היכי דלימטי סיבא מכשורא. וע"ז שלח פס"ד הנז' ליה"ק מרן מלכא עט"ר מוה"ר הגאון הגדול **ראש"ל אי"ש** על העדה. לתורה ולתעודה. טור אודם פטדה. כי מציון תצא תורה. ומני"ר כר"ו הוא אזה לנו הח"מ ב"ד הזמן לעמוד על הפרק הוא הפס"ד הנז' ולכתוב הסכמתינו עליו. ויען דבורו הקל היא גופא גזירה. עשינו כמאוהו. ספיר גזרתו. וקראנו בכל לב קריאה נאמנה. הפס"ד הנז' וראינו שכל דבריו אמת ודק. חזקים כראי מוצק. על הדין ועל האמת. והיינו רוצים להשתעשע בד"ק באיזהו מקומן. ובפרט בענין אין אומרים לאדם חטוא וכו' כי יש לנו אריכות דברים בזה עי' להרב ברכי יוסף ז"ל בורס א"ל"ח ובס' דרכי הים ד' כ"ד וכד' פ"ח. אבל אין הפנאי מסכים וא"כ מקום לארוך שיח ולענין התפשטות הגזרה ראה ראינו מ"ש הרב הפוס' אלא דבוב הדר ותבריה לגדזי נחמת ספק חרם ולדעתינו נראה דזה לא מיקרי נתפשטה יען בלפי האמת מניעת העם מלצאת ביום השבת מחוץ לעיר אחר ההסכמה מי זה אמר שהוא מחמת החרם ולא מחמת התוכחה שהוכיח את העם בהתלהבות גדולה ונתעוררה בהם רוח טהרה ושמעו לקול מורים ואין ראיה מכמה פעמים אחרות שהוכיחם ולא שמעו לקול מורים. כי לא כל העתים מוכשרים לקבל תוכחה וע"ז נוהה תוה"ק הוכח תוכיח ואחז"ל אפי' מאה פעמים כי סוף סוף אם אבן

הוא

שקרוב הדבר לביאת מכשול והנודר דעתו קלה עליו לעבור בו ודאי מתירין לו מהאי טעמא ע"כ וככי הא מיירי רבי' טוביה שאם הדבר קרוב לביאת מכשול מתירין לו. אבל מרן ז"ל ס"ל דבכגון דא דר' טוביה שהדבר קרוב לביאת מכשול מיירי נמי הרשב"א ז"ל וס"ל דאין להתירו אבל כאשר יהיה האופן כנד"ד דהוי ברור ולגנתו הרואים אותם באים לידי מכשול יודו כ"ע דיש להתיר. ומי יתן והיה לבבם שלם להיותם נזהרים באיסור הולאה. אבל מה נעשה והיצר הרע גבר ועשה אשר זמם. ה' הטוב יכפר בעד. עכ"ז לגד הפחות נקל מעליהם המשא הכבד של החרם דהוי איסורא דאורייתא לרוב הפוסקים כידוע, משא"כ איסור הולאה דאינו אלא איסור דרבנן לדידן דלית לן רה"ר גמורה והוי כל רה"ר כרמלית לרוב הפוס' ז"ל. והגם דלס' ראבונה שהביא מרן ז"ל בסי' שמ"ה יש לנו דין רה"ר הרי בסי' ש"ג פסק כס' י"א וכ"כ מור"ם ז"ל בסי' שמ"ו ס"ג יעו"ש במ"א וט"ז ובכן נר' דיש להתיר האי גודא רבה של החרם דלמצוה יחשב לנו וכמ"ש הריב"ש ז"ל סי' תס"א הביא דבריו הרב ד"ד סי' רכ"ד דאין לך מצוה גדולה מהסיר מכשול מדרך הרבים. עוד כתב שם הרב ד"ד ז"ל שכתב הר"ן בתשו' סי' נ"א וז"ל שהתירו קצת מפרשים גבי נשבע שלא ישחוק בקוביא אעפ"י שאין לנו להתיר נדרו משום דעבירה היא וכמ"ש הירושלמי ואעפ"כ כתבו שאם ברור לנא שלא ישמור שבועתו טוב לנו להתיר וכו' עד כל שברור לנו שלא ישמור שבועתו אין היתר זה לדבר עבירה אלא לדבר מצוה כדי שלא יעבור על שבועתו עכ"ל יעו"ש :

והגם דנר' לו' דהני פוס' שהביא הר"ן ז"ל שכתבו דטוב לנו להתיר. הנה הוא רבי' טוביה ז"ל ולפי דעת מרן ז"ל הרשב"א חולק עליו כמש"ל כבר כתבנו שאם הדבר ברור בלי ספק בנדון דידן כ"ע יודו דיש להתיר. ומצוה רבה איכא בהתרתו :

ועפ"י האמור אין צורך לחלק בין ההיא דסי' ר"ח וכו' וכמש"ל. ואף אם היה הענין דומה לנדון השחוק וכיוצא בו היו מתירין לו מיד מחשש המכשול שהוא בלי ספק שהרי עבר העבירה ולא נזהר מבשר ויין וכמ"ש בתשו' הרשב"א ז"ל מהריה דהאי דינא הביאו מרן שם בב"י שכתב בשם רבותינו הצרפתים דמזקקין לו מיד כיון שעניינו של זה כן שאינו יכול לקיים נדרו וכו' :

עוד יש לנו פתח פתוח לרווחה להתיר החרם. והוא כי כן בעוונינו מחשבתו הטהורה הסכמתו וגזירתו של מז"ה זלה"ה לא הועיל בדורינו זה ותהי להיפך כי נוסף על היוצאים עונש החרם. ולגבי יראי ה' הנזהרים וכו' מטו להו פסידא בגוף ונפש ר"ל. והוא כי בזמן מז"ה זלה"ה ואחריו כמה שנים לא היה דר שום יהודי מחו"ל וישבתו העם ביום השביעי בתוך העיר אין יוצא ואין בא קלי הדעת מפחד החרם. והיראים את ה' בלא"ה היו נמנעים מחשש הולאה. אבל בימינו זה שדרים כמה בני אדם מחא"י חוץ לעיר משום בריאות הגוף כי כן גוזרים הרופאים. אם משום מיעוט הבתים אשר בעיר. ויש כמה בני אדם מהדרים בעיר שקרוביהם אביהם או אחיהם הם דרים חוץ לעיר וכן להיפך. ובעת מן העתים יהיו מוכרחים לבוא זה לזה איש את רעהו ואיש את קרובו אם הוא חולה להיות לו לעזר לבקש לו רופא ורפואות וכו' וכן כמה דברים המסתעפים מזה. ובכן המוקלים ביולדם לעשות רצון קוניהם מצמצקים ורע להם כי אין לאל ידם לצאת ולבוא מצד החרם דוקא. זהו לערא דגופא. ואית נמי לפעמים לער לנפש אשר יעבוהו שלא כרצונם. והוא שאם ידע או שמע על אחיו או על קרובו שהוא חולה ב"מ הולך מהרה ונדון ביולא חו"ל מרוב הבהלה שלא מדעתו ורצונו כאשר הוה עובדא כמה פעמים. ואף גם זאת למשתאות ולבית הכנסת וכו' יש מן הנזהרים שהולכים ובאים לחוץ לעיר שלא כרצונם אי משום למעבד נייחא להמשפחה דלא לנקיטי טינא בלבייהו. אי משום עלת היצר המראה להם היתר של שקר וכו' וא"כ מה שהסכים והחרים הרב ז"ל לתיקון וכו' ותהי להיפך בזמנינו זה שהוא קלקול לישרים ולאחרים. דעל מי שתקן והחרים שהם קלי הדעת לא הועילו חכמים בתקנתם והרי הם עוברים בשאט בנפש נוסף על איסור הולאה. והשרידים היראים לנפשותם אית להו דררא בגוף ונפש וכמ"ש. ופשיטא דכוונת מז"ה זלה"ה היתה להטיב לא להיפך. וא"כ ודאי דמעיקרא כשהחרים וכו' דעתו היה שאם לא יועיל ויוסיפו לחטוא להתיר החרם לבל ילקו בשתים חלילה :

ובעין זה מלינו להרב מהריב"ל ז"ל בח"א כלל ה' סי' ל"ה שנשאל על החרם שהחרימו במתא לארע"א הק"ק בהסכמת כולם שלא יכנסו שום אדם בבתי השרים וכו' אם לא שיקרא בשם וכו' ואחר שכתב הרב ז"ל מ"ש הריב"ש ז"ל בסי' המ"ח בטעמא דמלתא מה שסמכו עליו להתיר חכמי הקהל בלא שאלה לחרם וכו' כתב זל"ה אלא שיש מקום לחולק לחלוק ולומר שביון שזאת התקנה היא גדר לרבים וסייג לבטל ולעקור המוסרים וכו' היה נר' לכאורה שאין כח בידם ואפילו שהסכימו לדעת א' לבטל ההסכמה כזאת וכ"כ הרשב"א ז"ל בתשו' שאלה על ענין השחוק וכ"כ הריב"ש ז"ל וכו' וכד מעיינינן שפיר חזינן דאין מקום לחולק שיחלוק בזה דמדבריהם אתה למד דבנדון דידן לא שייך למימר הכי שהרי ההסכמה הזאת היתה כדי לעקור המלשינים שלא יכנסו וכו' ולא חשבו מההפסד שהיו מפסידים הסוחרים שהיו נכנסים וכו' והיו מוכרים הסחורות שלהם כדי לסלק הנזק שהיו מוסרים המלשינים ממונם של ישראל ונתקלקל הענין. באופן שהמלשינים עברו תורה חלפו חק ההסכמה ונכנסו וכו' והלשינו וכו' ונמצאת זאת ההסכמה שהיא קרובה להפסד מכמה פנים ורחוקה מן הריוח שלא הועילו כלום בתקנתם והסכמתם. בודאי שבטל ענין כיוצא בזה נאמר שדעת הקהל שיתקבצו להרחיק הנזק ולקרב להם התועלת ואם נדרו ע"ד המב"ה וית' שמו אמן יהיה נכסם עמהם להתיר וכו' ונדק כת"ר במה שהבאת ראיה מדברי הרמב"ן בשם רב האי גאון על רבים שקבלו על עלמם שיענו תעניות או שיענו תקונים. וא"כ נודע להם כי הטוב והישר לשנות הדבר כי יש לשנות וכו' ואם החרימו על הדבר רשאים הם להתיר החרם וכו' ובלבד שיראה ההיתר והשנוי כי הטוב והישר הוא עכ"ל וכו' עכ"ל הרב מהריב"ל ז"ל ודון מינה ואוקי באתרין. וגר' דנדון דידן עדיפי דהתם היה דררא דממונא. ודידן לערא דגופא ונפשא וקרובה להפסד לגבי היראים ורחוקה מן הריוח שלא הועיל וכו' :

ובן מלינו להרב בעל אשר בתשו' הנז' בסוף התשו' שכתב זל"ה והו אשכחנא טעמא לשריותא וכו' דעל ידי התקנתם היה שיאמר הגמר פה עירנו. וכיון דהן רבים עתה עם הארץ דבולחים הנמר לפ'ראנקייה ולא הועילו כלום בתקנתם שפיר אמרי' דודאי כוונתם למוה להטיב וכו' לא כן השתא דאדרבא הם מפסידים מלהרויח וכו' ונמצא דתקנתם קלקלתם ודאי דיכולין להתיר ואין זה בטול דברי הא' וכו' וכמו שראיתי בתשו' מהריב"ל ז"ל סי' ל"ט והרדב"ם ז"ל חיו"ד סס"י קכ"ב ומ"ן ח"ב סי' כ"ה דהיכא דתקנתם קלקלתם ודאי דשפיר יכולין להתיר. וכהאי גוונא חזיתי בתשו' רבני וגאוני קושטא הרב תנא דאורייתא והרב מש"א הובאו בתשו' מהר"י אירגאס ז"ל סי'

היציאה אפשר לצאת להוציא מצה ביום השבת הא ודאי בזה לא ראינו דעת מרן ז"ל דס"ל להחמיר. וכבר ראיתי לרו"מ שכתב חילוק זה ודחהו ממ"ש הרב מהריב"ל ז"ל והרב פמ"א והריב"ש ז"ל וכו':

ובשאני לעצמי אמינא לבבי לא כן יחשוב ולדבר הזה יסלח רו"מ שחילוקו שכתב רר"מ הוא חילוק אמיתי ונכון ומוסבר בעיני כל בעל שכל וראוי לקיימו ולחזקו ולאמצו כי כן כבר קדמו הרב ש"ך ז"ל שם בסי' רכ"ח ס"ק ע"ו על מ"ש מרן ז"ל אין מתירין נדר של איסור אפילו אינו אלא איסור דרבנן. כגון לשחוק ואם התירו נדר של שחוק. יש מתירין ויש אוסרין. וכתב ע"ז הרב ש"ך ז"ל בס"ק כ"ו אחר שהביא דברי הב"ח ותמה על תמיהתו כתב וז"ל אבל אינו ענין כלל לנדון שלפנינו דהתם איירי בכולא שמעתא שהנדר אינו דבר מצוה או מלתא דאסורא אלא שהוא תלוי בדבר האסור כגון שאמר קונם עלי פירות אם עברתי או אם אעבור עבירה פלונית וכו' והלכך בכה"ג הרי אין אנו מתירין הדבר אסור אלא שאנו מתירין לו הנדר של מזונות שאסר עליו משא"כ הכא שהנדר הוא דבר איסור ואנו מתירים לו הנדר לשחוק או לעשות איסור וכה"ג אין לנו ראיה שיהא מותר בדיעבד וכ"כ בתשו' הרא"ש ז"ל סי' ן' דנדר של קוביא אין לו התרה אפילו בדיעבד עכ"ל יעש"ב:

הראת לדעת דחילוקו של רו"מ כבר קדמו הרב ש"ך ז"ל ומה מאד אני תמיה על הרב ש"ך ז"ל שלא הביא ראיה לחילוק זה מתשו' הרשב"א ז"ל הביאה מרן ב"י ז"ל שם בסי' רכ"ח אחר שהביא תשו' הרשב"א של השחוק הביא עוד תשו' אחרת להרשב"א ז"ל (והיא בסי' תרל"ו) וז"ל וכתב עוד שאלת הרי שכללו בחרם שכל מי שיעבור יהיה מנודה אם יוכלו להתיר את הנדוי או לא כיון שנעשה לקיום החרם וכמו שאין מתירין החרם שהחרימו שלא לשחוק כך אין מתירין הנדוי. דעו כל מי שעבר יכולים להתיר כדרך שמתירים שאר המנודים וכן גר' שמתירים את הנדוי אפי' מכאן ולהבא שאין היתר זה בגוף האיסור ממש בגוף השחוק אלא הקנס הוא שמתירין ואיסור השחוק במקומו עומד עכ"ל:

הרי להדייא חילוקו של הרב ש"ך ז"ל הם המה דברי הרשב"א ז"ל בלתי מגרעת. ותשו' מהריב"ל ז"ל בח"ד סי' ד' היא כמעט כמו שאלה שנשאל מרן ז"ל שהיציאה לגנות היא לקלות ראש כמו שנשאל מרן ז"ל שהיציאה בשבת הנערים ובחורים למקומות המיוחדים לעבירות קשות ורעות. ואם נתיר להם לצאת בשבת או בחה"מ מי לא יבין שכבר התירו להם לעשות עבירות ביד רמה. משא"כ בנ"ד וכמובן. גם מה שכתב רו"מ שמתשו' הריב"ש ז"ל לא משמע הכי. הנה דאמרי לפקע"ד דגם תשו' הריב"ש איירי בנדון שאלתו שהסכימו שלא להוציא חטה לארץ אדום שהיה סכנת נפשות מהישמעאלים ונמצא שהוצאת החטה היא דאסירה משום פקוח נפשות וע"ז הביא דלדבר מצוה אין מתירין וכו' וליכא שום סתירה לחילוק הנז' שחילק רו"מ. גם מתשו' הרב פמ"א ז"ל ח"א סי' מ"ד איכא למימר על צד הדוחק דבקבלת הרב המורה שיש לו צד קורבה עם אחד מאנשי העיר תכף לקבלתו כבר נכשלו הקהל יען לא ימנע שיש לקרובו איזה דין עם זולתו ויבואו לפני המורה והרי יש לו צד נגיעה. הגם כי בקבלתו לא היה האיסור נגיעה אלא אח"כ מ"מ תכף לקבלתו כבר נכשלו בחשש צד נגיעה. אבל לא כן בנ"ד דאפשר שיצאו בלי שום הוצאת מצה. והאמת שהוא דוחק. ולא ידענא מה יענה הרב פמ"א ז"ל לתשו' הרשב"א והר' ש"ך ז"ל

ותשו' אשר הביא להלן בס"ד ולדידי תימה:

ואתה תחזה להרמב"ן ז"ל בתשו' המיוחסות סי' רכ"ה שנשאל באחד בחור שנדר שלא לאכול בשר ויין אם יעבור עבירה פלונית.. ועבר עליה ועוד הוסיף על עצמו ואסר עליו פירות ודברים אחרים ועוד עבר עליה והיה מתבייש לשאול פתח וחרטה ועתה מתחרט וכו' והשיב שיתירו לו מיד והאריך למעניתו ובתוך התשו' כתב וז"ל אלא שמכלל נר' לי שבכל נדרים שאינם מחמת עצמם אלא מחמת קנס אינם נדרים חזקים וסגי להו בחרטה שמתחרט עכשיו כל מה שאסר על עצמו. ונדון שלפנינו כיוצא באלו עכ"ל:

והרואה יראה שהם הם דברי הרב ש"ך שהבאתי למעלה ומן התימה שלא זכר שר לדברי הרמב"ן ז"ל כמו שלא זכר דברי הרשב"א ז"ל הנז"ל. ועוד כתב הרמב"ן ז"ל בסוף דבריו שראה לרבותינו הצרפתים שעשו מעשה באדם אחד שאסר על עצמו כל הפירות חוץ מן הדגן ועבר על נדרו והתירו לו מיד שלא יבוא לידי מכשול וכו' ודין זה הוא שפסקו מרן ז"ל בש"ע סי' ר"ח ס"ק ב' אלא שהרמב"ן ז"ל כתב עוד טעם שההתרה הוא לדבר מצוה שלא ימעט במלאכת שמים כמו שיע"ש. וזה הטעם לא נקטיה מרן ז"ל רק נקט הטעם שלא יבא לידי מכשול. וראתה עיני בדברי רו"מ שהביא דין זה דמרן ז"ל וחילק בפלפולו בחכמה והסיק בדב"ק ועפ"י האמור אין צורך לחלק בין הסיא דסי' ר"ח. וגם אנא נפשאי מסכי"ם ומעבי"ב לד"ק וגם בהסעיף שכתב שבזמן מז"ה ז"ל לא היו דיורים חוץ לעיר גם בזה אמינא דודאי אדעתא דהכי לא החרים מז"ה ז"ל כי בודאי יבואו לידי מכשול. ושהדי במרומים כי חפץ הייתי להשתעשע בכל דב"ק אך מה אעשה כי איני מופנה משום צד הן מסיבת רובי טרדותי אני קורא סירונין והן מסיבת מאור עיני ועד בשחק נאמן:

סוף דבר אני מסכים להתיר את החרם של היציאה בהסכמת כל הקהל ויסכימו לחדש את האיסור של ההוצאה בכח התורה ובחיזוקים חמורים. שלא יכשלו ח"ו בני ישראל כאשר כתב רו"מ כאשר נכון לעשות. ועי' מ"ש בשה"ק שמחה לאיש סי' ג' וסי' ו' מה שהארכתי בענין אם יש דין רה"ר בזה"ז יע"ש:

וה' ברחמיו יעזרנו ע"ד כבוד שמו לתקן ולא לקלקל וינחנו במעגלי צדק לילך בדרכיו. ולשמור תורותיו. כדרך הטוב והישר:

הצעיר **יש"א ברכה** הי"ו ס"ט

אחר החיתום ראתה עיני למור"ם ז"ל בסי' ר"ל שכתב וז"ל ואם יש נדנוד עבירה בהתרתו אין להתירו ועיין להרד"ך והריב"ש ז"ל והיא בית י"ד חדר ד' והריב"ש סי' תל"ב ושאלת הריב"ש הוא על מי שנשבע שלא לשחוק יע"ש. ונמצאו דבריו סתראי למ"ש בסי' רכ"ח הנז' ובעת לא ראיתי מי שנתעורר בזה:

ה' שבת סי' ד'

מעי"ת **בוכארה** יע"א.

נשאלתי מאת ידי"נ האדון הנכבד מו' שמחה פ'אייז נ"י שיש לו פ'אבריק של משי בעי"ת קוקאן יע"א וכל הפועלים אינם מבני ישראל והם עושים מלאכה בשבתות וי"ט אם יתבטלו יגיע הפסד הרבה לבעל

לבעל

הוא גימות וכו' הוא מכת בלא היה להם שום הכרח לצאת מיקיר העיר החולה בכל הגבור היו דרים בתוך העיר ולא היו יוצאים היוצאים כ"א לטייל ולרעות בגנים. ועי"ז בטלו רצונם מפני רצון הרב המוכיח. לא כן עתה שהם דרים מחוץ לעיר ומוכרחים הם לצאת ולבוא וכמו שהגהנו רואים פעה"ק ירושת"ו מעת שנתרבה הישוב מחו"ל מאחב"י דלא סגי בלאו הכי מלצאת ולבוא באופן שהוא דבר שאין רוב הציבור יכולים לעמוד בו ועי"ז יתבלבלו ההכרח לצאת ולבוא ועכשיו אנו רואים שלא נתפשטה ההסכמה הנז'. וכבר כתב הגאון הרא"ם ז"ל בתשו' סי' כ"ה דנתפשט איסורו לאו דוקא בעת ההסכמה ואחריה אלא אפי' לאחר שנים רבות אם עמד ב"ד אחר וראה שאין הגזרה מתפשטת בכל ישראל יש לו רשות לבטל אפי' הוא קטן מהב"ד הא' בחכמה ובמנין ובנ"ד עינינו הרואות שמרבים העם לצאת ולבוא חו"ל מחמת ההכרח ואין רוב הציבור יכולים לעמוד ודא ודא חדא היא כי שהתפשטות הוא כשיכולין לעמוד ומניעת ההתפשטות הוא מחמת שאינם יכולין לעמוד וכמ"ש הרא"ם בתשו' הנז' יע"ש. ועמ"ש הרב הפוס' בהמשך דבריו שאם היה יודע הרב מ"ז ז"ל כי באחרית הימים יבואו לידי מכשול לא היה מחרים. וכן אנן בדידן הכי מסתברא דאם היה יודע הרב ז"ל שבאחרית הימים ידורו רבים מאחב"י מחו"ל ויהיו נצרכים לצאת ולבוא לא היה מחרים. או אם היה נמצא בדור הזה היה אומר בפה מלא שלא כיון בהסכמה אלא על היוצאים בלתי הכרח לא על המוכרחים לצאת ולבוא כי דרים הם או קרוביהם חוץ לעיר. וכמ"ש הרב מהרשד"ם זלה"ה בח"מ סי' פ"א ועיין להר' נדיב לב אה"ע סי' כ"ב דהיא אומדנא רבא ואם היו בחיים המתקנים היו אומרים דלא כוונו על יבמה והביא ראיה בתשו' מהרשד"ם הנ"ל זלה"ה:

באופן דהא סלקינן והא נחתינן כי דעתינו מסכמת לכל מ"ש הרב הפוס' כוותיה ומטעמיה כי יכולים להתיר החרם ולצאת ולבוא מחוץ לעיר ומהעיר לחוץ בגפו יבוא בגפו יצא בלתי שום משא ולהזהירם על הוצאת משא כדת של תורה וישראל קדושים הם בודאי ישמעו לקול מורים כי אם התרנו את המותר לא הותר האיסור ח"ו. כ"ז שכתבנו הוא להלכה אבל למעשה הדבר תלוי באילן גדול מגי"ר מע' הרב הגאון הגדול עט"ר מוה"ר **ראש"ל** נר"ו כי על פיו יקום דבר. וגור ישראל יגילו מבגיאות וירוהו מהורתו נפלאות. הכ"ד הכו"ח פעה"ק ירושת"ו בש"א לח' אדר א' שנת התרנ"ד ליצירה בס' **על פיו יצאו ועל פיו יבאו הוא וכל בני ישראל**

ברכה עז ושלום:

הצעיר	הצעיר	הצעיר
רפאל יצחק ישראל	אברהם ב' שלמה מבורך	מורינו יחיאל בר ארדון
ס"ט	ס"ט	ס"ט

(מקום החותם ב"ד הצדק)

וזאת תשובתי אליו:

יום כ"ג לחו' אד"ר ש' ובדבר הזה האריכו ימים.

שלום רב. וישע יקרב. לאור נערב. כבוד מע' ידי"ן הרב המובהק לנגה ברק ר"מ ור"מ בקש"ת גדול **מרדכי** בהלו נר"ו. והיה אדירו. נסו"א:

רב נכבד!

יקרת מכתבו הגיעני לנכון ובתוכו רצוף פס"ד אשר כוננו יד"ק אשר נעשה שוא"ל אודות התרת החרם שהחרים מו"ה ז"ל על יציאת השבת לחוץ לעיר והאריך הרחיב ברוחב מבינתו. אשרי יולדתו. ינו ד' את הברכה אתו. והעלה להתיר החרם ואותי שאל אחוה דעי ולפי היותי עמוס התלאות מרוב עול הצבור והיחיד לילה ויום לא יתגוני בלעי רוקי ואף גם כי זקנתי ושבתי ותלישות מאור עיני הכבירו עלי ביתר שאת נתתי הפס"ד למע' הרבנים הגדולים **ב"ד** הזמן, למען יעיינו גם הם לפיה"ד וישבו כשאות למשפט והסכימו לכל ד"ק כאשר עיני לדיק יחזו הסכמתם לפי רוח מבינתם:

ואשר הנכי אחזה דשאלה זאת ממש נשאל מרן הקדוש ז"ל בס' אבקת רוכל סי' ר"ו באמצע השאלה הובאה הסכמה שהסכימו הממונים והגזברים בעלת החרם לתקן תקנה והסכמה שיש בה משום מגדר מילתא שראו כי בעוה"ר הדור פרוץ והבחורים עם נערים הולכים לטייל בשבת מחוץ לעיר במקומות מיוחדים שם עושים עבירות קשות ורעות. והסכימו שלא יוכלו לטייל בשבת מחו"ל באותם מקומות המיוחדים-לטייל והכריזו ההסכמה בכל הקהלות עפ"י החרם והוא היה המכריז וקבלו עליהם כל הקהלות. ובשבת בניה יצאו מבני ק"ק טולידו ועברו ההסכמה ויצאו לטייל וכו' וכו' כמו שמבואר שם השאלה באורך. ועל זה השיב מרן ז"ל וז"ל ראה ראיתי הסכמת ק"ק לודקא וק"ק טולידו והיא תקנת ותיקין ואין כח ביד שום אדם להתירה לפי שהיא לדבר מצוה וכו' וכך השיב הרשב"א על הסכמה שהסכימו הקהל וגזרו חרם שלא לשחוק בקוביא ואח"כ רצו להתירה והשיב שאין כח בידם להתירה מהטעם שכתבתי ודברי המערער על ההסכמה הם בטלים ומבוטלים וכו' וכל העובר על ההסכמה הנז' נכשל בחרם וגדול עונו מנשוא וכל המחזיק בידו או שיש בידו למחות ואינו מוחה עתיד ליתן את הדין עכ"ל יעש"ב:

והנה כל רואה תשו' מרן ז"ל הלזו לכאורה ידמה שהוא כענין נדון דידן ממש ומי הוא זה אשר ירהיב בנפשו עז להתיר החרם שהחרים מו"ה זלה"ה וגם הנהיגו כל הקהל כמה שנים אלא שעתה מקרוב באו בנינים חדשים מחו"ל והתחילו לקלקל ולעבור על החרם בשאט בנפש מי יוכל להתיר ולהרים המכשול מהיוצאים לחוץ לעיר היפך הסכמת מרן ז"ל שקבלנו הוראותיו גם בתשובותיו כידוע. ובפרט שכבר פסק בשלחנו הטהור ביו"ד סי' רכ"ח ס"ק כ"ח וז"ל אם היתה ההסכמה גדר לרבים או סייג לתורה או לדבר מצוה אינם יכולים להתירו וגם בנגדר של שחוק עכ"ל יע"ש. וא"כ לא נשאר לנו מקום לשאלה דנ"ד אחר שכבר יצא הדבר מפי מרן ז"ל שקבלנו הוראותיו:

ואולם יש לגדד ולומר דנדון מה שנשאל מרן ז"ל היה בענין דבדור היה להממונים והחכם שהסכימו שעיקר הטיול היה ילך למקומות המיוחדים לעבירה נמצא דלא נאסר הטיול אלא לסיבה שהיה נגרר אחר העבירה שהוא עיקר האיסור ועל העבירה היתה ההסכמה ואמטו"ל הביא ראיה מרן ז"ל מתשו' הרשב"א על השחוק וכו' דשם כתב הרשב"א ז"ל הנגע עצמך סלק את החרם איסור השחוק הוא עבירה עצמה וכו' משא"כ בנ"ד שההסכמה היתה על היציאה בשבת שאין בה שום איסור אלא גורם לבא לידי איסור כי הגב

היציאה

דכ"ה ע"א אלא לעולם סבר רב דבר שאין מתכוין אסור ותולש לאו היינו גוזז ובי"ט ה"ט דשרי דהו"ל עוקר דבר מגדולו כלאחר יד ופריך ותולש לאו היינו גוזז והתניא התולש את הכנף והקוטמו והמורטו חייב ג' חטאות ואמר ר"ל תולש חייב משום גוזז וכו' ומשני שאני כנף דהיינו אורחיה ע"כ. וכלפי האי סוגייא פסק הרמב"ם ז"ל פ"ג דה' יו"ט ה"ג השוחט בהמה בי"ט מותר לו לתלוש הצמר למקום הסכין בידו ובלבד שלא יזיזנו ממקומו וכו' אבל בעוף לא ימרוט מפני שהוא דרכו וגמלא תולש בי"ט. וכתב מרן בב"י סי' תנ"ח וז"ל וה' המגיד כתב שדעת ר' יונה והרשב"א כדעת הרמב"ם דאסר והוא ז"ל הסכים לדבריהם ולענין הלכה נקיטינן ככל הני רבוותא והרא"ש שהסכימו לאסור יעו"ש. וכן פסק בשו"ע השוחט את העוף לא ימרוט את הנוצה כדי לעשות מקום לסכין. א"כ מאחר שמרן ז"ל פסק כן ככל הנך רבוותא מי הוא זה שיכול להקל בזה ולמרוט נגד כל הנך רבוותא ופסק מרן ז"ל:

אמנם לכאורה יש לצדד דע"כ לא אסרי הני רבוותא אלא במתכוין אבל באינו מתכוין מותר וכמו שהוכיח הלח"מ ז"ל שכן הוא דעת הרמב"ם והוא שהקשה דלמה אסר רבינו תלישת הנוצות בי"ט דהא לפי המסקנא דהש"ס אמרי' אלא לעולם דבר באינו מתכוין אסור ותולש לאו היינו גוזז ובי"ט היינו משום וכו' כו' משם דלשמואל דבר שאינו מתכוין מותר ולא צריך לטעמא דעוקר מגידולו כלאחר יד אלא אפילו שהוא אורחיה מותר משום דהוא דבר שאין מתכוין מותר וא"כ הכא אפי' בעוף שהוא אורחיה מותר משום דהוי שאין מתכוין דהכי פסק רבינו בריש הלכות שבת כשמואל דדבר שאין מתכוין מותר. ותירץ כמ"ש בגמ' ובי"ט ה"ט דשרי הוא אפי' שהוא מתכוין לתלוש מטעם דמתכוין כלאחר יד בדבר שאינו אורחיה וכו' ודברי רבינו ז"ל בכאן הוא כשמתכוין ולכך כ"ט דאורחיה אבל כשאינו מתכוין ודאי דמותר כמ"ש רבינו ריש הלכות שבת הרי דסובר הלח"מ ז"ל דדעת רבינו דמה שאסר לתלוש הוא במתכוין אבל בשאינו מתכוין מותר וא"כ לכאורה גם אנו נאמר כן בדעת מרן ז"ל וכל הני רבוותא דבלא מתכוין מותר:

אבל אחר העיון יראה דחילוק הלח"מ ז"ל לא יתכן כלל והקושיא מעיקרא ליתא חדא דהא מריטת הנוצות אי אפשר אלא במתכוין וכמ"ש הר' מעיו"ט והר' מתלית השקל יעו"ש בד"ק. ועוד דהרואה יראה בדברי רבינו בפי' המשניות שכ' וז"ל וכתוב בגמ' כל כנגדו ביו"ט מותר לפי שהוא עוקר דבר מגדולו כלאחר יד ר"ל שאין דרך הצמר לתלוש אותו כך אבל העוף שדרכו לתלוש כמו שאמרנו שאני כנף דהיינו אורחיה אינו מותר לתלוש הנוצות בי"ט בשעת שחיטה הרי לך בהדיא שדעת רבינו דעיקר החילוק הוא בין אורחיה לשאינו אורחיה ואפי' שאינו מתכוין כיון שהוא אורחיה אסור וסיים ז"ל שם וזכרתי זה ואעפ"י שאינו מכונת המסכתא לפי שרוב בני אדם עוברים עליו א"כ ל"ל להתיר לתלוש הנוצות בי"ט כמ"ש:

גם מ"ש הלח"מ ז"ל וז"ל ומה שלא התיר רבינו בעוף משום מלאכה שאינה צריכה לגופה דהוה מותר לכתחילה משום שמחת יו"ט כמו חופר גומא וא"ל אלא לעפרה ופי' יע"ש לע"ד אחהמ"ר דבריו תמוהים דהא אית ליה לרבינו מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה כמ"ש בה' שבת פ"א ה"ז כר"י ועיין להפר"ח ז"ל שכ"כ דדעת רבינו דמלאכה שא"צ לגופה חייב עליה יע"ש:

וראיתי לה' על אורות ז"ל בדמ"ה שתמה ג"כ על רבינו ז"ל. דכיון דאית ליה לרבינו ז"ל דכל מלאכה שאין מתכוין מותר למה אסר למרוט הנוצה ביו"ט שהרי כתב בפ"א מה' פרה אדומה ה"ג וז"ל היו בה שתי שערות עיקרן מאדים וראשן משחיר גוזז במספרים את ראשן המשחיר ואינו חושש משום גוזז בקדשים שאין כונתו לגוז הרי דאפי' שגוזז במספרים כדי לתקן את הפרה כיון שאין כונתו למלאכה דהיינו לגוז שרי וא"כ ה"כ בי"ט אין כונתו למלאכה לגזוז הכנף אלא לעשות מקום לשחוט ואמאי כתב לאסור ומ"ש הא מהא יע"ש שהניח בצ"ע. ולפי מ"ש לק"מ דכיון דתלישת הנוצות לא אפשר אלא במתכוין משום שדרכו לתלוש ולכן אסר לתלוש ביו"ט. וא"ת מ"ש מפרה אדומה יש לומר שאני פרה אדומה דלא שכיחא כדמשני הש"ס ולק"מ כאמור יעו"ש בסוגיא היטב:

ואשר אני אחזה לתת טעם למה דאסר תלישת הנוצות ובכן יוסרו כל תלונות הלח"מ והפל אורות והוא משום דחיישינן דלמא ימלך ויחזור מלשחוט לאחר שיתלוש ונמצא למפרע שחילל יו"ט במלאכה דאורייתא בלא צורך אוכל נפש דהתולש בלא צורך אוכל נפש חייב משום גוזז והפשר דבכה"ג אפי' סמוך לשחיטה חיישינן לאמלוכי ובכיוצא בזה וגדולה מזו אמרינן בפ"ק דנדרים ד"י ע"א דהנודר לא לימא לה' קרבן דלמא אמר לה' ונמלך ולא אמר קרבן וקא מפיק ש"ש לבטלה ותניא רש"א מנין שלא יאמר לה' עולה לה' מנחה ת"ל קרבן לה' ע"כ יעו"ש. הרי דמשום איסור תורה שלא יזכיר ש"ש לבטלה חיישינן אפי' בדבור אחד שמא ימלך ולא ישלים דבורו אף שהתחיל לומר לה' אדעתא שישלים לומר קרבן וכ"ש הכא לענין שחיטה דשכיח טפי שימלך אחר שיתלוש דלפעמים יזדמן דבין תלישה לשחיטה שלחו לו דורון בשר או עוף שחוט ותו לא איצטריך לשחוט אותו ונמצא שחילל יו"ט על מגן ומשום חששא זו אסרינן ליה לתלוש ואפי' את"ל דלאמלוכי לא חיישי' מ"מ איכא חששא אחרינא שמא יארע שום פיסול בשחיטה כגון שימצא הסכין פגומה אחר השחיטה והוית נבלה דשמא נפגמה בעור דקי"ל הכי אפילו בעוף או באיזה פיסול מהדברים הפוסלים השחיטה ונמצא למפרע דחילל יו"ט בלא צורך א"כ זה כיון רבינו ז"ל באמרו אבל בעוף לא ימרוט מפני שהוא דרכו ר"ל וחיישינן שמא ימלך או הפסל השחיטה ונמצא מחלל יו"ט בלא צורך א"כ אבל בבהמה כיון שאינו אורחיה לא הוית מלאכה ואפילו אם נמלך או נפסלה השחיטה אינו מחלל יו"ט בשביל זה אבל בעוף כיון שהוא דרכו הו"ל מחלל יו"ט בלא צורך כאמור וכמו שכן הקשה מהריט"א ז"ל בס' הלכות יו"ט דכ"ו על הרמב"ן ז"ל שהתיר לתלוש הנוצות ביו"ט יע"ש וא"כ אמרי' דזו דעת כל הני רבוותא דאסרי ולפי"ז ודאי דלא שני לן בין יכול לשחוט בלא תלישה לאינו יכול וזה פשוט:

ושמעתי דיש מי שמתיר בזה למי שהוא טבח מתא ומטו בה משם הרב הלכה למעשה ז"ל ולדעתי הקלושה לא יתכן מטעמא דכתבנו וכ"ש במקום שיש שוחטים אחרים שיכולים לשחוט בלי תלישה דבודאי הגמור אין להתיר כלל לאותו שוחט קהל שאינו יכול ודברי הרב הלכה למעשה יש לראות על מה אדניו הטבעו ואין בידינו לראות:

המורם מכל האמור דאין מקום להתיר תלישה בין לטבח מתא בין לאחרים בין אפשר לשחוט בלא אפשר. ועוד בה דאם איתא דיש לחלק בהכי לא ליסתמיט שום אחד מהפוס' לחלק בהכי ועל כיוצא בזה אמרו אם הלכה רופפת בידך פוק חזי מאי עמא דבר. ובפרט בדבר שכמעט ברוב תפוצות הגולה

לבעל הבית והפ'אבריק הנז' עם שאינגה ברחוב היאודים מ"מ הולכים שם מבני ישראל ורואים את הפועלים עושים מלאכה בשבתות וי"ט ואיכא גם מפני מראית העין ועי"ז לאחול הגיע אם יש איזה תקון לבקש היתר לעשות המלאכה הנז' בשבתות וי"ט שלא יגיע לו נזק והפסד אם יתבטלו :

ואען ואומר כי לפי מה שהתבוננתי בספרי רז"ל לא מצאתי תקון היותר מוכשר ומוסכם כי אם שיהיו הפועלים שותפים בעסק הפ'אבריק הנז' שיהיה להם איזה חלק בגוף העסק ובריוח. וגם יפרסם לכל יושבי העיר שהפועלים יש להם חלק מעט בשותפות בפ'אבריק הנז' ואזי יכולים הפועלים לעשות מלאכה דכ"ע ידעי דאדעתא דנפשייהו עבדי וזהו התקון המוכשר לפקע"ד ואם הבעל הבית בעל הפ'אבריק מתעסק גם הוא בעסק הפ'אבריק יכול לעשותם שותפים להפועלים ולהתנות עמהם. מעיקרא מתחלת השנה שריוח יום שבת וי"ט יהיה להפועלים וכנגדם יקח הבעה"ב ריוח יום אחד או יומים או ג' ימים מימות החול וגם זה צריך שיתפרסם בעיר. ובסוף השנה לא יתחשב עם השותפי' כמה עלה הריוח של יום שבת אם עלה כנגד יום החול בל. עצמו אלא כל אחד יקח הריוח מיום שלו כפי מה שיעלה לו זהו הדרך היותר מוכשר לפקע"ד :

ושורש מקור דין זה הוא בסוף פ"ק דע"ז ד' כ"א ע"ב ועי' מ"ש רש"י ז"ל והתוס' ז"ל שם בד"ה אריסותיה קא עביד הארוך. ועי' להר' אדרת אליהו למהר"א קוב'ו ז"ל בסי' ה' מה שהאריך בדעת רש"י והתו' ז"ל. ועי' להרמב"ם ז"ל פ"ו מה' שבת ומ"ש הרב המגיד ז"ל שם ועי' להטור א"ח סי' רמ"ג ולמרן ז"ל בב"י בשם מהרי"א ז"ל ובש"ע בסי' רמ"ג ובסי' רמ"ז ועי' להמג"א ז"ל שם בס"ק ה' ועי' להב"ח והט"ז זלה"ה ולהרב יד אפרים ז"ל בסי' רמ"ג שהאריך הרחיב שם ומה שעלה לדינא. ועי' להרב נחלה ליהושע סימן י"ג :

באופן כי זהו לענ"ד. התקון היותר מוכשר. אליבא דכולי' עלמא ודי בזה. כ"ד נא"ה המקוה לעבודתו עבודת האל באמת ויושר :

הצעיר **יעקב שאול אלישר** הי"ו
בא סי' **יש"א ברכה** הי"ו

ה' ספירת העומר סי' ה'

למצרים יע"א .

בענין ברכת העומר שיש מקומות שהצבור מברכים על ספירת העומר וסופרי' ואח"כ מברך הש"ץ וסופר. ויש מקומות שבתחילה מברך הש"ץ וסופר ואח"כ מברכים הצבור וסופרים. ובשאלתי איזה מהם עדיף או לברך הצבור בתחילה או הש"ץ בתחילה. הנה מדברי השואל להרשב"א ז"ל באלפיו בסי' קכ"ו ובסי' נח"ת מוכח דהמנהג היה שהש"ץ היה מקדים ואחריו היו מברכים הצבור. ובסתירת שתי תשו' הרשב"א הללו כבר עמד הרב פר"ח ז"ל א"ח סי' תפ"ט יע"ש והר' ערך השלחן בסי' הנז' גם הוא יישב ב' תשו' הרשב"א הללו יע"ש שדבריו דחוקים. והרב המבי"ט ח"א סי' ק"פ כתב דרוב המקומות היו נוהגים לברך הצבור בתחילה ומיעוט נוהגים שהש"ץ מברך בראשה. ונתן טעם להנוהגים לברך הצבור בתחי' והמתבונן היטב שהטעם הוא דחוק יע"ב :

והרב יד אהרן ז"ל שם בסי' הנז' כתב דיברכו הצבור תחילה ואח"כ הש"ץ. ועיין להרב ברכי יוסף בסי' הנז' ס"ק ו' שהאריך בזה יע"ש. ועיינא דשפיר חזי להרב בן ידיד ה' תמידין ומוספין ד' כ"ג ע"ב שתי' ב' תשו' הרשב"א ז"ל בפירוש מרווח וכתב דמהשואל להרשב"א מוכח שהמנהג היה שהש"ץ היה מברך תחילה כדכתיבנא ומה נעמו דבריו ז"ל שם כתב שאמירת הש"ץ הספירה בתחילה מועיל להזכיר היחידים ולהודיעם כמה הם ימי הספירה שלא יטעו. וימנו אח"ך הם מנין שלם יע"ש ועיין בס' דברי מנחם בסי' הנז' הגהב"י ואחרון אחרון חביב הרב החבי"ף ז"ל בס' מועד לכל חי סי' ב' ס"ק י"ט כתב וז"ל לפי מ"ש בשיירי כנה"ג וכו' אבל יש מקומות שהש"ץ מברך תחילה על ספירת העומר מסיבה דהעם הנמצאים מבקשים לשמוע כדי לידע החשבון ולברך אחרי כן ומאן דנהג הכי לא משתבש ואדרבא בכל דבר שבקדושה דאתי בכפילא אשכחן דש"ץ קדים בריבא להצבור דאומר הוא תחי' ואחריו הצבור יע"ש :

באופן דמנהג זה לברך הש"ץ בתחילה הוא יותר נכון ונאה ומוסכם שיש כמה בני אדם בורים וריקנים בדור הזה ואינם יודעים מספר הימים וברכתם לבטלה תהיה. ולא אכחד כי מקטנותי וילדותי המנהג היה פעה"ק ירושת"ו בכל הבתי כנסיות וכל המקומות שהיו מברכים הצבור תחילה ואחריהם הש"ץ. ומזה זמן לא כביר כמו שנתים ימים שמע' גבאי ומנהלי הבתי כנסיות כולם המה ראו בעיניהם כמה וכמה בני אדם שהיו טועים במספר הימים והנהיגו את כל הבתי כנסיות שיברך הש"ץ תחילה ועדיין הם נוהגים בכל הבתי כנסיות מנהג זה אבר מחזה שדי יחזה. ואכן בדידן לא מחינו בידם הגם שבטלו מנהג קדמון מזה כמה שנים. כיון שידענו שכוונתם לשמים לברך ברכה והספירה כתקנה וכן ראוי להיות חוזר. ובכן ממילא רווחא שמעתתא כי מנהג זה הוא היותר הגון וד"ב. את זה הודעתי לבואלי דבר וגור ישראל י"מ ויורינו מדרכיו ונלכה בארחותיו בדרך הטוב והישר :

הצעיר **יעקב שאול אלישר** הי"ו ס"ט

ה' יו"ט סימן ו'

יום ה' ס' מטהו יפרח ש' ויתברכ'ו ב'ו לפ"ק ,

איש אחד מן הרמתי'ם. גדול בישראל **אי"ש** ירושלם. אור יקרות מעטה תהלה. נר ישראל מאור הגולה. רב תנא. מרנא ורבנא. עט"ר. וצ"ת. בקש"ת מוהר"ר **יש"א** ברכה בהלו נר"ו. ינון שמו והיה אדירו. חי ומלא ברכות הטובה. ובריא אולם עוד ינוב בשיבה. כיר"א !

הנה לשלום מ'ר עובר פתח התיב'ה שלום ר"ב. שאלת תלמיד לרב שלמיה דמר יסגא. כארז בלבנון ישגא:

ואחרית שלום כנאות ויאות לפי כבודו אשתחוה אפים ארצה לפני המלך ואחוי קידה. ואבא היום לשאול ממע' כבוד אדוני נא לשון בקשה אשאלה ממנו מענה. שאלתנו הבאה אליו תוך מכתבינו זה בענין תלישת הנוצות מבית שחיטת העוף ביו"ט אחלה פני"ק יפן אלינו ברחמים להשיבנו דבר ביפשא"ק :

שאלה שוחט שאינו יכול לשחוט כ"א בתלישת הנוצות אי שרי לתלוש ביו"ט או לאו :

תשובה הנה עיקר שרשי' דהאי דינא במס' בכורות דכ"ה

בס' מעם לועז ד' י"ג והרבה מפרשים זכורני שכתבו הטעם שמא ימות ועי' להגאון חק"ל א"ח סי' ק"ד וק"ה ד' רכ"ו שהאריך בזה ותמה על הרב בית יעקב ז"ל ולא זכר שר שכ"כ הרב הקדוש של"ה ז"ל דחייש למיתה דזמן מועט יע"ש. ועיין בס' תוספ יהודה ז"ל ד' ח"י באורך וא"כ נימא דגם הרמב"ן ז"ל הכי ס"ל דהטעם שלא יאמר אדם לה' עולה הוא דחיישינן שמא ימות ולא חיים להמלכה וכס' ב"ה במתני' דבילה דלא חיים להמלכה וא"כ ליכא שום סתירה מההיא דנדרים ד' יו"ד הנז' להרמב"ן ז"ל ויכולים אנו לחלק אפילו למאן דחיים להמלכה בין היכא דליכא יותר זמן לכ"ד דתיכף למריטת הנוצות ישחוט וליכא חששת המלכה. וכנראה שהוא ז"ל הרגיש בחילוק זה והבליעו בנעימה ברמז דבריו שכתב אח"כ וז"ל ואפי' את"ל דלא חיישינן להמלכה בכי האי גוונא מדכתב בכה"ג משמע דכיון לזה שכתבנו דכיון שהוא באותה שעה שהסכין בידו וגם הסכין ותולש הנוצות תיכף לשחוט לא חיישינן להמלכה אלא שהקשה ע"ז וז"ל ואפי' את"ל דלא חיישינן להמלכה בכה"ג מ"מ ניחוש שמא יארע שום פסול בשחיטה שימלא הסכין פגום לאחר שחיטה ונעשית נבלה דחיישינן שמא בעור נפגמה וכו' או שנפסלה השחיטה מחמת הגרמה או עיקור וכו' ונמלא למפרע דחילל יו"ט ללא צורך ע"כ תד"ק ז"ל ובאמת אמינא דדברים אלו פשיטא דלא זכיתי להבין ד"ק מקולר המשיג ודאי. יען דחששא זו תחול על מי שהתיר לשחוט ביו"ט לצורך או"כ אמאי לא חששו שמא ימלא הסכין פגום לאחר שחיטה ונעשית נבלה ולא על הרמב"ן ז"ל לבדו שהתיר למרוט הנוצות תחול תמיהה זאת. ואדרבא לד' הרמב"ן שהתיר למרוט הנוצות ליכא חששא כ"כ שימלא הסכין פגום ותהיה נבלה כיון שעיקר טעם מריטת הנוצות הוא לעשות מקום לסכין כדי שלא יפגם וכ"כ מרן ז"ל בש"ע וכמש"ל. באופן שלא מצאתי ידי ורגלי לקושיתו של הגאון הלכות יו"ט ז"ל על הרמב"ן ז"ל:

מ"מ מה שרצה רו"מ להליץ בעד כל הני רבוותא דאסרי למרוט דהוי מטעמא שמא ימלך לא ניתן ליאמר לפקע"ד ועמו הס"ר סוף דבר כבר מילתי אמורה דאסור לתלוש הנוצות ביו"ט לשחוט העוף מאיזה טעם שיהיה. וכן ראיתי באגרת התשובה לרבינו יונה ז"ל שכתב בפירוש שאסור למרוט הנוצות ביו"ט לצורך שחיטה יעש"ב: זהו מה שעלתה מצודתי לפי קוצר השגתי הגם שאני עמוס התלאות ואור עיני גם הם אין אתי ובקושי גדול אני לומד ביום דוקא ואור ישראל י"מ וימ"ן לעשות הטוב והישר:

הצעיר **יעקב שאול אלישר**
ס"ט

בעזרת האל הנותן חיים. נשלם סדר אורח חיים:

חלק יו"ד סימן א'

ה' סימני דגים

פארוב'ה יע"א. ליל פורים קטן ש' התרנ"ד.

לכבוד הארון הנכבד. שר ונשיא בישראל. ראשון לציון הרב הגאון הגדול תפארת ישראל. כמהר"ר **יעקב שאול אלישר** הי"ו

שלום עד העולם

תמחול אם באתי במכתב הלז ליתן טורח עליך. אך תורה היא וללמוד אני צריך. שאלה א' יש לי לשאול והרי אני נותן לפני מעכ"ת. ואם תשיבני תעשה לי חסד גדול.

התורה אסרה לאכול כל אשר אין לו קשקשת במים. וע"כ דגים רבים אין אנו אוכלים. אבל יש דגים שהקשקשת איננה נראית. ומ"מ יש. והנו רואים אותה ע"י מיקראסקופיו עתה מבקש אני כיון שנראית הקשקשת ע"י הכלי הנזכ"ל. הנוכל לאכול הדג? **ואני** אשתחוה ואכרעה מול פני הודך ומוכן לברכך בכל עת. עבדך הנאמן. מוקירך ומכבדך. המצפה לתשובה הרמתה:

הצעיר **אלישע חיים זאמאטו** ס"ט

וזאת תשובתי אליו

רב שלום עד בלי ירח לכבוד מע' הרב השלם מ"ץ מעי"ת פארוב'ה יע"א כש"ת אלישע חיים זאמאטו הי"ו אתה ה' תשמרהו. וכבוד והדר תעטרהו. נסו"א:

רב יקר!

יקרת מכתבו למן ליל פורים קטן העבר הגיעני לנכון וראיתי כד"ק שואל כענין אודות דגים שיש להם קשקשים דקים מאד ואינם נראים כי אם ע"י כלי הבטה אם יוכלו לאכול ואותי שאל אחוה דעי אם אסור או מותר לאכלם:

והנני להשיב מפני הכבוד בקיצור נמרץ כי אין הפנאי מסכים עמי לפי רובי טרדותי שגבו תלאותי וברים כל מראין מצוה להביא מ"ש בש"ס דע"ז ד' ל"ט ע"א רב אשי איקלע לטמדוריא אייתו לקמיה ההוא נונא דהוה דמי לגלופסא נקטיה להדי יומא חזה דהוה ביה לימתי ושרייה ופירש"י להדי יומא נגד השמש. לימתי קשקשים דקים יע"ש:

באופן המובן מעובדא דרב אשי הנז' דהדג הזה היו קשקשים שלו דקים הרבה עד שהוכרח רב אשי לבדוק אותו נגד השמש וראה בו קשקשים והתירו לאכילה

נהגו לאסור וכבר הגד הוגד לנו מפי מגידי אמת שבא"י הובב"א ותונים ואגפיה וטריפולי המערב ועדי תימן כולם בוים לטובה ואין מי שמתיר בזה והגם דהרב חיי אדם דמ"א כלל פ"ט דין ג' כתב וז"ל וכן הבוחש הטוף אסור למרוט הנוצות לעשות מקום לסכין כן כתב בש"ע וע"ש במ"א והפ"ח שם כתב בשם הר"ן דנוהגים להקל כדעת הרמב"ן וכו' ועוד דקי"ל כר"ש דמלאכה שא"צ לגופה פטור הילכך מבוס שמחת יו"ט מותר לכתחילה ואע"ג שהב"ח כתב דאיה כדעת הש"ע מ"מ נהגו עכשיו השוחטים למרוט מפני שא"א לשחוט בלא זה (מזה מוכח דלדעת מרן ז"ל אפי' בלא אפשר אסור) ויש להם על מה שיסמוכו ומ"מ בודאי אם אפשר לשחוט בלא מריטה רק שיפנה בידו יש להחמיר ע"כ מ"מ לדידן דכבר נהגו איתני עולם ומוסדות תבל מעניס קדמוניות שלא למרוט גם הרב הנז' אזיל ומודה שהרי הוא בסוף דבריו מכח מנהג אתא עלה. א"כ איפא מי הוא זה ואיזה הוא שיש לו כח לבטל מנהגם של ראשונים כמלאכים לקולא ומה גם דכבר כתבנו דנראה דעת מרן ז"ל דאוסר בכל ענין כדכתיבנא ואנן אבתריה דמרן ז"ל גרירנא וקבלנו הוראותיו עלינו והו לא מידי. והוזקקתי לזה יען כי שכנגדי חלוק עלי ומתיר למרוט ואני על משמרתי אעמודה ונור ישראל ילילו מטגיאות ויראנו מתורתו נפלאות כיר"א :

שוב הראוני בפירוש שעל הש"ע הבחור סי' כ"ט וז"ל כתב הרשב"א בתשו' סי' קי"ג כל מקום שהבודקים רגילים להחמיר אפי' שלא כהלכה אני אומר כך הנהיגו חכמי המקום ואסור לעבור על דבריהם עד שטודע שטעה ממש בהוראה שאם כשאל להם מתירים להם ע"כ. עיניכו הרואות דברים היוצאים מפה קודש כמה הוא חושש למנהג ולדבר הרגיל ומי יבא אחרי המלך לעשות היפך דבריו לבטל מנהגם של ישראל ובפרט בענין כזה שכמעט רוב הניכר לעיניכו נהגו כן וכדכתיבנא לעיל. ומי ששמו אמת יכחנו בדרך אמת כיר"א. והיה זה שלום לאדוני ולאשר בביתו הי"ו. הלכ"ד אים עני ונכה רוח. המקוה ומצפה למימי הגילות :

ע"ה **כ'מוס בכר מוסה חדאד** הי"ו

וזאת תשובתי אליו

י"ג לח' אב הנחמות שנת תרנ"ב .

שלום רב. וישע יקרב. לאור נערב. בבוד מע' הרב השלם והכולל כש"ת **כמוס משה חדאד** נר"ו ינון שמו נכו"א .

חכם עדיף ! יקרת מכתבו למן ס' מטהו יפרח הגיעני לנכון ותוכו רצוף אהבה כאן בד"ת ואותי שאל אחוה דעי אם מותר למרוט הנוצות מצואר העוף בי"ט סמוך לשחיטה דהרמב"ם והרא"ש ז"ל והרשב"א והטור ומרן ז"ל כולם הסכימו לאסור כל אחד לפי טעמו דהרמב"ם ז"ל פירש דבריו הטעם מפני שזה דרכו והוי גוזז בי"ט והרא"ש ז"ל כתב הטעם מפני דהוי קודם שחיטה והוי מכשירי אוכ"ן דמצי למיעבד מאתמול. ומרן ז"ל בסי' תצ"ח פסק בשה"ע בסתם אסור למרוט הנוצות לעשות מקום לסכין בלי שום טעם משמע דמאיזה טעם שיהיה אסר למרוט ואחר דמרן ז"ל אתר אתר קבלנו הוראותיו גם בערי המערב כמ"ש הרב חיים ושלום ח"א ד' מ"ט מי ירשיב אל לבו לזוז מדבריו אפי' כמלא נימא להתיר את אשר אסר וכמ"ש הרב גאון עוזינו מהריט"א ז"ל בס' שמחת יו"ט סי' י"א וי"ב ובסי' ע"א כתב בדבר ערוה התמורה אם מרן ז"ל מיקל אנחנו נלך אחר המחמירים אבל בדבר שאפשר פשיטא דלא טכל להקל נגדו ח"ו ועי' בס' חיים ושלום ח"א ד' מ"ג ובס' בער אבר ח"א יע"ש וכבן לדבר. הזה אין צריך להסכמתי חלילה דודאי אסור גמור הוא וזה ברור ופשוט. ובפרט דכללא כיי"ל לן מרן ז"ל בהקדמתו לב"י דהיכא דשני עמודי ההוראה מסכימים לדעת אחד צריך לפסוק כמותם והרי הרמב"ם והרא"ש ז"ל הסכימו לאסור ומי יתיר חלילה נגד הסכמתם והסכמת הטור ומרן ז"ל וגם הרשב"א ז"ל בס' עבודת הקדש. ועי' בס' מועד דוד הגד"מ בד' מ"ו ע"א ואילך :

ואולם חזיתיה לרו"מ שרצה ליתן את האמור של זה בזה ויצא ליטע לומר דכל הני רבוותא דאסרי למרוט הנוצות סמוך לשחיטה טעמייהו דחיישינן שמא ימלך וכו' כאשר ראו עיני לדיק להגאון הרב הלכות יו"ט ז"ל בפי' לבכורות בד' כ"ט ע"ב מהדפוס החדש והעתיק כל לבוטו ורצה להמליך טוב דהיינו טעמייהו דכל הני רבוותא דאסרי בהכי אתד"ק :

ולזה אני אומר עמו הסליחה דאי אפשר לומר דטעם הרמב"ס ז"ל הוא דחיים שמא ימלך שהרי פי' דבריו מפני שזה דרכו משמע דאם לאו ה"ט לא הוה חיים להמלכה גם הרא"ש נקט טעמיה דקודם שחיטה הוי מכשירי אוכל נפש משמע דאם לאו ה"ט לא הוה חיים להמלכה :

זאת לא זאת דאף דברי הגאון מהריט"א ז"ל בקושיתו שהק' על הרמב"ן ז"ל לא זכיתי להבין אמרי בינה. דאשוגה הקשה על הרמב"ן ז"ל שהתיר למרוט הנוצות דאמאי לא חיישינן שמא ימלך מלשחוט ונמצא מחלל יו"ט על מגן והאריך בקושיתו הנז' וכתב שמא יביאו לו עוף שחוט או בשר וימלך מלשחוט וכו' ולזה אנא עני ב"א אמינא דחסא זאת שמא ימלך איתא בש"ס דביצה ד' ז' ע"ב דאמר רבא לב"ש אמרי' ליה שחוט וחפור וכסה ולא אמרי' ליה חפור ושחוט דלמא מימלך ולא שחיט ואף הוא ז"ל הביא פלוגתא דב"ש וב"ה התם ד' יו"ד דב"ה סברי דלא חיישינן להמלכה וילא לחלק בין מידי דאורייתא למלאחת דרבנן יעש"ב מ"מ יש חילוק בין היא דחפור ושחוט דאיכא למיחש שמא ימלך וכן מתני' דיגנעט דים זמן רב ואיכא למיחש שמא ימלך משא"כ בתליסת הנוצות דהעוף בידו והסכין בידו ומוכן ומזומן לשוחטו בכי הא ודאי דלא חיישינן שימלך ומ"ש שמא יביאו לו דורון עוף שחוט גם גבי כיסול ניחוס שמא יביאו לו דורון מאכל טוב ועדכ ולא יאכל מה שבישל ליו"ט ונמצא מחלל יו"ט בחנם. וכל לגבי דידי אמינא דברגע קטון כזה ליכא למיחש להמלכה והוא ז"ל החזיק קושיתו וכתב וגדולה מזו מצינו בנדרים ד' יו"ד שלא יאמר אדם לה' עולה לה' חטאת אלא עולה לה' שמא ימלך ונמצא מוציא ש"ש לבטלה הרי דאפי' ברגע קטון חיים להמלכה :

ואנא דאמרי אחרי בקשת אלף מחילות דלאו מלתא דפסיקתא היא דטעמא שלא יאמר אדם לה' עולה הוא מטום חששת שמא ימלך. הן אמת דכ"כ הרב קרבן אהרן ז"ל בפ' ויקרא פ' ג' פי' כן הטעם שמא ימלך וגם הרב מהר"ש יפה ז"ל פי' כן הטעם שמא ימלך במד"ר פ' בראשית יע"ש :

ואולם לעומת זה הרב החסיד של"ה ז"ל הבי"ד הגאון הרב חיד"א ז"ל הטעם שלא יאמר לה' עולה שמא ימות ונמצא מוציא ש"ם לבטלה בפי' מטות בפי' הפסוק איש כי ידור נדר לה' וכ"כ הרב בית יעקב ז"ל בתשו' סי' קמ"ב וכ"כ מסרי כ'ולי ז"ל

בכ'

ה) **אם** דינא דגמ' שייך אף במקום שבעל החצר הנז' צריך הוא למזונותיו ומזונות ב"ב ואין לך דבר שעומד בפני הפרנסה :

תשובה עיקרא דהאי מילתא איתא בגמ' סופ"ק דע"ז דף כ"א משנה שם אין משכירים להם בתים בא"י ואין צריך לומר שדות וכו' דברי ר"מ ר"י אומר משכירים להם בתים אבל לא שדות . ובסוריא מוכרים בתים ומשכירים שדות ובחו"ל מוכרים אלו ואלו. אף במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרו . מפני שהוא מכניס לתוכו עכו"ם שנא' לא תביא תועבה אל ביתך :

ובגמ' אמרו ר"י אומר משכירים להם בתים אבל לא שדות מאי שנא שדות דלא משום דאית בהו תרתי חדא חניית קרקע וחדא דקא מפקע לה ממעשר גזרו בהו רבנן . בתים דלית בהו תרתי לא גזרו בהו רבנן. אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר"י עכל"ה :

וכתבו התוס' ד"ה אף במקום שאמרו להשכיר וכו' יש לפקפק ע"מ שנוהגים עתה להשכיר בתיהם אף לדירה וכו' מיהו נר' לר"י דהירושלמי שהביא ר' חיים ראייה גמורה . והטעם מפרש הר"ר אלחנן ז"ל מפני שבאמרה תורה לא תביא תו' וכו' איכא למימר לא אסור אלא בבית הישראל שהוא דר בו ובעודו דר בו. אבל אם משכירו לעכו"ם אפי' בא"י אינו אסור מדאורייתא. ורבנן הוא דגזרו שלא להשכיר לעכו"ם בא"י לדירה מפני שמכניס לתוכו ע"ז בקבע עכ"ל. וכתב הרא"ש ז"ל בפ"ק דע"ז על האי דתנן אף במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרו מפני שמכנים לתוכו ע"ז שנא' לא תביא תועבה אל ביתך וכתב הוא שם תימה ע"מ שנהגו היתר להשכיר בתים לעכו"ם אעפ"י שידוע שמכניסים לתוכו ע"ז. ויש להביא ראיה מדתניא בתוספתא כאן וכאן לא ישכיר אדם ביתו לעכו"ם מפני שידוע שמכניסים לתוכו ע"ז. אבל משכירים שדות ואורות ופונדקאות אעפ"י שמכניסים לתוכו ע"ז ומאי שנא דשרי אורות ושדות ופונדקאות שידוע שמכנים לתוכו ע"ז הילכך נראה לפרש דהא דאסרינן להשכיר לעכו"ם היינו מדרבנן דפשטיה דקרא קמזהר לישראל גופיה. אלא שחכמים אסרו להשכיר לעכו"ם דהעכו"ם מביא ע"ז לבית ישראל . הילכך לא אסרו חכמים אלא בית דירה ובימיהם היו רגילים להכנים ע"ז בבתיהם בקבע תמיד והתירו בשדות ואורות ופונדקאות אעפ"י שידוע שמכנים לתוכו ע"ז כיון שאין מכניסים בקביעות והאידנא שאין רגילים בקביעות אף לדירה שרי . ועוד נהי דלדידן שכירות לא קניא כיון שיד עכו"ם תקיפה ובדיניהם שכירות ליומיה כמכר ואף אם כפל ביתו של משכיר אינו יכול להוציאו הוי כמכר ושרי עכ"ל :

וכן פסק בנו הטור ז"ל סי' קנ"א וז"ל ולא התירו להשכיר אלא לאוצר או לשאר תשמיש וכו' והאידנא נהגו להשכיר אף לדירה כיון שאין נוהגים להכנים אליל לבתיהם עכ"ל. והרב דינא דחיי לאוין סוף סי' מ"ח הביא דברי הרא"ש שמתיר לדירה אף בא"י וכתב הוא ז"ל וז"ל אבל קשה בעיני לומר שהרב המחבר סובר דאף בא"י מותר שהרי בתוספתא אמרו כאן וכאן לא ישכור בית דירה וכו' ולכן נראה לי שאף דברי הרב המחבר ז"ל צריך לפרש כדברי ר"י דתוס' ובחו"ל מותר ובא"י אסור :

ולענ"ד אני המתאבק בעפר רגליו לא ראיתי שום קושי בדברי הרא"ש ז"ל כי טעמו ונמוקו עמו שהוא מחלק חילוק גדול אמת כי לדברי התוס' בא"י אסור מפני שהיו מכניסים בימיהם ע"ז בקביעות אבל בזמן שאינם מכניסים ע"ז לבתיהם בקביעות חזר דין בית דירה כדין האוצר. ואי לא מסתפינא מסברא הייתי אומר כי דין האשה הנז' דין אוצר יש לה מאחר שאינה באה לחצר הנז' כ"א לפרקים ולעתים ידועים. לעסוק במלאכתה ללמוד הבנות הנ"ל. ואיכא סמך לדברי מדברי הטור ז"ל שדקדק וכתב בלשונו אלא לאוצר או לשאר תשמיש ר"ל כולל כל דבר הדומה לאוצר כגון פונדקאות ואורות ובה"ם וכדומה ואף אם נאמר כי דין בית דירה יש לה הנה הרא"ש והטור ס"ל שגם לדירה שרי מאחר שהאידנא אינם מכניסים ע"ז לבתיהם בקבע . וגם מרן בש"ע יו"ד סי' קנ"א ס' יו"ד שאסר לדירה הנה דקדק בלשונו ואמר מפני שמכנים לתוכו ע"ז בקבע. א"כ דון מינה היכא דאינו מכנים בקבע חזר דין בית דירה כדין האוצר ושרי והיינו דברי הרא"ש והטור ז"ל ועוד במקום דאיכא דררא דממונא והפסד מרובה כנ"ד שלא מלבד הפסד השכירות של החצר הנז' שמפסיד אלא גם ושאיה יוכת שער והאיה לזה ממ"ש שם ס"ד וז"ל מקום שנהגו שלא למכור בהמה דקה לעכו"ם אין מוכרים . ובכל מקום אין מוכרים להם ולא לישראל החשוד למכור להם בהמה גסה אם לא ע"י סרסור וכו' והע"ז כתב שם הטעם בב"י בשם סמ"ג וכו' וכתב הר"ן משום הכי מקילין אפי' לקנות כדי להרויח במכירתן . והטור כתב הט' שנהגו היתר בכל כתב ר"י לפי שבימיהם היו דרים הרבה יהודים ביחד והיו יכולים למכור זה לזה. אבל האידנא שמעט יהודים דרים במקום אחד . ואי לא מזבני לעכו"ם איכא פסידא שרי עכ"ל. גם מרן בב"י בח"מ סי' קע"ה כתב בענין מכירת קרקע לגוי דכשאין ישראל נותן לו דמים שנתן הגוי רשאי למכור לגוי ויקבל עליו אונס שיבוא מהגוי. גם הרב מזבח אדמה סי' קכ"ה משם הרב כפתור ופרח כ' וז"ל מנהגנו שיהיה מותר למכור קרקעו לעכו"ם בא"י כשיש איזה אונסין דאפי' דאמר קרא לא תחונם. מ"מ במקום אונס לא אמרו ואפילו אונסא דזוזי עכ"ל. הרי בהדיא מפורש כי במקום דאיכא דררא דממונא שרי ע"כ . ובפרט בנ"ד דאיכא תרתי דררא דממונא. ובתרי דיני לא דיינינן ליה.

ודומה לזה ראיתי להרב עדות ביעקב סוף סי' ס' דקע"ג סע"ג בענין דינא דגוד או אגוד. כתב הוא ז"ל וז"ל עוד יש לי טעם לזכותו והוא כאשר מודעת זאת עלתה הסכמת המפרשים ז"ל והם רבינו בעל העטור אות ח' והרמב"ן בחידושיו והרא"ש בפסקיו הביאו בט' סי' קע"א והרשב"א בתשו' ח"א סי' התקי"ב וה"ה ז"ל דהנה בארבע אמות של פירוק משא לית בהו דינא דגוד או אגוד. וטעמו של דבר מפורש יפה בתשו' הרשב"א ז"ל הנז' והילך דבריו ודע כי בארבע אמות של פירוק משא לית בהו דינא דגוד או אגוד דאי אמ"ל חבריה גוד מיני אמ"ל לית לי זוזי למיגד ואי אמ"ל איגוד מינך אמ"ל ביתי לא פסידנא דבית בלא פירוק משא לא שוה כלום. וכ"ש אי ליה ליה דוכתא אחריתי למיעל דאי אפשר לו לפרוח באויר וכו'. אלו דבריו המיוסדים על אדני פז השכל והחכמה :

ואף אמנם דבריהם אינם צריכים חזוק דודאי חז"ל לא עבו לה להאי תקנתא לאכפויי ליה לחבריה למיגד או לאגודי אלא דוקא במידי דלא מטי ליה הזיקא ממקום אחר וכגון ד"א של פירוק משא דמלבד דאנן כייפינן ליה בדינא דגוד או אגוד הרי אי כייפינן ליה גם בד"א של פירוק משא הרי נמצא מפסיד את ביתו ג"כ . ונמצא דאנו דנין אותו בתרי דינין חד דכייפינן ליה בדינא דגוד או אגוד על עצמות הד"א . ותרי דדיינינן ליה אפסידת ביתו דבית בלא פירוק משא לא שוה כלום . וכן לא יהונה למעבד . דבחד דינא דיינינן ליה

לאכילה. ודין זה לבדוק הדג נגד השמש לראות אם יש לו קשקשים לא פסקוהו הפו' ז"ל. ואולם הטור יו"ד סי' פ"ג וגם מרן בש"ע סי' פ"ג ס"ק ב' פסקו וז"ל יש מיני דגים וקשקשיהם דקים מאד ואינם ניכרים ואם כרכוהו בבגד או נתנו אותו בכלי מלא מים ונמצאו קשקשים מותר. וה' ש"ך ז"ל הקשה דאמאי לא פסקו שיתנהו נגד השמש וכמו שבדק רב אשי ותי' דזה פשוט ומשו"ה השמיטוהו הפו' יע"ש. וכן הרב פר"ח ז"ל כתב ג"כ דאם בודקו נגד השמש מותר אם מצאו בו קשקשים והרב ב"ח ז"ל הק' ג"כ למה השמיטוהו הפוס' ז"ל דינא דרב אשי לבדוק נגד השמש. ותי' ב' תירוצים התי' הראשון הוא דכיון דפשוט הוא לא הוצרכו לאשמועינן. אלא מה שפסקו הוא בדג שאינו נראה נגד השמש אם בדקוהו בבגד או במים ומצאו בו קשקשים מותר. והתי' הב' הוא לאידך גיסא דבבדיקה נגד השמש לא יצאנו מידי ספק דילמא לא תהא נקלפת מעור הדג ואינה קשקשת ורב אשי נמי לא שרייה להוא נונא דחזא ביה נימתי אלא לאחר שקלפוס ביד או בכלי הילכך לא הוצרכו להזכיר ההיא בדיקה עכ"ל יעש"ב והרב בית מאיר ז"ל בחיו"ד סי' פ"ג הביא קו' ה' ש"ך ז"ל שהק' דלמה השמיטו הפו' הך דרב אשי ותי' ולע"ד נר' משום דלא נפיק מיניה היתר כ"כ דהא אכתי מחויב להשגיח אם נקלפים עכ"פ בכלי ואז בלא הסתכלות בשמש נמי שרי ובגמ' לא אמר הך עובדא אלא להורות שלא יתייאש אבל אין נפקותא עכ"ל:

נקטינן דלא סגי לראות הקשקשים שבדג ולמצוא אופן איך לראות הקשקשים כי אם צריך ג"כ לראות שהקשקשים יכולים לקולפם מהדג ע"י שישרו אותו במים. או שיתככו אותו בבגד. או שישרו אותן במי אפר כמ"ש הרב הגאון נודע ביהודה ז"ל מה"ת סי' ז"ך הבי"ד הרב פתחי תשובה ז"ל וכל כמה דאינם נקלפים ונשארו דבוקים בדג אפי' ע"י כלי או סכין או איזה תחבולות כנז"ל אינם טהורים. והרב דמש"א ז"ל בסי' לחולין בד' קס"ו ע"ג הרגיש גם הוא וכתב וז"ל ואין שום אחד מהפו' שהביא הך דבדק רב אשי להדי שמשא והיינו טעמא משום דאין לסמוך על זה דאין אנו בקיאים בזה כרב אשי עכ"ל. והאמת כל רואה יתמה מה בקיאות צריך לחוש הראות נגד השמש. ואולי דבקיאותו דרב אשי היתה לראות ולהבין נגד השמש שיש לו קשקשי' וגם שהקשקשים אינם דבוקים בעור ויכולים לקלוף אותם. ואם זו היא כונתו הרי מצינו ג' הרועים דקיימי בשיטה זו שלא די לנו לראות אם יש קשקשים אלא צריך ג"כ שיהיו נפרדים ע"י כלי או מים וכיוצא כנז"ל. ודין זה שרשו ומקורו כתבו הרב מ"מ ז"ל בפ"א מה' מאכלות אסורות ה' כ"ד על מ"ש הרמב"ם ז"ל ודבוקה בכל גופו כתב ה"ה ז"ל וז"ל ודע שאעפ"י שאמרו הקשקשים הקבועים הקשקשים הם אותן הקליפות הנקלפות ממנו ביד או בכלי. אבל הקשקשים הקבועים ואינן נקלפים מעור הדג אינם קשקשים וזה ברור וכתבו הרמב"ן ז"ל ולהודיענו זה שינה רבינו לשון המשנה וכתב הדבוקה בכל גופו עכ"ל יעש"ב:

העולה מן המקובץ דדגים הללו שנשאל רו"מ אם באמת יש קשקשים שנקלפים ביד או בסכין או ע"י שרייה במים. או ע"י חיכוך בבגד. או במי אפר. באופן שניכר שיש בו קשקשים ונקלפים הרי הם טהורין ומותרין באכילה ואם אינם נקלפים מהעור אינם קשקשים ואסורין:

ועינא דשפיר חזי להרב שלחן גבוה חיו"ד סי' פ"ג ס"ק ו' שהביא דברי הרב ש"ך והרב דמש"א והרב פר"ח ואסיק דבהכרח צ"ל כתי' הרב ב"ח ז"ל יע"ש. הראה לדעת דגם לדעת המתירין ע"י בדיקת השמש בפשיטות ס"ל דצריך שיהיו הקשקשים נקלפים ולא יהיו דבוקים בעור כדכתיבנא:

את זה כתבתי בנחילה רבה וצור ישראל יצילנו משגיאו' ולא נכשל בדבר הלכה. ולהיות הימים האלה נזכרים ונעשים. לא באתי בארוכה:

הצעיר **ישי"א ברכה** הי"ו ס"ט

ה' עכו"ם סי' ב'

מעבו יע"א.

שאלה ראובן יש לו חצר בא"י העומדת לשכירות ולפי כי אין נמצא בעירו יהודים להשכיר להם החצר הנז' מפני כי אנשי עירו שיש בהם ממש כל אחד יש לו בית עבור דירתו אם מנחלת אבותיו אם ממעשה ידיו והנשארים הם עניים מרודים ואין להם יכולת להשכיר להם בתים גדולים וטובים ולזה החצר הנז' נשארת ריקנית. ולא מלבד דמטי ליה היזקא דמי השכירות גם זאת ושאיה יוכת שער ואף גם זאת ראובן הנז' דחיקא ליה שעתא לצורך מזונותיו ולזה הוכרח בעצמו והשכיר חצרו הנז' לאשה אחת הגלוית ללועזים שהם בעירו הדרים בבתים אחרים והאשה הנז' מלאכתה ללמד לבנות העמים לבנות שאינם ב"ב. ומה גם כי ראובן הנז' ראה אנשים רבים ונכבדים מאדמת הקדש לפת"ו וטבת"ו נהגו להשכיר בתיהם להישמעאלים ונוצרים ואפיקורסים ואין פוצה פה ומצפצף והא ודאי כי יש להם ע"מ שיסמוכו. ועכ"ז ראובן הנז' נפשו אותה לדעת אם יש חשש איסור בדבר יורנו המורה לצדקה ושכמ"ה:

הנה קודם כל אדברה ואומר כי יפלא לפני עיני חכמים שאול ישאלו בראשונה לאמר אעיקרא דדינא פרכא מה לי הבא לקרבה אל המלאכה לדון בדבר הלכה וצריך דינא ודיינא דנחית לעומקא דדינא ואני הנה אני בא קטן שבערכין אמנם לאהבת האמת והצדק וללמוד תורה אני צריך העזתי פני וזאת היתה לי שממחילתי יצאתי ושמתי פני כחלמיש ואדע כי לא אבוש. מעשות זאת התורה. בעזרת אל נורא:

הן קדם ראוי לחקור בנ"ד אם האשה היושבת בחצר הנז' ללמד לשונות העמים אם דין אוצר יש לה המוסכם אליבא דכ"ע דמותר. או דין בית דירה יש לה:

ב) **אם** דינא דגמ' שאמרו שלדירה אסור אם שייך אפי' במקום דאיכא תרתי דררא דממונא שאם לא ישכיר החצר הנז' לא מלבד שמאבד שכירות החצר הנז' אלא אף גם זאת ושאיה יוכת שער:

ג) **אם** הדין שלדירה אסור אף בקרקעות שלנו כאשר אנחנו נותנים עליהם מס למלך יר"ה והיא המסאחה אשר נעשית מזה זמן מועט והיא חק בל יושבת הגם שהם פנויים ואם שום אדם לא יפרע המסים והארנוניות שיש עליו למלך יר"ה יכול למוכרם כאשר מבואר יוצא ע"ג הקושאן הניתן לכל אדם:

ד) **אם** הגויים אשר בזמנינו זה דין עכו"ם יש להם או לא ובפרט אלו הלועזים הנמצאים עתה בארצנו הנקראים בשם אפיקורוסים אם דין אפיקורוסי' או מסיתים או נוצרים או ישמעאלים יש להם מאחר שהם מרחיקים שתי וערב מבתיהם ומבית תפלתם ושום צורה או תמונה לעבודה אין להם:

אם

הרי בהדיא מפו' מי הוא זה הנקרא מסית ומדיח שמסיתים ומדיחים לעבוד אלק'ים אחרים לא כן אלו הם מאמינים בה' ב"ה:

ואם נאמר שהם מכת הכופרים וכמ"ש הרמב"ם ז"ל שם בה' תשו' פ"ג ה"ה ג' הם הכופרים בתורה האומר שאין התורה מעם ה' אפי' פסוק אחד אפילו תיבה אחת. אם אמר משה אמרו מפי עצמו הרי זה כופר בתורה. וכן הכופר בפירושה והיא תורה שבע"פ והמכחיש מגידיה כגון צדוק וביתוס והאומר שהבורא החליף מצוה זו במצוה אחרת וכבר בטלה תורה זו אעפ"י שהיתה מעם ה' כגון הנוצרים וההגרים כ"א מג' אלו כופר בתורה עכ"ל:

הנה הרואה יראה שדברי הרמב"ם אלו שכל הכופר בתורה שבע"פ והאומר שהבורא החליף מצוה זו במצוה אחרת כופר מקרי א"כ בזה כללת גם הנוצרים והישמעאלים בכלל שהם מזרע ההגרים ע"ש הגר ולפ"ז לא הנחת בן לאע"ה שאנחנו רואים שנתפשט המנהג להשכיר להם בתים ולשאת ולתת עמהם ומילדות מהם ומניקים את בניהם ונהנים מסעודותיהם. ולוקחים סמני רפואות מהם וכאלה רבות ומי התיר להם והרי הרמב"ם ז"ל בה' ע"ז פ"ט ה' ט"ו כ' וז"ל עכו"ם שעשה משתה לבנו או לבתו אסור להנות מסעודתו וכן בת ישראל לא תניק את בנה של נכרית מפני שמגדלת בן לע"ז. וכן דברים רבים שאסרו חז"ל מפני תקרובת ע"ז. אלא ודאי יראה לענ"ד שאלו הגוים אשר בארצותינו אלה אינם מכלל עכו"ם מאחר שהם מאמינים באל חי ותורת מרע"ה ובתחיית המתים ובשכר ועונש ומה שמאמינים בישו"ו הוא מנהג אבותיהם בידיהם ואינם בכלל מינים ואפיקורסים אלא אותם שמנה רבינו הרמב"ם ז"ל בספרו יד החזקה ובספרי חז"ל והבו דלא להוסיף עלה ולהרבות שנאה וקנאה בין הדתות והאמונות ואנחנו חסים ומסתופפים בצל מלכותם המרוממה ומלכי חסד הם ולא באו בכלל עע"ז:

וב"ז לרווחא דמלתא אבל לעיקר דינא בנ"ד מותר גמור להשכיר לכל מפני שאינם מכניסים ע"ז לבתיהם בקבע והוי דין בית דירה כדין האוצר המוס' אליבא דכ"ע. וכ"ש אלו הלועזים שאינם מאמינים בעכו"ם כלל ולא מלבד שאין להם שום פסל ושום תמונה ולא שתי וערב. אלא גם מרחיקים אותם כי הוא הפך דתם ואמונתם:

תבנא לדינא ותלא דינ'ה כי האצר הנז' מותר להשכירו להאשה הנז' מכמה טעמים שכתבתי לעיל וכבן אשא עיני אל ההרי"ם הרבנים הגדולים רבנן תקיפי ארעא דישראל דפקיעי שמייהו ובפרט למע' גאון פוזינו ראשון לציון כמהר"ר אביר יעקב נר"ו המאיר לארץ בצדקתו. יביט ויראה ויגלה דעתו הרחבה ושכמ"ה:

הצעיר **מכלוף אלדאודי** ס"ט

וזאת תשובתי אליו

יום ז' כסלו שנת לראות טוב.

שלום רב. וישע יקרב. לאור נערב. כבוד מע' הרב המובהק ר"מ ור"מ כש"ת **מכלוף אלדאודי** הי"ו לנצח ינון שמו עד כי יבא שילה מושיע ורב נסו"א:

רב נכבד!

יקרת מכתבו מתו' רחמים העבר הניעני לנכון ע"י בנו היקר הי"ו ובתוכו רצוף שני פס"ד אשר כוננו יד"ק ואותי שאל אחוה דעי על הדין ועל האמת. ויען ימי המועדים שעברו ימי המעשה ואנא נפשאי נהייתי ונחליתי מיום ר"ה ויום ש"ת לא תקפ"ן. ואחר חג הסוכות נאלצתי ליסע ליפו ת"ו לרגלי טרדותי כי שגבו על טוארי והאמת כי חשבתי כי אין הדבר נחוץ כי ראיתי בכיה"ק שרצונו שתעלה אותם על מזבח הדפוס אשר יזכני ה' להוציא לאור בקרוב בעהי"ת דין גרמא לעיכובא. אך עתה קבלתי מכתב מידידנו סי' משה ידיד הי"ו מבקש בשם ידיד עליון מסג"ל כבוד מרדכי מעתוק הלוי הי"ו בעי ומתחנן להשיב תשובה מאהבה בענין פס"ד של השכירות כי נא'ך ינא'ך פניתי דעתי להשיב מפני הכבוד על שאלתו אי שרי להשכיר האצר להאשה שהיא מכת המסיתים (פורעיסטאנטים):

הנה בדיני מצרנות הביא הטור ז"ל בח"מ סי' קע"ה ס"ק ס' הביא מחלוקת הגאונים דס"ל דאפי' עני שאין לו מה יאכל יתפרנס מן הצדקה ולא ימכור לגוי ויש חולקים דלצורך פרנסה מותר למכור לגוי והרא"ש ז"ל ס"ל דאם הגוי נותן דמים יותר אינו חייב למכור ליש' בפחות. וזהו דעת התוס' בפ' המקבל בד' ק"ח ע"ב בד"ה משמתינן ליה וכו' יע"ש ומרן הב"י ז"ל שם אסף וקבץ כל הסברות הפוס' ז"ל שהתירו למכור לגוי כשאינו מוצא ישראל שיתן הדמים שנתן הגוי ואסיק בבד"ה וז"ל ולענין הלכה נקיטינן כדברי התוס' והרא"ש ורבוותא דסברי הכי יע"ש. וכן פסק בש' הקצר שם בסי' קע"ה ס"ק מ"ה וז"ל במד"א כשיכול למוכרה או לשוכרה לישראל בדמים שנותן הגוי אבל אינו חייב למוכרה לישראל בפחות יע"ש וא"כ מאחר דמרן ז"ל פסק הכי מבואר יוצא לנ"ד במכ"ש דלא מצא שוכר ישר' אפילו בפחות כלל. דודאי ופשוט דיכול לשכור לגוי שהרי מרן ז"ל בחדא מחתא מחתינהו מכר ושכירות בהדדי כמבואר:

ותו איתא בפ' לא יחפור ד' א"ך ע"א מי שיש לו בית בחצר השותפין הרי זה לא ישכירנו לא לרופא ולא לאומן ולא לגרדי ולא לסופר יהודי ולא לסופר ארמאי וכתבו התוס' שם בד"ה ולא לסופר וכו' משמע שאם אינו סופר שרי להשכיר לארמאי וא"ת דאמרינן בהגוזל בתרא וכו' ודוחק לחלק בין מכר לשכירות ונראה לר"י דהתם דישראל רוצה לקנות אבל אם אין ישראל רוצה לקנות מותר עכ"ל יע"ש וכ"כ הרא"ש ז"ל שם וז"ל והאי דקאמר ולא לסופר ארמאי דמשמע דאם אינו סופר שרי היינו כשאינו מוצא להשכירו ליאודי בדמים הראויין אבל אם מוצא להשכירו ליאודי אינו יכול להשכירו לגוי כדאיתא בפ' הגוזל בתרא וכו' ואין חילוק בין מכר לשכירות עכ"ל ועי' להגמ"י בפי"ב מה' שכנים אות ט' בשם ר"ת שכתב דאם אין ישראל רוצה לקנות יכול להשאיל ולהשכיר ולמכור לגוי והביא ראיה מהך דפ' לא יחפור הנז' וכו' יע"ש והביא דבריהם מרן בב"י סי' קע"ה ועל זה סיים דלענין הלכה נקטינן כדברי התו' והרא"ש הבאתי דבריו לעיל:

ובכן מאחר דאיכא הני תרי טעמי שהאצר פנוי ואין שום יהודי רוצה להשכיר אפי' בפחות וגם שהוא צריך לפרנסה והוא אנוס הן מצד האצר שלא יארע לו שום נזק לסיבת היותו פנוי והן מצד דוחק הפרנסה ומפסיד השכירות נר' דמותר להשכירו לגוי:

אך מה נענה כי השאלה הנז' היא בארץ ישראל ואיכא איסורא דלא תחנם וגם איסורא דלא תביא תועבה אל ביתך:

והנה ידוע מ"ש התוס' שם בע"ז ד' א"ך ע"א בד"ה אף במקום וכו' שכתבו בסוף דבריהם דאיסור שכירות לגוי בא"י הוא מדרבנן יעש"ב. וגם הרא"ש ז"ל

ליה עכ"ל. א"כ איפה בנ"ד דאיכא תרי פסידי חדא הפסד השכירות ותרי ושאיה יוכת שער שרי. וחלילה להם ז"ל לגזור גזירה שאין אדם יכול לעמוד בה. ומה גם כי ראובן הנז' דחוק למזונותיו ומזונות ב"ב ולא מן ה' הוא זה שישארו ביתיו ריקנים והוא ילטרך לבריות ח"ו והרי מורם ז"ל כתב ביו"ד סי' רנ"א וז"ל פרנסת עלמו קודמת ואינו חייב ליתן לדקה עד שיהיה לו פרנסתו ואח"כ פרנסת הוריו אם הם עניים ואח"כ בניו ע"כ. גם הרב פאת השולחן בה' א"י ה' י"ח כתב אסור ללאת מא"י לחו"ל לעולם אלא ללמוד תורה או לישא אשה או להליל מן העכו"ם ולחזור לארץ וכן יולא הוא לסחורה אבל לשכון בחו"ל אסור אלא א"כ חזק שם הרעב עד שנעשה שוה דינר חטים בב' דינרים. בד"א כשהיו המעות מלויות והפירות ביוקר. אבל אם הפירות בזול ולא ימלא מעות ולא במה ישתכר ואבדה פרוטה מן הכיס ילא לכל מקום שימלא בו ריוח. עוד שם ס' ז' הנודר אם יהיה כך שילך לדור בא"י וכן היה והוא איש שלריך לטרוח לזון בניו ובנותיו קרוב לומר שאפי' התרת חכם אינו לריך ע"כ. הרי מבואר שאין שום דבר עומד בפני הפרנסה. ולא תהיה זאת לחומרא ממה שנהגו העולם לעשות משא ומתן בדינרי זהב וכסף שיש בהם לורת אדם בולט וכן מטבעות שיש בהם שתי וערב העשויים לנוי אפי' שעושי' כמותם לע"ז. ועיין להרב באר המים חיו"ד סי' ל"ה והרב זרע אמת סי' מ"א :

עוד יש לי טעם ללמד זכות על ראובן הנז' מאחר שאנחנו נותנים מסים וארנוניות על הקרקעות שלנו למלך יר"ה. ועיין להרב מהר"א ששון סי' קמ"ע שכתב להפקיע נחלת הבכור פי שנים מטעם שהמלך יר"ה נוטל מס מקרקעות שלנו נקרא ראוי ואין הבכור נוטל פי שנים בראוי כבמוחזק. וכן כ' הרב עדות ביעקב. והגם שיש מן הפוס' האחרונים נחלקו על דבריהם מטעם שאנחנו רואים בכל יום הבכור נוטל פי שנים. מ"מ היכא שהפשוט מוחזק אין הבכור נוטל פי שנים. ועיין להרב ד"מ ח"ג סי' ח"י והרב מעשה אברהם חלק יו"ד סי' ל"ו ותשו' מהר"מ גאלאנטי סי' כ"ז וש"ע יו"ד סי' ש"ך ס"ג וס"ה וסי' רפ"ו בהג"ה ס"א משם המרדכי :

ומעיקרא דדינא נוכל לומר כי הגוים אשר בזמנינו זה אינם עע"ז ועל הישמעאלים בודאי שאינם עובדים ע"ז ומותר להשכיר להם בתים בא"י אף לדירה וכמ"ש הרב פאת השלחן בה' א"י סי' י"ז משם הרב כפתור ופרח וז"ל. אין מוכרים לעכו"ם בתים ושדות בא"י אבל משכירים להם בתים ולא שדות וכו' והאידנא בשעוה"ר א"י תח"י הישמעאלים מותר להשכיר אף לדירה לישמעאל וכו'. והטור יו"ד סי' קמ"א כתב וז"ל דכל שנזכר בסי' זה לאסור האידנא מותר דלאו עע"ז הם כלומר דאינם יודעים בטיב ע"ז אלא מנהג אבותיהם בידיהם. וכמ"ש בפ"ק דחולין גוים שבחו"ל לאו עע"ז הם כ"כ משמע אע"ג דחזינן להו דאדיקי בע"ז שרי. דעיקר טעמא לאו משום דלא אדיקי אלא שאינם יודעים כ"כ בטיבה וכן כתב הרמב"ם ז"ל שבכל המקומות לא נאמר אלא בעובדי ע"ז שהיו בזמנם אבל בזה"ז לא נאמר גם לאו דלא תחונם לענין חנית קרקע ע"כ. ומהריק"ש סי' קכ"ג כתב וז"ל הישמעאלים אינם עע"ז ויש להתיר סתם יינם. ואפילו בנולרים יש מתירין במגען דוקא. ויש מקילין ומתירין אפי' בסתם יינם ובמקום הפסד מרובה סומכין על המקל. ועיין להרב החפץ חיים סי' ע"ה סק"כ שכתב עכשיו בזה"ז דאין הגויים עע"ז אפי' איסור ליכא לקבל מהם לדקה. והרב זרע אמת חיו"ד סי' קי"ד יעו"ש והרב ב"ד חיו"ד סי' ל"ד והרב בגדי יו"ע חיו"ד סי' י"א ברם הא קשייא לי מאחר שאלו הלועזים שיש בזמנינו זה נקראים בשם אפיקורוסים. וכתב הרמב"ם ז"ל בפ' יו"ד מה' ע"ז ה"א וז"ל אין כורתים ברית לעכו"ם ואסור לרחם עליהם וכו' שנא' ולא תחונם וכו' לפיכך אם ראה עכו"ם טובע בנהר לא יעלנו וכו'. בד"א בעכו"ם אבל המוסרי' והאפיקורוסי' מישראל מלוה לאבדם ביד ולהורידם לבאר שחת מפני שהם מלירים לישראל וכו' עוד כתב הרמב"ם ז"ל שם פ"ב ה"ה וז"ל וכן האפיקורוסים מישראל אינם כישראל לדבר מן הדברים ואין מקבלים אותם בתשו' לעולם שנאמר כל באיה לא ישובון ולא ישיגו ארחות חיים והאפיקורוסים הם התרים אחר מחשבות לבם בסכלות דברים. שאמרנו עד שנמלאו עוברים על גופי תורה להכעים בשאט בנפש ביד רמה ואומרים שאין בזה עון ואסור לספר עמהם ולהשיב להם תשובה כלל. שנא' לא תקרב אל פתח ביתה ומחשבה של אפיקורוס לעכו"ם עכ"ל :

הנה לכאורה יראה האדם מדברי הרמב"ם ז"ל כי לא תלבד שאסור לרחם עליהם אלא אף גם זאת כי מלוה לאבדן ולהורידן לבאר שחת ואין מקבלין אותם בתשו' וכו' וכ"ש וק"ו הוא שאסור לתת להם חנייה בקרקע אבל לכשתדוק בדב"ק אינו מדבר בלועזים הנז' הנקראים עתה בשם אפיקורוסים דהנה הוא ז"ל כתב ודקדק בלשונו האפיקורוסים מישראל התרים אחר מחשבות לבם בסכלות דברים שאמרנו עד שנמלאו עוברים על גופי תורה להכעים בשאט בנפש ביד רמה ואומרים שאין בזה עון. הרי דקדק בלשונו הזהב באומרו להכעים בשאט בנפש ביד וכו' לא כן אלה הלועזים הגם שהם טועים אבל אינם מזידים כי לפי דעתם שהאמת אתם וכונתם לשמים ואינו נקרא אפיקורוס כ"א כאלישע אחר ששמע מאחורי הפרגוד שובו בנים שובבים חוץ מאלישע אחר שיודע את רבו ומתכוין למרוד בו וכופרים באלהות וכמ"ש הר"מ שם פ"ב ה"ה עיין שם והראה ואין לנו לקרותם ולהכירם אפיקורוסים כ"א אותם שמנה רבינו הרמב"ם ז"ל בה' תשו' פ"ג ה"ה וז"ל ג' הם הנקראים אפיקורוסים האומר שאין שם נבואה כלל ואין שם מדע שמגיע מהבורא ללב בני אדם והמכחיש נבואתו של מרע"ה והאומר שאין הבורא יודע מעשה בני האדם כל אחד מג' אלו הם הנקראים אפיקורוסים עכ"ל והבו דלא להוסיף עלה. וש"ת אפשר נקראים מינים שהם מאמינים באמונת הג' והרמב"ם ז"ל כתב שם ה"ח וז"ל ה' הם הנקראים מינים האומר שאין שם אלוה ואין לעולם מנהיג והאומר שיש שם מנהיג אבל שנים או יותר וכו' :

הנה עינינו הרואות שאלו הלועזים אין בהם מאלו הדברים וא"ת הרי מאמינים בשלש ונוכל לומר שהם מכת האומרים שיש שם מנהיג אבל הם שנים או יותר. הנה כשתדחוק אותם בזה ישיבו כי הכל הולך אל אחדות ה' ב"ה כי הוא הראשון וגור לכל. אם לא שתאמר שמנהג אבותיהם בידיהם. מ"ת אפשר הם מכת המסיתים ומדיחים הילך דברי הרמב"ם ז"ל בה' ע"ז ריש פ"ד וז"ל מדיחי עיר מישראל אלו נסקלין אעפ"י שלא עבדו ע"ז שלא הדיחו את יושביה עד שעבדו אותה ואנשי עיר המודחין נהרגין בסייף והוא שעבדו ע"ז או שקבלוה עליהם לאלוה ואזהרה למדיח מנין שנאמר לא ישמע על פיך עכ"ל. וכתב הכ"מ שם ומ"ש אזהרה למדיח מנין וכו' ברייתא שם פ"ד מיתות. לא ישמע על פיך אזהרה למסית ומדיח. מסית בהדייא כתיב ביה וכל ישראל ישמעו ויראו אלא אזהרה למדיח ע"כ :

הרי

ישר' בעלי השם ואפילו ספיקא ליכא כיון שאלו השטרות כשאר עסקים ומו"מ המקובל לו על שום עסק שבעולם ספק מהעסקים בו ישר' ספק לא:

ויש מי שרצה ללמוד להתיר משום' עכו"ם בשבת כמובא בש"ע א"ח סי' רמ"א ס"ד אכן איתותב דלא דמייא כלל יען שאיסור מלאכת שבת ע"י עכו"ם איסורו אם יעשה לישראל וכיון שהוא עושה בשבילו ואינו ידוע שבשביל הישר' עושה שרי ברם הכא איסור רבית תלוי במי שהאחריות עליו כמובא בש"ע בי"ד סי' קס"ט ובנדון הבאנק אחריות הכסף אשר ילוה לאחרים הוא על תופסי השטרות גם רחוק הוא לומר שיש בזה ברירה דהיינו מה שמקבלים ישר' ריוח תלינן ליה מן הריוח ההתיר מרבית העכו"ם. ומה שמרויח מצד רבית הישר' הוא חלק העכו"ם חדא דברירה זו דאורייתא והיא במחלוקת שנוי. ע' מלא הרועים ע' ברירה ועוד את"ל דיש ברירה בכ"ד אי אפשר משום דברירה זו לא עבידא לאגלויי דאינו יודע הבאנק סך הרבית אשר נשך לישר' ואשר מא"י דכמה בנ"א שולחים להבאנק קרן ומקבלים שטר השם' והמנהל אינו יודעם ומכירם אם הם ישר' או א"י או דשולחים ולווים מהבאנק והמנהל אינו יודע אם ישר' או א"י ואינו ברור כמה שות' מהישר' וכמה הלווים מהישר' שהבאנק גדול ואשוונים רבים והם ביד הטו' דיוכל לדעת כמה מישראל אשר יש להם אשוונים גם בכלל השאלה אם מותר לישר' לקנות שטר אשוון של שבאנק כיון דהא קמן ישראל לווים ממנו ומלווים אותו ברבית קצוצה עכ"ת דברי השואל יצ"ו:

ואען ואומר אנכי ידעתי בעצמי כי אין בי לא מקרא ולא גמרא לא משנה ולא סברא. ומה אני לערוך מלין והן עולין בהרים גדולים התלוים בשערה ומה גם באהרא דזוקוקין דנורא רבנן דשורא ומכ"ש לבוא מול אדוני מלך ומלין אכבירה אכן תורה היא ולהתלמד אני עושה לא להלכה ולא למעשה. וה' הנכבד והנורא יאיר עיני בתורתו המאירה ויעזרינו ע"ד כ"ש בתדירא כיר"א:

הנה לפי קוצר דעתי אחד ממיסדי הבאנק ואחד הקונה שטר אשוון כקונה כלוה כמלוה אלו עוברין באיסור רבית דאורייתא כיון דאין למנהל העכו"ם שום קבלת האחריות כי אם שכר טרחו ועמלו הקצוב לו וכל האחריו' הדר קאי על תופסי השטרות שהן הבעלים א"כ הוי המנהל הזה שלוחם להלוות ממונם לישראל ברבית וללוות בעדם מישראל ברבית ודאי בזה אין צד להיתר כאשר הבאתי בע"ה:

הנה המרדכי בפ' א"ן כתב בשם תשו' רש"י ז"ל וז"ל ועוד מצאתי בתשו' רש"י ז"ל דשרי לישר' למימר לחבריה ישר' לך והלוה לי מעות מפלוני ישר' ברבית וגם תביא לי הרבית דלא אסרה תורה אלא רבית הבאה מיד לוה ליד המלוה וגם השליח לא עשה שום איסור דהאי רבית לאו דידיה הוא ואי משום שליחו' אין שליח לד"ע ואין לפרסם הדבר ומביא דר"ת היה מתיר להלוות ע"י גוי שאין שליחות לגוי לא לקולא ולא לחומרא וכו' ע"כ:

לפי"ז לכאורה בנ"ד יש להתיר בין אם יהיה המנהל הבאנק ישר' או א"י ככתוב בשאלה דלפעמים שוכרים ישר' ולפעמים א"י כיון דאין בעלי הממון הם הנו"ן ביד הלווים כ"א ע"י המנהל הוא המליץ ביניהם דלא אסרה תורה וכו' ואפ' דעת לחבות לדעת רש"י מ"מ לית ביה איסורא:

איברא דכמדומה לי דעל דברי רש"י ז"ל סמוך ונראה ליין שן בהגה מסם הר"י וז"ל ור"י קרא השיגו ואמר שום תלמיד טועה כ"כ מהר"מ עכ"ל:

וקרוב לודאי דזוהי כוונתו דקול אומר קרא אל תקח מאתו נשך וכו' ולאחיך לא תשיך וכאן הא איכא נשך ותרבית דזה מתחסר וזה מתרבה מה לי ע"י שליח מה לי ע"י עצמו כיון דסו"ס מתרבה ממונו דמלוה והלוה מתחסר וזה הוא עיקר טעם האיסור:

ומדי דברי חזה הוית למרן מלכא מהריק"א ז"ל בביתה יוסף בסי' ק"ס הביא דברי המרדכי בשם רש"י ובקן קולמוסו אגהיל לן עינין וז"ל והוי יודע שאין דעת שום אחד מהפוסקים שוה לדעת רש"י ז"ל דלכ"ע הוי רבית כדמשמע מתוך לשון רבינו בסמוך וגם לא יחזור ויקחנו מהלוה וכ"כ הרבה מהפו' ז"ל וגם מדין ישר' דלוה ע"י עכו"ם ועכו"ם דלוה ע"י ישראל המפורשים בסי' קס"ט. ולכן אסור להקל בכך כו"ע ומשמע לי שלא התיר רש"י ז"ל דב"ז מעולם אלא איזה תלמיד טועה כתבו ותלה עצמו באילן גדול ע"כ:

עינא דשפיר חזי דתשו' זו בשם רש"י ז"ל נדחה קרו לה מכל הפוסקים ומכח הסברא קא פסיק לן בסכינא חריפא שלא התיר רש"י ז"ל דב"ז מעולם וכדכתוב בהגהה הנז"ל ועם שהגאון מורם ז"ל בד"מ ס"ז בסי' ק"ס יצא ליישב דברי רש"י ז"ל דכל הפוס' לא דברו אלא כשהלוה לוה בעצמו מן המלוה אלא שהשליח נותן הרבית ובזה פשיטא דאסור וכ"כ הרב הגאון ב"ח ז"ל בסי' קס"ט עכ"ז סיימו עלה דטוב שלא לעשות מעשה לכתחי' כרש"י ז"ל או היכא דאפשר בע"א יעו"ע וא"כ מי יקל ראשו לעשות מעשה לכתחלה ולהכניס עצמו עד באיסורא וכ"ש אנן היושבים בחו"ג הא"ר"ן ערבישתאן דקבלנו עלינו עד ביאת גואלינו ב"ב הוראת מרן על כל אשר יאמר כי הוא זה בין להקל ובין להחמיר דכוותיה עבדינן והכי נקטינן ודיינינן דאין להתיר כדעת רש"י ז"ל וגם בדיעבד אסור וא"כ בנ"ד אין להתיר מכח תשו' זו דרש"י ז"ל:

ובדרך אגב אדברה נא שלום דלא זכיתי להבין אמרי בינה דברי הגאונים שילאו ליישב אך בחלקו'ת דכשהלוה לוה בעצמו מן המלוה אלא שהשליח נותן רבית פשיטא דאסור וכשאין הלוה לוה בעצמו כ"א ע"י שליח והוא המביא לו הרבית ה"ז מותר כדעת רש"י ז"ל ולק"ד לא יכולתי להסביר כח חילוק זה האיך וכילד ובמה הא פקעי מאיסור הרבית כהגי לאווי דלפני עור לא וכו' וחי אחיך וכו' ולא תשימון וכו' ולאחיך לא תשיך דמה לי כשההלואה נעשית ע"י עצמו ומה לי כשההלואה נעשית ע"י השליח כיון דסו"ס זה מתחסר וזה מתרבה והתורה הזהירה ע"ז וחי אחיך כנז' ולע"ד גם השליח לא פליט מאיסור דלפ"ע דהא אפילו בכרסור או שסייע לאחד מהן עובר משום ולפ"ע ככתוב בבא"ה משם הגהות דרישה יעש"ב:

ועוד דרבא גופיה מריה דשמעתתא דלא אסרה תורה וכו' לא קא שרי לן כ"א בכה"ג דאמר בדש"ט ע"ב שרי לאינים למימר לחבריה הילך ד' זוזי ואוזפיה לפלנייא זוזא דלא אסרה תורה וכו' ואם איתא לישרי לן נמי כנ"ד דרש"י ז"ל ויאמר נא שרי לאינים למימר לחבריה זיל ואוזיף לי מפלנייא ישר' זוזי ברבית ואת תביא לו הרבית אלא ודאי שבענין זה אסור ואת זה למדתי מתורתו של הרשב"א ז"ל בתו"ה סי' קנ"ד דומה בדומה שהוכיח במישור מכח זה להיסור יעו"ע. והגם דבנ"ד דרש"י כתוב לאמר דאין לפרסם הדבר וא"כ מה דמות יערוך להאיא דהרשב"א ז"ל דהא"ל דה"ט דלא אמרה רבא בפרסום בתלמוד

ז"ל כתב שם בפסקיו וז"ל נראה לפרש דהא דאסרינן להשכיר לגוי הוא מדרבנן דפשטיה דקרא קא מזהר לישראל גופיה שלא יכנים ע"ז לביתו. אלא שחכמים אסרו וכו' והאידנא שאין הגויים רגילין להכנים ע"ז לבתיהן בקבע שרי. ועוד נהי דלדידן שכירות לא קניא [והכוונה דנקרא ביתו של ישראל] כיון דבדיניהם שכירות הוי כמכר ואפי' אם נפל ביתו של משכיר אינו יכול להוציאו הוי כמכר [והכוונה דלא הוי ביתו של ישראל ולא עבר על. לא תביא תועבה אל ביתך דלאו ביתו מיקרי] עכ"ל יעש"ב:

וראב"ן ז"ל הבי"ד הב"ח ז"ל שם בסי' קנ"ה דהתיר להשכיר לגויים מטעם שהם משלמים טסקא למלך והם משועבדות למלך מדינא דמלכותא כמ"ש בשאלה דנ"ד דמפורש יוצא בתוך הקושאן הניתן מהשררה יר"ה ליד הקונה שאם לא ישלם הטסקא ימכרנה המלך יר"ה לגבות הטסקא ואף שלא דר בה שום אדם. ובכה"ג לאו ביתך מיקרי כיון שיד הממשלה יר"ה שולטת בו. וכ"כ הש"ך ז"ל שם בס"ק י"ז בשם ראב"ן ז"ל יעו"ש [ואל תתמה כי גם בימי התלמוד היו משלמים טסקא כדאיתא בפ' חזקת דנ"ד ע"ב כבר תמהו התוס' ז"ל במס' ע"ז דט"ו בד"ה בגר וכו' יעש"ב וגם הרא"ש ז"ל שם הרחיב הדברים]:

באופן דנמצאו כמה טעמים להתיר השכירות לגוי בארץ ישראל. ועוד מצינו להרב בנימין זאב סי' קס"ד שכתב וז"ל ועוד י"ל דהא דמתיר הירושלמי להשכיר לגוי היינו בת"ח שיודע להשכיר לגוי וגמר ומקני הבית להוות גוי לכל זמן השכירות ולפי"ז נפיק מרשותיה דהשתא ישראל המשכיר ולא חשיב תו ביתו של ישראל ולא עבר על לא תביא תועבה אל ביתך וכו' יע"ש:

הרי מצינו עוד אופן אחר לסמוך עליו להתיר את השכירות לגוי אע"ג דאינו יודע הגוי השוכר שהישראל הקנה לו הבית לכל זמן השכירות מהני הקנאה כזאת להציל את המשכיר מאיסור ל"ת הא"ב. ובפרט כשאין לו במה להתפרנס כמ"ש בשאלתינו. דבטעם זה יהיה ריוח והצלה להמשכיר הזה דנ"ד והוא שראיתי להרב שלחן גבוה יו"ד סי' קנ"א ס"ק ג"ל שאחר שהעלה להתיר להשכיר כתב בסו"ד כי הוא עובדא בזמנו ז"ל בשני בעלי בתים שהשכירו בתיהם לגוים מערי פ'ראנקיא'ה ולא עלתה להם יפה שירדו מנכסיהם עד נודד ללחם ואין רח"ל. לכן שומר נפשו ירחק מהם עכ"ל יעש"ב:

ובאמת כי דברי הרב שו"ג ז"ל הללו יורדים חדרי בטן ומי יהיב עז בנפשו להתיר אם לא דהכרח לומר דנדון הרב שו"ג ז"ל היה באנשים עשירים ולא היו צריכים לפרנסה ומשו"ה לא עלתה בידם וירדו מנכסיהם רח"ל. משא"כ בנ"ד דמלבד כל הטעמים יש עוד טעם כעיקר הטעם אחר דצריך לפרנס את עצמו וגם אין לו מי שיסכור החצר ומטי ליה פסידא אם תשאר ריקנית ושאיה יוכת שער. דודאי מתירין לו בשופי להשכיר לגויים הללו אשר בודאי וברור להם שלא יכניסו ע"ז בשום זמן ובשום אופן כנזכר בשאלה ודוק. ועיין בספרי הקטן ס' מעשה אי"ש בתשו' ליו"ד סי' ב':

את זה כתבתי לאהבת הרב הפוסק הנז"ל בקיצור נמרץ כתותה על הגחלים ממש מסיבת רובי טרדותי וחלישות מאור עיני. ה' ברחמיו יאיר עיני בתורתו. ובקרוב אשיבהו על פס"ד השני ששאלת לי תשובה מאהבה. כי נעים נאוה. יה"ר שלא תצא תקלה מתחת ידי ולא אכשל בדבר הלכה. ועמו הס"ר כי לא יכולתי להשתעשע בד"ק כימי קדם ב"ה באריכה:

הצעיר **ישׁ"א ברכה** ס"ט

אחרי כתבי כל הנז' שהסכמתי להיתר נתודע לי שהחצר הנז' רצה להשכירו להמסיתים לצוד נפשות יקרות. ותכף גזרתי עליו לימנע מלהשכירו וקבל דברי תכף ותלי"ת שלא יצאה המכשלה מתחת ידינו. וזאת יועיל פס"ד זה להתלמד למקום אחר:

ה' רבית סי' ג'

מעי"ת **אר"ין** יע"א.

לכבוד תפארת ישראל ומאורו. בזיוו הודו והדרו. הרב הגדול ופאר דורו. **אי"ש** אשר המלך מלכו של עולם חפץ ביקרו. שר התורה. למרבה המשרה. אספקלריא המאירה. נ"י עה"י פ"ה עט"ר וצ"ת **אי"ש** ירושלם. ארמו"ר בקש"ת **ישׁ"א ברכה** מאת ה' יעימ"ת שכר"ו עד אשר יקבוץ ה' נדחיו בבית הבחירה אבי"ר.

אבי אבי! רכב ישראל! גאון יעקב!

אחרי ש"ם כדת וכהלכה. כעבד הנכנס לבית המלוכה. ואקוד ואשתחוה. הרחק כמטחוי. ואברכה לאלק'י יעקב אשר בחר לנו רועה נאמן. מזרע המיומן. ברוך שברא בעולמו ככה. אי"ש קדוש יש"א ברכה. ולאתך עליון. הר רום תבון. במשרת ראשון לציון. מלך במשפט יעמיד ארץ בצדק ובמאזני פלס. עד בבוא ה' את שיבת ציון. אכי"ר:

ואדברה נא שלום. מול אל עילום. שירומם כסא הוד תפארתו. והנשא מלכותו. חי ובריא. וגבור כארי. ברמ"ח אבריו. ושס"ה גידיו. ובפרט לחזק ולהאיר את מאור עיניו. ועיני לדיק רואות. ותחזינה מישרים. בפתחי ספרים. בימים ובלילות. שש ושמח. שקט ובוטח. עם כל אשר באהלו. והמסתופפים בצלו. כיר"א:

באמת בושתי ונכלמתי במה שנתמהמהתי. אכן על חסידותו וענותנותו של רבי ואדוני אני בטחתי. שאל יאשימני כי אין מלה בלשוני. ומה יערוך איש רש ונקלה כמוני. לקרוא למלך אדוני. ועתה שטה רחשי והגיוני. בשמחה ובששון ויהיו לרצון כהטעמים כנמוס לפני רבי ואדוני:

את שאהבה נפשי אבקשה ממלא נגה דדובשא דרישה ופרישה לחוות דעתו הקדושה ויורני ויאמר לי איזה דרך כבושה על אודות השאלה הדרושה ובמה שכתבתי בעניותי לפום דעתי הקלושה. כי כן נוויתי ממע' השואל יצ"ו להציע הדברים והנם נתקרים לפני מלך מלך מר קשישא ולא מלאני לבי לגלות בדבר שהוא הלכה למעשה עד אשר יבא דבר המלך אלי והדעה מה יעשה ישראל:

וזה תואר השאלה.

ידוע שוא' הבנק יתקבצו אנשים עשירים וכל א' יתן סך מה ויחלקו כל הקרן לשטרות ושמם האקסיוני. וכל אחד יקח שטר כפי ערך ממונו ויכולים למכור השטרות האלו לאחרים שכל מי שבידו שטר מהבנק הוא שותף ויסכרו להם א' לנהל את הבנק וסופרי' ויעשו חש' מדי שנה בשנה ויחלק הריוח לער' הבט' הנז' וכל איש אשר בידו הבט' אש' יבוא אצל הבנק ויקח חלק הריוח המגיע אליו. והמנהג לפעמים ישראל ולפעמים א"י והבנק הוא נו"ן ברבית עם ישראל ואינו ישראל אי לזאת מבעיא לן אי שרי להאיש הישראלי להלוות ברבית להבנק או ללוות ממנו כיון דעל פי הרוב יש

יבר'

התם טעמא הוי דהבעלים מיוחדים דא"ל הלוה מעותי ברבית וזה ודאי דאסור וא"כ מה דמות יערוך נ"ד להיא דתוספתא :

הנה לזאת אשיב דבר דברי שלום דגם בנ"ד הוו הבעלי' מיוחדים ולא דמי להיא דהרשב"א ודמהרי"ט ז"ל והדבר מפורש יוצא ממהרי"ט ז"ל גופיה בח"ב סי' ע"ל שהאריך והרחיב מבינתו על אודות המלוה מעות למחוני ירוס' ת"ו בריוח קצוב סך למאה דבעיניו יפלא ורע המעשה ולדד למאה להם היתר אי מהש"ס אי מהאי' דהרשב"א ז"ל הנז"ל ודחה אותה בשתי ידים יעו"ע ובח"א סי' קי"ו והאריך להוכיח דאין ללמוד מהרשב"א ז"ל דלא אמרה הרשב"א ז"ל אלא בעניים דלא זכו ולא קיין להו דממון שאין לו תובעים הוי דעניים לא מצו תבעי ולכל חד וחד מצי אמ"ל לאו לדידך יהיבנא אלא לאחריני וכדפרש"י שם ס"פ החובל אבל בעניים דקיין להו כגון ההוא ארנקי של צדקה דאתא לפומבדיתא וכו' משום דעניים דפומבדיתא מיקן קיין להו, ופרש"י שנותנין להם כו"כ בשבת לכל אחד והו"ל ממון שיש לו תובעים וקרינן ביה לשמור אבל היכא דעדיין לא זכו בהם עניים ויכול לדחותם לא אתן לך אלא לאחר כיון דממון שאין לו תובעים הוא לא חשיב ממון לענין רבית ואפי' לא לענין גזל וכו' וילפינן מינה דהיכא דאיכא עניים מיוחדים דקיין להו וכו' קרינן ביה ממון שיש לו תובעים ובעלים מיוחדים וידועים והם עצמם הלווים ע"י טובי העיר שהם שלוחיהם וכיוצא בהם והם פורעים ה"ז רבית קצוצה שבאה מלוה למלוה עכ"ל הזהב הנוגע לנ"ד ועיין ג"כ בתשב"ץ חוט השני למהר"ש לרור סי' ל"ד ובבעלים מיוחדים כתב הרב"י ז"ל משם הגהת ותשו' הרמב"ן דאפי' באבק רבית אסור ועיין בתשו' הרב חק"ל יו"ד סי' י"ג מה שפלפל בזה :

איך שיהיה בנ"ד הגם דבשעת מתן מעות ברבית לישר' אז אינם ידועים מי ומי אשר יש לו שטר האס' כיון דהן אמת דכל מי שיש לו שטר האס' בוא יבוא לתבוע ריוח ממונו מהבאנק ואין יכול לדחותו כו"ע בודאי הוי ממון שיש לו תובעים ובעלים מיוחדים וידועים הם והם עצמם הלווים או המלווים ע"י המנהל הבאנק שהוא שלוחם ובא בשכרו והוי רבית קצוצה שבאה מיד לוה למלוה וא"כ מצי' שפיר נ"ד לדמותו להיא דתוס' ופסק מרן סכ"ג :

והנה כל זה בהנחה מוכחת דיש מאחב"י המיסדי הבאנק הנז' ומקבלים שטר האס' בעד הקרן ולוקחים ריוח מדי שנה בשנה דאז אסור ללוות מהבאנק או להלוותו ברבית ע"י המנהל כמדובר אבל אם אין שום אחד מבנ"י לא ממיסדי הבאנק ולא מהקונים שטר האס' מאחרים אז לית דין צריך בשש דלית ביה שום צד איסור אפילו מפני מראית העין דדבר מפורסם הוא דהמנהל הזה הגם שהוא ישראל דאינו עוסק בשלו אלא הנה הוא בא בשכרו בשליחות העכו"ם לנהל הבאנק אשר יסדו אותו העכו"ם וכדכתוב בהגה סכ"ג דאם הדבר מפורסם מותר יעו"ע. ונ"ד מפורסם וידוע הוא דאין המנהל עושה בשלו :

איברא בנ"ד לפום מאי דכתיב השואל ר"א יצ"ו וז"ל דאפי' ספיקא ליכא כיון דאלו השטרות כבאר עסקים ומו"מ דהוכל לומר על שום עסק שבעולם ספק מתעסקים בו ישראל ספק לא ע"כ וא"כ בנ"ד רוב ככל דיש מאחב"י הקונים שטרי האס' ואפי' ספיקא ליכא ואנא דאמרי דאת"ל בנ"ד דיש להסתפק וספק הוא הא קי"ל דספיקא דאורייתא לחומרא ונ"ד אי איכא אחד מבנ"י הוי רבית דאורייתא וספיקא לחומרא :

ועוד כתוב לאמר דאלת רב אחאי יצ"ו דיש מי שרצה ללמוד להתיר משות' עכו"ס בשבת כמובא בש"ע או"ח סי' רמ"ה ס"ד אכן איתותב דלא דמיא כלל יען שאיסור מלאכת שבת ע"י עכו"ס איסורו אם יעשה וכו' ברם הכא איסור רבית תלוי במי שהאחריות עליו וכו' יע"ש :

האמת כן הוא ויפה כיון בחכמתו דאין לדמותו לגוי העוסק במלאכתו וברוך הוא הש"ת אשר אילה לידי ספר כ"י הנק' שפתי לדיק להגאון מופת הדור והדרו ה"ה תנא דבי מנשה מטלוב סתהון זצ"ל ושם כתוב שנשאל בכיוצא בנ"ד וז"ל . ועל השאלה הב' אם אפשר לשתף עמהם ערל אחד ויש קלא היתר בזה דהנה אם היה ערל מתעסק לבדו התיר מהרח"פ ז"ל ויליף לה מדין שבת וכו'. הנה באמת היתר זה לאו תורה דיליה דמהרח"פ ז"ל הוא ברם עיקר שרשוהי ממהרי"ט ז"ל בח"א סי' קי"ו והביאו הכנה"ג ביו"ד סי' קס"ח הגה"ט אות ח' והוא ז"ל נמי יליף לה מדין שבת :

ולענ"ד אחר נשי' עפ' זהב לו אין ראייתו מכרעת דאין הנדון דומה לראיה חדא דאיסור הנאת יש' ממלאכת גוי בשבת ליתא אלא מדרבנן והיכי ילפינן מינה לאיסור רבית דאורייתא. ועוד דהני איסורי לא דמו אהדדי דבאיסור הנאת ישר' ממלאכת גוי בשבת הכל תלוי באם עושה הגוי בשביל ישר' או בשביל עצמו וכהיא דתנן גוי שהדליק את הנר משתמש לאורו ישראל ואם בשביל ישראל אסור. מילא מים וכו' ועשה גוי כבש וכו' ומ"ה בעסקא נמי שהוא עושה בשביל עצמו שרי לישראל ליהנות ממעשיו אבל באיסור רבית הכל תלוי באחריות שכל שהאחריות על הגוי שרי . וכל שהאחריות על ישראל אסור וכדתניא להדיא בתוספתא ופס' כל הפוס' ומר"ן ז"ל בש"ע סי' קס"ט סכ"א עד כ"ד וכיון דבעסקא אחריות הלוה על ישראל הנותן כפי חלקו א"ל דאסור וע"ק דהתם פסק מרן ז"ל דישר' שעשה לגוי אפוטרופ' על נכסיו אסור ללוות ממנו ברבית והוא מהתוספתא הנז' וכתב הריב"ש ז"ל סי' ש"ה דהוי ר"ק ואין ס' דסתם אפוטר' אינו עושה בחינם אלא בא בשכרו ועל הרוב שיש לו חלק בריוח ולדעת מהרי"ט ז"ל נ"ל דאפוטר' שאני דהוי כשלוחו דישראל א"כ דבגוי שהוא אפוטר' של ישרא' ידיע מלתא טפי שהעסק של ישר' ומ"ה אסור משום דגם במתעסק בעינן שלא יהיה העסק ניכר ממי הוא וכמ"ש הפוס' ז"ל בדין שבת וכדמסיים בה מרן ז"ל סי' רמ"ה ס"ד ומ"מ הדבר פשוט דאין ללמוד היתר לנ"ד מדברי הרב ז"ל דשאני התם דהמלאכה כולה מוטלת על הגוי וכמו שיפה כתב רו"מ כת"ר ואדרבא מדברי הרב שם מבואר דע"י ישר' אסור מדלא התיר אלא דוקא היכא שההלואה נעשית ע"י גוי ומטעמא דגוי אדעתא דנפשיה קעביד. וכמ"ש הרב חק"ל ז"ל ביו"ד ח"ב סי' טו"ב . והגם שהוא ז"ל רלה להשיב ע"ד הרב ולומר שיש להתיר בשותפות גוי גם כשההלואה ע"י שות' הישר' כבר הוא ז"ל הדר תבריה לגזיזיה אגב אשיפה והדר ביה מר ואסיק לאסור ומספקא ליה אם הוי אב"ר או ר"ק עכ"ל הזהב הנוגע לנ"ד עין רואה דדחק בשתי ידים מלדמות רבית למלאכת עכו"ס בשבת מתרי טעמי ואחרון חביב כמ"ש הרב השואל יצ"ו . מיהו לדברי מהרי"ט ז"ל דס"ל דהיכא דהמלאכה כולה נעשית ע"י גוי דיש להתיר וכמ"ש לן הרב ז"ל מב"י ובהא גם מהרח"פ ז"ל הכי ס"ל וגם החק"ל ז"ל לא פליג בהא וא"כ בנ"ד בבאנק דהמלאכה כולה מוטלת על המנהל העכו"ס ואין לבעלי השט' האס' עסק כלל יש להתיר. **אמנם** נ"ל דמהרי"ט ז"ל לא התיר היכא דהמלאכה כולה מוטלת על הגוי אלא היכא דממון הישר' משועבד לגוי ואינו יכול הישר' ליפרד

ממנו

בתלמוד ערוך בפה כל ולעולם מדינא שרי כדעת רש"י ז"ל מ"מ אכתי י"ל דהו"ל לאשמעינן ההיתר ולומר דאין לפרסם הדבר כדאשכחן בכמה דוכתי בש"ס דאתי באזהרה שדבר"ז אסור לאמרו בפני ע"ה והכא נמי יאמר נא רבא אזהרה זו וכדברי רש"י אלא ודאי מוכרחים לירד לאמיתות טעמו של רבא דאמר שרי לאינים וכו' דלא אסרה וכו' וגם באידך מימרא דאמר שרי לאינים וכו' כונתו דלויה כיון דזה מתרבה וזה אינו חסר או איפכא שרי דלא אסרה תורה וכו' דהיינו שזה מתחסר וזה מתרבה הוא דאסרה תורה אבל בבציר חד מנייהו שרי ולהכי קא פשיט הרב מהר"י ן' מיגאש בתשו' סי' קפ"ט והיא לו' נדפסה בשיטה מקובצת בפ' אי"ן מההיא דרבא לכ"ד שנשאל בראובן שנתן לשמעון י' דינרים וא"ל הלוה ללוי ק' דינרים לזמן אם מותר אם לאו. והשיב אם דינרים אלו אינם מממון לוי אלא משל ראובן ואינו מקוה ראובן להכנים אותם בחשבון לוי לעולם ולא יתבע ממנו לשלם לו כנגדם הרי זה מותר כמו שאמרו שרי לאינים וכו' הרי מפורש דטעמו של רבא משום דזה אינו מתחסר בשום אופן ולהכי הוא דשרי וכן נראה ג"כ מדברי הרמב"ן והריטב"א ז"ל הובאו דבריהם שם וגם הרב"י ז"ל כתב כלשון הטור ז"ל שכתב ולא יחזור וכו' שכ"כ הרשב"א וסמ"ג והתו' בפ"ק דקדושין והרא"ש בפסקיו ומזה כתב הטור ז"ל שלא יחזור וכו' ועל אידך מימרא כתוב בנמק"י ז"ל ואע"ג דהלוה מתחסר ממונו מחמת הלואה זו כיון שאינו באה ליד המלוה שרי ע"כ וה"ה ז"ל הובאו דבריו בביתא יוסף ז"ל וז"ל שאסור למקבל לתת למלוה מן הדינר שקבל מן הלוה יעו"ש. מכל זה עין רואה דהעיקר תלוי אם זה מתחסר וזה מתרבה ובבציר חד מנייהו הוא דשרי וא"כ מהיכא תיתי להתיר בזה מתחסר וזה מתרבה ע"י שליח דמה לי ע"י עצמו ומה לי ע"י שלוחו דזה וזה שוים הם וק"ל :

ונחזור למאי דאתינן עלה אם יש להתיר אם היה המנהג א"י כדברי ר"ת דאין שליחות לעכו"ם לא לקולא ולא לחומרא :

הנה דבר זה במחלוקת שנוי בין רש"י ז"ל והתו' בשם ר"ת בש"ס בפ' אי"ן והביאם הטור בסי' קמ"ט דעכו"ם שלוה מעות מישר' ובקש להחזירם לו ומלאו ישר' וכו' ואם העמידו אצל הישראל אעפ"י שנתן העכו"ם המעות בידו הואיל ומדעת ישראל נותן אסור לרש"י דיש שליחות לעכו"ם לחומרא. ולר"ת מותר וכן מסקנת הרא"ש ז"ל את"ד והרב"י ז"ל שם כתב דהרא"ש ז"ל לא הכריע בזה ובתשו' כלל ק"ח סי"א כתב דמי יעלה להכריע לקולא כר"ת כי ר"ת לא הביא ראיה לדבריו וכו'. עו"כ דהרי"ף ז"ל משמע דכרש"י ס"ל וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ה מה' מלו"ל וה"ה כתב שכן דעת הרמב"ן והרשב"א אלא שהרמב"ם כתב שהיא קולא והרמב"ן והרשב"א סוברים שאין יולאה וכו"ל דנקטינן ככל הני רבוואתא ע"כ. וכן פסק בשס"ע בסי' קס"ט ס"ו כדעת רש"י ז"ל [באין פורש אם ר"ק או א"ר ועיין בשיטה מקו' מה שתמה על הרמב"ם ז"ל דבגמ' לחומרא קאמר ובכ"מ ולח"מ תירצו לזה יעו"ע]:

נמצא דקי"ל דיש שליחות לגוי לחומרא כדעת רש"י ז"ל וא"כ בכ"ד אין להתיר מטעמא דר"ת ז"ל דלא קי"ל כוותיה :

עוד בכ"ד י"ל דגם ר"ת ז"ל אזיל ומודה דשרי לפום מאי דאיתמר בסי' מקו' וז"ל וכל שמועתינו זאת אינו אלא בהלואה שלוה גוי מישראל או ישר' מגוי כדקתני בהדיא ובהא שייך למימר שליחות ואין שליחות כיון דאיכא חיוב מלוה אבל בפקדון וכו' הכל תלוי במי שהאחריות עליו והיינו כתוספתא וכו' יעו"ש. ותוספתא זו הביאה הרא"ש ז"ל בפסקיו בפ' אי"ן ופסקו הטור ומרן ז"ל בסי' קס"ט מסעיף כ"א עד כ"ד יעו"ש :

ולפי"ז בכ"ד דאין המנהג הבאנק אשר הממון אצלו הנה לא באו בתורת הלואה כ"א בתורת שיהא ע"ן בהם לתועלת הבעלים הוו כפקדון והדבר תלוי במי שהאחריות עליו והרי היא דומה בדומה להאיא בבא דתניא בתוספתא ישר' שאמר לגוי הילך שכרך והלוה מעותי ברבית דאסור ופסקו מר"ן ז"ל סכ"ג וקא מסיים עלה כיון שהם באחריות ישר' יעו"ש והגם דבכ"ד לאו בפירושא איתמר להלוות המעות ברבית כיון שאם ירצה להלוות לישר' ברבית או ללוות מהם אין לפלות פה עליו אלא הרי הוא כעוסק בשלו ומושל בכל אשר תח"י הוי כמדעת הבעלים ויורד ברשות הוא דמי יפריעהו בכל אשר יעשה וכיון שהאחריות תלוי על אופני השטרות ה"ז דומה להאיא דתוספתא כנ"ל :

ואם אמר יאמר דמה דמות יערוך כ"ד להאיא דתוספתא דאדרבא הא לא דמיא אלא להאיא תשו' הרשב"א ז"ל סי' תרס"ט ועוד לו תשו' אחרת הובאו שניהם כאחד בביתא יוסף סי' ק"ס דהתיר בכ"ד בהקדש עניים להלוותם ברבית מהאי טעמא כיון דאין למעות אלו בעלים מיוחדים וגזבר לא בשל עלמו הוא עושה הוא מלוה ונמצא שאין רבית באה מלוה למלוה ואחר שאין למעות הללו בשעת הלואה בעלים מי נאסר וכו' שלא יהא בעל הממון עסוק ברבית. ומ"מ לא למעשה אני אומר להלוותם ברבית קצוצה אבל קרוב לשכר וכו' נ"ל שמותר כמעות של יתומים ע"כ יעו"ע. וגם בתשו' הרב שמש לדקה בחיו"ד סי' ד' הביא לנו דברי הרב מהר"מ חאגי"ז ז"ל אשר השיב לשואלו דבר וז"ל על דבר הרבית שאנשי כללות הק"ק פורעים וכו' נלאה ויאה מה שנגזר אומר מעט"ת הנח להם לישר'. האמת כן הוא דיש להם אילן גדול וחומות נשגבות על מה שיסמוכו וכו' הוא הרב הגדול מופת הדור והדרו מהרי"ט ז"ל בח"מ סי' קי"ו וקי"ז דלדד פנים להקל ובפירושא איתמר בח"ב יו"ד סי' מ"ה הוכיח והעלה דהמקדיש סך מה ע"מ שיהא הקרן קיים לאכול מפירותיו רבנן ותלמידהון דמותר אפילו ברבית קצוצה כיון שאין להם בגוף כלום וגם הלוקחים אינם מיוחדים דבכל יום ויום פנים חדשות באים לכאן והו ליכא לאחיך לא תשיך כי לא המותן קבוע ולא המקבלים שהגזברים מתחלפים וכו' וחוזר חלילה וכו' ועיין בהתיר הגדול בעל פ"מ ח"א סי' נ"ד דהוא גם הוא לדד להקל עכ"ל :

וא"כ גם בכ"ד כיון דהקונים שטרות הנז' הם מתחלפי' דכל מי שילטרך למעות ויש תח"י מהשטר' הנז' מכור ימכרנו לאחרים ומזה לזה ופנים חדשות באים לכאן והוי בשעת מתן מעות ברבית לישר' בבאנק הבעלים אינם מיוחדים והמנהל והבאנק יהיה מי שיהיה לא בשל עלמו הוא עושה ונמצא שאין רבית זו באה מלוה למלוה וליכא לא תשיך מאחר שאין למעות הללו הניתנין ברבית בשעת הלואה בעלים מיוחדים מי נאסר. ומותר גמור למי שיש לו שטר על הבאנק לקבל ריוח הרבית הבאה גם מישר' וכעזה"ד ללוות גם מהבאנק או להלוותו ברבית כיון דלא קרינן ביה רבית הבאה וכו' והגם דהרשב"א ז"ל כתב שם שאין לעשות כן פן יפרלו גדר ולהלכה אני אומר ולא למעשה כנז' הא מיהא דאם נהגו כן אין למחות בידם דהלכה ואין מורין פן יפרלו וכו' אבל הנח להם לישר' וכדכתוב בדברי קודם מהר"מ חאגי"ז ז"ל דנלאה ויאה מה שנגזר אומר מעט"ת הנח להם וכו' וה"ה בכ"ד דאין מורין להיתר אבל אם ינהגו כך אמרינן הנח להם ולא דמי להאיא דתוספתא דפסק לה מרן ז"ל דודאי התם

תשו' ידי"ן הרב אביר יעקב מאיר הי"ו.

נשאלתי בהיותי בעי"ת בירו'ט יע"א ממעלת הגביר וחכם ירא את ה' מנעוריו כה"ר סי' **עזרא רפאל סילבירה** יצ"ו אם מותר ליסר' לקנות שטרי אקסיון מהבאנק מפני חשש איסור רבית. כי מנהל הבאנק העכו"ם מלוה לכל שואל ברבית ומכללם גם לישראל. ונמצא היסר' בעל האקסיון לוקח רבית מיסר' חבירו ע"כ:

תשובה לכאורה היה נראה כיון דמשנים קדמוניות נהגו ישראל לשאת ולתת בשטרות אלו ואין מוחה בידם א"כ מדין מנהג מבטל הלכה נר' להתיר. כמ"ש מרן החביב בס' בעי חיי יו"ד סי' קל"ו וז"ל חזרתי על כל צדדי למצוא לו היתר ולא מצאתי כ"א משפט קטן והוא זה שראיתו להרדב"ז ומהר"א מונסון ז"ל כתבו בתשו' כ"י דאם מנהג הסוחרים לעשות הכאמביום מנהג מבטל הלכה וכן מתבאר מדברי הרש"ך ח"ב סי' ג' ושמא תאמר אם כתבו הרבנים הנ"ל דמנהג מבטל הלכה הוא דסוברים דהכאמביום הוי אב"ר כמ"ש מהרש"ך. אבל בנ"ד שלדעת מהר"ס וסיעתו הוי רבית קצוצה לא יהא המנהג מבטל הלכה. הא ליתא כיון דמטעם מנהג אתינן עלה אין חילוק בין מד"ת לד"ס עכ"ל. אך בסוף דבריו כתב ואמר ומ"מ איני מחליט המאמר להיתר אם לא יסכימו עמי בעלי ההוראה ועיין למרן החבי"ב בס' סמיכה לחים ח' א"ח סי' אלף שאחר שהביא דברי מהרשד"ם שכ' ביו"ד סי' קל"ג ע"ד תשו' מהרי"ק שורש ח' דאפי' נגד איסור תורה מנהג מבטל הלכה. ודברי הרב גו"ר בח' א"ח כלל א' סי' ל"ד כ' הוא ז"ל דלא יכול להלוס על מה יהיה כח המנהג גדול לבטל איסור תורה. ואגהיר לן עיינין דברי הראשונים והאחרונים בזה והעלה בסו"ד דלא אמרינן מנהג מבטל הלכה אפי' הכתובה בש"ס ובפוסקים יעו"ש. וכן בס' הלז חיו"ד סי' ג' כתב אלא דלהתיר מטעם זה בלבד איני סומך להתיר דמלבד וכו' זאת ועוד אחרת איכא למשדי ביה כרגא מתשו' מהריק"ו וכו' אלא דעכ"ז כ' ומ"מ סניף מיהא הוי להתיר בנ"ד עכ"ל. וכ' כן אפי' להסוברים דהוי רבית קצוצה. אף אנן נצרף טעם זה בנדו"ד להתיר אפי' אי נימא דיש כאן חשש רבית קצוצה:

ומב"ש דכפי מה שהגידו לי סוחרי אמת דפה עיקו"ת סדר התיסדות הבאנק הוא כי ב' או ג' מנכבדי העיר מקבלים רשיון מהממשלה המקומית ליסד הבאנק עפ"י תנאים ונמוסים אשר ביניהם ואלו המיסדים מוציאים שטרי האקסיון בחתימת ידם ושוכרי' להם מנהלים וסופרים ומשרתים די צרכם לנהל הבאנק והמיסדים הנ"ל נוטלים חלק בראש מהריוח והשאר מתחלק בין בעלי האקסיון. וא"כ הוא לית דין צריך בשש דאין כאן חשש רבית כלל דהרי כ' מהרימ"ט ז"ל בח"א סי' קי"ו על ההיא דאמרו בע"ז אבל שדהו לנכרי שרי מטעם אריס אריסותיה קעביד. וכ' הר"ן בהלכות ותהא שמעינן דכיון דיש לנכרי חלק בפירות אפי' שישראל נהנה ממלאכת שבת מותר דנכרי אדעתא דנפשיה קעביד ומכאן אני למד לישראל שנתן מעות לנכרי בעיסקא להתעסק בהם למחצית שכר והלוה מהם הנכרי לישראל ברבית אעפ"י שבעל המעות יודע כשנהנס ליסר' אפי' להנך רבוואתא דאסרי היכא דידע הכא שרי דכיון דהני זוזי נשתעבדי לנכרי המקבל מחצית שכר ואפי' כי ידע לא מצי מעכב מלהלוות שהוא רוצה להשתכר באשר ימצא וכי קעביד אדעתא דנפשיה קא עביד וכי היכי דבנכרי שאינו שותף התיר רש"י ז"ל כשלא ידע בשותף שרי אף כשידע עכ"ל. ותשו' זאת לייגה הרב המאסף בכנה"ג יו"ד סי' קס"ח הגהט"ו אות ח' בלי חולק וכן הגרע"א בחי' על הש"ע יו"ד עמ"ש מרן בסי' קס"ט ס' כ"א דמעותיו של ישראל המופקדו' ביד עכו"ם אם הם באחריות הישראל אסור להלוותם ברבית כ' דברי מהרימ"ט הנ"ל דבעיסקא שרי להלכה פסוקה גם מרן מלכא חק"ל תפוחין בחיו"ד סי' טו"ב תפס להלכה כפסק מהרימ"ט הנ"ל וכמעט חפשתי בס' האחרונים המצויים בידי וכעת לא מצאתי חולק ע"ד ז"ל. וא"כ בנ"ד נמי כיון דכל מאי דעבדי המיסדים הנ"ל בתפקידם את מנהליהם להגדיל ולהרחי' העסק ולהלוות ברבית אדעתא דנפשייהו עבדי להרבות את חלקם הניטל בראש והאיש הישראלי אשר בידו האקסיון לא מצי לעכב בידם תורה יוצאה בהינומא דמותר ליסר' לקנות אקסיון ומותר לישראל ללות מהבאנקאם הנ"ל ברבית ואין כאן שום פקפוק וגדנוד איסור:

והנה בעתה בבואי פעה"ק ירושת"ו כאשר שאלתי הלכה מפי ג"ע עט"ר מו"ר הגאון המפורסם ראש"ל כמה"ר יש"א ברכה יצ"ו על נדון דידן הנ"ל מסר לידי פס"ד הבא מטוב האר"ץ אשר כוננו ידי אומן מע' הרב המובהק כמהר"ר שלום הדאייא יצ"ו לעטות בו דבר:

ואנכי הרואה כי בדברי מע' השואל שאלת חכם כעין נ"ד כתוב לאמר דיש מי שרצה ללמוד להיתר משות' עכו"ם בשבת ואיתותב דלא דמייא ומע' הרב הפוסק שי' לעד כ' עד"ק האמת כן הוא ויפה כיון בחכמתו דאין לדמותו לגוי העוסק במלאכתו. וברוך הוא הי"ת שאינה לידי ס' כ"י הנק' שפתי צדק להגאון מופת הדור והדרו תנא דבי מנשה מטלוב שתהון זצ"ל ועל השאלה השנית אם אפשר לשתף עמהם ערל אחד היש קצת היתר בזה דהנה אם היה הערל מתעסק לבדו התיר מהרח"פ ז"ל ויליף לה מדין שבת באמת היתר זה לאו תורה דיליה דמהרח"פ ברם עיקר שרשוהי ממהרימ"ט ז"ל והוא יליף לה מדין שבת. ולע"ד אחרי נשיקת עפרות זהב לו אין ראיתו מוכרעת דאין הנדון דומה לראיה חדא דאיסור הנאה ממלאכת גוי בשבת ליתא אלא מדרבנן והיכי ילפינן מינה לאיסור רבית דאורייתא עכ"ל:

כנראה דנעלם מעיניהם הבדולחים דאיכא מן הראשונים דס"ל דעשית מלאכה ע"י גוי בשבת איסורו מן התורה. והם עצמם ס"ל דמותר לתת שדה באריסות לגוי אעפ"י שיעשה מלאכה בשבת מ"מ אדעתא דנפשיה קעביד. ה"ה ראשון שבראשונים הוא הסמ"ג ז"ל שכ' בה' י"ט דברי המכילתא וז"ל כל מלאכה לא יעשה בהם לא תעשה אתה ולא יעשה חבירך ולא יעשה העכו"ם מלאכתך משמע מכאן שאסור ליסר' להניח לגוי לעשות מלאכתו בין בי"ט בין בשבת דאורייתא. אמנם י"ל שהוא אסמכתא בעלמא שאם היתה מן התורה לא היו מתירין לעשותה אף בביתו של גוי ולשון לא יעשה הכתוב בתורה מוכיח קצת שהוא דרשה גמורה. ובה' שבת כ' דקי"ל כסתם מתני' דע"ז דשרי להשכי' שדהו לעכו"ם למחלה ולשליש ולרביע וחורש וזורע בשבת משום דעכו"ם בשלו הוא טורח ואדעתיה קעביד עכ"ל. וממקומו הוא מוכרע דס"ל כן דלא קא קשייא ליה אלא שאם הוא מן התורה לא היו מתירין חכמים לעשות בביתו של גוי אבל מה שהתירו לתת שדה באריסות לא קשיא ליה מפני דאפי' אי הוי איסורו מן התורה איכא כמי ההי טעמא דאדעתא דנפשיה קעביד וליכא למדחי עדיפא מינה קא פריך ועיין עוד בלבוש החור סי' רמ"ג שכ' ארז"ל שאסור לישראל להניח אפי' לעכו"ם לעשות מלאכתו והסמכוהו אקרא וכו'. וי"א שהוא למוד גמור ולא אסמכתא אלא איסור תורה הוא וכן משמע

ממנו כל אותו זמן שכתב שם וז"ל וגדולה מזו יש ללמוד דאפי' אם גוף הנכסים היו של ראובן כגון שמסרם להקדש לזמן ובסוף הזמן חוזרים לו הואיל ונכסיו משועבדים להקדש ליטול כל מה שירויחו יתר על שוה למאה וכו' והגזברים לתועלת הקדש נותנין ברבית דמקרבא הנייה כי בכל שליחות דהקדש הוא דעבדי ושרי לראובן ליטול מאותו רבית וכו' ואפי' אם ידע שהלוה לחבירו ישר' כל שהמעו' משועבדים להקדש לא נאסר הרבית על בעל הממון שיש לדמותה לאותה שאמרו וכו' דלא ישכור אדם וכו' אבל שדהו שרי מ"ט אריס אריסותיה עביד ופירש"י וקבלה עליה למחצה וכו' ועליו מוטלת לעשות וכו' ומכאן אני למד לישר' שנתן מעות לגוי להתעסק בהם למחצית שכר וכו' כיון דהני זוזי משתעבדי לגוי וכו' וכי קעביד אדעתא דנפשיה את"ד ז"ל הנך רואה דהעיקר תלוי בשעבוד נכסים כההיא דהקדש שנשתעבדו ליתר משוה למאה וכההיא דאריס דהשדה נשתעבד לאריס וגם בנותן מעות לגוי למחצית שכר הם משועבדים לגוי ואינו יכול להפרד משותפ' דמשועבדי' הם לגוי אז כי קעביד אדעתא דנפשיה קעביד ברם בנ"ד דיכול האיש הישראלי אשר תשיג ידו לקנות רוב האשיונים או כולם ואז יכול לבטל ולהפריד כל עסק הבאנק. וא"כ ממון זה אשר תחת יד המנהל העוסק בו אינגו משועבד אללו לזמן כלל ויכול היום או מחר האיש הישר' העושה לבטל הבאנק ועוד דהן אמת לק"ד לכל שופט בלדק בנ"ד המנהל הזה הוא עביד אדעתא דכל מי שיש לו שטר האס' מהבאנק להמציא להם ריוח ובין אם הוא ישר' ובין א"י כיון דהוא אין לו שום ריוח בכל עסקי הבאנק כי אם שכר טרחו הקצוב לו מידי שנה בשנה בין אם יהיה ריוח או הפסד ח"ו אין מגרעת מהקצוב לו וכל השתדלותו וזריזותו הוא לתועלת כל מי שיש לו שטר אס' מהבאנק ההוא והוי כאדעתא דישראל עביד. ולק"ד דגם מהרי"ט אזיל ומודה בנ"ד דאסור הוא ולא דמי למלאכת שבת כו"ע דשאני התם דאין לו בריוח ואדעתא דנפשיה להרבות כספו הוא עביד ולהכי שרי כנ"ל :

פש גבן למאי דכתב השואל רב אחאי יצ"ו דרחוק הוא לומר שיש בזה ברירה דהיינו מה שמקבלי' מאחב"י ריוח מהבאנק תלינן ליה מן ריוח ההיתר מרבית העכו"ם ומה שמרויח מלד רבית הישר' הוא חלק העכו"ם חדא דברירה זו דאורייתא והוא במחלוקת שנוי וכו' דבריו ברור מללו וכבר הרב מהרי"ט ז"ל בסי' קי"ו רלה לגדד בהיתר מטעם זה דברירה ולפי שאיפסיקא הלכתא כרבי אושעיא דאמר אין ברירה דאורייתא כדמוכח בכמה דוכתי כתב דאין להאריך בזה מאחר דרובא דרבוואתא פסקו דבאורייתא אין ברירה וכו' וברבית דאורייתא אין בזה תקנה כלל יעו"ש ודון מינה ואוקי באתרין דאין בזה תקנה כלל מטעם ברירה כיון דנ"ד ברבית דאורייתא לווים ומלווים אין היתר דאין ברירה בדאורייתא והרב גט פשוט בא"ע סי' קכ"ב ס"ק ח' האריך ברוחב מבינתו וגלל במים אדירים ובחדרי חדרי' של ים התלמוד ובפו' ראשונים ואחרו' ובסוף העלה וז"ל באופן דעלה בידינו מכל הנז' דנחלקו רבוואתא דר"ת והרא"ש והטור סי' קל"ח ס"ל דבאורייתא אין ברירה ור"י ס"ל דיש ברירה בדאורייתא והרמב"ם והר"ן ספוקי מספקא להו וס"ל דבדאורייתא אין ברירה להחמי' ולא להקל ע"כ ומרן ז"ל בשה"ע פסק שם כהרמב"ם והר"ן בסעיף ח"ו יעו"ש ובב"ש שם וא"כ בנ"ד דאנן בתריה דמרן ז"ל גרירנן נקטינן דאין ברירה בדאורייתא להחמיר ועיין ג"כ בתשו' הרב חק"ל בסי' טו"ב דלדד להתיר מטעם זה דרבית דרבנן דקי"ל יש ברירה והביא דכן כתב בתשו' הרשב"ץ סי' קל"ח יעו"ש.

עוד שם רלה לגדד להתר דחד בתרי בטיל כאשר יהיה האופן דנכסי יתו' והק' הם הרוב לגבי של אנשים גדולים שלא הותר בהם הרבית דקי"ל יבש ביבש חד בתרי בטיל וגם בממון אי שייך ביטול ברוב כמבואר בהרשב"ץ סי' קל"ח ואגב אסיפא הוכיח במישור דאין להתיר מטעם זה דבטול ברוב מכמה טעמים גדולים יעו"ש :

סו"ד מכל מה שכתבנו לא מלינו לד להתיר. אך ורק מלאתי לד אחד ברבית דמותר אם יהיה המנהל הבאנק בכ"מ שיש שם הבאנק הוא מא' מבנ"י אשר המה קדושים וידעי באיסור הרבית ונזהרים ממנו יש להתיר לבעל האס' לקבל הריוח מרבית הבאה ולהלוות להבאנק וללוות ממנו וכמ"ש מהרי"ט ז"ל בסי' קי"ו וז"ל ובר מן דין אפי' למ"ד אין ברירה הכא מודה דכיון דידעי הגזברים שלקחו העניים נכסים מיוחדים וידעי דאסירי ברבית כשעושין עסקא של רבית עושים לעניים וכשעושין דבר של היתר עושין לבעלי המעות וכו' והו"ל כהתנו בפירוש שהעסק של היתר יהיה לחשבון של בעלים ומתוך איסורא דרביע עלייהו אע"ג דלא התנו כמו שהתנו דמי וכו' ע"כ ועיין בחק"ל מה שביאר בדברי מהרי"ט הללו והביא לו סמוכות מדברי הריטב"א יעו"ע :

ולפי"ז אם המנהל הוא איש קדוש ונזהר מכל איסורי דאורייתא ודרבנן אמרינן כיון דאין הבעלים דעתם להלוות ברבית מסתמא דגם המנהל לא יעבור על דעתם וכשעושה עסקא של רבית מישר' יעשה לחשבון הא"י וכשעושה דבר של היתר עשה יעשה לחשבון אחיו הישר' ומותר גמור הוא :

ברם לפום מאי דכתב השואל יצ"ו וז"ל ועוד את"ל דיש ברירה בנ"ד א"א וכו' דאינו יודע הבאנק סך הרבית אשר נכך לישר' ואשר מא"י דכמה בנ"א שולחים וכו' ולווים מהבאנק והמנהל אינו יודע אם הם מבנ"י או לאו יע"ש. וא"כ לפי"ז המנהל הזה אינו יודע איזו עסקא של היתר כדי שיעשנה לחשבון אחב"י בעלי האשיוני' ואינו יודע ברור כמה שות' מהישראלים וכמה הלווים מהישר' וא"כ לא דמי לנדון דמהרי"ט דידוע בעלי המעות והלווים והמלווים יכול הגזבר לדקדק כשעושה עסקא של רבית עושה אותה להמותרים בה: וכשעושה דבר של היתר עושה להעניים הגדולים הנאסר להם איסור רבית. כל זה לפום מאי דכתב השואל יצ"ו וכשאני לעצמי הדבר אינו מבורר אללי ולזה אכמ"ל :

ומעתה אנא כתבנא אדברה נא במטותיה מיניה דמר דליקבע לי מועד לנופף ידו לאזוב אשר בקיר לעירו ותלמידו לחוות דעתו. ברוחב שכלו ובינתו. ליהנות מזיו הוד תפארתו ותורתו. ואתה אדוני מלך דע לך כי עיני כל ישראל עליך להורות להם את דבר המשפט. לדעת מה יעשה ישראל. ויבא שכמ"ה :

ויען הן קרבו ויאתיון ימי החג הקדוש זמן מתן תורתנו ברוך אשר בחר בנו. ומכל העמים הבדילנו. בתורת אמת. חקים ומשפטים ישרים. עתה באתי לשלם תודתי בניב שפתי בהקבלת פני הרב אדוני מלך רם תז"ל רנ"ו. הבנים והאבות. בשובע שמחות. וברוכי ההללחות. ולא יעדי מינן זיוה והודיה עד ביאת הגואל כיר"א. כ"ד המשתחוה מול כסא מלכותו כדת וכשורה. והמלפה לגלילת ידי קדשו. הטהורה וברה. החותם ביום א"ס לבינה ולספירה בש' התרנ"ג ליצירה :

זעיר אנפי מכל נברא, והיה

הלעיר **שלום ן' חיים הדאייה** ס"ט

מקרי כספך. ונהי דבשותפות ישראל וכו' אבל בשותף עם גוי נראה בכה"ג כיון דמשעבד לשניהם לכ"ע משום אחריות לא מיקרי שלו עכ"ל. וע' זה הוא טעם הגאון חק"ל תפוחין ז"ל דלא מקרי כספך. אלא שמרן מלכא ז"ל כ' דלדון בדבר חדש להקל בשל תורה לכיכה רבה ומלא סמך לאסור מטעם דוזי כמאן דפליגי דמייא אפי' כשיש קבע זמן יעו"ש :

ועוד כתב מהר"ש ז"ל הנ"ל ועוד אני מסופק כיון דהשותפות ההוא לא נעשה עיקרו לטובת בעלי החברה אלא עיקרו לטובת בני אדם הצריכין מעות ובני החברה שוכרין להם מקום וסופר מיוחד ושאר מתעסקין שצריכין לדבר זה וקוצצין להם שכרם ויפסידו זה משלהם ואם יבא אחד ללוות הרי קי"ל דהלוה נותן שכר הסופר וא"כ הרבית שנותן אם באמת לא יזדמנו אנשים הרבה ללוות לא ישאר שום ריוח לבעלי השותפות. וא"כ אפשר דדמי למאי דקי"ל הלוה מעות וגם לומד עם בנו ובעבור זה נותן לו ריוח הוי כהלויני ודור בחצירי דהוי רק אבק רבית ונהי דאם אח"ך מתרבין הלווין לאחר אשר כבר הרויחו שעור כל ההוצאות הנ"ל. מ"מ הריוח ההוא כבר זכו בו השותפין כיון דאולי לא יבואו יהיה להם היזק וא"כ אין כאן ריוח ברור ולא הוי אלא רבית דרבנן ובדרבנן שפיר יש לסמוך על היתר הנ"ל עכ"ל :

וא"כ אמינא התפן לסמוך על שני הגאונים הנ"ל שואל ומשיב ז"ל ומהר"ש סי"ק ז"ל שהתירו אפי' בכגו"ד שהמנהלים אין להם חלק בריוח כלל ובצרוף ט' מנהג מבטל הלכה הנז"ל ובפרט אם הוא רבית דרבנן כמ"ש מהר"ש הנז"ל מצי לסמוך דכדאי הם הגאונים הנ"ל לסמוך עליהם ואין זה דומה לא לישראל שהפקיד מעותיו ביד עכו"ם ולא לדין ישראל שמינה אפוטרופוס עכו"ם וכו' שאסר מרן ז"ל כמובן לכל וז"ב :

את דברי אלה אגישה לפני מי שגדול מרנא ורבנא מאריה דאתרין תנא ירושלמאה הגאון רש"ל סי' לעד ובידו העוז להתיר או לאסור וצ"י י"מ אמן :

הצב"י **יעקב מאיר** ס"ט

וזאת תשובתי אליו

ראיתי בני עליה טובים השנים המה הרבנים נחמדים מזהב פרווים הדר הוא הרב הכולל שר שלום הי"ו הוא הראשון והרב המובהק. לנגה ברק. יעקב בחר לו יה הפוסק הב' אתה ה' תשמרם. וכבוד והדר תעטרם. נכו"א :

שני המאורות שמו פניהם לנגדי לחוות דעתי המעט ועד בשחק נאמן כמה גדל צערי כאשר ישאלוני משפטי צדק. ואני הנה ב"ה זקנתי ושבתי. ואור עיני אין אתי. ובלילה איני יכול לקרות רק לשמוע מפי הקורא. וביום שבו ממני רובי טרדותי זה נכנס וזה יוצא **ולאי"ש** אשר אלה לו איככה אוכל להשיב תשובה מאהבה. אך יען חביבים עלי אוהבי ורעי הנה באתי בקיצור נמרץ אחוה דעי כתותה על הגחלים קראה סירוגין והאל ברחמיו יאיר עיני בתורתו. והוא ישלח עזרתו. להשיב לכל שואל דבר אמת לאמיתו :

וטרם כל אביעה אגברה נא שלום רב הפוסק הראשון הי"ו אשר בשאלה כתב שיש מי שרצה לדמות דין זה להא דשבת אריס אדעתא דידיה קא עביד כמ"ש בש"ע א"ח סי' רמ"ה ואיתותב דגבי רבית שאני דהכל תלוי בקבלת האחריות וכו' וכו' לזה אמינא דיפה השיב לו הרב אביר יעקב הי"ו אשר הביא תלמודו בידו הנז' הרב מהרימ"ט בח"א סי' קי"ו שלמד ממ"ש הר"ן ז"ל בדיני שבת שמותר לישראל הנותן מעות לגוי להתעסק והלוה ליש' ברבית דשרי. ואעפ"י שיודע היש' לא מצי מעכב כי אדעתא דנפשיה וכו' ודון מינה לנ"ד. אלא דבעיקר דברי ה' מהרימ"ט ז"ל פליאה דעת ממני לפקע"ד לא זכיתי להבין אמרי בינה דאמאי אצטריך לדמות דין זה דרבית ממ"ש הר"ן ז"ל ולא זכר ש"ר דין הרמב"ם ז"ל בפ"ו מה' שבת ה' ח"י וז"ל הנותן מעות לגוי להתעסק בהם הרי הגוי נושא ונותן בהם בשבת וחולק עמו היש' בשכר בשוה. וכזה הורו כל הגאונים ז"ל עכ"ל וכתב המ"מ הטעם שאין המלאכה מוטלת על ישראל לעשותה שנאמר שהגוי עושה שליחותו וגם אין העסק ניכר ממי הוא עכ"ל. ודין זה פסקו הטור בא"ח סי' רמ"ו וכ' מרן בב"י ז"ל השני טעמים הנז' שכתב המ"מ ז"ל וסיים בדבריו ואף שהרמב"ם נקט בלשונו הנותן מעות וכו' דמשמע בדיעבד אין הלשון מדויק ואפי' לכתחי' שרי וכן פסק בשלחנו הטהור וז"ל שם ס"ק ד' יכול היש' ליתן מעות לגוי להתעסק בהם ואפי' שנושא ונותן בהם בשבת וחולק עמו השכר בשוה מפני שהמלאכה אינה מוטלת על היש' שנאמר שהגוי עושה שליחותו וגם אין העסק ניכר ממי הוא עכ"ל. ודין זה הוא מוסכם מכל הפוס' וא"כ קשה אמאי לא נסתייע מדין זה שהיא דומה בדומה ממש :

ואולם בהכרח צ"ל דדין מקח וממכר ומשא ומתן בשבת אף לחד ליבנא דרש"י והתוס' ז"ל בפ' משילין ד' ל"ז ע"א בד"ה משום מקח וממכר דנפקא לן מקרא ממצוא חפצך ודבר דבר וכו' יעו"ש. נמצא דאיסור מקח וממכר בשבת הוא מדברי קבלה ואיך יכול ה' מהרימ"ט ז"ל ללמד מדין זה להלוות ברבית שהוא אסור מן התורה מדינו של הרמב"ם הנז' ולזה הוכרח למילף מאיסור מלאכה בשבת דהיא אסורה מן התורה ועכ"ז אמרינן אריס אריסותיה קא עביד ומינה יליף לאיסור רבית ודו"ק :

אשר אם כנים אנחנו בזה כמה תמוהים בעיני דברי הרב נחלת שבעה ח"ב סי' ע' שנשאל ביש' סוחרי בהמות שנוהגים הבהמות לקצב גוי לנחור אותם במקולין של גוי ומקבל ממנו הדמים לפי ערך המשקל. וגם הקצב מוכר בהמות לגוים אחרים ומקבל הקצב שכרו מן הישראל. וע"ז נשאל דאסור ליהנות ולהסתחר בדבר האסור ושקיל וטרי להתיר כיון דיד גוי באמצע והגוי בדידיה קא טרח. וכתב וז"ל דאיסור סחורה בנבילות וטרפות דאורייתא כדיליף לה בירושלמי מטמאים הם לכם וטמאים יהיו לכם. וגם בתלמודא דידן בפ' כל שעה מ"מ לא חמיר מאיסור שבת דע"כ דאורייתא לחד ליבנא לרש"י והתו' ז"ל בפ' משילין ד' ל"ז ואעפ"י דאיסור סחורה בנו"ט נלמד מן התורה מטמאים המה לכם וטמאים יהיו לכם. ואיסורי שבת לא נלמד רק מדברי קבלה ובנדון זה גם בשבת מותר והביאו בש"ע דנותן מעות לגוי להתעסק בשבת וכו' (כמו שהבאתי לעיל) וה"ן ממש בנדון זה וכו' יעו"ש בדבריו באורך וא"כ התמיהה קיימת היכי יליף דבר שאסור מן התורה מדבר שאסור מדברי קבלה לחד ליבנא דאילו לאידך ליבנא הוי טעמא שמא יכתוב והק' שם רש"י והתוס' דהוי גזירה לגזירה ותי' כולה חדא גזרה היא יעו"ש. וא"כ קשה היכי יליף לנדונו מדברי קבלה לפי חד ליבנא דרש"י והתוס' ז"ל כנז"ל להתעסק בנו"ט ולהסתחר בהם שהוא מן התורה. ותו קשה דמאי הביא ראיה מדין הרמב"ם שנותן המעות להתעסק במה שירצה ובעל המעות לא מצי מעכב וכמ"ש מהרימ"ט ז"ל משא"כ בנדונו שהוא נותן הבהמות להגוי לנוחרן והוא מקבל הדמים והקצב נוטל שכרו מישראל. כמו

בכתב

פסטיה דקרא לפיכך יש להחמיר בו מאחר משום חומרא דשבת מיהו אפי' לפי הי"א אינו אסור אלא כשמוסר לו הישראל המלאכה לעכו"ם בשבת וכו' ובס"ב כ' לא ישכיר אדם מרחצו וכו' ונמצא העכו"ם עושה מלאכה בשליחותו של ישראל והוא אסור כמו שיתבאר לפנינו. אבל שדה מותר וכו' אעפ"י שגם הישראל נהנה ממנו וממלאכתו שהרי לוקח חלק מפירות עצמן אפ"ה מותר כיון דכולה מלאכה אעכו"ם רמייא וכי קא עביד אדעתא דנפשיה קעביד עכ"ל ועיין להגאון חיד"א בברכ"י ובמחב"ר ז"ל בסימנס הנז"ל ועיין לה' דת ודין בתשו' סי' ו' שנשאל אם יש היתר לעשות במלאכת הזכוכית ע"י גוי בשבת והשיב קודם כל דבר צריך לדעת אם מלאכת ישראל ע"י גוי איסורו מד"ת ועי' להסמ"ג וכו' א"כ נמ"ל שעשיית מלאכה ע"י גוי בשבת אסור מה"ת וא"כ צריך להתיישב הרבה וכו' כיון שעיקר איסורו מה"ת האמנס כיון דכ"ד הוא ע"י קבולת וכו' נמצא דהגוי בדידיה קא טרח עכ"ל אף בכ"ד נאמר אעפ"י שאסור להלוות מעותיו לישראל ברבית ע"י גוי מד"ת מ"מ שרי לתת מעותיו בעיסקא לגוי אעפ"י שהגוי ילוה לישראל מט' הנ"ל דאדעתא דנפשיה קעביד. ואם באת לומר דאיסור הנאה ממלאכת גוי בשבת ליתא אלא מדרבנן אנא אמינא ליה דאיסור הנאה מרבית שלקח הגוי מישראל ליתא אפי' מדרבנן וז"ב:

עוד הקשה הרב ספתי צדיק הנ"ל דהני איסורי ל"ד להדדי דאיסור הנאת ישראל ממלאכת גוי תלוי באם עושה הגוי בשביל עצמו או בשביל ישראל וכדתנן עשה גוי כבש וכו' אבל באיסור רבית הכל תלוי באחריות כל שהאחריות על הגוי שרי וכל שהאחריות על ישראל אסור וכדתניא להדיא בתוס' פסקיו כל הפוס' ומרן ז"ל בשה"ע סי' קס"ט ס' כ"א וכיון דבעיסקא אחריות הלוה על ישראל הנותן כפי חלקו היכא למימר דאסור עכ"ל:

בלי ספק כי אילו הרב הנז"ל היה רואה את דברי הגאון רעק"א ז"ל בתי' שהעלה את תשו' מהרימ"ט הנז"ל ע"פ מרן ז"ל שם בס' כ"א שכתב דהכל תלוי באחריות ודאי לא היה מקשה כן. וכונתו מבואר דשנייא פקדון דאיסורו תלוי באחריות מפני דכל ההנאה ליש' וליכא הטעם דגוי אדעתא דנפשיה לא כן בעיסקא אפי' דהאחריו' על הישראל הנותן כפי חלקו שרי מט' הנ"ל וממילא הותרה גם קו' הג' שהקשה מהסיא דפ' מרן ז"ל ישראל שעשה אפוטרפוס על נכסיו ומובן ובקו' זאת כבר כתב הוא בעצמו דנ"ל דלד' מהרימ"ט שאני אפוטרפוס וכו':

מעתה יפה כתבתי הוא הדבר אשר דברתי כיון דהגאוני' מהרימ"ט והכנה"ג והחק"ל והרעק"א ז"ל ומדבריהם למדתי שגם מהרמ"פ ז"ל התיר מט' שכ' מהרימ"ט ז"ל א"כ אפי' סירא את ה' וחרד אל דברו יכול לסמוך על הרבנים הנ"ל דאין כאן שום פקפוק איסור:

שבתי וראיתי להרב הפוסק שי' שאחרי כתבו דברי הרב הנ"ל כתב הוא וז"ל ומיהו לדברי מהרימ"ט ז"ל דס"ל דהמלאכה כולה נעשית ע"י גוי דיש להתיר וכו' וא"כ בכ"ד בבאנק דהמלאכה כולה מוטלת על המנהל העכו"ם וכו' יש להתיר. אמנס כ"ל דמהרימ"ט ז"ל לא התיר אלא היכא דממון הישראל משועבד לגוי ואינו יכול הישראל להפרד ממנו כל אותו זמן כמבואר בדברי מהרי"ט ז"ל שכתב וכו' ברם בכ"ד דיכול האיש הישראלי אשר השיג ידו לקנות רוב האקסיוני' או כולס ואז יכול לבטל ולהפריד כל עסק הבאנק וא"כ ממון זה אשר תחת יד המנהל העוסק בו אינו משועבד אלא לזמן כלל ויכול היום או למחר לבטל הבאנק עכ"ל הטהור:

לבבי לא כן ידמה לומר דזה נקרא בידו לבטל השותפות כי רחוק המציאות מאד מאד הן שתשיג ידו כל כך כסף מדודים בעין לקנות כל האקסיוני' והן שידע מי ומי הם בעלי האקסיונים אחר דזה מוכר לזה וזה לזה. ועל הרוב הן מפוזרות במדינות ובממלכות שונות בכל קצוי תבל. ואפי' כשתשיג ידו וימצא מוכן את כל בעלי האקסיונים לאו בידו מקרי דמי יימר דירצו כל בעלי האקסיונים למכור וכגון דא אמרו בקידושין ד' ס"ב ע"ב נהי דבידו לגרשה בידו לקדשה כתב רש"י בתמיה וכי בידו לקדשה אחר שיגרשנה שמא לא תתרצה בקידושיו ולעיל מזה אמרו גר לאו בידו דמי יימר דמזדקקי ליה הני תלתא יעו"ש:

ועיין עוד תו' סנהדרין ד' כ"ה ע"א ד"ה כל כה"ג שכ' וכו' כאסמכתא קנא דשמא לא ירצו אחרים למכור לו ולב"ך אע"ג דלא גזים כיון דלאו בידו הוא לגמרי וכו' והדבר ברור כשמש דבכ"ד לאו בידו מקרי לבטל הבאנק ונמצא כל הכסף משועבדים להמיסדים הנ"ל:

ברם מ"ש את"ך הרב הפוסק שי' ועוד הדין דין אמת לק"ד לכל שופט בצדק בכ"ד המנהל הזה הוא עביד אדעתא דכל מי שיש ש' אקסיון מהבאנק להמציא לו ריוח ובין אם הוא ישראל או אינו יהודי כיון דהוא אין לו שום ריוח בכל עסק הבאנק כ"א שכר טורחו הקצוב לו מדי שנה בשנה בין אם יהיה ריוח או הפסד אין מגרעת מהקצוב לו והוי כאדעתא דישראל קעביד ולק"ד דגם הרימ"ט ז"ל אזיל ומודה בכ"ד דאסור עכ"ל:

בהא מודינא ליה שהלכה כמותו באופן זה דאסור. וכל מה שהעליתי לעיל להתיר הוא מט' אשר הגידו לי אנשי אמת כי המיסדים נוטלים חלק בריוח והמנהלים עובדים תח"י המיסדים בשכר קצוב לשבוע כנ"ל. וא"כ אני אומר כי הישראל הבא לקנות שטרי אקסיון עליו לחקור ולדעת אם יש איזה א"י מנהל או מיסד שנוטל בעד עמלו חלק בריוח אז מותר לו לקנות אם לאו אסור:

אמנם כל היד המרבה לבדוק ימצא בדברי הפוסקי' שהתירו גם בזה. והנה מצאתי ראיתי להגאון מהר"ס שי"ק בתיו"ד סי' קנ"ח שנשאל כעין נ"ד וז"ל נשאלתי כמה פעמים על דבר הספארקסטע הנמצאים במדינתנו שנתיסדה בשות' ישראלים וגוים אם מותר לישראל ללות משם כיון דיש גם לישראל חלק בממון. וראיתי בתשו' שואל ומשיב ח"ג סי' ל"א שכ' להתיר ואתי עלה מתרי טעמי אחת למ"ד ביו"ד סי' ק"ס דע"י שליח מותר. ועוד אתי עלה מט' ברירה וב' טעמים אלו אינם מובנים לי ותימה על שהעולם נהגו בו היתר ושמתי אל לבי לעיין בדבר זה וקודם צריך אני להציע ענין החברה והשותפות עפ"י מה ששמעתי שאנשים הרבה או מעט מתשתפין וכל אחד נותן מעות לפי ערכו ומקבל ש' אקציע. ובעלי החברה הוא קובעין זמן שעד אותו זמן אין רשות לשום אחד ליקח המעות ויכול הוא למכור האקציע אם ימצא לו קונה ובתוך אותו זמן מלוין לב"א ע"י איש מיוחד לזה שמשלמין לו ובעד דירה מיוחדת לזה ובסוף כל שנה נחשב מה שנשאר מהריוח לאחר כל ההוצאות. וזה נחלק לפי השותפין לפי הערך וכו' והמעות או החפצים הנמצאים שם הם משועב' לכל בני החברה וכו' וכו'. ובסוף התשו' כ' ומ"מ נ"ל כיון דכבר כתבנו דהמעות והחפצים אינם של השותפים אלא שהם משועבדים להשותפים והמעות המשועבד לישראל אותה פרוטה משועבד גם לגוי לא

מקרי

ז״ל כד׳ הסמ״ג שהיא מד״ס וכן כתב גאון עוזנו הרב חיד״א ז״ל בברכ״י רס״י רמ״ג ומוכרח הוא כן יען לשון הלבוש בפשט ומהידוע אצלנו דהלכה כסתם. ומהתימה על כבודו שלא השגיח כלל על הכלל המפורסם הנז׳ השגור בפי כל. עוד זאת אתפלא מדוע לא זכר שר דברי הלבוש ז״ל באו״ח סי׳ רע״ו שפסק פסק להדיא בלתי שום חולק שהוא מד״ס. כמנ״ל מכל האמור שאפי׳ הסמ״ג והלבוש ז״ל בפה מלא ידברו שאין כאן איסורא אלא מד״ס כשיטת התלמוד וכגירסת הילקוט וכד׳ הפוסקים ז״ל:

ובעיני יפלא על פה קדוש שיאמר על רב מפורסם בישראל שנעלמו ממנו דברי הסמ״ג וכו׳ ואיך חשב על רב גדול שנעלמו ממנו דברים פשוטים ומקרא מלא הוא כי תשב ללחום את מושל וכו׳. ואחרי שנתברר לנו ד׳ הסמ״ג והלבוש נזכיר באגב ד׳ הרא״ש ז״ל וכו׳ ועפ״י מאי דקי״ל שלשון אחרון עיקר אית לן לומר שדעתו כד׳ הסמ״ג שהוא דרבנן. אשע״כ נפלאת היא בעיני מה שליין גאון עוזינו הרב חיד״א ז״ל בצין וזוכר שד׳ ס׳ יראים דאורייתא וכן נוטה ד׳ הסמ״ג ז״ל יעו״ש ול״ע גם דברי הרב דת ודין אינם מובנים אצלי כלל וכו׳ עפ״י הדברים האלה נמל״ל דאין שום פוסק לא מן הראשונים ולא מן האחרונים סובר שהוא דאוריתא. ומה נמרלו אמרי יושר דברי מו״ר בשפתי לדיק רב כח לו לדחות דברי מהרימ״ט ז״ל שאין ללמוד כלל איסור רבית דאורייתא מאיסור מלאכת שבת דרבנן עכ״ל:

וזאת תשובתי אליו

לכבוד ידי״ן הגביר וחכם מופלג בתורה ויראה וכו׳ סי׳ רפאל סילב׳ירה יצ״ו ישל״א בעידן ריתחא אזרו כח וגבורה ללחום עמי מלחמת מצוה! ותשפת זרועך להוכיח במישור כי ד׳ הסמ״ג והלבוש כשאר פוסקים:

האח נפשי דברים אלו אשר כתבתי כי הסמ״ג והלבוש ז״ל ס״ל דהוי דאורייתא אינם בדוים מלבי כאשר הראתיך עד כה כי כן כ׳ הגאון החיד״א ז״ל וראה הביא לנו דברי הרב אליה רבא ז״ל והרב דת ודין ז״ל והרב מר וקציעה שכתבו כן. ואם מעט לפניך הד׳ רבנים אלה עוד אוסיף לך כהנה וכהנה עין להרב קרבן אליעזר ז״ל בד׳ קנ״ב מ״ש ליישב קו׳ המל״מ ז״ל על הסמ״ג בלאוין קפ״ד וז״ל והנראה ליישב בד׳ הסמ״ג דס״ל דאמירה לגוי בשבת לעשות מלאכתו אסורה מן התורה. והיה לבי מהסס בזה וכו׳. בו״ר להסמ״ג בלאוין ע״ה וכו׳ הרי לך דס״ל להסמ״ג דהוי דרשה גמורה ואף שמתי׳ נסתפק בסו״ד כ׳ דלשון הב׳ מוכיח דהוי דרשה גמורה ואף שכ׳ דמוכיח קצת לא איריא וגראה שדעתו דעת עליון נוטה שהיא דרשה גמורה ובכן א״ש מ״ש בלאוין קפ״ד במ״ש הלכך אסור ואינו לוקה עכ״ד. ועין עוד להרב מים רבים סי׳ ע״ו תשו׳ להרב רפאל מילדולה ז״ל שכ׳ לא נעלם ממעכ״ת דאיכא טובא מהפוסקים דסברי דמלאכה ע״י גוי לישראל הוי דאורייתא כמ״ש במכילתא ופסיק כן הסמ״ג וכן בעל הלבושי׳ ז״ל וכו׳ ואחריו לו׳ קם הרב עמנואל הירגאס ז״ל והיק׳ לו ואי משום שהסמ״ג בסוף דבריו כ׳ מוכיח קצת שהיא דרשה גמורה. עכ״ז לא היה למעכ״ת לו״אלא שהסמ״ג נסתפק וכו׳ יעו״ש וחזר הרב הנ״ל בתשו׳ וז״ל עוד השיג עלי הרב הפוסק ואף כי בפירו׳ יפסקו הומר לא הוה לית להו. דגמרא ערוכה דאמירה לגוי שבו׳ דרבנן. ע״ז יש להשי׳ לא נעלם מעיני דלא קיימא לן הכי אלא כהר״מ שאיסורו מד״ס וכו׳. אבל האמת לא יוכחש שהסמ״ג נטה לומר שהוא דרשה גמורה

והרב בעל הלבושים ז״ל פסק כן בהחלט. ומלאתי חבר להרב בעל מגן דוד ז״ל כ׳ ול״ע דהרב ב״י כ׳ בסי׳ רמ״ד בשם סמ״ג דמלאכה ע״י גוי היא מלאכה דאורייתא עכ״ל. והרב חת״ם ז״ל בחלק שני סי׳ כ״ד ד״ז כ׳ וז״ל וע״כ היינו טעמא דאזלינן בספיקו לחומרא משום דהסמ״ג ס״ל דאמירה לנכרי בשבת מדאורייתא מלא יעשה מלאכה וכמ״ש בית יוסף וכו׳ יעו״ש. ועיין להרב פחד יצחק באות ש׳ ד׳ ע״ו ע״ב שהביא דברי מהרדא״ב שכ׳ ואפי׳ לדברי התו׳ לא יצאנו מידי איסור לגמרי למ״ש הרב״י בסי׳ רמ״ד דמלאכה ע״י גוי לישראל הוא מדאורייתא והוא ז״ל הסכים לו בזה יעו״ש. ועיין בערוך השולחן או״ח סי׳ רמ״ד שכ׳ כ׳ הב״י בשם סמ״ג וכן ד׳ רש״י בתומא והרא״ש הוכיח כן דלאו אסמכתא היא. הרי לפניך גאונים רבים ושלמים כתבו כן. וא״כ לא עלי תלונותיך כ״א על הגאונים הנ״ל וכמדומני שאין איש בדורנו אלה אשר לו העז לומר הפך דבריהם. ולכל ההוכחות אשר הוכחת לומר דס״ל דהוא מדרבנן כשתלמוד היטב דברי הרבנים הנ״ל תמצא נחת. בטו״ע ודעת:

ועל מה שהקשית לשאול מדברי הסמ״ג בלאוין ס״ה והחלטת הנאמר דאין עוד ס׳ בדברי הסמ״ג וע״ז נשענת להצריך עיון דברי הגאון חיד״א ז״ל. וכאשר ידבר איש אל רעהו דברת על הרב דת ודין ז״ל באומרך כי דבריו אינם מובנים אצלך כלל. גם לזה אשיבך ידידי הלא ידעת את אשר כ׳ הרא״ש ז״ל בס׳ יראים וז״ל והא דאמרינן לעיל אמירה לגוי שבות באיסורא דאורייתא בשאינה מלאכת ישראל קאמר כגון שאומר לגוי עשה האש שלך לצרכך עכ״ל ומוכרח דגם הסמ״ג ס״ל כן וכמ״ש ה׳ אליה רבא ז״ל שהסמ״ג והלבוש מתרלים כן ועפי״ז הוא מ״ש כאן בלאוין ס״ה שלומר לגוי לבשל בשבת אינו אלא מד״ס איירי באופן כזה שאומר לו בשל תבשילך בשבת לצרכך. ומריהטת לשונו משמע כן כונתו דבתחי׳ כ׳ לחלק בין אם העכו״ם עשה מלאכה כגון הדליק הנר לצורך עצמו דמותר לישראל ליהנות ממנו ובין ענין אכילה כגון אם בשל העכו״ם בשבת לצורך עצמו בשר דגים או בלים שאסור לישראל ליהנות ממנו. וכ׳ ע״ז ול״ד להא דהגן המבשל בשבת בשוגג יאכל. דהתם ליכא למיגזר שיבשל הישראל במזיד שאין להחזיקו ברשע וכו׳. אבל יקיל בעיניו לומר לעכו״ם לבשל בשבת שאין כאן איסורא אלא מד״ס עכ״ל. מובן שכונתו לומר דטעמא דמחמירינן בענין אכילה דאיירינן ביה שבשל העכו״ם בלים או דגים לצורך עצמו דאסור לישראל ליהנות ממנו מט׳ דאי שרית ליה לאכול מאותו תבשיל מפני דהגוי בישלו לצרכו בלי אמירת הישראל. יקיל הישראל לומר לו שיבשל הגוי לצורכו דגוי כדי שיאכל גם הוא דהאמירה שאומר לו בשל תבשילך לצורכך אינו אלא מד״ס כמש״ל דהיינו אמירה לגוי שבות. ובלי ס׳ כי הגאונים הנ״ל לא נעלם מעיניהם דברי הסמ״ג אלו ואעפי״כ כתבו דס״ל דהוי דאורייתא:

גם מ״ש שד׳ הלבוש הוא כד׳ הסמ״ג ושכ״כ גאון עוזינו הרב חיד״א ז״ל וכו׳. אמת כי כן כתב הגאון הנ״ל. אבל כונתו הוא לומר שהלבוש כד׳ הסמ״ג ס״ל דהוי דאורייתא גם מה שהוכחת מדברי הלבוש בסי׳ רע״ו אין הוכחה כלל ואדרבא משם ראיה לכל הגאונים הנ״ל וז״פ:

ועל גודל הפלאתך עלי על מה שכתבתי כי נעלם מעיניו הבדולחים וכו׳ וכתבת ואילו ר׳ מנשה ז״ל חי בעוה״ז עמנו היום היתכן לומר לפניו כן ולדיק׳ במיתתן קרוים חיים ע״כ. עד שאתה שואלני כן. שאל נא להרב הנ״ל איך לא חש לדחות דברי גאון מפורסם כמהרי״ט

שכתב בשאלה דמשמע שכל האחריות עליו. ותו קשה שדינו של הרמב"ם הוא שנותן להגוי להתעסק לכל ימות השנה והגוי נושא ונותן בהם בשבת מכלל כל ימות השנה משא"כ בנדונו שנתן להגוי שיתעסק בדבר איסור דוקא וא"כ מה דמות יערוך :

שוב ראיתי תשו' להרב ש"ט ן' גבי ז"ל הוב"ד בס' דבר משה ח"א בי"ד סי' י"ג שנשאל אם מותר לתת מעות להגוי להתעסק בנו"ט וטקיל וטרי להתיר ואייתי בידיה להתיר מדינו של הרמב"ם הנז"ל והסכים להתיר. ואחריו בא הרב דבר משה ז"ל וכתב עליו דיפה כיון לד' הרב נחלת שבעה ז"ל הנז"ל אלא שהרב דבר שמואל בסי' קמ"ד אסר ובסו"ד כתב שכבר ראה דבריו ולא מצא בדבריו שום ראיה והוא הסכים עם הרב ש"ט הנז"ל. ואחריו בא חכם הרב אשר שלום וגם הוא הסכים להתיר אלא שהקשה עליו הקו' שלישית שאני הצעיר הקשיתי כנז"ל. וסיים בדבריו וז"ל ואף שקשה לנו בדבריו מפני זה לא נמנע מלהביא ראיה מדבריו דהוא ידע מאי קאמר אבל אנו לא ידענו וחוזר הרב והסכים להתיר יעש"ב :

דבר הלמד מכל האמור דשפיר ילפינן מדינו של הרמב"ם ז"ל שהוא מוסכם מכל הפוס' והטור ומרן ז"ל ואפי' לכתחי' ואף לדבר שהוא אסור מן התורה לד' הרב נחלת שבעה והרב ש"ט ן' גבי. והרב דבר משה והרב גס"ם ז"ל כולהו רבוותא מסכימים ומעריבים למילף מדינו של הרמב"ם ז"ל גם לאיסור תורה :

שוב מצאתי להרב משכנות הרועים ז"ל באות ס"ן ק"ך ד' ס"ן ע"א שנשאל בישר' שנתן מעות לגוי להתעסק והגוי הוא המתעסק והישר' אין לו עסק עמו כלל וגבה הגוי מישראל אחר איגטיריכו די ליטרה די כמביו ז' למאה ונשאל אי שרי ליקח חלק מהז' למאה הנז' ובתחילת דבריו הביא תשו' הרב ש"ט והרב דבר משה וכל הרבנים הנז"ל וסיים בדבריו דבספרו חיים וחסד זוטא האריך וגם הביא דברי רש"י ז"ל שמתיר להלוות ע"י שליח וכו' יע"ש דנראה מדבריו שדעתו להתיר כמו שיראה הרואה באורך :

ובעיקר סברת רש"י שהובאה במרדכי ופסקה מור"ם ז"ל עם הב"ח ז"ל וע"ז כתב מהר"ם ומרן ז"ל כי ב"י בתלמיד טועה כתבו והלבוש והט"ז והש"ך ז"ל חולקים על סברא זאת וכמו שהאריך בזה ידי"ן הפו' הראשון כ"י הנה מצאתי להרב חינוך בית יהודה ז"ל בסי' ס"ד שכתב דאפוסי פלוגתא לא מפסינן ולומר דרש"י ז"ל ודעימיה ס"ל דמותר לכתחי' להלוות ישר' לישר' ע"י שליח. וכל החולקים ס"ל דהוי רבית קצוצה ויוצאה בדיינים אלא צריכים לקרב הסברות דלרש"י ז"ל ודעימיה ס"ל דמותר לכתחילה. והחולקים עליהם ס"ל דהוי אבק רבית דרבנן יעש"ב :

ועי' להגאון חיד"א ז"ל בס' שיורי ברכה ליו"ד סי' ק"ס שהסביר פנים לסברת רש"י ז"ל דהדין אמת יעש"ב :

הנה עפ"י כל הרבנים הנז' נר' לפקע"ד להתיר בנ"ד מאחר שידענו בבירור שהמיסדים הבאנק יש להם חלק בריות ונמצא שהם שותפים ממש והמנהלי' המה משרתים בשכר לחדש או לשנה שלוחים של המיסדי' ומה גם לפי מ"ש הגאון חק"ל ז"ל דמיעוט כספך לא תתן לו בנשך מיעט שותפות גוי והביא כמה ראיות לזה והאריך הרחיב בעולם בקיאותו שם בח"ב ליו"ד סי' טו"ב אלא שבסוף דבריו כתב דלהתיר דבר חדש כזה צריכה רבה ותתר למצוא טעם לאסור מההיא דבילה ד' כ"א וכו' וכו' כמו ביע"ש באורך :

ולפקע"ד אמינא אם אמנם דמיעוט כספך להתיר שותפות גוי צריכה רבה מ"מ בצירוף טעמו של הרב מהרימ"ט דגוי אדעתא דידיה קא עביד וכשהלואה היא ע"י גוי שפיר מצינן להתיר בנ"ד בשופי :

ואחר החיפוש מצאתי לגדול המורים הרשב"א ז"ל באלפיו סי' תתמ"ד שנשאל בישראל שנתחייב לגוי מנה בשטר ובשבועה והגוי לוה מישר' אחר בשטר ושעבד לו כל נכסיו וגם החוב של הישר' לבטחון החוב מי יכול להאריך הפרעון מחמת השבועה וכו'. וכ"מ לענין הרבית שיכול הישראל לקבל הרבית שיתן הישראל לגוי דמשל גוי נטל. והשיב לענין להאריך השבועה. ובסו"ד כתב וז"ל ולענין הרבית מסתברא דאם הרבית בא מיד הגוי ליד הישראל מותר לקבלו. אם בא מיד ישר' ליד הישר' ואין יד גוי באמצע אסור משום חומר רבית יעש"ב :

ולפקענ"ד דין זה של הרשב"א ז"ל הוי כעין נ"ד ממש שגוי אחד הוא לוה מישראל בשט' ומלוה לישר' אחר בשטר כל דאיכא יד גוי באמצע שאינו מקבל הישראל הרבית מיד ישראל אחר שרי :

סוף דבר נראה לפקע"ד להתיר בנ"ד מכל הני טעמי שכתבתי בקיצור נמרץ. ועוד איכא טעמא אחרינא בנ"ד דליכא בעלים ידועים. וכמו שהאריך הרחיב הגאון חק"ל ז"ל בס"ב ליו"ד סי' י"ג ובצירוף מ"ש ידידי ויקירי הרב סופריה דיעקב הי"ו. וקמי שמיא גלייא כי לא יכולתי להשתעשע בכל ד"ק של הרבנים הנז"ל אוהבי וריעי הי"ו ומה שנלע"ד כתבתי בנחילה רבה כי כבר נתאחר תשו' הפס"ד זה ימים שיש בהם ירחים והאל ברחמיו ישלח לי מרפא וארוכה ולא נכשל בדבר הלכה :

הצעיר **יש"א ברכה** ס"ט

ואלה דברי ידי"ן הרב אביר **יעקב מאיר** הי"ו האחרונים ע"ע הנז'.

למודעי אני צריך כי אחרי שדברי אלה הגיעו ליד האדון הגביר החכם מלאך רפאל יצ"ו הנז"ל הניף ידו יד רמה. ופלפל בחכמה. להרוס ולנטוש את אשר כתבתי כי הסמ"ג והלבוש ז"ל ס"ל דאסור מדאורייתא. וז"ל הטהור הנ"ל בקצור :

ומפתח ספתי מסרים לא הוכל אחרים ע"ז והדרבא אתאפק בעז"ה להוכיח שד' הסמ"ג והלבוש ז"ל בזה כד' התלמוד והרמב"ם ז"ל וכל הפוסקים דסברי דעשית מלאכה ע"י עכו"ם בשבת אינו אסור אלא מדרבנן דוקא. ד' התלמוד פשוט בהרבה מקומות. ד' הסמ"ג בלאוין ע"ה ג"כ ס"ל שאיסורו מדרבנן יען בתחי' דבריו כ' וכו' ואח"כ כ' אמנם י"ל וכו' ומהידוע אצלנו שלשון אחרון עיקר וא"כ מוכרחים אנו לומר שד' הסמ"ג כלשון שהביא באחרונה שקרא אסמכתא בעלמא. והגם שסיים וכו' לא נוכ"ל שסתר מה שבנה. זאת ועוד איך יתכן שד' הסמ"ג כהמכילתא שהיא נגד התלמוד וכו' וגירסת המכילתא משבשתא היא וכו'. עוד ראיה שד' הסמ"ג שהיא מדרבנן דידוע דהסמ"ג ז"ל דרכו דרך הרמב"ז ז"ל ואילו היה בזה חולק א"כ כשהביא מרן מלכא בב"י או"ח סס"י רמ"ג דברי המכילתא לא היה לו לשתוק והוה ליה למרן להודיענו אי' בזה שד' הסמ"ג דאורייתא. וכ"ז שהוכחתי שד' הסמ"ג הוא דרבנן הוא למי שלומד דבריו בלאוין ע"ה דוקא. אך מי שרואה דבריו בסי' ס"ה אין צורך לו עוד כלל להכרחיות דשם כ' בלי חולק דלומר לגוי לבשל בשבת אין כאן איסורא אלא מד"ס עכת"ד ז"ל. ואין עוד ס' בד' הסמ"ג כו"ע וילמד סתום מן המפו'. גם ד' הלבוש ז"ל

יש מקומות שנהגו הנשים שאין טובלות כלל תוך מ' לזכר ופ' לנקבה מפני שהן חוששות כיון שהוא כ"כ קרוב ללידתה הדמים מצויים בהן וכו' וסיים בדבריו וז"ל במקום שנהגו להחמיר נהגו ואין להתיר שמא יבואו להקל בנדות כיון שכבר הורגלו להחמיר ואתה בא להקל להם יבואו להקל יותר עכ"ל יע"ש. וגם הרשב"א ז"ל בס' תורת הבית הארוך שער שני כתב וז"ל אבל הרב האלפסי ז"ל כתב בהלכות שאין לנו עכשיו דם טוהר וכו' ואם החמירו בנות ישר' על עצמן לישב על דם טיפה כחרדל שבעה נקיים כדי שלא יבואו לטעות בין ימי נדה לדם זבה ובין רואה יום אחד לרואה שלש כ"ש שיש לחוש שלא יבא הדבר לידי קילקול שמא יבואו לטעות בין ימי טוהר לימים שלאחר ימי טוהר יע"ש. ודבריו אלה מוכיחים שמדינא צריך לנהוג שלא לבעול בימי טוהר וע"ז השיב הרשב"א ז"ל לתשאה זאת כמו שיעו"ש מ"מ היכא שכבר נהגו להחמיר לית דין ולית דיין שיוכל להקל להם :

ואתה החזה למור"ם ז"ל שכתב גם בשם הריב"ש ז"ל ואין להתיר במקום שנהגו להחמיר. וכתב הרב מנחת יעקב בס' תורת השלמים על דברי מור"ם הללו וז"ל וכן הדין בכל הדברים שנהגו איסור אי אתה רשאי להתיר מ"מ אילטריך לאשמועינן כאן דלא תימא מנהג בטעות הוא וכו' וכו' לכך אילטריך לאשמועינן דאין להתיר עכ"ל . ועיגא דשפיר חזי להרב בנימין זאב ז"ל בסי' קמ"ד שאסף וקבץ כל סברות הפוס' ז"ל ופירש דברי הרמב"ם ז"ל על מתכונתם והאריך הרחיב בעולם פלפולו והסיק להלכה דאין להתיר במקום שנהגו לאסור וסיים בדבריו וז"ל נחזור לעיקר הדין דמשום הרחקה ומשום סייג כדפרישית לעיל יש לאסור דמי טוהר כדמי טומאה עכ"ל יעש"ב ולאהבת הקיצור ואפס פנאי לא העתקתי כל דבריו :

באופן דלדעת כל הגאונים הללו אינם יכולים להקל ולבעול תוך מ' לזכר ופ' לנקבה מאחר שכבר נהגו מימי קדם :

ואל תתמה על החפץ ממ"ש הרמב"ם ז"ל בפי"א מה' איסורי ביאה דזה מנהג בטעות ומינות וכו' שהרי הרב בנימין זאב ז"ל כבר יישב דבריו ז"ל על אדני האמת כיעו"ש :

ועוד שמרן ז"ל אף שדרכו לילך אחר דעת הרמב"ם ומעתיק דבריו ממש כידוע הרואה יראה שבשלחנו הטהור לא נקט דברי הרמב"ם ז"ל כלל אלא נקט דין התלמוד עפ"י התורה דוקא . ואה"נ אם נהגו להחמיר בזה לא דיבר מרן ז"ל ובודאי יודה דאם נהגו להחמיר אין להקל עליהם דמנהג מבטל הלכה ובפרט לדעת הרב מהריק"ו ז"ל שכתב דזה מנהג ותיקין ולא יוכלו לבטלו :

ואף אם יעלה על לב אדם דדעת מרן ז"ל כדעת הרמב"ם ז"ל דס"ל דלא ינהגו מנהג זה שהוא טעות ומינות וכיולא הגם דליכא שום צד הכרח לומר הכי בדעת מר"ן ז"ל עכ"ז דאף אם ירצה להעמיד וליחס סברא זאת בדעת מרן ז"ל עכ"ז אמינא דאין לנו לילך אחר הוראה זאת אף כי קבלנו הוראותיו בכל גלילות אלו כידוע ואין לנו לזוז מהוראתו אפי' כמלא נימא מ"מ כבר כללא כייל לן הרב הגאון שמחה יו"ט ז"ל סי' י"א ד' מ"ב ע"ג שכתב וז"ל ואף דמרן ז"ל פסק בש"ע כהרי"ף והרמב"ם וכו' מ"מ כבר ידוע דבענין איסור ערוה בגיטין וקדושין ויבום וחליצה אנו נוהגין לתפוס כל החומרות של כל הפוסקים אלא דלהקל אין אנו יכולים לעשות הפך מרן ז"ל יעש"ב וכ"ש באיסו' נדה החמורה דבודאי יש לנו לתפוס כל סברות הפוס'

המחמירים וזה ברור לע"ד :

סוף דבר אמינא בשאלה זאת המוגשת לפני דחיוב מוטל על כל בני העיר העי"א לנהוג כמנהג אבותיהם כאשר נהגו עד היום הזה ואין פוטר אותם וזה החכם שהורה להם כפי מ"ש מרן בש"ע לא חש לקמחיה ולגבי דידי צריך כפרה וכמ"ש הרב ב"ח ז"ל דנקרא פורץ גדר וגזר ישר' י"מ וימ"ן לילך בדרך האמת לעשות הטוב והישר :

הצעיר **יעקב שאול אלישר** ס"ט

סימן ה' ה' מקואות

שאלה מזה זמן קודש חג הפסח שנת התרנ"ד שלחו מחיפה הוב"ב להודיע אודות המקוה שנפסלה מסיבה כי נמצא המפתח ביד הגוי וגם נשברה פתח המקוה ונשארה זמן עד שנתקנה ושאלו מה דינה של המקוה הנז' והסכימו הרבנים הגאונים המפורסמים כקס"ת **שניאור זלמן** שהיה רב ומ"ץ מלובלין הי"ו **ומהר"ש סלאנט** הי"ו וגם אנא כפשאי הסכמתי עם הרבנים הגאונים הנז'. ועתה שואלים הלכו אנשי חיפה אם האשה העומדת על טבילת הנשים כיון שנתשדה קודם חג הפסח כנז' אם היא נאמנת עכשיו כדין חשוד או צריך להעבירה והרב הגאון מלובלין הי"ו הנז' השיב ברוחב בקיאותו ובקש ממני אחוה דעי לפי קוצרי :

וזאת תשובתו

ע"ד השאלה ששאלו שנית תושבי חיפה תוכב"א אודות המקוה שהשבנו להם קודם הפסח העבר והכשירו אותה וניקוה אז כדין . אך כעת כותבים שאחרי ההכשר המקוה הנ"ל היתה עדיין המפתח ת"י האשה החשודה מכבר שלא השגיחה כדין ושהיה אז ביד העכו"ם והיה יכול למלאותה כולה ממים שאובים כפי שהודיעונו מאז. וע"כ גם עתה יראים לנפשותם אולי החליף העכו"ם המקוה במים שאובים כי יש לו שכר מזה וריוח ממון כידוע. וכעת הוא שעת הדחק גדול שאין להם מקוה אחרת לטבילת נשים . והמקוה הזאת א"א להכשירה כדין עד החורף הבע"ל ועלה בדעתי לצדד להיתר להכשיר המקוה הזאת אחר שהאשה הנ"ל תשבע שבועה חמורה באיום הראוי שאחר שהכשירו המקוה אז מקודם הפסח עד עתה לא מסרה את המפתח בשום פעם ביד העכו"ם הנ"ל ולא ביד עכו"ם אחר וגם לא הניחה מעולם דלת המקוה פתוחה מזמן הנ"ל ועל להבא מחויבים הם להשגיח בעצמם שיתנהג הכל כד"ת וכפי שכתבנו להם אז בפרטיות וטעמא דמילתא מהיתר זה. דהנה בשו"ע יו"ד סי' ב' ס"ג פס' במומר לתיאבון ששחט אפי' ששחט בסכין יפה אינו נאמן . מטעם דכיון דהוא מושבע מהר סיני ועבר ע"ז הוא חשוד על השבועה ג"כ לאותו דבר (וע"ש בנה"כ ובתשו' הרשב"א סס"י ס"ה) וכ"כ בש"ע יו"ד סי' קי"ט ס"ח החשוד על הדבר אינו נאמן עליו אפי' בשבועה אך בש"ך שם (ס"ק י"ט) הביא מתשו' הרמ"א לענין החשוד על איסור דלא משמע לאינשי שהיא עבירה עכ"פ יש להאמינו בשבועה לאותו דבר יע"ש וגם (בס"ק כ"ב) כ' בשם המהרש"ל לענין החשוד על סתם יינם דנאמן בשבועה כיון דאיסורו מדרבנן וקיל לאינשי וכו' . והנה בעיקר ד"ז דהחשוד על הדבר אינו

נאמן

כמהרי"ט ז"ל שכל הגאונים והרבנים שלאחריו אשר קטנם עבה ממתנינו נרתעים מאימת הגאון הנ"ל. ומימיו אנו שותים בכל יום להלכה. ומכ"ש בדבר שהגאונים הכנה"ג והחק"ל והרעק"א ז"ל תפשו כן להלכה וחולק לא נמצא בפי' כנ"ל. ולטעמיה דמר ש' מי ניחא שהנחת דברי גאון עוזנו ז"ל בל"ע. ולהרב דת ודין כתבת כי דבריו אינם מובנים לך כלל אתמהה והא ודאי לו ראית דברי כל הגאונים הנ"ל לא היית כותב כן:

ומעתה אבאר דברי הראשונים. אף כי מתוי' מבוארים הם. והוא דמעולם לא עלה ע"ד להביא סמוכות למהרימ"ט ז"ל מדברי הסמ"ג. ונפשי יודעת דאין הלכה כהסמ"ג נגד פשט התלמוד והר"מ וכל הפוסקים. אלא כונתי לומר דאין מקום לתי' הרב שפתי צדיק ז"ל דהנה מצינו להסמ"ג דס"ל דהוי דאורייתא. ועכ"ז בארישות ע"י גוי מתיר מט' זה נמצא דאלים האי ט' דגוי אדעתא דנפשיה קא עביד להתיר איסור תורה וזה הפך דברי הרב הנ"ל שכ' דאין כח בט' הנ"ל להתיר איסור תורה. ודברי מהרימ"ט הם ברורים וקיימים מאליהם דאלים האי ט' להתיר איסור רבית דאורייתא. וכל עוד שלא מצינו בפי' בדברי הפוסקים דאסרו בעיסקא לגוי. ואדרבא מצינו לגאוני בתראי דנקטו להלכה דברי הגאון מהרי"ט ז"ל לדידהו נייתינן להתיר בשופי:

ובינן דמן הדין מותר גמור חובה על כל מורה לקרוא בגרון ולומר כי אפי' ירא את ה' יכול לסמוך על התר זה כאשר שמענו אזהרה מפי רבותינו ז"ל שאסור לאסור את המותר אפי' בשל גוים ואפי' במקום שאין הפסד. ועיין מ"ש עט"ר מורי הרב ז"ל בספרו הבהיר כפי אהרן ח"א ד' כ"ז ע"ב משם הרב לחם הפנים שמחויב כל אדם לחוס על ממונם של ישראל כמ"ש רז"ל כשם שאסור להתיר את האסור. כך אסור לאסור את המותר וכו' ועיין בשכנה"ג ובתשו' בית יעקב סי' ל"א. מכ"ז מבואר דאיסור גמור הוא לאסור המותר מן הדין עכ"ל:

ובבר פירשתי דברי דדוקא בנדון כזה דהגוי יהיה מייסד או מנהל נוטל ברא"ש חלק בריוח הוא דמותר גמור מן הדין. אבל אם אין כאן גוי נוטל כנז' כ"א נוטל שכר קצוב בין בין וכו' דעתי נוטה לאסור:

אך היה לבי הומה עלי למצוא סמך למנהגם של ישראל שנושאים ונותנים בכל שטרי אקציע ואין פוצה פה. ובמוצא שלל רב שמחתי כשמצאתי ללמד סניגוריא על ישראל כי עכ"פ שני רבנים גדולים דחקו עצמם והעלו להתיר ועליהם נשענתי לומר כי החפץ לסמוך על ב' הגאונים הנ"ל מצי לסמוך. אבל הירא את ה' יחוש לעצמו. ואל תתמה ע"ז כי כן למדתי מתורתו של רבי המקובל האלהי רבין חסידא זללה"ה בספרו הנז"ל שכ' בה' רבית ד' מ"ד וז"ל ומעתה נפשט שאלתין דכ"ד בעסק הבאנק וכו' ובפרט כי בזמן הזה נשתנה המו"מ ולא ימלטו הסוחרים קטון וגדול מקניה או מכירה בשטרות אלו ומצינו בכמה דברים שאי אפשר להמלט מהם בקשו חכמים להתיר ולסמוך על ס' אפי' יחידאה מעין דוגמת ר' וב"ד התירו את השמן. גם רבית דגוי לא הותר וכו' והתו' כתבו בר"ת התיר. ועיין ביו"ד סי' ק"ה. ואח"כ הבי"ד הרב קדשי דוד ז"ל שכ' דבכגון דא הנח להם לישראל וכו'. אמנם הירא יחוש לעצמו עכ"ד ז"ל יעו"ש באורך ול"י י"מ ויראנו נפלאות מתורתו:

הלב"י **יעקב מאיר** ס"ט

סי' ד' ה' נדה

ביום עש"ק ג' חשון התרנ"ה.

אל האדון החכם הגדול הרב המובהק הגאון המופלא השר הנכבד היועץ טוב מורינו ורבינו כמוהר"ר **יעקב שאול אלישר** יש"א ירום וגבה ונשא שלום אדוננו וגאוננו ושלום תורתו התמימה ושלום חכמתו השלימה ישגא.

איש האלהים אתה ודברו בפיך אמת יבוא דבכך אלינו ויורנו על ענין היולדת לזכר או לנקבה אנחנו נוהגים מ"א לזכר ופ"א לנקבה ויש מחמירין תשעים לנקבה ועכשיו בא אחד חכם ואמר להם היולדת כמו הנדה טובלת ליל ע"ו ומותרת לבעלה והראה להם שלחן ערוך יורה דעה סימן קצ"ד סעיף א' ורוב הקהל לא האמינו לדבריו ולא שמעו בקולו. אדוננו הרב הגדול הגאון ישאר לי בחסדו שאלתי זאת ותבוא תשובת אדוננו בכתב מבואר כדי להסיר המכשול מנגד עינינו אשר שם החכם לפנינו והמקום ב"ה לעד יעזור אותך על תלמוד תורתו וידיעת יחודו לעולם ולעולמי עד ויקוים בימיו ובימינו מקרא שכתוב ונתתי את תורתי בקרבם ועל לבם אכתבנה:

הצעיר **יאודה עזרא יאודה**

יום ד' לחו' כסלו ש' התרנ"ה.

שלום רב וישע יקרב לכבוד החכם היקר ומאד נעלה כה"ר **יאודה** יעלה בהלו נר"ו והיה אדירו נבו"א.

ידיד עליון!

יקרת מכתבך למן ג' חשון העבר הגיעני לנכון וראיתי תוכן שאלתך שואל כענין. והגם כי רבו טרדותי באמת עכ"ז דחקתי את עצמי להשיב בדרך קצרה כדי לגדור את הפרצה אשר פרץ זה החכם שהראה לכם מה שפסק מרן בש"ע יו"ד סי' קצ"ד ס"א שהרי ליה מהריה וכמו שכתב הרב ב"ח ז"ל שם בסי' קצ"ד וז"ל על כן נראה דאיסור גדול עושין מקלת בני אדם דמשנין מנהג אבותיהם בדבר זה ומקילין לטבול בתוך מ' לזכר ופ' לנקבה וכו' ועוברין על לאו אל תטוש תורת אמך ופורץ גדר ישכנו נחש ואף המורה להם היתר צריך כפרה וכו' יעש"ב:

הראית לדעת שזה החכם שהורה לכם דברי מרן ז"ל בש"ע הנז' צריך כפרה שעשה שלא כהוגן ושלא כשורה להורות להם היתר בדבר שנהגו מימות אבותיהם שקבלו עליהם לשמור כל ימי טוהר מ' לזכר ופ' לנקבה שלא לבעול בימים הללו מנהג ותיקים הוא וכמ"ש הרב מהר"י קולון בשו' קמ"ד וז"ל ובכל מקום שתמצא מנהג ויש לייש בשום ענין פשיטא שיש לילך אחריו כמו שאמרו מנהג מבטל הלכה רק שיהיה מנהג ותיקין כמ"ש המרדכי ריש פ' הפועלים ואין לך מנהג ותיקין גדול מזה ועוד כתב אח"כ וז"ל ולע"ד נראה דבר פשוט דאפי' היה כן שהם סבורים משום איסור גמור הוא מ"מ מאחר שאבותיהם נהגו כן משום סייג והרחקה גם הם חייבים לנהוג ואי אפשר להם ליבאל מאחר שכבר הוקבע המנהג משום סייג והרחקה וכן מוכח בהדיא בפ' מקום שנהגו גבי בני בישן שנהגו דלא הולי מצור לצידון וכו' יעש"ב הרי להדיא שכתב דאין לך מנהג ותיקים גדול מזה ומי הוא זה אשר יערב אל לבו להתיר אחר שכבר נהגו איסור מימות אבותיהם. וכ"כ הרב הלבוש ז"ל וז"ל

איסור לא תחמוד דלאינשי בלא דמי משמע להו דמשו״ה נאמן על השבועה לאותו דבר (מיהו זה תליא בשני תי׳ התוס׳ בסנהדרין דכ״ה ע״ב ד״ה מעיקרא דלתי׳ קמא דהתוס׳ שם דלאינשי לא תחמוד בלא דמי משמע להו וכן הוא האמת. א״כ אין ראיה מהכא רק הראיה לתי׳ השני דהתוס׳ שם) ומלבד זה כפשוטו מוכח כן ממתני׳ דיומא שהיו משביעין את הכה״ג שלא יהא צדוקי לתקן הקטורת מבחוץ ולהכניס בפנים. וקשה לפ״ד הרשב״א והש״ע הנ״ל מה מועיל השבועה דאם הוא חשוד לאותו דבר אף בשבועה אינו נאמן. (אם לא נדחוק לומר דהתם משום שה״ת בע״א וכל מאי דאיכא לתקוני מתקנינן ומה לעשות עוד) ולהרמ״א והש״ך ופר״ח הנ״ל ניחא דכיון שהצדוקים טועים גמורים ומחזיקים בטעותם (וכדאי׳ ביומא די״ט ע״ב ע״ש) ולא משמע להו איסורא בזה נאמנים ע״ז בשבועה מיהת. ומה שהקשה שם הפר״ח דמה מהני השבועה שמשביעין את הכה״ג. כיון דלפ״ד הצדוקים וטעותם חשיב זה נשבע לבטל את המצוה דלא חלה השבועה. י״ל בפשיטות בזה דהצדוקים לא ס״ל ג״כ הך דרשא דדרשינן מקרא דאין שבועה חלה ע״ד מצוה. וכה״ג כ׳ הריטב״א במ״ק (ד״ה ע״ב) בהא דהכותי נאמן לומר אין שם קבר במהלך ע״פ כולה דאפי׳ קיימא כרה״ר מ״מ אינהו סברי דטומאה דאורייתא היא דל״ל דרשא דרבנן וכו׳ וכ״כ הרמב״ן והריטב״א בנדה (דנ״ו ע״ב) בהא דחכמים מטהרים שלא נחשדו על כתמיהם דאע״ג דכותים לא זהירי בדרבנן מ״מ אינהו ס״ל דכתמים דאורייתא דל״ד מבשרה וכו׳ ובתו׳ בנדה שם כ׳ כעין זה בע״א ובלא״ה י״ל על קושית הפר״ח הנ״ל בכמה אופנים ואכמ״ל):

וראיתי בס׳ ברכ״י ביו״ד סי׳ קי״ט שהשכים ג״כ לדינא לד׳ הח״ל הנ״ל בזה. ולפי״ד הח״ל והברכ״י הנ״ל י״ל גם בנ״ד להאמין את האשה בשבועה שתשבע שמאז שהכשירו את המקוה עד כעת היתה זהירה בזה כדין. חדא דקודם הפסח העבר כשהרעישו כל העיר ע״ז להכשיר המקוה וכמו שהשבנו להם אז ואח״ך בשנתנו מחדש המפתח ליד האשה אין ספק בזה דמסתמא הבטיחה להם שלא תתן עוד המפתח להעכו״ם בשום פעם. ובכה״ג שפיר נאמנת עתה בשבועה ע״ז לפ״ד הח״ל והברכ״י הנ״ל. וגם י״ל שמתחלה לא ידעה האשה חומר האיסור בזה ועפ״י ד׳ הרמ״א והש״ך הנ״ל דבאיסור דלא משמע לאינשי בזה נאמן החשוד לאותו דבר בשבועה עכ״פ כנ״ל:

ומלבד כל זה היה מקום לומר בנ״ד כיון שטעמו של הרשב״א והש״ע דהחשוד אינו נאמן לאותו דבר אף בשבועה. הוא משום שכבר מושבע ועומד מהר סיני וכו׳ ויש לבאר אי חשיב בנ״ד מושבע ועומד מהר סיני. לפמ״ש התוס׳ בשבועות (דכ״ב ע״ב ד״ה אהתירא וגם בדכ״ג סע״ב ד״ה דמוקי) באיסור ח״ש לר׳ יוחנן דאע״ג דאסור מן התורה מ״מ לא חשיב מושבע ועומד מהר סיני. וכ״פ הרמב״ם בפ״ה מהל׳ שבועות ויותר מבואר בחי׳ הר״ן בשבועות וכ״כ הר״ן בנדרים (ד״ח ע״א) דכל מידי דאתי מדרשא אעפ״י שהוא מה״ת כיון שאינו מפורש בקרא בהדיא שבועה חלה עליה דלא חשיב מושבע מהר סיני וכו׳. ומעתה יש לבאר במחלוקת הפוס׳ במקוה שכולו שאוב דהר״ת והרשב״ם ס״ל דפסול מדאורייתא מהא דאיתא בת״כ להקים מעין לבור מה מעין בידי שמים וכו׳ אמנם ד׳ הרמב״ם וכן ד׳ הר״י בתוס׳ ב״ב (דס״ו ע״ב) ובפסחים (די״ז ע״ב) דכולו שאוב נמי פסול רק מדרבנן. והיינו דת״כ אסמכתא היא וכו׳ ולכאורה י״ל דאף להסוברים דפסול מדאורייתא מהקישא הנ״ל מ״מ אין זה מפורש בתורה רק אתי מדרשא ואע״ג דהוי דאורייתא מ״מ לא חשיב מושבע מהר סיני ע״ז כנ״ל מיהו יותר י״ל דז״א דהך דרשה הוי רק גלוי מלתא שאינו נטהר רק דומיא דמעיין וכו׳ ובשאובים אהדריה לאיסורא קמא וחשיב מושבע מהר סיני ע״ז (ועכצ״ל כן דהא עיקר טבילת נדה לא כתיב בקרא בהדיא רק אתי מדרשא כמ״ש התוס׳ ביומא דע״ח ע״א ובחגיגה די״א ע״א וביבמות דמ״ז ע״ב ומ״מ בודאי חשיב מושבע מהר סיני בזה) אך להסוברים דמקוה שכולו שאוב פסול רק מדרבנן שגזרו דילמא אתי לטבול בכלים י״ל דלא חשיב בזה מושבע ועומד מהר סיני אלא שהש״ך בי״ד (סי׳ קל״ט ס״ק כ׳) הביא ד׳ הרלב״ח דמידי דרבנן חמיר טפי מאיסור דאורייתא שאינו מפורש בתורה וכו׳ ע״ש מיהו מד׳ התוס׳ והראשונים מוכח דלא כדבריו. אמנם ממ״ש הש״ך ביו״ד (סי׳ קי״ט ס״ק כ״ב) דאף באיסור דרבנן מי שחשוד עליו אינו נאמן אף בשבועה. וכ״מ בתשו׳ הרשב״א סי׳ ס״ד לענין גבינות העכו״ם וכו׳ ובאמת הרשב״א גופיה ס״ל דבאיסור דרבנן לא חשיב מושבע מסיני (ע״ש בסי׳ ס״ד ובסי׳ תרי״ד) ואולי י״ל ולחלק דבגבינות העכו״ם החמירו יותר שאיסורם מחמת שיש חשש בגופו שנתערב בו איסור מדאורייתא (משא״כ היכא שהאיסור דרבנן רק מחמת שגזרו אטו מידי אחרינא וכו׳)· וגם חז״ל עשאוהו כודאי איסור וכמ״ש הט״ז והאחרונים. ועכ״פ באיסור דרבנן היכא דלא משמע לאינשי איסורא בודאי יש להאמין בשבועה אף להחשוד לאותה דבר וכמ״ש ג״כ המהרש״ל ביש״ש לחולין ובתשו׳. וכ״פ בס׳ דמש״א ושאר אחרונים מכל הני טעמי יש לצדד להתיר שתהא האשה נאמנת בשבועה. ומלבד כ״ז י״ל דדוקא בחשוד על איסור ודאי אינו נאמן עליו בשבועה ג״כ אבל לא בחשוד על ספק איסור ובנ״ד הרי הוא ספק אם החליף העכו״ם המקוה במים שאובים וגם הספק איסור הוא רק לענין המכשול דלפני עור וכו׳ אבל אם תשבע ע״ז דאיסור שבועת שקר הוי איסור ודאי וגם היא בעצמה עוברת איסור דאורייתא בודאי אם תשבע לשקר י״ל שאינה חשודה ע״ז ובצירוף כל הטעמים הנ״ל אלא דכ״ז הוא לפמ״ש הרשב״א והב״י דס״ל דטעמא דמילתא דהחשוד אל איסור אינו נאמן עליו אף בשבועה דהיינו מחמת שמושבע מהר סיני ועבר על שבועתו וכו׳ ובזה י״ל כמה טעמים בנ״ד דלא שייך זה ושפיר יש להאמינה בשבועה וכנ״ל:

ואולם לכאורה יש לחוש לט׳ אחר בנ״ד ממ״ש הב״י ביו״ד שם״י קכ״ת בבדק הבית שם לענין ייגש של הקראים שיש שהתירו כשנשבע בעל היין שלא נגע בו והב״י בבד״ה שם סתר דבריהם מתחילה דאף את״ל דאינו חשוד על השבועה מ״מ מילתא דלא רמיא עליה דאיניש לאו אדעתיה וכו׳ (וט׳ זה לא שייך כלל בנ״ד וכמבואר ופשוט לכל מעיין) וכ׳ שם עוד אח״ך שמלא בת׳ הריב״ש במי שפסול לעדות וכשר לשבועה אפי׳ העיד עדותו בשבועה פסול דנפיק ליה מתורת עד ונראה שזהו כעין מ״ש התוס׳ והראשונים בקדושין (דמ״ג ע״ב) דעד שצריך שבועה אינו עד ומשמע מד׳ הב״י בבד״ה שם דס״ל כן גם לענין ע״א בנאמן באיסורין דכיון דשם עד עליו מש״ה בעד שצריך שבועה אין לסמוך עליו באיסורין ג״כ ולפי״ז אין היתר גם בנ״ד אך מ״ש הב״י שמלא כן בת׳ הריב״ש לא ידעתי על איזה תשו׳ מהריב״ש כוונתו בזה. דאם כוונתו ע״ד הריב״ש בת׳ רס״ו שהביאה הב״י גופיה בח״מ סי׳ ל״ד (מהודש ל״ב) דכל היכא שהעד אינו נאמן מצד עדותו לבד אף בשבועה אינו נאמן דנפיק ליה מתורת עד וכמו בההיא

דקידושין

(ט)

נאמן עליו אף בשבועה ג"כ כבר הקשו ע"ז ממתני' דספ"ז דבכורות הנושא נשים בעבירה פסול עד שידיר הנאה ותני עלה התם נודר ועובד יורד ומגרש ואם איתא דכל עובר עבירה הוא חשוד על השבו' ג"כ לאותו דבר . א"כ הוא חשוד על הנדר ג"כ דנדר קיל משבועה וראיתי בתשו' ח"ל (סי' ל"א) שהעלה דמ"ש ברשב"א ובש"ע דהחשוד על הדבר אינו נאמן אף בשבועה היינו רק היכא שעדיין עומד במרדו על להבא ג"כ לעבור על האיסור רק שרוצה לישבע ע"ז שזהו דבר כשר . אבל בבא לחזור בו ולא ישוב עוד לכסלה שפיר נאמן בשבועה או בנדר וכו' זהו ת"ד שם . ולכאורה היה נ"ל שאין הכרח לד' הח"ן הנ"ל מחמת הקושי' ממתני' דספ"ז דבכורות הנ"ל דבלא"ה י"ל לפמ"ש הש"ך ביו"ד (סי' רכ"ח ס"ק כ"ו) לפ"ד הפוס' הסוברים דבנדר של דבר איסור אף בדיעבד אם התירו אינו מותר וקשה דא"כ מאי פריך הגמ' בגטין (דל"ה ע"ב) למ"ד דא"ל לפרט הנדר מהא דנודר ועובד וכו' וליחוש דילמא שרי ליה חכם ומאי קושיא הא אינו מותר כלל . ותי' הש"ך דהתם הנדר אינו על דבר האיסור עצמו רק שהוא תלוי בדבר איסור כגון קונם עלי פירות אם אעבור וכו' ובכה"ג בדיעבד אם התירוהו מותר שאין מתירין לו רק הפירות שאסר עליו ולא דבר האיסור עצמו וכו' ע"ש ולפ"ז י"ל דמ"ש הרשב"א והש"ע דהחשוד על הדבר אינו נאמן עליו אף בשבועה היינו כשהשבועה על אותו דבר עצמו כמו החשוד על הנבילה שנשבע ששחט בסכין יפה דכיון שעבר באותו דבר על שבועת הר סיני הוא חשוד ג"כ לישבע בשקר על אותו דבר עצמו משא"כ בכהן דנודר ועובד . דהתם הנדר הוא רק שאוסר עליו אכילת פירות אם יעבור וכו' כד' הש"ך הנ"ל א"כ איסור נדר זה הוא מילתא אחריתא שקיבל עליו איסור אכילת פירות (ודבר האיסור רק תנאי ע"ז) וע"ז אינו חשוד כלל לעבור וכמו אם היה מקבל עליו נדר אחר בפ"ע שאינו שייך להעבירה כלל שאינו חשוד ע"ז (ולפי"ז אדרבא יש ראיה משם לד' הרשב"א והש"ע דהחשוד על הדבר אינו נאמן בשבועה לאותו דבר דאל"כ קשה לפי' הש"ך הנ"ל דהנדר הוא על איסור אכילת פירות וכו' היא גופא קשי' מגלי' להגמ' בגטין שם להקשות דילמא נודר ועובד היינו שנודר הנאה מנשים הפסולות וע"ז לא מהני התרת חכם כלל וכו' א"ו כדברי הרשב"א והש"ע הנ"ל וע"כ הפי' דנודר ועובד היינו נדר איסור אכילת פירות כנ"ל ות"ש) :

ובזה אפשר ליישב עוד קושיא אחריתי שהקשו התוס' בגטין (דל"ה סע"ב) דלמה הוצרך הגמ' לאתויי הברייתא דנודר ועובד וכו' ליפרוך ממתני' דקתני פסול עד שידור הנאה וליחוש דילמא שרי ליה חכם . ותי' התוס' דאי ממתני' הו"ל דאפי' גירשה פסול מלעבוד עד שידור וכו' וכיון דכבר גירשה תו ליכא למיחש שמא ישאל על נדרו וכו' והקשה בס' בי"ע ע"ד הש"ע שפסק בא"ח (סי' קכ"ח ס"מ) דאפי' גירשה פסול עד שידור הנאה וכו' א"כ הדרא קושית התוספות לדוכתא . דהו"ל להגמ' לאקשויי על מתני' דבכורות הנ"ל ולמה מייתי הברייתא דנודר ועובד כנ"ל ולפי' הנ"ל י"ל דבמתני' דבכורות גופא לא הוה מצי הגמ' לאקשויי די"ל בפי' דמתני' שידור הנאה היינו מנשים הפסולות עצמן והוי הנדר ע"ד האיסור ממש. ובזה אף בדיעבד אם התירו החכם אינו מותר כנ"ל ואין להקשות דא"כ מה מהני הנדר הא החשוד על הדבר אינו נאמן עליו בשבועה וכד' הרשב"א והש"ע הנ"ל . ז"א דכיון שכבר גירשה ועשה מעשה והוי חזרה הניכרת שוב אינו חשוד לאותו דבר עוד ובעין מ"ש בברייתא בסנהדרין (דכ"ה ע"ב) לא חזרת דברים בלבד אמרו וכו' ע"ש דמשמע בכולה ברייתא שם דבעינן מעשה וחזרה הניכרת משא"כ בברייתא דנודר ועובד קודם גירושין דעדיין לא עשה שום מעשה וחזרה הניכרת וקשה מה מהני הנדר כנ"ל. ועכצ"ל כהש"ך דהנדר הוא על אכילת פירות ולא על האיסור עצמו כנ"ל וא"כ ליחוש דילמא שרי ליה החכם ובדיעבד מותר לכ"ע בכה"ג וכנ"ל . — אך מ"מ נראין ד' הח"ן הנ"ל וגם מוכח כן לפירש"י שפי' בבכורות (דמ"ה סע"ב) בהך דנודר ועובד וכו' משגדר שלא תהנה ממנו והוא ממנה עכ"ל . וכ"מ מפירש"י בגטין שם שהנדר הוא ע"ד האיסור עצמו ולא על אכילת פירות כד' הש"ך הנ"ל ולפי"ז מוכח כד' הח"ן הנ"ל וגם לפמ"ש ברמ"א בח"מ (סי' ל"ד סכ"ב) מומר שחזר בו וקיבל עליו תשובה כשר מיד אעפ"י שלא עשה עדיין עכ"ל. וכ' שם הש"ך דל"ד במומר דאף בשאר עבירות אמרינן כן כמ"ש המהרי"ק ולמד זה מהך דכהן שנודר ועובד וכו' ולפי"ז מסתבר כד' הח"ן דמשעת קבלתו הוכשר לעבודה ותו לא מיקרי חשוד כלל, ורק משום סייג ומשמרת הצריכוהו שידיר הנאה . וקושי' הגמ' בגטין שם היינו רק דאם יש בידו להתירו ה"ל כמאן דליתא ואין זה סייג כלל . ע"ש בח"ן (מיהו בתומים שם חולק על הש"ך ומסיק דל"ל דבר המוכיח שחזר בו וכשנודר הוי דבר המברר שחוזר בו וכו'. וע' בתשו' ח"ס חאה"ע סי' ו' ואכמ"ל) שוב ראיתי בתב"ש בסי' ב' שהק' ע"ד הרשב"א והש"ע הנ"ל ממתני' דבכורו' הנ"ל ותי' בדוחק ע"ש. ויש להעיר ע"ד הרשב"א והש"ע דהחשוד על הדבר אינו נאמן אף בשבועה מהא דאיתא בגטין (דל"ז ע"ב) דנאמן אדם לומר פרוזבול היה לי ואבד ממני דלא שביק התירא ואכיל איסורא ופי' ר"ת שם דמה"ט נאמן בלא שבועה . אך הטור בח"מ סי' ס"ז הביא ד' הרמ"ה דנאמן אבל צריך שבועה. ולכאו' מוכח מזה דהרמ"ה לא ס"ל כהרשב"א וש"ע הנ"ל דאם איתא היאך מהימן בשבועה הא במנ"ן אם הוא חשוד על האיסור ועובר על מה שמושבע מהר סיני אינו נאמן אף בשבועה כנ"ל ואולי יש לומר בזה כעין מ"ש התוס' בב"מ (דף ה' ע"ב ד"ה דחשיד) בשם ר"י חשיד דחשיד אממונא מספק כשר לשבועה דשמא יפרוש מגזל ע"י השבועה משא"כ בגזלן ודאי וה"ן י"ל דהרשב"א והש"ע מיירי כשידענו בודאי שעבר איסור זה שוב אינו נאמן עליו בשבועה ג"כ משא"כ היכא שלא ידענו אם הוא חשוד אז ודאי מהנייא ליה השבועה . ועוי"ל לפמ"ש הש"ך ביו"ד (סי' קי"ט ס"ק כ"א) הא דמחמת שבועת הר סיני לא מהימנינן ליה על השבועה והא קי"ל דשבועה דלשעבר חמירא משבועה דלהבא ושבועת הר סיני שבועה דלהבא ותי' לחלק בין ממונא לאיסורא וא"כ י"ל דכשדנים לפנינו בדיני ממונות (אף דאית ביה איסורא ג"כ) אינו חשוד על שבועה דלשעבר מחמת שבועת הר סיני דהוי שבועה דלהבא וכנ"ל (וכן י"ל לענין איסור רבית שבשס"י קס"ט וכו') :

ומעתה נבאר במ"ש הש"ך (סי' קי"ט ס"ק י"ט) שהביא מתשו' הרמ"א לענין החשוד על איסור. דבאיסור דלא משמע לאינשי איסורא דשפיר נאמן עליו בשבועה עכ"פ וכ"פ הפר"ח שם וכ"ש בס' דמש"א פ"ק דחולין. והנה לפמ"ש בבאורי הגר"א ביו"ד שמקור ד"ז של הרשב"א והש"ע דהחשוד על הדבר אינו נאמן עליו אף בשבועה מקורו מגמ' דב"מ (ד"ו ע"א) דלאביי התם ס"ל דחשיד אממונא חשיד אשבועתא לאותו דבר רק דהתם חיישינן שמא כספק מלוה ישנה יש לו עליו . וה"נ באיסורא ג"כ אמרינן דחשוד לאותו דבר אף על השבועה ולפי"ז הא בהדיא אמרינן שם (ד"ה סע"ב) לענין

איסור

אינו נאמן באיסורין ג"כ מיהו אף הבד"ה הנ"ל לא קאמר כן רק באותן שפסולין לכל עדות שבתורה מחמת רשעתם. ואין שם עד עליהם כלל וכמבואר כן בדבריו שם משא"כ במי שלא נפסל עדיין לכל עדות שבתורה רק שנידון בחשוד לאו"ד בלבד י"ל דלס' הט' לאפוקי מתורה עד לענין זה היכא דל"ש טעמו של הרשב"א והאל מועד הנ"ל ובנ"ד כמי אשה זו חשודה רק לאותו דבר אבל לענין שאר עדות לא נפקי מכלל שאר נשים בעדות שהאשה נאמנת לה. (ובאים שהי' חשוד בכה"ג י"ל דלא הי' נפסל לכל עדות עדיין במה שעבר לאו דלפ"ע כמ"ש הכ"מ בפי"ב מהל' עדות ובסמ"ע סי' ל"ד ס"ק ע"ז. ועוד דלפ"ד הרמב"ם והר"י בתוס' דכולו שאוב פסול רק מדרבנן. ופסולי דרבנן צריכין הכרזה לענין שיופסלו לכל עדות שבתורה). **מ"ש** כת"ר להתיר מטעם שהאשה הזאת אין לה דין חשודה מחמת שעברה ע"ז רק פעם א'. הנה בהגב"ע שבא לפניו מאשכנזים וספרדים דשם שנשלא לידינו ועודנו ת"י נכתב בו מפורש שכמה וכמה פעמים מסרה המפתח ליד העכו"ם וגם איזה פעמים שהניחה דלת המקוה פתוחה לגמרי בלילה. וכפי הנראה שהי' ביד כת"ר גב"ע אחרת בהכחשת המעשה של הגב"ע הנ"ל. והנו אין לנו להכניס א"ע בין הכחשות העדים. רק זאת מבור להב"ד דשם לחקור ולדרוש היטב מהעדים ולהתוודע האמת בבירור ובמ"ש כת"ר להתיר בנ"ד בפשיטות לפ"ד הרמב"ם דפיסול שאובין הוא מדרבנן. ובלא הכרזה לא נפסלה. לענ"ד פשוט הוא דהא דקי"ל דפסולין דרבנן צריכין הכרזה היינו לענין שיהיו פסולין לכל עדות שבתורה. אבל לענין שנידון כחשוד לאותו דבר בודאי כל שנתברר בעדים שעבר על האיסור אינו נאמן עוד על אותו דבר בעצמו ויש לו דין חשוד לאו"ד בלא שום הכרזה. ודין זה מבואר בכ"ד (וגם לענין שיהי' פסול לעדות בשאר דברים פליגי הפוסקים בזה. דהנ"י בפ"ג דסנהדרין כ' דהיכא דליכא פסידא דלקוחות פסולין לעדות בלא הכרזה. וד' המהרי"ט והרדב"ז בתשו' דהא דפסולין דרבנן צריכין הכרזה זהו רק לפוסלם לעדות ממון אבל לעדות איסור פסולין בלא הכרזה. ורבים חולקים עליהם וס"ל דלעדות איסור נמי אינם פסולין בלא הכרזה. אבל לענין בנדון כחשוד לאותו דבר שלא יהי' נאמן עליו לכ"ע א"צ שום הכרזה ע"ז ופשוט). ומלבד זה י"ל לפמ"ש בתשו' מבי"ט (ח"א סי' רפ"ז) וז"ל ואפי' היה החשוד פסול מדרבנן א"צ הכרזה אלא משום דלא ידעי לי'. אבל מי שידע שהי' חשוד וכו' אין עדותו עדות והכא בנ"ד הרי ידעו הדיינים שפסלתי אותו מקודם וכו' עכ"ל המבי"ט. ולפי"ז בנ"ד נמי אחר שפסלתו כולנו לשם אז פס"ד שנעשית חשודה לאותו דבר ולאבדה נאמנותה אין כאן שום היתר:

והעיקר כמ"ש לעיל באריכה שבנ"ד יש כמה טעמים נכונים שאף הרשב"א והב"י מודים בכה"ג שהאשה נאמנת בשבועה וכנ"ל:

מ"ש כת"ר ומצא בה מס' ערך השולחן שהשיג ע"ד הח"ל שהבאתי דס"ל דהרשב"א והש"ע מיירי כשעומד במרדו משא"כ בבא לחזור בו וכנ"ל. וע"ז כ' שהח"ל לא ראה סוף ד' הרשב"א בתשו' שם שכ' דאפי' אם נשבע שלא יאכל ולא יאכיל אחרים אין מקבלים אותו עד שיקבל עליו ד"ח בפני ג' כו' עכ"ל (ואלולי לא נמצא כלל ס' ערך השולחן הנ"ל. ול"י אם ביאר גם ליישב הקושיא ע"ד הרשב"א והב"י ממתני' דבכורות הנ"ל מאחר שחולק ע"ד הח"ל הנ"ל) ולענ"ד לא שמיע לי ולא ס"ל השגתו על הח"ל. וכבר הבאתי שהברכ"י השכים לדינא ג"כ לד' הח"ל בזה ואיך נחשוב על הגדולים האלו שלא ראו סוף ד' הרשב"א שם במקומו. אמנם באמת לק"מ עליהם דהח"ל והברכ"י לא קאמרי דכשבא לחזור בו נאמן עלי בשבועה רק כשנשבע על דבר פרטי כהן דבכורות שם שנשבע שיגרש אשתו הפסולה וכדומה לזה שבפרט זה מאמינים לו בשבועה (וכן החשוד לאכול איסור וחוזר בו מאמינים לו בשבועה על הפרט שמאכל זה כשר) אבל שיהי' החשוד חוזר לנאמנותו כמקדם שיהי' נאמן באיסורין על להבא פשיטא דלא מהני ע"ז שבועה רק קבלת ד"ח בפני ג'. ומזה מיירי הרשב"א בתשו' שם כמבואר למעיין (וגבי כהן הנושא נשים בעבירה דפסול לעבודה אין הטעם כלל משום נאמנות דלהבא. ומאמינים לו בשבועתו רק בדבר פרטי שבודאי יקיים שבועתו לגרשה) אלא דלכאורה הי' נ"ל בע"א בד' הח"ל דלחומרא קאמר דהא דתניא נודר ועובד וכו' י"ל דמיירי אחר שכבר קיבל עליו ד"ח בפני ג' ותרתי בעינן קבלה והדרה וכו'. וכמשמעות הגמ' בבכורות (דמ"ו ע"א) מ"ש הכא דסגי לי' בקבלה. ומ"ש התם דמדריכן לי'. התם ילדי' תקפי' וי"ל דתרתי בעינן וכנ"ל וביותר י"ל כן לפ"ד הרמב"ם (בפ"ו מהל' ביאת מקדש) ה"ט שכ' וז"ל. ואינו עובד עד שידירוהו ב"ד וכו' עכ"ל. וכיון דבעינן שידירוהו ב"ד ממילא הוי בזה קבלת ד"ח בפני ג' ג"כ וכ"מ מד' הח"ל שם. רק מדברי הברכ"י שהביא דבריו לדינא נראה יותר כפי' הראשון שביארתי דנאמן בשבועה על הפרט כו'. דאי מיירי כשקיבל עליו ד"ח וחזר לכשרותו כמקדם ודינו ככל הכשרים למימרא בעי' (בתמי') שיהי' נאמן בשבועה ולמה צריך שבועה כלל (דמבואר בגמ' דדוקא בנושא נשים בעבירה הצריכוהו שידירנה וכו' משום דהתם ילרו תוקפו כנ"ל) ולהנ"ל ניחא:

ועוי"ל בזה דא"ש לדינא לפמ"ש בחידו' הר"ן בסנהדרין (דכ"ה ע"ב) שהקשה מהא דבגמ' דבכורות שם משמע שכל החשודין יש להם תקנה בקבלת ד"ח בפני ב"ד. ובסנהדרין אמרינן עד שילך וכו'. והרמב"ן תי' דבממונה לרבים החמירו טפי והר"ד הוסיף לפי שהעבירוהו ממינויו וחשבו שמערים בקבלתו ד"ח כדי שיחזירהו למינויו וכו'. והרא"ד שם מחלק בין מזיד לפושע ע"ש. ובכל הני גווני דלא סגי בקבלת ד"ח שיחזור להכשירו לגמרי מ"מ בזה מודה הרשב"א והב"י שיש להאמינו בשבועה על הפרט עכ"פ. וע"ז בודאי אין שום סתירה מתשו' הרשב"א כלל. ובחנם השיג על הח"ל והברכ"י לשוויהו לטועים ח"ו. ובנ"ד שהי' אז רעש גדול אין ספק שהאשה הבטיחה וקיבלה עלי' ליזהר אלהבא ומש"ה יש להאמינה ע"ז בשבועה לכ"ע ובפרט שיש כמה צירופים להיתר בנ"ד וכמו שביארנו לעיל וא"ל:

עד כאן תד"ק נ"י.

~~~~~~~~~~~~

וזאת תשובתי שנית על דברי הרה"ג מלובלין השניות.

חזה הוית אשר דבר בקדשו שניות מדברי סופרים להשיב על דברי אודות המקוה של חיפה ת"ו והאריך הרחיב בעולם בקיאותו. לנה ושוחרה אמתו. והסיק דהאשה נאמנת בשבועה מד' טעמים. ויעש מטעמים. וכשאני לעצמי הסכמתי למעשה לד"ק לדינא באין תפונה. והוספתי נופך לומר דאין להאשה הזאת בנ"ד דין חשוד. ועל זה תמה מני"ר דאיך כתבתי כדברים האלה מאחר דהנא נפשאי חתמתי קודם חג הפסח עם כבודם שהיא חשודה וכו'. ואולם האמת אגיד כי אחר החג באו אלי פס"ד מהת"ח המיימינים ומכשירים את המקוה
~~~~~~~~~~~~

הדיינים וכו'. ובכ"ד שראינו כמה אנשים שאינם יודעים ד"ז ג"כ יש לתלות שהאשה לא ידעה הדין וכנ"ל. ועי' בהרמ"א בח"מ סי' ל"ד ס"ד דבכל איסור שיוכל לומר שעברו מכח טעות אינו נפסל לעדות והוא מתשו' ריב"ש עי"ש. וה"נ י"ל לענין חשוד לא"ד בכה"ג. וכ"מ בתשו' הרמ"א שהביא הש"ך ביו"ד שם דבחשוד לא"ד כל שי"ל בו דלא משמע לאינשי איסורא שפיר נאמן עליה בשבועה. (ובתשו' ב"א כ' לענין פנויה שזינתה בנדתה ואח"כ נישאת לבעל דנאמנת לו באיסור נדה ולא חשיבא בזה חשודה לא"ד. דיש לתלות ולומר דלאינשי לא משמע להו כ"כ איסור נדה בפנוי'. אף שבאמת אין חילוק בין פנויה לנשואה באיסור נדה) — ועוד יש טעמים להתיר בנ"ד שתהא האשה נאמנת אף בשבועה. היינו רק במי שהוא חשוד לעשות האיסור בעצמו (או שחשוד לאכול האיסור בעצמו) בזה חשוד נמי שישבע לשקר ג"כ בדבר זה מאחר שעבר על שבועת הר סיני בעצם האיסור ועושה את האיסור בעצמו. משא"כ בנ"ד שנעשית חשודה רק להכשיל נשים אחרות ועברה על לפני עור וכו' וכמפורש בש"ע סי' קי"ט ס"ב דמשום דחשוד על לפ"ע להכשיל את חבירו: מ"מ אינו חשוד לאכול האיסור בעצמו. וכמבואר ברש"י והר"ן הובא בש"ך שם. וכמו כן י"ל דמשום דהיא חשודה על לפ"ע בנ"ד. מ"מ אינה חשודה שתעבור בזה היא בעצמה על איסור שבועת שקר. ומלבד וה י"ל ולחלק דדוקא כשעבר על איסור ודאי אמרינן דאינו נאמן עלי' אף בשבועה כנ"ל משא"כ בנ"ד שהאמינה המפתח להעכו"ם אין כאן רק ספק איסור שמא החליף העכו"ם את המים אבל אינה חשודה לישבע לשקר שהוא איסור ודאי. (ואף שבתשו' הרא"ש שהובא בב"י סי' ר"א כ' וז"ל. שבודאי יעשה העכו"ם מה שיוכל וכו'. מ"מ אין זה ודאי גמור כ"א ספק וכדמוכח בש"ע ורמ"א שם רק שבודאי יש לחוש לזה וכו') :

והעולה מדברינו בקצרה שבנ"ד נאמנת בשבועה אף לד' הרשב"א והש"ע הנ"ל מחמת ד' טעמים.

א) עפ"י ד' הח"ל והברכ"י דבבא לחזור בו נאמן בשבועה. ב) עפ"י ד' הרמ"א והש"ך והפר"ת דבדבר דלא משמע איסורא לאינשי נאמן בשבועה כנ"ל. ג) דבנ"ד שעברה רק על איסור לפ"ע י"ל דנאמנת בשבועה. ד) מחמת דהוי רק ספק איסור :

והנה בעיקר ד' הרשב"א והב"י דהחשוד על הדבר אינו נאמן עליו אף בשבועה. יש להעיר בזה מהא דאי' בגיטין (דל"ז ע"ב) דנאמן אדם לומר פרוזבול הי' לי ואבד ממני דלא שביק היתרא ואכל איסורא. ופי' הר"ת בתוס' שם דמה"ט נאמן בלא שבועה. אך הטור בח"מ סי' ס"ז הביא ד' הרמ"ה דנאמן אבל צריך שבועה. ולכאורה מוכח דהרמ"ה לא ס"ל הך דינא דהרשב"א והב"י הנ"ל. דאם איתא היאך מהימן כאן בשבועה. הא בממ"נ אם הוא חשוד על האיסור ועובר על מה שמושבע ועומד מהר סיני. אינו נאמן ע"ז אף בשבועה כנ"ל. ואולי י"ל בזה כעין מ"ש התוס' בב"מ (דף ה' ע"ב) בשם ר"י חסיד. דחשוד אממונא מספק כשר לשבועה. דשמא יפרוש מגזל ע"י השבועה משא"כ בגזלן ודאי וכו'. וה"נ י"ל דלהרשב"א והש"ע מיירי כשידענו בודאי שעבר על איסור זה. שוב אינו נאמן עליו בשבועה ג"כ. משא"כ היכא שלא ידענו אם הוא חשוד. אז בודאי מהני לי' השבועה שעי"ז אפשר שיפרוש מהאיסור כנ"ל. ועוי"ל לפי מ"ש הש"ך ביו"ד (סי' קי"ט ס"ק כ"א) שהקשה בהא דמחמת שבועת הר סיני לא מהימנינן לי' על השבועה ג"כ. והא קי"ל דשבועה דלשעבר חמירא משבועה דלהבא. ושבועת הר סיני היא שבועה דלהבא. ותי' הש"ך לחלק בזה בין ממונא לאיסורא. ולפי"ז י"ל דכשבאים לדון בפנינו בדיני ממונות (אף דאית בי' אסורא ג"כ) אינו חשוד על שבועה דלשעבר מחמת שבועת הר סיני דהוי שבועה דלהבא וכנ"ל. (וכסברא זו יתיישב ג"כ ממ"ש ביו"ד סס"י קס"ט לענין איסור רבית וכו' ע"ש. ובזה מיושב ג"כ ממ"ש הרמב"ם בפכ"ד מהל' אישות הי"ז לפיכך משביעה בנק"ח שלא זינתה תחתיו ואח"כ תגבה כתובתה וכו'. וכ"פ בש"ע אה"ע סי' קט"ו ס"ו). מיהו נראה דהך דינא דהרשב"א והש"ע הנ"ל דהחשוד על הדבר אינו נאמן עליו אף בשבועה. י"ל דזהו תלי' בפלוגתת הפוסקים בריש מס' ב"מ (ד"ו ע"א). דסתמא דגמ' מסיק דלא אמרינן מיגו דחשוד אממונא חשוד אשבועתא ואביי אמר התם דחיישינן שמא ספק מלוה ישינה יש לו עליו. והוכיח שם הרא"ש מד' הרי"ף שלא הביא אלא דברי אביי. מכלל דס"ל להלכה דאמרינן מיגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא ע"ש. והיינו דחשיד אשבועתא רק לאותו דבר (וכמש"ל בשם הגר"א שמכאן מקור הדין של הרשב"א והש"ע הנ"ל). אך הרמב"ם (פ"ט מהל' טוען ונטען ה"ז) כ' שנים שהיו אוחזין וכו'. ושבועה זו תקנת חכמים היא שלא יהי' כאו"א תופס וכו'. וכ' שם בהגמ"י בד' הרמב"ם שפוסק דלא כאביי (רק כסתמא דגמ' דב"מ שם דלא אמרינן מיגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא) ובב"י בריש ב"מ כ' דיש בזה נ"מ לדינא. דלאביי דס"ל דחשיד אממונא חשיד אשבועתא רק משום שמא ספק מלוה ישינה יש לו עלי'. לדידי' היכא דמחל לו על כל מלוה ישינה. א"כ חשוד הוא אשבועתא לאביי (ומה שקשה לכאורה ע"ד הב"י בזה מגמ' דשבועות (דל"ב ע"ב) דאמר אביי הכל מודים בע"א דר' אבא וכו'. ולהני הנ"ל הא יכול לפטור משבועה ע"י שימחול לו מקודם כל מלוה ישינה שיש לו עליו כנ"ל. מבואר במ"א דלק"מ) ולע"ד הרמב"ם שפוסק דלא כאביי כ"ל. הי' נראה דגם באיסורין החשוד על הדבר נאמן עליו בשבועה. וכמבואר. מיהו אף לפ"ד הרשב"א והש"ע מ"מ בנ"ד כבר ביארנו דנאמנת בשבועה מכמה טעמים נכונים וכנ"ל :

א"ה יען יש דברים כפולים שכבר כתב אותם לעיל ד' י"ז ע"א מד"ה ומלבד כל זה וכו' וכו' עד ד' י"ז ע"ג סוף ד"ה עלה מכל הנ"ל וכו' (והוסיף נופך עתה בדבריו האחרונים) וז"ל :

וגם מומר לד"א נאמן בכל האיסורין כמ"ש בתשו' הרשב"א סי' ת"ל. וכ"פ בש"ע ואין סברא כלל לומר דעד שצריך שבועה לא יהי' נאמן באיסורין ויהי' גרע יותר מכל הפסולין דנאמנים. ואף הבע"ד בעצמו נאמן וכנ"ל ואדרבה לפמ"ש החלקת מחוקק באה"ע (סי' ל"ה ס"ק ג') דהא דעד שצריך שבועה לא מהני עדותו זהו רק מדרבנן. אבל פשיטא שהוא נאמן באיסורין במכש"כ וק"ו מכל פסולי עדות מדאורייתא שנאמנים באיסורין מלבד החשוד לאותו דבר. וכמ"ש בש"ע (אלא דפשטות ד' התוס' בקידושין משמע דלא כהח"מ. רק דפסול מדאורייתא) וגם מוכח כן מד' הרשב"א וס' אוהל מועד שהביא הב"י שכתבו ד"ז דמומר לתיאבון אינו נאמן אף בשבועה מטעם שעבר על שבועת הר סיני באותו דבר. ולא אתו עלה מה"ט דהוי עד שצריך שבועה. ומוכח שדעתם ג"כ דאף עד שצריך שבועה נאמן באיסורין. ומעתה הדבר מבואר שיש לתמוה על הב"י בבד"ה הנ"ל שמשמעות דבריו דעד שצריך שבועה

אינו

גם זה לא יתכן שהרי אפי' אם עבד קודם שנדר עבודתו כשירה. וגבי נשיאות כפים בפלוגתא מתניא דלדעת הרמב"ם ז"ל דבשביל שאר עבירות אין מונעין אותו מלישא כפיו וכתב מרן הב"י בסי' קכ"ח הטעם כמש"ל דכיון דכתב בעבודה אם עבד קודם שידור עבודתו כשירה מש"ה נושא כפיו לכתחילה אבל מהרי"א ומר שמואל והרשב"א ז"ל אסרו אפילו גירשה או מתה וטעמייהו מהא דבכורות שלא יעבוד עד שידור יע"ש. באופן דלדעת הרמב"ם ז"ל ס"ל דכיון דנשיאות כפים איתקש לעבודה כדכתיב לשרתו ולברך בשמו וא"כ כמו עבודה דקיי"ל דאם עבד חילל עבודתו כשירה מדכתי' ברך ה' חילו אפילו אחר שנודע שהוא חלל כנז"ל וה"ה לנשיאות כפים דאין מונעין אותו מלעלות לדוכן ואפי' לכתחילה. והרשב"א ומר שמואל ס"ל דאפילו דאיתקש לעבודה לא ישא את כפיו אפי' גירשה עד שידיר הנאה וכו' כדתנן בבכורות. ושאני עבודה דכתיב ברך ד' חילו וגלי קרא משא"כ נשיאות כפים. ואם כנים אנו בזה לא נשאר שום ריח קושיא על הרשב"א ז"ל והש"ע דפסק כהרשב"א בנשיאות כפים מהא דבכורות דנודר ועובד וכו' דשאני התם דגלי קרא וכמובן. ועל מ"ש כת"ר לתרץ קושית הרב בי"ע ז"ל שהקשה על הש"ע שכתב דאפילו גירשה לא ישא את כפיו וכו' דא"כ הדרא קו' התוס' ז"ל בגיטין דאמאי מייתי מברייתא וכו' ומה שתירץ כת"ר עיני לדיק החזונה מישרים בס' זכרון יוסף ד' ק"ו ע"ג שהאריך בזה ותירץ כמו שתי' כת"ר שיחל"א. ולפקע"ד אם כנים דברינו שכתבתי לעיל דשאני נשיאות כפים מעבודה דגלי קרא ליכא שום קושי' מדברי התוס' שלא כתבו כן דאם גירש אין צריך שידיר הנאה אלא לגבי עבודה כנז"ל. את זה כתבתי להציל את עצמי דוקא וכל ד"ק הם מיוסדים על אדני האמת והצדק האמת לאמיתו. בעולם פלפולו ורוחב בקיאותו. תרב גדולתו ותשגב אפודתו. כנה"ר וכנא"ה מוקירו ומכבדו. ולגלא ידידו ומעתיר בעדו עטרת החיים והשלום:

הצעיר **ישע"א ברכה** ס"ט.

סימן ו' ה' מעשר כספים

ב' לחו' כסלו מאר"ץ יע"א ש' תרג"ה לירושלם תובב"א

לכבוד הרב הגדול. מבצר עוז ומגדול. ראש גולת אריאל. תפארת ישראל. עט"ר וציץ תפארתנו ראש"ל כמהור"ר נר"ו **ישע"א ברכה** מאת ה' ויחט"ל עד ביאת הגואל. כיר"א:

אחרי שים שלום כמשפט בני"ק ואני תפלה למען יאריך ימים על ממלכתו. תרב גדולתו הוא ובניו אתו. גם עבו"ר כיר"א. נא אדוש אבקשה ואדרשה מאת מלך מאן מלכי רבנן ובטחתי ברוב אהבתו שלא ישיב פני ריקם מליהנות בתורתו הקדושה כדי לקיים גזרתו דרך כבושה וכבר שלחתי לכת"ר כמה מכתבים ולא זכיתי להשתעשע בדברי קדשו ויוריני ויאמר לי על אודות אי מותר לעשות ממעות מעשר יששכר וזבולון אם לאו ובלי ספק שלמוה רבה תחשב לכת"ר כי כבר הפרשתי המעות מעשר לעשות יששכר וזבולון ובררתי בני ת"ח וחששתי שמא לא טוב עשיתי על כן חליתי פני כת"ר שיודיעני על ענין זה כמאמר הכתוב כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלם והמעות עדיין מעוכבים אצלי עד שיורני את הדרך אשר אלך בה ותששני מעון נדרים ח"ו אם לא יודיעני כת"ר על ענין זה אבל מקוה שודאי ישיבני תיכף ומיד כמאמרם ז"ל הבא ליטהר מסייעין אותו ומגלגלין זכות על ידי זכאי וראויה מצוה זו שתגן וכבר הפצרתי שת"ר שלום הדאיה נר"ו להגיע לפני כת"ר מה שפרטנו וכתב על ענין זה ועדיין תשובה תולה עיני צופיות לך תלויות עד שיענני וכנא כת"ר יגדל ירום ונשא על כל מרומים עד בנין מקדש עולמים כיר"א רק מבקש שימחול לי טרחא זאת. כ"ד

הצעיר **אליאו יוסף קטן** ס"ט

וזאת תשובתי אליו

יום ב"ך יברך לחו' כסלו התרג"ה, לאר"ץ.

שלום וכל טוב להיקר המשכיל ומעלה רצ"ו
כה"ר **אליא יוסף קטן** נר"ו יאיר
נסו"א:

ידיד עליון!

זה כמה מכתבים שקבלתי ממך שואל כענין שהפרשת מעשר כספים ממעותיך ואתה רוצה ליתנם לעמלי תורה ת"ח ולעשות עמהם תנאי כיששכר וזבולון אי צריך למעבד הכי משום דהוי כעושה סחורה במעות מעשר או לא. האמת שמזה זמן כתב לי הרב כמהר"ש הדאייה נ"י עפ"ד ולא השיבותי לו תשו' כי כבר האריך והרחיב הדברים הרב ב"ד של שלמה ז"ל בתשו' ליו"ד סי' א' וילמד סתום מן המפורש. ובפרט שאני עמוס התלאות באמת אין לי זמן לתפוש בקס"ת שופר וגם חליפות מאור עיני טעמא לעיכובא:

אך בראותי תשוקתך וחשקך שהעמסת עלי בכתובי"ם דחקתי את עצמי להשיבך בקצ"ר אמין לפי קוצר עתותי השפורות. השמים דוברות.. בעזר יוצר המאורות:

הנה מורם ז"ל ביו"ד סי' רמ"ט כתב בשם מהרי"ל ז"ל וז"ל אין לעשות ממעשר שלו שום דבר מצוה כגון נרות לביהכנ"ס ולא שום דבר מצוה אלא יתננו לעניים עכ"ל. והרב ש"ך ז"ל שם ס"ק ג' כתב דמהר"ם ז"ל והדרישה כתבו בשם תשו' מהר"מ ז"ל דיכול להיות בעל ברית ולהכניס חתן וכלה לחופה וכו' וכו' ממעות מעשר יע"ש. נמצאו דפליגי מהרי"ל ומהר"מ ז"ל והרב באר הגולה ז"ל כתב שם על דברי מורם וז"ל פירש"י שבלא"ה מחויב עכ"פ לעשות מצוה זאת ורוצה לפטור עצמו ממנה ממעות מעשר אינו רשאי אבל אם רוצה לעשות במעשר מצוה שאינו מחויב כבר רשאי עכ"ל. ועפ"י דברי ה' באה"ג הללו יכולים אנו לומר דלא פליגי מהרי"ל ומהר"ם ז"ל:

ואולם ראתה עיני להגאון חת"ם ז"ל בתשו' ליו"ד סי' רל"א שנשאל באחד שנתחייב ליתן להרב חותנו ג' זהובים בכל שבוע שיזון את בנו ובת זוגו מכך ששה שנים כדי שילמוד הבן אצל חותנו הרב ועתה כבד עליו הדבר ורוצה לשלם הסך ג' זהובים הנז' מדמי מעשר שמפריש. ובתחילת דבריו הביא דברי מורם מ"ס בשם מהרי"ל הנז' ושוב הביא דברי מהר"מ הנז' ואח"כ הביא דברי הרב באר הגולה ז"ל הנז"ל. ותמה הרבה עליו עד שכתב שבגה ברואה דמעות מעשר הם לעניים ואין לו בהם אלא טובת הנאה וכו' וכו' והסיק דדברי הרב באה"ג תמוהים יע"ש באורך. ולפקע"ד תמיהת אחרי המחי"ר מכת"ר דבריו הם תמוהים דדברי הרב באר הגולה הללו הם נובעים ממחלוקת הראשונים

הרמב"ם

המקוה ואת האשה ופס"ד מהת"ח המשמאילים הפוסלים שניהם ועוד הודיעוני כי ת"ח אחד הרהיב בנפשו עז לאמר כי הנשים שטבלו נשותיהם במקוה הנז' הם בועלי נדות וכששמעו ב"ד דבריו שלחו אחריו וחייבו אותו שיברר דבריו וטרח ולא מצא בירור וגדוהו ולמחרתו בא לפניהם וקבל דינו והתירוהו. ובקשו ממני להשיב על דבריהם אם לשבט אם לחסד מה שנלע"ד ולא השבתי שום תשו' יען כבר תמהתי עם כבודם ולא נתתי אל לבי ללמוד בהם ועדיין הפס"ד הם תחת ידי וכאשר דברתי כל זה להשלית של כת"ר כי בדמיוני כמו שכתבו אלי אשכנזים וספרדים הת"ח כן כתבו לכת"ר. ולכן כאשר הודיעוני הכת האחת שלא היתה חשודה רק במקרה עשתה זאת שמסרה המפתח לב' אנשים שרצו לטבול בחצי היום ונשאר המפתח ביד הגוי בו ביום שלא באו נשים לטבול ובבקר באו אנשים לטבול והיתה המפתח ביד הגוי וגם כשנשבר הדלת הלכה והודיעה שיתקנוה ותקנו הפתח והמנעול ולקחה המפתח בידה. ולזה כתבתי שאין לה דין חשוד וכו' עפ"י הדברים האלה שרבים העידו על זה. ועוד כתבתי דאף אם יש לה דין חשוד כוונתי דאף אם כנים הדברים של הלד המגדת שהיא חשודה על זה כתבתי דצריכה הכרזה וכו' וכו' ועל זה תמה כת"ר לפי מ"ש הג"י בפ' זה בורר גבי עובדא דבר בניתוס בתירוצו השני שכתב וז"ל ועוד י"ל דלא בעינן הכרזה אלא לפוסלו לשאר עדויות אחרות אבל לעדות שנפסל בשבילו לא רצו חכמים להאמינו ואפילו בלא הכרזה פסול וכו' וסיים בדבריו כת"ר וז"ל אבל לענין שנדון החשוד להותו דבר שלא יהא נאמן עליו לכ"ע אי"ן שום הכרזה וזה פשוט ע"כ תד"ק. ואנכי הרואה להרב פ"מ ח"ב סי' ק"ה שהביא שני התי' של הג"י וכתב דבתי' השני הנז' אין הכל מודים בזה ופליגי עליה יעש"ב גם הרב מש"ל בפ"ד מה' מלוה ה' ו' שהביא דברי הג"י הנז' ובתי' רלה להכריח כדבריו מדברי התוס' ושוב תבריה לגזיזיה ושוב הביא תשו' הריב"ש ז"ל בסי' תק"ב ואסיק וז"ל. ומ"מ לכל הפירושים חולק על מ"ש לעיל בשם הנמוק"י דלאותו עדות לא בעי הכרזה וכו' יעש"ב. ושוב הביא דברי ה' פ"מ ז"ל דלא כהג"י יע"ש. באופן דלאו כ"ע מודו בחילוק זה של הג"י ז"ל. וכל לגבי דידי במלתא כדנא דנ"ד אפילו שידעו הדיינים בפיסולה לא מעלה ולא מוריד לגבי הנשים שטובלות דבר יום ביומו ומהיכן ידעו הנשים בפיסולה אף אם ידעו הדיינים כל כמה שלא הוכרזה ודבר זה פשוט לעג"ד כיון דנפיק מיניה חורבא להנשים שאינם יודעות שנפסלה וכל עוד שלא הוכרזה בחזקת כשרות עומדת ועכ"ז לא מנעתי מלהשביעה כדי להפיס דעת איזה אנשים הירחים לנפשותם לבל יחושו כלל:

פש גבן קושית הגאון חכם לבי ז"ל ותירוצו כי בזה באמת תמהתי על המראה כי לא זכר שר לסיום דברי הרשב"א ז"ל שכתב בפירוש שאפי' אם יקבל עליו וכו' אינו נאמן בשבועה עד שיקבל בפני ג' ד"ח וכו' ועל זה כתב כת"ר לא שמיע לי כלומר לא סבירא לי שנאמר שהגאון ח"ן ז"ל והגאון ברכ"י ז"ל איך נחשוב על הגדולים הללו שלא ראו סיום תשו' הרשב"א ז"ל:

ואנא דאמרי קושיא כזאת לא נפלאת היא ולא רחוקה היא לומר שלפי רוב טרדותם לא ראו סיום תשו' הרשב"א או לא ראו גוף התשו' במקומה רק שהעתיקו ממקום אחר שלא הובאה כל התשו' בשלימותה כאשר עיני הקורא תחזינה מישרים בנ"ד להרב מג"א ז"ל על מ"ש מרן ז"ל בא"ח סי' קכ"ח ס"ק מ' כהן שנשא גרושה לא ישא את כפיו עד שידיר הנאה ע"ד רבים מהנשים הפסולות וכתב ה' מג"א ז"ל שם ס"ק נ"ט וז"ל אפי' נדר הנאה מעכשיו אפי' אינו יכול להוציאה מחמת אונס אפי' אונס סכנת נפשות אינו נושא כפיו עד שיגרשנה הרא"ש ח"א סי' נ"ט ול"ע דהא אמרינן בגיטין ד' ל"ה נודר ועובד ויורד ומגרש עכ"ל. ועל זה תמהו כל האחרונים ה' יד אהרן והבאה"ט והמחצית השקל משם ה' א"ר ז"ל שלא ראה הרב מג"א ז"ל תשו' הרא"ש ז"ל כי אם מה שהעתיק ממ"ש ה' כנה"ג ז"ל שהרי הרא"ש ז"ל כבר נרגש מהך דנודר ועובד וכו' ותי' דנדונו שאני שלא יוכל לגרשה מחמת האונס וכו':

הרי דמלינו קו' חזקה כזאת שלא ראה דברי הרא"ס ז"ל הגם דהמג"א ז"ל לא הזכיר להכנה"ג ז"ל אמרו שהעתיקה מדבריו. אלא לפי מיעוט קט שבלי אמינא דקושית הרב מג"א ז"ל אינה על הרא"ש ז"ל שכבר ראה תשו' הרא"ש ז"ל אלא קושיתו חזקה על עיקר הדין שפסק מרן ז"ל כהן שנשא גרושה לא ישא את כפיו וכו' אמאי לא אמרינן נודר ונושא את כפיו ויורד ומגרש כמו גבי עבודה ולא מפני שהביא דברי הרא"ש ז"ל נאמר דעיקר קושיתו היא על הרא"ש ז"ל וע' לה' פר"ח בס' מים חיים ד' ו' ע"א שהק' על הש"ע קו' זאת ותי' בדוחק שזו היא כוונת הש"ע יע"ש. וראיתי להרב חמוד משה ז"ל בסי' קכ"ח ס"ק י"ג שהביא קושית המג"א ז"ל ותי' וז"ל ולעד"ן דהכא מיירי שכבר התחיל בעבודתו אזי מניחין אותו לגמור עבודתו אבל אם לא התחיל בעבודה אפי' נדר אינו יכול לעבוד עד שיגרש וזהו דעת הרא"ש וכו' שהכריח כן מדקתני יורד ומגרש וכו' יעש"ב וכנראה דגם הוא ז"ל לא ראה תשו' הרא"ש ז"ל במקומה שהוא תירץ יותר נכון דבנדונו לא היה יכול לגרש וכו' ומשו"ה אפי' נדר לא ישא את כפיו. אלא דלפי חילוקו ז"ל יש לתרץ קושית הגאון ח"ן ז"ל דשאני התם דאמרי' נודר ועובד היינו משום דכבר התחיל בעבודה משו"ה מהימן משא"כ כשלא התחיל דאפילו נדר לא מהימנינן ליה וזוהי ס' הרשב"א ז"ל:

ולכי תידוק שפיר נלע"ד דאין לו דמיון הך דינא דבכורות דתנן נודר ועובד ויורד ומגרש לשאר עבירות כלל שהרי הרמב"ם ז"ל פסק בפ"ו מה' ביאת מקדש ה' ט' גבי הנושא נשים בעבירה דנודר ועובד וכו' סיים בדבריו דאי עבד קודם שידיר הנאה והכהן בנטמא אם עבד קודם שיקבל עבודתו כשירה וכו' וכתב מרן בכ"מ ז"ל שם דלכתחילה פסול אבל אם עבד לא חילל כמ"ש בסמוך והוא דבסמוך ה' יו"ד פסק הרמב"ם ז"ל כהן בנבדק ונמצא חלל ן' גרושה או ן' חלוצה עבודתו כשירה לשעבר ואינו עובד להבא ואם עבד לא חילל שנ' ברך ד' חילו וגו' אפילו חולין שבו תרצה. וכתב מרן בכ"מ ז"ל שם וז"ל ולכאורה הוה משמע דלא מכשירינן אלא מה שעבד קודם שנודע אבל אם עבד אחר שנודע חילל ורבינו משמע ליה דכיון דלא אשכחן בקרא דחילל עבודתו והדרבא אשכחן בהדיא דלא חילל מהי תיתי לן לומר דאם עבד אחר שנודע חילל ותנא אורחא דמילתא נקט דאין דרך לעבוד אחר שנודע שהוא חלל עכ"ל. הרא"ת לדעת דבכהן שנשא נשים בעבירה או נודע שהוא חלל עבודתו כשירה מדגלי קרא ברך ה' חילו וגו' כדאיתא בפ' האומר ד' ס"ז וא"כ אין לו שום התיחסות עם שאר עבירות ודוקא בנושא נשים אמרינן נודר ועובד משום דאפילו אם עבד מבלי שידור והכהן שנטמא אם עבד קודם שיקבל בלא להטמא עבודתו כשרה וכדגלי קרא ומשו"ה מהימנינן ליה כשנודר משא"כ בשאר איסורין ובהכי ניחא מה שהק' הגאון חכם לבי ז"ל. וגם תירוצו שכתב דמתני' דבכורות מיירי בשאינו עומד במרדו וכו'

סימן ז' בית הספק

את זה שלח אלי הרה"ג מו"ה **שמואל יוסף המבורגער** נ"י מעי"ת שמענטשטשוואו יע"א.

אמת יהגה חכי בענין נפש כי תחטא בשגגה. אם היו שני חתיכות לפני אדם. אחד של חלב ואחד של שומן ואכל אחת מהן ואחת נאבדה ממנו ואינו יודע אם אכל חלב או שומן. אם אדם מחויב להביא על הספק אשם תלוי קרבן שגגה. הא דעות הרבה באין גבול ותכלית ומי יכול לעמוד בסוד ה' להבין מילין קדישין. באתי לפרש דברים משל קדמונים! דלא חייבה התורה אשם תלוי רק בחתיכה אחת משתי חתיכות ומדרבנן להחמיר אם כן אפילו לכתחילה לא חיישינן לספיקא ומותר בין במאכלים אסורים או בשאר אסורים ואין כן דעת הרשב"א אלא ס"ל אפילו דקימ"ל כמ"ד דאינו חייב אשם תלוי אלא בחתיכה אחת משתי חתיכות אבל לכתחילה אפילו מן התורה חיישינן לספיקא! והנה רבותינו גאונים אחרונים הלא הוא הש"ך והפרי חדש והכרתי ופלתי העמיקו מאד בכללי ספק ספיקא. אולם דברי התוספות סבירא ליה כדעת הרשב"א דספק תורה מן התורה להחמיר וגם בגמרא סוטה דף כ"ח דהא ספיקא לחומרא. אבל באשה בחזקת היתר לבעלה עומדת הא כאן לא איתחזק איסורא צריך לומר דהתוספת ס"ל כהרשב"א דבשל תורה אפילו לא איתחזק איסורא אסור מן התורה דברים התמוהים הם דהא גבי סוטה לא די דלא איתחזק איסורא אלא אף איתחזק התירא היכא דאשה בחזקת היתר לבעלה עומדת. חזקת צדקת דלא זינתה תחת בעלה. אפילו הרשב"א מודה דאזלינן לקולא. וכעין סברא זו כתבו התוספות בב"מ דף ל"ו על טענת שמא דתובע אף דבעלמא אין מגלגלין על טענת שמא דתובע כיון דרגילים לדבר שקינא לה ונסתרה. שוב יש לומר דהתוס' סבירא ליה כשיטת הרמב"ם דספק תורה מן התורה להקל דוקא בספק שקול אבל בסוטה דאינו שקול כיון דרגילים לדבר נוטה יותר להחמיר מלהקל דמכל מקום אצטריך קרא לאוסרה קודם שתייה בודאי לחייבו אשה ה"ה בסוטה שנחשד הבועל אם הוא טוען לא בעלתי אותה אם כן לגבי נפשו נאמן ואין אנו יכולים לכוף אותו לגרשה. לפי עניות דעתי לא דמי להדדי כלל. דהתם גבי שנים אומרים מת. היאך אייתי חולין לעזרה הלא יודע בבירור שמת בעלה ועוד כאן דהיא נמי אמרה ברי לי שמת דאין לומר דהיא נתנה עיניה באותו עד דהא גם העד השני העיד שמת בעלה דאין צריך לומר שמא קנוניא עשו ביניהם דהא אין אחד יודע מה בלב חבירו דמה"ט לא אמרינן מיגו דבי תרי כמ"ש התוספת בכתובות דכי הוא זה משא"כ הכא דאם נשאת להנחשד בעוד בעלה חי לאחר שגרשה או לאחר מיתת בעלה קודם השקאה מה בכך שהיא אומרת שלא זינתה. וכן בעלה הנחשד בודאי לא יודה על עצמו עון חמור וגדול כזה עון אשת איש שהרי כתב הפרי חדש לשיטת הרמב"ם וסייעתיה מסוטה דספיקא להחמיר. ותירץ דשאני התם שרגילים לדבר שקינא לה ונסתרה הרי סברא שרגילים לדבר עדיפא מהך חזקה חזקת-היתר לבעלה אם כן לא הוי האי ספק שקול. והיאך לא נוציאנה מהבועל. ועוד לקושי' מהרי"ט ופרי חדש על הרמב"ם אי יליף דינו מספק טומאה ברשות הרבים ולמה לי קרא להתיר ספק ממזר הא כל ספיקות שבתורה מותרים. ואם ספק ממזר נשא לבת ישראל והוליד בת ונשאת לכהן יש כאן ספק אם הולד כשר לכהונה ובו לא שייך להתירו לעמוד בעבודת הקודש ובפרט בעובד עבודה בשבת דיש כאן ספק אם הוא ממזר עבודתו פסולה ומחלל שבת ובזה לא שייך ספק איסור להקל דהא איתחזק איסורא. אבל מדברי התוספות כריתות דף י"ז איפכא דשבת לא איקרי איקבע איסורא רק בעשה מלאכה בבין השמשות סמוך למוצאי שבת דאיקבע איסורא. והרמב"ם ס"ל כדעת רש"י בשבת דף ל"א דהעושה מלאכה בין השמשות דחייב אשם תלוי. ועל זה לא פליג על האי דינא דריש לקיש דספק תורה מן התורה להקל מדברי הכו"פ לא נודע לאיזה מקום דעת התוספות נוטה אם להרמב"ם או להרשב"א. אולם לדברי התוספות כריתות סבירא ליה כהרשב"א וכמה ראיות ברורות מהש"ס כדעת הרמב"ם דקימ"ל חתיכה אחת משתי חתיכות ספק תורה מן התורה להקל. וכן מצינו שכתב במס' שבת בדברי אביי רוב עמי הארץ מעשרין הן. אם כן אמאי אמרינן דנאי דרבנן הא ספק תורה מן התורה להחמיר. כאן דר' מאיר חייש למיעוט כמבואר בהר"ן סוף פ"ק דקידושין ר' מאיר לשיטתו דס"ל חתיכה אחת ספק תורה מן התורה להחמיר. אף לאביי אליבא דרבנן דפלגא מעשרין ופלגא אין מעשרין אין כאן ספק תורה. דאם הוא הוחזק. כל ישראל מי הוחזקו. וזה עוד ראיתי בקידושין דף ל"ט אמר ר' אסי אמר ר' יוחנן ערלה בחוצה לארץ הלכה למשה מסיני אמר לו ר' זירא לרב אסי כך נאמרה הלכה ודאי אסור ספיקא מותר והט"ז בי"ד סימן רצ"ד ס"ק י"ג כתב דבאמת לא נאמר בפירוש דבר זה בהלכה למשה מסיני דספיקא מותר אלא דמוכרח לומר כן דאם לא כן יש קושי' גדולה למה הוצרך הש"י לומר איסור ערלה בפסוק ובחוצה לארץ הלכה למשה מסיני אלא ודאי דבזה גילה לנו הוא יתברך דיש בזה חילוק דין דהיינו בחוצה לארץ קיל בספיקא דאמר ספק ערלה בחוצה לארץ מותר אפילו באיתחזק איסורא סבירא ליה כרב אסי ספק תורה מן התורה להקל. והנני עוד להביא ראיה דספק תורה מן התורה להקל כיון דבכריתות פליגי רבא ור' נחמן ור' זירא. רבא סבירא ליה טעמא חתיכה אחת משתי חתיכות דמלות קרינן ור' נחמן ס"ל טעמא משום דאיקבע איסורא ור' זירא ס"ל טעמא משום דאפשר לברר דהא בחתיכה אחת מותר לכתחילה לאכול מכל שכן דאינו מביא אשם תלוי. אפילו דריש לקיש לא דפליג על האי דינא דספק תורה מן התורה להקל דהא במס' בבא מציעא דף י' גבי קופץ אחד מן המנויין דפטורין כל מה שבדיר. ובספר אסיפת זקנים למס' הנ"ל אמר דהא דאמרה התורה דהמיעוט בטל ברוב אין הכוונה דהרוב מחשב המיעוט כמאן דליתא אלא המיעוט איתא. וכל חדא וחדא נשאר בספיקות רק התורה אמרה לנטו' בספק זה לאותו צד שהרוב נוטה ומש"ה פטורין כל מה שבדיר משום דכל חד וחד הוא בספק אם כבר נפטר והתורה אמרה עשירי ודאי ולא עשירי ספק והכרתי ופלתי הוכיח מסוגייא דכתובות דף ט' דספק ספיקא עדיף מרוב דס"ל לר' זירא דספק תורה אינה אלא מדרבנן להחמיר ולתרץ קושי' התוספ' ואסיפת זקנים בברית אברהם דקפץ אחד מן המנוין אתי כר' יהודה דס"ל במנחות ובחולין דמין במינו לא בטיל דאי אליבא דר' חנינא דס"ל במנחות דף דאזלינן בתר בטיל אם כן בהא דקפץ אחד מן המנוין לא שייך לומר מין במינו לא בטיל והקצר במילין כי יש הרבה פלוגתא בענין זה עד אין מספר כי זה הלכתא כרבים דספק תורה מן התורה להקל:

נאם נא"ה **שמואל יוסף המבורגער**

הרמב״ם ז״ל והר״ש ז״ל בריש פ״ג דמעשר שני במתני׳ לא יאמר אדם לחבירו העל את הפירות האלו לירושלים לחלק אבל אומר לו העלם שנאכלם יחד בירושלים. וכתב הר״מ ז״ל וז״ל ענינו שאין אנו שינוי בענין אלא נקיות לשון דבין שאומר לו העלם שנאכלם יחד יורה שנותן לו חלק ובין כשאומר לו העל את הפירות לחלק יורה שנותן לו חלק מהם אבל בחרו מאמרם העל לחלק מפני שיהיה כנותן שכירות ממעשר שני למי שהביאם וזה אסור לפי שהוא עצמו חייב להביאם לשם עכ״ל. מבואר מדבריו עיקר טעם האיסור הוא מפני שעליו מוטל להעלותם הא לא״ה רשאי ליתן שכירות ממעשר שני. וכן כתב הרע״ב ז״ל בפי׳ המשנה דמפני שמוטל עליו להוליכו משו״ה הו״ל כפורע חובו ממע״ש. ואולם הר״ש כתב הטעם משום דהוי כפורע חובו ממע״ש ולא נקט הטעם משום שעליו מוטל להעלותו לירוש׳ כדנקט הרמב״ם ז״ל וגם רש״י ז״ל במס׳ ע״א ד׳ ס״ב ע״ב שהובא מתני׳ הנז׳ ופירש״י הטעם משום דהוי כפורע חובו וכו׳ דפליגי הר״מ ורע״ב עם הר״ש ורש״י ז״ל. וחפץ הייתי להעמים בפירוש דבריהם ולומר דלא פליגי אלא שראיתי למרן כ״מ ז״ל על מה שפסק הר״מ ז״ל בפ״ג מה׳ מעשר שני ה׳ כ״ב לא יאמר אדם לחבירו העל את הפירות לירוש׳ לחלק מפני שנראה שנוטל שכר הבאתו ממע״ש אבל אומר לו העלם וכו׳ וכתב מרן בכ״מ לא יאמר אדם וכו׳ ופי׳ רבינו בפי׳ המשנה והעתיק לשונו כמו שהבאתי לעיל ואח״כ כתב וז״ל והר״ש פירש משום דאסור לפרוע חובו ממע״ש וזה נראה כפורע שכירות הדרך ממע״ש עכ״ל. ומדנקט והר״ש פירש מורה מריהטת לשונו דפליגי הר״ש והרמב״ם ז״ל. וכן הביא הרב קרבן אליגור ז״ל בשיטתו לע״ז ד׳ ס״ב ע״א וכתב דבהא פליגי דלהרמב״ם ז״ל עיקר הטעם דאסור משום דעליו מוטל להעלותו לירוש׳ ואם לא היה מוטל עליו היה מותר. ולהר״ש ז״ל עיקר הטעם דאסור לפרוע שכירות הדרך ממע״ש אפי׳ אם לא היה עליו החיוב מוטל עכ״פ הוא פורע השכירות ממע״ש ואסור יע״ש דגם רש״י ז״ל בע״ז שם פי׳ כפי׳ הר״ש ז״ל ודקדק על מרן הכ״מ איך לא זכר לרש״י ז״ל דס״ל כס׳ הר״ש ז״ל יע״ש. והוא ז״ל לא זכר לרע״ב דאזיל כס׳ הרמב״ם ז״ל:

נקוט מהא דדין זה שכתב הרב כנה״ג ז״ל הויא פלוגתא בין הרמב״ם והר״ש ז״ל ומה לו להרב חת״ם ז״ל כי יזעק על הרב כנה״ג ז״ל. ועינא דשפיר חזי לה׳ ב״ד של שלמה ז״ל בתשו׳ ליו״ד סי׳ א׳ הנז״ל שהביא בשם הרב ב״ש בסי׳ מ״א ומשם הרב הקדוש השל״ה ז״ל בעמוד הצדקה דהכי ס״ל דדוקא בדבר מצוה שהוא מחוייב בה בלא״ה אינו יכול ליתן ממעות מעשר אבל לדבר מצוה שאינו מחוייב בה בלא״ה יכול ליתן ממעות מעשר וכמ״ש הרב באה״ג יעב״ב ולדידי תימה:

והנה גם הרב חת״ם ז״ל אסיק בדבריו דאם בתחילה כשהפרים מעות המעשר היה בדעתו ליתן לאיזה דבר מצוה מודה מהרי״ל למוהר״מ יע״ש ויש לי מקום עיון בדבריו וגם ממ״ש בסי׳ רל״א לשי׳ שלאחריו כמו שיראה המעיין שם בדבריו ואכמ״ל. ועל עיקר שאלתו השיב הגאון חת״ם ז״ל לנדונו שאם היה בדעתו בשעה שנתחייב לחותנו ליתן ממעות מעשר ש״ד מ״מ יתן החצי וכו׳ ואם לא היה בדעתו בשעת חיובו ליתן ממעות מעשר הרי חייב עצמו בשטר וכו׳ ואין אדם פורע חובו ממעות מעשר וכו׳ יע״ש. ובאמת שותיה דמר לא גמירנא בנותן טעם שלא יוכל ליתן ממעות מעשר מאחר שחייב עצמו בשטר וכו׳ הלא למטוניה דמר אפי׳ לא חייב עצמו בשטר אינו יכול לפרוע ממעות מעשר דהוי גוזל עניים כמ״ש הוא ז״ל למעלה ודחה בזה דברי הרב כנה״ג ז״ל. ועוד כי מדברי מהרי״ל ז״ל בה׳ ר״ה שהעתיק הוא ז״ל למעלה שכתב שאינו יכול ליקח נרות ביהכנ״ס ממעות מעשר אפילו לא יהיה חייב בהם בלא״ה מ״מ איך יגזול את העניים וכו׳ מדנקט אפי׳ לא יהיה חייב בהם מורה שמודה מהרי״ל דבדבר שאינו חייב בהם רשאי ליתן ממעות מעשר זולת נרות ביהכנ״ס דאלת״ה מאי אפי׳ דנקט מהרי״ל ז״ל. סוף דבר כי דברי הרב באה״ג ז״ל הם קילורית לעין והיא ס׳ הרמב״ם ז״ל ורע״ב ז״ל כמש״ל וגם הרב ב״ש בתשו׳ סי׳ מ״א הכי ס״ל וגם הרב הק׳ של״ה ז״ל וא״כ דון מינה לנ״ד במכ״ש שדבר מצוה זאת להחזיק ביד לומדי התורה כיששכר וזבולון אינו כמלא כי אם אחד מעיר ואינו חיוב על האדם לעשותו ובכן לפקע״ד אמינא דמותר גמור הוא דעיקר המעשר ידוע שהוא לעמלי תורה וכמ״ש בילקוט בשם הפסיקתא הבי״ד בס׳ ב״ד של שלמה ז״ל וטובת הנאה שלו וזהו הטובת הנאה שנותן אותו לעמלי תורה שיהיו שקודים על למודם ע״מ שיהיה לו שכר וחלק למוה״ב אחריו ואחרי חלקו ואם בזן את בניו לאחר שש יש כמה מהפוס׳ ז״ל שהתירו לזונם ממעות מעשר שיש לו בזה טו״ה כפולה ומכופלת שניזונים בניו ובנותיו היתרים על שש שנים כ״ש וק״ו בנ״ד דפשוט וברור דיוכל לשלם להת״ח ממעות מעשר. זאת ועוד דכפי השאלה מוכח בבירור שמשעה ראשונה שהפרים המעשר היה אדעתא דהכי והפרישו ובכה״ג גם ה׳ חת״ם ז״ל אזיל ומודה דמהני ואף שבתחילה כתב דצריך שבתחילה כאשר התחיל לנהוג להפרים מעשר כספים שיתנה ע״מ לעשות דבר פ׳ ובנ״ד לא ידעינן אם עתה התחיל להפרים מעשר כספים או כבר נהג מקודם מ״מ במסקנת דבריו לנדונו כתב כתם אם משעה שנתחייב לתת לחותנו היה בדעתו ליתן ממעות מעשר שפיר דמי ומסתמא מיירי אף שלא היה אז ההתחלה לנהוג להפרים מעשר כספים ועכ״ז כתב דשפיר דמי. ומ״ש אח״כ ומ״מ יתן החצי לעניים טעמו ונימוקו שהיה חיוב גמור בשטר כמו שפירש אח״כ וזה כ״ל ברור. דון מינה לנ״ד דאין עליו שום חיוב דודאי דמצי השואל דנ״ד להחזיק ביד לומדי התורה ויקבל שכרו לעולם שכולו טוב במושלם באין תפוגה. והנלע״ד כתבתי בנחילה רבה לאהבת עמלי תורה שיהיו שקודים על למודם וחפץ ד׳ יצליח בידם ואור יבר׳ י״מ וימ״ן להבין ולהורות הדרך הטוב והישר:

הצעיר **יעקב שאול אלישר** ס״ט

רבנן ה"ה הר"ן סוף פ"ק דקדושין כתב וז"ל ואי מהא לא איריא דהכא איצטריך למיסרי כל שנולד בו שום ספק בעולם ואעפ"י שהיינו כדאי להתירו במקום אחר וכו' ועיין בשיבת ציון סי' מ"ח בסו"ד ויותר נראה בפי' תורת הבית להרשב"א ז"ל דק"ב וז"ל וי"ל דכי הוצרכה הלכה במקום דאיתחזק איסורא דבעלמא דבר תורה והכא ברי באופן שאיני רואה מה בא לחדש והדברים עתיקים והוא תימא. ודרך אגב ראיתי מן הקושי לע"ד בדברי הגאון כו"פ ז"ל במאי דקשיתיה על דמאי דכתב ליישב דעת הרשב"א ז"ל וז"ל הצריך לענינינו דלכך ספק תורה להקל דלא איתחזק איסורא ע"כ ובאמת כי היא פליאה נשגבה כי הלא אף בלא איתחזק איסורא הוא דפליג הרשב"א עם הרמב"ם ובאמת כי הא איכא בינייהו ול"י:

מ"ש ס"ל כרב אשי ספק תורה להקל וכו' אדרבא לפי סברת ר"א הוא דספק תורה להחמיר גם מ"ש הנני מביא עוד ראיה וכו' גם זה לא אבין כי זה כבר מפו' במוהרימ"ט ז"ל דכתב דבהא פליגי הני אימוראי אי ספיקא להחמיר דבר תורה או לא ויען לקדושים אשר בארץ ה"ה הגאונים הקדמונים מוהרי"ט והפר"ח והכו"פ וגם כמה אחרונים העמיקו הרחיבו בזוכות שכלם ולא הניחו מקום להתגדר בו ומה גם כי בענין הזה אין בו צורך דבר הלכה למעשה לכן אקצר במילי ואם שגיתי בדברי אלה עם הרב מר שמואל הי"ו הסליחה וישיבני דבר. דברי אלו אם יעלה לרצון לפני עט"ר מאור הגולה. אז אשמחה ואגילה וכסא אדוננו ירום ונשא ויה"ר יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל בימיו ובימינו תושע יהודה וישראל ישכ"א:

תלמידו הקטן הצב"י **חזקיה ב' שבתי** ס"ט

וזאת תשובתי

ראיתי מה שכתב ידי"ן הרב הכו' בנש"ק מכתב לחזקיה'ו הי"ו. ואמינא ליה אייכר שמלא את האבידה שנסתפק בה כבוד הרב השואל הי"ו הלא היא כתובה בס' החינוך ז"ל. ומה שייבב דעת התוס' ז"ל כסברת הרמב"ם במ"ש הרב פר"ח ז"ל נכון הוא בעיני ובכל מ"ש עוד אין הפנאי איתי להאריך בדברים. זולת זאת אגיד כי יש נון הקושי להבין דעת הרמב"ם ז"ל כי בה' שגגות פ' ח' ה' ב' פסק כרב נחמן בכריתות ד' י"ח דאינו חייב עד שיאכל התיכה משני חתיכות והטעם משום דאיקבע איסורא ואיתא שם בש"ס דכל הג' טעמים שנאמרו התם דצריך שיהיה חתיכה משני חתיכות משום יש אם למקרא ומשום דאי אפשר לברר ומשום דאיקבע איסורא והוא הטעם של רב נחמן כמו שיראה הרואה שם באורך. ואילו בפ' י"ד מה' נז' ה' ה' פסק וז"ל ב"ד שהורו בשגגה ונודע להם שגגתן בין שהביאו כפרתן בין שלא הביאו כל הטובה עפ"י הוראתן שפשטה ברוב הצבור מאחר שידעו הרי זה מביא אשם תלוי הואיל והיה לו לשאול בכל עת מה שנתחדש בב"ד ולא שאל הרי זה כמי שנסתפק לו אם חטא או לא חטא בד"א במי שהיה עם ב"ד במדינה אבל אם הלך למדינה אחרת ועשה עפ"י ההוראה פטור שלא היה לו ממי לשאול וכו' יע"ש. וסברא זו היא ס' ר' אליעזר בהוריות ד' ג' ע"ב במתני' יע"ש ולנו לדעת הרי כאן הוי חתיכה אחת אמאי יתחייב אשם תלוי מאחר דהתם פסק דלא כר' אליעזר דמחייב בחתיכה אחת לבד דלית ליה כל הטעמים הנז"ל ובדין זה דלא שייך יש אם למקרא ואי אפשר לברר שאם הוא תולה בדעת עצמו או בדעת ב"ד וגם לא איקבע איסורא ואמאי חייב אשם תלוי ואל יעלה בדעתך לחלק דשאני הכא דטעו ב"ד בחלב גמור ולא דמי לספק אכל חלב וכו' וכאן לא שייך חתיכה אחת וכו' דעכ"פ האשם תלוי שמחייבו בו ר"א הוי משום דמספקא ליה אי הוי תולה בדעת עצמו או תולה בדעת אחרים וזה הוי כענין חתיכה אחת וכן כתב ג"כ הרב באר שבע במס' הוריות בד"ה לאדם שאכל חלב וכו' בסו"ד וז"ל ועוד שהרי זה היחיד שעשה עפ"י הוראת ב"ד דקאמר ר"א שהוא ספק וחייב באשם תלוי דומייא דחתיכה אחת עכ"ד ולדידי אתמהה ול"י. את זה כתבתי בנחילה רבה כמליץ מן החרכים והנני חותם בברכה:

הצעיר **יש"א ברכה** ס"ט

תם ונשלם חלק יו"ד בעזר האל חונן לאדם דעה:

חלק אה"ע סימן א'

הלכות פו"ר

נשאלתי על ראובן ת"ח עני ורך בשנים שאחר ד' או ה' שנים שנשא אשה עם בת ת"ח יצ"ו חלה חולי רע בכיסו והיה יוצא ממנו ליחה וגלאה לשבות תרופות עד שהראה עצמו להרופא המובהק האינגליזי שבעירו. ואתו עמו רופא אחר הישראלי בנם הוא מומחה ובקי ושניהם הסכימו בדעת אחת ופתחו לו הכיס ונתנו לו הבילה השמאלית להצילו מהסכנה ונתרפא מחולייו. ולקח מהרופאים הנ"ז כתב תעודה שעדיין ראוי להוליד כמאז ומקדם. ושהבילה הימנית הנשארת היא שלימה ובריאה. ועכ"ז יצאו עליו עוררים שאסור לבוא בקהל וצריך לגרש את אשתו בע"כ. הנה כי כן יורנו מורנו צדק אם הדין עמהם או לא וישא שכמ"ה:

תשובה הלא לאמונה שאיני מופנה אפי' מלד אחד להיותי טרוד בצרכי צבור ויחיד ולא יתנוני השב רוחי. וגמירי דשמעתתא בעיא צלותא דדעתא. ואולי להפלרת השואל כי גדול כבודו כי רב הוא לא יכולתי להשיבו ריקם. כי כן אמרתי להשיבו בדבר הלכה ויהי הקב"ה אמין לענין דינא וזה החלי וה' אלקים יעזור לי:

ואתן

לרגל רובי טרדותי נתתיו לידי"ן הרב הנו' **הזקיהו** ב' **שבתי** נ"י למען ישיב כהלכה.

וזאת תשובתו

ראש גולת אריאל. גאון יעקב אור ישראל. עטרת תפארת ישורון ופארם. ראש הרבנים והדרם. מגזע היחס ושלשלת אדירים. נגיד ונשיא על עדת אבירים. מו"ר ראש"ל הגאון המפורסם **אי"ש** אלקי'ם בימיו ובימינו תושע יאודה וישראל ישכון לבטח כיר"א.

כתר תורה לפני הדום רגליו אשתחוה אנכי תולעה. וגם ברך לו אכרעה. אגיש ברתת מכתבי זאת מכתב לחזקיה'ו מול הדרת כבודו ובו אחוה בראבונה המון רגבותי אשר יתגוללו בקרבי מי אנכי כי הביאני עד הלום ולהליגני על הר גבוה. הן אנכי מכיר מיעוט ערכי עלי ולא בינת אדם לי ואיך יגעה קרביע זהבו על קטן מסיורי בי מדרבו. האמנם דבורו הקל מי זה אמר ויסיבנו ובמורא ופחד אתאר לפני כתר נזר החכמים את מה פעלה מלודתי והביגה ידי בענין הלז מאת מע' הרב הגדול נר במואל יל"ו אשר הריך מכתבו לרו"מ כת"ר נר ישראל. אתלי אשר יחזקני ויאמלני ויורני נתיב סלולה אם כנים דברי והאמת אתי ישמח לבי גם אני ואם בגיתי סלח נא אנכי מבקש סינתני בדרך אמת ויבינני דרך חוקיו וזה החלי בעזה"ת:

תהלת דבר על מה בנסתפק באם היו ב' חתיכות ואחת נאבדה וכו' אם חייב באבם תלוי תמהני דמי איכא ספיקא ופבוט אליבא דהלכתא דחייב באשם תלוי. ויותר מפו' הדין כמו בנסתפק בנאבדה בהחינוך מלוה קכ"ת:

מ"ש דברים תמוהין דהא גבי סוטה לא די וכו' כוונתו להקבות על הכו"פ במה בכתב בסי' ק"י בקונט' בית הספק ורלה להוכיח מפ' כבם דס"ל להתוס' כהרשב"א וכו' יע"ש. יסב קושיתו ברגלים לדבר כמ"ש התוס' ולזה כתב וכעין סברא זאת וכו' הכוונה כעין הסברת הכרתי וזה פבוט:

ולע"ד דבריו ל"ב הדא דמה לו עם התוס' דמליעה כי הלא ענין זה דרגלים לדבר הוא סוגיא מבוארת בריש סוטה עכ"ז להורות דאבד חזקתה אין ראיה. ויש להביא ראיה מתוס' נדה ד"ב ד"ה והלל דשם כתבו כפי' דאתרע חזקתה ברגלים לדבר. בגית מה חידש לנו בקושיתו הלא היא במהרש"א בתוספות הלז מפ' כבם דפי' כונ' התוס' והקבו זאת הקושיא דאיכא חזקת היתר וכתב וי"ל. וראיתי בס' הוראת סעה בפי' הי"ל בהא דרגלים לדבר. מה גם דזאת הקו' בעלמה על הכו"פ הקבה לותה הגאון המפורסם אבי התעודה החק"ל ביו"ד ח"א ד' קל"ג ע"ב וז"ל ואחר המחי"ר קבה היכי מייתי לה דאי איכא חזקת היתר מאי ק"ל והרי באיתחזק היתר לכ"ע ברי וכו' יע"ש:

מ"ש דתוס' סברי בשיטת הרמב"ם דספק תורה להקל ובסוטה היינו בקול וגוטה להחמיר. לע"ד בקולים הם ואמינא לה מתוס' כוטה דכ"ה ע"ב ד"ה ב"ה בכו"ד כתבו דליכא חזקה בהרי רגלים לדבר והכתוב הוליאה מחזקתה וכו' ע"כ באופן דאם לא היה הכתוב לכל הבחות הייתי אומר בקולים ומאין לנו לאפושי פלוגתא בין רבותינו בעלי התוס':

האמנם לע"ד נ"ל לפרש דעת רבותינו בעלי התוס' כסברת הרמב"ם במאי דחדית לן הפר"ח ז"ל ליבב קושיא ממאי דאזלינן בתר רובא וכו' דמאי דבריא רחמנא לספיקא היכא דלא מתברר אך היכא דסמי בידן לא א"כ פה בסוטה דסמי בידן כאשר הודיענו הכתוב בהבקאת מי סוטה לזה מקשין התוס' מדוע הילטריך קרא למיסר ואף דקי"ל ספק תורה להקל הוה אסרינן לה בלא קרא ודו"ק כי נראה דברים אמיתים:

מ"ש ד"ה בסוטה וכו' הם דברי הכו"פ והסיג עליו וז"ל ולפי ע"ד וכו' דאיך אייתי חולין בעזרה ובאמת פליאה נשגבה מה לנו בחולין בעזרה האם תכלית קושית הש"ס בנכוף אותו לאשם תלוי רק הכו' בכיון שבאשם תלוי קאי נכוף אותו לגרבו וזה ברור וע"ז מביק הש"ס דכיון דאמר ברי לי אין אנו כופין אותו לגרבו ומזה דן דיניה הכו"פ:

ומ"ש ועוד כאן דהיא גמי אמרה ברי לי וכו' גם פה אם אמרה ברי לי היתה נאמנת אי לא היה הקרא כמו שכתבו התוס' בד' כ"ה והרב כו"פ מדמי הנושאים קודם שיאסרהו קרא גם מה דמיון קנוניא לכאן דכל הקנוניות המוזכרות בתלמוד הם בין איש לרעהו מה גם דלא דמיא למיגו דבי תרי דהתם הוא בטוענים העדים דבר אחד ובאותו דבר בעצמו אבר הם טוענים אנו מסופקים אולי משקרים ויש להאמין אותם במיגו שהיו אומרים דבר אחר טענה מעליותא את זה בבי תרי לא אמרי' אך כאן הקנוניא בחשב הוא שבזאת העדאה שאומרים לא מת אולי הם מעידים את זאת בקנוניא מדוע לא נאמר זאת בבי תרי אבל האמת דאין זה דמיון לכאן: מ"ש ועוד לקושית מהרי"ט וכו' ואם ספק ממזר עד איתחזק איסורא הם דברי הכו"פ ובא להשיגו מס' התוס' דלא מיקרי איתחזק איסורא רק בעבה מלאכה בין השמשות וכו' ולא מלאתי פי' בנו"ד דמ"ל עם התוס' דהתם הספק הוא בבן אם הוא ממזר או כשר ואיתחזק איסורא ביום השבת עדיף ואין צורך למו"ם אלא דאעיקרא דברי כו"פ צריכין עיון רב לע"ד דהוא בא ליבב ס' הר"מ ז"ל דאף דספק הו' להקל עכ"ז באופן כזה לעבודת הקו' ויום שבת לא הייתי מיקל לולא שבא הכתוב לזה ובאמת מדוע יבתנה זמ"ז דלהסיאה אבה ישראלית הייתי עוברה מעבה ולהניחו לעבוד לא התמהא: ומ"ש דאיתחזק איסורא מה תלוי זב"ז זה נאמר באותו ספק בעלמו אם נתחזק איסורא אך כאן דהיינו מתירין לו ליבא אבה ישראלית בלא קרא כמ"ש הרב מבום דספק תורה להקל והיינו דבו ליכא חזקת איסור ומה לנו עם איסור בבת אם הסברנו אותו לקהל א"כ הוי כהן אמיתי וכבר לכל ואף בבבת ככל כהן. ועין להרב מטה אהרן ח"ב דרכ"ח ע"א הביא בהק' הר' הורת חיים בפ"ק דחולין על הא דאמרי' מנלן דאזלי' בת"ר למה לא מוכח הש"ס מהא דלותה התורה דהכהנים יקרבו קרבנות ודילמא האי לאו בן כהן הוא וכתב הרב מט"א ז"ל דהאי קושיא לא קבה לדעת הרמב"ם ז"ל דכיון דספיקא הוא אזלי' לקולא ע"כ:

מ"ש וכן מלינו במס' שבת וכו' דר"מ חיים למיעוטא וכו' דס"ל חתיכה אחת וכו' דבריו ירזמון למ"ם הכרתי שם לר"מ היכי אכיל ביברא וכו' ולזה מקשה מאחר דספק תורה להחמיר כיון דחיים למיעוט ולזה מתרץ דאם הוא הוחזק כל ישראל מי הוחזקו ע"כ לא ידעתי מה מחדש לנו ומשהם דברי זולתו כאילו מקשה ומפרק מנפשיה כי הלא קושיתו הנז' ותירוצו דאם הוא הוחזק וכו' הם דברי רבותינו בעלי התוס' ביבמות דקי"ט ע"א ד"ה מהורתא יע"ם בסוף דבריהם:

מ"ש ועוד דהיתא בקדושין וכו' והר' ע"ז וכו' כונתו ליבב הא דערלה לדעת הר"מ ומאריך במקום שאין להאריך ועיקר התירוץ הוא דבא הכתוב להתיר אף דאיתחזק איסורא דבעלמא בלא קרא אסור וכבר קדמוהו

רבנן

מרן ז"ל בש"ע וכנז"ל ונהי גם דאפושי פלוגתא לא מפשינן וי"ל דגם הרא"ש ז"ל מודה לר"ת דבניטלה אחת ע"י חולי מודה לר"ת דכשר. ואת"ל דגם בזה פליג הרא"ש מ"מ לא החמיר מרן ז"ל כהרא"ש ע"י חולי כ"א בב' בלים שנכרתו ע"י חולי כדמוכחי ד"ק להדיא וכנז"ל. ועם דקי"ל דבידי שמים אפי' הנולד בלא בלים כלל כשר לב"ק וא"כ מה לי בילה אחת או שתים. התם שאני דלא אסרה תורה אלא בידי אדם דוקא אבל ע"י חולי דאם נכרתו שני ביליו ודאי דאינו מוליד ובבילה אחת הוליד כעדות ר"ת ז"ל א"כ ודאי דיש לחלק טובא בין בילה אחת לאם חסרו שתיהם וכמובן:

ותו כיון דרבינו ברוך ז"ל בעל ס' התרומה בהל' חלילה העיד בגודלו וז"ל וכן סומכין העולם על אידך דבכרם ביבנה כל שאין לו אלא בילה אחת ה"ה כשרים חמה וכשר. וע"ז אנו סומכין להכשיר בנ"א הניזוקין שבורתין מהם בילה אחת וכו' עכ"ל ומרן ז"ל בב"י אה"ע סי' ה' לא הזכירו כלל הגם דבשאר דוכתי נזכירו כדחזינן ליה בב"י אה"ע סי' קס"ט דהטור ז"ל שם ובב"י שם הזכירו ב' פעמים יע"ש וכן בב"י יו"ד סי' מ' וע"ש בכנה"ג יו"ד הגב"י אות כ"א מ"ש בזה יעו"ש והוא קדמון תלמיד ר"י בעל התוס' אמרינן שפיר אילו הוה שמיע ליה למרן ז"ל עדות הגאון הנז' בודאי הוה הדר ביה דהגם דמרן ז"ל דרכו דרך הק' לפסוק כתלת עמודי הוראה או כתרי מינייהו ואינו משגיח עוד בשאר פוס' מ"מ מבואר בהקדמתו דבמה שכבר נהגו מקדם קדמתה לא נגע ולא פגע כיע"ש. וכמ"ש השו"ג בכלליו למרן ז"ל וא"כ הכא שרבינו ברוך ז"ל העיד בגודלו שכבר סמכו העולם להכשיר בנ"א שבורתין מהם בילה אחת דסומכים עלמם ע"ד ר"ת ז"ל ועשו מעשה רב ודאי אילו הוה שמיע ליה למרן ז"ל דברי הגאון הנז' ז"ל הוה הדר ביה. כדאמרינן הכי בשאר פוס' ז"ל וכמ"ש הרב מט"ש ז"ל בכללי הקי"ל אות י"ב וז"ל פוסקים שפסקו הפך מגדולי המורים הראשונים מהם בעבור שלא ראו דבריהם יען לא יצא טבעם בעולם לא קי"ל כוותייהו אלא אזלינן בתר ס' הראשונים יען אף הם גמי אילו ראו סברתם היו מודים להם וכו' עכ"ל. וכ"כ הרב בעי חיי בתשו' ח"מ סי' ע"ג והבי"ד המט"ש שם וז"ל אבל מה שנמצא כתוב בתשו' גאון ולא בא זכרונו על ס' ידוע אפי' שימצא פוסק אחרון שיפסוק הפך הגאון שקודם לו אי"ל דילמא לא שמיע ליה להפוסק אחרון דבריו ואי הוה שמיע ליה הוה הדר ביה וכן תפסו כל האח' עכ"ל. וזה כתב הרב ז"ל ע"ד מהרשד"ס ומהר"א חסון ז"ל נגד מרן והמבי"ט ז"ל שהמה היו קרובים מאד בזמן כ"ש וק"ו בנ"ד דרבינו ברוך ז"ל קדם מאד בזמן ממרן ז"ל כנז"ל וע"ע בס' בני בנימן ח"ב ח"מ סי' ט"ז מ"ש השואל משם רבני ירושת"ו יעש"ב ומכ"ש וק"ו בנד"ד שהעיד ר"ב ז"ל שכבר נהגו העולם להתיר בעל בילה אחת וכדעת ר"ת ז"ל א"כ כיון שזהו מנהג קדום הגם דמרן ז"ל בש"ע פסק לדינא דלא כר"ת ז"ל לא חשיבן אנחנא לכך כיון דכבר נהגו העולם כר"ת וכמ"ש מרן גופיה בהקדמתו וכמ"ש השו"ג בכללי מרן אות יו"ד ואות ע"ו ובתשו' אהל יוסף סי' ל' בדנ"ה ע"ג יעש"ב. וזה מלבד הס"ס הנז"ל כ"ש בהצטרפו הס"ס הנז"ל דפשוט הדבר מאד דשרי ליה לשהות עם אשתו ואין בדין לכופו שיגרשנה כלל. גם אנו בקבלנו ד' מרן ז"ל וככל האמור ומדובר לעיל והדברים ברורים ועמ"ש אני עני בשה"ק פנ"י ח"א סי' י"ג ע"ב ובשה"ק פנ"י ח"ב דכ"ח ע"ג מ"ש יע"ש ועם שרו"מ ורו"ב פליגי על ר"ת ז"ל דבניטלה בילה אחת ומעוט פוס' דס"ל כר"ת ז"ל ומעוט נגד רוב לא חשיב ס' מ"מ כיון דבאידך פלוגתא דחולי אי חשוב בידי שמים או בידי אדם רוב ככל הפוסקים ס"ל כהרמב"ם עד שהגיעו לומר דהרא"ש ז"ל יחידאה איהו כנז"ל. א"כ בשקול דעת האוסרים עם דעת המתירים בשני הספקות הנ"ל הו"ל ס' שקול וחשיב ס"ס גמור להתיר באיסור ודאי דאורייתא וכמ"ש הגאון החק"ל ז"ל באה"ע סי' כ' דמ"ה ע"ג יע"ש כ"ש בנ"ד דאינו אלא מדרבנן דמדאורייתא אזלינן בתר רובא דרבוותא המתירים לב"ק כשהוא ע"י חולי כמ"ש רבני אינדירני ז"ל והגאון החק"ל ז"ל במ"ב וכמש"ל ולפי"ז הנא דאמרי דמלבד דנד"ד שכבר האיש הזה הוא נשוי מקודם שחלה שהדין נותן דשרי לשהות עם אשתו כמאז ומקדם ואין לכופו לגרשה כלל. זאת ועוד אפי' אם יהיה פנוי ושרוי בלא אשה הוה שרינן ליה לישא אשה ישראלית גמורה כיון דאיכא בנ"ד הס"ס הנז"ל שכבר הסכימו כל הפוסקים האח' ז"ל דבדאיכא קנון ס"ס שרינן לכתחילה בס"ס כמ"ש אני עני בשמש בשה"ק פנ"י ח"א דר"ל ע"ג ובשאר דוכתי וכן כ' בס' אזן אהרן מערכת ס' או"ז ובזכו"ל יו"ד או"ס יעש"ב. והרב פ"מ ח"א ס"ך העלה דגם לדעת הרא"ש ומרן ז"ל דאסרי לכתחי' בס"ס אי איכא מ"ד דהוי איסור דרבנן אף דהרבים סוברים דהוי דאורייתא עבדינן ס"ס לכתחילה לכ"ע יעש"ב ומכ"ש בנד"ד דרבו הסוברים דע"י חולי הוי בידי שמים ומותר גמור ד"ת לב"ק ומעוטא דמעוטא דסוברים דאסור שכבר כתבנו דלפי"ז ליכא איסור תורה כלל דמדאורייתא אזלינן בתר רובא ולא מחמירינן אנן בדידן משום דעת הרא"ש וריא"ז ז"ל. רק מדרבנן דחיישינן להרא"ש ז"ל ודעימיה דס"ל דחולי הו"ל בידי אדם וכמש"ל משם הגאון החק"ל ורבני אינדירני ז"ל שכ"כ להדיא וכנז"ל א"כ בצירוף דעת ר"ת ודעימיה דמתירים לבעל בילה אחת לב"ק אפי' שלא ע"י חולי ומכ"ש אי נכרתה בילה אחת ע"י חולי דהו"ל ס"ס גמור דשרינן ליה גם לכתחילה לב"ק לישא ישראלית גמורה מכח ס"ס הנ"ל ואפי' אם היה איסור ודאי מן התורה הוה שרינן ליה בס"ס ככל איסורי ודאי דאורייתא כ"ש בס' איסור תורה וכ"ש כשאין איסורו רק מדרבנן משום הומרא בעלמא וכמדובר:

ופוק חזי דאפי' בספק פלוע דכא דאין כאן רק חדא ספיקא לחוד איפליגו ביה רבוותא בתראי אי כשר לב"ק או לא דלדעת רבני וגאוני אשכנז ז"ל דס' פ"ד מותר לב"ק לכתחילה כמו ס' ממזר. דודאי ממזר הוא דלא יבוא הא ס' ממזר יבא והוא הדין והוא הטעם בפ"ד דודאי פ"ד הוא דלא יבוא הא ס' פ"ד יבא ולא גזרו רבנן בספקו והאריכו בזה בראיות ברורות הוב"ד בתשו' הגאון נו"ב ז"ל בח"א אה"ע סי' ו' והבי"ד הגאון פתחי תשובה אה"ע סי' ה' אות ג' והגאון נו"ב רב הגא הוא ופליג עלייהו בהתר זה וס"ל לומר דגם בס' פ"ד אסרו רבנן ודאן כספקן וספקן כודאן והאריך מאד להכרית כן ואוקים לדברי הרמב"ם ומרן ז"ל שפסקו להתיר פ"ד באחת מן הספקות דמיירי אם היא ג"כ גיורת יעש"ב. וגם הגאון מופה"ד מוהר"ח ז"ל בתשו' כ"י הבי"ד הגאון פ"ת שם סק"ז כ' בהו"ד וז"ל ואף די"ל דגבי פ"ד לא שייך הך כללא דיש לדון דפ"ד ספקא הוי ושרי וכו' מ"מ אין זה ברור וכו' עכ"ל:

וכן ראיתי להרב הגא דבי אליהו חזן ז"ל מר בריה דרבינא החק"ל ז"ל במ"ב אה"ע סי' כ"ח וכ"ט בדקע"א ע"ד בד"ה ועתה חדשות אני מגיד שעמד בזה בתחי' מדיליה בעיקר ה' זו דכרים ע"י חולי אי שרי לב"ק והן קדם הכרית לכתחי' להתיר לכאורה דדוקא פ"ד ודאי הוא דלא יבוא הא ס' פ"ד יבוא והל"ע:

ואען ואומר דעיקרא דהאי מלתא שרשה פתוח בש"ס דיבמות דע"ה משנה וברייתא וגמרא. וכבר מרן ז"ל בב"י באה"ע סי' ה' אייתי להו ומ"ש התוס' והרא"ש והרמב"ם והה"מ ז"ל יעש"ב. גם ראיתי כל מ"ש הפוס' ז"ל הו"ד בכנה"ג וביד אהרן ת"א ות"ב ומ"ש גאוני בתראי רבני אשכנז ז"ל הבאים בפתחי תשובה שם מראש ועש"ס :

וראיתי ונתון אל לבי דהנה אמת דעפ"י ד"ק יוצא לנו הדין בסופי שאין לנו לכוף האיש הנז' לגרש לאשתו דחיישינן לגט מעושה ושרי ליה להשהותה אצלו כמשי"ר המעין היטב בד"ק ומשם בארה :

ואולם לגבי דידן שקבלנו דעת מרן ז"ל כ"ז לא יגהה מזור לאורה כלל מאחר דמר"ן ז"ל בשה"ע שם ס"ז פ' להדיא בשתם דאפי' נכרתה או חסרה או נפצעה בילה אחת ה"ז פסול דלא כסברת ר"ת דמכשיר בניטלה בילה השמאלית. וגם מור"ם ז"ל סיים עלה וכן עיקר ודלא כיש מתירין בעל בילה אחת וכו'. המגם ראיתי מקילין כס' האח' אבל טוב לחוש באיסור דאורייתא לדברי המחמירין והם רוב מנין ורוב בנין עכ"ל ז"ל. גם בשו"ד הביא מרן ז"ל בשה"ע דעת רש"י והרא"ש ז"ל באחרונה דחולי חשוב כבידי אדם יעי"ש מוכח דדעת מרן להחמיר דלא כהרמב"ם ז"ל דס"ל דע"י הולי חשוב בידי שמים. וכן הבין הרב ח"מ ז"ל שם סק"ה בד' מרן ז"ל יעי"ש א"כ איפוא אכן מה נענה בתר מרן ז"ל דסגר עלינו המדב'ר בשני הדינים הנז' דס"ל לחומרא :

אמנם אחר העיון היטב חזינא כחא דהתירא להאיש הנז' דנ"ד לשהות עם אשתו גם לד' מרן ז"ל וכמו שאבאר בס"ד. טרם כל הנה נודע הדבר דרוב ככל הפוס' רו"מ ורו"ב דס"ל כהרמב"ם ז"ל דס"ל דע"י חולי חשוב בידי שמים ומותר לבא בקהל. וגם רש"י ז"ל הוכיחו הפוס' דס"ל הכי הפך ממ"ש הרא"ש ז"ל בשמו והסיקו דדעת הרא"ש ז"ל בזה יחידאה הוא כמשי"ר הרואה ברש"ל ובפ"ח ובי"א ת"א ועד אחרן בתשו' הגאון החק"ל ז"ל במ"ב אה"ע סי' ז"ך וכ"ח וכ"ט דשקו"ט טובא בדעת רש"י ז"ל וז"ל רבני אינדרני ז"ל שם דקל"ה רע"ג והנה ראיתי עוד בד"ק שצידדו להתיר בנ"ד דכיון דסרים ע"י חולי אי פסול לבוא בקהל לאו הלכה פסוקה היא דאע"ג דהרא"ש ורש"י וריא"ז אסרו רבו המתירים כס' הרמב"ם וכל האח' ז"ל הסכימו להלכה דכשר לב"ק וכו' וכ' ע"ז הגאון החק"ל ז"ל שם וז"ל ולדידי וכו' אלא דהי מהא הנה מקום אתי להתיר דאין כאן ספק תורה דכיון דרוב הפוסקים מתירין אין כאן ספק דמד"ת אזלינן אחר הרוב. ועם שאנו חוששין להחמיר אע"ג דאיכא רוב אין זה אלא חשש דרבנן ובכי האי לא חשיב ס' תורה וכבר בארנו בקונט' הספק החק"ל יו"ד ח"א דלא חשיב ס' אלא בס' שקול וכו' והרי בשניות כמי עשאוהו תלויה פסו' וא"כ ספק לאו דפ"ד לא גרע משניות דאף אי רוב הפוס' פסקו להכשיר כיון דנקיטינן להחמיר מס' לא גרע איסור זה מאיסור שניות דאין בהם סרך איסור תורה כלל וכו'. ולמאי דאתאן עלה שצידדו להתיר וכו' דהספק הא' שכתבו דהוא ס' אי סרים זה אסור לב"ק הו"ל לדידן מידי איסור לא יצאנו שלא היה מי שהתיר למעשה לב"ק ועכ"פ נאסר מדרבנן וכו' עכ"ל :

נמצינו למדין מזה דרוב ככל הפוס' התירו לבא בקהל ע"י חולי כהרמב"ם ז"ל. אכן לדידן אזלינן לחומרא לאסור מדרבנן או למרבה אין כאן אלא ס' איסור תורה משום דחיישינן לדעת הרא"ש ודעימיה דאסרי. אמנם בדאיכא ספיקא אחרינא הא ודאי דאית לן להתיר לגמרי לב"ק בס"ס ככל איסורי תורה דאזלינן בהו להקל בדאיכא ס"ס כנודע. והנה המדקדק יפה בלשון מרן ז"ל בשה"ע דבס"ז ובס"ח כ' בפי' פעמים שלש. או אחת מהן. וכן בס"ח דייק לכתוב בפי' אחת מהן להורות לנו דס"ל דלא כר"ת ז"ל דמכשיר בניטלה בילה אחת ותרוייהו מיירי בניטלה אחת מהן בידי אדם בפשיטה שלא ע"י חולי דגם בזה דעת ר"ת ז"ל להכשיר ומרן פסק כרוב הראשונים לאסור בניטלה אפי' אחת מהן בידי אדם שלא ע"י חולי ואילו בס' יו"ד כ' מרן ז"ל וז"ל כל פסול שאמרנו בענין זה כשלא היה בידי שמים וכו' אבל אם נולד כ"ש או פ"ד או וכו' או שחלה מחמת גופו ובטלו ממנו איברים אלו או שנולד בהן שחין והמכה הותן או כרתן ה"ז כשר לב"ק שכל אלו בידי שמים להרמב"ם וכו' אבל לרש"י והרא"ש ל"מ בי"ש וכו' עכ"ל. ומדלא דייק מרן ז"ל לכתוב גם פה אפי' אחת מהן כדכתב בס"ז ובס"ח מוכח להדיא דלא החמיר מרן ז"ל כדברי רש"י והרא"ש בחולי אלא בבטלו או נמשו או נכרתו ב' ביציו אבל אם נשארה חדא מינייהו קיימת ובפרט הימנית לא גילה דעת מרן ז"ל לאסור ואדרבא מדסתם וכתב בלשון רבים מוכח להדיא דבאחת מהן שנכרתה ע"י חולי ס"ל להקל ולהכשיר לב"ק וא"כ אית לן להקל בס"ס להתירו לגמרי בתרי ספיקי דאפי' באיסורא דאורייתא אזלינן להקל בס"ס והא איכא ס"ס גמור בנד"ד והוא זה הדא דבניטלה בילה אחת אפי' בידי אדם בפשיטה דעת ר"ת ז"ל להכשיר וכן דעת ר"י ור"ש והראב"ד כמ"ש הב"ח ז"ל וסיים עלה שהסומך על דעת גאונים אלו אין למחות בידו יעש"ב. ושמא הלכה כותייהו. ואת"ל דהלכה כרוב הפוסקים ומרן ז"ל דפסקו לאסור לגמרי. שמא הלכה כס' הרמב"ם ז"ל ורוב הפוסקים דעמיה ז"ל דס"ל דע"י חולי הו"ל בידי שמים. ואת"ל דגם ע"י חולי ס"ל למרן כרש"י והרא"ש ז"ל דהו"ל בידי אדם. שמא בניטלה בילה אחת ע"י חולי גם מרן ז"ל אזיל ומודה להקל להכשירו לב"ק לגמרי ועם דמרן ז"ל פ' להדיא דלא כר"ת בניטלה בילה אחת בידי אדם שלא ע"י חולי. מ"מ כבר פשטה ההוראה וסוגיין דדייני דשפיר עבדינן ס"ס להקל גם נגד דעת מרן ז"ל כמ"ש הפוס' האח' ז"ל והבאתי ד"ק אני עני בשה"ק פני יצחק ח"א בפסק העגלות דכלאי בהמה. וכן הסכימו רבני ירושת"ו ז"ל שם. וכ"כ הרה"ג ראש"ל ח"ד בדרא בס' נדיב לב ח"ב ח"מ סי' ס"ג. וע"ע בס' אזן אהרן מע' ס' אות י"ד יעי"ש ולא עוד אלא דגם אם הבני ספקות הם נגד מרן ז"ל יש סוברים דעכ"ז עבדינן ס"ס להקל וע"ע בשה"ק פנ"י ח"ב דכ"ח ע"ג מ"ש בזה יעי"ש :

אבן בנ"ד נלע"ד ברור דאין הס"ס דילן נגד מרן ז"ל כלל כיון דע"י חולי לא החליט לפסוק בשתם דלא כהרמב"ם אלא הביא תחי' דעת הרמב"ם בפי' ושוב הביא באחרונה דעת רש"י והרא"ש ז"ל ומדהביאם באחרונה אנו תופסים דדעתו ז"ל להחמיר כד' רש"י והרא"ש ז"ל ומדאייתי תחילה ד' הרמב"ם ז"ל הורה לנו דמלינן להקל בס"ס וכמ"ש רבני ירושת"ו בתשו' הרב פה"א ז"ל בח"ג הבי"ד בס' אזן אהרן אות י"ד הנ"ל יעש"ב. וא"כ מנ"ל ס' אי הל' כהרמב"ם ורוב הפוס' דעמיה דס"ל דע"י חולי חשוב בידי שמים ואת"ל דהל' כרש"י והרא"ש וריא"ז ז"ל שמא בניטלה בילה אחת ע"י חולי אזיל ומודה מרן ז"ל דנקטינן להקל כיון דר"ת ודעימיה מכשירין בבילה אחת גם ע"י אדם בלא חולי א"כ אף דלא קי"ל כר"ת בהא מ"מ בניטלה אחת ע"י חולי אפשר דכ"ע מודו להקל דהכי דייקי והכי מוכחי דברי מרן

סימן ב' על ענין הנז'.

שאלה באחד שהיה לו חולי בכיס קודם שנשא אשה ואחר שנשא אשה שתי שנים הכביד עליו חוליו ונתמסמסה הביצה השמאלית ובאו הרופאים וחתכו אותה ועכ"ז עבר שנה אחרת ועדיין המכה פתוחה ויוצא גם מהביצה הנשארת דם וליחה סרוחה מג' נקבים. והאשה לא ידעה מזה כלום. כי הוא היה אומר שהמכה היא בירך. והיא מרוב הצניעות היתה מתבוששת שיראה לה המכה. עד שאביה ידע מאחרים שהמכה בכיס. הן עתה האשה טוענת אם זה האיש מותר לישב עמה או לא. ואפילו אם ימצא היתר היא טוענת שההיתר יהיה לדעת כל הפוסקים בלי שום חשש. ועוד טוענת שאפילו שימצאו היתר בשופי לדעת כל הפוסקים היא טוענת כי מזיק לו התשמיש ואינו משמש עמה כי אם פעם אחת לג' חדשים. ובפעם שמזדווג עמה הוא יהיה חולה. ועוד טוענת כי אחר שעשו לו הרופאים האיגפיראסיון הרי עבר יותר משנה ולא נתעברה ממנו. והיא רוצה בבנים. מה גם כי יש לו את רע מעללים. ועוד טוענת שאינה יכולה לסבול הליחה סרוחה שיוצא ממנו. ועוד טוענת כיון שהוא הכיר בה ונשאה בטעות אם היתה יודעת כך לא היתה לוקחו. שישלם לה כתובתה במושלם. ושכמ"ה:

תשובה טרם כל צריך לידע דעת מרן ז"ל בזה יען כי נדון השאלה היא בארץ ישראל וקיבלנו הוראות מרן ז"ל. ואפי' אם ימצא אלף פוסקי' הפך מרן ז"ל אנן כוותיה פסקינן ודבריו אפי' באלף לא בטיל. כמ"ש הלק"ט ח"א סי' קפ"ב. כי מן האמור אין אנחנו צריכין לעיין בתשו' רבני אשכנז ז"ל בזה. (עיינם בפתחי תשובה אה"ע סי' ה') כי אנו אין לנו כי אם פסק מרן ז"ל דבתרי' גרירינן כנז':

הנה מרן ז"ל פסק באה"ע סי' ה' בב"י ובש"ע סי' ז' וז"ל נכרתו הביצים או אחת מהן או שנפצעה אחת מהן או שנדוכה אחת מהן או שחסרה או שניקבה הרי זה פסול. וכן פסק מורם ז"ל ובנדון דידן גם ר"ת מודה יען שנפצעה מקודם וגם הרופא חתך בה קודם שניטלה. ושורש דין זה הוא מהתוס' יבמות ד' ע"ה ע"ב ד"ה כל שאין לו אלא ביצה אחת. ושם איירי שהיה לו חולי בכיס והולך הרופא לחתוך הביצה שהרי כתבו התוס' וטוב להזהיר הרופאים לחתוך של שמאל. ועכ"ז פ' מרן ז"ל דפסול. וכן ראיתי בתשו' מראה דביה להר' נט"ש סי' י"ז בפירוש וס' פורת יוסף אות ס' וכן כתב הרב זרע אברהם אה"ע סי' י"א והר' הק"ל אה"ע סי' ז' דאפילו שהיה לו חולי בכיס אם כרת הרופא ביצה אחת נקרא בידי אדם ופסול לדעת מרן ז"ל. והרב חתם סופר אה"ע סי' י"ז כתב כן בפי' כדעת הרמב"ם וכן כתב בס' נודע ביהודה אה"ע סי' ה' ד' ס"ו ע"ד וז"ל כיון שהרמב"ם ז"ל כתב בהדיא נכרת ביצה אחת פסול והתוס' נסתפקו. לא נניח דברי הרמב"ם והרי"ף בשביל ספיקא דר"ת. וכיון שהרמב"ם ומרן פסקו דבנכרת ביצה אחת פסול. אחר ששורש דין זה הוא מהתוס' והתוס' איירי במי שיש לו חולי בכיס כנז' אם כן מוכרח דסבירא ליה דאם כרתו הרופא אפילו שהיה לו חולי אפילו הכי פסול כי מן האמור גם מה שפסק הרמב"ם ומרן ס' יו"ד וז"ל כל פסול שאמרנו וכו' או שנולד בהם שחין והמכה אותן או כרתן וכו' הפירוש הוא שהשחין המסן או כרתן ולא שלט יד האדם בהם. וזה שפט הרמב"ם וכן הביעו עבדים תלמידי חכמים הי"ו כוונת הרמב"ם כמ"ש בתשו' מראה דביה וכל הפוס' הנז' וכן מוכרח בדברי הרמב"ם שהרי אם נשכו כלב והכהו קוץ חשיב בידי אדם וכ"ש אם בא הרופא וכרת הביצה בסכין הא ודאי חשיב בידי אדם ופסול:

ומי לנו גדול הבקי בדברי הרמב"ם כהרשב"א זלה"ה והוא הבין בדעת הרמב"ם ז"ל דכל האופנים של בידי אדם פסול. וז"ל הרשב"א בשיטה יבמות דע"ה וז"ל וכן כתב הרמב"ם ז"ל דכל בידי שמים אפי' נפצעו או נכרתו שניהם כשר וכל בידי אדם פסול. וכן דעת בעל ההלכות וכ"כ הרמב"ן עכ"ל:

הרי בהדיא דהרשב"א הבין בדעת הרמב"ם דכל בידי אדם פסול דתיבת כל כלל הכל בלשונו ואפי' כרת הרופא ביצה אחת מחמת חולי. וכדברי הרמב"ם ממש נקט המאירי בשיטתו ליבמות בדף ע' וז"ל בידי שמים הוא שנולד בלא עטרה או בפציעת הביצים ודיכתם או שנולד בלא ביצים. או מתוך חולי גופו נתבטלה. או שנולדה שם מכה והמסיתם עכ"ל. ומ"ש המאירי או שנולדה שם מכה והמסיתם ר"ל שנולד בהם שחין והמסיתם השחין וז"ב ודברי המאירי הם הם דברי הרמב"ם ממש:

ועוד נראה להביא ראיה דדעת הרמב"ם ז"ל דאם הרופא כרת הביצה אפי' שהרופא לא כיון לסרסו כ"א לרפאותו מהחולי שהיה לו בכיס אפ"ה זה נקרא סירוס בידי אדם ופסול האיש לבא בקהל ממה שפסק הרמב"ם פט"ו מאיסורי ביאה דין י"ב ומרן אה"ע סי' ה' דין י"ג וז"ל הרי שקשר את האדם ושסה בו את הכלב או שאר חיות עד שעשאוהו כרות שפכה. או שהושיבו במים או בשלג עד שביטל ממנו איברי תשמיש אינו לוקה עד שיסרס בידו וראוי להכותו מכת מרדות עכ"ל. ומדנקטו מרן והרמב"ם בלשונם הטהור סתם עד שיסרס בידו משמע כל סירוס בידי אדם אפי' שהוא יד הרופא שאינו מכוין כ"א לרפאותו מהחולי שהיה לו בכיס אפ"ה לוקה ופסול האדם לבא בקהל שאל"כ היה להם למרן והרמב"ם לפרש חוץ מסרוס יד הרופא ומדנקטו סתם עד שיסרס בידו משמע דבין סירוס יד הרופא ובין סירוס יד אחר נקרא סירוס בידי אדם ופסול לבא בקהל ולוקה:

ועוד נראה להביא ראיה דדעת הרמב"ם ומרן דסירוס על ידי הרופא נקרא בידי אדם ופסול והוא דקודם נחקור חקירה אם אחד קשר את חבירו ושסה בו את הכלב עד שעשאוהו פ"ד אבל לא כיון לסרסו כ"א לצערו דוקא או הושיבו במים ובשלג עד שביטל ממנו איברי תשמיש אבל לא כיון כ"א לצערו אם זה האיש פסול לבא בקהל או לא:

ולע"ד נראה להביא ראיה ממה שפסק הרמב"ם ומרן ז"ל דאם הכהו קוץ או כרתו הכלב הביצה ה"ז פ"ד בידי אדם ופסול:

הרי בהדיא דאפי' שהכלב מאליו ומעצמו בא ונשך ביציו וכרתם. ולא כיון לסרסו וכן מאליו ומעצמו נתחב הקוץ בכיס וביטל איברי התשמיש בלי כונת סירוס שהדעת נוטה לומר שכל זה נקרא בידי שמים עכ"ז פסקו מרן והרמב"ם דזה נקרא בידי אדם ופסול. וכ"ש אם קשר את חבירו ושסה בו את הכלב או שהושיבו במים וכו' שהוא מעשה בידי אדם הא ודאי דזה נקרא בידי אדם ופסול אפי' שלא כיון לסרסו פסול לבא בקהל:

ואם כנים אנו בזה תורה יוצאת בהינומא לדעת הרמב"ם ומרן דאחד אם היה לו חולי בכיס ובא הרופא וכרת הביצה כנ"ד דפסול שהרי בקשר את האדם ושסה בו את הכלב אפי' שלא נגע באיברי הזרע וגם לא כיון לסרסו אפ"ה פסול לבא בקהל וכ"ש היכא

בבלט

ושוב אייתי בידיה תשובת הרב נו"ב ז"ל וסקו"ט בד"ק טובא ע"ש דקנ"ג ע"א וסיים עלה וז"ל ועכ"פ מידי פלוגתא לא נפקא שלד' הנו"ב אסור ולד' הגאון הנז' מותר. וכן הבין הב"ש בדברי הרמב"ם וכן דעתי נוטה לפקע"ד. ומינה לעיקר חקירתנו מידי ס' לא נפיק עכ"ל יעש"ב נפלאות מתורתו :

הרי לפנינו עוד ס' אחר בעיקר דין ס' פ"ד אי סרי לכתחילה לב"ק או לא ובהצטרף לזה ס' ר"ת ודעימיה דמכשירי לבעל בילה אחת והעידו בגודלם דודאי ראוי להוליד ושכן נהגו להתיר ובפרט ע"י חולי ובילה אחת הימנית קיימת ושלימה דודאי הדבר פשוט מאד שיש להתיר בכ"ד. גם אם היה איש זה דנד"ד שרוי בלא אשה דמצי לישא אשה ישראלית לכתחילה וכנז"ל וברור :

אשר מכ"ז יש להרגיש ע"ד הגאון חתם סופר ז"ל בתשו' אה"ע סי' י"ט הבי"ד הגאון פ"ת ז"ל שם שכ' וז"ל דטוב לומר להם שהוא פלוגתא דרבוותא ולוקה ע"כ ביאה וביאה וכו' עכ"ל יע"ש והדברים תמוהים מאד כיון דהוא ס' סרים מכח מחלו' רוב הפוס' עם הרא"ש ודעימיה היכי לקי דהו"ל התראת ספק ולא שמא התראה ודוחק לומר דמאי דקאמר לקי הוא דוקא לד' הרא"ש ודעימיה. דגם הרא"ש ודעימיה מודו דלא לקי כיון דהרמב"ם ודעימיה ס"ל דהו"ל בידי שמים וכשר לב"ק וגם להרא"ש ליכא אלא איסור תורה לחוד ומ"ג דיש להתירו לגמרי לב"ק כיון דאינו אלא ס' פ"ד וכדעת רבני אשכנז המתירים כנז"ל אם לא שנאמר דכוונתו ז"ל במ"ש לוקה וכו' אינו אלא מכת מרדות ועמ"ש בזה הרב מהר"א חזן ז"ל בתשו' הרמת"ה הבאה בחק"ל מ"ב אה"ע סי' כ"ח וכ"ט דקס"ה ע"ג בד"ה איברא וכו' יעש"ב ואין כמ"ל :

ותו דכיון דקי"ל אם עבר הס' פ"ד ונשא אשה אין מוציאין אותה הימנו אפי' דליכא רק ס' אחד א"כ בדאיכא תרי ספיקי שרינן ליה אפי' לכתחילה גם לד' הרא"ש ומרן ז"ל דדוקא בעלמא דבס' אחד אסור ס"ל להרא"ש ומרן ז"ל דלא שרינן ליה בס"ס לכתחי' וכמ"ש הרב עה"ש יו"ד סוס"י ק"י יעש"ב :

והגם שכתב מרן ז"ל בסי' ק"ך ורמ"א בסי' ק"י דבסיל"מ אין להתיר מס"ס יע"ש וגם היכא דאפשר בתקנה בלא טירחא לא סמכינן על היתרא דס"ס כיון דאפשר בתקנה ולא מפסיד מידי כמ"ש התוס' והרא"ש ז"ל בפ"ק דבכורות ד"ט ובנדה ד"ה ד"ה שאני וכו' והרשב"ד בתשובותיו בפ"ו מהלכות ברכות וכמ"ש בשמם הרב עה"ש ז"ל ביו"ד סוס"י ק"י. ואני עני עמדתי בזה בספ"ק פכ"י ח"א דרל"א ע"א בפסק העגלות דכלאים יעש"ב :

וא"כ הכא בכ"ד בס' פ"ד הא איתיה בתקנתא דשרי בגיורת ומשוחררת ובאחת מן הספקות כמ"ש מרן ז"ל ברים סי' ס' והוא מוסכם מהפ"ס ומכל הפוס' ז"ל ומכיון שכן לכאורה י"ל דלא סמכינן אהתירא דס"ס להתירו לישא אשה ישראלית לכתחילה אם היה פנוי :

אמנם הא נמי ליתא בנדון דידן כיון דבזמן הזה לא שכיחי גיורת ומשוחררת וספקות כלל. וגם אית ליה טירחא רבתי והפסד ממון למצוא גיורת ומשוחררת ואחת מן הספקות. והוא ת"ח עני ורך בשנים ותורתו אומנותו ואין לו מי שישמשנו אם יהיה פנוי. הא ודאי דבכה"ג סמכינן שפיר אס"ס ושרינן ליה גם לכתחילה לישא ישראלית אם היה פנוי וכמ"ש מרן ז"ל בש"ע יו"ד סי' ק"ב ס"ב שלא אמרו דסיל"מ אלא כשהמתיר עתיד לבוא עכ"פ או אם המתיר בידו לעשותו בלא הפסד. אבל דבר שאינו בידו ואינו ודאי שיבוא המתיר אינו כדין דסיל"מ וכו' יע"ש. ודון מינה ואוקי באתרין וכמדובר. וע"ע בארעא שמיכתא שבכסו"ס אזן אהרן מע' ס' אות ד' שכתב וז"ל ס"ס בדסיל"מ הרשב"א סובר דאפילו בדסיל"מ דאורייתא כגון חדש אי איכא ס"ס אזלינן לקולא. והר"ן סובר דוקא בדסיל"מ דרבנן כגון בילה ביו"ט מקילינן בס"ס לא בדאורייתא וכו'. ומרן ז"ל סתרי דבריו מיו"ד סי' ק"ב לא"ח סי' תקי"ג וכו' עכ"ל יעו"ש. וע"ע בס' כפי אהרן ח"א דל"ח ע"ג אות ו' שכתב וז"ל ס"ס לא עבדינן בדסיל"מ מורס בסי' ק"י ס"ח וכתב הש"ך בסי' רל"ג בשם תשו' הרא"ם דוקא בתערובות אין להתיר מכח ס"ס אבל אם יש ספק שמא אין כאן איסור מעולם כגון בס' חדש דשמא הוא מאשתקד מתירין על ידי ס"ס עכ"ל ע"ש. וע"ע בס' עה"ש יו"ד סי' ק"י אות ח"י דשקיל וטרי בזה ואסיק דהא דקיי"ל בסי' ק"ב דאפילו ס' נתערבה אסורה היינו משום דהוי ס' אחד בגוף וס' אחד בתערובת. וכן רמ"א שפסק הכא בס"ס אסור היינו דוקא בס"ס דתערובת דאיתחזק איסורא. אבל אם ס"ס גמור מותר כמ"ש הש"ך וכ"ן דהא ס"ס חשיב כרב ובסי' י"ז לא הגיה רמ"א אלמא אזלינן בתר רובא בדבר שיל"מ וכ"ש ס"ס דעדיף מרובא וכו' עכ"ל :

דבר הלמד מכ"ז דאין לנו לחוש בנדון דידן מלהקל בס"ס משום לתא דדבר שיל"מ או משום דאיתיה בתקנתא דליתא כ"ז בנדון דידן וכמו שנתבאר. ובפרט דאיתא קמן דוכרן סהדותא מהרופאים שנתעסקו באיש זה דנדון דידן והם רופאים מומחים ומובהקים שמעידין עליו דבילת ימין הנשארת היא שלימה ובריאה יפה וראוי להוליד כנז' בשאלה דנדון דידן. וגם אני חקרתי ודרשתי מפי הרופאים היותר מומחים ומובהקים ובקיאים והעידו לי פה אל פה שגם בעל בילה אחת מוליד בלתי ספק כלל אנלס :

א"כ ודאי הוא שעפ"י הרופאים הנז' ראוי לנו בדין להתירו בנדון דידן לא לבד להשהותו עם אשתו ואין לכופו בדין לגרשה כלל. אלא גם אם היה פנוי שרי ליה לישא אשה ישראלית כיון דבר אולודי הוא שאין לעכב על ידו כלל דהנה נודע שסומכין על הרופא אפילו לחלל שבת ע"פ כמ"ש מרן או"ח סי' שכ"ח. גם להאכיל החולה ביום הכפורים כמ"ש מרן סי' תרי"ח יע"ש ואפילו רופא אחד נאמן כשהוא בקי ואומן דלא נורע נפשיה וגם כשהוא בשכר בכל ענין מותר דחיים לפסידה דאתריה. עיין יו"ד סי' קנ"ה והכמ"ל בזה :

באופן כי הדברים פשוטים ועדות הרופאים היא מסכמת לעדות האדם הגדול בענקים ר"ת ז"ל וס' התרומה כנז"ל וכמש"ל :

הכלל העולה מכל האמור ומדובר דנראה לענ"ד לדינא דמלבד דאין כופין לאיש זה דנדון דידן לגרש את אשתו ומותר גמור להשהותה אללו כימים הראשונים. עוד זאת דגם אם היה פנוי הוא מותר גמור לישא אשה ישראלית לכתחילה ולית אים די ימחא בידיה כלל. מאחר שכן שוהד"ן כן נלע"ד ברור להלכה. אך למעשה איני מתירו לישא ישראלית אם היה פנוי עד אשר יסכימו עמי תרי רבנן דפקיע שמייהו ואזי אף ידי תכון עמהם גם למעשה. וגור ישראל יגילנו מסגיאות וימ"ן אכי"ר :

פי המדבר אנא זעירא דמן חבריא התעסם פה דמשק יע"א בס"א לח' זיו אייר דהאי שתא אתן שנת התן אמ"ת ליעק"ב לפ"ק ברב עז ושלום. כי עזי וזמרת יה :

ע"ה **יצחק אבולעפיא** ס"ט

דברי רש"י והרא"ש והירושלמי באחרונה בליבנא בתרא ואנן קי"ל דדעת מרן לפסוק כליבנא בתרא שמביא בש"ע כמבואר בכללי מרן הביאם הרב שולחן גבוה. ועוד מדכתב מרן ז"ל וכתב הרא"ש דהכי משמע בירושלמי נראה דדעת מרן לפסוק כהרא"ש וכן כתב בפירוש הרב חלקת מחוקק. ועיין כנה"ג אות ד' דגם רבינו ישעיה ראבון ואחרון קאי כש' הרא"ש. ועיין בס' שערי רחמים אה"ע סי' י"ע דל"ב ע"ב שהביא מהפוסקים דקבלנו הוראות מרן ז"ל גם באיסור ערוה ואפי' להקל וכ"ש בנ"ד דמרן ז"ל מחמיר. ועיין בס' הנז' סי' כ"ב דל"ח ע"א וסי' כ"ג דמ"ג ע"א דספק במקום ערוה יש לנו לחוש לס' המחמיר אפי' בס' רחוק הפך רוב הפוס' אפי"ה אזלינן בתר המיעוט. וגדלה איסור ערוה. אפי' אית לן ס"ס להקל לא אזלינן בתר ס"ס. מהר"א אלפאנדארי ז"ל וס' גבעות עולם ושמחת יו"ט וכמה מהאחרונים הביא דבריהם בס' שער אבר אה"ע סי' כ"ע דפ"ט ע"ג עי"ש :

הן עתה ראיתי בס' קרבן נתנאל פי' על הרא"ש ביבמות ד' ע"ה ע"ב וז"ל דמה שהבין הרא"ש בדעת רש"י דבי"ש הוא ע"י רעמים או לקוי ממעי אמו. אבל אם אירע חולי ונסתרס פסול (ר"ל שהרופא סרסו מחמת חולי שהיה לו בכים עכ"ז פסול דזה נקרא בי"א) גם מה שכתב הרא"ש וכן משמע בירושלמי דלקוי שע"י חולי חשוב בי"א. ר"ל שהרופא סירסו מחמת שהיה לו חולי בכים ועכ"ז חשיב כאלו נעשה בידי אדם אפי' שהחולי הוא בי"ש. והילך לשון הירושלמי אמר רב אחי בר פפי קומי רב זעירא כולה דרבנן (כלומר דהניברייתות דסתרי אהדדי מיתוקמא כולם כרבנן) הרי שעלתה חטטין (ר"ל שחין) בכים מי מחיך בה מי מסית. (ר"ל דמי שמחכך בכים הוא חותך איברי הזרע וזה נקרא בי"א) והרי הוא בי"א כמו שהוא בי"ש (פי' הברייתא דקתני בין בי"א בין בי"ש פסול איירי בגוונא דא שמחכך בידיו וחותך איברי הזרע וזה נקרא בי"א ופסול. והברייתא דקתני בי"ש כבר איירי שהיה לו חולי בכים ולא נגע יד האדם בהם. אלא החולי מאליו ומעצמו חתכן) וכפי מסקנת הירושלמי הנז' יוצא שאם נולד שחין בכים והשחין המכה אותן או כרתן בלי נגיעת יד אדם בהם ה"ז כשר לבא בקהל זה נלע"ד לפרש ובזה יבואו דברי הרמב"ם ממש כמסקנת הירושלמי ולא כמ"ש הרב קרבן נתנאל בזה :

עוד כתב הרב קרבן נתנאל ובזה נסתלק תמיהתו של הרב תפארת שמואל דהקשה דברי רש"י אהדדי ובזה יבא הכל על נכון דיש חילוק גדול דמ"ב הרא"ש לדעת רש"י דסירוס ע"י חולי פסול היינו סירוס יד הרופא או ע"י ידיו שהיה מחכך בכים וע"י חכוך נסתרס. זה נקרא בי"א ופסול ומה שהביא הרב ת"ש מרש"י דע"י חולי חשוב בי"ש היינו שהחולי בעצמו ביטל איברי הזרע ונסתרס מאליו בלי נגיעת יד האדם בהם לא הוא ולא הרופא :

עוד כתב הרב קרבן נתנאל ז"ל ומהרש"ל בים"ש דיבמות פ"ח סי' ע' פירש דברי הרמב"ם כמ"ש או שנולד שחין והמכה אותן או כרתן ר"ל שהרופא כרת הבצים בידים ועכ"ז חשיב בי"ש שמסיבת חולי שקדמו בבצים הוצרך הרופא לכורתם. והביא סמך לפי' כיון זה מדברי הירושלמי וז"ל ואני ראיתי הירוש' וז"ל מי שעלתה חטטין מי מחכך בו או מי מסית והרי הוא בי"א כמו שהוא בי"ש והיינו כפי' הרמב"ם עכ"ל. וכתב עליו הרב קרבן נתנאל כי בגגה גדולה היא זו שהבין רש"ל דברי הירושלמי הנז' הוא מימרא בפ"ע. והאמת אינו כן אלא הוא סיום השנויא שמשני כולה רבנן לתרץ תרתי הברייתות דסתרי אהדדי והא דקתני

(יג)

בברייתא אחת דבין בי"א ובין בי"ש פסול איירי בכה"ג כגון שעלתה לו חטטין בכים וע"י חיכוך שלו המכה אותן או כרתן ע"י הרופא והוי כמו בי"ש מחמת החולי ועכ"ז פסול יען שנגע יד האדם בהם ואיני יודע איך הבין רש"ל דברי הירושלמי במאי דמתרץ כולה רבנן כילד מתורץ תרתי ברייתות אהדדי ואינו אלא כשגגה היוצאת מלפני השליט עכ"ל הרב קרבן נתנאל בתוספת נופך משלי :

ולע"ד אחר שזכינו להבין דברי הירושלמי כנז' יראה המעיין בעינא דשפיר חזי דבפירוש זה יתורץ כמה קושיות שיש בפוסקים בזה. וכפי פירוש זה רש"י והרא"ש והירושלמי וגם הרמב"ם ז"ל כולהו קיימי בשברא אחת ולא פליגי ואני ערב לי מאוד מאוד מתוק לחכי פי' זה אפילו שהטור ומרן כתבו דהרא"ש והרמב"ם פליגי. אחר שנוכל לערות להשוות כל הדעות ביחד גם מרן ז"ל יסכים בזה ובפרט דלפי' זה יתוקט כמה תמיהות המפוזרים בתבו' האחרונים רבני אשכנז דוק ותשכח :

ומה שהבין הרא"ש לדעת רש"י דסירוס ע"י רופא מחמת חולי פסול כן מבואר ברש"י ביבמות ד' ך' ע"ב ד"ה סרים אדם שסירסו אדם (ר"ל שסרסו הרופא שהוא אדם מחמת חולי שקדם לו באיברי הזרע ולא מחמת חולי נסתרס מאליו (מאליו) דייקא דר"ל דהחולי בעצמו סירסו מאליו ומעצמו בלי נגיעת יד האדם באיברי הזרע לא הרופא ולא הוא ע"י החכוך של השחין) וכן הוא ביבמו' דע"ה ע"ב פירש"י בד"ה נפצעו מחמת חרב ושכין נימוקו מחמת מכה נימוקו והוקטנו מאליהן. פירוש לפי' נימוקו מחמת מכה ר"ל שאדם אחד הכה אותו בביציו ונימוקו מחמת הכאה והיינו בי"א ופסול וליכא לפרש נימוקו מחמת מכה ר"ל מחמת חולי והיינו שמהחולי נימוקו הבצים מאליהן והוי בי"ש וכשר. שהרי הברייתא איירי לענין פסול דקתני איזהו פ"ד שפסול לבא בקהל. ומן האמור לא זכיתי להבין דברי הב"ח סי' ה' ס"ג שהביא ראיה מלשון רש"י הנז' דנימוקו ע"י חולי הוי בידי שמים וכשר לבא בקהל וצ"ע :

גם מה שכתב הב"ח דהרא"ש ס' יחידאה. הרואה יראה דאין האמת כן מה גם לפי פי' דברי הרא"ש שפי' הרב קרבן נתנאל כנז' למע' :

איך שיהיה המורם מכל האמור דבנ"ד האיש הזה פסול לבא בקהל אליבא דכ"ע. וכופין אותו להוציא כמ"ש מרן ז"ל סי' קנ"ד ס' ד' וז"ל כל הנושא אשה בעבירה אפי' באיסור דרבנן כגון שניות כופין אותו להוציא ע"כ. וחייב לשלם לה כתובתה במשלם כמ"ש מרן ז"ל סי' קי"ו ס"א וז"ל הנושא אשה מחייבי לאוין (כגון פלוע דכא כך כתוב בטור בפי') אם הכיר בה יש לו עיקר ותוספת וכל תנאיה וכו' עכ"ל. וגם האשה אסורה ליסב עמו דהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשי' שבתורה כמו שמפורש ביבמות ד' פ"ד ע"ב והרמב"ם פי"ז ה' א"ב הלכה ה'. ועיין ש"ע אה"ע סי' ז' בבאר היטב אות כ"א ועיין בחלקת מחוקק סי' קי"ו דאם אינו ראוי והיא כשרה אפי' לא הכיר בה דינו כאלו הכיר בה ועיין ט"ז שם אות ג' דבפלוע דכא לא שייך לא הכיר בה כיון שהפיסול מגידו :

ולענין טענת מאים עלי מחמת סרחון עיין כנה"ג סי' קנ"ד אות ז' וז"ל וה"ה חולי הנתעב והנמאס אבל נקטה נפשה בהם ולא תוכל לסובלו אעפ"י שלא יש ריח הייב להוציא ועיין בחלקת מחוקק סי' ע"ז בדין מאיס עלי אפק וקיבן וכו' והעולה משם שאם האשה נותנת אמתלא לדבריה לוקחת כל מה שהכניסה וגם מעות הנדוניא אפי' הם ביד הבעל מוציאין מידו וגם הפירות שאכל מעת הניסואין וכ"ז אפי'

שבלט בו יד הרופא באיברי הזרע אפי' שלא כיון לסרסו אפי"ה נפסל האיש לבא בקהל:

ולע"ד נראה דגם הרופא חייב מלקות אפי' שלא כיון לסרסו ממ"ש בלשונם עד שיסרס בידו סתם והיינו אפי' יד הרופא וכמ"ש למעלה:

וכן נראה מדברי הרב המגיד פט"ז מה' א"ב דין י"ב ופסקו מרן באה"ע סי' י"ב דהרופא המשקה כוס עקרים. אם כיון לרפואה הרי זה מותר. ואם כיון לסרסו הרי זה אסור ואין לוקין עליו. וכתב הרב המגיד שטורש דין זה הוא ממס' שבת דק"י ע"א ושם נתבאר דכל היכא דלא נגע באיברים ממש לא מיחייב מלקות עכ"ל. ומדיוק דבריו משמע הא אם נגע באיברים ממש חייב מלקות יהיה מי שיהיה בין נגע אחר בין נגע הרופא חייב מלקות דדוקא בהשקאת כוס עקרין אזי כונת הסירוס מעלה ומוריד יען שלא נגע באיברים אבל אם נגע באברים אזי הכונה לא מעלה ולא מוריד דאפי' לא כיון לסרוס אפילו הכי חייב מלקות וכמו שמדוקדק מלשון הרמב"ם ומרן דנקטו סתם עד שיסרס בידו ולא נקטו עד שיסרס בידו ויכוין לסרסו וז"פ וכמ"ש לעיל:

וכן נראה בהדיא דעת מרן דסירוס על ידי רופא נקרא בידי אדם ופסול לבא בקהל. ממ"ש מרן ז"ל בכסף משנה בפ"ב מה' סוטה דין ו' שהביא דברי התוס' בסוטה דכ"ו ע"א ד"ה אשת סרים וכו' וכתב מרן ז"ל ואני אומר דלא איירי רש"י בהכי דלא מיקרי סרים אדם אלא בששלטה יד אדם ממש באיברי ההולדה ובקרא דמייתי פצוע דכא וכרות שפכה. ומדנקט מרן סתם דבשלט יד אדם ממש הרי זה פסול נראה דכלל כל האדם בין אדם אחר ובין הרופא. דגם הרופא נקרא אדם. דאל"כ היה לו למרן ז"ל לפרש דלא מיקרי סרים אדם אלא בששלט יד אדם חוץ מהרופא. ומדסתם דבריו משמע דגם יד הרופא חשיב בידי אדם ופסול:

הרי זכינו לדעת דעת מרן ז"ל כפי' דיד הרופא חשיב בידי אדם ופסול. וכן זכינו לדעת דעת מרן בעד הרמב"ם ז"ל דיד הרופא חשיב בידי אדם ופסול ממ"ש שם בכ"מ בסוף הלשון וז"ל ורבינו שכתב או סרים אדם המותרות לבעליהן צריך לומר דמיירי במשקה כוס של עקרין שמותרת לו וקרי ליה סרים אדם לפי שעל ידי אדם בא לו עכ"ל. ואם איתא דס"ל למרן כדעת הרמב"ם דאם היה לו חולי וסרסו הרופא שאשתו מותרת לו למה לו לפרש דברי הרמב"ם בדוחק דהיינו במשקה כוס עקרים הלא יותר טוב ויותר חדוש היה לו לפרש דהרמב"ם איירי בסרסו הרופא שכרת לו בילה מסיבת החולי שקדמו בכים. שאשתו מותרת לו וקרי ליה סרים אדם לפי שנכרתה הבילה על ידי הרופא. אלא ודאי דס"ל למרן ז"ל דדעת הרמב"ם ג"כ דבסירוס ע"י הרופא חשיב בידי אדם ואשתו אסורה לו. וז"ב. וכיון שמכאן מבואר להדיא דעת מרן כדברי הרמב"ם הנ"ז דסירוס על ידי רופא חשיב בידי אדם ופסול א"כ גם הלשון של הרמב"ם שהביא מרן באה"ע סי' ה' סעיף יו"ד או שנולד בהם שחין והמסה אותן או כרתן. פירוש דבריו הוא שהשחין בעצמו כרתן או המשחן בלי שליטת יד הרופא וז"ב. כמו שכך מורים פשט דבריו וכמ"ש כל הפוסקים כמ"ש למעלה דכריתת הבלים שהוא פסול לאו דוקא לאיש בריא והזק אלא בכלל זה ג"כ איש בעל חולי שנתחדש לו חולי בכלי הזרע ובא הרופא וכרת הבילה גם זה בכלל פ"ד ופסול. וכן מתבאר מדברי הרמב"ם בפי' המשניות ביבמות פ' שמיני משנה ב' וז"ל כמו כן אם נכרתו הבלים או ניקבו או ניקב הגיד ובכלל כל חולי שיתחדש בכלי הזרע ממה שיחייב חכמת הטבע שהוא לא יזריע בהן הרי הוא פסול עכ"ל. וכונת דבריו הוא דבכלל כריתת הבלים הוא ג"כ לאיש שיתחדש לו חולי בכלי הזרע ונכרתו הבלים ובזה לא יהיו דברי הרמב"ם סותרים מכאן לס' היד וכן הבין הרב יש"ש בדברי הרמב"ם פט"ז מה' א"ב דין ז' נכרתו הבלים אפי' אחת מהן ה"ז פסול. כתב הרב יש"ש בשיטתו ליבמות פרק ח' דין ח' פירש דבריו דכונת הרמב"ם שכרתו הבילה כדי שלא יוליד או ע"י חולי שבא מקודם בבילתו והיה בהכרח להכריתו ה"ז פסול. זולת מה שכורת הרופא מחמת חולי האב אין בידינו לפוסלו עכ"ל (מה שיש להקשות על דבריו שסותרים מדין זה למ"ש לקמן בדין ט' עיין לקמן):

המורם מכל האמור דבכ"ד שלא ניטלה הבילה שלימה וגם הבילה הנשארת אחר האופירהציון עדיין יש ג' נקבים יוצאין מהם תמיד ליחה סרוחה ודם זה שנה ויותר בלי ספק שגם זאת נתמסמסה ונקרא פ"ד בידי אדם ופסול אליבא דמרן ומור"ם והרמב"ם והרי"ף והרא"ש רש"י והירושלמי והרשב"א והריטב"א ובה"ג והרמב"ן והרא"ה ור"י ור"ת ור"ש והראב"ד כמ"ש בנמקי יוסף ומט"ש ופורת יוסף והחק"ל. והר' זרע אברהם ונודע ביהודה והמאירי. והר' המגיד ורבינו ישעיה ראשון ואחרון הביאם הרב כנה"ג סי' ה' הות ד' וס' תומת ישרים. והרבנים של מטראגה ותשובת אדמת קודש. ואפי' אם ימצא איזה פוסקים שמפרשים דברי הרמב"ם דסירוס ע"י רופא נקרא בידי שמים וכשר. אחר שהפוסקים גדולים הבקיאים יותר בדברי הרמב"ם פירשו דברי הרמב"ם דע"י רופא נקרא בידי אדם והם הרב המגיד ומרן בכ"מ והרשב"א ומט"ש ופורת יוסף והרב ז"א והחק"ל והרב חתם סופר. וגם פשט דברי הרמב"ם מורים כן שכך פרשו עשרים תלמידי חכמים הי"ו. והכי נקיטינן ואינו יכול הבעל לומר קי"ל כרש"ל דמפרש דברי הרמב"ם דע"י רופא נקרא ביד"ש כמ"ש בסי' ט' שהרי רש"ל בעצמו בסי' ח' פירש דברי הרמב"ם דע"י רופא נקרא בידי אדם ופסול ועיין בס' קנין פירות מער' ק' אות ע"ו וז"ל היכא דאיכא מחלוקת בפירוש דברי הפוסק דקי"ל דמצי לומר קי"ל כחד פירושא המוחזק בממון הינו דוקא בשוים. ברם אי ידעינן דהך מפרש היה רגיל ובקי יותר בדברי הפסקן ההוא תו לא יכול לומר קי"ל כפירוש שכנגדו שו"ת גבעות עולם ד' ז' ע"א עכ"ל. וכ"ש בכ"ד דפשט דברי הרמב"ם כולם כאחד מפרשים שנולד בהם שחין והמסה אותן או כרתן ר"ל השחין הא ודאי דאפי' אם היה כ"ד דרבא דממונא אינו יכול לומר הבעל קי"ל:

ועוד דבכ"ד הוא מלתא דאיסור ערוה החמורה ובמלתא דאיסורא אינו יכול לומר הבעל קי"ל כמבואר בפוסקים הביאם הרב כנה"ג והר' קנין פירות. ועיין בפירוש בס' תומת ישרים סי' נ"ן שהביא שהרבנים של מטראגה מחמירים יותר מהרא"ש דאפי' ע"י הצמנים נקרא בידי אדם. וכתב שם דבאיסורא אינו יכול הבעל לומר כפלוני. ואפי' כי רבו המתירים וכ"ש בכ"ד כי רובם ככולם ראשונים ואחרונים ס"ל דפסול הא ודאי שאינו יכול לומר הבעל קי"ל:

ועוד דבכ"ד איכא ספק ספקא להחמיר ס' אי הלכה כהרמב"ם או כהרא"ש ואת"ל כהרמב"ם אפשר דכונת הרמב"ם כמ"ש הר' מט"ש וכו' ופסול. והוא מתהפך ס' אם נטלו הרופא נקרא בידי אדם. או בי"ש כיון שהוא ע"י חולי ואת"ל שנקרא בי"ש מחמת החולי שמא הלכה כהרא"ש ודעימיה דאפי' ע"י חולי פסול:

ועוד דמרן ז"ל בש"ע פסק כהרא"ש שהרי הביא

דברי

ומשיבה זו כרתן בידי אדם ה"ז כשר לבא בקהל ומצינו לרש"ל ז"ל במס' יבמות פ' הערל אות ט' שכתב ב' הפירושים הללו בדעת הרמב"ם ז"ל וכתב דאין לשון הרמב"ם ז"ל משמע כפירוש הראשון שכתבנו והנכון כפי' השני דשכרתן היינו בידי אדם יע"ש. והרב החסיד בס' אגרת בקורת כתב כס' הרש"ל ז"ל בפירוש דברי הרמב"ם ז"ל דאו שכרתן היינו בידי אדם וה' יעב"ץ דחה דבריו יע"ש שכתב דחלילה לחשוד בהרמב"ם ז"ל דזו היתה כוונתו וכו' יע"ש וה' מנחת משה בתשו' אה"ע סי' א' כתב עליו אבל אתה רואה לד' יש"ש ז"ל שחושד בכשרים ופירש דברי הרמב"ם ז"ל דהנכון דכוונתו שכרתן בידי אדם וכו' יע"ש:

באופן דמצינו רבים וגאונים שפירשו דברי הרמב"ם ז"ל ומרן ז"ל שהעתיק דבריו דאם מחמת חולי המשה הגלים או שכרת אותם בידי אדם מחמת החולי ה"ז כשר לבא בקהל ויש חולקים דהיינו הרב יעב"ץ ז"ל וה' כסא דהרסנא ז"ל וא"כ כיון דספק הוא בידינו דעת מרן ז"ל וכוונתו היכי ס"ל מי ירהיב עוז בנפשו לגזור על הבעל ולכופו לגרשה מחיקו כיון שיש לו סמך גדול לפרש דעת הרמב"ם ומרן ז"ל כפי' ה' יש"ש ז"ל כנז' ודעימיה:

ופוק חזי לה' מהריב"ל ח"ג סי' ל"ב שדעתו נוטה להחמיר ועכ"ז כתב דאם יכופו אותו לגרש הוי גט מעושה יע"ש וכ"ש בנדון דידן דיש לו סמך להקל וכאמור:

ועוד יש להסתפק בנ"ד דהוי בדיעבד שכבר נשא את האשה ואף לפי דברי אביה שכתב בשאלה שכבר היה חולה בכיס כשנשאה ולא ידע אם נולד חולה בכיס ממעי אמו עכ"פ כל שלא שלטו ידי אדם בכיס היה חולה בידי שמים וא"כ הרי נשאה בהיתר וא"כ אף אם נפרש דברי הרמב"ם ומרן ז"ל דס"ל דאם נכרתה הביצה ע"י אדם הוי פ"ד בידי אדם ופסול ומ"ש או שכרתן פירושו שכרתן השחין וכנז"ל. מ"מ אפשר לומר בדעת הרמב"ם ומרן ז"ל דזהו דוקא כשבא לשאול קודם נישואין אה"נ דלא שבקינן ליה. אבל אם עבר ונשאה יודה הרמב"ם ומרן ז"ל דלא כייפינן ליה לגרשה באופן דזה דאנו מסופקים בדעת הרמב"ם ומרן ז"ל מעיקרא זה נקרא ספיקא דרבנן ובדיעבד אם נשאת לא כייפינן ליה לגרשה. וכ"ש אם האמת כדברי הבעל שאומר שכשנשאה היה בריא אולם ולא היה בו שום חולי הרי נשאה בהיתר. ורוב ככל הפוסקים ז"ל ס"ל דלא כייפינן לגרשה ועי' בס' בית אפרים ז"ל בתשו' לאה"ע בתקנת עגונות סי' ב' שהאריך הרחיב הדברים והעלה להלכה דספק פ"ד אינו אסור לבא בקהל מן התורה לד' הרמב"ם ז"ל רק מדבריהם יעש"ב. ועי' בס' אבני מלואים סי' ד' ס"ק ז"ך ועי' בס' מנחת משה שם שכתב שיש לצרף גם דעת הסוברים דחולי הוי בידי אדם באופן כזה דכבר נשאת בהיתר. יע"ש:

ובכן זאת תורת העולה דאין בידינו להסכים לכופו לגרש וכמו שהארכתי בעניותי בסה"ק בני בנימן וקרב אי"ש סי' ל"א ד' ן' ע"ג וקבלתי כעמיר כל ס' המתירים אפי' לכתחילה כמ"ש הרב החסיד מהרש"ו ז"ל הוב"ד בס' יד אהרן ח"א בסי' ה' הגהב"י ס"ק ג' והעליתי להלכה כמ"ש הרב תומת ישרים סי' נ"א וג"נ ורי"ב והרב קרבן נתנאל ז"ל שכתב שהבא להוציא את אשתו עליו הראייה יעש"ב ותמלא נחת והשכים עמי הרב הגאון ראש"ל גדול הנאמר באברהם ז"ל ככל מה שכתבתי בעניותי. ובפרט דמלבד שכבר נשא בהיתר לפי דברי הבעל וגם לפי דברי אביה שכבר היה חולה כשנשאה עכ"פ כבר נשא בדיעבד והסבר דבדיעבד לא הסבר הרא"ש ז"ל וכמ"ש הרב תומת ישרים ז"ל בסי' נ"א בדעת הרא"ש ומעיקרא כבר כתבנו דיש לנו ספק בכוונת דברי הרמב"ם ומרן ז"ל במ"ש או שכרתן אי כונתם שכרתן השחין או שכרתן בידי אדם וכאמ"ל הרי ס"ס לפניך ס' אי כונת הרמב"ם ז"ל בידי שמים מהשחין או בידי אדם ואף את"ל דכוונתם שכרתן השחין דהוי בידי שמים אבל בידי אדם אם כרתן הוי פסול שמא מודה מרן ז"ל היכא שכבר נשאה דלא מפקינן מיניה וכמ"ש הרב תומת ישרים ז"ל אפי' בדעת הרא"ש ז"ל הוי ס"ס המתהפך שפיר וכמובן ובפרט דלפי דברי הבעל שיש בידו דוכרן שהדותא מהרופאים מומחים שראוי להוליד וכו' ועי' מ"ש הספרי הוב"ד בס' יראים עמוד הביאה פצוע דכא חוזר להיכשירו כרות שפכה אינו חוזר הלכות רופאים שנו כאן. ועי' בסה"ק בני בנימן וקרב אי"ש גם מה שכתבתי בזה ובסו"ד הבאתי תעודות הרופא מומחה והיא ל"ו נדפס'ה בסוף התשובה יע"ש:

את זה עלתה מצודתי עפ"י השגתי שכתבתי בתחילת דברי שיבדקו אותו ב"ד יפה יפה אם כנים דברי הבעל או אם נאמנו דברי אבי האשה שעדיין יש לו נקב בכיס וזב ממנו ליחה סרוחה דזה יוכל להתברר ונ"מ לדינא טובא כי אם האמת כדברי אבי האשה שעדיין זב ממנו ליחה סרוחה ובכל ביאה צריך שיהיה חולה פעם אחת בכל ג' חדשים ובפרט לפי מ"ש בשאלת אביה שטוענת שרוצה בנים הגם דלא מפקדא אפ"ו מ"מ יכולה היא שתאמר בעינא חוטרא לידה כמבואר באה"ע סי' קנ"ד אם יתברר שאינו מוליד באופן דכל זה יתברר לפני ב"ד הצדק וכאשר יבינו יראו בעיניהם האמת לאמיתו כן יקום דבר אם לחסד אם לשבט או להתירו שיהיה עמה אחר שיקבל עליו כי כאיש גבורתו כמו שהעלה הרב בית אפרים ז"ל בח' אה"ע סי' ב' יע"ש וגם שתרצה האשה לשבת עמו ואם יתברר שאינו מוליד אז יכולה לטעון כנגדו בעינא חוטרא וכו' וכופין אותו לגרש ואף אם תבעה כתובה צריך לשלם לה כדת של תורה:

את זה עלתה מצודתי לפי קע"ד בקיצור נמרץ לפי רוב טרדותי. וחלישות מאור עיני. וצור ישראל י"מ וימ"ן ולא נכשל בדבר הלכה:

הצעיר **יש"א ברכה** הי"ו ס"ט

סימן ג'

שאלה נערה בוגרת בת ישראל המשודכת עם בחור אחד דוקא והוא כהן נמצאת הרה לזנונים והיא טוענת בריא שנתעברה ממשודכה הנז' דוקא ולא נבעלה לזולתו כלל. ואחר החקירה הוברר הדבר מהשכנים של בית אביה שהיא דיימא מיניה ולא דיימא מעלמא כי מעולם לא נשמע הקול שהיא פרוצה כלל ולא נתחדה עם אחרים רק נפשה קשורה בנפשו של משודכה הנז' וברוב הימים הוא בא אצלה ומתייחד עמה לבדם בחדר וסוגרים הדלת עליהם ושוהים שם יחד יותר מכדי שיעור טומאה וגם ברוב הלילות היא שולחת אחריו ליזן אצלם וכן הוא עושה ליזן אצלם בחדר אחד עם אביה ואמה ומשודכה הנז' והיה במחשך מעשיהם באופן דכפי הנשמע מהשכנים והשכנות שלהם כנז' שהנערה הנז' דיימא מניה דוקא ולא מזולתו. והנה הבחור הנז' בתחילה הכחיש וכה אמר שלא בא עליה כלל ומאחרים נתעברה והרי היא אסורה עליו להיותו כהן. אמנם היא הטיזה

פניה

בטענת מאיס לבד וכ"ש בכ"ד דאיכא איסורא דאורייתא וגם מעות הנדונייא היו ביד אביה ואחר שנה מן הנשואין שלחם אביה ביד שליש וגם שיש שטר בחת"י הבעל ועדים שלא יקח הנדונייא כ"א עד שיהיה לה זש"ק :

ולענין טענת שהוא עקר והיא רוצה בבנים כבר פסק מרן אה"ע סי' קנ"ד. וז"ל ובכל גוונא אם ידוע שהוא עקר והיא באה מחמת טענה יוצאת מיד ולענין מה שטוענת כי נשאה באיסור. עיין בחק"ל אה"ע סי' ז' ונודע ביהודה אה"ע סי' ה' שכתבו וז"ל ספק פצוע דכא רוב הפוסקים פסקו דאסור בישראלית ומי יקיל ראשו להתיר ועיין בחק"ל הרב כפי אהרן ה"ד בס' שערי רחמים דאפילו נשאה בהיתר ואח"כ נעשה פצוע דכא דכופין להוציא וכ"ש בכ"ד שנשאה באיסור :

אלו הדברים כתבתים בנחילה רבה גולה ומטולטל דעתי בל עמי להלכה ולא למעשה. כ"א עד שישכים עט"ר מוה"ר ראש"ל גאון ירושלם. הרב הגדול מעוז ומגדול. כמהר"ר **ישׁ"א** ברכה הי"ו. ולתשובתו הנני מצפה ושכמ"ה :

ע"ה **בנימין חמואי** הי"ו ס"ט

וזאת תשובתי עליהם

נדרשתי לאשר נשאלתי להכריע דעתי בין הב' צדדים וזה נוסח השאלה הבאה מצד אחד :

ראובן איש עני ות"ח ורך בשנים שאחר ד' או ה' שנים שנשא אשה בת ת"ח חלה חולי רע בכיס והיה יוצא ממנו ליחה סרוחה ונלאה לעשות תרופות עד שהראה עצמו להרופא המובהק אינגליזי שבעירו ואתו עמו רופא אחר ישראלי מומחה ובקי והסכימו שניהם ופתחו הכיס וחתכו לו ביצה השמאלית להצילו מהסכנה ונתרפא מחליו ולקח כתב תעודה מהרופאים שראוי להוליד ושהביצה הימנית הנשארת היא שלימה ובריאה ועכ"ז יצאו עליו עוררין שאסור לבא בקהל וצריך לגרש את אשתו. הנה כי כן יורנו מו"ץ אם הדין עמהם או לא ויבא שכמ"ה. והשיב על השאלה הנז' הרה"ג ר"מ ור"מ בטוב"י דמשק יע"א בכאן דהתירא ולא עוד אלא דאסיק להלכה דאפילו אם לא היה נשוי כלל וחלה החולי הנז' כנז' מתירין לו לינשא לכתחלה יעש"ב :

וזה נוסח השאלה בצד אבי האשה שהוא ת"ח ולמדן :

שאלה באחד שהיה לו חולי בכיס קודם שנשא אשה ואחר שנשא אשה שתי שנים הכביד עליו חליו עד שנתמסמסה הביצה השמאלית ובאו הרופאים וחתכו אותה ועכ"ז עבר שנה אחרת ועדיין המכה פתוחה ויוצא גם מהביצה הימנית הנשארת דם וליחה סרוחה מג' נקבים והאשה לא ידעה מזה כלום כי היה אומר לה שהמכה בירך ובצניעותה בושה לשאול לראות המכה עד שאביה ידע מפי אחרים והן עתה האשה טוענת אם זה האיש מותר לישב עמה או לא ואפי' אם ימצא היתר היא טוענת שההיתר יהיה לד' כל הפוס' ז"ל בלי שום חשש. ועוד טוענת שאפי' אם ימצא היתר מ"מ התשמיש מזיקו ולא יקיים מצות עונה כי אם מג' חו' לג' חו' וכשמזדווג עמה יהיה חולה. ועוד טוענת שזה יותר משנה שחתכו הביצה ולא נתעברה והיא רוצה בנים. וגם שיש לו אח רע מעללים. ועוד טוענת שאינה יכולה לסבול הליחה סרוחה. ועוד טוענת שהטעה אותה ואילו היתה יודעת לא נשאת לו וע"ז תובעת כתובתה במשלם עשפ"א ושכמ"ה :

וגם מפ' אבי האשה השיב תשו' ניצחת והעלה לאסור להיות עמה ושצריך לגרשה וישלם לה כתובתה באופן כמו שיראה הרואה לעיל התשו' הב' הצדדים. צד המתיר וצד האוסר באר היטב :

והנה אמת כי אנא עני ב"א ורב טרדותי באמת וגם חלישות מאור עיני וכמו נער בנפשי לחפש בספרי הפוס' ולאחוז בקן קולמוסא כאשר היתה באמנה מימי קדם. ואולם מוכרח אני במעשי אתאה דעי להלכה ולמעשה יען כי הב' הצדדים מייחלים לתשובתי מה שתעלה מצודתי לפי קוצר השגתי. והנני ב"א להשיב בקיצור נמרץ לפי מיעוט קט שכלי וה' אלקי"ם חילי :

הרואה יראה דיש הפרש גדול בין השתי השאלות לפו"ד ובפרט לפי מ"ש לי בכתבו מיוחד שכבר תבע אבי האשה לב"ד לחתנו ובקש ממנו שיראה עצמו לפני ב"ד ויראו אותו אם כבר הבריא באמת אחר שחתכו הביצה כדבריו או אם באמת עדיין זב מהביצה הימנית דם וליחה סרוחה כפי מה שהגידו לו וגם יברר הבעל דהאמת כדבריו דקודם שנשאה היה כשאר בריאים ואח"כ חלה את חליו. מ"מ טרם כל שדינא גודא רבה על הבעל דחייב להראות את עצמו לפני ב"ד הצדק ולפני רופאים מומחים ויעידו בתורת ע"נ שעכשיו הוא בריא וחזק ואין שום דם וליחה סרוחה זב ממנו רק שניטל ממנו ביצה השמאלית ותו לא. בזה נחלקו הפוס' ז"ל ראשונים ואחרונים וכמה דיות נשתפכו בדין זה הללו אוסרים והללו מתירים כאשר יראה עיני הקורא בס' אגרת בקורת מחלוקת לש"ם דהרב החסיד דהתם יצא להתיר בשופי והביא כמה תעודות מהרופאים וגם הוא בעיניו ראה מעשה רב באחד שניטלה ממנו הביצה והוליד כמה בנים וכו' והרב מוהר"ר יעב"ץ ז"ל יצא כנגדו לאסור בכל גוונא ושחייב להוציא יעש"ב :

ועיינא דשפיר חזי להר' כסא דהרסנא בס' בשמי' ראש ז"ל בסי' ש"מ שהאריך הרחיב בעולם פלפולו נגד הרב הגאון יעב"ץ ז"ל מר דודו וסיים בדבריו דצורבא מרבנן הוא וראוי לחוס לכבודו ועל תקנתו כי קשים הגירושין ואף כי נפש חובל כי הוא בנלה יחיה הלחם אשר הוא אוכל וכו' והעבודה וכו' כי צר לי בצרתו על כן נכנסתי בעובי קורתו וכו' לסמוך על המתירים שנתאמת דעתם מכל הרופאים פה אחד וכו' יעש"ב :

גם הרב קרבן העדה בשירי קרבן כתב בפ' הערל דבתשו' האריך להתיר וכמה בני אדם שניטלה מהם ביצה אחת והולידו בנים יעש"ב :

ואולם כל זה לגבי דידן דבתר מרן ז"ל גרירינן ואתכא דידיה סמכינן וכוותיה עבדינן חל עלינו חובה להבין מאי דעתו והסכמתו :

והנה בש"ע אה"ע סי' ה' ס"ק יו"ד פסק וז"ל כל פיסול שאמרנו בענין זה בשלא היה בידי שמים כגון שכרתו אדם או הכהו קוץ וכיוצא. אבל אם נולד כ"ש או פ"ד או שנולד בלא בצים או שחלה מחמת גופו ובטלו ממנו איברים אלו או שנולד בהם שחין והמסה או שכרתן ה"ז כשר לבא בקהל שכל אלו הם בידי שמים להרמב"ם ז"ל אבל לרש"י והרא"ש לא מיקרי בידי שמים אלא מחמת רעמים וברד ומנועי אמו אבל מחמת חולי הוי בידי אדם עכ"ל יע"ש. ודבריו אלו הן דברי הרמב"ם ז"ל פ' ט"ז מה' א"ב ממש. והרואה יראה שדברי הרמב"ם ומרן ז"ל הללו סובלים ב' פירושים במ"ש או שנולד בהם שחין והמסה אותן או כרתן ה"ז כשר וכו' סובל לפרש שהשחין המסה אותן או כרתן ואפשר לפרש בכוונתם שהשחין המסה אותן או שכרתן בידי אדם מחמת השחין ולפירוש זה נמצא דהרמב"ם ומרן ז"ל ס"ל דכיון שעיקר השחין היה בידי שמים

ומסיבה

דסי' ו' הנ"ל במאי דס"ל דאף דבב' מודים ל"מ להתיר במקום דרוב פסולים אצלה אלא בעינן ת"ר להכשיר או רוב אחד לפחות למכדא"ל ולמכדא"ל והוא ז"ל דחה ד"ק בב' ידים והעלה דהיכא דב' מודים ל"ב ת"ר ולא אפילו רוב אחד לכ"ע ואפילו ברוב פסולים אצלה יש להכשיר יעש"ב דכ' עוד שם דפשיטא דכל הסו' דספ"ק דכתו' דבעי' ת"ר הי"ד היכא דלא הודה הבעל וכמ"ש בשמו רבינו חי"א ז"ל וכנז"ל וכיון שכבר הגאון הנז' הבי"ד הכנס"י והב"ש ז"ל ופליג עלייהו וחזינן נמי לגאוני אשכנז ולרבני וגאוני אזמיר הרב שפת הים והרב מהרד"ח ז"ל ורבי חי"א ז"ל דהכי ס"ל הא ודאי דנקיטינן כוותייהו דהלכתא כבתראי כידוע ומ"ג שמדברי הט"ז ז"ל סי' ד' ס"ק ט"ו מוכח דאזיל מר בשיטת הר' השיב ר"א ז"ל הנ"ל כיעו"ש וגם מה שחילק הב"ח ז"ל בתשו' סי' ק' ובטור אה"ע סי' קנ"ו לד' הרמב"ם ז"ל בין ארוסה שנתעברה לפנויה שנתעברה כבר הגאון השיב ר"א ז"ל שם הביא ד"ק וחלק עליו ואסיק דהיכא דמודה הבועל אין חילוק בין ארוסה לפנויה יע"ש ומעילא נדחו נמי דברי הרב הפריש"ה סי' ד' דבחלקות ישית בין ארוסה דהיתירו הוא לגבי הארוס ובין פנויה דעלמא דאסורה לכל אדם וכמ"ש הרב"ח ז"ל יע"ש וכבר הרב ר' חי"א ז"ל שם בסוד"ק הביא לנו תשו' הפ"מ ז"ל בח"א סי' ל"ב שכ' דאין לחלק בין ארוסה לפנויה והכריח הדבר מד' הרא"ש ז"ל בתשו' הנ"ל ומעיקר סו' בש"ס יעש"ב ושראה ג"כ בתשו' הרב הר"א הנז' שדחה דברי הב"ח ז"ל בזה יע"ש וכמש"ל וא"כ לפי"ז אין לחוש להחמיר בד' הכנס"י והב"ש והב"ח והפרישה ז"ל כיון שכבר נדחו ד"ק מהבאים אחריהם וקי"ל דהל' כבתראי שהתירוהו להבועל הכהן כיון שהוא מודה לה ועבו מעשה רב ולא חשו להחמיר כלל וככל המדובר מה למעלה. עוד יש לצדד להתירה להנשא בכ"ד למשודכה אפי' דהוא כהן עפ"י מ"ש הגאון חכם צבי ז"ל סי' מ"ד והרב מים רבים ז"ל ח"מ סי' ג"ן במה שחילקו בד' הרמב"ם ז"ל במ"ש בפ"ג דיבום דלא תק"ל עמ"ש הרמב"ם גופיה בפ"ח דתרומות דלפי חילוקם נפק"ל בכ"ד להתירו לינשא עם משודכתו כיון דב' מודים שממנו נתעברה שלא בא עליה אדם אחר ודאי דגם הרמב"ם ודעי' ז"ל יודו דשרי לינשא לו אפילו שהוא כהן דדוקא לגבי יבום הוא דס"ל להרמב"ם ז"ל דאינו פוטר אשתו מן החליצה כיון דאין האיסור שייך בולד ובאם הולד כ"א באשתו הנשואה דהיינו איסור יבמה לשוק דשייך בגוף האשה האחרת שאינה אמו ואפי' אם אמו נשאת לו להבועל אח"ך ע"י חופה וקידושין דשייך האיסור לאמו אמרי' ל"פ רבנן דתיקנו משום אשה אחרת יעש"ב וא"כ לפי"ז הדין נותן בכ"ד דשריא הא' איתתא לינשא למשודכה פי' שהוא כהן ואפילו לכתחילה כיון דתרוייהו מודו ול"ד מעלמא כיון שהוא דבר השייך לגופה עצמה לדעת הרבנים הנז' בחילוקם הנ"ל:

ולפיד"ק ג"כ צריכים אנו לו' לדעתם ז"ל דהא דבעי' ת"ר להכשיר או חד רובא למכדא"ל וכו' הי"ד כשאין הבועל מודה שבא עליה ושממנו נתעברה ובפרט כשהיא ג"כ טוענת בריא כן י"ל דנאמנת אפילו ברוב פסולין אצלה דהיינו עיר שרובה גוים ואפילו נבעלה בעיר ג"כ וזהו ממש כס' גאוני ספרד וגאוני אשכנז ז"ל גדולי האחרונים ז"ל הנז"ל דס"ל דהיכא דב' מודים לכ"ע מותרת לכהן ול"ב ת"ר ולא אפילו רו"א להכשיר כלל וכנז"ל והרי לפנינו הגאון ה"ן ז"ל והרב מים רבים ז"ל ס"ל דיש חילוק בין איסור יבמה לשוק לבין שאר איסורים הגם שהם ג"כ איסורי תורה דלא מחמירינן בהו לומר דכשם שזינתה עם זה וכו' ולהכי פי' הרמב"ם ז"ל בהל' תרומות דכהן הבא על פנויה וילדה דתאכל בתרו' משום הולד ול"ח להחמיר ולו' דכשם שזינתה וכו' ונתעברה מאחר שאינו כהן אלא אמרינן כיון דב' מודים תאכל בתרומה דאורייתא ולפי"ז ודאי לדידהו ולסברתייהו דה"ה וה"ה להתירה להנשא לו אף שהוא כהן דדמי לשאר איסורין ולא לאיסור יבום דשאני איסור יבום דהאיסור שייך לגוף אשה אחרת וכנז"ל וכן היכי דאמרי' הכי לדעת הרבנים ח"ן והרב מים רבים ז"ל עפ"י חילוקם הנז' כן נאמר בדעת מרן ז"ל בש"ע שפ' בסי' קנ"ו כד' הרמב"ם יע"ש דדוקא גבי יבום דהאיסור הוא באשה אחרת הוא דמצרכינן לה חליצה משא"כ בשאר איסורי תורה ובכ"ד היכא דב' מודים דל"ב הו ת"ר ולא אפי' רוב אחד וכן נאמר למ"ש מרן ז"ל בסי' ו' דבעי' ת"ר הי"ד היכא דלא הודה הבעל וכמ"ש רבני אשכנז וספרד ז"ל הנ"ל וברור:

ועם דחזינא להב"ח ז"ל סי' קנ"ו דחילק בד' הרמב"ם ובתשו' הב"ח סי' ק' הנ"ל דבהל' תרומות איירי בתרומה בזה"ז דהיא מדרבנן ולהכי ל"ח שמא זינתה עם אחרים משא"כ בהל' יבום דהוא איסור תו' אע"ג דב' מודים לא שדינן הולד בתריה ואמרי' כשם שזינתה וכו' יע"ש ולחילוקו זה הסכימו כמה פוס' ז"ל והב"ש ז"ל כ' בסי' קנ"ו שגם מרן ז"ל דעתו לחלק כן יע"ש מ"מ כבר הגאון ח"ל ז"ל שם הבי"ד הב"ח בתי' הנז' ולא ניח"ל והוא ז"ל חי' חילוקו הנז' כנז"ל וע"ע בתשו' הרב לאם"ל ח"ד בדרא הנז' שהביא תי' הב"ח ז"ל הנז' ותשו' הר' מהרס"א ז"ל והר' מים רבים הנז' דשקו"ט בתי' הב"ח ז"ל ומכ"ז העלה להל' ולמעשה דכל שהוא מודה שבא עלי' ולא נחשדה מאחר דהוו תרתי לטיבותא אין לחוש כלל ואליבא דכ"ע בתר דידיה שדינן ליה יעש"ב. ואין לנו לחוש להחמיר ולומר דעכ"פ מידי פלוגתא דרבוותא ל"ן אפי' היכא דב' מודים ול"ד מעלמא וא"כ הו"ל ס' איסור תו' בכ"ד וספקא דאורייתא לחומרא דזה ודאי אינו דהא קא חזינן לרבני אשכנז וספרד ז"ל הנ"ל דהתירו היכא דב' מודים ועבו מעשה רב לכתחילה היכא דלא נחשדה מאחרים והמה בחכמתם ראו סברת המחמירים ולא חשו להחמיר הם ז"ל משום ס' הראשונים מהם דלא ס"ל כוותייהו א"כ אף אנן נמי בעקבותיהם נלך להתירה ליבאנה לו אף שהוא כהן כיון דהודה ולא בוש לומר שבאמו"ן הוא בא עליה כמה פעמים וממנו נתעברה ואינו חושד בה לו' כשם שזינתה וכו' כיון דברור לו ולכל השכנים שלה דלא דיימא מזולתו ולא נשמע עליה אפי' ריגון בעלמא עם אחרים זולת משודכה הנז' וכנז' בתחי"ד וברור:

והגם דבכ"ד לא הודה כזאת כ"א אחר שהקריבו קרוביה את משפטן לפני השררה יר"ה וקן קדם היה מכחישה לגמרי ולא דמי כ"ד לנדונות הפוס' ז"ל הנז' דהתירו בב' מודים דהתם איירי בהודה תומ"י משא"כ בכ"ד דלא הודה בזה תומ"י אי"ל דלא מהניא הודאתו דבתר הכי דשויא אנפשיה חתיכה דאיסורא במה שהכחישהן בתחילה:

אמנם האמת יורה דרכו דהא ליתא דכיון דנתן אמתלא לדבריו שהכחיש בתחי' מיראתו פן יענישוהו הב"ד והשררה יר"ה והם דברים של טעם ודברי אמת ניכרים שכן היה חושב בדעתו ודאי דהם שומעין לו והו"ל כאלו הודה מתחי' וראש ממש וכמ"ש הגאון מהר"ס ז"ל הבי"ד בהגהות מרדכי בקי' פ' האומר דאם האיש אומר שאשתו זינתה נאמן לאוסרה עליו אם לא שחזר בו ונתן אמתלא לדבריו דמקיימן להתירה יע"ש וע"ע להגאון חות יאיר ז"ל בסי' קל"ח שהביא ראיה לזה

פניה ותאמר לו זכור תזכור יום פ' ולילה פ' כמה פעמים באת עלי ואיך תכחיש אותי ועכ"ז היה מכחישה ואומר לה לכה"מ עד שהוכרחו אביה וקרוביה והקריבו מבפטן לפני הממשלה הרוממה יר"ה וגם לפני הפרלה הכתיבה בתחילה ונתנוהו בבית הסוהר ימים מספר וברב הודה ולא בוש כי באמו"ן הוא בא עליה וממנו היא מעוברת ולא יש ס' אללו כלל והוא חפן בה לקחתה לו לאשה אם הדין נותן להתיר לו בישאנה אעפ"י שהוא כהן והודאתו הנז' היתה לפני כמה אנשים מישראל וכשמוע הודאתו הפרלה יר"ה תיכף חייבוהו לקדשה והוא בבית הסוהר וכן עשה וקידשה לפני עידי ישראל וכתבו עליו הפרלה יר"ה שט"ח בסך חמשה אלפים גרוש שאם לא ישאנה חייב לפורעם לה ואם ישאנה לו חייב לכותבם לה בשטר כתובתה עם התוס' כנהוג ואח"ך הוציאוהו מבית הסוהר ובא לפני ב"ד וחזר והודה לפניהם שממנו היא מעוברת באמו"ך ומה שלא הודה לה מתחילה הפ' מפני הבושה בעבר על איסור כרת דנדה ועוד מבוס כי נתיירא אם יודה יעניבוהו ב"ד או הפרלה יר"ה עונש גדול וחשב בדעתו שאם יכחיש אין עליו בוס עונש. אכן האמת שהוא בא עליה דיל"ה אלבפיה וממנו נתעברה ובואל כעבין אם מותרת לו עפ"י הדין או"ל: ולהיותי מירלי הוראה לא רליתי להשיבו דבר הלכה כלל כי זחלתי ואירא לסמוך על דעתי בלאדי ההיתר שים בנד"ז. ואולם שמתי פני כחלמים לכתוב פה הגלע"ד בלאדי ההיתר לאהורה ואערכה דברי אלה לפני מע' עטרו"ת ויעז"ר מע' רבני וגאוני תקיפי ארעא קדישתא בד"ה שבירושלם תו"ב הי"ו ומלכנו בראם מני"ר הרה"ג הגאון המפורסם ראש"ל גאון יעקב כקב"ת כמהר"ר **יש"א** ברכה נר"ו ואם יעלו דברי אלה דלקמן לרלון לפני כבא תורתם ויעלו בהסכמה להתירו לישאנה מ"ט ומ"ן והם רפאים ולא אני כי מליון תלא תורה ודבר ה' מירושלם ואם לאו הנה מו"מ הנה דברי לשו והיו כלא היו:

ואען ואומר דהגם דכפי הנראה לכאורה דלד האיסור הוא פשוט ומבואר דאין להתיר כ"א בדאיכא תרי רובי ובנבעלה בתוך העיר אפילו עבד או כותי אחד אוסר דכל קבוע וכו' ובעירנו זאת איכא תרי רובי לאסור דהם רוב סיעה ורוב פסולים אללה וגם נבעלה בעיר דאפי' גוי אחד פוסל ואוסרה מלינשא לכהן כידוע כ"ז לכל יודעי דת ודין ואין לורך להאריך בזה כלל מ"מ לא איירי כ"ז אלא כשאינו מודה האיש ההוא דטוענה ברי' עליו שממנו נתעברה אבל כשהוא מודה לה דבא עליה וכ"ש אם מודה שממנו היא מעוברת ודיימא מיניה ול"ד מעלמא וכנ"ד בכה"ג אפשר דבדינן ליה לישאנה אעפ"י שהוא כהן דבתר דידיה בדינן ליה והכי חזינן להרה"ג ראש"ל ח"ד בדרלה כמהרד"ח ז"ל בתבו' כי באה בס"ה אתי וראה אה"ע סי' ע' בדמ"ח ע"ג שכ"כ בנ"ד בהודה הבועל שממנו נתעברה דל"מ לליבנא בתרא דפסקו רוב הפוסקים כותים דכיון דדיימא מיניה ובא עליה בודאי אע"ג דדיימא משלמא הולד כשר אלא אף למ"ד הרמב"ם והטור ז"ל כל"ק דכל דדיימא מעלמא אפילו דדיימא מיניה לא בדינן בתריה הרי בנ"ד ל"ד מעלמא כלל והולד בתר דידיה בדינן ליה לכ"ע ותו לא לריכנא לאמונות האם בתאמר בנבעלה לו כיון בהוא מודה שבא עליה וממנו נתעברה וכמ"ב הטוש"ע וכו' וכן הסכים הח"מ וכו' וכ"כ הרב תוע הבני וכו' וכ"כ הרשב"ן ח"ב סי' רע"ג דאם יש עדים שהודה והניה תחודה מאחר שהוא בנו ול"ח שזינתה עם אחר וכ"ד הרשב"ם בנו וכו' יעש"ב. והרב רביני חייא

ז"ל עלה בהסכמה אתו עמו בעט"ז ככתוב בד"ק בס בד"ן ע"ה וז"ל תבנא לדיבנא דהדין אמת בנ"ד כיון שהודה ואמר דממנו הוא וכמ"ש הה"מ ז"ל בהדיא וכו' וכו' וכן ראיתי בתבו' לאחד מרבני אשכנז זה שמו השיב ר' אליעזר ז"ל בהאריך הרחיב בדין זה וכתב בדי"ע ע"ב וז"ל גם יש סתירה לדבריו מהא דאמרי' ילדה תאכל בתרומה דאורייתא וא"כ דון מינה כי היכי דבבניהם מודים תאכל בתרומה ה"ה ליוחסין ולכל הסו' דכהונות דבעינן תרי רובי הי"ד בלא הודה הוא ע"כ ומינה לנ"ד וכמבואר ואין לחלק ולו' דע"כ לא התירו כ"ה דוקא גבי אחים דהיתר הוא לה ולזה כל דהוא מודה בדינן ליה אבתריה מבא"כ בפנויה דלהאי איסורא ולהאי איסורא וכו' אמנם נראה דאי מהא לא תברא וכמ"ש הפ"מ ז"ל בח"א סי' ג"ב דאין לחלק בין ארוסה לפנויה וכו' וכן ראיתי בתבו' הרב השיב ר"א ז"ל הנז' די"ח ע"ב בדחה דברי הרב"ח ז"ל בזה וכו' עכ"ל עב"ב: ולפיד"ק יולא לנו דבנדון דידן דבניהם מודים לא בעינן רוב כשרים אללה אלא אפי' ברוב פסולים אללה ונבעלה בעיר דבעלמא אפילו גוי אחד פוסל ואוסר כיון דבניהם מודים והוא כהן כנ"ד ה"ה מותרת לו דכיון דדיימא מיניה ול"ד מעלמא לא בדינן ביאתה ועוברה אלא בתר דידיה דוקא כיון בהודה ולא בוש ואמר לדקה ממני כנז"ל. וגם בנדון הרבנים מהרד"ח והרב חיי"א ז"ל ודאי דהולד דנדוגס כבר אפילו לכהונה ול"ח דמביאת גוי נתעברה דבתר דידיה בדינן כיון דהוא מודה שממנו נתעברה וכנז"ל וכבר הרא"ם ז"ל בתבו' כלל ל"ב סי' י"ו נשאל בפנויה שנבעלה בעיר ונתעברה וילדה ואמרה שמפ' כהן נתעברה אם הולד כשר לכהונה והשיב דאם הכהן מודה לדברי האשה דהולד הוא כהן לכל דבר וזרעו מיוחס אחריו קרינן ביה וכ"פ מור"ס ז"ל באה"ע סוס"י ג' ועי"ש בח"מ סק"ג יע"ש ועי"ע להגאון פתחי תשובה סי' ו' סקט"ו ועי"ז בכ' מבס הגאון די מליסא ומבס הגאון רע"ק איגר ז"ל בכ"כ בהדיא דבהודאת הבועל יכול לקחתה אף אם הוא כהן יע"ש וכן דעת הגאון אבי עזר בס וכן הסכים הרב כפת הים ז"ל סי' י"ב יעש"ב:

ועם דחזינא להגאון הרב כנסת יחזקאל ז"ל בסי' נ"ו דנשאל בפנויה בנתעברה והפילה והיתה אומרת שמפ' נבעלה ונתעברה עד בכמעט הודה הבועל הנז' והתפבר עמה אי מותרת להנשא לכהן והשיב דאפי' היכא דבניהם מודים אסורה להנשא לכהן דבעינן תרי רובי להכשיר לפי דעת הרמב"ם ז"ל וסיים ז"ל ולפי דברי בהר בפוסקים לריך רוב א' להכשיר עכ"פ וכיון דרוב העיר פסולים אללה דהיינו עיר ברובה גוים אסורה להנשא לכהן אפי' היכא בהודה הבועל שבא עליה וממנו נתעברה כמ"ש האשה והביא ראיה ממ"ש הרמב"ם ז"ל בהל' יבום יעש"ב:

הנה מבואר יולא מד"ק דס"ל דפשוט דאפי' היכא דבניהם מודים בעי' תרי רובי או רוב אחד למכדה"ל ולמכדה"ל כל בתר איפכא ממ"ש הגאון הרב השיב ר"א ז"ל הנז' דהיכא דב' מודים לא בעינן תרי רובי להכשיר ולא אפי' רוב אחד וגם היפך למאי דאסיקו רבני הזמיר הנז' זלה"ה גם הרב ב"ש ז"ל סי' ו' ס"ק מ' ובסי' י"ו סקל"א ס"ללמד דבב' מודים עכ"פ בעינן רוב אחד להכשיר ובני אפילו לד' הרמב"ם ודעימיה ז"ל יע"ש דלא כמ"ש הגאון השיב ר"א ז"ל דאפילו חד רוב לא בעינן כשבניהם מודים לכ"ע והרי הכנס"י מלריך ת"ר והב"ש מלריך עכ"פ רוב אחד כנז"ל. בו"ר בתבו' הגאון השיב ר"א ז"ל סי' יו"ד ראו הביא לנו תבו' הגאון הכנס"י ז"ל הנז' ודברי הב"ש וכו'

הגז' והיה במתכך מעשיהם. באופן דכפי הנשמע מהשכנים והשכנות שלהם כגז' שהנערה הנז"ל דיימא מינה דוקא ולא מזולתו. והנה הבחור הנז' בתחילה הכחישה וכה אמר שלא בא עליה כלל ומאחרים נתעברה והרי היא אסורה עליו להיותו כהן. אמנם היא העיזה פניה ותאמר לו זכור תזכור יום פ' ולילה פ' כמה פעמים באת עלי ואיך תכחיש אותי ועכ"ז היה הוא מכחישה ואומר לה להד"מ עד שהוכרחו אביה וקרוביה והקריבו משפטן לפני הממשלה הרוממה יר"ה וגם לפני השררה הכחים בתחילה ונתנוהו בבית הסוהר ימים מספר ובוש הודה ולא בוש כי באמו"ן הוא בא עליה וממנו היא מעוברת ולא יש ס' אחרת כלל והוא חפץ בה לקחתה לו לאשה אם הדין נותן להתיר לו שישאנה אעפ"י שהוא כהן והודאתו הנז' היתה לפני כמה אנשים מישראל וכשמוע הודאתו השררה יר"ה תיכף חייבוהו לקדשה והוא בבית הסוהר וכן עשה וקידשה לפני עידי ישראל וכתבו עליו השררה יר"ה שט"א בסך שש אלפים גרוש שאם לא ישאנה חייב לפורעם לה ואם ישאנה לו חייב לכותבם לה בשטר כתובתה עם התוס' כנהוג ואח"ך הוציאוהו מבית הסוהר ובא לפני ב"ד וחזר והודה לפניהם שממנו היא מעוברת באמו"ן ומה שלא הודה לה מתחילה הט' מפני הבושה שעבר על איסור כרת דנדה ועוד משום כי נתיירא שאם יודה יענישוהו ב"ד או השררה יר"ה עונש גדול וחשב בדעתו שאם יכחיש אין עליו שום עונש. לכן האמת שהוא בא עליה דילדיה אלבשיה וממנו נתעברה ושואל כענין אם מותרת לו עפ"י הדין או"ל:

וחנה שאלה זו עמדה ונגלה לפני מע' הרה"ג רב יצחק משרשיא נ"י בעוב"י דמשק יע"א וערך עליה גדולה הטובה להתירה להנשא להמשודך. ומרוב ענותנותיה ויראת חטא על פניו שאל שאל מאתנו הב"ד הצדק ולעילא מכל מע' עט"ר מופת דורינו הגאון המפורסם רהא"ל כמוהר"ר יש"א ברכה נ"י לדעת מה יעלה הסכמתינו. ואנכי איש לצעיר אף כי זקנתי ושבתי ותלים גופאי חלו"ש שב"א. דחקתי את עצמי לעמוד על משפט זה מרוב אהבתי עמו. אך ורק אעלה על אר"ש בקיצור נמרץ כדרכי תמיד מה שיעלה במצודתי אכן להלכה ולמעשה הדבר תלוי עד שילא מפה קדוש הוא הגאון הרב רהא"ל יש"א ועל פיו יקום דבר:

הנה אם היה הדבר דתכף ומיד הודה המשודך כדבריה ולא הכחיש כלל והוא ממשפחת הישראלי. כבר נפסקה ההלכה דמותרת למשודך אפילו בימי עיבורה כאשר העלו הפוסקים וגם האור זרוע הקלר אות י"ד וט"ו המודפס בד"ח במס' יבמות. ועיין להרב ירים משה בזכרונותיו לאה"ע דל"ב ע"א אות א' שהביא כמה מרבוותא המתירים. ואפי"ה עיין שם באות י"ח דבכתובה נליך לכתוב תנאי דאם יבא הדבר לידי יבום שכן עשו מעשה רבני שאלוניקי בש' תרמ"ב לחוש לדעת הרמב"ם וסיעתיה:

ואגב למודי ראיתי בלח"ם ז"ל פ"ג מה' יבום הלכה ד' דעל מ"ש הר' המגיד ז"ל בשם הרשב"א ז"ל דכל שראינו שבא עליה או שהודה שבא עליה שדינן לולד בתר דידיה כתב שמה שהולך הרשב"א ז"ל שראינו שבא עליה אע"ג דבגמרא אמרו דיימא מניה וכו' דמשמע דבתשודה מיניה סגי כבר כתבו התוס' דדיימא מניה דקאמרינן ר"ל כבידוע שבא עליה עכ"ל יעו"ש והוא תימה דלא זכר ש"ר תשובת הרשב"א גופיה בסי' תל"י דהוא גופיה כתב כמ"ש התוס' עי"ש ולאו חדתא היא:

איך שיהיה העולה מן האמור דהיכא דדיימא מיניה ולא דיימא מעלמא כלל מותרת לו. אך אמנם בנ"ד דהכחיש המשודך תחילה ואח"כ חזר בו והודה דממנה נתעברה אנכי ההדיוט חוכך בזה יען כי הרב למח לדק סי' ק"ד בנדונו אף כי נתן אמתלא דמה שהכחיש תחילה היה בשביל בושה שילא מהכלל לעשות נבלה בישראל וגם שהיה בבית האסורים אפי"ה כתב הרב כי לא כל האמתלאות שוות ולאפוקי מהרב הפוסק סי"ו שכתב שהרב ל"ך איירי שהכחיש ואח"ך הודה ולא נתן אמתלא לדבריו וכבר הרב הפו' כתב דס' ל"ך אינו מלוי אללו:

ועיין להרב טוב ביאודה מ"ת סי' ל"ח דסבר לומר דבשלמא באומרת טמאה אני לך או מקודשת אני מהני אמתלא להתירה יען כי דבורה הראשון לא היה לה עון אשר חטא דבאמרה נתקדשה מפני שבאו לה אנשים שאינם מהוגנים ובאמרה טמאה אני שלא היה לה יכולת לאפוקי באמרה שבאו עליה או שאמרה שהיא הרה לזנונים דעשתה איסור איך מהני אמתלא ובשהכחיש הוא חטי' ואח"ך הודה ונתן אמתלא הוא אמתלא על האיסור שעשה ואיך מהני בזה אמתלא להאמינו ע"ש:

ומה שרצה הרב הפו' ללמד מתשו' הר' ל"ך דאחר ימי היניקה שהיא מותרת. הנה דאמרי דלנדון שלנו יש להשיב דהתם היינו בישראל דאחר היניקה מה איסור נשאר למי שנושא אותה. אך בכהן דאם זינתה לאחד מאיסורי לאוין או באיסור עשה וא"ל לו' משום ערוה או לעכו"ם ועבד הרי זו זונה ואסורה לכהן במ"ש הס"ע סי' ו' מסעיף י"ד ואילך. וא"כ אי חיישינן לה דבא עליה אחר כיון דהארוס הכחישה אף אחר יניקה היא פסולה לכהן וע' בפ"ת סי' ו' ס"ק ט"ו וט"ז באורך דיש סברא דלאותו כהן שאומר שבא עליה אסורה ואינה מותרת אלא לכהן אחר. עוד הביא דיש מ"ד דהתם הוא דוקא שידוע מי שבא עליה. כמ"ש התוס' ביבמות ד"ע ע"א ד"ה אבל דיימא אבל אם אין ידוע אלא מפיה אינו נאמן. וגם אם בא עליה בנדתה עי"ש מ"ש לכן אני חוכך בזה היתר ואף דמלינו לרבינו הגדול בס' מעשה אי"ש נ"י סי' ט"ו דאשת כהן האומרת נאנסתי קודם הנשואין דעשו מעשה והתירוה שאני התם דכיון דהיא נשואה לא תלא ממנו אבל לעשות מעשה להתיר לו שישאנה קשה הדבר וכן חילק הרב שפת הים חאה"ע סי' י"ד עי"ש:

ומה שהביא הרהפ"ו נ"י ראיה מדברי רבני אזמיר בס' אחי ורעם שהתירו הולד מהאלמת. הנה דאמרי דאין הדברים אמורים על האשה עלמה אלא על הולד דהיה מהאלמת דנשואיה מדרבנן וגם דהיה מוחזק הולד בעיר כמה שנים דהיה מהבחור שבא עליה. אבל להתיר כנדון שלנו לא נלמד מדבריהם דבר זה:

ומ"מ מה שכתב הרה"פ הי"ו להתירה להמשודך מטעם שהיה מתייחד עמה תמיד דיש סברא אלימתא לומר דממנו נתעברה וגם דעניה היא ואין לחוש שחשדוהו להמשודך בממון כדי שיחזור בו אפשר דמהני גם להתירה לארוס הכהן. וכבר ראיתי להפוס' דחילקו דבארוס אם אינו ברור לו שלא זינתה עם אחר מאוסה היא בעיניו וכיון דנושא אותה הוא מופת חותך דהדבר ברור לו דממנו נתעברה ולא דמי נדון שלנו לנדון הרב שואל ומשיב במהדורא תליתאה סי' קנ"ל בכהן שבא לדין עם המשודכת שרולה להתיר הקשר לפי שהיא מעוברת מאבי חורגה והמשודכת טוענת שהיא מעוברת מהמשודך הנז' והב"ד עשו פשרה והתירו קשר השידוכין וביום השני נתחרט המשודך ובא לב"ד ואמר שמעוברת ממנו ואשר אמר תמול הוא

משום

לזה מההיא דאלמנה שקפצו בני אדם עליה ואמ"ל מקודשת אני דהו"ל הודאה ברבים ואפי"ה עלתה לה החזרה בנותנת אמתלא יעו"ש. ועי"ע בס' הבהיר חיים לעולם הגד"מ להרה"ג מהר"מ מודעי ז"ל בסי' ג' ד"ו ע"ג מ"ש בזה יעו"ש וכס' הבהיר רו"ח להרב הק' מהרח"פ ז"ל באה"ע סי' ד' בד"ד ע"ב שכ"כ וז"ל והנה הדין שאלו מפורש בטוש"ע סי' זה בס' כ"ו דאין אנו מחזיקים אותו כבנו ודאי ליורשו אם אינו מודה שהיא בנו כיעו"ש. וא"כ אף דבפני או"ע הכתים כל שנתן אמתלא לדבריו ואודה הודאה גמו"ק בפני עד"ב מישראל דהוא בנו ודאי דהוא יורשו וזה פשוט וכו' עכ"ל יעו"ש וכגוונא דנ"ד ממש נשאל הרב למח לדק בסי' ק"ד על בתולה שזינתה ונתעברה ואמרה שמפ' נתעברה ואותו האיש מכחישה ובני המשפחה רצו לכופו שישאנה והניחוהו בב"ה בכדי שיודה ולא הודה וגם לא נתרצה לישאנה ועל ידי רוב השתדלות הודה ואמר לדקה ממנו ונתרצה לישאנה ובני המשפחה רצו שיכנסה לו מיד וע"ז השיב הרב ז"ל דאסור לישאנה עד אחר שתלד ותמתין כ"ד חודש דכיון שהוא הכחישה תחי' ואמר שלא בא עליה ומאחר נתעברה הרי לפי דבריו הוי מעוברת ומינקת חבירו ובוייא אנפסי' ח"ד בכ"ז העיבור וההנקה אבל אין לאוסרה עליו וכ"ו דכבר פ' הרא"ש ז"ל בתשו' גבי כהן שבא על האלמנה פנויה דלא חיישינן להכי כיון שהוא מודה שבא עליה הביאה מורס ז"ל בסש"י ג' לכך אי הוה אזלינן בתר הודאתו דהשתא לא הוה אסרינן ליה אבל כיון דמתחי' הכחישה ואמר שלא בא עליה יש לאוסרה לו כ"ז שהיא מעוברת ומ"ח משום דבוייא אנפשיה ח"ד את"ד שהעתיקם הרב עבודת משא בסי' ע"ל יע"ש כי אין זה ספר הג"ן הנז' מצוי אצלי כעת. וםו"ר בפתחי תשובה בסי' י"ג סקי"ח שהביא תשובת הרב ברית אברהם סי' י"א ותשו' הגאון טוב"י סי' ט"ז ותשו' חת"ם סי' כ"ח דאייתו בידייהו תשו' הל"ן ז"ל הנז' וגם השב יעקב חלק עליו יעש"ב ומינה ילפי' להתיר בנ"ד אף להל"ן כיון דהנערה ואביה הם עניים מרודים וליכא למיחש דשחדוהו בממון מש"ה הדר ביה ויעש"ב והכמ"ל:

הרי דעכ"פ ס"ל למר דאף דלא הודה כ"א אחר בנתמוהו בב"ה ועל ידי רוב השתדלות עכ"ז לא נאסרה עליו מחמת הכחשתו מתחי' רק כ"ז העיבור וההנקה אבל אחר זמן העיבור וההנקה מותרת לו ועפ"ס דנ"ד אותו האיש אינו כהן מ"מ מהראיה דאייתי בידיה מתשו' הרא"ש ז"ל הג"ל מוכח דאף אם היה כהן היתה מותרת לו אחר זמן ההנקה כיון שהודה אחר כך וגד"ן דכוותא וכמובן:

אלא דמוכרחים אנו לומר בדעת עליון הרב ל"ן ז"ל דאותו האיש שהכחישה מתחי' ושוב הודה לה ודאי דלא נתן שום אמתלא לדבריו מה טעם הכחישה בתחילה כ"א שלא רצה לישאנה בלי שום טעם ולזה ס"ל להרב ז"ל דיש לאוסרה עליו כל זמן ההנקה משום דבוייא אנפשיה ח"ד דאם היה נותן אמתלא הוגנת למה שהכחיש בתחילה ודאי דשומעין לו ולא היתה נאסרת עליו בזמן ההנקה כלל וכמובן:

ובכן ליכא למילף מינה לנדון דידן לאוסרה עליו כל זמן ההנקה כיון דבנ"ד נתן אמתלא טובה לדבריו הא' וכנז"ל:

עוד יש טעם אחר להתירה לישאנה לו אף שהוא כהן כיון שהיא מבודכת ומיוחדת לו והיה מתייחד עמה בביתה רוב ככל הימים גם בלילה היה ישן אתה עמה בחדר אחד כפי עדות השכנים כנז' בתחי"ד הנה אמת דבכה"ג לא אמרי' כשם שזינתה וכו' ומאחר שנתעברה וכמ"ש הרא"ש ז"ל בכלל פ"ב סי' א' דבכל"ד שהיה תדיר עמה ומיוחדת בביתו דאפילו אביי דס"ל כשם שזינתה וכו' יודה במיוחדת עמו בבית אחד ורגיל אצלה תמיד שדינן רוב בעילותיה בתריה וגם הרמב"ס מודה דבתר דידיה שדינן ליה וא"ח יע"ש. וכ"כ בכלל ל"ב דאם מודה הבעל והוא כהן דהבן הוי כהן מיוחס יע"ש ולזה הסכימו כל הפוסקים ראשונים ואחרונים ז"ל וכמעט אין חולק על זה כסי"ר המעיין וכ"כ הרב מהרד"ח ורבינו חיי"א ז"ל בסי' ט' הנז' יעש"ב. ואין לחלק בין אם היא מיוחדת לו בביתו או הוא מיוחד לה בביתה דאין טעם וסברא לחי' זה כלל אלא כמ"ש הרא"ש ז"ל דכל שמיוחדת עמו בבית אחת ורגיל אצלה תמיד בהכי סגי וכפרט בימים הרעים האלה שבעוה"ר רוב ככל המבודכים רגילים תמיד להתיחד עם מבודכתם וליבן אצלה ביום ובלילה ופשתה המספחת לעשות כן וכמה פעמים אירע כזאת שהמבודך יבא על מבודכתו והכרזנו ע"ז כמה פעמים לבות וניחר גרוננו להכריז ולא שמעו לקול מורים ודידהו עבדי ובפרט שכן רצון הבתולות המבודכות שיבואו אצלם המבודכים שלהם ביום ובלילה ואם יעבור יום או יומים ולא יבואו אצלם הם שולחים אחריהם. ובפרט בנדון דידן כפי עדות השכנים שהיה מתייחד עמה גם ביום וסוגרים דלת החדר עליהם ובוהים שם זמן רב ולא יבושו מפני כל אפי' שהשכנים רואים אותם מיוחדים הא ודאי דבכה"ג ודאי שלא נבעלה ונתעברה אלא ממנו וכמו שכן הודה בפי' ולא נחשדה עם זולתו כלל והרי היא מותרת לו אף שהוא כהן וככל האמור ומדובר:

הנה את זה ראיתי ללדד בהיתרו לישאנה לו בנדון דידן לכאורה וכבר מילתי אמורה שמילתי הוראה אני ואיני סומך על דעתי להתיר לו שישאנה כי אם עד אשר יסכימו בהיתר זה מע' רבני וגאוני תקיפי ארעא דישראל ב"ד הגדול שבירושת"ו הי"ו ועל גבאם מע' מוה"ר הגדול הגאון יש"א ברכה נר"ו והם לשאים ולא אני וא"ם את"ס ואדעתא דהכי נחיתנא ללדד בהיתרא לכאורה דוקא ובהא סליקנא ותתימנא וגו"י י"מ וימ"ן כיר"א. הלכ"ד זעירא דמן חברייא המשתוקק לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו ולשכון כבוד תוכבי ירושלם הבנויה החותם פה דמשק יע"א בש"א לחו' תבון ס' התרג"ה לירה ברוב עוז ושלום:

הצעיר **יצחק אבולעפיא** ס"ט

סימן ד'

וזאת תשו' הרה"ג פחד **יצחק** ראב"ד מקו'
דפה עיה"ק ירושת"ו ע"ע הנז':

שאלה נערה בוגרת בת ישראל המבודכת עם בחור והוא כהן ונמצאת הרה לזנונים והיא טוענת בריא שנתעברה ממבודכה הנז' דוקא ולא נבעלה לזולתו כלל. ואחר החקירה והדרישה הוברר הדבר מהשכנים של בית אביה דדיימא מיניה ולא דיימא מעלמא כי מעולם לא נשמע הקול עליה שהיא פרוצה כלל. ולא נחשדה עם אחרים רק נפשה קשורה בנפשו של מבודכה הנז' וברוב הימים הוא בא אצלה ומתייחד עמה לבדם בחדר אחד וסוגרים הדלת עליהם ושוהים שם יחד יותר מכדי שיעור טומאה וגם ברוב הלילות היא שולחת אחריו ליבן אצלם וכן הוא עושה ליבן אצלם בחדר אחד עם אביה ואמה ומבודכתו הנז'

לגרשה יעש"כ. וגם הגאון ר"ע איגר ז"ל בתשו' לאה"ע סי' ק' אסיק דלענין כפיה צריכים אנו לחוש לס' הרי"ף והרמב"ם ז"ל דאין לכופו לגרש יע"ש. נמצא דדין זה היכא דשויא אנפשיה ח"ד אי כופין הב"ד לגרשה או לא בפלוגתא תליא וד' הרמב"ם ז"ל דאין כופין. וד' מרן ז"ל ידוע שנמשך לעולם אחר ד' הרמב"ם וכן פ' בסי' קע"ו ס"ק ו' מי שהודית אשתו שזינתה אם הוא מאמינה וסומכת דעתו על דבריה חייב להוציאה ואסור לו לבא עליה ואין הב"ד כופין אותו לגרשה. וכס"ק ז' פ' במי שראה אשתו שזינתה או שאמר לו אחד מקרוביו שדעתו סומכת עליהם חייב להוציאה וכו' ולא סיים בדבריו כמ"ש ס"ק ו' ואין הב"ד כופין. ומסתברא דהא והא חדא היא ובודאי דס"ל דאין הב"ד כופין כד' הרמב"ם ז"ל ואף אם ירצה איזה פוסק לומר בד' מרן ז"ל דס"ל דהיכא שאמר שראה לאשתו שזינתה דכופין. מ"מ היכא שנותן אמתלא לדבריו פשיטא דמתירין לו שהרי כל מ"ש הגאון הרד"ט ז"ל הנז' שאין כופין ומניחים הקולר על צוארו מיירי אפי' בלי שום אמתלא כלל אלא שחזר מדבריו הא' ואומר שקר דברתי עכ"ז לא כפינן ליה וזה פשוט אלא דכל ישר הולך יודה דמרן ז"ל כהרמב"ם ס"ל :

אמור מעתה בנדון דידן שנותן אמתלא לדבריו שמפני הבושה והעונש הכחיש הא ודאי דנאמן ואף אם ל"מ האמתלא אין הב"ד חייבים לכופו כאמור לעיל לד' הרי"ף והרמב"ם ומר"ן והגאון הרד"ט וה' בית מאיר והגאון ר"ע איגר ז"ל. וע' לה' ערך השלחן אה"ע סי' קע"ו אות י"ח מה שהאריך הרבה בזה יע"ש :

ובר מן דין היכא טעמא רבא שלא לכופו לגרשה בב"ד יען השררה חייבה אותו לישא אותה ומי הוא זה אשר יערב אל לבו לכופו לגרשה הפך מאמר השררה ודינא דמלכותא דינא כמ"ש הרב פתחי תשובה בהקדמתו לאה"ע במבוא כתב למקומות בארצות שאין שום איש יכול לגרש את אשתו וכו' בזה"ל וכל האסור עפ"י דינא דמלכותא אסור גם עפ"י דת ישראל יעש"כ :

ואתה תחזה לה' שואל ומשיב במה"ת סי' קכ"ל הבאתי דבריו בסה"ק מעשה אי"ש בתשו' לאה"ע סי' ע"ו שנשאל כעין נדון דידן ממש במשודך כהן שמשודכתו נתעברה וטוען בב"ד המשודך בברי שמאבי חורגה נתעברה ואסרום הב"ד עליו והתירו קשר השדוך והלך הוא ונשאה בלי שום אמתלא רק שאמר לפני ב"ד שממנו נתעברה והשיב הרב ז"ל דבזמן הזה דאין בידינו לכופו לגרשה [מסיבת הממשלה למקומותם] החיוב מוטל על הב"ד לומר לו שחייב לגרשה והנחנו את נפשנו הצלנו ותהי עונותיו על עצמותיו וכו' יעש"כ והביא מקצת דבריו הרב הגדול פחד יצחק. גאון ישראל. הי"ו לעיל :

אמור מעתה תורה יוצאה בב"ד שהב"ד ישלחו אחריו של המשודך וכה יאמרו לו אתה יודע בעצמך האמת. אם דבריך הא' הם אמתיים שלא באת עליה הרי היא אסורה עליך משום זונה וחיובא רמיא עליך לשלם לה הסך ששה אלפים גרוש אשר חייבו אותך השררה. ובעד הקדושין שקדש לפני הממשלה יר"ה כמ"ש בשאלה אם הוא טוען שהיה אנוס בכח הממשלה כבר כתב בעל העיטור ז"ל באות מ' דאם אנסוהו לקדש אין קדושיו קדושין דדוקא במוכר אמרי' תליוהו וזבין זביניה זביני אבל לא בקונה וע' לה' המבי"ט ז"ל ח"ב סי' ק"ך ומרן ז"ל בב"י סי' ר"ה הביא ס' בעל העיטור ז"ל יע"ש. ואם הוא אומר

שדבריו הא' היו שקר כי מפני הבושה ופחד העונש והקדושין שקדשתיה לפני הממשלה היו ברצוני הגמור הא ודאי שהיא מותרת לו וכבר אמרי' בירושלמי בפ' כיצד קדש הרי הוא ככנס ואם אמרו לו יכנוס וכנס גירסת הרשב"א דאין מוציאין מידו וגירסת הרמב"ן ז"ל היא להפך. וכ' הריב"ש ז"ל בסי' רמ"ב דכיון דאיכא חלוף גרסאות מספיקא לא מפקינן יעש"כ. כ"ש הכא בב"ד שהמשודך מקבל על עצמו הקולר תלוי בצוארו ובפרט שהוא מוחזק בממון. ועיקר החיוב חל על הממון ומי יכול להוציא מידו מאחר שהוא טוען ברי וגם נותן קצת אמתלא לדבריו הא ודאי דלא יוכל שום ב"ד לפצות פה ולצפצף ומה שכתב הרב הפוסק הא' הי"ו שהיתה מתייחדת עמו ימים ולילות עפ"י עדות השכנים וכו' ע' להרב הגאון חת"ם ח"ב לאה"ע סוס"י קכ"א שהתירה לכהן וכו' ותרוה למאוכך כי אין לי פנאי להאריך ע"כ השיגה מצודתי לפקע"ד ולאפס פנאי לא באתי בארוכה' והשואל כחן יכחן לא כתן ארוכה' וצור ישר' י"מ וימ"ן ולא נכשל בדבר הלכה :

הצעיר **ישע"א ברכה** הי"ו

סימן ה'

היום ג' ג' לחדש טבת תרנ"ד לפ"ק במבי יע"א.

ראב"ד מקודש ש"ש תנא ירושלמאה ר"מ ור"מ ראש"ל כמהר"ר **ישע"א ברכה** יחש"ל ובריא אולם אבי"ר :

אחרי עה"ו באתי בשלמ'א לרב. שלמא עלך מלכא ואני תפלה הון ועושר בביתו הוא ובניו אתו כיר"א. ועתה הנה באתי בשורות שתים בקציר'ת האומ'ר לחלות פ"ק שישים עינו הרמה. ולבו הנובע חכמה. בהאי פסקא דדינא. הלוטה תוך דנא. במלתא דאנוסה דאזדמנא. ואנא עבדא כתבנא בהאי מה שעלה במצודתי כפי הנלע"ד. והנה בעתה עשו מעשה ונשא אותה בחופה וקדושין כד"ת וכנס ובעל כהלכת גוברין יהודאין ועתה שמעתי מע"ה שאינן בני תו' באומרים שיש ח"ו רינון בזה ומוציאין לעז יורנו המורה לצדקה ויתן הסכמתו כי מציון תצא תורה כי תורה היא וללמוד אני צריך יפשא"ק ושכמ"ה :

כ"ד עבדך הקטן **נסים אלישע אליהו זכריה**
חזן ק"ק כנסת אליהו פה במבי יע"א,

נשאלתי על מעשה שהיה פה במבי יע"א בחדש אדר ש' התרנ"ג. אודות רחמה בת משה אליהו ח' אברהם ארוסת עזרא מע' יעקב אליהו ח' אברהם. שנאנסה וכו' דהיינו מקודם ראוה השכנים שהיתה מדברת עם גוי אחד שמו מיה בן שיך אדם בר"ה ולא ידעו מה היתה מדברת והגידו לאמה ולאחיה ואח"ך יום אחד יצא קול בעיר כי הארוסה רחמה הנז' לא נמצאת בעיר ולא ידעו מה היה לה וחפשו עליה אמה ואחיה וקרוביה ואנשי השררה ולא נודע להם איה מקומה. ואחר כ"ג ימים בא אחד ערל פרסי והגיד לאחיה כי פלונית אחותך היא בוכה ומבכה והפצירה בי שאבא להגיד לך כי היא במקום פלוני שהוא רחוק מהעיר כמה שעות מקום שאין בו אנשים ותתן לי שכרי ונתנו לו מאה רופייא והלכו אחיה ואמה וקרוביה. והפרסי הערל הנז' ועמהם אנשי חיל מהשררה וכשראתה הארוסה הנז' את אחיה וכו' עמדה וחבקה את אחיה

וככתה

משום שרלה להתיר הקשר ולמדוהו אחרים לטעון כן ורלה מהב"ד שיתירו לו לישא אותה והב"ד לא רלו להתיר לו ועבר ונשא באיסור וע"ז נשאל הרב אם חייבים ב"ד להפרישו שיגרשנה והשיב הר' ז"ל דאסורה לו וחייב לגרשה כי אינו מועיל לו האמתלא ע"ש. אמינא דהרואה יראה שם כמה טעמים לאוסרה חדא דרוב פסולין אללה ומעשה רב שנתבטלו השידוכין ואסרוה ב"ד ואח"כ נתן אמתלא ולכן גם הרב שו"מ הסכים לאוסרה ורואה תראה שם דהרב השואל הוא היה מכוין להתירה דהאמתלא מועיל. וא"כ בנ"ד דרב המרחק ביניהם כיון שהיא רגילה עמו ולא דיימא מעלמא אפשר דהותרה לו. ועי' להרב שו"מ במ"ת סי' כ' בסופו שכ' דמה כל התרדה הזאת כיון דאשה בודקת ומזנה ולכבר נבעלה וכו' ע"ש :

באופן דיש לד להתירה. מ"מ לבי ירא וחרד עד יבא דבר המלך רבינו שבגולה **ישׁ"א** ברכה מאת ה' וה' עמו שהלכה כמותו. בהשר ה' אתו. וגור יבראל ימלא משאלותיו ויראנו נפלאות מתורתו. כ"י רלון אמן :

הצעיר **רפאל יצחק ישראל** ס"ט

~~~~~~~~~~~~

וזאת תשובתי עד"ק

אנכי הרואה את השאלה הנז"ל ואת אשר נגזר עליה מאת כבוד מע' הרבנים הגדולים עליונים למעלה רבני אלפין העי"א ומטיבותייהו וענותנותייהו דרבנן שמו פניהם לנגדי למען אחוה דעי דלימטי לי בירא מכבורא. וכשאני לעצמי מלבד כי ידענא בנפשאי ערכי עלי ועד בשחק נאמן כי לא יתנוני טרדות הזמן. וחלשות מאור עיני היא מנעתני גירסת לילה ואפילו באבוקה לפני. ואולם משום עשה דכבוד תורה דחקתי ונכנסתי לגלות דעתי הקלרה בקלר אמיץ והומר עם קג"י בעזר לורי ומגיני :

והנה לכאורה נר' דלריכה רבה להתיר בנ"ד מאחר דהכחישה לפניה בפני ב"ד והיא העזה פניה ואמרה לו תזכור יום פ' וליל פ' והוא הכחישה עד שבא הדבר לפני הממשלה. והניחוהו בבית הסוהר והוא עדיין מכחישה הא ודאי דבויא אנפשיה ח"ד וכמ"ש מרן בשלחנו הטהור אה"ע סי' ד' ס"ק ז"ך גבי ארוס וארוסה שנתעברה וכו' יע"ש והאמתלא שנתן המשודך דנ"ד כי מפני הבושה ופחד העונש היה מכחישה והנה אחר מעשה רב כזה שעמדו לפני ב"ד והכחישה גם הוליכוהו לבית האסורים והוא בהכחשתו עמד שם ימים מספר עד אח"ך שהודה נר' דל"מ שוס אמתלא וכמ"ש ה' מהרימ"ט ז"ל בתשו' לאה"ע סי' א' ואסיק להלכה דכיון דשויא אנפשיה ח"ד ועשה מעשה שהאמין להעדות שהעידו על אשתו שזינתה ופירש ממנה והלך לבית אחיו הא ודאי ל"מ האמתלא וכ"ש שאח"ך גירשה יע"ש דמוכח מדבריו שמפני שהלך לבית אחיו ליכן הויא מעשה רב ול"מ האמתלא ולא יוכל להחזירה והמעשה שעשה שהחזירה עפ"י השופט שלא כדין עשה ולריך לגרשה יע"ש. והרב מהר"י בשאן ז"ל בתשו' סי' פ"ו פליג עליה והאריך למעניתו ואסיק שמותרת לבעלה ומה שעשו הב"ד והכריחוהו לגרש לא יפה עשו וגם מה שגזרו אחר שהחזירה שיגרשנה עשו שלא כהוגן כשיעש"ב. הלא דעינינו הרואות להרב מהר"י בשאן ז"ל שחתם על מה שפסק ה' מהרימ"ט ז"ל והסכים עמו וגזר ע"כ הב"ד שחייבים לפסוק כמו שגזרו הממונים כמו שיעש"ב. כנר' שנתרלה עמו ודיברו פה אל פה וחזר בו והסכים לדברי ה' מהרימ"ט ז"ל וא"כ נמלינו למדין דהאמתלא ל"מ מידי וכבר שויא אנפשיה ח"ד וחייב להוליאה :

ברם לנו לדעת אם חובא רמיא על הב"ד לכופו להוליאה או לא. ומלאתי ראיתי להגאון הר"ד טעבל מברהד ז"ל הוב"ד בס' פני אריה סי' ל' בנשאל באחד שבא לפניו ולפני הב"ד ואמר שהוא ראה בעיניו דרך חור אחד שאשתו זינתה עם בנו ונשבע על זה ואחר החקירות שחקרו דבריו היטב אסרוה עליו ואחר איזה ימים בא לב"ד ואמר כל מה שדברתי על אשתי ועל בני הכל היה שקר גמור ואני מבקש תקון על שנשבעתי לשקר ורולה להחזיר את אשתו וכו' והשיב הרב ז"ל דאף דשויא אנפשיה ח"ד מ"מ הב"ד יאמרו לו אם דבריך הא' אמת חובה עליך לגרשה ואסורה עליך ואם האמת שדבריך האחרונים הם אמת הקולר תלוי בלוארך ומותר אתה להיות עמה. והכריח כן מדברי הרמב"ם ז"ל בפ' כ"ד מה' אישות ה' י"ז שכתב וז"ל מי שראה אשתו שזינתה או שאמר לו אחד מקרוביו או מקרוביה שהוא מאמינם וסומכת דעתו עליהם שהוא אמת בין שהוא איש או אשה האומר כיון שסמכה דעתו עליהם הרי זה חייב להוליאה ואסור לו לבא עליה וכו' ובה' י"ח כ' וז"ל אמרה לו אשתו שזינתה תחתיו ברלונה וכו' ואם היה מאמינה וסומכת דעתו על דבריה הרי זה חייב להוליאה ואין ב"ד כופין את האיש לגרש את אשתו בדבר מדברים אלו עד שיבואו ב' עדים ויעידו שראו שזינתה אשתו בפניהם ברלונה ואז כופין אותו להוליאה עכ"ל יע"ש וכ' ה' הגאון הרד"ע ז"ל אח"ך וז"ל וביאור דבריו נ"ל דהא דאמרי' בכ"מ שויא אנפשיה ח"ד אין הכוונה אפילו אי ידעינן בבירור ונגלה לעין כל שהדבר הזה הוא מותר מ"מ אסור עליו ושויא אנפשיה ח"ד שאסר על עלמו דבר שמותר באיסור קונם וזה רחוק מן הדעת אבל הכוונה באמרינו שויא אנפשיה ח"ד היינו בדבר שדינו גלוי לכל רק מתחזק אללינו הדבר עד השתא להיתר וא"כ אין מהנמנע לומר שנסתרה החזקה והדבר באמת אסור השתא רק שלוותה התורה לילך בתר חזקה מבו"ה אם אחד אמר יודע אני שהדבר אסור אנו מורין לכ"ע להיתר דאנן שמכינן החזקה אבל לא להאומר אסור כיון שאמר שיודע בבירור שהדבר אסור ושמא האמת אתו וכיון שאללינו קרוב הדבר להיתר אין הב"ד מחוייבים רק לאמר לו אם יודע אתה שהאמת אתך הדבר אסור לך ולפי"ז אם חוזר ואומר שקר דברתי ג"כ אין על הב"ד חיוב רק לאמר לו אם יודע אתה שדבריך הא' אמת הם. הדבר אסור לך אבל אין אנו יכולים לכופו שהרי הוא אומר יודע אני ששקר דברתי ומאחר שאנו מסופקים אם דבריו הא' או האחרונים אמת ובין כך ובין כך הוא משקר. די לנו שלא להורות לו היתר בפירוש דשמא דבריו הא' הם אמת מבו"ה אין הב"ד נזקקין לו והקולר תלוי בלווארו ומב"ה שפיר פ' הרמב"ם ז"ל ואין הב"ד כופין אותו להוליאה וכו' ואפי' בלא שום אמתלא. וע"ש שהאריך הרחיב הדברים וה' פני אריה ז"ל בסי' ל"א ל"ב ל"ג ל"ד חלק עליו והקיפו בחבילות ראיות ובפרט בסי' ל"ג בדין שויא אנפשיה ח"ד דלא כהגאון הרד"ע ז"ל והגאון הנז' בסי' ל"ת חזר ותיזק דבריו דזהו ד' הרמב"ם ז"ל יעש"ב כי אי אפשר להעתיק הדברים הארוכים. וע' להגאון נודע ביהודה מה"ת בתשו' אה"ע סי' י"א בנשאל שאלה זו יע"ש :

שוב ראיתי לה' בית מאיר ז"ל בח' אה"ע סי' קט"ו שהביא למהר"י הלוי ז"ל אחיו של הט"ז ז"ל דס"ל דהנכון כדעת הרמב"ם ז"ל ופליג על הרא"ש ז"ל בח"א סי' כ"ה דס"ל דלריך הב"ד לכופו

לגרשה
~~~~~~~~~~~~

ותמיד הוא יוצא ובא בשביל צרכי הבית ולכך האמינתו ללכת עמו בעגלה לרופא אחר מובהק וזו טענה אלימתא כמ"ש הפוס' אם תרצה עצמה ותנה אמתלא לדבריה נאמנת :

אמנם עדיין לבי מהסס בזה במה שהלכה עמו בעגלה אפשר דזה נקראת יחוד וכיון שנתייחדה מרצונה שוב אין לה טענת אנוסה וזה טענת רבינו שמחה בההיא דפ' נערה וכי נשי דגנבי גנבי וכו' :

ובציפיתנו לפינו להרב מורם ז"ל בא"ה סי' קע"ח ס"ק ג' בשם י"א וז"ל אשה שנתייחדה עם אנשים בדרך ובאה ואמרה נתייחדתי ונאנסתי י"א דנאמנת במגו דאמרה לא נבעלתי וי"א דאבדה מגו שלה הואיל ונתייחדה שלא כדין :

והנה דברי רמ"א הנז' הם דברי המרדכי הביאם הרב מהר"ם אלשקר בת' סי' נ"ד והוכיח מהם דהמרדכי פליג על ס' הי"א קמא דמתירין בטוענת נאנסתי ולפי דעת רמ"א ז"ל נראה דלא פליג המרדכי עליהם שהרי בסי' ס"ח סעי' ז' פסק מור"ם ז"ל כד' הריב"ש והטור ובסי' קע"ח ס"ק ג' פסק כדברי המרדכי אכן יש לחלק בין היכא דאית לה חזקת כשרות כההיא דסי' ס"ח סעי' ז' ובין היכא דליכא כההיא דסי' קע"ח דע"י היחוד שנתייחדה איבדה חזקתה. התלו"ש מן המחוב'ר בנד"ד אי הליכת העגלה נחשבה יחוד וכיון שנתייחדה מרצונה שוב אין לה טענת אנוסה :

אכן לעומת זאת הטענה הרואה דברי הרב פ"ת בא"ה סי' קע"ח ס"ק י"ב על י"א תנינא וז"ל הואיל ונתייחדה וכו' עיין בס' בית מאיר שכ' דבמרדכי מבואר שהר"ש אסר אפי' אם גם היחוד לא הוה ידוע אלא מפיה אך דעת המתירין הוא אפילו היו עדי יחוד דכיון דאין אוסרין על היחוד שוב נאמנת במגו דלא נבעלתי ומשמע נמי דרבו המתירין. וטענת רבינו שמחה שם דכיון שנתייחדה מרצונה שוב אין לה טענת אונס וכו' לע"ד כבר מיושב בדברי ראבי"ה במרדכי שם כו' עי"ש והנה מ"ש דבמרדכי מבואר שהר"ש אסר אפי' כו' המעיין במרדכי שם בכתובות בפ"ב יראה דהאמת כן הוא שבמעשה היה שלא היה עידי יחוד ואעפ"כ ר"ש אסרה אך לא אסרה לחלוטין רק להמתין אולי יבואו עדים וכתב דדוקא גבי שבוייה הקילו שלא נחקור אחר העדים וכו' עי"ש ומשמע מדבריו דאחר שהמתינו זמן הראוי ולא באו עידי יחוד באמת מותרת גם לרבינו שמחה וכן מצאתי בתשו' נו"ב סי' ע"א שכתב דהיינו דוקא בים עידי יחוד כמבואר במרדכי בהדיא שדעה שניה לא התמיר כשאין עידי יחוד אבל בנ"ד שכל בני העיר כאן ולא נמצא עידי יחוד כלל פשיטא שמותרת וכו' יע"ש וכ"כ בנו"ב תנינא סי' כ"א בתוספת באור בנדון שנשאל באשה אחת שהודית לפני בעלה דרך הבו' שהלכה בדרך עם בחור אחד ובמלון בדרך נאנסה ממנו וכ' הא ודאי שאם בעלה אינו רוצה להאמינה כלל וחיים שמא עיניה נתנה באחר הרשות בידו אלא דאם בעלה יודע בודאי שהוא אהוב לה ואינו מסופק בה כלל שרצונה להפקיע עצמה ממנו וא"כ אין היתר מלד ענ"ב אם היא מותרת מטעם אונס לישראל מיפרא שרי הנה אם זה שנתיחדה עם הבחור אין ידוע לנו כלל רק מפיה הא ודאי הפה שאסר הוא הפה שהתיר ואין בזה פלוגתא והב' דעות שהביא רמ"א בסי' קע"ח ס"ג הוא בידוע שנתייחדה וכו' ואף שבעובדא דא במרדכי לא היו עידי יחוד לפנינו מ"מ הרי באמת לא לחלוטין אסרה רבינו שמחה שם ולא להחמיר אלא להמתין אולי ימצא עדים והיינו בשם שתכף שבאה מן העיר אחר הבעילה באה לפני רבותינו בזה שייך לחקור אבל בנד"ז שלפי הנראה כבר הוא זמן רב ראוי לחקור האשה מאיזה עיר הלכה עם הבחור וכמה זמן עבר ונראה אם אפשר לכתוב שם לחקור אם ימצא עידי יחוד (כי תחלת הליכתה בדרך עם הבחור לחוד הוא יחוד) אז תלייא בהני שתי דעות שהביא רמ"א שם אבל אם לפי האומד לא ימצא עדים לא שייך להמתין ומותרת לכ"ע עכ"ד ע"ש עוד ולכאורה נראה וכו' וא"כ שפיר יש להאשה מגו גם על היחוד ע"ש ודו"ק עכ"ל הפ"ת ע"ש :

למדנו מן האמור לענין דינא לד' רבינו שמחה וכו' שאם לא ימצא עדים לא שייך להמתין ומותרת לכ"ע וכ"ש בנד"ד אפי' אם נחשוב הליכת העגלה נקראת יחוד היחוד לא הוה ידוע לנו אלא מפיה ועוד שמנה חדשים המתינה ולא באו עדי יחוד בנד"ד כ"ע יודו שמותרת ועדיפא מינה כיון דקי"ל אין האשה נאסרת אלא בקנוי וסתירה לא כל כמיניה לאוסרה עליו מספק ומותרת לכ"ע ואפשר גם כ"ע יודו דהליכת העגלה לא שמה יחוד מכמה טעמים וקצרתי :

ומסתבל הוינא להרב נו"ב תנינא סי' י"ח והביא דבריו הרב פ"ת בא"ה סי' קע"ח סק"י במעשה שאירע בכפר אחד שיצא קלא בישא על א"א ע"י נכרית אחת שאמרה לפי תומה שראתה מעשה אישות בין האשה ובין זקינה של האשה וכאשר נקראה הנכרית להשררה שתגיד מה שראתה השיבה שלא ראתה שום דבר כיעור רק מה שהיו יחד בחדר אחד אח"ך בא בעלה וחקרה והבטיחה שלא יבגוד בה אז הודית בפניו ובפני אחרים וכך אמרה שביום ההוא שאמרה הנכרית שראתה מעשה אישות לא עשה הזקן מעשה רק אחזה בין זרועותיו שלא ברצונה. אך בחדש אלול העבר היתה היא יולדת והזקן הנ"ל היה באותו פעם בכפר הלז וקודם אור היום השכים בבוקר כי ידע שאין בעלה בביתו ובא הזקן לביתה ובא עליה באלמות ובחזקה והיא צעקה אבל לא היה קולה נשמע מפני חולשת הלידה. ושאלוה העדים למה לא עמדה נגד הרשע הזה למלחמה בכל דבר המוסיע להושיבה שסברה בדעתה שאם תעשה בגופו חבורה או חבלה יוחשב לה לעון. כי הוא זקינה אבי אביה. והיא אומרת לבעלה אם אתה רוצה לגרשני הרשות בידך והבעל מאמין לדבריה רק בא לשאול אם היא מותרת לו או לאו :

והשיב ע"ז באריכות ותורף דבריו דמלד מדותה של הנכרית ודאי דאין שום חשש לאסרה וכו'. אבל האשה בחז"ה עומדת וכו'. וגם מלד הודאת האשה בעצמה הא ודאי שאם נאמין לה בכל דבריה אנוסה גמורה היא לפי דבריה. שצעקה ואין מושיע לה מחמת חולשתה בעת ההיא. ואף אם היה אפשר בתגלל ע"י מכות ופצעים שתעשה בו עכ"ז מועיל אמתלא שלה שסברה שאינה רשאי לחבל בו וכו' וכו' באופן שלפע"ד זהו אונס גמור ולא לרצון. וכ"ש בנדון דידן שהיתה מחוץ לעיר במקום רחוק מרחק רב. ואפילו צעקה הנערה ואין מושיע לה ככז"ל שזה ודאי אנוסה גמורה ולא לרצון. ודו"ק :

ותבט עיני לה' ח"ל ז"ל שאלה קמ"ה וקמ"ו בענין האשה שזנתה בעיר וכו' והעלה דאפי' בעיר היא נאמנת לומר נאנסתי דמי יאמר לא צעקה שאני אומר דבלילה הוה והשכנים ישנים ואין עונה ואין קשב. גם אפשר שהיתה במרחק מקום שכל הצועק אינו נענה. או באופן אחר שאין ידוע לנו מציאותו. היאך נאמר שלא צעקה ואפשר שצעקה והיה כאוב מארץ קולה ולא נשמע בין החיים והרי טוענת שצעקה וצווחה ככרוכיא ואין שומע לה יעו"ש באורך. דון מינה לנ"ד

ובכתה לנגדם וספרה להם כל המאורע והביאוה לביתם ואנשי השררה עמדו על דין זה ע"י עדים בשבועה בחקירה ודרישה כמו שמונה חדשים. והוציאו המשפט לאור שדבר זה נעשה באונס בע"כ במקום רחוק מן הישוב שאפילו תצעק אין מושיע לה וגם נתייראה לצעוק מפני חמת החרב אשר שלפו עליה ושנים תפשו ידיה ורגליה ואחד בא עליה באונס מתחלה וע"ס וטמאה. ואנשי השררה תפשו הגוי המוליכה הנז' בבית הסוהר ודנו אותו ליאסר חבוש בבית הסוהר ארבעה שנים בקושי העבודה כמנהגם הואיל ונתברר להם ע"פ טענותיה והעדים שהעידו שהיא אנוסה. וזה שהיה מדבר עמה ברה"ר הוא שהוליכה לאותו הבועל והמרה האנוסה הנז' כי ביום י"ג לח' אדר שנת התרכ"ג שעת מנחה יצאה מן הבית ללכת אצל הרופא וזה הגוי מיה בן שיך אדם הנז' בן בעל הבית שלהם אמ"ל אנה תלכי וא"ל אל הרופא. והוא ענה וא"ל יש בכאן רופא אומן ובקי התלכי עמי אצלו. והיא הלכה עמו בעגלה והוא הוליכה למקום רחוק מן הישוב והניחה שם אצל גויה אחת זקנה ואמ"ל שבי בכאן אני הולך להביא הרופא הלך והביא שני גוים ותפשוה כנז"ל ונתעלל בה האחד מהם באונס מתחלה ועד סוף דוקא פעם אחת ולכך חבשו אותו ארבעה שנים ע"י המלכות הנז' והארוס שלה עזרא הנז' לא היה בעיר וכאשר בא לעיר ושמע כדברים האלה ולא חש להם וענה ואמר חפלתי לקחתה ואי אפשי לגרשה ואין לבו נוקפו והוא מאמינה אבל היא לא רצתה לינשא לו עד שמנה חדשים או יותר ולא עלה בידו לכנוס ואזי בעל כרחו שלא בטובתו גרשה בגט כשר כדת משה ויש' והיא נתנה הוצאת הגט כנודע. וגרשה סתם ולא אמר לה בשעת נתינת הגט מפני כך אני מגרשך ולא שוייה אנפשיה חתיכה דאיסורא :

שוב אחרי כן נכנסו מתווכי השלום בניהם ועשו שלום להחזיר גרושתו ועשו שדוכין וכתבו על הנייר כל מי שימרה יתן קנס אלף רופייא. ועתה באנו לפרק השואל אם כפי דין תוה"ק מותר להחזיר גרושתו או לאו :

תשובה אנא דאמרי כי יפלא בעיני כל חכם לב שאול ישאלו מי הוא זה ואי זה הוא אשר מלאו לבו לגשת להבין ולהורות את החקים ואת התורות קטן שלא הגיע להוראה גם אנכי ידעתי ערכי עלי וידענא בנפשאי דלא ידע לכוין אימרא ומכ"ש לישא וליתן בדבר הלכה כי חסורי מחסרא בדעת ובבינה ואולם גדולה תשו' כך היא דרכה של תורה ואני לא אמנע עצמי מלכתוב מה שתעלה מצודתי ידי יד כהה ואלקטה באמרים שנים שלשה גרגרים. ואני אל אלק'ים אקרא יהי בעזרי להבין ולהורות כדת וכהלכה לבלתי אטה ימין ושמאל מאמתה של תורה :

ואען ואומר מה שכתב מרן ז"ל בשה"ט בח' אה"ע סי' ו"ו סעי' י"א וז"ל אשת ישראל שנאנסה אף על פי שמותרת לבעלה אסורה לכהונה עי"ש. וכתב הבאה"ט ס"ק כ' וז"ל שנאנסה כל שתחלת ביאה באונס אף שסופה ברצון הויא כנאנסה עכ"ל. ועיין בתשו' נודע ביהודה תנינא סי' ק"ן דגם אם האשה עושה מעשה בסוף ביאה דהיינו שמהדקת עצמה אפי"ה הויא אנוסה שיצר אלבישה ויצר אנסה. היפך דברי מהרש"ל יע"ש. ועין רואה להרב פ"ת סי' הנ"ז שכ' וז"ל עיין בנו"ב תנינא ס"ס כ"א שכ' וז"ל ומה שנסתפקת איך שייך להאמינה שנאנסה כיון שנבעלה בעיר ולמה לא צעקה. הנה אומר לך כלל גדול בזה היכא שעדים רואים מרחוק שהיא נבעלת ואינם יכולים להשיג בשכלם אם היא מתרצית או באונס. ועכ"פ רואים שהיא אינה מתלחמת נגדו אז אעפ"כ בשדה אנחנו אומרים שהיתה באונס והא דלא נתלחמה נגדו לפי שהרגישה בחלישות כחה שאין בכחה להלחם ומתייראית שיהרגנה ולצעוק אין כאן שייכות שהרי היא בשדה. אבל בעיר בודאי נתרצתה מדלא עמדה לנגדו בכל כחה שלא להניחו לבעול ואין ללמד זכות שידעה שהיא חלושה ולא תועיל במלחמתה דא"כ היה לה לזעוק אל אחרים שיושיעו לה אבל במקום שהיא אומרת שהיתה מתגברת נגדו בכל כחה מתחלה ועד סוף אף שהיה בעיר אין ראיה שהיתה מפותה דמה שלא צעקה הוא מפני שהיתה סבורה שאינה צריכה תשועת אחרים שבטחה בכחה ואף שעל סוף ביאה אין זו אמתלא כיון שראתה שהוא גבר אלים ובא עליה היה לה לזעוק מ"מ אין זה מועיל לאוסרה שאפי' אם נתרצית ממש הרי תחלתה באונס וסופה ברצון מותרת לבעלה ישראל דזה מחשב אונס ולכן אם האשה הזאת (בנדון דידיה) אומרת בברי שנתלחמה נגדו עד הכנסת האבר והיתה סבורה שיהיה בכחה למנעו עד שהכנים היא מותרת לבעלה ואינו מגרע מה שלא צעקה ושוב מצאתי כן בפירוש הרמב"ן על התורה פ' הנא יע"ש עכ"ל :

הרי מוכח מפסק הגאון הנז' ז"ל דאף שנבעלת בעיר ואומרת היא שהיתה אנוסה נאמנת לבעלה ישראל כל שכן בנד"ד שהוליכה מרחק רב מן הישוב ואמרה היא ששלף עליה חרבו ותפסוה שנים בידיה ורגליה כנז' וכן מהעדאת העדים שראוה בוכה ומבכה ושלחה רק לאחיה לבוא אצלה להצילה אין לך אונס גדול מזה וגם הגוי נתפס בבית האסורים מפני האונס ולא טען שהיא באה עמו ברצונה ולא טען כלום והודה לטענותיה ונגזר דינו ליחבש ארבעה שנים בקושי העבודה כנז' ואף לדברי הרב מהר"מ אלשקר ז"ל סי' ל"ד שכ' מדברי כמה פוס' ראשונים דהנבעלת בעיר אין סומכין על דבריה שהיא אנוסה עד שתביא ראיה ששלפו עליה חרב או סתם פיה וכו' יע"ש בנד"ד יודה שהיא האנוסה רחוק מהישוב ומהיכן תביא ראיה להעידה ואפי' תחיל הזעק בחבליה אין מושיע לה כמו בשדה ממש. ולא ראי זה כראי זה וכ"ש בנד"ד הזקנה הגויה נתנה עדותה בפני השררה שבאו שנים ותפשו ידיה ורגליה ושלפו עליה חרב ונגזר דינו ליחבש ד' שנים בקושי העבודה כנז' ודאי כל הפוס' בנד"ד יודו שהיא אנוסה גמורה ומותרת לבעלה ישראל :

ועיניך תביט להרב מורם ז"ל בשה"ע סי' ס"ח ס"ז שכ' באשת ישראל אם מתרצה עצמה ואמרה נאנסתי נאמנת בשם הטור יעו"ש והיא סברת רבינו יונה וסייעתו :

וראה ראיתי להגאון נודע ביהודה תניינא סי' י"ד והובאו דבריו בפ"ת סי' הנז' ס"ק ז' בההיא עובדא באשה שהלך בעלה למרחוק וכמו שנה ומחלה שנפרד ממנה בעלה ילדה וטענה בפיה שנאנסה מאיש רשע ופרוץ בעריות משכני עמנו יען כי בעלה עוזבה בבית דירה רחוק מן הכפר ואין אתה בבית כ"א בת קטנה. אם מותרת לבעלה ישראל. ולידד להתיר כרבינו יונה וסייעתו דטענת בריא מותר אפילו בחד ספק וכן ליין לה' בתשובת ברית אברהם סי' מ"ת או' ג' ושוב חקר עוד לומר דגם הרמב"ם ז"ל ס"ל כן ושלא כדברי המגיד משנה שם והאריך בזה והעלה שאם בעלה מאמינה ואין לבו נוקפו כלל כי היא מוחזקת אצלו לצנועה יכול לסמוך על רבינו יונה וסייעתו והיא מותרת לו יעוש"ב :

ומה שהיה מדבר עמה בר"ה קודם וכו' הרי היא טוענת ואומרת מפני חמת שהוא בן בעה"ב ותמיד

שכ' ומיהו נר' לקיים דבריהם אעפ"י שקיים דבריהם אין סברתו כן כמ' התו' שכ"כ בתי' ואין שום זכר לדברי ר"י כלל וכו' גם מורי הר' כ' שראוי לחוש ולהחמיר עכ"ל. גם הרמב"ם ז"ל נראה דס"ל כן כמ"ש הר' בפי"ח מה' א"ב ה' יו"ד ויש מן המפר' חולקים בזה ואומרים דלענין איסורא בכה"ג דליכא אלא חדא ספיקא אסורה היא ואין משגיחין על דבריה וזה נר' דעת רבינו עכ"ל. והוכחת הה"מ היא מדסתם רבי' ולא פי' מה היא טוענת משמע דאפילו טוענת בברי נאנסתי אסורה מט' דליכא אלא חדא ספיקא ועי' להרב מש"ל שם שכ' ומדברי הירו' יש להוכיח כן מדאמרי' עלה דהך דבוגרת ואתייא כהך דתניא הנושא את האשה ולא מצא לה בתולים היא אומרת משארסתני נאנסתי וכו' הדא דתימא לכתו' מנה אבל לקיימה אינו רשאי משום ס' סוטה עכ"ל. ולא זכיתי להבין איך מייתי ראייה להר"מ מהך דירוש' דתלמו' דידן פליג עלה וס"ל דמותרת לקיימה משום דאיכא ס"ס ס' תחתיו וס' באונס והרמב"ם ודאי כתלמודא דידן ס"ל. ואולי עיקר ראייתו הוא מט' הירוש' דאסר מפני דליכא אלא חדא ספיקא להרמב"ם דס"ל דבחד ס' אסורה ואפ"ג דבעיקר האי דינא הר"מ כתלמודין ס"ל מט' דליכא הרי ספיקי ועי' להרדב"ז ז"ל בישנות סי' קע"ה שכ' אבל מה שראוי לדקדק אם האשה זאת מותרת אפילו לד' הר"מ שכ' וכו' ולא כתב הרב ז"ל מה היא טוענת משמע דבכל גוונא נאסרת אפילו שתטעון מ"ע מט' דאיהי שויתא אנפשיה חד"א יעו"ש. ולע"ד כיון דאנו מייתסים ס' זאת להר"מ מדסתם ולא פירש אין בכחנו להעמיס דגם בטוענת מ"ע דאיכא תרי ספיקי ס"ל דאינה נאמנת ואולי טעמיה דהרדב"ז הוא מפני שראה להר"מ בפי' המשנה רואה מדברת וכו' שכ' וממה שאתה צריך לידע שהכהן אם אירס בתו' וכו' וטוען שלא מצאה בתולה הרי היא נאסרת עליו וכופין לגרשה דשויא אנפשיה ח"ד עכ"ל מדכתב כן אחרי מתני' דהיא אומרת מ"ע אני וכו' משמע דבאשת כהן אפי' טוענת בברי מ"ע אני מ"מ אסורה עליו והן הם דברי הרב ר"ע מברטנורה שם בכתובות מ"ז שכ' בד"ה נאמנת ומ"מ אם אשת כהן ולאחר זמן האירוסין כשנשאה ט' דרוסת איש מפקינן לה מיניה דשמא לאחר שאירס אותה נבעלה ומכי אמר דרוסת איש את שויית אנפשיה ח"ד ואפילו נבעלה וכו' יעו"ש וכן נראה כו' הה"מ ז"ל שהק' וככר שאלו למה אמרו שאין כאן ס' אחד והלא שמא מ"ע ויש כאן שני ספקות ותי' שמ"ע אינו מלוי ואין חוששין ע"כ שר"ל דאפי' טענה מ"ע אני אין חוששין לו דהא קו' זאת היא לס' הי"א שכ' לעיל מיניה והי"א הנ"ל ס"ל דאפי' טוענת מ"ע אני אסורה כמו שנראה מריהטת דבריו דבתחי' כ' דברי המתירים כשטו' בשתיהן מ"ע אני וע"ז כ' ויש מן המפ' חלוקים בזה וע"ז הוק' לו והלא שמא מ"ע וכו' ותי' דאינו מלוי וכו' ומ"ש שמא ר"ל אפילו דאינה נאמנת בט' מ"ע לדידן מספ"ל שמא מוכת עץ היא. ועי' להרב הוי"ט ז"ל שכ' נמלא דברי הר' דחוין שאם יאמר דמ"ע לא שכית ק' הא דתוס' בפ' א"כ. ואם יאמר כפי' ר"ת הרי דחוי מדהר"ן וגם כפי' התוס' אי אפשר דהא הכא בטו' מ"ע היא עכ"ל וקו' זאת שייכא טפי על דברי הה"מ שכ"כ בפי' ועי' להכנה"ג. בסימן ו' מה שפלפל בזה :

גם בד' מרן ז"ל איכ"ל מדסתם בסי' ס"ח וכ' אא"כ קבלה אביה קי' פחותה מב"ג שנים וי"א ולא פי' מה היא טוענת משמע דס"ל כהאוסרים בחדא ספיקא אפילו דטו' בברי נאנסתי וכן נראה שהבין רמ"ה ז"ל בכונתו מדהגיה ע"ד הנ"ל וכ' וי"א הא דנאסרה וכו' אבל אמרה נאנסתי נאמנת ועי' להרב ויאמר יצחק ז"ל בסי' קל"ב שכ' איברא דמלינו למרן בב"י וכו' וכיון שמרן ז"ל הביא דברי הה"מ ולא הכריע כאחד מהדעות נראה דדעתו לחוש לחומרא דמסתמא אזיל בשיטת הרמב"ם ז"ל שהוא מהמחמירים כמ"ש הה"מ לדעתו ז"ל וכ"כ מפשט דבריו בש"ע שסתם וכו' ולא חי' בין מכחשת או טוענת שנאנסה תחתיו עכ"ל וע"ע להכנה"ג אה"ע סי' ו' הגהב"י ס"ק כ"ז שהביא דברי רמ"א שכ' בתשו' ואע"ג שכ' המ"מ שיש חולקים בדבר מ"מ ראוי להחמיר באיסור דאורייתא עכ"ל :

ואעפ"י דרבים הם ראשונים כמלאכים ז"ל ורבני האחרונים ז"ל דס"ל להתיר ה"ה ר' יונה שכ' הרא"ש והמ"מ כ' שזה ד' הרמב"ן והרשב"א והר"ן ז"ל הביא ראיה להתיר מהירוש' דאמרו התם שניהם מודים שהפ"פ כלומר במשנתינו שהיא סו' ברית משארסתני נאנסתי או מ"ע מש"ה נאמנת ע"כ וכן הוא לשון ריא"ז שם שכ' אימתי הבעל נאמן בטענתו כשהוא טוען ע' ברי וכו' אבל כשהיא טו' ע' ברי תחתיך נאנסתי או שטוענת שנעשית מ"ע היא נאמנת אפילו שהיא טו' ע' ברי והוא טו' ע' שמא ומותרת לבעלה ואפילו כהן עכ"ל. וכ"ד הרא"ה ז"ל והרדב"ז ז"ל שם שכ' שהריב"ש ורוב האחרונים ס"ל כן ועי' בס' הגאון מחנה אפרים ז"ל בסו' הספר תשו' למהרמ"ך ז"ל שכ' נקוט מהא שהריטב"א והי"א והרב דון וידאל ז"ל מן המתירין גם הטור ורי"ו התירו ע"כ :

ובידינו להמעיט ס' הפוס' שכתבתי למעלה דס"ל לאסור דהירוש' אפשר לפ' כפי' הפ"מ וכמ"ש במראה הפנים בד"ה תמן שניהם מודין דסתמא דהירושלמי פליג אר"א וס"ל דכל שהיא טו' ברי שנאנסה אע"ג דליכא אלא חדא ס' שמא באונס וליכא חזקת היתר דאונס קלא אי"ל אפ"ה נאמנת דאלים ברי שלה וכו' ודברי הרא"ש איכ"ל אחר שחזר וקיים דבריהם ס"ל כן להלכה ועי' בס' מח"א הנז"ל בתשו' מהרמ"ך שכ' עפ"י ב' עדים בקיאים במילים טפי אנו חיים וכם הטור בסי' ס"ח ורי"ו תלמידו שהבינו שהסכים הרא"ש עם ר"י להתיר ובד' הרמב"ם איכ"ל כמ"ש הגנוב"י שם בסי' י"ד ע"ד הרה"מ. ואני עפר תחת כפות רגליו ואמנם בדבר זה יסלח לי ולע"ד אין מזה ראיה שהרמב"ם אין דרכו להביא מה שאינו מפו' בבבלי וירוש' וכו' אפילו הכי אם יהיה הדין ההוא ברור מתוך הוכחה גדולה וכו' וא"כ אין מהרמב"ם ראיה לא לאסור ולא להתיר ואדרבא אמינא שמדברי הרמב"ם יהיה מוכח שד' להתיר עכ"ל. והרדב"ז ז"ל נמי כ' ע"ד הה"מ הנ"ל ק"ל טובא וכו' ועוד שהוא עושה את הר"מ חולק על כל האחרונים ואי איתא לא הוה שתיק הר"ן והריב"ש שהם אחרונים טפי לומר שהרמב"ם חולק לפיכך אני אומר כי ס' הרב ז"ל כס' האחרונים וכו' יעו"ש. גם הרב מהרימ"ט ז"ל נראה דהדר ביה ממ"ש בחי' שכן באה"ע בתשו' סי' י"ו כ' וז"ל דמספיקא לא מרעי' חזקתה בין לענין ממונא ובין לענין איסורא דקי"ל כר"ג ור"א דנאמנת אע"ג דאונס ומ"ע לא שכיח. והא דאמרי' האומר פ"פ וכו' כ' ר"י וכר"ן וכו' אבל בהומרת התתיך נאנסתי או מ"ע לא מיתסרא וכו' והביאו מירוש' וכו' וכן הביאו הה"מ משם הר"מ והרשב"א ז"ל עכ"ל. הרי דאסיק להלכה כס' המתירים. ומ"ש מהרמ"ך שם בס' מחנ"א ואף שבתשו' הנז' לא הזכיר להאוסרים כפי הנראה לא נדפסה כל התשו' כי לא באה שם התימתו והו

דג"ר

לנ"ד שהיתה רחוקה מן העיר אזי ברור אפי' לסברת החולקים עליו בזנתה בעיר וכו' אבל בנדון כזה אין שום חולק כמ"ש הרמב"ם סתם שדה אנוסה עד שיביאו עדים שהיתה מפותה ודו"ק :

גם מטענין החזרת גרושתו הוא כפי מ"ש מרן ז"ל בשה"ע אה"ע סי' יו"ד סעיף י"ג וז"ל המוציא אשתו משום ש"ר וכו' הרי זה לא יחזיר ויש אומרים וכו' ויש אומרים וכו' וכתב שם הרב פ"ת סי' הנז' ס"ק ד' וז"ל עיין בס' ישועות יעקב שכתב דבתשובת מהרמ"ב סי' ל"ד כתב דרוב הפוס' הסכימו דסתמא מותר להחזירה וכן נדון לדינא עכ"ל עי"ש :

וחזה הוית להרב מהר"מ אלשיך ז"ל בתשו' סי' ע"ח ובס' כנה"ג הביא דבריהם הבאה"ט סי' הנז' סעיף הנז' ס"ק ד' דאע"פ שמקודם נתינת גילה דעתו שמפני כך מגרשה ובשעת נתינת הגט לא אמר לה משום וכו' אלא סתם אפי"ה יכול להחזירה כ"ש בנ"ד דמתחילה לא רצה לגרשה בשום אופן ואח"ך בעל כרחו גרשה והיא נתנה הוצאות הגט ולא אמר משום כך אני מגרשך פשיטא ופשוט דיכול להחזירה כסברת הפוס' ולא יש שום פקפוק כלל :

המורם מכל האמור שהארוסה הזאת הנז"ל בנד"ד שמותרת גמורה לבעלה ומותר להחזירה לכתחילה כפי דעת הפוס' ז"ל וכנז"ל וצור ישראל יצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות וינחנו במעגלי צדק למען שמו :

הצעיר **נסים אלישע אליהו זבריה** יצ"ו

חזן ק"ק כנסת אליהו פה במבי יע"א.

וזאת תשו' ידי"ן הרב אביר יעקב מאיר הי"ו על ענין הנז' .

שאלה זאת נשאל מרן מלכא הגאון המפורסם סבא דמשפטים נזר ישראל. עט"ר מו"ר עומד בפרץ ירושלם ראשון לציון כמהר"ר **ישׁ"א ברכה** יצ"ו מעי"ת במבי יע"א :

ויען עט"ר אדונינו הרב שי' לעד טרוד מאד בעניני דמתא ודשמיא פקד עלי לאמר לשנות פ' זה . ואנא עבדא פי מלך אשמור ללקט מספרן של פוסקים ראשונים ואחרונים מה שתעלה מצודתי בדבר הלכה :

הנה מע' הח' הפוסק יצ"ו הנ"ל העלה להתיר מט' מ"ש מר"ן ז"ל באה"ע סי' ו' אשת ישראל שנאנסה וכו' שמותרת לבעלה ישראל וכו' ועמ"ש הפת"ש תשו' להגאון נו"ב ס"ס כ"ה וכ"ו. וכ"ש בנדון דידן דהמעשה היה רחוק מן הישוב דיודו כ"ע דמותרת. וכ' עוד ועיניך תביט למורם באה"ע סי' ס"ח באשת ישראל אם מתרלה עצמה ואומרת נאנסתי נאמנת והיא ס' ר"י וסייעתו. ושוב נסתפק אם הליכת העגלה הוי יחוד ומורם ז"ל בסי' קע"ח סק"ג די"ח דאבדה מגו שלה הואיל ונתייחדה שלא כדין והשיב אכן לעומת זה הרואה דברי הר' פת"ש סס סקי"ב עי' בס' בית מאיר וכו' וכ"כ בנו"ב סי' כ"א וכו' למדנו מן האמור לענין דינא שאם לא ימצא עדים לא שייך להמתין ומותרת וכ"ש בנדון דידן דהיחוד לא הוי ידוע לנו אלא מפיה . ועוד ח' מו' המתינו ולא באו עדי יחוד כ"ע יודו דמותרת עכ"ל :

אף אני אענה חלקי ואומר דאם בנדון דידן נחליט המאמר כיון דנתפרסם הדבר בעודה ארוסה דנבעלה או ליכא לאיסתפוקי איסור קודם לכן נבעלה ואין כאן רק ס' אחד שמא באונס. מעתה אין לדמות נדון דידן למחלוקת הראשונים בכ' מור"ם ז"ל בס בסי' קע"ח כאשר דימה אותו הר' הפוסק יצ"ו וכתב דבנדון דידן הליכת העגלה לא הוי יחוד ועל היחוד ליכא עדים. דהאי התם דאיירי באשה בעולת בעל ויכולה להכחיש גוף הדבר ע"כ נאמנת במגו דלא נבעלתי. לא כן בנדון דידן דאיירי בנערה בתולה מאורסה לאיש ואינה יכולה להכחיש גוף הבעילה דסו"ס לכשתכנס ימצא בעלה פ"פ שוב אינה נאמנת לומר נאנסתי דלית לה מגו. ועיין להגאון נו"ב תניינא בסי' י"ד שכ' ואפי' המתירין לא התירו אלא מט' מגו ובנדון שלפנינו אין שום מגו שהרי היא הרה כריסה בין שיניה וגם ילדה לזנונים ואין בידה לומר לא נבעלתי אסורה לדברי הכל עכ"ל . ובסי' י"ח בד"ה והנה בסי' ס"ח כ' דוגמא לזה וז"ל ואפי' החולקים היינו במצא הבעל פ"פ שממילא אינה יכולה להכחיש גוף הדבר וכו' עיי"ש :

וגם אין להתיר בחדא ספקא מט' שהיא טוענת בכרי נאנסתי וכריא עדיף דהנה עומד לפנינו לחקת נביאים ראשונים ואחרונים דס"ל לאסור הס הירוש' בפ"ק דכתו' שכ' ויערב עליו המקח לית יכיל דאמר ר"א בשם ר"א מנא פ"פ אסור לקיימה משום ס' סוטה וחש לומר שמא אנוסה קול יוצא לאנוסה . ואפי' תחוש לה משום אנוסה לא ס' אחד הוא ס' אנוסה ס' פתוחה מדבר תורה להחמיר אמר ר"י ואפילו תחוש לה משום אנוסה ב' ספקות ס' אנוסה ס' אינה אנוסה ס' משנתארסה ס' עד שלא נתארסה ב' ספקות מדברי תורה להקל עכ"ל :

וביאור הירוש' עי' להרב מפל"ם בפי"ח מהא"ב והרב פ"מ שם שכתבו דס"ל להירוש' דס' אונס לא חשיב ס' דקול יוצא לאנוסה וא"כ ליכא אלא חדא ספיקא וכד"ת להחמיר ועל סתי' הירוש' מיניה וביה ממ"ש בה' ו' עי' לנו"ב שם שכ' ובזה הרווחנו שלא יהיו דברי הירוש' סותרין יעו"ש ולאייתם ממ"ש הירוש' על מתני' דמשארסתני נאנסתי הדא דתימא לכתובת מנה ומאתים אבל לקיימה אינו רבאי משום ס' סוטה ואף דתלמודא דידן פליג לירוש' הנ"ל היינו במאי דס"ל לאסור בט' משארסתני נאנסתי דלא חשיב ליה ס"ס משום דאונס קול יש לו אבל היכא דליכא אלא חד ספיקא אפי' דהיא טוענת בן ברי לא מלינו לתלמודא דידן דמתיר בפי' והרא"ש אחר כותבו ס' ר"י כ' וטעו תלמידיו לכתבו בשמו ואף דאח"כ כתב ונראה לקיים דבריהם וכו' עי' להגאון מהרימ"ט בחי' לכתובות שכ' ולא ידעתי מעיקרא מאי סבר הרא"ש שהחליט את הדבר שלא אמרה ר"י מעולם דשמותא היא ובתר הכי מינח ניחא ליה ואי מיהדר קא הדר ביה הו"ל למחוק מ"ם שטעו תלמידיו לכותבו בשמו וכו' ודברי הרא"ש מוכרחים כמ"ש ונתקיימו עוד מתוך דברי הירוש' וכ' הוא ז"ל דכן יש להוכיח דמספקא אסרינן לה ולאיהי לא נהימנא מהאשה שנתכבשה בידי עכו"ם ע"י נפשות כגון גבי דגנבי אסורה לבעלה ואפי' ישראל וכו' ועוד מדאמרי' גבי אלמנה מן הנשואין אמר רב שרירה כגון שקידש ובעל לאלתר אלמא אם שהות שתזנה תחתיו יש לחוש וכו' ועוד מדהתקינו שתכנס ליום ד' משום פתוחה מבת ג' שנים דליכא אלא חדא ספיקא אלמא אפי' אמרה נאנסתי אסורה וליכא למימר דהוצרכו לתקן לבוקקת או למתכחת דהא לא בכיח והו"ל מטעה דמטו' ועי' להכנה"ג ז"ל בסי' ס"ח הגב"י ס"ק ה'

וכו' וכ"פ מרן ז"ל שם בס"ז דאם היא אשת ישראל מותרת לו יעו"ש הרי גם כאן איירינן שטוענת משארסתני נאנסתי ולפי הודאתה אין כאן רק ספק אחד שמא באונס ואפ"ה מותרת מט' ס"ס דלדידן מספ"ל שמא לא היה תחתיו וכן תמצא הדבר מפו' בחי' מהרימ"ט לכתובות בד' נ"ב ,סו' ע"ד שכ' וז"ל ומיהו בההיא דמשארסתני נאנסתי ודאי מותרת לבעל דתרי ספיקי אית לה ואע"ג דהיא ט' משארסתני נאנסתי וליכא אלא חדא ספיקא מ"מ לדידן תרי ספיקי נינהו דאימור טוענת כן כדי שלא להפסיד כתובתה עכ"ל :

ואין לומר דדוקא במתני' דככר נשאת ובעודו ארוסה לא יצא עליה שום קול הוא דאמרי'. אחרי דלדידן מספ"ל הו"ל תרי ספיקי ומותרת לא כן בנדו"ד דהקול יוצא עתה בעודה ארוסה דנבעלה תו לא שייך לאסתפוקי דקודם לכן נבעלה דמה יתן ומה יוסיף הקול עפי מהודאת בע"ד דקי"ל כק' עדים דמי ואעפי"כ לדידן מספ"ל דקודם לכן נבעלה :

והנה מקום אתי להכרית כן בשופי מתוך הסוגיא עצמה דפ"פ דאוקמה להא דר"א באשת כהן או בקטנה דליכא אלא חדא ספיקא. ולדידן דלא קי"ל כר' יונה וסיעתו מפרשינן הסוגיא גם בטוענת נאנסתי אם איתא להא דהיכא דיצא הקול בעודה ארוסה לא אמרינן אימור קודם לכן נבעלה וליכא אלא חדא ספיקא לוקמא דיצא הקול בעודה ארוסה. ועתה כשנשאת טו' הבעל פ"פ והיא אומרת נאנסתי תחתיך דאסורה לו ומדלא אוקמה בהכי משמע דוקא בפחותה מב"ג הוא דליכא לאיסתפוקי קודם לכן דבתוליה חוזרין ועל כן אסורה אבל ביתירה על בת ג' בכל מין אופן אפי' דיצא הקול בעודה ארוסה ומודית דנבעלה אלא שהיתה באונס איכא ס"ס לדידן ומותרת וגם מסתמות לשון הטור ומרן ז"ל משמע הכי. וכן תמצא בס' מחנ"א תשו' למהרמ"ך שהבאתי לעיל שהק' להר' דון וידאל שהוכיח ממתני' דהא דאסורה בפ"פ הוא דוקא במכחישתו דלא דמי דשאני מתני' דאיכא ס"ס ספק שנבעלה מקודם וספק אונס ובכה"ג קא שרי תלמודא בההיא דפ"פ ואע"ג דהתם היא מודית שתחתיו נבעלה הא גבי פ"פ נמי במכחישתו הרי היא כמודית בתחתיו וברצון וכו' ועכ"ז קאמר תלמודא דשרייא בס"ס והיינו טעמא שלדבריה היא אומרת שבתולה היתה ולדידיה נמי כיון דאי"ל ס"ס שרייא ה"נ בההיא דמשארסתני נאנסתי שלדבריה אנוסה היתה ומותרת ואנן בדידן אית לן בה תרי ספיקי וכו' ומשו"ה שרייא עכ"ל ומהירוצו קם שכ' וז"ל משא"כ במשארסתני שהרי הודית וכו' וכן ממ"ש להלן א"כ דלא עבדי' ס' בבעילה כיון שהיא הודית בה ונק' עידי בעילה דמי כמו שהוכחנו לעיל ד' הרב וידאל והריב"ה ז"ל דאף דאי"ל ס"ס ולדבריה נמי ארוסה ומותרת מ"מ אזדא ליה חד ס' דבעילה כיון שהודית עכ"ל אין מזה סתירה למ"ש דלא כ"כ אלא להסוברים כר"י וע"כ מפרשים מתני' דמשארסתני באופן דליכא אלא חדא ספיקא דלדידהו מותרת אבל לדידן דס"ל לאסור בחדא ספיקא אף שטוענת בברי נאנסתי וסוגיא דפ"פ דאסר בחדא ספיקא והתיר בתרי ספיקי כגון שנתקדשה בגדלותה איירי בכל גוונא אף בטו' נאנסתי מוכרחים לפ' מתני' דטעמא דהתירא הוא מפני דלדידן אי"ל בה תרי ספיקי כאמור וע"ע שם להלן מ"ש בסו"ד וכן מ"ש הרב מחנ"א ז"ל בתשו' באי מילתא דס"ס לא שמיע לי וכו' הוא דוקא בנדונו דאיירי באשה נשואה והס' הב' הוא מי יימר דנבעלה וע"כ אמרי' מי דחקה לומר נבעלתי אבל בנ"ד דחקה לומר נבעלתי מפני דאיירינן בבתולה מאורסה ולכשתנשא תגלה קלונה שתמצא בעלה פ"פ והס' הב' הוא אימור קודם אירוסין נבעלה שפיר הוי ס"ס לדידן ומותרת :

ועוד אני אומר כיון דיצא קול בעודה ארוסה דנאנסה מותרת אפי' בחדא ספיקא דהנה שם בסו' פ"פ בתוס' בד"ה ואיבע"א הק' וא"ת ונוקמה בחזקת היתר לבעלה וי"ל דאנוס קלא אי"ל והשתא דליכא קול הו"ל רצון רובא ומיעוט אונס ורובא וחזקה רובא עדיף עכ"ל וכ"כ הרא"ש ז"ל בדחייתו ס' תלמידי ר"י וז"ל ואין לומר הא דלא אמרי' וכו' אבל היכא דליכא חזקה להגרע כח הברי אלא אדרבא יש חזקה עם הברי דאוקי אתתא בחזקת היתר ולדקת ונאנסה ואמרי' ברי עדיף ולא היא דאיכא הכא כנגד הברי רוב דרצון דאונס לא שכיח וקול יש לאונס ורובא עדיף מחזקה עכ"ל ועי' בש"מ לרב"א שם מינה נלמוד דאם יצא קול דאנוסה אפי' בקטנה דליכא אלא חדא ספיקא מוקמינן לה אחזקתה דהתר לבעלה ומותרת וכ"ש בנ"ד דפשיטא דמותרת :

גם מהירושלמי שהבאתי למעלה אפי' להמפ' דהירוש' פליג אתלמודא דידן הוא מפני דס"ל דס' אונס לא חשיב ס' דאי איתא דנאנסה קול יוצא לאנוסה וא"כ ליכא ס"ס משמע דאם יצא קול יודה לתלמודא דידן דניתרת מט' ס"ס ומכאן ראיה למ"ש למעלה דאם יצא קול בעודה ארוסה דניתרת מט' ס"ס דהא להירושלמי דבעי קול מוכרח דבעינן שיצא הקול באופן שמתאים עם דבריה שאומרת נאנסתי והיינו באופן שיצא קול בעודה ארוסה דנאנסה :

ועוד בנד"ד אין כאן ספק דודאי נאנסה דבשאלה כתוב שהוליכה למקום רחוק מן הישוב כמה שעות מקום שאין שם אנשים ומע' הא' הפוס' הי"ו הוכיח מתשו' הגוב"י סי' כ"א דאף שנבעלה בעיר והומרת היא שהיתה אנוסה ומותרת לבעלה ישראל וכ' וכ"ש שבנד"ד שהוליכה מרחק רב מן הישוב ואמרה היא ששלף חרבו עליה ותפסו שנים ידיה ורגליה וכן מהעדאת העדים שראו אותה בוכה ומבכה ושלחה רק לאחיה לבוא אללה להצילה אין לך אונס גדול מזה מהר"ס אלשקאר יודה בנ"ד דמהיכן תביא ראיה לדבריה ואפי' תחיל תזעק בחבליה אין מושיע לה כמו בשדה ממש וכן בסו"ד כ' אבל בנ"ד אין שום חולק כמ"ש הרמב"ם כתם שדה אנוסה וכו' עכ"ל :

ואני אומר אי איתא להא דהוליכה למקום שאין בו אנשים הלדק אתו דהרי זה שדה ממש ורבינו הטור ז"ל בסי' קע"ז פ' כהרמב"ם דכל דנבעלה בשדה הרי היא בחזקת אנוסה ועי' בכנה"ג שם שהביא להקת הפו' שאפי' לאיסור אשת איש שנבעלה מאחר או מגאוה הרה ואמרה נאנסתי נאמנת ומותרת לבעלה ישראל ועי' בס' מחנ"א ז"ל שכ' בסו"ד ואע"ג דרוב דרצון עומד כנגדה הכא בנ"ד איתרע האי רובא שראו את בית האשה והנה המקום מקום מופנה במסתרים וכו' דלפ"ז קרוב הדבר לומר דליחשיב זאת כאלו נבעלה בשדה וכו' יעו"ש :

ומה שנתייחדה עם הגוי בעגלה אין זה מבטל חזקת אונס דשדה אפי' לס' הי"א שם בסי' קע"ח דאבדה מגו שלה הואיל ונתייחדה שלא כדין ואפי' דהיחוד לא נודע אלא מפיה דדוקא התם דבטענתה נאנסתי אינה נאמנת אלא מט' מגו שלא נבעלתי בזה אמרי' דהיחוד מבטל המגו. וכיון דאין לה מגו אינה נאמנת אבל בנ"ד דבטענת נאנסתי היא נאמנת בלי שום מגו כמ"ש הרמב"ם והכנה"ג דאפי' היא הרה כל שנבעלה בשדה נאמנת לומר נאנסתי שוב אין היחוד מבטל טענתה והא ראיה

דכ"ד לא היה חשש איסור וכו' ע"כ לע"ד מריהטת לשונו דקא פסיק ותני דמספיקא לא מרעי' חזקתה וכו' ופי' סו' פ"פ בפי' ר"י מוכח דכן דעתו להתיר:

ודעת מרן ז"ל איכא לפ' כמו שפי' ד' הרמב"ם ז"ל ותשו' רמ"א שהבאתי לעיל הן נסתר מחמת מה שפסק בש"ע להתיר להלכה כהי"א דאם מתרלה עלמה ואמרה נאנסתי נאמנת. אך כל זה אינו מעלה ארוכה לנדון דידן כיון דס"ס מידי פלוגתא לא נפקא. ובפרט דמספ"ל בד' הר"מ ומרן מאי ס"ל והדעת נוטה יותר דס"ל לאסור. מאן ספין ומאן רקיע להתיר ובפרט בערי הודו דקבלו הוראותיהן כנודע:

אמנם בנדון דידן נראה דאשה זו מותרת לבעלה בשופי בממ"נ דאם עדים אלו שהעידו לפני הממשלה הם עדי ישראל כשרים. אפי' הם עידי טומאה הרי הם מעידים שנאנסה ואונס בישראל מישרא שרי. ואם הם עכו"ם אם הם עידי כעור אפילו היו עדים כשרים לא מפקי' לה בעדות זה שהרי הרמב"ם ז"ל כ' בפ' כ"ד מה"א ה' ח"י אין ב"ד כופין לאיש לגרש את אשתו עד שיבואו ב' עדים ויעידו שזינתה אשתו זאת בפניהם לרצונה. וכ' מרן הכ"מ בהלכות כתבו וכו' מבעל לא מפקי' אלא בעידי טומאה. וכד' בה"ג וזה ד' רבינו וראיותיהם בזה ארוכים. וכבר הסכים בזה ר' יעקב ז"ל וכ"ד בעל העיטור וכ"כ מדברי הרשב"א ובב"י אה"ע סי' י"א כ' דהרא"ש נמי אפשר דכן ס"ל ממ"ש כן בתשו' סי' י"ז ואסיק דכן הדין דבעלי שיטה זאת הם רוב מנין ורוב בנין. ועיין להכנה"ג הגהב"י ס"ק י"ב ולהיד אהרן שם סק"ד. ואלה דברי הרב זקן שמואל בד' מ"ו אבל מה אעשה שהתו' חסה על בנות ישראל שלא לאוסרן על בעליהן אלא בעידי טומאה כמ"ש הריב"ה באה"ע סי' י"א והיא ס' הרי"ף והר"מ והרא"ש והו' והרשב"א וכמה פוסקים שנשתתפו עמהם ויש לפסוק הלכה למעשה כמותם שהם עמודי עולם וכמ"ש מהריק"א ז"ל וכו' ועיין למהרשד"ם בסי' קס"א שכתב ואעפ"י שלמ"ד אין לך עידי כעור יותר מזה מ"מ מכ"ד אין בידינו כח לאסור מה שהתירה התורה והט' שרבו המתירים וכו' ועיין להר' פ"מ ח"א סי' פ"ע שכ' הנה כיון דהדבר במחלוקת שנוי דיש מי שכתב דלא מפקי' אלא בעידי טומאה כמ"ש מהרא"ש סי' כ"ד. והביא ראיה ממהרשד"ם וכו' גם מהריב"ל וכו' ואף כי מהריב"ל ומהרשד"ם חלוקים בטעמם מ"מ בהסכמת הדין כולן שוין דאין לאסור וכו' ועד אחרן עיין בס' נדיב לב אה"ע סי' י"א י"ב י"ג וכתוב שם מ"מ אנן בדידן לא ראינו דבר מספיק לאסור כאשר יראה הרואה בספרן ש"ן לכמה ראשונים ואחרו' מרבני קושטא ושאלוניק ואיזמיר וכו' ופ' הלכה למעשה כהרי"ף והרמב"ם ועיין להרבנים וכו' בע"ח וחס"ל ובשאר רבני האחרונים ואנחנו מעולם לא ראינו ולא שמענו וכו' משום דקבלנו הוראת מרן ז"ל וכו' ע"כ. ועיין להר' ויאמר יצחק סי' קל"ג ואם ראה תראה למהריט"ן בסי' קל"ב שעלה בדעתו לומר דבגוי אפי' בעידי דבר מכוער כנדונו דאסורה. לבד כי נדון דידן לא דמי לנדונו. אלא דאפילו בנדונו בסו"ד כ' אמנם לבי נוקפי לאסור אשה על בעלה אם לא בדבר ברור. וכ"ש דבנ"ד הם עדים פסולים והרי כ' הפ"מ שם. ואני בדקתי בכל לשון המעב"ד ולא ראיתי איך נמלאו בנדון דידן עידי כעור דפשי' דעל נשים המעידות על הכעור לא יאמרו השאלות שתהיה אסורה דנשים לאו בני עדות נינהו יעו"ש. וק"ו דפסולתן דנדון דידן מחמת שהם עכו"ם דגריעי טפי. עיין בתומים בכללי המגו אות י"ח שכ' לחלק בין פסולין מחמת קורבה לפסולין מחמת עבירה והרי פ' מרן ז"ל בח"מ סי' ל"ד דגוי פסול לעדות. ועיין בב"י שם ובסמ"ע שכ' משם הג"א דאפילו בעכו"ם מוחזקים דלא משקרי מ"מ הם פסולים ועיין להתשב"ן ח"א סי' ע"ח שכתב שמלא בגליוני חכמי הלרפתים דמן התורה כשרים הם וכו' ואי איכ"ל דלא משקרי מקבלינן סהדותייהו וכו' וכתב הוא ז"ל ולא נתכוונו לי דודאי מה"ת מפסלי דסתמא וכו' ושתא בני ברית דכתיב בהו כולו זרע אמת משום עבירה שבא לידם אמרה תורה אל תשת וכו' הני עכו"ם לא כ"ש. וכפ' החולץ אמרי' וכו' וכן בפ"ק דב"ק ובפ' אלו הן הגולין וכו' אבל ע' הכשרן בקלת מקומות הוא לפי שבהרבה מקומות אנו הולכין בד"מ אחר ידיעת האמת וכו' ועיין בש"ך י"ד סי' קכ"ז סק"ך ולענין עדות העכו"ם כתבו הפו' בכמה דוכתי דאינו נאמן לא לאסור ולא להתיר וכו' ונקוט האי כללא בידך שלק עדותו של העכו"ם כמאן דליתיה ואין דבריו מעלין ולא מורידין בשל אחרים וכו' והכי אמרי' לקמן וכו' ע"כ. וכיון שכן אפי' הם עידי טומאה ממש שמעידים שזנתה לרצונה עדותן בטלה. כ"ש שהם מעידים שנאנסה ואם אתה בא להאמינם במה שאמרו שנבעלה נאמינם ג"כ במה שאמרו שנאנסה. אלא שאינם נאמנים לא להקל ולא להחמיר:

ואין לחוש למ"ש השב יעקב הבי"ד הנוב"י סי' י"ח דס"ל דאולי מה שאמרו אין עכו"ם מסל"ת נאמן אלא בעדות אשה היינו לקולא אבל לחומרא נאמן ע"כ. דע"כ לא אמרו הוא ז"ל אלא בעדות אחד כולו דאם הוא מסל"ת להחמיר נאמן. אבל בכגו"ד בעדות אחד חציו להקל וחציו להחמיר להאמינו במסל"ת בחציו להחמיר דוקא זה לא מלינו ועוד דכ"ד לא הוי מסל"ת דהרי העידו עפ"י השררה ששאלום. ואין לדמותו למ"ש רמ"א באה"ע סי' י"ז די"א דהא דאמרינן דאם שאלו את הכותי תחלה לא מקרי מסל"ת היינו דוקא אם שואלו ישראל אבל אם שואלים כותים ומגיד מיקרי מסל"ת. מלבד דהרב ב"י כ' על דברי התו' אלו ואין נראה כן מדברי הר"ן וכו' משמע דלא ס"ל להלכה כוותיה ועוד דהב"ש כתב שם ונראה דס"ל דהר"ן אינו חולק על התה"ד והא דלא התיר הוא בשאלת השופט שאני דשואל אותו שיגיד לשם עדות עכ"ל וכ"ד שאלת שופט הוא ואפי' אם היה כ"ד מסל"ת ואומר שנבעלה לרצונה הרי כ' הנוב"י שם היכא דהבעל דבר מכחישו או אם בא לאסור דבר העומד בחזקת היתר לא מהימן ותרוייהו איתנהו בכ"ד דהבע"ד עלמו אומר שהיה באונס וגם ארוסה זאת בחזקת היתר לבעלה עומדת ועי' בס' סמיכה לחיים להגאון מהרח"פ ז"ל בסימן ח' שכ' והאמת הוא דכעין כ"ד לכ"ע ל"מ דברי הגוי הזה מסל"ת מכמה טעמי תרילי יעו"ש:

ומאחר שלות דעדותן בטילה נאמר דאתתא דא מותרת מט' ס"ס אעפ"י דלפי הודאתה שמודית עתה בעודה ארוסה דנבעלה ליכא אלא חדא ספיקא מ"מ לדידן מספ"ל אימור קודם אירוסין נבעלה ולא עתה ומה שהיא אומרת עתה נבעלה אולי יש לה איזה סיבה או מפני שלא תפסיד כתובת מאתים לכשתנשא דהיא תטעון משארסתני נאנסתי ונסתפחה שדך. או כי אחרי שנודע כי היתה בבית הגויה כמה ימים טוב לה לומר עתה נבעלתי באונס בדעתה כי יאמינו לה שנאנסה מלומר קודם האירוסין נבעלתי או איזה סיבה אחרת ואמינא לה מדאמרי' במתני' הנושא את האשה והיא אומרת משארסתני נאנסתי נאמנת ופסקוה כל הפו' ומכללם כ' הטור בסי' ס"ח שכ' אבל נתקדשה יתירה על בת ג' שנים ויו"א אינה נאסרת עליו דהו"ל ס"ס וכו'

לטעון ממך נאנסתי כמו שהבאתי ממ"ש הרב פמ"א ח"ג סי' כ"ג יע"ש וכתבתי שהדין יוצא דנאמנת במכ"ש לנדון ההוא כמו שתראה בסה"ק הנ"ז אשר הוא מצוי ביניכם יע"ש. והטעם השני שהבעל האמין לדבריה שנאנסה אף שטען בב"ד. פ"פ מצאתי וכמו שהארכתי שם באר היטב ומעתה תורה יוצאה לנ"ד במקו' דבעלה ישראל והאמין לדבריה שבאמת נאנסה יען העידו העדים עכו"ם לפני השררה יר"ה ונתברר לפניכם שנאנסה ונתנו להאונס בבית הכלא ונתחזק אצלו כי דבריה כנים ואמתיים והכא בנ"ד ליכא למיחש במא ברצון זינתה שהרי התורה העידה עליה כי בשדה מצאה לעקה הנערה ואין מושיע לה באופן היכא שנאנסה בשדה האמינתה התורה ואין צריך שום מגו להתירה לבעלה:

ואתה תחזה להגאון חתם סופר באה"ע סי' קל"א שנשאל באשה שאמרה לבעלה שנאנסה מאחי בעלה אז מותרת לבעלה ואסיק דכיון דלא היו עידי קינוי וסתירה היא נאמנת לומר נאנסתי אפי' בלא שום מגו יעש"ב ויש לי אריכות דברים במ"ש שם שתמה על ר' יונה שכתב דטענת נאנסתי או טענת מוכת עץ אני הוייא טענת בריא נגד הבעל שאינו יודע אם באמת נאנסה או לא והויא טענת שמא והוא ז"ל דחה דבריו ולא זכיתי להבין ד"ק ז"ל כמו שעיש"ב וא"כ דון מינה לנ"ד שהוליכה בערמה ונאנסה בעל כרחה כמו שנתבאר לפני הממשלה יר"ה:

ועינא דשפיר חזי בסה"ק מעשה אי"ש בתשו' לאה"ע סי' ט"ו דשם הוכחתי בדעת מרן ז"ל שקבלנו הוראותיו דס"ל דבטענת נאנסתי מותרת לבעלה מדכתב מרן הכ"מ ז"ל על מ"ש הרמב"ם ז"ל בפ' כ' מה' סנהדרין ה' ג' וז"ל איש שאנסוהו גוים לבא על הערוה ה"ז חייב מיתת ב"ד שאין קישוי אלא לדעת אבל האשה שאנסוה אף שסופה ברצון פטורה מפני שיצרה נתגבר עליה עכ"ל וכתב מרן הכ"מ שם וז"ל אבל האשה שנאנסה וכו' בפ' נערה ד' נ"א ע"ב מימרא דרבא ותניא כוותיה ומה שאמרו שם הוא לענין שמותרת לבעלה ולמד משם רבינו לענין חיוב מיתת ב"ד וכו' יע"ש:

הרי להדיא דדעת מרן ז"ל בדעת הרמב"ם ז"ל דבמקום דאיכא חיוב מיתת ב"ד נאסרה לבעלה ובמקום דמותרת לבעל ליכא חיוב מיתת ב"ד והיינו דנאנסה גם הרב ח"מ שם ז"ל בסי' כ' הביא דברי הרב כ"מ ז"ל הנז"ל ואסיק וז"ל ולדעתי אין מחלוקת בין ר"י והרמב"ם שהרמב"ם ז"ל מיירי שלא אנסוהו לבטול בקישוי עכ"פ. אף בדברי הכ"מ ז"ל הנז"ל האשה לעולם אינה חייבת באונס וא"כ לעולם אינה אסורה לבעלה אליבא דכ"ע יע"ש. וכן הסכים הגאון חיד"א ז"ל בברכ"י ח"ב חאה"ע סי' כ' ס"ק ח' דכן הוא דעת מרן ז"ל יע"ש והוקשה לי דא"כ איך כתב הה"מ בפ' י"א מה' איסורי ביאה ה' יו"ד דדעת הרמב"ם כס' היש מפרשים דנאסרת על בעלה בטוענת נאנסתי וכו' והירצתי דהרמב"ם ז"ל מיירי לגבי כהן דמעלה עשו ביוחסין וכו' יע"ש:

ועתה מצאתי און לי שכן כתב הרב חתם סופר בח' אה"ע סי' קל"א שכתב וז"ל נחזור להנ"ל לפע"ד גם רש"י מודה דנאמנת לטעון נאנסתי בלי שום מגו וכו' הה"מ שכתב בדעת הרמב"ם נגד זה. כבר כ' פ"י ובקו"א ביאר יותר דלא אמר הרמב"ם אלא באשת כהן ומשום יחוס כהונה וכדמוכח מלשונו בפי' המשנה אבל באשת ישראל מודה עכ"ל יע"ש:

והשתא דהוכחנו לדעת מרן ז"ל שזאת האשה דנ"ד לא נאסרה לבעלה וגם הבעל לא חש לה שכבר הבין בדעתו שהאמת הוא שנאנסה ורצה לכונסה לחופה כפי דברי השואל המוצג לפנינו והיא לא היתה רוצה ליכנס לו משום כיסופא ושלא ברצונו גירש אותה א"כ ודאי דלא שוייא אנפשיה חתיכא דאיסורא. ושום מורה לא גזר עליו שיגרשנה וא"כ מהיכא תיתי שתאסר עליו להחזירה ואפי' לד' הרמב"ם ז"ל שהוא היש אומרים שלישי שהביא מרן בש"ע אה"ע סי' יו"ד שאין צריך שיאמר לה בשעת הגט אני מגרשך משום ש"ר ואפי' לא אמר לה אינו יכול להחזירה הכא בנ"ד לא היה עליה שום ש"ר אלא נתפרסם לעיני כל רואה שנאנסה והיא לא עשתה שום פריצות:

ועינא דשפיר חזי להגאון ה' חת"ס בתשו' לאה"ע סי' כ"ה שנשאל באיש שיגרש את אשתו משום שהיה חושד אותה שנתנה עיניה באחרים וגירשה ולא אמר לה משום ש"ר אני מגרשך ואח"כ בא אבי המגורש והוכיחו על הגרושין ורצה להחזירה אי שרי להחזירה או לא. והשיב דחוזר להחזירה כיון שהוא היה חושדה ולא אחרים שלא דברו עליה יעש"ב:

דון מינה בנ"ד במכ"ש שהרי התם הוא היה חושדה והיה ספק למימר דשוייא אנפשיה ח"ד ואפי"ה התירה כ"ש בנ"ד שלא חשדה ולא עלה על לבו לגרשה ועפ"י הדין לא נאסרה עליו כנז"ל ובפרט לפי מ"ש ידי"ן הרב המובהק אביר **יעקב** הי"ו שכבר נשא אותה וכבר פסק מרן ז"ל בש"ע שאם עבר והחזירה הרי זה לא יוציא:

ובכן זאת תורת העול'ה דשפיר פסק ידי"ן החכם הש' הפו' מעשה **נסים** הי"ו דכדין החזירה ושום כ"ש לא יוכל לפצות פה על המעשה הזה כי כדין נשאת כדין וכהלכה. ולאפס פנאי לא אוכל לבא בארוכה. וצור ישראל יורינו מדרכיו ונלכה בארחותיו לעשות הטוב והישר:

כ"ד הצעיר **יעקב שאול אלישר** הי"ו ס"ט

סימן ו' ה' אישות

לעי"ת **מוסטיר** יע"א.

לכבוד ידידי ואו"ע החה"ש והכולל. אור גולל. חריף ושנון. גזבר הקודש כקש"ת ר' **אברהם ספיג** יצ"ו שלום.

על מה ששאלת בדין אשה שנתגרשה ב' פעמים אי מותרת להנשא לשלישי. ועוד כי לאשה הזאת בעודה נשואה עם הבעלים הראשונים מתו להם הבנים והבנות אשר היו להם אם יש לחוש לבני השלישי הזה אשר לו מאשתו הראשונה פן ימותו ב"מ או לאו עכ"ל:

תשובה שאלת חכם חצי תשובה כן רמזת לנו דברי רמ"א ז"ל באה"ע סי' ט' שמסכים כד' התו' ז"ל שאין לחוש כלל בגירושין ולע"ד כן הוא האמת כאשר אבאר:

הנה עיני ראו להרב קול שחל בסי' ט' ד' י"ז שהק' להרמ"א ז"ל וז"ל ולפי"ז יש להקשות על אא"ז רמ"א ז"ל דפ' בנתגרשה ב' פעמים דמותרת ליגשא. הא ממשנה דניתן לי בן במד"ה מת בעלי ואח"ך מת בני אינה נאמנת מוכח דאפי' נתגרשה ב' פעמים נמי אסורה להנשא משום דהתוס' מקשים שם על הא דאמרי' אשה שאמרה מת בעלי נאמנת משום מעשה שהיה. ק"ל דנאמנת במגו דאומרת גרשני וכו' וא"כ גם כאן קשה דאמאי

ראיה דלהי"א אלו הנז"ל אם טענה היא נתייחדתי ולא נבעלתי אין היחוד מבטל טענתה ונאמנת וה"ה לדידן בט' דנאנסתי:

ומפני דשהתה שם בבית הגויה כ"ג יום אין לאוסרה דאפילו אי ידעינן בבירור דברצונה הלכה התיר הר' מטה יוסף סי' י"ד וכו' אין לאסור את האשה משום שההליכה שהלכה בבית הגוי ויושבת שם כל היום אף שנאמר ההליכה היתה לשם זנות כ"ש דהא אי"ל שלא הלכה לשם זנות אלא לטייל או לדברי שחוק והתול ועוד דמדברי מהריק"ו משמע קלא דבעי' קלא הוכחה שנתייחדה לשם זנות וכ"כ הב"ש וא"כ כיון דבנ"ד ליכא הוכחה מותרת אפי' אם היתה אשת כהן וכו' ועד אחרן בס' סמיכה לחיים הנ"ל שכתבתי ומה שנראה ממהריט"ץ וכו' ועי' בטור וש"ע ומורם באה"ע סי' ז' ומהריק"ש והפו' הבאים אחריהם ובתשו' מים רבים אה"ע סי' א' ב' ג' שרכין תלתא הטיבו אשר דברו להתיר אשת איש שנתייחדה חדש ימים ושהתה בין הגוים אף דכונתה היתה לרעה להמיר דתה וכו' יע"ש וכ"ש בנ"ד דבן הבעה"ב רימה אותה בתחי' ההליכה באומרו כי מוליכה לרופא מובהק וכו' ובערמה הוליכה למקום רחוק וא"כ מה ששהתה שם כ"ג ימים באונס ובע"כ כי לא ידעה איזה דרך לבא העירה עד שאינה ה' לידה את הפרסי הערל והבטיחה לתת לו סך מאה רופייאס בעד הגדתו לאחיה וכו' כמבואר בשאלה לית דין צריך בשש ופשיטא דמותרת:

ועוד ט' רבה והוא כיון דהבעל נוות ככרוכיא תפלתי לקחתה כי מאמינה בכל דבריה שאומרת שנאנסה ואין לבו נוקפו כלל אין בידינו לאוסרה עליו לפי כל הראשונים והאחרונים שכתבתי למעלה ומכללם הרמב"ם ומרן ז"ל שקבלנו הוראותיו דכל דליכא עדי טומאה לרצונה אין בידינו לכוף לגרש וכל שהבעל מאמינה מותרת לו ועי' בתשו' מהר"א ששון סי' י"ז שאפילו בנדונו כתוב בסו' התשו' שאם הבעל קים ליה בגוה שאשה כשרה היא וכו' מותרת ובסי' כ"ד כתוב למ"ר אף שנודה ונאמר שהעדויות הללו הם עידי כיעור וכו' כבר ידוע כמה מרבוותא ס"ל שכשהבעל מכחיש הדבר וטו' שאשתו מותרת לו אין אוסרין אותה אלא בעידי טומאה ממש ובפרט כמו שהאריך הרשב"א ז"ל סי' אלף קפ"ז וכמ"ש הרה"ג מהר"י קארו ז"ל בסי' וכו' ופוק חזי מאן גברא רבה וכו' הרה"ג מהרשד"ם ז"ל גם הרב הנמק"י כ' אבל כשטען ואמר שאשתו מותרת לו ומכחיש הדבר אין אוסרין אותה אלא בעדי טומאה ממש וכן העלו בתו' והר"מ והרא"ה והריטב"א ובנ"ד הבעל מכחישו ואומר שאשתו כשרה וכו' עכ"ל ובסו' התשו' כ' ולפי שראיתי למהר"א מזרחי ז"ל שכ' הא להשיאו עצה להחזיקה בידו לא דכיון וכו' והרחק מן הכעור ומהדומה לו וכו' הא ודאי ליתא בנ"ד ליכא למימר הכי שהרי זה האיש אשתו מוחזקת לו לצנועה וכשרה וכו' והוא אינו בא לשאול את פי הב"ד דאדרבא צועק חמס על המאמינים וכו' עכ"ל. וכל השקלא וטריא מהראשונים אי נאמנת לומר נאנסתי או לא נבעלתי וכו' הוא דהבעל בא לב"ד לשאול אם אשתו מותרת וכו' דפ"פ עלמא פליגי בה הראשונים אי כופין אותו לגרש ולהסוברים דכופין אותו הוא מפני שאמרו בש"ס פ"פ כב' עדים דמי ואיהו שטען פ"פ מצאתי שויתא אנפשיה ח"ד הא לאו הכי מותרת היא לו וז"פ:

וראיתי למע' הא' הפו' יצ"ו בסו"ד שכ' גם מענין חזרת גרושתו הוא כפי מ"ש מרן ז"ל באה"ע סי' יו"ד ס"ג המוציא את אשתו משום ש"ר לא יחזיר וי"א וכו' וכ' שם הרב פ"ת עי' בס' ישועות יעקב שכ' בתשו' מהרמ"ב סי' ל"ט כ' דרוב הפוס' הסכימו דסתמא מותר להחזירה וכן נכון לדינא עכ"ל. וחזי הוית להרב מהר"מ אלשיך והרב כנה"ג הבי"ד הבאה"ע סי' הנ"ז אעפ"י שקודם נתינה גילה דעתו שמפני כך מגרשה ובשעת הגט לא א"ל מפני כך וכו' אפ"ה יכול להחזירה כ"ש בנ"ד דמתחי' לא רצה לגרשה ואח"ך בע"כ גרשה והיא נתנה הולאת הגט ולא אמר משום כך אני מגרשך פסי' ופסי' דיכול להחזירה כש' הפו' עכ"ל:

ולע"ד אמינא דאם בנ"ד היה חייב לגרשה מה"ד וגירשה ועתה בא להחזירה אולי לא היינו סומכים להתיר מפני מ"ש הפ"ת דרוב הפוס' הסכימו דמותר להחזירה והיינו חוששים לס' הרמב"ם ז"ל דהוא מארי דאתרא בערבסתאן ועוד הודו דפ' כליבנא בתרא דאפי' לא אמר כלום לא יחזיר. ועי' בכנה"ג שם שציין דברי מהרשד"ם ז"ל באה"ע סימן ל"ז שכ' והיה אפשר לילך לקולא דהרמב"ם יחיד בסברתו אבל ראיתי וכו' ומי זה יערב אל לבו להורות לכתחי' נגד ס' הרמב"ם ז"ל ובחשש ממזרות חלילה וכו' והיה לנו לברר וללבן ד' מרן ז"ל אי פ' כהרמב"ם בשה"ע או לא. ויש לד לומר דבהר"ס ס"ל ועי' בס' מט"י ח"א סי' י"ד אך לא עת להאריך בזה כיון דלא נפל"מ בזה לנ"ד אחר שכבר החזירה. וכבר פ' מרן ז"ל דכל אלו שאמרו לא יחזיר אם עבר והחזיר קודם שנתקדשה לאחר לא יוציא. ועי' בכנה"ג סימן קט"ו הגהט"ו סק"ל ובעה"ש סי' קט"ו ס"ק ח"י שכ' ה"ל אם אחר שהוציאה עבר וכנסה אין כופין אותו לגרש אפי' עבר על התראת ב"ד וכו' יע"ש וכ"ש לפי מה שהעלינו דאעיקרא לא היה חייב לגרשה דפשיטא ודאי דמותרת לו כאשר העלה מע' הא' הפוסק להתיר. וכ"ז אם יעלה לרצון לפני הדרת גאון עוזנו מורנו ורבנו עט"ר שיחיה לעד ול"י י"מ ויראנו נפלאות מתורתו אמן:

הצב"י **יעקב מאיר** ס"ט

וזאת תשובתי אליהם

יום ר"ח ואדר שׁ' התרנ"ד.

רוב שלום עד בלי ירח לידי"ן החכם השלם

כה"ר **נסים אלישע אליאו זכריה**

נר"ו יאיר כאור זורח נסו"א.

ידיד עליון!

מכתבך הבהיר מיום ג' טבת החולף הגיעני לנכון ובתוכו רצוף אהבה הפס"ד אשר כוננו ידיך ולסיבת רוב טרדותי וחולשת מאור עיני בקשתי את שאהבה נפשי ידי"ן הרב המובהק מא"ר כברק. אביר יעק"ב הי"ו שילמוד בענין הנז' והנה הוא האריך הרחיב ללבן הדברים ברוחב מבינתו אשרי יולדתו. והסכים בכחא דהתירא כאשר עיניך תחזינה מישרים לוט' בא תו"ד. ועתה פניתי עלמי לחוות דעתי לענין דינא והגם שאני טרוד הרבה הנני ב"א בקיצור כמרן יען כבר גיליתי דעתי בא בארוכה בסה"ק מעשה אי"ש שזיכני ה' להו"ל שנה שעברה בח' אה"ע סי' י"ד וסי' ט"ו העליתי להלכה ולמעשה והיתרתי כעין נ"ד ואפילו באשת כהן שנאנסה דמותרת והיתה טוענת שנאנסה בהיותה ישינה והיתרתי אותה לבעלה משני טעמים האחד שנאמנת בטענתה מטעם מגו שהיתה יכולה לטעון

סכנה ולא איסורא רק חששא בעלמא כי מזלה של זאת האשה שתהיה תמיד מגורשת ואם גם השלישי הזה יגרשנה אין כאן שום איסור ושום נזק לא יגיע להבעל מהגרושין בודאי דלא אמרי' הוחזקה כ"א עד תלתא זמני ומכ"ש דלפום דינא בגרושין אין חשש ומותרת אפי' לרביעי ולחמישי כאשר כתבתי לעיל ולא נעלם ממכע"ת דהפי' בקטלנית כ' הרמב"ם ז"ל דאין אסור כלל רק מצד הניחוש והפחד שיש ברוב השעות שינזקו בהם הגופות החלשים ואין חי' בין פחד זה לבין האוכל מכישא דאשר גנאה ובתה"ד בסי' רי"א כ' ומעשים בכל יום שאנו רואים שנשאת לשלישי ומאריכין ימים ומולידים בנים ובנות יעו"ש וכ"כ השב"ן בח"ג סי' י"ד דבעיניו ראה קטלנית שנשאת לשלישי והיו להם בנים ובנות יעו"ש ומרן ז"ל בש"ע נראה דדעתו נוטה אחר הר"מ ז"ל דאין איסור בדבר מדכתב אפי' נתקדשה יכנוס יעו"ש אלא דלכתחילה לא תנשא מפני דעכ"פ נמלא לרוב הפוסקים דס"ל דאיכא סכנתא ע"כ מחמרינן בקטלנית והבו דלא לוסיף עלה ובגרושין מותרת אפי' לחמישי :

וכ"ב הרב חינא וחסדא דבגרושין אפי' מאה פעמים הסכמת רוב המפרשים ופוסקים ראשונים דלית בה שום חששא וכן עמא דבר עכ"ל. ואם ראה הראה להרב יפה ללב נר"ו בח"ד שאחר שהביא דברי הרב שיו"ב וחינא וחסדא הנ"ל כ' ובזמנינו זה אירע אשה אחת שנתגרשה ב' פעמים ושוב נשאת לג' אחרים וימותו גם שניהם וכו' והבו דלא לוסיף עלה עכ"ל אנו אין לנו אלא מאי דאיפסיקא הלכתא להדיא דאין כאן בית מיחוש כלל ואין מביאין ראיה ממעשה שקרה מקרה בעלמא. וכבר מילתי אמורה דנתגרשה ב' פעמים אפי' אי נימא הוחזקה הוא לגרושין ולא למיתה דמי זה יעלה במוחו לומר דגירושין הראשונים יסבבו ב"מ מיתה לשלישי ובנ"ד אם השלישי הזה יחפוץ לקחתה לבבו לא ירא ונכון לבו בטוח בה' כי ימלא חיים את האשה הזאת :

ועל השאלה השנית אי איכא למיחש לבני השלישי הזה פן ימותו כאשר מתו הבנות מהבעלים הראשונים וכו' לא מלאתי מקום להחששא הזאת. ומי זה אמר ותהי במזל האשה גורם להמית בני בעלה ואפי' אם ראינו כן בב' הבעלים הראשונים מדוע נתלה הדבר במזל האשה ועיין הראה להרב"י ז"ל כאן בס"ק ט' שכ' דברי הרא"ש כלל נ"ג פירוש מזל גורם דהאשה מזלה רע שאנשיה מתים ודבר זה תלוי במזל כי חיי האנשים ופרנסתן תלוי במזל אם נולד בשעה שיש לו להיות עני או עשיר והאשה כלואה בבית ואינה יכולה להתפרנס ע"י עצמה אם לא שהבעל מפרנסה ונגזר על האשה הזאת שימותו בעליה כדי שתהיה כל ימיה בעוני ואין מי שיפרנסנה אבל אין לפרש שנולדה באותו מזל שימותו בעליה דלא מצינו בתלמוד שיהא תלוי במזל אלא או עשיר או עני אורך ימים וכיוצא בזה אבל דברים אחרים אינו תלוי במזל. ועיין בדרישה שכתב אבל להמית אחרים אין תלוי במזל אחרים עכ"ל ומ"ש רז"ל בני חיי ומזוני במזלא תליא פשוט הוא שתלוי במזל אם יהיה לו בנים או לאו, אך בנים של ראובן שנולדו לו מאשתו רחל שנתלים במזל אשתו השניה זו לא מצינו ואין לנו לבדות דבר מלבנו זולת מ"ש בדברי רז"ל. ובפרט לטעון במת ישראל בחששות של הבל וכאשר מצינו לכל הפוסקים ומכללם מרן ז"ל שפסק שאיש שמתו ב' נשיו אין לו למנוע מלישא אשה מט' דאם היתה המדה זאת באנשים כבנשים לא הוו שתקו רבנן מלדבר בזה יעו"ש ממנו נקח לנדו"ד :

ב"ז כתבתי להלכה ולא למעשה עד אשר יסכימו עמי ג' עמודי הוראה אשר בית ישראל נשען ונסמך עליהם. ראשון לכל דבר שבקדושה עט"ר מוה"ר **ראש"ל** שבא דמשפטים הרה"ג המפורסם כמהר"ר **רפאל מאיר פאניז'יל** יצ"ו ואתו עמו הגאון המפורסם ראב"ד מקודש וראש הועד הקדוש שבא דמשפטים כמהר"ר **ישמ"א ברכה** יצ"ו ומע' הגאון המפורסם שבא דמשפטים ראב"ד מקודש כמהר"ר **רפאל יצחק ישראל** יצ"ו ועל פיהם יקום דבר המשפט. נאום הכו"ח בש"א לח' אלול ש' **רנ"ת** המלפה לתשועת אל המאיר :

הצב"י **יעקב מאיר** הי"ו ס"ט

וזאת תשו' הרה"ג פחד יצחק נר"ו ע"ע הנז'.

ראיתי את השאלה ואת אשר נגזר עליה ממע' הרב המובהק. מאיר כברק. כמהור"ר **יעקב מאיר** נר"ו על אשה שנתגרשה ב' פעמים ובעודה נשואה עם הבעלים הראשונים מתו הבנות אשר היו להן. אי מותרת לשלישי שיש לו בנים מאשתו הראשונה אי חיישינן שימותו ח"ו הבנים או לא. והרב יעקב באיר נר"ו בהסכמה עלה דהותרה לו לשלישי אפי' שיש לו בנים ולא חיישי' למיתת הבנים ח"ו ושאל מאתי לחוות דעתי הקלרה ומשום מטה דלא תסור אמרתי אגלה דעתי בקלרה עם שאיני פנוי כעת. וה' יאיר לי. משגבי ומפלטי לי :

ואען ואומר דלפי מה שראיתי בס' חיים ושלום ח"ת ד' י"ג דהביא מהזוה"ק ד' ק"ג דגרושה משנים שוה לאלמנה ואיתדבק בחרבא קשיא וכו' נראה דזה וזה שוין. אך ראיתי בס' הפסוקים ס' כי תלא ד' ק"ך ע"ש מ"ש מהרש"ו ז"ל דהחלולה היא יותר טובה מהאלמנה שעדיין יש בה רוחא דמשכשא במעהא והגרושה יותר נקיה מכולם ע"כ. והרב אמת ליעקב ניניו ז"ל בקונט' שפת אמת ד' קי"ג ע"א כ' וז"ל עוד כ' שם דע"י הגרושין אסתלק מנה רוח זה ויאסוף אותו רוח מנוה והוא נכלל בעלילותו עכ"ל מבואר דלענין רוחא דשדי בגוה איכא ח"ו שום סכנה. לא נשאר בלתי ס' הפוס' רש"י והנמוק"י המחלוקת שהביא הרשב"א המובא בב"י דאוסרים. ומ"מ רובא דרבוואתא הורו להתיר. וגם הרא"ש. לבד מ"ש מרן הב"י ז"ל מתשובתו. ראיתי בס' לשון חכמים חי' ליבמות על ד' כ"ו שכתב וז"ל גרושין אגרושין אגב מיתה נקט גרושין דאין קפידא בגרושין אפי' נתגרשה כמה פעמים שריא להנשא ומורם ז"ל כ' וכן עיקר ומ"ש רמ"א ז"ל להר"ן ז"ל וכ' עליו הרב הפוסק נר"ו דלא מלא אלא איפכא משמע מדבריו. נר' לע"ד דהר"ן ר"ל הרב רבינו נמק"י דכן רגילים איזה פוסקי' במקום נמק"י כותבים הר"ן אלא דהנמוק"י הוא ביבמות והרמ"א כ' ריש פ' נערה :

וגם הלבוש כ' דכן עיקר דבגירושין לא שייך לתלות במזל רע שלא סיבה היא בבחירת הגירושין עכ"ל. והרב חינא וחסדא ז"ל כתב וכן עמא דבר. וכמו שכ' מעלת הרב הפוסק נר"ו וכבר נתפשט המנהג ואין פולה פה ומצפצף. ומ"ש הרב יפה ללב נר"ו מעשה שהיה לדעתי מקרה הוא. ולא בכל פעם יקרה כזאת כמ"ש הרב הפוסק נר"ו ועיין להרב הגדול מר אחיו אברהם ברא"ש נר"ו בס' ויען אברהם ד' ע' ע"ד דהעד העיד בנו דמנהג איזמיר יע"א אף בדין קטלנית דאסרו הפוס' כד' הסו' דבתרתי הויא חזקה מנהג איזמיר להתיר לכתחילה. ואין שופ"ר :

וצ"ע

דאמאי לא מהימנא במגו דגרשני וכו' ואין לומר דלא הוי מגו שאינה רוצה להפסל מן הכהונה דהא בגמ' מקשה שם על ההי מתני' דאיך חוללת דילמא יבואו עדים כדבריה וגמלא אתה מצריכה כרוז לכהונה ודילמא איכא דהוו בחליצה ולא הוו בהכרזה ויראה שהיא נשאת לכהן יאמרו חלוצה מותרת לכהונה ומשני רב פפא בגרושה עסקינן וכיון דכבר היא פסולה לכהונה להימנה במגו דגרשני אלא ש"מ דשני פעמים גרושה אסורה להנשא נמלא דאינה יכולה לומר גרשני דהיא כבר היתה גרושה ואם תאמר גם עתה גרשני הו"ל ג' פעמים ולכך ליכא מגו ואיך פ' הרמ"א ז"ל הפך מזה יעו"ש מה שתי' בזה:

ולע"ד אחהמ"ר מעולם חריפותו אמינא דלא חשיב מגו דניחא לה לומר מת בעלי כדי שתטול כתובתה למר עיקר כתובה ולמר גם תוספת מלומר גרשני שס"ל לרמ"א ז"ל דאינה נוטלת כל עיקר. שכן בסי' י"ז הביא רמ"א ז"ל בהג"ה ס' הי"א דכ"ז דנאמנת הוא לענין שהקידושין תופסין בה. אבל אינה נאמנת להנשא או ליטול כתובה ונראה מדבריו דלענין כתובה נטה דעתו כס' הי"א אלו ודלא כד' הרמב"ס שכ' הח"ך דנאמנת לכל דבר. שהרי בסי' קנ"ב הגיה בד"מ על הרב"י ז"ל וז"ל אבל בהגמ"י פ"ב דקידושין דאינה נוטלת כתובה וכ"מ בתו' ספ"ו הכותב ובתו' שלהי נדרים וכו' וכן הוא בהדיא בתשובת הרא"ש כלל מ"ג סי' י"ב דלא מפקינן ממון מיניה בחזקה זו דאין אשה מעיזה פניה בפני בעלה יעו"ש וכיון שכן לא חשיב מגו עיין תו' כתובות ד' י"ט ד"ה וכגון שכתב לאחרים ולהש"ך בסי' פ"ב בכללי המיגו ולמשה"א בתורים שם ס"ק י"א שכ' וז"ל וגם הוא פשוט מסברא כיון דבע' שהוא טוען עכשיו רוצה לגבות יותר ממה שהיתה רוצה לגבות בע' שהיה יכול לטעון לאו מיגו הוא עכ"ל מכאן ראיה ברורה למה שאמרנו:

ובמעט בכל הפו' ראשונים ואחרונים ס"ל כס' התו' ז"ל זולת הנמק"י ז"ל בספ"י דיבמות פי' כפי' רש"י יעו"ש. ומה שליין רמ"א ז"ל להר"ן ריש פ' נערה עם ס' רש"י ז"ל האמת אגיד כי לא מצאתי כן בדברי הר"ן שם ואדרבא מדבריו נראה דכשי' התוספות ס"ל וז"ל וצ"ל ולא תנהגי בגירושין אע"ג דלא מתסרא לשלישי ליגשא משום דלא מלינן למידן דסתם לן כרבי וכו' יע"ש והולי הוא ט"ס וכתבו הר"ן במקום הנמק"י וכן נראה מדבריו בדרכי משה:

וראיתי להריב"ש ז"ל בסי' רל"ג שכ' וז"ל ואדרבא י"ל דוקא במיתה איכא למימר מזל גורס אבל בגרושין שהוא דבר הבא בבחירת הבעל ואין האיש מוציא אלא לרצונו לא שייך ביה מזל גורס. ואפי' נתגרשה כמה פעמים מותרת כ"ש שהדבר ברור למ"ד מעין גורס דוקא במיתה הוא דאי"ל הכי ולא בגרושין והכי נמי למ"ד מזל גורס דהי לא בפרק הבע"י הו"ל איכא בינייהו גרושין אלא ודאי לכ"ע בגרושין מותרת עכ"ל:

ובאמת דבעיקר ראייתו איכא למשדי בה נרגא והיא קו' הרב שארית יוסף ז"ל הוב"ד בס' יד מלאכי ז"ל סי' תמ"ת דאי"ל חדא מנייהו נקט. ועיין להברכ"י ז"ל בסי' ט' ס"ק ג' ותי' הרב שארית יוסף ז"ל דהיכא דנחית למנייתא לא אמרינן הכי נדחה קרו לה הרב יד מלאכי ז"ל מט' דהתו' ז"ל בפ"ק דבתרא ד' ה' כתב כן אפי' היכא דנחית למנייתא יעו"ש ואפי' אם נאמר כדברי הרב יוסף אומץ ז"ל בסימן נ"ד דאין לדחות דברי הריב"ש מפני דברי התוס' דגדול כחו וכו' יעו"ש. מ"מ כל לגבי דידן אין ראיה זאת בקולה ומכרעת אחר דהתו' ודעימיה ס"ל דאמרי' חדא מינייהו וכו':

ותמהני על הגאון ר"א מווילנא ז"ל בביאורו על הש"ע שם ס"ק ח' שכ' וז"ל וי"א וכו' פי' רש"י ותו' כפ"ג וראיה לפי' תוספת דלמ"ד מעין גורס ע"כ דוקא מיתה. ובגמ' לא קאמר איכא בינייהו אלא אירסה וכו' עכ"ל ולא ידענא מאי ראיה להתו' מזה אחר דהם בעצמם כ' בשו' ב"ב להפך מזה כנ"ל. ולומר בכוונת ראייתו דהוא לדידן ולא להתו' הוא דוחק ובפרט דלדידן נמי אין ראיה כנ"ל ועוד דבראיה זאת קדמוהו שרים ונכבדים ה"ה הריב"ש ז"ל ועוד גדולי הראשונים הרשב"א והראב"ד והריטב"א והר"ן כאשר אכתוב לקמן אי"ה:

ובדברי הריב"ש ז"ל שכ' מסברא דנפשיה דבגרושין לא שייך ביה מזל גורס כן כתוב בשי' לרב"א למס' כתובות על ד' מ"ג ע"ב משם הרשב"א והראב"ד. ועוד דייקו כן מהש"ס דכתובות דלא קאמר הא נתאלמנה או נתגרשה תרי זימני הו לא חזייא לאינסובי יעו"ש ועיין עוד בחי' הריטב"א ליבמות שכ' ככל הדברים הנ"ל:

ולבי אומר לי דבכ"ד דלא נתגרשה רק ב' פעמים אין כאן חשש כלל. דאפילו אי נימא כס' רש"י ז"ל דגרושין נמי תלינן במזל דידה מ"מ מאן לימא לן דרבי פליג בגרושין ארשב"ג וס"ל דבתרי הוי חזקה ואי נימא מסברא דרבי לשיטתיה אזיל ומיתה וגרושין שוים הם מהי תיתי לומר דהלכתא כוותיה דרבי נגד רשב"ג הא בש"ס לא איפסיקא הלכתא כוותיה ר[בי] בנשואין (היינו נשואין דקטלנית) ומלקיות דוקא מפני שהמי דאשכחן כוותיה ובשאר מילי דליכא סתמי הלכה כרשב"ג ובגרושין לא מלינו מתני' דסתם לן דבתרי הוייא חזקה ומכ"ש לדברי הרא"ש ז"ל שכ' בזה דלענין כתובה אית ליה משום דקי"ל בתלתא זימני הויא חזקה ומאי דפסקינן לענין נשואין הלכה כרבי הוא לחומרא משום סכנת נפשות יעו"ש ועיין בב"ש שם ס"ק ד' שכ' על דברי הרא"ש הנ"ל וכ"כ בט"ז בי"ד סי' ר"ן יעו"ש וא"כ בגרושין דאין כאן חשש כלל סכנת נפשות ודאי דאמרי' דלא הוי חזקה עד תלתא זימני ועיין עוד בט"ז כאן ס"ק ב' שאחר שהביא דברים אלו כ' ובפרישה דחה ט' זה והוא ז"ל הק' עליו דאישתמטתיה דברי הרא"ש אלו וכו' יעו"ש והמעין יראה דעיקר טעמיה דהפרישה דפליג הוא דלא אריך לומר בחד ענינא בהאי ס"ל כרבי ובהאי לא ס"ל כוותיה וזה לא שייך לנד"ד דמיתה וגרושין ענינים נפרדים הם ושפיר נוכ"ל במיתה דאיכא חשש סכנה הלכתא כוותיה אך בגרושין דאין שום סכנה הלכה כרשב"ג:

ומה שאני תמיה ביתר שאת ויתר עז הוא להנמק"י ז"ל דבגרושין ס"ל כרש"י מנ"ל הא דבתרי הוייא חזקה אחר דהוא בעצמו כ' שם ביבמות וז"ל וט' דמלתא דפסקינן בנשואין ומלקיות כרבי ובוסתות ושור המועד כרשב"ג משום דהא מלתא דספקא הוא אי הויא חזקה בתרי זימני או לא הלכך גבי נשואין דסכנתא אזלינן לחומרא וה"ה למילה ובמלקיות מחמרינן מפני יסור רשעים לבער עושי רשעה אבל וסתות דרבנן נינהו אזלינן לקולא וכן גבי שור המועד שאין מוציאין מעות מחזקתו וכ"י:

ועיין עוד להרב יד מלאכי בכללי הגו"ן סי' קנ"ב שכ' כן משם הרשב"א והריטב"א והרמב"ן ועיין נמי להרב ברכ"י ז"ל בסי' ט' ס"ק ז' שהאריך הרחיב בזה כיד ה' הטובה עליו יעו"ש. מכלל דבריהם נלמוד לנ"ד דלא נתגרשה רק ב' פעמים ובגרושין אין בו

סכנה

ידידי הרב המובהק. ונוגה לו ברק. כמהר"ר **יעקב מאיר** הי"ו. וזו הלכה העלה בכתא דהתירא דאיתהא דא בריא לאתנסבא. אף ידי תכון עמו להלכה ולמעשה. יפה דן יפה הורה. וכאשר בהסכמ'ה עלו ב' המאורות הגדולים. תרשישים ואראלים. ראשון בקדש הרב הגאון המפורסם סבא דמשפטים ראב"ד מקודש כמהר"ר **ישׁ"א ברכה** יצ"ו ושני בקודש בוצינא קדישא מר ניהו רבא הגאון המפורסם הראב"ד כמהר"ר **רפאל יצחק ישראל** הי"ו. ולמכתב לחזקיה'ו בעה"ח בש"א לא' רחמים מש' רנ"ה:

המרפ"א ס"ט

(מקום החותם)

סימן ז' ה' אישות

יום כ"ח שבט תרנ"ד. מעלבורנא יע"א.

אל כבוד הרב הגאון הגדול. מאור הגולה. נר המערבי. כקש"ת מפורסם גם מעבר לים. אדמו"ר מוהר"ר **יעקב שאול אלישר** שליט"א אב"ד דק"ק עדת הספרדים וראש הרבנים באה"ק ת"ו נ"י.

אחרי שים שלום טובה וברכה לאדמו"ר והגלוים אליו.

שאלה ילמדנו רבינו בדבר ישראל שנשא נכרית בנמוסיהן ונתגיירה. אם צריכים להמתין ג' חדשים כשמחזירה בחו"ק כד"ת אחרי שנתגיירה? כי לפי קוצר בינתי בש"ק נראה לי לענ"ד דבכהא לא גזרו רבנן להמתין ג' חדשים ומאי דפסקינן (באה"ע י"ג סעי' ה') שפחה וגיורת שהיו נשואות לבעלים בגיותן ונתגיירה צריכה להמתין ג' חדשים היינו בנתגיירה היא ונשאת אח"ך לאחר. אבל בנשארים יחד ומחזירה בחו"ק כד"ת אחרי שנתגיירה אפשר דהוית בכלל מה שאמרו (שם סעיף ד') המחזיר גרושתו אינה צריכה להמתין וכנראה מדברי הגר"א שם ד"ה המחזיר גרושתו וז"ל, ונשואים בגיותן אינם כלום וה"ל מחזיר גרושתו וכן נראה מדברי הגאון בעל דגול מרבבה בש"ע יו"ד (רס"ע סעי' ע') ד"ה לזרע שנזרע שלב"ק ומה שהבאנו לומר בנ"ד שלא היתה בכלל גזרת חכמינו ז"ל שאמרו (יבמות ד' מ"א) וכן כל שאר הנשים לא יתארסו ולא ינשאו עד שיהיו להן ג' חדשים משום דכבר גזרו חז"ל ואמרו (שם במשנה ד' כ"ד) הנטען על השפחה או על הנכרית ונתגיירה הרי זה לא יכנוס ואם כנס אין מוציאין אותה מידו או כפירש"י דלא יכנוס משום לעז ריעותא להחזיק הקול או כפי' הרשב"א שעיקר הטעם שלא יאמרו שנתגיירה בשבילו. ולאו דוקא נטען אלא אפילו בא עליה ויש לו בנים אמנה כמבואר בטור אה"ע (סי' י"א בב"י שם) הרי דכבר גזרו חז"ל בנכרית ואמרו בה לא יכנוס לכתחילה רק דאם עבר וכינס אז אין מוציאין מידו משנתגיירה ממילא לא נוכל לומר שחז"ל יאמרו בנידון כזה להמתין ג' חדשים ואדרבה מצינו שהרבה מן גדולי הפוס' ס"ל שאם התרו בו עפ"י דין התלמוד שלא יכנוס אז אם כנס מוציאין אותה מידו כמבואר באה"ע (י"א סעיף ה' ח') כל היכא שהתרו בו וכנס לא מיקרי דיעבד ומפקינן לה מיניה (ויעוין בבית שמואל ובחלקת מחוקק שי"ו) ולפי זה אשוב אתפלא על הב"ד (כפי ששמעתי שנהגו לסדר להם חו"ק ואפשר משום עת לעשות יען כבר נישאו זה לזו עפ"י חוקי המדינה ולא יוכלו להיפרד זה מזו. וגם מאשר לא ישמעו לנו ויפרשו מכל וכל מיהודים ומוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין

וכאלי נווגא מלאתי ראיתי בתשו' הרמב"ם ז"ל שאלה קל"ב בבנימין אשר קנה שפחה וכו' ובסוף התשובה (שם בלשונו ממש) ואף כי הנטען על השפחה ונשתחררה אינו יכול לישאנה לכתחלה אכן כאשר פסקנו בדברים כאלה שישחררנה וישאנה פסקנו כך מפני תקנת השבים ואמרנו מוטב שיאכל רוטב ולא שומן עצמו וסמכנו על אומרם ז"ל עת לעשות הפרו תורתך ויכול לישאנה וה' ברחמיו יכפר עונותינו כאשר דבר לנו ואבידה כל בדיליך וכו' אחלי מאת כבוד גדולת ק"ת להאיר עינינו כדת מה לעשות בנד"ד. גם בדין גיורת פנויה גדולה שאינה צריכה להמתין כפי המבואר שם באה"ע י"ג סק"ט בב"ש. ודין מעוברת וזקנה כפי המבואר בד"מ כנז' ובע"ד ובר"מ ה' גירושין פ' י"א ה' כ"א שם במשנה למלך בשם מהר"א רוזאניס ז"ל בנכרי ונכרית שנתגיירו ונשארים יחד אפשר לפי ענ"ד הקלושה לא שייך כל אלה אלא הנישאת לישראל בגיותן ונתגיירה כשמחזירה אח"ך בחו"ק כד"ת כנז'. עבדו ותלמידו

אברהם עבער בן שמואל שלמה הירשאוויץ

מ"ץ ומ"מ לשומרי אמונים בבהמ"ד דח' תורה פ"ק מעלבורנא יע"א. באויסטרליא.

וזאת תשובתי אליו

יום י"ב אר"ש ש' לראו'ת טו'ב לפר"ק.

רוב שלום טובה וברכה. ממקור המערכה. לכבוד הרב השלם וכו' וכו' כש"ת **אברהם** בכמוה"ר **שמואל שלמה** נר"ו מ"ץ ומ"מ בבית המדרש דחברת תורה. יאיר וזרח יציץ ופרח נסו"א.

חכם עדיף!

יקרת מכתבו למן כ"ח שבט החולף הגיעני לנכון שבוע העבר וראיתי בד"ק שואל כענין אודות ישראל שנשא נכרית בנימוסיהן ועתה נתגיירה האשה וע"ז שאל אחוה דעי אם צריכה להמתין ג' חדשים כדי שתנשא עם בעלה זה ע"י חופה וקידושין אח"ך כד"ת:

והאמת כי לבי כואב להשיב על מעשה כזה בישראל עם קדוש שנשא גויה ובעל בת אל נכר וידוע מ"ש הרמב"ם ז"ל בפ' י"ב מה' א"ב ה' ו' ז' ומרן באה"ע סי' ט"ז מ"ש בשם רא"בי"ה ומ"ש בעירובין ומ"ש בזוה"ק ידוע ואיך עתה בעה"ר בדור הזה פשתה המספחת והיא כפורחת מעט נמוכי המושלות בת ישר' נשאת לנכרי ונכרית נשאת לישר' וכתב החינוך פ' ואתחנן דדרך אישות אסרה תורה ולא במקרה דרך זנות יע"ש. ואין פולה פה מטעם דינא דמלכותא בכל המלכיות הדין שוה ועתה בנ"ד שזאת האשה כבר נתרצית שלי"ת ונתגיירה ליכנס בדת ישר' וגר שנתגייר כקטן שנולד דמי וליכא למימר בזה שנתגיירה לשום אים דהא בעודה נכרית היתה נשואה עמו בפרהסיא ואין מכלים. ובודאי שזאת היתה כוונתה לידבק בדת ישראל ומותר לקימה וכמ"ש התוס' דכתו' ד' ג' ע"ב בד"ה ולדרוש להו דאונס שרי וז"ל מכאן התיר ר"ת לבת ישראל שהמירה ובא עליה גוי לקיימה להותו גוי כשנתגייר דלא שייך למימר אהד לבעל ואחד לבועל בביאת נכרי דהוית כביאת בהמות וכו' יע"ש ורבים וגדולים הקשו על ר"ת דהוא הפך התוספתא הביאה הרב המגיד ז"ל בפ' יו"ד מה' גירושין ה' י"ד גוי ועבד הבא על בת ישראל אעפ"י שחזר הגוי ונתגייר העבד ונשתחרר הרי זה לא ישאנה ואם כנס אין מוציאין

וע"ע בשליטי הזה דים לו בנים ובנות מהבעלים הראשונים מאשה הגרושה הזאת מתו. הדבר תלוי בו דאם לבו ירא וחרד הוא יחוש לעצמו ואם לבו כלב אריה ובטוח ביוצרו ישאנה ואין מעכב בידו ולא יאונה אליו רעה. כ"נ להלכה ולמעשה אם יסכימו עמי הרבנים הגאונים שרי לגאות ישראל מעלת הרב מעוז ומגדול. שבא קדישא עט"ר ראש"ל **מאיר** לארץ ולדרים. יחיה לדור דורים. ואתו עמו מעלת הרב הגדול שבא דמשפטים גאון **יעקב** נר"ו יחי שמו לעולם כיר"א. נאם החותם פה עה"ק ירושלם ת"ו בח' אב הנחמות ברב עז ושלום:

הצעיר **רפאל יצחק ישראל** הי"ו ס"ט

וזאת תשובתי

אנכי איש עיט'י. נשאלתי לחוות דעתי. באשה שנתגרשה ב' פעמים אם תנשא לפי פלוגתא דהביא רמ"א ז"ל בש"ע אה"ע סי' ט' דלד' רש"י ז"ל אין ליסא אותה ולדעת הגמ"י (בפ' א"ך מה' איסורי ביאה ה' ל"א) דאפי'. נתגרשה כמה פעמים ליכא שום איסורא וכבר האריך הרחיב יקירי הרב המובהק מאיר כברק. אביר **יעקב מאיר** נר"ו והוכית במשור דברי ליסא אותה בשופי. וגם הרב הגדול שבא דמשפטים ראב"ד מקודם כקש"ת כמהר"ר **רפאל יצחק ישראל** הי"ו הסכים עמו לדינא. ושאלתי לעצמי אחרי ראותי דברי הריטב"א בסי' ליבמות שב' בסו' פ' כילד וז"ל וכל האי שקלא וטריא משום מיתה דאילו בגרושין אעפ"י שנתגרשה כמה פעמים מותרת לינשא לאחרים דבמיתה הוא דחיישי' דילמא מזל גורם או מעין גורם כדאיתא לקמן ובגרושין ליתנהו להני טעמי דאיהו הוא מגרש אפי' בע"כ וכו' וא"כ אפי' מזל גורם לא שייך הכא וכ"ש דלא שייך מעין גורם והוא פשיטא וכו' יעש"ב שב' בסו"ד ורש"י לא פי' כן באופן דחולק עם רש"י ז"ל וכבר עיין אותו ידידי הרב הפוסק אביר יעקב הי"ו. ולדידי כבר מלתי אמורה בספ"ק שמחה לאי"ש באה"ע סי' י"ג וי"ד שנשאלתי בנתאלמנה תרי זמני דהויא קטלנית עכ"ז הוכחתי מדברי הרחת"ם אה"ע סי' כ"ג דהעיקר תלוי בלב הבועל דאם הוא קפיד אמרי' ליה לא תנשא ואם לא קפיד ליכא שום סכנה כמ"ש הרב א"ז ז"ל הבאתי דבריו שם וז"ל ומעשים בכל יום שאנו רואים שנשאת לשליטי ומאריכים ימים ומולידים בנים ובנות ולא תאונה אליהם רעה וכו' וגם הרב תה"ד בסי' רי"א הביא דבריו אלה ואם בתמת גבי קטלנית נאמרו דברים הללו כ"ש וק"ו גבי גרושה שנתגרשה ב' פעמים דלד' רובא דרבוואתא ליכא לתא דאיסורא זולת למי שהוא אבא קפדנא ומקפיד בזה מי יאמר לו לך וקח לך לאשה על כרחך או שלא כרצונך ח"ו והפרט מי שהוא ת"ח ולמדן וכמו שעשה הרב בעל נודע ביהודה במ"ק בתבו' לאה"ע סי' ט' יעו"ש:

ועינא דספיר חזי להרב קהלת יעקב מקהרלין סי' ד' הוב"ד בס' פתחי תשובה ז"ל באה"ע סי' ט' יעו"ש שהאריך הרבה להביא ראיות דעיקר הלכה כרשב"ג בכל דוכתי רק חומרא בעלמא שהחמירו בנשואין לפסוק כרבי ולכן יוכל לסמוך כל שיש סברות ומדדין להקל כיון שהעידו כמה פוסקים שנהגו רבים וגדולים להקל בזה"ז יעו"ש כ"ש וק"ו גבי גרושה דליכא למיחש אם אינו מקפיד ואינו חושש ובאמת אמרו מאן דקפיד ב"מ וכדי להחזיק את לב הבועל להביא ראיות לדברי ידידי הרב הפוסק נר"ו שבנתגרשה לא אמרי' בתרי הויא חזקה ובמעט מגופיה דקרא לא יוכל בעלה הראשון וכו' דקדק הרב בעה"ט ז"ל דאמאי נקט קרא או כי ימות האיש האחרון ולא נקט השני ותי' דנקט אחרון לומר שהוא אחרון שאם נשאת לשנים ומתו לא תנשא עוד דבתרי הויא חזקה. ואף אשה בתלת זמני הויא חזקה עכ"ל. ויש מי שרצה להבין בדבריו שס"ל שאם נתגרשה פעם אחת דלא תנשא עוד וע"ז הקשו עליו דהוא הפך מתני' דיבמות והמתבונן היטב בדבריו ז"ל יראה דאי אפשר לפרש כן בדבריו שהרי כתב שאם נשאת לשנים ומתו הרי דקדק בדבריו ז"ל לומר ומתו היינו דמתו שניהם אבל האמת דכונתו לומר דדין זה דקטלנית מוכח מגופיה דקרא דכתיב האיש האחרון דהיינו שבכבר מת אחר קודם וזה שמת הוא אחרון ולא תנשא עוד וסיים בדבריו וכתב ואף אשה בתלת זמני הויא חזקה דהאף באשה שנתגרשה תלת זמני הויא חזקה ולא תנשא עוד כדקי"ל בתלתא הויא חזקה וכיון שנתגרשה ג' פעמים מי יכניס אותה לביתו:

זה נלע"ד כונת הרב בעה"ט ז"ל ולא מצאתי פי' אחר בדבריו בקיצור הרבה מאד:

ואולם מצאתי סוגיא ערוכה ביבמות ד' כ"ד ע"ב דאיתא התם במתני' הנטען על אשת איש והוציאוה מתחת ידו אעפ"י שכנס יוציא. ואמרו בש"ס שם אמר רב ובעדים ואמר רב ששת כד נייס ושכיב אמרה רב להא שמעתתא דהניא הנטען על אשת איש והוציאוה מתח"י ונתגרשה מתחת יד אחר אם כנס הנטען לא יוציא היכי דמי אי דאיכא עדים כי אתא אחר ואפסקיה לקלא מאי הוי אלא לאו דליכא עדים וכי אתא אחר ואפסקיה לקלא לא מפקינן הא לא"ה מפקינן ומשני אמר לך רב הוא הדין דאע"ג דלא אתא אחר ואפסקיה לקלא אי איכא עדים מפקינן ואי לא לא מפקינן והכי קאמר דאע"ג דאתא אחר ואפסקיה לקלא לכתחי' לא יכנוס עכ"ל ופירש"י ז"ל בד"ה הוא הדין וז"ל דאפי' דלא אפסיק אחר לקלא וכנסה ראובן מגירושי שמעון לא תלא הואיל וליכא עדים והא דנקט מתחת יד אחר היא גופא איצטריך לאשמועינן רבותא דלכתחי' לא יכנוס כדקתני ואם כנס לא יוציא עכ"ל. ואסיק בש"ס דהא מתניתא רבי היא יעו"ש. והשתא אם איתא דאשה שנתגרשה ב' פעמים אסורה לינשא כמו גבי קטלנית מאי רבותא אשמועינן דהיכא דנירשה אחר דלא יכנוס לכתחי' משום שהיה נטען וליכא עדים תיפוק ליה דכיון שנתגרשה ב"פ דדינא הוא בלא טעם נטען דלא תנשא ובפרט דהך סוגיא היא אליבא דר' דס"ל דבתרתי הויא חזקה אלא ודאי דבגרושה ליכא להך דינא. ולא ידעתי אענה לדעת רש"י ז"ל ודעימיה מה יענו דסוגיא זאת מפורשת בכחת הסיתרה:

את זה השינה דעתי הקלה בנחילה רבה כי נח"ן ינח"ן הרב הפוסק אביר יעקב הי"ו כי נכון הוא לדרכו היום הזה לחטו"ל ולא היה לי פנאי אפי' שעה אחת להאריך ולהרחיב. עכ"פ אמינא להבועל נכון לבו בטוח בה' שלא תאונה אליו רעה ושומר אמת ישמרהו. כן נלע"ד:

הצעיר **ישׁ"א ברכה** ס"ט

וזאת הסכמת הרה"ג ראש"ל מוהר"ר רפאל מאיר פאניזיל זצ"ל:

אנא נפשאי ראה"ל. חמותי ראיתי אור. מנורת המאור. האי פיסקא דדינא אשר שירטט וכתב ידידי

מן החליצה ומן היבום חוץ ממי שיש לו בן מן השפחה ומן הנכרית ואמרו שם בד' כ"ג ע"א הטעם דכתיב כי יסיר את בנך מאחרי. בנך הבא מן הנכרית אינו קרוי בנך אלא בנה ולדה כמוה וגם איתא בפ' נושאין ד' ל"ז ע"ב הגיורת שנתגיירו בניה עמה לא חולצין ולא מייבמין אפי' הורתו של ראשון שלא בקדושה ולידתו בקדושה והשני הורתו ולידתו בקדושה ודין זה פסקו הרמב"ם ז"ל פ"א מה' יבום ה' ד' וה' ו' ומרן בש"ע אה"ע סי' קנ"ז ס"ק ה' יע"ש :

וא"כ אם לא תעשה הבחנה האשה הזאת דנ"ד ג' חדשים איכא למיחש שמא היא מעוברת מקודם וכשיולד הולד יחשבו שהוא בנו דילדה לשבעה שהורתו ולידתו בקדושה ואם ח"ו ימות בלא בנים. רק זה הילד שנולד אחר שנתגיירה והיא היתה מעוברת מקודם שנתגיירה דנזרע שלא בקדושה אינו פוטרה מן החליצה ומן היבום אם יש לבעלה אחים ותהיה זקוקה ליבם. והם יסברו שזה הבן הורתו ולידתו בקדושה ופוטרה מן החליצה ומן היבום כי יחשבו שילדה לז' אחר שנתגיירה. ונמצא פוטר את אמו לשוק כמ"ש ביבמות דמ"ב הבאתי דבריו לעיל. וגם איכא למיחש שמא ייבם אשת אחיו מאמו וכמו שפירש"י ז"ל בסוגיא הנז' גבי גר וגיורת בדמ"ב בד"ה רבא אמר וכו' :

ואין לחלק בין היא דפירש"י דמיירי שהיה אביו גוי קודם שנתגייר משא"כ בנ"ד דהוא ישראל גמור שהרי הכא מתני' דפ"ב דיבמות הבאתי לעיל כל מי שיש לו בן פוטר את אשת אביו מן החליצה ומן היבום חוץ מן הבא על השפחה ועל הנכרית ואמרו הטעם בש"ס משום דולדה כמוה הרי התם ישראל גמור שבא על הנכרית ולא פטרה מן החליצה ומן היבום הראת לדעת דליכא לחלק בהכי כלל ודו"ק :

ובכן זאת עלתה הסכמתי לפקע"ד הגם שאני טרוד הרבה ואור עיני חלשו הרבה עד כי לא אוכל להגות בלילה כאשר היתה באמנה. עכ"ז דחקתי את עצמי להשיב מפני הכבוד. דאשה הזאת הנשאלת בשאלה דנ"ד אם לא ילדה כלל בגיותה או אם היא מעוברת בעת שנתגיירה אינה צריכה להמתין ג' חדשים ואם כבר ילדה שאין טעם לומר שהיתה מתהפכת ושומרת עצמה הא ודאי צריכה הבחנה וכמ"ש הריב"ש ז"ל סי' רי"ז וצור ישראל יצילנו משגיאות וימ"ן ללכת בדרכיו שלא נכשל בדבר הלכה ולאפס פנאי לא באתי בארוכה והנני מצפה לתשובתו לידע מקבלתו אחרי יולדתו זהיר וזריז במצות ירבה כמותו : כ"ד נאמן אהבתו

הצעיר **יעקב שאול אלישר** ס"ט

אחר גמר הדפסת פס"ד זה בא אלי ידי"ן
הרב הכולל בנש"ק כש"ת **יוסף חיים**
פראג נ"י וכה אמר אלי שגם הוא נשאל
עפ"ד והשיב מה שעלתה מצודתו .
ולעשות רצונו הדפסתיו אחר פס"ד הנז'
וז"ל :

נשאלתי מאת אהובי הרב . . . בעי"ת . . . אודות ישראל שנשא נכרית ונתגיירה אם מותר לקיימה. ואם צריכה הבחנה ג' חדשים כשנתגיירה יורנו המורה ויבא שכמ"ה :

תשובה מאהבה הני מילי מחיים הגם שאיני מורה הוראות בישראל אכן לא יכול יוסף להתאפק לעמוד במלין בענין זה ועל זאת אשיב בקצרה. והנה עיקרא דהאי מילתא ביבמות ד' כ"ד ע"ב הנטען על השפחה ונשתחררה או על הגויה ונתגיירה הרי זה לא יכנוס. ואם כנס אין מוציאין מידו. ופסקה הרי"ף והרמב"ם בה' גירושין פ' יו"ד. והש"ע אה"ע סי' י"א ס"ה וכ' הבאה"ע בשם הנ"י דאפי' בא עליה ודאי ועי' בתוס' במס' כתובות ד' ג' ע"ב ד"ה ולדרוש להו וכו' ע"ש משם ר"ת שהתיר לבת ישראל שנשתמדה ונשאת לגוי ואח"ך נתגייר שמותר לקיימה יע"ש. והמפרשים הקשו דמלינו לר"ת שהורה לאיסור והגאון חיד"א ז"ל בס' חיים שאל תי' דהא דהתיר היינו בדיעבד. ומזה נראה להמליץ בעד הרמ"א שכתב דיש מקילין היינו בדיעבד וסמכו על ס' ר"ת. ועיין בס' שרשי הים באות הנטען על הנכרית שפסק כר"ת בשתם. ונפלאת בעיני כי לא פורש דהיינו דוקא בדיעבד כנז"ל :

אכן רבים חולקים עליו. ועי' בס' תורת חיים ולהרא"ש ח"א סי' מ"ו דפסקו לאסור גבי נכרית ונתגיירה. אך זו היא שקשה לי דכתב טעם חדש. כיון שנשאה בעבירה קנסינן ליה דזהו דלא כמאן. דלרש"י הטעם הוא משום לעז. ולהרשב"א הוא משום שהגירות לשם אישות. אכן מ"ש ואם שבעבור זה תתגייר אין אומרים לאדם חטוא בשביל שיזכה חברו. נראה להביא סעד לדבריו. ולא נצרכה אלא להעדפה. והוא דהא דאמרינן ניחא ליה לחבר דלעביד איסורא זוטא וכו' הי"ד כשהוא הגורם כמ"ש התוס' ועוד דוקא לאפרושי מאיסורא ולא לזכותו במצוה. כמ"ש הרב משפט שמואל סי' ק"ך. יבוא הג' דלא נאמרו דברים הללו רק גבי ישראל שאנחנו ערבים זה לזה. לא כן גבי גוים. ועי' בס' ויאמר יצחק סי' קכ"ה שהעלה לאיסור. ועי' בס' שואל ומשיב מהדורא תלתא סי' ע"ל : ואנכי מיראי ההוראה ! וזה היה מעל הגולה בימי עזרא ולכן לא היתה גאולה שלימה. כידוע. אכן מי לנו גדול ממשה ה"ה הרמב"ם בס' פאר הדור סי' קכ"ל שהעלה להתיר דמוטב שיאכלו בשר שחוטה ! כמו גבי יפ"ת :

וכן ראיתי לאהוב נעורי הרב המופלא האח נפשנו יצ"ו בספרו שבהיר נוה שלום מנהגי נא אמון. בד' מ"ט הל' קידושין. שהוא והרב שלפניו הרה"ג המפ"ה ז"ל פסקו להתיר בלתי שום ראיה. ובודאי שסמכו על הרמב"ם ז"ל מאריה דאתרי'. ורצוני היה להשתעשע בדבריו ולהתעלסה. אך מה אעשה שהמון טרדותי ורבות תלאותי לא נתנוני השב רחי ובפרט בעתה שהיום קצר וכו' לכן הלכתי אחרי הקוצרים :

ועי' בס' חיים ושלום שפסק בנדון כזה להתיר. ובכן אם שומעת לדברי ב"ד הצדק ואינה מאותה גרים שקשים לישראל (כמעשה שהיה בקרוב שהסיתה אותו להתנצר ב"מ) טוב שתתגרש ממנו אי משום הגירות שלא תהיה לשם אישות אי משום לזות שפתים. ואם אי אפשר לפחות יפרישו אותם ג' חדשים כמ"ש מרן ביו"ד סי' רס"ט והא"ע סי' י"ג ובפ"ת גבי גוי וגויה שנתגיירו עי"ש :

ולענין אם הוא דאורייתא או גזרה דרבנן עי' בברכ"י אה"ע סי' י"ג באו"ב. והגם שעפ"י הרוב כיון שנתנה דעתה להתגייר. ודאי תיתה בודקת עצמה (הגם שלא טבלה והן בעון בדור הזה כמה נשים אינן טובלות. והוא רחום יכפר) או היתה מתהפכת שלא תתעבר מ"מ עתה פנים חדשות באו לכאן. ואין לחוש שמא למחר ייבם זה את אשת אחיו שיולד

מוציאין אותה מידו ודין זה פסקו הר"מ שם ומכן בש"ע אה"ע סוס"י י"א וא"כ איך התיר ר"ת ז"ל לקיימה לכתחילה. והרבה תירוצים נאמרו בזה והגאון ה' חיד"א ז"ל בס' ח"א סי' מ"ע גם הוא הקשה לר"ת ז"ל וסיים בדבריו סוף סוף לא יכנוס מדין נטען ותי' דעובדא דר"ת איירי באופן שהאשה המירה ונשאת עם הגוי בגיותו ושוב חזרו ונתגיירו כמ"ש התוס' ביומא וכ"כ הרב תה"ד סי' רי"ט וכן משמע ממ"ש התוס' ריש כתובות וסנהדרין ד' מ"ד דהתיר ר"ת לקיימה שמשמע שהמירה ונשאת והו"ל ככנס יעש"ב באופן דשמעינן מדברי הגאון ז"ל הנז' דאם נשאת בגיותו הו"ל בדיעבד כמו אם כנס לא יוציא דתני בתוספתא וא"כ מינה לנ"ד דון מינה שכבר נשאו זה לזה בנימוסיהן והוי כדין עבר וכנס אין מוציאין אותה מידו ומותר לקיימה לכתחילה. ומה יקרו דברי הרמב"ם בתשו' סי' קל"ב שהביא מעל"ת שבודאי מותר לקיימה :

עתה נבא לעיקר השאלה אם האשה הזאת דנ"ד שנתגיירה אם צריכה הבחנה ג' יום או לא ולבאר פרטי הדברים הנה אם זאת האשה דנ"ד לא ילדה שום ולד בגיותה יש להקל דאינה צריכה להמתין ג' חו' דהכי אמר אביי ביבמות ד' ל"ה ע"א דגיורת מיום שנתנה דעתה לאיגיורי מנטרא נפשה הכוונה שמתהפכת יפה כדי שלא תתעבר בהיותה נכרית וא"כ אם כבר ילדה אשה זאת בנים הרי גילתה דעתה שאינה מתהפכת שהרי כוספת להריון להוליד מבעלה וכ"כ הריב"ש ז"ל בסי' רי"ז וכן יש לדקדק ממ"ש התוס' שם בד"ה חוץ מן הגיורת וכו' שהקשו מההיא לפיכך גר וגיורת שבאו להתגייר ותי' וכו' א"כ אפילו כר' יוסי ובפ"ק מ"ש לפיכך גר וגיורת שבאו להתגייר צריכה להמתין ג' חדשים אם ידוע שלא נתהפכה יעש"ב והמבין יבין מהיכן ידוע שלא נתהפכה ומי היה שם לראות אם נתהפכה או לא ? אם לא דבהכרח נ"ל דכוונתם הוא דאם כבר ילדה הוא בודאי ידוע שלא נתהפכה ואם לא ילדה כלל יכולים אנו לומר דמשעה שנתנה בדעתה לאיגיורי מנטרא נפשה ובנ"ד אם לא ילדה כלל בגיותה כיון שבעלה ישראל כ"ש דאיכא למימר שהיתה מתהפכת עד שתתגייר וכן השכל מחייב דבזה ירוח לנו גם לפי התי' הב' שתי' התוס' שם וז"ל ועוד אר"י דיש לחלק דלא מנטרא נפשה כלל כשמתגיירת עם בעלה כיון שכל הזרע מאותו איש אין חוששת להבחין בין זרע שנזרע בקדושה לזרע הנזרע שלא בקדושה עכ"ל דאין כן בנ"ד שבעלה ישראל ולא דמי להתם דשניהם היו גוים ונתגיירו שניהם יחד והכא בנ"ד ודאי חוששת לעשות רצון בעלה שהוא ישראל ומשמרת את עצמה ואינה צריכה הבחנה אם לא ילדה כלל :

ואם היא מעוברת כשנתגיירה והוכר עוברה גם בזה אינה צריכה הבחנה דלמאי ניחוש להצריכה להמתין כיון שכריסה בין שיניה. וכן הוא דעת הרב משנה למלך ז"ל בפ' י"א מה' גירושין ה' כ"א שלין מעל"ת שהביא הרב המגיה שמצא בגליון הטור שבא מעשה לידו בגר וגיורת שנתגיירו ואשתו היתה מעוברת ונשאל אם צריכה להמתין ג' חדשים. וכתב שקצת מן החכמים הסכימו שצריכה להמתין והוא ז"ל כתב וז"ל ולדידי חזי לי דאינה צריכה דכל דבר דליכא למיחש משום היא גופה דומיא דגר וגיורת דצריכה להמתין דאיכא למיחש שמא מעוברת היא ואתו לידי תקלה בהא הוא דמצרכינן להמתין אבל במקום דלא נפיק מיניה חורבא לא גזרינן דומיא דקטנה דעלמא דמלתא דלא שכיח לא גזרינן. ועוד במלתא דליכא גירושין ונשואין לא גזרינן כ"כ דלא אתו לאחלופי באשה דעלמא דלא גזרינן בקטנה ואילונית אטו שאינה קטנה ואילונית אלא במלתא דאיכא גרושין של זה וקדושין של אחר ולזה איכא בנותן טעם כמ"ש לפנים ודו"ק עכ"ל. ופי' דבריו דכיון דליכא למיחש משום היא גופה דהיינו להבחין בין זרע שנזרע בקדושה לזרע שלא נזרע בקדושה כיון שכריסה בין שיניה ולא דמי לגר וגיורת דלא ידעינן אם היא מעוברת דאיכא למיחש דאתו לידי תקלה ולא גזרינן בהכי מעוברת אטו שאינה מעוברת דדבר שאינו מצוי הוא כמו בקטנה דלא גזרינן בה. ועוד נתן טעם אחר דכיון דאיש ואשתו באו שניהם יחד להתגייר ולית בהו גירושין ונשואין לא אתו לאחלופי באשה דעלמא כמו דלא גזרינן בקטנה ואילונית אטו שאינה קטנה ואילונית וכו' זה נלע"ד פי' כוונת דבריו ז"ל אלא שפליאה דעת ממני לא זכיתי להבין אמרי בינה דעיקר שאלתו ז"ל היא סוגיא ערוכה שם במס' יבמות ד' מ"ב ע"א על מתני' וכן שאר כל הנשים לא יתארסו וכו' והק' בש"ס בשלמא יבמה כדאמרן אלא שאר כל הנשים אמאי ותי' להבחין בין זרע ראשון לזרע שני מתיב רבא לפיכך גר וגיורת וכו' הכא מאי הבחנה איכא ותי' להבחין בין זרע שנזרע בקדושה וכו' רבא אמר שמא ישא אחותו מאביו וייבם אשת אחיו מאמו ויוציא את אמו לשוק ויפטור את יבמתו לשוק וכו' והק' היכא דקים לן דמעוב' היא הנהא אלמא תנן לא ישא אדם מעוברת חבירו וכו' ותי' גזירה שמא תעשה עוברה סנדל וכו' יעש"ב. והביאה הרא"ש בפסקיו :

הרי להדיא דפשיטא ליה להש"ס היכא דקים לן שהיא מעוברת שאינה צריכה להמתין מדמקשה המקשן בכא לולי דתנן לא ישא אדם מעוברת חבירו הא לא"ה הייתי מתירין אותה לינשא אפילו לאחר כ"ש כשבעלה עמה כמו גר וגיורת שלא יש נשואין אחרים וכ"שוק"ו בנ"ד דבעלה עמה והוא ישראל :

ואל יקשה בעיני הקורא שהרי הרא"ש ז"ל כלל כ"ג והביאו הטור ז"ל בסוס"י י"ג דאה"ע שנשאל בראובן שבא על נערה אחת ונתעברה ממנו ואח"ך נתקדשה לשמעון והב"ד אחר שידעו שהיא מעוברת ובניהם מודים שממנו נתעברה גזרו שיגרשנה שמעון ותנשא לראובן כי ממנו נתעברה ושאלו אם צריכה להמתין ג' חדשים כיון שממנו היא הרה והשיב כי צריכה להמתין ג"ח דלא פלוג רבנן בין זקנה לקטנה ועקרה וכו' יעש"ב. ונמצא דזה סותר לכל מה שכתבנו למעלה. לזה אשיב באמת התם שאני כיון שהיו גירושין משמעון ונשואין לראובן יש לחוש שמא יאמרו נשאת אשה בלא הבחנת ג' חדשים וכמו שגזרו רז"ל זקנה אטו ילדה וארוסה אטו נשואה וקטנה אטו גדולה כן נמי גזר הרא"ש ז"ל בנדון דידיה אטו אשה אחרת שיראו שנשאת בלא הבחנה אבל כשהיא עם בעלה יחד ולא היו לא גרושין ולא נשואין לא אתו לאחלופי ולמטעי וכמ"ש הרב משנה למלך ז"ל הבאתי דבריו לעיל :

באופן דאם האשה הזאת דנ"ד אם היתה מעוברת כשנתגיירה אינה צריכה להמתין ג' חדשים אלא יעשו חופה וקדושין כדמו"י וכמ"ש הרב דגול מרבבה ביו"ד סי' רס"ט על דברי רמ"א וגם צריך לכתוב לה כתובה ועי' בש"ע אה"ע סוס"י ס"ו ומ"ש הח"מ והב"ש שם :

אך בזאת אם אשה זאת ילדה בנים מבעלה ישראל בגיותה אז ודאי צריכה להמתין ג' חדשים דאיכא למיחש דאתי לידי תקלה שהרי תנן בפ"ב דיבמות ד' כ"ב ע"א מי שיש לו בן מ"מ פוטר את אשת אביו

מן

בביתו ואחר שמסר השליח הגט ליד האשה כמו רביע שעה הגיעה הידיעה לב"ד שהמגרש השליך עצמו אל תוך הים ואיבד עצמו לדעת ונטבע בים. ותכף הוציאוהו מן הים ופרצופו כמו חי ממש ואם היו משיגים הרופאים לבא תכף בשעה שהוציאוהו היה באפשרות לחזור להחיות. אך כיון שנתעכבו זמן רב לא השיגו ומת. וכפי דברי העדים שהיו מדברים עמו קודם שהשליך עצמו לים ששמעו מפיו שהיה דואג שנשא אשה זאת והפילה בצרה גדולה והיה הולך אנה ואנה. המובן מזה שהיה מצטער בדעתו שיעור שינתן הגט מיד השליח ליד האשה ואח"כ איבד עצמו לדעת זאת היא ההשערה אבל האמת בבירור לא נודע לב"ד הצדק יצ"ו דיפו ת"ו אם הגט קדם למיתה או המיתה קדמה לגט. ועל זה לשאול הגיעו מאת הרב המאה"ג כר"ו הנז"ל כדת מה לעשות באשתו אם היא זקוקה ליבם וצריך בחליצה או אם מותרת לשוק בלא חליצה וכבוד מע' הרב הגאון הנז"ל שליט"א נדרש לשאלתם ונטפל לבקשתם והאריך הרחיב בעומק עיונו ובעוצם פלפולו וברוחב מבינתו. וגודל בקיאותו. ברוך שחלק מחכמתו. את הכל עשה יפה בעיטו. אשרי יולדתו. דן דין אמת לאמיתו. וה' עמו שהלכה כמותו. לא הניח פינה וזוית נגה וסוחרה אמהו. ואותי שאל אחוה דעי גם אנכי דעת הדיוט קלה. ויעק'ב אי"ב תם הגם שאו'ל מה זו שאלה. ידענא בנפשאי כי אין דעתי צלולה. ובפרט לפי רובי טרדותי כידוע לפני הדר"ג שיל"א:

ואולם משום עשה דכבוד תורה אמרתי לעשות רצון צדיק נימטי לן שיבא מכשורא. אף בדבר ערוה החמורה, וגם אני מסכים ומעריב בכתא דהיתירא וכדי שלא אבא בידים ריקניות הנה באתי בדברות שתים להיות להד'ר עז'ר על הדין ועל האמת אם יעלה לרצון והוא דידוע מחלוקת הטור עם בעל העיטור הובא בסי' קכ"א באה"ע בשכ"מ שציוה לכתוב גט לאשתו שלדעת הטור צריך לבודקו אם הוא שפוי בשעת כתיבה ולדעת בעה"ע אין צריך בדיקה ומרן הב"י ז"ל הביא דברי בעל העיטור שכתב שאין צריך לבודקו ולא מחזקינן ליה בדעתא שבבתא תדע בשמיעת קול פעם א' ובנשתתק מתוך חוליו בהרכנת ראש פעם אחת סגי וכו' ומעשה בא לידי בשכ"מ שציוה לכתוב גט לאשתו והיה לו אח במדה"י ונשתתק מתוך חוליו וכתבו ונתנו על פיו וכו' יע"ש וסיים בדבריו הרב ב"י ז"ל שם וז"ל ואפשר דהיכא שלא בדקו השכ"מ וכתבו הגט על פיו בדיעבד מודים התוס' והרא"ש דכשר שהרי הרא"ש כתב טוב ליזהר דמשמע לכתחילה ואפשר דאפי' בנשתתק מתוך חוליו ולא בדקוהו מודים דכשר בדיעבד היכא דלא אפשר כעובדא דבעל העיטור עכ"ל יע"ש. באופן דמלינו למרן הב"י ז"ל אבי התעודה שהעלה דבדיעבד כשר אף דאיכא ספיקא שמא לא היה שפוי בשעת כתיבת ונתינת הגט היכא דלא אפשר ואחריו נמשך הרב מוהריק"ש ז"ל שם בסי' קכ"א בהגהותיו וגם הרב מוהרשד"ם ז"ל בתשו' אה"ע סי' רל"ט באמצע התשובה. והגם שהרב פר"ח ז"ל בה' גיטין סי' קכ"א ס"ק ה' העיר על דברי מרן הב"י ז"ל במ"ש דלדעת התוס' והרא"ש ז"ל דכשר בדיעבד אף אם לא בדקוהו בשעת נתינת הגט וכו' דנהי דהרא"ש ז"ל כתב וטוב ליזהר דמשמעותו דוקא לכתחילה אבל התוס' כתבו צריך לבודקו דמשמע לעיכובא וכו' כבר הרב יד אהרן ז"ל בהגב"י ס"ק ה' תריץ יטיב דגם תיבת צריך אינה לעיכובא לעולם ויש פעמים שאינה לעיכובא והכריח כן מדברי הטור ברמזים וגם מהפ"ס יע"ש. ומוכרח לומר הכי שהרי מרן בש"ע שם סי' קכ"א כתב צריך לבודקו שיהיה שפוי בשעת כתיבה

ובשעת נתינה הרי תיבת צריך לדעת מרן הוי לעיכובא הו"ל סותר דברי עצמו ממ"ש בב"י אלא ודאי דגם מרן ס"ל דתיבת צריך הוי לכתחילה דוקא:

והנה לכאורה נראה במ"ש מרן ז"ל דאם נתנו הגט ולא בדקוהו אם היה שפוי דבדיעבד כשר וכו' היינו באופן דלא בדקוהו כלל ויש להסתפק שמא היה שפוי או מטורף. אבל אם בדקוהו בשעת נתינת הגט וראוהו שהיה דעתו מטורפת ממש לא מוכח מדברי מרן הב"י ז"ל דכשר בדיעבד. ואולם הרב פנים מאירות בח"ג סי' י"ב נשאל בהיכא שבדקוהו בשעת נתינת הגט וראוהו שלא היה שפוי כלל והביא דברי מרן הב"י ז"ל הללו והאריך למעניהו ואסיק דבמקום עיגון יש לסמוך על דברי התוס' דלא קפדינן בשעת נתינת הגט יע"ש. והרואה יראה למרן הב"י ז"ל שהביא דברי הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ב גבי מי שאחזו קורדיקוס ואם כתבו ונתנו קודם שיבריא הרי זה פסול ותמה מרן ז"ל דהא בגמרא אמרו דר' יוחנן מדמי ליה לשוטה וכל עניני שוטה לית בהו משפא וכו' יע"ש. המובן מדבריו ז"ל בכי ידעינן שהוא שוטה הגט בטל וע"ז קא מתמה על הרמב"ם דנקט פסול ולא חילק בין שמא בידן בין ללא שמא בידן וזה דלא כהרב פנים מאירות ז"ל:

ואולם תמיהני להרב פר"ח ז"ל שם ס"ק ה' שתירץ לקושית מרן ז"ל הנז' על הרמב"ם ז"ל וז"ל ואין כאן תימה כלל דסובר הרמב"ם ז"ל דכיון שבשעה שציוה לכתוב היה בדעתו ועשה שליח במקומו השליח הוי במקום הבעל ואף שנשתטה בשעת כתיבה אין בכך כלום אלא מדרבנן מיפסיל שלא יאמרו שוטה בר גירוש הוא יע"ש:

הרי דס"ל בדעת הרמב"ם ז"ל דאף דידעינן בבירור שהיה שוטה בשעת כתיבה ונתינה לא איכפת לן כיון שנכנס השליח במקומו. וגם גבי גוסס כתב הרב פר"ח ז"ל שם ס"ק י"ז דדעת הרמב"ם ז"ל דנותנו לה בחזקת שהוא קיים אע"ג דרוב גוססים למיתה מטעם דבשעה שעשאו שליח היה שפוי בדעתו וכו' יע"ש וכן כתב הרא"ש ז"ל בשלהי מס' קידושין על מתני' דהאומר זה גטי וכו' יע"ש. וע' לס' מהראנ"ח ז"ל ח"ב סוס"י י"ז שכ' דאם לא היה טעם דרוב גוססין היינו נותנים בלא בדיקה ודון מינה לכ"ד. וע' לה' שואל ומשיב ז"ל מהדורא רביעאה סי' קכ"ד שהעלה דבמקום עיגון ודוחק יש להתיר יע"ש. והרב קצות החשן בח"מ סי' קפ"ח ס"ק ג' נסתפק אם מינה שליח כשהיה פקח ונשתטה אח"כ אם בטלה שליחות השליח כיון שנשתטה המשלח או אזלינן בתר מעיקרא בשעה שמינהו שליח היה פקח וכו' והביא דברי הרב פר"ח הללו דכתב בדעת הרמב"ם ז"ל דכיון שהיה שפוי בשעה שמינהו נותנו לאשה וגיטו גט מן התורה ולא איכפת לן אף אם לא היה שפוי בשעת נתינת הגט. ושוב הקשה מההיא דתנן בגיטין ד' י"ג האומר תנו גט זה לאשתי ושטר שחרור זה לעבדי ומת לא יתנו לאחר מיתה. והק' בתוס' שם בד"ה לא יתנו שכבר אשמעינן בר"פ מי שאחזו דאין גט לאחר מיתה ולמה צריכה לאשמועינן ותירצו דאשמועינן כיון ששלוחו של אדם כמותו והוי כאלו הוא נתנו ולא חשיב גט לאח"מ וכו' וע"ז הקשה הרב קצה"ח ז"ל וז"ל והיא גופה קשיא דאמאי לא נימא לדעת הרמב"ם ז"ל דכיון שמינהו כשהיה שפוי בדעתו תו לא איכפת לן וא"כ אמאי מתבטל השליחות במיתת הבעל וכו' ותי' דהאמת דאינו מתבטל השליחות במיתת המשלח וזהו דעת רש"י ז"ל שכתב בד' י"ג ובד' ט' בד"ה לא יתנו דכיון שהאדון פקע רשותיה ונפל לפני יורשים וכו' ומדלא כתב דכיון במת המשלח בטלה שליחות השליח מוכח דס"ל כדעת הרמב"ם ז"ל דאינו מתבטל השליחות אף אחרי

מותו

שיולד בקדושה דא"כ אף אם יגרשנה איכא למיחש להכי שיבוא ליכנס אשת באר אחיו שיהיו לו מן הישראלית. אלא ודאי ידוע דבן הבא מן הנכרית אינו קרוי בנו ליבום. ולפחות הספור לה שבעה נקיים בקדושה. ואח"ך יקדשנה בכתובה וקידושין כדת משה וישראל ואח"ך ישאנה דכיון דקידשה וצריכה גט ממנו הוי ככנס ואין מוציאין כמ"ש הב"י בשם הרשב"א ועי' בתוי"ט פ"ב דיבמות .

ובנמען על הפנויה ישראלית אי חייב ליבא אותה כמו אונס עי' למהרשד"ם והרא"ח ושאר גדולי הפוסקים ואחרון חביב בס' מאמר מרדכי ד' י"ג וי"ד שהעלה שאם הוא בודאי שבא עליה והיא מעוברת ישאנה שכבר נפגמה. ואם לאו לא ישאנה יע"ש באורך . ועי' למרן בהא"ע סי' זע"ק דחייב לכנוס :

ומ"ש גרגיר אחד שנתחדש לו דומה לזה מעט בההיא דאמרי' במס' חולין ד' טו"ב בשר נחירה שהכניסו ישראל לארץ אי אמרי' כיון דאשתרי אשתרי או לאו וסלקא בתיקו . וק' דאמאי לא פשיט לה מהא דאמרינן ביבמות כהן שאירס את האלמנה ונתמנה לכ"ג ישאנה. כיון דאשתרי אשתרי . וכן מצינו בדוד המע"ה שנשא את אביגיל אשת נבל שהוא כלי שנשתמש בו הדיוט . אלא ודאי ג"ל כיון דאשתרי אשתרי. ועי' מ"ש המש"ל בזה ובס' לימודי ה' ולהרב שער אפרים סי' ס"ו ולהרב נחפה בכסף ח' א"ח סי' ג' ולהגאון חיד"א בברכ"י א"ח סי' ע"א וברא"ם דוד יע"ש. וראיתי בס' מכתב לשלמה שתי' דשאני כ"ג דבקדושין תליא מילתא יע"ש. ותמהתי דהא מקרא מלא דבר הכתוב לא יקח ולא יחלל ואינו חייב אלא עד שיבעול. ולענ"ד נראה לתרץ בדוחק דשאני ל"ת דכ"ג ומלך שאינו שוה בכל. והבוחר יבחר :

איך שיהיה נחזור לענינינו דהמורם מכל האמור דגיורת זו מותרת לבעלה עפ"י האופנים הנ"ל דמוטב שיהיו שוגגין. וכן הסכים עמי הרה"ג ראב"ד פחד יצחק קדוש ישראל יצ"ו. וכ"ז כתבתי כחותה על הגחלים בשעת הפנאי בקצר אמיץ . ובעל הרחמים יצלח לנו משיחנו ויקוים בנו ובגוים לא יתערבו . דתערובת אוסרת כ"ש :

והנני מגלה דעתי. שדברי אלה הם רק להלכה . אבל למעשה . והיו כלא היו. כי הדבר תלוי אל גדול ההוראה . ה"ה הרב הגאון עט"ר רהש"ל מרן מלכא . מר מחותני . כמהר"ר **יש"א ברכה** מאת ה'. כי לו משפט ההוראה . והיה אם הסכם יסכים לדברי והיה זה שכרי . ואז ישמח לבי כי כונתי להלכה ולמעשה :

כ"ד הצעיר **רחמים יוסף חיים פראג** ס"ט

אנא נפשאי קראתי את דבריו ובשאני לעצמי כבר גיליתי דעתי ואין לי מה להאריך כי אין הפנאי מסכים עמי קחנו משם בסימן הקודם וד"ב :

הצעיר **יש"א ברכה** ס"ט

סי' ח' ה' אישות

ושייך לה' עיגונא

מעשה היה בעיה"ק יפו תו"ב באשה אחת שמה מ' בילע גוטה שנשאת לאיש אחד מנשה במו בחופה וקדושין בקולונייא ראשון לציון תו"ב. והחופה היתה חופת נדה . ואח"כ לא היה שום יחוד. ואח"כ נולד קטטה עד שנתרצו לגירושין ובאו ליפו ונתרצו ב' הצדדים לגירושין ונסדר הגט כדת ע"י שליח. ולמחרת הסדור של הגט בא השליח עם האשה וקבלה הגט מידו כדת . ובתוך עסק הנתינה בא איש אחד לחפש את המגרש כי לא נמצא בביתו . ויראו כי אין איש אצל הנתינה ורדף אחריו אולי ימצאנו במקום אחר והתמהמה בדרכו מעט. ואח"כ בא אל הים וראה איזה אנשים עומדים על שפת הים ואמרו לו שאיש אחד הפיל עצמו לים תכף והכיר אותו שהוא הוא האיש מנשה הנ"ל שנטבע בים ונגבה עדות על זה כי באותו יום ראוהו הולך אצל הים אנה ואנה וגם איש אחד דיבר עמו בהלוכו אחת הנה ואחת הנה לתת לו נדבה והשיב לו כי עוד מעט יהיה הכל שלו אשר מזה נראה כי רצה להתמהמה עד שיוגמר נתינת הגט כי כל דבריו היו כי אין רצונו לעשות בת ישראל שתהיה בצרה כל ימיה כי אמר שאינו ראוי לאשה ואע"ז איך הכניס אותה בצרה גדולה ודחק לפוטרה בגט ועוד אמרו כי בעת שהלכו השליח והאשה לקבל הגט היה האיש מנשה הנ"ל עדיין בביתו . ונתודע הדבר אצלי מהאיש שחיפש אחריו לערך רבע שעה אחר נתינת הגט והרואים אותו אמרו שהיה נראה בפרצופו כמו חי . ואלמלי שהיו נמצאים תכף רופאים אפשר שהיה לחיתו. אך מחמת שהרופא בא זמן הרבה אחר המאורע לא היה באפשריות הרופא להקימו ולחזקו :

והנה על עצם המאורע הנהו ספק גדול כי היה נתינת הגט קודם הכנסו אל הים וקרוב הדבר שהוא בעצמו רצה להתמהמה עד שתגמר הנתינה ואפילו אם כבר נכנס לים אפשר שהיה לו עוד דעת צלולה ואם היו שואלים אותו היה מרכין בראשו הן או לאו כי לדעת הרבה אשר נטבעים יש להם דעת צלולה עד רגע האחרון. ובפרט כי גם אחרי המצאו היה נראה כי עדיין יש לאל ידי הרופאים להחיותו :

והנה יש מקום עוד לספק בקדושין כי ע"א אשר יחדו אותו לא ראה הקדושין וסמך על האחר העומד שם ויש לספק בזה . ועוד יש דברים להסתפק דתליא בפלוגתא כאשר הזכרתי הדברים לכבוד הרב הגאון הגדול מוהר"ר **שניאור זלמן** נ"י אב"ד **דלובלין** ומחננת נחילתי ועדרותי אקצר :

נאום **נפתלי הירץ הלוי** ס"ו

החונה בעיה"ק יפו ת"ו

וזאת תשובתי

אנא נפשאי הנני ב"א להשיב מפני הכבוד לאשר נדרשתי לחוות דעתי הקצרה בבריותא דהך אתתא שנשאל עליה הרב הגאון המפורסם בכל קצוי תבל נ"י פ"ה ע"ה כקש"ת מו"ה **שניאור** ה"י ר"מ ור"מ בעי"ת **לובלין** יע"א ובעת הוא תושב פעה"ק ירושלם ת"ו באשה שנישאת לבעל בנדתה ולא הספיק להתיחד עמה שנפלה קטטה ביניהם והסכימו להתגרש זה מזה והלך הבעל לפני ב"ד דיפו ת"ו ומסר הגט ליד השליח כדת וכהלכה למוסרו ביד האשה. ולייס המחרת באה האשה עם השליח לפני ב"ד לקבל את גיטה . ורצו את המגרש הוא הבעל שהיה עדיין יושב בביתו

בביתו ואחר שמסר השליח הגט ליד האשה כמו רביע שעה הגיעה הידיעה לב"ד שהמגרש השליך עצמו אל תוך הים ואיבד עצמו לדעת ונטבע בים. ותכף הוליאוהו מן הים ופרלופו כמו חי ממש ואם היו משיגים הרופאים לבא תכף בשעה שהוליאוהו היה באפשרות לחזור להחיות. אך כיון שנתעכבו זמן רב לא השיגו ומת. וכפי דברי העדים שהיו מדברים עמו קודם שהשליך עצמו לים שמעו מפיו שהיה דואג שנשא אשה זאת והפילה בלרה גדולה והיה הולך אנה ואנה. המובן מזה שהיה משער בדעתו שיעור שיתן הגט מיד השליח ליד האשה ואח"כ איבד עצמו לדעת זאת היא השערה אבל האמת בבירור לא נודע לב"ד הלדק יב"ן דיפו ת"ו אם הגט קדם למיתה או המיתה קדמה לגט. ועל זה לשאול הגיעו מאת הרב המאוה"ג נר"ו הנז"ל כדת מה לעשות באשתו אם היא זקוקה ליבם ולריך בחלוץ או אם מותרת לשוק בלא חליצה וכבוד מע' הרב הגאון הנז"ל שליט"א נדרש לשאלתם וטפל לבקשתם והאריך הרחיב בעומק עיונו ובעולם פלפולו וברוחב מבינתו. וגודל בקיאותו. ברוך שחלק מחכמתו. את הכל עשה יפה בעיונו. אשרי יולדתו. דן דין אמת לאמיתו. וה' עמו שהלכה כמותו. לא הניח פינה וזוית לנה וסותרה אמתו. ואותי שאל אחוה דעי גם אנכי דעת הדיוט קלה. ויעק"ב אי"ש תם הגם שאו"ל מה זו שאלה. ידענא בנפשאי כי אין דעתי גלולה. ובפרט לפי רובי טרדותי כידוע לפני הדר"ג שיל"א :

ואולם משום עשה דכבוד תורה אמרתי לעשות רלון לדיק נימטי לן שיבא מכשורא. אף בדבר ערוה החמורה. וגם אני מסכים ומעריב בשתא דהיתירא וכדי שלא אבא בידים ריקניות הנה באתי בדברות שתים להיות להד"ר עז"ר על הדין ועל האמת אם יעלה לרלון והוא דידוע מחלוקת הטור עם בעל העיטור הובא בסי' קכ"א באה"ע בשכ"מ שליוה לכתוב גט לאשתו שלדעת הטור לריך לבודקו אם הוא שפוי בשעת כתיבה ולדעת בעה"ע אין לריך בדיקה ומרן הב"י ז"ל הביא דברי בעל העיטור שכתב שאין לריך לבודקו ולא מחזקינן ליה בדעתא שבשתא תדע בשמיעת קול פעם א' ובנשתתק מתוך חוליו בהרכנת ראש פעם אחת בני וכו' ומעשה בא לידי בשכ"מ שליוה לכתוב גט לאשתו והיה לו אח במדה"י ונשתתק מתוך חוליו וכתבו ונתנו על פיו וכו' יע"ש וסיים בדבריו הרב ב"י ז"ל שם וז"ל ואפשר דהיכא שלא בדקו השכ"מ וכתבו הגט על פיו בדיעבד מודים התוס' והרא"ש דכשר שהרי הרא"ש כתב טוב ליזהר דמשמע לכתחילה ואפשר דאפי' בנשתתק מתוך חוליו ולא בדקוהו מודים דכשר בדיעבד היכא דלא אפשר כעובדא דבעל העיטור עכ"ל יע"ש. באופן דמלינו למרן הב"י ז"ל אבי התעודה שהעלה דבדיעבד כשר אף דאיכא ספיקא שמא לא היה שפוי בשעת כתיבת ונתינת הגט היכא דלא אפשר ואחריו נמשך הרב מוהריק"ש ז"ל שם בסי' קכ"א בהגהותיו וגם הרב מוהרשד"ס ז"ל בתשו' אה"ע סי' רל"ע באמלע התשובה. והגם שהרב פר"ח ז"ל בה' גיטין סי' קכ"א ס"ק ה' העיר על דברי מרן הב"י ז"ל במ"ש דלדעת התוס' והרא"ש ז"ל דכשר בדיעבד אף אם לא בדקוהו בשעת נתינת הגט וכו' דנהי דהרא"ש ז"ל כתב וטוב ליזהר דמשמעותו דוקא לכתחילה אבל התוס' כתבו לריך לבודקו דמשמע לעיכובא וכו' כבר הרב יד אהרן ז"ל בהגב"י ס"ק ה' תריך יעיב דגם תיבת לריך הינה לעיכובא לעולם ויש פעמים שאינה לעיכובא והכריח כן מדברי הטור ברמזים וגם מהש"ס יע"ש. ומוכרח לומר הכי שהרי מרן בש"ע שם סי' קכ"א כתב לריך לבודקו שיהיה שפוי בשעת כתיבה ובשעת נתינה הרי תיבת לריך לדעת מרן הוי לעיכובא הו"ל סותר דברי עלמו ממ"ש בב"י אלא ודאי דגם מרן ס"ל דתיבת לריך הוי לכתחילה דוקא :

והנה לכאורה נראה במ"ש מרן ז"ל דאם נתנו הגט ולא בדקוהו אם היה שפוי דבדיעבד כשר וכו' היינו באופן דלא בדקוהו כלל ויש להסתפק שמא היה שפוי או מטורף. אבל אם בדקוהו בשעת נתינת הגט וראוהו שהיה דעתו מטורפת ממש לא מוכח מדברי מרן הב"י ז"ל דכשר בדיעבד. ואולם הרב פנים מאירות בח"ג סי' י"ב נשאל בהיכא שבדקוהו בשעת נתינת הגט וראוהו שלא היה שפוי כלל והביא דברי מרן הב"י ז"ל הללו והאריך לטעמיהו והסיק דבמקום עיגון יש לסמוך על דברי התוס' דלא קפדינן בשעת נתינת הגט יע"ש. והרואה יראה למרן הב"י ז"ל שהביא דברי הרמב"ס ז"ל שכתב בפ"ב גבי מי שאחזו קורדיקוס ואם כתבו ונתנו קודם שיבריא הרי זה פסול ותמה מרן ז"ל דהא בגמרא אמרו דר' יוחנן מדמי ליה לשוטה וכל עניני שוטה לית בהו משא וכו' יע"ש. המובן מדבריו ז"ל בכי ידעינן שהוא שוטה הגט בטל וע"ז קא מתמה על הרמב"ס דנקט פסול ולא חילק בין שמא בידן בין ללא שמא בידן חה דלא כהרב פנים מאירות ז"ל :

ואולם חזיתיה להרב פר"ח ז"ל שם ס"ק ה' שתירץ לקושית מרן ז"ל הנז' על הרמב"ס ז"ל וז"ל ואין כאן תימה כלל דסובר הרמב"ס ז"ל דכיון שבשעה שליוה לכתוב היה בדעתו ועשה שליח במקומו השליח הוי במקום הבעל ואף שנשתטה בשעת כתיבה אין בכך כלום אלא מדרבנן מיפסיל שלא יאמרו שוטה בר גירוש הוא יע"ש:

הרי דס"ל בדעת הרמב"ס ז"ל דאף דידעינן בבירור שהיה שוטה בשעת כתיבה ונתינה לא איכפת לן כיון שנכנס השליח במקומו. וגם גבי גוסס כתב הרב פר"ח ז"ל שם ס"ק י"ז דדעת הרמב"ס. ז"ל דנותנו לה בחזקת שהוא קיים אע"ג דרוב גוססים למיתה מטעם דבשעה שעשאו שליח היה שפוי בדעתו וכו' יע"ש וכן כתב הרא"ש ז"ל בשלהי מס' קידושין על מתני' דהאומר זה בני וכו' יע"ש. וע' לס' מהרא"ח ז"ל ח"ב סוס"י י"ז שכ' דאם לא היה טעם דרוב גוססין היינו נותנים בלא בדיקה ודון מינה לנ"ד. וע' לה' שואל ומשיב ז"ל מהדורא רביעאה סי' קכ"ד שהעלה דבמקום עיגון ודוחק יש להתיר יע"ש. והרב קלות החשן בח"מ סי' קפ"ח ס"ק ג' נסתפק אם מינה שליח כשהיה פקח ונשתטה אח"כ אם בטלה שליחות השליח כיון שנשתטה המשלח או אזלינן בתר מעיקרא בשעה שמינהו שליח היה פקח וכו' והביא דברי הרב פר"ח הללו דכתב בדעת הרמב"ס ז"ל דכיון שהיה שפוי בשעה שמינהו נותנו לאשה וגיטו גט מן התורה ולא איכפת לן אף אם לא היה שפוי בשעת נתינת הגט. ושוב הקשה מהא דתנן בגיטין ד' י"ג האומר תנו גט זה לאשתי ושטר זה לעבדי ומת לא יתנו לאחר מיתה. והק' בתוס' שם בד"ה לא יתנו שכבר אשמעינן בר"פ מי שאחזו דאין גט לאחר מיתה ולמה לריכה לאשמועינן ותירלו דאשמועינן כיון ששלוחו של אדם כמותו והוי כאלו הוא נתנו ולא חשיב גט לאח"מ וכו' וע"ז הקשה הרב קלוה"ת ז"ל וז"ל והיא גופא קשיא דאמאי לא נימא לדעת הרמב"ס ז"ל דכיון שמינהו כשהיה שפוי בדעתו תו לא איכפת לן וא"כ אמאי מתבטל השליחות במיתת הבעל וכו' ותי' דהאמת דאינו מתבטל השליחות במיתת המשלח וזהו דעת רש"י ז"ל שכתב בד' י"ג ובד' ט' בד"ה לא יתנו דכיון שאדון פקע רשותיה ונפל לפני יורשים וכו' ומדלא כתב דכיון שמת המשלח בטלה שליחות השליח מוכח דס"ל כדעת הרמב"ס ז"ל דאינו מתבטל השליחות אף אחרי

מותו

שיולד בקדושה דא"כ אף אם יגרשנה איכא למיחש להכי שיבוא ליבם אבת באשר אחיו שיהיו לו מן הישראלית. אלא ודאי ידוע דבן הבא מן הנכרית אינו קרוי בנו ליבום. ולפחות תספור לה שבעה נקיים בקדושה. ואח"ך יקדשנה בכתובה וקידושין כדת משה וישראל ואח"ך ישאנה דכיון דקידשה וצריכא גט ממנו הוי ככנס ואין מוציאין כמ"ש הב"י בשם הרשב"א ועי' בתוי"ט פ"ב דיבמות.

ובנטען על הפנויה ישראלית אי חייב ליבא אותה כמו אונס עי' למהרשד"ם והרא"ח ובאר גדולי הפוסקים ואחרון חביב בס' מאמר מרדכי ד' י"ג וי"ד שהעלה שאם הוא בודאי שבא עליה והיא מעוברת ישאנה שכבר נפגמה. ואם לאו לא ישאנה יע"ש באורך. ועי' למרן באה"ע סי' זע"ק דחייב לכנוס:

ומ"ש גרגיר אחד שנתחדש לו דומה לזה מעט בההיא דאמרי' במס' חולין ד' טו"ב בשר נחירה שהכניסו ישראל לארץ אי אמרי' כיון דאשתרי אשתרי או לאו וסלקא בתיקו. וק' דאמאי לא פשיט לה מההוא דאמרינן ביבמות כהן שאירס את האלמנה ונתמנה לכ"ג ישאנה. כיון דאשתרי אשתרי. וכן מלינו בדוד המע"ה שנשא את אביגיל אשת נבל שהוא כלי שנשתמש בו הדיוט. אלא ודאי נ"ל כיון דאשתרי אשתרי. ועי' מ"ש המש"ל בזה וכס' לימודי ה' ולהרב שער אפרים סי' ס"ו ולהרב נחפה בכסף ח' א"ח סי' ג' ולהגאון חיד"א בברכ"י א"ח סי' ע"א וברא"ם דוד יע"ש. וראיתי בס' מכתב לשלמה שפי' דשאני כ"ג דבקדושין תליא מילתא יע"ש. ותמהתי דהא מקרא מלא דבר הכתוב לא יקח ולא יחלל ואינו חייב אלא עד שיבעול. ולענ"ד נראה לתרץ בדוחק דשאני ל"ת דכ"ג ומלך שאינו שוה בכל. והבוחר יבחר:

איך שיהיה נחזור לענינינו דהמורם מכל האמור דגזירת זו מותרת לבעלה עפ"י האופנים הנז"ל דמוטב שיהיו שוגגין. וכן הסכים עמי הרה"ג רהב"ד פחד יצחק קדוש ישראל יצ"ו. וכ"ז כתבתי כתותה על הנחלים בשעת הפנאי בקצר אמיץ. ובעל הרחמים ישלח לנו משיחנו ויקוים בנו ובגוים לא יתערבו. דהתערובת אוסרת כ"ש:

והנני מגלה דעתי. שדברי אלה הם רק להלכה. אבל למעשה. והיו כלא היו. כי הדבר תלוי אל גדול ההוראה. ה"ה הרב הגאון עט"ר רהש"ל מרן מלכא. מר מחותני. כמהר"ר **ישׁ"א ברכה** מאת ה'. כי לו משפט ההוראה. והיה אם הסכם יסכים לדברי והיה זה שכרי. ואז ישמח לבי כי כונתי להלכה ולמעשה:

כ"ד הצעיר **רחמים יוסף חיים פראג** ס"ט

אנא נפשאי קראתי את דבריו וכשאני לעצמי כבר גליתי דעתי ואין לי מה להאריך כי אין הפנאי מסכים עמי קתנו מסם בסימן הקודם וד"ב:

הצעיר **ישׁ"א ברכה** ס"ט

סי' ח' ה' אישות

ושייך לה' עיגונא

מעשה היה בעיה"ק יפו תו"ב באשה אחת שמה מ' בילע גוטה שנשאת לאיש אחד מנשה שמו בחופה וקדושין בקולוניאה האבון לציון תו"ב. והחופה היתה תופת נדה. ואח"כ לא היה שוה יחוד. ואח"כ נולד קטטה עד שנתרצו לגירושין ובאו ליפו ונתרצו ב' הצדדים לגירושין ונסדר הגט כדת ע"י בליח. ולמחרת הסדור של הגט בא השליח עם האשה וקבלה הגט מידו כדת. ובתוך עסק הנתינה בא איש אחד לתפוש את המגרש כי לא נמצא בביתו. וירא כי אין איש אלל הנתינה ודרף אחריו אולי ימצאנו במקום אחר והתמהמה בדרכו מעט. ואח"כ בא אל הים וראה איזה אנשים עומדים על שפת הים ואמרו לו שאיש אחד הפיל עצמו לים תכף והכיר אותו שהוא הוא האיש מנשה הנ"ל שנטבע בים ונגנבה עדות על זה כי באותו יום ראוהו הולך אלל הים אנה ואנה וגם איש אחד דיבר עמו בהלוכו אחת הנה ואחת הנה לתת לו נדבה והשיב לו כי עוד מעט יהיה הכל שלו אשר מזה נראה כי רצה להתמהמה עד שיוגמר נתינת הגט כי כל דבריו היו כי אין רצונו לעשות בת ישראל שתהיה בצרה כל ימיה כי אמר שאינו ראוי לאשה ודאג ע"ז איך הכניס אותה בצרה גדולה ודחק לפוטרה בגט ועוד אמרו כי בעת שהלכו השליח והאשה לקבל הגט היה האיש מנשה הנ"ל עדיין בביתו. ונתודע הדבר אצלי מהאיש שתיפש אחריו לערך רבע שעה אחר נתינת הגט והרואים אותו אמרו שהיה נראה בפרצופו כמו חי. ואלמלי שהיו מוצאים תכף רופאים אפשר שבב לאיתנו. אך מחמת שהרופא בא זמן הרבה אחר המאורע לא היה באפשריות הרופא להקימו ולחזקו:

והנה על עלם המאורע הנהו ספק גדול כי היה נתינת הגט קודם הכנסו אל הים וקרוב הדבר שהוא בעצמו רצה להתמהמה עד שהגמר הנתינה ואפילו אם כבר נכנס לים אפשר שהיה לו עוד דעת צלולה ואם היו שואלים אותו היה מרכין בראשו הן או לאו כי לדעת הרבה אשר נטבעים יש להם דעת צלולה עד רגע האחרון. ובפרט כי גם אחרי המצאו היה נראה כי עדיין יש לאל ידי הרופאים להחיותו:

והנה יש מקום עוד לספק בקדושין כי ע"ה אשר יחדו הוא לא ראה הקדושין וסמך על האחר העומד שם ויש לספק בזה. ועוד יש דברים להסתפק דתליא בפלוגתא כאשר הזכרתי הדברים לכבוד הרב הגאון הגדול מוהר"ר **שניאור זלמן** נ"י אב"ד **דלובלין** ומחמת נחילתי ופרדותי אקצר:

נאום **נפתלי הירץ הלוי** ס"ו

החונה בעיה"ק יפו ת"ו

וזאת תשובתי

אנא נפשאי הנני ב"א להביע מפני הכבוד לאשר נדרשתי לחוות דעתי הקצרה בבריותא דהך אתתא שנשאל עליה הרב הגאון המפורסם בכל קצוי תבל נ"י פ"ה ע"ה כקש"ת מו"ה **שניאור** ה"י ר"מ ור"מ בעי"ת **לובלין** יע"א וכעת הוא תושב פעה"ק ירושלם ת"ו באשה שניאת לבעל בנדתה ולא הספיק להתיחד עמה שנפלה קטטה ביניהם והסכימו להתגרש זה מזה והלך הבעל לפני ב"ד דיפו ת"ו ומסר הגט ליד השליח כדת וכהלכה למוסרו ביד האשה. וליום המחרת באה האשה עם השליח לפני ב"ד לקבל את גיטה. ורצו את המגרש הוא הבעל שהיה עדיין יושב בביתו

ברכות וקראו הכתובה וחתמו בה עדים קרובים . גם חתם בחתימה כנהוג. ולא קידשה אז בטענה שכבר קבלה קידושין מקודם . ורמז על הטבעת שהיתה באצבעה כי הם היו הקידושין. ע"כ הגיע תורף השאלה . כפי מה שהוגד לי מפי ראובן והמתקדשת הנז' זה שלא בפני זה וגם מקצת שמעתי ביום שהזמינוני לשמוע בעש"ג. וע"כ הלעת השאלה הנז' כתבתי רובה דאיתיה קמן :

איכן הבאת אמרתי הבה נבא לחקור דבר מפי עדי הקדושין . ושלחתי אחריהם ולא יכלו לבוא שניהם יחד. ובא מסרף הכלה לבדו הוא העד בקדושין ובבואו פקד עלי לדבר עמו בקול גדול באזנו ממש. וכן עשיתי ושאלתיו איך היה הענין והאריך למעניתו להגיד איך היו הברכות וההליכה לעיר הסמוכה הנז' והמקום שבו נעשו הברכות דברים שאין בהם תכלית. ואחר החקירה הגיד כי היו שם בני כוסות ונקראת הכתובה מפי בעל אחות אם הכלה אבי העד הב' של הקידושין ועל הקידושין השיב כי לא רצה ראובן לקדשה באומרו שכבר היא מקודשת ורמז על הטבעת שבידה שכבר נתקדשה מאז. ושאלתיו על עיקר הקידושין ואמר שאינו יודע יותר ואחר רוב החקירות אמר שזכור כי מקודם לכן אינו יודע כמה זמן בלילה א' נתן לה טבעת בפניו ובפני בן אחותו. ושאלתיו אם היו עוד אחרים אנשים או נשים ואמר כי לא היה שום אדם. גם חקרתי אם אמר לה איזה דבר בעת נתינת הטבעת ואמר שכן אמר לה דברים. אמרתי לו לומר לי נוסח הדברים שאמר לה והבטחתי לומר לי אך שאלפה לו עד שיזכור והמתנתי לו הרבה וסוף דבר לא זכר כלום וגם העיד שבלילה אחת אחר הנשואין ראה אותם שנתיחדו ובא אח"ך העד השני והכחיש בעדותו שלא היה אלא כוס א' ושלא רמז על הטבעת. אך כי אז השיב ראובן כי אין צריכה קדושין שכבר היא מקודשת ועל עיקר הקידושין הסוא אמר שלא אמר לה כלום רק שמסר הטבעת בפניהם ואחר ההגזמות אמר שעל הרוב לא אמר לה כלום. ויען כי העד הב' הנז' היה בן בית שם יוצא ונכנס בקבע לשם בין ביום בין בלילה חקרתי ממנו לדעת איך היו אותו הזוג מתנהגים אחר הברכות הנז' והוא ענה כי אין כל חדש כי גם מאז והילך לא היה להם חדר מיוחד לשינה. אך שהיא היתה ישנה עם אמה בחדרה. והוא לבדו כמאז ועוד הוסיף להעיד שהגידה לו קרובתו הכלה הנז' כי מאז והילך לא קרב אליה כלל אפילו בהחבאה כלל . ואמרתי לו כי איך אפשר שקדשה וכתב כתובה והחתים וחתם וכו' ונתברכו ברכות ולא קרב זא"ז ולמה כל החרדה והשיב כי מעיקרא אדעתא דהכי נעשה הכל להשתיק שאגת אמה על שהיתה מעוברת והיו אומרים לו כי ממנו הוא כמעשהו ושחרפה היא לומר שבזנות נתעברה ושהיתה רוצה לפרסם קלונו וכו' וכו' ושעל כן הקדים זמן הכתב יד של הקידושין לומר שאחר הקידושין נתעברה בהיתר לפי דעתם ושאח"ך שנתברר לו כי לא ממנו היא מעוברת ע"כ נתן לה כתף סוררת. גם העיד שלא ספרה נקיים ולא טבלה כלל לנדתה. וכאלה רבות עמו לזכות ראובן הנז' גם אבי העד הב' הב"ז הוא בעל אחות אם הכלה הוא המסדר הברכות העיד שבגדלו שלא היה שם רק כוס א' של ברכת ארוסין ושלא אבה ראובן לקדשה באומרו כבר היא מקודשת ושהוא המסדר לא ידע כלל מהקידושין עד אז שהגיד ראובן שהיא מקודשת כבר ושגם הכתובה לא הניחו ראובן לקרות ושלא התפיס לחתן בקו"ס רק שחתם החתן ושנים קרובים גם עד א' בלתי קרוב לה לא נודע מי הוא . ע"כ תמצית דברי עדותם זה שלא בפני זה ושלא בפני החתן והכלה כי לא היה אפשר לקבלם מפני כמה סיבות וכ"ז אחר האיום והגיזום וכל זה איננו שוה לי כי רואני כי להיות העדים הנז' עדי הקידושין הם עמי הארצות גמורים ולא דעת ולא תבונה בהם חומר הטבעה. ואפי' מסדר הברכות מסופקני בו אם הוא יודע לקרות הכתובה אף באין מבין כי להבין פשיטא דלא. ואפשר כי מפני זה הוא מכחיש העדים ואומר שלא קרא הכתובה הנז'. ע"כ לבי מהסס בדבר נקוט מיהא כי הגד השוה שבהם הוא כי בעיקר הקידושין לא היה שם רק מסרף הכלה הנז' הבלתי שומע רק בהרמת קול ובאזנו ובדוחק והשני הוא בן אחות אמה . ושניהם מודים גם כן כנז' גם בפני הערכאות ובפני הודית כן הכלה ואמה התובעים הנז'. גם הכתב יד של הקידושין הוא מעיד כן גם כולם מעידים כי בעת הברכות לא היו שם קידושין בפועל כלל גם העידו כולם כי רוב העשרה היו קרובים ושהיה הכל בסוד גדול ובאחרית המנין קבלו מעיר הסמוכה בשכר ששלם להם החתן הנז' וגם אני הכותב שמעתי מאיזה יחידי העירה פה יע"א כי לא ידעו מזה עד אשר הלך החתן הנז' לעיר אחרת אחר שעברו ב' חדשים מהברכות הנז' שאז יצא מהעיר וגם מאם הכלה ומהכלה עצמה שמעתי בפירוש שהיו מתאוננות על שלא ידעו בקידושין בעדים קרובים ל"מ באופן כי הכר' ברור כי עדים אחרים לא היו במעמד הקדושין כלל . וגם שלא היו קידושין אחרים גם הועד כי העד האחר הכשר החותם בכתובה לקח שכרו וגם אחרים לקחו כל א' חלי דורו מלבד א' מהם שלקח דורו אחד ושעל הרוב הוא העד החותם הנז'.

עד כאן הגיע תורף המעשה איך היה :

נוסח העדות הב' שנתקבלה לפני ב"ד ובלי מציאות הבע"ד ובלילה.

בליל ח"י טבת אחר סמוך שנעשו ברכת אירוסין וקידושין וז"ב וחופה בטלית כנהוג נמצא שם העד הא' אברהם ן' רימוך חרש שאינו שומע מסרפו של העד הב' בלחתי לקרוא לו לבוא אל הישיבה. ויהי כבואו אחר האיום וכו' אמרתי לו בקול גדול באזנו הלא תגיד לנו איך היה באותה הלילה סדר הקדושין של פ' ופ' . ותיכף כחש ואמר שלא הי' בו"ד בלילה רק הכל היה ביום וכו' אזרתי לומר לו בקול כי איני שואל על מה שהיה בליילה רק על נתינת הטבעת באותה לילה כי דמיתי פן ואולי לא שמע ואמר שכבר שמע ותיזק דבריו הא' כן ענה ג' פעמים. וכו"ד הוכרחתי להניחו לספר כרצונו וסיפר באורך איך היתה ההליכה והקבוץ והבית וכו' דברים שאין בהם ממש וסיפר שלקחו עמהם צלוחית יין וטלית (אפשר מפני שראה החופה הנז' בטלית אמר מר מלתיה) וכתובה ושגיסו סידר הברכות והכתובה וא' תכס שהיה בישיבה אז נעשה שואל אי אליו אוב"ז . הוא ענה שכן היתה שם טבעת. אך לא ראיתי לשואלו אם נתנו לה אז או כבר היה בידה (כי ידעתי כי אחר שהוא מכחיש בקידושי הלילה המועדת ואומר שהכל נעשה אז ודאי שיענה כי נתנו לה אז) ואמר כי ברכו הברכות ושברו הכוס ותיכף יצאו משם כי הבית היה בתורת שאלה על רגעים אחדים מגוי א' מכירו להעד הא' וכי בצאתם הוא שאל שהגוי מכירו בעה"ב אם צריך לשלם איזה דבר בעד שכירות הבית ואמר לו שאין צורך . אחכ"ז לא יכולתי להתאפק ואמרתי לו הלא אתה אמרת לי שהקידושין היו בלילה קודם זמן מה וכו' . אז הו"מ הודה ולא בוש להציע גוף מעשה הקידושין. כי שם נמצא ושם היה באותו הלילה

והי'

מותו וכו' יע"ש שהאריך הרחיב בזה . ואולם גבי אשה כתב הטעם שאינו נותן הגט אחרי מותו הוא דבשלמא בהיותו שוטה או גוסס אכתי אגידא ביה אשתו עד רגע האחרון אלא שאין לו דעת ויד לגרש בו משו"ה אמרינן שלוחו כמותו אבל אחר שמת תו לא אגידא ביה וכבר הותרה מבעלה ומשו"ה אינו נותן הגט אף דהשליחו' לא נתבטל וכו' יע"ש :

באופן דנמלינו למדים מדברי הרב קצות החשן ז"ל והוא חילוק אמיתי ומוסבר ומושכל כיון דהאשה נשואה לבעל ואגידא ביה בלי שום ספק ופקפוק ובא השליח לגרשה אחר שמת בעלה שכבר הותרה בהכי אמרינן שלא יתן לאחר מיתה . מינה דאי ליכא ספיקא אם בשעת נתינת הגט היה חי דהא ידעינן כמעט בבירור דהותלה קודם המיתה ולא אגידא ביה דעד רגע האחרון שהיה חי כבר קבלה הגט מיד השליח בודאי כמ"ש בשאלה ובפרט היכא דאיכא ג"כ ספק בקדושין כמו שבא בשאלה בגב"ע אין לנו לטרוח ולברר הדבר ושפיר סמכינן גם על הס"ם ושפיר עשה השליח שליחותו וכמו שהעלה מר ניהו רבא שיחל"א וכמ"ש בס' שיבת ציון סי' ל' יע"ש :

ומעין דוגמא ראיתי להרב הגאון שער אשר ז"ל בתשו' לאה"ע סי' י"ח שנשאל באשה שנתאלמנה ונפלה לפני יבם מומר והיא טוענה שנשאת על תנאי שלא תזדקק ליבם ועד אחד מעיד שראה הכתובה שהיה כתוב תנאי זה שלא תזדקק ליבם והתירה בס"ם ספק אם עד אחד מהני להתיר ביבמה כש' הרי"ף והרמב"ם ז"ל ואת"ל דלא מהני ספק אי איכא זיקה ליבם מומר כדעת הגאונים דסברי דאין זיקה ליבם וכמו שהעלה הרב מהריק"ו ז"ל בשו' קע"ה יעו"ש . ועיין להגאון נודע ביהודה ז"ל מ"ק בתשו' אה"ע סי' ד"ן מינה דכ"ש לנ"ד דכפי הנשמע כמעט ברירא מילתא דהגט קדם למיתה . אמור מעתה תורה יוצאה בהיעומא דמותרת האשה הבאה בשאלה להתנשבא לכל גבר די תיצבין ולית מאן דימחא בידה כאשר הורה פאר"מ שיחל"א ולא הניח פנה וזוית . ואף כל מה שכתבתי אינו מעלה ומוריד רק לברר הדבר שהשליח כהוגן עשה שליחותו . וצור ישראל יצילנו משגיאות שלא נכשל בדבר הלכה ובאמת לפי רוצי טרדותי ותלאותי לא יכולתי לבא בארוכה . כ"ד נא"ה מוקירו ומכבדו כערכו הרם ולנצח ידידו ומעתיר בעדו :

הצעיר **יעקב שאול אלישר** ס"ט

בא סי' **ישׁ"א ברכה** הי"ו

הקו"ל הולך אחר החתו"ם עלה ברעיוני להסתייע בנ"ד מהאי דאיתא בב"ב ד' קנ"ג ע"ב אמר רבה הרי מת והרי קברו מוכיח עליו אמ"ל אביי השתא ומה ספינה שרובן לאבד נותנים עליו חומרי חיים וחומרי מתים. חולים שרובן לחיים לכ"ש יע"ש ופסקו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש כאביי והרא"ש ז"ל כתב דרבה הדר ביה יע"ש . הרי דאפי' שהיה שכ"מ מחזקינן ליה בחזקה שנתרפא ונתבטלה המתנה ואולם אמרתי אולי דשאני התם דאיכא חזקת ממון שהיורשין נקראים מוחזקים והעמד ממון על חזקתו. שוב ראיתי להגאון חת"ס ז"ל בח"ב לאה"ע סי' ק"ן שנשאל בקדושין כעין נ"ד ממש באחד ספרדי ששלח שליח לעיר אחרת לקדש לו אשה והגיע יום י"ג סיון קודם חצות וקידש את האשה ובאה השמועה שבאותו יום קודם חצות מת המבלת ונפל הספק אם קדושיה קדמו למיתתו

הרי היא זקוקה ליבם קטן ואם מיתתו קדמה וליכא שום זיקה ופלפל בחכמה בעולם בקיאותו וגם הביא הך סוגיא דב"ב הנז' ולא הכריע לא לאיסור ולא להיתר מטעם דעמד כותל כנגדו חזקת חיים שלו כמו שיראה הרואה שם בד"ק . וא"כ מינה נקיט לנ"ד דהספק הוא בגירושין וכבר משה מעשה וגירשה מאתמול וגם היום היה הולך אנה ואנה וממתין מלהשליך עצמו לים עד שיגמר נתינת הגט ודאי וברור דמחזקינן בחזקתו חזקת חיים שלו כנלע"ד :

האמנם בענין הספק שכתוב בשאלה דעד אחד לא ראה הקדושין וכו' ראיתי להתשב"ץ ז"ל בח"ג סי' פ"ד שכתב דאפי' באמר עד אחד שלא ראה מסירת הקידושין הרי היא מקודשת גמורה כיון שהיו באותו מעמד כמה אנשים ואיש והאשה מודים שנתקדשה וכו' וכו' יעש"ב :

הראת לדעת התשב"ץ ז"ל ש"ל דליכא ספק בנ"ד אף שעד אחד הגיד שלא ראה נתינת הקדושין כיון שבשעת החופה היו כמה אנשים באותו מעמד וכו' . שוב ראיתי להגאון חת"ס ז"ל באה"ע ח"א סי' ק' שנשאל ברב שסידר קדושין וצירף עמו ביחוד את השמש שלו להעיד על הקדושין והיו שם רבנים ואנשים הרבה ואח"כ נודע שהשמש היה קרוב להכלה שני בשני ונשאל אם צריך לסדר קדושין אחרים וכו' ותחילת דבריו כתב וז"ל ומהיות טוב מה הפסד וזלזול יש אם בלט ובסתר בפני שני ע"כ יקדש שנית ומה צורך להרעיש עולם ולמלאות ניירות וגוילים וכו' . הרי שחושש הרב לפסול הקדושין מטעם היותם בע"א וכו' אלא שלבסוף אסיק דליכא למיחש אלא מהיות טוב יע"ש . ועיין להגאון ר"ע איגר בח"ב סי' נ"ה במעשה שהיה בחופה שהיו אנשים רבים ורובם שמעו מפי המקדש אמירת הרי את מקודשת וכו' אבל מסירת הטבעת לא ראו רק איש אחד דווקא וכתב דהוה קדושין בעד אחד וכו' יעש"ב ושני הגאונים הנז"ל ז"ל לא זכרו שרים תשו' התשב"ץ ז"ל הנז"ל. וכל לגבי דידי אמינא דגם בלא הס"ם היתה מותרת האשה דנ"ד אלא דלתו' העדפה עשה הגאון הנז"ל שליט"א הס"ם הנז' והרי היא מותרת בשופי כן נלע"ד גם אלו דברי

האי"ש הי"ו

סי' ט' ה' קדושין

שאלה ראובן בחור היה מתאכסן בבית אלמנה אחת . ולה בת גדולה בשנים. והן בטון נכשל בה . ויהי היום הגידה לו לאמר כי הנה היא הרה וכי ממנו נתעברה (והוא מכחיש כפת ואמר שיש לו ראיות כי מקודם לזה היתה הרה לזנונים) וא"כ צריך לכסות את קלונו וקלונה במה שמהור ימהרנה לו לאשה (והוא אומר כי הגזימו עליו לפרסם קלונו וכו' וכדי להשקיט מעליו וכו' הודה להם) ועמד וקדשה בלילה אחד בפני שנים . האחד הגנו אחי אמה חרש המדבר ואינו שומע . והשני בן אחות אמה . וכתב לה שטר הודאה בלשון לעז ובגופין שלהם. כי הוא לקח לו לפלונית לאשה בפני פ' ופ' הנז"ל . ותתם ומסר לידה בינו ובינה וזמן הכתב יד הנ"ז מקודם כמו שנה אחת לזמן הקידושין הנז"ל . ואחר ימים שים בהם ירחים. הלכו ראובן הנז' והבת הנז' לעיר אחרת סמוכה וקבעו עשרה ובתוכם העדים הנז' וברכו

ברכות

באופן שלא נתייחדו שם החתן והכלה והבית אשר נעשה בו הנז' לא לקחו בשכירות כ"א בתורת שאלה לפי שעה ושאח"ז נשאר החתן בבית אם הכלה כמקדם כמשלש חדשים ע"כ הגיעו הדברים ועוד העיד הנז' שהאמות בלילה א' רצתה לעשות מטה כפולה ולא אבה המקדש והיה זה אור ליום א' י"ט אדר"א התרנ"ד :

תנתן לי נפשי בשאלתי מנייהו מלכי רבנן דפקיע שמייהו אשר הגיע להם נוסח השאלה. ואת אשר צידדתי בה בענין הקידושין (את אשר יורו גם בענין חיוב תנאי הכתובה והכתובה עצמה ואת הבת הנולדת) להשיבני דבר ברור אם יש לחוש לקידושין הללו אם לא. וגם לברר דעתם אם חייב הוא בכתובה ותנאיה. וכ"ת למען דעת מה לעשות להשיב שואלי מהשררה יר"ה תשובה ברורה. והנני מבאר שיחתי. כי הנה האשה המתקדשת הנז' ואמה הם הגישו משפטן לפני הערכאות שלהם לתבוע מזון האשה ובת הנולדת באמצעות מורשה אבוגאדו כנהוג. והוכרח הבחור להעמיד מורשה להפך בזכותו כנהוג. והזמינוני גם אני בעניי בערב חג השבועות תמט"ר לפני הערכאות יר"ה. והתחילו בטענותיהם מב' הצדדים. וסו"ד היה המורשה של הבחור הביא ראיות כי כפי חקי המדינה שבם עשו הנשואין אין הנשואין מועילים כלל. גם כפי העדאת העדים כן היה יוצא הדין כפי נמוסיהם שאין הנשואין שוים כלום. וקודם ששאלוני להגיד מהו הדין לפי תורתנו הקדושה אם הנשואין מועילים אם לא. טען השופט הגדול כי אין המכוון באותו מצב לברר אם היא נשואה אם לא. רק לברר אם חייב לפרוע לזקנה אם המתקדשת דמי מזונות בתה ובת בתה מאחר שהוא הביאה לביתה כאלו היא אשתו והאכילה אותה ואת בתה. ומה לו לידע אם הנשואין הם טובים אם לא. וע"פ טענה זו נתחייב הבחור הנז' לפרוע סך גדול ארבע מאות דורוס עד זמן שהודית שנתברר לה לפי דבריה הספק הנז'. ואמר השופט יר"ה כי עוד חזון למועד יעמדו על המשפט לברר על הנשואין. ואם יהיו הנשואין כשרים לפי דתינו שתתעלה אזי יחייבוהו במזונות האשה כל ימי חייה. אף אם לא ירצה להיות עמה לא איכפת להו בזה. בין הכי ובין הכי לא באתי לידי שאלה אז וברוך ה' כי הפליא חסדו לי אז. ובכן נפשי בשאלתי אם ישאלוני כנז' היכול אוכל להשיב כי אינה אשתו לפי ד"ת שתא' אם לא. והא ודאי כי אם דעתם דעתייהו דרבנן דקידושין הללו מגן שויא ככל אשר צידדנו בעניותין. הא פשיטא כי בפה מלא אשיבה אתהן. כי אין כאן בית מיחוש. ואולם עיקר שאלתי הוא. אם יהיה האופן דלדידהו רבנן מידי ספיקא לא נפקא משום חומרא דאשת איש להצריכה גט ולפוטרו מתנאי כתובה היכול אוכל לומר בבית המשפט יר"ה כי אינה אשתו להפטר ממזונותיה כי בשררה יר"ה לא אוכל לו' שצריכה גט ופטור ממזונותיה. אי משום דלדידהו הוו תרתי דסתרן. ואי משום כי אי אפשר להוסיף בתשובה יותר ממה שהם שואלים וגם הם אינם דנים היהודים כדיננו רק אחר שבדיניהם אינה נשואה ירצו לדעת אם בדיננו היא נשואה לבד. ואח"ך הם ידונו על המזונות כדין נשואה בדיניהם. וגם הגירושין לא יועילו לפוטרו מתנאי כתובה וא"כ האם אוכל לומר שאיננה נשואה לפוטרו לזה ולא אודיע. אח"ך בצנעה שהיא צריכה גט וכיוצא בזה. ובכן אחלה פנ"ק ישתדלו להוציא לאור משפט זה. וכשאני לעצמי קרינא אנפשין אין חבוש וכו' גם כי ידענא בנפשאי ערכי עלי. גם כי בלא ספרים. מצורף אל רוב טרדותי ועמהם הט"ר ובכמ"ה :

ואנכי הרואה כי פרט זה מסתעף לכמה סעיפים כאשר נבאר בע"ה בקצירת האומר. וזה החלי וה' אלקים יעזר לי :

הנה לענין ספק הא' לענין הקידושין בעדים הקרובים מצד האם. הנה נודע דרבו כמו רבו הפוס' מעיקר הדין הסוברים כי הם פסולים מדאורייתא. והמקדש בפניהם אין חוששין לקידושיו כלל. אך דעת הרמב"ם ז"ל בפי"ג מה"ע הם פסולים מדבריהם. ואיפליגו רבוותא בכוונתו. אי חשיב להו כקידושי כסף דקרי להו מד"ס אבל דינם כדין תורה. וכמ"ש הר"מ בפ"א מה"א ועיין בב"י אה"ע סי' מ"ב ועיין בהה"מ פ"ד מה' אישות ה"ו ועמש"ע הלח"מ ועיין מור"ם ח"מ סי' ל"ג ועיין לבוש והש"ך ז"ל באורך ע"ש. ועיין להרשד"ם אה"ע סי' ל"ג דאחר דקשיתיה בדברי הר"מ ממ"נ נטה לצד האחרון דהיינו לפוסלם מדאורייתא לדעת הרמב"ם ז"ל :

ועד בשחק נאמן כי לפי ראותינו דברי הרשד"ם הנז' ור"י ן' הרא"ש ז"ל והאחרונים ז"ל הגמגאים פה עמנו עלה ע"ד לומר דהכא בנ"ד איכא תלת ספיקי. ספק האחד בדעת הרמב"ם ז"ל גופיה מאי קסבר אי חשיב להו כפסולי דאורייתא. ואת"ל דמדרבנן בעלמא. שמא הלכה כהסוברים דהוי דאורייתא ואת"ל ה' כהרמב"ם ומדרבנן. שמא ה' כהרי"ף ז"ל והי"א שהביא בב"י סי' מ"ב דגם המקדש בפסולי עדות דרבנן אין חוששין לקידושיו:

שוב בא לידי ס' שו"ת שמחת יו"ט ז"ל סי' ע"ה שהאריך בזה בנדונו שהעד הא' היה קרוב מצד אישות. והעד הב' מצד האם ועביד כי הנך ג' ספיקי. ושוב חשש לדעת הסוברים דלא עבדינן ס"ס בפלוגתא דרבוותא ז"ל דשום פלוגתא חד הוא. ואח"ך חזר וקיים מטעם ס"ס אחר בענין הנז' וכדברי הרב החביב ז"ל ואח"כ חזר ודחה מכח מה שדחה הרב עדות ביעקב ז"ל ע"ש. וכתב עוד ז"ל ומה גם בנד"ד דעינינו הרואות למרן הב"י ז"ל גם בתשו' באה"ע והרב תומת ישרים דהצריכוה גט אף בנדון דידהו איכא נמי ג' ספיקי כנ"ד ועכ"ז חששו ומי יערב לבו להתיר שלא כדעתם דעת עליון עכ"ד. וע' להשיו"ט גופיה בסי' י"א דחשיב ס"ס דפלוגתא:

ואחר העיון רואה אנכי כי קשה הדבר מאד לומר דגם בג' ספיקי חיישינן להצריכה גט לכתחי' מאחר דהראשונים ז"ל היו מתירים בתרי ספיקי עיין במופה"ד שער אשר אה"ע סי' כ"ה וכ"ט ואף למיעוט החולקים ז"ל בג' ספיקי נראה דאין כאן בית מיחוש כלל אף דהוו בפלוגתא דרבוותא. ועיין להרב משכנות הרועים ז"ל מערכת עי"ן אות נ"ט שהאריך לציין דברי הראשונים והאחרונים ז"ל בפרט הלז וזכר עשה גם לדברי הרב שיו"ט ז"ל הנז' שכתב בסו"ד והסכמנו מן אז והלאה כל דאיכא ג' ספיקי בפלוגתא דרבוותא וכיוצא נפקא בלא גט וכמסקנת הרב אליה רבא וזוטא דף ע"ה והרב קול בן לוי ז"ל בפ' דקידושין שלו עיי"ש ושלחנו לדיין שבעיר סוסא יע"א דכל כה"ג לא בעי גיטא ע"ש :

ולענין דחיית הרב עדות ביעקב ז"ל עיין רואה להרב שער אשר אה"ע סי' כ"ה דף פ' ע"א וב' והנמשך דתמ"ה יקרא ע"ד העדות ביעקב ז"ל וקיים דברי הרב החביב ז"ל עש"ב. וע"ש שתמה גם על הרב כמהרת"פ ז"ל דנקיט במושלם מדברי הרב שיו"ט ז"ל דבמקום ערוה החמורה גם בג' ספיקי אזלי' לחומרא ע"ש באה"ע סי' כ"ט ותמה עליו דהרי הרב שיו"ט ז"ל גופיה בסי' י"א וי"ב והשוכתו כי באה בביכך

מבה

והיו מסובים על השולחן מצד מזרח ומצד מערב אלה מפה ואלה מפה (לא כמנין גם כמ"ש העד הב') ובשיה מונח ע"ג השולחן מכתב הקידושין. ושאלתיו אם אמר לה בו"ד בעת מסירת הטבעת והשיב שאינו יודע אם אמר אם לא. שאלו אחד וכמה היו מדברים אז. אמר כי היו מדברים בענין הנשואין קאזמיינטו. ומה היו הדברים. אמר כי לא ידע מפני שלא שמע. עוד נשאל ממנו ואיך נמצא הוא שם. ואמר ששלחה אחותו (אם הכלה) לקרוא לו להיות עד בניסואי בתה. שאלנוהו מי היה שם. אם היו אנשים. אמר כן. ומי הם. לא נתבלבל להשיב. ענינו לו לא היה שם יעקב ואחנון (תוא העד הב') ענה כן כן ואז הוסיף מדעתו להסתפק אי גם בן אחותו השני היה שם. עכ"ד העד הא':

עדות יעקב ואחנון מסרפו של העד הא' הנזיל:

אחר האיום וכו' אמר בנועדו משבוע יום לקרוא נייר שהיה בידו (הכתוב בו ענין הקידושין) ושבלילה לא היו שם דברים אך שקרא המקדש לפניהם אותו נייר ושאינו זוכר אם אז נתן לה הטבעת או שכבר היה בידה מקודם ושאלתיו מה הם הדברים שדברו אז חזר ואמר שלא היו שם בו"ד רק אמר להם "כ'ום לייאמו פארה קי סיאיים פיססיגוס קי לי דו איספוי אגילייו פאדה סיר מי מוג'יר" וביאר הוא העד ופסק הדין שהדברים הללו לפי דעתו שלא מעלים ולא מורידים לענין הדין כאלו אמר שאם היה בהם תועלת לא היה תומרס. ועוד הגיד כי לא היו שם רק הוא ומסרפו הוא העד הא' והזוג ואמה והמקדש היה יושב בין ב' העדים לרוח א' והבת ואמה ברוח השנית הסמוכה כמין גם וכפי דבריו שבודאי מסרפו לא שמע וכו' וכו' גם העיד כי הוא לא היה רוצה ליטפל בזה העדות לולא כי המשדך הנז' אמר לו שהכל הבל ושבאמת אינו עושה כ"ז רק להשתיק הזקנה היא אמה ודוקא לכסות עיניים ושאינו רוצה באלו הנישואין כלל. גם אמר העד שגם המשדכת אמרה לו להעד כנז' ומטע"ז נתפייס לכסות עינים לעשות עצמו כאלו הוא עד בדבר ושבשעת הברכות בליניי"א לא היה שום מכסה של חופה כי כל מה שעשו לא היה רק לפנים במה שתתפייס אמה ותשתק בלי שום איחור חזרו לעיר החתן והכלה וגם הוא עמהם ושאר בני אדם ושהוא העד לא זזה ידו מיד המשדך וראה שלא פנה אליה ושבלילה רצתה אם הכלה לעשות לחתן בחדרו שהיה ישן בו מטה כפולה ולא אבה אליה ושהכלה ישנה עם אמה כמנהגה וכאלה הדברים מרבים הבל והכל נגד קרובתו. עכ"ד העד הב':

עדות מסדר הז"ב הוא הזקן יצחק ואחנון אבי העד הב' ונתקבלה עדות בפני ג'.

במותב תלתא כחדא הוינא דחרי מינן חתימי לתתא כד אתא קדמנא הזקן יצחק ואחנון ואחר שהרבה להתגלל על שמזקק לדבר זה כי המשדך הפציר בו עד שום שהוא דוקא יטפל בנישואיהם ולא אחר וכי הוא לא היה יודע ממה שעבר בינו לבינה כלל גם לא מהקידושין הקודמים והעיד בתע"ג כי הלך בתום לבבו בהסכמה עלה בעגלה אשר מצא מוכנת פתח אהלו ובהגיעם לשם (ליניי"א) ברך על כוס א' גם שני וביקש מהחתן לתת לה קידושין ואמר לו שכבר קדשה ואין צורך יותר ואמר לו לקרות הכתובה. וענהו החתן כי אין צורך ושאלנוהו אם פרסו עליהם טלית ויען כי לא פורש עליהם כלום וגם החתן לא נתעטף בטלית כנהוג וכי היה הכלה היתה יושבת על הקנאפי והחתן עומד וכי תכף אחר גמר כל הברכות יצאו משם כולם וחזרו אל העיר הלז עכ"ד מסדר הברכות:

נוסח עדות הג' שנתקבלה בפני ג'.

במותב תלתא וכו' וכו' כד אתא קדמנא הר' אברהם ן' רימוך ואחר האיום וכו' העיד בתע"ג ע"ע קידושי הבחו"ן עם   שהיו בלילה שנמצא הוא העד שם בדרך מקרה ושהיו מסובין על השולחן הוא העד מצד א' ומצד שכנגדו יעקב ואחנון והמקדש ומרוח ב' מצד ימין או מצד שמאל היו הכלה ואמה והשולחן מפסיק בינו הוא העד ובין המקדש ויעקב וואחנון ושהיו מדברים ויען שהוא לא שמע שאל אותם מה הם מדברים. ואמ"ל מענין ניסואי   עם ושהמקדש קרא כתב יד א' שהוא העד היה יודע שהוא כת"י המקדש רק שלא ידע מה כתוב בו ושאמרו שזה לפי שעה ושראה הטבעת אבל לא באה לידו להבחין אם הוא זהב או נחושת ושלא ראה מסירתה מידו לידה ושלא היה שום איש אחר זולת הוא העד ויעקב ואחנון והמקדש והמתקדשת ואמה ושקרוב לו שהיה זה ליל ב' בשבוע ע"כ הגיעה עדותו בענין אותו הלילה ואח"ז העיד בתע"ג שאילו פניו לבקש להם מקום בליניי"א לעשות שם הברכות ושכן עשה ושלקחו צלוחית יין וטלית של משי ושפירסו אותו על ראשם כנהוג ושקרא הכתובה יצחק ואחנון ושהיו ב' כוסות ושברו הכוס ושלא היתה שם נתינת טבעת כי אמר שכבר נתן ושאחר כל זה יצאו כולם מן הבית גם החתן והכלה איש לדרכו פנה ושנשאר החתן אחר החופה בבית אם הכלה כמקדם איזה זמן אינו יודע כמה ושהוא עד שנתייחדו בלילה הא' שאחר המעשה הנז' בבית א' והפתח סגרו וכו' ע"כ עדות הר"א ן' רימוך והיה זה יום שני עברים לח' אדר א' התרנ"ד:

עדות הב' יעקב ואחנון.

במותב תלתא וכו' וכו' כד אתא קדמנא הר' יעקב ואחנון בר יצחק ואחר האיום וכו' העיד בתע"ג על קידושי הבחו"ן   עם שהיו בלילה ושמשבוע יום הזמין אותו לבא בלילה וכן עשה ושנתן לה הטבעת בפניו ובפני אחי אמו אברהם ן' רימוך אחר שקרא לפניהם נייר כתוב בלע"ז שענינו שלקח אותה לו לאשה ושאינו זוכר אם אמר ברכה (ר"ל לשון הקידושין) ולא אמר לה שום דבר לא בלה"ק ולא בלע"ז ושזמן הכת"י היה מוקדם לאותה הלילה ושהם העדים לא היו יושבים כי אם עומדים ושאינו זוכר הזמן רק כמדומה לו שהיה ליל בני בשבוע ושהיה אחר הסוכות ושבין נתינת הטבעת לנישואין היה כמו חדש וחצי מ"מ ושהם לא ראו הטבעת אם הוא זהב או נחושת ע"כ מה שהעיד בענין הקידושין עוד העיד בתע"ג על יום הליכתם לליניי"א שלא היה שום טלית פרוש על ראשיהם ולא נתן לה שום טבעת אז. שאמר שכבר נתנו לה ושקראו הכתובה ושאינו זוכר אם היה החתן הקורא או אביו הרי"ן ואחנון ושלא היה כי אם כוס א' ושאינו זוכר אם שברו הכוס ותכף אחר הנז' יצאו משם כל הנועדים וגם החתן והכלה חזרו לעירם

בלאפן

לצרף לכ"ד ספק אחר והוא דעת כל רבותיו של רש"י ז"ל דקידושי כסף אינם אלא מדרבנן בעלמא וכמ"ש רש"י ז"ל בכתובות ד"ג בסו' דאין אונס בגטין תינח קדיש בכספא וביבמות ב' ובשאר דוכתי ע"ש. ועי' תשובת התשב"ץ ז"ל שהביא בב"י ז"ל סי' מ"ב דהיכא דהקידושין הוו מדרבנן ובפס"ע דרבנן ליכא מאן דחייש להו ע"ש ופסקה מור"ש ז"ל סש"י ע"ב ע"ש וא"כ בכ"ד איכא תלת ספקי ואף דראיתי כי רש"י וכל הפוסקים והמפרשים ז"ל כי הובא בש"מ כתובות נדחה קרו לה לס' רבותיו של רש"י ז"ל הנז' ואפשר דמטעם זה לא צרפו ס' זו של רבותיו של רש"י ז"ל בהדי אינך ספקי מ"מ בכ"ד דקשים גירושין כנז"ל ראוי לעשותו סניף לחזק הענין וק"ל וע' בלח"מ פ"א מה' אישות סד"ה ובכסף ודו"ק:

עוד יש לצרף לזה שאם אמת היה מ"ש שאחד מן העדים איננו שומע. וא"כ יש להספק אי הוי כמקדש בעד אחד דאין חוששין לקדושיו לדעת הסוברים כן ומרן ז"ל נמי הכי ס"ל כנודע:

עוד יש לצדד לפי המתבאר מתשובת הרדב"ז ז"ל ח"א סמ"ג במה שהשיב על מה ששאלוהו דלמה בחמץ ושעו"ד אין חוששין לקדושיו ובפס"ע דרבנן הויא ס' מקודשת ע"ש ודו"ק כי הטעמים שכתב לא שייכי אלא בפסולים מעבירה ולא פסולים מחמת קורבה מצד האם ומצד אישות. וא"כ מוכרח לומר דבהכי דלא שייכי הנך טעמי אף אם תאמר דמדרבנן בעלמא הם פסולים אפ"ה אין לחוש לקידושיו לכ"ע כמו בחמץ ושעו"ד. ואין לומר דכשגזרו לא חילקו כיון דבחד שמא מיקרו פסע"ד זה אינו דהו"ל גזרה לגזרה וחומרא יתירה לפוסלה מן הכהונה וכמ"ש הפוס' ז"ל ועי' בשער אשר סש"י כ"ט ובפרט דמשמע התם כדברי הרדב"ז ז"ל דאף בפס"ע דעבירה משום חומרא הוא שהחמירו הגאונים ז"ל והבו דלא לוסיף עלה. ואף דמדברי הפוסקים ז"ל לא משמע הכי אלא דאף בפס"ע דקורבה דרבנן חוששין מ"מ מידי ספיקא לא נפקא וראוי לצרפו עם שאר ספקות הנז' ולומר דאף אתמ"ל דקרובים דאם ודאישות דרבנן ואת"ל דבפס"ע דרבנן חוששין שמא הלכה כהרדב"ז ז"ל לפי הטעמים שכתב דהיינו דוקא במחמת עבירה אבל במחמת קורבה לכ"ע אין חוששין ועי' להגאון כתב סופר ז"ל חאה"ע סי' מ"ל ע"ש היטב ודו"ק:

ועם היות כי בכ"ד אין להקל כיון דמרן הב"י ז"ל בההיא דר"י ן' הרא"ש ז"ל דהוי כב"ד כתב דאם לא נשאת הדין עם החולק להצריכה גט לכתחילה ומי יבוא אחר המלך עכ"ז כ"מ להראות פנים כי חומרא יתירה היא לחזק מ"ש אחת למעלה דבכגון מקומות הלועזים דקשים גירושין בחקי השררה יר"ה ובאים לידי עיגון אחד האיש ואחד האשה. ומחשש דררא דממונא וכנז"ל ולהליקו וכו' וכנז"ל בכג"ד יורו המורים דגם למרן והנמשכים אחריו והשיו"ט ז"ל גם הם יודו דשריא בלא גט גם לכתחלה כיון דחומרא בעלמא וכ"ש בצירוף מ"ש דנדון דידן גרע טפי מהך דר"י ן' הרא"ש ז"ל שבב"י ז"ל שלא היו קרובים רק מצד אישות:

וב"ש דבכ"ד איכא נמי ריעותא דאחד מהם לא שמע הקידושין וכנז"ל ועיין בש"ע אה"ע סי' מ"ב ס"ב בדין א' ראה הקידושין וכו' ע"ש ובדברי האחרונים ז"ל ועיין בהרב ערך השלחן ז"ל אה"ע סי' מ"ב אות ט' ובאחרונים זלה"ה. שמבואר מדבריהם דדמי למקדש בע"א דאין חוששין לקידושיו ואפי' בניהם מודים. וא"כ אפשר דכ"ש אם אחד לא שמע דאין חוששין כיון דצריך דקדוק גמור בלשון אמירת הקידושין משא"כ בראיה. ומ"ש שם הרב ערך השולחן ז"ל סק"ו באחד לא שמע עש"ב. התם נשא ונתן אליבא דמ"ד דחוששין לקידושי ע"א כששניהם מודים ע"ש ודו"ק ובכ"ד דהשני פסול עם הראשון ושניהם יחדיו פסולים עם המתקדשת אפי' אי תימא דפסולייהו מדרבנן; ואף אי תימא דהמקדש בפס"ע דרבנן הויא ס' מקודשת. ואף אי תימא דגם בפס"ע מחמת קורבה נמי דינא הכי הכא דאחד מהם לא שמע אפשר דכ"ע מודו דאינה מקודשת. קל וחומר לפי מה שערנו בדעת הרדב"ז ז"ל דלא נאמרו דברי הגאונים ז"ל להחמיר אלא במקדש בפס"ע מחמת עבירה. אבל במחמת קורבה מודו דאפקיעינהו לקידושין מינה וכנז"ל. וכן ראיתי להרב ערך השולחן ז"ל שם סי' מ"ב סק"ח דמייתי מה שראה בתשובת החכמים החולקים על החולק בשו"ת מהר"י ן' הרא"ש ז"ל סי' פ"א שקרוב הדבר לומר שלא הצריך (גט) אלא לפסע"ד (דעבירה) לפי שאינם אלא מדרבנן בלא שום דרשה מן הכתוב וכו' וכו' אבל כשאחד קרוב כי הא לית דין ולית דיין דאין כאן בית מיחוש עכ"ל ע"ש שכתב כן גם בשם הרב אשכנזי ז"ל. וזה כמ"ש לעיל לדעת הרדב"ז ז"ל ומטעמא אחרינא ועי"ל וא"כ מ:

ועוד זאת היתה יתירה ראו הביא לנו הרב עה"ש ז"ל שם באותו סעיף משם הרב קרית ספר ז"ל פי"ג מהל' עדות. והכלית המכוון דלאו כל קורבה מצד האם חשיב מדרבנן. רק בשני אחים שהם מאם אחת ושני אבות וכיוצא. אבל מצד אב אחד כגון בני ראובן לבני דינה הני פסולים מדאורייתא כיון דעיקר הקורבה היא באה מצד אב אחד דהיינו יעקב. ואפי' ב' בני אחיות שהם אחיות מצד האב אע"ג דהשתא הוו בנים מצד האם עכ"ז הם בכלל זה כיון דאביהם א' עש"ד:

ולפי זה בנדון דידן דינא יתיב. יוצאה בהינומא דקידושין הללו אין בהם שום בית מיחוש כלל לכ"ע כיון דהעד הא' עם הב' ושניהם עם המתקדשת יחד כולם קרובים זל"ז מצד אביהם הראשון אחד אף כי לעת כזאת קורבתם היא מצד האם אם הכלה ואם העד השני עכ"ז הם מפסולי דאורייתא ואף דהרב עה"ש ז"ל שם כתב וז"ל אבל מסתמיות דברי הרשב"א והמ"מ משמע דאין חילוק וכו' ע"ש:

וכשאני לעצמי תם אני לא אדע מה כל החרדה הזאת. דאיברא דה"ה והרשב"א לא חלקו כחילוק הרב קרית ספר ז"ל הנז' לא מפני כן נכריע לומר דלא ס"ל החילוק הנז' דאיכא למימר דלא נחתו לחלק בהכי ואנה"ן דגם הם יודו בו. והלא כל החילוקים הנמצאים באחרוני הפוסקים ז"ל או באיזה ראשון ובהנך דמייתי מרן בש"ע בשם יש מי שאומר דלא אשכח כיוצא בדבר בשאר הפוס' ז"ל דאם בשביל כך נאמר דלא קי"ל הכי ולפחות היה לנו להכניסו בכלל ספק להצטרף בהדי ספק אחר. כל כמה דלא אסיקו אדעתייהו לחלק כן ולדחות החילוק איכא למימר דאי הוו מסקי אדעתייהו לחלק כן אפשר ויכול הוא דהוו מודו בדבר. כ"ש בספק דקרובים מצד האם דכמה דייות נשפכו ורבו כמו רבו הסוברים דהם מדאורייתא או דדינם כדאורייי':

ואפשר דבנדון דידן דגרע טפי מנדון הרב עה"ש ז"ל גם מעיקר נדון הריב"ש ז"ל סי' י"ד והרשב"ץ ז"ל סי' קנ"ה מהח"א כאשר יראה הרואה אפשר דיודה דאין כאן בית מיחוש. והיינו גופיה הרב עה"ש יורה יורה דבכ"ד גרע טפי וכ"ש בהיות מצורף לזה הספק דאחד לא שמע דאיתיה בכנ"ד

אם

משה סי' ל"ד אף דהוא דבר ערוה כמו שהוכיח שם עכ"ז נלך להקל בתלת ספיקי עש"ד ומכח זה הכריח דגם הרב שיו"ט גופיה ז"ל אזיל ומודה כל דאיכא ג' ספיקי. ולא החמיר אלא בהך דסי' ע"ה משום דאשכחן למרן ז"ל בב"י בהך דר"י ן' הרא"ש ז"ל דאיתנהו כמי לכולהו ג' ספיקי ואפ"ה חשש לכתחילה ומשום דאתכא דמרן ז"ל סמכינן בא"י וכו' כדמסיק התם וכדמוכח משאר דברי תשובתו ז"ל עכת"ד הרב שער אשר ז"ל שם סי' כ"ד עש"ב:

ובשאני לעצמי לא ידענא טעמא מאי לחלק בין הנך ג' ספיקי לאחריני דכוותייהו ומאי גריעותייהו דהנך משארא. ולמה יחוש מרן ז"ל בהני טפי מבאחריני. ואפ"ל משום דהנך ספיקי הו"ל נגד הרמב"ם ז"ל וכן מוכח מל' הרב"י ז"ל דכתב להצריכה גט לכתחילה כדברי הרמב"ם ז"ל והטעם משום דנודע דברי הראשונים ז"ל דקבלנו הוראות הרמב"ם ז"ל קודם קבלת הוראות מרן ז"ל כנודע אמטו"ל חשש לדעת הרמב"ם ז"ל:

ואחר ההתבוננות רואה אנכי כי מה שהבינו הרב שיו"ט ז"ל והנמשכים אחריו ז"ל כי בהך דר"י ן' הרא"ש ז"ל איתנהו להנך ג' ספיקי הנז"ל. אחר המחי"ר אין כאן רק ב' ספיקות כי הן אמת כי דעת הרמב"ם ז"ל היא מסופקת. מ"מ האיכא דעת מקצת גאונים ז"ל שכתב ה"ה ז"ל המבוררת דסברי מרנן דפסולי עדות מצד אישות ומצד האם לא מיפסלי רק מדרבנן כי בדעת הגאונים ז"ל אין שום מקום להסתפק במה שנסתפקו בדעת הרמב"ם ז"ל כלל כמו שכתוב אלי במ"א וכמו שנראה ג"כ ברור בתשו' שהביא בשה"ג פ' ז"ב דף רס"ג ע"ש. אשר בזה מבוארים אלי דברי ה"ה ז"ל דפ"ד מה"א הנז' אשר נבוכו בהם רבים ונכבדים כנז' דמתחילה מייתי דעת הגאונים ז"ל דסברי דהם מדרבנן גמור ע"מ שיש לחוש לקידושין לדעת השוברים דפס"ע דרבנן חיישינן והדר כתב וכן כתב הרמב"ם ז"ל ר"ל שקראם מדבריהם והוא מהשורש הב' וכו'. ר"ל טעם הרמב"ם ז"ל לא משום דסבר דהוא מדרבנן גמור כדעת הגאונים ז"ל אלא שהוא מהשורש הב' בקידושי כסף דהם נקראים מד"ס אבל דינם כדאורייתא הן לא שנא. שוב באו לידי שו"ת רב"א ז"ל ושם ראיתי כי זכיתי לכוין לד"ע במקצת ואין מדרש בלא חידוש. ודוק היטב כי קצרתי ובמ"א הארכתי. ועיין במש"ל ז"ל בפ"ה דאישות. ומוכרח דמ"ש ה"ה ז"ל וכבר חלקו עליהם היינו על הגאונים ז"ל דאל"ה הרשב"א ז"ל סותר עצמו שזכר הש"ך בח"מ סי' ל"ג. ויש לדחות הראיה ודוק. נקוט מהא דדעת הגאונים ז"ל מבוררת וא"כ הו ליכא אלא תרי ספיקי אי הלכה כגאונים דרבנן או כהחולקים. ואת"ל כהגאונים ז"ל שמא ה' כהרי"ף ז"ל ופשוט הדבר וכן מוכח שם בב"י ז"ל דבהך דר"י ן' הרא"ש ז"ל לא חשיב התם אלא ב' ספיקי ומוכרח לומר כמ"ש. שוב באו לידי שו"ת מרן מאה"ע וע"ש בג' התשובות ולא נזכר שם הס' הג' והיינו ודאי משום דעת הגאונים ז"ל המבוררת וכבר ראיתי דיש סוברים דלאו מרן ז"ל חתים עליה ומהר"ש אן' דאנאן הי"ו כתב שמצא למהרימ"ט ז"ל שכ"כ. ובכל זאת אנן הכי קאמרינן דמהתם משמע דלא חשיב הך ספקא:

ולפ"ז הרבה יש לתמוה על הגאון שיו"ט והנמשכים אחריו ז"ל ללמוד מזה דמרן ז"ל ס"ל דאף בג' ספיקי חיישי' דלעד"ן ברור דדוקא בתרי ספיקי חייש מר להחמיר. ואף דבכ"ד לא נפקא מינה מידי כיון דמאי דקמן נמי ליתנהו אלא הנך תרי ספיקי גופייהו וא"כ ודאי יש לחוש ולהחמיר וכדברי מרן ז"ל בלכתחילה. ואפשר עוד דמרן ז"ל גם בתרי ספיקי היה מורה להתיר היכא דלא הוי נגד הרמב"ם ז"ל או למקומות שלא קבלו וכדעת הסוברים כן ע' בשער אשר ז"ל באה"ע סי' כ"ט. ואפשר עוד דבנד"ד גם מרן ז"ל אזיל ומודה כיון דהקדושין היו בקרובים מצד האם ולא חשש מר להחמיר והך תשובה דאה"ע סי' יו"ד אף לדעת הסוברים דמרן ז"ל חתים עלה ל"מ דהתם ליכא אלא ע"א מצד האם וב' כשרים דמודה הרי"ף וכמ"ש שם ע"ש. רק בהך דר"י ן' הרא"ש ז"ל דהקידושין היו בקרובים מצד אישות דגרע טפי וכמו שהוכיח בהגמ' בפי"ג מהל' עדות וכמ"ש מהרשד"ם ז"ל בהך דסי' ל"ג הנז' גם הרב שיו"ט ז"ל כתב כן ע"ש. ועי' להרב שערי רחמים הי"ו באה"ע סי' פ"ג דף מ"ב רע"ב דכתב דבקרובים מצד אישות רוב הפוס' ז"ל סב"ל דלא מיפסלי אלא מדרבנן ע"ש. וא"כ בשופי יכולים אנחנו לומר דאמטו"ל חשש מרן ז"ל להחמיר גם בב' ספקי אבל בנ"ד דרוב הפוס' ז"ל סוברים בעיקר הדין דהוו פסולים מדאורייתא אפשר וקרוב לודאי הוא דמרן ז"ל יודה דבתרי ספקי שרי לכתחילה בלא גט. ואף דבנ"ד בהצטרף דעת החוששים להחמיר עם המחמירים בעיקר הדין אפשר דהוו להו רובא להחמיר עכ"ז רוב דעיקר הדין אלים טפי ועבדינן ס"ס בהצטרף ס' אחר. גם נגד ערוה התמורה וכמ"ש הרב שער אשר ז"ל בחא"ת סי' יו"ד ד"ו ע"ג. ואף דלפי הטעם שכתב שם יש לעיין בנ"ד אם גם המחמירים בס"ס הם רוב. עכ"ז נראה דלאו דוקא דודאי רוב דעיקר הדין חשיב טפי:

עוד מלתא בפומאי לומר בנ"ד גם הרב שיו"ט ז"ל דהחמיר אזיל ומודה דלא בעי גטא דהרי הוא ז"ל עצמו בסי' ע"ה בנדונו שם שהוא כנ"ד דף רכ"ד סע"ג כתב וז"ל ובנ"ד ליכא שום צד עיגון בדבר דבנקל יש לגרשה דכופין אותו לגרשה וכו' עש"ב. הרי לך דדוקא היכא דבנקל יוכל לגרשה ובמקום שכופין אבל באלו המקומות כי קשה הדבר לגרש לפי חקי הממשלה יר"ה. ואם אתה אומר צריך לגרש ידיעוהו לבעל האשה ויחייבוהו במזון האשה והבת לעולם. או יהיה מוכרח להיות שותה בעל"ג ובעל"ן אחרים לפי דבריו ועוד כי האשה לא תרצה להתגרש להליכו לחזור אליה או להתחייב במזונותיה ומזונות בתה. וא"כ אין לך שעת הדחק גדולה מזו וכדיעבד דמי ובפרט הנראה דל"מ למ"ד דחומר הספקות מדרבנן הוא דהכא דאיכא ב' ספקי אין כאן בית מיחוש אלא אפי' למ"ד מדאורייתא הכא יודה דבספקא קמא אי פסולייהו מדאורייתא או מדרבנן בריא הך אתתא מדאורייתא כיון דרובא בעיקר דינא סברי דמדאורייתא מפסלי. וכיון שכן הוה לן למסרי מטעם רובא. ואף דבדבר שבערוה לא אזלינן בתר רובא וחיישי' למיעוטא היינו מדרבנן בעלמא כנודע כההיא דמים שאין להם סוף וכיוצא. וא"כ כי איכא ספיקא אחרינא הו"ל ספיקא דרבנן ולקולא. ואף לדעת הסוברים דס"ס הוי מטעם רובא היינו בשקולים ואף בשקולים אלים טפי מרוב גרידא וכמ"ש הרב שער אשר באה"ע סי' כ"ט ועי' להרב שערי רחמים אה"ע סי' כ"ו דמ"ט ע"ד בענין רוב במחלוקת הפוסקים ז"ל. וכ"ש דאיכא חזקת פנויה ועי' בב"ש ז"ל סי' מ"ב סק"ז ובח"מ ס"ק ה' ע"ש. ואף לדעת הר"ן ז"ל בפ"ק דקידושין דמספק"ל מלתא בס' קידושין דאזלינן לחומרא ועי' הרדב"ז ח"ד סי' כ"ו אי הוי מדאורייתא או מדרבנן היינו בספק בקול דשם ספק אינו אלא בשקול. ועוד אני אומר

לצרף

לגמרי ולפ"ז כתב בכת"י וכו' ופסול מדרבנן וגרתה חו"מ ע"ש. דלכאורה אין מובן לדבריו דאחר שכתב דמכ"ש אתו קידושין אמאי אצטריך תו להקישא ולומר דלגמרי ילפינן דמהיכא תיתי לחלק. אכן אפשר דאתא לאפוקי מ"ש הרא"ש ז"ל דלא תימא דא"כ דקידושין אתו במכ"ש דכשר מה"ת א"כ יתכשר כת"י מדרבנן נמי כיון דל"ש טעמא דרבנן בגירושין דהיינו משום זמן וכנז' לכך כתב דכיון דאיתקש ילפינן לגמרי כמו גירושין אף דל"ש טעמא בכדי שלא לחלק ועכ"ז המשיך התולדה דגם בקידושין מפסיל מדרבנן זה נ"ל ברור בכוונתו. וכ"ת דמאי דילפינן מג"ש היינו דוקא במילי דאורייתא. אבל במילי דרבנן ובפרט היכא דלא שייך טעמא אלא בגירושין ולא בקידושין מאי איכפת לן אי אית לן הקישא ואיך יתכן לומר דכיון דאית לן הקישא ילפינן לגמרי אף במילתא דרבנן ולא שייך טעמא:

זאת אשיב כי אל תתמה על החפץ דמלינו כיולא בזה כמעט וגדולה מזו כתב הרא"ש ז"ל בפ' ראוהו ב"ד אמתני' דשוה היובל לתרץ מה שהקשו שם בתוס' ז"ל דכ"ו ע"ב בשד"ה של יעל פשוט ע"ש. דשם כמעט הסברות שפוכות ומלוה בעלמא. ואפ"ה כתב דילפינן לגמרי מהדדי אפילו במילתא דרבנן ומלוה בעלמא ול"ש טעמא כדי להשוותם משום דאית לן ג"ש עש"ב. וגם השה"ג ז"ל העתיק כל דבריו ז"ל ע"ש. וכ"ש דראוי לעשות כן בענין גרושין וקידושין דתמיר טובה שלא לחלק ביניהם כיון דאית לן הקישא שאם באנו לחלק ביניהם נפיק מינה חורבא לחלק גם בדבר השייך בשניהם וכיולא. ומאי דעבדי' הכא חומרא דלא אתי לידי קולא כיון דאמרינן דמדאורייתא הוו קדושין רק מדרבנן הוא דמפסלי:

ונראה דמי שהכריחו לזה הוא פשט הסוגיא הנז' דלא מפיק אלא זמן דליתיה בקדושין דמשמע דבאינך קדושין וגרושין כי הדדי נינהו וכמבואר בדבריו שם וכדדייקינן בעניותין לעיל אדברי התוס' והרא"ש ז"ל:

ואדרבא זו היא קושיא על דברי הנך רבוותא ז"ל דמייתי הנמוק"י ז"ל דמגמגמין לו' דכת"י וע"א מפסלי מדאורייתא דא"כ אמאי לא פריש תלמודא דזהו ספק קדושין דאתא למעוטי הני דודאי לא הוו קדושין גם מדאורייתא ואפשר דהם ז"ל סוברים דאי למעוטי הנך לא הוה דייק תנא לומר זהו משום דפשי"ל דלגבי קדושין לאו כלום נינהו מטעם המבואר בדברי הנך רבוותא ודוקא למעוטי זמן הוא דאצטריך משום דאיכא למטעי וכדמשיק וק"ל וצ"ע:

ואפשר לומר דטעם התוס' והרא"ש ז"ל דמכשרי לגמרי בקדושין למר מספ"ל ולמר פשי"ל וכנז' משום דהם סוברים דטעמא דכתב ידו מהני בגרושין מדאורייתא היינו משום דקי"ל בעלמא הודאה עלין כתב ידו גובה וכדכתב רש"י ז"ל וכן מוכח מהתוס' ז"ל שם בד"ה כתב בכת"י ולאו משום דכתיב וכתב לה גבי גרושין כדכתב הנמוק"י ז"ל ע"ש. מש"ה ס"ל דמה"ט גופיה מתכשר בקדושין לגמרי ולאו משום דילפי מהדדי. וכיון דטעם הפסול בגרושין מדרבנן ל"ש בקדושין משו"ה בקדושין מתכשר לגמרי כיון דעיקרא דדינא דאורייתא לאו מגרושין גמר. ברם לדעת הנמוק"י ז"ל דדחי לפירש"י הנז' שם במשנה ופי' הטעם דכשר בגרושין משום דכתיב וכתב לה ואם כן קדושין מגרושין גמר עיקרא דדינא. אמטו"ל אמר מר דגם בקידושין מפסיל מדרבנן בכדי שלא לחלק ביניהם וכנז"ל ובהכי נ"ק דברי הרא"ש ז"ל אהדדי ממ"ש כאן למ"ש בפ' רב"ד וכנז"ל וק"ל והכמ"ל:

(בא)

זאת תורת העולה דשלש מחלוקות בדבר. היכא דכתב בכת"י ואין עליו עדים בקידושין דלהתוס' ז"ל והרא"ש ז"ל הנז' כשר גם מדרבנן אלא דהתוס' ז"ל ספוקי מספ"ל אי מפסלי מדרבנן מה"ת. ולדעת יש מרבוותא ז"ל המגמגמין היינו לומר דמפסלי אף מדאורייתא ודעת האחרים ז"ל דמייתי שם הנמוק"י באחרונה. ומשמע נמי מדבריו שם דהכי סבירא ליה איהו גופיה דמדאורייתא כשר ומדרבנן בעלמא הוא דמפסלי:

מעתה בנ"ד שכתב לה שטר הודאה איך לקח לו לאשה בפני פ' ופ' וחתם ומסר בידה לכאורה איכא לספוקי בה טובא דאיכא למימר דאף אם תניח דהקדושין שנתן בפני העדים הנז' בטלים ומבוטלים עכ"ז אפשר דאיכא למיחש לשטר ההודאה הנז' לומר דקידשה בו מדין שטר ואע"ג דקידושי שטר נמי בעינן עדים הכא דאיכא כת"י וחתימתו אלים. כב' עדים והויא מקו' מטעם שטר ל"מ לדעת הרא"ש ז"ל דס"ל דכת"י בקדושין בלא עדים כשר לגמרי אפילו מדרבנן אלא אפילו לדעת האחרים הנז' ז"ל מדאורייתא מיהא הוו קדושין. ואפילו לאידך רבוותא דס"ל דלא הוו קידושין כלל משום דאין דבר שבערוה וכו' מ"מ משמע דלא פשי"ל מלתא מדקרי להו הנמוק"י ז"ל מגמגמין (ואפשר דמשו"ה כתב רמ"א ז"ל בד"מ ובשג"ה משם הנמוק"י ז"ל דכת"י הוי ספק קדושין דהיינו לדעת הנך רבוותא דמספ"ל מילתא בדאורייתא וכ"מ דהולד ספק ממזר אם זנתה. דאילו לדעת האחרים ז"ל הולד ודאי ממזר. ואפשר דגם ר"מ ז"ל דקרי ס"ק ל"ד וכדכתב הנמוק"י ז"ל אמתני' דהתם וכתש"ל וק"ל וראשון עיקר) וא"כ משמע דמטעם שטר הויא מקודשת ולפחות ספק מקו':

וב"ת לא היא דהמקדש בשטר בעינן שיכתבנו לשמה כמו בגט ואם לא כתבו לשמה אינה מקודשת וכמ"ש בש"ע סי' ל"ב וא"כ הך שטר דבנ"ד מסתמא לא כתבו לשמה בפירוש כדעבדינן בגט וא"כ חספא בעלמא הוא אי משום הא לא איריא דהרי כתב רש"י ז"ל התם בקדושין ד"ט דהא דבעינן לשמה היינו לאפוקי אם כתבו לשם אשה אחרת ונמלך. אבל בכה"ג אפשר דלשמה קרינן בה. וגם אין לגמגם ולומר דפסול הך שטר מטעם דדילמא בשעת כתיבה נכתב שלא לדעתה ואנן קי"ל דאינו כותבו אלא לדעתה כמ"ש בש"ע התם דאי מהא נמי לא איריא דל"מ לדעת הסוברים דאפי' כתבו שלא לדעתה מקו' כמבואר בטור שם אלא אפילו למ"ד אינה מקודשת. הא מידי ספיקא לא נפקא דשמא כתבו לדעתה. ובלא"ה איכא ספ"ס להחמיר דאף את"ל שכתבו שלא לדעתה שמא הלכה כהסוברים דגם בכה"ג הויא מקו' וע"ש בטור וב"י ז"ל שם וק"ל:

ואולם אחר ההשקפה נראה דהך שטר דנ"ד אין להסתפק בו כלל אע"פ שהוא בכת"י וחתי' דודאי אין בו שום חשש קדושין כיון דלא נכתב בלשון שטר קנין דהיינו לומר הרי את מקודשת לי כמו שהוא הנוסח של שטר קדושין המבואר בש"ס ופוס' ז"ל דהך לישנא בשטר קני ביה הך איתתא כמו שקונה בכסף באמירה הנז' וכיולא בה. וכן המקדש בביאה שקונה אותה באמירה הנז'. אבל בהך דנ"ד דאחר שקדשה בכסף ע"י העדים הנז' שעליהם אנחנו דנים וכמש"ל חזר וכתב לה שטר ראיה כי הוא לקחה לאשה בפני העדים הנז' והיינו דסמיך אקדושי כסף הנז'. ועתה לא כיון לקנותה בשט"ז דהא לא כתב לה לשון קדושין וכן מוכיח לשונו בבירור דדעתו על הקדושין הראשונים.

א"ב

אם אמת הוא דא"כ לא נשאר רק ע"א דגרע טובא מצד פסולו מחמת קורבה. ומה גם לפי המפורסם כמה דיות נשתפכו בעיקר דין המקדש בע"א ואף דרמ"א ז"ל בהגה חש לה מר. כששניהם מודים כנלפע"ד רק במקום עיגון ודוחק יש לסמוך אמקילין כמ"ש בסי' מ"ב ס"ב. הנה נ"ד לא גרע מדוחק. וא"כ י"ל דמרן ז"ל שהחמיר בנדון מהר"י ן' הרא"ש ז"ל. הכא דאיכא קורבה מצד האם משא"כ בנדון הנז' וגם קורבה מצד אב אחד וכדברי הרב קרית ספר ז"ל גם מטעם דהכא ע"א הוא דהוי אם האחד לא שמע ועי' בח"ם ז"ל חאה"ע סי' ק' באחד דלא שמע תיבת לי רק הרי את מקודשת דרלה לפסול הקידושין אם לאו משום דחשש למיעוטא דסברי דהוין ידים מוכיחות ע"ש. ובצירוף שאר סניפים ליותר יפוי כח נראה דודאי גם הוא יורה יורה דאין כאן בית מיחוש כלל. עוד נלרף לזה מ"ש בס' אמרות טהורות ז"ל באה"ע סי' כ"ו דל"ב ע"ד בד"ה נשאל דמייתי תשובת הרא"ם ז"ל ח"ב סי' ל"ה שהביא משם הר"י אור זרוע ז"ל דמסתפק אם מקדשין בלילה וכתב שגם מהר"י מינץ ז"ל בסדר הגט סי' ז"ן מסתפק בזה ושהשואל להרב פמ"א ז"ל ח"ב סי' ל"ה מסתפק אי הוי דומייא דקידוש החדש בלילה דאין מקדשין ע"ש. וכתב שם דבהגהה שם במהר"י מינץ ז"ל כתב דמפ"ק דקידושין מוכח בהדיא דהוי קידושין. הנה הרב אמרות טהורות ז"ל דחה ראייתו ע"ש. ואע"ג דאיהו גופיה אייתי ראיה אחרת מהך דהירושלמי שפסק בש"ע אה"ע סי' ס"ד ס"ה דצריך להתייחד עם האלמנה קודם שבת שלא יהיה כקונה קנין בשבת דמשמע דאילו בשאר לילות קונים עש"ד. ולענ"ד אין משם ראיה דשאני קנין קדושין מקנין החופה טובא כאשר המעיין ישפוט בצדק דבקידושין מבוי לה כהקדש ודמי לקידוש החדש ועוד יש לחלק ולא ע"ט האסף עכ"פ נראה דמידי ספיקא לא נפקא. וכ"מ לסניף בעלמא לנד"ד דקדשה בלילה וכפרט בשעת הדחק וע' בשו"ת ויען אברהם הי"ו:

וע"ע מה שנתחדש בשאלה הנז' דנ"ד מה למעלה מה שנתברר עוד בדברי עידי הקידושין כי יש לנדד עוד כמה נדדים ולא יכול משה ס"ט לעיין בזה כי רוב הטרדות וקבע הישיבה לא נתנוני לכתוב כל מה שהייתי מלייר לכתוב ורוב ההפסקות גרמה השכחה וקשה עתיקא ואכמ"ל:

ובכן הבוא נבוא לראות במה שיש להסתפק בענין ההודאה שכתב בכתב ידו וחתם בה הוא כנזכר בשאלה אם יש לחוש לקידושין לומר דזה חשיב כקדושי שטר או"ל. ואף את"ל דלא חשיב כקדושי שטר. מ"מ נריך לעיין אם הנייר שוה פרוטה ותהא מקודשת בו מדין כסף ואם אין בו שו"פ תהא ספק מקודשת אף כשהשטר פסול לקידושין וכמ"ש הטור בשם הרמ"א ז"ל ופסקו מרן הש"ע ז"ל סי' ל"ב ס"ב ואף את"ל דגם בזה אין לחוש אכתי יש להסתפק ממ"ש הנמק"י בפ' ד' אחין ופסקו מורס בהג"ה עס"י ל"ב דאם כתבו בכתב ידו ואין עליו עד מקודשת מספק:

ואען ואומר דלפום ריהטא נראה דמצד שהוא כתוב בכתב ידו יש לחוש הרבה לס' רש"י ז"ל וכד' הר"ן בגטין ד"ל ע"ב אמתני' דכתב בכתב ידו ואין עליו עדים דחשיב ליה תנא דמתני' ספק גרושין שכתב וז"ל כתב בכת"י דקי"ל הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו גובה וכו' אלמא כתב ידו בלא עדים מלתא היא עכ"ל וכיון דאתקש הויה ליליאה א"כ גם בכתב ידו בלא עדים בקידושין מלתא היא ועי"ש בתוס' בד"ה כתב בכתב ידו שהוכיחו דאפילו בחתי' ידו בלחוד מלתא היא ע"ש. אלמא דכ"ש כתב ידו וחתימתו שניהם כא'. ואע"ג דתנן התם זהו ספק גרושין הא אסיק הכא דף ל"א ע"ב דלאו למעוטי קדושין אלא איידי וכו' ע"ש אלמא דגם בקידושין אמרינן דאם כתב בכת"י ואין עליו עדים הוי ספ"ק:

ואפשר לומר עוד דבקידושין הוי קידושין ודאי דע"כ לא אמרי' דהוי ספק גירושין אלא בגט דבעינן זמן ואיכא למיחש שמא יקדים הזמן וכמ"ש התוס' ז"ל שם בד"ה כתב בכתב ידו מש"ה הוי ספק גרושין כי ליכא עדים. אבל בקידושין דלא בעינן זמן וכדמסיק התם בדף ל"א ע"ב דזהו ספק גרושין אתי למעוטי זמן דלא בעינן בקדושין א"כ הוי ודאי קדושין. וכן ראיתי שהתוס' ז"ל שם במסקנא בד"ה למעוטי זמן ע"ש שנסתפקו בזה. ואני בעוניי לפום ריהטא לא ידעתי אמאי מספק"ל ולא פשט"ל וכמ"ש הרא"ש ז"ל שם בסי' ז' דכתב ידו ואין עליו עדים כשר בקידושין מטעם הנז' ולא נסתפק בזה כלל ע"ש ול"ע. ואפשר משום דבש"ס התם פריש דזהו דקידושין היינו למעוטי זמן דליתיה בקידושין וכשר ולא אמר למעוטי כת"י וכנז' אלמא דהך בקידושין נמי שייכא. הו"ד משום דהא בהא תליא לא אצטריך למימר הכי דממילא שמעינן לה אמטו"ל מספק"ל להתוס' ז"ל והרא"ש ז"ל פשיט"ל כהלד האחרון וק"ל. שו"ר בהנמק"י ז"ל בפ"ד אחין דמייתי דעת החולקים דבתחלה דייק מהש"ס דדוקא בזמן הוא דשאני לך בין קידושין לגרושין אבל באידך דחדא מינייהו כתב בכת"י ואין עליו עדים שוים קידושין לגרושין לפסול שאין פסולם אלא מדרבנן (והוא הנמק"י ז"ל פי' שם במתני' דספק גרושין דקתני לאו דוקא דודאי כשר מדאורייתא ופסול ודאי מדרבנן אלא דקרי להו ספק משום דכשרין מדאורייי' עכ"ל) ואח"ך כתב דיש מרבוותא מגמגמין בדבר לפי דס"ל דלמנין קידושין מדאורייתא (בין בכתב ידו הנז' בין היכא דאין בו אלא עד א') משום דאין דבר שבערוה וכו' ואחרים כתבו דגרושין נמי דבר שבערוה הוא אלא דאכשר רחמנא כתב ידו וכו' וכ"ש בקידושין שבא לאסור ולהחמיר וכיון דאתקש יציאה להויה ילפינן לגמרי ולפ"ז כתב בכת"י כשר מה"ת ופסול מדרבנן וכו' וגבי כתב סופר ועד וכו' כ"ש וכו' אלא שהתוס' העלו זה בנמנוס עש"ב:

המורם מדבריו דיש חולקים באינך תרי בבי דכתב ידו והך דסופר ועד במחלוקת היא שנויה בין הפוס' ז"ל דיש מרבוותא סברי דמפסלי מדאורייתא ואחריני סברי מדרבנן הוא דמפסלי וג"מ דרלתה חוללת ול"מ כמבואר שם ואפשר עוד דהנמק"י ז"ל ס"ל דטעמא דכת"י פסול מדרבנן בגט לא משום זמן כהתוס' והרא"ש ז"ל אלא כמ"ש רש"י ז"ל בגטין דגזירה משום כתב סופר וכו' והאי טעמא שייך נמי בקידושין:

ואלו דעת התוס' ז"ל דמספק"ל וכנז"ל אי מיתכשר כת"י לגמרי ואפי' מדרבנן וגם ס' הרא"ש ז"ל דמפשט פשיט"ל דבקידושין שפיר מהני כת"י לחוד כיון דאין צריך לכתוב זמן וכנז"ל לא זכרה שר הנמק"י ז"ל ולא ידעתי למה? רצוני לומר דאיך לא אסיק אדעתיה הך ס' ג' הנז' דמסתברא טובא כיון דטעמא דפסלי בגרושין כת"י מדרבנן היינו משום זמן דל"ש בקידושין וכנ"ז א"כ ממילא משמע דבקידושין הוי כשר לגמרי:

ונראה דמש"ה כתב איהו גופיה אחר שהליע דעת האחרים וכתב דכ"ש בקידושין שבא לאסור ולהחמיר. כהב וז"ל וכיון דאיתקש יציאה להויה ילפינן לגמרי

באתרין דכי כתב כתובה ודאי דמחמת קידושין הראשוני' ולא חיישי' לאחריני וכמוצע כ"ש הוא דהכא בנ"ד אפשר דעדיף מקמן ופחות מש"פ דהתם הכל יודעים וכו' וכנז'. וכ"ש לדעת רש"י ז"ל דסובר דחשש הסבלונות הוא שהם עצמם ניתנו לקידושין אפ"ה לא חיישי' כ"ש בחשש כתובה דלכ"ע אין הכתובה נתנת לקידושין וכמ"ש התוס' ז"ל בד"ה חוששים וע"ש במהר"מ והרא"ש ז"ל. הלא דחוששים שמא קדשה מקמי הכי דודאי הכא לא חיישי' שקדשה קדושין אחרים ובודאי אמרי' שמחמת קידו' הא' כתב ופשוט. וע"ש עוד דכי מותיב אמלהיה דרבה דאמר חוששים לסבלונות מהך מתני' משני דהתם כדקתני טעמא שמחמת וכו' ופירש"י ז"ל דטעי בקדושי קמאי וסמיך עלייהו אבל האי דלא קדים ליכא למיחש להכי ע"ש. והוא הוא האי' שכתבנו וא"כ הדבר ברור דליכא למיחש לכתובה כיון דשניהם מודים דלא היו שם קידושין אחרים ואפי' האשה התובעת הבעל מודה דאין עוד קידושין אחרים דודאי לא נשאר חשש בדבר ואף אילו היה אחד מהם טוען שהיו שם קידושין בפני כשרים ומתו או הלכו וכו' אפשר דלא מהימן רק לשויה אנפשיה וכו' קרובותיה עי' סי' מ"ח וק"ל:

איכן השתא הנה אנכי בא לענין הס' הד' דאחר שהכניסה לחופה וברכו ברכות וכו' אם היא נקנית בחופה גרידא כדעת רב הונא בפ"ק דקדושין ד"ה ע"א וב' או לא. ואען ואמר דלפום ריהטא נראה דמידי ספיקא לא נפקא דאע"ג דרוב ככל הפוס' ז"ל פסקו דלא כוותיה עי' בטור סי' כ"ו ובב"י ז"ל שם באורך ולא נמצא מי שיחוש לדעתו זולתי רבינו הגנאל ז"ל דס"ל דאם נכנסה עמו לחופה הויא ס' מקודשת. עכ"ז עיניך לנוכח יביטו מ"ש הרב"י ז"ל בשם הר"ן ז"ל דאחר שהאריך להראות דעת הפוס' ז"ל דפסקו דלא כרב הונא כתב בסו"ד וז"ל אבל מאחר שר"ח ז"ל מספק אותה עלינו א"א להקל בה ע"כ וכ"כ שם בב"י ז"ל בשם תשובת הרשב"א ז"ל סי' אלף כי"ט שיש לחוש לדברי ר"ח ז"ל שהוא רב ומובהק וכ"ש בדבר שבערוה ע"כ וא"כ מי זה ערב אל לבו להקל בדבר ח"ו גם בש"ע סי' כ"ו כתב די"א דהויא סמ"ק:

ואע"פ שמרן ז"ל פסק בסי' נ"ה ס"ב דהמקדש אשה ובירך ברכת חתנים ולא נתיחד עמה בביתו עדיין ארוסה היא (ולא מיקרי חופה) שאין ברכת חתנים עושה הנשואין אלא כניסה לחופה ע"כ וכ"כ הרמב"ם ז"ל בה"א וכ"כ הטור בשמו בסי' ס"ב ע"ש אלמא דכניסה לחופה לא מיקרי אלא היחוד ודוקא בביתו ומסתמא היחוד הוי בעדים וכ"כ שם בש"ע בסי' נ"ה ס"א דלא מיקרי נשואה עד שיביא אותה לתוך ביתו ויתיחד עמה ויפריסנה לו ועי' בח"מ שם סק"ד ועי' בבאה"ט בסק"ד ועי' סי' ס"א סעיף א' וא"כ לכאורה משמע דבנ"ד דלא נתיחד עמה בביתו רק שהוליכה לעיר ליניאה לברך ברכת חתנים ואח"ך החזירה לבית אביה כאשר בתחלה והוא ג"כ היה שם כמאז בכנ"ד לא מיקרי נתיחד עמה בביתו וא"כ לא הויא חופה וא"כ אין חשש קידושין גם לר"ח ז"ל:

אבן אכן מה נענה לדעת הסוברים ז"ל שהביא בב"י ז"ל בסי' ס"א בשם העיטור ז"ל והביאה מורם ז"ל בהג"ה סי' נ"ה שהחופה היא שפורסין סודר על ראשם בשעת ברכה ע"ש. ומי יודע אם כשברכו ז' ברכות פרשו אותו סודר או טלית כנהוג וקרוב לודאי שעשו וא"כ מידי ספיקא לא נפקא וגם לדעת הי"א שכתב הר"ן ז"ל בפ"ק דכתובות דחופה אינו יחוד אלא כל שהביאה החתן לביתו לשם נשואין ע"כ. וזכרה ג"כ רמ"א ז"ל שם וא"כ איכא לספוקי נמי בהא הואיל ועשה מעשה להוליכה לליניאה לקדשה שם אי מיקרי הבאה לביתו לשם נשואין וגימא דביתו לאו דוקא אלא לרשותו ומסתמא הבית שקדשה בו היה ברשותו אז או בשכירות או בשאלה וכיוצא. או נימא דדוקא קאמר ביתו דהיינו הבית אשר ידורו ויתיחדו בו דהוא בית הראוי ליחוד לא כן זה שמעיקרא שבאו לשם לא באו אלא אדעתא לברך הברכות ולחזור ולא לדור ולהתיחד בו כלל דהיינו הנשואין. בזה לא מיקרי חופה כלל. כיון דלא הובאה לביתו לשם נשואין דהיינו יחוד וכן ראוי לקרב הדעות עם דעת מרן ז"ל ולד זה האחרון הוא מדוקדק יותר בלשון הנז' אלא בעכ"ז אין לי ראיה חותכת לסמוך עליה ואע"פ שכן חובתינו לקרב הדעות כל מאי דאפשר ובפרט שכן מדוקדק בלשון עכ"ז איני סומך על דעתי בזה כעת:

ואולם רואה אנכי מצד אחר שאילו לא היתה רק ס' זו שהביא מרן ז"ל לא היה לנו לחוש בנ"ד שהאשה הנז' לא היתה בתולה בעת הז' ברכות וא"כ באנו למח' הח"מ והב"ש שהביא הבאה"ט ז"ל שם בסי' נ"ה סק"ו וא"כ איכא כמה ספיקי דאף את"ל הי' כר"ח ז"ל דחופה נעשה ס"ק שמא ה' דחופה היינו יחוד וכמ"ש הש"ע ואת"ל כדעת הר"ן בשם הי"א שמא כ"ד לא מיקרי הבאה לשם ניסואין ואת"ל דמיקרי שמא הל' כהב"ש ז"ל דלא מהני רק בבתולה וכמ"ל:

אבן מה שיש לפקפק הוא מצד הסוברים דפריסת הסודר מיקרי חופה וכנז"ל דבהא לא דברו בפי' הרב ב"ש והח"מ ז"ל. ברם לפי המתבאר שם בב"ש ז"ל סק"ד דטעמא הוי משום ס' הירושלמי דחופה אינה קונה באלמנה ע"ש ובח"מ ז"ל סק"א וא"כ לדעת הב"ש ז"ל אף לדעת הסוברים דחופה היינו פריסת סודר הנז' מ"מ אינו קונה במי שאינה בתולה וא"כ איכא ג' ספיקי בנ"ד וכ"ש אם יתברר שהאשה הנז' בנ"ד לא טבלה לנדתה כפי הנשמע כי היה הדבר בסוד גדול ביניהם וגם בליניאה לא יש מקום מיוחד למקוה וא"כ הויא חופת נדה שאינה קונה לדעת הרמב"ם ז"ל כלל וכ"פ מרן ז"ל בש"ע סי' ס"א ס"א בשתם ע"ש. הן אמת דכל זה לא איירי אלא בחופה שאחר קידושין והייט להיות כאשתו ליורשה וליטמא לה ולכל דבר אבל להועיל החופה במקום קידושין כנ"ד לא איירי בה. אכן הדבר ברור דהא בהא תלייא ואידי ואידי חד שיעורא הוא וזיל בתר טעמא דרב הונא דיליף לה מק"ו ע"ש בסוף הסוגיא ד"ה ע"ב:

ועוד נלע"ד לומר דדוקא במי שהכניסה לחופה בלא קידושין כלל הוא דאמרי' דחופה קונה דאמרינן דודאי אדעתא דקידושין הכניסה והכי משמע התם במלתיה דרב הונא דלא איירי אלא בחופה בלא קידושין אבל בנ"ד דקדשה מקודם ואח"כ כנסה לחופה איכא למימר דתחמת קידושין הראשונים הכניסה וכההיא דקידושין ד"ן דאמרינן דמחמת קידושין הראשונים שלא וה"ן דכוותא דאיכא למימר דלא נתכוונו לקדושין באותה חופה יען כי לפי דעתם כבר מקודשת ועומדת ואדרבא בהדיא אמר החתן בעת הז' ברכות כשאמרו לו לקדשה כנהוג שאינה צריכה קידושין שכבר היא מקודשת וא"כ כיון דקידושין הא' חספא בעלמא נינהו א"כ גם החופה אינה כלום:

ועוד יש לצדד ולומר דחופה שקונה לא עדיפא מכסף ושטר וביאה דבעינן שיאמר לה הרי

אה

א"כ אף דנימא דכת"י אליס כשני עדים. מ"מ גם בעדים גופייהו כל כי האי גוונא מי חשיב שטר קדושין. הא ודאי דליתא וכנודע. גל"מ לדעת הסוברים דטעמא דמהני כת"י כמו עדים בקדושין היינו משום דמקשינן קדושין לגרושין. וכיון דבגרושין רחמנא אחשביה לכת"י דכתיב וכתב לה ה"נ בקדושין דכוותה. אבל באופן אחר לא מהימן גם בכת"י דקי"ל אין דבר שבערוה פחות משנים וכ"ש בהך שטרא דכ"ד דאף אי חתמו שנים בהך גוונא דידן לאו כלום הוא. אלא אפילו לדעת הסוברים ז"ל רש"י ודעמיה דסברי דכת"י כשר מטעם הודאת בע"ד כמע"ד ולאו משום דילפינן מגרושין ומסברא בעלמא הוא דקי"ל הכי. מ"מ אין ספק דגם הוא יודה דדוקא בכה"ג דכתב בל' קדושין הוא דמהני אבל בלא"ה לא דאל"ה יקשה דאטו יחלוק רש"י ז"ל אמאי דקי"ל לרוב כל הפוסקים ז"ל והוא ש"ס ערוך בקדושין ד' ס"ה ומילתא דאמר רב נחמן דהמקדש בע"א אין חוששין לקדושיו וכמ"ש בש"ע סי' מ"ב ואפי' לדעת סמ"ג בשם הרא"ש דוקא בע"א ושניהם מודים הוא דחוששין כמבואר בב"י ז"ל שם סמ"ב אבל בלא עדים לכ"ע אין חוששין ואף ששניהם מודים. ואמאי והא הודאת בע"ד כק' עדים דמי:

ואין לומר דלרש"י ז"ל אנה"ן דאם היה כתוב הודאתו בשטר ויוצא מיד האשה דאנה"כ דמקודשת וכהיא דהוציא עליו כתב ידו דכתב רש"י ז"ל דמלבד דאין סברא כלל לחלק בין בכתב למודה בפה כיון דטעמו משום הודאה. ואדרבא הסברא נותנת דאליס טפי הודאתו. התם בע"פ לגבות מבני חורין יותר מכתב ידו וכמותם. ואם אתה אומר דשוו בשיעוריהם קדושין ומתנות לגמרי לענין הודאה א"כ אמאי אין חוששין כששניהם מודים. עוד בה דאם אתה אומר דהודאתו בכתב מהני בקדושין א"כ אמאי אין חוששין והלא בידו לכתוב שטר הודאה ולמסור בידה. ועוד אם אתה אומר כן מיחזי כחוכא וכו' ואכמ"ל:

ועוד דא"כ מאי פריך בקידושין דס"ד ע"א מההיא דהאומר לאשה קדשתיך וכו' דליפשי דלכ"ע דכתב לה יעו"ש פירש"י ז"ל בכל הסוגיא דטעמא דאין חוששין לקידושיו אף כששניהם מודים ואיכא עד א' דהיינו משום דאין חלין הקדושין רק בפני שני עדים. ועוד דהודאתו בקדושין לאו כלום הוא משום דחב לאחרים כדמסיק התם בקדושין דס"ה ע"ב ומ"ש רש"י ז"ל שם והר"ן ז"ל. וא"כ איך יצוייר דמשום דכתב הודאה בידו יהיה מועיל לחוב לאחרים. וא"כ שטר הודאה דכ"ד מדין הודאה לאו כלום הוא לאוסרה אכ"ע ולאוסרה בקרוביו. אפי' אלו היה כתוב סתם שהוא מודה שקדשה בפני שני עדים כשרים. (אבל לעצמו ליאסר בקרובותיה אפשר דנאמן) וכ"ש בכ"ד שאומר שלקחה בפני העדים שעליהם אנו דנים אם כשרים דאת"ל דהם פסולים א"כ אין כאן קדושין כלל אפילו לגבי דידיה ומותר בקרובותיה. וממילא תורה יוצאה דגם רש"י ז"ל לא כתב דכתב ידו מהני בעדים אלא בשטר קנין כמו גט וק"ל. וכיון דהך דכ"ד אינו בלשון קדושין לאו כלום הוא לכ"ע:

ואתה תחזה להתשב"ץ ז"ל ח"א סי' מ"ה שכתב וז"ל אם לא כתב בשטר הקדושין הרי את פב"פ מקודשת לי אני פב"פ וכתבו מדעתה ולשמה וחתמו ב' עדים לשמה ומסרו לה בפני עדים ואמר לה הרי את מקודשת לי בשטר זה אינה מקודשת כלל והכי איתא וכו' וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ג מה"א עכ"ל. הרי לך דאי לאו כל הנך תנאי דכתב הרב ז"ל לא חשיב שטר קדושין ואינה מקודשת כלל. ודון מינה ואוקי באתרין דאין כאן בית מיחוש כלל. וממילא דאין להסתפק כמ"ש הרמ"א ז"ל שהביא הטור ז"ל ופסקו הש"ע שם בסי' ל"ב דאם השטר פסול שמין את הנייר וכו' כנז"ל והוא תלמוד ערוך בקדושין דמ"ח ע"ב דדוקא בשטר ארוסין שאמר לה התקדשי לי בשט"ז ונמצא פסול הוא דשמין את הנייר וכו' כיון דאמר התקדשי לי בשט"ז ובפני עדים הוא דאמרינן מקודשת או ס' מקודשת מטעם כסף. אבל בלאו הכי לא כמתבאר שם בסוגיא הנז' וק"ל ופשוט:

איכן השתא הבה נא לברר ספק הג' והוא דאחר שקדשה בקדושין הנז' בשאלה. כתב לה שטר כתובה בכת"י וגם הוא חתם כנהוג. אם יש לחוש שקדשה עוד קדושין אחרים גמורים מדעתו כי קידושין הראשונים לא יועילו:

והנה מרן ז"ל בש"ע סי' מ"ה ס"ג כתב וז"ל חוששים לכתובה שאם כתב לה כתובה אע"פ שלא הגיעה לידה אם דרך מקלא אנשי העיר שמקדשין ואח"כ כותבים הכתובה חוששים שמא נתקדשה ואע"פ שאין סופר מצוי וא"א שמא סופר נזדמן לו וכתב ע"ש וכו' וכתב הב"ח והאחרונים ז"ל דבהגיע כתובה לידה היא מקודשת ודאי:

והנה באלו המקומות נראה דמקדשין ואח"כ כותבין כיון דאין קונים מהחתן וחותמים רק לאחר קדושין שהוא עיקר חיוב ושעבוד הכתובה. ולא הכתובה דהיינו ההכנה לבד. ואע"ג דליפנא דספרא אתרמי ליה משמע דגם הכתובה לחוד קרי כתובה. הא ודאי ליתא דלינהו הוו נהיגי דהסופר חותם עם העד השני ודוק. וא"כ באתרא הדין מיקרי דכולם מקדשין ואח"כ כותבים וא"כ כ"ש שי"ל דהיא מקודשת ודאי אם נמצא שטר כתובה כתוב וחתום כ"ש וק"ו ביוצא מתחת ידה. וכ"ש דהכא כתוב בכתב ידו דליכא למימר ספרא אתרמי ליה כלל. וא"כ איכא למימר מדאכפל וכתב לה כתובה ומסרה בידה דקידשה קדושין גמורים וכנז'. ואע"ג דהכא בכ"ד הכל מודים גם שניהם כי לא היו שם קדושין אחרים מ"מ אנן לא סמכינן אדידהו היכא דאיכא למיחש ואמטו"ל קא פסיק ותני חוששים לכתובה סתמא דומיא דחוששין לסבלונות והאמת עד לעצמו ואין צריך ראיה:

ואולם כד דייקינן פורתא גם מצד כתובה אין חוששין כלל. דדוקא היכא דלא היו שם קדושין ידועים הוא דחיישינן אנן למיעוטא דמקדשי והדר כתבי והיכא דמטא לידה אמרי' דודאי מקודשת משום דחיישינן למיעוטא או דא"ם דכי מטא לידה ודאי קדים ברישא ואינהו לא מהימנו:

ברם הכא דהיו קדושין בתחלה כדרך כל הארץ ואמטו"ל כתב לה כתובה ומסר בידה הו ליכא למיחש להדך אנשי העיר כיון דכדרך כל הארץ עשה ומאין הרגלים לומר דשמא קדשה קידו' אחרים ואע"פ שהחילוק מבואר מצד עצמו דהכא שהם אומרים שהיו הקידושין באופן שהם פסולים לפ"ד אנן לא חיישי' לומר שמא היו קידושין אחרים כשרים או דקא משקרי אלא סמכינן על דבריהם (וע"ש באה"ע סי' מ"ה ס"א):

ואני כי חילוק זה משנה וש"ס ערוך הוא בידינו בפ' האיש מקדש ד"ן. המקדש שתי נשים בש"פ או אשה א' וכו' אע"פ שפלא וכו' אינה מקודשת שמחמת קידושין הראשונים שלא. וכן קטן שקידש וכו' ע"כ ומגרכינן להו התם ואמרינן דאי אשמועינן הכי הרתיו כו' אבל קטן שקדש הכל יודעים שאין קדושי קטן כלום אימא כי קא מסדר אדעתא דקידושין קא מסדר קמ"ל ע"ש. דון מינה ואוקי באתרין

דהמקדש בע"א דלאין חוששין לקידושין שכתב וז"ל לשון הי"א המקדש בע"א וכו' ונראה בעיני שאם הוחזקו באותם קידושין ועומדים בחזקת איש ואשתו אע"פ שאין להם עידי קידושין ולא עידי יחוד שלא נתייחד בפני הכשרים להם הועיל ומוחזק במקומן בחזקת איש ואשתו הרי חזקה זו כמו נידות גמורה כמבו' בה' עכ"ל :

עין רואה דדבריו מטים אתמר כעין דברי הרא"ה ז"ל ואע"ג דהוא אתי עלה מטעם חזקה שהוחזקו בחזקת איש ואשתו משמע דהיינו משום דכיון דהוחזקו כך מסתמא אמרינן דודאי בעל לשם קידושין אם דליכא עידי יחוד דלאן סהדי וכו' :

אבן עדיין יש ללדד בנ"ד לומר דהך טענת דמקדש בעדים קרובים בעיירות הללו שהורגלו לדון בערכאות של גוים . והם מכשירים עדות קרובים וכל אדם איש ואשה גוי וישראל הכל כשרים וגם רבת מבני עמינו טועים בזה וכמה פעמים הזמינו לפני גוים להעיד ולא זו בלבד אנשים אלא גם נשים וכמו זר ורחוק היה בעיניהם מה שהייתי אומר להם כי גויה אף כי גוי פסול לעדות כ"ש לישראל קרוב שיהיה פסול . וזו היא סיבה כי נתרלית האשה לקבל קדושין בפני קרוביה וגם בקשה שיכתוב שכן היה שנתקדשה בפניהם והנה הכתב הנז' שמור וידה אוחזת בו בעבר ידות . ועד היום אינה מאמנת כמעט איך אינו מועיל עדות קרובים. וגם העדים לא הוזר בעיניהם להצטרף לעדות זה לתועלת קרובתם. ומפני כן לא נמנעו מלחתום גם אח"כ בכתובה בתורת עדים ולא בתורת קרובים גם שהיה בעשרה . ואח"כ לפ"ז נקוט מיהא דהיא כשנבעלה אח"כ לא נתכוונה לקידושין ולדעתה דקידושין הא' הוא דנתכוונה ואח"כ אף אם יסובר דהבועל לשם קידושין נתכוון מה יועיל מאחר שהיא לא נתכוונה:

ועוד כו' פשוט דודאי הבעל נמי לא נתכוון לזה . לא מיבעיא אם נאמינהו דהוא לא נתרצה לקחתה לו לאשה רק מפחדו פן יעלילו עליו להיות שנתעברה והיא היתה אומרת שממנו הוא ושאם לא ישאנה וכו' וכדי בזיון ומפני זה אמר להשקיט הדבר לפי שעה ולהטעותה נתכוון ושמפני זה כתב הזמן מוקדם בכת"י דקידושין ושינה שם אבי אביה בכתובה ואפשר שמפני זה הזמין עדים קרובים בין בקדושין בין בכתובה ואח"כ מסתמא שאם בעל אח"כ ודאי היה ג"כ להשתיקה מעליו והוא בכלל התחבולה ומהיכא תיתי שיכוין לקידושין. אלא אף אם נניח דהכל שקר ובאמת נתכוון לקנותה לו לאשה א"כ מוכרח לומר שהיה טועה וחושב שעדות קרובים מועילה מדהזמין אותם עדים לקדושין וכתובה. ועד נאמן לכל הלדדי' ממה שלא אבה לקדשה בשע' הברכו' כשאמרו לו לקדשה באומרו שכבר קדשה מאז ומה הפסד היה לו אילו היה לוקח לפחות הטבעת מידה ולתתה לה בתו' קידושין ואפי' סתם. אלא ודאי שבכוונה עשה כי לא היה רוצה לקדשה. או כי היה טועה גם הוא טעות גמורה כשאר כל אדם דעדות קרובים מועיל . או דאין צריך עדות מאחר שמגיהם מודים . וכיון שכן הוי דומה במקצת להך תשובה דמיימוניות ס' נשים סי' י"ט הנז"ל דכתב דכיון שהיה טועה לא בעל לשם קדושין ע"ש. ואע"ג דטעות דהתם לא היה טעות בדין רק טעות המציאות לע"ד משמע דל"ש. ומעשה שהיה כך היה וה"ה בטעות דין וכיולא. ולאי' לדבר מרמ"א ז"ל בהאה"ע סי' ל"א שכתב דין זה דהגה"מ בקיצור וז"ל בסוף הסימן ודוקא בכה"ג שכל אדם יודע דאין קדושי קטן ופחות מש"פ כלום. לכן בעל לשם קדושין אבל במקום דאיכא למטעי צריך קדושין אחרים וכו' ע"ש. אלמא דלד' נדון הגה"מ אלא הכל תלוי בהיכא דאיכא למטעי.

עוד כו' דבנ"ד לא אמרי' דבעל לשם קדושין דכיון דבא עליה בנדתה קודם הקדושין בזנות גמור דשתם בתולות ופנויות בזמן הזה בחזקת נדות הן וכמ"ש הפוס' ז"ל. ולא חש לאיסור כרת לא הוא ולא היא. מהי תיתי לחוש עוד לבעילת זנות דפנויה. וכעין מ"ש הריב"ש ז"ל שם בסי' ו' ואע"ג דהתם איירי לאחר שנבעלת לא כן בנד"ד ולימור עשו תשובה. ועם היות שמקודם תקפו יצרו . מ"מ השתא מיהא איכור דלא שביק היתירא ועבד איסורא ובעל לשם קדושין . לא ידעתי מה נתחדש לו אחר נשואין מקודם לכן. דאם הוא מאמין שקידושיו ונשואיו הם טובים למה לו לבעול לשם קידושין . ואם הוא יודע שכל מה שעשה היה להטעותה וכו' כדבריו. א"כ איך יבעול לשם קדושין הפך רצונו. ובשלמא בהך דהמדיר דקדשה בפחות מש"פ וקטן שקדש. דהתם לא היה שום ריעותא מקודם הקדושין ובאמת סבר לקחתה לו ואח"כ בעל אמרינן דודאי כיון דפשי"ל דהוא רוצה לגמור נשואין שלו והוא יודע ואינו יודע כמ"ש מהרש"ל ז"ל שם בקדושין ד"ן וכ"כ הר"ן ז"ל הבי"ד הריב"ש ז"ל בסי' ל"א ס"ק י"ט. ואין לומר גם בנדון דידן אחר שעשה מה שעשה הזנות עמה ונתעברה הסכימה דעתו ליקח אותה ולגמור נשואיו כפי הדין וגם הוא יודע ובלתי יודע וכשבעל גם הוא כיוון לקנותה וכנז"ל. דמלבד דא"כ שהוא מסופק למה לא אבה לקדשה בפשיטות בשעה שהזכירוהו ולמה לו להמתין עד שעת ביאה דהיא פרצה רחוקה ולאו כ"ע דינא גמירי ובלא עדים וכנז"ל עוד בה דכיון דקי"ל דהמקדש בלא עדים אין חוששין לקידושיו אפי' שניהם מודים. ואפי' במגרש אשתו מן הנשואין קי"ל כב"ה דבעינן עידי יחוד מיהא אבל מן הארוסין בעינן עידי ביאה ממש ורוב ככל הפוס' ז"ל סברי דאפי' בהך דקטנה שהגדילה ובעל דאיירי בעידי יחוד א"כ מסתיין לחוש לדברי הרא"ה ז"ל בהך גוונא ודכוותה ממש דפשי"ל דהיא אשתו ורוצה בקיומה ובודאי הגמור שהוא מקיים מצות עונה ולא יעבור על לאו ולערה דגופא שלא ניתן לימחל. אמטו להכי כעדים דמו. אבל בהך דנ"ד דאהיליד רעותא והוא אומר שלהטעות נתכוון והיא מכחשת ואע"פ שיש ראיות ואומדנא לדבריו ולא יהיה אלא ספק מאין הרגלים לומר דבעל בבירור וגם בעל לשם קידושין גם בלא היות שום עדות לא על היחוד ולא על האמירה וגם לא על המחשבה ומאן ספין ומאן רקיע לומר אנן סהדי בבירור גמור כאלו היו שם עדים רואים ושומעים הפך קבלתנו בנ"ש דאין דבר שבערוה פחות משנים דילפינן דבר דבר מממון. ולימור לא בעל אח"כ. ואת"ל בעל שמא גם זה היה להפים דעתה או שתקפו יצרו כמאז ומעולם לא נתכוון לשם קידושין ועי' בש"ע אה"ע סי' כ"ו ס"א ודוק היטב שם :

ועוד אני אומר דודאי לא אמרה הרא"ה ז"ל שם אלא דוקא בהגדילה עמו במטה אבל בלא"ה לא אלא דלא בעינן עידי יחוד אבל אם היתה בזמן שגדלה בבית אביה אפשר דאף אם יאמר שבעל לא אמרי' שמהימן ובבעל לשם קידושין ול"ו למקום אחר. ובלא"ה בנ"ד כפי הנשמע אף אחר הברכות לא טבלה לנדתה כי היה הדבר בסוד ביניהם והיה במחסך מעשיהם ובבושה גמורה וגם בליגיאה לא יש מקוה טהורה וכנ"ז והוי כעין נדון הריב"ש ז"ל דסי' וי"ו הנז' וא"כ אם בעל נדה שהיא בכרת מה לו לחוש לאיסור פנויה וכמ"ש שם בנדונו שהיה בדרך אישות גמור ופסקה מרן ז"ל בסי' קע"ט ס"ו ומור"ם ז"ל בסי' כ"ו וע"ש בבאה"ג שם וע' בש"ע סי' הנז' ס"ה ודו"ק. ואתיא

כמ"ש

את מקודשת לי בזה וכמ"ש בסי' כ"ז לענין קדושי כסף ובשטר בסי' ל"ב ובביאה בסי' ל"ג ואפי' בידים שאינם מוכיחות לא הויין ידים וא"כ ה"ה בקדושי חופה צריך שיאמר הרי את מקו"ל בחופה זו כי היכי דליהוי קנין הא לא"ה לא ודומיא דכסף דיליף מיניה במסקנא וע"ש ודו"ק ואף דהפוס' ז"ל ובש"ע שם סי' כ"ו לא הזכירו זה רק דאם הכניסה לחופה אינה מתקדשת בכך וי"א דהוי ספק ע"כ דמשמע דאף בסתמא הוי ספק נראה דעיקר דין חופה קונה או אי"ק הוא דאתא לאשמועינן ובודאי דהוי כשיאמר כדין קידושין ולא נחתי להכי משום דמלתא דפשיטא היא ואפ"ל לאידך גיסא דכיון דהכניסה לחופה אפי' סתם לא גרע מהיה מדבר עמה על עסקי קדושיה דמהני וכמ"ש בסי' ז"ך ס"א ע"ש אלא דכבר כתבנו דהכא איכא כמה ספקי וכנז"ל ואכמ"ל ועמ"ש בס' אמרות טהורות ז"ל על סי' כ"ו ס"ב ע"ד הטור ז"ל ע"ש עכ"פ דברי מרן ז"ל בש"ע אינם כלשון הטור ז"ל וגם בדברי הרב ז"ל יש לעמוד בדבריו ולכל הדברות מידי ספיקא לא נפקא :

ועוד אני אומר דכל הספיקות דכתב ידו או הכתובה או החופה לא נזכרו בפוס' ז"ל אלא היכא דלא נודע אם היו קידושין כלל אבל היכא דהוו קידושין כנדון דידן אלא דהיו גרועים בהא ודאי צ"ל כלל דמסתמא אדעת קידושין הא' וכו' וכן מוכח מסתמיות דברי הרא"ש והפוס' ז"ל ועי' בהגה"מ בתשובות דשייכי לס' נשים וכן מוכח בהדיא בפ' המדיר דע"ג דדוקא בבעל את"ך רצוני אחר קידושין גרועים הוא דקנו מטעם שכתב הר"ן ומהרש"ל ז"ל דאין אדם עושה בעילתו בע"ז כנודע הא לא"ה הכל תלינן בקידושין הא' כ"ש דהכא אפי' בבעל אפשר דאדעתא דקידושין הא' וכו' דפסול הקורבה פה לא שמיע להו לאינשי . וגם דסמיך אכתב ידו ופשוט :

ובכן הבוא נבוא לעיין בס' ה' ה'. והוא דאף אם נניח דכל מה שעשה הבחור הנז' המקדש . עד שעת כניסה לחופה ועד בכלל. הכל היה מחמת קדושין הראשונים ולאו כלום הוא. מ"מ אחר ששהה עמה בבית אביה כמו ב' חדשים הן חסר והן יתר. מסתמא בא עליה באותם הימים ומי הוא זה שיוכל להאמין ההיפך מכמה סיבות פשוטות. וכיון שכן איכא למיחש שבעל לשם קדושין. ואע"ג דבשלא סבלונות לאחר מכן הנן בקידושין ד"ן דמחמת קדושין הא' שלא ולא תלינן דלשם קידושין שלא אבל בבעל לא אמרינן הכי וכדאיתא בכתובות בפרק המדיר דע"ה איתיביה וכו' קדשה בטעות ובפחות משו"פ וכן קטן שקדש אע"פ ששלח סבלונות לאחר מכן אינה מקודשת שמחמת וכו' ואם בעל קנה ע"כ וע"ש פלפל הסוגיא וכ"פ הפוס' ז"ל . וטעם החילוק עיין למהרש"ל ז"ל בח"ש שם בקדושין ד"ן ע"ב ד"ה חוששין ע"ש. ואע"ג דבבעל משמע בראינו שבעל בודאי. הכי כתב הרא"ש ז"ל דיחוד הוי כמו ביאה. והביאו הבאה"ט ז"ל בסי' ל"א סקי"א . ואע"ג שכתב הרא"ש ז"ל בפ' המדיר סס"י י"א דהיינו בדאיכא עדי יחוד דאמרינן הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה. וכ"כ כל הפוס' ז"ל דבבעל בעדים איירי וכ"פ בש"ע סל"א ס"ט ובנ"ד ליכא עדי יחוד וכ"ש עדי"ב. ואע"ג דמסתמא נתיחד עמה וגם בא עליה. מ"מ כיון דטעמא דהיא מקודשת הוא משום דאמרינן דמסתמא בעל לשם קידושין ומקוד"ל בביאה. וכיון דמדין קדושי ביאה נגעו בה לא סגי בלא עדים דקי"ל דאפי' אם בא עליה לשם אישות ביזו לבינה ואפי' ייחדה לו אינה נחשבת כאשתו והדרבא כופין אותו להוציאה מביתו וכמ"ב בש"ע סי' כ"ו וא"כ כיון דלא הוי בכ"ד עידי יחוד לכאורה משמע דאין לחוש :

אבן להשיטה מקובלת בכתובות על דע"ג ע"א עלה דקטנה שלא מיאנה בד"ה והא אפליגו וכו' שאחר שהביא מאם הרשב"א ז"ל דמשהגדילה בא עליה לשם קידושין גמורים מן הסתם לפי שאינו עושה וכו' ואף היא מתכוונת לכך וכשנתייחד עמה בעדים דכן וכו' אח"כ הביא דברי הריב"ש ז"ל וז"ל ואכתי קדושי' א' היכי מהני אפילו בעל לשם קידושין הא בלא עדים נינהו. י"ל דמיירי שנתייחד עמה בעדים דאמרינן וכו' והרא"ה ז"ל כתב כיון דאשתו היא ועומדת עמו אפי' לעדי יחוד אינה צריכה דכ"ע ידעי שנתייחד עמה ובא עליה עכ"ל וכ"כ שם בד"ה ה"ג אי אתמר בסופו בשם הרא"ה ז"ל דאע"פ שהמקדש בלא עדים אין חוששין וכו' הכא כיון דהוי מלתא דכ"ע ידעי בה כ"ע סהדי בה וכן המקדש בביאה אין צריך רק עדי יחוד וכד' רבינו נר"ו עכ"ל יע"ש. וא"כ לדעת הרא"ה ז"ל יש לחוש בנ"ד דסתמא בעל ונתכוונו הוא והיא לשם קידושין אפילו בדליכא עדים אם לא שנחלק דדוקא בההיא דקטנה שלא מיאנה דאשתו גמורה היא מדרבנן שלקחה לו לאשה אלא שמחמת קטנותה לא היו נגמרים הקידושין וכבר היה כדרך איש ואשה גמורים מאז נשאת לו בהכי הוא דאמר מר דל"ב עדים דאין סהדי וכו' והכי דייק לישניה שכתב דאשתו היא וע"ש כי תבלין יש לחילוק זה אבל בכך דקדשה בפחות מש"פ וקטן שקדש וכיוצא אפשר דהוא מודה וגם בכך דנד"ד נמי דלא היתה אשתו מקודם לכן אף ששיה שרוי עמה בבית אביה אפשר דלא אמרה הרב בכה"ג דתסגי בלא עדים וצ"ע :

שו"ר בתשובת מימו' שבסוף סדר נשים סי' י"ט שזכרה רמ"א ז"ל בסי' ל"א ס"ט הנז' שאפי' באיש ואשתו ויש להם בנים ונתודע להם כי בטבעת הקידושין לא היה שו"פ ע"ש כתב וז"ל ואפי' בא עליה אח"ך אי ליכא עידי יחוד הו"ל כמקדש בל"ע והאיה דהמדיר דבעל לשם קידושין התם מיירי בשעת חופה שרגילין ליחד וכו' ומיהו גבי קטנה אשכחן וכו' דבעל בגדלות אינה יכולה למאן אלמא חשיבי אע"ג דליכא עידי יחוד דדבר שבסתם כך הוא כדאיכא עדים דמי עס"ד. הרי לך אע"ג דפס"ל דההיא דקטנה שבעל בגדלות אפי' בל"ע יחוד איירי וכדברי הרא"ה ז"ל ודלא כהריב"ש והרשב"א ז"ל אפי"ה לענין איש ואשתו ספוקי מספ"ל וכמ"ש בח"מ שם בסי' ל"א סק"ב ע"ש . עי' בב"ש שם סקכ"ב ומ"ש מאם הריב"ש ז"ל סי' קנ"ג וסו"ם וי"ו פ"ש וא"כ נראה דיש לחלק בין הסיא דקטנה שהגדילה לקידושי טעות וכיוצא יהיה איך שיהיה וכפרט למ"ש הריב"ש ז"ל סו"ם וי"ו דהרא"ה ז"ל הוא יחיד בדבר דכל הא' ז"ל חולקים עליו ע"ש ומשמע מדבריו שם דהרא"ה ז"ל לא אמרה אלא בקטנה שהגדילה דאשתו היא א"כ הבו דלא לוסיף עלה ואולם לפי מ"ש שם הריב"ש ז"ל בסוף התשובה וז"ל. ועוד אין לנו להפוס כל חומרי הסברות לענין את זו היה משמע לכאורה דמשום עגונה הוא דלא חש לסברת הרא"ה ז"ל וגם להיותו יחיד בדבר הא לא"ה לא . וא"כ אם יהיה האופן שלא במקום עיגון וגם באשתו כנדון הריב"ש ז"ל שם ראוי לחוש לס' הרא"ה ז"ל כ"ש בהגלות נגלות השובת מימו' הנז' דנדונו היה באשתו הנשואה לו והוא מסתפק לו' כדעת הרא"ה ז"ל ואפשר דהדר פסי' ליה כדעת הרא"ה ז"ל כיעו"ש כי כוונתו מסופקת לע"ד ועיין בב"ש ובח"מ בסי' ל"א שם וגם עדות הס"מ שהעיד שכן דעת הרדב"ז רבו ז"ל וכנז"ל. וגם ראיתי לשה"ג בפ' האומר עלה

דהמקדש

באחרון דכי כתב כתובה ודאי דמחמת קידושין הראשוני' ולא חיישי' לאחריני וכמעט כ"ש הוא דהכא בכ"ד אפשר דעדיף מקטן ופחות מש"פ דהתם הכל יודעים וכו' וכנ"ל. וכ"ש לדעת רש"י ז"ל דסובר דחשש הסבלונות הוא שהם עצמם ניתנו לקידושין אפ"ה לא חיישי' כ"ש בחשש כתובה דלכ"ע אין הכתובה נתנת לקידושין וכמ"ש התוס' ז"ל בד"ה חוששים וע"ש במהר"מ והרא"ש ז"ל. אלא דחוששים שמא קדשה מקמי הכי דודאי הכא לא חיישי' שקדשה קדושין אחרים ובודאי אמרי' במחמת קידו' הא' כתב ופשוט. וע"ש עוד דכי מותיב אמלתיה דרבה דאמר חוששים לסבלונות מהך מתני' מסני דהתם דקתני טעמא שמחמת וכו' ופירש"י ז"ל דטעי בקדושי קמאי וסמיך עלייהו אבל האי דלא קדים ליכא למיחש להכי ע"ש. והוא הוא הס' שכתבנו וא"כ הדבר ברור דליכא למיחש לכתובה כיון דשניהם מודים דלא היו שם קידושין אחרים ואפי' האשה התובעת הבעל מודה דאין עוד קידושין אחרים דודאי לא נשאר חשש בדבר ואף אילו היה אחד מהם טוען שהיו שם קידושין בפני כשרים ומתו או הלכו וכו' אפשר דלא מהימן רק לגבייה אנפשיה וכו' קרובותיה עי' סי' מ"ח וק"ל:

איברא השתא הנה אנכי בא לענין הס' הד' דאחר שהכניסה לחופה וברכו ברכות וכו' אם היא נקנית בחופה גרידא כדעת רב הונא בפ"ק דקדושין ד"ה ע"א וכ' או לא. ואען ואמר דלפום ריהטא נראה דמידי ספיקא לא נפקא דאע"ג דרוב ככל הפוס' ז"ל פסקו דלא כוותיה עי' בטור סי' כ"ו ובב"י ז"ל שם באורך ולא נמצא מי שיחוש לדעתו זולתי רבינו חננאל ז"ל דס"ל דאם נכנסה עמו לחופה הויא ס' מקודשת. עכ"ז עיניך לנוכח יביטו מ"ש הרב"י ז"ל בשם הר"ן ז"ל דאחר שהאריך להראות דעת הפוס' ז"ל דפסקו דלא כרב הונא כתב בסו"ד וז"ל אבל מאחר שר"ח ז"ל מספק אותה עלינו א"א להקל בה ע"כ וכ"כ שם בב"י ז"ל בשם תשובת הרשב"א ז"ל סי' אלף רי"ט שיש לחוש לדברי ר"ח ז"ל שהוא רב ומובהק וכ"ש בדבר שבערוה ע"כ וא"כ מי זה ערב אל לבו להקל בדבר ח"ו גם בש"ע סי' כ"ו כתב די"א דהויא סמ"ק:

ואע"פ שמרן ז"ל פסק בסי' נ"ה ס"ב דהמקדש אשה ובירך ברכת חתנים ולא נתיחד עמה בביתו עדיין ארוסה היא (ולא מיקרי חופה) שאין ברכת חתנים עושה הנשואין אלא כניסה לחופה ע"כ וכ"כ הרמב"ם ז"ל בה"א וכ"כ הטור בשמו בסי' ס"ב ע"ש אלמא דכניסה לחופה לא מיקרי אלא היחוד ודוקא בביתו ומסתמא היחוד הוי בעדים וכ"כ שם בש"ע בסי' נ"ה ס"א דלא מיקרי נשואה עד שיביא אותה לתוך ביתו ויתיחד עמה ויפריסנה לו ועי' בח"מ שם סק"ד ועי' בבאה"ט בסק"ד ועי' סי' ס"א סעיף א' וא"כ לכאורה משמע דבכ"ד דלא נתיחד עמה בביתו רק שהוליכה לעיר ליניאה לברך ברכת חתנים ואח"ך החזירה לבית אביה כאשר בתחלה והוא ג"כ היה שם כמאז בכג"ד לא מיקרי נתיחד עמה בביתו וא"כ לא הויא חופה וא"כ אין חשש קידושין גם לר"ח ז"ל:

אכן אכן מה נענה לדעת הסוברים ז"ל שהביא בב"י ז"ל בסי' ס"א בשם העיטור ז"ל והביאו מורם ז"ל בהג"ה סי' נ"ה שהחופה היא שפורסין סודר על ראשם בשעת ברכה ע"ש. ומי יודע אם כשברכו ז' ברכות פרסו אותו סודר או טלית כנהוג וקרוב לודאי שעשו וא"כ מידי ספיקא לא נפקא וגם לדעת הי"א שכתב הר"ן ז"ל בפ"ק דכתובות דחופה אינו יחוד אלא כל שהביאה החתן לביתו לשם נשואין ע"כ. וזכרה ג"כ רמ"א ז"ל שם וא"כ איכא לספוקי נמי בהא הואיל ועשה מעשה להוליכה לליניאה לקדשה שם אי מיקרי הבאה לביתו לשם נשואין ונימא דביתו לאו דוקא אלא לרשותו ומסתמא הבית שקדשה בו היה ברשותו אז או בשכירות או בשאלה וכיוצא. או נימא דדוקא קאמר ביתו דהיינו הבית אשר ידורו ויתיחדו בו דהוא בית הראוי ליחוד לא כן זה שמעיקרא שבאו לשם לא באו אלא אדעתא לברך הברכות ולחזור ולא לדור ולהתיחד בו כלל דהיינו הנשואין. בזה לא מיקרי חופה כלל. כיון דלא הובאה לביתו לשם נשואין דהיינו יחוד וכן ראוי לקרב הדעות עם דעת מרן ז"ל וצד זה האחרון הוא מדוקדק יותר בלשון הנז' אלא שעכ"ז אין לי ראיה חותכת לסמוך עליה ואע"פ שכן חובתינו לקרב הדעות כל מאי דאפשר ובפרט שכן מדוקדק בלשון עכ"ז איני סומך על דעתי בזה כעת:

ואולם רואה אנכי מצד אחר שאילו לא היתה רק ס' זו שהביא מרן ז"ל לא היה לנו לחוש בכ"ד שהאשה הנז' לא היתה בתולה בעת הז' ברכות וא"כ באנו למח' הח"מ והב"ש שהביא הבאה"ט ז"ל שם בסי' נ"ה סק"ו וא"כ איכא כמה ספיקי דאף את"ל ה' כר"ח ז"ל דחופה נעשה ס"ק שמא ה' דחופה היינו יחוד וכמ"ש הש"ע ואת"ל כדעת הר"ן בשם הי"א שמא נ"ד לא מיקרי הבאה לשם נישואין ואת"ל דמיקרי שמא הל' כהב"ש ז"ל דלא מהני רק בבתולה וכמ"ל:

אכן מה שיש לפקפק הוא מצד הסוברים דפריסת הסודר מיקרי חופה וכנז"ל דבהא לא דברו בפי' הרב ב"ש והח"מ ז"ל. ברם לפי המתבאר שם בב"ש ז"ל סק"ד דטעמא הוי משום ס' הירושלמי דחופה אינה קונה באלמנה ע"ש ובח"מ ז"ל סק"א וא"כ לדעת הב"ש ז"ל אף לדעת הסוברים דחופה היינו פריסת סודר הנז' מ"מ אינו קונה במי שאינה בתולה וא"כ איכא ג' ספיקי בכ"ד וכ"ש אם יתברר שהאשה הנז' בכ"ד לא טבלה לנדתה כפי הנשמע כי היה הדבר בסוד גדול ביניהם וגם בליניאה לא יש מקום מיוחד למקוה וא"כ הויא חופת נדה שאינה קונה לדעת הרמב"ם ז"ל כלל וכ"פ מרן ז"ל בש"ע סי' ס"א ס"א בסתם ע"ש. הן אמת דכל זה לא איירי אלא בחופה שאחר קידושין והיינו להיות כאשתו ליורשה וליטמא לה ולכל דבר אבל להועיל החופה במקום קידושין ככ"ד לא איירי בה. אכן הדבר ברור דהא בהא תלייא ואידי ואידי חד שיעורא הוא וזיל בתר טעמא דרב הונא דיליף לה מק"ו ע"ש בסוף הסוגיא ד"ה ע"ב:

ועוד נלע"ד לומר דדוקא במי שהכניסה לחופה בלא קידושין כלל הוא דאמרי' דחופה קונה דאמרינן דודאי אדעתא דקידושין הכניסה והכי משמע התם במלתיה דרב הונא דלא איירי אלא בחופה בלא קידושין אבל בכ"ד דקדשה מקודם ואח"כ כנסה לחופה איכא למימר דמחמת קידושין הראשונים הכניסה וכהאיא דקידושין ד"ן דאמרינן דמחמת קידושין הראשונים שלח וה"ן דכוותא דאיכא למימר דלא נתכוונו לקדושין באותה חופה יען כי לפי דעתם כבר מקודשת ועומדת ואדרבא בהדיא אמר החתן בעת הז' ברכות כשאמרו לו לקדשה כנהוג שאינה צריכה קידושין שכבר היא מקודשת וא"כ כיון דקידושין הא' חספא בעלמא נינהו א"כ גם החופה אינה כלום:

ועוד יש לצדד ולומר דחופה שקונה לא עדיפא מכסף ושטר וביאה דבעינן שיאמר לה הרי את

א"כ אף דנימא דכת"י אלים כשני עדים. מ"מ גם בעדים גופייהו כל כי האי גוונא מי חשיב שטר קדושין. הא ודאי ליתא וכנודע. גל"מ לדעת הסוברים דטעמא דמהני כת"י כמו עדים בקדושין היינו משום דמקשינן קדושין לגרושין. וכיון דבגרושין רחמנא אחשביה לכת"י דכתיב וכתב לה ה"נ בקדושין דכוותה. אבל באופן אחר לא מהימן גם בכת"י דקי"ל אין דבר שבערוה פחות משנים וכ"ש בהך שטרא דנ"ד דאף אי חתמו שנים בהך גוונא דידן לאו כלום הוא. אלא אפילו לדעת הסוברים ז"ל רש"י ודעמיה דסברי דכת"י כשר מטעם הודאת בע"ד כמע"ד ולאו משום דילפינן מגרושין ומסברא בעלמא הוא דקי"ל הכי. מ"מ אין ספק דגם הוא יודה דדוקא בכה"ג דכתב בל' קדושין הוא דמהני אבל בלא"ה לא דלא"ה יקשה דאטו יחלוק רש"י ז"ל אמאי דקי"ל לרוב כל הפוסקים ז"ל והוא ש"ס ערוך בקדושין ד' ס"ה ומילתא דאמר רב נחמן דהמקדש בע"א אין חוששין לקדושיו וכמ"ש בש"ע סי' מ"ב ואפי' לדעת סמ"ג בשם הרא"ש דוקא בע"א ושניהם מודים הוא דחוששין כמבואר בב"י ז"ל שם סמ"ב אבל בלא עדים לכ"ע אין חוששין ואף ששניהם מודים. ואמאי והא הודאת בע"ד כק' עדים דמי:

ואין לומר דלרש"י ז"ל אגה"ן דאם היה כתוב הודאתו בשטר ויוצא מיד האשה דאנה"כ דמקודשת וכהיא דהוציאה עליו כתב ידו דכתב רש"י ז"ל דמלבד דאין סברא כלל לחלק בין בכתב למודה בפה כיון דטעמו משום הודאה. ואדרבא הסברא נותנת דאלים טפי הודאתו. התם בע"פ לגבות מבני חורין יותר מכתב ידו וכמותם. ואם אתה אומר דשוו בשיעוריהם קדושין ומתנות לגמרי לענין הודאה א"כ אמאי אין חוששין כששניהם מודים. עוד בה דאם אתה אומר דהודאתו בכתב מהני בקדושין א"כ אמאי אין חוששין והלא בידו לכתוב שטר הודאה ולמסור בידה. ועוד אם אתה אומר כן מיחזי כחוכא וכו' וכמ"ל:

ועוד דא"כ מאי פריך בקידושין דס"ד ע"א מההיא דהאומר לאשה קדשתיך וכו' דליסבי דלכ"ע דכתב לה יעו"ש פירש"י ז"ל בכל הסוגיא דטעמא דאין חוששין לקידושיו אף כששניהם מודים ואיכא עד א' דהיינו משום דאין חלין הקדושין רק בפני שני עדים. ועוד דהודאתו בקדושין לאו כלום הוא משום דחב לאחרים כדמסיק התם בקדושין דס"ה ע"ב ומ"ש רש"י ז"ל שם והר"ן ז"ל. וא"כ איך יצוייר דמשום דכתב הודאה בידו יהיה מועיל לחוב לאחרים. וא"כ שטר הודאה דנ"ד מדין הודאה לאו כלום הוא לאוסרה אכ"ע ולאוסרה בקרוביו. אפי' אלו היה כתוב סתם שהוא מודה שקדשה בפני שני עדים כשרים. (אבל לעצמו ליאסר בקרובותיה אפשר דנאמן) וכ"ש בנ"ד שאומר שלקחה בפני העדים שעליהם אנו דנים אם כשרים דאת"ל דהם פסולים א"כ אין כאן קדושין כלל אפילו לגבי דידיה ומותר בקרובותיה. וממילא תורה יוצאה דגם רש"י ז"ל לא כתב דכתב ידו מהני בעדים אלא בשטר קנין כמו גט וק"ל. וכיון דהך דנ"ד אינו בלשון קדושין לאו כלום הוא לכ"ע:

ואתה תחזה להתשב"ן ז"ל ח"א סי' מ"ה שכתב וז"ל אם לא כתב בשטר הקדושין הרי את פב"פ מקודשת לי אני פב"פ וכתבו מדעתה ולשמה וחתמו ב' עדים לשמה ומסרו לה בפני עדים ואמר לה הרי את מקודשת לי בשטר זה אינה מקודשת כלל והכי איתא וכו' וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ג מה"א עכ"ל. הרי לך דאי לאו כל הנך תנאי דכתב הרב ז"ל לא חשיב שטר קדושין ואינה מקודשת כלל. ודון מינה ואוקי באתרין דאין כאן בית מיחוש כלל. וממילא דאין להסתפק כמ"ש הרמ"א ז"ל שהביא הטור ז"ל ופסקו הש"ע שם בסי' ל"ב דאם השטר פסול שמין את הנייר וכו' כנז"ל והוא תלמוד ערוך בקדושין דמ"ח ע"ב דדוקא בשטר ארוסין שאמר לה התקדשי לי בשט"ז ונמצא פסול הוא דשמין את הנייר וכו' כיון דאמר התקדשי לי בשט"ז ובפני עדים הוא דאמרינן מקודשת או ס' מקודשת מטעם כסף. אבל בלאו הכי לא כמתבאר שם בסוגיא הנז' וק"ל ופשוט:

איכן השתא הבה נא לברר ספק הג' והוא דאחר שקדשה בקדושין הנז' בשאלה. כתב לה שטר כתובה בכת"י וגם הוא חתם כנהוג. אם יש לחוש שקדשה עוד קדושין אחרים גמורים מדעתו כי קידושין הראשונים לא יועילו:

והנה מרן ז"ל בש"ע סי' מ"ה ס"ג כתב וז"ל חוששים לכתובה שאם כתב לה כתובה אע"פ שלא הגיעה לידה אם דרך מקלת אנשי העיר שמקדשין ואח"כ כותבים הכתובה חוששים שמא נתקדשה ואע"פ שאין סופר מלוי וא"א שמא סופר נזדמן לו וכתב ע"ש וכו' וכתב הב"ח והאחרונים ז"ל דבהגיע כתובה לידה היא מקודשת ודאי:

והנה באלו המקומות נראה דמקדשין ואח"כ כותבין כיון דאין קונים מהחתן וחותמים רק לאחר קדושין שהוא עיקר חיוב ושעבוד הכתובה. ולא הכתובה דהיינו ההכנה לבד. ואע"ג דליסנא דספרא אתרמי ליה משמע דגם הכתובה לחוד קרי כתובה. הא ודאי ליתא דאינהו הוו נהיגי דהסופר חותם עם העד השני ודוק. וא"כ באתרא הדין מיקרי דכולם מקדשין ואח"כ כותבים וא"כ כ"ש סי"ל דהיא מקודשת ודאי אם נמצא שטר כתובה כתוב וחתום כ"ש וק"ו ביוצא מתחת ידה. וכ"ש דהכא כתוב בכתב ידו דליכא למימר ספרא אתרמי ליה כלל. וא"כ איכא למימר מדאכפל וכתב לה כתובה ומסרה בידה דקידשה קדושין גמורים וכנז'. ואע"ג דהכא בנ"ד הכל מודים גם שניהם כי לא היו שם קדושין אחרים מ"מ אנן לא סמכינן אדידהו היכא דאיכא למיחש ואמטו"ל קא פסיק ותני חוששים לכתובה סתמא דומיא דחוששין לסבלונות והאמת עד לעצמו ואין צריך ראיה:

ואולם כד דייקינן פורתא גם מגד כתובה אין חוששין כלל. דדוקא היכא דלא היו שם קדושין ידועים הוא דחיישינן אנן למיעוטא דמקדשי והדר כתבי והיכא דמטה לידה אמרי' דודאי מקודשת משום דחיישינן למיעוטא או דא"ס דכי מטא לידה ודאי קדים ברישא ואינהו לא מהימנו:

ברם הכא דהיו קדושין בתחלה כדרך כל הארץ ואמטו"ל כתב לה כתובה ומסר בידה הו ליכא למיחש לדרך אנשי העיר כיון דכדרך כל הארץ עשה ומאין הרגלים לומר דשמא קדשה קידו' אחרים ואע"פ שהחילוק מבואר מגד עצמו דהכא שהם אומרים שהיו הקידושין באופן שהם פסולים לפ"ד אנן לא חייפי' לומר שמא היו קידושין אחרים כשרים או דקא משקרי אלא סמכינן על דבריהם (וע"ש באה"ע סי' מ"ה ס"א):

ראיתי כי חילוק זה משנה וש"ס ערוך הוא בידינו בפ' האיש מקדש ד"ן. המקדש שתי נשים בש"פ או אשה א' וכו' אע"פ ששלח וכו' אינה מקודשת שמחמת קידושין הראשונים שלח. וכן קטן שקידש וכו' ע"כ ומגרכינן להו התם ואמרינן דאי אשמועינן הני תרתיו כו' אבל קטן שקדש הכל יודעים שאין קדושי קטן כלום אימא כי קא מסדר אדעתא דקידושין הא מסדר קמ"ל ע"ש. דון מינה ואוקי באתרין

דהמקדש בע"א דאין חוששין לקידושין שכתב וז"ל לשון הי"א המקדש בע"א וכו' ונראה בעיני שאם הוחזקו באותם קידושין ועומדים בחזקת איש ואשתו אע"פ שאין להם עידי קידושין ולא עידי יחוד שלא נתייחד בפני הכשרים להם הואיל ומוחזק במקומן בחזקת איש ואשתו הרי חזקה זו כמו עדות גמורה כמבו' בה' עכ"ל :

עין רואה דדבריו משים אתמר כעין דברי הרא"ה ז"ל ואע"ג דהוא אתי עלה מטעם חזקה שהוחזקו בחזקת איש ואשתו משמע דהיינו משום דכיון דהוחזקו כך מסתמא אמרינן דודאי בעל לשם קידושין אם דליכא עידי יחוד דהגן סהדי וכנז' :

אכן עדיין יש לצדד בנ"ד לומר דהך טענת דמקדש בעדים קרובים בעיירות הללו שהורגלו לדון בערכאות של גוים . והם מכשירים עדות קרובים וכל אדם איש ואשה גוי וישראל הכל כשרים וגם רבת מבני עמינו טועים בזה וכמה פעמים הזמינו לפני גוים להעיד ולא זו בלבד אנשים אלא גם נשים וכמו זר ורחוק היה בעיניהם מה שהייתי אומר להם כי גויה אף כי גוי פסול לעדות כ"ש לישראל קרוב שיהיה פסול . וזו היא סיבה כי נתרצית האשה לקבל קדושין בפני קרוביה וגם בקשה שיכתוב שכן היה שנתקדשה בפניהם והנה הכתב הנז' שמור וידה אוחזת בו בעשר ידות . ועד היום אינה מאמנת כמעט איך אינו מועיל עדות קרובים. וגם העדים לא הוזר בעיניהם להצטרף לעדות זה לתועלת קרובתם. ומפני כן לא נמנעו מלחתום גם אח"כ בכתובה בתורת עדים ולא בתורת קרובים גם שהיה בעשרה . וא"כ לפ"ז נקוט מיהא דהיא כשנבעלה אח"כ לא נתכוונה לקידושין ואדעתא דקידושין הא' הוא דנתכוונה וא"כ אף אם יסוער דהבועל לשם קידושין נתכוון מה יועיל מאחר שהיא לא נתכוונה:

ועוד נר' פשוט דודאי הבעל נמי לא נתכוון לזה . לא מיבעיא אם נאמינהו דהוא לא נתרצה לקחתה לו לאשה רק מפחדו פן יעלילו עליו להיות שנתעברה והיא היתה אומרת שממנו הוא ושאם לא ישאנה וכו' וכדי בזיון ומפני זה אמר להשקיט הדבר לפי שעה ולהטעותה נתכוון ושמפני זה כתב הזמן מוקדם בכת"י דקידושין ושינה שם אבי אביה בכתובה ואפשר שמפני זה הזמין עדים קרובים בין בקדושין בין בכתובה וא"כ מסתמא שאם בעל אח"כ ודאי היה ג"כ להשתיקה מעליו והוא בכלל התחבולה ומהיכא תיתי שיתכוין לקידושין. אלא אף אם נניח דהכל שקר ובאמת נתכוון לקנותה לו לאשה א"כ מוכרח לומר שהיה טועה וחושב שעדות קרובים מועילה מדהזמין אותם עדים לקדושין וכתובה. ועד נאמן לכל הצדדי' ממה שלא אבה לקדשה בשע' הברכו' כשאמרו לו לקדשה באומרו שכבר קדשה מאז ומה הפסד היה לו אילו היה לוקח לפחות הטבעת מידה ולתתה לה בתו' קידושין ואפי' סתם . אלא ודאי שבכוונה עשה כי לא היה רוצה לקדשה . או כי היה טועה גם הוא טעות גמורה כשאר כל אדם דעדות קרובים מועיל . או דאין לריך עדות מאחר שבניהם מודים . וכיון שכן הוי דומה במקלת להך תשובה דמיימוניות ס' נשים סי' י"ט הנז"ל דכתב דכיון שהיה טועה לא בעל לשם קדושין ע"ש. ואע"ג דטעות דהתם לא היה טעות בדין רק טעות המציאות לע"ד משמע דל"ש. ומעשה שהיה כך היה וה"ה בטעות דין וכיוצא. וראי' לדבר מרמ"א ז"ל בא"ה"ע סי' ל"א שכתב דין זה דהגה"מ בקצור וז"ל בסוף הסימן והוקא בכה"ג שכל אדם יודע דאין קדושי קטן ופחות מש"פ כלום . לכן בעל לשם קדושין אבל במקום דאיכא למטעי לריך קדושין אחרים וכו' ע"ש. אלמא דלד' נדון הגה"מ אלה הכל תלוי בהיכא דאיכא למטעי.

עוד נר' דבנ"ד לא אמרי' דבעל לשם קדושין דכיון דבא עליה בנדתה קודם הקדושין בזנות גמור דסתם בתולות ופנויות בזמן הזה בחזקת נדות הן וכמ"ש הפוס' ז"ל. ולא חש לאיסור כרת לא הוא ולא היא. מהי תיתי לחוש עוד לבעילת זנות דפנויה. וכעין מ"ש הריב"ש ז"ל שם בסי' ו' ואע"ג דהתם איירי לאחר שנשאת לא כן בנד"ד ואימור עשו תשובה. ועם היות שמקודם תקפו ילרו. מ"מ השתא מיהא אימור דלא שביק התירא ועבד איסורא ובעל לשם קדושין. לא ידעתי מה נתחדש לו אחר נשואין ממקודם לכן. דאם הוא מאמין שקידושיו ונשואיו הם טובים למה לו לבעול לשם קידושין. ואם הוא יודע שכל מה שעשה היה להטעותה וכו' כדבריו. א"כ איך יבעול לשם קדושין הפך רלונו. ובשלמא בהך דהמדיר דקדשה בפחות מש"פ וקטן שקדש. דהתם לא היה שום ריעותא מקודם הקדושין ובאמת סבר לקחתה לו וא"כ בעל אמרינן דודאי כיון דפסי"ל דהוא רולה לגמור נשואין שלו והוא יודע ואינו יודע כמ"ש מהרש"ל ז"ל שם בקדושין ד"ן וכ"כ הר"ן ז"ל הבי"ד הריב"ש ז"ל בסי' ל"א ס"ק י"ט. ואין לומר דגם בנדון דידן אחר שעשה מה שעשה הזנות עמה ונתעברה הסכימה דעתו ליקח אותה ולגמור נשואיו כפי הדין וגם הוא יודע ובלתי יודע וכשבעל גם הוא כיוון לקנותה וכנז"ל. דמלבד דא"כ שהוא מסופק למה לא אבה לקדשה בפשיטות בשעה שהזכירוהו ולמה לו להמתין עד שעת ביאה דהיא פרלה רחוקה ולאו כ"ע דינא גמירי ובלא עדים וכנז"ל עוד בה דכיון דקי"ל דהמקדש בלא עדים אין חוששין לקידושיו אפי' שניהם מודים. ואפי' במגרש אשתו מן הנשואין קי"ל כב"ה דבעינן עידי יחוד מיהא אבל מן הארוסין בעינן עידי ביאה ממש ורוב ככל הפוס' ז"ל סברי דאפי' בהך דקטנה שהגדילה ובעל דאיירי בעידי יחוד א"כ מסתיין לחוש לדברי הרא"ה ז"ל בהך גוונא ודכוותה ממש דפסי"ל דהיא אשתו ורולה בקיומה ובודאי הגמור שהוא מקיים מלות עונה ולא יעבור על לאו ולערלה דגופא שלא ניתן לימחל. אמטו להכי כעדים דמו. אבל בהך דנ"ד דאתיליד רעותא והוא אומר שלהטעות נתכוון והיא מכחשת ואע"פ שיש ראיות ואומדנא לדבריו ולא יהיה אלא ספק מאין הרגלים לומר דבעל בבירור וגם בעל לשם קידושין גם בלא היות שום עדות לא על היחוד ולא על האמירה וגם לא על המחשבה ומאן ספין ומאן רקיע לומר אנן סהדי בבירור גמור כאלו היו שם עדים רואים ושומעים הכך קבלהנו בנ"ש דאין דבר שבערוה פחות משנים דילפינן דבר דבר מממון. ואימור לא בעל אח"כ. ואת"ל בעל שמא גם זה היה להפים דעתה או שתקפו ילרו כמאז ומעולם לא נתכוון לשם קידושין ועי' בש"ע אה"ע סי' כ"ו ס"א ודוק היטב שם :

ועוד אני אומר דודאי לא אמרה הרא"ה ז"ל שם אלא דוקא בהגדילה עמו במטה אבל בלא"ה לא אלא דלא בעינן עידי יחוד אבל אם היתה בזמן שגדלה בבית אביה אפשר דאף אם יאמר שבעל לא אמרי' שמהימן ושבעל לשם קידושין ול"י למקום אחר. ובלא"ה בנ"ד כפי הנשמע אף אחר הברכות לא טבלה לנדתה כי היה הדבר בסוד ביניהם והיה במחשך מעשיהם ובבושה גמורה וגם בליניאה לא יש מקוה טהורה וכנ"ז והוי כעין נדון הריב"ש ז"ל דסי' וי"ו הנז' וא"כ אם בעל נדה שהיא בכרת מה לו לחוש לאיסור פנויה וכמ"ש שם בנדונו שהיה בדרך איבות גמור ופסקה מרן ז"ל בסי' קע"ע ס"ו ומור"ס ז"ל בסי' כ"ו וע"ש בבאה"ג שם וע' בש"ע סי' הנז' ס"ה ודו"ק. ואתיא

 כמ"ש

את מקודשת לי בזה וכמ"ש בסי' כ"ז לענין קדושי כסף ובשטר בסי' ל"ב ובביאה בסי' ל"ג ואפי' בידים שאינם מוכיחות לא הויין ידים וא"כ ה"נ בקדושי חופה צריך שיאמר הרי את מקו"ל בחופה זו כי היכי דליהוי קנין הא לא"ה לא ודומיא דכסף דיליף מיניה במסקנא וע"ש ודו"ק ואף דבפוס' ז"ל ובש"ע שם סי' כ"ו לא הזכירו זה רק דאם הכניסה לחופה אינה מתקדשת בכך וי"א דהוי ספק ע"כ דמשמע דאף בסתמא הוי ספק נראה דעיקר דין חופה קונה או אי"ק הוא דאתא לאשמועינן ובודאי דהוי כשיאמר כדין קידושין ולא נחתי להכי משום דמלתא דפשיטא היא ואפ"ל לאידך גיסא דכיון דהכניסה לחופה אפי' סתם לא גרע מהיה מדבר עמה על עסקי קדושיה דמהני וכמ"ש בסי' ז"ך ס"א ע"ש אלא דבכבר כתבנו דהכא איכא כמה ספקי וכנ"ל ואכמ"ל וממ"ש בס' אמרות טהורות ז"ל על סי' כ"ו ס"ב ע"ד הטור ז"ל ע"ש עכ"פ דברי מרן ז"ל בש"ע אינם כלשון הטור ז"ל וגם בדברי הרב ז"ל יש לעמוד בדבריו ולכל הדברות מידי ספיקא לא נפקא :

ועוד אני אומר דכל הספיקות דכתב ידו או הכתובה או החופה לא נזכרו בפוס' ז"ל אלא היכא דלא נודע אם היו קידושין כלל אבל היכא דהוו קידושין כנדון דידן אלא דהיו גרועים בהא ודאי ל"ח כלל דמסתמא אדעת קידושין הא' וכו' וכן מוכח מסתמיות דברי הרא"ש והפוס' ז"ל ועי' בהגה"מ בתשובות דשייכי לס' נשים וכן מוכח בהדיא בפ' המדיר דע"ג דדוקא בבעל את"ך רנוני אחר קידושין גרועים הוא דקנו מטעם שכתב הר"ן ומהרש"ל ז"ל דאין אדם עושה בעילתו בע"ז כנודע הא לא"ה הכל תלינן בקידושין הא' כ"ש דהכא אפי' בבעל אפשר דאדעתא דקידושין הא' וכו' דפסול הקורבה פה לא שמיע להו לאינשי. וגם דסמיך אכתב ידו ופשוט :

ובכן הבוא נבוא לעיין בס' ה' ה'. והוא דאף אם נניח דכל מה שעשה הבחור הנז' המקדש. עד שעת כניסה לחופה ועד בכלל. הכל היה מחמת קדושין הראשונים ולאו כלום הוא. מ"מ אחר שהיה עמה בבית אביה כמו ב' חדשים הן חסר והן יתר. מסתמא בא עליה באותם הימים ומי הוא זה שיוכל להאמין היפך מכמה סיבות פשוטות. וכיון שכן איכא למיחש שבעל לשם קדושין. ואע"ג דבשלא סבלוגות לאחר מכן תנן בקידושין ד"ן דמחמת קדושין הא' בלא ולא תלינן דלשם קידושין בלא אבל בבעל לא אמרינן הכי וכדאיתא בכתובות בפרק המדיר דע"ה איתיביה וכו' קדשה בטעות ובפחות משו"פ וכן קטן שקדש אע"פ ששלח סבלוגות לאחר מכן אינה מקודשת שמחמת וכו' ואם בעל קנה ע"כ וע"ש פלג הסוגיא וכ"פ הפוס' ז"ל. וטעם החילוק עיין למהרש"ל ז"ל בח"ש שם בקדושין ד"ן ע"ב ד"ה חוששין ע"ש. ואע"ג דבבעל משמע ברא"ינו שבעל בודאי. הרי כתב הרא"ש ז"ל דיחוד הוי כמו ביאה. והביאו הבאה"ט ז"ל בסי' ל"א סקי"א. ואע"ג שכתב הרא"ש ז"ל בפ' המדיר סס"י י"א דהיינו בדאיכא עדי יחוד דאמרינן הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה. וכ"כ כל הפוס' ז"ל דבבעל בעדים איירי וכ"פ בש"ע סל"א ס"ט ובנ"ד ליכא עדי יחוד וכ"ש עדי"ב. ואע"ג דמסתמא נתיחד עמה וגם בא עליה. מ"מ כיון דטעמא דהיא מקודשת הוא משום דאמרינן דמסתמא בעל לשם קידושין ומקוד"ל בביאה. וכיון דמדין קדושי ביאה נגעו בה לא סגי בלא עדים דקי"ל דאפי' אם בא עליה לשם אישות בינו לבינה ואפי' ייחדה לו אינה נחשבת כאשתו ואדרבא כופין אותו להוציאה מביתו וכמ"ש

בש"ע סי' כ"ו וא"כ כיון דלא הוי בנ"ד עידי יחוד לכאורה משמע דאין לחוש :

אבן להשיטה מקובלת בכתובות על דע"ג ע"א עלה דקטנה שלא מיאנה בד"ה והא אפליגו וכו' שאחר שהביא משם הרשב"א ז"ל דמשהגדילה בא עליה לשם קידושין גמורים מן הסתם לפי שאינו עושה וכו' ואף היא מתכוונת לכך ושנתייחד עמה בעדים דכן וכו' את"כ הביא דברי הריב"ש ז"ל וז"ל ולאכתי קדושי' א' היכי מהני אפילו בעל לשם קידושין הא בלא עדים נינהו. י"ל דמיירי שנתייחד עמה בעדים דאמרינן וכו' והרא"ה ז"ל כתב כיון דאשתו היא ועומדת עמו אפי' לעדי יחוד אינה צריכה דכ"ע ידעי שנתייחד עמה ובא עליה עכ"ל וכ"כ שם בד"ה ה"ג אי אתמר בסופו בשם הרא"ה ז"ל דאע"פ שהמקדש בלא עדים אין חוששין וכו' הכא כיון דהוי מלתא דכ"ע ידעי בה כ"ע סהדי בה וכן המקדש בביאה אין צריך רק עדי יחוד וכד' רבינו נר"ו עכ"ל יע"ש. וא"כ לדעת הרא"ה ז"ל יש לחוש בנ"ד דסתמא בעל ונתכוונו הוא והיא לשם קידושין אפילו בדליכא עדים אם לא שנחלק דדוקא בהסיא דקטנה שלא מיאנה דאשתו גמורה היא מדרבנן שלקחה לו לאשה אלא שמחמת קטנותה לא היו נגמרים הקידושין וככר היה כדרך איש ואשה גמורים מאז נשאת לו בהכי הוא דאמר מר דל"ב עדים דאין סהדי וכו' והכי דייק לישניה שכתב דאשתו היא וע"ש כי תבלין יש לחילוק זה אבל בהך דקדשה בפחות מש"פ וקטן שקדש וכיוצא אפשר דהוא מודה וגם בהך דנד"ד נמי דלא היתה אשתו מקודם לכן אף שהיה שרוי עמה בבית אביה אפשר דלא אמרה הרב בכה"ג דתסגי בלא עדים וצ"ע :

שו"ר בתשובת מימו' שבסוף סדר נשים סי' י"ט שזכרה רמ"א ז"ל בסי' ל"א ס"ט הנז' שאפי' באיש ואשתו ויש להם בנים ונודע להם כי בטבעת הקידושין לא היה שו"פ ע"ש כתב וז"ל ואפי' בא עליה את"ך אי ליכא עידי יחוד הו"ל כמקדש בל"ע והיא המדיר דבעל לשם קידושין התם מיירי בשעת חופה שרגילין ליחד וכו' ומיהו גבי קטנה אשכחן וכו' דבעל בגדלות אינה יכולה למאן אלמא חשיבי אע"ג דליכא עידי יחוד דדבר שבסתם כך הוא כדאיכא עדים דמי עכ"ד. הרי לך אע"ג דפס"ל דההיא דקטנה שבעל בגדלות אפי' בל"ע יחוד איירי וכדברי הרא"ה ז"ל ודלא כהריב"ש והרשב"א ז"ל אפי"ה לענין איש ואשתו ספוקי מספ"ל וכמ"ש בח"מ שם בסי' ל"א סק"ב ע"ש. ועי' בב"ש שם סקכ"ב ומ"ש משם הריב"ש ז"ל סי' קל"ג וסו"ס וי"ו פ"ש וא"כ נראה דיש לחלק בין ההיא דקטנה שהגדילה לקידושי טעות וכיוצא יהיה איך שיהיה ובפרט למ"ש הריב"ש ז"ל סו"ס וי"ו דהרא"ה ז"ל הוא יחיד בדבר דכל הא' ז"ל חולקים עליו ע"ש ומשמע מדבריו שם דהרא"ה ז"ל לא אמרה אלא בקטנה שהגדילה דאשתו היא א"כ הבו דלא לוסיף עלה ואולם לפי מ"ש שם הריב"ש ז"ל בסוף התשובה וז"ל. ועוד אין לנו לתפוס כל חומרי הסברות לענין את זו היה משמע לכאורה דמשום עגונה הוא דלא חש לסברת הרא"ה ז"ל וגם להיותו יחיד בדבר הא לא"ה לא. וא"כ אם יהיה האופן שלא במקום עיגון וגם באשתו כנדון הריב"ש ז"ל שם ראוי לחוש לס' הרא"ה ז"ל כ"ש בהגלות נגלות השובת מימו' הנז' דנדונו היה באשתו הנשואה לו והוא מסתפק לו' כדעת הרא"ה ז"ל ואפשר דהדר פסי' ליה כדעת הרא"ה ז"ל כיעו"ש כי כוונתו מסיפקת לע"ד ועיין בב"ש ובח"מ בסי' ל"א שם וגם עדות הח"מ שהעיד שכן דעת הרדב"ז רבו ז"ל וכנז"ל. וגם ראיתי לשה"ג בפ' האומר עלה

דהמקדש

ואף דהכא בנ"ד כתב לה כתובה אומדנא דמוכח הוי וכו' וקנין אין כאן וחתמתי ולא נשבעתי ואכמ"ל ושנגיע לשם ירחם ה'. גם לענין השבת מקום יש ברא"ש לפוטרו לפי דבריו מכל וכל ועיין הרדב"ז ז"ל ח"ג סי' תקכ"ו ולא ע"ע האסף כי הנח"ך השיאני מאד. ומינייהו מלכי רבנן קדישי תשתיים שמעתתא. מסקנא דמילתא בפרטי השאלה הנז' ושעיפיה בכל ענפיה. והנני מפיל תחנתי לכל אוהב ורע ואוהבי האמת לפנות מעסקיהם לעיין בדין ערובה להוציא לאור משפט אמת לאמתו. ומה גם קנאת כבוד ה' והתורה תעשה זאת להגיל עשוק:

דברי הטרוד **רחמ"ן נאים** נר"ו

דברות שניות ע"ע הנז'.

אותה נפשי ילא עתק מהרשום בזכרונותי אפס קלהו הנוגע לענין דינא בגופו מנין אשר סדרתי בשנת התרמ"ט בענין ספק קידושין ותופה וכו' כמוזכר שם. ואז מסרתי הכתוב לחיים ס"ט ביד איש הבינים למהר לשלחו למשתדל להוציא כמה העתקות ולהפילם לפני מלכים יושבי על כסא ההוראה מוכח'ר בכ"מ ומשה ס"ט לא ידע מה עשה והיו עיני לופיות הליכות מתי יבא לידי מילי דרבנן ואענדם עטרות אור יקרות והיו למאורות. איך שיהיה מקרוב חזרה המתקדשת לבקש בחוזק יד על הדבר ואמרה האשה כי רצונה להתירה להנשא או לחייבו וכו' ואם לאו תחזור להביא הדבר לפני הערכאות אזי חיים ס"ט שאל מה נעשה במה שסדרתי ואיה אפוא הסכמת גדולי ישראל הי"ו? וכו"ד מצאתי כי מצד התרשלות גם מחמת אבדה ושאר סבות יצריך זכרם לא נמצא רק העתקה א' ששלחו לעי"ת פ'אס יע"א. וגם הנז' לא נראתה בעליל רק ביד א' מהרבנים יושבי על מדין כמהר"ר שלמה ן' דאנאן הי"ו. וחיבר פסק ארוך וזו הלכה העלה דאתתא דא שריא לאתנסבא לכל גבר די תצביי ולרוב פשיטות הדבר לגבי דידיה לא נטפל לקחת הסכמה ממע' הרבנים הדיינים אשר שם הי"ו גם הסכמת רבני צפרו ומכנאס וערי המערב הי"ו. וכשאני לעצמי להיותי מיראי הוראה לא מלאני לבי להתירה. עד שישלח השאלה לפני מי שגדול עט"ר הוא מאריה דארעא דישראל הגאון רא"ש"ל הי"ו ויורנו מדרכיו. כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושת"ו:

הנה אחר שסדרתי השאלה ומה שלדדתי בה ועמי היתה ושלתתיה. הגיע לידינו הספר הנורא ממרן מלכא רא"ש"ל הי"ו הנדפס בש' תרמ"ס הכי קרא שמו **שמחה לאיש**. ושם ראיתי בחאה"ע פסק הרב מהרי"ט ישראל ז"ל סי' כ"א ותשובת הגאון המחבר הי"ו-ומשם בא'ה כי זכיתי לדעת הגאון בסי' כ"ב במה שצרף בכלל הספקות ס' המבי"ט ז"ל בש' קרית ספר שהביא הרב ערוך השולחן ז"ל כי מידי ספקא לא נפקא. ע"ד ודאי שמח לבי ויגל שכוונתי לדעת עליון מני"ר הי"ו ועם היות כי הרב מהריט"ץ ז"ל כתב עלה דלא חזי לאצטרופי בהדי הך ספקא דהיכא נמי בדעת הרמב"ם ז"ל שישנו במחלוקת התשב"ץ והתו"י ז"ל כפי' דברי רבינו הרמב"ם ז"ל דשני הספקות הם משם א' אי קרובי האם מדאו' או מדרבנן לדעת הרמב"ם ז"ל וכמ"ש התוס' ז"ל בכתובות עש"ד: בכל זה לא תברא לענ"ד למ"ש בראשון דהך ס' אי כהתשב"ץ או כהתו"י אינה משלנו ולא חשיב ס' כלל דמה לנו לעבות הס' בדעת הרמב"ם ז"ל כיון דהא איכא דעת הגאונים ז"ל המבוררת דס"ל בהדיא דאינון מדרבנן וע' תשובת התשב"ץ ז"ל סי' קנ"א ושה"ג ולשון הש"ך ז"ל בח"מ סי' ל"ג וכנז' בדברות ראשונות ועוד הארכנו במ"א וגם הרב כמהר"ש דאנאן הי"ו מסייע שיש בו ממש בזה שכ"כ הרשב"א ז"ל ועוד האריך ובלא"ה זה השם שחידש הרמב"ם ז"ל בקדושי כסף ודומיהם לקרותם מד"ס ודינם כאו' הוא שם חדש שחדשו רבינו ז"ל לצורך מנין המצות כמתבאר בשרשיו בשורש הב' ע"ש ודו"ק היטב גם מעיקרא דדינא אין זכיה לקטן להבין מליאות דס"ג שסידר גדול אדוננו מוהריט"א ז"ל ואחריו נמשכו כמה מהאחרונים ז"ל וכנז"ל. אף אילו לא היתה דעת הגאונים מבוררת רק דעת רבינו הרמב"ם ז"ל המסופקת דאיך יצוייר לומר בס"ג שמא ה' כהתשב"ץ בדעת הרמב"ם ז"ל דא"כ הן נסתר מחמתו הספק הב' הקודם שאמרנו שמא ה' כמ"ד דפס"ע דקרובי האם וכו' דאו' נינהו (ור"ל דלא כהרמב"ם ז"ל) וא"כ הרי הנחנו ליסוד קיים דדעת הרמב"ם הוא דלא מפצלי מדאוריי' וחוששין להם וא"כ איך יכון לומר ואת"ל דה' כהר"מ שהם מד"ס שמא ה' כהתשב"ץ שפי' דאפילו לדעת הר"מ הוו מדאורייתא דא"כ זה סותר הקודם שהנחת דלהר"מ לא הוו מדאורייתא ועל אותו מונח אסקת למלתא לומר ואת"ל דה' כהר"מ דלא הוו מדאו'. וא"כ איך תוכל לומר אח"כ שמא ה' כהתשב"ץ דהם מדאורייתא והרי זה ההיפך ממש מהמונח הקודם והוא פלא. ועוד ק' דאם אתה אומר שמא ה' כהתשב"ץ דלהר"מ נמי הוו מדאו' א"כ הרי סתרת מ"ש:

ואת"ל דה' כהר"מ ז"ל דמשמע דאין הלכה כהחולקים עליו ואם פי' דבריו כהתשב"ץ הרי הוא א"כ סובר לענין דינא מיהא כדעת החולקין דאין חוששין לקידושיו כלל ואין זה ה' כהר"מ ז"ל אלא ככ"ע. דאף דלענין קריאת השם יש חילוק ביניהם שהרי לענין ההלכה דביה איירי השתא אין חילוק ביניהם. ואף לענין המצות אין נ"מ בזה כיון דאין זה רק חלק ממצות לא יומתו אבות וכו' והרי מנאה במצ"ת רפ"ז וכיון שמנה עיקר המצוה שוב אין למנות החלקים כנודע. באופן כי לפ"ד לא זכיתי להבין דברי הגאון ז"ל בסדור מציאות ס"ג הנז' ול"ע. וכבר עלה ע"ד לדחוק ע"פ מה שפי' הרב קנאת סופרים ז"ל שם בשורש הב' והוא בדפוס ווארשא בדף כ"ג ע"ב בד"ה וחוזרני וכו' והנמשך ועיקר כוונתו הוא לומר דגם להתשב"ץ בדעת רבינו ז"ל בענין דברים הנלמדים בי"ג מדות דס"ל דחשי' ד"ת. דהיינו לומר דכלהו חשיבי וחמירי מאותן שהם מדרבנן לגמרי. אבל מ"מ הנך דכתיבי בקראי בהדיא חמירי טפי ע"ש ודוק היטב אלא ידמלכד דאינו במשמע הדברים וגם דגם זה במחלוקת היא שנוי' וגם לא יגהה מזור לעיקר הנדון ול"ע. אם לא שנאמר דדעת הגאון ז"ל לומר דדעה התשב"ץ כדעת הר"מ. תוסיף לנו על הס"ס הא' צד קולא אחרת בדעת הרמז"ל. ולא כדרך ס"ס ממש קאמר. והוא באמת צד א' להקל. אלא שאין להוליד מזה דגם בקלות ס' המיישרים אורחותם הנמשכים ומתיחסים זה מזה יאמר כי יסבור הגאון שיו"ט ז"ל והעימיה דלא עבדינן כה"ג ס"ס בדבר ערוה. וכתבתי זה להלכה ואכמ"ל:

נחזור לדברי הרב מהרי"ט ישראל ז"ל שכתב על הס"ס שהנית הגאון רא"ש"ל הי"ו בסי' כ"ב כל לגבי הרץ מצרים שקבלו עליהם הוראות הרמז"ל ועבד ס"ס בדברי הרמז"ל בלבד. וזה כוונת דבריו ס' אי כהתשב"ץ בדעת הרמז"ל או כהתו"י ז"ל ואם תמ"ל כהתו"י דהוי מדרבנן גרידא שמא ה' כהמבי"ט ז"ל דהיינו דוקא קרובים

בתחלה

כמ"ש בסי' כ"ו ס"א ודוק וע"ש גם בס"ב ודוק. באופן כי לע"ד איני רואה מקום לחוש בכ"ד מאד זה וממילא מבואר כי אין נדון זה דומה למ"ש ריא"ז בקידושין פ' האומר דרב המרחק ביניהם ואין זה נקרא מוחזק כאיש ואשתו כי היה נסתר הדבר. גם שם היה ברור שרוצה בה לישא אותה ונשאה והוחזק במקומן ועוד יש לחלק תשא"כ בנ"ד אגלאי מילתא בברחו למפרע כי לא היה אלא לפנים ועכ"פ מידי ספקא לא נפקא. וא"כ לא סגי בלא עידי יחוד ובאמירה מפורשת ולכמ"ל עוד בזה ועי' בבית אפרים אה"ע סי' מ"א דע"ב ודוק דיש לצדד בדבריו:

איבן הסתא אתאן לענין הספק השני דאף אם נניח דקידושי' הללו אין בהם שום מיחוש כלל עכ"פ למיחש מיהא מבעי להצריכה גט משום קלא דקידושין עיין באה"ע סי' מ"ו ואע"ג דהכא לא אתחזק קלא בב"ד כאשר הוגד לי אחר החקירה עכ"פ מה שהחזיקה עצמה זה כמה שנים באשת איש אפשר לא גרע מדאתחזק בב"ד וכמ"ש הפוס' ז"ל ואפשר לומר דנדון זה לא חשיב החזיקה עצמה כי בעת שהיו הקידושין וכו' גם הנשואין היה הכל בסוד גמור. והוגד לי מאיזה רשומים כי לא נודע הדבר ולא נתפרסם בפומבי עד אשר ברח ואז התחלה לפרסם בפומבי ואז נשמע הקול גם כן מי היו העדים. וצ"ע בכללות נדו"ד אי חשיב קול ואי חשיב שוברו עמו ואי חשיב כהוחזקה דלא בעינן אתחזק בב"ד. ועי' להגאון אחרון אחרון כתב סופר אה"ע סי' ל"ט מה שהאריך למעניתו בנדונו והאריך למעניתו לבטל הקלא אפי' בלא נשאת ולהסיאה לכתחלה ודון מינה ואוקי באתרין מלתא דאתייא בק"ו בן בנו של ק"ו בנדון דידן אלא דהרב ז"ל לא צדד כן רק בנדונו שהיה במקום עגונה לגמרי שהבעל לא נודע איהו ואיפה הוא. לא כן בנד"ד דאף דחשבינן ליה לעיל בשעת הדחק וכו' מ"מ באפשר הכתוב מדבר לתת גט בכל אופן שיהיה וצ"ע בדברי הפוס' ז"ל ואין הפנאי מסכים לעיין בדבר כעת לרוב טרדותי ועי' הרשד"ם אה"ע סי' ל"ג וסי' ס"ו וסי' קע"ב ועי' הרדב"ז ז"ל ח"ד סי' אלף ש"ע (רנ"ח) עוד בח"א סי' ולכמ"ל עוד רשום אגלי כמה רשימות בפוס' ז"ל בהרבה סניפים מהנז' ואין פנאי לעיין בהם:

גם יש לעיין בספק השביעי אם בנדון דידן שלא יש שני עדים כשרים שיעידו שמעשה הקידושין כך היו כמו שכתב בשאלה הנז' המוגנת למעלה רק על פיו ועל פיה וע"פ השני עדים הקרובים כי לכאורה נראה דאין כח להוציאה מחזקתה אלא בב' עדים כשרים וכמו שמבואר הדבר בתשו' כתב סופר ז"ל בסי' ל"ט דכ"ו ע"ד בד"ה וזאת לדעת ע"ש דמטי בה בשם מהריק"ו ז"ל שורש פ"ו ואין הס' הק' הנז' מצוי פה לעיין בדבריו ובנדונו איך היה ולראות באחרונים ז"ל כי אפשר דנ"ד שכתב בכתב ידו והיא יודעת לקרות וכתב שכך היה מעשה הקידושין מאז והנו תפוס בידה והיא והוא מודים. גם העדים מעידים כן. גם אמה והיא העידו בפני הערכאות ובפני גם כן כי הם מתאוננים כי לא היו יודעים מפסול קרוביהם. כי אילו ידעו היו מזמינים עדים כשרים אפשר בזה כ"ע יודו דסגי בהכי. גם כי בנ"ד לא אתחזק בב"ד גם אפשר דלא מיקרי מוחזקת שהוחזקה והחזיקה כנז'. ואפשר דחשיב קול ושוברו עמו וכנז"ל בהכי כ"ע יודו:

גם יש לעיין בטענת האשה המתקדשת ומכחשה הוא העד הא' בקידושין האומרים כי אחר ברכת האירוסין כשאמרו להבחור לקדשה ואמר שאין צורך שכבר היא מקודשת. והנז' אומרים שאז הראה ורמז להם על הטבעת שהיה בידה שבו נתקדשה מאז. אי חשיב כקדשה אז ואע"פ שלא אמר לה לשון קידושין. לא גרע מהיה מדבר עמה על עסקי גטה וקדושיה. דאף אם לא אמר לה כלום הויא מקודשת כנודע. או לא. ולפום ריהטא נר' דאין כאן בית מיחוש כלל. כיון דלא נתן לה כלום בו בפ' ולפחות היה לו להסירו מאצבעה ולתתו לה מחדש. ואז היה מקום לעיין בדבר. אבל בזה אף אם נניח שכדבריהם כן הוא שהראה ורמז הרי לא נתן לה כלום אז. ועל מה יחולו הקידושין. ועוד אמירתו שאין צורך שכבר היא מקודשת שבזה כולם מודים שכן אמר אז. מוכחת בבירור שלא אבה לקדשה אז ולא נתנוהו לא היא ולא הוא לשם קידושין כלל. ואם במדבר על עסקי וכו' לא בעינן אמירה. לא אמרו שאף אם יאמר היפך ופשוט הדבר מאד. כ"ש כשים הכתבה וכנז"ל בשאלה וק"ל:

עוד מילתא בפומאי לקעקע בילת הקדושין הללו. מצד כי הבחור והמתקדשת הם תושבי ג'יבילטאר יע"א. גם הכתובה כתובה כמו שכותבים פה יע"א. והיא כמנהג רבני המערב ותקנותיהם. והקידושין הנז' היו פה העירה הנז'. וכבר נודע תקנות הראשונים ז"ל. הובאו בכרם חמר למהר"א אנקאווה ז"ל דלפי תקנה ראשונה המקדש בלא עשרה וחכם וכו' עקרו הקידושין לגמרי כנודע. ואף דבתקנה אחרונה הצריכוה גט. נראה דמסתמא לא באו לבטל התקנה הא' דאי הכי היו מבארים שעמדו למנין ולחכמה. ומלאו עצמם גדולים מהם מהראשונים גדולים מהם בכל. וגם זה רחוק. ואף כי יש לצדד בזה מ"מ האמת יורה דרכו כי הם האחרונים ז"ל לא באו רק לחזק ולאשר הראשונה כמתבאר בדבריהם. ומה שהצריכו גט הוא שחשו לדעת הריב"ש ז"ל ודעמיה אם יש כח בחכמי הדורות להפקיע הקידושין כמו בזמן רז"ל. אמטו"ל אצרכוה גיטא. אבל לעולם עיקר התקנה כדקיימא קיימא. וכן משמע מדבריהם ע"ש. וכיון שכן ל"מ לדעת הסוברים דיכולים להפקיע ואין כאן קדושין כלל. אלא אף לדעת החולקים אפשר דבנד"ד דהיו העדים קרובים מצד האם כ"ע יודו כ"ש בהצטרף כל אותם ספיקות הנ"ל דממילא אין כאן בית מיחוש כלל. וצויי"מ מטו"ע אמן:

וע"ב הוספתי לדברי רבנן דפקיע שמייהו להכריע דעתם ד"ע וכן יעשה בע"ה:

ואין לי פנאי כעת לרשום מה שכתוב אצלי ובזכרוני לענין דרלא דממונא תנאי כתובה ומזונות בנדון זה דאפי' אם לא היה פה רק ספק א' שקול בקידושין הנה מקום אתי לפטור מהכתובה וכו' ואף דבכמה מקומות בש"ס ופוס' ז"ל. ובפרט בש"ס דמציעא די"ב דבס' מגורשת אכתי חייב במזונותיה מטעם דאגידא ביה כמ"ש רש"י והתוס' ז"ל והר"ן ונמוק"י ז"ל בכמה מקומות. יאהך זכרם. עכ"ז בס' קידושין לא אמרינן הכי מכח איזה ראיות וחלוקים ברורים לע"ד. ועיין בסוגיא דפ' המדיר דף ע"ב וע"ג. וכ"ש בנ"ד דאיכא כמה ספיקי. וכ"ש לפי תקנות גדולי המערב דבכנו"ד נר' דאף שנתקדשה בפני שנים כשרים אף לפי תקנה אחרונה. מצריכים אותו לגרש אפילו אחר שנשאה כמבואר בדברי הפוס' ז"ל ועי' בשו"ת ויאמר יצחק סי' ומלקין ועונשין וכו' כנודע מטעם קנס. ואף דמצריכי גיטא הוא מטעם חומרא וכנז"ל. וא"כ מהיכא תיתי ביתחייב וא"כ מלינו תופעת נשבר היא האשה ובפרט בנדון דידן אם היה רוצה היה מגרשה. ולא מיקרי העיכוב מצדו. ועיין בזכו"ל ז"ל באה"ע באם היא אינה רוצה להתגרש במערכת הכ"ף אות כתובה או מזונות כי איני זוכר כעת ודוק היטב כי קצרתי מאד ואני כותב בנחילה רבה:

ואף

התשב"ץ ז"ל שם בח"א סי' קנ"ה והביאה הב"י ורמ"א בהגהה באה"ע סי' מ"ב ולע"ג דהך ספקא ואידך שכתבנו למעלה ע"פ טעם שכתב הרדב"ז ז"ל בטעם דחוששין לקידושין הנעשים בפסולי עדות דרבנן וכן נמצא בתשובת החכמים החולקים על החולק וכמו שהביא ה' ערך השלחן באה"ע סי' מ"ב דהנך ספקי ליתנהו לפי משמעות מרן הב"י ז"ל שהצריכה גט לכתחילה. מ"מ כיון דהיום הזה ראינו דברי הגאון חיד"א ז"ל והסכמת הגאון רהש"ל הי"ו הנז' והוי במקום עגון ודוחק יכולים אנחנו לצרפם גם אי הוו נגד ס' מרן ז"ל ח"ו. וע' בשו"ע סי' י"א דמ"ג ע"א ד"ה וא"כ דדעת ה' זקן אהרן ז"ל דהיכא דהוי שעת הדחק עבדינן ס"ס נגד מרן ז"ל וע"ש גם בסי' י"ב דעתו ודעת החולקים ונראה דבנדון דידן כ"ע יודו ואף דהתם בחליצה איירי ולא בקידושין התם משמע דל"ש. ברם מ"ש הגאון רב יעקב ז"ל שהביא דבריו הגאון רהש"ל הי"ו בדף ס"ג ע"ד דבריו תמוהים טובא מלבד מה שתפש עליו הגאון רשק"א ז"ל ככתוב אצלי במ"א באורך והחהמ"ר איני רואה להכניס דבריו גם לסניף בעלמא:

באופן כי בנ"ד בענין הקדושין הנתנים בפני שנים קרובים מצד האם גם מבלי שנכניס עצמינו לעיין בדברים שדברו העדים הא איכא קמן כמה ספקי ספקות.

א) אולי ה' כרוב הפוס' ז"ל דהם פסולים מדאורייתא.

ב) אולי ה' כהריף ז"ל והם הב' ספקות כאותו נדון של הר"י ן' הרא"ש ז"ל הנז"ל בא' אף דהב"י הצריך גט לכתחילה. אולי דה"ד באותו נדון דהוו קרובים מצד אימות. **ג)** אולי בקרובים מצד האם שעיקר קורבתם מצד האב ה' כהמבי"ט ז"ל. **ד)** אולי דהא דפס"ע דרבנן חוששין היינו בפס"ע דעבירה וכנז"ל אבל מחמת קורבה אין חוששין. **ה)** אולי ה' כרבותיו של רש"י ז"ל דקדושי כסף אינם אלא מדרבנן לגמרי וכי קדיש קדושי דרבנן בפס"ע דרבנן לכ"ע אין חוששין וכמ"ש בא'. **ו)** אולי יש כח בתקנה להפקיע הקדושין ועיין רואה לעט"ר הגאון רהש"ל הי"ו בשו"ת שמחה לאיש סי' ך' דכל דהיכא אפי' חד ספקא בהדי אידך אין חוששין עש"ב. **ז)** משרף הכלה גם קודם עדותו קרוב לודאי שלא שמע כלום. ושמא ה' כמ"ד דהו"ל כמקדש בע"א וכפסק הש"ע דאין חוששין לקדושיו. **ח)** אולי יכון לצרף דעת הגאון כתב סופר ז"ל חאה"ע סי' ל"א דנ"ו ע"ג ד"ה כיוצא בזה לומר דדוקא המקדש מתחלה בע"א איכא למ"ד דחוששין אבל במקדש בפני שנים ונמצא א' מהם קרוב או פסול לכ"ע אין חוששין ע"ש מילתא בטעמא ואפ' דגם בנ"ד שכל לומר כן. ואע"פ שהגאון ז"ל בעל דעתו מפני דעת רמ"א ז"ל וכו' ע"ש בכל זאת מידי ספקא הלא נפקא לדידן דהלכתא דמרן ז"ל קיימינן דס"ל דהמקדש בע"א ממש אין חוששין ומ"ג עתה. וע"ש בסוף הפסק שכתב דאין לנו לנגב ולהחמיר בכל הספקות לענין עגון וכו' ושגם במקדש בפס"ע דרבנן למ"ד דחוששין היינו מדרבנן אבל מדאורייתא איננה מקודשת. וגם סניף זה היה כתוב בקונטרים הא' אלא שהמעתיק השמיטו לפי שהיה כתוב במאמר מוסגר. **ט)** מצורף לכל זה דמעיקרא מר"ן ז"ל שפ' כהרמז"ל דהמקדש בפס"ע דרבנן חוששין הוא דקאמר ולא שהיא מקודשת בפשיטות. **י)** אולי דבמקום עגון כנ"ד הוי כדיעבד דמודה בה מר"ן ז"ל שם בב"י סי' מ"ב גם בב' הספקות לבדם. **יא)** עוד יש לצרף ס' הסוברים דאין לקדש בלילה יכו' בקידש יע' בשו"ת ויען אברהם הי"ו וכ"ז בספק קדושין דאית לה חזקת פנויה וכמ"ש בא'.

והר"ן נסתפק בדעת הרי"ף ז"ל וכמ"ש הפוסקים ז"ל ובדעת הר"מ ז"ל:

הנה כל אלה הספקות כתבתי בעניותי בא' וגם ענפים אחרים כתבתי ערש קריאת העדים כמ"ש בשאלה. ואולם עפ"ד העדים יש להמציא כ' אחרות כאשר יראה הרואה וכרמוז בא' ואולם לרוב הנחילה אז וגם דאית ביה בקב"ע דעותי טובא כאשר יבא בע"ה. גם כי ראיתי כי לע"ד מ"ש הוא מספיק בענין בטולי הקדושין ע"כ משנה א' לא זזה ממקומה ועיקר קריאת העדים לא היתה רק לברר מתוך דבריהם למ"ש מהריק"ו שורש פ"ו והבי"ד ה' כתב סופר שם סי' ל"ע כי לא הוה אז מלוי אללנו כ' מהריק"ו ז"ל גם לברר אולי שמע החרש וכיוצא. והרב כמהר"ש ן' דהגאן הי"ו אחרי ויכוח שהיה בינינו ורמזתי לו דברי הברכ"י ז"ל בח"מ סי' ג' אות ב' וג' ותשובת הר"ן ז"ל שהביא הרא"ש ז"ל ח"א סי' כ"ד וחילוקי דברי הפוס' ז"ל דבעינן דוקא ג' ראו הביא לנו מ"ש החק"ל הח"מ ח"א סי' ע"ו וע"ש באורח משפט סי' ג' אות וי"ו דרב יחיד המקובל על הצבור לענין גיטין וקידושין סגי ודייקינן ביה כיון שהגיד וכו' ע"כ ואין הספרים הקדושים הנז' מצויים בידינו דלכאורה מלשון ה' אורח משפט ז"ל שהעתיק הרב הנז' הי"ו משמע דעפי מהני הקבלה לקדושין מדמהני לענין ממונא אלא דמסיק דבכלהו מהני קבלת הרב המקובל. ואילו מדבר הר"ן ז"ל שהביא הרא"ש ז"ל משמע דלענין קידושין לא בעי ב"ד וכתב הרא"ש ז"ל דיכולים לחזור ולהגיד ולא ע"ע האלפס כי גם תשו' הרא"ש ז"ל איננה בשעת תח"י ע"ב. באופן גר' דמידי פלוגתא לא נפקא אי בעינן בעדות קדושין ב"ד אם לאו ואם חוזר ומגיד. וע"ש בברכ"י ז"ל דעת הסוברים דבקב"ע קדושין סגי בג' הדיוטות וע"ש הטעם בשם הכר"ם ז"ל ומשע"ש בדף ע"ב וע"ש בכללות המחלוקות והכמ"ל. ובדרך אפשר אומר אני כי הסוברים דבדיני קידושין סגי בהדיוטות אולי יסברו ג"כ דחוזרים ומגידים כיון דלא השיבי ב"ד ול"י ואולי גם הסוברים דבעדי קדושין לא בעינן בפני בע"ד ע' מהרי"א בס"ד וסי' ה' וז' ותשו' רב"א בסי' ב' שכתב כן בשם המאירי והרדב"ז ומשמעות הריב"ש והרשב"א ושכ"ד מהריב"ל ומהר"ש ן' שיד ז"ל וע' בהרדב"ז ז"ל ח"ד סי' נז' וע"ש במהרי"א ז"ל דאפילו לקולא מקבלין ולא נחלק הרדב"ז והעמיה עם מהריב"ל והעמיה רק בלאסור אשה על בעלה ונפקא מינה לנ"ד שנתקבלה שלא בפני בע"ד ואף שיש חולקים איכא הכו' שהביא רמ"א ז"ל בח"מ סי' כ"ח סע"ו דבדיעבד מיהא מהני גם בממון וגם בב"י זכר עשה לש' זו. ואף דבש"ע לא פסק כן הרי בתשו' אה"ע סי' כ' כתב שהרבה פוסקים סוברים כן ולרפה עם נדדי היתר ע"ש (לפום ריהטא משמע להוכיח מזה. בדעת הסוברים דמלינן למעבד ס"ס נגד מה שפסק מר"ן ז"ל דהרי הוא עלמו בתשו' צירף דעת החולקים) גם בנ"ד איתא לס' הנמק"י ז"ל שפ' גמ"א בהח"מ בסי' ק"י ס"ע גם מר"ן ז"ל בתשו' הנז' לרפה ונדון דידן עדיפא טובא וכמ"ש לקמן וכ"ע יודו. ועוד דבנ"ד הוי כפתחו ליה בדיניה שכר ג"כ רמ"א שם. שהרי בפני הברה יר"ה נזדמנתי לדון ובפני עטט עענותיהם ונתקבלה עדות העד הב' בפני ובפניהם ובשבועה והיו שם אנשים עברים ג"כ שלא הוזמנו לדון רק אני לבדי. ואח"כ בקשו ממני כל א' מהזוג לעיין בדינם כפי מה שנשמעתי שם. וטמיתי להם כי כן אעשה אי"ה. וכל פעם היא בוהלת אם נגמר הדין. ואני עניתי כי עודני מיחל תשובת גדולי ישראל. ועוד דהו"ל כשאותי

אפוטרופוס

שתחלת קורבתם אינה אלא מצד האם ע"ש. ועי"ז כתב מהריט"י ז"ל דלא חשיב אלא כחד ס' ע"ד מ"ש התוס' דשם אוגם חד הוא ע"ש:

ואחהמ"ר לא דמי כלל להיא דשם אוגם חד הוא. דהכא הספק הא' אי כהתשב"ץ ז"ל מתיר יותר גם בקרובים שתחלת קורבתם מצד האם ומצד אישות. אבל הס' דאי כהמבי"ט אינו מתיר רק בקרובים מן האם כשתחלת קורבתם אינה אלא מצד האב. וכה"ג חשיב שפיר ס"ס ול"מ משם א' עיין בכללי הס"ס בקצרה להבאה"ט אות י"א ועוד אפשר דגם הספק הב' אי כ' כהמבי"ט חשיב כמתיר יותר בצד מה שהרי הם פסולים דאוריי' לגמרי לא כן בהך ס' דאי כהתשב"ץ לפי מה שפי' דבריו הרב קנאת סופרים וכנז' לא חשיבי כר"ת לגמרי ואינו מתיר בשופי כהך דהמבי"ט. ואפ' דגם מפני חילוק זה יחשב כשני שמות ול"ע לדינא וע' בש"ך סי' ק"י בכללי הס"ס אות י"א וי"ב ובשאר פוסקים ז"ל:

אח"כ נזכרתי כי מדי עוברי דרך טאנג'יר יע"א בהתחלת הקיץ ונתראיתי איזה שעות עם ידידינו מע' הרב מאריה דאתרא כי גדול מרדכי נ' ג'ו הי"ו ונתעלסנו באהבים בעניינים שונים ועתה אני זוכר כי גם הוא תפס על הרב מהרי"ט יבהל"ל ז"ל ואיני זוכר אי מטע"ז או זולתו. איך שיהיה דברי הגאון רא"ש"ל הי"ו ברורים וקיימים:

אבל עוד לא ידעתי מה יושיענו זה אם באנו לחוש לדעת הגאונים ז"ל המבוררת דהוו מדרבנן לגמרי וכדמוכח בתשובת התשב"ץ ז"ל גופיה ח"א סי' קנ"א וכנז"ל. וגם לא שייך לחלק בדבריהם וכמ"ש המבי"ט בדעת הרמז"ל לפי הטעם שכתבו הם וכמוחש' דהרי בדבר ערוה גם בארץ מצרים יע"א ראוי לחוש ולהחמיר כי היכי דחיישינן אנן דאתכא דמרן ז"ל סמכינן וכנודע. ואפשר דדעת הגאון רא"ש"ל הי"ו דלאו מידי דעת הגאונים ז"ל הא איכא הך ס"ס דר"י ן' הרא"ש ז"ל שהביא בב"י ז"ל בי' מ"ב. אלא דלהרמז"ל כ"ד דהנך תרי ספיקי הם המה נגד הרמב"ס ז"ל וכמ"ש מעין זה הגאון רא"ש"ל הי"ו שם בסי' כ"ב ע"ב הוצרך לחדש בשיטי הנך תרי ספיקי בדעת הרמז"ל דקבלו הוראותיו. ואע"ג דליכא אלא תרי ספיקי ודמחלוקת הפוסקים ז"ל ובדבר ערוה. אפ"ה ברי לה כגאון רא"ש"ל הי"ו ואפשר דמשום דהוי צד עיגון ובעת הדחק סמך להתיר כדעת הפוסקים ז"ל המתירים בס"ס דמחלוקת הפוס' ז"ל גם בדבר ערוה ובשופי:

והיותר נראה דהגאון הנז' הי"ו לא החליט להתיר בהנך תרי ספיקי גרידא. אלא דמסתמיך אמאי דמסיק לבסוף דכיון דהרמז"ל ומרן ז"ל לא הצריכו במקדש בפס"ע גט אלא מספק. דא"כ שפיר איכא למעבד ס"ס גם נגד מה שהצריכו גט מספק וע"ז מסיק דאיכא כמה ספיקי ע"ש. וע"ז נראה הוא שסמך להתיר ומשמע מדבריו שם קצת דגם שלא במקום עגון היה מתיר וכמו שהתירו הרב נחפה בכסף והרב פה"א וקמ"ר ז"ל וכו' ע"ש:

וא"כ בנ"ד נמי מצד פסול קורבת העדים דהוא נמי תחלת קורבתם מצד האב איתנהו לכל הנך ספיקי שכתב הגאון הי"ו להתיר לדעת הרמז"ל. ונראה דגם לדבי' הב"י ז"ל איכא למעבד הנך כ' נמי. שהרי לא מצינו רק מה שחלק על הך דהר"י ן' הרא"ש ז"ל והתם לא הוו רק קרובים מצד אישות דגרע טפי וכמ"ש בא'. ושפיר איכא למימר ס' כהמבי"ט נמי וכמותם. ואע"ג דלפי מ"ש בכ"מ פי"ג מה' עדות משמע שכתב רבינו דקרובי האם הם מדבריהם ורמזו בטוש"ע סי' ל"ג וע"ב

בהגהות מהרל"ח ז"ל אות ט' משמע דסובר רבינו הב"י כדעת הרמב"ם ז"ל דמדרבנן לגמרי חשיב להו ודלא כדעת התשב"ץ]. מ"מ אפשר דבקרובים שתחלת קורבתם מצד האב יסבור דחשיבי קרובים מצד האב לגמרי דבתר התחלה דמצד האב אזלינן והיינו כוותיה דהמבי"ט ולאו מטעמיה ודוק היטב. הן אמת דמלשון הרמז"ל גופיה לא משמע הכי ול"ע. ברם הס' הא' שכתב הרא"ש"ל הי"ו לדידן דאתכא דמרן ז"ל בלחוד סמכינן לפ"ז לא קאי כיון דמרן ז"ל בדעת הרמז"ל פשיט"ל דמדבריהם לגמרי קאמר:

שו"ר דל"מ מידי דהרב כ"מ ז"ל החליט הדבר שדעת הרמז"ל מדבריהם בעלמא קאמר. רק כמצדד לתת טעם לדבריו הוא דאתא וכדמשמע מלשונו שם. וראיה לדבר ממ"ש בב"י אה"ע סי' מ"ב דהוא מקור דין הקדושין שאחר שהביא לשון הה"מ דפ"ד דאישות שנסתפקו בהבנת דבריו אי לדעת רבינו חשיב דאורייתא כדעת התשב"ץ או מדבריהם לגמרי כדעת התומת ישרים ז"ל ולא פירש לנו הב"י ז"ל מה היא כוונת המגיד ז"ל רק ההיא אסיק וז"ל ועיין בתשובות הר"ש בר צמח ז"ל שכתבתי בס"ם זה. ובסוף הסימן הביא הך תשובה דהרשב"ץ ז"ל בח"א סי' קנ"א דשם מבואר דעת התשב"ץ ז"ל הנז"ל בדעת הרמב"ם דמ"מ ד"ת יש להם וא"כ המקדש בפניהם אינה מקודשת עכ"ל שהביא הב"י בסתמא ולא העיר ע"ז כלום מזה מוכח דלפחות איהו נמי הב"י ספוקי מספק"ל אי משום דאייתי מלתיה בסתמא אי משום דכתב ע"ד הה"מ לעיין במ"ש בשם התשב"ץ ז"ל וכנז' והיינו לומר דהוא הפך הה"מ ז"ל או דהוא תנא דמסייע ליה ודו"ק וכיון דבש"ע לא זכר מזה כלום ובב"י הביא ס' התשב"ץ ז"ל בסתמא. ולפחות יחשב כאלו מרן ז"ל הביא דעת י"א דמצינן למעבד ס"ס וכנודע וכמ"ש התם הגאון רא"ש"ל הי"ו בהדיא שם באורך. ואולי דמרן ז"ל חשש לדעת הגאונים המבוררת גם דבנדונו לא הוה רק מצד אישות ותו ליכא רק להך תרי ספיקי אמטו"ל חשש בלכתחילה בהיא דר"י ן' הרא"ש כדעת הרמז"ל ודוקא בלכתחילה דאלו קדשה בפס"ע דרבנן ודאי כגון משחק בקוביא וכיוצא גם בדיעבד תלא להרמז"ל ומרן ז"ל דפסק כוותיה ואפ"ל דהיינו משום דסבר מרן ז"ל כדעת הרא"ש ח"א סי' כ"ה שרמז הגאון רא"ש"ל הי"ו דלא עבדינן ס"ס לכתחי' אמטו"ל החמיר בלכתחילה. אבל במקום עגון ודוחק דחשיב כדיעבד. אפשר וקרוב לומר דמרן ז"ל נמי יתיר גם לכתחלה בתרי ספיקי וכדעת הסוברים כן גם שלא דוחק:

וא"כ בנ"ד יש להתיר בפשיטות גם לדעת מרן ז"ל דהא איכא צד עיגון ודוחק. גם איכא בנ"ד דהקורבה הנה זה באה מצד האב והתאן לדעת המבי"ט ז"ל הנז' ואף את"ל דמר"ן ז"ל לא מפליג בהכי יש לסמוך ע"ד הגאון חיד"א ז"ל שהביא הגאון ר"ל הי"ו אסיפא דמלתא דכמה אחרונים עבדי ס"ס אף בדבר שפסק מרן כל שיש חולקים עליו ע"ש וכתב הגאון המחבר הי"ו דון מינה ואוקי באתרין וכו' ע"ש. אף אנא יד עני אמינא דבנ"ד נלך בעקבותיו הי"ו ובפרט בשעת הדחק:

עוד יש לצרף דעת כל רבותיו של רש"י ז"ל כמובא למעלה דקידושי כסף לא הוו אלא מדרבנן בעלמא ע"ש. וגימא הכי דאת"ל דהי' כמאן דסבר דקרובים מצד האם בכל גוונא לא פסולי אלא מדרבנן בעלמא. שמא ה' כרבותיו של רש"י ז"ל דגם קידושי כסף ליתנהו אלא מדרבנן וא"כ לא הוו קידושין כלל כמ"ש התשב"ץ

וכו'. וגם לדברי העד הא' שהוא ראה שנתיחד הו"ל עד א' בהכחשה. ועוד ודאי דעד א' לא הני בהדי ועוד הרי חסרים כל התנאים הנז' שם בסי' נ"ה ס"א וע"ש בח"מ סק"ד ובב"ש סק"ב ומה גם למ"ש העד א' בלילה אחת ולא בלילה הראשונה ודו"ק. ואפי' לדעת הסוברים שהביא רמ"א ז"ל כבר כתבנו דרבים הם המכחישים את העד הא' ואין כאן עדות כלל דהרי רבים אומרים שלא היה שום מכסה של כלום גם לדעת הר"ן ז"ל כבר כתבנו דאין זה דעתו וגם אילו היה ביתו שסכרו הוא הרי אינו נקרא שהוליכה לשם ניסואין שהרי זה דומה כמו שהוליכה לבה"כ לברך הברכות כנהוג. הלזה תקרא חופה לדעת הר"ן ז"ל אתמהה? שהרי תכף יצאו משם והלכו להם:

והנה לעיל נדדנו אגב ריהטא בקצירת האומ"ר להכשיר הקב"ע ביחיד וגם שלא בפני המקדש. והרבה טעמים מהנז' שייכי נמי בדידה שלא הוזמנה. עוד בה דהיא לא גרעא מאלם ואכמ"ל. וגם כי אין בידי להכריח העדים לבא בזמן הנועד ובבואם אינם ממתינים לקרות לדיינים אחרים ולבע"ד ולא ע"ע האסף גם בזה. וכל מ"ש הוא להתלמד במקום אחר. דאילו בנ"ד נראה שאין אנו צריכים לכ"ז כי בנ"ד שהכל מודים בקידושין שהיו בפני העדים הנז' ובלילה ושהיתה טבעת וברכות ושלא היו קידושין בעת הברכות ונתקבלה עדות העד הב' שהוא עומד לנגדה בפני השררה יר"ה ובפניה ובפני המקדש ובפני אני הצעיר ויהודים אחרים זולתי ובשבועה שנשבע העד הנז' כמנהגם בחומש. והכל נכתב בספר השררה יר"ה והיועצים והבחור יצא זכאי ע"פ דין השררה יר"ה ופטור מהקידושין ע"פ משפטי ספרד שהלך לשם לברך הברכות ולא נשאר רק לברר מה יהיה משפטם ע"פ התורה. ולזה הוכרחנו לחקור את העדים בחקירות היותר צריכים לדון את הדין. והם דברים שאין להזוג בהם שום מב"א ולא דעת ולא תבונה מהתולדות הנמשכות. א"כ בנ"ד הדיינים היו הם הבע"ד ומה גם כי אני הוא הנתבע מהשררה יר"ה לברר את הדין וגם הזוג כן בקשו ממני והרי נתקבלה העדות בפני. ואפ' דכג"ד השתא מיהא ברצותינו מ"ש בשם החק"ל ומר בריה אורח משפט ז"ל. אפ' דיחיד יכול לקבל העדות לכ"ע דלא הוי אלא כגלוי מלתא בעלמא כיון דבעיקר הדבר הכל מודים והועד בבעליו. וקבלו הבע"ד ליחיד וגם הוא יחיד המקובל לאבור והיתר מיהא גם לממון כשילותו הבע"ד הא לאו הכי לא מטעם השררה יר"ה. והנה עיקר הדין דבעינן בפני בע"ד הוא מהירושלמי ומדרבנן וכמבואר בב"י ז"ל ואיכא למ"ד דלפוס גמרא דידן בדיעבד מהני. גם בממון דביה איירי הירושלמי דאילו בעדות נשים איכא פלוגתא. ואפי' למחמירים היינו משום דילפי מממון ואיכא למימר דיו דהא בממון לא מסכמת; לה דגם בשניהם מודים ליבעי עדים ובפני הב"ד הכי נמי בעידי אשה דמחמירינן היינו בשיש הכחשה בעיקר הדבר. ומה שהוצרכנו אחר ההודאה עדים ל"ש בממונא גם לא שייכא לבע"ד רק ליושב על המשפט ובהא אפ' דכ"ע יודו ודוק היטב. דמניין לנו ללמוד דגם בכה"ג בעינן בפניהם ול"י. עוד אני אומר טעם מספיק משלים כנגד כלם דהכא בנ"ד היא האשה התובעת שאר כסות ועונה ומעכבתו מלינשא. ואבי המקדש הי"ו הוא המשתדל להזמינם להעיד בכל הג' פעמים בכדי לראות אולי יש' תקוה כי ימשך מעדותם צד פטור לבנו המקדש הי"ו וכיון שכן ובכה"ג אפי' בממון ובדאיכא הכחשה ולכתחלה מקבלין שלא בפני התובע וכמו שפ' מרן ז"ל בח"מ סי' כ"ח ס"ה

גם באופן כזה זכות הוא לה וק"ל. אתאן לעדות העד הב' כל הפעמים שהעיד לא היו אלא בלילה ובליל מש"ק דוקא כי אין בידי להכריח וכו' וא"א להאריך בזה והוא לא אבה רק בלילה ובאותה הלילה דוקא כי אמר כי לא יכול להניח מלאכתו ואינו מופנה רק ליל מוש"ק וגם זה אחר העמל שנתרצה. ואינו רחוק דזה גרע מהיו עדיו רדופים דיכול לילך אחריהם. ואפ' דיודה הרשב"א ז"ל ועוד הרי הב"ח ז"ל פ' כסמ"ג ורשב"ס ז"ל. ואף דמרן ז"ל פ' כהרשב"א ז"ל אפשר דעד א' מהני בלילה ודוקא כל העדות ולא חצי דבר ועיין בבאר הגולה שם סי' כ"ח אות ט' שחלק כן לרמ"א ז"ל. ועוד דלאו לכל מילי ילפינן דבר דבר מממון והרשב"א ז"ל גופיה הוא מכת הסוברים דבעדות נשים לא בעינן בפני בע"ד ואפ' דהר"ן בזה וגם דעת הר"ן דלא בעינן ב"ד בעדות נשים וכנז"ל שהביא הרא"ש ז"ל ועוד דנ"ד לא הוי רק גלוי מלתא בעלמא כי הכל מודים וכבר נדדנו שמטע"ז מהני הקב"ע גם ביחיד שאין זה כל הדבר ועוד כתב הרשב"א ז"ל והביאו בב"י ופסקו רמ"א בהגה"ה דאם קבלו בע"ד מהני גם בלילה וכיון שאני כאפטרופוס מהבע"ד ולדידי שפר באפאי לקבלה בלילה א"כ שרי גם לכתחילה. ובלא"ה עדות העד הנז' היא היא שנתקבלה בעלומו של יום ערב חג השבועות תמע"ר לפני השררה יר"ה ולפני הצעיר ושאר יהודים ביום ובשבועה והיא קבלה עליה לדון שם וגם הוא הוכרח ומקום המשפט לא גרע ממושב ב"ד דדינא דמלכותא דינא. ואם זכרוני אינו מכזיב אני זוכר לראות בפוס' ז"ל נוסח קב"ע שנעשית בפני המשפט ולפחות לזה יקרא התחלה וקי"ל דאם התחילו ביום גומרים בלילה מדכתיב ושפטו את העם בכל עת וכמ"ש מרן בח"מ סי' ה' ס"ב ע"ש לענין גמר דין ומינה לעדות דהרי תרוייהו נפקי מקרא דוהיה ביום הנחילו וכו' כמ"ש הסמ"ע ז"ל בסי' כ"ח ומ"ש בבאר הגולה ז"ל ואם כנים אנחנו בזה גם קב"ע הא' שנתקבלה בפעם הב' בלילה הוי כגמר דין וגם הטעמים הנז' רובם מיסך שייכי גם בזה:

והנה אנכי מבאר שיחותי כי כל מ"ש קב"ע ביחיד שלא בב"ד ושלא בפני בע"ד וגם בלילה וכו' הכל כתבתי בזמנו ז"ך אדר ב' התרכ"ד מבלי עיון כלל בספרי הפוס' ז"ל ראשונים גם אחרונים גם לא בשאה"ע כי הייתי נחוץ מפני סיבה. ועתה משנה ראשונה לא זזה ממקומה ואדרבא קלרתי אמריה וא"ש את"מ והתי"ב (והנני מוכן להודות על כל הכתוב אם שגיתי בזה) גם בענין אינו חוזר ומגיד לא היתה לי שעת הכושר לעיין ע"כ העתקתי כל השלשה הקב"ע מאי דקמן לפני עטר'ות הד'ר גדולי ישראל הי"ו והמה בחכמתם יורו ידינו על איזה מהם יש לסמוך או על ב' מהם או על שלשתם ואי חשיב העד הא' מוסיף על עדותו הא' במה שהוסיף בג' מכסה הטלית ומה הדין נותן בסתירות דבריהם הם ובהם ומלד אל לד ואם יש לתרץ דבריו בהאמרו שאמר לה דברים עם מ"ש שלא שמע ושאר הכחשות שנפלו ביניהם ובהם בכל הג' קב"ע. והנה בקונטרים א' חששתי הרבה למ"ש ה'ב"ת סי' ט"ל חאה"ע בשם מהריק"ו ז"ל שורש פ"ו כי לא נמלא אתנו פה עמנו וא"ז בהיותי בטיטואן יע"א בא לידי בתורת שאלה וראיתי דב"ק בשרשם ואז נחה דעתי כי רב מאד המרחק מנ"ד לנדונו ואדרבא משם ראיה להקל בשופי בנ"ד כאשר יראה הרואה. וע"ע בתשובת התשב"ץ ז"ל בח"ב נ"מנו סי' ד' ע"ש בתחלת התשו' באו לענין קרובים מלד האם והמקדש בע"א. ומבטלינן קלא ודו"ק:

איבן השתא ראיתי שהרב מהר"ם אבן דאנאן הי"ו

אפוטרופוס מב' הלדדים וכמ"ש הרשב"א ז"ל כי הובאה ב"י ז"ל שם סי' כ"ח וע' בתשו' מרן ז"ל הנז"ל. גם המקדש היה בעיר אחרת ולא יכול לבוא מפני פחד והניח פה לאביו הי"ו לעמוד וכו' ולא גרע מאפטרופוס וכו' ועוד שאין עדות זה כנגד המקדש. וכ"כ תשו' הרשב"א ז"ל שהביא בב"י ז"ל מוכח דלא בעינן שיהיו עדיו רדופים. ומרן בכד"ה ובש"ע אפ' דלכתחילה קאמר ואפ' דאיכא למעבד כ"ש ס' אי מהני בדיעבד וכמ"ש בתשו' הנז' ואת"ל דלא מהני כמ"ש בש"ע דילמא כשהוא בעיר אחרת מהני בדיעבד גם שאינם רדופים וכו' ואע"ג דהרדב"ז בתשו' ח"ד סי' נ"ז בעי שיהיה מקום רחוק הרבה. הרי שכנגדו חלוק עליו שם ואיהו גופיה מסיק וכו' ע"ש. ובלא"ה בהא יודה הרדב"ז וגם הסוב' דבעינן שלחו לו ולא בא. בהא אנים דלא היה אפשר לבא מפני פחד שמא תתפסהו לדין בערכאות גם בלי תביעה ברורה. משא"כ במלכות אחרת. ומאן דנכית ליה חויא וכו' וכע"ה עוד נדבר בזה לקמן:

הנה בתחלת השנה החולפת. מאד נכספה נפשי לחזור לחקור את העדים. ולדעת אם יעידו בעיקר הקדושין אם היו מדברים באותו ענין וגם בענין החופה אם פרסו טלית על ראשיהם כנהוג. להפקת רצון מע' הרב ר"מ ור"מ בעי"ת טיטואן יע"א כמהר"ש נהון הי"ו וגם בזה לא יכול משה לעשות הקב"ע בג' ובפני הנדונים והעדים ביחד וכו' כפה"ד מכמה סבות. וגם ע"ז בדוחק השגתי אחר כמה זמן כי אין בידי להכריח והיו דוחים מיום אל יום ומשבוע לשבוע. וסו"ד לא השגתי עדות עד הא' רק בדרך מקרה שבא למקום הסמוך לישיבה ובלילה ותפסתיהו. וכן העד הב' דוחה וכו' וסו"ד אמר שבשום אופן לא יוכל לבא לא ביום ולא בלילה רק בליל מוצאי שבת. איך שיהיה הוכרחתי לקבל עדותם אני לבדי (ואבי המקדש נמצא שם לצרכו) וכמו"כ נפשי על שלא יכולתי לקבל בג' ב"ד רק אני לבדי ולא נתקררה דעתי ועשיתי כל טצדקי ע"י אמצעיים אשר העדים נשמעים אליהם. וחזרנו לקבל עוד הפעם עדות כל א' לבדו בשלשה. א' ביום והב' בלילה כדרכו. אבל שלא בפני הבע"ד כי המקדש בעיר אחרת. והאשה לא נקראת מפני פחד. באופן כי יש בידינו שני קב"ע חדשים מאשתקד. מלבד הא' העשויים בשנת תמט"ר. גם ערכנו לקבל עוד הפעם בב"ד של ג' עדותו של אבי העד הב' המסדר הברכות בליגייא יע"א:

ואחר הרואה בג' הקב"ע יראה כמה סתירות והכחשות בין העדים. ומהם ובהם בין בחקירות בין בבדיקות. וגלאתי לכותבם יחד כלם. ומה גם כי לענ"ד בענין ביטול הקידושין שהיו באותה הלילה הם בטלים מעצמם. גם אלו כוונו עדותם וכלם שמעו וראו וכו' כמותם. וכנ"ז העתקתי הקב"ע הנז' כמות שהם להראות גדר חכמתם הם המדברים כאשר יעלה המזלג גם בלא דעת ובלא תבונה. ואין לך דין מרומה גדול מזה דלכ"ע בעו דרישה וחקירה. וכבר עמד ע"ז כמהר"ש ן' דאהאן הי"ו באורך. גם אני הלא מאז רמזתי מזה בזכרונותי. ומכלל הדברים יש לי מקום עיון בתשו' מרן ז"ל דשייכי לאה"ע סי' ב' ואכמ"ל. אלא דלענ"ד אין צורך לזה כלל ודי לנו לבטל הקידושין גם בלא דברי העדים וכמ"ש בראשון:

אלא דהשתא מיהא הואיל ואתרמי ונתקבלה עדותם הרואה יראה דאפי' אילו היו עדים כשרים לגמרי. מקום יש בראש לבטל הקידושין לגמרי. שהרי העד הא' לא שמע כלום ואף בראשונה גם אחר העמל לא זכר כלום. וע' בתשב"ץ ז"ל ח"ג סי' כ"ב ויש לחלק. גם לא ראה מסירת הטבעת כאשר העיד בפני' בשלישית. והוא מכחיש את הב' האומר שבפניו ובפני מסרפו (הע"א) מסר והוא מכחישו שלא מסר בפניו. ואף דבקב"ע הא' העיד שנתן וכו' ל"ע אם נוכל לומר שכוונתו שהם ראו הטבעת ביד המקדש ואח"כ ראוה בידה וזהו מ"ש שנתן וכו' אבל לעולם שהוא הע"א לא ראה מסירתה ממש לידה וזה כדי לכוין העדות שלא יהיו דבריו סותרים מא' לג' וכמ"ש הפוס' ז"ל ולא עט האסף. וגם העד הב' אע"פ שהעיד כא' וכג' שבפניהם מסר הרי הע"א הכחישו במקלת כג' שהוא לא ראה. וגם הוא הכחיש את עצמו בכל מה שאמר בשניה שהוא מסופק אם כבר היתה הטבעת בידה מקודם לכן ושניהם מודים שלא ראו הטבעת עצמה אם היא וכו' כי לא באה לידם. גם הוא העד הב' אמר שלא אמר לה כלום. וגם אחר העמל אמר שקרוב הדבר שלא אמר לה כלום וכנז' בא' וגם אם נדחוק דבריו להסכימם עמ"ש בב' ובג'. שלא אמר לה לשון קידושין בעת המסירה אלא שקרא הכה"י. או שאמר להם כמ"ש בב'. ונחשוב זה כמדבר ע"ע קידושין. בכ"ז לא נתבאר בהדיא שבעת המסירה עדיין היו עסוקים באותו ענין. וגם הרי לא היה מדבר עמה עצמה ע' בש"ע אה"ע בסי' כ"ז וע' ג"כ בב"ש סק"ו ואכמ"ל. וא"כ אין כאן אפי' עד א' המועיל לפה"ד. גם הדברים והכת"י לא הוו ידים מוכיחות ואכמ"ל. ופשיטא דאין לנו לגבב ולאסור בדין עסק שיש בו כמה חששות לצרף ג"כ דעת הי"א שכתב רמ"א ז"ל ס"ח באחרונה שם לספק אוסם ועי"ש ג"כ בהגהת רמ"א ז"ל ס"ג ובמ"ש הב"ש והח"מ ז"ל וצ"ע ואכמ"ל:

ואף גם זאת הועלנו בקב"ע לענין הס' הרביעי אי חיישינן לקידושי חופה וכדעת ר"ח ז"ל וכבר כתבנו בא' מה שהיה די והותר לענ"ד ונוסף גם כי אז דן אנכי מאומד ומסברת כי ודאי כסו ראשם החתן. והכלה. כי אז לא נתקבלה עדות העדים כלל. לא כן עתה שנתקבלה העדות עיניכם הרואות כי המקדש עצמו ומסדר הברכות אבי העד הב' והעד הב' עצמו כלם כא' יעידון יגידון שלא היה שום מכסה בעת הברכות. וגם עד אחר כשר שנתקבלה עדותו בב"ד של ג' מהנמצאים שם העיד שלא היה שום מכסה. א"כ אין כאן בית מיחוש כלל. ואפריון נמטייה למע' הרב כמהר"ש נהון הי"ו הנז' הוא הסובב כ"ז וכנז"ל ומה גם כי העד הא' עצמו בקב"ע א' לא זכר ממכסה הטלית כלל רק אח"כ אולי מפני שראה מעשה גם מדברי הע"א הנז' בכל ג' הקב"ע למדנו כי הוא עצמו היה המשתדל לשאול בליגייא יע"א הבית מהגוי על רגעים אחדים לצורך הברכות ומסתמא לבת אחותו ושלא רצה הגוי לקבל אח"כ שכירות וא"כ דל מהכא מה שחששנו שם לשיטת הר"ן ז"ל כי אעיקרא דדינא לא היה החתן השואל הבית ליקרא ביתו כי משרף הכלה הוא השואל ומסתמא לצורך בת אחותו עשה. ואף אם עשה לצורך החתן או שניהם לא ניתן ליאמר כי באופן כזה יקרא ביתו.

ובזה הטוח לדעתינו למה שהיה לבי מהסס אולי המלה יתגלה מי שירצה לקרב את המרוחקים בזרוע ולצרף חשש קידושי כסף דנ"ד בהדי חשש קידושי חופה לדעת ר"ח ולעשות ס"ס להחמיר. דהשתא אגלאי מלתא למפרע דאין כאן חופה כלל. ל"מ לדעת הש"ע בסי' כ"ה דבעי יחוד דהא לפ"ד העד הב' בקב"ע א' ב' וג' לא נתיחדו כלל וגם שלא קרב אליה אפי' בהתבת כהודאתה ושהיא לא רצה להתיחד ולעשות מזה וכו'

השני קונטריסים אשר הפליא עלה הגדיל תושיה ברוחב מבינתו אשרי יולדתו. וכבר הודעתי כי רובי תלאותי שגבו ממני וזקנתי ותלישות מאור עיני אשר לא אוכל לשאת חפשי בספרי הפוס׳ ז״ל כירחי קדם. ואולם גודל אהבתו וחיבתו ותשוקתו ורוב עגותנותו ושולם בקיאותו אשר לא הניח פנה וזוית להתגדר בו ירבו כמותו היא אלצתני לבוא במגילת ספר ב״ה בקצרה ללקט אוכל מתוך אוכל על כל הלדדים שלידד רו״מ כת״ר מה שתעלה מצודתי לפי קוצר השגתי מה שתסכים דעתי בטעם לע״ד נאוהו הדבר ואומר עם קנ״י בעזר צורי וקוני:

טרם כל אמינא כי השתי קב״ע שקבל רו״מ לבדו בלתי לירוף עוד שנים עמו אין בם מועיל ללמד מתוכם על הדין ועל האמת רק יועילו להבין מתוך הגדתם שהגידו בפעם ראשונה ושניה ואח״ך במותב תלתא מזה יובן שהם בורים וריקים עמי הארץ בער לא ידע וכסיל לא יבין. האמנם עדותם שהעידו במותב תלתא וכו׳ מדבריהם דוקא לריך ליקח וליתן להבין ולהורות. ולא אכחד בכל מה שפלפל בחכמה רו״מ בדין זה וגם כי רב גובריה ורב חיליה מומחה ופקיע אריא הוא דרביע מ״מ הלא הרדב״ז ז״ל בחדשות סי׳ תרנ״ז בקש להליל את מרן הקדוש ז״ל שאמרו עליו שקבל עדות הוא לבדו וכתב וז״ל ואין לתלות בוקי סריקי בגברא רבא שקבל עדות הוא לבדו רק שהיה הגדה יען כי עדות עינוגא יועיל עד מפי עד יע״ש. גם הרב מהרשד״ס ז״ל בתשו׳ אה״ע סי׳ פ״א שהעיד העד לפניו שאינו יודע וכתב הרב ז״ל שם כי מה שהעיד לפניו היה כמדבר חוץ לב״ד יען לא היה יושב במקומו ושום אדם לא היה בחברתו וכו׳ יע״ש. וא״כ גם הכא בנ״ד שרו״מ היה בלילה בביתו ולא היו אצלו שום אדם הוי כמדבר חוץ לב״ד רק לנו לתפוש להלכה ולמעשה. למשתור ולמחשה. מה שהעידו לפני ג׳ ורו״מ בראשם אף שהשנים שלירף אתו עמו לא היו מומחים וכמו שכתב גאון עוזינו הרב חיד״א ז״ל בברכ״י ח״מ סי׳ ג׳ אות ב׳ ג׳ מוכח דבעידי קידושין לריך ג׳ אפילו הדיוטות יע״ש. ובכן כך עלתה הסכמתי לפקע״ד דאחר שכבר קבל בפני ג׳ א״כ עדותם הראשונים שהעידו לפני רו״מ לא יועיל ולא יליל. והנה עיני הקורא תחזינה מברים כמה הכחשות יש בין השני עדים שהיו גם באותו הלילה שנעשו הקדושין ששניהם העידו שלא היה שום אדם זולתם. הכחשה א׳ וכמעט היא העיקרית והוא שהעד אברהם העיד לפני ג׳ דיינים שהוא לא ראה מסירת הטבעת מידו לידה הגם שהוא חרש לא ישמע אבל עינו כעין הבדולח ואמר שלא ראה מסירת הטבעת מידו לידה רק ראה הטבעת (היינו ביד החתן) ולא נתן לו להבחין אם היה זהב או נחושת והעד השני יעקב העיד שמסר הטבעת מידו לידה לפניו ולפני העד אברהם וגמלא שהעד אברהם מכחישו שלא ראה ונמצאו קידושין אלו בעד אחד דדינא הוא דהמקדש בעד אחד אין חוששין לקידושיו כמו שפסק מרן ז״ל והיא הסכמת רוב הפוס׳ ז״ל זולת הרא״מ והסמ״ג כידוע. ואתה תחזה להרא״ש ז״ל בת״ב סי׳ נ׳ שנשאל בעד שהעיד שלפניו קידש פרח את הכלה ובפני כמה יהודים וגוים ותקרו ודרשו והטילו חרם בכל הק״ק שכל מי שראה יבא ויעיד וכולם אמרו שלא ראו כלל והתירה מטעם הנז׳ דהוי כמקדש בעד אחד בהכחשה דלאו כלום הוא. וכתב דאין לומר אין לא ראינו ראיה כדאמרינן בעלמא דאם היה האופן במקלתם אמרו ראינו שנתקדשה ומקלתם אמרו לא ראינו בכי הא ודאי אמרינן אין לא ראינו ראיה מבא״כ כשעד מעיד

שבפניו ובפני חביריו קדשה וכולם מכחישים אותו שלא ראו כלל הוה ליה עד אחד בהכחשה ולאו כלום הוא יעש״ב. ודון מינה לנ״ד במכ״ש שלא היו נמצאים אלא המעשה רק שניהם דוקא לבדם ואחד מעיד שמסר הטבעת מידו לידה לפניו ולפני חבירו וחבירו מכחישו שלא ראה מסירת הטבעת מידו לידה הרי מכחישו בפניו והו״ל עד אחד בהכחשה ולאו כלום הוא:

והגם שהרב תה״ד ז״ל בסי׳ רי״ב כתב דבאופן כזה שהאחד מעיד שקדשה בפניו ובפני חבירו הרי לדבריו קדשה בפני שני עדים והויא אשת איש אם השני באומר שלא ראה הוא מסקל וכו׳ יע״ש. הנה מרן ז״ל בב״י סי׳ מ״ב הביא דבריו וכתב ואין נראה כן לע״ד מתשו׳ הרשב״א ז״ל שאכתוב בסמוך (דהוי הפך דבריו ממש) וכו׳ והוא עלמו סתר סברא זו וכו׳ יע״ש. הרי מרן ז״ל דאתכא דידיה סמכינן וכוותיה עבדינן דחה דברי סתה״ד ז״ל:

ואתה תחזה להרב תמת יברים ז״ל סי׳ קפ״ז שנשאל בראובן שהעיד בפניו נתקדשה לאה וכמדומה לו שהיה שם שמעון ושאלו את שמעון ואמר שלא היה שם ולא ראה כלל וכתב הרב ז״ל אפי׳ אם היה מעיד ראובן שנתקדשה לפניו ולפני שמעון בודאי והעד הב׳ מכחישו שלא ראה שנתקדשה אין כאן בית מיחוש כלל דהוי כמקדש בעד אחד יע״ש:

עוד פיני הקורא תחזינה מברים להרב המבי״ט ז״ל ח״ג סי׳ פ״ו ובסי׳ פ״ז גדולה מזאת שאם העיד העד שנתקדשה לפניו ולפני ראובן וראובן מת אפי״ה אין לחוש לקידושין אע״ג דאפשר דאם היה בחיים ראובן לא היה מכחישו והויא א״א גמורה ולא עוד אלא אפי׳ שמעו אנשים מפי ראובן כשהיה בחיים שאמר כן שנתקדשה פ׳ אפי״ה כל שלא בא והעיד בב״ד אסיק להלכה דאין לחוש לקידושין כלל יעש״ב דכל חיליה מתשו׳ הרשב״א ז״ל שהביא מרן בב״י סי׳ מ״ב:

וגם הרב מר בריה מהרימ״ט ז״ל בח״א סי׳ ע״ו הסכים להלכה ולמעשה דאין לחוש לקידושין הללו כלל. ובח״ב בתשו׳ לאה״ע סי׳ מ״ג רלה להליך בעד ה׳ תה״ד ז״ל שלא יסתור דברי הרשב״א ז״ל וז״ל אלא שבמקום אחר הוכחתי שלא כדבריו יע״ש. ועוד חזון הרביתי להרב מהר״מ אלשיך ז״ל בסי׳ מ׳ שהביא דברי ה׳ תה״ד ז״ל ואסיק כדברי מרן ז״ל שדחה דבריו ז״ל יע״ש. ושוב ראתה עיני למרן החבי״ב ז״ל בסי׳ מ״ב הגהב״י אות כ״ב שאוסיף לקבן להקת הפוס׳ ז״ל להרב מהרח״ש ז״ל והרב מהר״י אדרבי ז״ל והרב מהר״א די בוטון ז״ל והרב מהר״א גאליקו ז״ל כולהו מרנן ס״ל כדה״ג דנ״ד דעד אחד מעיד שבפניו ובפני חבירו מסר הטבעת וחבירו מכחישו שלא ראה מסירת הטבעת מידו לידה ואפי׳ ששניהם מודים דדמי לעד אחד שמעיד שנתקדשה דאין חוששין לקידושיו כלל וכמו שכתב הרא״ש ז״ל בכ״ז דנדונו היה ששניהם מודים, ובפרט בנ״ד ששני העדים מודים שלא היה אמירה כלל כמ״ש העד הב׳ שלא אמר לה כלום לא בלה״ק ולא בלשון לעז ואם היו שניהם מעידים שראו הנתינה ממש היינו אומרים דמהני כיון שהיו מדברים על עסקי נשואין אבל כשהאחד מעיד שלא ראה נתינת הטבעת ושניהם מעידים שלא אמר לה כלל הא ודאי ופשוט דאין לחוש לקדושין הללו כלל:

וגדולה מזאת מלינו בהכחשת העדים במידי דנ״מ לדינא במעשה הקידושין בטלו כל העדות והתירוה בלא גט כאשר עיניך תחזינה מברים להרב מהרימ״ט ז״ל בח״א סי׳ הל״ק שכתב דדיני קדושין כדיני נפשות דמו דאי הוכחשו בבדיקות עדותן בטילה וכו׳ וכתב עוד דאם הוכחשו בגופא דעובדא דקדושין

הי"ו העתיק בפסקו רוב ככל לשון מהריק"ו ז"ל והביא לנו ג"כ מ"ש הרב יד אהרן ז"ל חאה"ע סי' י"ע או' ד' בשם מהר"ר אלפאנדרי ז"ל ואין הספר י"א ז"ל אתנו ועוד הביא לנו תשו' הר"ן ז"ל סי' ל' (גם זה אינגו פה אתנו) גם מ"ש הכנה"ג בסי' מ"ב הגה"ט אות כ"ח וציין להרפנ"א ז"ל ח"ב סי' י"ח והוא הי"ו האריך בזה והכמ"ל. גם הרב הנז' הי"ו האריך קצת להתיר את האשה מחשש ביאת אנפשה חתיכה דאיסורא ועשאו כסניף בפ"ע. ולענ"ד אין צורך בכ"ד לכ"ז ומדברי מהריק"ו ז"ל הנז' מתבאר בהדיא והכמ"ל. גם הרב הנז' הי"ו נמשך פשיט"ל דלא חיישינן לקלא בכ"ד ועיין להרב כתב סופר ז"ל בסי' ע"ל הנז' וכבר רמזתיו מקודם. וע' בתשב"ץ בחוט המשולש ח"ב סי' ד' וע"ש בתשב"ץ ח"ג סי' כ"ב ודוק: גם יש לצרף לכל הנז"ל דלפי דברי העד הב' בקב"ע הב' גם בראשונה המקדש והמתקדשת לא נתכוינו לקידושין. ושמטעם זה הוא שנתרצה להיות עד בדבר מדעתו כי הכל הבל. גם העד הא' העיד באחת מהנה שאמרו לו שזה לפי שעה אולי גם הוא כוונתו כך היתה:

קנצי למלין כי ידענא בנפשאי ערכי עלי כי קטן הוא ולא דעת ולא תבונה בו בשו"ה קריתי"ס.

אף כי בדבר ערוה החמורה באלו אמרו שלא לסמוך והשו"ר רק רו"ק הנראה לדיינים אין בו מים. ומה גם עתה כי נח"ן ינח"ן הים אשר כמוני פחז כמים. בין בתחלה ברא"ש אמי"ר כאשר כתבתי להורותם ראיתיה בשאלה האדם יראה לעינים. גם עתה כן הוא הנח"ן השיאני והומר עם קג"י כאשר ידלג ולא בהשכל אך דבר שפתים. מרוב שיחי לע"ר מתחולל כי אזכרה הא כמה שני דפרים ליה מגאי כל הכתוב לחיים מרא"ש מקדמי אר"ש הקונטרים הראשון לסובב נתיבות בדרך בעריים. אולי יש תקוה מינייהו מלכי רבנן להוציא ממסגר אסירים בקושרו"ת למקולעות המשכן בירכתים. ואבים ואין עוזר אין קול ואין עונה שאלתי ובקשתי ולא חלו בה ידים. זולתי קול מע' הרב כמהר"ש ן' דאנאן הנז' הי"ו גם הוא היה מתכוין להתיר את האיסו"ר קשתו דרך בא בארוכה וילר ככרים. גם ידידנו מע' הרב ר"מ ור"מ בעי"ת עאנכ"יר יע"א כמהר"ר מרדכי ן' ג'ו הי"ו אשר דבר בקדשו כדבר האמור לבטא בשפתים. והיום הזה כתב אלי כי כן הוא יתיב קושית הרב כמהרי"ט ישראל ע"ד עט"ר הגאון רא"ש"ל הי"ו מההיא דשם הונא חד הוא ע"פ דברי מהרא"י ז"ל שהביא הש"ך ז"ל כמובא למעלה ויעש לה בריח ודלתים. ובכל זאת לא ערב אל לבי לגמור את הדין מפני כמה סבות הנה רחבת ידים. וכל שהוא עיקר לפי חומר הנושא כי ירא אנכי הותו כי רב מאד נחנהו ומגדל וראשו בשמים. ולאידך גיסא כמו לע"ר בנפשי אוי לי מיוצרי על ענוי הדין פחד קראני ופיק ברכים. דנני עלי כמאן דטעין אכתפיה קדיר"ה דבי שותפי לערא דגופא דההוא זוגא ומעי המו עליו וסהדי במרומים הנה בשמים. והותלתי עד בוש אולי ממקום אחר יוסיפו הדיינים בכחא דהתירא כי היכי דנמטין שיבא מכשורא ולבן שנים. בקשתי את שאהבה נפשי והנה אינגו אין לחם ואין מים. והשומם כשעה מרחוק לדעה עלה ההוגנת יגלו שמים. יעלוני כליותי דעבדין לי שליחותאי כי אמרו למה תהיה כאיש נדהם ורפה ידים? מה לך נרדם? למה אתה בוש כי בושש משה הלכוף כאגמון כפיפה שאין לה אזנים? קום לך שלח לך לדעתך קו"ל הכתוב מן האזוב אשר בקיר חיי"ם שנים. ואם דל הוא ומעוך וכתות מים מלותים מני אפסי"ם. שלח השלח עד הארז אשר בלבנון. מחלב של כנפירנון. ערערת הפארת ישראל ושבי עדייגו. אבי התעודה רא"ש"ל מלך ירושלם. עט"ר הגאון המפורסם מקצוי ארץ ויים רחוקים גאון יעקב שאו"ל בגביאים אשר יש"א את שמו כמוהר"ר **ישׂ"א** ברכה הי"ו כי קדוש הוא שכבר קדשוהו שמים. אליו גוים ידרושו שואלי"ם הלכו בו העמק שאלה או הגבה כל הדבר הקשה כי ע"כ גבעה חומה גבוהה דלתים. כל הר גבוה ותלול אמר למהומ"ן בעשתרו"ת קרני"ס. כי יתן את רוחו עליהם עקב היתה רוח אלקין קדישין שיורד על הררי ציון וגם חביון מטל השמים. אף אתה אל תתמה למה תשומם קום לך וקח את מע"ך וכתוב על הלוחות כל הכתוב לחיים בירושלם. ערוך השולחן השאלה וסעיפיה וענפיה ארזי אל והפרח והמלקחים. לפני מלך מלך לציון של ישראל אשר ישא את שמו ונוגה כאור תהיה קרנים. ואתה אל תירא לשמוע נערת אפי' שיחה קלה בני"ב שפתים. כי במקום גדולתו ממכון שבתו מליגו ענותנותו כאיש גבורתו מלא תפנים. עם היות כי רבו מהרבה המון טרדותיו הא ביחיד הא בצבור מבית ומחוץ מעיר לעיר וממקום למקום המה יעלו בא' ומאתים. גם אתה כאחד מהם לפי מהללו ישמע מהיכלו עקב ענוה נאוה בירושלם. ושפט בצדק דלים חתים ונכשלים על דבר אמת לאמתו יצאו מים חיים מירושלם. ועשה ואל תאחר כי לולי התמהמת כי עתה הלא מאז תשמח בתולה במחול כמחולת המחנים. גם בחור ישים כנבור מקול מנהלות חתנים ובנים לו' היו להם גמולי מחלב עתיקי משדים. ואביט וה"ן עוז"ר כליות יועצות עשאוני פקח לדעת טוב עינים לראי"ת ותאים. שהם הרהבוני האותיות נהלוני' מצורף אל גודל המצוה כי רבה היא הר"ס נהרי"ס. היא שמכתגי לבא אל המלך להתחנן לו וקיד"ה ת"ק מחויכא ומחויכא על הברכים ועל השוקים. ואדולה לקראת נש"ק ידיו רב לו שעיר"ת הרגלים. ויורנו מדרכיו באמתה של תורה לרחק או לקרב ונלכה בארחותיו ע"פ מדותיו כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלם. והגה מפיו היא גופא גזרה חקת התורה וכלה סעיפיה לחזק ידים רפות וברכים. והומר חלותי היא בהורמנותיה דמני"ר כי ירבה לשלות לאפוסי גברי אשלי רברבי רבנן דפקיע שמייהו למען תהיה האמת נהדר"ת כשמש בצהרים. לפי חומר שבה ואת היותר נגד בני אדם דחמירא להו חמו"ר חמורותי"ס. ועם אדוני המלך מקור החכמה והמדע מנה אחת אפים. ואם שגיתי שלח נא אנכי מבקש כי עמו הסליחה פי שנים. הלכ"ד לעיר אנכי ונבזה דל ורזה אשר לו כרעי"ס. לפני כל יודעי דת ודין המאורות הגדולים לנו לעינים. החו"פ כ'יבראלטאר באור שהוכפל בו כי טוב כ' לחדש כסלו אתן שנת כשאו **כשמ"ש** נגדי **כשמש** בצהרים לפר"ג מאירת עינים. אפר כירה מוכן הוא מסרת משה על הרא"ש כבין העינים:

הצעיר **רפאל חיים משה ן' נאים** יצ"ו

וזאת תשובתי עד"ק

יום ס' לח' שבט ש' צדיק כתמ"ר יפרח לפר"ג.

שלום רב. וישע יקרב. לכבוד הרב המופלא גדול עצום ורב בקש"ה **משה** שפיר מלאך **רפאל חיים** לעולם יהי אלד"יו עמו לנצח ינון שמו עדי יבא מושיע ורב נסו"א.

רב נכבד!

זה ימים לא כביר הודעתי מקבלת כיה"ק בצירוף השני

והחופה מעשה קוף בעלמא והכל בטל ומבוטל מידי דהוה אמוסר מודעא אגיטא וכמו שכתב הגאון נודע ביהודה מה"ת בתשו' לאה"ע סי' ע"ה בנדון שלו שהחתן גילה דעתו שרוצה לקדש נערה אחת ואין כוונתו לקדושין רק שהיא תחשוב בדעתה שנתקדשה ולא תקבל קדושין מאיש אחר וביני ביני יתראה עם כלתו הראשונה אם יוכל ליפטר ממנה יקח הנערה הזאת ואם לא יפטר מהראשונה קדושין הללו של הנערה הזאת כלא חשיבי וכתב הרב ז"ל דשפיר מהני גילוי דעת בזה לבטל מעשה הקדושין והרחיב בדבריו שאפי' אם קדשה בפני שני עדים כשרים ועד אחד מבחוץ מעיד שגילה דעתו דאין כונתו לקדשה באמת מהני דע"א נאמן באיסורין ופירש שם דבריו שאפי' אם מסר מודעא בלא אונס אם אמר גט שאתן בטל הוא ואח"ך נתן הגט ולא ביטל דבריו הראשונים הגט בטל, ועוד הביא דברי הב"ש דכתב בסי' קל"ד שהביא דברי הרמב"ם ואף לרשב"ם דס"ל דמעשה הגט מבטל דבריו הראשונים אם לא מסר מודעא היינו כשגילה דעתו שמבטל הגט בלא שום סיבה אבל אם נותן ט' לדבריו שמבטל הקדושין שעשה כדי שלא תבגוד בו הנערה כנז"ל לא חלו הקדושין והאריך הרחיב דאף שהנערה לא ידעה מזה כלל ונתקדשה קדושין גמורים וכו' יעש"ב וסיים בדבריו וז"ל ואף אם יש לפקפק על איזה סברות בזה מ"מ בקדושין בעד אחד דרוב הפוס' ס"ל רוב בנין ורוב מנין דאין לחוש לקידושי ע"א אפי' בלא עיגון ודוחק וכו'. ועוד הפליג לומר דאפילו החתן לפנינו ואמר שבשעת הקדושין נתכוון לקדשה אפי"ה אין חוששין לקדושין יעש"ב. ודון מינה ואוקי באתרין נעשו סניגורין דהחתן כבר גילה דעתו וביטל הקדושין וכל מעשה החופה וגם הכתובה בטילה ומבוטלת ולא הוו דברים שבלב כל שמעשיו מוכיחים ומסייעים לדברים שבלב וכמ"ש הגאון חת"ס בתשו' לאה"ע סי' פ"ד דהיכא דאיכא אומדנא דמוכח מקילין בדברים שבלב היכא דאיכא הוכחות המסייעים לדברים שבלב אפילו באשת איש יעי"ש. כ"ש וק"ו בנ"ד דהיא בחזקת פנויה ולא איתרע חזקתה בעדות הקדושין ומעשה החופה הלזו דנ"ד דהכל נעשה משום חוזאה בעלמא ובפרט לפי מה שהעיד העד הב' לפני רו"מ בהיותו לבדו [ולא סתר דבריו אח"ך כשהעיד לפני ג' דיינים ואדרבא דבר דברים שהם מתאימים לדבריו הראשונים] וכה היו דבריו שהוא לא היה רוצה ליטפל בזה העדות לולא כי המשדך הנז' אמר לו שהכל הבל ובאמת אינו עושה כ"ז רק להשתיק הזקנה היא אמה ודוקא לכסות עינים ושאינו רוצה באלו הנשואין כלל. ועוד הגיד העד שגם המשודכת אמרה לו להעד שהיא יודעת שכל זה עושה החתן בשביל הזקנה כנז' אחר כל אלה הדברים מי הוא זה שיעלה על לבו לחוש לקדושין הללו:

ובאשר אני הקורא תחזנה מישרים להגאון רע"ק איגר ז"ל בתשו' ח"ב סי' ל"ה שנשאל באחד שקדש את הבתולה בקדושין וחופה והיתה הכלה מקושטת כדרך הבתולות ביום הנשואין והמקדש לבש בגדי שבת והקיט"ל והיו נרות דולקות ואנשים רבים ושמחה וששון וכלי זמר והכלה הלכה לסבב את החתן ג' פעמים כמנהגם ובאו כמה עדים והעידו ששמעו מפי המקדש כשאמר הרי את מקודשת לי וכו' אבל נתינת הטבעת מידו לידה לא ראו מרוב האנשים שהיו שם זולת עד אחד העיד שראה שפשטה אצבעה הכלה והלבים הטבעת בידה המקדש וגם שברו הכוס. באופן שמעשה הקידושין והחופה כשאר חופות הבתולות והכלה טוענת שהכל נעשה לשחוק והיו ליצנים עמה שאומרים שהכל נעשה לשחוק והמקדש חשב שהכל היה באמת ובתמים אחרי ראותו הכלה מקושטת מר ולבונה כדרך כל הכלות הבתולות ביום חתונה וכלי זמר ורבוי אנשים ונקבה תסובב גבר כנהוג וחופה וכו'. ועכ"ז הסכים להתירה בלא גט כאשר יראה הרואה שם בדבריו. וכל עיקר יסוד ההיתר הוא בנוי ומיוסד על טענת שלא עשתה כ"ז רק לשחוק בעלמא והכחישה שלא קבלה הטבעת וגם הליצנים שעמה אמרו שהכל עשו לשחוק. ורב אחד רצה להחמיר מכמה טעמי תרילי וחזר הוא ז"ל להחזיק את דבריו כיון דליכא אלא עד אחד שראה נתינת הטבעת מידו לידה והיא טוענת שהכל עשתה לשחוק והליצנים מסייעים לדבריה אעפ"י שהמקדש נתכוון באמת בכל לבו לקדשה. וכתב דבמקום עיגון ודוחק ראוי להתירה בלא גט. ובסוף דבריו כ' דאם יש ב' רבנים מסכימים להתיר הוא יהיה סניף עמהם ומשמע דאפי' שלא במקום עיגון ודוחק כתב כן יעש"ב:

אמור מעתה דבנ"ד אין לנו לחוש לקדושין הללו הן מפאת עדות ע"א בהכחשה דלאו כלום הוא הן מפאת מעשה הקידושין והחופה שהכל נעשה בלתי רצון המקדש וגילה דעתו עם העד בעצמו שהוא שהעיד על מסירת הטבעת מידו לידה. הן מפאת הכחשת העדים בין במעשה הקידושין ובמעשה החופה. הן דלעיקרא עדות ליכא כלל יען הם קרובים להכלה וגם שעניהם קרובים ואף שהם קרובים מצד האם כבר הארכתי בסה"ק שמחה לאי"ש כאשר הביא דברי הרב הפו' רב נהוראי משה שפיר הי"ו והאריך הרחיב לקיים כל מ"ש בעניותי שהם פסולים באר היטב וכל הטעמים אלו יועילו לפה"ד אפילו אם החתן היה מודה שקדשה בכל לבו וכאמור"ל. כ"ש וק"ו בנ"ד שהוא מכחיש ואומר שממנו לא נתעברה שיודע זה בבירור ומשו"ה מאס בה ולא הסכים בדעתו לכונסה רק על צד ההכרח כנז"ל וכדין העובר כבר כתב הריב"ש ז"ל בסי' מ"א וז"ל שאפי' אם נודע שבא עליה שמעון והיא טוענת ברי שממנו נתעברה כיון שאין שמעון מודה לה בזה הרי אפשר שנתעברה מאחר דכמו שהפקירה עצמה לזה הפקירה עצמה גם לאחר וכו' וא"כ אעפ"י שהיא טוענת ברי ושמעון טוען שמא הא קי"ל מנה לי בידך והלה אומר איני יודע פטור דחזקה דממונא עדיף ואעפ"י שהיא נאמנת להכשיר הולד אינה נאמנת להוציא ממון מחזקת שמעון וכו' יעש"ב. והגאון חת"ס ז"ל בח' אה"ע סי' קל"ג הוסיף נופך עוד ג' טעמים לפוטרו ממזונות בנדונו שבא על הפנויה שאינה משודכתו כי הך דנ"ד ואפי' משבועת היסת שאינו יודע שנתעברה ממנו. הא' שהיא אינה טוענת שיודע שממנו נתעברה כדי שישבע להכחישה הב' שאינה תובעת לעצמה רק תובעת מזונות בעד הולד ואינו חייב לישבע על טענתה. הג' שמזונות בניו הם ניזונים בתורת צדקה ולא תוכל להשביעו בשביל זה יעש"ב. הגם דלעיקר שאלתינו אם חלו הקדושין או לא. לא נפקא לן מידי בין אם יודה שממנו נתעברה ויתחייב במזונות ובין אם יכחיש ויפטר עכ"פ הקדושין הללו אינם קדושין והרי היא בחזקת פנויה:

אלא דאם הוא בהכחשתו עומד וצווח שלא נתעברה ממנו מלבד שהוא פטור ממזונות כנז"ל. ועוד זאת יתירה שכל מעשיו שעשה בסתר וגילוי דעתו עם העד כנז"ל הויין הוכחות גמורות למה שטוען עתה שלא עלה על לבו לקדשה רק עשה כל המעשים הנז"ל להשתיק את אמה הזקנה וכמובן:

ולפקע"ד אמינא דגם אם נאמר דעדותן הראשונה שהעידו לפני רו"מ שהוא מומחה היה העיקר

חשיב כהוכחשו בחקירות דגם בדיני ממונות עדותן בטילה ואין לומר דזה שמע וזה לא שמע דבעידי קדושין התלויין בלשון או בגוף המעשה לקיים או לבטל לא עבידי למיטעי יע״ש. וכן כתב בח״ב בח׳ אה״ע סי׳ ל״ח. וכ״כ הרב בללאל ז״ל בתשו׳ סי׳ ה׳ דכל שהוכחשו העדים בגופא דעובדא דכ״מ לדינא עדותן בטילה יע״ש. וכן דעת הרב מהר״מ אלשיך ז״ל סי׳ ק״ד יע״ש. וכ״ן מתשו׳ מהריט״ך ז״ל סי׳ כ״ד. וכ״ן ממ״ש הרב פ״מ בח״א סי׳ כ״ח וסי׳ כ״ט ובח״ב סי׳ ב׳ דאם הוכחשו העדים בדבר דכ״מ לדינא בעיקר חלות הקידושין עדותן בטילה. ועין רואה להגאון חק״ל אה״ע סי׳ ד׳ שאסף וקבץ כל סברות הגאונים הנז״ל ועוד הוסיף לה׳ מגיד מראשית ז״ל סי׳ ב׳ והרב פרי הארץ ז״ל בתשו׳ לאה״ע סי׳ ג׳ והר׳ כהונת עולם סי׳ מ״ה והר׳ בני משה סי׳ ע״ל כולהו מרנן ס״ל דאם הוכחשו העדים בגוף המעשה של הקידושין או בדבר דכ״מ לדינא עדותן בטילה. ושא עיניך וראה לנכדו הר׳ ישמ״ח ז״ל בספרו כרך של רומי סי׳ כ״ד שהאריך הרחיב בלשונו הלח ובדעתו הרחבה והתיר הנערה לשוק בלא גט והסכים עמו להלכה ולמעשה הר׳ שער אשר ז״ל יע״ש. כ״ש וק״ו בנ״ד דמכחיש העד האחד שלא ראה מסירת הטבעת מידו לידה וא״כ ליכא אלא עד אחד שמעיד שבפני שניהם מסר הטבעת לידה בלי אמירה שום דבר לא בלה״ק ולא בלשון לעז. ואף שהיו מדברים בעסקי נשואין יש מקום לבטל אלו הקידושין מטעם אשר נבאר הלאה בס״ד דמסייע לנו מעשה זה של החתן שמסר הטבעת בלתי אמירת לשון קידושין כלל. וגם יש הכחשה שהעד הא׳ העיד שהיו יושבין מסובין על השלחן והעד הב׳ העיד שהם העדים היו עומדים :

והנה כל זה כתבתי בהנחה סוברת שמעשה גדול אשר עשה רו״מ לחזור ולקבל העדות לפני ג׳ דיינים מאחר שהעידו לפניו פעם א׳ עוד לא היה צריך לחזור ולקבל העדות כי כל מה שיאמרו בפעם הב׳ ובפעם הג׳ הוי חוזר ומגיד לדעת הרמב״ן והרשב״א ז״ל הובאו דבריהם בש׳ ברכ״י ז״ל שם. אם לא דבהכרח לומר דרו״מ לא סמכא דעתיה על הקב״ע שהעידו בראשונה ובשניה יען היה רו״מ לבדו והסכימה דעתו דעת עליון לקבל העדות לפני ג׳ לפי דעת רוב הפוס׳ ז״ל. אלא שמרוב ענותנותו וקדושתו הליע כל הג׳ קב״ע לפנינו לחוות דעתינו איזה מהם מהעדיות נבחר מהם וכשאני לעצמי כבר מילתי אמורה דעתי הקלרה כי אחר שרו״מ עשה מעשה רב ומיכניף ג׳ דיינים וקבלו עדותם לקבלת עדות הלזו שנעשה במותב תלתא בזה אנו מבגיחין ועליו אנו דנין ועפ״י היסוד הזה אמינא דלפי הקב״ע שנתקבל במותב תלתא הנז׳ ליכא בנ״ד שום חשש קדושין כלל ועיקר :

מעתה נבא לספק שנסתפק רו״מ בענין הכתב יד שכתב וחתם המקדש בכתב ידו בגופן שלהן בלשון לעז כי לקח לו לאשה לפ׳ בת פ׳ לפני עדים פ׳ ופ׳ וחתם בחת״י ולא חתמו עדים וגם עידי מסירה ליכא והפסר שמסרו בינו לבינה או שהניחו על השלחן ונטלתה משם מעלמה. הנה מה שכתב רו״מ שאחר מעשה הקידושין כתב הכתב יד הנז׳ בזה עמו הסליחה שהעד הב׳ שהעיד שקדשה לפניו ולפני חבירו הוא העיד שמעשה הקידושין היה אחר שקרא לפניהם נייר כתוב בלעז ענייני שלקח אותה לו לאשה פ׳ וכו׳. אלא לפי קע״ד בחנם הטריח קן קולמוסו והאריך בעולם פלפולו להוציא מלב החוששים שמא קדשה בשטר דהיינו הכתב יד שכתב וחתם הוא בעצמו שהרי הוא מזויף מתוכו שכולם מודים וגם הדבר הוא מבורר שהחתן הקדים זמן השטר הכת״י הנז׳ שנה א׳ קודם כדי שידמה בדעתם כל הרואים שקדשה קודם שנתעברה וא״כ איך יצויר שעלה על דעתו לקדשה בכת״י זה שהוא מזויף מתוכו. הם כי לא להזכיר. ומי הוא זה שיעלה בדעתו חשש קדושין בכת״י כזה המוקדם :

זאת ועוד דבמקדש בשטר בלא עידי חתימה וגם בלא עידי מסירה וגם לא שמענו מפי החתן והכלה שהוא מסרו לידה ושמא לא מסרו לידה רק היא נטלתו מהשולחן. ואתה תחזה להרב דרכי נועם ז״ל בתשו׳ לאה״ע סי׳ ב״ן שנשאל על המקדש בשטר בלא ע״ח ובלא ע״מ ואסיק דצריכה גט יען דאיכא פלוגתא ומספק צריכה גט יעש״ב. והרואה יראה דהתם מיירי שהחתן והכלה מודים בזה וגם שלשון השטר היה כתוב כדין הרי את מקודשת לי בשטר זה כדמו״י וכתבו לשמה ונתכוונו שניהם החתן והכלה ומרצונה ודעתה כתב השטר וקדשה בשטר ועכ״ז כתב דיש סוברים דהקדושין בטלים ויש סוברים דהיא מקודשת גמורה ויש סוברים דהיא מקודשת מספק משו״ה הצריכה גט מספק משא״כ הכא בנ״ד דלא כתב בלשון קדושי שטר ולא ידענו אם כתבו לשמה וגם לא ידענו אם מסרו מידו לידה והזיוף שבתוכו מוכיח שאי אפשר שכתבו לקדשה בשטר זה שהרי זה המעשה היה בשנת תרמ״ט וכתב בשטר שלקחה לו לפ׳ בשנת תרמ״ח האם יש לך לומר שיועיל לקדשה ובכן לפקע״ד אמינא ומחוינא דליכא למיחש להכי כלל מלבד כל הטעמים שכתב מני״ר שיחל״א :

וכן נמי דומה בדומה ראה תראה במעשה החופה שעשו במחשך מעשיהם בלילה בכפר ליגייאה כמה הכחשות יש בין העדים שהעד אחד אמר שעשו חופה שפירשו טלית על ראשיהם כנהוג ושקרא הכתובה יצחק וואחנון ושהיו ב׳ כוסות ושברו הכוס והעד הב׳ מכחישו שלא היה שום טלית פרוש על ראשיהם ושלא היה שם רק כוס אחד, ובקריאת הכתובה אמר שאינו זוכר מי קרא הכתובה. אם החתן או יצחק, וגם אמר שאינו זוכר אם שברו הכוס, ויצחק וואחנון הוא מסייע להעד השני שלא היה שום טלית פרוש עליהם וגם החתן לא נתעטף בטלית. הרי בעדות זה שנים מכחישים את העד הא׳ ובקריאת הכתובה העיד יצחק שלא קראו הכתובה שאמר החתן שאין צורך וגם בענין היחוד מכחישים זה את זה שעד אחד העיד שראה שנתיחדו באותה הלילה והעד הב׳ העיד שבקשה אם הכלה שיתיחדו ולא רצה החתן. וא״כ אחר כל אלה ההכחשות האם יש להסתפק בקדושין הללו או במעשה החופה הלזו שניכר מתוך הקדושין שלפי דברי העד הב׳ שמסר הטבעת מידו לידה ולא אמר לה כלום. וגם המעשה שעשה שהקדים זמן הקדושין בכת״י שכתב לה. וגם המעשה שעשה שלא קדשה בעת החופה שאמר שכבר קדשה דבזה כולם מעידים וגם שלא הניח לקרות הכתובה לפי דברי המסדר. ועיקר המעשה שלא קדשה בעיר בפרהסייא כדין פנוי שבא על הפנויה אם היו שניהם מודים שממנו נתעברה כאשר מעשים בכל יום אירע כזה ופוק חזי ספרן של לדיקים ז״ל ה״ה הגאון נודע ביהודה מה״ת ח׳ אה״ע סי׳ פ״א והגאון חת״ם חאה״ע סי׳ קכ״ג ונמשם באר״ה. ועלית על כולנה שהוא גילה דעתו להעד השני שהוא שומע ואינו חרש כמו העד הראשון וכה אמ״ל שהוא ידע שלא נתעברה ממנו ומפני זה אינו רוצה לקחתה ויען שהוא חושש שלא יבזוהו וילכו בעש״נ כאשר הוכיח סופן מעשה שעשו אמטו״ל עושה כל מעשה הקידושין והחופה משום חזותא בעלמא ובאופן כזה שכבר גילה דעתו עם העד בעצמו וביטל כל מעשה הקדושין והחופה נמצא דכל מעשה הקדושין והחופה

ומעתה נתבאר דברי רבינו עט"ר מרן מהריט"א זלה"ה הדק היטב ואין אנו צריכין לדחוק כוונתו כאשר כתב ידידנו הרב הפו' יצ"ו כי הדברים הם מבוררין לעין כל חוזה. ועיין בס' ויקרא אברהם סי' ז' דשם נמצא בקידושין קרוב דעשה ש"ס להתירה בלא גט דעשה הש"ס בדעת הרמב"ם ובהצטרפות ריעותות אחרות שהיו בקידושין ע"ש. כי ממנו ניקח ג"כ לנ"ד לעשות הש"ס באופן אחר בהצטרפות הריעותות שנפלו בקידושין דנ"ד עכ"ד:

עוד ראה ראינו מה שציין הרב הפוסק יצ"ו ע"ש מוה"ר הגאון מהריט"א ז"ל בסי' י"א דהשיב ש"ס בפלוגתא וכוונתו להקשות עליו ממ"ש סוס"י ע"ה עכ"ד:

על זה כתוב אצלי במק"א דכן הקשה המגיה כמוהרח"א בס' נשמת חיים דנ"ו ע"א דהק' ממ"ש בסי' י"א דמ"ג ע"א ובסי' ח' דל"ד כתב בהפך ונתרעם על הרד"פ ז"ל דרצה להתיר בש"ס וכו' דמידי פקפוק לא יצאנו ע"ש:

ואחרי המחי"ר לא דק יפה דמ"ש בדמ"ג דיש לנו להקל בש"ס בפלוגתא דרבוותא היינו אילולי פסק מרן כמ"ש שם בד"ה ומ"מ וכו' והגם דשם בד' ל"ח כ' דאפי' בתלתא ס' מידי פקפוק לא יצאנו כיון דהרב עדוב"י שדי ביה נרגא ע"ש. היינו דלכתחילה אין לנו להתירה כיון שיש תיקון להתירה ע"י חליצה ע"ש וכמו שכן העלה הרב שם בסי' ע"ה שהבי"ד הרב עדוב"י וכתב דאין להתירה אפי' בתלתא ספיקי כיון דיכול לפוטרה בג"כ וליכא שום עיגון ע"ש. ואין להקשות ג"כ ממ"ש בס' קדושת יו"ט ז"ל סי' ט' ד"ו ע"ש דהתם לפי האמת לא נשאר כ"א ב' ספיקות ולהכי כ' דאפי' למאן דמתיר אלא בתלתא ספיקי והגם דהביא דברי העדוב"י ולא פליג עליה היינו דלקושטא דמילתא לא נשאר כ"א ב' ספיקי ע"ש ובמ"א כת' ליישב קו' הרבנים ז"ל מ"ש בס' נדיב לב ח"ב באה"ע סי' ח' דל"ד ע"א מ"ש להגאון מרן מהריט"א ז"ל בזה:

והנה עט"ר מוה"ר יצ"ו כתב דמכמה טעמי תרילי בעיקר הקדושין אתתא דא שריא להתנסבא בלא גט. והיינו משום דיש הכחשה ביניהם שהעד הראשון אמר שלא ראה מסירת הטבעת מידו לידה כ"א ראה הטבעת. והעד הב' ההוא אמר שמסר הטבעת מידו לידה ונתגלו דמיכחשו והו"ל כמקדש בע"א דפ' מרן ז"ל דאין חוששין לקידושין והיא הסכמת רוב הפוסקים ז"ל זולת הרא"ש והסמ"ג עכ"ד:

וכן ראינו להתשב"ץ ז"ל בח"ד סי' ד' דמ"ד ע"ג דאחרי שהביא תשו' הרשב"א ז"ל דסבר דהמקדש בע"א אין חוששין לקי' וכת' דלא נמצא חולק בזה רק הסמ"ג והביא לנו דברי הרשב"א ז"ל מ"ש לתלמידו שבעט בהוראתו עכ"ד. וראינו הן עתה כי רבו האוסרים דקיימי בשי' הרא"ש והסמ"ג ז"ל לך נא ראה:

מ"מ העומד על המנין בעיניו יראה ולבבו יבין כי רבו המקילים על המחמירים על חד תלת וכמו שאסף וקבץ כל הסברות הרה"ג מבי"ח ליבר' ז"ל בס' כרך של רומי בה' קידושין והעלה להלכה כדעת המקילין כי רבים המה ובפרט כי מרן ז"ל אשר מימיו אנו שותין פוסק להקל. ופליג עם הגאון עט"ר הרמ"ז ז"ל מרן מהריט"א ז"ל שכ' שנהגו להחמיר גם בא"י נגד מרן ז"ל. וכ' דאין ש' שהגאון ז"ל הנז' לא עמד למנין. ואם היה גם הוא דייק דרוב הפוסקים קיימי בשי' מרן ז"ל ודאי דגם הוא היה מודה דאף באיסור ערוה פסקינן כוותיה וכמו שמפו' יוצא מדברי הרב שיו"ט ז"ל בס' ברכות המים דק"ב ע"ב במה שסמך את ידו ע"ד הרב מר אחנו ז"ל בסוף פסקו

(כה)

ומן התימה על הרב עה"ש ועל הרב מהרח"פ ז"ל בס' חיים ושלום שנמשכו אחר קבלת הרב שמיו"ט בההוא דמקדש בע"א והוא דבר פלא. כ"ז כתב הרב בס' כרך של רומי הבי"ד הגאון מהר"א קובו ז"ל בס' שער אשר בח"א סי' כ"ט עכ"ד:

וכמו כן אנחנו תמהים למ"ש הרב כפי אהרן ז"ל בח"א בהל' קידושין סי' ה' דפלפל בהאי דינא דהמקדש בע"א וכנראה שלא ראה מ"ש הרב ויקרא אברהם ע"ש בסי' ו' לך נא ראה ובסו"ד כ' הכפ"א ז"ל להחמיר במקדש בע"א היפך דעת מרן ז"ל וכתב דמי יקל ראש נגד המלכים האדירים האלה ואין ש' דצריך להחמיר ושלא כדברי המיקל בדבר זה שלא חש לקמחיה ע"ש. ופלא בעינינו דאיך לא ראה תשו' הרשב"א והבי"ד התשב"ץ ז"ל בח"ד סי' ד' על תלמיד אחד שבעט בהוראתו ורצה לסמוך על הסמ"ג ע"ש. ולפחות הי"ל להביא סמוכות לדבריו מ"ש הגאון עט"ר מרן מהריט"א ז"ל שנוהגין להחמיר בא"י נגד מרן ז"ל כמ"ש בס' שיו"ט ובס' קדושת יו"ט דכ' בד' ע"ו וז"ל ולדידן אנן יתמי דיתמי דמשום חומר ערוה חיישינן לכל הסברות פשיטא דהמקדש בע"א חיישינן לקידושיו להחמיר. ובפרט דאיכא רבים ונכבדים וגדולי הפוס' דקיימי בסברא זו דהמקדש בע"א דחוששין לקידו':

והיותר תימא דכ' וכן הסכימו חו"ר וגאוני עי"ת תונס יע"א כמבואר במשכנות הרועים ע"ש. והרואה יראה בדבריו במע' הקוף אות ל' דהגם דפ' בתחילת בדבריו וז"ל דהגם דאנן גרירי בתר מרן ז"ל דפו' דאין חוששין לקידו' במקדש בע"א מ"מ מקובלני מגדול בדורו הרב ד"ן ז"ל דשמיע ליה דלא נפקא בלא גיטא אלא עד דמשתכח איזה ריעותא אחריתי. אבל בלא"ה לכתחילה חוששין לע"א. מ"מ בסו"ד כתב וז"ל אמנם הרב מהרש"א בס' משאת דרבוותא בח"ב באה"ע סי' ע"ב העיד משם הרב מ"א ומשם מהרי"ך ז"ל דאין חוששין כלל והיינו כס' מרן ז"ל ועיין בס' רו"ח בח' אה"ע סי' מ"ב ע"ש. ועיין להרב הנז' במע' הפי"ן אות מ"ה דרנ"ב ע"א דנקיט בפשיטות כס' מרן ז"ל דהמקדש בע"א אין חוששין לקידושיו ע"ש:

אמור מעתה בנ"ד אף להחולקין עם מרן ז"ל וס"ל דחוששין לקידו' כל דאיכא ריעותא אחרת הא ודאי נפקא בלא גיטא כמ"ש הרב משכנה"ר שם והרב בירך משה למהרמ"א ז"ל דעלו בהסכמה להתירה בלא גט כל דאשתכח ריעותא. ובפרט היות הריעותות בגופן של עדות כנ"ד וכ"ז כתבתי דרך אגב כי בנ"ד אין אנו צריכין לזה כי בלא"ה עד אחד בהכחשה לאו כלום הוא:

וכן ראינו להרב משאת דרבוותא ז"ל בח"ב סי' מ"ב שם דאחרי שכתב שרוב הפוסקים הראשונים והאחרונים פסקו דהמקדש בע"א אין חוששין לקידושיו וכ' הרב משפטי שמואל שכן דנים כל בתי דינים אשר ראינו ואשר שמענו שומעים כמ"ש הכנה"ג בסי' מ"ב וכן היה הרב מ"ז דן וכן היה אומר כמה פעמים ה"ה כמהרי"ך ז"ל שבעיר זאת אין חוששין לע"א. אחרי זאת כת' וז"ל ועוד דבנ"ד אף הסמ"ג ז"ל ודעימיה יודו בזה דדוקא אם שניהם המקדש והמתקדשת מודים אבל הכא האשה מכחשת וה"ן בנ"ד מלבד כי הוכחשו העדים אהדדי כנז' גם המשדך והמשתדכת אינן מודים בזה לפי מה שהעיד העד הב' בקב"ע שמלבד כי המשדך אמר שכ"ז הוא כשות עינים גם המשתדכת אמרה כן כמובא בקב"ע של העד הב' שהכל היה לשחוק והתול בכדי שלא יתבזו ולהפיס דעת אמה:

ועוד יש לנו לומר דאפילו לס' הסמ"ג ודעימיה דס"ל

העיקר ועליה אנו דנים וכל העדויות שהעידו אח"כ הסותר דבריהם הראשונים הוי חוזר ומגיד עכ"ז קדושין הללו אין בם מועיל מסיבת ההכחשות שהכחישו העדים זא"ז דהעד הא' העיד שבשעת נתינת הטבעת לידה אמר לה דברים ולא זכר מה הם הדברים. והעד הב' העיד שלא אמר לה כלום בשעת מסירת הטבעת. וגם בענין מעשה החופה הכחישו זא"ז שהעד הא' העיד שהיו ב' כוסות ושרמז על הטבעת שבאצבעה ושנתייחדו בלילה אחר החופה. והעד הב' העיד שלא היה רק כוס א' [וכזה גם יצחק המסדר העיד שלא היה רק כוס א' של ברכת אירוסין] ושלא רמז על הטבעת כלל. וגם שלא נתייחדו כלל ולא טבלה לנדתה כי יען שנתברר לו שלא ממנו היא מעוברת נתן לה כתף סודרת ושגילה דעתו שהכל הוא עושה להשקיט הומיית האם וכו' באופן כי עפ"י ההכחשות הללו יבוטלו הקדושין והיו כלא היו. אלא דלפע"ד עדותן שהעידו לפני הג' דיינים היא העיקר ועפ"י העדות הנז' אנו דנים ומפיו אנו חיים:

זאת תורת העולה דלפי מיעוט קט שכלי אמינא דהאשה הזאת אשר נשאלתי עליה הרי היא פנויה גמורה ומותרת להנשא לכל גבר דתצבי בלי גט לפי כל הטעמים שכתבתי וגם מהטעמים שכתב רב אחא משבחא. ובסימנו דרואה הרב הרחמ"ן נאים הי"ו הפוסק אשר האריך למעניתו. בעוצם בקיאותו. אמת לאמיתו. ועמו הסליחה שלא יכולתי להשתעשע באמרותיו הטהורות. והיו למאורות. כי באמת זקנתי ושבתי ואור עיני חלשו למכביר זושי סיבה באתי בקצרה להודיע דעתי בתכלית הקצרה וצור ישראל יצילנו משגיאה שלא נכשל בדבר הלכה. והנני חותם בברכה:

הצעיר **ישו"א ברכה** ס"ט

אנן ראשי אבות **ב"ד** יכב"ץ דחת"ל ראה ראינו את שני קונטריסים אשר שלח מע' הרב המופלא וכבוד ה' מלא כמוהר"ר **רפאל חיים משה ן' נאים** הי"ו ראש על ארץ טוב"י ג'יבלטאר יע"א אשר שלח ליד מע' עט"ר מוה"ר הרב הגדול. מעוז ומגדול. ראש"ל גאון יעקב **ישו"א** ברכה הי"ו יחשל"א אשר כוננו ידיו של משה על אודות הקדושין אשר נפלו בו כמה ריעותות אשר רבו מלמנות לך נא ראה. והרב הפו' הרחמ"ן יצ"ו הנז' האריך והרחיב בכל הסניפים הריעותות שהיו בקידושין הללו בכל שרשיו וענפיו ובכל סניף וסניף האריך למעניתו כיד ה' הטובה עליו לא הניח דבר קטון וגדול ואסף וקבץ כל סברות הפוסקים ראשונים ואחרונים וטייל בהם ארוכות וקצרות להתיר האשה דא להנשא לעלמא בלא גט. ואנן מה נענה אבתריה לא הניח לנו דבר מה. אייבר חיליה. הן הראנו את כבודו ואת גדלו. עומקו ורומו. ידיו רב לו במלחמתה של תורה. רב גובריה ורב חיליה. משה אמת ותורתו אמת. ירבו כמותו תרב גדולתו יקר תפארתו יחשל"א. ולא עוד אלא כי גם כבוד גאונינו עט"ר מוה"ר הרה"ג ראש"ל יצ"ו יחשל"א. הנה גם הוא בחר לו דרך לעצמו והניח כל הסניפים אשר דרך בהם הרב הפו' יצ"ו הנז'. ואחז בידא טעם כעיקר אם בעיקר עדות הקדושין יש לסמוך בהם כי הוא עיקר ויסוד דהא הקידושין תלו כי עדות העדים אית בהו קיום והעמדה אם לאו ובהתבטל עדותן אין כאן קידושין ומעיקרא לא חלו בו ידים והאריך בזה כיד ה' הטובה עליו. וגם בעיקר הכתב יד כי הנה הוא מזויף מתוכו העלה להלכה כי אין בו חשש קידושין לא מפאת עידי הקידושין ולא מפאת הכתב יד ולא מפאת החופה אשר נעשה במחבך מעשיהם. והן מפאת כי גילה דעתו כי הכל עשה להבל ותוהו ומעולם לא עלה בדעתו לקדשה וליקח אותה כמבואר בכל דבריו לך נא ראה. ובהיות כי מע' הרב הפוסק **משה שפיר** הי"ו כתב בב' קונטריסיו ויחל משה לפני הדרת כבוד גאונינו יצ"ו לאפושי גברי למען תהיה האמת נהדר'ת כשמש בצהרים. זאת עשה כי מסר בידינו את הב' קונטריסים הללו. ואת אשר יסד יד"ק להלכה ולמעשה. הכל נתן בידינו בין פוריא לפסחא אלו ימי המעשה ואין לנו פנאי להעמיק בכל דבריו ולחפש חיפוש מחיפוש בספרן של ראשונים ואחרונים. ומה גם כי מע' הרב הפוס' הי"ו הנז' לא השאיר לנו מה להוסיף כי הכל עשה יפה ומתוקן ובכן אנן מה נענה ומה נאמר:

אמנם לא נכחד תחת לשונינו את הדבר הקשה במ"ש הרב הפו' יצ"ו בקונטריסיו דראה ראינו דשדי ביה נרגא במ"ש מוה"ר הגאון הרמ"ז ז"ל (מהחותם הב') במ"ש בס' פיו"ע סי' ע"ה במה שרצה לעשות ג' ספיקות להתירה בלא גט עש"ב. והק' עליו הרב הפוסק יצ"ו דאין כאן ג"ס כ"א ב' וכמבואר בדבריו וז"ל דהיך יכון לומר שמא הלכה כהתשב"ץ ז"ל בדעת הרמב"ם דא"כ אין נסתר מחמתו הס' הב' הקודם דהנחנו דהלכה כהרמב"ם דפס"ע הוי דרבנן וכו' עש"ב:

והרואה יראה דדברי פט"ר הגאון מרן מהריט"א זצוק"ל לדקו יחדיו כל הג' ספיקות כולן כאחד נכוחים וישרים. והוא דבתחילה תפס הספק הא' שמא הלכה כמ"ד דהמקדש בפסולי עדות מדרבנן א"מ וכו' כמו שהוא דעת הרי"ף ז"ל דלא כדעת הר"מ ודעימיה דצריכה גט ואת"ל דהלכה כס' הר"מ דהמקדש בפס"ע מדרבנן צריכה גט. שמא בנ"ד הוו פסולי דאורייתא דהלכה כמ"ד דקרובי האם ומחמת איבות מדאורייתא. ואת"ל דאין הלכה כוותייהו אלא כהרמב"ם שכתב שהם מד"ס. שמא הלכה כתשב"ץ שפי' דאפילו לדעת הרמב"ם הוו מדאורייתא. וא"כ כשנאמר דהלכה כתשב"ץ אין נסתר הספק הקודם דהשתא נמי בספק הג' הוי הכי דהלכתא כהרמב"ם ז"ל. אלא דבספק הב' עבדינן הספק אי הלכתא אזלא כמ"ד דקורבת האם מדאורייתא או הלכתא כהרמב"ם כפשטיה דהוי מד"ס. אבל בס' הג' אנו תופסים ספק ואת"ל דהלכה כהרמב"ם דכת' דהוי מד"ס שמא הלכה כתשב"ץ ז"ל דפי' בדעת הרמב"ם דמ"ש הרמב"ם מד"ס היינו מדאורייתא לא כהחולקים על הרמב"ם דסברו בפשיטות דהרמב"ם ס"ל דהוו מדרבנן והמה סברו דהוו דאורייתא. אלא שמא הלכה כתשב"ץ דס"ל דהרמב"ם דפי' מד"ס היינו מדאורייתא ובו"ס הוי כדעת הרמב"ם ז"ל ואין נסתר הס' השני ודוק כי קצרנו וכמו שמבואר היטב בדברי התשב"ץ ז"ל שכ' וז"ל א"כ האי נו"מ אם קרא בס' הרב ז"ל לא שנא בדברי האחרונים הבאים אחריו אשר מהם חלקו וסתרו דבריו ומהם פירשו לנו דבריו וגלו דעתם שאפי' בקרובי האם סובר הרב ז"ל שפיסולן מהתו' כמו קרובי האב כמ"ש הרשב"ץ ז"ל. ועתה נתברר לנו מדברי הני רבוותא שהקרוב הזה הנה הוא פסול מדאורייתא אפילו לדעת הרב ז"ל וא"כ כמאן דליתיה דמי ואין כאן רק העד הכשר והו"ל מקדש בעד אחד דאין חוששין לקידושין וכו' וע"ש מ"ש על חכם זה שרצה לאכור קחנו משם. ועיין למהרשד"ם חאה"ע סי' ל"ג דכת' דרבו הפו' דס"ל דקורבת האם פיסולייהו מדאורייתא ופי' כן בדעת הרמב"ם ז"ל:

ומעתה

סי' יו"ד ה' קידושין

כלבתא יע"א. היום כ"ח לחו' אדר ש' תתן אמת ליעקב.

מלך גדול. מעוז ומגדול. דמי לבר אלקין קדישין. מן הגזע ומן השרשין. אריה בחילא דין גלי כל רז. רבן של כל בני הגולה. עטרת זהב גדולה. הרב הגאון המאור הגדול מרגניתא טבא ויקירא. מרן מלכא מלך בירושלם. הרב המופלא. וכבוד ה' מלא. מורינו ורבינו ועטרת ראשינו. ראשון לציון עכמר"ו. כמהר"ר **יעקב שאול אלישר** ירום הודו הי"ו נר"ו יאיר לעד. ויאריך ימים על ממלכתו. לכבוד ולתפארת ירושלם.

ישׁ"א ברכה מאת ה' וכו' אבי"ר.

הלא מקדמי האר"ש באתי בשערי דלתיך על השאלה הזאת. שתי אותותי אלה בקרבו כעבד לפני רבו דש"ו.

שאלה יצחק ורבקה בעיר אחד ויש להם בת של ארבעה עשרה שנה ולמעלה בעיר אחד אצל משפחתם. ויש ביניהם מהלך בספינה של אם כמו תשעה או עשרה ימים. יכול האב ויש לו רשות לקבל קידושין על בתו הנז"ל בלי ידיעה ורצונה ובעת הגיד להם אביה בתיליגראף קיבל קידושין על בתו הנז"ל ויגידו להבת הנז"ל ענין התיליגראף שבא מאביה וקיבל קידושין עליה תכף ומיד תפעם רוחה והתחלחל הבת מאד ושאלו להבת הנז"ל ענין הקידושין ואמרה איני רוצה. תכף חזרו התשובה בתיליגראף הבת הנז"ל אינה רוצה הקידושין. והקידושין שלקח האב שלא כדין וגמרנו ענין החופה עם הבחור ברצונה שהיא רוצה בו מקודם. וקידושין האב שלקח תופסין בה. ויכולה הבת הנז"ל תתנשא ברצונה למי שהיא רוצה. ואם טועים המקדש והעדים ובתוכם יש חכמים בשמותם שיעשו כך וכך. ועליהם נאמר שאינם בקיאים בטיב גטין וקידושין ויעשו פרצה גדולה בבנות ישראל. ושיהיה קול בעלמא רח"ל בבקשה שיהיה תופס השאלה הנז' בתשובה במהרה. תורה היא וללמוד אני צריך כדכתיב כי מציון תצא תורה ודבר ה' בירושלם. עתה אדוננו המלך עיני כל ישראל עליך. ותוציא לאור משפטינו ויבא שכמה שנת כ"ה תברכו את בני ישראל אמור להם יברכך ה' וישמרך וכו':

הצעיר **יצחק יוסף דוויך הכהן** הי"ו ס"ט

וזאת תשובתי אליו

שלום רב וישע יקרב. לכבוד החכם היקר ונעלה. כש"ת **יצחק יוסף דוויך** הכהן נר"ו יאיר לעד לעולם. ובריא אולם כיר"א.

ידיד עליון! מבטן ומהריון!

יקרת מכתבך מיום כ"ח אדר העבר הגיעני לנכון ביום ב' לחג הקדוש. שאנו אומרים בהגדה ליל פסח ושאינו יודע לשאול את פתח לו שבשאלת אודות הבת שקדשה אביה בעיר אחרת והבת מיאנה בקידושי אביה וקידשה עצמה לבחור אשר חפצה. וכתבת בדבריך שגמרתם ענין החופה עם הבחור כרצונה ואח"ך כתבת בשאלתך אם יכולה להנשא להבחור שחפצה בו ואם קדושי אביה תופסים בה. וזה סותר דבריך הראשונים דמשמע שעדיין לא נשאת הבת ואתם ממתינים לידע להיכן הדין נוטה. ובכן הנני להשיב תשובה מאהבת כי נעים נאוה בקיצור נמרץ לפי רוב טרדותי וחלישות מאור עיני. והנני להודיעך כי שאלה כזאת נשאלה מאת הרב התשב"ץ ז"ל ח"א סי' ע"א ובח"ב סי' ק"ד והלכה זו העלה שאם יש עדים כשרים שהבת יש לה יותר מי"ב שנה וגם יש עדות נשים שמעידות שראו אותה ששה חדשים קודם שקבל אביה קידושין שהביאה שתי שערות למטה באותו מקום. אין קידושי אביה תופסין בה כלל וכן הרב בית יהודה עייא"ש בתשובותיו אבן העזר סי' ל' נמשך אחר התשב"ץ ז"ל יע"ש:

ואולם הרב מהר"י בי רב ז"ל סי' מ"ב ותלמידו מרה"ק מהר"י קארו ז"ל בב"י סוף סי' מ"ג העלו להלכה שאם יש ב' עדים כשרים שהיא בת י"ב שנה ויו"א ויותר וגם יש עדות נשים שהבת הנז' יום א' קודם שקדשה אביה הביאה שתי שערות והיא בוגרת אין קידושי אביה תופסין בה כלל אבל אם לא יש עדות על השנים שכבר עברה על י"ב שנה ויו"א או אם לא יש עדות נשים המעידות שיום א' קודם שקבל אביה קידושין בעדה שראו בה סימני בגרות אפי' שהיא בת ע"ו שנה צריכה גט מספק ואחר שתתגרש מהחתן שקדשה אביה תנשא להחתן שחפצה בו ויחזור ויקדשנה פעם ב' בשעת החופה ועיין בש"ע אה"ע סי' ל"ז ס"ק ה' ואף אם לא יש עדות נשים יבדקו אותה הנשים עתה ואם יראו בה סימנים כמבואר בהרמב"ם פ' ב' מהלכות אישות הלכה ז'. אזי קדושי אביה לא תפסו וקדושיה הם קדושין גמורים זה נראה לע"ד להלכה ולמעשה.. ויהי רצון שלא תצא תקלה מתחת ידינו ויהי נועם ה' אלקינו עלינו לעשות רצונו באמת ויושר:

הצעיר **יעקב שאול אלישר** ס"ט

בא ס"י **ישׁ"א ברכה** הי"ו

סי' י"א ה' כתובות

שאלה ראובן נשא אשה באחת מערי המערב היא ארבאט יע"א וכתב לה הכתובה כפי מה שנהגו ביניהם ק"ק המגורשים מקאסטיליא יע"א וכבר ידוע שתקנת המגורשים הוא כשנפטר הבעל בחיי האשה יחלקו ביניהם האשה ויורשי הבעל כל הנכסים חלק כחלק. וראובן הנז' בשעת פטירתו צוה מ"מ. וזה נוסח הצוואה בקצור מודה אני בפניכם עה"מ כי מכל עזבוני אשר ישאר אחר פטירתי מה"ע מכללותם נתתי במתנה גמורה לאשתי סי' רחל מב"ת סך אלף נאפוליון עין הקרן יהיה קיים לעולם ביד שני בני הנז"ל וב"כ ומפירותיהן תהיה נזונת ומתפרנסת כל ימי חייה ושאר הנכסים הנשארים אחר נכוי המתנה הזאת ומתנות בנותי יהיו לבני אשר לי פ' ופ' וזר לא יקרב אליהם ועכשיו היא תובעת חצי העזבון כפי כתובתה מן היורשים והם טוענים כיון שבשעת הצוואה שמעה ושתקה אבדה כתובתה ועוד טוענים שאחר פטירת אביהם נתפשרו עמה בקנין ובשטר שלא נשאר לה עליהם שום תביעה כי אם דוקא יתנו לה חמשה נאפוליון בכל חדש. ושטר פשר זה הוא אצלה שהם מסרו אותו בידה והיא משיבה מה ששתקה בשעת הצוואה משום דלא היה בשטר כתובתה

דס"ל דתופסין לקידו' היינו אם היו הקידושין כתקנת חז"ל דא"ל הרי את מקודשת לי בטבעת זאת כדת משה וישראל אז היה מקום לחשוש לס' הסמ"ג ודעימיה. אבל הכא דל"א לה ול"מ דאפילו בעדות העד הב' שהעיד לא העיד כ"א דמסר לה טבעת ולא א"ל דבר לא בלה"ק ולא בלשון לעז לא הריני ולא אני או הרי או קיחה או קבלה או נתינה או הילך או קנה או תהא או טולי אף הסמ"ג ודעימיה יודו דאין שום חשש בקידושין הללו וכמו שמבואר כ"ז בדברי ס' ויקרא אברהם דמ"ח רע"ג עש"ב. והגם שהיו מדברים על עסקי קי' כנז' בקב"ע. מ"מ כיון שהוכחשו העדים אהדדי אין כאן עדות כמ"ש הגאון חק"ל בא"ה סי' ך':

ועוד דבנ"ד ליכא עדות כלל כי ב' העדים היו קרובים כאשר כ' שע"ר מוה"ר יצ"ו דאף למאן דחיים בע"א הי"ד בע"א לבד. אבל כשאחד מהן קרוב ומכ"ש בנ"ד ששניהם קרובים מתירים אותה לינשא לכתחילה בלי שום גט כמ"ש מרן ב"י בסוס"י מ"ב משם רי"ו ז"ל והביא דבריו הרב משחא דרבותא ז"ל שם דק"י ע"א וממ"ש שם יש ללמוד לנ"ד כמה דברים ישרים ונכוחים להתירה בלא גט ע"ש:

ועוד יש לנו לומר דבנ"ד אתתא דא שריא לעלמא בלא גט ואפי' דברכו ברכת אירוסין וז"ב כיון דלא היו קדושין מעיקרא כי אין שום מהעדים שיעידו שקידשה בפניהם כו"ע כ"א העדות היה מאחד מהעדים שמסר לה טבעת ולא א"ל ול"מ מלבון קידושין ואין האשה מתקדשת כ"א ע"י חופה בקידושין והרי לא היו קידושין וכבר ידוע כמה דיות משתפכות אפי' אם אמר לה לשון קידושין ולא אמר לי דרוב הפוס' ז"ל ס"ל דאינה מקודשת כלל ומותרת בלא גט. ומכ"ש בהצטרפות דהעדים הוכחשו אהדדי וגם כי העדים קרובים הא ודאי אפי' למאן דחיים להצריכה גט אפילו שלא אמר לי בהא ודאי בהצטרפות כל הריעותות האלה יודו כי אינה צריכה גט בנ"ד וכמבואר כ"ז בתשו' מהרשד"ם ז"ל בחאה"ע סי' י"א וג' וסי' ד' ע"ש לך נא ראה ועיין להרב כמהר"ר בס' מאמר מרדכי דע"ז ע"ב והרב גנזי חיים דקכ"ד מה שאסף איש טהור בהאי דינא והיכא דלא ראה הטבעת עש"ב ועיין להגאון חק"ל ז"ל בא"ה"ע סי' ך':

ועדיפא מינה כתב מוהרשד"ם שם בסו"ד דאפי' דאיכא עד אחד שמעיד שאומר לי כל שיש הכחשה ביניהם הנערה הזאת מותרת בלא גט עש"ב:

ומה שעלה לבית הספק הרב הפו' יצ"ו על אודות הכת"י וחשש שמא קדשה בשטר וכיוצא ובעולם חכמתו ופלפולו לדד כמה לדדים ולבסוף העלה דגם מצד הכת"י אין בו שום חשש קידושין. הנה כבר ראינו לשע"ר מוה"ר יצ"ו שכתב דמצד הכת"י הוא מזויף מתוכו וכו' לך נא ראה:

ועוד נוסיף ונאמר דעדיפא מינה ראה ראינו מ"ש הרב מהרשד"ם ז"ל בחאה"ע סי' כ"א דכ' באיש אחד שהוציא קול שקדש לבת פ' והחתים שטר על הקי' ואחד מן העדים חתם בשטר והב' ציוה לחתום ונתקיים השטר בג' ריקים. ואח"ך בא אחד מן העדים ואמר שלא היו דברים מעולם והב' אמר שנתן לה כו"כ אבל לא אמר לה כלל אלא לעדים א"ל הוו עלי עדים ופסיק ותני להלכה דהאי שטרא חספא בעלמא מכמה טעמי תריצי לך נא ראה. ואפי' דנתקיים חתי' לאו כלום דהא קבלתם היא שלא בפני הבע"ד ומה גם שהיו עמי הארץ ע"ש. ואם בשטר בעדים אפילו הכי אמרה הרב דהאי שטרא חספא בעלמא. מכ"ש בכת"י וליכא שום אמירה הרי את מקודשת לי בשטר זה דהא ודאי דהאי שטרא כחרס הנשבר. ואי משום דלא אמר לה כפ"ע הרי את מקו' לי בשטר זה ואין שום חשש כו"ע:

באופן שבנ"ד כל הריעותות המבטלים את הקידו' כאן נמצאו וכאן היו ואין כאן אפי' חדא לטיבותא. ומה גם שהעידו שהחתן והכלה לא עשו כ"ז לכתוב לה כתובה ולברך ז' ברכות כ"א כדרך להפקיע הלעז ולהציל עצמו מזעקת האם והכלה אמרה כן כמ"ש בקבלת העדות וא"כ למאי ניחוש לה לא מצד הכתובה ולא מצד היחוד לפי העד האחד דהא העד הב' מכחישו ולא מצד החופה דגם בזה איכא הכחשה ואחרי שגילה דעתו לעידי הקידושין שהכל הבל להפקיע וכו'. א"כ לא נשאר דבר קיום להעמיד הקידושין הללו. וכיון שנפל היסוד דהם עיקר הקידושין נפל הבנין וליכא למיחש בשום דבר שמא קידשה בביאה או בחופה דכיון דשאלו בעת החופה וא"ל שהיא מקו' מקודש. א"כ הא ודאי לא נתן דעתו לקדשה מעתה כדי ליכנס באלו הספקות. דהרי כבר גילה דעתו מעשה"ר וכמו שכבר האריך בזה שע"ר מוה"ר יצ"ו דמאחר דגילה דעתו החתן כל המעשה אשר עשה החופה והכתובה בעילה ומבועלת ולא הוי דברים שבלב עש"ב:

וכמו כן ראה ראינו להרב דברי יוסף ארגז ז"ל בסוס"י י"ז דכתב בפירוש דהיא נאמנת לומר לשחוק נתכונתי בלבי ולא אמרינן דברים שבלב הן ולא הוו דברים וע"ש טעם מספיק לדבר עש"ב כי אין הפנאי מסכים להעתיק כל דבריו:

ועל מזונות העובר אם חייב אם לאו כבר כ' שע"ר מוה"ר יצ"ו דפטור ממ"ש הריב"ש ז"ל סי' מ"א עש"ב. ודין זה פסקו מרן ז"ל בחאה"ע סי' ע"א והיא היא תשו' הריב"ש ז"ל הלזו לך נא ראה:

ועל אודות הקול שיצא שנתקדשה מלבד מ"ש הרב הפו' יצ"ו. עוד בה דהלא כתב מהריב"ל ז"ל ח"ג סי' ל"ה דבכל כה"ג אין משגיחין בבת קול כיון דנפלו כמה ספיקות באותן הקידושין ואמרו הב"ד דצריך לעיין בהם מימר אמרי עיינו רבנן בקי' וראו שאין לחוש להם ע"ש וכן הסכים הרב מ"מ חאה"ע סי' א' והחק"ל בא"ה"ע סי' ך' דמ"ה עש"ב דה"ן בנ"ד כן הוא והוי קול ושוברו עמו ועיין בתשב"ץ בח"ג בס סי' ד' מ"ש:

והגם כי החמילו הענין זה כמה שנים אין כאן בית מיחוש ועיין להרב פמ"א סי' ס"ה ומשם בא"ה ע"ש:

ומעתה מכל האמור ומדובר ומכל מ"ש הרב הפוסק הי"ו שלא הניח דבר גדול וקטון שלא העלה בב' קונטריסיו מלאים ע"כ גדותיו מאשר קבץ ואסף איש טהור גדולי הפוסקים ראשונים ואחרונים ז"ל וגם מכל אשר כתב שע"ר מרן מלכא מוה"ר הרה"ג יצ"ו בקונטריסו וגם מכל אשר כתבנו תורה יוצא בהיגומא דאתתא דא בחזקת פנויה היא עומדת ומותרת להנשא לכל גבר ואין שום בית מיחוש כו"ע עפ"י התורה תורת **משה נאים** הדברים למי שאמרן יחשל"א. והגם כי לא למודיעינו הוא צריך כי הרי הסכים ע"י שע"ר מוה"ר רחש"ל יצ"ו. לא נצרכה אלא להעדפה לאפוקי נברא כי היכי דלימטי וכו'. ועד"א ול' ח"ש בח"י אדר מש' תרנ"ה ושלום:

הצעיר	הצעיר
רפאל יצחק	**יוסף נסים**
ישראל ס"ט	**בורלא** ס"ט

וזר לא יקרב אליהם ואבתי אינה זרה אלא כגופו וחייב לה כתובתה אלא דאף מי שירלה לדחות דברי הדין מבורר דלריך לילך אחר התקנה ולריך קנין ושטר ומה שטוענים עוד דנתפשרו עמה בקנין ושטר והיא אומרת להד"מ גם בזה נראה לומר דידוע מ"ש מרן ז"ל סי' צ"ו באה"ע. יש מי שאמר דלריכה לישבע שלא מחלה ושלא מכרה לו כתובתה א"כ תשבע שבועת אלמנה ותגבה כתובתה אלא דהתם אינם יודעים היורשים אם מחלה או. לא תשבע היא דיודעת ותגבה. אך בנד"ד דטוענים היורשים בברור שנתפשרו בקנין ושטר והיא מכחשת. על מי מוטל השבועה דבר זה ג"כ מבואר בח"מ סי' פ"ב ע"ש סעי' י"א, י"א דבטוען מחלתה לי דינו כטענת פרעתי וישבע ויטול וי"א דהיינו בטוענין שטר אמנה או רבית וישלם הלוה ואח"ך ישבע המלוה אלא דבכתובה למ"ד דיש לה לישבע שלא מחלה א"כ לב"ע דמי כמי שאומר פרעתי ותשבע ותטול ואפי' אם יהיה עד אחד בטענה הזאת הרי מבואר באה"ע סי' צ"ו סעי' ח' שכ' וז"ל וכן אם יש עד אחד מעידה שהיא פרועה תשבע היא ע"ש ועיין ג"כ בח"מ סי' פ"ד דעד אחד מחייב שבועה לבעל השטר. וכמו כן בנד"ד תשבע ותטול ומה שתהיה רלונה לעשות במה שלקחה הרשות בידה דכן מנהגם שאפי' הניח עשרה בנים כמה פעמים לוקחת חלי העזבון ונשאת לאיש אחר זר ונותנת הכל לאיש זר. כן נראה לע"ד להלכה ולמעשה.

וה' ילילנו משגיאות אכי"ר:

הנכי אים לעיר **רפאל יצחק ישראל** הי"ו ס"ט

וזאת תשובתי אליו

אנא נפשאי אי"ש הישר עיני ראו את השאלה הנז"ל ואת אשר נגזר עליה מאת מע' הרב הגדול מו"מ גאון. יעקב אשר אהב כקש"ת פחד **יצחק** קדוש ישראל בהלו נר"ו לפי עוצם בקיאותו ורוחב מבינתו את הכל עשה יפה בעט'ו. ועתה באה האלמנה הנז' והפצירה בי לחוות דעתי בענין הנז' ועד בשחק נאמן. כי הרבה סרבתי מלהטפל בענין כי כבר הורה רב וגדול הי"ו ואולם לא נתנה אותי בלעי רוקי ערב ובקר. וגם בניה לד השני גם המה הפצירו בי לגלות דעתי וכיון שבאו מפני הלדדים הוכרחתי לענות אמן. ולהגיד להם את דבר המשפט לפקע"ד מה שתעלה מצודתי. והאל ברחמיו ינחני במעגלי לדק ויורני הדרך האמת:

והנה מעלת הרב הגדול הפוסק הי"ו בראשית מאמר הביא לנו שורש דין זה מההיא דאיתא בפ' יש נוחלין ד' קל"ב הכותב כל נכסיו לבניו וכתב לאשתו קרקע כ"ש איבדה כתובתה וכו' ודין זה פסקוהו הרמב"ם והטור ומרן ז"ל בש"ע אה"ע סי' ק"ו ס"ק א' וז"ל הכותב כל נכסיו לבניו בין זכרים בין נקבות בין בריא בין ש"מ וכתב לאשתו עמהם קרקע כ"ש או דקל לפירותיו או פירות מחוברים ולריכים עדיין לקרקע הואיל ועשאה שותף בין הבנים ושתקה או משנודע לה לא מיחתה איבדה עיקר כתוב' ותוספת וכו' ואף דהכא לא ייחד לה קרקע אלא פירות מהאלף ליראם שהם מטלטלים. אמנם לפי סברת מרן בב"י סי' ק"ו הוא דס"ל דאף אם ייחד לה מטלטלים ושתקה הויא מחילה והכא ייחד לה אלף ליראם לפירות דהוי כמו דקל לפירותיו דפסק מרן דבזה נעשית שותף. וע' ד"מ וב"ח ומהרשד"ם וכו' והשה"ג ומהר"י הלוי וכו' והכנה"ג וכו' דיכול המוחזק לומר קי"ל וכו' ואף דהכא הוא מעות ולא דקל כמה פוסקים ס"ל דאפי' מעות ליטול הפירות הוי כמו דקל לפירותיו ועיין בס' ישמח לב גאגין סי' י"ט וכ' וכ"א באופן דלכאורה נראה דאין לה זכות לתבוע כתובתה וכו'. אך אחר ההתבוננות נראה שיש זכות תולה להאשה דמלינו להרשב"ש ז"ל סי' שמ"ז וכו' וכו' ועי' בס' כרם חמר בר' ל"ב סי' קע"ט שהביא תקנות רבני קאשטיליא. וכתב תשובה למהר"י עוזיאל. ולמהר"ש אבן דאנאן זלה"ה וכו'. ע"כ. תד"ק כר"ר וזיכה את האלמנה להוליא מיד היורשים חלי נכסי עזבון בעלה עפ"י תקנות המגורשים מקאשטיליא זו הלכה. העלה עפ"י גודל בקיאותו לנה ובוחרה אמתו:

ואנא דאמרי כי כל דבריו נפלאו ממני. מראש ועד סוף ובאין תפונה אמינא דלא סיימוה קמיה דמר גופא דעובדא היפי הוה מרישיה לסיפיה כאשר אבאר בס"ד:

תחלה וראש במ"ש דמרן בב"י ס"ל דאף אם במטלטלים עשאה שותף עם הבנים ושתקה אבדה כתובתה והאמת שכן כתב מרן בב"י אך תמיהני איך לא שלטו מאורות עיניו בשלחנו הטהור שם סי' ק"ו ס"ק ב' שפסק להפך ונקט כלשון הרמב"ם ז"ל וז"ל כתב לה עמהם מטלטלין בלבד וכו' כתובתה קיימת יע"ש. ותמוהתי זאת לא על מני"ר לבד תלונתי כי גם על הרב ד"מ ז"ל שהקשה שם על מ"ש מרן בב"י איך פסק הפך מ"ש הרמב"ם ז"ל ולא זכר שר למ"ש בש"ע. גם הרב ב"ד ז"ל באה"ע סי' ס"ט כתב דמרן ז"ל ס"ל דאם עשאה שותף עמהם במטלטלים איבדה כתובתה גם הרב הכנה"ג ז"ל שם הגהב"י אות ה"א גם הוא תמה על מרן ז"ל ולא שלטו עיניו למ"ש בש"ע וזו הלכה העלה דאם האלמנה מוחזקת יכולה לומר קי"ל. ואם אינה מוחזקת ואף אם היורשים אינם מוחזקים כגון שהנכסים ביד שליש הם אומרים קי"ל. שאף אם עשאה שותף עמהם במטלטלים ושתקה איבדה כתובתה יעש"ב:

ואולם אף בדידן דבתר מרן ז"ל גרירינן וכוותיה עבדינן ובדין זה דנ"ד פסק בש"ע הפך מ"ש בב"י ולדעת הרב הגאון חיד"א בס' שיו"ב בא"ח סי' כס"ח כתב דמ"ש בש"ע עיקר וכ"כ הרב שו"ג בכללי הש"ע אות י"ג אבל הרב חק"ל בח' א"ח סי' ד"ן ד' ל"ח כתב דמ"ש בב"י עיקר יע"ש:

הרי מלינו גם בזה פלוגתא [ויש לי אריכות דברים בזה לא ע'ע האסף] דרבני אחרונים וא"כ אף אכן נימא כמ"ש הכנה"ג ז"ל בנ"ד דאין האלמנה תפוסה דיכולים היורשים לומר קי"ל דאף אם עשאה שותף במטלטלים ושתקה איבדה כתובתה וגם קי"ל דמ"ש מרן בבית יוסף עיקר וכמ"ש הרב חק"ל ז"ל כנז'. ועי' להרב חק"ל מ"ב ד' קפ"ד ע"ג וע"ד מ"ש גם על דברי מוה"ר גאון עוזינו מ"ם המלך זלה"ה יע"ש:

עוד כתב מני"ר שהאלף ליראם שהניח לה בעלה שתיזון מפירותיהם אף שהם מעות דיש פוסקים דס"ל דהוי כמו דקל לפירותיו כמ"ש בס' ישמח לב גאגין סי' י"ט וכ' וכ"א וכ"ב וכ"ג ולא שת לבו כי אני עני ב"א וחולק עליהם כמ"ש בסה"ק בני בנימין וקרב אי"ש בסופו סי' מ"ה ומ"ו והתם לדעת הסוברי' דהוי כמו דקל לפירותיו היכא דהקדיש איזה סך לעניים שיאכלו פירותיהם היינו לענין בלא נאמר דהוי דבר שלא בא לעולם וכיולא כמו שיעש"ב. אבל חלילה לומר שיקרה קרקע דזה לא אמרו אדם מעולם:

ומ"ש עוד כת"ר דאחר ההתבוננות יש זכות תולה לאשה ממ"ש בס' כרם חמר ד' ל"ב ס"ק קע"ט וכו' לזה אמינא. עמו הסליחה דמה דמות יערוך

הך

כתובתה בידה והיתה חוששת שנאבדה. וג"כ משום הבושה לכן אמרתי אעשה נח"ר לבעלי לפי שעה לשתוק וכשנאבד כתובתי אתבע לגבותה ואתפרנס ממנה ומה שאתם אומרים ג"כ נתפשרנו בקנין ושטר ומסרתם השטר בידי להד"מ ואדרבא מן הראוי להיות שטר פשר זה בידכם לראיה שאני פטרתי אתכם מסך גדול והחמשה לירא"ש שאתם נותנים לי בכל חדש לקחתי אותם בשביל מזונות דחייב הבעל לזון את אשתו ולא בשביל הצוואה לקחתי אותם דנתרציתי בזה למחול כתובתי כי אם דכבר קצב סך הנז' למזונותי באופן שלא היה שום פשר ושום שטר בינינו. ולע"ע בואו חשבון יורנו מורנו. מורה צדק ומגיד מישרים:

תשובה ויען יצחק ויאמר הנה מרן סק' אה"ע סי' ק"ו כתב הכותב כל נכסיו לבניו וכו' בין בריא ובין שכיב מרע וכתב לאשתו עמהם קרקע כל שהוא וכו' הואיל ועשאה שותף בין הבנים ושתקה כשנודע לה ולא מיחתה אבדה עיקר כתובתה ותוספת ועיין ס"ב בהגהת מור"ם דאינה יכולה לומר ששתקה כדי שלא תערוך דעתו ואף דהכא לא יחד לה קרקע אלא פירות מהאלף לירא"ש דהם מטלטלים. אמנם לפי ס' מרן הב"י סי' ק"ו הוא דס"ל דאף אם יחד לה מטלטלין ושתקה הוי מחי' והכא יחד לה אלף לירא"ש לפירותיו והוי כמו דקל לפירותיו דפסק מרן דבזה נעשית שותף עמהם ועיין ד"מ וב"ח ומהרשד"ם חאה"ע סי' קל"ו דסברי אם יחד לה מטלטלין לא אבדה כתובתה והכה"ג ומהר"י אדרבי סי' קל"ב אזלי כס' הב"י דאבדה כתובתה אם שתקה וכנה"ג סי' ק"ו הגהב"י ס"ק ה' כתב דיכול המוחזק לומר קי"ל כוותייהו ועיין להרב באה"ט שהביא דבריו ואף דהכא הוא מעות ולא דקל כמה פוסקים ס"ל דאף מעות ליטול הריוח דינו כמו דקל לפירותיו ועיין בס' ישמח לב נאגין ח"מ סי' י"ט וכו' וכ"א באורך באופן דלכאורה נראה דאין לה זכות לתבוע כתובתה ואף דשטר כתובתה בידה ידוע מחלוקת הפוסקים בח"מ סי' י"ב וסי' רמ"א דאף דתפס שטרא ביד המוחל רוב הפוס' כתבו דמהני מחילה:

אך אחרי ההתבוננות נראה דאע"פ כן זכות תולה לה להאשה הזאת דמצינו להרשב"ש בתשו' סי' שמ"ז והביא דבריו הרב ערוך השלחן אה"ע סי' הנז' אות ב' דאם לא מחלה בפירוש אלא שתקה לא איבדה כלום דאפי' כ' כל נכסיו לבניו וכתב לאשתו קרקע והיא שותקת כתבו הא דשתיקה מהניא דוקא בדורות הראשונים אבל בזמנינו זה מחמת הבושה היא שותקת וזה אפי' למ"ד התם דשתיקה לחוד מהני וכו' ע"כ. ועיין בס' כרם חמר שהביא תקנות רבני קאשטיליא ובדף ל"ב ע"א סי' קע"ט כתוב שם תשובה מכמהר"ר יודא עוזיאל זלה"ה וכמהר"ר סעדיה אבן דאנאן זלה"ה בנשאלו על שכ"מ שצוה לחלוק נכסיו בתורת מתנה ואחר פטירתו ערערה אשתו לומר שלא יגרע דבר מחלקה ומה ששמעה ושתקה בשעת הצואה לעשות נח"ר לבעלה דתקיף ליה עלמא מבואר בתקנות שכל מה שחלק בעלה מנכסיו שלא בהסכמת אשתו הנשואה לו כמנהג קהלות קאשטיליא לא יתנכה כלום מחלקה אלא אם כן היה הדבר בהסכמתה ובקנין גמור ולא יזיק לה מה ששתקה וטענת האשה טענה וכן הובא בס' זכות אבות ד' מ"ט ע"א אות כ' דשלא בקנין יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי ולא יזיק לה מה ששמעה ושתקה ע"ש ועיין בס' תקפו של יוסף ח"ב סי' ג' וקל"ב דצריך חידוש כתובה אפילו מחלה בפי' כתוב' דכן כתוב בס' התקנות:

כלל העולה מדברי רבני המערב הנז' שאשה שכתובתה כמנהג קהלות קאשטיליא יע"א כל שלא קנו מידה יכולה לומר נח"ר עשיתי לבעלי. וזאת האשה כשואיה וכתוב' הוא במדינה הנז' וע"פ תקנתם נשאת דבכתובתה כתוב לאמר והכל כפי המנהג והתקנה שנהגו והתקינו להיות בניסם ק"ק פ'אס יע"א המגורשים מקאשטי' ע"כ. וא"כ כבר נתחייב לה בשעת הנשואין כפי תקנה הנז' וכיון שבתקנה כתוב לאמר דצריך הסכמת האשה בקנ"ח ושתיקה לא מהניא א"ך הדין עם האלמנה הזאת לתבוע כתובתה משלם אף ששתקה דאומרת נח"ר עשיתי לבעלי וג"כ מחמת הבושה היא שותקת כמו שחלק הרשב"ש בין זמניהם לזמנינו. ומה גם דלא היה בידה שטר כתובתה בזמן הצואה והיתה חוששת שמא נאבדה. ועיין בס' ויאמר יצחק סי' קמ"ב דהביא מתשובת הרב יכין ובועז פלוגתא אפי' אם היתה הכתובה ביד הקרובים אם נאבדה דלא גביא וא"כ מה היתה יכולה לעשות לכן שתקה לפי שעה עד שתבא כתובתה לידה ואף דעקרו דירתם משם עיין ס' מהרש"ך ח"ג סי' מ"א דכתב כיון דבמקום שנשתעבד הוי שטר גמור גם במקום שבאה לגבות כתובתה הכי דיינינן לה דבתר מקום השעבוד אזלינן ותשובה זו הביאה הכנה"ג ח"מ סי' כ"ט הגהב"י ס"ק כ' בלתי חולק גם בתשו' חלק ב' סי' ק"פ ובסי' רכ"ט בשיטתיה רהיט ואזיל דבתר מקום השעבוד אזלינן וטעמא טעים דכל המתחייב לחברו על סמך מקום שנעשה שם החיוב גמר ומשעבד נפשיה וע"ש דסבר לה מר הך סברא אפי' במאורעות שיתרעו באותו עסק דיינינן להו כמנהג המקום שנעשה שם העסק במותן טעם וכי יעלה על הדעת שיהיה עושה עמו העסק על סמך אותו המנהג שבאותו מקום ואח"כ ילך למקום אחר ויפשוט לו את הרגל ויאמר אין רצוני לדון ע"פ מנהג של מקום העסק אלא כפי מקום התביעה א"כ לא שבקת חיי לכל בריה ועפי"ז דן בנדונו לכוף לנתבע על דבר ההפרשיות שהיה ביניהם לדון כדיני הסוחרים לפי מנהג ויניציא שנעשה שם העסק ולא כדין תורה כמנהג מקום התביעה ע"ש. וכ"ש בנד"ד דכבר קבל עליו ועב"ך להתנהג עמה כפי התקנה והנהגת חכמי קאשטילייא בהא ליכא מ"ד דפטור מחיובו כשיוצא למדינה אחרת דכבר נתחייב לפרוע לה כפי מנהג פ'אס ואיך יפטור נפשיה לגרוע כתובה משום שהלכו למקום אחר וזה דבר ברור לצ"ד וכל זה הוא אם נאמר דשטר צוואה זה שכתוב בו והנשאר יהיה לבניו אחריו כוונתו לצוות עליה ג"כ שלא תגבה כתובתה ולזה נתברר ג"כ דצריך שתמחול בפי' בקנין כמו שכתבו הרבנים הנז' דאל"כ יכולה לומר נח"ר עשיתי לבעלי האמנם אם נאמר דאין כוונת הבעל לגרוע שטר כתובה אלא דאם כה תעשה להיות יושבת תחת כבוד בעלה שאז היא תקח סך כך וכך למזונותיה והשאר יהיה לבניה ואין לזרים אתם. שאינם יכולות הבנות ליקח עוד מהבנים ירושה אלא שיטעו כד"ת שלא תתבענה בפיהן עוד מהבנים. ולא כיון דעתו חלילה לגרוע סך כתובתה אלא כאמור דמה כוחו יפה בשעת מיתה לפטור עצמו מחיובו שנתחייב חגו"ש כתחז"ל בשעת הנשואין ולא אמר בפירוש שלא תגבה האשה כתובתה וכוונתו היתה שתקח סך פירות למזונותיה מהאלף לירא"ש כיון שהיא ברשות בעלה והנשאר יהיה לזכרים ולשון הש"ע הוא דחילק לבניו לכל א' וא' מה שיקח ושיתף גם להאשה עמהם בקרקע כל שהוא מזה מוכח דכוונתו שלא תגבה האשה כתובה. אבל באמרו שהאשה תקח סך וכך מהריוח והנשאר לבניו אין כוונתו שלא תוכל האשה לגבות כתובה וזה מורה הלשון שכתוב בצוואה

וזר

מה שרלתה. לזה שדינא גודא רבה על האלמנה הנז׳ שמהיום והלאה לא תוכל למכור ולא לתת במתנה לשום נ"ש ואפי׳ לבתו ת"ס בלתי רלון היורשים כלל זולת אם תלטרך ב"מ בחוליה שאז יהיה אונס הניכר :

את זה עלהה מלודתי. לפי קולר השגתי. ולא יכולתי להאריך מסיבת רובי טרדותי. כי שגבו תלאותי. ובפרט חליבות מאור עיני. ה׳ ברחמיו ירפאני רפואה שלימה לעבדו באמת ויושר :

הלעיר **יעקב שאול אלישר** הי"ו
בא סי׳ **ישׁ"א ברכה** ס"ט

סי׳ י"ב ה׳ כתובות

(ושייך לח"מ ה׳ מתנה)

שאלה ראובן נלב"ע וחלי"ש והניח אחריו ברכה בן זכר חנוך ושתי בנות רחל ולאה ואלמנתו שרה ואחר פטירת ראובן הנז׳ עמד בן ראובן חנוך הנז׳ ונתפשר עם אמו אלמנת אביו בב"ד בעד מזונותיה וכתובתה בסך אלף גרושי׳ והגבה לה שטר משכנתא שיש לו על הזולת בעד הסך הנז׳ ודמי שכירות שלהם ככתוב בשטר שתח"י וז"ן הלריך. להיות וכו׳ והאשה הנז׳ תבעה כתובתה לגבות מנכסי בעלה הנז׳ כדת של תורה. והר׳ חנוך בנה פרע לה כתוב׳ והותר ע"ז האופן זיכה לה המשכנתא שיש לו על הזולת ובכן הט"ע בקש"מ וכו׳ הר׳ חנוך הנז׳ ובכח הקנין הנז׳ הוה"ג שנתן בא"ק ל"מ אמו שרה הנז׳ והגבן גמר ומסר וזיכה והקנה לה שטר המשכנתא הנז׳ זכייה גמורה וחו"ג וק"ג למ׳ אמו הנז׳ איהי וזכותא דאית ביה ושעבודא דאית ביה ודכתיב בגוה כאלו מתחילה נכתב ונחתם ע"ש וכך אמר הר׳ חנוך הנז׳ למ׳ אמו הנז׳ זיל קני וזכי ליך זכייה וק"ג שטר המשכנתא הנז׳ איהו וזכותא ושעבודה דאית ביה דכתיב בגויה כאלו נכתב ונחתם ע"ש ונשבע ש"ח שלא נבה ושלא יגבה ולא כהן ולא מחל ולא ימחול לא מכר ולא ימכור זולתי מסירה זו ובכ"ה מיכה אמו מו"ג בחריקיה בכל מיני ההרשאות. והכל דלא וכו׳ ודלא וכו׳ ותתומה בשע"ך ואחרי השטר נמלא כתוב שהודית האשה הנז׳ שקבלה השכירות שנה א׳ מהמשכנתא הנז׳ ע"י בנה הנז׳ ותתום על הקבלה הנז׳ שע"ך. ועפ"י הנז׳ רלתה האשה הנז׳. לחלק נכסיה וכתבה שטר מתנה וז"ן להיות שהאשה וכו׳ והנה בעתה רלתה האשה הנז׳ ברלון נפשה והש"ד לחלק דמי המשכנתא הנז׳ ולתת אותה במת"ג לבנותיה ולבנה הנז׳ דהיינו גמרה ונתנה סך כו"כ לבתה הגדולה רחל הנז׳ וסך כו"כ לבתה הקטנה לאה הנז׳ וסך כו"כ לבנה הנז׳ הכל גופא מהיום ופירי שעה אחת קודם פטירתה והיה הנשאר מדמי המשכנתא שהוא כו"כ ישארו בידה לגורך הולאות הלריכות לאחר פטירתה ופקידת השבוע והחדש והשנה ולימודים וכיולא לעלוי נשמתה ובכן כן באה האשה הנז׳ לפ"ע והמ"ל אתם הוו עלי עדי"ג וק"מ קגו"ש מ"ך במדל"ב וכח"ה כהוגן וכהחז"ל היות אמו"ן שאני מקנה דא"ק לבני הנז׳ ולשתי בנותי הנז׳ והגבן אני מקנה להם שטר המשכנתא הנז׳ איהו וכל שעבודא דאית ביה בכל מקום שהוא שיזכה בו בני הנז׳ ושתי בנותי הנז׳ כל אחד חלקו הראוי לו דהיינו סך כו"כ מדמי המשכנתא הנז׳ יהיה לבני הנז׳ במת"ג וסך כו"כ מדמי המשכנתא הנז׳ יהיה לבתי הגדולה וסך כו"ך מדמי המשכנתא יהיה לבתי הקטנה. וסך כו"כ הנשארים מדמי המשכנתא יהיה לגורך הולאות הנז׳ וכו׳ לעי"ן וכך אני אומרת לבני הנז׳ ולשתי בנותי זכו וקנו בשטר המשכנתא הנז׳ איהו וכל שעבודא דאית ביה אגב דא"ק שהקניתי לכם במת"ג זכייה וקנייה מעלייא כל אחד הראוי לו כנז׳ גופא מהיום ופירי שעה אחת קודם פטירתי לאי"ו מתנה שרו"ק לעלמין להם ולזרעם ע"ם כ"ה מתנה בר"ן והש"ד דלא למהדר ודלא להשנאה מינה לעלמין מתנה בעין יפה וגוף ופירי בלי שום ערעור וכו׳ מתנת בריא מתנת שוקא גלויה ומפורסמת. וכך אמ"ל האשה הנז׳ בפי׳ כתבו האי מתנתא בשוקא וחתמוה בברא כי היכי דלא ליהוי כמתנתא טמירתא כמתנתא שכיב מרע דהדרא. ומעכשיו זכו מקבלי המתנה הנז׳ גופא מהיום ופירי שעה אחת קודם פטירתה זכייה גמורה וקנייה גמורה על האופן הנז׳ וכל אחד חלק הראוי לו. ומו"מ סלקה עלמה וכו׳ מעל המשכנתא הנז׳ סלוק גו"ש ולא שיירה לעלמה וזכותה וזכות ב"ך שום ז׳ כו"ע על האופן והסדר הנז׳ ובפי׳ אמ"ל האשה הנז׳ שקבלה על עלמה ונתנה לנו רשות גמורה לכתוב שטר מתנה מאחד ועד מאה בכל תקוני ואופני חז"ל מפי סופרים ומפי ספרים לחזור ולכתוב עד אשר ילא כנוגה לדקה בכל האופנים הנז׳ בכל פרטיה כתחז"ל. וקבלה האשה הנותנת הנז׳ סברת הפוסק ומקיים שטר מתנה זו בכלל ופרט ואפי׳ שתהיה ס׳ זרה וכו׳. ואפי׳ לא עלתה על עזה"ד ולא יורע וכו׳ ובכן אנ"ם דחת"ל ק"מ האשה הנז׳ קגו"ש וכו׳ לאשר ולקיים כל הנז"ל גם על ס׳ הפוסק בפי"א בשעה"ק והוה בכ"ט לא׳ תשרי שנת התרנ"א ליצירה וחתומים על המתנה הנז׳ שע"ך גם הרב דמתא כתב על המתנה הנז׳ שטר מתנה זאת נעשה באופן המועיל וחתם עליה. והנה אחר עבור עשרה חדשים מזמן המתנה הנז׳ עלה בדעת האשה הנז׳ לשכון כבוד בעיר אחרת וכשמוע חנוך בנה הנז׳ שרלון אמו הנז׳ לעקור דירתה בקש טובה עלמו ופייסה בדברים דכתבה ונתנה כל זכות שיש לה בשטר המשכנות הנז"ל ככתוב ומפורש ביד בנה הנז׳ והיה זה ביום ארבעה אלול התרנ"א וכעת נלב"ע האשה הנותנת הנז׳ בעיר אחרת. ובואלים הלכו הבנות הנז׳ אם זכו בהמתנה הנז׳ כל אחת חלקה כנ"ז אם יש איזה פקפוק בהמתנה הנז׳. יורנו המורים לנדקה ושכמ"ה :

תשובה שאלה זאת באה מהרב מסעוד חתוויל נר"ו מעה"ק חייפה ת"ו למוה"ר עט"ר הגאון המפורסם ראש"ל כמהר"ר יש"א ברכה נר"ו והוא פקד עלי לעמוד על השאלה הזאת. ואף שאנכי חלו"ש סב"א ולא אוכל להעמיק בדבר מ"מ לעשות רלון לדיק הרב אי"ש לדיק חפלתי ואבא בקלרה מה שנראה לענ"ד לענין הדין דוקא. ואם יראה בעיני עט"ר הגאון הרב ראש"ל נר"ו הנ"ל ילחק ירנן. ומה׳ אשאלה יאיר עינינו במאור תורתו להוליא משפט לאשורו כיר"א :

והנה הרב השואל נר"ו לא בירר טענות הבן היורש ולריך לברר מה יהיו טענותיו דאם הוא טוען שלא נשבעה שבועת האלמנה כידוע שלריכה שבועה דאי לא"ה אין מתנתה כלום :

הנה המרדכי פ"ג דסנהדרין כתב על אודות אלמנה שליוותה בשעת מיתה לתת מנכסיה לפ׳ והבן שתק ועכשיו טוען שלא נשבעה על כתובתה והשיב ראבי"ה כיון דשתק ודאי מחיל כלומר הרי הודה שידע שלא נפרעה כתובתה והרב מש"ל ז"ל בה׳ זכייה

ומתנה

הך דנ"ד למ"ש בס' כרם חמר ובס' זכות אבות ובכל
ספרי רבני המערב ז"ל דהרואה יראה בכל דבריהם.
לא עלו ניב בשפתותיהם היכא שחילק נכסיו לזולת או
ליורשיו ועשאה שותף לאשתו עמהם ושתקה כהך דנ"ד
חלילה ובזה לא דברו כלל כי אם היכא שחילק נכסיו
ליורשיו או להזולת בפני אשתו ושתקה בכי הא ודאי
הם אמרו דיכולה לטעון נח"ר עשיתי לבעלי כדי שלא
תטרוף דעתו דתקיף ליה עלמא וכו'. אבל בכי הא
דנ"ד דעשאה שותף עם הבנים והחשיבה הא ודאי
דשתיקתה הויא מחילה גמורה וכמ"ש הר"מ אלגזי ז"ל
בסי' קל"ג בפירוש יעש"ב. גם הרב מהרש"ך ז"ל
בח"ג סי' כ"ד כתב וז"ל בתוך התשובה סוף דבר
החילוקים והספקות בזה הם ארוכים מ"מ לענין דינא
דנ"ד יראה דאע"ג דחילק ראובן כל נכסיו לפני לאה
אשתו ושתקה מ"מ כיון דלא עשאה שותף עמהם דהיינו
שלא כתב לה חלק בין הבנים בנכסים לא הפסידה
בשתיקתה עכ"ל יעש"ב :

באופן דגם גבי תנאי כתובה דידן דינא הכי דאם
לא עשאה שותף בין הבנים ושתקה יכולה
לומר נח"ר עשיתי לבעלי. וא"כ לא דמי הך דנ"ד
דעשאה שותף עמהם. לכל מ"ש רבני המערב כלל
וא"כ אם היה בא אלגס כי הך דעשאה שותף דנ"ד
היו אומרים כדין דאם שתקה איבדה כתובתה כד"ת
ואינה יכולה לומר נח"ר עשיתי לבעלי ואין לו שום
דמיון הך דנ"ד לכל מ"ש רבני המערב וד"ב :

ואשר אנכי אחזה דיש זכות הולה להיורשים מטעם
כי רבני המערב שהתקינו תקנת כתוב'
המגורשים הם אמרו דאם רוצה איזה ש"מ לעשות
צואה. צריך שיהיה מצוי שם חכם העיר והסופר ולא
יצאו משם החכם והסופר והעד עד שיכתבו ויחתמו
בפני המצוה והחכם המצוי שם. כן מפורש בס' כרם
חמר ד' י"ד ע"ג ס"ק פ"ד וגם בד' ח' ע"א ס"ק
מ"ד מבואר יוצא שהכל תלוי במציאות החכם ואין צריך
הסכמתה בקנין וכן מבואר יוצא ממש בס' זכות אבות
ד' ג"ן ע"ב ס"ק קס"ט שלא תקנו מציאות החכם שם
כי אם כשלא היה שם שום קנין או ש"ח אזי מהני
מציאות החכם שם יעש"ב :

מינה תורה יוצאה לנ"ד שהחולה ובניו הם מאנשי
המערב ויודעים התקנות וכשהרגישו בחולה
שהכביד עליו חליו שלחו אחר ראש הרבנים מוה"ר
ראש"ל ז"ל ומע' סופר כל הבתי דינין ספעה"ק הי"ו
ושמעו מפי החולה כל אשר צוה בפני אשתו והיא שמעה
ושתקה ותכף בהיותם שם לא זזו משם עד שכתבו כל מה
שצוה וחתמו מוה"ר ראש"ל זלה"ה ולהבדיל בין החיים
מע' רב ספרא הי"ו וכאשר מפורש יוצא בתקנותיהם
שלא יצאו משם עד שיכתבו ויחתמו כנז"ל וא"כ לא
נשאר להאלמנה הנז' לפתוח פה ולתבוע שכי כתובתה
כי כבר סברה וקבלה עליה זה חמש שנים ואת היותרת
והיא מקבלת חמשה נאפוליון בכל. חו' מלבד דירתה
שהיתה דרה בבית שנלב"ע שם בעלה בכל כבוד
שבעולם אלא עתה יצתה לתבוע כתו' כמנהג המגורשים
בטענה שלא תבעה עד היום הזה כי חששה שמא
נאבדה כתובתה ואמטו"ל לא תבעה. והאמת כי זו
אינה טענה יען שבתקנותיהם מפורש יוצא בכתובה
שנאבדה כל ספק שיפול יהיה נידון עפ"י התקנה אם
הבעל מודה יעו"ש בכמה מקומות. והכא בנ"ד היורשים
מודים היו שלא נפרעה כתובתה והיה לה לתבוע כתו'
כפי התקנה ואם היורשים היו מכחישים וטוענים שכבר
נפרעה היתה צריכה להמתין עד שיגיע שטר כתובתה
לידה. ואם תטעון שלא תבעה כתו' כי פחדה שמא

יפסקו מליתן לה מזונות ותמות ברעב למאי דכיני
כיני עד שיגיע שטר כתובה לידה. גם זה לא תוכל
לטעון שהרי גם ביום הזה שהיא תובעת כתובתה
והיורשים לא פסקו מליתן לה מזונות בערך שהיו נותנים
לה מיום שמת בעלה בלתי מגרעת. וא"כ היה לה
לתבוע מיום שמת בעלה ולמה המתינה עד חמש שנים
אם לא דסברה וקבלה בלב שלם :

ועוד זאת אני אומר כי מלבד כל הכתוב ומפורש
לעיל עוד נתודע לי קצת דברי אמת כי אחרי
מות בעלה בעל האשה הנז' יצא הקול בעיר כי חתנו
האחד היה רוצה לתבוע בעד אשתו חלק כחלק בירושת
אביה כמו הבנים כי כן הוא בערכאותיהם. והבת לא
רצתה לתבוע כנז' ונתפרדה מבעלה והלכה לבית אמה
ומפחדם הבנים שמא יעלה ביד חתנו להסית ולפתות
את אשתו שתתבע חלק בכל נכסי עזבון אביה בערכאותיה'
כדינם ופעלו והביאו את השופט הגדול וכל השופטים
לבית אמה ושם מכרו שתי הבנות ע"י מורשה אמלעי
כל חלק המגיע להן בערכאותיהן להבנים היורשים וכתב
קושאן בערכאותיהם כפי נמוסם. ואז גם האלמנה התובעת
הנז"ל קמה וגם נילבה ומכרה כל חלק המגיע לה
כפי ערכאותיהם. בקרקעות שהניח בעלה ע"י מורשה
אמלעי לבניה היורשים אביהם מדאורייתא וכתב קושאן
המכירה בערכאותיהם כפי נמוסם ואחר המעשה הגדול
אשר עשתה האלמנה הנז' למכור חלקה לבניה היורשי'
מה מקום יש לומר שלא קבלה צוואת בעלה בלב שלם.
ואם כפי דבריה שהיא היה בדעתה לתבוע חצי הקרקעות
איך תמכור מה שמגיע לה ותעשה מעשה גדול כזה
וכחפשי באמתחות הספרים מצאתי און לי להרב מהרש"ך
ז"ל בח"א סי' ס"א שנשאל כעין נ"ד ממש שבעלה
חילק נכסיו לבניו וחלק לה כבוד ועשאה שותף עמהם
ומת בעלה ושתקה יותר מד' שנים. ואחר שמת הבן
יצאה לתבוע שכי כתו' מהבתים ולהוציא את כלתה
האלמנה וכו' והשיב דאין בטענתה ממש. כיון שחלק
לה כבוד וסברה וקבלה שעשתה חופת הבן הנז' בבית
אבותיהם ודר בה ד' שנים. אף אם אין בנכסים שהניח
לה בעלה סך מספיק לגבות הנדוניא ורוצה לגבות הבתים
להשלים גביית נדונייתה אינה יכולה כיון שמחלה
וקבלה עליה במה שעשה וקבלה עליה צוואת בעלה
עכ"ל יעש"ב :

הרי להדיא מבואר יוצא במכ"ש לנ"ד שעשתה מעשה
רב כזה. ועוד איכא טעמים אחרים. בנ"ד שנמצא
רב וגדול בעת הצוואה עם הסופר כאמו"ל הא ודאי
דזכו היורשים שהם המה המוחזקים כידוע והאלמנה
אין לה שום זכות וטו"ת בנכסי עזבון בעלה רק פירות
האלף לירא"ס כאשר צוה בעלה :

והנני גוזר על היורשים שהם בני בניה שהם חייבים
לתת מזונות ודירה ומלבושים לפי כבוד מר
אביהם כדין עולה עמו ואינה יורדת לא פחות מסך
חמשה נאפוליון בכל חדש. כאשר נתחייבו הם מעצמם
שעשתה שטר המכר בערכאותיהם על שם בניה וגם
שכירות דירה לא פחות מסך כ"ה נאפוליון בזהו לפי כבודה
וחמשה נאפוליון לשנה בעד מלבושים ולדקות לעניים
בלתי מגרעת שעולה ס"ה תשעים נאפוליון לשנה דהיינו
ט' למאה בעד פירות האלף לירא"ס שצוה בעלה וזו אין
צריכה לפנים:

ובעד התכשיטין שתובעים היורשים ממ"א שהראה
אותם ויעשו רשימה דוקא ויפארו בידה עד
אחר אי"ס שלה והיא מכחשת שלא היו בידה רק
לערך ארבעים נאפוליון, וכבר מכרה אותם ואינה יודעת
למי מכרה אותם מלבד מטלטלי הבית שכבר מכרה
מה

ומכירה עאכ"ו והדבר ברור ופשוט :

הלא מעתה נבוא למה שנתנה האשה מתנה לבנה ולבתי בנותיה המשכנתא הזאת אם עלתה להן זכות :

הנה כתוב בשטר אשר זיכה להם שטר משכנתא אגב דא"ק לנו לדעת אם נקנה שטר המשכנתא אגב קרקע או לא וממילא נפיק על האלמנה עצמה דזיכה לה בנה דא"ק והגבן הקנה לה שטר המשכנתא אם הוא קנין הראוי או לא :

ואען ואומר דאף שהרב לחם שלמה ז"ל בקונ' קנין אגב ד' ה' ע"ג דאף אם הקנה קרקע לפירותיו אגב קרקע דאינו מקנה לו הקרקע עצמו אלא דקל לפירותיו ועיקר הקנין אינו אלא לפירות דאינו נקנה אגב קרקע וכן הביא מתשו' מהר"ש אלשיך ז"ל וכן מצא להרב בני יעקב ז"ל דס"נ שכתב כן בפירוש וגם בד' ו' כתב דאם הקנה לו דא"ק בקנין סודר ואמר ליה שאגב דא"ק אלו יקנה קרקע אחר דקנה בקנין סודר אותו קרקע והרב כנה"ג אות כ"ב כתב דאין כן דעת מהרש"ח בתשו' סי' ח"י יעו"ש :

מ"מ עיין להרדב"ז ז"ל סי' קע"ו ח"ב שכתב. עוד כתב החכם המקיים המתנה כיון שהזכיר בראש שטר המשכנתא של השאטן ולבסוף כתב מתנה גמורה אגב דא"ק הוי כאלו הקנה לה שטר המשכנתא אגב קרקע. וכתבו הפוסקים בשטר חוב נקנה אגב קרקע ע"כ ולהרדב"ז ז"ל לא ניחא ליה דהרי בשטר כתב ד' פעמים שהקנה לו המעות ולא הזכיר השטר ומה שהזכיר השטר לא להקנות את השטר מזכירו אלא כפור דברים הוא וכו' ע"כ יע"ש :

הרי מדבריהם מבואר דאם הזכיר שטר המשכנתא להקנות לו באגב קרקע נקנה :

ואגב זה עיין לצע"ר מוה"ר נר"ו בס' **אי"ש** אמונים דרוש ז' לשבת כלה ד' מ' ע"א מה שתמה על הרב ידי דוד קאראסו ז"ל סי' ס"א דחילק בין המירה להפריסה לה. לנדונות הרבנים דכתבו דלא קנו והאמת דחילוקו דחוק :

איך שיהיה האמן לנ"ד דהקנה להם דא"ק והגבן הקנה להם שטר המשכנתא דהו"ל כשטר חוב דנקנה אגב קרקע לרוב הפוסקים וגם עיין בס' לחם שלמה שם דהביא פוסקי' דהכינו דקרקע נקנה אגב קרקע כמו שיע"ש וכתוב בשטר דקבלה עליה סברת הפוסק המקיים שטר מתנה זו בכלל ופרט ואפי' שתהיה סברה זרה וכו' :

ומה גם דמקום השאלה הוא דקבלו עליהם לפסוק כמרן ז"ל ואין לומר קי"ל ומרן ב"י ז"ל סי' ס"ו כתב על מ"ש הטור ואין נקנין נמי אגב קרקע זה דעת ר"ח והרא"ש ז"ל אבל דעת הרי"ף ז"ל שנקנה אגב קרקע וקאי במקום כתיבה ומסירה וכתב בעל התרומות בשער הן' שדעת הראב"ד ז"ל כדעת הרי"ף והרמב"ם ובשער נ"א כתב שדעת הר"י ן' מיגאש ז"ל כדעת הרי"ף ז"ל והרשב"א בתשו' כתב אפשר דאגב עומד במקום כתיבה ומסירה וכן דעת רוב המפרשים ז"ל עכ"ל. ולענין הלכה כיון דכל הני רבוואתא ס"ל דנקנין באגב הכי נקטינן עכ"ל יע"ש. ואף להרשב"א ז"ל דכתב אפשר עיין להגאון הרב אור החיים ז"ל בסוף ס' יקר הערך דכתב דאפשר הוא מכח ענוה שלא לומר בפירוש דעתו אלא דבהגהות פרישה ודרישה ראיתי בתמה דבתשו' אחרת כתב הרשב"א דלא קנה ומ"מ הרואה יראה דסיים הרשב"א דלא אמר לו הו לא כתב קנה איהו וכל שעבודיה :

וא"כ בנ"ד דכתוב בשטר קני איהו וכל שעבודיה אף הרשב"א מכח השוברים דקונה :

וזהו להעדפה דלמקום השאלה דפוסקים כמרן ז"ל כבר פסקו ג"כ בש"ע ס' יו"ד דבש"ח נקנה אגב קרקע ובנ"ד היה ג"כ כתיבה ומסירה וכמה לשונות של יפוי כח ובקנו"ש כתחז"ל בסוף השטר כאשר עיני הקורא תחזינה מישרים :

וגם עיין בתשו' הרדב"ז ש"א ש"ב דמתנה דנתן לאחרי' וגם שייר זכייה לעצמו ג"כ דאפי' שלא נתן השטר למקבל המתנה זכה כמו שיעש"ב :

וא"כ זכו הבנות במתנתם. וא"כ שטר מתנה האחרון שעשתה לבנה אחר זמן הרי הוא בטל ומבוטל כמ"ש מרן הק' בח"מ סי' ר"ס. כן נראה להלכה ולמעשה וכבר מילתי אמורה ברים אמיר אם יעלה בהסכמת מוה"ר רעייא מהימנא אי"ש צדיק ישל"א:

נאם התותם פה עה"ק תובב"א העבד ישראל .

הצעיר **רפאל יצחק ישראל** ס"ט

וזאת תשובתי אליו

אנא עני' ב"ה ראיתי מה ששרטט וכתב מני"ר ריפא דדהכא הרב הגדול מו"מ גאון יעקב סבא דמשפטים כקש"ת פחד יצחק קדוש ישראל כהלו נר"ו ברוחב מבינתו ורוב בקיאותו ולפי רוב הענוה כי נעים נאוה אחרי נעשה שואל אחוה דעי וכשאני לעצמי מכיר אני את מקומי ולא ידעתי מה זו שאלה. ידענא בנפשאי דכתים מילאי. אגב טרדאי. וגם לרוב חלישות מאור עיני. ואולם משום עשה דכבוד תורה הנה באתי באותיות שתים בקיצור נמרץ העולה לפו"ד לפי מעוט קט שכלי. בעזר צורי וגואלי :

הנה הדר"ג תחילה דבר בקדשו כי לא פירש השואל מאי היא טענת הבן לבטל שטר המתנה הראשון ורו"מ כת"ר בהשערה שנה ופירש דטענת הבן היא כי אמו לא נשבעה שבועת אלמנה וכל מעשיה בטלים כי כל הנכסים בחזקת היורשים קיימי כל עוד וזמן שלא נשבעה על כתובתה וע"ז הביא לנו מ"ש המרדכי דסנהדרין והר' יא"ה והרב גו"ר ז"ל וכו' וכו':

ואנא דאמרי אם באמת זאת היא טענת הבן כל לגבי דידי טענה אלימתא היא לדעת מרן ז"ל שקבלנו הוראותיו שכן פסק הוא ז"ל באה"ע סי' נ"ו ס"ק ה' וז"ל אלמנה שמכרה או נתנה מתנתה קיימת אם נשבעה לבסוף ומגבין לה מכתובתה. וה"מ במטלטלים אבל במקרקעי אפילו נשבעה לבסוף אין מתנתה ומכירתה קיימים. הא"כ שמו לה ב"ד וכו' יע"ש. וגם בסי' ק"ה ס"ק ב' פסק דאלמנה שמתה קודם שנשבעה דמכירתה ומתנתה בטלים. ובס"ק ג' פסק דהבכור נוטל פ"ש יע"ש. וגם בח"מ סי' רע"ח ס"ק ב' פירש להדיא דאלמנה שמתה קודם שנשבעה כל הנכסים בחזקת יורשים קיימי והבכור נוטל פ"ש יע"ש וא"כ טענת הבן היא טענה מעלייא לדעת מרן ז"ל :

ואולי דודאי לא נעלם מעיני כת"ר דין זה חלילה. ועיקר כוונתו דכיון דידע הבן במתנת אמו שעשתה בראשונה ושתק ודאי דמחל לה טענה זאת וע"ז הביא לנו דברי המרדכי ז"ל וכו' :

הנה הרי"ף ז"ל בתשו' סי' קנ"ח נשאל במי שקנה קרקע מלאה. ודינה הקונה ראשון היתה שם עומדת בשעת המקח ולא מחתה והשיב דלא הפסידה במה שלא מחתה כיון שבשטר מקנה שבידה מוקדם לשטר הקונה הב' זכתה היא יע"ש והרב יד מלאכי ז"ל באות כי"ן ד' רכ"ו אסף כל סברות הפוס' ז"ל דלא אמרינן שתיקה כמחילה הויא אלא היכא דליכא טענה דחביבותה

ומתנה פ' יו"ד ה"ט הביא דבריו ונרגש מתשו' הרא"ש כלל מ' סי' ב' על לאה שנתנה במתנה כ"מ שחלתה ומתה והיה שם בעלה ולא מיחה והשיב דשתיקה לא הוי מחילה וכתב הרב ז"ל ונראה לחלק דשאני התם דהשתיקה היה בגוף הממון ולפיכך אינה מחילה אבל הכא הנכסים הם בחזקתה אלא דרבנן רמו עליה שבועה וכיון דשתק אנחנו אומרים ודאי שלא נפרעה ע"כ יעו"ש :

וא"ב גם בכ"ד דכל נכסי בעלה מבועבדים לכתובתה והו"ל בריא בחיובא א"כ הוי זאת כמו מוחזקת בנכסיה לא כן כ"מ דאחר מיתתה הם בחזקת הבעל ובחיים חייתה הפירות ג"כ לבעל ובא להוציא מיד בעלה ושתיקה של הבעל לא נקרא הודאה ומחילה . ועיין להרב באר היטב ז"ל אה"ע סי' ק"ו ס"ק ח' יעו"ש ולשון המרדכי הנז' רמזו מרן ב"י ז"ל בח"מ סי' ר"ן ולא ערער עליו ועיין להכנה"ג ח"מ מ"ב סי' קל"ח הגהט"ו אות ה' שהביא מ"ש הרב מהר"א ששון ז"ל סי' קנ"ב ע"ד המרדכי הנז' :

והרב יד אהרן ז"ל ח' אה"ע סי' נ"ו הגהט"ו אות ט' כתב וז"ל ראובן שמת והניח שני בנים חנוך ולמך והם מב' אמהות חנוך הוא בן לאה שמתה בחייו ולמך הוא בן רבקה שמת הוא בחייה . ובאתה רבקה אחר מיתת ראובן ותבעה כתובתה בב"ד והגבוה ב"ד כתובתה ולא נשבעה ומתה ואחר מיתת רבקה בא למך בן רבקה ושואל מאחיו חנוך שיחלקו הנכסים שנשארו בידו מראובן אביו וחנוך טוען שיתן לו חלק ממה שגבתה אמו כיון שמתה ולא נשבעה על כתובתה אינו מן הדין שירש הוא מאמו סך כתובתה דאין אדם מורים שבועה לבניו הדין עם חנוך . מהרשד"ם ז"ל ח' אה"ע סי' ק"ע. ומהרש"ך בח"א סי' ק"ן חולק וסובר שהדין עם למך כנה"ג אות י"ג והרמ"ה ז"ל הובאו דבריו בתשו' הרב מהר"י באסאן ז"ל סי' מ"ו חלק על מהרש"ך ז"ל וכתב דאמאי אין מוציאין מיורשים שלה דהיינו כדעת מהרשד"ם ז"ל והרב גינת ורדים ח' א"ה כלל ד' סי' ז' הנדון דומה לזה לראובן שמת והיו לו שתי נשים האחת זקנה והשנית ילדה לו בת קטנה ובשעת מיתה מינה אפוטרופוס לשמעון שיחלק נכסיו שיתן שוה בשוה ונפטר לב"ע ובא האפוטרופוס ועשה כן שחלק חצי הממון להזקנה וחצי הממון להשנייה אם הבת ואח"ך מתה הזקנה בלא שבועת אלמנה כשבאו יורשי הזקנה להוציא הממון שהיה לה ביד האפוטרופוס לא רצה לתת להם שום דבר מטעם דכיון שלא נשבעה שבועת אלמנה אותו הממון יורשת אותו הבת הקטנה שלה משפט הירושה . ואחר שנשא ונתן אם המתנה היתה כדין וזכתה הזקנה אם לאו כתב דאע"ג שלא נמצא זכות לאשה מצד יפוי המתנה מ"מ גם משעבוד כתובתה לא תברתה היא אע"ג דלא נשבעה וטעמא דכיון שנתנו לה חצי עזבון וזכתה בנכסים בין על ידה בין ע"י של לוי ויחדו לה חצי הממון שבידו מאותה שעה הנכסים ברשותה של האשה הראשונה הם עומדים דמאחר דכבר עבדו בה עובדא לזכות לאשה תו לא פקע זכותה מינה . הרי שהוא הפך מדברי מהרשד"ם ז"ל שהרי נדון מהרשד"ם ז"ל עדיף טפי שב"ד הגבו לה כתובתה וכבר זכתה רבקה בנכסיה ואפי"ה כתב מהרשד"ם ז"ל שהדין עם חנוך בן לאה שיתן חלקו ממה שהגבו לה ב"ד לאמו נראה דס"ל כדעת מהרש"ך ז"ל ותימה הוא איך לא הזכיר מחלוקת מהרשד"ם ומהרש"ך ז"ל בדין זה וצ"ע עכ"ל יעו"ש :

ולפום ריהטא המדקדק בסוף דברי הרב גינת ורדים יראה דלא פסק הדין עפ"י זה דודאי ומ"מ התימה קיימת למה לא נשא את שמותם על שפתיו . ועיין להרב גו"ר ז"ל כלל ד' אה"ע שהביא למהרשד"ם אה"ע סי' קי"א וסובר הפך דבריו בפירוש תשו' הרא"ש ז"ל ועיין לו' ראתה למרן מלכא הרב הגאון נר"ו בס' מעשה אי"ש סי' טו"ב מה שהקשה על מהרשד"ם ז"ל מסי' ק"ט לסי' קי"א דסתר מיניה וביה ומטיבותיה דמר אמינא בעד מהרשד"ם בסי' ק"ט סובר דאם אמת הדבר שלא נשבעה וגם לא היה נאמנת בכתובה דנמלא דטעו בדין ב"ד הא ודאי דמה שהגבוה ב"ד דטעו לא אהנייא מידי ובסי' קי"א בא לומר דלהחזיק דידה ברשות האשה די לן אם נשבעה ואף דעדיין לא הגבוה ב"ד די בזה ואם הגבוה ב"ד ולא נשבעה ויש להם טעם שלא השביעוה יהיה מה שיהיה מ"מ יש להם טעם ולא טעו די בזה :

באופן דהכל תלוי בשבועה אף דלא הגבוה ב"ד. אלא ודאי הגבוה בלא שבועה דיש להם טעם ולא ידעינן לא חשיב ב"ד טעו ודי בזה והו"ק :

מ"מ נלמד מכל האמור דאף דהגבוה ב"ד כיון דלא נשבעה יש פוסקים דלא זכתה האשה וא"כ אם טענת הבן היא דלא נשבעה יש לאומר שיאמר דטענה הנשמעת היא ואם מבום הסברא של המרדכי והביא משם ראבי"ה דאם שתק הוא דידע דלא גבתה כתובתה חזינא ליה להרשב"ש ז"ל סי' קנ"ו באשה שמתה וליותה מחמת מיתה לתת דבר ידוע להקדש ולעניים ובעלה קיים ועכשיו אומר הבעל שלא יתן כלום מה הדין בזה תשובה האשה אין לה רשות לתת מנכסיה כלום בלא רשות בעלה ואם לא הסכים על ידה בשעת המתנה או שתק השתיקה אינה כלום אעפ"י שאמרו בפ' יש נוחלין שהשתיקה מועלת בדבר כזה דאמרינן התם דמחלק לפניה והיא שותקת כבר כתבו בשם רבינו קולונימוס הנשיא ז"ל שדוקא בדורות הראשונים אבל בדורות הללו אין השתיקה כהודאה אלא מחמת הבושת היא בלבד ע"כ אם לא הסכים בפירוש אין השתיקה כלום והוא הנראה לי בזה ע"כ יעו"ש :

מבואר דלדעת הרשב"ש ז"ל אף השתיקה מהאים היא מפני הבושה אמנם כל היד המרבה לבדוק יראה דאין טענתו כלום דנדון הרבנים היה שב"ד הגבו לה כתובתה וכתב מהרשד"ס ז"ל דב"ד טעו להגבות לה כתובה בלא שבועה ואף לס' הרשב"ש ז"ל הוא דהשתיקה לבד לא מהני ואימור מפני הבושה שתק :

אך בכ"ד דבנו בקש לפשר עם אמו על מזונותיה ועל כתובתה וזיכה לה שטר המשכנתא שהיה לו והוא עשה מעשה רב ונתן לה שכירות השנה מהמשכנתא והיה הדבר בפני ב"ד ודאי דידוע דלא גבתה כתובתה ומחל לה השבועה ולכן נתפשר עמה ולא יכול עתה אחר מעשה כזה להיות הדרנא ולטעון שלא נשבעה ועדיף מהמעשה של הרב גו"ר זלה"ה וזכתה האשה שטר המשכנתא ולעשות בנכסיה כחפצה ורצונה :

וגדולה מזו כתב הרדב"ז ז"ל בתשו' החדשות ח"א סי' תקנ"ג אלמנה שלא נשבעה ואוכלת על שלחן בנה ויש לה בת נשואה ובת הבן ובשעת מיתה נתנה נכסיה לבתה ולבת הבן וקנו מן הבן שהוא מרוצה ושלא יערער על מתנה כיון שקנו מידו מהנתה מתנה ואפי' אם יטעון שמה שלקח קנין הוא משום שלא תטרף דעת אמו אין טענתו טענה כיון שלא גילה דעתו לפני אוהביו ואפי' היתה המתנה יותר על כתוב' המתנה קיימת כיון שקנו מידו ע"כ. ואתה דן ק"ו ומה התם שיש טענה שלא תטרף דעת אמו אין טענהו טענה בכ"ד שממון שלו נתן לה וקנו מידו ועשה כתיבה ומסירה

אם נתן לבניו ליכא תק"ה והיא סברת מהר"מ הביאה המרדכי פ' נערה. ופסקו מורם ז"ל באה"ע סי' ק' ס"ק א'. ושרש הסברא זאת היא ס' רש"י ז"ל בכתובות ד' מ"ט ע"ב שכתב דהנותן מתנה לבניו הויא כירושה וכו' יע"ש. וכתב מהרש"ך ז"ל בח"א סי' ל"ד דיש חולקים על ס' מהר"מ הנז' ומצי המוחזק לומר קי"ל יע"ש. והרב מחנה אפרים ז"ל בה' גביית חוב סי' ב' כתב ס' מור"מ הנז' מסברא דנפשיה. ולא זכר למהר"מ ז"ל והוא תימה. ועיין להכנה"ג ח"מ ח"א סי' ס' הגהב"י אות ע"ו וה' בית דוד ח"מ סי' פ"ט וה' דבר משה ח"ג סי' טו"ב וה' פרי הארץ ח"ב סי' י"א כולהו רבוותא אזלי כס' מהר"מ ז"ל דדיקא בנותן מתנה לזרים אמרינן דמתנה כמכר דאי לאו דהו"ל הנאה מיניה לא הוה יהיב ליה. אבל בנותן מתנה לבניו הויא כירושה דמאי טובת הנאה שייך יעש"ב. מ"מ כבר כתב מהרש"ך ז"ל דהמוחזק מצי לומר קי"ל כהחולקים. וא"כ נלכה לדעת מרן ז"ל הוא תנא דידן שקבלנו הוראותיו. ומידי ספקי מלאתי דדעת מרן ז"ל שאינו מחלק בין נותן ליורשיו להיכא דנותן לזרים אלא עדיפא מינה אשמועינן בתשו' אבקת רוכל סי' ע"ו שנשאל בשכ"מ שחילק נכסיו לקרוביו ואמר שנותן במתנת בריא ומהנשאר מהמתנות יתנו כתובה לאשתו: ונמצא שלא נשאר בנכסיו חוץ מהמתנות רק חמשים זהובים וכתובתה היתה ג' מאות זהובים. והשיב שאין במתנה זו כלום שאם היא מתנת שכ"מ הרי קי"ל דמתנת שכ"מ אינה קונה אלא לאחר מיתה ומוציאין ממנה למזון האשה והבנות וכ"ש לכתובת אשה:

ועוד אפי' נתן במתנת בריא וקנו מקבלי המתנות בכל דרכי ההקנאות אפי"ה גובה האשה כתובתה שהיא קודם. ואעפ"י שאין במטלטלים דין קדימה וכו' ואעפ"י שעכשיו נהגו תקנת השוק וכו' איכא למימר דבכה"ג מתנה להפקיע כתובת האשה לא שכיחא ולית בה ממשא ושפיר מוקמינן לה אדין תורה וכו' יעש"ב:

הרי להדיא למדנו להועיל מתשו' מרן הלזו במכ"ש לנדון דידן דהרי בנדון מרן ז"ל כבר השאיר לכתובתה הנותר מהמתנות שנתן וחשב כי יש בשארית נכסיו כדי לפרוע כתובתה עכ"ז כשלא נמצא במותר נכסיו רק חמשים זהובים כתב מרן ז"ל דכוונתו כדי להפקיע שעבוד כתובת אשתו ולית בה משמא משום דהוי מלתא דלא שכיחא. ולית בה תקנת השוק ואוקי דיניה אדין תורה. כ"ש בנ"ד שנתן כל נכסיו ולא שייר שום דבר לכתובת אשתו. דודאי ופשוט דלא עשו בזה תקנת השוק. ושפיר גובה כתובתה ממקבלי המתנות:

ונקטינן מדברי מר"ן ז"ל דהא דאמרינן דבמתנת בריא אית בה תק"ה היינו דוקא היכא שהיה לו נכסים עוד בשעת המתנה ואחר מותו לא נשארו לו נכסים ובא הבע"ח או האלמנה לטרוף מהקונה בכי הא עשו תק"ה אבל אם בשעת המתנה לא השאיר עוד נכסים הא ודאי אומדנא דמוכח שכוונתו להפקיע שעבוד הב"ח או הכתובה ולא שייך בזה תק"ה וכמו שביים מר"ן ז"ל בח"מ סי' ס' הבאתי דבריו לעיל ודון מינה ואוקי באתרין נעשו סניגורין:

אך בזאת שאו'ל באחת ויעק'ב אי"ש תם כי לא זכיתי לכוין דעת עליון מר"ן ז"ל בתשו' הנז' דסי' ע"ו והוא ז"ל פסק באה"ע סי' ק"ו בהאיא דכותב כל נכסיו לבניו ושיתף את אשתו עמהם בקרקע איבדה כתובתה. כתב עוד שם בס"ק ב' דאם כתב לה מטלטלים עמהם או ששייר לעצמו קרקע כל שהוא כתובתה קיימת ולפי מה שתקנו הגאונים שכתובה נגבת ממטלטלים אפי' שייר מטלטלים כל שהוא כתובתה קיימת. שהרי היא אומרת ממה ששייר אני גובה כתובתי ומתוך שתרד למה ששייר תרד לשאר נכסים ותטרוף עכ"ל. וכזה הלשון פסק הרמב"ם ז"ל בפ' ו' מה' זכייה ומתנה ה' יו"ד יע"ש:

והשתא נדון שאלהו ז"ל ששייר לאשתו הנשאר ממקבלי המתנה וא"כ אמאי לא נימא מתוך שיורדת למה ששייר לה הרד לגבות משאר הנכסים. כמו שפסק התם בסי' ק"ו כנז"ל וכי תימא דיש חילוק בין היכא ששייר לעצמו מטלטלי כל שהוא דאמרינן מגו דנחתא למה ששייר נחתא לכולהו נכסי משא"כ דהוא ליזה והנשאר יתנו לאשתי בעד כתובתה וליכא טירפא דנימא מגו אנם שהחילוק הזה אינו כ"כ חזק מ"מ אכתי הקשי לאידך גיסא אמאי איצטריך לומר התם הטעם משום מגו הכי הול"ל הטעם כמ"ש בתשו' הנז' כיון שחילק כל נכסיו ולא השאיר רק מטלטלים כל שהוא הוכיח שכוונתו להפקיע שעבוד כתובתה. ומשו"ה גובה ממקבלי המתנות כל כתובתה ומרן ז"ל בתשו' איירי במתנת בריא וגם בש"ע גם בבריא דהכי נקט בלשונו בתחילת דבריו בין בריא בין שכ"מ וכו'. ואף אי נימא דבש"ע איירי בשכ"מ כל שכן הוא דאין שומעין לו להפסידה כתובתה דבמתנת שכ"מ מוציאין למזון האשה והבנות כ"ש לכתובת אשתו. כמ"ש הוא ז"ל לעיל הבאתי דבריו. ובאמת כמה תירוצים עלו ברעיוני ולא נתקררה דעתי הא ודאי הוא מקוצר המשיג ועומק המושג ול"י:

אתאן לנ"ד הרי גילה דעתו מר"ן ז"ל בתשו' הנז' דאם נתן כל נכסיו לקרוביו וכ"ש לבניו לא אהנו מעשיו וגובה כתובתה ממקבלי המתנות כדין טירפא שטורף בע"ח המוקדם. ובפרט אם הך מתנה דנ"ד הויא מתנת שכ"מ דודאי ופשוט דלא אהנו מעשיו. וכנז"ל ועי' להמבי"ט ז"ל ח"ג סי' רי"ג. ומהרימ"ט ז"ל בח' יו"ד סי' ד"ן ומהרש"ך ז"ל ח"א סי' ל"ד:

את זה כתבתי בקיצור נמרץ. לגלות דעת מר"ן ז"ל לפי קוצר השגתי. וה' ברחמיו יצילנו משגיאות ולא נכשל בדבר הלכה. ולאפס פנאי לא באתי בארוכה.

הצעיר **ישׁ"א ברכה** ס"ט.

סימן י"ד ה' כתובות

שאלה יורנו המורה לצדקה במעשה שהיה באחד שפתאום חלי"ש ולא הניח אחריו זש"ק כי אם אחות ששמה דינה ואמו ששמה לאה. ואשתו שמה רחל והניח ממון ונכסים בעין. וקרקעות אשר יש בהם שקנאם מאת הממשלה יר"ה בחקים העשויים בממכר השאבו כידוע וקרקעות אחרים שבאו לו מירושה ושקנה מאחרים. והנה לאותם קרקעות שקנה מאת הממשלה יר"ה יש חק מאת המלך בענין הירושה אשר משונה ממשפט הירושה הנהוגה. ולפי חקי המלך גברא דלית ליה ברא או ברתא לא תירש אחותו כלום בקרקעות הלו אלא הירושה תהיה כו"כ חלקים לאמו וכו"כ חלקים לאשתו. והכי עבדי עובדא בקרקעות הנז' דההוא גברא ולכל אחת נתנה הממשלה שטרות הדשים כפי החלקים המגיע להם במשפט המלך ודתו בקרקעות אלו. ועל זאת לא היה דו"ד ביניהם. ורק בשאר הנכסים ובשביל גביית הכתובה נעשה שטר רצוי בין האם לאה ובתה דינה הנז' ובין אשתו רחל. וכו"ח

שהוא כדאי לאלות המחילה אבל בלא"ה לא הויא מחילה יעש"ב וא"כ הכא בנ"ד האמת יורה דרכו דמוכחא מילתא כפי דברי השאלה המוצגת שהבן נתפשר עם אמו בעד שכי כתובתה ומזונותיה הא ודאי שמחל לה שבועת אלמנה. והשכל מחייב כן וא"כ יפה זכו השבעת בשטר המתנה הראשון דהוו נכסי האם. ומתנתה מתנה והשטר שני בטל כמ"ש פאר"מ:

ואולם מי יודע טענות הבן שיטעון נגד זה ומי יתן והיה לראות שטר מתנת הבן איך?

וכילד עשה? והרי הרמב"ן ז"ל במיוחסות סוס"י ע"ג השיב לשואלו בדבר המתנה וכה השיב לו שישאל לו שטר המתנה ככתוב ממש ואזי אשיב לך מה שיראני מן השמים להלכה יעו"ש. וכ"ש לגבי דידן מה נענה להחזיק שטר של השבת כל עוד שלא ידענו טענת הבן. ומידי הוא טעמא שאמרו הראשונים להשיב פס"ד לצד אחד. ולאת חרב בידו כידוע. והא קמן דהעתיקו בשאלה שטר הראשון והשטר השני לא העתיקוהו שהרי הוא ביד הבן. ומי יודע באיזה אופן נכתב?

סוף דבר לפקע"ד לפי השאלה המוצגת לפנינו ואם יהיה שטר המתנה השני של הבן בלתי שום תוספת חזוק ושום טעם לבטל השטר הראשון הנני מסכי"ם ומערי"ב ככל מה שהעלה מני"ר על הדין ועל האמת. עד כאן עלתה מצודתי לפי קוצר השגתי. ולצור ישראל ילילו מבגיאות. וימ"ן לעבדו באמת ויושר:

הצעיר **ישׁ"א ברכה** ס"ט

סימן י"ג ה' כתובות

מאר"ץ יע"א. כ"ז רחמים תרנ"ג. לעה"ק ירושת"ו.

ראש גולת אריאל. עטרת תפארת. אדיר שבאדירים אביר הרועים. מרן מלכא הרב הגדול. מעוז ומגדול. מופת הדור והדרו. גאון יעקב אשר אהב. עט"ר וציין תפארתנו. כ"י ע"ה פ"ה הרב הגאון ראש"ל כמהר"ר **ישׁ"א** ברכה נר"ו יאיר לעד כיר"א:

רב גדול!

מאהר דמחוינא קידה קמי כסא כת"ר משגיאת שלמ"א שלמ"י חוב"ה ושלמ"י נדבה. שלמי"ם מרובים. כטל וכרביבים. נהרי נחלי יחולו ובאו על ראש לדיק: מרן מלכא ובנוהי אנס"ו. האותיות ואחר הבהגה לשאול הגעתי מאדוני מלך. על אחד שנתן לבנו כל מטלטלין ומעות שיש לו ולא השאיר לאשתו כלום עבור שכי כתובתה אם עשו בזה תקנת השוק או לא. והנה לדידן בני אר"ן שקבלנו עלינו הוראת מרן הקדוש ז"ל אפי' בתשובה דבר פשוט הוא שאין מתנת הבן כלום. והאלמנה גובה כתובתה כמ"ש מרן ז"ל בתשו' אבק"ר סי' פ"ג שכתב דאף אם תפס הבן האלמנה מוליאה מידו יעו"ש. האמנם אם קבל עליו הנותן ס' פוסק המקיים שטר המתנה ואפילו שהוא נגד מרן ז"ל אם מהני להפקיע כתובת אשתו. כי אני לדידי לא ראיתי כעת שום פוסק שדיבר בענין זה. אבל לפי הנר' לי דלא מהני להפקיע כתובת אשתו כי לא אמרו שמהני קבלת פוסק אלא בנכסים שהם שלו לגמרי ומה שהוא רולה עושה בהם. אבל הכא הם משועבדים לכתובת אשתו ולאו כל כמיניה לקבל ס' הפוסק לחוב לאחרים והכי זה דומה להיכא דפליגי הפוסקים ז"ל במכירת

קרקע אם המכר קיים או לא ולסברת מרן ז"ל דהמכר בטל ועמד הלוקח ומכר אותה קרקע לאחרים וקיבל עליו ס' פוסק המקיים המכר ההוא ואפי' שהוא נגד מרן ז"ל האם מהני מידי דודאי לא מועיל כלום. כיון דלדעת מרן ז"ל הקרקע אינה שלו מאי מהני קבלת ס' הפוסק והכא נמי דכוותה. האמנם אנכי ידעתי כי אין בי לא דעת ולא תבונה ואין לסמוך על עצמי אפילו בדבר פשוט כביעתא בכותחא. וכ"ש בדיני ממונות שהם הררים התלויים בשערה. ולכן אמרתי אערוך שית דבר זה על שולחן רבינו הטהור ויורני ויאמר לי דרך הישר. אשר יוכשר. עוד ידוע לאדוני מלך סברת הרב פני משה ז"ל בנותן מתנה לבנו יולא יריכו. דאשתו טורפת אותה מתנה. יורנו רבינו אם ס' הרב פ"מ הנז' היא מוסכמת או לא נא עט"ר העמידני על האמת לדעת מה יעשה ישראל. כי האלמנה צועקת ככרוכית דאין לה מנחמה כלום. וגם יש לה בת יתומה קטנה והבן המקבל מתנה הוא גדול וחיובא רמיא עלן להפך בזכות האלמנה והיתומה ומצפה לתשובתו של עט"ר שבמהרה תצמח ותקרב. כיפשא"ק. ואל ישיב פני ריקם. כה דברי תלמידו ועבדו החו' באימה וביראה וברב עז ושלום:

הצעיר **עזרא חמוהי** ס"ט

וזאת תשובתי אליו

יום ז"ך כסליו התרנ"ד.

ש"ר האלף לכבוד ידי"ן החכם השלם עצו"ר כה"ר **עזרא חמוהי** הי"ו נרו יאיר לעד לעולם אנס"ו:

חכם עדיף!

כיה"ק מיום כ"ו אלול החולף הגיעני לנכון ושאלתך הסתומה בין כסא לעשור ובימים ההם לא היה באפשרי להשיב כי היו ימי נזכרים ונעשים ואחר החג הק' נסעתי ליפו ת"ו לצרכי לבור ובסוף חשון חזרתי לחטו"ל. ולפי רובי טרדותי לא פניתי להשיב תשובה מאהבה עד עתה קריתי השאלה ולא פורש בשאלה אם היתה מתנת בריא שנתן כל נכסיו לבניו או קנין או שכ"מ ואם נתן בפניה ושתקה. וקבלה מתנתו או אם נתן שלא בפניה להפקיע שעבוד כתובתה בערמה:

ובכן זאת אשיב אם המתנה היתה מתנת בריא עשויה בכל דרכי ההקנאות ידוע דזה הוא מחלוקת הרא"ש ז"ל והרשב"א ז"ל אם במתנה עשו תקנת השוק ומרן ז"ל בב"י בח"מ סי' ס' הביא פלוגתייהו וגם בסי' שנ"ו וגם בסי' ס' פסק בשלחנו הטהור כס' הרא"ש ז"ל דבמתנה עשו בה תק"ה אלא שסיים כדבריו דבשטרות לא שייך תק"ה וכן אם נתן כל נכסיו לאחר ולא שייר לעצמו כלום אומדנא דמוכח הוא שלהבריח עשה ולא עשו בזה תק"ה יע"ש ובסי' ל"ע ס"ק ו':

באופן דאם המתנה היתה בנ"ד מתנת בריא בכל דרכי ההקנאות הא ודאי דאית בה תק"ה לד' מרן ז"ל וכמו שפסק בש"ע אה"ע סי' ק' ס"ק א' מטלטלי בני חרי דוקא גובה כתובתה מהם אבל אם מכרם או נתנם הבעל במתנת בריא אינה גובה כתובתה יעש"ב:

ואולם במתנת בריא עצמה יש אומרים דדוקא במתנה שנתן לאיש זר אית בה תק"ה אבל אם

וזאת אשיב ואומר דהנה אמת כתב הטור ז"ל סי' ס"ח בשם הרמב"ן ז"ל דשטרות העשויים עפ"י נוטרין של מלכות אפי' אין חתום בו אלא הממונה עפ"י המלך כשר. ולא מן הדין אלא משום ד"ד ואם חסר בו דרך מדרכי ההקנאה כגון שלא הקנה מטלטלי אגב"מ או שלא כתב דאקני וכיוצא בו אין דנין בו לענין אותו דבר שחסר בו ואם הוא דבר הפוסלו נפסל לגמרי דלא עדיפי ערכאות מסופרי ישראל שאין דינם של מלכים אלא להכשיר שטרות שלהם ולעשות סופר שלהם נאמן כמאה עדים שלנו אבל לענין דרכי ההקנאה לא עדיפי משטרות שלנו שאין המלכים מקפידים אלא בהכשר שטרות שלהם עכ"ל. וכדבריו כתב הרדב"ז ז"ל בחדשות סי' תקמ"ב וז"ל ולענין אשר שאלת שכתוב בשטר ההוא אם לא ישוה לה בדין ירושה ישוה לה מדין מתנה וכל העזבון הוא מטלטלין ואין בו אחד מדרכי הקנין שמטלטלין נקנין בהם. לא ידעתי מה מקום לשאלה זו. וכי עדיף שטר העולה בערכאותיהם משטר הנעשה בדיני ישראל. וכיון שלא הקנה לאשה באחד מדרכי הקנין שהמטלטלין נקנים בהם לא קנתה וכ"כ הרמב"ן וכו' ולא תיק' דד"ד שאין דינם של מלכים אלא להכשיר שטרותיהם אבל לענין דרכי ההקנאה לא עדיפי משטרות שלנו שאף הם חלוקים בדיניהם. ומ"ש דבשטרי מתנה עושים בהם היינו בשטר מתנת קרקע שבשעה שהגיע השטר ליד המקבל מתנה זכה בו דקי"ל קרקע נקנה בכסף ובשטר ובחזקה. א"נ כגון שהקנה לו מטלטלין אג"ק ושטרות בכו"מ אבל אם חסר אחד מדרכי הקנין הרי הוא כחרס עכ"ל:

ודכוותא יאמר האומר בשטר דנ"ד דהגם דעשוי בחוקי ונמוסי המקאוולאת תרירי שהוא הנוטרין של מלכות כידוע. מ"מ כיון דלפי דין תוה"ק אינו מועיל לחייבם ללאה ובתה בכח השטר הנז' א"כ אינו אלא חספא בעלמא לפי דברי הרמב"ן והרדב"ז ז"ל הנז' והגם דיש חולקים בזה כמ"ש בב"י ובכנה"ג שם הנה מלבד דגדול כח המוחזק לומר קי"ל כהרמב"ן והרדב"ז ודעמייהו הנה מרן מהריק"א ז"ל דאתכיה כמכי' גם במקום השאלה הנז' סמך על הרמב"ן ז"ל בזה בכל כחו כמפו' בדבריו בתשו' אבק"ר סי' ע"א:

אלא דלפי מה שהעיד בגודלו הרה"פ יצ"ו דמנהג ידוע ומפורסם בעירם ג"כ כי אין כותבים שטרי מכירות ומשכנתות בק"ם ועידי ישראל רק כותבים אותם בפנקס הממשלה יר"ה לבד ושכן המנהג פשוט ומפורסם לאשר ולקיים כל הלשונות העשוים עפ"י חקי ונמוסי הערכאות הדנים עפ"י חק ומשפט ספרי הקאנו'ן של המלך יר"ה בכל שטרי קנינים ותנאים-וענינים שבין אדם לחבירו ושטר זה שבנ"ד נעשה בלשון המועיל ומספיק בחקי ונמוסי ספרי הקאנו'ן של המלך ונכתב בפנקס המלכות יר"ה בחתימתם וחתימת העדים עדי ישראל הא ודאי כי זאת חובתינו לאשרו ולקיימו. וגם הרמב"ן ודעמייהו מודים בזה:

ועדיפא מינה העלה הרדב"ז ז"ל שם סי' תקמ"ד באשה המקבלת מתנה שטוענת שמנהג המדינה הוא לעשות כל שטרותיהם ע"י סתם סופרי גוים ועדים גוים אם תברר האשה ששטרותיהם היו נעשים עפ"י סופר ועדים גוים אעפ"י שלא היה בערכאותיהם ובכל התנאים שהזכירו ז"ל והביאו שטרות אלו לפני חכמי העיר ועשו על פיהם והוקבע המנהג הרי זה המנהג מבטל הלכה ואעפ"י שלא בא לפניהם שטר מתנה ממש לית לן בה כי כמו שנהגו בשאר שטרות נהגו גם בשטר מתנה וכו' עי"ש. כ"ש וק"ו בנ"ד בהשטר הזה עשוי עפ"י סופר והקאנו'ן של המלך יר"ה ונכתב ונחתם בפנקס הממשלה ובתי המשפט דנין עליו בלי שום ערעור ופקפוק והמנהג פשוט בכל בתי דינים של ישראל לאשר ולקיים שטרי הקנינים הנעשים עפ"י הקאנון של המלך יר"ה הגם דלדידן אינו אלא חספא בעלמא הא ודאי דגם שטרי מתנות החסרים בו דרכי ההקנאה בכלל כמ"ש הרדב"ז ז"ל:

וכ"ר שכתב כן מהרשד"ם ז"ל סי' ד"ש באשה הטוענת לזכות במתנה באמרה כי מנהג העיר לעשות שטרותיהם עפ"י סופרי גוים אם ישוה לה בנדון זה טענת המנהג או צריך שיעידו על שטר מתנה דומה לזה שהיה מעשה באותה העיר והב"ד של ישראל פסקו מטעם מנהג מבטל הלכה והכשירו השטר מתנה ההוא והשיב וז"ל ומה ששאלת אם צריך שיעידו עדים על שטר זה ממש וכו' נראה בעיני ברור שמספיק במה שיעידו שהיו החכמים עושים מעשה ומכשירים שטרות הנעשים ע"י סופר ועדים גוים סתם וזה מטעם שכל השטרות שאנו נוהגים עתה בזה"ז כולם שוים ואין הבדל בין אלו לאלו וכו' עי"ש דון מינה ואוקי באתרין דמאחר דהמנהג פשוט בכל בתי דינין לאשר ולקיים שאר שטרות הנעשים עפ"י חקי הממשלה יר"ה הגם דחסרים דרכי ההקנאה ושאר רעותות הנמצאים בהם כן יש לדון גם בשטר הזה כיון שעשוי עפ"י הקאנון של המלך יר"ה:

פוק חזי מה שהאריך גאון עוזנו מלך ירושלם הרה"ג מהר"א אשכנזי ז"ל הו"ד בס' ישמח משה ובכפי אהרן ח"א סי' י"ג והן הראנו נפלאות מתורתו דבכמה וכמה דינים שונים נוהגים לדון בהם יום יום עפ"י המנהג הנהוג במקום ההוא אפי' כי הם הפך הדין הפשוט אליבא מדין הגמ' ונאמר מעין דוגמא ענין הפוליסאס דקי"ל בדין כת"י שנאמן לומר פרעתי ואנן יהבינן להפוליסאס דין שט"ח גמור והטעם בזה שמנהג מבטל הלכה וכן בעניני השטרות מלוותיהם וכתובותיהם הנוהגים איש איש בכל מקומות מושבותיהם וכן בעניני ההקנאות ובדברים שנוהגים לקנותם אפי' בלי שום קנין הצריכים מדינא דגמ' והפוס' דאזלינן אחר המנהג וכו' עיש"ב. עד שסיים וכתב דדינים כאלה אין מספר והמה פשוטים לדרדקי דבי רב וע"כ נימא קנה במקומו עכ"ל:

ועפ"י כל האמור ומדובר היטב אשר דיבר הרב השואל יצ"ו בהשטר אשר ביד רחל הנז' שריר וקיים מחמת דגל המנהג ובשגם היורשים מוחזקים ולא יבצר עכ"ז מתפוסי המסייעים אותם להפיל השטר הנז' ארבה הלכה רווחת דאין לומר קי"ל נגד המנהג כמ"ש הרב ח"ס בכללי הקי"ל אות ל"ד והו"ד בפסק הרה"ג רש"ל הנ"ל ז"ל שם ושכן העלה אבי התעודה הרב בפי' חיי ז"ל בכמה מקומות עי"ש:

הרשום בכתב כתבתי לפי סירכיה דהרב השואל הי"ו והיה בהניח הנחה סוברת דהשטר הזה שבנ"ד איננו מספיק ומועיל לפו"ד דעכ"ז יש להכשירו מפאת דגל המנהג כאמור. אמנם כל לגבי דידי אין אנו צריכים לזה כי אנכי הרואה דאף לפי דין תוה"ק שטר זה אמיץ וחזק כראי מוצק וטענת לאה ובתה הבאים לפטור עצמם מחיובם מהבל ימעט שהרי לשון השטר בסעיף השני אשר אנחנו דנין בו כתוב וז"ל אודות מוהר כתובתה עפ"י הכתובה אשר בידה מעתה עד עבור ה' חדשים מחויבים אנחנו לגדל פרע סך הנז' ואם הגיע העת סוף החמשה חדשים ולא שלמנו לה סכום כתובתה בידה מחויבים למשכן לה בבית הטאבו ג' רביעי בדה וכו' והנכי לאה מחוייבת למשכן וכו' ע"כ ולשון זה מועתק מלשון ערבי ע"י איש חכם ובקי במשפט

שלשתם על שטר התנאים והרצוים שעשו ביניהם והעידו עדים ישראלים ע"ז כמפורש יוצא בשטר אשר ביד כאו"א מהב' כתות הנז' והשטר הנז' נכונ"ח כולו כמות שהוא בפנקס הממשלה הנקרא נאטאריאט'ה חרירי ונחתמו שם לאה ובתה הנז' ואשתו רחל הנז' וגם העדים והכל נעשה כפי חקי הממשלה יר"ה באין מחסור. והנה התנאי הא' והב' והד' הכתוב בשטר התנאים הנז' כבר נתקיימו כהלכתן באין פוצה פה ומצפצף מב' הצדדין. והתנאי הג' לא אצטריכו ליה מעיקרא. ברם התנאי שהוא המדבר מגד כסף כתובתה של אשתו רחל הנז' (המיעתק מל"ע ללה"ק) שבית אודות כתובתה עפ"י ספר כתובתה אשר בידה. מעתה עד עבור ה' חדשים מחויבים אנחנו לנד"פ כסף הנז' ואם הגיע עת סוף ה"ח הנז' ולא שלמנו לה סכום כתובתה בידה מחוייבים למשכן לה בבית השאנו ג' רביעי שדה (הנאלילייא) המגיע לאחת מאתנו לאה מירושתה ואנכי לאה מחויבת למשכן ג' רביעי שדה הגאליליא נגד הסכום המגיע לה מותר כתובתה ואתן לה ריוח אחד לק' בכל חדש עד אתי לה הסכום ותוציא השדה הנז' מתחת משכונה והוצאות המשכנתא עלינו ואין על רחל ממנה הפסד מאומה ע"כ. ובתנאי הז' כותב וז"ל המועתק מל"ע כנז' ז' עפ"י הרצוי אשר היה בינינו נתננו לרחל את חצר המגות המכונה בית פ' אשר מצריו ידועים וכו' וכן עפ"י הרצוי שהיה בינינו נתננו לה חצי החצר עם היציע הידוע מצריו וכו' וכו' ומו"מ מחויבים אנחנו להעתיק את החצר עם חצי החצר והיציע בבית השאנו במנה ונמסרם בידה ותהיה קנין מקניניה וחפץ מחפציה תשתמש בה כפי רצונה כאשר ישתמשו הבעלים בקנינם ובחפצם מבלי שיכול אחת מאתנו לערב ולעכב בכל אופן שיהיה והוצאות ההעתקה עליה ואין עלינו הפסד מאומה ופתח החצר יחזור למקומו דרך המבוי. ע"כ. והנה בעתה כאשר בקשה רחל הנז' מחמותה לאה ומאחות בעלה דינה הנז' שיקיימו לה משפט כתוב בב' הסעיפים הנז' כאשר נגמר ביניהם. ומפורש בשטר הנז'. המה נתנו כתף סוררת באמרם כי אנוסים היו בזה והאשה רחל הנז' משיבה כי השטר הזה נעשה בלשון המועיל ומספיק בחקי ונימוסי בתי המשפט של המלך יר"ה וגם כבר נכתב ונחתם כולו כמות שהוא בפנקס הממשלה אשר יסד המלך הנקרא נאטאריאט חרירי ונחתמו בפנקס הנז' וגם העדים ג"כ ובזה נעשה כח שטר זה רהסמ'י שלא יוכל אחד מהם לכפור בו ובתי המשפט הם דנים עליו בלא שום ערעור. והדבר ידוע כי בזה"ז המנהג פשוט בכל המקומות הקרובים והרחוקים בכל בתי דינים של ישראל. לאשר ולקיים כל שטר העשוי בלשון המועיל כפי תיקי ונימוסי בתי המשפט ההולכים אחר ספר התקנות שתקן המלך יר"ה כמשפט הסותרים וכמשפט הקנינים של בתים וחצרים וכל ענינים שבין אדם לחבירו נא ולמד משטר חוב שמתחייב אדם לחבירו בסך ממון הנהוג עתה אשר לשונו אינו מועיל לפו"ד כתחז"ל. ועכ"ז כל דייני ישראל מאשרים ומקיימים אותו מחמת שהוא מועיל בחקי ונימוסי בתי המשפט של המלך יר"ה ודתו ולא עוד אלא גם בענין איסור רבית החמור הולכים בו עפ"י החקים ונמוסים הנז' דהא לפו"ד אין השטר נמכר אלא בכו"מ ועתה נקנים מזה לזה בכתי' לבד הנקרא ג'ירו אשר זה לא יועיל לפו"ד ועכ"ז כל דייני ישראל מקיימים ומכשירים זו וכן כיוצא בזה יש הרבה דברים בעירנו ובשאר מקומות כל קנין הקרקעות נעשה בפנקס המלכות והממשלה יר"ה בלי שום עדים מישראל ובלתי לשון המועיל כתחז"ל ופוק חזי מעשים בכל יום באופן כי טענת רחל על מנהג עירה ושער מקומה

יציבא מלתא שכן הוא עתה בזה"ז פה עירנו ואגפיה כי אין כותבין שטר מכירה ושטרי משכנתא בק"ש ועידי ישראל אלא רק כותבים בפנקס הממשלה בלבד וכן המנהג פשוט ומפורסם אין פוצה פה ומצפצף. וא"כ שטר הנז"ל שנעשה בלשון המועיל ומספיק בחק ספרי הקאנון של המלך יר"ה הרי הוא חזק ואמיץ. גם בדיני ישראל ואין לערער בו בדיני ישראל וכו'. וגדולה מזאת מלינו שאפי' שטרי צוואות העשויים עפ"י חקי המדינה שאין בהם שום אחד מדרכי ההקנאות וצריכים להיות כתחז"ל עכ"ז קיימו ואשרו אותם דייני ישראל מחמת המנהג וכ"ד כוא כ"ש מאותם הגדונות של הצוואות יען כי שטרות אלו של קנינים ותנאים ורצוים הנעשים בין אדם לחבירו המנהג בהם יותר ברור ופשוט לקיים כל אשר נעשה בלשון המועיל ומספיק כפי חקי המשפט וקאנון של המלך אשר הולכים אחריו בכל בתי המשפט ולכן אין כח וטענה להאשה לאה ובתה דינה הנז' לערער בבטול שטר הנז' מחמת שאינו מתוקן עפ"י חז"ל ואעפ"י שהיורש מוחזק אין לה טענת קי"ל כי הלכה רווחת דאין לומר קי"ל נגד המנהג כאשר האריכו בזה רבני האחרונים אשע"כ שהדעת נותנה דמפקינן מידי היורשים כל חוב אשר יחייב אותם השטר הזה הנעשה ביניהם ככל דבריו וככל משפטיו. יען כי מלבד שאינו יפה בשטר זה מחמת ד"ד הנה כחינו חזק ואמיץ מחמת דגל המנהג כאשר ביארנו. ומחמת כן טוענת האשה הנז' רחל שאם לא יתנו לה כסף כתובתה כפי מה שכתוב בתנאי השני צריכין הב"ד יכב"ץ לעשות הלדיק לשטר כתובתה כנהוג כדי לתבוע בו בערכאות כי מאחר שהשטר הנז' הוא שריר וקיים אז אפי' שבועה אינה צריכה לישבע לגבות כתובתה כי נתרצה בכך ולא עוד אלא שבעלה מת פהאום רח"ל. ועל טענת לאה ובתה כי אנוסים היו הכל יפלה פיהם דמאחר דאין להם שטר מודעא ע"ז לא יועילו דבריהם עתה כיון דרחל לא דברה כלום מאיומים וגיזומים והפחדות שתלך לערכאות וכו'. וגם אין לכן עדים כשרים ללאה ולדינה שעשו גלוי דעת לפניהם כי שלא ברצונם נותנים כ"ז לרחל כי אם מפחדם ויראתם. יען כפי מ"ש מר"ן ז"ל בח"מ סי' כ"ה דמתנה או מחילה אם מסר מודעה קודם אעפ"י שאינו אנוס המתנה בטלה שאין הולכים במתנה אלא אחר גלוי דעת הנותן וכו' הא אם לא היה גלוי דעת כלל ואינו אנוס ולא ידעו העדים באונסו אין מתבטלת המתנה או המחילה כלל :

הנה כי כן האשה רחל מבקשת ממע' הרב הפוסק נ"י לברר מפי סופרים ומפי ספרים להצדיק זאת טענותיה ולכן מע' הב"ד יכב"ץ שבעיירות לפי"ד הם מוכרחים לעשות הלדיק כדי שתגבה אותה בלי ערעור ופקפוק ולא יצטרך לה לרחל להפסיד הפסד גדול או קטון לפני הממשלה יר"ה ועה"כ יורנו המורה ושכמ"ה. חיים ושלום :

תשובה הן כל יקר ראתה עיני שאלה ארוכה נאר'ש מאת אחד המיוחד יהי מכירו ברוך ובאמת אמרו שאלת חכם חצי תשובה ואזכותה דרחל קא מהדר לזכותה בכל התנאים והרצוים בשטר שבידה כאשר נאותו ביניהם. ובקש מאתי לחוות דעתי המעט בזה ועם כי יודע כל שער עמי כי נחלתי ונדכתי עד מאד ולית בחילי לערוך שלחן במדב'ר וכ"ש לבא בדרך ארוכה. בכל זאת יען חובה רמיא עלי להשיב מפני הכבוד אבא נא בדברות שתים. כאשר יורונו מן השמים !

וזאת

וזאת תשובתי אליו

יום ב"ך יברך לסב"י ש' אמת ליעקב לפר"ק.

רובי שלומות. וברכות עצומות. יחולו על ראש צדיק צפנת פענח באר עלמות. כבוד מע' מר מחותני הרב הגדול הרב החרי"ף נר"ו לנצח יען שמו שובע שמחות את פניך נעימות נצו"א:

רב נהוראי!

יקרת מכתבו ראשונה ושניה הגיעוני לנכון והאמת כי תכף שילא מר בריה נ"י מפתח ביתי שתבוננתי כי לא ראי זה כראי זה ולא נגע ולא פגע. ולא השגתיו. והוא נ"י כבר ילא וכתב לשמו הטוב על לא דבר:

וראתה עיני רצוף אהבה תוך מכתבו הראשונה האי פס"ד דסדר לן למען אחוה דעי גם אני על הדין ועל האמת לפי רובי הענוה כי נעים נאוה. וכשאני לעלמי הנה נא זקנתי ושבתי ואור עיני גם הם אין אתי כאשר היו מימי קדם ורובי טרדותי עלו על צוארי לא יסופר ולא יסופר כמה שגבו תלאותי ובפרט שכבר הורה כת"ר ברוחב מבינתו אשרי יולדתו. ואולם לעשות רלונו חפלתי דחקתי ונכנסתי הנה באתי אחוה דעי בקילור נמרץ לאפס פנאי וכחיש חילאי וזה החלי בעזר צורי וגואלי:

ואען ואומר כי לפקע"ד כפי מה שהבנתי מדברי הרב השואל הי"ו גופא דעובדא הכי הוה כי אחד שמת בעלה ונשארה אלמנתו תחת כבודו מי הוא זה אשר יוכל לשלוח יד בכל נכסי עזבונו אף אם היה עשיר גדול כיון שכל נכסי עזבונו משועבדים למזונותיה ולכתובתה כדת של תורה אלא שחמותה ובתה רצו משעבוד את האלמנה לסלק מזונותיה ונתרלו לתת לה חלק בקרקעות מה שמגיע לה כפי ערכאותיהם ובזה נתרלתה האלמנה לסלק שעבוד מזונותיה כי אופן כזה מעשים בכל יום באיזה אלמנות עשירות שיושבות תחת כבוד בעליהם ויש נכסים רבים והיורשים מבקשים ליהנות מנכסי מוריהם ומפייסים את האלמנה שתסלק שעבוד מזונותיה ופורעים לה כתובתה והשאר לוקחים היורשים לעצמם:

וא"כ אם באמת הכי הוה עובדא מה להם כי ילעקו היורשים בטענתם דהשטרות העולים בעש"ג הלא אם ירלו היורשים יחזירו כל הנכסים שיהיו משועבדים למזונותיה וכתובתה. אלא ודאי דהיורשים הם שבקשו לפייס את האלמנה שתקח חלק בקרקעות כפי ערכאותיהם ואח"ך תתבע כתובתה ובעד שכי כתובתה נתרצו ויאותו לכתוב לה שטר כפי מה שנתפש' ולמען יהיה נכון לב האלמנה כתבו לה שטר בנימוסי המלכות יר"ה אגב מקוואלא שהוא חזק ואמיץ כראי מוצק. ושטר כזה לא יקרא שטר העשוי בעש"ג אלא הוא מנוי מאת המלך יר"ה ונחתם השטר בטבעת חותם של המלכות יר"ה כידוע וכל לגבי דידי אמינא דבזה"ז אשר נתחדשו במלכותנו נמוסים חדשים ממש כמנהג מלכיות אירופא ופוק חזי להרב מהרש"ך ז"ל ח"ב סי' ק"ב שכתב וז"ל סוף דבר אם נהגו לעמוד על כל החילוקים שחילקו המפרשים בדין שטרות העולים בעש"ג יראה שיעלה לנו על אלו הקונטראטוס הנעשים בערי פ'ראנקיאה יש מקום להכשירן מכמה אנפי כי כפי הנשמע כבר הסכימו כל הסותרים מימי קדם מימי עולם ושנים קדמוניות. שיהיה להם שטר גמור ושלכה רווחת בישראל דבכל דבר שבממון מנהג התגרים מעלי ומהני וכמו שהוכיחו מההיא דסיטומתא קנייא גם אפי' שבמקום התביעה לא יהיה לאותם הקונטראטוס דין שטר גמור אפי"ה כיון שבמקום שנשתעבד הלוה הוי שטר גמור הלכה רווחת דאזלינן בתר מקום שנשתעבד וא"כ נראה שזה הקונטראטו שלקח שמעון הנז' מאותו הנכרי שיש לו על ראובן יש לו דין שטר גמור ויכול לתובעו מראובן. אמנם כד מעיינינן יראה דאפי' אם נאמר שיש דין שטר להקונטראטו הנז' ואותה תביעה ניתנה ליתבע בכל מקום בתורת מלוה בשטר היינו אם הקונטראטו הנז' נעשה בעסק שבין ישר' לישר' חבירו אמנם כיון שזה הקונטראטו אשר עליו בא השאלה הוא שראובן הנז' נתחייב לנכרי שנז' יראה דאין לשמעון שרולה לתבעו לראובן שום כח וזכות וכו' וכו' יעש"ב:

הרי להדיא לד' הרב מהרש"ך ז"ל הנז' דהקונטראטוס הנעשים בפ'ראנקיאה דין שטר גמור יש להם כשהוא בין ישר' לישר' חבירו והביא דבריו הרב כנה"ג ז"ל בסי' ס"ח הגה"ט ס"ק ל"ב בלתי חולק יע"ש. וכן עמא דבר בכל מיני תגאים וקשרים ולוואות שעושים עתה כשרולים לחזק הדבר שיהיה שריר וקיים עושים השטר בנימוסי המלך הנקרא מקוואלא ויש בזה הנאה למלך יר"ה בכל שטר הנכתב בנימוס הנז' ועי' להרב מגן גבורים ז"ל בסי' כ"ב שכתב דאם יש הנאה למלך יר"ה הוי דינא דמלכותא ואחריו הסכים הרב כמהר"א אמארילייו ז"ל שם בסי' כ"ג יע"ש:

ובפרט לפי דברי הרב השואל נ"י דכבר הוקבע מנהג בעירו דדנים עפ"י השטר הנז' העשוי לפי נמוסי המלכות יר"ה ואין לומר קי"ל כנגד המנהג וכאשר שרטט וכתב מני"ר שיחל"א דין אמת לאמיתו שהלכה כמותו:

ועינא דשפיר חזי להרב תומת ישרים סי' ר"ב שהעלה להלכה דאם הוקבע המנהג דכתיבת השטר מכר בפנקס המוטיבילי דקנה אפי' שלא קנה בשום דרך מדרכי ההקנאות משום דאי כסיטומתא כדאמרינן בהדיא בפ' איזהו נשך דקניא. וכן נבי שכירות דשכירות ליומא הוי ממכר כתב הרא"ן דבמסירת המפתח קנה וכו' והוסיף עוד לומר וז"ל ואף אם אין מנהג פשוט בין התגרים ליהוי דינא דמלכותא והק מחקי המלכות שכתיבת הפנקס לחודיה זכה וכו' וכדאמרינן בפ' חזקת גבי אריסותא דפרסאי וכו' יעש"ב וגם בענין שטרי הכאמביאלאס כמ"ש רו"מ כת"ר הרואה יראה כמה וכמה האריכתי בסה"ק שמחה לאי"ש סי' י"א בתשו' לת"מ לך נא ראה ותרוה למהוק:

אך בזולת מ"ש מני"ר דנ"ד לא הויא אלא חיוב שנתחייבו האם והבת כי באופן זה אין לריך שום קנין וכמו שפסק מרן ז"ל בש"ע ח"מ סי' מ' דאם אמר חייב אני לך מנה בשטר חייב וכר' יוחנן וכו' וכו' תמיהני דהא דמהני לשתחייב בשאמר חייב אני לך מנה בשטר כבר פי' הש"ך ז"ל שם בס"ק א' דהיינו היכא שיודע שאינו חייב לו כלל ומחייב עלמו כמו מתנה אבל המתחייב עלמו בחזקת שהוא חייב לו ואח"ך מדע לו שטעה וכו' הרי זה הודאה בטעות וכו' יעש"ב וא"כ מה דמות יערוך לנ"ד דבפירוש כתבו בשטר כפשר שנתחייבו לשלם הכתובה אף שידעה רחל עלמה שכבר קבלה כפליים מ"מ כיון דבדעת הנשים אמה ובתה שלריכים לשלם לה שכי כתובתה וע"ז נתחייבו ואם עתה ימלאו איזה טענה שנתחייבו בטעות הא ודאי חיוב שנתחייבו בטל הוא וכמ"ש הש"ך ז"ל דכל קנין בטעות חוזר יעש"ב ודו"ק:

וראיתי

במשפט השתי לשונות הנז' בלי תוספת ומגרעת :

והנה נודע מחלוקת הראשונים ז"ל רש"י ור"ת והרמב"ם ז"ל בפי' הסוגיא דפ' הנושא דק"א בפלוגתא דר"י ור"ל האומר לחבירו חייב אני לך מנה דלרש"י ז"ל כולה סוגיא מדין הודאה פסקינן והיינו כ"ז שהמלוה טוען שהוא חייב לו באמת וע"ז באה הודאתו. אבל אם מודה שלא היה חייב לו דבר אלא שבמסירת אותו השטר הוא מתחייב אין בדבריו ממש וכן אם נתברר בעדים שלא היה חייב לו מקודם אינו מתחייב במסירת השטר ולר"ת ז"ל כולה סוגיא בחיוב איירי ולא מדין הודאה שמודה לו שהיה חייב לו דבר מחמת איזה דבר אלא שהוא מתחייב לו מעכשיו בלא כלום. וכותב לו שט"ח על חיובו והגם דאין מטלטלין נקנין בשטר הואיל וטרח למכתב בלישנא דחיובא גמר ומשעבד נפשיה ושעבוד חוב מהני בשטר. ולהרמב"ם ז"ל נמי סוגיא כולה בבא להתחייב בלא הלואה איירי וכר"ת אלא דלדידיה אפי' באמירה בעלמא שאמר בפ"ע הריני חייב לזה מנה בשטר כיון שהזכיר מילת שטר ה"ז כמי שבא להתחייב ואמר אתם עדי וכ"ש אם כתב לו בשטר הריני חייב לך מנה. שדבר זה מתנה היא ואינה אסמכתא. ורהט"ו סי' מ' הביא מחלוקותם הנז' עיי"ש ובב"י באורך. ומרן ז"ל בש"ע שם שתפס להלכה כשיטת הר"מ ז"ל והעתיק לשונו המחייב עצמו בממון לאחד בלא תנאי אעפ"י שלא היה חייב לו כלום ה"ז חייב כילד האומר לעדים הוו עלי עדים שאני חייב לפ' מנה או שכתב לו בשטר הריני חייב לך מנה אעפ"י שאין שם עדים או שאמר לו בפ"ע הריני חייב מנה לך בשטר אעפ"י שלא אמר אתם עדי הואיל ואמר בשטר ה"ז כמו שאמר הוו עלי עדים וחייב לשלם אעפ"י ששניהם מודים והעדים יודעים שלא היה לו אללו כלום שהרי חייב עצמו כמו שישתעבד הערב עכ"ל. ועיין בסמ"ע ובש"ך שם דכשכתב לו כן בשטר הוא מוסכם אלדכ"ע ורק בבא להתחייב בדבור לבד הוא דיש חולקים ופי' דכמו שישתעבד הערב דק"ה. הכוונה דכשם שהערב משתעבד אעפ"י שאינו חייב כ"כ מתחייב זה אעפ"י שאינו חייב עיי"ש. ויש לי אריכות דברים בדין זה והמסתעף ממנו ולא ע'ט האסף פה כי השואל נא'ן ינא'ן ועכ"פ לדידן דתפסי' כמרן ז"ל הלכה רווחת דבלשון חיוב עביד ומהני להתחייב אעפ"י ששניהם יודעים שלא היה לו אללו כלום. והדבר פשוט דבלא קנין עסקינן. והגם דבסי' ס' ס"ו פסק וז"ל אבל בלשון חיוב כגון שאמר הוו עלי עדים שאני מתחייב לפ' בכך וכך חייב והוא שקנו מידו ע"כ. (ככר הש"ך כתב שם דהפ"ל דס"ל דבדבר שאינו בעולם או אינו ברשותו ל"מ הוו עלי עדים לכ"ע. ועיין בכנה"ג מ"ב שם ס"ק מ"ב. ומלבד זה אין דברי מרן ז"ל אמורים רק באומר הוו עלי עדים בלא שטר אבל בכותב בשטר הריני חייב לך כו"כ לא מלינו לו שכתב דבעי קנין. ועיין להרב מט"ש סי' מ' הגה"ט סק"ג וז"כ ופשוט בכל דברי הראשונים ז"ל בסוגיא הנ"ל דבלא קנין כלל עסקינן :

וא"כ בנ"ד שכתוב בשטר שביניה' לשון חיוב שנתחייבו לאה ובתה לפרוע מוהר כתובתה עפ"י ספר הכתובה שבידה וגם נתחייבו למשכן לה קרקע אחד על חיובם הנז' הגם דלפי האמת לא היה מוטל עליהם לפרוע לה כתוב' וגם האשה רחל תודה בזה עכ"ז חייבים המה לקיים חיובם ושעבודם שנשתע' לה באין אומר ודברים כלל וכפסק מרן ז"ל :

גם התנאי שבסעיף הז' הכתוב בו נתננו לרחל את חלר המנוח וכו' ומו"מ מחויבים אנחנו להעתיק את החלר וכו' בבית השאבו לשמה וכו' לא חזינא ביה שום רעותא לפו"ד ומעת שהגיע השטר לידה זכתה במתנתה אף אם לא החזיקה בקרקע עדיין כמ"ש הרמב"ם ז"ל פ"ד מה' זכייה הל' י"א הכותב בשטר נתתי שדה פ' לפ' או שכתב נתתיה לו הרי היא שלו הרי זה זוכה בה משהגיע השטר לידו ע"כ ופסקו מרן ז"ל בשה"ע סי' רמ"ה ומורם ז"ל שם ליין בשם הרמ"א דבדבורא בלא שטר לא קני אא"כ קנו מידו עי"ש וכ"ש בנ"ד שכבר היא מוחזקת ג"כ בחלר שהיא דרה בה. וחיובא רמיא על לאה ובתה לקיים חיובם אשר נתחייבו לה בשטר הנז' לעשות לה פרא'ג בשמה בפנקס הממשלה ככתוב בתנאם הז' אין נגרע דבר דאין אחר החיוב ולא כלום כאמור :

פיש נבן בטענה השנית אשר טוענים לאה ובתה לבטל השטר הנז' באומרם כי אנוסים היו ורחל מסיבה כנגדם דהיא לא דברה כלום מאיומים וכו' שתלך לערכאות וגם אין ללאה לא מודעא ולא עדים כברים שעשו גלוי דעת לפניהם כי שלא ברצונם נתחייבו מה שנתחייבו לה גם להא אמינא דלדקה רחל בטענתה דהגם דחיוב זה דומה למתנה כיון שלא היתה חייבת בו מן הדין כמ"ש הסמ"ע ז"ל סי' ס"ו ס"ק כ"ח ובמתנה לא בעי' תרוייהו עדי אונס או מודעא דבחדא מינייהו סגי כמ"ש מרן ז"ל הנה בנ"ד דלא חדא בהו לסיבותא לא מודעא ולא עדי אונס ואפי' גלוי מלתא דמהני גבי מתנה ליכא מהיכא תיתי להאמינם בטענתם שכל מה שנתחייבו לרחל היה באונס. והגם דמבין ריסי השאלה נראה דתביעת רחל ללאה חמותו ובתה לפרוע פרעות דמי שטר כתובתה היתה אחר עבור זמן החמשה חדשים שקבעו ביניהם או ביומא דמשלם זמניה אין להאמינם שכל מה שנתחייבו היה. באונס במגו דאי בעו היו טוענים פרענו לה כל דמי כתובתה כמ"ש הר' פמ"א סי' ן' דנאמן הטוען לומר דלא נתחייב אלא על האונס במגו דפרעתי עש"ב וכן הסכימו הרב בני אברהם ז"ל ח"מ סי' ז"ך והרב אהל יצחק סי' ז"ן עי"ש ואף דהם ב' גופים אמה ובתה נאמנים במגו כמ"ש התוס' פ' הא"מ דמ"ג ע"ב ד"ה השתא דבטענה שנפטרים בה ממון בטוחים הם זה ע"ז שיאמרו דבר אחד עי"ש דהא ליתא שהרי שטר כתובתה בידה וא"א דפרעו לה היו קורעין אותה ולא היו מניחים ברשותה וז"פ :

ומעתה לפי כל האמור בענין תו' יוצאה בהינומא דשטר זו אשר ביד רחל הבאה בשאלה הרי הוא שריר וקיים הן לפי דין תוה"ק והן מפאת דגל המנהג וחיובא רמיא על לאה ובתה לקיים חיובם הן לפרוע לה כתובתה והן בהעברת החלר אשר יושבת בה עפ"י חקי הממשלה יר"ה לשמה ואם ח"ו יקשו עורפם לשמוע לקול מורים זאת חובתם של מע' בדה"ן שבעירם לעשות הלדיק לבהובה למען תוכל לגבותה בלי פקפוק וערעור ככל האמור ומדובר :

את זה כתבתי בנחילה רבה לא להלכה ולא למעשה עד אשר יסכים עמי טע"ר מוה"ר הגאון הגדול מ"מ רהש"ל מלך ירושלם כקש"ת **ישא ברכה** מאת ה' לנו לעינים. מלך ביופיו תחזינה עינינו. שקט ושאנן וכאור החמה נרו יאיר שבעתים. ואם כה יאמר אלי כן דברת ישמח לבי גם אני להיות סניף קטן להאשל אשר ברמה פטיש החזק מזוקק שבעתים. האל ברחמיו יאי"מ ויראנו מתורתו נפלאות :

הצב"י **רחמים יוסף פראנקו** הי"ו ס"ט

יכולים הבנים להבריח את הבת אחותם שתלך ותודה ברצונם לעשות להם פ'ארג' על שמם בחלקה בפנקס הטאבו כי בלתי הודאה הן לא יהיה זכות לבנים בחלק הבית ואינם יכולים למכור ולמשכן כנגד חלקה ואת"ל שיכולים להכריחה שתלך ותודה ברצונם הנה נסתפקנו אם הבת אינה רוצה לעשות הודאה זו על שם הבנים בחינם עד שיפייסו אותה בממון אם יכולה בכך ואת"ל שצריך לפייסה בממון עד כמה הוא שיעור הפיוס :

עוד עמד השואל ושאל אם נתרצו הבנים והבת ביניהם בשיעור הפיוס וכתבו שטר בעדים באופן הפיוס שנתרצו בו אם יכולים הבנים לחזור בהם באומרם שגילו דעתם מכבר קודם כתיבת השטר שהם אנוסים. אם זה חשיב כדין מתנה דסגי לה גלוי דעת בלבד. הו"ד בעינן אונס גמור ושיכירו העדים באונסם כדין המכר יורנו המורה ושכמ"ה :

תשובה ידוע הוא דכל הפוסקים ז"ל ס"ל לא אמרינן דד"ד אלא בדברים שיש הנאה למלך וכאן אם הבת יורשת עם הבן ואם הבן יורש הכל מה הנאה למלך בזה. ופוק חזי מ"ש מרן ז"ל בב"י סי' שס"ט בשם מהר"י ישראל וז"ל ועוד שאין הסברה מכרחת שימכור המשכונות אלא נותנת לו רשות וכל שאינו מכריח אינו ד"ד. כי ד"ד הוא כמו לא ליכול אינים ארעא בלא אגרתא שהמלך מקפיד בכך וכ"כ בנמק"י בשם ר"י וכן דעת הרמב"ן וכו' עי"ש :

וראיתי להגאון ח"ס בח"מ סי' קנ"ב שכתב על נידון בעל שנתן בית לאשתו והעלה בערכאות על שמה ובשמתה עשתה צוואה בערכאות ושילקה בעלה מירושתו וחלקה נכסיה ליורשים וכתב וז"ל וטענתו הב' כיון שיורשי האשה מוחזקים לא ידענא אנה מלא וכו' והו לו יהיבנא ליה טענתיה מי החזיק ליורשים בקרקע הלא הקרקע בחזקת יורש דאורייתא הוא שבעל יהיה מן התורה או מדרבנן מ"מ עתה הוא יורש דאורייתא וקרקע בחזקתו ואילו אתו יורשי האשה ומחזיקים בקרקע חזקה ממש היו נקראים גזלנים ואטו עכשיו הואיל שהערכי הזה כתב קרקע על שמם יפה כוחם מחזקת. עלמא ראוי לנדותם עד שיסירו כח הערכי מן הקרקע הלז גם טענתו הג' הכל הוא דיש יד למלך בירושה מה ענין יד המלך לכאן. מה שהמלך נוטל כאחד מן היורשים זהו מחוקי ונימוסי מדינתו ויקח חלקו והוא שלו ועל השאר אנחנו דנים וזיכהו רחמנא לבעל בשלמא התם יש למלך חק דבר קצוב מכתיבת השטרות וגם כבוד מלכותו שיקראו השטרות על שמו על כן אין קרקע נקנית אלא בשטר ואם היו קונים בקנין אחר יתבטל חק המלך וכבודו אבל הכא לעולם יקח המלך חלקו ומאי איכפת ליה אם היתה לבעל או לשאר יורשים. על כן לא ראיתי בוש מתש בטענות אלו וכו' עכ"ד עי"ש. והם דברים פשוטים וברורים ועיין להגאון חיד"א ז"ל בספר טוב עין סי' י"ז אות ד' בטוען טענה כזו וז"ל ועוד דהא דאמרינן דד"ד הוא שבך גזר ואם לא יקיימו גזרתו ריב לו עמהם אבל הכא ודאי לא איכפת ליה עכ"ל יע"ש :

ודע כי אעפ"י שבאמת מצינו לכמה פוסקים קמאי דס"ל אמרינן דד"ד בכל גוונא ואפי' בהיכא דליכא הנאה למלך עכ"ז לא יועיל זה לדידן לומר שתאמר הבת קי"ל כוותייהו דהא אנן קבלנו הוראת מרן ז"ל והוא פסק בח"מ סי' ס"ח סעי' א' כהרמב"ם ודעימיה דסברי מרנן שטרי מתנות והודאות ופשרות הנעשים בערכאות הרי הם כחרס ע"ש. וכתב מרן ז"ל בב"י בביאור דעת הרמב"ם ז"ל ודעימיה דטעמא דיהו הוא כמ"ש הרב המגיד ז"ל דאע"ג דקי"ל דד"ד ה"מ במה שהוא תועלת המלך אבל בדברים שבין אדם לחבירו אין דינו דין עי"ש. וכן עוד מצינו למרן ז"ל כתבו' בס' אבקת רוכל סי' פ"א שסמך על דברי הרב המגיד ז"ל הנז' בשתי ידים ותמה על דעת המורה להיפך בדעתו של הרמב"ם ז"ל וגם הרדב"ז בלשונות הרמב"ם סי' רי"ע הסכים שכן דעת הרמב"ם ז"ל יע"ש. וכתבו האחרונים ז"ל דמ"ש מורם ובכל מקום שמשפט המלך וכו' כשרים אפי' שטרי מתנות מכח ד"ד אין כן דעת מרן ז"ל וגם עוד עין רואה בב"י סוף סי' שס"ט מ"ש בשם מהר"ר יעקב ישראל ז"ל ע"ש נמלא דעת מרן ז"ל דאזלינן בתריה הוא כמאן דסבר דלא אמרינן דד"ד כי אם בדברים שיש בהם הנאה למלך. ועל כן לא תועיל בנ"ד סברת החולקים על זה יען דלדידן אין לומר קי"ל נגד מרן ז"ל וכ"כ הרב כפי אהרן ח"א סי' י"ד דף קס"ד ע"ב יע"ש :

ועוד בר מן דין הנה ענין זה דנ"ד שהוא דין ירושה שאני טובא מדין שטר מתנה וכיוצא דידוע הוא ממ"ש מרן ז"ל בב"י ח"מ סי' כ"ו מחודש ז' תשובת הרשב"א ז"ל במי שתבע את חתנו בערכאות שיחזיר לו מה שירש מאשתו ע"פ התורה משום דהכל יודעים שבאותו המקום הולכים בדיני הגוים וכל הנושא אשה כאלו התנה כן וכתב הרשב"א ז"ל מרורות על הדבר הזה ע"ש. ותשובת הרשב"א הנז' פסקה מור"ם ז"ל בהגה סוף סי' שס"ט ואעפ"י שמרן ז"ל לא הזכירה בש"ע הא הביאה בב"י לפסק הלכה דהא מרן ז"ל אפי' בשטרי מתנה פסק בש"ע כהרמב"ם ודעימיה דלא יועילו מטעם דד"ד בדברים שאין בהם הנאה למלך וכ"ש בענין זה שהוא עקירת דבר מן התורה מדיני ירושה ועי' להכנה"ג ח"מ סי' כ"ו הגהב"י אות כ' ואורח משפט הגהב"י אות ד' ועיין מוהרימ"ט ח"מ סי' וא"ו ות"ס ח"מ סי' קמ"ב יע"ש :

גם ידוע הוא מה שהאריך בזה הרב מהר"ס חזן ז"ל בס' נחלה לישראל והביא תשובת הרשב"א הנז' גם הביא דברי התשב"ץ ח"א סי' קנ"ח בענין זה דעקירת דבר מדין ירושה חשיב איסורא וליכא למימר דשרי מכח דד"ד. גם הביא דברי מהרימ"ט שהרבה להשיב אפו בכל כחו תצלנה אזנים משמוע קללות נמרצות אשר קלל הטוען ירושה שלא כדת מרע"ה ע"ש. גם הביא מ"ש הכנה"ג בח"מ סי' רע"ו הסכמה גדולה ונפלאה בכל אלות הברית וכו' ע"ש. גם הביא דברי הרב משא מלך שכתב ומפורש זה ימשך שכל מה שנהגו הסוחרים במשאם ומתנם קיימת אעפ"י שאין זה מן התורה ואפע"י שדין התורה להפך אין בקיום המנהג ההוא ביטול מצות התורה אלא שלא נעשה אותו דבר על אופן שגזרה תורה. ול"ד לביטול מצוה ולעקירת ירושה שהיא עקירת המצוה עכ"ד ועוד האריך הרב נח"ל הנז' והביא כמה פוסקים המדברים בענין זה ע"ש. והנה אעפ"י שנראה לנו שיש עוד הרבה פוסקים המדברים בענין זה שלא הזכירם הרב הנז' אין צורך להאריך להביא כל המדובר בזה. ורק נימא פוק חזי מ"ש פאר הזמן רבינו חיד"א ז"ל בס' יוסף אומץ סי' ה' תתימה לחיים על תשובת מר בריה דרבינא בהמסרב בדין ירושה עפ"י תורתנו הקדושה והלך לערכאות שכתב כמה חרמות ונדויים על זה רח"ל ע"ש בד"ק ועי' עוד להרב הגדול מהדד"פ במכתם לדוד ח"מ סי' ל"ו דף רמ"א מה שדיבר בזה כמתק לשונו יע"ש :

וא"כ השתא הספק הראשון ששאל אם יש זכות לבת בירושה מד"ד בזה"ז שהכל נקנה ונכתב בפנקס הטאבו המתוקן מאת המלך יר"ה אין כאן מקום ספק ואין

וראיתי להרב פ"מ בח"א סי' ס"ד דגם הוא ז"ל נשאל בנדון כזה שחתמו עדים ישראלים בחוג'יט של הערכ' וכו' וזיכה את האשה מתרי טעמי ואחד מהם מדין אודיתא וכההיא דאיסור גיורא וכו' דמאחר שחתמו עדים ישראלים ג"כ והודה לפניהם שפיר מהני כמו שיע"ש באורך. דמשם מוכח דהוי סייעתא למ"ש כת"ר זולת החילוק שכתבתי לעיל:

אך בזאת ראיתי בדבריו ז"ל שם שכתב וז"ל ואין לחלק בין הודאה דכ"ד שהיא הודאת בריא להודאה דאיסור גיורא שהיתה הודאת שכ"מ אין לחלק בכך וק"ל עכ"ל יעש"ב. וזו היא קושיא שלא זכר שר תשו' התשב"ץ ז"ל ח"ג סי' שכ"ה שכתב וז"ל ואף מתורת הודאה לא מהני שהרי הם מעידים וכו' ואף אם נודה שהודה בפניהם הודאתו אינו כלום משום דלא מהניא הודאה אלא בשכ"מ כההיא דאיסור גיורא בפ' מי שמת משום דדברי שכ"מ ככתובים וכמסורים דמו אבל בבריא לא מקנו נכסים בהודאה דאי מיקנו נכסים בהודאה לא היינו צריכים לתקן הקנאות אחרות ולא אשכחן בשום דוכתא דאמרי דנכסי נקנים בהודאה וכו' וההיא דפ' הנושא חייב אני לך מנה דמשמע דמהניא הודאה לא מוכחא דבחייב אני לך מנה ליכא הקנאה אבל הודאה דהקנאה לא מהנייא עד שיאמר בשטר שדי קנויה לך וכו' יעש"ב הרי להדיא דלא כמ"ש הר' פ"מ ז"ל וצ"ע:

איך שיהיה אתאן לנ"ד נראה ודאי דאין לנו אלא לומר דהדבר תלוי במנהג אם כנים הדברים דכך נהגו בעירו לאשר ולקיים שטר כזה גם עתה ד' רוחות שבעולם לא יזיזו אותו ממקומו:

ועוד זאת יתירה שהרי הכתובה יוצאה מתחת יד האלמנה ויש לה כח עפ"י דין תוה"ק לטרוף מכל נכסי בעלה ואף אם לקחה איזה חלק בקרקעות כפי חקי הממשלה יר"ה הרי היא יכולה לטעון שלא קבלה רק לסלק שעבוד מזונותיה כמ"ש לעיל ולא לאש' כתובתי דשטרך בידי מאי בעי וא"כ כל עוד וזמן שהכתובה יוצאת מתחת ידה מי הוא זה שיפקיע זכותה. ואפי' בכתב יד כתב בתשו' המיוחסות סי' כ"ב וז"ל וכל היכא דאיכא המנותא דמלכא דאינו יכול לטעון פרעתי דדינא דמלכותא דינא ויוכל לטעון שטרך בידי מאי בעי דאנן סהדי דכיון דאיכא המנותא דמלכא ואילו אפקוה בערכאותיהן גבי ביה ולא מצי למימר פרעתי אף הוא אי פרע לא הוה שביק שטרא בידיה וכו' ואל תתמה וכו' וכ"ש שהארץ כולה שלו ויכול הוא לעשות חקים לתקן הנהגת המדינה וכו' ואפי' ישראל תקנו והנהיגו בו בכמה מקומות ועושים מעשה בכל יום עכ"ל יעש"ב:

באופן למדנו מדבריו אלה ז"ל מפני שהשטר הוא חתום בחותם המלך אפי' שהוא כתב יד אינו יכול לטעון פרעתי כ"ש בנ"ד שהשטר כתוב בעדים וגם אלה המקאוולאאת שהכתובה לא נפרעה שהרי כתוב בפירוש שנתחייבו אחר חמשה חדשים לשלם לה בעד מוהר כתובתה הרי שלא גבתה כתובתה עדיין וא"כ יש להאלמנה כח ורבות לטרוף מנכסי עזבון בעלה בלתי מגרעת שהרי האלמנה הזאת לא באה בכח השטר של המקאוולאאת לבד להוציא מן היורשים אלא היא באה בכח הכתובה שבידה דלגבי שטר כתובתה ליכא שום רעותא ושום טענה המנגדת לה כלל. וא"כ כיון שאחותו שהיא היורשת מעכבת מלשלם לה כתובתה שורת הדין נותנת שחייבים ב"ד שבעירה לעשות עאלדיק לכתובתה ותלך ותגבה בכח ערכאותיהם ולית דין צריך בושש. וכנגד שטר כתובתה לא יש שום טענת אונס

ומודעא כלל זהו מה שעלתה מצודתי לפי קוצר השגתי כי הדין עם רחל הנז' בשאלה שחובה רמיא על ב"ד הצדק שבעירה לעשות עלדיק לכתובה אם ימאנו היורשים לשלם לה בעד כתובתה כמו שנתפשרו בשטר השבוי במקאוולאאת וכאשר כתב מני"ר שיחל"א שהדין עם רחל. וה' ברחמיו ינחני במעגלי צדק ללכת בדרכיו לעשות הטוב והישר.

וסמוך להתימה ראיתי בתשו' מהרא"ח ח"ב סי' ג"ן אחר שהביא העדיות מויניצייא ומאנקונא כתב וז"ל. איברא שמתוך דברי הריב"ש ז"ל סי' קמ"ב שכתב על דברי הרמב"ם היה נראה ששטר הפשרה עושה קנין. מ"מ אמרתי שיובן זה בשטר הנעשה אחר הפשרה שבזה יש סברא לומר דמהני אבל בקיום הפשרה שהסכים לפשר אין לנו עכ"ל:

מוכח מדבריו בשטר הפשרה עשה קנין. ולפי דרכנו ששטר זה דנד"ד הוא שטר פשר שנתפשרו ביניהם. וכבר ידוע פסק מרן ז"ל בסי' ר"ה דפשרה דינה כמכר הא ודאי פשוט דלא יוכלו לטעון טענת אונס או מודעא כ"א צריך שיכירו העדים באונסו כדין מכר באונס:

ופוק חזי תשובת הרשב"א ז"ל הביאה מהר"י טייטאצאק ז"ל בהסכמתו על תשו' מהרשד"ם ז"ל סי' רכ"ד שכתב בערכאות של גוים שדנין לפני השופט כדיניהם זה נקרא ערכאות אבל ממונה שנתמנה מאת המלך יר"ה לכתוב שטרות כפי נמוסי המלכות הוי ד"ד יעש"ב:

ובכן קם דינא דהדין עם רחל הנז' כנז' כאשר העלה כת"ר שי': וצור ישראל י"מ וימ"ן. וה' ברחמיו ינחני במעגלי צדק לעשות הטוב והישר.

הצעיר **יעקב שאול אלישר** הי"ו

בא סי' **יש"א ברכה** ס"ט.

הורו והודיעו לי שמע' כדיינים דהתם לא רצו לעשות צלדיק להכתובה ולא פירשו לי הטעם מאיזה סיבה לא שמעו לדברינו וחזרתי וכתבתי להם עוד פעם אחרת. וזה נוסח של הפס"ד ששלח לי מע' הרב הגדול ח"ק לישראל כש"ת כמוהר"ר יוסף חיים הי"ו סיוע ועזר לדברינו אלה:

שאלה מקדמת דנא היו כל הקרקעות נמכרים בשערי ישראל ולפעמים לחזק הדבר וליפוי כח יותר ירצה הלוקח שיכתוב לו המוכר חוג'יט בבית המשפט אצל הקאדי והנה בעתה כבר יצא מאמר מאת המלך יר"ה שלא יכתבו ולא יעשו מקנה וקנין הקרקעות בשערי ישראל ואפי' בבית המשפט אצל הקאדי לא יעשו שם אלא הכל נגמר ונעשה ונכתב אצל פקידי המלך יר"ה בפנקס הכ'קאני הנקרא טאבו ומשם יקחו שטרותיהם. ועל כן עמד השואל ושאל אם ראובן נפטר והניח קרקע שהיא כתובה על שמו בפנקס הכ'קאני והניח בנים ובנות וכפי חוקם הבנות יורשות עם הבנים. אם יש עתה בזה"ז זכות לבת בירושה מכח דד"ד כיון שעתה כל קנייני הקרקעות נגמר ונעשה בפנקס הטאבו שהוא ד"ד ולא נעשים בבית המשפט אצל הקאדי ולהכי י"ל שגם דבר הירושה נידון כפי ד"ד שיש חלק לבת בירושה ואת"ל כל כהאי גוונא שהוא דבר ירושה אסר מן התורה במקום ברא ברתא לא תירות אין אומרים בזה דד"ד. הנה נסתפקנו אם יכולים

הבן יכול להכריחה בחגם אא"כ ירצנה בכסף ורק הרצוי יהיה לפי ראות עיני הב"ד ושעור הריצוי לא שמענו קבלתו אלא רק מפי הר' מהר"א ז"ל שכתב עשרה למאה :

ואחר החיפוש ראיתי להגאון אחרון מהרי"ם ז"ל בשואל ומשיב מה"ת בח"ג בסו' התשובה דסי' ק"י דאזיל בשיטת מהר"י בסאן וז"ל שכתב הדין דין אמת ואין חיוב לתת תהימה בחנם והוא פשוט וברור יע"ש . וכ"כ ג"כ בשואל ומשיב תליתאה סי' ע"ד וסי' רס"ד ע"ש . ונמצינו למדין מדבריו הנז' שיש עוד גדולים ברבני אשכנז דקיימי כסברא זו דמהר"י בסאן שכן כתב לו השואל שמשמע מאיזה גדולים שהבנות אינם מחויבות לתת להם פטורין בחנם. ובא לשאול מן הגאון מהרי"ם אם זה אמת והשיב שזה אמת עי"ש וע"כ כיון דאיכא גדולים דקיימי בסברא זו אין להכריחה לכתוב בחנם אא"כ ירצנה ברצוי כסף :

ועוד ראיתי להרב הגדול מהרח"פ ז"ל בחוקות החיים סי' ע"ג דהאריך בענין ירושת הבנות וכתב שאין לומר קי"ל כסברת הר' ירמיה וכסברת הרב אדרת אליהו ריקי ז"ל ואין לבנות שום זכות לא משום מנהג ולא משום דד"ד כי אם בזאת מה שנהגו בקושט"א כפי מה שתיקנו הרבנים הרב מהר"י בסאן והר' אליהו רבא רבני מתא לתת לבנות עשרה למאה כדי שישבו הקריר ויבואו על החתום תקנה הגונה וישרה היא וכן ראוי לנהוג מכח התקנה שכן תקנו רבני העיר ומינה לא תזוע עכ"ל ע"ש הנך רואה שגם הרב מהרח"פ ז"ל שהוא אחרון מסכים בדבר הרצוי הנז' :

ואני אומר כי לסברת מהר"י בסאן ודעימיה יש סמך ממ"ש הר"ן ז"ל והביאו מור"ם ז"ל בהג"ה בח"מ סי' רס"ד סעי' ד' וז"ל וכן כל אדם שעושה עם חבירו פעולה או טובה לא יוכל לומר לו בחנם עשית עמדי הואיל ולא נויתיק אלא צריך ליתן לו שכרו ע"ש :

ולפי"ז כ"ש וכ"ש היכא שהוא תובע מעיקרא שכר טרחו ואומר לו שלא יעשה לו בחינם. אך באמת אין לו אלא שכר הראוי לו עפ"י השערת ב"ד וכמ"ש מרן ז"ל בסי' רס"ד סעיף ג' הניח שלו והציל את של חבירו אין לו אלא שכר הראוי לו והיינו שצריך לשער עפ"י הב"ד כפי דעת וכפי הזמן ועי' בזה בסי' רס"ד ועי' עוד סי' רס"ד סעיף ז' היה זה בא בכד של דבש וזה בא בקנקנים ריקנים ונסדק כד הדבש וכו' ע"ש :

מיהו אין להקשות מכל זה על סברת מהרימ"ט דס"ל שצריכים הבנות לכתוב לצורך הבנים בחנם מדין השבת אבידה והא הכא אמרינן עכ"פ צריך ליתן לבעל הקנקנים שכר הראוי לו כפי שומת הב"ד בשביל הטובה שעשה לו די"ל ס"ל למהרימ"ט הואיל ועשה לו הטובה בכליו שאני וכ"כ הרב רוח יעקב ז"ל אחר בכו' ספר לב שמח בסי' ס"ד עמ"ש הסמ"ע אבל שכר הטירחא ושכר דכליו צריך ליתן וכו' די"ל ע"כ לא אמרינן שנותן לו ש"ט אפי' היה בטל אלא כשהוא בכליו דאין דרך לעשות בחנם כמו המעבורת והקנקנים אבל במלאכת גופו כמו משיב אבידה דרכן לעשות בחנם כשהוא בטל ומשום הכי אינו נוטל כלום ע"ש ולהכי ס"ל למהרימ"ט ז"ל הכא שיכתבו בחנם דכאן הוא מלאכת גופם שהולכים לכתוב בפנקס הכ'קאי ברצון הבנים :

והנה בהיותי מתבונן בזה האיר ה' עיני וראיתי מ"ש הטור ז"ל בח"מ סי' ס' בשם בעל התרומות בראובן שהלוה מעותיו ללוי אך כתב השטר על שם שמעון ואח"ך תבע ראובן לשמעון שנכתב השטר על שמו שיחזור ויעשה לו שטר מכר אין כופין את שמעון דמצי אמר ליה לא יקרא דידך בעינא ולא זילותא דידך בעינא ולא עוד אלא אפי' אם הודיע לשמעון בשעה שכתבו על שמו שעל מנת כן כתבו על שמו שיחזור ויעשה לו שטר מכירה עליו אפי"ה אין כופין אותו שהרי לא עשה מעשה שיתקיים התנאי ביניהם ואעפ"י שהודה לו לעשות אינו אלא כמפליגו בדברים וחוזר בו ע"ש ועי' בהריב"ש סי' ר"ן וכתב מר"ן ז"ל בב"י שדין זה למדו הר' מגמ' דב"ק ד' ק"ב ע"ב ע"ש :

והנה דין זה פסקיה מר"ן ז"ל בשה"ע שם סעיף ט' בלי חולק וכתב מהרש"ל בים"ש סי' ל"ג והביאו הש"ך סעי' ל"ד שאם לא אמר טעמא דזילא ליה לעשות שטר מכר אז כופין אותו דכופין על מדת סדום דזה נהנה וזה אינו חסר ע"ש. והכא לפי סברת מהר"י בסאן שכתב שצריך ליתן לבנות שכר טורחם בעבור הכתיבה. א"כ גם בזה הדין הוא כך. דאע"ג דכופין אותו בהיכא דלית ליה טעמא עכ"ז יש לו זכות לתבוע שכר טרחו בעבור הכתיבה שכותב לראובן ובאמת רש"ל לא זכר דבר זה כי אם שכתב שכופין בסתם. וקשה לומר דלא נחת רש"ל להכי על כן נ"ל דרש"ל ס"ל כמהרימ"ט דאין לו שכר טרחו בזה דהוי כמשיב אבידה :

והנה באמת מדין זה יש ללמוד הלכתא רבתי לענין נידון השאלה דידן והוא כי ראיתי להרב פ"מ שהביא דברי הגמ' דב"ק הנז' ודברי בעה"ת והריב"ש בסי' ר"ן וכתב דלאו דוקא בשטר מכירה דמצי שמעון לסרב משום זילותא אלא גם אם יבקש ראובן ממנו שטר הודאה שיודה שזה היה מעיקרא של ראובן ונכתב על שמו בדרך אמנה. ג"כ שייך בזה האי טעמא דזילותא כי אחר שילא שם בעיר שהוא שלו אזי גנאי הוא לו שידעו העולם אחר שהוחזק על שמו דמעיקרא לא היה שלו ובן מנה נעשה בן פרס. ולא אמרינן דהוי זילותא דוקא במה שילא שמו בעולם שהוא מוכר קרקעות אלא גם בכהאי גוונא יש זילותא והאריך בזה עי"ש. והגאון מש"ל בפ"ב מה' שלוחין הביא דברי הרב פ"מ הנז' והקשה עליו ע"ש והר' נור העודה ה' שלוחין ד' קל"ב העלה דלא כהרב פ"מ ועי' חקק שלמה סי' ס' הגה"ט אות נ"ה ומטה שמעון סי' קפ"ד הגה"ט אות י"ב מ"ש בזה יע"ש :

וא"כ השתא יש ללמוד מכל הנז' לנידון השאלה דידן דאם הבן רוצה מן הבנות שיכתבו לו בפנקס הכ'קאי מכר שמכרו לו חלקם יש להם טענה לומר דאית להו זילותא בזה דהא ודאי אין לחלק בזה בין איש לאשה. ועוד דגם האשה יש לה בעל ויקפיד דמגעת לו הזילותא. והנה כתיבה של הודאה שיודו הבנות שמוריסם הורים הכל לבנים ואין להם חלק בזה הנה על הרוב כפי משפטם א"א לקבל הודאה כזאת . אך לכאורה נראה דיש לזה תקנה שיכתבו חלקם על שם הבנים במתנה ובזה לא שייך טעמא דזילותא :

איברא כפי הנשמע אצלינו מנימוס וחקי המשפטים שלהם שכל קרקע שהוא של שותפים א"א לתת אחד מן השותפים את חלקו במתנה לאחר מפני כי חלקו אינו מסויים ועומד בפני עצמו אלא הוא משותף בכל אמה ואמה מן הקרקע וא"א לקנות במתנה אלא רק חלק ברור ומסוים ועומד וחלק בפ"ע . אבל בתורת מכר אפשר להיות שמוכר חלקו המשותף עם אחרים ואעפ"י שאינו מסויים ועומד בפ"ע :

ואח"כ

ואין זו טענה כלל ואפי' אם כבר העבירו פקידי המלך את חלק הקרקע על שם הבת כפי דהם אין זה כלום וגזל הוא בידה ולא זכתה כלל ודבר זה הוא פשוט וברור כשמש :

מיהו כל זה שאנחנו אומרים הוא בקרקעות שהם אסתמלא'ק הנקנים ובאים מאיש לאיש אבל בקרקעות שקונה אותם האדם מן המלך בעצמו הנה באלה אפשר לומר שנוהג בהם דין דד"ד בענין הירושה מפני כי אלו הקרקעות הנקנים מאת המלך יר"ה אנחנו רואים שעשה להם המלך תכסיסים משונים הן מצד חלוקת הירושה הן מצד דברים אחרים וכיון דחלוקי' הם אפשר לומר זה הקונה הקרקעות האלה מאת המלך יר"ה אדעתא דהכי נחית לנהוג בהם כמשפט הקאנון של המלך בכל דבר ודבר וכל באי כחו בתר הני גרירי :

ועוד איכא טעמא רבא דאית לן למימר כאן דד"ד גם בדבר הירושה משום כי חלוקת הירושה שעשה המלך בקרקעות אלו יש בזה הנאה למלך שבאמת משום הנאתו שינה דין החלוקה הירושה ומשפטיה בקרקעות אלו ואדעתא דהכי הוא מוכר אותם ונזכיר אופן אחד לדוגמא כי כפי חקי המלך בקרקעות אלו הוא אם נזדמן שהבת ירשה קרקעות אלו ומתה בלא בנים אם יש לה בעל יורש אותה ואם אין לה בעל ולא אח ולא אם אז ירש אותה המלך ולא ירשו אותה שאר קרוביה שהם יורשיה בנכסים אחרים ועוד יש כמה נפקותא במשפט הירושה אשר יסד המלך בקרקעות אלו שהוא מוכר אותם ונמצא שבתכסיסים שיש בירושת הקרקעות האלה יש הנאה למלך ובעבור הנאתו יסד כן וכבר אמרנו דכל שיש הנאה למלך סברי מרנן דאמרינן בזה דד"ד ונראה שזה עדיף מאשר דד"ד דאמרינן בעלמא יען כי הקרקעות אלו הם היו של המלך בעצמו והוא מוכרם אדעתא דהכי והקונה נמי אדעתא דהכי נחית וצריך לעיין עוד בזה אך הואיל ואין דבר זה נזכר בשאלה הנז' לא נדבר בו פה :

ברם נשאר לנו לברר שאר הספקות הנזכרים בשאלה הנה מצאתי ראיתי בספר פני משה ח"ב סי' ט"ו שנשאל במי שמת והניח בן ובת ומנכסי עזבונו הניח חניות וכפי נמוסי הישמעאלים בחניות ברתא במקום ברא נוטלת שוה בשוה ועל כן במותו נכתבו החניות בפנקס המתוו'לי על שם הבן והבת באינתקאא'ל ר"ל שמזכות אביהם באו להם. אח"ך תבע הבן מן אחותו שתחזור ותעשה פ'רא'ג על שמו ר"ל שיסלקו שמה ויכתבו אותם על שם אחיה כפי דין תוה"ק שאין לבנות במקום בנים כלום והבת טוענת כי מכח דד"ד זכתה בחלק החניות הנכתב על שמה שכן פסק הר' ירמיה מורונגאטו ז"ל מכח דד"ד וכו'. והשיב הרב ז"ל כי הרב ירמיה ז"ל הנז' כל חכמי דורו חלקו על הוראתו הנז' ומחו לה מחא עוכלי בעוכלא שתתקע הדבר אמנם הרב הגדול מהר"ר יחיאל בסאן ז"ל הגם שהוא מהחולקים על הוראת הרב ירמיה הנז' מ"מ ס"ל דאין הבנות חייבות לחזור ולכתוב אותו החלק על שם הבנים היורשים באמת ואם על כל פנים הוא צריך הבן ההוא לכתוב נחלתו על שמו הנה הוא צריך לפייס את אחותו בזה כדי שתעשה פ'רא'ג כרצונו. אך מהרימ"ט ז"ל חולק גם על סברת מהר"ר יחיאל הנז' והוא מחייב את הבת לעשות פ'רא'ג את החלק הכתוב על שמה על שם אחיה הבן חנם אין כסף מדין השבת אבידה יע"ש :

והנה כעת לא יכולתי למצוא באיזה תשובה מתשובות מהר"י בסאן הנדפסים כתוב דבר זה וגם בתשובות מהרימ"ט לא מצאתי עדיין דבר זה אך מה בכך הנה גברא רבא ויקירא המסהיד עלה דמילתא הוא הרב הגדול פני משה ז"ל :

והנה נמצא כאן ג' סברות דאשונה היא ס' הר' ירמיה דס"ל זכתה מכח דד"ד וזו הסברא היא דחויה ומלבד מ"ש הרב פ"מ ז"ל שכל חכמי דורו חלקו עליו בהוראה זו ומחו לה וכו' הנה היא דחויה מכל אותם הדברים שכתבנו ורמזנו לעיל והסברא הב' היא סברת מהר"י בסאן ז"ל דס"ל דאין זכיה לבת כלל בירושה אפי' שכבר נכתב על שמה עכ"ז אין הבן יוכל להכריחה לעשות פ'רא'ג על שמו אא"כ יפייסנה בממון והסברא הג' היא סברת מהרימ"ט ז"ל דיכול להכריחה כפי הדין לעשות פ'רא'ג על שמו בחינם אין כסף מדין השבת אבידה:

ובאמת סברת מהרימ"ט נראית נכונה ואמיתית וטעמו ונימוקו עמו מדין השבת אבידה דמאחר שלא זכתה לה מה לה לעכב הכתיבה. וכן אזיל נמי הגאון ח"ס כסברת מהרימ"ט ז"ל וכאשר כתבתי דבריו לעיל. אך סברת מהר"י בסאן צריכה טעמא וגם אינו מפורש בדבריו בכמה צריך לפייסה ואולי גם אם יתן לה החצי לא תרצה. על כן נראה טעמו של מהר"י בסאן שיש טענה לבת שרוצים נמנה לעשות פ'רא'ג לבקש שטר בזה כמו ענין הקומיסיון שלוקח הפ'אטור ובודאי כוונת הרב ז"ל לומר שצריך לפייסה כפי ראות עיני הדיינים שבעירם :

וראיתי להרב הגדול מהר"א אלפאנדארי ז"ל בספר אליהו רבא בבו"ת אה"ע ד' ס"ח ע"ד שהביא דברי הרב מו"ז מהר"י בסאן ז"ל הנז' וז"ל ומעתה מה שהוסיפו עוד המורים ממ"ש מ"ז הרב מהר"י בסאן ז"ל דאין האחיות מחויבות להעביר הקרקעות על שם אחיהם בפנקס המותוו'לי וכו' הא נמי לאו מלתא היא דהבנות אין להם שום זכות בקרקע אביהם במקום שיש אחים ואם באו לכתוב הקרקע על שמם מקפחין את שוקן שלא יעשו כן אלא שאם הם בשב ואל תעשה והאחין צריכין עכ"פ לכותבם על שמם אז אין הבנות מחוייבות לקום בקום עשה לכתוב על שם אחיהם אם לא שירצו אותן ברצוי כסף הנה זאת היא תורת מו"ז הרב זלה"ה :

והנראה לי ברור מתוך תורתו שאם הקרקע שהניח אביהם לא נעשה אנתקאל על שם הבנות והאחים הכתיבוהו על שמם וכיתבו למותבאלי שאין להם אחיות אין האחיות רשאות להגיד למותבאלי שהם בנות המת ואם עשו כן ראוי לייסרן כמו גוזל את חבירו וכו' :

באופן שגם הרב מו"ז ז"ל מודה שאין לבנות שום זכות בקרקע אביהן כלל ועיקר והרי הם כנכריות בממון אביהם וכל מה שחייב מוז"ה להאחים לרצות את אחיותיהן אינו אלא מתורת שכר שכיר וכיון שכן בנדון כזה ראוי להב"ד לשום בכמה בנות ישראל מתרצות להעביר חלקיהן ויתן להן והנראה לפי השערתי שהוא בכמו עשרה למאה ממה שנוגע לחלקן עכ"ל ע"ש :

נמצינו למדין מדבריו דטעמו של מהר"י בסאן ז"ל הוא מתורת שכר שכיר והיינו כפי מה שהסברתי לעיל שהוא מדין הקומסיון שלוקח הפ'אטור. גם נראה מדבריו שדבר זה הוא משתער לפי ראות עיני הבית דין יכב"ץ והוא ז"ל עשה השערה עשרה למאה :

נמצינו למדין עוד דהר' מהר"י בסאן אינו יחיד בדבר הירצוי הזה אלא גם הרב מהר"א הנז' מודה כן. ולפי"ז אע"ג דמהרימ"ט ז"ל פליג וס"ל דצריכה הבת לעשות פ'רא'ג חנם אין כסף עכ"ז הבת יכולה לומר קי"ל כמהר"י בסאן ודעימיה דס"ל אין

הבן

ועוד אני השואל ראיתי בדברי הגאון ראש"ל יש"א ברכה נר"ו שהביא תשובת הרשב"א שהביאה מהרי"ט ז"ל בהסכמתו על תשובת מהרשד"ם סימן רכ"ד שכתב דערכאות של גוים שדנין לפני השופט בדיניהם זה הנק' ערכאות אבל הממונה שנתמנה מאת המלך יר"ה לכתוב שטרות כפי נמוסי המלכות הוי דינא דמלכותא יע"ש :

ואמינא מטיבותיה דמני"ר יצא לרחל טענה גדולה בכ"ד שלא תועיל המודעה אפי' אם תהיה שלימה כדינה יען ד"ד הוא כל דבר הנכתב ונחתם בפנקס המקאוולת אצל הממונה הנתמנה מאת המלך יר"ה לא יחול עליו טענה של מודעה ואונס כלל ועיקר וכמו שאין אנחנו דנים דין אסמכתא בדבר העשוי בנמוסי המלכות כן אין אנחנו דנים דין אונס ולכן אבקשה מאת כסא הדרת גאון ירושלים הרב הגאון ראש"ל **ישׁ"א ברכה** הי"ו להשיב תשובה נצחת על כל טענות אלו אשר סדרתי בזכותה של האשה רחל הנז' ותשובתו הרמתה מהרה תצמח ברב. עז ושלום :

כ"ד השואל המתקנא להציל עשוק מיד עושקו .

וזאת תשובתי אליהם

יום ד' לחו' אב הנחמות ש' אמת ליעקב.

שרי אלפים. לכבוד מע' רבני אלפין. ב"ד רבא אשר בעוב"י בבל רבתי יע"א אתה ה' תשמרם. וכבוד והדר תעטרם נסו"א.

רבנים נכבדים! יקרים וידידים!

לשמע אזן שמעתי אשר לא פללתי והאמת כי לא האמנתי שמע' כבודם לא רצו להסכים על הפס"ד אשר כוננו יד"ק מע' הרב הגדול ראב"ד מקודם הרב החרי"ף הי"ו והנה נפשאי ג"כ הסכמתי עמו והוספתי איזה סניפים וטעמים אשר לפי קע"ד הם אמתים ונכונים וברורים שחייבים מע' ב"ד הצדק הי"ו דהתם לאשר ולקיים הכתובה של האלמנה רחל ת"ם כדי שתגבה ואפשר במלאת הקפידה מקום לנוח אך? וכילד? אנחנו נגזור על כבודם? לזה אני אומר כי אדרבא לאידך גיסא עשינו זאת שיהיה לכבודם מענה כי הוכרחו לקיים גזרתנו לכבוד עקו"ת כי מציון תצא תורה וגו' ובזה יסכרו פי המנגדים להנז' ואם באמת יש לכבודם איזה סיבה לפו"ד על הדין ועל האמת נגד פס"ד ששלחנו. למה יחשו? ולמה לא ישיבו כהלכה? הלא עלינו לקבל האמת מפי אומרו קטון או גדול רב או תלמיד. סוף דבר לא אוכל להתאפק ממנוע שלא רצו להסכים לעוות צדיק להכתובה נגד פס"ד ששלחנו אשר שום מורה ושום דיין לא ירהיב עז בנפשו להפיל שפיר גזרתינו על פי הדין והיושר ועינינו ראתה פס"ד אשר כוננו יד"ק של הרב הגדול רב משרשיא בגולה ובנסתר רב הו"ד יוסף בסד"ר עליון הי"ו אודות האחים שחייבים ליתן איזה פיוס להבנות בכדי שיתנו תקריר לפני הטאבו חקאני וזה טעם סיוע ועזר לדברינו ולנ"ד. וכסברת הרב מהר"י בכאן ז"ל ואף שהרב מהרימ"ט ז"ל כתב דהאחות חייבות ליתן תקריר חנם אין כסף מדין השבת אבידה וכו' הוב"ד בס' פ"מ ח"ב סי' ט"ו וכבר מע' הרב יוסף עינינו הנז' האריך למעניהו ברוחב מבינתו אשרי יולדתו :

ובר מן דין זכורני וכמדומה לי שראיתיו בס' משנת ר' אליעזר ז"ל ח"ב שכתב על דברי הרב מהרימ"ט ז"ל ממ"ש הרב בש"מ למציעא ד' ל' שכתב וז"ל וי"מ דעשה דהשבה לא עדיף מיניה דאינו שוה בכל דהרי זקן ואינו לפי כבודו אינו נוהג. וגם בנשים משום דכל כבודה בת מלך פנימה והגם שהתוס' שאלו והרא"ש ז"ל לא ס"ל הכי כבר פירשו דבריהם שם הטעם משום דכל דבשלו דרכו ליטול בשל חבירו חייב להחזיר יעש"ב משמע דאם אין דרכו ליטול בשלו אינו חייב להחזיר בשל חבירו הרי להדיא דהנשים אינם חייבות בהשבת אבידה זולת אם תהיה אשה יוצאנית בביתה לא ישכנו רגליה משא"כ באשה כבודה שאינה חייבת לילך ליתן תקריר לפני הטאבו דאינה חייבת בהשבת אבידה וכמובן :

אתאן לנ"ד כל לגבי דידי התמיהא קיימת על מע' הרבנים ב"ד הצדק איך לא נתנו אזן קשבת לפס"ד ששלחנו בלי שום טעם ובלי שום סיבה מאחר שנתפשרו ביניהם ונחתם שטר הפשר לפני מאמור מקוואלאת חריר'י :

הלא עיניהם יביטו ויראו למרן ז"ל אשר אנו הולכים בעקבותיו וקבלנו הוראותיו מה שהאריך הרחיב הדברים בתשו' אה"ע סי' ו' ד' ן' לאשר ולקיים שטר שנכתב בסופר פוס'ליקו וסתר כל דברי המנגדים ובפרט כשיש מנהג דדמי להאיא דסטימותא והביא תשו' הריב"ש ז"ל יעש"ב וע' להרב מהר"י הלוי ז"ל סי' ע"ד והרב מהרשד"ם ז"ל בח"מ סי' ש"ד והרב מהריב"ל ז"ל בח"א כלל י"א סי' ס"ב והרב משפט צדק ח"א סי' ב"ן והרב בני שמואל סי' י"ב וכבר מלאתי אמורה בפס"ד דכיון שהכתובה יוצאת מתחת יד האלמנה מקוימת כדת וכהלכה דינא הוא שחייבים לשלם שני כתובתה עפש"א ואף אם יהיה להם שום טענה לומר שכתובה זו כבר היא פרועה או איזה טענה אחרת אפי"ה כבר פסק מרן בשלחנו הטהור ח"מ סי' פ"ב ס"ק יו"ד וז"ל הוציא עליו שטר מקוים והלוה טוען שטר מזויף הוא או שטר אמנה או שטוען חוב זה הוא רבית וכו' והמלוה עומד בשטרו וכו' וטוען הלוה שישבע ויטול אין שומעין לו אלא ישלם הלוה ואח"כ יטעון וכו' יע"ש. וה"נ טענת האם והבת נגד האשה רחל היא שכבר לקחה ארבע ידות יותר מכתובתה מקרקעות ותכשיטין וכו' שלא כדין ואם תחזיר כל הנז' אזי יפרעו לה כתובתה אחר שתשבע שבועת אלמנה כד"ת ועל טענה זאת אומרים לו ב"ד הצדק שלם ואח"כ תתבע מה שתרצה כדין טוען מזויף או רבית הנז' בש"ע כנז' וכמ"ש הרב שלטי הגבורים פ' שור שנגח את הפרה וז"ל אין ב"ד נזקקים אלא לדינו של תובע תחילה כיצד הרי שתבע ראובן את שמעון בשטרו שחייב לו מנה חזר שמעון ותבעו שיש לו בידו חפץ פ' או קרקע פ' אומרים ב"ד יפרע שטרו תחילה שאתה מודה בו ואח"ך תחזור ותתבענו בב"ד כמבו' בראיה א' ואם היה הנתבע תובע דבר הראוי לפרעון שטרו כגון שתבעו שאתה חייב לי כו"כ מטבע ממקום אחר הרי זה כאלו טוען שטרו פרוע והכל תביעה אחת ואם הוא טוענו שישבע לו לא יפרע זה בשטרו עד שישבע כמו שיבואר מזה עכ"ל:

הראת לדעת כי טענת האם והבת נגד רחל כנז' שתובעים שיש בידה קרקע או תכשיטים הוי כאלו טענו שטר מזויף או רבית והדין נותן שיפרעו תחילה ואח"ך יתבעו ממנה מה שירצו ודברים אלו של הרב שה"ג הביאם הרב קצות החשן גם בסי' פ"ב ס"ק וי"ו וכעת לא מצאתי חולק על זה. ועל כן טענה זו אינה על הכתובה עצמה כבודם יעשו לה צדיק בתנאי שאחר שתגבה כתו' תעמוד לדין עמהם ויטענו טענותם ויעשו כדין וכשורה סוף דבר אנא נפשאי במקומי אני עומד והגם כי מכיר

אני

(רמז)

וא"כ הבנות לפי מפשט א"א שהבנות יתנו חלקם במתנה להבנים מפני כי חלקם הוא מסופק אמנם גם לדבר הזה יש תקנה במשפט שיתנו את חלקם לבנים בתורת מכר ותוך כדי דבור יחזרו ויתנו מעות של המכר במתנה להבנים :

ואפשר לומר שבאופן זו אע"ג שהם עשו בתורת מכר לא זילא להו מלתא מאחר שנהנו המעות של המכר במתנה תכף ומיד דכ"ע ידעי שלא נעשית בדרך ההקנאה אלא בעבור לקיים ההקנאה כפי המשפט שלהם. כ"ן לי בדרך אפשר.

ומ"מ אנחנו למדין מכל הנז' דיש עוד טעם נכון לרצותם לבנות בדלי כסף אם ירצו הבנים לעשות להם העברה על שמם בפנקס הטאבו משום דאיכא בזה זילותא וא"כ יש טעם לשער שיעור פיוסם בהרווחה ודוק היטב.

העולה מכל האמור לעיל שיכולות הבנות לסרב עד שיפייסם בדמים וסך הפיוס הוא לפי ראות עיניהם של הב"ד שבעירם. ומשם הגדולים הנז"ל שמעינו שעשו הפשרה עשרה למאה מחלק המגיע להם :

והשתא ממילא נפשט נמי הספק האחרון של השואל שאם נתרצו הבנים והבנות ביניהם בסך ידוע בעד הפיוס יש לזה דין פשרה כיון שהם מחויבים בפיוס הזה ואין זו מתנה וידוע דקיי"ל פשרה דינה כמכר וצריך מודעה בעדים ושיכירו העדים באונס. ואין פנאי להאריך יותר בזה. והשי"ת יאיר עינינו בתורתו אכי"ר :

הצעיר **יוסף חיים** ח"ר **אליהו** ח"ר **משה חיים** יצ"ו.

אמר השואל הנה פסק דין הנ"ז נמצא פה עירנו כתוב וחתום מזה שנתים ימים ויותר ועתה העתקתיו אות באות והנני שולחו לפני הדרת גאון ירושלם הוא הרב הגאון הגדול רש"ל יש"א ברכה נר"ו שישים עיניו עליו ויסכים בלי ספק לדבריו וגם יגיד לנו דעתו דעת עליון בענין החילוק שיש לחלק מגלד דו"ד בין קרקעות שקונים מאת המלך יר"ה ובין שאר קרקעות האסהמלאך.

ואחר בטלה הסכמתו העליונה בכל הנז"ל עתה אדוני לו שמעני ואדברה וירוית לי בענין השאלה שנשאלה באשה אחת ממול כסא הדרת גאונו במעשה שהיה באחד שפתאום חלי"ש ולא הניח אחריו זש"ק כי אם אחות שמה דינה ואמו ששמה לאה. ואשתו שמה רחל. ועברו דו"ד בין האשה רחל ובין האם והבת היורשת בשטר התנאים והרלוי הנעשה ביניהם בעדים ונכתב ונחתם בפנקס הממשלה יר"ה הנקרא מקאוולת חרירי ועלתה הסכמת הגאון רש"ל נר"ו והרב הגדול חרי"ף נר"ו לאשר ולקיים השטר לפו"ד ובאשר מפורש בד"ק :

ועל דברת האם לאה ובתה דינה היורשת מגלד טענה של אונס גם בזה כתב הגאון רש"ל דברים לסתור טענה זו וגזר אומר שהב"ד צריכים לעשות תלדיק לשטר כתובה של רחל כדי שתתבע בו וכו' וכנז' בד"ק .

ועתה אני השואל חדבות באתי להגיד לסתור טענת האונס של האם והבת היורשת אחרי רואי שהעלה הרב הפוסק נר"ו בפסק הנז' בהבנות העפ"י שאין להם ירושה מכח דו"ד עכ"ז צריכים הבנים לפייסם בדמים אם ירצו מהם לכתוב בפנקס הטאבו להעביר חלקם על שם הבנים אחיהם. והעלה אם נתרצו ביניהם בסך ידוע שיש לזה דין פשרה שהיא כמכר דבעינן מודעא באונס גמור ושיכירו העדים באונס. והשתא אמינא לפ"ז גם הכא בנ"ד לא סגי בגלוי דעת אלא בעינן מודעא באונס גמור ושיכירו העדים באונסם יען כי מה שלקחה האשה רחל חלק בקרקעות שקנה בעלה מאת המלך יר"ה הנה זה הוא שלה ע"פ חוקי המלך יר"ה ולאו בנזלנותא אתו לידה דלא דמו קרקעות אלו הקנויים מאת המלך יר"ה לשאר קרקעות וכמ"ש ומפורש בפסק הנז"ל של הרב הפוס' נר"ו שכתב שיש לחלק בין דא לדא ומה שלקחה לה תכשיטין שלה שהיו בידה גם בזה יש לה טענה מן הדין לטעון שבעלה נתנם לה במתנה חוץ מסכי כתובתה ואין לדינה היורשת עליה רק אלא שבועה שנתנם לה במתנה גמורה חוץ מסכי כתובתה. גם על כתובתה עצמה אפי' שבועה אינה צריכה כי מת בעלה פתאום ברגע אחד. והיורשת היתה רוצה שתעביר לה רחל על שמה כל חלק המגיע לה בדין הגוים בקרקעות האסהמלאך של בעלה מה שירש ומה שקנה מאחרים ואע"ג דרחל אין לה בזה חלק ירושה כפי דת תורתנו הקדושה עכ"ז לפ"ד הפסק הנז"ל אין היורשת יכולה להכריחה לכתוב לה חלקה בפנקס הטאבו כי אם עד שתרגנה בדמים והנה הם כבר נתרצו ביניהם ונתפשרו באופן זה שתתן היורשת לרחל את האחר הנזכר בתנאי השביעי וגם תמחול לה השבועה ודו"ד שיש לה מגלד התכשיטין שלה ועי"כ מחויבת רחל להעביר חלקה בקרקעות הנז' על שם היורשת נמצא מה שנתנה היורשת לרחל את האחר הנז' ומה שמחלה טענותיה בעד התכשיטין אין זו מתנה אלא זו פשרה וכיון שהיא פשרה דינה כמכר וצריך מודעא ואונס גמור ושיכירו העדים באונסם וא"כ כל עוד שלא נמצא ביד היורשת מודעא שלימה אינה יכולה לסתור שטר הרלוי ומחויבת לעשות פ'רא'ג בחצר הנז' לרחל לקיים תנאי השביעי וגם לשלם לה סך כתובתה במושלם :

זאת ועוד אני אומר אפי' אם תאמר היורשת שיש לה מודעה גמורה עכ"ז הב"ד יכב"ן צריכים לעשות לה תלדיק לשטר הכתובה שכן ראיתי להרב הגאון רהש"ל יש"א ברכה נר"ו שכתב ועוד זאת יתירה שהרי הכתובה יוצאה מתחת יד האלמנה ויש לה כח וכו' וכו' וא"כ כל עוד וזמן שהכתובה יוצאה מתחת ידה מי הוא זה שיפקיע זכותה עכ"ל נר"ו :

וכתב עוד וא"כ יש להאלמנה כח ורשות לטרוף מנכסי עזבון בעלה בלתי מגרעת שהרי האלמנה הזאת וכו' וכו' לא יש שום אונס טענה ומודעה כלל עכ"ל נר"ו :

ואני השואל אומר מטיבותיה דהגאון רש"ל בחידש לנו טענה זו הפתח נפקא לה זכות גדול להאשה רחל הנז' מכח דברי הפסק הנז"ל דהפתח רחל היא אומרת מה שאני מחזקת בחצר הנז' בתנאי הז' ויושבת בו ומה שאני מחזקת בתכשיטין שלי אין זה בשביל סכי כתובתי אלא הוא בשביל הפשרה שפשרנו בינינו בעבור מה שנתחייבתי להעביר על שם היורשת את חלק המגיע לי בקרקעות האסהמלאך ואם יש ליורשת דו"ד עמי על זאת אני מוכנת לדון עמה בכל עת שתרצה לדון בפני ב"ד או שלא בפני ב"ד ואין זה נוגע לכתובתי ולכן בלי שום תפוגה הב"ד יכב"ן צריכי' לעשות תלדיק לשטר כתובתי כדי שאתבע בו את היורשת :

ועוד

מיוחדת לעצמה ועכ"ז דימה אותו מהרשד"ס ז"ל לאיש ואשתו שלוו יען בא המשכיר שהוא הבע"ח לגבות ממנה וכבר ראיתי לה' אהל יצחק ז"ל בחדושיו על הרמב"ם ז"ל בד' כ"ך ע"ד שחלק על מהרשד"ס ז"ל ולא מטעם זה אלא מטעמים אחרים כמו שיר' המעש"ב. פוק חזי להרב החסיד קהלת יעקב אלגאזי ז"ל בד' מ"ז שהאריך הרבה בפלפולו לפי רוחב בקיאותו והעמיד דברי מהרשד"ס ז"ל כמו שיעש"ב. והרב כנה"ג ז"ל בח"מ סי' שי"ב הגה"ט אות ה' ובאה"ע סי' ק"ב הביא דברי מהרשד"ס ז"ל בלתי חולק יעש"ב ולא עוד אלא שבסי' ע"ז הגהב"י אות מ"ד הביא דברי בעה"ת ז"ל בשער מ"ד דכתב דכדי שלא תוכל האשה לומר נח"ר עשיתי לבעלי צריך אחד מג' תנאים או שקנו מידה תחילה. או שקבלה אחריות או שבאו מעות המלוה בידה וכו' וכתב בשער מ"ו דהרמב"ן ז"ל לא הסכים בזה וכתב ע"ז הרכנה"ג שה' בעה"ת ז"ל ביטל דעתו נגד הרמב"ן ז"ל וסייס בדבריו הכנה"ג וזה נ"ל לד' מהרשד"ס ז"ל בח' אה"ע סי' קפ"ג עכ"ל יעש"ב. והיא תשו' מהרשד"ס ז"ל הנז"ל ועי' להגאון חיד"א ז"ל בס' חיים שאל סי' י"ב אות ג' שתי' לקו' שהק' על דברי מהרשד"ס ויש לי מה להאריך ולפלפל בכל דבריהם אלא שאין הפנאי מסכים עמי כתבתי בקיצור נמרץ בסירוגים :

ועינא דשפיר חזי להגאון רע"ק איגאר ז"ל בתשו' בח"א סי' קל"ג שנשאל כעין מה שנשאל ה' מהרשד"ס ז"ל ונשא ונתן בדין חצרו של משכיר אם קנה מדין חצרו כמו שפלפל ה' מהרשד"ס ז"ל והעלה דל"ע לדינא דיען חלוי במחלוקת הפו' ז"ל יעש"ב :

סוף דבר לפקע"ד אמינא דאין לנו לזוז מד' מרן ז"ל דאתכא דידיה קיימינן וכוותיה עבדינן וחייבת האלמנה לשלם חצי החוב מכתו' כמו שנתחייבה כאמור ולא עוד אלא ראיתי לה' בית יהודה עייאש ז"ל במנהגי ארג'יל דיני שכירות סי' ה' שנוהגין לגבות מכתוב' שכירות הבית כדין איש ואשתו שלוו וכו' גם אם נשאה אשה באמצע השנה היה רבו ז"ל מחמיר שיגבה השכירות מכתוב' אף השכירות שמתחלת השנה כיון שהיה בדעתו לישא אשה הו"ל כאלו דרה עמו בבית מתחלת השנה יעש"ב. ועי' בס' חוקות החיים ז"ל כוס"י ע"ו שפסק להפך ולא זכר לדברי ה' בית יהודה ז"ל הנז"ל ועי' בס' זכו"ל ז"ל בח"מ ח"א באות שין שהביא דינו של מהרשד"ס ז"ל להלכה ועי' בס' משכנות הרועים אות ד' ס"ק י"ג ועי' בס' גנזי חיים מערכת שין אות כ"ו ועי' בס' ישרי לב מערכת שין אות ה"א כולם פה אחד השכימו לדברי מהרשד"ס ז"ל מדין איש ואשתו שלוו וכו' :

ואולם כך דייקינן שפיר מלינן לד זכות להאלמנה והוא דעינינו הרואות דהמלוה לא סמך על השטר עיסקא שכתבו איש ואשתו בלבד אלא שגם כתב לו כמביאלת וגם עשה לו משכון בעאבו בעש"ג לשם המלוה ובכה"ג דחזינן בפירוש דלא סמך המלוה על השט"ע שכתבו איש ואשתו אפשר דגם מרן יודה שהיא פטורה :

ומנא אמינא לה ממ"ש הר"ן ז"ל בפ' שני דייני גזרות ובפי' לנדרים ד' ל"ג ע"ב על מתני' דמי שהלך בעלה למדה"י ועמד אחד ופרנס את אשתו דקי"ל כחנן דהניח מעותיו על קרן הצבי וכו' הביא דברי הרשב"א ז"ל וכתב עליו ודבריו אינם נחוורים לדעתי דנהי דהכי מוכחי וכו' מ"מ המפרנס את אשת חבירו כתס לחנן אבד מעותיו משום דנהי דלאו בתורת מתנה קעביד מיהו כתמא זה אדעתא דבעל נחית ולא אדעתא דידה שכבר הוא יודע שאין לאשה זו נכסים שיהא נפרע ממנה אלא מבעלה ולא מסיק אדעתיה שתתחייב היא כדי שתוכל לגבות מבעלה ולהגבותו דלאו כ"ע דינא גמירי אלא כתמא אדעתא דבעל נחית וכו' יע"ש בדבריו בהורך וגם בכתובות ג"כ האריך בסברא זאת יע"ש. והשתא תקשי להבין דבריו דאמאי לא מסיק אדעתיה לגבות ממנה כשהאלמן ותתגרש מאחר שנתן מעות בידה לפרנסתה אלא בהכרח נ"ל דכונתו דאמדינן דעתו דמלוה כשעמד ופרנסה דודאי לא עביד אדעתא דידה אלא אדעתא למגבי מבעלה דוקא ולא ממנה והמטו"ל אף כשתתאלמן ותתגרש היא פטורה וגם הבעל פטור מהטעמים המפורשים שם דאמר חנן הניח מעותיו על קרן הצבי. וא"כ דון מינה לנ"ד שעינינו רואות שהבעל עשה הקרקע שלו בעש"ג וכתב כמביאלת בחת"י לבדו הורה דהמלוה אדעתא דבעל דוקא קעביד וזה שכתב בשטר עיסקא איש ואשתו אפשר דהולך ליקח חתימתה וחיובה כדי שלא תתבע אותו בדינינו אחרי מות בעלה ולהורות שכבר סילקה שעבודה מהקרקע אבל לא אדידה קא סמיך דידים מוכיחות הויין שלא בטח לבו אלא על הטאבו והכמביאלת ובכן לד' הר"ן ז"ל אפשר לומר דאינה חייבת האשה לשלם מכתו' וכן יש לדקדק מדברי מרן ז"ל שכתב דאם בעלה קיים נאמנת במגו דפרעתיך באופן דיש לד לפטור את האשה ולהאמינה אף אנן נימא דפטורה בטענה דלא סמך עלה המלוה אלא על הבעל מאחר דאיכא הוכחה גמורה וכמוכן. אבל עפ"י הדברים הללו תמיה לי מלתא טובא על מה שראתה עיני להרב חוקות החיים ז"ל בסי' ע"ו דהביא תשו' מהרשד"ס ז"ל הנז"ל שכתב שיגבה המשכיר השכירות מכתו' האשה וכו' והקשה עליו מדברי הר"ן הללו שהבאתי לעיל בקו"ח דהשתא ומה. התם גבי אשה שהלך בעלה למדה"י ועמד אחד ופרנס את אשתו שלקחה המעות בידה אפי"ה היא פטורה כ"ש שכר דירה דהבעל לקח הבית לדור בה עם אשתו וכו' והניחה בצ"י יעש"ב. ולדידי תימה דמה ענין שמיטה אצל הר סיני דהתם שאני שכבר פירש דבריו הר"ן ז"ל דזה שעמד ופרנס את האשה אדעתא דבעל קעביד וכו' ואמטו"ל פטורה האשה דהוי כאלו אמר בפירוש שהוא מלוה להבעל דוקא דהכי אמדינן דעתיה משא"כ בנ"ד ששניהם איש ואשתו שכרו הדירה והניחו המטלטלים בחצרו מה"ת שלא יהיה דינו שוה לשנים שלוו דחייב כל אחד לפרוע החצי באופן שדבריו ז"ל צ"י ודוק :

איך שיהיה מלינו לד זכות להאלמנה דנ"ד לד' הר"ן ז"ל במכ"ש דאילו הר"ן ז"ל באומדנא דאמרי' דאדעתא למגבי מבעל קעביד בלתי שום הוכחה והיא פטורה כ"ש הכא דאיכא הוכחות ברורות דאדעתא למגבי מבעל קעביד וכאמו"ל :

אך כל זה כתבתי לא להלכה ולמעשה יען לא נשאלתי מב' הצדדים ולא מב"ד הצדק זולת מכבודך בבקשת ממני אחוה דעי כתבתי בקיצור נמרץ בסירוגין ומה יקרו דברי הרב אורים ותומים ז"ל בסי' ע"ז בדין זה שאחר שהביא דברי הלבוש ז"ל והסמ"ע וש"ך ז"ל כתב וז"ל ויש ליישב בדין זה ואין בזה אלא כפי ראות עיני הדיין עכ"ל יעש"ב. וגם הנא נפשאי אמינא דהדבר מסור למע' הדיינים כאשר יראו ברוחב תבונתם כן יעשו והיה ה' עם השופט וד"ב כ"ד נא"ה המעתיר לצורי שלא נכשל בדבר הלכה. ולפי רובי תלאותי לא באתי בארוכה :

הצעיר **ישׁ"א ברכה** ס"ט

אני את מקומי מ"מ כיון שלא הודיעו טעם למניעתם וסירובם לקיים פס"ד שכלחנו הנני גוזר **בכח ירושלם עה"ק** שיקיימו מע' ב"ד הצדק העי"א את הכתובה ולעשות צדיק כדת של תורה תקותי שאמלאי כה יעשו לקיים **גזרתנו** זאת בלתי מגרעת. ואם יש להם מה להשיב כבר מלתי אמורה כי עלינו לקבל את האמת ואת והב בסופה וד"ב לרבנים שכמותם. הרב גדולתם. בחלריהם ובעירותם. כנה"ר וכנא"ה מוקירם ומכבדם באמת ויושר :

הצעיר **יעקב שאול אלישר** הי"ו

בא סי' **ישׂ"א ברכה** ס"ט

סי' ט"ו ה' כתובות

(ושייך לח"מ ה' גביית חוב)

מאר"ץ יע"א

שאלה ראובן נלב"ע וחלי"ש והניח אחריו אלמנה ושתי בנות מאשה אחרת והניח עזבון מטלטלי' ובית וחנות אחת וחצר בכסף שש מאות לירא"ס ויצא עליו כתובת אלמנה הנז' בכסף שלש מאות לירא"ס וגם יצא עליו שטר עיסקא ושו' בכסף מאתים לירא"ס אכן השטר הנז' כתוב בו איך בפ"ע הח"מ הודו כו' ראובן הנז' ואשתו לאה שקבלו משמעון סך מאתיים לירא בתו' עיסקא ושעבדו לו לשמעון הנז' את כל כללות החצר הנז' וחנות הנז' באפותיקי מפורש וכו' גם לבטחון החוב הנז' כתב לו ראובן לשמעון כמביאלא"ת גם משכן לו את החצר ואת החנות בטאבו בעש"ג והן עתה באו ב"ח הנז' ואלמנה הנז' לגבות כל אחד חובו האשה את כתובתה שהיא בכסף שלש מאות לירא וב"ח את חובו שהוא בכסף מאתים לירא"ס והיורשים השיבו להאשה הנז' שמקודם יגבו לב"ח את חובו מכללות עזבון הנז' והנשאר יתנו לה מאתים ליר' מהם דוקא ויגכו לה מסך כתובתה מאה ליר' שכן פסק מרן ז"ל בח"מ סי' ע"ז סעיף יו"ד איש ואשתו שלוו מאחד היא חייבת לפרוע החצי מכתובתה וכו' והיא השיבה להם הגם שפסק מרן כן מ"מ כבר כתב הרב בעל הלבוש והביאו הסמ"ע והש"ך דהיינו דוקא במקום שנושאין ונותנים הנשים בממון בפ"ע אבל במקום שאין נושאין ונותנין הנשים בפ"ע אין הבעל ויורשיו נפרעין ממנה והיא נאמנת לומר שכל הממון לקח הבעל תחת ידו וא"כ צריכה היא שתקח כתובתה מושלם שהיא בסך ג' מאות ליר' והיורשי' השיבו לה שלא כתב בעל הלבושים כן אלא אם פרעו הם או אביהם לבע"ח את כל החוב והם רוצים לנכות לה מכתובתה החצי ע"ז קאמר בעל הלבוש שהיא נאמנת לומר הממון לקח הבעל תחת ידו ונשארים היורשים הם בעצמם בעלי חובה אבל בנדון שלהם שעדיין לא פרעו לבע"ח שום דבר מחויבת היא לתת לו החצי מאצלה כמו שפסק מרן ז"ל בהתחלת סימן הנז' שבעל חוב שהלווה לשנים ויש לו לשלם גובה כל החצי שהוא מוטל עליו ויתכן שהיא לקחה חצי החוב הנז' והוציאה אותם או פרעה חובותיה שיש עליה מקודם שתנשא והאלמנה השיבה להם כיון שהכמביאלא"ת כתב אותם בעלה לבדו עליו וגם עשה לבע"ח הנז' משכון בטאבו הוי כאלו הודה בעלה שהחוב הנז' עליו לבדו והוא קבל המעות כולם והיא כתבה שמה בשטר עמו כדי חיזוק. והיורשים השיבו לה מה שכתב הכמביאלא"ת בעלה עליו לבדו אין ראיה דאיכא למימר אין דרך לחתום אשה בכמביאלא"ת כיון שלא יש לה קרקעות ולא שום נכסים וגם בעלה מאמין ממנה מחמת שהחצר והחנות הנז' הם על שמו לבדו בטאפו ואם נתן שום דבר מחלקה יגכה לה מכתובתה והמשכון שמשכן בטאבו זה אינו פרעון אלא לבטחון והעיקר הוא השטר ומה גם שלכאורה דברי הלבוש הם נגד מרן ז"ל שפסק בסתם איש ואשתו וכו' ולא חילק בין הנשים שנושאין ונותנין לשאינן נושאין ונותנין בפ"ע על הכל יורנו המורה הדין עם מי ושכמ"ה :

כ"ד הקטן **ראובן אנקונה** ס"ט

וזאת תשובתי אליו

רוב שלום עד בלי ירח לכבוד מע' הרב השלם כש"ת **ראובן אנקונה** נר"ו יאיר לעד נסו"א.

חכם עדיף!

שאלתך הגיעני לנכון הוך מכתב ידי"ן רש"ה הי"ו מזה זמן ואחר עד עתה לפי רובי טרדותי ותלישות מאור עיני כי הנה נא זקנתי ושבתי. וגם כי לא נשאלתי מב' הצדדים וידוע כי לא נכון להשיב לצד אחד. ואולם אחוה דעי לא למעשה כי שלי"ת יש אלד'ים שופטים בהר"ן והמה ידינו לפי ראות עיניהם. והנה ידוע דאנן בדידן קבלנו דעת מרן ז"ל והוראותיו ואזלינן בתר עקבותיו ובפרט דבנ"ד כבר מפורש בשאלה דהמלוה הוא התובע חובו ובזה לא פליג הרב הלבוש ז"ל רק היכא דהבעל או יורשיו פרעו לב"ח ובאים לגבות החצי מהאלמנה דבזה לדעתו נאמנת לומר הבעל לקח כל המעות אבל לא לגבי הבע"ח עצמו :

ואתה החזה להרב שבות יעקב ח"א סי' קנ"ה הביא דברי הלבוש ז"ל לחלוק ע"ד מרן ז"ל וכתב להוסיף על דבריו והביא תשו' הרמב"ן המיוחסות סי' ל"ו בנשאל ביעקב ואשתו שמכרו כרם אחד בעד סך מאתים זוז וכו' ובאו היורשים לנכות מכתו' הסך מאה זוז שכבר קבלה מדמי הכרם וכו' והשיב הרמב"ן ז"ל דהדין עם האלמ' וכו' יעש"ב. ואחרי בקשת אלף מחילות לא שלטה עינו בדברי מור"ם בהגהת באה"ע סי' נ' ס"ק י"ז שכתב וז"ל אשה שהודית שחייבת עם בעלה צריכה לשלם ואינה יכולה לומר נח"ר עשיתי לבעלי דלא אמרינן הכי אלא בנכסים שמוכר עכ"ל והביאו בשם ב"י בשם הרמב"ן ז"ל יע"ש הרי דלדעת הרמב"ן יש חילוק בין מוכר שמכרו שניהם להיכא שלוו שניהם ומאי ראיה מייתי מתשו' הרמב"ן ז"ל הנז"ל ועי' עוד לה' שבות יעקב ז"ל ח"ב סי' ק"ן באורך ואולם אנן בדידן אין אנו יכולים לזוז מדברי מרן ז"ל וכאשר ירדוף הקורא בתשו' מהרשד"ם ז"ל בח' אה"ע סי' קפ"ג בנשאל בראובן ואשתו שהיו דרים יחד בבית המשכיר ולא הספיק ראובן לשלם שכר הדירה ומת וחלי"ש והאלמנה רוצה לגבות כתובתה מהמטלטלים אשר אתה בבית והמשכיר תובע דמי הדירה מכתו' האלמנה וזו הלכה העלה דחייבת האלמנה לשלם שכירות הדירה מכתו' ובכלל הסניפים כתב דדמי הך דינא למ"ש הטור והש"ע בח"מ סי' ע"ז ס"ק יו"ד באיש ואשתו שלוו שחייבת האשה לשלם החצי ואם אין נכסים להבעל כלום חייבת היא לשלם הכל יעש"ב [ומה שיש להעיד בדברי מהרשד"ם ז"ל שם כבר ראיתי להרב פנים במשפט הנד"מ בסי' ע"ז שעמד על דבריו יע"ש] הנך רואה בעיניך קורא נעים שהדירה היו דרים שניהם יחד איש ואשה ולא היה לה דירה

מיוחדת

ע"ש בדקכ"ה שהאריך ועיין למני"ר בתשו' בספר פאת השדה ביו"ד סכ"ב :

ועתה קשה דא"כ פסקי הרמב"ם סתראי נינהו דהתם גבי קונם יין פסק דלא כר"י דלא אזלינן בתר אומדן דעתו ואילו הכא גבי מלה פסק דאזלינן בתר אומדן דעתו ונראה לחלק בין מלה דהוא מצוה דאורייתא דאמדינן דעתיה ואמרינן אדעתא דהכי לא נדר לקונם יין דהוי ד' כוסות דרבנן. רק מ"ש הרב שרשי הים שכן הוא דעת מרן בכ"מ בס' הרמב"ם ז"ל דוחק לומר להמעיין שם ותו הרי הטור ביו"ד אייתי הירוש' כמות שהוא וס"ל דאפי' שמתא חייל השבועה אפי' לר"מ ולא אמרינן אדעתא דמצוה לא נשבע א"כ בנ"ד אין שום ראיה לנ"ד דנימא אדעתא דמצות פו"ר לא נשבע :

איברא דאכתי י"ל דש"ה גבי קונם יין עד שיהא פסח שפי' עד שיעבור פסח הרי דפי' ולעולם אסור אפי' ביין מצוה כמ"ש הרמב"ן בפסקיו א"כ בנ"ז שלנו שבעת נישואין לקיים מצות פו"ר מיהדר לקיים מצות פו"ר. והא ראיה דהטיל תנאי אלא א"כ שהתה עמו יו"ד שנים וכו' לא אזלינן אחר פשיטות דבריו לגמרי אלא אזלינן אחר כוונת דעתו דגברא בעי בני וכל כי עדיין לא ילדה זו"ן אכתי זכותיה בקופסתיה ליש"א ולקיים מצותו. ועיין להגאון מח"א ז"ל הלכות שבו' ס"ב כתב בנדון דידיה דאדעתא דהכי לא יסדו מתקני המנהג אפי' במקום מצוה עש"ב. ותו דהכא נ"ד דמי טפי למתניתין דהתם היה מסרב בחבירו שיאכל אצלו אמר קונם לביתך שאיני נכנס טיפת צונן שאיני טועם מותר להכנס לביתו ולשתות ממנו טיפת צונן שלא נתכוון זו אלא לשום אכילה ושתיה. וכן פסקו כל הפוסקים. ועיין להרב מהר"י בסאן בתשו' כי הובאה בתשו' מהרימ"ט ח"א סי' נ"ד על מי שבתוך כעס קבל עליו נזירות שלא יכנס בבה"כ זה וכתב שכל כונתו שלא יכנס בתורת חבם. אבל בתו' יחיד יכול ליכנס ודמי להא שהיה מסרב בחברו שיאכל אצלו וכתב עוד שלדעת הרא"ש יכול ליכנס אפי' בתורת חבם ומני"ר המחבר פליג עליה בחדא שאינו יכול ליכנס בתו' חבם אפי' לדעת הרא"ש. אמנם במאי דיכול ליכנס בתו' יחיד הואיל ולא היתה כוונתו אלא שלא להיות חבם בזה לפי שיטת ההלכה הדין עמו אם היה הדבר כן דלעולם תרתי בעינן דברי פיו וכוונת לבו וכל שחיסר אחד מהם לאו כלום הוא. ועיין להמח"א בה' נדרים סח"י ועיין עוד למהרימ"ט שם בח"א סק"י וסקל"א ועיין להרב מים רבים ועוד עיין להרב משחא דרבוותא בח"ב ועיין להרב מפ"ה בס' שמו משה ביו"ד ס"נ נקוט מהא דהלכה וה"ן מורין דאזלינן בתר הוכחת דעתו עם כי משמעות דבריו הוייא להיפך. א"כ ה"ה בנ"ד עם כי יהיה פשט משמעות דבריו אפי' ילדה זכר או נקבה אזלינן בתר אומדן דעתיה דלדעת קיום פו"ר נשבע והכא עדיפא טפי מהא דנשבע סתם שלא יש"א אחרת עליה דכתב הרב מהריב"ל ושאר גדולים דלא אמדינן דעתיה ואפי' לא ילדה כלל אינו נושא דהכא הויא אומדנא טפי מתוך דבריו ותנאו ואין דין צריך בושם לכל הולך יבר. ולדעתי כי לכ"ז כיון הרדב"ז ז"ל גם במצות קצרות שכתב ותו דמסתברא כשהתנה עמה לקיים המצוה התנה עמה ועדיין לא קיים כ"א בזו"ן ע"כ ובסו"ד כתב ודעתי לפסוק להקל כדכתי' כיון שעדיין לא קיים פו"ר ומותר ליש"א אחרת כהלו לא נשבע לה כלל דע"ד כן ל"ן לה עכ"ד :

אלא דאכתי יל"ד בזה דניזיל בתר משמעות דבריו ולא אחר כונת דעתו ממ"ש הריב"ש סקנ"ה

ופסקו מורס במפ"ה ס' רי"ח דל"א בתר א"ד כשהיה היפך דבריו אלא כשיהיה דברו בינו לבין עצמו. אבל הנותן מתנה לחבירו כל שלשון המתנה כולל הולכים אחריו אם לא באומדנא דמוכח ע"כ עיש"ב :

והנה בעיקר אומדנא התלויה בדעת אחרים וכו' אייתיה הרב פ"מ בח"ב סס"ב משם התוס' בס"פ הגוזל בתרא עלה דההיא דיבמה שנפלה לפני מוכה שחין וכו' והקשו התוס' דכל הלוקח מקח מחבירו ונעשה בו מום נימא אדעתא דהכי לא קנה ותי' דע"כ ל"א אדעתא דהכי אלא כשהדבר תלוי בדעתו לבד אמנם היכא דצריך דעת שניהם דלאו בדעתו בלחוד תלייא מלתא כ"א בדעת המוכר נמי לא שייך לומר אדעתא דהכי עי"ש : ·

אשר בזה חי' ידע מר ליישב דברי מהריב"ל מהא דסוף ח"ג סקכ"ב דאייתי תשובת הרא"ש להלכה דאזלינן בתר"א אפי' באונסא דשכיח ואלו בח"ב סכ"ב בההיא שנסתמה פתחה ואינו יכול לבא עליה כתב מר מהריב"ל דיכול ליש"א אחרת עליה מטעמא דהוי נסתמה פתחה אונסא דלא שכיח ובודאי אדעתא דהכי לא נשבע. עם כי אם שהתה ולא ילדה אינו יכול ליש"א יען כי הדבר תלוי בדעת שניהם האיש והאשה עיין שם בדבריו :

ועיין רואה דענין זה לפני מלכים יתיצב הרבנים מהר"י הלוי ומהר"ש הלוי ז"ל הובאו דבריהם במש"ל בה' זו"מ פ"י ה"א ומני"ר המחבר בסו"ד בהסכמה עלה ע"ד הרב מהרשה"ל דלא אמדינן דעתיה אלא א"כ היה תלוי בדעתו לבד עיש"ב :

ברם דזו חזיתי עוד להרב פ"מ ז"ל שם דאייתיה מר מתשו' הרא"ש בכלל ח' ונראה ממה דפליגא אתוס' דהרא"ש איירי במי שנדר לתת ה' אלפים זהובים לנדן בתו ונתקלקלו תובותיו והבל בשבועה וכתב הרא"ש ז"ל דפטור דאדעתא דהכי ל"ן והגם כי שם תלוי ג"כ בדעת המשדך עכ"ז כתב הרא"ש וז"ל דאזלינן בתר אומדן דעתו וזהו היפך דברי התוס' וכמו כן הקשה הגאון חכם לבי בתשו' סמ"א מההיא דאחות משודכת וכבר ראיתי להגאון נודע ביהודה בח"א יו"ד שהאריך לחלק ולהשוות דעת התוס' עם הרא"ש ז"ל דל"פ בג' אופנים עיש"ב. ותשו' הרא"ש הלזו פסקה מרן ביו"ד סרל"ב סט"ז עי"ש והרב פני משה שם בתחי' דבר ילא לחלק דשאני נדון הרא"ש שלא היה כ"א עסק שבועה ביניהם שהרי ראובן לא קי' ולא נתחייב לו בשום שעבוד נכסי זולתי שדוכין לבד וכו' לא כן נדון הש"ס והתוס' שהוא קי' ומקח"ו שעשה עפ"י הדין תו לא אזלינן בתר אומדן דעתיה כל דאיכא דעת אחרת כנגדו עי"ש וכתב הרב אומנם אינו מספיק לי וכו' ורב תנא מש"ל שם בה' זו"מ כתב על דבריו ולא ידעתי למה לא נחה דעתו של הרב בזה ולפי"ד התי' הוא מבואר והכי דייקי דברי הרא"ש עכ"ד וע' להרב רוב דגן למהר"י הלוי ז"ל בת' יו"ד סי' ד' :

ואני עני תבלין מלאתי לחי' זה דשאני נדרים ושבועות דבעינן שיהא פיו ולבו שוים וכל שאין לבו שוה עם פיו מגן בוית כידוע והכי מלינו בפי' חי' זה להרא"ש גופיה בנדרים דכ"ז ע"א גבי ההוא דאתפים זכוותיה לבי דינא ואמר אי לא אתינא וכו' דאמר שם רב הונא בעל זכוותיה ופריך התם עליה רבה והתנן נדרי אונסין וכו' ופי' שם הרא"ש וז"ל הלמאי אונס מעכב כ"ד ורב הונא סובר ודאי בנדר בעינן דפיו ולבו שוין ולא היה בדעתו לידור אם יעכבנו אונס אבל בממון לא אזלינן בתר מחשבת לבו אם לא אתני בפי' בלא

עכבה

סי' ט"ז ה' כתובות

פה עה"ק **צפת** ת"ו

ט' סיון המוכתר בכתר תורה ש' ויהי בישורון מלך לפ"ג .

המלך המרומם ירום ויגביה דגל התורה ונזרה. רב המעלות . צדיק במפעלות . הדר הוא עט"ר מלך בירושלם ראש"ל מע' מוה"ר הגדול . גאון יעקב . מעוז ומגדול . פאר הדור והדרו . ויראת ה' היא אוצרו כמהר"ר **ישו"א ברכה** נ"י יהש"ל. ויהי שלום בחילו ושלוה. לישרים נאוה , הוא ובניו בקרב ישראל עד כי יבא שילה. ובא לציון גואל כיר"א .

נזר ישראל ! פאר הזמן !

באתי לפני הדום כסא כבודו בשורת ד"א כאן בד"ת תוך דברי שאלתי עם כי ידעתא בנפשאי . דכתים תילתי ואיני מתכשיר. לשאת ולתת בדברי הלכה ועוד כי לפני גדולים חקרי לב ואף גם זאת לפני אדוניר'ס אשר הוא אך עסוק במצוה צרכי שלמי הצבור והיחיד וכל כי האי ננחזי כחוכא והליפותא יתירתא רק כי על כן הרהבתי עוז בנפשי וענותו תרבני להיות הדבר צריכה רבה להלכה ואל מי נלך אם לא אחר ב"ד יפה וכאשר יורינו מורינו נלכה בארחותיו וקי"ל בגוויה כי אדוני כמלאך השבת ארץ מולדתו חקוקה תוך מורשי לבבו ואת עפרה יחונן לפנות אל אזוב כמוני ואל ישיבני ריקם ויבא שכמ"ה . ימים על ימי מלך יוסיף ויאריך ימים על ממלכתו ויקר תפארת גדולתו כיר"א :

והוא הדבר ע"ד איש שנשא אשה בתנאי כתובה הנהוגה בעה"ק תובב"א אשר לא יש"א אחרת עליה בחייה אלא א"כ שהתה יו"ד שנים ולא ילדה לו ב"מ כידוע :

והנה האשה הנז' ילדה לו שתי בנות ובן אחד ושוב מת הבן רח"ל ומנהו והלאה זה יו"ד שנים ויותר עמדה מלדת . וזה ד' שנים שחדל מלהיות לה אורח וכו' ונשאר האשה ושתי בנותיה דוקא ועתה הבעל מסלסל בלעגו ורוצה האיש ליש"א אחרת לקיים מצות בוראו ולבוש שארית בארץ. וילך האיש אל שלשה אנשים מאחינו האשכנזים המה חכמים דע"י והתירו לו שבועתו ועוד היום האשה הנז' אוחזת בעכ"ב ע"י מליש"א עד כי יגרשנה ויפרע לה כל סכי כתובתה והבעל אינו רוצה לגרש בשו"א חדא דזילא ביה מלתא לגרש אשתו הראשונה ועוד שכתובתה מרובה מחמת רוב תוספאות הנהוגות ואם כן יעשה ישאר ריקם . ע"כ אלין דהוו פניהם מועדות לידע להיכן הדין נוטה וכהורה יעשו :

ולפי קוצר דעתי דמה שיש לפקפק בזה לכאורה הוא דהכא בנ"ד שהאשה הנזכרת ילדה לו שתי בנות והן קיימות א"כ נקרא ילדה הגם שלא יש לה זכר וכמו ששמעתי מי שתפס זה לעיקר וראיה לדבר ממ"ש הנמק"י בפ' הבע"י על מתניתין נשא אשה ושהה עמה יו"ד שנים וכו' וז"ל ויש שפי' דכל שיש לה ולד אחד חי אין כופין אותו לגרשה דהא ילדה ומתני' לא ילדה קתני אלא דיש מפרשים אחרים דהאי ולא ילדה הרישא דמתני' דמצות פו"ר לזכר ולנקבה קאי. והרשב"א כתב לשון ראשון הוא עיקר ולכ"ע מיהא אם לא ילדה אלא כולם זכרים או נקבות אפי' שזו"ן היא המצוה אין כופין אותו לגרש וכו'. הרי דאיכא מ"ד דאקרי ילדה וא"כ אכתי לא נפיק מדי שבועתו ושם כיים הרב הנמק"י ולאותם שקבלו חר"ג שלא ליש"א אחרת השתא נמי אינו יכול ולענ"ד דעת המחבר שכונתו אפי' לא ילדה כלל ודעתיה דמר דהגאון ר"ג החרים אפי' במקום ביטול פו"ר ועיין בחי' הריטב"א ז"ל והביאו לקמן הנמק"י וכן כתב הרדב"ז בח"א סי' קכ"ו דכהאי גוונא דנ"ד תלייא בההיא פלוגתא ונראה מהטור ומסקנת הרא"ש דכל שלא קיים פו"ר כופין לגרש וע"כ אסיק להלכה דיכול ליש"א אחרת וליכא חומר שבועה ולקמן בס"ד יתבאר עוד . ואכתי אנן בדידן כל דאיכא ספק שבועה אית לן למיסר ואין ליזל אחר הכרעתו וכ"ש בנ"ד דאית לה שתי בנות . וכתב הנמק"י דלכ"ע מיהת אם לא ילדה אלא כולם זכרים או נקבות אין כופין וכו' והרדב"ז ומהרימ"ט שם הביאו דברים כפשטן כיעו"ש . והגם כי הרדב"ז שם והרב דינא דחיי ד"ש הרבו להשיב ע"ד הלא הגאון מהרימ"ט נתן טעם לדברי הנמק"י ועיין להרב כ"מ בד' ר"ך שפי"ד הנמקי בהו"א וכתב זהו דרך הישר עם כי אינו מיושב מס' הלשון ע"כ ולפנ"ד אפשר איזה ט"ס נפל בדבריו וכ"ל כמ"ש בדברי הריטב"א בשיטתו על יבמות עי"ש עכ"פ נראה לכאורה דאכתי אריה דספק שבועה רביע עליה :

ואנא תירנא דיומא נראה לומר בס"ד מאחר דמדינא חיובא רמיא עליה לקיים מצות פו"ר וכל שלא ילדה זו"ן אכתי לא פטיר נפשיה ונושא אדם לקיים מצות בוראו כתקנה וע"ז הוא שעמד והתנא אלא א"כ שהתה יו"ד שנים ולא ילדה בזה וכיוצא בזה לא אזלינן בתר דברים שהוציא מפיו אלא אחר כוונתו בשבועתו והנאו . וגדולה מזו מלינו אעפ"י דלא מוכח ממעשיו אמדינן דעתיה ולא אזלינן אחר משמעות דבריו :

ואמינא מהא דגרסינן בנדרים ס"פ קונם יין דס"ג ע"ב ר"י אומר קונם יין שאיני טועם עד שיהיה הפסח לא נתכוון זה אלא עד ליל פסח עד שעה שדרך בני אדם לשתות ופירש הר"ן דאזלינן בתר הומדנא שלא נתכוון ליאסר בל"פ ביין אעפ"י שלשון נדרו משמע שאסור דהא אמר עד שיהא וקי"ל לעיל דהאי אמר עד שיהא אם זמנו קבוע עד שיעבור משמע . ולענין הלכה הרא"ה והריטב"א והרא"ש פסקו כר"י ועיין להרב ערך השולחן בסי' ר"ך מיו"ד שכן הוא סברת רובא דרבוותא וכן הוא ס' המאירי . הרמב"ן ז"ל כתב בה' דאין הלכה כר"י וכמו כן הרמב"ם בפיה"מ וכ"ן בהלכותיו דלא איתי האי דברי ר"י וכמו כן מרן בשה"ט :

הן אמת דק"ק לזה שהרי מלינו לרבינו הרמב"ם בפ"א מה' שבו' נשבע שלא יאכל מצה שנה או שנתים שלא ישב בצל סוכה לעולם וכו' הר"ז אסור ונראה מפשט דבריו דדוקא שאמר שנה או שנתים או לעולם הא סתמא אמדינן דעתיה דלדעת לעבור על מצוה ל"ק וכ"ן שהבין בדעתו הרב מח"א ז"ל בה' נדרים סי' כ"ו. וכ"ן מדברי הרמב"ן במלחמותיו דאייתי הר"ן בספ"ג דשבו' ע"ד ירושלמי שהביאו הרי"ף בה'. והרז"ה בהמאור כתב דלית הלכה כירושלמי דהוא היפך תלמודא דידן עי"ש והרמב"ן שם כתב ליישב הירושלמי אליבא דהלכתא וכתב בסו"ד ועדיין יש מקום ספק כאן שזה עולה יפה אילו הירושלמי סובר כפי הגמרא שלנו וכו' מ"ה אף הנשבע סתם שלא יאכל מצה לא היה דעתו על ליל פסח וחייב לאכלה וכמו כן אסבר לן דברי רבינו הרמב"ם ז"ל ע"ש והרב מגילת ספר דקכ"ה . וכ"כ הרב שרפי הים שלזה כיון ג"כ מרן כ"מ בדעת הרמב"ם ז"ל ע"ש

רמ"א אסור עד שיגיע רי"א אסור עד שילא ובש"ס דש"א פריך למימרא דרמ"א סבר דלא מעייל איניש נפשיה לספיקא ור"י מעייל נפשיה וכו' ומסיק התם אר"ח בר אבדימי אמ"ר מות' השיטה והתגיא זה הכלל וכו' עי"ש בסוגיא ופי' הר"ן דלדעת ר"י לא מחית איניש נפשיה לספיקא לאסור אף ימי הפסח כ"א עד שיגיע הפסח קאמר. הרי אף דאיכא למימר עד הפסח עד שיגיע או עד תוך הפסח או עד יום אחרון אמרינן עד שיגיע להקל עליו וכן פסק הרמב"ם ומרן בש"ע ביו"ד סר"ך סי"א הכי נמי נימא הכא כשאמר אלא א"כ שהתה יו"ד שנים ולא ילדה עם דאיכא ספיקא אי ילדה נקבה מקרי ילדה אמרינן לא מחית איניש נפשיה לספיקא וכל דלא ילדה זו"ן הותרה לו ליש"א אחרת:

אלא דראיתי להרב מגילת ספר בד' ק"ל דרמי פסקי הרמב"ם אהדדי מהא דפסק פ"ב דנדרים סתם נדרים להחמיר והיא סתם משנה סופ"ב והתם בש"ס תלי ליה משום דמחית איניש נפשיה לספיקא. ועי"ש להרב מגילת ספר שהאריך ליישב הני תרי פסקי דהרמב"ם ז"ל ועיין להרב ט"ז סר"י ביו"ד ועיין להרב מזל בטה:

ואענה אף אנכי חלקי דשאני התם גבי נדרים דאמרינן סתם נדרים להחמיר כמ"ש הרא"ש בפי' הש"ס סתם נדרים להחמיר ופי' להקל כלומר אע"ג כשפירש דבריו אזלינן בתר פירושו אי סתם אזלינן לחומרא דסתם הנודר דעתו לאסור מדלא שתק עכ"ד א"כ שאני הכא לגבי עד פני הפסח שפי' דבריו ולא הו"ל למשתק דהאי גברא בעי למיסר היין עד הפסח מיהא א"כ תו ליכא למימר ס"ן להחמיר ומיהא נמי לנ"ד שרוצה לאסור ליש"א אחרת עד עשרה שנים ותו מכאן ואילך לא נחית לספיקא וגם מה שתי' הרב מגילת ספר והט"ז ז"ל תורה יוצאה לנ"ד עיש"ב:

ותו מלתא בפומאי דמעיקרא ניחזי אנן איך דעת מרן בהאי סברת הרשב"א והי"מ שהביא הנמק"י דאי ילדה וה"ה קיימים אם יהיה זכר או נקבה מה ס"ל למר"ן הנה מרן בש"ע ובב"י אין שום גלוי לזה רק כי בההיא דתנינן בפ' הב"י לא יבטל אדם מפו"ר אלא א"כ יש לו אשה ובנים וקאמר בש"ס מתניתין דלא כר"י דאמרי' גש"א בנערותו וכו' שנא' בבוקר זרע וכו' וכתב הרי"ף ז"ל והא מלתא דרבנן היא דמדאורייתא כיון שיהיה לו זו"ן קיים מצות פו"ר וכתב עלה הרא"ש דאם יש"ל זו"ן אין לו למכור ס"ת כדי ליש"א בת בנים. ומני"ר כתב וברוב ספרים גרסינן דלא כר"י אפי' אם יש"ל זו"ן מותר למכור ס"ת כדי ליש"א בת בנים אלא דהא איכא בין מתניתין לר"י דמדאורייתא כל שלא קיים פו"ר כופין להוציא אחר ששהתה עשרה שנים ואלו לבקר זרע וכו' אין כופין וכו' והטור ז"ל הביא השתי דעות וכתב על האחרונה וכן הוא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל ומרן כתב בב"י דאינו מוכרע וכוונתו דיכול למכור ס"ת אף לקיום בבקר זרע וכו' ואילו לנפקותא אחריתי שכתב הרא"ש דלדאוריי' כופין וכו' הכתי לא ידענא דעתיה דמר מרן ז"ל והנה בעל המאור ז"ל ג"כ הבין כן בדעת הרי"ף כמו שהבין הרא"ש ז"ל ופליג עליה ורבינו הגדול הרמב"ן במלחמות כתב וכן מה שחילק בעל המאור בין דאורייתא לדרבנן בנש"א ושהה עמה עשרה שנים שאין מחייבין אותו לגרש כו"ע. כ"ז מהלכות רבינו ז"ל יוצא שהרי כתב הא כדתניא לשליבי לא הנשא אלא למי שאין לו בנים אלא בלא כתובה וכו' עיש"ב:

הרי דאייתי מר הכרח דהרי"ף נמי ס"ל כהרא"ש ובעל המאור דכל דלא קיים פו"ר יוציא את אשתו אף אם ילדה אחד זכר או נקבה מברייתא זו וכבן ברייתא זו פסקוה להלכה הטור בסי' קנ"ד וקבעה מרן בש"ע בס סי"ו גרשה לא תנשא לג' ואם נשאת לג' תצא בלא כתובה אא"כ יש לו אשה אחרת או קיים פו"ר ואם הכיר בה יש לה כתובה ע"כ ולכן מרן שם בס' יו"ד סתם וכ' ושהתה עמו עשר שנים ולא ילדה יוציא ויתן כתובה או יש"א הראויה לילד וכו' ומורש כתב וי"א דכ"ז דלא ילדה כלל וכו' משמע לדעת מרן בסתמיה נראה דלא מפליג בהכי וא"כ הוא הרי זו יוצאה בהיגומה סברת מרן דלא כהרשב"א וי"מ שהביא הנימוק"י ומינה שאין שום פקפוק הכא כ"ש דאנן אהכא דמרן סמכינן ותו לא מידי:

אלא אפי' ליש מפרשים שכתב הנימוק"י וכתב וכ"כ הרשב"א ז"ל הלא לא פעם ולא שתים כתב הנימוק"י אין כופין אותו לגרשה משמע אלא יש"א אחרת לקיים המצוה וכן מתבו' הרשב"א שהביאה מרן ב"י סקנ"ד שכתב שאם נש"א ושהה עמה עשרה שנים ולא ילדה שחייב להוציא היינו שלא ילדה כו"ע אבל ילדה ולד ש"ק ל"א לגרש אלא יתעסק עד שיבואו לו בנים מזו או אחרת יקח אם עמדה הראשונה מלדת עי"ש עס"ד ומהרש"ך בח"א ס"ך תמה בדבריו ומרן החבי"ב בספר דינא דחיי ח' עשין ד"ם ע"ד ודש"א ע"א כתב כמ"ש דהיינו דוקא שלא לכפות לגרש אבל יש"א עליה וכן דקדק מהנמוק"י כמ"ש וכתב בתו"ד וסברא הוא דהטו לא יקיים פו"ר וכן ביאר דבריו הרב נה"מ בד' ק"ך ע"ב עי"ש וככן מאחר דבארנו דלפום דינא אם שהתה יו"ד בנים ולא קיים פו"ר אפי' למ"ד אם ילדה זכר או נקבה ילדה מקרי היינו שאין כופין לגרש אך חייב ליש"א אחרת. א"כ בהר זו ג"כ אולי מתקני מנהג תנאי כתובה ולא יש"א אחרת עליה אא"כ שהתה עשר שנים ולא ילדה והכוונה שלא קיים פו"ר מאחר דמדינא שלים אליבא דכ"ע אין שום אחד פוצה פיו דמחייב ליש"א אחרת וכלו לסמוך תקנתם ע"ד תורה:

ועוד שכתב הריב"ש בסי' ט"ו והביאו הרב דינא דחיי שם ע"ד ויש מפרשים וכו' אבל בזקנה שאין לה תקנה אעפ"י שילדה לו כיון שאין לו בנים כשיעור הצריך לפו"ר כופין אותו להוציא ע"כ והכא הרי ד' שנים שפסק ממנה אורח כנשים:

והשתא מאחר עלות נראה דשבועה מעיקרא ליתא וא"ן אפילו התרה וכ"ש וק"ו דכבר השבעל הנז' התיר לשבועתו בפני ג' וכבר הוא מותר:

והגם דהוי נשבע לדעת חבירו ולטובת חבירו ואין מתירין אלא לדעת חבירו כידוע הנה מרן כתב ביו"ד סי' רכ"ח ס"ך דאם התירו מותר והכא נם המתירים אינם חייבים שום עונש מאחר שהוא לדבר מצוה ואיכא מ"ד אפי' לכתחילה מתירין כמבואר כ"ז בספרי אחרונים ועיין מהרשד"ס כל"ע וק"ט ועיין להרב מ"מ ביו"ד ס"ע ועיין להרב נכדו מהר"מ יעקב ישראל בתשו' כי בהה בס' חיים ושלום ח"ה סי' ו' שכתב שמותר מכמה ספיקי ספקות והכא בנ"ד מעיקרא עד השתא בהצטרף כל מה שכתבנו איכא כמה ספקות וספיקי ספיקות אחת ותשע הא ודאי פטור ומותר ליש"א אחרת עליה לקיים מצות פו"ר ואין כאן ספק שבועה כל שנראה לב"ד דיכול למיקם בשיפוקייהו:

ועתה חזרנו על הראשונות במה שטוענת האשה שיגרשנה ויפרע לה כתובתה ולא יכניס צרתה בלדה. הנה הפוסקים הרי"ף והרמב"ס והרא"ש ומרן ושאר פוסקים פסקו כרבא דנושא אדם כמה נשים

והוא

עכבה הונא אין אונס מבטל התנאי ע"כ הרי דהרא"ש חי' בין נדרים ושבו' דבעינן פיו ולבו שוין להאי דאתפיס זכוותיה דהויא ממונא בלתי שום נדר ושבועה :

אך כי יש לדון בזה דהרי לא כתב כן הרא"ש אלא לדברי רב הונא ואילו לרבא דפריך ממתני' לא ס"ל חי' זה והתם בסוגיא הא אסיקו דהלכתא כרבא דאסמכתא קנייא והוא דלא אנים וכו' והרי התם ממונא הוא והוי ג"כ בדעת אחרים ואסיק דאונסא מבטל תנאי דאמרינן אדעתא דאונסא לא אתפיס זכוותיה וא"כ אכתי נראה דחי' זה לחלק בין ממונא לשבועה ולומר דלא פליגי התוס' עם הרא"ש לא עלה בידינו . וכבר ראיתי למהרא"ח ז"ל ח"ב סנ"ט שהכריח מדברי הר"ן בסוגיין דס"ל דל"א אדעתא דהכי וכו' נשבע לדעת בקשת חבירו ממ"ש הר"ן ורב הונא דלא שאני ליה משמע דלא חש לפירכא דהתם לא הו"ל למוכר לאתנויי דמאי איכפת ליה . אבל הכא כיון דהו"ל לאתנויי איהו דאפסיד אנפשיה ע"כ וכמו כן דקדק מדברי הר"ן ומהרימ"ט ז"ל בח"א ס"א והקשה ע"ד הגאון מהר"י מאייו בתשו' שפת הים חי"ד סט"ז דהא הר"ן קאי לסברת ר"ה ורבא פליג עליה והא קי"ל כרבא כמ"ש בס"ס והלכתא אס"ק וכו' עיין שם באורך שהניח בצ"ע ועיין להגאון חק"ל ביו"ד ח"ב ס' נ"ח מ"ש ליישב דבריו ז"ל וכתב בסו"ד ומיהו אין מדברי הר"ן ראיה וכו' :

ואני עני לפי חומר הענין נראה לענ"ד ליישב דברי מהרא"ח ומהרימ"ט ז"ל דלעולם אימא לך דבעלמא האי חי' בחי' הר"ן לדעת רב הונא אמו"י שכן י"ל אם נשבע בינו לבין עצמו דיכול ונאמן אדם ע"ע לומר אדעתא דהכי ל"ן לנשבע ע"ד חבירו וכן הנותן מתנה לחבירו או מוכר או מתחייב כמ"ש התוס' ואינו יכו"ל אדעתא דהכי וכו' כל דליכא דעת חבירו מנגדו ליכא אומדנא וכמ"ש בתוס' ומסקנא דהכא לאו דפסק הלכה כרבא לגמרי בכל דוכתא דהא ל"ק והלכתא כרבא אלא כלפי דקי"ל בעלמא אסמכתא ל"ק דלא כר"י קא פסיק והלכתא אסמכתא קנה רק והוא דלא אנים וכל דאנים ואיכא אומ"ד דהכי מבטל לא קנייא האסמכתא עם כי הוי האי אומדנא ריע וגרוע דאיכא דעת חבירו מנגדו דהא הם אמרו אסמכתא קנייא והם אמרו כל דאיכא אונס דאמרינן אדעתא דהכי עם דאיכא דעת אחרת אמדינן דעתיה ולעולם נימא לך בעלמא שפיר פליגין בהכי זה נראה לי ליישב דברי מהרא"ח ומהרימ"ט :

ובכן ראיתינו מדברי הרא"ש שיש לחלק בין חובא דממונא לשבועה כמ"ש הרב פ"מ יעלה כהונן :

ואת זה ראיתי למהרא"ח שם שכתב דמדברי הרא"ש שכתב עלה דאיתפיס זכוותיה דבעינן פיו ולבו שוין וסיים וז"ל ועדיין אפשר וכו' אבל בנ"ד שאדם נשבע לחבירו לבקשתו הכא הוא כממון שצריך לפרש ולא מהני דבעינן פיו ולבו שוין וכו' ע"כ עי"ש :

הנה אני בער ולא זכיתי לירד לסו"ד מלבד מה שעמד ע"ד הגאון חק"ל עיי"ש ותו אפילו למטותיה דמר דמייתי ראייה מס"ד מד' רב הונא לא ידעתי איך אפשר לומר כן בדעת הרא"ש הלא רב הונא דאמר בטיל זכוותיה ל"ק ליה מידי ממתניתין דהלה הוא או בנו משום דהויא נדרים דבעינן פיו ולבו שוין משא"כ ההוא עובדא דהויא ממונא ואילו ההוא עובדא הויא ג"כ בשבועה הו"א דבעינן פיו ולבו שוין עם כי איכא דע"א מנגדת לו באופן בדבריו הלו לא זכיתי להבינם :

והנה שוב השוב למש"ל שכן יש לחלק בין חובא דחייב ממון עפ"י הדין לשבועה דבעינן פיו . ולבו שוין כמ"ש הרב פ"מ והמש"ל ז"ל :

אנא עבדא ראיתי אחרי רואי להגאון חק"ל ז"ל ביו"ד ח"ג ספ"ז שהכריח מדברי התוס' בשבועות דכ"ו ע"ב ד"ה גמר בלבו וכו' דס"ל דכל שאין פיו ולבו שוין אפילו יהיה נשבע לבקשת חבירו בשבועה לא מהניא מידי ועיי"ש וכמו כן הכריח מדברי מהריב"ל ז"ל . ולענ"ד בתשו' מהריב"ל ח"ג סי' קי"א וכמו כן יל"ד מדברי הראשונים הרמב"ן והרא"ש והר"ן שסק' קו' התוס' והשתא תקשי להתוס' דסתראי ניניהו מאחר דאינהו ס"ל דכל דתלוי נמי בדעת אחרים לא אזלינן בתר אומדן דעתיה וכוונת לבו אם לא דשפיר יל"ח כמ"ש :

הן אמת שהגאון מהרימ"ם ביו"ד סכ"ז אמר כלפי לייא אדרבא מדברי התוס' הבין דס"ל שכל שנשבע לבקשת חבירו ל"ב פיו ולבו שוין ועיין להפמ"א ח"ב סק"ו מה שפי' בכוונת דבריהם ועיין להרב אורים גדולי' דמ"ו ע"ג ועיין עוד מ"ש הרב שמחת יאודה סי' טו"ב ודבר"ק תמוהים לי ולא זכיתי להבינם מה שכתב בכוונת דברי התוס' :

הנה כי כן יש לחלק בין חובא דממונא עפי"ה בין שבועה וכדבר האמור :

ואם כנים אנחנו בזה גם מאי דמייתי מהרא"ח ראיה מתשו' הריב"ש ס' קל"ה ופסקו מור"ם במפ"ה יו"ד סרי"ח גבי טען והזיע וכו' כתב וכ"ז בנדר בינו לב"ע אבל בנודר לחבירו כל שהלשון כולל הולכים אחריו וכו' עי"ש עיין מ"ש הרב ע"ז ס"ק ב'. הנה הרואה בדברי הריב"ש בתשו' לא יש שם שום נדר אלא חובא שנתחייבו בשטר ומאי דקרי ליה הריב"ש נדר לשון מושאל הוא וא"כ אפ"ל דאי לא הוה חובא אחריתי זולת שבועה שזה נקרא דבר שהוא בינו לבין עצמו ובין שמים בעינן פיו ולבו שוים כמ"ש הרא"ש ושאני הכא דאיכא חובא אחריתי ועיין בס' רוב דגן הלוי בחיו"ד סי"ד ועיין להרב שפת הים בחו"מ סי' ח' והנה לענין הלכה הגאון חק"ל שם ביו"ד ח"ב סנ"ח אסיק להלכה מפום רובי דרבוותא דאזלינן בתר אומדן דעתיה עם שיהיה היפך דעת שכנגדו והה"ג שפת הים ביו"ד סכ"ך חילק וכתב וז"ל אך כד מעיינין שפיר חזינן דלא דמי נ"ד להאיא פלוגתא דע"כ ל"פ הני רבוותא אלא דוקא בענין דלית ביה איסורא עכד"ק . והנה תרי אריוותא מגדולי אחרונים אמרו דבנ"ד אמדינן דעתיה עם כי איכא דעת אחרת :

ועוד אני אומר דמעיקרא כד איכא אומדנא דמוכח כ"ע מודו ביה כמ"ש הריב"ש שם בסו"ד וכן כתב הרב פ"מ לחלק בין התוס' והרא"ש וכ"פ מהרא"ח וגם הגאון ח"ן והעמידו ליסוד הגאון נודע ביאודה סס"ט ביו"ד ועמדה וניצבת לפני המלך מני"ר נר"ו בסס"ב שמחה לאיש באה"ע סט"ז והכא ודאי הויא אומדנא דמוכח וכל כונתו ודעתו בתנאי זה אא"כ שהתה וכו' ולא ילדה לקיום מצות פו"ר ותו דהכא לאו לדעת האשה התנה ונשבע אלא לדעת רבנן קמאי מתקני התקנה דאשונה זאת כמ"ש הגאון מח"א ס"ב וכ"כ מרן חיד"א ז"ל בחיים שאל ח"ב סל"ח והן המה כוונתם בתנאי זה לקיום מצות פו"ר ותו ליכא דעת אשה כו"ע :

ועוד לי לומר דגם דנימא דמשמעות אא"כ ילדה משמע אפי' נקבה לאודה או ז"ן לקיום מצות פו"ר ואיכא ספיקא בהא אמרינן לדבור ודאי נתכוין וכל שלא ילדה עדיין ז"ן מותר לישא אחרת עליה ומינה אמינא לה מהא דגרסינן בס' קונם יין עד לפני הפסח

רמ"א

השואל אם התירוהו ג' הדיוטות אם הוא מותר או לאו והשיב דשבועה זו אינו נשבע לבטל את המצוה דחיילא בכולל מגו דחיילא אעקרה וזקנה חיילא נמי בשאר נשים ואם התירוהו אינו מותר כיון שנשבע לתועלתה דלכ"ע אינו מותר והאריך והרחיב הדברים:

ואח"ך כתב שאם יפייסנה בדברים שנשים כגילה מתפייסות כגון להוסיף לה על כתובתה ולקנות לה תכשיטין ומלבושים ולעשות לה בית דירה מיוחדת לבדה שלא תהיה צרתה עמה וכיוצא ולא נתפייסה אזי יתירו לו שבועתו וסיים בדבריו ושוב ראיתי להריב"ש ז"ל בסי' נ"ח שכתב כן ולא ידעתי מה דמות יערוך לנדון הריב"ש ז"ל מיירי שהשבועה היתה שלא ישא אשה אחרת שלא ברצונה דלשון שלא ברצונה מוכיח דהיה בדעתו לפייסה שיהא ברצונה. ומאי מייתי ראיה לנדונו שהיתה השבועה בסתם וכמו שכתב הוא ז"ל בתחילת דבריו ויצא לחלק בין נשבע לדעתה לנשבע לתועלתה. וגם הריב"ש ז"ל עצמו דקדק מתיבת שלא ברצונה דמוכח דבדעתו היה לפייסה שיהא מרצונה ואין לו דמיון וכתב אח"ך וז"ל ועל מ"ש שחדל להיות לה אורח כנשים זו אינה טענה דלא יהיה אלא ששהתה עשר שנים ולא ילדה אפי"ה מאי אמרת הפטרני בגט ותן לי כתובתי ואח"ך אם תרצה תקיים המצוה ולא מפני שתקיים אתה מצותיך אפסיד אני וכ"ש היכא דאיכא שבועה דחיילא בכולל וכו' יעש"ב:

הראת לדעת דהשבועה אינה ניתרת שלא מדעתה ויכולה לומר תפטרני בגט ותן לי כתובתי זולת היכא שפיים אותה הרבה בדבר שנשים כגילה מתפייסות ולא רצתה אזי יתירו לו שבועתו ועיין להרב קול אליהו ז"ל ח"א סי' י"ג שהביא תשובת הרדב"ז ז"ל הנז' ותמה עליו (ויש להעיר על דבריו ואין כמ"ל) ועוד הביא תשו' הריב"ש ז"ל בסי' נ"ח שעשה מעשה רב באחד שאמר אשתו זקנה וכו' ורצה לישא את בת אחותו ובשעת החופה מנעו עד שקבל לגרש אשתו ראשונה קודם הפסח יע"ש ואסיק דלדעת הריב"ש והרדב"ז ז"ל וה' תומת ישרים וה' כהונת עולם ז"ל דהאשה אינה יכולה למנוע את בעלה מלישא אחרת אבל יכולה לעכב לגרשנה ויתן לה כתובתה ויעשה מה שלבו חפץ יעש"ב:

סו"ד אני אומר לפק"ד דהמעשה הרע שעשו המתירים ראוים לייסרם יהיו מה שיהיו. ובפרט לד' מרן ז"ל דאתכא דדידיה סמכינן וכוותיה עבדינן. ואולם אחר שבדיעבד כבר עשה מעשה והתירו לו שבועתו בזה שדינא גודא רבה על מע' הב"ד הצדק הע"י שירצו ויבינו על יהדותם שמפייס השואל דכ"ד בכל הפיוסים שכתב הרדב"ז ז"ל והריב"ש ז"ל שנשים כגילה מתפייסות באמת וצדק בלי שום ערמה ותחבולה כאשר עינינו הרואות בכמה אנשים שמבטיחים כמה הבטחות ואינם מקיימים לפי שעה נודרים כמה נדרים למלאות תאותם בשרי להו מרייהו כי האשה אונאתה מרובה ודמעתה מצויה ולא מן ה' הוא זה רק אם יעשה כל הפיוסים הא"ל בלב שלם שיכירו וידעו הב"ד הצדק שעתיד לקיימם באמת ובפרט ליקח לה מדור בפ"ע כמ"ש הרמב"ם ז"ל אז יוכל לישא אשה אחרת עליה ואם כונתו לשמים לקיים מצות פו"ר דוקא. ועמו הסליחה לא יכולתי להשתעשע בכל דב"ק לאפס פנאי וכל לגבי דידי כל מה שטרח ויגע ופלפל בחכמה אינו מבלעו כי מקור השורש דין זה לפקע"ד הוא הדבר אשר דברתי ולפי רוב טרדותי וחלישות מאור עינים קצרתי באומרים ואור ישראל יצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות. ולא נכשל בדבר הלכה ונזכה ונחיה ונירש טובה וברכה:

הצעיר **יש"א ברכה** ס"ט

סימן י"ז ה' כתובות

(ושייך לח"מ)

רישא דעמא. נובע מקור חכמה. היינו תנא קמא. הרב הגדול. מבצר עז ומגדול. כקש"ת כמהר"ר **יש"א ברכה** נר"ו יאיר ויזהיר כאור הסמה. אבי"ר.

הנה לשלום שלמים וכן רבים. ונגש משה הגשה לתפלה וקרא לפניו אבר"ך ברכות ערוכות. יהי רצון דתירוש רישיה ומלכותו בכל ושנותיו יעלו באחד ומאה שמחים וטובי לב ונחת שלחנו מלא דשן הון ועושר בביתו נס"ו אמן:

יורנו מורה צדק על אודות שטר שילא לפני ב"ד הצדק וזה נסחו בפ"ע הח"מ שרחל אשת ראובן סלקה שעבוד כתו' מעל חצי החצר ונתנה רשות לבעלה הנז' למכור ולמשכן וכו' והודה ראובן הנז' לשמעון שאם יתחייב לו ס"ת מו"מ עשה חצי החצר הנז' לו אפותיקי ונתן לו רשות למכור ולמשכן אם לא יפרענו וכו' בכל חזוקי סופר. זה יצא ראשונה מתחת יד שמעון המלוה. ועוד הוציא שמעון שטר אחר שאיך עשה חשבון עם ראובן ויצא ראובן חייב לשמעון מנה עפ"י הודאתו. ובעד הסך הנז' קבל אותו ראובן בתורת עסקא ושות' כתחז"ל. וקבל עליו ס' הפוסק המקיים שטר זה. עוד הוציא שמעון כתב יד ראובן שאיך מכר לו חצי החצר הנז' מכי' גמורה בעד סך שטר הנז' ושט"ח אחר שיש לו עליו והנה בעתה מת ראובן וחלי"ש ולא הניח נכסים ובאה רחל אשת ראובן לטרוף משמעון חצי החצר הנז' אשר דרה היא בו עכשיו באמרה כי אין נאמן בעלה הנז' בהודאתו בברור החוב לחוב לה ולא סלקה לבעלה שעבוד כתו' כי אם יתברר החוב עפ"י עדים ולא עפ"י הודאתו לחוב לה והא ראיה שלא מכר לו חצי החצר הנז' לפני עדים רק כתב ידו דוקא כדי שלא תדע אשתו הנז' על הכל יורנו מו"ר ושכמ"ה:

תשובה עדי בשמים ושהדי במרומים כי אין דרכי להכניס ראשי במקום שבעלי תשוב'ה עומדים כי להם יאתה להורות ולדון את דבר המשפט אכן קול אומר קרא סולו לרוכב בערבות וכו' אבי יתומים ודיין אלמנות ומצוה על האפוטרופוס להפך בזכות הית"ק וצריך לדקדק ולהזהר הרבה כמ"ש מרן ז"ל בשה"ע סי' ר"ן והן אני יען שממונה אפוטרופוס להית"ק לכן דחקתי עצמי להכניס ראשי בין הרים הגדולים שמהם תצא תורה וזה החלי בעל"ו:

הנה עיקרא דהאי דינא אם נאמן בהודאתו במקום שחב לאחרים הוא תלמוד ערוך בפ"ב דכתובות ד' י"ט ע"א אמר ר"י אמר רב האומר שטר אמנה הוא זה אינו נאמן דקאמר מאן וכו' אמר אביי לעולם דקאמר מלוה וכגון שחב לאחרים וכדרבי נתן וכו' ופרש"י ז"ל חב לאחרים בהודאה זו שהוא מודה ששטר אמנה חב ומפסיד את אחרים הנושים בו ואין לו מה לגבותם וכו' עכ"ל והא דלא מהימנינן ליה במגו דאי בעי מחיל או דאי בעי קלייה הנה התוס' והרא"ש והר"ן והה"מ ושעה"ת בשער נ"א ח"ב הביאו כמה תירוצים באופנים שונים ע"ז יעו"ש ודין זה פסקוהו הרי"ף

והוא דיכול למיקם בסיפוקיהו אלא דמדברי הרא"ש בתשו' כלל ח' נראה דפסק כרבי אמי דכל הטפא אשה ע"א יוציא ויתן כתובה וכבר עמדו בישוב דבריו מהריב"ל ז"ל ומהרשד"ם וכל רבני האחרונים ואין עת להאריך ועוד עיין להרב ק"א באה"ע סי' ג' וכבר בני נביאים גדולים חקרי לב ה"ה הרש"ג כמהר"א עזריאל בס' כפי אהרן ח"ב סי' ג' והרב ויקרא אברהם אדאדי ז"ל באה"ע ס"א האריכו למעניתם אלא בספרתם וכסוף אסיקו דיכול ליש"א אחרת מן דינא שלים ואין חייב לגרש כל דיכול למיקם בסיפוקיהו וא"כ מהא נמי ליכא ריעותא לבעל כ"ז כתבתי כתלמיד הדן לפני רבותיו בקרקע ואם שגיתי אה"מ והיו כלא היו ולדבר הלכה עיני צופיה לפני מי שגדול הוא עטרת ראשי בישראל גדול שמו וזכר לאומו מלכא לעלמין חיי ומברכתו יברך את עבדו. כורע ומשתחוה מרחוק והיו עיני ולבי שם עבדא דרבנן ותלמידיהון כושל שבהן והוא

הצעיר **ישמעאל הכהן** ס"ט

וזאת תשובתי אליו

חיום י"ז תמוז שנת תתן אמת ליעקב פר"ק.

שלום רב וישע יקרב. לאור נערב. הרב הכולל בישראל להלל. אור נולל מזר"ק טהור כמה"ר ר' **ישמעאל הכהן**. נר"ו יאיר וזרח יציץ ופרח נסו"א.

ידיד עליון. מבטן ומהריון!

כן לנכון קבלתי אותו כי טוב למן ט' סיון העבר. והפס"ד אשר כוננו יד"ק קראתי בכל לב ואותי שלא אחוה דעי והאמת אגיד כי אין הפנאי מסכים עמי מרוב טרדותי והנה גם זקנתי ושבתי ואור עיני גם הם אין איתי כירחי קדם וחדלתי את דשני אך ההכרח אלגני לבא בארבעת הגם. שאו"ל איך וכילד התירו לו שבועתו? האם מפני שהם אשכנזים הותרה הרצועה? מי יתן ידעתי מי הם? ומה הם המתירים? האם ידעו נוסח השבועה שנשבע לתועלתה? ועל מה סמכו להתיר לו השבועה? האם מצאו פתח התר לשבועה?

ופוק חזי להרא"ש ז"ל בתשו' כלל ח' סי' ח' והביאה הטור אה"ע סי' ק"ח וגם מרן ז"ל בש"ע סי' ק"ח ס"ק ט"ו וגם הובאה בחזה התנופה והביאה מרן בב"י ביו"ד סי' רכ"ח שנשאל בראובן שנשא אשה אמודה שאינה בת בנים ואחר שנשאה ידע שאינה אמודה ויצא לטעון שרוצה לקיים מצות פו"ר והוא נשבע לה שלא ישא אשה אחרת עליה. והשיב כיון שלא הטיל שום תנאי ונשבע בסתם מי הוא החז' שיזקק לו להתיר שבועתו שנשבע לדעת האשה כדי שתנשא לו אין לך כל חכם שיתיר לו כדאמרינן במדין נדרת לך והתר את נדרך במדין ומה שרוצה לקיים מצות פו"ר לא יעבור על שבועתו החמורה שנזדעזע כל העולם עליה כמאמר לא ינקה בשביל מצות פו"ר וכו' יעש"ב. הנה גם ק"ו כמה יקרה חומר השבועה שנשבע לתועלת האשה ואיך הרהיבו עוז בנפשם המתירים להתיר לו שבועתו:

והנה בעיקר נוסח השבועה אשר אנו רגילים בה דהיינו שלא ישא אשה אחרת עליה בחייה אלא א"כ שהתה עמו יו"ד שנים כמה דיות נשפכו וכמה קולמוסים נשתברו כאשר עיני הקורא החזינה מישרים תשו' הרשב"א ז"ל בחלפיו סי' תתי"ב ובח"ד סי' ר"פ ומהרשד"ם ז"ל בחי"ד סי' ל"ה מלא השו' הרשב"א בכה"י והעתיקה ופי' בה כמה פי' ועיין למהרימ"ט ז"ל בח"א סי' קי"ח והרדב"ז ז"ל בחדשות ח"ב סי' תרכ"ד והרב מהרח"א ז"ל בח' אה"ע סי' שמ"ז וכדי שלא להכפיל הדברים החזינה עיניכם מישרים בסה"ק שמחה לאי"ש בתשו' אה"ע סי' ה' מה שהכרחתי ופלפלתי בעניותי לפי קוצר השגתי וכמה ברכורים כרכרתי ולא מצאתי מזור ותרופה לחומר השבועה ומשם בא"ה:

ואם תרצה לעמוד על דעת מרן הק' ז"ל אשר קבלנו הוראותיו והולכים בעקבותיו. הנה ימין ורואה בסה"ק בני בנימן וקרב איש ח"א סי' כ"ה שהבאתי מחלוקת עצום מרן עם הרמב"ם ז"ל בנשבע לאשתו שלא ישא אשה אחרת עליה ונפלה יבמתו לפניו דלדעת הרמב"ם יוכל ליבמה דאין זה עובר על השבועה דאשה הקנו לו מן השמים. ולדעת מרן אינו יכול ליבמה דהוי עובר על השבועה יעש"ב. וכמה האריכתי בעניותי ליישב דעת מרן ז"ל דעיקר טעמו ז"ל דאם תתן לו רשות ליבמה הוי עובר על השבועה בקום עשה וכדעת הרב מהרלנ"ח ז"ל וחזקתי יסודות הטעם הזה והבאתי דברי הרב חק"ל ז"ל ומשם בא"ה:

ועיינא דשפיר חזי בסה"ק שמחה לאי"ש סי' ד' באה"ע שחזרתי ליישב דעת הרמב"ם ז"ל וכררתי הדברים כשמלה לפי קוצ"ד לך נא ראה:

באופן דדעת מרן ז"ל אפי' לקיים מצות יבום דלדעתו מצות יבום קודמת למצות חליצה. לא עלה על דל שפתי לדיק שיתירו לו שבועתו והוא ז"ל פי' הטעם דכיון דשמא בידיה לקיים מצות חליצה ולא יעבור על שבועתו לא שבקינן ליה לקיים מצות יבום יעש"ב:

וכן נמי הכא דומה בדומה אמרינן הכא בנד"ד כיון דשמא בידיה לגרשה ולא יעבור על שבועתו למה נתיר לו השבועה שנשבע לתועלתה מבלי רצונה. ובפרט כי כפי המובן מהשאלה שקבל טובת הנאה דמידי הוא טעמא שאינו רוצה לגרשה משום שכתובתה מרובה שהכניסה לו הון רב ולגבי מקבל טובת הנאה מחבירו אין מתירין אלא מדעתו ורצונו וזה פשוט:

ועיין רואה להרב מהריב"ל ז"ל בח"ב סי' כ"ב שנשאל באשה שנכנסה פתחה מחמת קושי הלידה ובעלה מושבע שלא ישא אשה אחרת עליה וכתב דיוכל לומר אדעתא דהכי לא נשבעתי ובתוך התשובה כתב דלא דמי לאשה ששהתה עשר שנים ולא ילדה דלא מסתמיט שום פוסק לומר שיוכל הבעל לומר אדעתא דהכי לא נשבעתי דשאני התם דיש כמה נשים שאינם יולדות. ועליו היה מוטל להתנות ומאחר שלא התנה עליה איהו דאפסיד אנפשיה. וכמו כן נימא בנ"ד דשכיחי נשים שיולדות נקבות וגם שכיחי שהיה להן בנים ומתו כמו ר' יוחנן שהיה אומר דין גרמא דעשיראה ביר והוה ליה לאתנויי. ומדלא התנה שום תנאי אלא הדרבא נשבע לה סתם שלא ישא אשה אחרת עליה בחייה איהו הוא דאפסיד אנפשיה:

ואתה תחזה הך שאלה דנד"ד כתבניתה ממש נשאלה מאת הרב הרדב"ז ז"ל בחדשות סי' שב"ז בראובן שנשא אשה ונשבע לו שלא ישא אשה אחרת עליה וילדה לו בנים או בנות ומתו ולא נשאר לו רק בן אחד ואשתו חדל להיות לה אורח כנשים. ורוצה ראובן לישא אשה לקיים מצות פו"ר והולך לב"ד שיתירו לו שבועתו ואינו רוצה לגרש את אשתו משיבה שהיא אשת נעורים וגם שכתובתה מרובה ואשתו רוצה שיגרשנה ויקלם לה שכי כתובתה. וע"ז נסתפק השואל

שהודה שקבל ממנו פקדון כו"כ כסף כו"כ מעות וכו' והשיב ז"ל איני רואה לראובן בזה שום זכות וכו' ואפי' בשבועה וכו' וכ"ש שאינו מוציא משעבוד כתו' האשה וכו' ואילו עשה לראובן אחיו שטר הודאה אינו מזיק לאשה הודאת בעל דבר במקום שחב לאחרים אינו כלום כ"ש בפ"ב דכתובות האומר שטר אמנה הוא זה אינו נאמן וכו' יעו"ש. זה הפך מתשו' הנז"ל דנאמן הוא ע המטלטלין במגו שיכול למוכרם או ליתנם וכבר רב מהרש"ך כתב על תשו' הרשב"א הללו שהם הפכים ז"ז והניחם בצ"ע גם הרב ע"ז כ"כ יעו"ש. וראיתי להרב דרכי משה בא"ה"ע סי' ק' על שהביא מרן ז"ל ב' תשו' הרשב"א הנז' כתב וז"ל ונראה הא דאינו נאמן אור פקדון יש לו בידי היינו בהקנה לו מטלטלי באגב אבל בלאו הכי נאמן כמ"ש בתחלה עכ"ל. ואחרי נשיעפ' לפע"ד נראה שאי אפשר לתרץ כן דעת הרשב"א דמפורש יוצא בתשו' אחרת אשר לו ח"א סי' אלף מ וז"ל הא דאמר רב הונא וכו' ואם היה עליו כתו' אה וב"ח ואמר מטלטלין אלו של פלוני הם אינו נאמן וכו' ואפי' שלא כתב מטל' אגב מקר' והא אי יהיב לו וכו' והוה להו להמנייה משום מגו אפ"ה לא מהין דכל מאי דאיתא ברשותיה דאיניש חזקה דידיה הוא וכי אמר דלאו דידיה הוא אפילו במקום מגו לא מהימן דאמרינן בפ"ב דכתובות האי דשטר אמנה וכו' עיין רוה שאף אם לא כתב לו אגב אפ"ה אינו נאמן על המטלטלין של אחרים הם מטעם חזקה ובודאי אשתמטתיה לרמ"א ז"ל תשו' זו. שו"ר להרב ש"ך השיג דברי מורם ז"ל בח"מ סי' ל"ט כמ"ש בכל מה שנמצא ביד האדם הוא שלו וכו' כ"כ הרמב"ם וכו' אנ המרדכי פרק המקבל וכו' עכ"ל ד"מ. וכתב עליו הש"ך ז"ל וז"ל כל דברי הרב אינם נראין לי לפי שמצאתי תשו' הרשב"א סי' אלף מ"ז שכתב להדיא הפך יעו"ש והוא ז"ל נרגש בקושי תשו' הרשב"א הנז"ל וירץ דחיק מפשט דברי הרשב"א ז"ל יעו"ש גם הר' נד"ת בסוף שער ה' נדחק ליישב דברי הרשב"א בט"ס וחסרה מ' דמעכשיו והוי מגו אלימתא יעו"ש. ורבו כמו רבו רבני אלפין הפוסקים ראשונים ואחרונים נתחבטו ביישוב ב' תשו' הרשב"א הנז' וכל א' לדרך נכונה פנה יעו"ע :

גם ה' אצנה חלקי ביישוב ב' תשובות הרשב"א ש' דהן אמת הרשב"א ז"ל ס"ל כשטת הה"מ בדעת רמב"ם שס"ל כדעת הרמב"ן ז"ל דחזקה כל שהוא תת יד האדם הוא שלו בין בשטר בין במטלטלין בין במות ואינו נאמן אפילו במגו וכמ"ש בהדיא הרשב"א גופיה בתשו' סי' אלף מ"ז וז"ל דכל מאי דאיתיה ברשותיה דאינשי חזקה דידיה הוא וכי אמר דלאו דייה אפילו במקום מגו לא מהימן כדקאמרינן בפ' האשה שנתאלמנה האומר האי שטרא אמנה הוא אינו נאמן כגון שחב לאחרים. והא התם דאי בעי מחיל אפ"ה לא מהימן וכו' ודבוותה כתב בסי' שכ"ע על ראובן שהוציא וכו' ואין סיפק בנכסים לכתובה ולפקדון הדין עם האלמנה ואפילו הודה שמעון בפקדון בשעת עירהו אינו מזיק לאשה דהודאת ב"ד במקום שחב לאחרים אינו כלום עכ"ל. לא כן ההיא דסי' קנ"א שהביא מרן ג"כ בסי' מ"ה ההיא דראובן הודה בכתב יד לנמואל בן שמעון אחיו דלא אתי עלה הרשב"א ז"ל מטעם דחב לאחרים וכההיא דשטר אמנה. נראה לע"ד דיירי בתשו' זו שיש סיפק בנכסיה לכתו' אשתו מלבד רק המגיע לשמעון אחיו אם הוא שותפו והאלמנה לא באה להתדיין אלא שלא להוציא מתחת שעבודה של הנכסים ויהיו הכל משועבדין תחת ידה לכתובה ולמזונות ואינה מאמינתו שנכתב כתב הודאה זו קודם שנשאה ושמא לגרע כח שעבודה נתכוון ולאו כל כמיניה לומר שכל מה שיש לו היה משותף בינו ובין אחיו ואמנו להכי השיב הרב ז"ל לענין הקרקעות של ראובן הדין עם האלמנה לפי שלא היה יכול ראובן למוכרם ולא ליתנם להוציאם משעבודה כיון דש"ש אם לא נשאר לה שעור כתובה מורפת וכיון שכן אף הודאתו אינה הודאה וה"ה לכל מטלטלי אם כתב לה מאמ"ק אבל אם לא כתב לה אגב אע"ג שכתב מטלטלי ומקרקעי נאמן שאילו רצה זה להוציאם משעבוד אשתו הרי יכול ליתנם וכו' ומגו כי הא אמרינן כיון דאינו חב לה להפסידה בעיקר כתובתה משא"כ בהני ב' תשובות הנז"ל שכתב בהם בדיוק שאין נכסים מספיקים דהוי דומה בדומה ממש להיא דשטר אמנה שחב לאחרים דאינו נאמן אפילו במגו דאי בעי מחיל וכו' אבן כשהנכסים מספיקים ולא באו להפסידה כי אם שעבוד לבד הא לא דמייא הא להיא שכתב הרשב"א גם לעשה שוהו אפותיקי וכו' יעו"ש ובזה יבוא הכל על נכון ודו"ק. ומדי דברי ראתה עיני להרב דרכי נועם חה"מ סי' ז' שנשאל על בני בני יעקב ראובן ושמעון שהיו מתעסקין בנכסי אביהם והודו בכת"י שכל הנכסים שתחת ידם הם של אביהם. ונשבעו ע"כ ובשבועה וזעם להקפ"ן וימותו גם בניהם ובאה אלמנת ראובן לגבות כתובתה מנכסים שהיו תחת יד בעלה ויעקב טוען שכל הנכסים הם שלו והוציא כתב יד בניו הנז' והשיב הרב ז"ל תשו' גלחת שהדין עם יעקב יעו"ש :

ואנכי הדל אחרי נע"ר לא זכיתי להבין דבריו שבתשו' זו תחלה וראש מה שעין רואה שהניח יסוד מוסד שאם נשבע בהודאתו נאמן לחוב לאחרים במכ"ש משטר שאין בו נאמנות דנאמן לחוב יעו"ש מה מאוד הפלאתי ע"ז דהא בפרובא אמר בשה"ת שער ה' הביאו הרש"ך ח"מ סי' ל"ט וז"ל ואם לא יביא ראיה בכך אחר שחזקה היא שכל הנמצא וכו' יש לנו לדון שיגבה המלוה וכו' ואין מאמינים אותו אפילו בשבועתו כשתולה ממונו בשל אחרים דחיישינן לקנונייא וכ"פ הרמב"ם ז"ל שאין שומעין לו אלא או יביא ראיה או יגבה מהם בעל חובו הרי לך בהדיא דאפילו בשבועה שהוא של אחרים אינו נאמן וא"כ מה דמות יערוך לשטר שאין בו נאמנות ואדרבא התם הוא גרוע משום דבלא טענתו שהוא אמנה לא שקיל אלא בשבועה א"כ גם הכא מכחו לא שקיל עד שישבע והרי הוא אומר אמנה או פרוע משא"כ בנדרים דאלמנת ראובן היתה גובה מנכסים שתחת יד בעלה ומה שמודה שהם של אביו אינו נאמן לחוב לה אפילו בשבועה כנז' ואיך נפלאו ממנו דברי בעה"ת ודברי הרמב"ם ול"ע אי יש לעיין במ"ש משם הה"מ כש"כ שדעת הרמב"ם הוא כדעת הרמב"ן דמיירי דוקא אחר שתבעוהו בחובו אבל קודם לכן נאמן לומר אמנה. זה הלשון חפשתיו ולא מצאתיו בדברי הה"מ עד שיביא לו ראיה מהיכן דקדק כן. גם מה שנסתייע מתשו' הרשב"א דסי' קנ"ז לפי מה שפרשתי לעיל דבריו דמיירי כיש לו נכסים לכתו' ולבע"ח לא הוייא סייעתיה ואדרבא ב' תשו' הרשב"א הנז"ל הויין תיובתיה ואיך לא שלטו עיניו בהם גם מש"כ ואף לדעת הר"ן שסובר שאינו יכול למחול וכו' הוי יחידאה. אחרי המחי"ר רבו כמו רבו הסוברים כן. גם מ"ש ואפשר דבנד"ד יודה מאחר שנשבע על הודאתו וכו' ובפרט בענין הכתו' שלא נתנה לגבות מחיים והיה אפשר שמעולם לא תבא לידי גביה וכו' לא ירדתי להוכן כונתו בזה. דהא סמוך ונראה הביא תשו' הרשב"א בענין הכתו' דס"ל לענין

הרי"ף והרא"ש ז"ל וס"ל להרא"ש דה"ה אם אומר פרוע וכ"כ הרמב"ם בפ"ב מה' מלוה ה"ו וז"ל ראובן וכו' ואמר לו שטר אמנה הוא פרוע הוא אין מבגיחין על הודאתו שמא קנוייא הם עושים וכו' יעו"ש ובפ"א דמלוה כתב וז"ל טען הלוה מטלטלין אלו שבידי אינם שלי אלא פקדון הם בידי או שאולין או שכורין אין שומעין לו אלא או יביא ראייה או ישבע מהם בע"ת וכתב הה"מ וז"ל ויש לתמוה למה לא יהא נאמן במגו וכו' והרמב"ן ז"ל אמר וכו' וחזקה כל מה שיש ביד האדם שלו ומגו במקום חזקה כזו לא אמרינן. לפי שאדם עשוי לעשות קנוייא להפקיע ממון חבירו לפיכך אין חוששים לו ובסוף פ"ב ה"ו כתב וז"ל והנראה בדעת רבינו שהוא סובר כדברי הרמב"ן ז"ל שכת"ל. והנה הרב גד"ת בשער ה' ח"א כתב על דברי הה"מ הללו שהם בעיניו פלא. וז"ל דבשלמא בההיא דמטלטלין שטוען שאינם שלו ודאי בזה הוא סותר החזקה דמסתמא כיון שהם אצלו שלו הם ולא של זולתו אבל המחזיק בשטר ואומר שהוא אמנה או פרוע אינו תולה הדבר באחרים לומר שהוא מנגד החזקה וכו' וא"כ נראה דלא שייך טעם חזקה זו בהך דשטר אמנה וכו' ובזה ייושב דברי הטור ז"ל דלא ליהוו כסתרתי שבסי' ל"ט הביא לשון הרמב"ם וז"ל וכן אם נראה לו ממון אחר שנשבע שבו' זו או קודם שנשבע ואומר של אחרים הוא אינו נאמן עד שיביא ראייה וסיים הטור שכל מה שנמצא ברשות האדם הוא בחזקתו ושלו הוא. משמע דס"ל כדעת הרמב"ן מטעם חזקה וכ' מר"ן ז"ל וכ"כ הה"מ בשם הרמב"ן ז"ל עכ"ל.

ואילן בסי' מ"ז כתב הטור וז"ל מלוה שאמר וכו' ואם הוא חייב לאחרים וכו' והוחזק השטר בב"ד או שהוא ביד שליש אינו נאמן. וכו'. ואי ס"ל להטור הטעם דחזקה שכל מה שברשות האדם הוא שלו למה הוצרך לאוקומה כשהוחזק השטר או שהוא ביד שליש הא בלאו הכי אינו נאמן מטעם שום מגו משום חזקה דכל מה שביד האדם הוא שלו אלא ודאי לא מן השם הוא זה דחזקה זו לא מהניא אלא אהולה נכסיו בשל אחרים ולא לטענת אמנה זהו תורף דברי הרב גד"ת. וזה שלא כדברי הרב לח"מ שהקשה דברי הטור אהדדי והניחו בצ"ע יעו"ש. ודברי הה"מ כבר ישבם הרב גד"ת בדוחק וכתב הוא ז"ל שרחוקים מהוראת פשט דבריו והרב ש"ך הקשה על הרב גד"ת והעלה להלכה דדוקא במטלטלין או בממון אמרינן חזקה כ"ש ביד האדם הוא שלו מא"כ בשטר דנהי שהשטר בידו מ"מ הממון אינו בידו יעו"ש בסי' מ"ז ומ"ו. וגם בסי' ל"ט סק"א האריך למצניתו להשוות כל הדיעות הרמב"ם וסמ"ג והרב אבינדור ובנימן זאב והרא"ש כלל ע"ט סי' י"א ותשו' הרשב"א דכלהו אזלי ומודו דאם הוחזק לן שהנכסים שתחת ידו הם שלו שוב אינו נאמן לומר שהם של אחרים אפילו אית ליה מגו דמגו במקום חזקה לא אמרינן אבל אם לא הוחזק לן שהם שלו אלא על פיו אזי אם אית ליה מגו נאמן דלא מנגד חזקה הוא וכההיא דשטר אמנה או פרוע אי אית ליה מגו נאמן דלא מנגד חזקה הוא כיון שהשטר אינו ממון דנהי שהשטר הוא תחת ידו מ"מ המעות אינם תחת ידו לענין שנאמר בו כל מה שתחת יד האדם הוא שלו. ובהכי אתי שפיר מה שפסק הטור ומר"ן ז"ל בסי' מ"ז דבעינן שהשטר הוחזק בב"ד או שהוא ביד שליש דבלאו הכי היה נאמן. ובסי' ל"ט דפסק הטור ומר"ן ז"ל לההיא דהרמב"ם דפ' כ' ממלוה ואם נראה לו ממון אחר שנשבע שבו' זו ואמר של אחרים הוא אין שומעין לו וכו' ולא אתינן עלה אלא מטעם חזקה וכמ"ש מור"ם ז"ל שם. היינו מטעם דהוי מגו נגד חזקה ולזה אין שומעין לו זת"ד הש"ך ז"ל יעו"ש.

ומעתה אתה הראת לדעת שדין זה שהאומר שטר אמנה הוא במקום שחב לאחרים אינו נאמן הוא מוסכם מכל הפוס' וממנו למד הרמב"ם ז"ל בפ"א דה"ה אם אומר על מטלטלין שבידו הם של אחרים או שאולים או שכורים אינו נאמן מטעם דהוי חוב לאחרים בחזקה כל שתחת יד האדם הוא שלו ואין אומרים מגו במקום חזקה כמ"ש הרמב"ן ז"ל וכ' הה"מ שדעת רבינו כדעת הרמב"ן ז"ל וכ"כ מר"ן ז"ל בב"י סי' ל"ט עמ"ש הטור וכן אם נראה לו ממון וכו' ופסקו בשה"ע סי' הנז' א"כ נעשה ונשמע בנד"ד דאין ראובן נאמן לחיב לאשתו בהודאות שמכר חצי החצר לשמעון בסך שחייב לו עפ"י הודאתו שעשו חשבון ויצא חייב לו סך כו"כ וקבל אותו בתורת עס' ואה"ך מכר לו בסך הנז' חצי החצר כיון שהחזקת החצר היא שלו אינו נאמן בעיקר ההלוואה כמ"ש הרמב"ם בההיא בפ"ב אההיא דשטר דהאומר שטר אמנה וכו' וז"ל וכן כל מי שיש עליו שט"ח והודה לאחר מעצמו בחוב אחר אם אין לו נכסים כדי שיגבו שניהם גובה בעל השטר בלבד שלא יעשה קנוייא על שטרו ש"ז. והכא נמי בנד"ד כיון שהודאתו אינה הודאה גם מכירתו אינה מכירה ותנא דמסייעא לן תשו' הרא"ש כלל ע"ט סי' י"א הביאה מר"ן ז"ל בב"י ובמ"ע סי' מ"ז ואם לחשך אדם לומר דלא דמי נד"ד לכל מה שכתבנו דשאני התם היינו טעמא כיון דאתי לידי גוביינא לב"ח הוי חב לאחרים בהודאתו משא"כ בנד"ד דלא נתנה כתובה לגבות מחיים. ואפשר שלא תבא לידי גוביינא כגון שתמות בחייו לא קרינן בה חב לאחרים כמ"ש הרב מהרי"ט ז"ל בח' אה"ע סי' י"ג וז"ל שהרי הוא אומר שהחפלים הם של אמו ומהימן במגו דאי בעי הוה יהיב לה בחייו וכו' ולא דמי לאומר בש"ח שבידו פרוע במקום שחב לאחרים דלא מהימן דהתם דוקא היכא דבא לידי גביית ב"ד וכו' אבל כאן עדיין לא הגיע זמן של כתובה לגבות דלא נתנה כתובה לגבות מחיים וכו' יעו"ש דהנך רואה שכבר הרב משנה למלך ז"ל כתב על דברי הרב מהרי"ט הללו שדבריו מרפסן אגרי והם הפך דברי הרמב"ם ז"ל שכ' אם טען הלוה שמטלטלין אלו שבידי אינם שלי וכו' ועו"כ הרב מ"ל וז"ל ועיין תשובת הרשב"א שהביאה מרן ז"ל באה"ע סי' ק' (והיא בח"ב סי' שכ"ט) ועוד תשו' אחרת להרשב"א ז"ל הביאה מרן ז"ל בחח"מ סי' מ"ז (והיא בח"ב סי' קנ"א) ועוד תשו' להרשב"א ז"ל בדפוס סי' אלף קמ"ו ובכולם שפה אחת הם הפך דברי מהרי"ט ול"ע עכ"ל. והנה לכאורה נראה שתשו' הרשב"א הללו כסתראי נינהו שכ' בח"ב סי' קנ"א ז"ל שאלה ראובן הודה בכתב ידו לגמואל בן שמעון אחיו בכל מה שיש לו בין קרקע בין מטלטלין היה שותף בינו ובין שמעון אחיו אבי גמואל. ולאחר ימים נשא ראובן אשה ושעבד לו כל נכסיו וכו' תשו' לענין כל קרקעותיו של ראובן הדין עם האלמנה לפי שלא היה ראובן זה יכול ליתנם ולא למכרם ולהוציאם משעבודם וה"ה והוא הטעם אפי' בכל מטלטלין אם כתב לה מטו' אגמ"ק וכו' אבל אם לא כתב לה אגב וכו' נאמן הוא על המטלטלין שאילו רצה זה להוציאם משעבוד אשתו למה לו לשקר יכול ליתנם לזה משכשיו או למכרם לו ובכך יוציאם משעבוד אשתו וכו' ואילו בתשו' אחרת סי' שכ"ט כתב וז"ל ראובן שהוליא כ"י על שמעון אחיו

הרמב"ם אפי' בנדון דהשיב הרא"ש ז"ל דהסלוק לגבי בעלה מהני ע"כ ובנדון הרא"ש לא סילקה לבעלה כדי שימכור כמו שיראה המעיין שם ועכ"ז כתב מרן לדעת הרמב"ם מהני הסלוק. וא"כ דברי מרן בבד"ה מקש"ה זהב ועוד יש לי פרושים שונים בדברי מרן בבד"ה אבל לא נתחוורו לי לפשיטות דברי מרן ז"ל:

איך שיהיה אנן בדידן שכותבים בשטרות דסילקה שעבוד כתו' לבעלה. ונתנה רשות לו למכור ולמשכן לא ידענא על מה סמכו כיון דלא אתברר לנא כוונת מרן בבד"ה ליישב דבריו עם מ"ש בב"י ובכ"מ ובתשו' כנז"ל. ואולם בהכרח נאמר דהא דנהיגי לכתוב בשטרי דידן סילקה שעבודה תחילה לאו לבעל הוא כי אם ללוקח כיון דבשעת המכירה או ההלואה היא באה לפני העדים ומסלקת שעבודה וקונים מידה אין ספק כי כל כוונת הסלוק הוא ללוקח או למלוה כנגד חובו דוקא ובכה"ג ליכא לספוקי בזה כלל אליבא דכ"ע גם לדעת הרא"ש מהני כמ"ש מרן ז"ל בבד"ה וז"ל ובנד"ד כיון שהיא מסלקת שעבודה עד שיגבה זה חובו וקנו מידה הוי כלוקח מהאשה תחילה וכו' אבל במסלקת שעבודה לאיש שרוצה להלוות לבעלה וקנו מידה מודה הרא"ש דמהני וכו' עכ"ל עין רואה שדקדק מרן בלשונו הזהב וכתב עד שיגבה זה חובו משמע שהסלוק הוא כנגד חובו דוקא וכדכתיבנא. ומעתה יהדר לנד"ד כיון שסילקה אשת ראובן שעבוד כתובתה מחצי החצר לשמעון כדי שילוה לבעלה ואם יתחייב לו סך מה אנא דאמרי בודאי הגמור מכח אומדנא דמוכח דלא סילקה שעבוד כתובתה אלא אם יתברר עפ"י עדים שנשאר בעלה חייב לו כו"כ לא עפ"י הודאתו דאינו נאמן לחוב לה כנז"ל ואין ספק לומר בנד"ד כיון דסילקה שעבודה בסתם האמינתו לבעל ע"כ אשר יאמר כי הוא זה דזה אינו כיון שלא היה הסלוק כ"א למלוה והיא לא האמינתו למלוה א"כ מהיכא תיתי לומר שהאמינתו לבעל. ואי משום שכתוב בשטר דהבעל האמין למלוה ונאמר דיועיל בין לבעל בין לאשה וחוזר א"כ ע"כ ענייני השטר ונאמר דנאמנים המלוה והבעל על הסך שיאמרו זה ודאי ליתא דהנך קורא נעים לך נא ראה להרב בית שמואל סי' נ' ס"ק ס"ג שכתב וז"ל עכשיו נוהגין וכו' אחריות שכותבים בשטר לא קאי אלא על האיש ולא על האשה אלא א"כ דמפורש בפירוש כן וכ"פ הט"ז יעו"ש. הכא נמי בנד"ד כיון שאינו מפורש הנאמנות ג"כ על האשה בפירוש אין לנו לומר דחוזר גם על האשה:

א"כ היא מוצאת בנד"ד שזכתה האלמנה ואינו נאמן הבעל בהודאתו לחוב לה וכ"ש שהדברים מוכיחים שהבעל מבקש לה בכלי דתות להעלים ממנה מכירת חצי החצר בכתב יד לבד ולא עשה לו שטר מכירה בפני עדים ובסלוק שעבוד כנהוג כי ירא דעדים מפקי לקלא ושמעה האשה' והערער על המכר באומרה כי אינו נאמן בעלה לומר שחייב לו כו"כ עפ"י הודאתו וממילא הסילוק שעבוד אינו מועיל כלום ועדיין יפה כח האלמנה ושעבוד דידה אלים ואינו נאמן לחוב לה הבעל בהודאתו והדין עמה:

כ"ז כתבתי להלכה ולא למעשה נתכוונתי עד שיסכימו עמי בעלי ההוראה ומלכם בראשם ציץ נזר הקדש עטרת תפארת אי"ש ירושלם. כי לו משפט הגאולה להבין ולהורות הלכה לדורות ונא לשון בקשה ויח"ל מש"ה אתיא אח"ל אח"ל לקבוע לי מועד לעיין מר פרשא. בוצינא קדישא. חסידא ופרישא. בכל מאי דכתיבנא בדעתא קלישא. אם ירצה בעיני אדוני המלך ברוחב חכמתו ובינתו שנתכוונתי לדין אמת לאמיתו נא אדוני

(רג)

זה יכתוב ידו להסכים עמי ובדוק שם כבודו ואם לא ירצה בעיני אדוני מלך יהיו דברי כאין. וכאפס. וכתהו והיו כלא היו. ומעתה ולי נאה לברך זאת הברכה וכו' מלכא לעלמין חיי יאריך ימים על ממלכתו ותרב גדולתו הוא ובניו אתו עד ביאת הגואל בוז"ק, כיר"א:

ועיני צופיות אליו תלויות לזכות ולראות גי"ק תשו' הרמ"ה חיש מהרה תצמח וזאת אדע כי מצאתי חן בעיני אדונירם. כה דברי החותם בתשו"ר על הארץ הטובה בא סימן כ"ח מעשיו הגיד לעמו לחו' ניסן ש' התרנ"ג ושלום העבד העברי:

הצעיר **משה** ח"כ **יצחק הררי** ס"ט

וזאת תשובתי אליו

יום ח"י תמוז ש' התרנ"ג.

רוב שלום עד בלי ירח לכבוד ידי"ן הרב
ועצום כולל כל אישורי"ן כש"ת **משה**
ח"ר **יצחק הררי** נר"ו יאיר ויזרח יציץ
ופרח נצו"א.

האח נפשי!

כן לנכון קבלתי אותו ואת נוהו למן כ"ח ניסן העבר והפס"ד אשר כוננו יד"ק ופלפל בחכמה קראתי בכל לב וכמו נער בנפשי כי לא באתי עד עתה להשיב תשובה מאהבה כי נעים נאוה. אך מה אעשה כי אין אני ן' חורין כידוע לכל באי שער ובפרט חולשת מאור עיני דין גרמא דעצירא וגם שאני זקנתי ושבתי והחדלתי את דשני. ואולם דחקתי ונכנסתי להשיב מפני הכבוד שלא יחשדני ח"ו כי לא השגחתי על ד"ק. ואומר עם קצ"י הגם דכתיבתו דקה מן הדקה וגם בקיצור נמרץ ולא העתיק בשאלתו נוסח השני שטרות שטר הסילוק ושטר העיסקא לידע מה להשיב ועכ"ז אמינא לפי סדר השאלה המוצגת ואשיב על אחרון ראשון על הסילוק שסילקה שעבודה האשה מעל חצי החצר כל לגבי דידי לא מצאתי מקום להסתפק בדעת מרן ז"ל דבש"ע אה"ע סי' נ' ס"ק י"ז כתב וז"ל אבל אם קנו מידה תחילה שאין לה שעבוד על מקום זה וא"כ מכר אותו הבעל אינה טורפת אותו וכתב הרב בית שמואל ז"ל בס"ק ס"ב וז"ל ואם היה רוצה ליקח בהלואה והיא סילקה כחה מנכסיו וא"כ לקח בהלואה הו"ל כלקח מן האשה והדר בעלה עכ"ל. ועיין למרן בד"ה ז"ל ובנ"ד עיקר שטר הסילוק שעשתה האשה לא לבעלה כי אם מפורש יוצא שעיקר הסילוק היה להמלוה בכל מה שיתחייב לו ובכח הסילוק הזה עשה חצי החצר לראובן אפותיקי ונתן לו רשות למכור ולמשכן וכו' נמצא שהסילוק היה להמלוה. וכן עשה מעשה וכתב שטר עיסקא בכל לשון וחיזוקי סופר וכו' וא"כ מהיכא תיתי שתוכל לטעון נח"ר עשיתי לבעלי דבכה"ג שהסילוק לא היה לבעלה כ"ע יודו דמהני ומה שהביא להרב אבני מלואים ז"ל שהניח בצ"ע לא ידענא איך לא שלטו עיניו במ"ש הרב אבני מלואים ז"ל שם אח"ך ליישב דברי הרמב"ם ז"ל דיש לחלק בין היכא שמסתלקת שעבודה שימכור לאחר וכו' ובזה נתיישבו דברי הרמב"ם ז"ל והיא דפ' חזקת וכו' וסיים בדבריו ובזה יש ליישב דברי בדק הבית יע"ש:

גם מדברי מהריק"ש ז"ל בתשו' סי' ק' לא ראיתי שום סתירה לנ"ד שהרי הרב מהריק"ש ז"ל רצה להשוות דעת הרמב"ם והרא"ש ז"ל דלא פליגי והכי

דייק

מקרקעי אינו נאמן לחוב אפי' עדיין דלא נתנה כתו' וכו' ואפשר דלא אתי לידי גובינא וכ"ש לפי מס"פ דברי הרשב"א דס"ל דאף במטלטלי אינו נאמן לחוב אפי' לכתובה היא מוגאת מכל האמור בנד"ד מכל הלדדין ולדי לדדין הדין עם האלמנה ולאו כל כמיניה לראובן בעלה לחוב לה בהודאתו שחייב לאחרים להפסידה כתובתה וכמ"ש הרמב"ם בפ"כ ממלוה ואין חילוק בין כתו' אשה לבע"ח דעלמא כמו שמפורש בתשו' הרשב"א הנז' הובאה ביתה יוסף אה"ע סי' ק' ולכל התרוצים הנאמרים בתשו' הנז' מפי סופרים ראשונים ואחרונים. זכינו לדין כאשר יראה המעיין בתלריהם ובטירותם בתשו' מהרשד"ם ח"מ סי' ק"מ ובאדרת אליהו סי' ע"ו וע"ז ובפה"א הל' מלוה ובמהראנ"ח סי' קכ"ב ולהש"ך ז"ל. וגם דנשבע ראובן שחייב לאחרים כו"כ אינו נאמן לחוב. וכמ"ש בעה"ת והרמב"ם ז"ל כנז"ל וגם דהודאתו היתה לפני עדים וחתמו שטר כתחז"ל ע"ז לא מהני כמ"ש הרשב"א ז"ל בההיא דסי' שכ"ט כנז"ל דאפי' עשה לראובן אחיו שטר הודאה אינו מזיק לאשה יעו"ש. ואפילו להרב דרכי נועם שלא זיכה להאלמנה מכח הודאת ראובן בעלה שהודה ונשבע שהנכסים הם של אביו שאני התם דידוע לכל שהנכסים הם של יעקב אביו וידים מוכיחות מכתב יד ראובן שכן הוא האמת לא כן בנד"ד שידוע שהנכסים והחלר הוא של ראובן בודאי אזיל ומודה הרב ז"ל דאינו נאמן בהודאתו שחייב לאחרים להפסידה כתובתה:

איברא עדיין יש לבעל דין לחלוק ולומר דנד"ד יצא לחלק מכל מה שכתבנו דכיון דסילקה שעבוד כתובתה מעל חצי החלר ונוהגין במקומנו לכתוב הסלוק בשטרות בתחילה שקנו מיד האשה שסילקה שעבוד כתובתה מעל קרקע זה ונתנה רשות לבעלה למכור ולמשכן וכו' א"כ בנד"ד אעפ"י שלא סילקה בשטר הכת"י של המכר. מ"מ כבר סילקה בשטר אפותיקי הקודם לו אפילו שכתוב הסלוק בשטר אפותיקי. אם יתברר שחייב לו סך ממון אזי מו"מ נתן ראובן לשמעון רשות למכור ולמשכן ואם לא יתברר שחייב לו עדיין הקרקע בחזקת ראובן מ"מ כיון שסלקה האשה שעבוד כתובתה מעל חצי החלר בסתם ונתנה רשות לבעלה למכור ולמשכן הוי כאלו האמינתו לבעל בשעה שאומר שעדיין חייב לו כו"כ בין יתברר בין לא יתברר כיון שסילקה בסתם:

זאת אשיב הנה בעיקר הסלוק של האשה לבעלה כנד"ד כבר פליגי בה רבני הפוס' ז"ל דלהרא"ש ז"ל כלל ס"ג סי' ו' שכיאו הטור באה"ע סי' צ' ס"ל דהסלוק לבעל לא הוי סלוק ויכולה לומר נח"ר עשיתי לבעלי דאין לך דבר שמבטל טענת נח"ר עשיתי וכו' אא"כ קבלה עליה אחריות ולדעת הרמב"ם כמ"ש מרן ז"ל בבד"ה סי' הנז' וז"ל יש שלמדו מתשו' זו וכו' עד ולדברי הרמב"ם ז"ל אפי' בנדון שהשיב הרא"ש ז"ל שהסלוק לגבי בעלה מהני שהרי מבואר בדבריו ז"ל דהא דתנן לקח מן האיש וכו' ואי לקח מן האשה לא מכרה לו היא אלא בסלוק שעבודה הרי לקח מן האשה שהרי כתב פי"ז מאשות וז"ל אבל אם קנו מיד האשה תחילה שאין לה שעבוד על מקום זה ואח"כ מכר אותו הבעל אינה טורפת אותו עכ"ל. והנה דברי הרב מרן ז"ל בבד"ה צריכין תלמוד ונתחבטו בהם רבים דמהיכן יצא לו בדעת הרמב"ם כן דהא גמרא ערוכה היא בפ' חזקת דמ"ט אין לאיש חזקה בנכסי אשתו ופריך הא ראיה יש הימא נח"ר עשיתי לבעלי מי לא תנן לקח מן האיש וכו' ומאי קושיא דה"א דוקא בלקח מן האיש הוא שיכולה לומר נח"ר עשיתי לבעלי. אבל לגבי בעל הוי כלקח מן האשה תחילה ועוד זאת יתירה דהא כתב הרמב"ם פכ"ב מאישות וז"ל כילד האשה שמכרה או נתנה לבעלה מנל"ב מקרקע או מטלטלין לא קנה בעלה אעפ"י שקנו מיד האשה ברלונה חוזרת בכל עת שתרלה וכו' לפיכך אין לבעל ראיה בנכסי אשתו כלל חוץ מנכסי מלוג א"כ אי נימא דמהני סלוק לגבי בעלה אמאי אם מכרה או נתנה לבעלה אינו מועיל. ועוד כתב הרמב"ם בפ' הנז' דאם מחלה לבעלה נכסי נ"ב שאבדו או נגנבו וכו' מהני משמע מדבריו הא אם לא נגנבו או אבדו אינו מועיל מחילה בהם לבעלה א"כ איך סלוק שעבוד לבעלה מועיל עיין בס' אבני מלואים על ש"ע אה"ע סי' נ' שהניח כ"ז בנ"ע גם הרב בעל נ"מ כתב על דברי מרן ז"ל בבד"ה אלו בתימא הוא דמי עדיף סלוק ממכירה דכ"ש הוא דאם כתבה סלוק לבעלה דלא מהני ודברי הרמב"ם הם כשכתבה סלוק ללוקח קודם שיקנה וכו' דקאי אתחלת דבריו שכתב הבעל שמכר נכסיו וכו' ועלה קאי אבל אם קנו מיד האשה תחילה יעו"ש זאת ועוד בהכרח שכן הוא כדכתב הרב מהריק"ש בתשו' סי' ק' וז"ל והכי מוכח מדבריו שכ' אם קנו מיד האשה תחילה מדקאמר תחילה משמע דקודם קנין האיש שמכר וקנין האיש גבי לוקח הוא וכמו כן קנין האשה לגבי לוקח הוא לא לגבי הבעל דאם הקנינים באופן אחר הם אם מלת תחילה מיותרת דהו"ל לומר אם קנו מיד האשה ואח"ך מכר וכו' וע"כ מלת תחילה מצטרף לבסוף דהיינו גבי לוקח וכו' ועוד הביא ראיות דמוכרח לפרש כן בדברי הרמב"ם ודלא כמרן בבד"ה יעו"ש. וגם הרב כנה"ג אה"ע סי' נ' הביא דברי הרב בד"ה וכתב עליו בשם' דינא דחיי על הסמ"ג עשין מ"ח פירש בדברי הרמב"ם דלא כהרב בד"ה יעו"ש. גם אני הפעוט תמיה על דברי קדשו מניה וביה ממ"ש בב"י וז"ל ומ"מ יש לדון ממ"ש הר' המגיד שדעת הרמב"ם דאם מחלה נל"ב לבעלה יכולה לומר נח"ר עשיתי לבעלי דהרמב"ם לא איירי אלא במוכרת או נותנת ולא במוחלת ואיכא לפלוגי בינייהו וכו' דמוכרת או נותנת לבעלה אינה אלא כמסלקת שעבודה מאותן קרקעות ובהא שייך איכא לומר עיניך נתת בגירושין או מיתה לגבות מקרקעות הלו. אבל במוחלת וכו' אדרבא היא תאמר לו עיניך נתת בגירושין כדי שאהא קלה בעיניך להוליאני ולשון זה כתבו ג"כ בכ"מ פכ"ב מה' אישות וגם כהבו בתשו' אה"ע בדיני כתו' סי' ד' ד' מ"ד יעו"ש:

עינא דספיר חזי דס"ל ופשיטא ליה דסילוק שעבוד לבעל לא מהני לד' הרמב"ם ואיך כאן בבד"ה פסיק ותני בד' הרמב"ם דהסלוק לגבי בעל מהני והנה לכאורה עלה בדעתי לתרץ שמ"ש מר"ן בבד"ה דהסלוק לגבי בעל מהני לדעת הרמב"ם היינו שסלקה לבעלה כדי למכור לאחרים דאז מהני הסלוק דהוי כמו לקח מן האשה תחילה ואח"ך מכר הבעל אבל אם סילקה לבעלה לחוד ולא כדי למכור בהא אמרינן יכולה לומר נח"ר עשיתי לבעלי. וה"ה דמכתב או נתנה לבעלה דלא מהני אבל אם היה עיקר הסלוק מחלה לבעלה שימכור לאחר ודאי אינה יכולה לומר נח"ר עשיתי לבעלי ובזה יבא הכל על נכון ודו"ק:

שו"ר להרב המגיה על ס' אבני מלואים שהקשה דברי הרמב"ם להדדי לס' הרב המחבר ז"ל וחילק בפשטות כמ"ש ובסוף דבריו כתב וז"ל ובזה יש ליישב גם דברי בד"ה יעו"ש. איברא כד דייקת שפיר בדברי הרב בד"ה שכתב בזה הלשון לדברי

הרמב"ם

סימן י"ח הלכות גיטין

מאנשי **תימן** הי"ו

והמשכילים יזהירו כזה"ר. לקדושים אשר בארץ המה

דברי שלום ואמת. שלום רב לא"ת ואל"מ. שלום לרבינו ארץ. גודרי גדר ועומדים בפרץ. יצילם ד' מכיליון וחרין. כולם קדושים אשר המה בארץ. כל חד לפום חורפיה מקשה ומתרץ. אמן סלה,

ארץ הקדושה. יקרה חמודה. לתורה ולתעודה. תקרא דרושה. אחרי שים שלום וכ"מ כיר"א. שאול שאילתא דא מקמייהו דמרנן ורבנן. אודות ראובן שחלה ונטה למות. ויש לו אשה. ואין לו בנים. ויש לו אח קטן. וחשש אבי האשה שמא ימות ראובן. ותשאר הבת זקוקה ליבם קטן. ותשאר עגונה. והלך אצל הדיין וסיפר לו המאורע והלך הדיין עם קצת בנ"א אצל ראובן ופיתוהו בכמה רצויים כמה פעמים יום אחר יום ארבעה וחמשה פעמים. לתת גט בע"מ עד שנתרצה בע"כ שלב"ט וכתבו הגט כדיניה בפוסקים ז"ל ומסרו ליד האשה בע"מ ובמעכשיו אם לא מתי וכו' ואחר שמסרו ליד האשה לקחו הרב וקרעו קרע ב"ד כנהוג בגט בריא. ואח"ז שמענו אנחנו את"מ שאשה זאת בחזקת אשת איש ובחזקת איסור יבמה עומדת שזה המעשה נעשה הפך דרז"ל גמרא ופוסקים ז"ל כמו שנראה לעג"ד ושכלינו האגושי וכמש"כ מר"ן הק' בסה"ג סקג"ד סכ"ו ד"ה ויקרענו וכו'. וביארו דבריו האחרונים בפ"ת ס' ע"ל דזה דוקא בגט בריא אבל בגט שכ"מ לא יע"ש וכ"ה בסנ"ר ס"ק רמ"ד יע"ש וכ"כ בסי' קמ"ה סק"א פלפול עצום מאד. כל שומעו תצילנה ב' אזניו ואעפ"י שכ' בסו"ד ד"ה ובדיעבד אם נתקרע דבר זה קשה להולמו ולית ראיה מהכא ואין הנדון דומה לראיה כגלע"ד וכ"כ בשנמי"י שו"ת השייכות לה"א סי' ל' דבר נאה ומתקבל. ור"מ עוד מדברי מר"ן ז"ל בסי' קמ"ו כ' הרמב"ם ז"ל שצריך שיהא הגט קיים הל"ה לא יע"ש. אמנם אין בנו כח ליקבע הלכה למעשה דאנן כי אצבעתא בקירא לסבר' לא מלאנו ידו"ר בבהמ"ד. אלא שנראה לעג"ד דמילתא פשיטא כביעתא בכותחא. ודברי חכמים ז"ל חיים וקיימים. ומ"מ כ' בתורה כי יפלא מ"ד וקמת וא"ה. עכשיו אתם רבותינו הי"ו היושבים בלשכת דמהימנותא עה"ק ירושה"ו הוציאו לאור משפט לחזק ידים רפות ולאמץ ברכים כושלות כל דבר רק ממנו להשיב אמרי בינה אם האשה הזאת אסורה וצריכה לחלוץ או מותרת וכמש"כ הגהמ"י בשקלא וטריא ע"ז וגם ברכות יעטה מור'ה. ולגב האי מלתא נשאל ממעכ"ת רבנ"י דין יבמה שנפלה לפני יבם קטן. אם חייב במזונותיה עד שיגדל הואיל ואסורה מחמתו או דוקא ג"ח הראשונים כי יש להסתפק במ"ש מר"ן בשל"ג סק"ח ד"ה וה"ה יע"ש. ותשובתכם הרמתה מה"ת בעגלא ובז"ק ותתברכו בברכה המשולשת בחיי אריכי ומזוני רויחי ובני סמיכי. ואין לנ"א בשלומכם שיל"א:

ב"ד השופטים שיהי' בנפש דלה ושחה. להמציא לנו רווחה. בהלכה ברורה ולחה. החותמים פה ק"ק רדאע יע"א בסדר ובנת והתחנן וגו' בעת הסיא לאמר שהוכפל בו יום כ"ט י"ב לח' מנחם זה ינחמנו בשוה"י:

. הצעיר　　　דש"ו　　　הצעיר

צאלח בנימין צאלה סאלם יחיא ן' סאלם

יצ"ו ס"ט.　　יצ"ו ס"ט.　　יצ"ו ס"ט.

וזאת תשובתי אליהם

יום ח' לח' שבט ש' התרנ"ד ליצירה.

שלום רב וישע יקרב לכבוד החכמים השלמים מבחר עצמים. יושבי על מדין בעי"ת **רדאע** יע"א אתה ה' תשמרם, וכבוד והדר תעטרם נסו"א.

שלומי אמוני ישראל!

יקרת מכתבכם מן יום י"ב מנחם העבר הגיעני לנכון. כתג השיכות החולף וראיתי שאלתכם שאלת חכם בגט שכ"מ שגירש את אשתו יען היה לו אח קטן וגירשה בתנאי בע"מ ומעכשיו אם לא מתי וכו' כד"ת. ואחר שקבלה האשה הגט קרעו הרב המסדר קב"ד כנהוג בגיטי הבריאים ומת המגרש וע"ז שואלים אם האשה הזאת נשארת זקוקה ליבם וצריכה להמתין עד שיגדל היבם ויחלוץ לה. או אם היא מגורשת גמורה ותנשא לשוק. ועוד שואלים אם היא זקוקה ליבם אם חייב לזונה. או רק ג' חו' כדין שאר שומרת יבם.

ואען ואומר בדין זה כמה דיות נשפכו. וכמה קולמוסים נשתברו. וכמה ניירות הושחרו. בפלוגתא דגאוני עולם לקדושים אשר בארץ זיע"א זלה"ה ואם אבא לערוך שלחן ולברר הסברות ולקרב הלבבות לא יכילון מגילות. ואין אני בן חורין כי עלמו תלאותי ורבו טרדותי ואני זקנתי ושבתי ואור עיני אין אתי. וסוף כל סוף במחלוקת הוא שנוי הללו אוסרים והללו מתירים.

ואולם אמרתי ללקט אודות ולהשיב השובה. מאהבה והות כי לדעת רש"י והרי"ף והרמב"ם והרז"ה והרמב"ן והר"ן ורית"ז והרמ"ה והריטב"א והתשב"ץ ומהרלב"ח והרשד"ם ז"ל כולהו תני רבוותא ס"ל דהגם שנתקרע הגט או אבד או נשרף או שלא היה ברשותה בשעת מיתת הבעל הרי זו מגורשת גמורה משעת נתינת הגט לידה. וגם כתב הרב מהרשד"ם ז"ל בח' אה"ע סי' ע"ג כ' דהרדב"ז ז"ל כתב לו אל תירא כי איתך אני נמלא דגם הרדב"ז ז"ל מסכים להתירה לינשא למי שתרצה. וכנגדם הרא"ש והטור ומהר"ם בס' איסות סי' ל' והרשב"א ור' ישעיה הראשון ומרן כתבו' לאה"ע ד' קמ"ד הסכימו הוא והמבי"ט ובני רבנים ומהרימ"ט ומהרלנ"ח ומהרח"ש וה' מכתב מאליהו. וה' גט פשוט זלה"ה כולהו הני רבוותא מסכימים לאסור כיון שנקרע הגט או שאינו ברשותה בשעת מיתת הבעל:

וא"ב מי יכניס ראשו בין הרים הגדולים להכריע בין גאוני עולם. כי אם בזאת מצאתי ראיתי להרב מהרלנ"ח ז"ל בסי' ב"ן שכתב כי במקומות הנגררים אחר הרמב"ם ז"ל צריכים לילך בעקבותיו. כיון שקבלו הוראותיו. ונוהגים בכל תפלותיהם ומנהגם ופוסקים כוותיה דהרמב"ם ז"ל וא"כ לדעת הרמב"ם ז"ל האשה הזאת דנ"ד מגורשת גמורה ומותרת לינשא לכל גבר דתצבי. וכ"כ הרב מכתב מאליהו ז"ל בד' רי"א ע"ג דכל מה שסמך הרב מהרלנ"ח ז"ל עיקר יסודו להתיר בנדון כזה הוא יען היות עזה אתריה דהרמב"ם ז"ל יע"ש. וא"כ גם בנ"ד דהמאורע הוא בערי תימן שנגררים אחר הרמב"ם דאתריה דמר הוא וכל נוסח תפלותיהם עפ"י נוסח הרמב"ם וברוב הדינים פוסקים כוותיה הא ודאי דשפיר מצינן להתיר את האשה הזאת דנ"ד לנשא לשוק. כיון שהיא מגורשת גמורה לדעת הרמב"ם ז"ל.

ועוד

דייק דברי הרמב"ם ז"ל שכתב אם קנו מיד האשה תחילה היינו דכוונתו שסילקה שעבודה לגבי הלוקח לא לגבי הבעל כמו שיע"ש באורך ולפי היסוד שיסדתי אני בעניותי שזהו האמת שהאשה הזאת דנ"ד סילקה שעבודה לגבי המלוה לא לגבי הבעל שהרי מפורש בשטר הסילוק החיוב של הבעל להמלוה ודאי ופשוט דאינה יכולה לטעון נח"ר עשיתי לבעלי :

פש גבן מ"ש הרב הכנה"ג בס' דינא דחיי עשין מ"ח ד' מ' ע"ב שנסתפק היכא שהלה בעלה ליקח בהלואה ולא רצה המלוה להלוות עד שסילקה האשה שעבודה וקנו מידה שסילקה שעבודה אם יכולה לטעון נח"ר עשיתי לבעלי ולידד נדרים וכתב ולבי אומר לי דלא מהני ויכולה לטעון טענת נח"ר כיון שראיתי שנמנע להלוות לו בעבורי עשיתי לו נח"ר וסלקתי שעבודי וכו'. וכי אמרינן לקח מן האשה תחילה וחזר ולקח מן האיש מקחו קיים היינו שלא ידעה האשה שבעלה רוצה למכור דאז אמרינן דלא שייך נח"ר כיון שהיא לא ידעה רצון בעלה אבל היכא שידעה שבעלה רוצה ללוות והמלוה נמנע בשבילה וכו' שייך טענת נח"ר וכו' וראיתי להרב הגדול ב"י ז"ל חילוק הדברים דנטה דעתו דמהני ולא זכיתי להבין דבריו עכ"ל וגם בכנה"ג אה"ע סי' ל' הגהב"י אות קמ"ט העתיק כל דברי מר"ן בבד"ה וסיים בדבריו ובביאורי בס' דינא דחיי עשין מ"ח כתבתי דדעתי הפך דעתו וכו'.

הנה המתבונן היטב בדבריו ז"ל בלבבו יבין שסותר דברי עצמו במ"ש דבמכירה כשקנו מיד האשה לא ידעה רצון בעלה שרוצה למכור וזה הפך דברי עצמו מ"ש למעלה למתבונן היטב בדבריו. וגם דבריו אלה הם יסוד חדש אשר לא שערום כל המפרשים ז"ל רק חילקו בין כשסילקה לבעלה להיכא שסילקה ללוקח דווקא כמו שיראה הרואה בדבריהם ז"ל.

זאת ועוד מ"ש דבהלואה יכולה לטעון נח"ר ע"ל יען ראיתי שלא רצה להלוות לו בעבורי וסילקתי שעבודי ועשיתי לו נח"ר וכו'. האמת פליאה דעת ממני לא אדע שכול שהרי בח"מ סי' ע"ז ס"ק יו"ד פסק איש ואשה שלוו מאחד היא חייבת לפרוע החצי מכתובתה ואם הבעל או היורשים פרעו כל החוב חוזרים וגובים ממנה וכו' יע"ש. והרב בעה"ת ז"ל בשער ו' כתב דאין האשה מתחייבת בהלואה אלא בג' דרכים או שקנו מידה תחילה או שקבלה עליה אחריות או שקבלה הממון מיד המלוה וכו' והביא דבריו ז"ל מרן ז"ל בב"י בח"מ סי' קי"א. וכוב הביא שבשער מ"ד כתב הרב בעה"ת ז"ל שהרמב"ן ז"ל לא הסכים בזה דאין צריך שום תנאי מהג' תנאים הנז'. והכנה"ג ז"ל עצמו כתב בסי' מ"ז הגהב"י אות מ"ב שהרב בעה"ת ז"ל ביטל דעתו נגד הרמב"ן ז"ל וגם בסי' קי"א הגהב"י אות י"ב כתב דביטל דעתו בעה"ת וגם הביא תשובת הרא"ש ז"ל ח"א סי' פ' ומהר"א ששון ז"ל סי' קכ"א ומה"ר יצחק ן' לב בכתו' כולם יחד הסכימו דבשנים שלוו אין שייך טענת נח"ר עכ"ל יע"ש וא"כ מגלמו ראינו דהלואה איננה כמכר דדוקא במכר שייך טענת נח"ר ולא בהלואה. והטעם לפקע"ד הוא מוסבר במושכל ראשון דמכר שמוכר האדם הקרקע שלו לזולת קשה הדבר להאשה לסלק שעבודה יען מה? יען כי הקרקע ימכר ולא יחזור עוד כי יוחלט להקונה. אבל הלואה תסכים האשה בכל לבה מבלי טענת נח"ר כי בטוחה בה' שירוית בעלה ותפץ ד' בידו יצלח וישלם. ואמטו"ל מסכמת בכל לבה. ומאחר שהרב דינא דחיי ז"ל לא הביא שום ראיה לדבריו כי אם בשקול דעתו. וגם אין נימא דהשכל מחייב לאידך גיסא וכדכתיבנא. כל זה אני כותב למטועיה כי לפי הנראה בנ"ד שזאת האשה סילקה שעבודה, גם הרב דינא דחיי ז"ל יודה בנ"ד באין תפונה:

ועינא דפיר חזי למור"ם ז"ל שם שכתב שאם חתמה עם בעלה שחייבת וצריכה לשלם דלא אמרינן טענת נח"ר אלא במכר והיא תבו' הרמב"ן והביאה הרב בעה"ת ז"ל שער ו' ח"ב וסיים בדבריו וז"ל אבל אם לוה הבעל ושעבד שדה באפותיקי וכו' בזה צריך שיקנו ממנה תחילה וכו'. ודון מינה לנ"ד שבכר קנו מידה תחילה.

זאת לא זאת דאין בדידן מה לנו לדברי הרב דינא דחיי ז"ל אף אי נימא דפליגי על מרן ז"ל בהאי גוונא דנ"ד מאחר דאנן אתבא דמרן יתבינן וכותיה עבדינן. ולהוראותיו שמבינן. וכבר גילה דעתו מרן ז"ל בכה"ג דנ"ד דהסלוק מהני ומהני וזה פשוט וברור.

ואולם מה שמכר חצי החצר בכתב ידו דווקא הא ודאי וברור שהמכירה בטילה ומבוטלת בהאשה לא סילקה שעבודה דוקא להלואה ולא למכירה וג"מ דאם הקרקע שוה יותר על החוב או שהאלמנה והיורשים רוצים לשלם מטלטלים ולא מקרקעי. ונמצא שכתב לאחרים בהודאתו שמכר בלא עדים בהא ודאי הדין עמהם:

ודין זה נלמד ממ"ש הרב בעה"ת ז"ל שער ו' ח"א אות ו' והבי"ד מרן בב"י ז"ל בח"מ סי' קי"א שפסק שאם הוקר הקרקע לא יוכל הבע"ח לתבוע המותר והאשה יכולה לעכב. בטענה שמא בשעת הגביא יוזל הקרקע ולא תהיה שוה כי השתא מאחר שהמכר בטל מעיקרו ודון מינה לנ"ד שהמכר בטל מעיקרו כי לא סילקה שעבודה לבעלה שיוכל למכור אלא להמלוה דוקא.

ומה שהקשה רו"מ על הרב דרכי נועם ז"ל כבר הקשה כן הרב פנים במשפט בסי' מ"ז של הס"ע וכתב דלק"מ דכל חכם לב עיניו יחזו שהרב ד"ן ז"ל תחילה ורא"ש הוכיח במיבור דכנדונו החזקה שכל מה שתחת יד האדם הוא שלו מסייעת להודאתו ושבועתו שנשבע ולכך פסק דנאמן בשבועתו דכל שאינה מנגדת החזקה שפיר מהנייא השבועה לסלק הקנוניא עכ"ל הצריך. והאמת כי תירוצו דחוק כמשי"ר המעט"כ. אך בזאת תמיהני איך לא שת לבו לתבו' הרשב"א ז"ל בח"ב סי' קנ"א שנשאל בהאי דנמוא? שהביאה הוא ז"ל לקמן ושם. טענת האלמנה היא שלא האמינה שהשטר נכתב קודם שנשאה ועכ"ז פסק דהדין עם האלמנה במקרקעי וגם במטלטלין אם כתב לה אגב. וא"כ בנדון הר' ד"ן ז"ל דיעקב אבי הבנים טוען שהשטר נעשה אחר נשואי בנו איך לא תהיה הודאתו בטילה לחוב להאלמנה. ואף שכתו' לא ניתנה לגבות מחיים מ"מ בעבודה מיהא אית לה ומה הועיל הודאתו ושבועתו ולדידי תימה.

את זה כתבתי לפי קוצר השגתי בקיצור נמרץ כחותה על הגחלים. דהסילוק מהני לפו"ד והמכירה בטילה. אך ! כל זה אני כותב לא להלכה ולא למעשה רק גלוי דעת לבד. כי ידעתי כי יש אלקי'ם שופטים באר"ץ והמה ישמעו מפני הגדרים ויבינו הדבר לאשורו כי הם ראשים ולא אני. וצור ישראל יצילנו משגיאות וימ"ן ויאיר עיני בתורתו לעבוד עבודתו ולא נכשל בדבר הלכה. כ"ד נח"ה.

הצעיר **ישע"א ברב"ה** הי"ו.

שואלי דבר ואיני מופנה משום לד עכ"ז פניתי את עצמי להשיב משום דבר מצוה והנני ב"א בקיצור נמרץ במה שנוגע לדין לנ"ד דוקא שכבר הארכתי בדין זה בספרי הקטן בני בנימין וקרב אי"ש בתשו' לאה"ע סי' ל"ו יע"ש:

ואען ואומר כי שאלת השואל הי"ו נראים דבריו סתומים דבתחילה כתב בשאלה שהבעל אומר מורדת וממאנת את והיא תשיב אמריה אתה אין לך גבורת אנשים. משמע מדבריו אלה שהוא מכחישה לאשתו שהסיבה היא ממנה שהיא מורדת וממאנת והוא יש לו גבורת אנשים כדרך כל הבחורים ואונו בשרירי בטנו. ואח"ך כתב בשאלה שהרופאים אמרו אין תרופה למכתו מוכח שמסר עצמו להרופאים שיבדקו אותו. והודה שאין לו גבורת אנשים והרופאים אחר שבדקוהו החליטו שאין לו תרופה. נראה שחזר מטענתו ראשונה שהיא מורדת וממאנת. ויען מקום השאלה רחוק וצריך לפחות ג' חו' עד שיחזירו התשו' להסביר לנו הדברים על בוריין אמרתי להודיע בקצרה את הדרך אשר ילכו בה:

הנה מרן בש"ע אה"ע סי' קנ"ד ס"ק ז' כתב וז"ל אם טוענת האשה שאין לו גבורת אנשים לבא עליה ושואלת גט והוא מכחישה יש אומרים שהיא נאמנת וכופין אותו להוציא מיד ולא יתן לה כתובה. ואם מעצמו מגרשה יתן לה כתובה וכו' בד"א שלא תתבע כתובתה אבל אם תבעה כתובתה אינה נאמנת ואף להוציא אין כופין יע"ש. וכונת דבריו ז"ל שאם עמדו האיש והאשה לפני ב"ד ותבעה האשה מבעלה גט לבד בטענה שאין לו גבורת אנשים וצריך שתטעון בפניו דוקא כמ"ש מר"ן ז"ל בב"י בשם הרשב"ץ והריב"ש כתב כן בסי' קכ"ו ומהריק"ו בשו' ע"ב והרב בנימין זאב ז"ל כולהו רבוותא מסכימים שצריך שתטעון בפניו שאין לו גבורת אנשים ומבקשת ממנו שיתן לה גט ואינה תובעת כתובתה מוכיחים דבריה שהם אמיתיים ונאמנת בטענתה אפי' שהוא מכחישה וכופים אותו להוציא אבל אם תבעה כתובה מוכח שמבקשת על הממון וחיישינן שמא טענתה שקר ואז אינה נאמנת בטענתה ואין כופין אותו להוציא אבל אם הוא מודה שאין לו גבורת אנשים ולא השיר בתוליה אזי מוציאים ממנה כתובתה ונדונייא אבל לא תוספת מלבד שכופין אותו להוציא ולגרשה כיון שהוא מודה לדבריה. באופן שבין אם מודה לדבריה ובין אם מכחיש דינא הוא שכופין אותו לגרשה זולת ההפרש הוא שאם הוא מכחיש אם האשה תטעון בפניו שאין לו גבורת אנשים ולא תתבע כתובתה כופין אותו לגרשה. ואם הוא מודה לדבריה כופין אותו לגרשה ותתבע כתובתה ומוציאים ממנו כתובה ונדונייא. ואם מודה שלא השיר בתוליה כי מעיקרא לא היה לו גבורת אנשים אזי תוספת אין לה יען לא היה לו חיבת ביאה וכמו שהארכתי בספרי בני בנימין וקרב אי"ש כנז"ל. וסדר הכפייה הוא כמ"ש מהריק"ו ז"ל שו' ק"ב בשם ר"ת ז"ל להרחיקו בכל מיני הרחקה ושיגזרו בכל אלות התורה על כל איש ואשה שלא לדבר עמו ולא לישא וליתן עמו ולא להרויחו ולא להאכילו ולא להשקותו ולא להלוותו ולא לבקרו בחלייו ויהיה מופרש ומובדל מעדת ישראל עד שיסכים לגרשה ברצונו הטוב בלי שום אונס כלל:

ועינא דשפיר חזי להגאון מהרי"ף ז"ל בספרו נבחר מכסף סי' מ"ה אסיק שאם הוא מודה לדבריה ומעכב מלגרשה כדי לענגה בזדון לבו יכולים לכופו ע"י גוים שיאמרו לו הגוים עשה מה שישראל אומרים לך יע"ש שנדונו היה באחד שבדק

אותו הרופא מובהק ואמר שאין תרופה למכתו ואם הך דנ"ד הוייא כי האי גוונא שהרופאים בדקו אותו ואמרו נואש כי אין מזור למחלתו הא ודאי לא יוכל להכחיש את הרופא ומוכרח להודות לטענתה ויכולים לכופו ע"י גוים כמ"ש הרב מהרי"ף ז"ל כנז"ל:

אלא שאם יהיה האופן שעדיין הבעל עומד בטענתו אחר שיעמדו לפני ב"ד ותטעון האשה בפניו שאין לו גבורת אנשים ועדיין הוא מכחישה ומכחיש להרופא אזי אחר שיכופו אותו ויעשו לו הרחקה ככל הנז"ל יש מקום למוסרו בידי ערכאותיהם יען כתוב בשאלה שהכה את אשתו מכה אכזרית והוא גברא אלמא ולא ציית לדינא לאיש רע ובליעל כזה שהתרו בו ולא שמע לד"ת ראוי לנדותו בכל מיני נדוי וכפיה. וכמ"ש מור"ם בסי' קנ"ד ס"ק ג' וכתב הרב בכנה"ג שם וז"ל מ"כ בשם תשו' מהרי"ו הראשונים שהמכה את אשתו עונשו גדול יותר מהמכה את חבירו שאשתו חייב לכבדה וכו' יע"ש ובסיבת ההכאות יוכלו למוסרו ביד הערכאות ולא יוציאוהו מבית האסורים עד שיסכים לגרש שזה לא יהיה גט מעושה שהרי לא חבשוהו כדי לגרש אלא מפני רשעתו שמכה אותה מכה אכזרית ואם הוא מפני שבהו בבית הסוהר יסכים לגרשה מרצונו הטוב אז לא הוי גט מעושה:

ואולם קודם כתיבת הגט תקבל האשה בחרם וכל אלות התורה שטענתה אמת וכן אסיק להלכה ולמעשה הרב נבחר מכסף ז"ל בשו' סי' מ"ו ותמיהני שבנדונו מיירי שכבר הודה הבעל ולא היה צריך להחרים על האשה שהיא טענה אמת כיון שהבעל מודה ולדידי אתמהה.

סוף דבר לפי השאלה המוצגת אם כניס הדברים אם לפני ב"ד תטעון לפני בעלה שאין לו גבורת אנשים אפי' שהוא מכחיש יכפוהו לגרשה אם לא תתבע כתובתה אפי' ברמז והכפייה היא להפרישו ולהבדילו מעדת ישראל ולהרחיקו ככל האמור לעיל. ואם מודה לדבריה כ"ש שיכופו אותו ככל הנז"ל ותתבע כתובתה ונדונייא. ואם היא אומרת שלא השיר בתוליה לה יש לה תוספת על הכתובה אם הוסיף לה משלו.

וכל זה לפי ראות עיני הדיינים שיבינו האמת לאמיתו אם לשבע אם לחסד זה עלתה מצודתי. לפי קוצר השגתי. וצור ישר' י"מ וימ"ן שלא אכשל בדבר הלכה ולאפס פנאי לא באתי בארוכה:

הצעיר **יעקב שאול אלישר** הי"ו

בא סי' **יש"א ברכ"ה** הי"ו.

סימן כ' הלכות יבום

שאלה שומרת יבם ילדה בת ך' שנה שנפלה לפני יבם ן' חמשים שנה והוא נשוי אשה רעה קשת עורף ויש לו ממנה ג' בנות ובן אחד והיא מעוברת והוא איש עני ואין לו יכולת למיקם בסיפוקייהו ולפתוח ב' בתים בית לזו ובית לזו כי גם הוא מודה שאי אפשר בשום אופן שיהיו שתיהן בבית אחת מסיבת מדות רעות של הראשונה ורוצה ליבמה באומרו כי במדינתו אין להם חרגמ"ה ואינן נשבעין בכתו' שלא ישא אשה אחרת עליה ונוהגים לישא ב' נשים וכגון דא לדידן דקי"ל כהרמב"ם ומרן ז"ל דפסקו דמצות יבום קודמת ולכן רצונו ליבמה. והיבמה טוענת שאינה רוצה להתיבם יען הוא נשוי אשה ויש לו בנים ובנות. ועוד רעה

חולה

ועוד אני אומר דבנ"ר חובה עלינו להכבירו מטעת נתינה אפי' שנקרע הגט בממ"ן דהנה הרב מהרלנ"ח ז"ל כתב טעם להתיר לכ"ע והוא דהתוס' והרא"ש ז"ל ס"ל דאפי' באומר מעכשיו אם לא פירש דבריו המגרש ביטול הגט תכף מאותה שעה אפי"ה היא מגורשת גמורה מטעם דאנן סהדי דרצון המגרש לאחר את הגט כל מה שיוכל יע"ש. ומזה הוציא דין זה הרב מהרלנ"ח ז"ל דאם המגרש הוא ע"ה או המסדר לא ידע דין זה כלל. ואדרבא סידר את הגט בלשון מעכשיו ובתנאי כפול דלדעתו זהו הלשון המדוקדק ביטול הגט מאותה שעה שקבלה הגט הא ודאי דלכ"ע הויא מגורשת גמורה מטעת נתינה עכ"ל יעש"ב ואני עני הנני מוסיף כמתלמד מתוך דבריו ז"ל דזה הרב מסדר הגט לנו לדעת ולהבין מאי דעתו שקרע הגט אחר הנתינה בהכרח נ"ל באחד משני לדדים או דידע פלוגתייהו דרבנן תקיפי ז"ל והסכימה דעתו לעשות כדעת הרמב"ם ז"ל שהואמאריה דאתרייהו ופסק כוותיה. ואמטו"ל קרע הגט לסברתו כבר היא מגורשת גמורה מטעת נתינה.

או נלך לדרך זו שהרב המסדר לא ידע דין זה בפלוגתא דרבנן קדישי ז"ל ודקדק בדעתו לומר להמגרש שגם הוא ודאי לא ידע בדין זה לומר בפירוש ביטול הגט מאותה שעה אלא דקדק לומר הרי זה גיטך מעכשיו וכו' וכוונתם ודאי שתתגרש תכף מטעת נתינה בלא עלה בדעתו של הרב המסדר לאחר את הגט כמ"ש התוס' והרא"ש ז"ל ושפיר הויא מגורשת גמורה עפ"י היסוד של הרב מהרלנ"ח ז"ל וכמובן:

אתאן לסיפא דמילתא. דאם התם בעדי תימן שהוא אתריה דהרמב"ם ז"ל נוהגים לפסוק כוותיה הא ודאי ופשוט דהאשה הזאת היא מגורשת גמורה ואינה זקוקה ליבם כלל ובפרט אם מסייע לן דעת הרב המסדר שאומר שמטעם זה קרע הגט שנתכוון לעשות כוותיה דהרמב"ם ז"ל. [ואם אינם הולכים אחר הוראות הרמב"ם ז"ל כי אם אחר הוראות מר"ן ז"ל כמותו שקבלנו הוראותיו הא ודאי דאסורה ליבמא והיא זקוקה ליבם קטן עד שיגדיל ויחלוץ לה ואין לה מזונות רק ג' חו' ותו לא כמו שפסק הרמב"ם בפי"ח מה' אישות ה' כ"ה ומר"ן ז"ל בש"ע סי' נ"ג ס"ק כ' יע"ש] כי לפי דעתי לא יוכלו להכחיש כי אתריה דהרמב"ם ז"ל וחייבים לעשות כוותיה ודו"ק:

את זה כתבתי לפקטנ"ד ולפי קוצר השגתי והאל יתש"ל שחותמו אמת ינחני בדרך אמת ולא נכשל בדבר הלכה ובפרט להתיר יבמה לשוק ח"ו ויורני מדרכיו ללכת בארחותיו לעשות הטוב והישר.

הצעיר **יעקב שאול אלישר**

בא סי' **יש"א ברכה** הי"ו.

סימן י"ט הלכות גיטין

היום יום א' בש"ק ח' לחדש שהוא ש"א לחדש רחמים ש' בונה ירושלם ה' לפ"ק.

אל מול פני המנורה. זכה וברה כחמה מאירה. האי גברא רבה ויקירא. מרים ומקים דגל התורה. הוא זיוה הוא הודה הוא הדרה. הלא הוא השם הטוב והנעים מדברנא דעמיה ושמו נודע בשערים ענותן כהלל אין גומרין לפניו את ההלל. צנצנת המן אהבתו וחיבתו בלבי נטמן. על שלא ראיתיו בשום זמן. קהל עדתו. ישירו תהלתו. כשמו כן הדרכתו ומידתו. דט"ל הלא הוא השר והטפסר ראש שבטי ישורון כבוד ר' **יעקב שאול אלישר** יצ"ו ובני ביתו היקרים יצ"ו ה' אתכם את הברכה חיים עד העולם.

אחדש"ן יודע לאדוני מצד שלומינו כי טוב וכי נעים וכל קהל עדת **תאשכנד** כולם דורשים בשלומכם. וכ"ש מו' **יצחק** כרפוף ומו' **יוסף** דנירוף משתוקקים לראות פני האדון ומברכים לישם תפארתו בכל עת ובכל שעה ואנחנו עמך מתפללים ודורשים בשלום האדון. יה"ר לא יסור שבט המושל ממנו וממשפחתו עד ביאת הגואל אמן סלה.

סוף דבר אודיע לאדוני על אודות איש ואשתו שנשא שלום בן מכסום שבמור דמן כוג'נד את חפצי בה בת פ'ייזי אמירוף דמן ג'ימכת זה כמו שתי שנים ומתלה עדין בן זומא בחוץ לא הזדקקו ביחד כדרך כל הארץ והיא כאשר היא בבתוליה בבית אביה ועכשיו בכל יום יש קטטה ומריבה ביניהם זה אומר ככה וזה אומר ככה זה אומר מורדת וממאנת את וזאת אומרת לא כי ונסתפפה שדיך אתה אין לך גבורת אנשים בין כך ובין כך שמעו אביה ואמה של הכלה מן ג'ימכת ונסעו והלכו לכוג'נד למען ידעו מה זה ועל מה זה מי הוא הנאמן בשל מי הרעה הזאת ובדקו ולא מלאו בבנותיהם שום עילה וסיבה ושום סרבנות כי אלא נאמנת היא בדבריה והאיש מסתאה מחרים לה אמרו שמא יהיה זאת הסיבה סיבת כשוף קישור ואסור והלכו אחרי הרופאים ולרי גלעד אין תרופה למכתו וחזרו ובאו אצלינו לעיר תאשכנד לראות מה יהיה משפט הנער ומעשהו לכנוס או לפטור ואנחנו לא נדע מה נעשה ואם נגזור עליו לגרשה אינו שומע לא ליית לדינא ועוד הדבר הזה ספק אצלנו האיש אינו מוציא אלא לרצונו והוא ג"כ אלמא הוא ועודו מכה אותה מכות אכזריות בכל יום ובכל שעה ואמו הרשעה מחרפה ומגדפת ומגרשת אותה עד שהוכרחה האשה הזאת לבחור מות מחיים לשתות סם המות ב"מ. על זאת הסבה הוכרחנו לכתוב לאדוני לדרוש ע"פ התורה איך יהיה משפט האיש ועכשיו בבקשה ממך אדוני נר ישראל האר עינינו לכתוב לנו מכתיבת ידי קדשו להגיד לנו את הדרך מה נעשה להאיש ההוא על כן אנחנו קהל עדת תאשכנד מבקשים ממעכ"ת אדונינו שיגזור גזירה בחרם ושמתא שיוציא ויתן כתובה לאשה הזאת אשיר תקוה לאמר לאסורים לאו שמא יהיה לה תרופה לאשה המכה ונקתה ומרעה זרע ותמלא בן זוגה הראוי לה ואנחנו נהיה נקיים ובבקשה ובתחנונים נבקש מאת אדוני הרא"ש שיכתוב לעיר כוג'נד בשם האיש הנז' ובגזירה ובחק דין תורה הקדושה וה' הטוב יפלם לכם גמול טוב בברכה ובהצלחה רבה וחיים עד העולם.

ד"ש מו' **רחמים חכם** ס"ט.

תשובה קמי שמייא גלייא רובי טרדותי עלמו הלאותי הן מסיבת עול הצבור והן להשיב שואלי

שכל דבריו הם כדברי מרע"ה יעש"ב:

באופן שמלינו בג"ד כמה ריעותות אחרות מלבד שהוא נכוי אשה ויש לו בנים ולדעת מרן ז"ל שקבלנו הוראותיו כופין אותו בשוטים לחלוץ כמו שהבאתי דבריו לעיל ועוד יש לי ראיות מופתיות שהדין נותן לכופו לחלוץ ולא ליבם. אך! מה אעשה שהשואל נא'ך ינא'ך הרבה מאד ולא יתנני ארוך במילין כדת מה לעשות. ואולם המעט הזה יספיק לכ"ד לכופו לחלוץ. ובכן חובה רמיא על היושבים על מדין בעירו לשלוח אחריו ולגזור עליו שיחלוץ ליבמתו ואי לא ציית לדינא יבדילוהו מתוך הקהל ולא יקבלוהו בבית הכנסת להתפלל עם הצבור ויבדלו מתוך ד' אמותיו ובזה ירכין ראשו ויקבל דין תורה ויחלוץ ליבמתו וברכות התורה יחולו על ראשו ובלי"ב ושמ"ר. הנלע"ד כתבתי ונור ישר' י"מ וימ"ן ולא נכשל בדבר הלכה. כ"ד נא"ה

הצעיר **ישׂ"א ברכה** ס"ט

סימן כ"א הלכות יבום

ממתא מחסיא חד מן חבריא וזה נוסחו:

כבוד אדונינו. מורינו ורבינו. גאונינו ראשון לציון בקש"ת **ישׂ"א** ברכה מאת ה' וצדקה מאלקי ישעו ביר"א:

שאלה אחת קטנה אני שואל מכבוד הדר"ג שליט"א והיא גדולה אצלי:

הנה ידוע דינא דקטלנית דלכתחילה לא תנשא אליבא דכ"ע. ובדיעבד ידוע פלוגתא דלד' הרא"ש ז"ל אפילו אם כנס יוציא דחמירה סכנתא מאיסורא ולד' הרמב"ם ומרן ז"ל דאם קדש יכנוס לכתחילה. וביבמה קטלנית לדעת הרמב"ם ז"ל מתייבמת לכתחילה כמ"ש בתשו' פאר הדור סי' קל"ב והבי"ד מהריק"ש ז"ל סי' ע"ט ומרן בכ"מ בפ' כ"א מה' איסורי ביאה ולד' הרא"ש ז"ל ומהרלב"ח ז"ל דביבמה אפי' הרא"ש ז"ל מודה דמתייבמת כאשר כל זה לא נעלם מעיני הדר"ג:

ועתה איתרע מילתא בעירינו זאת דנפלה יבמה קטלנית לפני יבם והיא רכה בשנים והיבם אפי' שהוא פנוי לא רצה ליבמה כי לבו נוקפו ותבעה היבמה מאת היבם שיחלוץ כד"ת כיון שלא רצה ליבמה והיבם ממאן לחלוץ לה בטענה דכיון שהיא קטלנית ואסורה ליגשא אינו חייב לחלוץ והיבמה מבקשת לב"ד שיכופו אותו לחלוץ לקיים מצוותו ית"ש כי מה איכפת לו אם תנשא או לא. ע"ז באתי כעני שואל אם הדין נותן לכופו לחלוץ או לא. כ"ד העבד

הצעיר **אד"ה** ס"ט

וזאת תשובתי אליו

תשובה קמי שמיא גליא כי מלבד עול הצבור המוטל על צוארי וגם זקנתי ושבתי ותלישות מאור עיני מונעים אותי מלהשיב בקשת סופר כירתי קדש. ואולם להיות דבר זה פשוט בעיני הנה באתי לעשות רצון צדיק וכל לגבי דידי ש"ס ערוך ביבמות בד' קי"ב ע"א דהיתה התם איבעיא להו נטולה אני מן היהודים ליבם מהו מי מסקה אדעתא דמית בעל ונפלה קמי יבם או לא. רב אמר יבם אינו כבעל ושמואל אמר יבם הרי הוא כבעל ופירש"י ז"ל שנדרה הנאה מן היהודים מפני שהתשמיש קשה לה ואינה יכולה ליבעל. ובפירוש מחלוקת רב ושמואל פירש"י ז"ל דלרב דאמר יבם אינו כבעל פי' שאינו צריך להפר כבעל ובשעה שנדרה לא אסקה אדעתא כיון שאסורה לו אפילו אחר שיגרשנה בעלה ולא נתכוונה לייבם ומותרת ליבם בלא הפרה ולשמואל יבם הרי הוא כבעל ואסורה ליבם. והתוס' ז"ל הרבו להקשות על פירש"י ופירשו דלרב דאמר יבם אינו כבעל פי' דלא מסקה אדעתא לאסור עצמה על היבם ולהכי כופין אותו שיחלוץ לה ולשמואל יבם הרי הוא כבעל ומסקה אדעתא לאסור עצמה על היבם כמו על בעלה ולהכי מבקשין ממנו שיחלוץ לה. והרי"ף והרא"ש והרמב"ם והטור ומרן ז"ל כולם פסקו דכופין לחלוץ כמסקנת הש"ס דהלכה כרב דכופין והיינו כפי' התוס' דאי כפירש"י מטעמא דק"ל אמאי כופין הרי מותרת ליבם וכמו שהק' התוס' ז"ל שם:

ובבן תורה יוצאה לשאלתינו דכופין לחלוץ שהרי התם שהדירה עצמה על כל היהודים ואינה יכולה ליגשא ובפרט לפירש"י שכתב שאינה יכולה ליבעל שקשה לה התשמיש ונמצא שאי אפשר שתנשא וא"כ למה כופין לחלוץ לה. ובהכרח לומר דאף שאינה ראויה ליגשא היבם חייב לחלוץ לקיים מצוותו ית"ש באם לא ייבם אותה חייב לחלוץ מצד עצמו ודון מינה ואוקי באתרין דחייבין ב"ד לכופו לחלוץ אף שהיא קטלנית:

וחזיתיה להרב מהרד"ך בבית ב' שנשאל ביבמה קטלנית וזקנה שאינה ראויה לילד והיבם רוצה ליבמה וליקח הנכסים או שיבליעו אותם ביד שלים. והאריך הרחיב ברוחב גאונו דמצד שהיא זקנה מונעין אותו מליבמה אפילו שהוא יכול לומר שמתכוין לשם מצוה ויבמה כדפירש"י וכו' מ"מ כיון שהיא ג"כ קטלנית ולדעת הרא"ש ז"ל ודעימיה דאף אם כנס יוציא מבו"ה העלה בחדר י"ג שכופין אותו לחלוץ יעש"ב:

הרי להדיא שהיא זקנה וקטלנית ועכ"ז העלה דכופין אותו לחלוץ הגם דחליצה זו לא מהניא לה מידי ליגשא כיון שהיא זקנה וקטלנית עכ"ז חייבוהו לחלוץ הא ודאי הטעם כדי לקיים מצוותו ית"ש דכשאין יבום צריך לחלוץ וכ"ש בנ"ד שאינה זקנה דודאי דכופין לחלוץ וזה פשוט ובפרט עתה שהגלות נגלות ס' אור זרוע בח"א בתשובותיו סי' תשל"ח ד' ק"ג ע"ב שנשאל ביבמה קטלנית וכתב דליכא איסורא אלא חששא ולא לודאי חששא אלא ספק חששא דאי הוה ודאי חששא אביי היכי מסר נפשיה למיתה ועוד מעשים בכל יום אנו רואים שנשאת לשלישי ומאריכים ימים וגם מולידים בנים ובנות ועוד אפי' לפי דבריך שקטלנית היא בחזקת איסורא לא יכניסנה אלא יחלוץ לה עכ"ל יעש"ב:

הראת לדעת דס"ל דקטלנית ליכא אלא ספק חששא ואף למי שסובר דאיכא איסורא חייב לחלוץ לה. אך בזאת ראיתי להרב נודע ביהודה מה"ק בתשו' לאה"ע סי' יו"ד שנשאל ביבמה קטלנית אם כופין את היבם לחלוץ והשיב דהדין נותן דאין לכוף להיבם לחלוץ כי אם בבאה מחמת טענה בעינא חוטרא לידא ומרא לקבורה וכמו שפסק רמ"א בא"ה"ע סי' קס"ה והיא ס' הג"א בשם מהרי"ח והביאה הרב תה"ד סי' ר"ך וכיון שהיא קטלנית מאין יהיה לה חוטרא וכו' יעש"ב. ותמיהני מה יענה לשו' דיבמות הנז' בנודרת נטולה אני מן היהודים ליבם דאיפסיקא הלכתא כרב דכופין לחלוץ אע"ג דלית לה טענה בעינא חוטרא ומרא וכו' כיון שאסורה ליגשא לכל היהודים

חולה שאשת היבם היא אשה רעה ואין אדם דר עם נחש בכפיפה. וליקח שתי בתים לזו בפני עצמה ולזו בפני עצמה אי אפשר כי הוא איש עני ולית ליה למיקם בסיפוקייהו. ועוד טוענת היבמה שהיבם שלא כתב לפטיה"ק לאחד אהובו ומודיעו שרוצה לייבם את יבמתו יען שאשתו רעה וכושית ואינו יכול לגרשה יען יש לו בנים ממנה והיא מעוברת וגם שהיבמה היא יפה ויש לה ממון ומשו"ה רוצה ליבם אותה. וכי הודה בעצמו בחתימתו שאינו מכוון לשם מצוה רק לשם נוי ולשם ממון שיש לה מעט ממון ורוצה ליקח אותו ולהגלל מאשתו הרעה והכושית. ועי"ז נפשה של היבמה לשאול הגיעה שאינה רוצה להתייבם לזה היבם כלל מסיבת כל הטענות הנז' וגם טוענת דמאיס עליה דגם הוא יש לו מדות שאינם טובות ומבקשת שיכופו אותו לחלוץ לה או ע"י הרחקה שיעשו לו או בשוטים כאשר עיני הדיינים תחזינה מישרים כדת של תורה ויבא בשכמ"ה:

תשובה קמי שמיא גליא כי בתחילה לא רציתי ליטפל בזה יען ידוע דאנן קי"ל מצות יבום קודם וגם שבעיר היבם לא קבלו חרגמ"ה ז"ל ואינן נשבעין שבועה שלא ישא אשה אחרת עליה ככתוב בשאלה ומסיבה זאת מנעתי את עצמי מלהשיב בדין זה ובפרט כי אני טרוד הרבה בעול הצבור וגם סיבת חליפת מאור עיני היו בעוכרי שלא אוכל לחפש בהמתחות הספרים כאשר נכון לעשות להשיב כהלכה. ואולם יען אבי היבמה הפציר בי עד בוש עד שעגמה נפשי מראות בצערו לצ'ר כותש בו מצרת הבת היא היבמה שנפלה לפני יבם לזה הוכרחתי במעטי לתפוש בקסת סופר ואגא לחפש'י מפי סופרים ומפי ספרים בקושי גדול וד' ברחמיו יאיר עיני בתורתו להוציא הדין לאמתו וזה החילי בעזר צורי וגואלי:

הנה לפי השאלה המוצגת לפני אמינא לפקפ"ד כי דינא יתיב ושורת הדין נותנת לכוף להיבם הזה בב"ד כן ע"י הרחקה דר"ת וגם בשוטים שיחלוץ ליבמתו הנז'. דהנה הטעם הראשון שהוא נשוי אשה ויש לו בנים בטעם זה לבדו לא יועיל ולא יגיל לכופו לחלוץ לה וכמו שכן כתב הרב אורים גדולים לימוד ע"ה שכן הוא דעת מרן ז"ל אשר מימיו אנו שותים בתשו' לאה"ע דיני יבום וחליצה סי' ב' בתשו' שהשיב לד' רבני אשכנז והסכים עמהם הוא ז"ל דכופין אותו בשוטים לחלוץ לה ועיקר טעמו מפני שאין בידו לפרנס שתיהן והביא דברי הריב"ש ז"ל שכתב בסי' א' שאם אין לו לפרנס שתיהן לפי כבודו וכבודן לא שבקינן ליה אלא משיאין לו עצה ההוגנת לו כדאמרי' בפ' החולץ וכו' יעו"ש ודקדק מרן ז"ל מדבריו אלו דדוקא קאמר משיאין לו עצה ההוגנת לו ולא קאמר דכופין אותו בשוטים ויאה לחלק מרן ז"ל דבנדון הריב"ש ז"ל מיירי שיש לו במה לפרנסן אלא שאין לו לפי כבודו וכבודן והכי דקדק בדבריו הריב"ש ז"ל אבל כשאין לו כלל במה לפרנסן מודה הריב"ש ז"ל דכופין אותו בשוטים. ואפי' אם יהיה לו לשנה אחת או שתים כגון שלוה מאחרים או שמכר כלי תשמישו מ"מ הטוען כן אינו אלא שרוצה לכבוש השמש בכברה דתינח שנה אחת יש לה אחר אך שנה בניה מה תהא עליה וכי אשה זאת נבראת לשנה אחת התמהה ע"כ הגיעו דברי מרן ז"ל בתשו' הנז' יעש"ב:

וא"כ בנ"ד אף אם יהיה להיבמה דב"ד שיספיק למזונות שנה אחת או שתים כיון שהוא לית ליה מגרמיה כלום הא ודאי דכופין אותו לחלוץ. ואף אם יהיה להיבמה ממון שיוכלו להתפרנס ממנו שתיהם לו וכמו שכן כתב מרן ז"ל גם בתשו' למהר"י חן ז"ל אפי"ה כ"ע מודו בנ"ד שכופין אותו לחלוץ דהתם בנדון הרב ז"ל מיירי דהיבם לא היה נשוי כלל ובהכי הוא דכתב מרן ז"ל דכיון שהיא עשיר הרבה יכולים להתפרנס בריוח ממנה שתיהן היא משא"כ בנ"ד דהיבם נשוי אשה ויש הממנה ילדים עם העובר והוא עני מי זה אמר שתיהן היבמה ממונה כדי שיפרנס אשתו ובניו ויאכלו זרים יגיעה והיא תשאר בעירום ובחוסר כל:

ותו איכא טעמא רבא בנ"ד לכופו בשוטים לחלוץ דהרי הודה בכתי' ותתי' שאינו מכוין לשם מצוה רק מפני שיש לו אשה רעה ואינו יכול לגרש מסיבת בנים שיש לו ממנה ורוצה ליבם את היבמה שהיא יפה ויש לה ממון ע"כ הגיעו תו"ד היבם דנ"ד. ואחר כל אלה הדברים שהודה בפיו היבם מי לא ירא לנפשו ולא יחוש לקלקול היבמה ולא יכוף ראש היבם בכל מיני כפיה לחלוץ לה אחר שהיא צווחת ככרוכיא מאיס עלי ואיני רוצה להתייבם. דהלא אפי' בלא כל הדברים הנז' רק אי ידעינן בבירור שאינו מכוין לשם מצוה כתבו הרב כמהר"י חן ומרן ז"ל דכופין אותו בשוטים שהרי כתב מרן ז"ל בד"ה וליישב דברי התוס' וכו' כתב וז"ל נראה לי דג' מיני איכא היכא דברור לנו שמכוין לשם מצוה אמרי' ליה בדידך תלא רחמנא אי בעית יבם והיכא דברור לנו שאינו מכוין לשם מצוה כופין אותו בשוטים לחלוץ והיכא דהוי סתמא שאין ידים מוכיחות וכו' כופין אותו במילי ולא בשוטים וכו' יעש"ב. הרי להדיא דאי ידעינן בבירור שאינו מכוין לשם מצוה רק משום שיש לו אשה רעה ולא יוכל לגרשה רוצה לייבם שאם היתה אשתו טובה ויש לו בנים ממנה היה חולץ. ועי' לה' מים רבים באה"ע סי' ל"ד שכתב שבשביל שבקש ממון פיוס כדי לחלוץ לה ואם לא יתנו לו ממון היה רוצה ליבמם כתב הרב ז"ל דהוי אינו מכוין לשם מצוה וכופין אותו לחלוץ וכל חיליה מתשו' מרן ז"ל הנז"ל:

ועוד איכא ריעותא אחרת שאומר היבם וגם כ"ע יודעים שאשתו רעה והילך תשכים היבמה להתייבם כי אין אדם דר עם נחש בכפיפה ואף אם יאמר היבם שיקח לה מדור בפני עצמה גם זה לא יועיל לגבי אשה רעה שתוכל לילך לביתה ולבזותה ולחרפה ולקללה ואפי' אם תלך מהעיר היא חושבת שתדבר רעה עליה עם בעלה שהוא היבם והוא אינו יכול לה מפני רעתה וא"כ ריעותא זאת די לכופו בשוטים:

זאת ועוד דהיבמה אומרת מאיס עלי ובאומרת מאיס עלי ס"ל להר"מ ז"ל דכופין אותו לגרש אלא שחלקו עליו ופסקו דאין כופין אותו לגרש כידוע. וביבמה הזאת דאומרת מאיס עלי כתב מרן ז"ל בתשו' סי' ב' לרבני אשכנז וז"ל ועוד שמאחר שהרמב"ם הוא מארי דאתרין וקיימ' לן כוותיה במאי דאמר מצות יבום קודמת דאית לן למיקט נמי כוותיה במאי דאמר האומרת מאיס עלי כופין אותו לחלוץ ואעפ"י שפשטה ההוראה שלא כדבריו בזה כמ"ש הריב"ש מ"מ לענין שלא תתפוס החבל בשני ראשין דכמאן דיינת ליה אי אמרת מצות יבום קודמת כהרמב"ם הא איהו סבר דכופין לחלוץ בטענת מאיס עלי ואי לא בעית לדון כוותיה לכוף לחלוץ בטענת מאיס עלי לא תידון כוותיה במאי דאמר מצות יבום קודמת אלא כדברי הפוסקים מח"ק ומהניא טענה זאת מיהא להוציא דלהרמב"ם בנ"ד מח"ק וכו' יעו"ש בחורך. וא"כ דון מינה ואוקי באתרין דבנ"ד שהוא נשוי אשה ויש לו בנים וכתב מרנא ורבנא הרב אורים גדולים ז"ל דאי איכא ריעותא אחריתי שני לכופו בשוטים יעו"ש בלימוד ע"ה ועי"ו והנמשך. וכתב מרן מלכה בס' מזבח אדמה ז"ל בליקוטיו ד' מ"ד ע"ג בכל

לו קונטרים להרץ כל המקומות שאמרו בש"ס מצוה בעד החליצה:

וחזה הוית להרב חת"ס ז"ל בח"ב לאה"ע סי' פ"ה בזקנה שנפלה זקוקה לפני יבם זקן והסכימו שלא לחלוץ ולא להתייבם והשיב דאין הב"ד כופין לייבם או לחלוץ וכו' וכתב עוד דמ"ע דחליצה הוית כמו מ"ע דגט דאין על האדם חיוב לפטור את אשתו בגט לקיים מ"ע הכי נמי בחליצה דאינה אלא להתירה לעלמא ומזה מיירי התורה וכו' יעש"ב ולדידי אמינא אחרי המחי"ר דאין דמיון זה עולה יפה לחליצה כמו גט דבגט באמת תלוי ברצונו ואף אם אשתו צווחת ככרוכיא שיגרשנה הכל תלוי ברצונו לגרשה או לא. משא"כ ביבום או חליצה דמשעה שמת אחיו בלא זש"ק אם תובעת היבמה לייבם או לחלוץ חיובא רמיא עליו לקיים אחת משתיהן או יבום או חליצה ומדאורייתא מחייב וכופין אותו על זה ומה דמות יערוך וע' לה' חיים ושלום ח"א סי' כ"ח שנשאל שאלה זאת והאריך הרחיב ע"ש:

סוף דבר הנה ערכתי שלחני נסוגיא דיבמות הנז' ומדברי הא"ז ז"ל ומתשו' מהרד"ך ז"ל דהיכא דתובעת היבמה לחלוץ אף שהיא קטלנית ואינה ראויה לינשא חיובא רמיא על היבם לקיים אחת משתיהן ואין פוטר אותו זולת כשלא תתבע היבמה דאז אין נזקקין ב"ד זולת לפי הזוה"ק ז"ל בפ' חקת דחייב היבם לחלוץ להציל נפש המת. וכבר האריך הרחיב בזה הרב החבי"ף ז"ל בספר חיים ושלום בח"א סי' ל"ח ואין צורך להעתיק דבריו קחנו משם. ועין רואה לה' שואל ומשיב ז"ל מהדורא ב' ח"א סי' י"ד ובמהדורא ג' ח"א סי' כ"ג שחייב לחלץ עכ"פ יעש"ב ובכן אמינא לפע"ד כי דינא יתיב בכ"ד לכוף להיבם לחלוץ ובתחילה יכופו אותו במילי ואי לא ציית יעשו לו הרחקה כדי שיחלוץ ולאפס פנאי לא באתי בארוכה. וד' יצלח לי למאור עיני מרפא וארוכה. ויה"ר שלא אכשל בדבר הלכה:

הצעיר **ישי"א ברכה** ס"ט

סימן כ"ב הלכות יבום

נשאלתי ביבם רווק שנפלה לו יבמה קטלנית אי יכול ליבמה. או לא. וכן אם חייב לחלוץ או לא. כיון שאינה ראויה להנשא שכל"ה.

תשובה הני מילי מחייס הגם שאיני מורה הוראות בישראל. ולא בי היא אכן לאהבת השואל נטפלתי בזה. ועל זאת אשיב בקצרה כחותה על הגחלים שהמון טרדותי ורבות תלאותי. מוקף בתלמידים הרבה בפ"י. כ"י וכ"י. מבוקר עד ערב. לא נתנוני השב רוחי. והוא דדבר זה נפתח בגדולים. זה יצא ראשונה הכ"מ בפ' כ"א מה' א"ב הביא משם הרמב"ם דמתיבמת וכ"כ מהרלנ"ח בסי' ל"ו דאפי' לדעת הרא"ש מותרת ליבם. וכ"כ הבאה"ט באה"ע סי' ט' משם ראוא"ח. וכ"כ הברכ"י דמתיבמת. וכן העלה הגאון נוב"י סי' יו"ד דמתיבמת. דשומר מצוה לא ידע דבר רע יע"ש.

והנה ראיתי בס' כרם שלמה שהביא ראיה מאביי שנסבא את חומה הגם שהיתה קטלנית ופלא הוא בעיני. שהש"ס ביבמות ד' ס"ד תמהה על אביי היכי עביד הכי. ותי' דס"ל דדוקא בג' הוית חזקה כרשב"ג. וכן ממ"ש מהרש"א שרבא רצה להשיאה את"כ. הרואה יראה שאשת רבא חסדא אותה שאתה להנשא לו ועי' בס' משנה אברהם אשכנזי ח' אה"ע סי' יו"ד שנסתפק במאנס קטלנית אי חייב לכונסה והעלה דבמקום מצוה ליכא סכנה כמו גבי יבמה. ובהיותי בזה ראיתי בס' ארעא דישראל ד' י"ב שנסתפק אם זה שחייב לכונסה הוא מדין קנס ואינו נוהג בזה"ז או לאו ולא אפשיטא. אכן מכל גדולי ראוא"ח מוכח שאין זה קנס ונוהג אף בזה"ז ועי' בס' ויען אברהם מ"ש בזה. וכן נראה להביא ראיה מיהודה ועוד לקרא שייבם את תמר. ועי' בס' בנין אריאל מ"ש בזה.

וגדולה מזו ראיתי בס' הבהיר שמחה לא"ם בח' אה"ע סי' י"ג וי"ד דאם לא מתו זה אחר זה והיא מתפרנסת שלא בלעד אינה נקראת קטלנית ומותרת אפי' לעלמא. ע"ש. והגאון בס' שו"מ מהדו' ב' ח"א סי' ד"י ובמהדו' ג' ח"א סי' כ"ג העלה דכה"ג חייב לפחות לחלוץ לקיים מצוה מה"ת יע"ש.

המורם מכל האמור דחייב או לייבם או לחלוץ. ובפ"ז נוראות נפלאתי על הגאון מהר"י אלחגן נ"י בס' בהר יצחק באה"ע סי' עו"ב דהעלה באופן כזה שאינו חייב אפי' לחלוץ כיון שאינה ראויה להנשא. וראייתו מהא דאמרי' בסנהדרין ד' י"ט המלך לא חולץ ולא חולצין לאשתו ופירש"י משום שאינה ראויה להנשא. (ול"ל דהפי' לר"י שמתיר למלך אחר לישא אותה אפי' שלא במקום מצוה הוא מלתא דלא שכיחא. ובהיותי בזה ראיתי למהרש"א בסוגיין על דברי התוס' ד"ה מצוה שאני. כתב בשו"ד והלכה כר' יהודה. אמת שהרמב"ם בפי' המשניות פסק כן. וכ"כ הרע"ב אכן בחיבורו פסק כת"ק. ועי' בתוי"ט ודבריו צל"י):

ואיך פה קדוש יאמר זה דלפ"ד כיון שאינה בת חליצה אינה בת יבום. כמ"ש התו' במס' יבמות ד' מ"ד וכ"כ הב"י בסי' קס"ה משם הרמב"ם, והוא מדכתב בה' מלכים שהמלך אינו מיבם משום שאינו חולץ. וכ"פ הרע"ב שם במשנה הגם שהתוי"ט כתב שלא מצא הדבר מפו' בתו' רבים חולקים עליו. וכ"כ מהרש"א בס' זהב שבא על מס' כתובות ד' י"ג ולפ"ז קשה גם על הגאון נוב"י הנז"ל דכתב דהגם שאינה חולצת מתיבמת. וכן על הגאון שבו"י גבי יבם קטע ברגליו ס"ל כן. אכן הרב שב יעקב סי' ל"ו ס"ל כיון שאינה חולצה אינה מתיבמת. ועי' בפתחי תשובה סי' קס"ה באורך וברוחב.

הגם שמצינו גבי אלם וסומא שאינם חולצין מיבמים. התם שאני כמ"ש התו'. ועי' להגאון רעק"א במשנה מ"ש בזה ולהגאון מהרש"ם. ובס' לבד השמן ח' על הרמב"ם מ"ש בזה.

נמצינו למדים דרובא דרבוותא ס"ל דחייב לייבם או לפחות לחלוץ דלא כהגאון בהר"י הנז' ובפרט אם היו בעליה רק בנים וזקנים דיש מקילין גם בעלמא. כמ"ש הרב קהלת יעקב אשכנזי. סי' ד' באורך. ומה גם כפי מ"ש הזוה"ק בטעם למצוה זו וכ"כ הרמב"ן בפי' על התורה. דעיקר טעם מצוה זו היא עפ"י הסוד. הגם שהגאון ח"ס באה"ע ח"ב סי' פ"ה העלה גבי זקן וזקנה שאינה רוצה להנשא דאינו חייב לחלוץ דמצוה זו אינה חיובית (כציצית ותפילין וכיוצא רק אם יתלגנה יקיים מצוה כמו גבי המגרש אשתו) גם לדברי הזוה"ק. מ"מ מודה דסגולה הוא לנפש המת. משו"ה חייב לעשות לאחיו נח"ר חסד של אמת.

אך זו היא שקשה לי בדב"ק דהא הרמב"ם בפ"ו מה' יבום כתב אפי' זקנה ועקרה. או משום כמ"ש הב"י שהרבה זקנות ועקרות נפקדו. או משום שהיו ראוין בשעת הכובד. הגם שעקרה מעולם לא היה

לה

היהודים ואין לומר דימלאו לה פתח להתירה דאי איכא פתח להתירה תתייבם ולמה יחלוץ לה ובפרט לפירש"י ז"ל דקשה לה התשמיש וכו' וכנז"ל. ובעיקר הטעם שהביא משם רמ"א ז"ל דדוקא בבאה מחמת טענה וכו' גם בזה יש להעיר דלאו כ"ע מודו בזה [ועיין להתוס' ז"ל בכתו' ד' ס"ד ע"א בד"ה תבע לחלוץ וכו'] כאשר ראיתי להרה"ג מקאוונא שליט"א בספרו באר יצחק בתשו' לאה"ע סי' י"ז שהביא דברי הגוב"י ז"ל הנז' וכתב וז"ל ובאמת כבר בארתי בתשו' אחת דלאו כ"ע מודו לדברי רמ"א ז"ל הנז':

ואולם ראיתי להרב הנז' הי"ו שם שגם הוא נשאל ביבמה קטלנית אם כופין את היבם לחלוץ והשיב דאין כופין את היבם לחלוץ וחילוה ממאי דאיתא במתני' דסנהדרין ד' י"ח ע"א המלך לא מייבם ולא מייבמין את אשתו לא חולץ ולא חולצין לאשתו וכו' ופירש"י ז"ל שם בד' י"ט ע"ב בד"ה ואין חולצין לאשתו משום שאסורה ליגשא עכ"ל ומדברי רש"י ז"ל העלה דכל עצם החליצה הוא להתירה ליגשא וזאת כיון שהיא אלמנתו של מלך ואסורה ליגשא כדתנן שם במתני' ואין נושאין אלמנתו של מלך משו"ה אין חולצין לה ופירש דבריו שמצות החליצה אינה מצוה בפני עצמה אלא הכשר מצוה ואם אינה ראויה ליגשא מחמת איסורא. אין חיוב על היבם לחלוץ לה יעש"ב:

ואנא דאמרי דמכמה טעמי תריצי מוכרחים אנחנו שלא לפרש דברי רש"י כפשטן דמפני שאסורה ליגשא משו"ה אין חולצין לה. והנני לבאר כמה טעמים המונעים מלפרש דברי רש"י ז"ל כפשטן. א) סוגיא דיבמות בנודרת נשולה אני מן היהודים דפסקו כל גדולי המורים ז"ל דכופין את היבם לחלוץ מאחר שהדירה עצמה ואסורה ליגשא ואם איתא למה יכופו אותו לחלוץ ומה יועיל לה החליצה לפי פירש"י ז"ל. ואף דרש"י ז"ל שם בנודרת מן היהודים לא פירש הכי ולפי פירושו התם בשו' הנז' דלא מסקא אדעתא דמיית בעל ונפלה קמי יבם דמותרת ליבם אליבא דרב דאמר יבם אינו כבעל כמו שיע"ש. מ"מ לד' הרמב"ם ז"ל דפסק הדין דאין חולצין לאלמנת המלך ודאי דס"ל דאין הטעם משום שאסורה ליגשא כפירש"י שהרי פסק בה' יבום פ"ב בנודרת מן היהודים דכופין את היבם לחלוץ לה ואמאי כופין מאחר שאסורה ליגשא. אם לא דבהכרח לומר מה שכופין אותו הוא לקיים מצותו יתב' אף שלא תנשא לאיש. והאמת דלרש"י ז"ל ליכא לאקשויי דיכולים אנו לומר דאזיל לסברתיה דפירש בההיא דנודרת הנאה מן היהודים דמותרת ליבם וכן פי' הרשב"א ובעל המאור וגם ראיתי להא"ז ז"ל בה' יבום וקדושין דפי' כרש"י ז"ל וכתב הר' בית שמואל ז"ל בסי' קס"ה ס"ק ד' דלרש"י ז"ל ס"ל דאין כופין יע"ש ושכן שפיר מצינן למימר דל"ק על רש"י ז"ל דאזיל לטעמיה:

אך בזאת ראיתי למרן כ"מ ז"ל שם בה' מלכים שכתב וז"ל ואין מייבמין את אשת המלך מפני שאסורה להם ואין חולצין משום שאפי' אם יחלצו לה אסורה ליגשא משום דגנאי הוא למלך בתחלון אלמנתו מגעל יע"ש והביא דבריו ה' באר יצחק שליט"א ולמד מדבריו שכתב שאפי' אם יחלצו לה אסורה ליגשא שהם כדברי רש"י ז"ל והאמת דלרש"י ז"ל כבר מילתינו אמורה דלסברתיה אזיל כנז'. ואולם מרן ז"ל הוא פסק בסי' קס"ה ה' יבום דכופין לחלוץ בנודרת מן היהודים ואיך נקט האי טעמא דאסורה ליגשא הלא גם בנודרת אסורה ליגשא. ובהכרח לו' דזה עצמו נרגש הרב ז"ל אחר שכתב דאפי' אם יחלצו לה אסורה ליגשא נרגש שיחלצו לה כמו שמצינו בנודרת וע"ז תי' משום דגנאי הוא וכו' דאלת"ה למה הוצרך לכתוב טעם זה משום דגנאי הוא וכו' וליכא למימר שהוא טעם ב' כמו שהעתיק דבריו הר' באר יצחק הי"ו וגם משום דגנאי וכו דהרי בכל הספרים ליתא תיבת וגם ולא הות וי"ו וא"כ מוכרח לו' דנקט האי טעמא משום שנרגש כנז' ותריך יעי"ב כנז' וכמובן. ב) דראיתי להרמ"ה ז"ל בביאורו לסנהדרין שפירש במתני' אין מייבמין את אלמנת המלך כתב הטעם מפני שאסורה ליגשא ואין חולצין כתב הטעם משום שגנאי הוא למלך שאלמנתו תחלוץ המנעל נמצא דפירש"י אינו מוסכם שהרי הרמ"ה ז"ל לא ס"ל הכי אלא בדין דאין מייבמין דוקא נקט הטעם משום שאסורה ליגשא ואיך יליף הרב באר יצחק הי"ו לקטלנית מדין דאשת המלך שאינו מוסכם לד' הרמ"ה ז"ל. ג) דתני בתוספתא ובירושלמי אין נושאים גרושתו של מלך ופסקה הרמב"ם ז"ל פ"ב מה' מלכים ה' ג' יע"ש. והשתא אם איתא לפירש"י דטעמא דאין חולצין לאשת המלך משום שאסורה ליגשא א"כ למה יגרש המלך את אשתו הרי גופו של גט הרי את מותרת לכל אדם והגי אסורה ליגשא דאף בחליצה מתירה ליגשא כמו שמתירה בגט וכמו שאין חולצין לאשתו מפני שאסורה ליגשא כך לא יגרש המלך את אשתו כיון שאסורה ליגשא וקושיא זאת מצאתיה בס' שושנים לדוד בפי' המשניות משם הרמ"ז ומשום קושיא זאת הדין יעי"ב בשם רש"י ז"ל דאין כוונת רש"י ז"ל כפשטיה אלא כוונת רש"י ז"ל אין חולצין מפני שאינה מתייבמת שאין נושאין אלמנתו וכל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה כידוע וזהו כוונת רש"י ז"ל שכתב ואין חולצין מפני שאסורה ליגשא ר"ל להתייבם ומשו"ה אין חולצין לה. ד) ראיתי להרב היכל מלך שהק' לרש"י ז"ל דאם איתא דמאי דנקט תנא דמתני' דאין חולצין הוא משום שאסורה ליגשא א"כ אמאי הוצרך לאשמועינן מתני' דאין נושאים אלמנתו של מלך הרי שמעינן לה מדינא דאין חולצין והלא ק"ו הוא מדאין מיבמין ואין חולצין שהיא מצוה אפ"ה אין מייבמין ואין חולצין כ"ש שאין נושאין אלמנתו שלא במקום מצוה. ה) תו קשה דתנן התם ר' יהודה אומר אם רצה המלך לחלוץ או ליבם זכור לטוב. ואין נושאין אלמנתו של מלך ר' יהודה אומר מלך נושא אלמנתו של מלך שכן מצינו בדוד דכתיב ואתנה את נשי אדונך וגו' והק' גמ"ס שם ע"ב לר' יהודה דאמר דאם רצה המלך לחלוץ ז"ל מהא דאמר ר"א מלך שמחל על כבודו אין כ"מ שנ' שום תשים עליך מלך וגו' ומשני מצוה שאני יע"ש. והשתא ק' אי איתרמי שנתמנה מלך במקום אחיו המלך שמת שלא זש"ק אם רוצה ליבם לד' ר' יהודה ניחא דהמלך נושא אלמנתו של מלך אבל אם רצה לחלוץ לקבל בזיון וירקה בפניו ולמחול על כבודו משום מצוה כדמשני בש"ס הדבר קשה למה יחלוץ לה וימחול על כבודו לעבור עמ"ש שתשא אימתו עליך יכול על מגן כיון שאסורה ליגשא דודאי ר' יהודה לא פליג את"ק דאמר ואין חולצין לאשתו וכמ"ש מני"ר ה' באר יצחק הי"ו בסוף דבריו יע"ש:

איך שיהיה מכל הלין טעמי תריצי קשה לפרש דברי רש"י ז"ל כפשטן ההכרח יאלצנו לפרש דבריו כמ"ש הרב שושנים לדוד ז"ל וכ"כ ה' היכל מלך דכיון שאין מייבמין אותה מפני שאסורה ליגשא משו"ה אין חולצין לה דכל שאינה עולה ליבום אינו עולה לחליצה כנז' אבל מצות חליצה לא נכחד דהיא מצוה בפני עצמה שכן מוכח ממה שתי' בש"ס לר' יהודה מצוה שאני כנז"ל וכן כל מוני המצות מנו אותה מצוה בכלל התרי"ג מצות והכי משמע בכמה מקומות בש"ס ומי יתן ידעתי מ"ש ה' באר יצחק הי"ו שיש

לו

מאפוגדתו הר"ש הנז' פנקס תביעות חותם מוכיח כוזבות הנה נגד הר"מ הנז' וברוב מהם מהתביעות כפר הר"ש כמו שסדורים ובאים בכתב שני הסופרים עיין עליהם להפים דעת הר"ש פסקנו שיכלול בשבועתו הר"מ גם עליהם ומקודם יחרים חרם הר"ש על טענותיו המה. ולראיה האמת והצדק שכך פסקנו להם חתמנו פה בחדר הסמוך לניסן שנת דרשו משפט אשר"ו חמו"ץ לפ"ק פה פאס יע"א והשו"ב וקיים :

הצעיר רפאל אבן צור הי"ו
הצעיר יאודה בנימין סירירו ס"ט
הצעיר יצחק בן דנא ס"ט
איש צעיר יוסף סירירו ס"ט

הד"א כמ"ש הרבנים הנז' יצ"ו ועל דבר אמת ת"פ והשו"ב וקיים :

הצעיר יאושע מונסוניגו ס"ט

מאחר שהוברר הדבר לפני הרבנים החותמים בפנים ולפניהם נגלו תעלומותיהם. והוברר לפניהם הסולת והפסולת. ופסקו הדין כפי מה שברור אצלם. הדין עמהם ואין רשות לשום דיין ליזקק לדין זה כי אין אומרים למי שלא ראה את החדש וכו' ועד"א ח"פ לפרו יע"א בחדש זיו משנת ערתי"ך נאמ"נו מאד לפ"ק וקיים :

רפאל משה אלבאז הי"ו
רפאל אביטבול שיך הי"ו

גם אנו לא נחשוך פינו שדין מרומה כזה שנגלה לפני חו"ר העירה פ'אס יע"א אין לשום דיין מורה צדק ליזקק לדין זה זולת רבני עירם שאליהם נגלו תעלומות סתרי הדין הזה ולראיית האמת ח"פ פה צפרו יע"א בשלשה ימים לא' אייר זו ש' צדקת ה' עשה ומשפטיו ע"ם ישרא"ל לפר"ק וקיים :

הצעיר רחמים יוסף איזאייני ס"ט
הצעיר שלום אזולאי ס"ט

גדול יום שאחנו היו במושב יחידי הק"ק יצ"ו בו התנוצץ מבין כולנו אופן אחד לשפות שלום בין האחים הנז' לשים קץ ולכבות התבערה לבתה עד לשמים הגיעה ובלב הר"ש הנז' נתקבל האופן ההוא וירץ לקראתו. אך כמו זר היה בעיני הר"מ הנז' האופן ההוא וימאן לקחתו. באמרו לא האמין לבו בעוד הנתבע הר"ש הנז' כפרן בפנקס הביעותיו שביד אחד מב"ד הי"ו כנז"ל שהוא מהנזכרות להר"מ מגדול תביעות כל ימי שותפותם שאין זכרון להם עתה כי אם בררת האחים לערוך חשבון צדק ביניהם ובהעשות עריכת החשבון יוזכרו נשכחות מהכרת. ומסדר ההכנסות והיוצאות שיוסדרו יעלה זכרון האובדות מדעת מחמת עקומת וחרדת הכפרונות לפום שעתא. גם כן ע"י העריכה מהחשבון יראה אותות הצדק ואור נגה יליץ ליץ על פני הר"ש כי באמונה הוא עושה. אך בעוד אחיו הר"ש לא פתח חרצובות וכפרנות מה יועיל להר"מ כי יסבול עול הפשר. והר"ש אחיו נכון לב יתהלך בטח על הפשר. ומחר ישוב לשפות עוד לכפור כי הכל כבוש תחת ידו ומי מידו מציל. וייטבו דברי הר"מ על לב שומעיהם וטעמם ונימוקם עמם. וכשמעי אז אמיתת דברי הר"מ קמתי מתוך המעמד אני החותם שלושי יד עם הר"ש ובקרן זוית נתייחדנו אני והוא ובידי האחת פנקס התביעות ההוא להורות לפניו. התחלה מסימני טהרת לבב שבחדרי לבבו תמים. ויודה על האמת ושב אפו ממנו ובזה יהיה מרגוע נפש לברך על המוגמר מהפשר ההוא ובן היה הפנקס פתוח והר"ש היה קורא אחת ואחת והודה בפני בכולו. לבד השטר משכונת קרקע בני מסעוד שישו [ונמצא ביד ה"ר יאודה אחיו] גם על תביעת גביית ממון התספיח שבא מסודר בפנקס ההוא. כה השיב הר"ש הגביה ההיא על יד שכינו היתה ואין דבר תוצאותיו נעלם מהר"מ ובשעה אחת יוערך רובי תוצאותיו ידועים המה לשניהם. ואם תשלוט שכחה באחריתו עת לכל חפץ לזמן שלשה או ארבעה ימים יעלה זכרון עד תומם או למקצת. ואת היותר יתוסף על חשבונו של הר"ש בפנקס הנאיז ותיכף קראתי להר"מ ואחד מהחברים יש"ן והגדתי להם מהודאת הר"ש שהיא להבטיח לב הר"מ לא ינוע. את כל אלה נעשה השטן מרקד ולא עלתה המצודה ולמן היום והלאה היה דוחקני הר"מ לכתוב ולחתום בידו כתב ראיה מהודאת אחיו בפני והייתי דוחהו בדברים מיום ליום. ופעמים הייתי דוחה בדברים סתומים שיובן מהם במקצת שאין אתי מהודאת הר"ש אך לא לטעני הדין או לכבוש ההודאה נתכוונתי חלילה לי רק לתוחלת תקות חוט חסד השלום. אולי יכון בין האחים ועכשיו נאלצתי להגיד אמת תמים מהודאת הר"ש כי נכונה היתה על דרך האמור ולראי' האמו"ן ח"פ בניסן ש' לרא"ה בטו"ב ה' לפר"ג וקיים :

הצעיר רפאל אבן צור הי"ו

מאחר שהודה הר"ש בתביעות הפנקס ההוא בפני אחד מב"ד הי"ו הודאה מעלייתא היא. אלא מעתה לא יזדקק הר"מ לתביעות הפנקס לישבע עליהם ועל הר"ש לתת חלק שני אחיו בהם וכמ"ש הרב הגדול מהריב"ץ ז"ל שהמודה בפני אחד מב"ד כמודה בפני ב"ד של ג' ואינו יכול לשנות וכן נהגנו לדון והרי זה עד עמהם לאיימות שהכרנו וידענו נאמנה כמ"ש בפס"ד הראשון ואין זה מתודש אצלינו שישו מעים שישו ושמחת לבב מרקה לנו מעת עומדם ממושב היום ההוא חד מינן והר"ש הי"ו נתייחדו בזוית כי לכך נוצרה ולכך ניידי למען תהיה ההודאה מפי הר"ש להשקיט לב הר"מ הנדהם לאבדן יגיע כפיו ומתוכה קוינו יתגלגל השלום. מעהו יפרח. ולראיה ביד כהר"מ וה"ר יודא אחיו שזכו בתביעות הפנקס ההוא עה"ד הנז' בלי עסק שבו' כלל ח"פ בניסן הנז' וקיים :

הצעיר יאושע מונסונינו ס"ט
הצעיר יאודה בנימין סירירו ס"ט
הצעיר יצחק בן דנא ס"ט
הצעיר יוסף סירירו ס"ט

זילותא איהי לגבי דידי לבא אחרי המלכים האדירים האלה אמנם להפלרת השואל באתי כיאודה ועוד לקרא וכד'ל מסכים הולך וקיים

הצעיר שלום אזולאי ס"ט

עם היות שדעת מרן בח"מ סי' פ"א סכ"ב ובסי' ג' ס"ב בהודאה בפני ב"ד כל שלא היו שלשה אפילו אם הודה בפני יחיד מומחה לא הוית הודאה ולדעת הגאון והרמב"ם ז"ל מ"מ כיון שהרב הגדול מהריב"ץ זלה"ה פסק כדעת הטור בשם הרא"ש זלה"ה דה"ה הודאה בפני יחיד מומחה הוית הודאה כוותיה נקטינן ומי כמוהו מורה בכל רבני מערב. והמנהג בזה הוא עיקר גדול. וכבר הרבנים עליונים למעלה כתבו

לא שעת הכושר. נ"ל דהתם מיירי בזקנה שרולה להנשא.
דון מינה ואוקי באתרין באשה זו שרולה להנשא חייב ליבמה. או לחלוץ לה להתירה לשוק. אולי תמלא לה בעל שלא יחוש. ויה"ר שלא יבואו עוד בנות ישראל לידי מידה זו.
ודברי אלה הם להלכה ולא למעשה עד שיסכים עמי. גדול ההוראה. מרן מלכא ./ ה"ה עט"ר מוה"ר הגאון הגדול. רהש"ל. מר מחותני. כמהר"ר **ישׁ"א ברכה** יצל"א כי לו משפט ההוראה. והיה אם יסכים לדברי ישמח לבי בקרבי. כי אל האמת כוונתי. וה' יאיר עיני ויראני נפלאות מתורתו. דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום.

הצעיר **רחמים יוסף פראג** ס"ט.

גם פס"ד הנז' בקש ממני הרב הנז' לחוות דעתי וכמ"ש לעיל יבואר דעתי והסכמתי וד"ב.

הצעיר **ישׁ"א ברכה** ס"ט.

תם ונשלם חלק אה"ע בעזרת מלך עוזר:

חלק חו"מ סימן א' ה' שותפים

מעי"ת פ'אס יע"א

לפנינו עמדו לדין האחים השותפים ה"ה המו"ן כה"ר מסעוד יצ"ו וה"ר יהודה הי"ו בני ה"ר אברהם בן מסעוד נ"ע תובעים ואחיהם ה"ר שמואל הי"ו נתבע. ותביעת התובעים נגד הר"ש היא להראותם ולגלות לפניהם חשבונות עסקיהם ויהיו ערוכות וסדורות בסופר ועד כי כל רכושם ורכולתם ומסחרם אשר הקנו להם מבריכה העליונה ופרץ בארץ בחמלת ה' עליהם בכים השותפות הכל נתון תחת יד הר"ש אחיהם דהיינו שט"ח ועסקאות ומשכונות קרקע נגד ב"ב. ואשר נגד שאב"ב בשטרי ערכאות וכתבי יד שרים ואילי הארץ שחייבים להאחים וסחורות אבנים טובות ומרגליות ובדולח וגרוטות זהב. ומעות בעין ושטרי מקנת קרקעות חנויות חצרות ורחוב פונדק שעדיין לא הסכימה עלת שותפיהם שהוא כה"ר יעקב אוחנא הי"ו איך יחדשו בו הבנין שדמי מקנת הקרקע ההמה היה היה מכים השותפות שקנאם הר"ש בעי"ת טאנגור יע"א. באופן רוב ככל אשר רכשו הכל מונח אתו אצלו בביתו תחת יד הר"ש. אך מיעט מיעוטא דמיעוטא ממסחרם הוא מונח ביד יהודה הנז'. והזמן גרם ויתן יד השטן רקד להשטין ביניהם כרצונו עשה ושדי תגרא בין האחים. וגבה לב הר"ש וכפר בכל וגם לכבוש את הגמלא ברבוהו אך למקצת מהתביעות כמגמלא אוניה. הודה בהם הר"ש בפני שני סופרים כתובים באצבע. והעיקר חסר עודנו כבוש תחת הכפירה והרבה טרחנו לתווך והחמלנו את דינם אולי ישוב ונחם. חיל בלע ויקיאנו. ולילה אחת עלתה לו שעת הכושר נתלוו לעזרתנו פנים חדשות אנשים של צורה. ומבין כולנו יצא קצת הועלת וכמדומה השלום. החלו עולין ויתר מוטות אגודות הכפירה. והודה הר"ש עוד בפני עדים. ובפנינו אכן ב"ד בקצת מהכפירות הנא ושייר רובא דרובא מהתביעות תלוים עדיין אחוזים בסבך הכפירה. ומאז ועד עתה זה משך שני חדשים ומחצה מפקידה לפקידה היו חוזרים ובאים לפנינו לעמוד לגמור את דינם ועדיין לא רפתה יד הר"ש לא השיב ידו מבלע ומיום ליום חדשות ישמיענו מטענת הר"ש. ילאה העט לסדרן על הספר. משונות היו מחיוב לפטור מדמה בדמיונו טענות יועילו לפי שכלו. אך רועה רוח רודף קדים מאפס ותהו נחשבו. ולא זו בלבד גם זאת טען הר"ש נגד שני אחיו הר"מ ויהודה שיש בידם מהעסק מינים ממינים שונים. וביותר מדה גדושה תחת יד יהודה הנז'. ותששנו מעינוי דינם של התובעים לעקו בנפש מרה עד כמה ועד אן יהי קץ לעינוי דינם וזה יותר משגה תמימה והוא מכמין להם ללכדם ברשתו אשר טמן פרש רשת להומם בממונם ונטפלנו לנעקת האחים הנעלבים. ומסרו בידינו פנקס התביעות שנזכרו מהם בעת חרדת הכפירה בלבלה דעתם לא היה נכון עליהם כי אדם בהול על ממונו ומי יוכל להסדיר תביעות עתיקי יומין זה משך ח"י שנים לשותפותם. כרגע בעידן ריתחא. רק זו הערוכות על הפנקס הנו ביד אחד ממנו החותם מטה. ואחר המשא והמתן בטענותם לאין מספר ואותות ומופתים שנגלו לעינינו והכרנו לברור כי טענות התובעים נכונים המה ויסוד אמת להם. עוד מצורף להיאימות נסמכנו עוד למשען חזק כי הר"ש הנז' מודה במקצת הוא כנז"ל. פסקנו להם כפי הדין וכפי הסברא שהורנו שכלינו כיאות לנדון זה ורמינן שבועה דאורייתא אכתפיה דהר"ש הנז'. ויען כי העידו עדים על גזלו של הר"ש שגזל את שני אחיו. עיין ח"מ סי' צ"ב ס"ג דהוי חשוד לשבועה. והשתא דאתינא להכי חזרה השבועה להתובעים להיות נשבעים ונוטלים מתביעות הנזכרות וסדורות. ואשר עדנה נשכחות מהם לעת שיעלה זכרונן עוד יד להם לישבע וליטול כדאיתא שם ס"ז וסי' פ"ז סי"ג עיי"ש וכפי הנטוע בשכל איתן אתנו. ולדידן לא היינו צריכים ראיות לנדון הלז על זה. כי אצלינו תביעות האחים ניכרים וגלוים אמתים הם כנז"ל. ואין לדיין אלא מה שעיניו רואות ואין אומרים למי שלא ראה יבא וידין בעסק כים הלזה כי רבוי הטענות אשר שמעה אזנינו מי יערוך לפניו שמהם יכיר וידע האמת כמו שהוכר לפנינו ויכירוהו גם מקצת מיחידי סגולה מגדולי ק"ק יע"א שהיו אתנו פעמים רבות לא יום ולא יומים במושב ב"ד הי"ו לא כהה אחד מהם הי"ו ובטיב הידיעה הכירו האמת לאמיתו אין מי שיסתפק אפילו בדרך רחוקה. ויען ביום גמר דין הוציא

מתפוגדתו

בהיכא שעמדו לדין דאף אם רבים חולקים על מי שעמדו לפניו לדין היינו כשנראו דבריהם לפניו והוא עלמו יראה בעין שכלו לסתור את דינו וכמ"ש רש"י ז"ל והנ"י בפי' המשנה סוף פ"ג דסנהדרין דתנן כל זמן שמביא ראיה סותר את הדין ופרש"י והנ"י. סותר את הדין בית דינו סותרים לו את דינו שפסקו ומחייבים לשכנגדו ע"כ וכתב הרב ב"ח בסי' כ"ב שהרא"ש בכלל י"נ כתב מי שקבל עליו דין אחד ונגמר הדין אין שניהם יכולים לחזור בהם אעפ"י ששניהם מתרלים עכ"ל הרא"ש ופי' הב"ח שאעפ"י ששניהם מתרלים אין רשאין לדון בפני ב"ד אחר דחוששין לכבוד הדיין וסיים ואע"ג דאסיקנא דלא חיישינן לזילותא דבי דינא היינו דוקא כשאותו הדיין עלמו סותר דבריו אבל ב"ד אחר לא דאיכא זילותא טפי יע"ש עכ"ל הלריך. ועוד יש בידינו פס"ד מהרבנים מהר"ר חיים דוד סירירו ומהר"ר רפאל אהרן מונסינייט ומהר"ר יהונתן סירירו זלה"ה שהפליגו בענין וכתבו שאחר שנידונו שני האנשים אשר להם הריב לפני אחד מהנמנים לדין ונהגו כידם והלך החייב ודרש וחקר בשאר בתי דינין שבעיר או שבעיר אחרת וחתמו כולם הפך הפס"ד ההוא והביאו כמה ראיות לדבריהם ולא נראו דבריהם לפני הדיינים שנידונו לפניהם הכל הבל. ואין חובה על הדיינים לחזור לסתור דבריהם רק מה שהיה הוא שיהיה ואין לזוז מדבריהם כלל עכ"ל הלריך. ובפרט לנד"ד אף אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים והדיינים שנדונו לפניהם בכף שנייה העיקר הוא מה שפסקו להם ואין רשות לשום דיין להזקק לדין זה כי לפניהם נגלו יסוד טענותיהם קרילותיהם ורמיזותיהם והם בשכלם הזך בחנו האמת והשקר וכררו הכלל לא יום א' ולא יומים עד שעמדו על האמת ועמהם בדבר המשפט ודינם דין אמת והמתעקש בזה דבריו מהבל ימעטו. ועפ"ד אמת ח"ש בנית פה פ'אס יע"א בח' חשון מש' **לישרים נאוה** תהלה לפ"ק ולוי"מ ויורנו מדרכיו ונלכה בארחותיו וקיים :

הצעיר **רפאל משה אלבאז** ס"ט

וזאת תשובתי אליהם

אנא עני ב"א נדרשתי לאשר נשאלתי מאת חו"ר וגדולי ודייני טוב"י פ'אס יע"א ושפרו יע"א לחוות דעתי הקלרה בעטותנותייהו דרבנן הע"א וכשאני לעלמי לא ידענא מה זו שאלה ? מה ידעתי ולא ידעו הם ? זאת ועוד כי לפקע"ד כפי השאלה הנז' גופה דעובדא הדבר פשוט יותר מביעתא בכותחא אחר שהסכימו הרבנים הגדולים קדש הלולים ופסקו את הדין שחייב הר"ש הנז' בשאלה לישבע ויען כי נתברר להם שהוא חשוד רמו רבנן השבועה לשכנגדו ועוד חזרו והסכימו אחר שבכבר הודה לפני הרב הדיין מומחה שבעיר הודאתו הויא הודאה גו"ש וחייבו ב"ד הלדק לשלם והר"ש הנז' כחרש לא ישמע ולא הטה אזן לקיים גזרת בדה"ץ הי"ו.. וכל לגבי דידי אמינא שהמלוה מוטלת ע"כ דייני ישראל אשר הכא והעז בידם לרוץ את גולגלתו של הר"ש הנז' ולשבר מלתעות עול ולהציל עשוקים מיד עושקיהם וחלילה להאמין ששום דיין או חכם או מורה יזדקק להרהר אחר פס"ד אשר כבר עשוהו וגזרו בדה"ל הי"ו ח"ו וכאשר עיני הקורא תחזינה מישרים להרא"ש ז"ל בכלל פ"ה סי' ה' שכתב וז"ל ולמה ששאלתם לפסוק פעם אחרת דין שנפסק כבר בבי דינא בתר ב"ד לא דייקי וכו' ומה שטען האפוטרו' של היתום שהפסק הא' בטל וכו' דברי הבאי הם ואין בהם ממש דכיון שרלו בעלי הדין לטעון לפניהם הרי קבלום עליהם וכו' והדין שנפסק על היתום קיים ולא יתכן לי לכתוב פסק אחר על דין שכבר פסקו אנשים גדולים ונכבדים וכו' יעש"ב. ועוד אתה תחזה להרא"ש ז"ל בס' חזה התנופה סי' מ' שכ' וז"ל ראובן ושמעון שעמדו לדין זע"ז וילא האחד חייב והא' זכאי ושוב הלך בעל דינו לתבוע בב"ד אחר אינו זקוק הב' לירד עמו ולא להשיב על דבריו וגם הב"ד הב' אינו רשאי לשמוע דבריו כלל אחר שכבר ילא זכאי מב"ד הא' עכ"ל יעש"ב. ופוק חזי למרה"ק ז"ל בתשו' אבק"ר סי' כ"א שהביא תשו' להרדב"ז ז"ל ובתוך התשו' הגיה מרן ז"ל וז"ל אמר יוסף קארו גם בזה"ז כי דינא בתר ב"ד לא דייקי והיא דר' ירוחם וכו' שאני וכו' יעש"ב. ועיין להתשב"ץ ז"ל ח"ב סי' קס"ה שכתב דאפילו בטעות הניכר שטעו ב"ד הא' אין ב"ד אחר יכול לבטל אם לא שיודו הב"ד הא' אם הוא קיים ואם לאו ישאר הדבר על דינו וכו' יעש"ב. כ"ש בנ"ד דליכא שום ספיקא דודאי ופשוט דהפס"ד הא' קיים ושריר ולית נגר דיפרקיניה :

אתאן על ענין ההודאה שהודה הר"ש לפני הדיין המומחה הנה מלבד שכתוב בשאלה שהרב הדיין הנז' שהודה הר"ש לפניו על כל מ"ש בפנקס חוץ משני דברים קרא לאחד מן החברים ולהר"מ. ואמר להם בפני הר"ש הלא תדעו שכבר הודה לפני הר"ש ע"כ מ"ש בפנקס חוץ מדבר פ' ודבר פ' והר"ש הנז' לא לעק לפני הרב הדיין לומר לא הודיתי להכחישו בפניו אלא אדרבא שתק ושתיקה כזאת כהודאה דמיא ונמלא שהודה בפני שני עדים. ואף אי נימא דההודאה היתה לפני הדיין לבדו הא ודאי דהויא הודאה גו"ש ובפרט לפי עדות הרב הגדול הרב יעב"ץ ז"ל שכבר נהגו דור אחר דור ומנהג כזה מבטל הלכה וכאשר עיני הקורא תחזינה משרים תשו' להרדב"ז ז"ל בח"ג סי' תק"ש בנשאל על מה סמכו במגרים להיות להם חכם אחד או דיין א' והתנן אל תהי דן יחידי וכו' והשיב לריך שתדע וכו' ויאמר לנו כיצד נשתרבב הענין להיות להם דיין אחד כמו שיעש"ב. ושוב כתב דמן התורה דן הדיין יחידי שנאמר בלדק תשפוט עמיתך. אלא שמד"ס הלריכו ג' דיינים וכאשר קבלו אותו הבע"ד או שבירכו אותו הלבור להיות דיין חזר הדין לד"ת ושוב הביא מ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ה מה' סנהדרין וכו' וילא לחלק וכו' וכתב ומ"מ נ"ל דה"מ ביחיד מומחה וכו' אבל אם קבלוהו עליהם הבע"ד או אם הובחר מאת הלבור אזי ההודאה לפני הדיין ההוא הויא הודאה גמורה יעש"ב:

למדנו להועיל מדברי הרדב"ז הללו דעשה סמך ויתד חזק למקום שנהגו ועי' להרב מר והלכות ז"ל בתשו' ח"מ סי' כ' שהאריך הרבה בעולם פלפולו להשוות דעת מרן עם תשו' הרדב"ז ז"ל הנז' ואסיק להלכה שדיין מומחה דן בכפיה ואינו מקבלם מכיתו וההודאה לפניו הויא הודאה גו"ש ושכן נהגו בארל"ן יע"א והביא מעשה רב שילא לערער על זה וחתמו רוב חכמי הקהל נגדו מאחר שכן נהגו יעש"ב:

ודרך אגב ראתה עיני להגאון חק"ל ז"ל בח' ח"מ ח"א סי' א' שהפריד בין היכא שקבלוהו הבע"ד עליהם ובין היכא שבירכו אותו הלבור לדון להם ולא זכר ש"ר לתשו' הרדב"ז ז"ל הנז' שכתב דשוים הם וכאמ"ל ואכמו"ל :

ועיניך תחזינה משרים למהרי"ק ז"ל בסי' ק"ב שכתב דבדבר שבממון מנהג מבטל הלכה אף שאינו מנהג ותיקין אך בדבר איסור אינו מבטל הלכה המנהג אלא א"כ הוא מנהג ותיקין יעש"ב וברותב

ודין

כתבו בפסיקות שלך נהגו לדון וא"כ דינא שפטור הר"מ משבועה דרמיא עליה על תביעת הפנקס וחייב הר"ש לשלם חלק בני אחיו בהם והדין דין אמת כמ"ש החכמים יש"ן ולראיה ח"פ לפרו יע"א בח' זיו מב' הלא צויתי"ך חו"ק ואמן אל תערון ואל תחת לפ"ק ולוי"מ וקיים :

הצעיר **רפאל אלבאז** ס"ט

דבר פשוט הוא דהיכא דנהוג נהוג והכי דיינינן כמו שהעידו עליונים למעלה שמנהג פשוט ביניהם לדון כמ"ש הרב הגדול יעב"ץ זלה"ה ומינה לא תזוע ולראיה ח"פ לפרו יע"א בח' אייר הוא ח' זיו ישרא"ל ע"ם קרובו לפ"ק וקיים :

הצעיר **רחמים יוסף איזאיני** הי"ו

הצעיר **רפאל אבוטבול** ס"ט

השקפתי ע"כ מב"כ אלופינו ה"ר פ'אם יע"א בענין הריב שנפל בין עצומים הנז"ל והנה אמת נכון הדבר שאין ראוי לשום אדם זולתם להזדקק לדין זה ולהם לבדם יאותה להפריד בין האחים הנז"ל עפ"י האמת שנתאמת אצלם מתוך דבריהם ולא עפ"י טענותיהם. שהרי לפניהם נגלו תעלומותיהם. נגעו מלפוטותיהם. ואף שכתב מרן בח"מ סי' ט"ו ס"ה ומשרבו בתי דינים וכו' הרי כתב שם הסמ"ע סקט"ו בשם מהרי"ק דאף בזמן הזה מוטל על הדיין לדון עפ"י האמת שנתאמת אצלו וכו' ועיין להרב פ"ת שם סק"ט ובסי' ל"ב סקי"א ומדבריו בסי' ל"ב נשמע דאף להוציא וכנגד"ד צריך למעבד הכי יעו"ש. ומה שדנו להר"ש הנז"ל בדין השוד בפס"ד הראשון אף כי לא פורש היטב בדב"ק טעמא דמלתא מ"מ ודאי דאין להרהר אחריהם וכבר אמרו בי דינא בתר בי דינא לא דייקי. ומ"ש בפס"ד האחרון בהודאת הר"ש הנז"ל אף בפני יחיד מומחה הוית הודאה. אף בזהו נגד דעת מר"ן ז"ל בסי' ג' ס"א ובסי' כ"א סכ"ב מ"מ הסגי לן יקר סהדותא דמני"ר האיש אדוני הארץ ראש הסנהדרין כמה"ר יעב"ץ זלה"ה דכך נהגו מימות הראשונים נ"ע ומי כמוהו בקי בחדרי ומנהגי המערב וכן נהגו אחריו כמ"ש חו"ר פ'אם יע"א עליונים למעלה. וכ"ש לפי דברי הסמ"ע בסי' ג' סק"ז דאף לדעת מרן יפה דנו יע"ש ועיין להרב נתיבות המשפט במשפט הכהנים סק"ה. קגלי למילין דכל מה שפסקו הרבנים הנז"ל בענין הריב הנז"ל ברור וקיים וכך חובתינו וכך יפה לנו לשבר מלתעות עול ולהוציא בלעו מפיו בכל אשר תמצא ידינו לעשות ולראיית האמת והצדק ח"פ לפרו יע"א כיאודה ועוד לקרא בח' אייר זו ש' התרנ"א ליצירה וקיים.

הצב"י **חיים אברהם אליהו שטרית** ס"ט.

הנה נא הואלתי לבאר מה שלא פורש בפס"ד הראשון. גם את השני. כי היה השואל נחפז ללכת. וקושטא קאי כי כך חובתינו לפרש באר היטב כל מאי דמלינן כדי שלא ליתן פתחון פה למלפלפים והמהגים. אשר שתו בשמים פיהם ומדברים עתק על דיינים מומחים אשר לא כדת. ואומר כי אף אם שאל באל האיש ב"ד אחר ולפי דעתם לא כך הוא הדין דבריהם אינם מועילים ואינם מורידים והעיקר הוא דברי הב"ד שנידונו לפניהם והכירו מה ירמוזן מליהם ולפניהם נגלו תעלומותיהם. וכאשר יגזרו כן יקום. ואין אומרים למי שלא ראה את החדש וכו' וכבר זה הוא יתד בל ימוט הן מצד הסברא הן מצד האמת, מצד הס' דא"כ לא שבקת חיי לשום נברא שבעולם שא"כ כל מי שיצא חייב בדין יסוב כל הארץ בערבה אולי ימצא איזה ב"ד קטון או גדול שיסתבך במהות הענין מחסרון ידיעתו בו ויאמר לו כי לפי דעתו הוא זכאי בדינו ומתוך כך המון העם יטילו מום בקדשים וירבה פרוד הלבבות ומחלוקות בישראל. ולקתה מדה"ד מלבד חלול ה'. ונעשית התורה כשתי תורות ח"ו ומעשים בכל יום כאשר שמענו כן ראינו לאבותינו ורבותינו זלה"ה כשהיו שני בעלי דינים נידונין לפני אחד מב"ד וכן אחד מהם לפני ב"ד אחר בדרך שאלה היתה תשובתם. ב"ד שהתחיל לפניו ישתיים ולא היו מטים אזן קשבת לשמוע דבריהם כלל הן אמת כי זהו כבוד והדר להוה"ק שת"ת ולא יהיה פתחון פה לשום אדם לדבר. במקום גדולים. ואם ראה הראה למרן הקדוש בתשו' אבק"ר סי' ח"י תסמר שערת אנוש ויחרד האיש וילפת בראותו כי מרן הקדוש אשר משנתו משנת חסידים מילא פיו תוכחת מגולה נגד רב מופלג בדברים קשים כגידים על אשר היה דרכו לומר למתחייב בדינו אני אין דעתי כך ולכך הייתי שותק או כשהיה נמנה עם הדיינים כשהיו פוסקין את הדין היה עומד והולך לו. לך נא ראה אם בעל נפש אתה. וכבר בא חכם מופלג בדורו הרב הגדול כמהר"ר יעב"ץ זלה"ה וכתב כי מה שאמרה תורה אחרי רבים להטות אין הכונה לאפושי גברי שאין הדברים אמורים אלא היכא שנתקבצו כל אנשי המעמד ונתווכחו יחד אז הוי דינא ללכת אחר הרוב. אך אמנם כל שלא נתקבצו במקום אחד ונתווכחו יחד לברר הדעות אין משפט הרוב כלום כ"כ מהרש"ך ח"ב סי' פ"ט ועיין תשו' הרשב"א הביאה מרן בב"י סי' י"ג והגהת אשרי שהביא ג"כ בב"י סי' י"ח דלא מקרי רוב אלא רוב הבא מתוך הכלל. ותשו' זו הביאה מרן בקצרה וסיים בה הא לאו הכי או שלא במעמדן וכו' אמנם מהרלב"ח ד' רמ"ח ומשפטי שמואל סי' ל"ב הביאוה באורך. והכי מסיים בה אבל רוב הנפרד מן הכלל ודנין או שמין או בוצעין לעצמן שלא מתוך משא ומתן עם הכלל או שלא במעמדן לא עשו ולא כלום וכבר דנתי אני כן במקומינו ע"כ. וכתב מהרלב"ח הרי שאין הסכמת הרוב כלל כל שלא היה בראשונה משא ומתן בין כולם. וכפי הנראה צריך להיות המשא ומתן פה אל פה ופנים אל פנים כמו שהיה המו"מ בין סנהדרי גדולה וקטנה וכו' עי"ש וסיים הרב מהר"ר יעב"ץ ז"ל ואף שלא נדונו אלא בב"ד של שנים או ביחיד כבר פשט המנהג בזמן הזה שהדיינים הקבועים דנים ביחיד הן אמת שקודם עמידה לדין יכול אחד מהבע"ד לומר לא נדון עמך ביחידי אלא בב"ד שלם והטוען כן צריך לטרוח הוא ולקבלם. אבל לאחר שכבר נדון ביחיד ונתחייב שוב אינו יכול לטעון אקבץ ב"ד ואין הלה נזקק לדון עמו שנית מאחר שכבר זכה בדינו. ומה שנהגו לשלוח לבתי דינים אינו אלא לענין שאם יהנו טעם לדבר היפך ממה שדנו הראשונים ויראו הראשונים שטעם האחרונים נכון יודו על האמת וכו' ואם לא נראו דבריהם והשיבו עליהם אין לסמוך אלא על פסק הדיינים שדנו את הדין בפני הבעלי דינים עצמן וכו' עכ"ל הצריך. וכ"כ הרב הגדול כמהר"ר אליהו הצרפתי זלה"ה בפסקיו להדיא ונסתייע מדברי הרב מהריב"ץ זלה"ה הנ"ל גם הרב מהר"ר שאול יהושע אביטבול זלה"ה הסכים על ידו והוסיף נופך משלו וז"ל דלאו באפושי גברי תליא מילתא בהיכא

הגאונים ז"ל שיים בדבריו וז"ל ולפי שדינים אלו תלויים במנהג המקומות ולפי ראות עיני הדיינים לא האריכתי בזה עכ"ל יעש"ב. הא למדת שבוש מורה לא יוכל לשפוט בצדק ולהשיב כהלכה מכ"ש כהך דנ"ד בנשאלתי מצד אחד לבדו וידוע כמה החמירו רז"ל שלא להשיב לצד אחד רק לב' הצדדים. ומלאת כדנא פשוט וידוע לכל תופס ספר דאם הנתבע הוא איש תקיף ולא ציית דינא הא ודאי ב"ד הצדק יסכימו עם התובע לעכב הנכסים ביד הנפקד עד שיבא הנתבע לדון במקום התובע וכמ"ש הרב תה"ד ז"ל בסי' ש"ה וז"ל אבל אם עיני הדיינים רואות וכו' ונראה להם דיש לחוש שאם יפסד ממון זה שבעיר לוי תחת ידו לא יוכל להשיג דין ומשפט מראובן בכה"ג מחויבים ב"ד לעכב הממון מיד בדין גמור כדכתב אשירי וכו' יע"ש. והגם שכתב למעלה מזה שנשתרבב המנהג לפעמים ע"י הכרת פנים עד שנתפשט לעכב ולצוות אפילו דליכא אמתלא יפה בדברי המעכב והמעקל וכו' יע"ש מ"מ כבר כתב הרב חוט השני ז"ל בסי' ע"א דנגלה הוא למורים גדולים שיעשו כמנהג הזה שנשתרבב ע"י הכרת פנים וכו' יע"ש כמה צווחות צווח הרב ז"ל עפ"ד יעש"ב:

ועיין רואה להרב מהרא"י ז"ל בפו"כ סי' ס"ד והבי"ד מור"ס ז"ל בח"מ סי' ע"ג דהכל תלוי ביד ב"ד לפי ראות עיניהם. ועי' להרב מהרשד"ם ז"ל בח"מ סי' ק"ג וסי' שפ"א וסי' ה"ח ובסי' ק"ג כתב דאם הסוחרים בערי פ'ראנקיאה וקשה להשיג דין עמהם יכולים לעכב יע"ש. ובסי' ת"ח כתב דאם הנתבע נאמן ויר"א ה' וציית דינא למה יעכבו נכסיו יעש"ב והיא סברת מהרי"ו ז"ל והביאה מור"ס ז"ל שם סי' ע"ג:

ועינא דשפיר חזי להרב מהרח"ש ז"ל בח"א סי' פ"ד וגם שם תבו' למהר"י באסאן ז"ל שיוכל לעכב כשרואה שהנתבע הולך בעקיפין ושם השואל הביא תשובת מהריב"ל בח"א סי' ק"ב שהעלה לעכב בכדי שיבא הנתבע לדון לפני ב"ד שבעיר התובע יע"ש. והרב אבני שוהם ז"ל בחי' על ש"ע ח"מ סי' ע"ג העלה להלכה דאפילו בלא אמתלא יפה מעכבין הממון של הנתבע ומחייבים אותו שיבא להתדיין לפני ב"ד שבעיר התובע יעש"ב ובפרט אם עיקר השותפות נעשה בעיר התובע:

באופן דכל לגבי דידי הדבר תלוי ביד ב"ד הצדק אם יראה בעיניהם דטענת התובע היא טענה עפ"י שטר השותפות שבידו וגם יבינו ברוחב מבינתם שהנתבע הוא בע"ד קשה או ירצה לדון לפני ב"ד שבעירו כא ודאי דהחיוב מוטל על הדיינים לעכב ממון הנתבע והכל לפי ראות עיניהם:

ואתה תחזה להרב מהריב"ל ז"ל בח"א סי' ק"ב שכתב בתוך התשו' וז"ל ועוד אני מבין מתוך דבריו דאפי' גברא דלא הוי מוחזק דלא ציית דינא אי הוי גברא שיש לו שררה באותו העיר ואין מי שימחה בידו אם לא ירצה להיות ציית דינא מעכבינן ממונו וכו' ויש לי אריכות דברים בזה אך השואל נח"ן ינח"ן ואפס פנאי להאריך כי אם בזאת כדבר תלוי לפי ראות עיני הדיינים שמכירים את הנתבע ומהותו ומצבו ויהדותו וכנז"ל:

את זה כתבתי בקיצור נמרץ לפי מעוט קט שכלי ולא להלכה ולא למעשה כי הכל תלוי לפי ראות עיני הדיינים וצור ישראל י"ת וימ"ן שלא נכשל בדבר הלכה:

הצעיר **ישׁ"א ברכה** הי"ו ס"ט

ס' ג' ה' שותפים

מעכו יע"א.

שאלה ראובן ושמעון נשתתפו יחד לקנות חטים ראובן הטיל ט"ו אלף גרוש ושמעון ג' מאות גרוש. והתנו ביניהם ששמעון יהיה מתעסק לבדו ובעד שט"ו יטול ג' מאות גרוש מן האמצע והשאר ממה שיזמין להם הש"י ריוח והצלה יתחלק לב' חלקים חלק למתעסק וחלק לראובן. גם נתחייב שמעון המתעסק לאצור החטים הנז' בביתו ובחומותיו וכתבו שטר שותפות בקנ"ס במדל"ב מ"ך כתחז"ל איך שמעון הנז' נטל וקבל מראובן הנז' סך ט"ו אלף גרוש עשפ"א ועירב אותם עם מעותיו והגביהו אותם לשם שותפות כתחז"ל. והט"ו אלף הנז' לקח מהם שמעון באותה שעה סך ארבעה אלפים גרוש והי"א אלף הנשארים נשארו ביד ראובן ונתחייב ראובן בחיוב גו"ש לשולחם לשמעון לקנות החטים לצורך השותפות הנז' ולא יאוחר מע"ו תשרי תרל"ח ושמעון המתעסק הנז' אחר גמר השותפות תו"מ עמד והוציא הדיורים מן הבתים שלו. ופינה אותם לצורך השותפות הנז' וקנה בסך ארבע אלפים ומאתים גרוש חטים לשותפות ושלא ידיעה לראובן בעל המעות' לשלוח לו הי"א אלף הנשארים הללו לקנות בהם עוד כאשר מפורש בכתב יד באופן שנתחייב לשולחם ולא נצרכה אלא להצדפה ששמעון הנז' קנה עוד חטים בסך ג' אלפים מהסוחרים וכתב עליו קמבייאל על סמך הי"א אלף גרוש הנז' ונצלה שמעון לכתוב לראובן שישלח הי"א אלף גרוש הנז' ואין משיב דבר והוכרח שמעון לחוב בעצמו מאחרים בשער הגבוה לגדל פרע הכמבייאל הנז' והן עתה ראובן הנז' רוצה לחזור בשותפות הנז' ושמעון מאן ימאן וטוען על ראובן הנז' שהזקת אותי בידים. ראשונה שנשארו הבתים ריקנים מן הדיורים. ב' שאלמלא לא סמכתי על השותפות הנז' הייתי עושה שותפות עם אחרים לוי ויהודה שבקשו ממני לתת להם הבתים והם יניחו החטים בשותפות והרי הם חיים וקיימים מעידים בגודלם שלא רציתי מפני שסמכתי על שותפותך עמי. ועתה מאחר דלא קיימת התנאי ולא שלחת הי"א אלף מחויב בכל ההיזק וגם במניעת הריוח שגרמת לי. וראובן טוען שאיני רוצה עוד לקיים השו' מאחר שלא הוקבע זמן לשות' הנז' וגם ה' לא אינה לידי הסך י"א אלף הנז' לשולחם לך. ענה אותו שמעון ואמר ע"ד שלא נכתב זמן בשטר השו'. התנאי היה בינינו שתי שנים מו"מ ובעת כתיבת השטר נשמט הזמן ושכחה מצויה וע"ד אשר טענת שה' לא אינה לידך הי"א אלף הנז' הלא אחר שנשתתפנו יחד עשית שותפות עם הגוי מסך עשרים אלף גרוש ונתת לו הסך הנז' עשפ"א. ע"כ טענותיהם ודין ודברים שלהם:

תשובה קודם כל נשיב על ראשון אם יכול ראובן לחזור מן השותפות והנה איתא בגמרא הני בי תרי דעבדי עיסקא בהדי הדדי ורווח ואמ"ל חד לחבריה תא ליפלוג אי אמ"ל אידך נרווח שפי דינא הוא דמעכב ופי' רש"י שנים שקבלו עסקא מב"ה לזמן ואמ"ל לחלוק תוך הזמן יכול האחד לעכב על חבירו שלא לחלוק בין הקרן ובין הריוח מטעם רווחא לקרנא משתעבד שמא בסחורה שנעשה עוד נפסיד וצריך שיהיה הריוח למלאת חסרון הקרן ואם בא לחלוק קרן וריוח נ"כ יכול לעכב על ידו מטעם עסקא להדדי משועבד. פי' שאם נחלוק תמא אפסיד אני בחלקי ואתה תשתכר בחלקך וריוח חלקך ימלא החסרון

ודון מינה לנ"ד דודאי הודאתו לפני הדיין מומחה הוית הודאה :

זאת ועוד אף אם יבא הר"ם הנז' לפני הדיין להכחיש את הרב הדיין ויאמר לפניו לא הודיתי כלל [מה שאין הדעת סובלו] עכ"ז הרי הרב הדיין הוי עד אחד המעיד שהודה ככל הכתוב בפנקס . והר"ם בא להכחיש את העד. מחויב לישבע שבועה דאורייתא וכמ"ש הש"ך ז"ל בח"מ סי' ב"ך ס"ק י"ג עמ"ש מר"ן ז"ל שם בש"ע ואם כופר ואומר לא קבלתי עלי וכו' ישבע שלא קבלו. וכתב הסמ"ע ז"ל שם דישבע שבועת היסת דאין הדיין מחשב עד . דהא מיירי בקרוב או פסול ועוד דלא הוי כפירת ממון אלא כפירת קבלת עליו לדיין. וכתב עליו הרב ש"ך ז"ל הטעם הב' אינו כן דהויא כפירת ממון שאם יודה למה שיפסוק הדיין חייב ממון. אלא טעמא קמא עיקר דכיון דמיירי בקרוב או פסול לא מחשב עד לחייבו שבועה דאורייתא. אבל אם אינו קרוב או פסול הוי עד אחד ומחייבו שבועה. ואם היו שנים חייב לקבל מה שפסק הדיין ועש"ב . וא"כ בנ"ד דלא הוי הרב הדיין קרוב או פסול וכפירתו שלא הודה לפני הדיין הוי כפירת ממון לכ"ע ואף הסמ"ע יודה בנ"ד . דהדיין הוי עד ומחייבו שבועה דאורייתא. וזה פשוט דהוי כפירת ממון ממש. וכ"ש דהאיכא ב' עדים דאין צורך לשבועתו . דכבר נתברר לב"ד הצדק הפעי"א שהוא חבוד על השבועה. ועי' בס' בני בנימין וקרב אי"ש שזכני ה' להוציא"ל בס' התלי"ה. תשו' למורי הרב בני בנימין ז"ל בתשו' לח"מ סי' יו"ד . י"א. ועי' בס' שער אשר ח"ב סי' כ"ו בדין זה דהבעל דין מכחיש את הדיין ומשם בהרה .

סוף דבר לא מצאתי דבר חדש להוסיף בנ"ד כי פשוט הוא שאין כח ביד שום ב"ד ולא שום חכם ולא שום מורה להזדקק בדין זה שכבר נפסק הדין מפי ב"ד הצדק הי"ו עליונים למעלה. וכן יהיה וכן יקום. וכבר ספרין פתיחו. ואם הבא לציין סברות הפוס' בדין זה דבי דינא בתר בי דינא לא דייקי. אורך היריעה קטון מהכיל. והדין דין אמת. וזהו מה שעלתה מצודתי. לפי קוצר השגתי. בקיצור נמרץ. כי נח"ן ינח"ן ואין הפנאי מסכים אתי. לפי רובי טרדותי וחליפות מאור עיני. וה' ברחמיו ינחני באורח מישור. שלא אכשל בדבר הלכה. ויורני מדרכיו לעשות הטוב והישר .

הצעיר **יעקב שאול אלישר** הי"ו.

סי' ב' ה' שותפים

מאר"ין יע"א לעה"ק ירושת"ו

ט"ז תמוז תרנ"ג .

מר ברישא בוצינא קדישא . אבן הראשה . מר"ן רבא הרב הגדול . מעוז ומגדול סבא דמשפטים . מופלא שבסנהדרין . גאון יעקב אשר אהב . ציון נזרנו וצפירת תפארתנו נ"י ע"ה פ"ה. ראש"ל במהר"ר **יעקב שאול אלישר** נר"ו והיה אדירו יחי אדונינו המלך לעולם כיר"א .

ראשית הג"ש אנא דמחוינא קידה בפשוט ידים ורגלים ואחרי קוטי מברוע מסגינן שלמא בשלמא לרב'ה והדר מצלינא בריל מלכא ובנוהי למען יחי הו'ד לנצח בבנים ובני בנים נטיעות דומות לשרשים

פתח המסדר נסו"א:

האותיות ואשר תבואינה לבקש ולחלות מאדוני מלך להשיב דבר הלכה בענין .

ראובן תושב אר"ן יע"א קשר שותפות עם שמעון תושב אור כשדים יע"א על מנת שראובן יקנה סחורות הנמכרים באור כשדים מאר"ן וישלח לשמעון וכן שמעון יקנה סחורות הנמכרים באר"ן מאור כשדים . וישלח אותם לראובן וכל מה שירויחו הן מהשותפות הנז' הן מסחר עניניס ואפי' מג"כ יתחלק ביניהם לחלקים ידועים וזמן שותפותם למשך שתי שנים . וקן היום לא הגיע עדיין זמן כלות שותפותם ושמעון הנז' טוען שהוא רוצה להפריד השות' ואפי' קודם כלות הזמן יען שיש לו עליו טענות שונות ועמד שמעון הנז' ושלח ללוי תושב אר"ן יע"א שיקנה לו סחורות בלא עמויה וישלח לו אותם לאור כשדים ועמד ראובן הנז' ורוצה לעכב על לוי שלא לשלוח לו סחורות באמרו שכיון שהם לצורך השותפות והם שייכים לו אין רצונו שאחרים יקנו לו שאפשר שהם אינם בקיאים כ"כ. ועוד שהם רוצים ליטול עמולית וזה אפסיד אותו מכיסי ולוי טוען שאין לראובן דין ודברים עמי ילך ראובן וידון עם שותפו וימנע אותו אם יהיה שורת הדין כן הוא אף שבאמת כן הוא הדין מ"מ טענתו היא על שותפו ולא עליו. וכעת יורינו רבינו הדין עם מי ושכמ"ה . ותלותי היא שלא ישיבני ריקם מלפניו ותשובתו הרמתה מהרה תצמח ומעתה כסא מעכ"ת יגדל ונשא עד כי גבה מאד מלכא לעלמין חיי כה דברי צעיר מצעירי הצאן קדשים החו' פ"ל ברוב עוז ושלום :

עוד טוען לוי שאני כבר קניתי את הסחורות קודם שידעתי הפרשיות שביניהם וכיון שכן אין לי ליזוק בעבורו יען שיש מהסחורות שהוזלו על הכל יורינו מורה צדק להיכן הדין נוטה אם זכה לוי בבתי טענותיו או לא ושלום שנית :

הצעיר **אברהם חיים שבתאי** ס"ט

וזאת תשובתי אליו

יום כ"ח תמוז ש' אמת ליעקב.

רוב שלום טובה וברכה, מסדר המערכה, לכבוד ידי"ן הגביר החכם המרומם אור יומם, כש"ת **אברהם חיים שבתאי** נר"ו יאיר לעד נסו"א .

ידיד נפשי!

יקרת מכתבך למן ט"ו לחו' נז' הגיעני לנכון ראיתי את כל הכתוב בד"ק אתיה בשאלה אם הדין נוטה לעקל סחורות שקנה לוי ממעות שמעון עד שיבא לעמוד בב"ד הצדק עם ראובן שותפו ויטעון טענתו על מה ועל מה רוצה להפריד השותפות בתוך הזמן המוגבל ביניהם. הנה דאמרי באמת לא ידעתי מה אענה ? ולמה זה תשאל לשמי ? הלא לאמונה יש אלקי"ס שופטים באר"ן ובפרט לפי מ"ש הרב ש"ך בח"מ סי' מ"ג ס"ק ל"ד אחר שאסף וקבץ כל ס' הגאונים

יכולים להשכיר עצמם במקום אחר משמע דאם לא היו יכולים להשכיר כל עיקר חייב לשלם מדינא דגרמי :

שוב ראיתי להשב"ץ ז"ל ח"ב שאלה רכ"ט וז"ל שאלת ראובן יש לו שותפות עם שמעון והרויחו ובאו לחלוק ונתן שמעון לראובן מה שרצה והשאר נשאר ברשותו ועכשיו ראובן תובע לשמעון בהסך הנשאר בידו עם מה שהרויח באותן המעות מאותו זמן שעכב מעותיו בידו תשובה אם מעות דראובן נשארו ביד שמעון צרורים וחתומים ומונחים בקרן זוית ולא נתערבו עם מעות שמעון מחזיר שמעון מעותיו לראובן ואינו חייב לתת לו ריוח אבל אם לא הניחן בקרן זוית וערבן עם מעותיו חייב לתת לו ריוח לפי חשבון מה שהרויחו מעותיו, וכן אמרו בירושלמי והביאו הרי"ף פ' איזהו נשך הנותן מעותיו לחבירו ליקח לו חטים למחצית שכר ולא לקח וכו' אין לו עליו אלא תרעומת ואם ידע שלקח מוציא בע"כ. וכן כתב הרמב"ן ז"ל בחידושיו בפ' המקבל וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ' ז' מהלכות מכירה וז"ל הורו מקצת המורים שאם קנה לעצמו במעות חבירו אחר שזקפן עליו במלוה הרי זה קנה לעצמו ומקבלין ממנו כשיאמר זקפתי אותן עלי במלוה. ואני אומר שאין זה דין אמת אלא הרי המקח של המשלח כמו שיתבאר בדין העסק פ' ז' מה' שותפין וז"ל הנותן מעות לחבירו ליקח בהם פירות למחצית שכר ולא לקח אין לו עליו אלא תרעומת ואם נודע בראיה ברורה שלקח ומכר הרי זה מוציא ממנו השכר בע"כ ואם כופר ואומר מעותיך היו צרורין וחתומין הדין ביניהם כדין כל כופר בחבירו אם חייב ממון אם חייב שבועה אם ח"ש כפי מה שיתחייב הדיין עפ"י טענותיהם עכ"ל :

גם עיין להרב חתם סופר ח"מ תשו' קע"ח ולהרב חוקי חיים שאלה כ"ן מענינים שונים מדין מבטל כיסו של חבירו שחייב לשלם א"כ בנדון דידן שנכתב בשטר השות' ששמעון נטל מראובן הסך ט"ו אלף במושלם עספ"א א"כ הו"ל הי"א אלף הנשארים אצל ראובן פקדון וכתב יד שנתן ראובן לשמעון אינו אלא לראיה בעלמא שחייב לשולחם לידו ומאחר ששמעון תבע פקדונו והתרה בו שאם לא תשלח המעות אחשוב עליך כל מה שירויחו. חייב ראובן מדין מבטל כיסו של חבירו ויכול שמעון לומר קי"ל כמ"ד מבטל כיסו של חבירו חייב מאחר שהוא תופס סך מה מממון ראובן והמוחזק יכול לומר קי"ל כתנא דמסייע לי זה הנראה לפי עג"ד :

ולא מבעיא דראובן הנז' חייב בהיזק שהזיקו לשמעון שנשארו הכיסים שלו ריקנים וגם בשט"ו שהתנו ביניהם שיעור שט"ו סך שלש מאות גרוש. כמו שראיתי להרב מהר"ר די בוטון שכתב דג' מחלוקות בדבר לסברת התוס' ורבינו מאיר המתנה על חבירו וקצב לו שכר ידוע כל שלא הפסידו ממקום אחר כיוצא בו יכול לומר משטה הייתי בך אם לא קנו מידו וסברת רבינו שמחה אעפ"י שלא הפסידו ממקום אחר כיוצא בו נותן לו שכרו מושלם וסברת המורה אעפ"י שלא הפסידו ממקום אחר וגם אין רגילות באותו דבר לתת שכר יותר מכדי טורחו נותן לו שכרו מושלם אפי' בלא קנין א"כ לכ"ע כל שיש קנין חייב לתת לו שכרו מושלם וכמ"ש לעיל בטור ח"מ סי' של"ג :

אלא אף גם זאת שחייב ראובן הנז' במניעת הריוח שגרם לו מדין פקדון וכמ"ש לעיל ומתשו' התשב"ץ הנז' ומה גם ששמעון תופס ממון ראובן. זה הנראה לפי קוצר דעתי :

ועיין במה שכתב מור"ם בהגה בסי' קע"ו סעיף ט"ו וז"ל שאם שינה השותף ובטל אחד מן התנאים

פשע וחייב לשלם מכיסו ובית יוסף ז"ל בסי' כ"ז ס" כ"א כתב משם רבינו ירוחם שאם מכר השותף חוץ מהזמנים הידועים למכירה ונתיקר השער חייב אעפ"י שלא הפסידו בלא מניעת הריוח לבד וקרי לה פשיעה א"כ בנד"ד שנתחייב ראובן לשלוח מעות הסך י"א אלף הנז' אשר נשארו אצלו כמו פקדון ובעל הפקדון תבעו תן לי פקדוני שארויח בו ולא נתן לו חייב במניעת הריוח וכמ"ש :

וגם ראיתי להרב פ"מ ח"א סמ"ט שנשאל על שמעון שהלך וקבל דמי הענבים שלא בפני בעלי האומנות וגרם להם מניעת הריוח שחייב לשלם כל מה שהיו ראוים להרויח כס' הרלב"ח ז"ל והמוחזק יכול לומר קי"ל כדעת הרב המחייב ורצה לדמות ענין קניית הענבים לשותפין והביא דברי מור"ם ז"ל הנ"ל שותף ששינה או פשע משלם כל ההפסד ואפי' מניעת הריוח ומאחר דמדמי קניית הענבים לשותפין א"כ פשיטא ליה דבשות' אחד שגרם לחברו מניעת הריוח חייב לשלם :

ואולם אני מסתפק בזה ואומר מאחר ששמעון המתעסק לא קבל כל הסך ט"ו אלפים הנז' כ"א ד' אלפים ואף עפ"י שנכתב בשטר השותפות שנטל וקבל הסך הנז' עספ"א מאחר שלא קבלם בידו וחזר והפקידם ביד ראובן נוכל לומר שאין לו דין פקדון הא ודאי ליתא דהתשובה נדון התשב"ץ ז"ל שכתבנו לעיל מורה כפי' שלא הניחם אצלו בתו' פקדון לכתחילה כ"א באו לחלוק ונתן שמעון לראובן מה שרצה והשאר נשאר ברשותו בסתם וגם ראובן לא תבע משמעון תן לי פקדוני שארויח בו ואפי"ה פסק הוא ז"ל שיש לו דין פקדון וכאלו תבעו ואמ"ל תן לי פקדוני וחייב לשלם לו ריוח המעות כ"ז שנשארו אצלו ועוד שנית שהרב שבט בנימין ז"ל סי' ש"ט וש"י כ' וז"ל בענין השכר של המתעסק שכותבים בשטר השותפות שהודה המתעסק שקבל שט"ו ולפי האמת נהוג עלמא שלא לפרוע לו כלל והנותן והמתעסק שניהם מודים שלא היה שום נתינת שכר. וע"ז יש לראות אם יש כאן חשש רבית כיון שהוא טורח על מגן ונמצא שהוא טורח בעסקא בחלק הפקדון בשכר חלק המלוה והוי רבית והוא ז"ל הוכיח בראיות ברורות שאף עפ"י שאינו מקבל שום שכר כיון שמודה בשטר שקבל שט"ו הודאתו הויא קבלה והודאה כקבלה ממש אף במקום אסור רבית דאורייתא :

א"כ בנד"ד שנכתב בשטר השותפות לפנינו עדים ח"מ כן בא שמעון ואמ"ל אתם הוי עלי עדי"ג וקנו מידי בקנו"ש במדל"ב מ"ך כתחז"ל היות אמו"ך איך נטלתי וקבלתי מאת ראובן סך ט"ו אלפים גרוש טו"ת עספ"א ונכתב שטר השותפות הנז' כדין וכתחז"ל וגם שמעון הנז' כתב וחתם בחת"י שקבל הסך הנז' עספ"א אין לך קבלה גדולה מזו ונאמר בדרך משל שאם נאבד הכת"י שחת"י שמעון מראובן שחייב עצמו לשולחם לו הסך י"א אלף והוציא ראובן שטר השותפות ובא לגבות משמעון הסך הנז' היכול שמעון לומר לא קבלתי כ"א ד' אלפים הא ודאי ליתא שאינו יכול לפתוח פה ולצפצף כנגדו כלל ועיקר א"כ הוה ליה קבלה ממש והי"א אלפים הנשארים אצל ראובן הם בתו' פקדון כמ"ש התשב"ץ ז"ל ומה גם שכת"י שכ' ראובן לשמעון על הי"א אלפים הנז' לא נכתב בו לא לשון חוב ולא לשון מלוה כ"א שמחויב לשלוח אותם לשמעון לקנות בהם חטים א"כ הוה ליה כמו פקדון אצלו ומאחר ששמעון תבע פקדונו ואמ"ל תן לי פקדוני שארויח בו והלא מעכב פשוט וברור שחייב ראובן בכל

החסרון. ואגחנו יחד קבלנו ונשתעבדו החלקים זל"ז ואפי' אם יאמר לו נחלוק קרן וריוח ואי מטי לך הזיקא דיינגא בהדך ועלי לשלם לשעה"ב אפי"ה מצי מעכב שאומר לו מזלא דבי תרי עדיף עכל"ה. והקשו התוס' ואמאי נקט שנים שקבלו עסקא מבעה"ב ולא נקט האי מאן דמקבל עסקא מחבריה וי"ל לפי שהמקבל עסקא יכול לחזור קודם הזמן מידי דהוה פועל שיכול לחזור אפי' בחצי היום אבל בעל העיסקא יכול להיות שאינו יכול לחזור שהרי פלגא מלוה ופלגא פקדון והשליטו להשתכר בהם עד הזמן המוגבל ביניהם והלכה זו פסקה רבינו יעקב בעה"ט משם הרמב"ם ז"ל בסי' קע"ו וס"ל דהלכה זו נאמרה אף בשנים שנשתתפו יחד לזמן קצוב שאינם יכולים לחלוק תוך הזמן ודלא כדברי התוס' דס"ל דדוקא בשנים שקבלו עסקא מבעה"ב וכתב ב"י ז"ל דהרא"ש ס"ל דיחיד שקבל עסקא מבעה"ב יכול לחזור מטעם פועל אבל הנותן אינו יכול לחזור. ולפי זה שותפים נמי יכולים לחזור מטעם פועל ותמה עליו שהביא דברי הרמב"ם ז"ל סתם ולא כתב שהרא"ש חולק עליו וכתב ב"י ז"ל שבהגהות פ' ה' מה' שותפות כתבו בשם התוס' גבי אחד מן השותפים שבא לחלוק שלא מדעת חבירו חולק בפני שלשה והתוס' בס כתבו דמיירי שהגיע זמן המכר וגם עבר זמן השותפות והא דאמרינן הנהו בי תרי דעבדי עסקא בהדי הדדי שיכולים לעכב מיירי שלא הגיע הזמן משמע גם לדעת התוס' כל שלא נשלם זמן השותפות אין אחד יכול לכוף את חבירו לחלוק ואפי' בשנים שנשתתפו יחד ונושאים ונותנים כאחד וכן דעת הראב"ד ז"ל גם המרדכי פ' מי שהיה נשוי כתב כללו ש"ד אין השותף יכול לסלק השותף חבירו קודם הזמן ואפי' לדעת הרא"ש דפליג וס"ל דשותפין יכולים לחלוק תוך הזמן כמו מקבל עסקא מט' פועל נוכל לומר לא פליג אלא בשותפין שלא הניחו מעות לשותפית כמו מקבל עסקא שלא הניח מעות מכיסו כלל אבל בשותפין שהניחו מעות או מקבל עסקא שהניח מעות כמו הנ"ד אפי' הרא"ש ז"ל מודה שאינם יכולים לחזור :

וראיתי להרב פרי לדיק שאלה ט"ו שנשאל על מתעסק שרצה לחזור בתוך הזמן מדין פועל והעלה אימתי המתעסק יכול לחזור דוקא כשלא הניח מעות כלל לאמצע השות' אז נקרא מתעסק ויש לו דין פועל וכו' אבל היכא שזה הניח מעותיו וזה הניח מעותיו להתעסק אחד מהם לבדו וחבירו אינו מסייעו כלל לא מקרי זה מתעסק אלא שותף שאינו יכול לחלוק תוך הזמן שהרי שניהם שעבדו מעותיהם כל אחד לחברו עד או"ז והשעבוד חל אמעות מה שאינו חל על הגוף א"כ בנד"ד ששמעון ג"כ הניח סך הנז"ל והוא מתעסק לבדו אפי' הוא עצמו אינו יכול לחזור ואפי' אם ח"ל שהוא ז"ל ס"ל דשותפין אף שהניחו מעות לא משתעבדי זל"ז ויכולים לחלוק תוך הזמן מ"מ מאחר שכל הנך רבוותא הרמב"ם והראב"ד והמרדכי וההגהות ז"ל ס"ל דאינם יכולים לחלוק תוך הזמן הלכה כוותייהו ואפי' לדעה החולק דס"ל דיכול לחלוק תוך הזמן מטעם פועל היינו דוקא בדליכא קנין אבל היכא דאיכא קנין כמו נ"ד פשיטא דאינם יכולים לחזור תוך הזמן דהא אפי' פועל ממש כל היכא דנעשה בקנין אינו יכול לחזור כאשר יראה המעיין בטור ח"מ סי' של"ג כמ"ש הריטב"א ז"ל :

ועל מה שטען ראובן שלא נכתב זמן המכר השותפות בשטר גם זה אינה טענה ואיתא בגמ' פ' כל הגט דל"א ר"י אומר בג' פרקים מוכרים את התבואה קודם הזרע ובשעת הזרע ובפרוס החג למאי הלכתא אמר רבא לשותפי וכתב רבינו ירוחם בשם ר"ח שאם אמר אחד לחברו נחלוק קודם זמן המכר חבירו יכול לעכב עליו עד זמן המכר והכל לפי הזמן ולפי המקום ולפי המנהג המקום שימכור יותר טוב ופסקה הטור בסי' קע"ו ס' כ"א וז"ל אחד מן השותפין שבא לייסן הפירות עד זמן הידוע אין חבירו יכול לעכב עליו הרי מוכן להדיא כל דבר שלא הגיע זמן מכירתו לפי הסחורה ולפי המקום ולפי המנהג חבירו יכול לעכב עליו אעפ"י שלא קבעו זמן וזמן המכר הוי כמו שקבעו זמן ביניהם א"כ בנ"ד אעפ"י שלא כתבו זמן מוגבל בשטר הוי כמי שכתבו ומה גם ששמעון טוען שבעת השותפות קבעו זמן למכירת החטים החדשים אשר יקנו ושכחו לכותבו בשטר השותפות ומי שבידו הכסף ידו על העליונה. והמוציא מחבירו עליו הראיה ומה גם שעדיין לא קנו חטים בכל הסך ע"ו אלף ומאתים גרוש כאשר היה הנאי ביניהם ועיין במרן ש"ע ח"מ סי' קע"ו ס' כ"ב וז"ל הנותן מעות לילך למדינה פלונית לסחורה או לקנות פירות בסחורה או לישב בחנות אינו יכול לחזור בו כ"א עד שילך למקום שהתנו ויחזור או עד שיקנה אותם הפירות וימכרו או עד שישב בחנות בזה כמי שהוקבע זמן הוא ואולם בנ"ד שלא נתן הנותן כ"א סך ד' אלפים ולא יותר יש להסתפק אם יכול לחזור בהסך הנשאר אלגו אם לאו ויראה לענ"ד שאינו יכול לחזור מטעם הנז' כיון שנעשית השות' כראוי וכהוגן כהחז"ל ומרן ז"ל שדקדק בלשונו וכתב הנותן וכו' מיירי שנתן דוקא בלתי קנין ראוי ומה גם שנכתב שטר ששמעון נטל וקבל הסך עספ"א מיד ראובן אין לך נתינה גדולה מזו דאליבא דכ"ע שבעל העסקא אינו יכול לחזור ודו"ק :

גם מה שטען שמעון על ראובן שגרם לו מניעת הריוח גם זה איתא בגמ' דמציעא פ' המפקיד דף מ"ד ע"א המפקיד מעות אצל שולחני אם צרורין לא ישתמש בהם לפיכך אם אבדו אינו חייב באחריותן מותרין ישתמש בהם לפיכך אם אבדו חייב באחריותן. וקאמר עלה בגמרא אמר רב הונא ואפי' נאנסו ואפי' עדיין לא נשתמש בהם חייב מדין שואל ורב נחמן אמר נאנסו לא כל זמן שלא נשתמש לא הוי שואל. והקשה רבא לר"נ לדידך דאמרת נאנסו לא אלמא שואל לא הוי ואי שואל לא הוי שומר שכר נמי לא הוי דמה שכר נטל על שמירתם א"ל בהא מודינא לך הואיל ונהנה מהנה מאחר שסמך עליהם להחליפם ולהשתכר בהם ונהנה בהם מהנה לבעלים ושומר שכר הוא וחייב אם אבדו אבל באונסין אינו חייב עד שישתמש בהם שמעינן שאם מותרין ישתמש בהם וחייב באחריותן :

והלכה זו פסקה מרן הב"י ז"ל סי' רל"ב ס' ז' וז"ל היה הנפקד שולחני והופקד אצלו מעות אם אינם חתומין ולא קשורין ישתמש בהם. לפיכך נעשה עליהם שומר שכר וחייב בגניבה ואבידה ובעל הבית שמתעסק בריבית דינו כשולחני. וסיים מור"ם בהג"ה ודוקא מעות. ואם הרויח בהם הריוח לנפקד מיהו אם בא בעל הפקדון ואמ"ל תן לי פקדוני שאני ארויח בהם לעצמי והלה מעכב בידו חייב ליתן לו הריות מכאן ולהבא. אבל רש"ל פ"ק דב"ק ס"ל דאפי' תבעו לדין ואמ"ל תן לי פקדוני כי יש לי ריוח ברור ומברר דבריו וזה מעכבו פטור דמבטל כיסו של חבירו לא הוי אלא גרמא בעלמא והרילב"א ס"ל דמבטל כיסו של חבירו חייב דתנן באומנין השוכר את הפועלים והטעו זה את זה אין להם אלא תרעומת והקשו התוס' דהא קי"ל כר' מאיר דדאין דינא דגרמי ותי' שהיו

יכולים

בעיני המורים מו"ר מורי הוראות בישראל הרבנים אשר להם משפט הגאולה לגאול ה' עליהם יחיו ויאריכו ימים אכי"ר :

כ"ד המתאבק בעפר רגלי חכמים דל השואל איש יהודי

הק' מכלוף ט דאודי הי"ו ס"ט

הסכמת הרב פחד יצחק הי"ו

בנדון זה פסק דין שהעריך הרב מכלוף הי"ו . והרב הגדול מהר"ש העליני הי"ו בקש ממני לעיין בו ולחוות דעתי הענייה בזה ואחר שעיינתי בדברי הח' הפוס' הנני כותב ע"ס דבריו. ופתח דבריו העתיק כו' דפ' התקבל וטור בסי' קע"ו וסיים בזה הלשון אבל בכו' שהניחו מעות אפשר דהרא"ש מודה שאינו יכול לחזור עכ"ל והוא כמסתפק ולא עיין מ"ש הס"ך שם סקמ"א דהב"י בש"ע חזר בו ור"ל שאין בזה מחלוקת והרמב"ם מודה להרא"ש ומהתימה על הס"ך שכתב בש"ע חזר בו שהרי גם בספרו הארוך שכ"ז בבד"ה חזר בו יעו"ש :

עוד כתב ראיתי להרב פ"ן שכתב אבל היכא דאיכא קנין כמו כ"ד דהא אפי' פועל ממש כל היכא דנעשה בקנין אינו יכול לחזור כאשר יראה המעיין בטור ח"מ סי' של"ג עכ"ל . עיין רואה ואוזן שומעת שאין משם ראיה כלל. וז"ל הטור שם השוכר את הפועלים איזה מהם שבא לחזור הרשות בידו הפועל והבעה"ב . מיהו כתב ר"ת אם משך בעה"ב כלי אומנות שעושין בו מלאכה נגמר קנין השכירות ואין שום אחד מהם יכול לחזור בו אם הוא קבלן עכ"ל משמע דפועל ממש שאינו קבלן אפי' אם משך בעה"ב כלי אומנותו יכול לחזור . וכן כתב בדרכי משה שם וז"ל ופועל יכול לחזור אפי' נתייקרו הפועלים ומשמע דמיהו כלי אומנות יכול להחזיק בעה"ב ע"כ וטעמא מאי כמ"ש התוס' בב"מ דמ"ח ע"א בד"ה והא בעי וכו' וז"ל דפועל דוקא דכתיב ביה עבדי הם ולא על"ע יכול לחזור ולא קבלן עכ"ל. ולפי עכ"ד דאף אם היה בק"ס בין פועל בין קבלן אין נקנין בו דגוף ישראל אין נקנה בחליפין דגבי עבד כנעני תנן בקידושין דק"ב אף בחליפין וע"ע וכן אשה לבעל א"כ בחליפין וכו' :

כתב עוד עמ"ש בטען ראובן שלא נכתב זמן גם זה אינה טענה וכו' א"כ בנד"ד וכו' הוי כמו שכתבו זמן ומה גם ששמעון טוען שבעת הבו' קבעו זמן למכירת החטים החדשים אשר יקנו ובאו לכותבו (דבר זה סותר ללשון השאלה שכתוב ענה אותו שמעון הנאי היה ביניהו שתי שנים וכו') ומי שבידו הכסף ידו על העליונה והמוציא מחבירו וכו' והולם בנ"ד יש להסתפק וכו' ויראה לענ"ד שאינו יכול לחזור מטעם הנז' עכ"ל הנה ע"ס ד' אלפים הדין עם הפו' הנז' וע"ס י"א אלף בטען ראובן שה' לא הינה בידו כלומר שלא אפשר לו לקיים תנאו מה יועיל פס"ד בזה אנו למקנסיה בעינן ואם חייבינן דילמא מפקר ישבע והטעם שכתוב אינו לבבח :

עוד כתב וז"ל גם מה שטען שמעון על ראובן וכו' נ"ז איתא בגמ' פ' המפקיד וכו' והלכה זו פסקה מרן ב"י וסיים רמ"א בהג"ה ודוקא מעות וכו' מיהו אם בא בעל הפקדון וכו' עכ"ל כנראה שמ"ש הרמ"א מיהו וכו' הבין הח' הפוסק הנז' הי"ו שדין זה נובע מסוגייא זו וז"א דין זה לקוח מהמרדכי פ' הגוזל קמא סי' קכ"ה והמרדכי כתב זה בלשון נ"ל . אלא שרמ"א הסמיכו למ"ש המחבר בדין מפקיד מעות :

ומ"ש עוד שם וז"ל אבל רש"ל בפ"ק דב"ק ס"נ דאפילו קבעו וכו' כי יש לו ריוח ברור ומברר דבריו וזה מעכבו פטור וכו' והריב"ש ס"ה דמבטל כיסו ש"ח חייב דקנן וכו' עכ"ל . אם כונתו לדחות דברי רש"ל מדברי הריב"ש דמשמע להח' הפוס' נר"ו דהריב"ש מיירי בכה"ג א"כ הו"ל להקדים ולבאר בשאלה דשמעון טוען כי יש לו ריוח ברור ומברר דבריו ואי ס"ל דהריב"ש בכל גוונא מיירי ומביאו לסיועא למה שפסק א"כ הריב"ש הוא יחיד בזה ואינו הלכה. עיין בהרא"ש פ"ב דב"ק סי' ו' ופ' איזהו נשך סי' ס"ט והגהות אשרי פ' המקבל סי' ג' כתבו בפשיטות דמבטל כש"ח פטור והוא מהירושלמי הביאו הר"י פ' המקבל וז"ל הש"ך סי' ש"ך סק"ו מיהו אם היה לו סחורה מזומנת לקנות וטען שהיה לו ריוח בו אף שכתוב בשטר שנתחייב לשלם כל מה שמפסידו פטור . וכמ"ש נ"י בשם תשו' הרשב"א והטעם דמניעת הריוח לא מקרי הפסד כדאי' בירו' דמבטל כש"ח פטור וגרע מגרמא בנזקין דפטור ותו דמי ערב בדבר שהיה ודאי ריוח דילמא אף היה מגיע הפסד עכ"ל :

ומ"ש גם עיין להרב חתם סופר מדין מבטל כיסו ש"ח דחייב עכ"ל. עיינתי שם והוא ז"ל לא כתב זה רק כשהמפקיד מברר שיש עסק ומשא ומתן שיש בו להרויח בודאי והר"מ הפוסק לא באר לא בשאלה ולא בפסק דטענת שמעון בהכי מיירי . ומ"ש עוד שם וז"ל א"כ הו"ל י"א אלף הנשארים אצל ראובן פקדון וכו' אם אחר ששמעון תובע פקדונו וכו' חייב ראובן מדין מבטל כיסו של חבירו ויכול שמעון לומר קי"ל כמ"ד וכו' מאחר שהוא תפוס סך מה ממעות ראובן והמוחזק יכול לומר קי"ל וכו' עכ"ל. ואני אשאלהו מי הגיד לו ששמעון ירא להחזיק סך הנז' ברשותו פן יהיה נגנב ממנו או יתאנס. ודילמא ראובן אז היה דחוק למעות לעסק אחר וההנה עם שמעון או בקש מאתו שיקח כעת רק ד' אלפים וי"א אלף יהיו בידו בהלואה עד ט"ו תשרי וכיון שכן אף ששמעון קבעו וראובן עכב בידו והרויח בהמעות. מ"מ אין לשמעון חלק בריוח ואף אסור לו ליקח דהו"ל רבית כמ"ש הס"ך סוף סי' פ"א ואם עכב מעות הלואה אין בזה מבטל כיס חבירו והטעם דהו"ל רבית. כדפי' התוס' ונתיבות . ולפי הנובא והדעת יותר נראה שהסך הנז' נשאר ביד ראובן בתו' הלואה מלומר שהמה פקדון בידו לטובת שמעון ככל פקדון שהוא טובת המפקיד :

גם מ"ש ויכול שמעון לומר קי"ל וכו' מאחר שהוא תופס ד' אלפים ממעות ראובן וכו' לפענ"ד שמעון לא מקרי כלל תופס דדוקא כשראובן ושמעון דנין על מעות או חפץ ושמעון הוא המוחזק. ובדין זה יש פלוגתא דרבוואתא ואין הכרעה מפוסקים ומצי שמעון לומר קי"ל מטעם אוקי ממונא בחזקת מאריה. מה שאין כן בנ"ד דלדעת הח' הפוסק צריך ראובן ליתן לשמעון חלק בריוח הפקדון . אטו שמעון מוחזק בממו' הריוח . ונימא אוקי ממונא בחזקת מאריה . ומה שתפס ד' אלפים הוי תפיסה שלא מענין תביעתו. ובהכי זוזי לא שייך לומר אוקי דשמעון איהו מארייהו . שאינם רק משועבדים לו לזמן וראובן הוא הוא מארי דהנהו זוזי באמת והגע עצמך אם שמעון דן על כלי נחושת שביד ראובן ואומר שהוא שלו וראובן מכחישו ושמעון תפוס כלי כסף משל ראובן. והכלי נחושת שדינן יש ספיקא דדינא האם אמור יאמר שמעון קי"ל ויוציא הכלי

בכל מין היזק ובמניעת הריוח שגרם לו. הן מדין פקדון הן מדין פשיעה הן מד"ד וכמ"ש לעיל. ומה גם בממון תופס מממון ראובן ויכול לומר קי"ל כהלך הבוה לי:

שוב ראיתי להסמ"ע שכתב בשם בעל הלבושים שהם כתבו בשטר שקבלו עליהם להשתתף בח"ח ובש"ד לא מצי לחזור בהו והע"ג בלא קבלו עליהם בפי' מ"מ כבר נהגו הסופרים לכתוב כן בשטרות. שקבלו עליהם ב' העדים סתמא דמלתא כל הבא לפניהם ואמר שיכתבו ביניהם שטר בודאי קבל לקיים בכל חוזק ואינו יכול לחזור וכתב שאר הגולה דברים של טעם הן. הרי מוכח להדיא כל שנכתב בשטר אף ע"פ שלא נעשה כאלו נעשה ונגמר והרב ע"ז ז"ל כ' עמ"ש הסמ"ע ז"ל שהם נכתב בח"ח ובש"ד דלא מצי לחזור מאי בעי חומר השבועה הכא הא יש חלוק ביניהם כמ"ש רמ"א בסי' ר"ט ס"ד בהג"ה דבשבועה מקני אף דבר שלא בא לעולם. לא כן קנין. והוא ז"ל כתב נראה לענ"ד דבחיוב בלבד סגי שנתחייב אחד לחבירו לעשות כן. וזה מהני לכל מילי כמ"ש סי' ס' מזה מובן שאפי' לא היה שום שבועה ואפי' קנין כ"א שנתחייב א' לחבירו בשטר לבד מהני ואינו יכול לחזור וזה נכון וברור:

והגם שיכול להשיב ולומר דוקא בענין חומר השבועה וחומרא היא זו בשביל שחומר השבועה קשה עד מאוד אבל בעניינים אחרים שנכתבו בשטר ולא נעשו יכול לומר שלא יתחייב בהם מאחר שלא עשאום הא ליתא כאשר יראה המעיין בהרב פתחי תשו' בערב לאחר מתן מעות שנכתב בשטר שעשה בקנין והאמת שלא היה שום קנין והוא ז"ל הוכיח בראיות ברורות שההודאה בשטר היא קנין בחו"מ סי' מ' ס"ק ג' וז"ל אודות ראובן שתבע לשמעון עם כת"י שחייב לו סך כו"כ ושמעון משיב שמעולם לא לוה הימנו רק שערב לו בעד לוי לאחר מתן מעות כיון שלא נעשה קנין לא חל הערבות וכתב הוא ז"ל דהגם שראובן מודה לו שלא היה שום קנין אפי"ה מאחר שנזכר בשטר קנין שכתוב בו וכל הנ"ל קבלו עליהם ב' העדים בק"ס ואפי' יודעים בודאי שלא נעשה בפועל מ"מ הודאת בע"ד שהודה בשטר שקבל בק"ס כמאה עדים ואמרינן שזכה בק"ס ע"י אחר וכל זה לרווחא דמלתא כי לגוף הדין אפי' לא זזה ידו מתוך ידו והוא יודע בודאי שמעולם לא קבל ק"ס עכ"ז כיון שהודה שקבל ק"ס ההודאה עצמה היא הקנין וכן נראה מהגמ' בב"ב גבי איסור גיורא דקאמר ולודי איסור דהני זוזי דרב מרי נינהו וליקני בהודיתא. משמע שההודאה הוא הקנין בעצמו ולא מטעם כיון שהודה אמרינן שכבר הקנה לו אלא שזהו הקנין בעצמו כאשר לדעתי הודאה הוא הקנין הגדול שבכל הקניינים ואף דבר שאינו נקנה בשום קנין נקנה בהודאה ונדרי איסור יוכיחו עכ"ל:

הרי מוכח שגם בקנין שאין בו שום חומרא אם נכתב בשטר שנעשה בקנין אף ע"פ שביניהם מודים שלא היה שום קנין ההודאה שהודו בשטר הוא קנין והודאת בע"ד כמאה עדים דמיא ועליה על כולנה כתב הרב הנז' ז"ל בח"מ סי' ר"ג ס"ק ג' וז"ל עוד דלך שיזכה במטבע והיינו בהודיתא כדמלינו גבי איסור גיורא וכו' וכ' התוס' בפ' חז"ה דמ"ד ע"ב דאף דידעינן בבירור שהיה איסור משקר קנה. ומבואר עוד בח"ך שם דיכול להקנות בהודיתא אף המעות שיש לו במקום אחר ואינם בעין ועיין בש"ך לעיל סי' ס' ס"ק ל"א ול"ב דבשבעה"ת הובא דעת החולקים וס"ל דבבריא לא מהני אודיתא אך הש"ך כתב בשם דכל הפוסקים חולקים ע"ז. ועיין בס' תרופת דרבנן אות קנ"א בהגהות עפרת דתרופה בשם הבית תבו' מולל מאה סי' ז' בנסתפק מי שהודה על הלולב ביו"ט א' של חג שהוא של ראובן מי אמרינן שההודאה זו חשיב של ראובן אף ע"פ שידוע שאינו שלו דלא דמי לנך אודיתא דאיסור גיורא דהתם לענין לצאת ידי חובת מלוה דקמי שמיא גלייא והדר פשיט מדברי התוס' דחשי' כאלו נתנו לו וחזר הרב ונסתפק אם הח"ך צריך שראובן יתנהו לבעליו או די שיאמר זה של פ' ומדין הודאה או דילמא למפרע לא יצא אחד מהם והוא ז"ל כתב עליו ולענ"ד פשוט דשניהם יוצאים ידי חובתן כיון דבהודאת ממון קי"ל דבהודאה גרידא חשיב כאלו נתנו לו ואפי' הייני יודעים שאינו שלו זכה בממון אותו פ' דהודאה היא הקנאה אף גם בלולב בהודאת חבירו חשיב שלו ההד"ן כשיחזור ויודה לו חשיב כאלו נתנו לו בתו' הקנאה דיפה כח ההודאה כמו גוף ההקנאה:

עוד כתב הרב הנ"ל ז"ל בסי' של"ג ק"א ס"ק ב' שק"ס עדיף ממשיכה ולדעת הריטב"א ז"ל בק"ס אפי' פועל אינו יכול לחזור ועוד אפי' בלא קנין כיון שכתבו שטר שוב אינו יכול לחזור כמבואר סי' ש"ך ס"ב בהג"ה שכתב הרמ"א ז"ל שמשנכתב השטר אינם יכולים לחזור והתם ע"כ בלא קנין מיירי ובין שטר בעדים ובין כת"י וחתימתו אין שום חילוק:

א"כ בנד"ד הודאה שנעשית בשטר הלוי וכתחז"ל וגם שמעון הנז' שכתב וחתם על השטר הנז' שבטל וקבל הסך במושלם עפש"א וחתם בחה"י אין לך קבלה גדולה מזו שניהם הודו שזה נתן וזה קבל ונכתב שטר כתחז"ל ומה גם שהתחיל המתעסק הנז' בעסק החטים לשאת ולתת נכון וברור שאינו יכול לחזור בו והו"ל הי"א אלף הנאמרים ביד ראובן פקדון ממש ומאחר ששמעון הנז' תבע פקדונו והלה מעכב חייב בכל מניעת הריוח שגרם לו וכמ"ש לעיל מדין מניעת הריוח והמוחזק יכול לומר קי"ל כהלך הבוה לי וכהנאה דמסייע לי:

והגם שראיתי להרב הנ"ל בסי' קע"ו ס"ק ה' שכתב על אלה שנשתתפו והתחילו וכו' וז"ל עיין בה"ע ועיין מ"ש הט"ז בזה ור"ל דבט"ז מבואר שחולק על הסמ"ע בזה ודעתו אפי' לא יערבו המעות קודם רק שכל אחד קנה במעותיו לשם שותפות שוב אינם יכולים לחזור אפי' להבא ע"ש ובנה"מ הביא ב' הדיעות ולא הכריע ועיין בתשו' שיבת ציון סי' ק"ו בענין אם דוקא כשביניהם התחילו לעסוק או אפי' אחד מהם מהני ומסיק שם דדוקא כשביניהם התחילו לעסוק אבל אם לא התחיל רק א' אף שכבר ערבו המעות לא מהני רק לענין מה שכבר קנה דזכו בו שניהם אבל לא להבא דשניהם יכולים לחזור עכ"ל. מהא אין ראיה א' שנדון זה בשותפים שנשתתפו יחד לעסוק שניהם אבל בנ"ד שהמתעסק הוא לבדו שחייב להתעסק ואין בעל העסקא חייב להתעסק כלל וכלל שכך היה התנאי ביניהם בזה יודה הרב הנ"ל ז"ל שכיון שהתחיל המתעסק הוא לבדו בודאי שאינם יכולים לחזור ועוד אפי' נחשוב נ"ד כמו כו' ממש הלא שמעון המוחזק יכול לומר קי"ל כהרב ט"ז ז"ל. א"כ נפקא לן לדינא שאין לראובן הנז' יכול לחזור מהשותפות הנז' ואם חזר בו חייב בכל מניעת הריוח שגרם לו ומה גם שבטלו מלהשתתף עם אחרים וקרוב בעיני למה שכתבו הפוסקים על ראובן שסגר הבית על שמעון ובטלו ממלאכתו שחייב לשלם לו כל היזקו:

את כל זה ראיתי וכתבתי אל לבי ולא סמיכנא על דעתי דעת קלושה וקצרה רק אם יסכימו דברי

בעיני

וז"ל הטור שם וכו' השוכר את הפועלים וכו' עד אין שום אחד מהם יכול לחזור דוקא אם הוא קבלן ולא פועל עכ"ל. ואני אומר שנעלם ממנו דברי הריטב"א שם דאפי' פועל אם נעשה בקנין אינו יכול לחזור :

ועוד אני מדקדק מלשון הטור משם ר"ת ז"ל שכתב ואם משך הבעה"ב כלי האומנות שלו דהו"ל קנין ואינו יכול לחזור לא הפועל ולא בעה"ב וכ"ש אם הפועל לקח שט"ו כהו' מוקדם שאין הבעה"ב יכול לומר לו הא קאימנא א"כ בנ"ד שהמתעסק משך הסך ד' אלפים להתעסק אין לך קנין גדול מזה שהנותן אינו יכול לחזור ואם רוצה לחזור שמעון יכול לעכב הד' אלפים גרוש עד שיקיים העסקא הנז' מידי דהוה שהבעה"ב יכול לעכב כלי אומנות של הפועל הללו כמ"ש הטור שם :

עוד כתב עמ"ש לעיל שזמן מכירת החטים הוי כמו שקבעו זמן ביניהם ומה גם ששמעון טוען שבשעת ההתקשרות קבעו זמן למכירת החטים אשר יקנו ושכחו לכותבו. וז"ל דבר זה סותר ללשון השאלה וכו' ואני אומר. לא ידעתי מה היא הסתירה והכוונה אעפ"י שאינו צריך זמן יען שזמן מכירתם היינו קביעות זמן. זאת ועוד שטען ש' וכו' עוד כתב ע"ש ד' אלפים הדין עם הפוסק וע"ש י"א אלף הנשארים מה יועיל פס"ד בזה אטו למקנסיה בעינן וכו' עכ"ל. ולא ידעתי מהו כוונת הרב נר"ו בזה ואני אשאלהו מ"ש הפוס' ז"ל בכמה אופנים שאינם יכולים לחזור מה היא הכוונה אם לא שתאמר שאם רצה אחד מהם לחזור שירצה את חבירו ברצי כסף או באופן נאות שיתרצה חבירו וגם לא זכר שר טענת שמעון על ראובן בשאלה שאחר שנתקשרנו יחד בשותפות עם הגוי ונתת לו עברים אלף גרוש ובודאי טענת ש' לא אינה לידו הסך י"א אלף הנז' אינה טענה שהרי את"ך נשתתף עם אחרים ונתן להם הסך הנז' :

עוד כתב בדין מבטל כיסו ש"ח דהרילב"א הוא יחיד ואינה הלכה עיין בהרא"ש פ"ב דשב"ק סי' ו' וכו' דמבטל כס"ח דפטור עכ"ל. ותמיהא טובא למה לא הביא דברי הרי"ף ז"ל שחולק בזה ואפי' הרא"ש בעצמו שכתב שם דמבטל כס"ח פטור לא כתב זה אלא היכא דלא נהגה דגברא דלא עביד למיגר מיירי אבל הכא בנ"ד שנשארו המעות בידו והוא נהגה בהם מאן יימר שאינו נותן לו מן הריוח שלהם והגע עצמך אם מעות העסקא הנ"ל שנתחייב לתתם לשמעון להתעסק בהם ולפי שעה ראובן קנה בהם סחורה אחרת והרויח בה מה תאמר שהריוח אינו לאמצע זה אינו ואם באנו לשרטט ולכתוב מ"ש הפוס' ז"ל יכלו ס' ומגילות ומה יענה כתבו' הגבר הגדול בעל הכנפיים הגאון הש"ך ז"ל וראיותיו הברורות מגדולי ההוראה סי' רכ"ט :

עוד שאלת ראובן יש לו שותפות עם ש' והרויחו ובאו לחלוק ונתן שמעון לראובן מה שרצה והשאר נשאר ברשותו ועכשיו ראובן תובע לשמעון מה שנשאר לו בידו עם מה שהרויח באותם מעות לפי חשבון מה שהרויחו מעות שמעון מאותו זמן שעכב מעותיו בידו עד היום מהו הדין :

תשובה אם מעות ראובן נשארו בידו של שמעון צרורין וחתומין ומונחין בקרן זוית ולא נתערבו עם מעות שמעון מחזיר שמעון מעותיו לראובן ואינו חייב לתת לו ריוח אבל אם לא הניחם בקרן זוית וערבם עם מעותיו חייב ליתן לו ריוח לפי חשבון מה שהרויחו מעותיו וכן אמרו בירושלמי והביאו הרי"ף ז"ל בפ' איזהו נשך דגרסינן התם הנותן מעות לחבירו ליקח לו חטים למחלית שכר ולא לקח לו אין לו עליו אלא תרעומת ואם ידוע שלקח מוציא ממנו בע"כ והכי איתא בתוספתא וכן הביא ירו' זה הרמב"ן ז"ל בחידושיו בפ' המקבל וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ' ז' מה' מכירה הי"ב. וז"ל הורו מקצת המורים שאם קנה לעצמו בממון חבירו אחר שזקפן עליו מלוה הרי זה קנה לעצמו ומקבלין ממנו כשיאמר זקפתי עלי אותן המעות על פלוני במלוה. ואני אומר שאין זה דין אמת אלא הרי המקח של המשלח כמו שיתבאר בדין העסק עכ"ל. ובדין העסק כתב בפ' ז' מהלכות שותפין ה"ו וז"ל הנותן מעות לחבירו ליקח בהם פירות למחלית שכר ולא לקח אין לו עליו אלא תרעומת ואם נודע בראיה ברורה שלקח ומכר ה"ז מוציא ממנו השכר בע"כ עכ"ל. ואם כופר ואומר מעותיך היו צרורין וחתומין הדין ביניהם כדין כל כופר בחבירו אם חיוב ממון אם חיוב שבועה אם ח"ס כפי מה שיתחייב הדיין עפ"י טענותיהם :

הרי מוכח להדיא שאפי' לא הניחן אצלו כהו' פקדון וגם לא תבעו תן לי פקדוני ולא בירר דבריו שהיה לו ריוח ברור ועכ"ז הוא ז"ל כתב שחייב לתת לו ריוח כפי מה שהרויחו מעותיו לפי החשבון :

עוד כתב מע' וז"ל ואני אשאלהו מי הגיד לו ששמעון ירא להחזיק הסך הנז' ברשותו פן יהיה נגנב או יתאנס ודילמא ראובן אז היה דחוק למעות לעסק אחר ובקש מאתו שיקח כעת ד' אלפים. וי"א אלף הנשארים יהיו בידו בהלואה עד ט"ו תשרי וכיון שכן אף ששמעון תבעו וראובן עכב בידו והרויח במעות הנז' מ"מ אין לשמעון חלק בריוח ואף אסור לו ליקח דהו"ל רבית כמ"ש הש"ך סוף סי' כ"א ואם עכב בידו מעות הלואה אין בזה מבטל כיס חבירו וכו' עכ"ל. ואני אומר מדברי הסמ"ע שם מובן דכאן מיירי שלא הגיע זמן הפרעון א"כ לא תבע מעותיו. אבל היכא שהגיע זמן הפרעון ותבע מעותיו שחייב לתת לו ריוח ואפי' אם היה חוב או הלואה לזמן :

עוד כתב מע' וז"ל כי לפי דעתי בנ"ד ראובן ושמעון הם שותפים רק בסך ד' אלפים והשאר על הנז' הם כהו' עיסקא והאי עיסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון ובמלוה ערש שבאה ליד הלוה כתב הטור סי' ע"ל ס' י"ט וז"ל כתב הרמב"ן ראובן שהתנדב להלוות לשמעון מנה והמ"ל לך לסופר לכתוב ולעדים שיחתמו שאתה חייב לי מנה ומסור לי השטר והלווך וכו' עד ולפי"ז בנ"ד אעפ"י שבא השטר ליד המלוה דהיינו ראובן יכול לחזור בו וכו' עכ"ל ולזה אני אומר שלא ראה מ"ש בהה"ט שם ס"ק ל"ב שהמוחזק יכול לומר קי"ל כהרמב"ן וסיעתו שס"ל שחייב להלוות לו בע"כ. ב' שהנדון אינו דומה לראיה כלל דשם מיירי שהמלוה חזר בו ולא קבל השטר לא כן בנ"ד ששטר העסקא יוצא מתח"י ראובן וכתוב בו שהסך הנז' הגיע ליד שמעון עספ"א ולא ידעתי מהיכן יצא לו דין זה פי' שבא השטר ליד המלוה וקבלו שהוא יכול לחזור ובפרט בנ"ד שהנותן עצמו נתחייב בכת"י וחת"י ועדים מעידים שנתחייב בקנו"ס לגדל פרע הסך הנז' לשמעון ומי יכול לומר בזה שאינו חייב לגדל פרע הסך הנז' דהיינו הי"א אלף הנז' לקיום העסקא הנז' ולא זכר מע' מש"ל משם הט"ז סי' קע"ו ס"ק א' דכל שנעשה בלשון חיוב לבד מהני ויכול אדם לחייב עצמו אף בדבר שאינו חייב וזה פשוט וברור ובענין ההודאה שהיא קבלה ממש כבר כתבתי לעיל דבר המספיק מכמה גדולי ההוראה שההודאה היא יותר טובה מכל מיני הקנאות שבעולם ואפי' גבי חשש איסור ומה שהשיב מע' על הרב מולל מתא ז"ל שלא ראה מ"ש הט"ז ביו"ד סי' קס"ט

הכלי נחושת מיד ראובן הא ודאי ליתא. ואם שכעת אין לי להביא ראיה ברורה מש"ס ופוסקים לחילוק זה. ודיני קי"ל עמוקים ומתפשטים לענפים הרבה בכנה"ג וכס' האחרונים. ואני בעוניי לא הכינותי אף אחד מהם בביתי. מ"מ לפענ"ד כן הוא ועכ"פ אין להחליט הדין נגד הרב הפוסק הנז' בלי עיון ובפשיטות. וכו"ז כתבתי להשתעשע בדבריו ומכותלי מכתבו ניכר כי ידיו רב לו בש"ס ופוסקים. אולם לענין אם היה בא לפני להלכה ולמעשה הייתי מתון מתון מאוד. כי לפי דעתי בנ"ד ראובן ושמעון הם שותפים רק בסך ד' אלפים גרוש והשאר על ד' אלפים גרוש הם בתו' עסקא ביד שמעון. ובסך ג' מאות גרוש שמעון שמטל טע"ו כמ"ש בשאלה יורה ע"ז והאי עסקא פלגא מלוה ובמלוה טרם שבאה ליד הלוה כתב הטור סי' ע"ל ס' י"ט וז"ל כתב הרמב"ן ראובן שהתנדב להלוות לשמעון מנה ואמ"ל לך לסופר לכתוב ולעדים שיחתמו שאתה חייב לי מנה ותמסור לי השטר והלוך והלך והביא לו השטר ואח"ך חזר בו ראובן חייב להלוותו עד זמן שקבע לו ע"כ ואינו נראה שבכתיבת השטר יתחייב להלוות לו בע"כ עכ"ל. וכתב ב"י וז"ל אבל הרשב"א כ' דלעולם מלוה יכול לחזור בו והביא ראיה וכו' ואעפ"י שמי יכניס ראשו וכו' הדעת נוטה לדברי הרשב"א וכו' עכ"ל וכך פסק בש"ע שם ס' י"ז וכן כתב הס"ך שם שנראה לו להכריע כהרשב"א לגמרי ולפי זה בנ"ד אף ע"פ שבא השטר ליד המלוה דהיינו ראובן יכול לחזור בו כדמשמע מלשון הרמב"ן דלעיל וכך כתוב בתומים להדיא ואפי' שיש בשטר קנין יכול לחזור בו כמו שהוכיח בנתיבות שם ופלגא פקדון פשיטא דיכול לחזור דמי יכופנו להפקיד את שלו אולם למ"ש בהשאלה בזה הלשון איך שמעון הנז' נטל וקבל מראובן הנז' סך ט"ו אלף גרוש וערב אותם עם מעותיו והגביהו אותם לשם שותפות כתחז"ל וכו' א"כ נקנה ונשתעבד כל הסך ט"ו אלף גרוש לשמעון בתו' עסקא ואם ראובן חוזר הב"ד כופין אותו לקיים ואם שמעון לא הזמינו לב"ד הוא דאפסיד אנפשיה ומה שעבר אין על ראובן שום חיוב מדין מבטל כיסו ש"ח ומהפסק דין משמע שסך י"ה אלף לא היו אז במזומן ביד ראובן ולא הוגבהו משמעון ודבר זה מסור ללב שיודע אמיתות הענין ומה שיש הכחשה ביניהם בקביעות הזמן הפו' פשוט שיש כאן עסק שבועה וק' ביניהם :

וחזות קשה חזיתי בדברי הפוסק נר"ו שכתב משם תשו' מוצל מאש וז"ל שנסתפק במי שהודה על הלולב ביום א' של חג שהוא של ראובן מי אמרינן שבהודאה זו חשיב של ראובן אף ע"פ שידוע שאינו שלו וכו' והדר פשיט דחשיב כאלו נתנו לו וחזר הרב ונסתפק אם אח"ך צריך שראובן יתנהו לבעליו או די שיאמר זה של פ' ומדין הודאה וכו' והוא ז"ל כתב פשוט דשניהם יוצאים כיון דבהודאת ממון קי"ל כאלו נתנו לו ואפי' אנו יודעים שאינו שלו וכו' דבהודאה היא הקנאה וכו' עכ"ל נראה שהרב ההוא לא ראה מ"ש הט"ז ביו"ד סי' קס"ט סקי"ד וז"ל דהודאתו דאיסור גיורא וכו' זה ודאי אינו מועיל להפקיע איסורא בשביל שקר שלו דהגע עצמך אם ילוה ישראל מחבירו וכו' אלא שאין סברא כלל בזה להתיר האיסור בשביל השקר שהוא מפורסם. שוב ראיתי בתשו' מיימוני שכתב לענין מוכר חוב של עכו"ם דל"מ הודאה בשם בעה"ע עכ"ל ונראה לענ"ד שכן מוכח מהא דאיתא בב"מ דמ"ה היה עומד בגורן ואין בידו מעות אומר לחבירו וכו' דפריך וניקנינהו ניהליה אג"ק ומשני דלית ליה קרקע ואכתי קשה וניקנינהו ניהליה באודיתא כמו שהקשו התוס' שם וע"כ צ"ל כיון דאסור לאכול מע"ש בלא הוספת חומש לא נפקע האסור ע"י ההודאה בשקר וזה כוונת התוס' ב"ק ק"ד ב' בד"ה אגב וכו' וז"ל וההיא דפ' הזהב גבי היה עומד בגורן דפריך וליקני אגב ארעא ומשני דלית ליה ארעא התם דאורייתא בעינן דאית ליה ארעא דאי לית ליה לא היו קרוין מעותיו מדאורייתא שיכול לפדות בהם פירות מע"ש אבל לענין לגבות כיון שהודה שיש לו והקנה לו אג"ק למה לא יגבה עכ"ל. ולכאורה כוונתם כיון דקנין אודיתא הוא מדרבנן וקנין דרבנן לא מועיל למה שהוא מדאורייתא וכדס"ל לרבינו ירוחם הביאו הב"י באה"ע סי' כ"ח אבל א"א לומר כן דהא התוס' ס"ל כתובה דאורייתא כמ"ש בכתובות י"ד א' בד"ה אמר"ן וכו' ובריש פ' אע"פ כתב וז"ל תימא דעכשיו נהגו שכותב חתן לכלה מאה ליטרין אעפ"י שאין לו שו"פ וכו' וי"מ דכיון דכותב סתמא שיהיו כל נכסיו אחראין למה לא יתחייב הרי הודה שיש לו נכסים ואעפ"י שאנו יודעים שאין לו הודאת בע"ד כק' עדים עכ"ל :

הרי דס"ל להתוס' כמ"ש ב"י שם דקנין דרבנן מהני לדאורייתא וכ"פ בש"ע דלא כרי"ו וז"ל דכוונת התוס' כאן דדוקא לענין ממון מהני הודאה אבל לא להפקיע איסור וכמ"ש הט"ז לפי זה ה"ה דלענין קיום מ"ע נמי לא מהני קנין אודיתא כמ"ש וכו' וכ"מ ממ"ש רמ"א בא"ח סי' תרנ"ח ס"ה גבי אתרוג שנתן ראובן לש' במתנה עמ"ל שצריך לחזור וליתנו לבעליו במתנה כדי שיהיה של בעלים ויצאו בו ומתנה אינה נקנית באמירה בעלמא כמבואר בח"מ רס"י רמ"א וצריך ליתן לידו ממש או ע"י ק"ס או לזכות ע"י אחר וטורח זו למה לודי שמעון בהודאה שאתרוג זה של ראובן הוא. משמע ודאי דלענין קיום מ"ע נמי לא מועיל אודיתא ודלא כמ"ש התשו' הנז' :

והנה מ"ש האמור דשמעון בנ"ד לא מקרי מוחזק כיון שאינם דנים על אותו ממון ממש טעות הוא בידו והדרנא בי כי היום נזכרתי מ"ש הס"ך בח"מ סי' ע"ב סקע"ז בשם תה"ד דהתפוס לא אבד חזקתו ויכול לומר קי"ל אך מ"ש הח' הנז' דסך י"ה אלף גרוש הוו פקדון ביד ראובן א"כ ראובן שהוציאם לעצמו הו"ל שולח יד בפקדון והוי גזלן וכל הריוח שלו ושמעון אסור ליקח ריוח מזה דהו"ל רבית כמ"ש רמ"א ביו"ד סימן קע"ז ס"ה והנראה לענ"ד כתבתי להלכה ולא למעשה :

נאום **יצחק מבישעמשי** נ"י

תשו' מהפוסק על דבריו

ראה ראיתי כל מה שכתב הרב המופלא ומופלג בתורה וביראה ובענוה מע' הרב כמהר"י הנז' נר"ו והנני משיב על דב"ק על ראשון ראשון וז"ל בנדון פסק דין שהעריך וכו' עד ולא עיין מ"ש הס"ך שם סקמ"א דהב"י בש"ע חזר בו ור"ל שאין בזה מחלוקת והרמב"ם מודה להרא"ש עכ"ל. ואני אומר ומודה שהב"י חזר בו ואולם אינו כמ"ש שהרמב"ם מודה להרא"ש אדרבא להיפך הרא"ש מודה להרמב"ם תכפי דב"ק יעלה לנו שהשותפים לזמן יכולים לחזור ואינו כן ואהה"מ לפום ריהטא לא דק :

גם ראיתי בדברי הרב הנ"ל נר"ו שכתב עמ"ש לעיל דכל היכא דנעשה בקנין אפי' פועל אינו יכול לחזור וז"ל עין רואה ואזן שמעת שאין משם ראיה כלל וז"ל

דמי וכו' ואפי' היכא דפליג בהדייא אמרינן בפ' הגוזל בתרא אין שותף חולק בלא דעת חבירו והכי משמע בפ' המקבל וכ"ש הכא דבשטר הלוה אותו כסף דאיכא למימר שליחותא דכולהו עביד ועוד אחרי שנדרו הרעבים לשלשתן וכו' מי יפקיע מיד לוי הרבית שזכה משותפותו כל כמה דלא הדר בו ואמרינן בירושלמי וכו' כל חד וחד אדעתא דכולהו עבד ועוד ראיה מפ' הגוזל בתרא וכו' וכללו של דבר אין השותף יכול לסלק שותף חבירו קודם הזמן בע"כ כ"ז שלא שינה התנאי שביניהם ובמה שהוא קדם להלוות בשליחותא דכולהו עבד ואין זה שינוי אמנם אם כשתבע ראובן ללוי שיתן לו חלקו ולוי אמר איתי חפץ ליתן הרי שינה השותפות ונעקר מהם משותפותם אבל אם אמר תדיר אני משלם אע"ג דדחה אותו קנת כיון דלא אטרחיה לב"ד ומתא תוך כך קני רווחא כדאיתא בפ' המפקיד וכו' עכ"ל יעש"ב. ודין זה למהר"ם הביאו הרב מהריק"ו ז"ל בשו' ק"ך להלכה וה' מהריק"ש ז"ל סי' ע"ג ומרן ז"ל בב"י בח"מ סי' קע"ו מחו' מ' ובש"ע שם סי' קע"ו ס"ק מ"א פסק דין זה להלכה מוכח דכולהו ס"ל. דאף דר' שלמה בתחי' כתב להפך מ"מ מכולהו הנהו ראיות שהביא מהר"ם ז"ל הודה לדבריו ואין כאן מחלוקת ודלא כמ"ש הרב משנת ר' אליעזר ח"ב בס' הזכרונות באות שין דפליגי ר"ש עם מהר"ם ז"ל וכ"כ הרב מהר"ב אנג'יל ז"ל בתשו' סי' מ"פ דלא פליגי אביא דבריו לקמן בס"ד:

נקוט מיהא דאפי' בדבור בעלמא שנשתתפו אפי"ה אין השותף יכול לחלוק תוך הזמן וכאשר ביאר דבריו שכתב וכללו של דבר אין השותף יכול לסלק לשותף חבירו תוך הזמן בע"כ אם לא שינה התנאי שביניהם וכו' הבאתי דבריו לעיל ומדבריו אלו למד מרן הב"י שם בסי' קע"ו ס"ק ל"ז דס"ל למהר"ם ז"ל כסברת הרמב"ם ז"ל דאין השותף יכול לחלוק תוך הזמן וסיים בדבריו וז"ל. אבל היכא ששינה התנאי ל"ע אם סובר הרמב"ם ז"ל שיסלקנו (פי' שיתבטל השותפות) ויותר נ"ל שלא יסלקנו אלא ישלם ההפסד. עכ"ל יע"ש וכ"כ הרב הלבוש ז"ל שם בסי' קע"ו ס"ק ס"ו ופסקו מורם ז"ל בהגה"ה משם הב"י ז"ל:

הרי להדיא מפורש יוצא לנ"ד דעשו שותפות בשטר וכו' כמפורש בשאלה לאו כל כמיניה דראובן לשנות תנאי השותפות שנשתתפו בהסך ט"ו אלף גרוש לקנות בהם חטים איך יוכל לחזור בו ראובן הנז' ופשיטא דחייב לשלם ההפסד אף אם לא קלבו זמן השותפות למימיה דלאתן כיון שנשתתפו לקנות בהם חטים וכבר קנה שמעון בהסך ד' אלפים חטים חובא רמייא על ראובן לשלם תנאו ואם שינה התנאי ישלם ההפסד וכמ"ש מרן ז"ל:

ואתה פחזה להרב בני אברהם מיוחס ז"ל בתשו' לח"מ סי' ע' שנסתפק בסוף התשו' היכא שנשתתפו שלם לתת זה מנה וזה מנה ונתן האחד חמשים ולא השלים השארים והלך השותף ונתעסק במה שבידו או שהשלים המנה משלו או שלא קנו עוד סחורה אם חולקים לפי מעותיהם או נוטלים הריוח בשוה והניחו בצ"ע ולא זכר לתשו' מהר"מ שהביא המרדכי הנז"ל שאפי' שלא נתן מעות כלל חולקים בשוה זולת היכא שאמר בפירוש שאינו רוצה ליתן כי אז הדין הוא שנעקר השותפות לגמרי והטעם מפני שלא נתן מעות כלל ואמטו"ל אמרינן דנעקר השותפות אבל אם כבר נתן מקצת המעות לאו כל כמיניה לחלוק אלא דמשלם ההפסד וכמ"ש מרן הב"י ז"ל ומן התימא שלא זכר דברי עצמו בסי' ל"א שכתב בעד מרן הב"י ז"ל. מה שהבין בדברי מהר"מ דהויא תיובתיה:

ועינא דשפיר חזי להר"ב אנגי"ל ז"ל בתשו' סי' מ"ע שנשאל כעין נ"ד בראובן ושמעון שהיו שותפים ושמעון לקח ממון הרבה מעסק השות' ומת וחלי"ש וכיון שמת נתבטל השותפות ונתרצה ראובן להיות שותף עם האלמנה ולהמשיך השותפות אך אמר לה להאלמנה את צריכה להשלים לי הקרן כמוני כי בעליך לקח ממון מהשותפות להוצאתו ונדרה האלמנה להשלים לו הקרן מזהב שיש לה ולא השלימה שופ"ק ואח"ך תבעה חלקה בריוח וגם שכירות האוג'ארה ולא רצה ראובן ליתן לה חלק בריוח כיון שלא השלימה הקרן וטוען כי מה שנתעסקתי בממון השותפות גביתי מה שלקח בעליך להוצאותיו . והעלה הרב ז"ל דחייב ליתן להאלמנה חלקה בשותפות וחיליה ממ"ש המרדכי ז"ל הנז"ל. וכתב דלא פליג רבינו שלמה עם מהר"מ ז"ל ואפי' שמת שמעון כיון דנמשך השותפות על דעת השטר הראשון נמשך ואינו יכול לחלוק השותפות בלא ידיעת חבירו או ב"ד ואפי' לרבינו ישעיה ז"ל יעש"ב. דון מינה לנ"ד כיון דאסיקנא דשמעון המתעסק אינו יכול לחלוק השותפות גם ראובן דנ"ד אין בידו הכח לחלוק השותפות עד שישלם ההפסד לחבירו כיון שביניהם שותפים שזה נתן מעות כמו שזה נתן בין רב למעט אין בידו לבטל השותפות:

ועוד איכא טעמא אחרינא בנ"ד שהסך ד' אלפים שנתעסק בהם שמעון לא יכחיש ראובן שהוא שותף בהם וכיון שיש ממון השותפות שלא ידעו חשבון וחלק כל אחד כמה הוא. השותפות קיימת ולא יוכל השותף לחלוק שלא מדעת חבירו וכמ"ש מהרשד"ם ז"ל בח"מ סי' קס"ס ונסתייע ממ"ש הטור בח"מ סי' ל"ג ופסקו מרן בש"ע סי' פ"ג ס"ק ח' יעש"ב:

העולה מן המקובץ דעפ"י כל הטעמים מלודקים שכתב הרב השוא' הי"ו ועוד הוספתי סניפים אחרים לענ"ד שהאמת כן הוא שלא יוכל ראובן לבטל השותפות כלל . ואין פוטר אותו כי אם בשני דרכים או שיתן חלק לשמעון בכל מה שהרויח בהסך י"א אלף שנשארו בידו ושמעון יביא חש' מה שהרויח בהסך ד' אלפים שנתעסק בהם הוא ויתחלקו ביניהם או ישלם לשמעון ההפסד והחק שהיה לו משיבת מניעת השותפות:

זה עלתה מצודתי לפי קוצר השגתי והאל ברחמיו יזכני לכוין לאמיתה של תורה ולא נכשל בדבר הלכה ולאפס פנאי לא באתי בארוכה ולהשתעשע בד"ק לפי סדר המערכה:

כ"ד נא"ה הצעיר **ישׁ"א ברכה** ס"ט:

סי' ד' ה' מכירה

מיפו ת"ו

שאלה ראובן מכר הבתים שהיה הוא דר בהם לשמעון זה שתי שנים ואחר שכבר קנה אותם שמעון כדין וכושאן כנהוג שאינו נקנה אלא ע"י הכושאן בדינא דמלכותא. חזר ראובן ומכר הבתים הנז' לשנה א' משמעון ודר בבתים עוד שנה א'. ובר"ח אב הנחמות שהוא השלים השנה חזר לשכור אותה בשכירתו ולא רצה הקונה להשכירה לו ונכנס בה הקונה והתחיל לבנות בניינים בחצר הנז' וסמוך לו .. ואחר ארבעים יום לישיבתו יצא שמעון הקונה הנז' לטעון טענו שמגיע לו ריח ממקום רחוק יותר מחמשים אמה מבורסקי שהוא

קס"ע ס"ק י"ד דהודאתו דאיסור גזרה הינו שיועיל להפקיע האורה בשביל שקר שלו דהגע עצמך אם ילוה ישראל מחבירו ויאמר לו שמעות אלו של עכו"ם אם יעלה על הדעת שע"י זה יהיה מותר למלוה ליקח הריבית. אלא שאין סברא כלל בזה להתיר האסור בשביל השקר שהוא מפורסם וכו' עכ"ל:

ולפענ"ד אין משם ראיה שהרי הש"ך שם ס"ק ל"ו וז"ל לכאורה משמע דכל שלא נעשה כן וכו' וסיים ולכך אפי' במניח שלו משכונו ואומר זה המשכון של עכו"ם או שאמ"ל אני מזכה תחתיו דעכו"ם נמי שרי ולאו דוקא זכייה שהרי אין זכייה לגוי. אלא כלומר בדרך שיזכה בו העכו"ם כגון שהוא מודה שהוא של עכו"ם עכ"ד. ועיין להרב נקודות הכסף שכ"כ שם ס"ק י"ד וז"ל דכיון שהודה שהמשכון של עכו"ם הודאת בע"ד כק' עדים דמי. גם עיין להרב כנה"ג שכן כתב:

ואלולי מע' ראה דברי הרדב"ז ז"ל בתשו' התדשות סי' ש"ה שכתב דאפי' היה המשכון ספרים וכיוצא בהם שהדבר ברור שהם של ישראל הודאת פיו מחייבתו דאימור ישראל הקנה אותם לכותי כדי למשכנם לצורך הכותי ואפי' לא אמר לו תחילה בהדייא שהמשכונות של כותי הם אלא אמ"ל לצורך הכותי אני לוה אבל המשכונות נתן לו סתם. אימור הקנה אותם לכותי כדי שימשכנם אעפ"י שהדבר ידוע שהם של ישראל והודאתו היינו הקבלה דהודאת בע"ד כק' ע"ד והרבה פוסקים שכתבו שההודאה היא קבלה ממש אפי' במקום חשש איסור רבית:

וכל זה הוא לרווחא דמילתא. אבל לעיקר הדין בכ"ד אלולי דמסתפינא הייתי אומר שאין בזה חשש איסור רבית כלל וכלל ולא נכנס נדון זה בזה הסוג דהגע עצמך אם מעות העיסקא שנתחייב ראובן לתתם לשמעון ונשארו אצל ראובן ולפי שעה מלא סחורה וקנאה במעות הנז' והרויח בה הא ודאי שהריוח לאמצע ואם ראובן לא הרויח בודאי שאינו חייב כלל.

ובאמת כ"ע ידעי שהרב כמהר"י הנז' נר"ו נהירי ליה שבילי דש"ס כשבילי דנהרדעא ואולם מאחר שאין לו כ' הפוסקים מה יעשה אומן שאין לו כלים:

ולפענ"ד בנדון דידן אין מקום פטור לראובן הנז' **א'** שנכתב שטר עסקא כראוי בע"כ והודו שזה נתן וזה קבל הסך ט"ו אלף גרוש עספ"א והודאה היא גופה הקנאה ואפי' במקום חשש איסור. **ב'** שנתחייב ראובן בחיוב גו"ש לשלוח לו הסך י"א אלף הנשארים אצלו ליד שמעון לקיום העיסקא הנז' **ג'** שעדיין לא קנו חטים בכל הסך ומרן כתב אם התנו שיקנו סחורה פלונית אינם יכולים לחזור כ"א עד שיקנו אותה סחורה וימכרו אותה בזמן הידוע למכירתה שזה כמי שקבעו זמן הוא. **ד'** ששמעון הנז' תופס ומוחזק במעות ראובן ויכול לומר קי"ל כהלד השוה לי:

כל זה כתבתי לפענ"ד ולא שמיכנא רק אם יסכימו ע"י מורי הוראות בישראל אשר להם משפט הגאולה לגאול. ובחסדי האל בטחתי שיכונו דברי בעיג"ק:

הלכ"ד הצעיר **מכלוף אלדאודי** ס"ט

דברי הרב הפוסק נר"ו יהל ברורים וזכים בהשכל ודעת נאמרים ממעייני הפוסקים המה נובעים ולעבות רצון לדיק תפלתי ובאתי עה"ח:

הק' **יצחק מביטשעטשי** נ"י

הסכמת הרב הג' מהר"ש העליר ז"ל

ראה ראיתי דברי הרבנים טובים השנים העליונים למעלה והנה כל דברי הרב הפוסק כמהרמ"א הנז' הי"ו כל דבריו טובים ונכוחים להלכה בכל פרטיו ויפה דן ויפה הורה והדין דין אמת ואי"ה בעת הפנאי אעלה על הספר מה שחדשתי בזה לקיום הפסק הנז' ועתה קצרתי ובאעה"ח:

הק' **שמואל העליר** נ"י

וזאת תשובתי אליו

נדרשתי לבקשת ידי"ן הרב המו' הפוסק כמהר"מ אלדאודי הי"ו לחוות דעתי בענין הנז"ל והאמת אגיד כי הנה זקנתי ושבתי ואור עיני נחלשו מזה זמן כביר עד שאיני יכול לפתוח ספר בלילה כי אם קוראים לפני ואני שומע. וביום רבו טרדותי עד למכביר ומתי אוכל לחפש בספרן ש"ך ולגלות דעתי המעט ובפרט שכבר הסכימו עמו הרה"ג פחד יצחק נ"י הנז' והרב הגאון מהר"ש העליר ז"ל ולא למתלמתי הוא צריך ומידי הוא טעמא לא שלחתי לו תשובה עד יומא דנא שקבלתי עוד ב' מכתבים ומפציר הוא וגם זולתו יקירי מירא דכייא מסג"ל נר"ו נאלצתי לעשות רצונו ולגלות דעתי בקיצור נמרץ לפי קוצר השגתי בעזר העוזר האמיתי:

הנה ראיתי כל אשר שרטט וכתב ברוחב מבינתו. ואולם לא פירש בשאלה אם ראובן הנז' בשאלה תובע חלקו במה שהרויח שמעון במה שקנה בהסך ארבעה אלפים שקבל בתחילה ועוד לא פורש מה היה משיב ראובן כשהיה תובע שמעון ממנו הסך י"א אלף הנשארים שנתחייב לשמעון כי כפי המובן בשאלה שלא היה משיב תשובה עד שתבעו לדין ואז השיב שדעתו להפריד השותפות ולסיבה זאת לא קיים חיובו גם לא פורש בשאלה אם תבע שמעון מאת ראובן חלקו במה שהרויח בהסך י"א אלף הנשארים ולפי דבריו שנתן עשרים אלף לגוי אחד בשותפות והיה לו להבוע חלקו בריוח הי"א אלף הנ"ל כיון דלדעתו אינו יכול לחלוק תוך זמן השותפות כמבואר בטענתו:

ולפקענ"ד כדי לבא אל מקור הדין זה טרם כל מלוה להביא מ"ש המרדכי ז"ל בפ' מי שהיה נשוי סי' רל"ז וז"ל תשו' הר"מ אשר כתב אדוני מורי הר' שלמה על גוי שבקש מאת ראובן ושמעון להלוות לו שלשים זקוקים ולוי בקש להשתתף עמהם בחוב ונתרצו שניהם ופסקו עם הגוי הרבית והקדים ראובן ונתן להגוי ארבע זקוקים וחצי ואמר הגוי, שאינו צריך עוד ללוות והלך ראובן ובקש משמעון ולוי שיתנו לו כ"א מהם זקוק וחצי ושמעון נתן בעד חלקו זקוק וחצי ולוי לא נתן ומת לוי וחלי"ש ואח"ך גבה ראובן מהגוי הקרן והרבית ואומר לשמעון ליתן לו שליש הריוח המגיע לחלקו והשני שלישים רוצה ליטול כי הוא נתן ב' שלישי הקרן ולוי לא נתן חלקו בקרן. ואדוני כתב כי דין פשוט הוא שראובן יקח ב' שלישים ושמעון יקח שליש וראיה מסוף פ' מי שהיה נשוי שור לחרישה ועומד לחרישה וכו'. ומטיבותיה דמר נראה לי דיורשי לוי נוטלים שליש שלהן דלא דמי כלל להיא דלקח זה בשלו וכו' אבל בנדון זה כיון דמעיקרא נשתתפו כולם בחוב ולקחו הערבות ביחד או אחד בשביל כולם ואח"ך הקדים אחד לתת כסף להגוי בשליחות דכולהו עביד כדאיתא בפ' חזקת הבתים שותף כיורד ברשות דמי

מוס בכ"כ מהרש"ך ז"ל בח"ב סי' קפ"ג שכתב דאין חלוק בין קוטרא לריח בהכ"ס שאם אינו תדיר לא מלי מעכב והביא דברי מהריב"ל ז"ל שרצה לחלק ביניהם וכתב הוא דאף מהריב"ל ז"ל במסתפק אמרה וכו' יעש"ב באופן דאם הריח אינו תדיר לא הוי מוס וכן מבואר בפוס' ז"ל כ"ש וק"ו בנ"ד דהמוכר מוכן ומזומן להביא עדים כשרים שיעידו שלנו כמה ימים ולילות בחצר הנז' ולא הריחו שום ריח כלל וגם הוא מוכן לישבע ש"ח שכל השנים שדר בחצר הנז' לא היה שום ריח רע כלל וראיה לדבריו שהם כנים ואמיתיים שהוא בקש בבקשה מאת הקונה שיניח אותו לדור בחצר הנז' עוד שנה בתוספת דמים מזה מוכח דהאמת כדבריו. ואם באמת עתה מקרוב פתחו פתח חדש מהבורסקי נגד החצר הנז' ומגיע לחצר ריח רע הא ודאי ברור ופשוט שמזלו גרם כי נסתחפה שדהו ואין לו על המוכר שום טו"ת :

זאת לא זאת שמוס זה ניכר ונראה לכל עובר ושב שיש בורסקי נגד החצר ועל הקונה הי"ל להתנות עם המוכר בתנאי שלא יגיע שום ריח רע להחצר ובפרט שכבר פרע המעות ביד המוכר מזה זמן רב ולא התנה שום תנאי ועתה בא הקונה להוציא מידו וגדול כח המוחזק כידוע. ומה גם שמוס זה אינו תוך גוף החצר אלא מחוץ לחצר וכבר נכנס בו כמה פעמים קודם הקנייה ונכנס לחצר וידע במוס ונשתמש בחצר הא ודאי סביר וקביל שאינו יכול הקונה לטעון שלא ראהו מאחר שכל עוברים ושבים רואים אותו והקונה נכנס ובנה בניינים חדשים ואחר עבור ארבעים יום יוצא לטעון טענת מוס הא ודאי לאו כל כמיניה כאשר עיני הקורא תחזנה מישרים בדברי הרמב"ם ז"ל פ' ט"ו מה' מכירה ה' ג' וז"ל וכן המוכר לחבירו קרקע וכו' ונמצא בו מוס שלא ידע בו הלוקח מחזירו אפי' לאחר כמה שנים שזה מק"ט הוא והוא שלא ישתמש במקח אחר שידע במוס אבל אם נשתמש במקח אחר שראה המוס ה"ז מחל ואינו יכול להחזיר עכ"ל. וכתב הה"מ ז"ל דמ"ש הרמב"ם ז"ל והוא שלא ישתמש במקח וכו' נלמד מדין אשה דהמקדש את האשה ובא עליה ונמצאו בה מומין דאמרינן חזקה אין אדם שותה בכוס אא"כ בודקו וחייב בכתובתה כמבואר בפ' כ"ד מה' אישות ודין האשה ודין מקח וממכר שוים בדינים הללו כדאיתא בפ' המדיר ד' ע"א עכ"ל. והשתא כל רואה דברי הה"מ ז"ל הללו יתמה על דברי הרמב"ם ז"ל במ"ש והוא שלא ישתמש במקח אחר שידע המוס אבל אם נשתמש אחר שראה המוס ה"ז מחל וכו' וק' למה צריך שידע המוס הלא עיקר תכלית המבוקש הוא אם נשתמש במוס ומסתמא אמרי' חזקה אין אדם שותה בכוס אלא א"כ בודקו. כמו באשה וא"כ כיון שנשתמש במקח ה"ז מחל דסבר וקביל וא"כ למה נקט הרמב"ם ז"ל בלשונו הטהור והוא שלא ישתמש במקח אחר שידע המוס אבל אם נשתמש במקח אחר שראה המוס וכו' הלא די לו לומר והוא שלא ישתמש במקח אבל אם נשתמש במקח ה"ז מחל דעיקר מקור דין זה נלמד מדין אשה דקי"ל כיון שבא עליה ה"ז מחל במומין ולמה ליה להרמב"ם ז"ל למנקט אחר שראה המוס ובאמת דלדידי היא קושיא אלימתא ואחר החפוש ראיתי לה' מהריט"ץ ז"ל בסי' רכ"ה שהק' קו' זו והניחה בצ"ע וגם הרב קמ"ר ז"ל בח"א בחי' על ה' מכי' להרמב"ם ז"ל הקשה קו' הנז' ותירץ אבל אין תירוצו מחוור והלשון מגומגם וכנר' שיש דברים חסרים בלשון יעש"ב :

ולפי חומר הקושיא אמרתי דכונת הרמב"ם ז"ל שאם נשתמש אחר שראה המוס הכונה שאם נשתמש ודאי שראה המוס דחזקה אין אדם שותה בכוס וכו' ואם כנים אנחנו בכונת הרמב"ם וגם הטור ז"ל והש"ע ז"ל כולם נקטו כלשון הרמב"ם וצריך להעמיס הפי' הנז' בכולם א"כ כ"ש בנ"ד שכבר נשתמש ודאי דמחל וסבר וקביל :

ובהיותי בזה ראתה עיני להרב החבי"ב ז"ל בכנה"ג סי' רל"ב הגהט"ו אות כ"ח שכתב וז"ל אין דין זה אמור אלא כשנודע לו המוס אבל אם לא נודע לו המוס לא מהרא"נ"ח ח"א סי' מ' ועדיין איכא לספוקי בדבריו דאפי' נשתמש בעינן שנודע לו המוס אבל לא נודע לו המוס אפי' לא נשתמש אינו יכול לחזור בו ומצאתי לגדול אחד הובאה בתשו' כ"י למהר"א גאליקו ז"ל דכתב דכל דלא נשתמש אפי' ידע במוס חוזר עכ"ל יעש"ב :

ובאמת פליאה נשגבה בעיני למה הוצרך להביא עדות מרחוק למהר"א גאליקו ז"ל מאחר דהרמב"ם ז"ל בפירוש מכריז כמו שהבאתי דבריו לעיל שאחר שכתב דחוזר אפי' אחר כמה שנים כתב והוא שלא ישתמש אחר שידע המוס וכו' הרי להדיא דאפי' אחר כמה שנים אם לא נשתמש אחר שידע המוס חוזר לעולם ולדידי צ"ע :

איך שיהיה העולה מן המדובר דקונה זה שטוען טענת מוס דבריו בטלים. ובפרט אחר ראותינו תשו' למהר"י ן' מיגש ז"ל הובאה בהגהמ"ר דכתובות שכתב שאם המומין נראין לעין כל ולא נתעלמו מכל הנכנס לבית ויש לראובן עדים שנכנס שם שמעון בעת החליפין דברי שמעון שאמר שלא ידע במוס אין בהם ממש וכו' יע"ש. ועי' במשכנות הרועים ז"ל אות מם סי' ק"ה מה שהאריך בפי' התשו' הנז' דון מינה ואוקי באתרין נעשו סניגורין דהקונה איבעי ליה לעיוני ומדשתק ודאי מחל. ומה גם לפי מה שכתב מע' הרב הגדול פחד יצחק הי"ו שזה קנה בעש"ג ולא כתב שטר מכר בדיני ישראל הוכיח במעשיו שלא קנה אלא עפ"י דיניהם דוקא וא"כ אם בדיניהם אינו זוכה אין לו לבא לדון בפני ישראל כי יטעון המוכר נגדו אתה סברת וקבלת דינא דמלכותא ואין לו שום טענה על המוכר הנז' ויש הרבה להאריך אבל לפי דעתי המעט הזה יספיק להחזיק ביד מי שהוא מוחזק כי כלל גדול מסור בידינו כל שאתה מרבה ספקות וספקי ספקות אין להוציא מיד המוחזק כמ"ש הפוס' ז"ל :

זה עלתה מצודתי. לפי קוצר השגתי. ולפי רוב טרדותי. וחלישות מאור עיני. לא יכולתי לבא בארוכה. ויה"ר שלא נכשל בדבר הלכה :

הצעיר **יש"א ברכה** הי"ו ס"ט

סי' ה' ה' מסים

דמשק יע"א.

שאלה על ענין כוללות עירנו זאת דמשק יע"א שבזמן הזה עלה המס של חליפי החיל עד סך ק"ל אלף גרוש נאג מירי והשררה יר"ה תובעים זה הסך מכו' עירנו. וכולל עירנו הם מחלקים אותו ע"כ היהודים הדרים בעיר. כל אחד כפי ממונו ומזה זמן אשר לא כביר כמה אנשים מיחידי פורעי המס כאשר ראו כובד המס המוטל עליהם רצו לתקן גאבילה מחדש על הבשר על כל אוקא גרוש אחד דבזה עולה בקב'ץ הגאבילה שיעור חצי המס בשנה מו"מ לפורעם לשררה יר"ה וחצי הנשאר יחלקום עליהם כנ"ל ובאותו

העת

מעל אחד ולמעט יש סכנה בדבר לפי הריפורטו של הרופאים אשר בידו וראובן טוען דזה זמן שיש בורסקי ובודאי שידע שמעון הקונה ולמה לא נזהר להתנות קודם הקניה. ועוד לעד עתה דר ראובן המוכר בבתים וכל אנשי ביתו וגם אורחים באים אצלו ויש לו עדים רבים שמעולם לא הריחו ריח סרחון הנז' בביתו ואם היה כדבריו למה זה רצוני לסכור אותם עוד הפעם ואם יהיה כדבריו שיש ריח רע מהבורסקי הנז' אין ספק דנולד זה המום עתה בזמן מועט אחר שקנה אותה זה שתי שנים דאפשר דנתרבה עבוד העורות ונולד בבתים מום זה ונסתחפה שדהו והוא מוכן לישבע ע"ז לכן יורנו המורה מה משפטו ושכמ"ה :

תשובה ויען יצחק ויאמר . הן אמת דאם היה כדבריו של שמעון שהיה בה מום זה קודם הקניה אף שהוא חוץ לבית צריך לסלק אותו כמ"ש בתשו' מהר"י ן' מיגש ז"ל ועי' מורם ח"מ סי' רל"ב ומשכנות הרועים מערכת המם אות ק"ה עיש"ב וגם מה שהביא שם תשו' הרי"ף ג"כ. אמנם לפי דבריו של המוכר שלא היה מום זה מקודם וכו"ל נסתחפה שדהו ויש לו עדים ע"ז ואף אם אין לו עדים הוא ישבע ע"ז לית דין ולית דיין להוציא מידו ממון . ועוד יש לצרף בזה אפי' במום שהיה מקודם מחלוקת הפוס' ז"ל אם הוא דבר דאחרים יכולים לסובלו והמערער הוא דאינו יכול לסבול דיש אומרים כיון דיש אחרים יכולים לסבול אינו חייב המוכר. והכא המוכר בעצמו היה רוצה לשכרו עוד הפעם נמצא דיש תיקון לקונה לשכרה לאחרים. ואם על הטענה שיש סכנה בדבר הינו בריא היזיקא כידוע וכיון דאינו בריא היזיקא אין מוציאין מיד המוחזק ככתוב בפוסקים . וגם דדבר זה גלוי לכל העמים דיש בורסקי מזה כמה שנים ואיבעי ליה להלוקח לעיוני ולא ליסדי זוזי בכדי כמ"ש הרמב"ן והפו' ומרן סי' רל"ב דהלוקח בסתם הוא על דעת שאין בו מום אלא במום שבבתים אבל בממום שחוץ לבתים אמרינן איבעי ליה להלוקח לאתנויי כמ"ש הפוס' :

ועוד דהקונה שקנה הבתים הוא עפ"י הכושאן דוקא וכן הוא דינא דמלכותא ולא יקנה אלא עפ"י כתבם. ובדינא דמלכותא לא יוכל לחזור בו בטענת דמגיע לו ריח רע ואפי' כי לפי תוה"ק אם מגיע לו ריח רע דאינו יכול לסבול נקרא מום אפ"ל כיון דלא התנה הלוקח מקודם נקנה המקח עפ"י דינא דמלכותא אף אם מגיע לו ריח רע. ויען דהנכי חלו"ש סב"א ואור עיני אין אתי כמאז ומקדם ואי אפשר לי לבא בארוכה. לכן באתי בקצירת האומר באופן דהדין עם המוכר לפי טענותיו והנלע"ד כתבתי אם יסכימו עמי רבנן סבוראי הרה"ג עטרות זהב סבא קדישא ראש"ל כמוה"ר **רפאל מאיר פאניז'יל** נר"ו ואתו עמו הגאון המפורסם הרב **ישׂ"א ברכה** נר"ו ועל פיהם יקום דבר . נאם כו"ח פעה"ק ירושלם תובב"א בס"ת לא' רחמים ש' תרנ"ב ברב עז ושלום :

אני צעיר **רפאל יצחק ישראל** ס"ט

~~~~~~~~~

וזאת תשובתי אליו

ראיתי את השאלה ואת אשר נגזר עליה מאת כבוד הרב הגדול גאון יעקב אשר אהב כמהר יצחק ח"ת ישראל יצ"ו שזיכה את המוכר וטענת הקונה שטוען טענת מום אינה טענה וכו' והנה דאמרי הדין

דין אמת לאמיתו כמו שהעלה להלכה ולמעשה הרב הגדול הנז' וכו' הי"ו ולא היה צריך להסכמתי כי מה ידעתי ולא ידע ? ומי אנכי ? ומה אני ? להסכים על ד"ק. ואולם תלה הענין בהסכמת הרב הגדול מוה"ר ראש"ל והסכמתי וגם הרה"ג ממ"ח מוה"ר ראש"ל נ"י גם הוא בענותנותיה דמר תלה הדבר בהסכמתי . ובכן הגם שאיני כדאי אמינא לפקע"ד דאין כאן שאלה כלל יען מה ? יען אנא נפשאי שלחתי לנוה היפה ת"ו וציותי למדוד כמה אמות יש בין החצר שמכר המוכר הנז' למקום שמעבדין שם העורות והגידו לי שמדדו באמת הבנין הגדול שהוא ג' זרתות כידוע ונמצא שיש בין החצר הנמכר הנז' למקום שמעבדים העורות יותר מחמשים אמה וא"כ לא נשאר מקום להסתפק שהרי משנה שלמה שנינו במס' בתרא ד' כ"א ע"א מרחיקין את הבורסקי מן העיר חמשים אמה. וכבר כתב הרשב"א ז"ל בתשו' סי' תתק"י דאמה האמורה בכל מקום בתלמוד הוא בני זרתות וטפח יעו"ש ועי' להרב לחם שלמה ז"ל כר' קי"ג ע"ד שכתב שארבע אמות שנזכרים בתלמוד הם ג' אמות של אינדיזים וכן נוהגים למדוד בנזקי שכנים יעש"ב . ובד' קנ"ט ע"א יע"ש. באופן שהחמשים אמה שאמרו במתני' שמרחיקי' את הבורסקי הם ל"ח אמות וחצי של אינדיזים שמודדין בו עכשיו וא"כ אחר שכבר מדדו שיש בין חצר הנז' בשאלה למקום עיבוד העורות יותר מחמשים אמה נמצא שהם יותר משבעים אמה של התלמוד וא"כ הבל יפצה פיהם של הרופאים שנתנו ריפורטו על מגן כיון שאנו סומכים אמתני' הנז' דמה שצריך להרחיק הוא חמשים אמה . ואף דהכא בנ"ד כמדומה לי שמקום עיבוד העורות הוא לצד מערב של החצר ותנן במתני' אין עושין בורסקי אלא למזרחה של עיר ועי' פירש"י והרמב"ם ז"ל שפירשו הטעם ואפי' ר' עקיבא ס"ל דלמערבה אין עושין כל עיקר וא"כ הכא בנ"ד אם הוא לצד מערב של החצר הוי מום ושפיר טעין הקונה הנז' :

לזה אני אומר כמה תשובות בדבר חדא דהאם במתני' קתני לכתחלה שרוצים לעשות בורסקי ואשמועינן דלא יעשו אלא למזרחה של עיר משא"כ הכא שהבורסקי קדם להחצר ונמצא שהיה שם הבורסקי קודם בנין החצר או קודם שיקנה הקונה הנז"ל וזה לא למדנו במתני' אם כבר נמצא הבורסקי שם מה דינו ותו דאפשר דאף דהבורסקי יהיה מצד מערב החצר צריכים אנו לידע הרוח שמנשבת לחצר הנז' איזה רוח הוא דאפשר שמנשב רוח מזרחי שקורין אותו בל"ע (שמאווי) כי כן נר' לי ברור כי באותו מקום מנשב הרוח הנז'. וכאשר עיניך החוזה משרים לה' שמש צדקה ז"ל בח"מ סי' ב' שכתב תשו' להרב מר אביו ז"ל. וז"ל ועוד דקושטא לא מטי לרבות במעון ברוח מצויה שהרי החלון נתון בין מזרח למערב ורוב הרוחות המנשבות בעיר הזאת הם מצפון לדרום או מדרום לצפון והנושבים לפעמים ממזרח למערב או ממערב למזרח שאינם מצוים מיקרו וכו' יעש"ב שהאריך בראיות ברורות וגם מר בריה הרב ש"ן ז"ל האריך הרחיב כדברי הר' מר אביו ז"ל יע"ש. באופן דהכל לפי המקום והרוח המנשבת שם ואם כן צריך לידע הרוח המנשבת בחצר הנז' וכבר מילתינו אמורה שיש שבעים אמה ושירייס (שהוא שיעור עירוב לשבת כידוע) ריחוק בין החצר הנז' למקום הבורסקי ודאי שלא יבא ריח לשם כי השכל מחייב כי לפי דברי רז"ל שהעריכו בחמשים אמה ודאי כי בשבעים אמה לא יגיע ריח כלל ואף אם לפעמים יגיע איזה ריח ואינו תדיר לא הוי מום
~~~~~~~~~

ת"ח ובשאר מיני צדקות מה בכך דסו"ס הם מקילים ומעמיסים על אחרים מה שאינם חייבים לתת ובפרט יתומים ואלמנות ות"ח דלו יהא לצדקה לא מן ה' הוא זה וכו'. ואחר שנתברר חומר עשייה הגאבילה עד שאם עשאוה תבטל ואפי' לצורך צדקות ות"ח זולת היכא דהוי לצורך פד"ש. א"כ הכא בנ"ד דהסכימו ליטול גאבילה גם מהת"ח ל"ד ול"ד דאלו אפילו יחידים בעלמא מצו לבטל הסכמה זו כ"ש וק"ו הת"ח ואם נפסך לומר ע"מ אדניה הוטבעו מתקני זו הסכמה ובפרט היות עמהם רבני העיר הזאת אף כי לא מפני זה נגיח את הברור לנו עפה"ד דבנקל יל"ד למצוא איזה טעם שנראה להם לפי שעה להוסיף על הגאבילה ולכלול עמהם הת"ח. והקרוב אללי וכו' איכו השתא תטוף מלתי ע"ן הזמן אשר לוחלים את הת"ח דאי משום מס הא ודאי איסורא קא עבדי דעברי אדאורייתא וכו' ואם גאבילה זאת לפרוע רווחי החוב שחייבים כו' העיר הם כי לא להזכיר דאם במס המלך הם פטורים כ"ש בחובות החייבים בה"ע דל"ד ול"ד לחייב אותם כלל והכי"ד הכנה"ג שם דלחלק יצא דבגאבילה שעושים ברוב המקומות בכל מי שקונה למר יתן כו"ב לאוקא. ואותו הכך הולך לת"ח ולשו"ב חייב הת"ח לפרוע עמהם. ולא זו בלבד אלא כל מילי דצדקות חייב הת"ח איש לפי ערכו. וא"כ יאמרו דגם בנ"ד דהגאבילה הקנו ע"כ מי שעושה יין בפרטות אף הת"ח חייבים כיון דהוא להוצאת הלבשת ערומים תשב"ר ולחיטי דפסחא ובשאר מיני הוצאות לצדקה. וכה"ג חייבים הת"ח לפרוע הגאבילה :

מיהו אחר ההשקפה לא מן ה' הוא זה דאם בהגו עליו מכח הצדקה נמצאו עניים ועשירים במקום אחד דהעשיר לא ירבה על עגלה אחת וגם הת"ח עושה עגלה אחת ונתינת הצדקה הוא כפי מה שמשיג ידו ונמצאו שוין ועוד מכחת לה שלוקה בכפלים וכו' ולא הת"ח בלבד הוא יכול למחות אלא אפילו שאר אנשים יכו"ל אלא דמעי' כשתקנו גאבילה זו היה מעט מזער כדי שיהיו כל בה"ע זוכים בסיוע הצדקות לא כן אח"כ שהוסיף וכו' והסכמה זו היא מבוטלת וכ"ש דהם נוטלים גאבי' מת"ח ונוטלים פרס מהצבור דגם הוא צריך לאותו דבר ואפי' אם גאבי' זאת נעשה בחרם אין החרם חל וכו' כללא דמלתא דיש לבטל הסכמה זו בהחלט עם בה"ע דאי משום צדקות די בד' גרוש לכל עגלה והותר כדי שיהיה סיוע שיב"מ לצורך הצדקות ובזה אף הת"ח שאינם נוטלים פרס מהצבור צריך שיתנו. אבל הת"ח הנוטלים פרס ל"ד ול"ד לחייבם ליתן אפי' ש"פ כיון דגם הם צל"ד. היאך יתכן ליתן להם מצד אחד ולחזור לקחת מהם מצד אחר ותיובתא רמיא על בה"ע להחזיר להם מה שנטלו כבר כי גזל הוא בידם עש"ב :

אשר מעתה לפי"ד כל הרבנים ז"ל הנ"ל יוצא דאין כח ביד היחידים פורעי המס לתקן גאבילה על הבשר כלל דדב"ז הוא נגד ד"ת וגזל הוא בידם ממש ואל"ל עוד בזה :

והגם דעוד היום הם טוענים כי מחמת עול הכבד שהשתרגו עע"ן ממת"ו אין יכולת בידם לפרוע חדשים גם ישנים והם חוששים שמא יהיה נכנס בלב המלכות יר"ה שנאה ויהיה-להם איזה הפסד ח"ו עד שמחמת זה הם מוכרחים לתקן גאבילה על הבשר וכדי שיהיה צד היתר בדבר שיקחו מממון הגאבי' קצת לתשב"ר ד"מ לרביע וגם שיחזירו להת"ח ככך מה שנותנים מהגאבי' דהיינו כשיעור ג' אלפים גרוש בין כל הת"ח לשנה והנשאר יהיה נפרע להשררה יר"ה בעד המס ובזה יקל העול מעל כל פורעי המס מ"מ לפי כל האמור בד' הפוס' ז"ל הנ"ל אין בטענת היחידים יל"ו ממש כלל. וה"ה כמבואר דאפי' שתהיה תקון הגאבילה כולה ממש לת"ח ולצדקות מאחר דזה דבר חדש אשר לא היה מנהג זה בעירנו ובתקון זה הוי ר"ל ופ"ל אפי' יחיד יכול לעכב כ"א עד שיהיה ברצון הכל יחד עשיר ואביון הקטנים עה"ג. ואפי' שיהיה מנהג בעיר תקון הגאבילה לת"ח ולצדקות כמה נדחקו הפו' ז"ל לתת טעמים וסמך לתי' הגאבי' ההיא בז' בעבור שנעשית ע"ל ההיתר עין באורך בזה בס' חוקות החיים סי' ל"ה מכ"ש וק"ו בנ"ד שאין הכל מתרלים בזה ומה גם בנ"ד דמה שהיחידים רולים בתי' הגאבי' היא עיקרה לממ"ו וכדי למצא צד היתר בדבר רולים ליקח ממנה מעט מזער לת"ח דבודאי הגמור דאין מי שיורה להתיר בזה מצד גזל העניים ויתומים ואלמנות וגם מצד הת"ח אשר הם נמצאים כעת דלים ואומללים ותלו בהו עיפלי. וא"ת וא"מ ואין מחזיק בידם וממש הם בעירום ובחוסר כל ובזה הם באים להוסיף צער ע"ל ויגון על יגונם דלא מן ה' הוא זה מכ"ש שהם רולים לתקן מחדש דבר אשר לא היה לעולמים ואפי' שתהיה כולם למילי דצדקות דוקא צריכה רבה להתירה מצד העניים ויתומים ואלמנות והת"ח כמ"ש כמה מהפוס' ז"ל דאין זו צדקה כמשי"ר הרואה בס' ש"ן באורך :

ומ"ש היחידים שהם רולים להחזיר להת"ח כשיעור מ"ש בהגאבילה לשנה מלבד דזה ל"מ ול"מ וכמ"ש הרב מירא דכייא דכיון דהם צל"ד היאך יתכן ליתן להם מצד אחד ולחזור ולקחת מצד אחר ול"ד לחייבם ליתן וכנז"ל :

עוד בה דאיכא חששא גדולה דהגם דיקיימו מצות השבת גזילה באיזה זמן איזה שנים מועטים שוב אח"ך במשך הזמן יחזרו בהם מלהשיב ותהיה תעלת הגאבי' נקבעת וחזרת הגזילה נגרעת. וע"כ אלין דהוו אין דעתם נוחה בתי' הגאבי' כלל ומ"ג הגם דיחזירו להם להת"ח מהגאבי' בכל שנה ושנה נגד מה שהם נותנים וכנז"ל מה יושיענו זה לגבי גזל העניים יתוא"ל דהאיסור במ"ע איסור קבוע לדורות. ואעיקרא מה שהם אומרים שלוקחים מהגאבי' קצת לסיוע תשב"ר ובע"ז סומכים שיהיה צד היתר בדבר זה אינו חשוב מילי דצדקות יען אנן בדידן בעירנו זאת מיום הוסדה אר"ן וע"ע מלמדי התשב"ר הם לוקחים פרס מאבות הבנים ולא מהלוקחים מהכו' ובמה שלוקחים מאבות הבנים הוא מספיק כדי ללמדם תושב"כ ובשע"פ וכתיבה לה"ק אלא יען שרולים ללמדם שאר לשונות וכתב אוזר ג"כ משו"ה רולים לתקן הגאבי' ולקחת ממנה דבר מה בהו' שהוא סיוע ללימוד התשב"ר דבודאי הגמור דזה ל"נ ליאמר שיהיה זה נק' ת"ת ולתקן מחדש גאבילה על סמך זה ומאחר דכבר מנהג קדוש בעירנו שלא לקחת גאבי' וככ"ל אין בידם לסתור את המנהג ולתקן מחדש גאבי' דמאי דנהוג נהוג וכו' וכמו שהאריכו הפוס' ז"ל בזה ועיין בס' מר ואהלות ח"מ סי' ע' שהאריך בענין תקון הגאבי' על האורחים שהתיר הרב ז"ל הרבה כדי למצא טעמי היתר לבתירת המנהג לתקון גאבי' על האורחים דוקא כיעוש"ב :

ואי משום איחור פרעון המס של ממ"ו שלא יהיה להשררה יר"ה איזה שנאה ח"ו בדבר הנה דב"ז אתיה בתקנתא על ידי שישבו ג' כיתות מעריכים שיעריכו כל אחד כפי ערכו באמת בלתי שום פנייה ח"ו כלל דכל מה שנעשה איחור בפריעת המס וככ"ל הוא בטענה שאו' דמה שחילקו המס עליהם אינם הולכים כפי האמת והיושר ויש בדבר פניות הרבה מאח"כ

כבישבו

העת קמו מע' הת"ח יצ"ו כנגדם ומנעו אותם מלעשות כדבר הזה יען שיש בזה הפסד לת"ח ועניים ויתומים ואלמנות שהם פטורים מהמס והיכא גזל רבים בדבר ולא מן ה' הוא להקל מעליהם ולהעמיס על העניים ות"ח ויתומים ואלמנות שאינם בתורת חיוב המס. ודבר חדש כזה ענין תקון הגאבילה אשר לא היה מקודם כלל נהוג בעירנו אין יכולת בידם לתקן מחדש דהו"ל כמתנין על הגזל. וכבר צווחו קמאי ובתראי ע"ע תקון הגאבילה דמאחר דאיכא ר"ל ופ"ל אין הרוב יכול לכוף למיעוט ואפי' יחיד יכול לעכב ונמנעו מלעשות גאבילה והיו מחלקים המס הנ"ל ע"כ אחד לפי ממונו ויש מהיחידים שהיו פורעים כל הסך המס שהטילו עליהם בשנה. ויש מהם שהיו פורעים למחלה לשליש ולרביע עד שבמשך כמה שנים עד היום הזה נשארו אנשי כוללות עירנו חייבים סך גדול למל' יר"ה יותר מת"ר אלף גרוש מלבד הסך ק"ל אלף הקצוב בכל שנה וכאשר ראו איזה אנשים מפורעי המס גודל החובות ועול המס חדשים גם ישנים שהשתרגו עלו על הצבור חזרו עוד הפעם ונתעוררו לתקן גאבילה מחדש על הבשר כדי להקל מעליהם המשא מ"ו. וגם כעת הת"ח עמדו כנגדם למונעם מעשית הגאבילה דאין לעשות בעירנו דבר חדש כזה אשר לא היה לעולמים ואין לנו לחדש דבר מעתה. וע"ז טענו היחידים שגם הם שלי"ת יראת ד' ע"פ ואינם רוצים לעשות דבר נגד התורה ודרבנן. אך אמנם אם איתא דאיכא גזל רבים ויש איסור בדבר א"כ איך עושים גאבילה באיזה מקו' מערי ישראל והיא נהוגה ביניהם עד היום מאחר דכפי הדין יש איסור בדבר ומע' הת"ח משיבים להם דהגאבילה הנהוגה במ"א היא נהוגה ביניהם משנים קדמוניות ומסתמא אנו אומרים דמאותו זמן שהנהיגוה עשו אותה מד' כולם כאחד יחד עשיר ואביון יתומים ואלמנות ועפ"י הדין נעשית וכמו שכ"כ הרב זכו"ל אבינדור סי' ע"ו בשם הפוסקים ז"ל משא"כ בנ"ד שאינם מרוצים בה ואפי' שאם יתרצו כל היחידים פורעי המס בתקון הגאבילה. מ"מ מאחר דהת"ח ועניים ויתומים ואלמנות שאינם בתורת חיוב פרעון מס אינם מרוצים בזה לאו כ"כ של היחידים פור"ה להקן דבר חדש כזה להקל מעליהם ולהעמים על אחרים העניים וכו' בגזל רבים כזה אשר לא ניתן להשבון. ובפרט גזל עניים דכ' בס' חנ"א ע"ע בזה דאין להם לעבור על ד"ת כי ה' יריב ריבם וקבע וכו' שגזל עניים אינו בהשבון רק בנפשות יע"ש. ומ"ג דאעיקרא דדינא הגאבילה הנהוגה באיזה מקום מערי ישר' מק"ד היא היתה לת"ח ולצורך מגוה ולדקות דוקא כי אדעתא דהכי קו"ק עליהם כל היהודים הנמצאים בו בפרק. לא למ"ו ח"ו כלל דזה לא ניתן ליאמר כלל כאשר כ"ז מפורש יוצא בהני ספרי דבי רב דיש כמה חרמות וגידויים ושמתות וקללות בדבר עיין זכו"א שם שהביא מהכר"ם ח"מ סוס"י פ"ד מה שהגזים בזה מאד. וגם הסכמת מהרש"א ז"ל ומהריק"ו בנח"ש על ביטול הגאבילה על הבשר בכח אלות וכו'. והזכו"ל שם הוסיף על השמועה ביתר שאת לבטל טענות מורשי הזמן המתעלמים בתקון הגאבילה והפיל דבריהם ארצה וביטל אותה יעש"ב. גם הרב דברי מרדכי קריספין ז"ל בח"מ סי' י"א בענין עיר פ'ליבי שהיה מקודם גאבילה על הבשר זוז אחד לאוקא לצורך ת"ת דוקא ורולים לחדש עוד להוסיף על הגאבילה לצורך הולאת והטלת המס וע"ז לעקו העניים במרה והבי"ד הכר"ם ומהרמ"ז וגזר אומר בכח אלות וקללות שלא יהיו פורעים מן גאבילה מעולם זולת הקדוש לת"ת דוקא ובגם מהרש"פ ז"ל גזר בכח נח"ש וכו' לבטל הגאבילה ומהר"ן הסכים עמהם שם. וגם מהרא"פ ורבני קוש' אסרו איסר בכל עז ותעצומות לבטל הגאבילה וגם מהרש"א ומהריק"ו ז"ל גזרו בכח התו' וחו' נח"ש לבטל הגאבילה ושיתופו ע"ן ולא ישמעו לקול מורה היתר בדבר ח"ו עש"ב. גם הביא שם דברי מהרש"א הנז' הב"א וע"ז השיב הרב דברי מרדכי לק"ק רודים שהוסיפו על הגאבילה הקדומה שהיתה לצורך ת"ת דוקא והן היום עשו הסכמה לתת מתוס' זו לצדקה ואורחים וכו'. דאסור להם אפי' שהטילוה על הבוחרים בעלי ממון זולת מה שקו"ק הראשונים ע"ע לת"ת דוקא וסיים דמ"ש שכוונתם לתת לצדקה ולאורחים הן לו יהי כדבריהם שכוונתם לצדקה אינה אלא צעקה וכמ"ש מהרש"ך ח"ב סי' כ"ז דאין זה נקרא צדקה אלא צעקה גזל ועושק. סו"ד שאין בהם' הלזו טעם וריח להתירא זת"ד יעש"ב והרב מט"ש ח"ג בבו"ת מ"ד סי' ע"ז האריך להחזיק ביד בני העיר בהסכמתם ליטול מהסות' הבאים מחוץ לעיר להסתחר שם גאבילה כו"כ למתה. עכ"ז סיים וז"ל ואף דעינינו הרואות את דברי האגרת ששלחו לעיר פ'ליבי וכו' מ"מ אי מהא ל"ת חדא דזה אינו אלא על הגאבילה שהיו רולים לעשות טו"ה על בה"ע ולא איירי לגבי אורחים דלגבי בני עירם לאו כ"כ לתקן במידי דאיכא פ"ל ור"ל וכו' עש"ב שנראה בבירור מדבריו דלגבי תקון הגאבילה על בה"ע שר המס'כים לדברי האגרת הנז' דאין להם להוסיף כלל. וכ"ש דאין להם לתקן גאבילה מחדש על בני עירם. ככ"ד כלל. וע"ע במט"ש סי' רל"א הגהט"ו אות כ"ב שכ"כ בפי' ע"ע הנז' ובגם הפ"מ ז"ל כ"כ דלהסכים בדבר הרבות לקחת ממון אחרים שאינם מחויבים מן הדין הוי כמתנים על הגזל וכו' ובגם בגאבילה דכבר נתקנה מקודם לת"ת ולדקות וכבר קבלוה עליהם א"כ היכא דאינו מספיק לצדקות שתקנו הא ודאי דיש כח בידם להוסיף כמ"ש הרב עין משפט. ומיהו הדבר ברור דאין להביא ראיה מדבריו לדבעלמא היכא דרולים להוסיף בשביל סיוע המס דע"כ ל"ק הרב ז"ל אלא גבי צדקות דכה"ג אי"ל דכיון דכבר הונהגה הגאבילה לצדקות א"כ היכא שאינה מספקת רשאין להוסיף משא"כ היכא דהוי לסיוע מס"ו ל"ד ול"ד וכו' ולא זו בלבד אלא אפי' דהוי להספקת ת"ת מצינו גדול ה"ה כמהרא"ן ז"ל דאסר והבי"ד שכתבו' כ"י באורך דגם להוסיף על הגאבילה הקדומה בשביל ת"ת הוי כמתנים עה"ג וכו' דאפי' העיקרית שהיתה מקודם לפי הדין יכולים לבטלה מכ"ש שלא להוסיף עליה אלא אפילו יתברר שההכנסה אינה מספקת רק לפדיון שבוים לבד ולא לת"ת אין להוסיף עליה ואל יהא אלא ספק המע"ה ואפילו הרבים אינם יכולים לכוף המיעוט וכו' וכ"ש היכא דהוי להקל מעליהם ולהעמים על אחרים וכו' זת"ד מהרא"ן ז"ל. וסיים המט"ש שם בנ"ד דחשבו להוסיף נתכוונו להנאתם שהעניים והאביונים ואלמנות ויתומים פטורים ממס יסייעו אותם במשא מ"ו אף כי העול כבר השתרגו עע"ן ל"ד ול"ד ושום סמך מנהו לזכות אותם כו"ע עכ"ל. וחזר המט"ש שם בבו"ת סי' ל' והאריך בזה בענין כפיית הרוב למיעוט והבי"ד מהרא"ד"ב ז"ל דיכול היחיד לעכב במידי דאיכא ר"ל ופ"ל וע"כ ל"ק מהרשד"ם אלא היכא דהוי משום תקנת הצבור שנמשך היזק ממון רב לישראל מענין עליית השער. לא כן היכא דאינה תקנת הצבור אלא גאבילה שרולים לעשות ודאי דאין כח ביד הרוב לכוף למעוט ואפי' בנותנים הממון לצדקה אין להם לעשות צדקה בממון אחרים וכו' ואפי' שמתקנים אותה להספקת

ת"ת

ושלוחים לעלמם הבאים מהארץ ומחו"ל וכל כיוצא בזה אשר ע"כ אלין דהוו עלייהו המה ראו שאינם יכולים לסבול העול הכבד הזה על צוארם כי מאין יבא עוזרם ומגינם ובימים הרעים האלה כל בני העיר אזלי ומדלדלי וידל ישראל עד מאוד ואפי' הגבירים שבהם הלוואי יקומו בשלהם כי נתמעט השפע והריוח עד זיבולא בתרייתא וההוצאות רבו כמו רבו ביותר שאת מימים מקדם מכמה סיבות:

אי לזאת נמנו וגמרו כל בה"ע למגדול ועד קטון יצ"ו פורעי המס וגם שאינם מפור"ה בראותם לכל אחיהם פור"ה בעדם ובעד שאר דלת העם שאינם מפור"ה שלא נכתב שמם בפ"נ פריעת המס של חליפי החיל בהיות דאין לאל ידם לפרוע חלקם במס הנז' לא כתבו שמם בפ"נ הנז' והוטל חלקם בפרי"ה על שאר העם פור"ה כי המלכות יר"ה לא מחלה לשום אדם מישראל מפרי"ה של חלי"ה רק הם תובעים בעד כל נפשות יש' מבן יום אחד ומעלה ועד פ' שנה סך קצוב ק"ל אלף גרוש לשנה ובה"צ יצ"ו הם מחלקים אותו ע"כ מי שיכולת בידו לפרוע חלקו וחלק חבירו שאינם כתובים בפנקס המס הנז' ובראותם לשאינם פור"ה לשאר אחיהם פור"ה שהם דחוקים ולחוצים וגגושים ונתונים נתונים המה ימים מספר בעד פר"ה הנז' והנוגשים אלים דבר יו"ב הממונים על גביית מס החיל ומס התימתעאת ודרך חורא"ן ומס הווירגו ואין להם מנוח כ"א בשבת ויו"ט דוקא כי כן עמדו והסכימו מדעת כולם כאחד לעשות גאבי' על הבשר להסתייע ממנה סיוע מעט לכל ההוצאות הנז' בין לצורך מלות שמ' בין לפרעון מס החיל כי לא יכלו שאת עוד עול הכבד כזה אשר לא יכילהו שכל ורעיון בשום או' בשעו' כלל בלתי עשיית הגאבי' הנז' ומחלו זל"ז וזל"ז כל מין חשש גזל אשר יגיע מזל"ז מהגאבילה הנז' מחו' גשו"ק בפה מלא ברצונם הטוב והישר בלתי שום זכר אונס כלל ועיקר ואין מהם שום פוצה פה ומערער על עשיית הגאבי' הנז' כלל זולתי מעט' חכמי העיר יצ"ו שהם מעכבים ומערערים על עשיית הגאבילה הזאת באומרם לכל יחידי העיר יצ"ו שדבר זה אסור לעשותו ושיחושו על נפשותם ב"מ כי יש בס' הפוס' ז"ל גזירת התו' ובנח"ש ע"כ המסכים לעשות גאבילה עה"ב וכיוצא והפחידום וגיזמו עליהם בהפחדות ובאיומים וגיזו' עד מאד והיו מראים להם דברי הפוס' ז"ל המדברים קשות בעושין הגאבילה ומלבד כ"ז כתבו המה בחכמתם שאלה ארוכה מאר"ש מדה אורך שתי היריעות והעתיקו בה רוב דברים המרים המאררים הבאים בד' הפוס' ז"ל המונעים לתקן גאבי' עה"ב וכיוצא להפחיד ולאיים על יחידי עירנו יצ"ו ולהביא מורך בלבבם כדי לימנע עצמם לתקן גאבי' זאת לגמרי ולא חששו על ישוב העיר הזאת דבלתי עשיית הגאבי' לא אפשר להו ולא סגי בלא"ה בשעו' כלל ואחהו חכם רואה את הנולד ולא זו הדרך ולא זו העיר לבלתי יחושו לישוב העיר הזאת שהיתה עוב"י כלילת יופי משוש לכל הארצות והן עתה הגיעה עד עפר שאין לאל ידם עוד לשאת בעול הכבד הזה של הוצאות העיר הנצרך לענייה ולאביוניה ולחכמיה ולדייניה ולשלוחי כו' ולעצמם גם לקו' ביקו"ח ולפרוע החובות שהשתרגו עע"ן לשררה יר"ה משארית דמי חלי"ה מכמה שנים שעברו ומידי שנה בשנה תובעת המל' יר"ה מהם סך ק"ל אלף גרוש מירי מלבד התמתעאת והווירגו שעולה בין הכל יותר מחמשה אלפים לירא בכל שנה וא"א לומר ונקה בלתי עשיית הגאבילה הנז' לסיוע מעט והיה הנשאר עליהם כל אחד מחלו להיותו סך מועט

יכולים לסובלו לא כן בלתי גאבילה אין לאל ידם להושיע כלל כאשר אני מן המערכה באתי ויודע בבירור גמור שאין ביכולתם לתת לכל הוצאות וחובות הנז' משלהם בלתי שיהיה להם סיוע מן הגאבילה הנז' ולדעתי המעט הוא שאין כאן בנ"ד שום איסור ושום חשש תו' הפוס' ז"ל כו"ע. וכלל וכמו שאבאר בס"ד והוא זה דכיון דכל בה"ע מגדולם ועד קטנם כולם כאחד מסכימים בתי' הגאבי' הנז' ומחלו זל"ז וזל"ז כל מין גזל שיהיה מזל"ז וזל"ז מחי' גשו"ק מלב ונפש וכולם כאחד מסכימי"ם ומצריכי"ם לעשות הגאבילה עה"ב להסתייע ממנה להוצאות העיר ולפרעון מס חלי"ה להקל מעליהם עול הכבד הנז' ואנכי הרואה שע"י תקון הגאבילה יקל העול של מס חלי"ה הנז' על העניים והבינונים הרבה מאוד ממנה שיקל מעל מע' היחידים הגבירים יצ"ו ואדרבא היחידים הגבי' יצ"ו מלבד ממה שלא ירויחו מעשיית הגאבילה שום דבר כי מה שמוטל עליהם לפרוע בעד מס החיל הנה הוא ישאר עליהם חו"ג לפרעו מידי שנה בשנה אין נגרע מעליהם שום פ"ק כלל. עוד זאת דודאי הם מפסידים נ"כ בקניית הבשר לבתיהם דבר יום ביומו ובפרט בשבתות ויו"ט דודאי הם קונים בשר יותר מזולתם ונמצא שאינם מרויחים כלל בתי' הגאבי' עה"ב ועוד הם מפסידים משלהם ע"י הגאבי' כנז"ל וכל שאר העם הם מרויחים בתי' הגאבילה שיקל מעליהם עול תביעת מס החיל וישאר עליהם למרבה לשליש ולרביע ממה שהיה מוטל עליהם קודם תי' הגאבילה שלא יכלו שאתו ובקניית הבשר אחר תקון הגאבי' אינם מפסידים כנגד מה שמרויחים בפרעון מס החיל כי אינם קונים בשר בימות החול כלל וגם בשבתות וי"ט אינם קונים בשר כ"א דבר מועט כמעט לשליש ולרביע ממה שקונים מע' היחי' הג' יצ"ו כידוע ועל הכל כיון דכל בה"ע מחלו זל"ז איסור הגזל היוצא מן הגאבי' וכולם הסכימו לתי' הגאבי' מדעת כולם כנז"ל:

פש נבון מע' הת"ח יצ"ו שמעכבים בזה כנז"ל הנה לזה כבר נמנו וגמרו והסכימו כל בה"ע מגדו' ועד"ק לתת לת"ח מהם יצ"ו די מחסורו אשר יחסר לו בקנותו בשר אחר הגאבי' בכל שנה ושנה מלבד מה שנותנים להם מק"ד בכל מועד חילוק כל אחד כפי כבודו וחטים לכל או"א מהם די ספוקו בכל השנה ואורז בחג הפסח. וזה מלבד התי' הנז' כנהוג להם אין נגרע דבר עוד זאת נתחייבו להם ג"כ לתת להם כל שעור מה שמפסידים. בקנייתם בשר אחר הגאבי' וכמו כן לעניים ולאביונים מקבלי צדקה שלא יצטרכו שקונים בשר בשבתות וי"ט אחר הגאבי' ג"כ הם נותנים להם כל מה שמפסידים בקניית הבשר מלבד מה שנהגו לתת להם מק"ד תי' לעניים בכל מועד ואורז בחג הפסח כנז"ל. עוד נותנים להם מהכנסת הגאבי' מה שמפסידים בקניית הבשר. וא"כ איפה מעתה לא נשאר למע' הת"ח יצ"ו שום כח וטענה לעכב ע"י כל בה"ע יצ"ו שלא לעשות הגאבי' הנז' ואם יעכבו אין שומעין להם להיות כי הו"ל זה נהנה וזה אינו חסר דכופין על מ"ס. ובכה"ג דנ"ד שכל בה"ע מחלו זל"ז חשש איסור הגזל וכולם הם מסכימים לתי' הגאבי' הנז' אפי' נאמר שכל הכנסת הגאבי' תהיה למשא מ"ו היה הדין נותן דשרי להו כיון דהם רשאים בשלהם ואין פול"פ ומערער ביניהם כלל זולת מע' הת"ח יצ"ו וכשיתנו להם די מחסורם אשר יפסידו בקנייתם בשר אחר הגאבי' וכמו כן לעניים ויהוא"ל שוב אין להם עוד פ"פ לעכב על ידם כלל. וכל הפוס' ז"ל האוסרים לעשות גאבילה כולהו אזלי ומודו בכה"ג

 דנ"ד

שישבו ג' כיתות בלי שום פנייה ואח"כ יקחו השלש מה שעולה מהג' כיתות בזה יצאו ידי שמים ובריות וכל אחד יפרע מה שיעלה עליו ולא יהיה שום איחור פרעון המס בזה כמו שתקנה זו היא נהוגה בעירנו מימי קדם ומשנים קדמוניות לעשות עריכה בג' כיתות כסדר הזה להוצאות העיר ומילי דצדקות. וכזה איש על מקומו יבא בשלום:

ואם אחר עשייתם כסדר הזה המצא ימצא איזה יחידים שממאנים לפרוע כפי מה שהעריכו אותם יכופו אותם ע"י השררה יר"ה ויקחו מהם מה שהטילו עליהם בע"כ דאינהו אפסידו אנפשייהו ואין אנו אחראין להם לבטל מנהג קדום ולתקן גאבי' מחדש דבר שלא היה לעולמים ולהכניס כל כו' עירנו יע"א באיסור גזל רבים ח"ו הת"ח יתוא"ל ועניים ולעבור על גזירת נח"ש שהטילו הקדמונים בזה. וגם הא"ח ז"ל רבני דארעא דישראל בד"א וק' כ"ח רבנים כמובא כל זה בס' חוקות החיים ומ"ג דחיישינן לקלקולא כי הן בעון בלאו"ה כו"כ בחורי חמד שפרצו גדר ואכלו מאכ"א נו"ט וי"ן ואין בידנו להחזירם והי"ב וקרוב לודאי שעי"ז הגאבי' יתייקר הבשר ויתמעט יהיה פרוץ מרובה וכדי שלא יהיה נתינת יד לפושעים ח"ו אין לתקן את הגאבי' ועיין בס' חה"ת בד"פ שחשש לזה יע"ש:

באופן דלפי דעתנו אין נד היתר לדב"ז כו"ע וטענת היחידים פורעי המס לית בה מששא ועם כי דב"ז הוא פשוט לפני כל יודעי ס' יען שס' הפוס' רוא"ח ז"ל הם מלאים מזה ויותר מזה כאשר עין כל ת"מ שהאריכו ל"מ בס' ובטי'. עכ"ז להפיס דעת של היחידים שהם מתעלמים בדב"ז ורוצים ללכת עפה"ד האמו"ץ ולדעת שוה"ד להיכן נוטה הנה נא ערכנו משפט לפני כל יודעי דו"ד המאו' הגדולים היושבים ע"מ אשר להם משפט הגאולה יור"ו המורי"ם המה הגבורים להשיב שואליהם דבר עפ"י התו' שתתעלה לעד ברוב עז ושלום ושכמ"ה:

ע"כ באה שו"ת ממע' חכמי העיר יצ"ו הועתקה מגוף העיקרית של כתב ידם.

וזאת תשובתי אליהם ע"ד הנז"ל

והנה אחי' ורא"ש באתי להודיע נאמנה סדר ואופייה של מדינה זו בכו' עירנו זאת יצ"א דהנה אמת מיום הוסדה אר"ץ זו יע"א היו יחידי וגבירי ק"ק עדתינו יצ"ו מספיקין מכיסם וממומנם לכל הוצאות העיר דהיינו לשוחטים ולעניים ולמע' הת"ח ולשלוחי כולל דא"י תובב"א ולשלוחים בעצמם ולעוברי אורח הנצרכים ולשאר הוצאות העיר. הכל כאשר לכל היו עושים פנקס בכל ו' חדשים קרוב למועדים פסח וסוכות בכל מועד סך חמשים אלף והותר מכל יחידי עירנו הנערכין והמעריכין ומהם היו פורעים כל ההוצאות ופרס לדייני ורבני העיר הקצוב להם מהם הכל נפרע מפנקס העריכה הנז' כי היה השפע והריוח של יחידי עירנו בת הנותנים יצ"ו היה שפע רב במו"מ ובהלוואות ברבית לעכו"ם והיה מספיק סך פ"כ הערי' לכל הנז"ל והותר זולתי המסים והארנוניות כגון כרגא דמלכא ומס המלך המוטל אקרקפתא דגברי הי"ו פורעים כל בני העיר כל אחד משלו כפי מה שהטילו עליו הממונים ופקידי הכולל כי השררה יר"ה היא תובעת מכל כללות ישראל סך קצוב לכל שנה והיחידים מחלקים אותו ע"כ אחד מבני העיר לפי ערך כל או"א זולת מע' הת"ח והעניים לא הטילו עליהם כלום כדת ש"ת אלא שמקודם היתה השררה יר"ה תובעת מכל בה"ע יצ"ו סך מעט בשנה דהיינו סך ל' אלף גרוש דוקא והיו יכולים רוב ככל בה"ע יצ"ו לפרוע כל או"א המוטל עליו ואין פוצ"פ ומצפצף כלל יען היות הסך המוטל ע"כ או"א היה סך מועט היו יכולים לסבול העול לפרוע משלו עספ"א ולזה לא היו צריכים לתקן גאבי' על הבשר לא בעד הוצאות העיר הנז"ל ולא בעד מס המלך יר"ה הנז' כלל. אך אמנם מזה יותר משלשים שנה בזמן הרבנים מארי דאתרין הקודמים ז"ל נתמעט מעט השפע מב"ע יצ"ו ולא היה מספיק פנקס העריכה שבכל מועד כנז' לכל ההוצאות העיר הוכרחו מע' הרבנים שלפנינו ז"ל ועשו גאבי' על הבשר וממנה היו פורעים שכר השו"ב ולקופת העיר של ביקו"ח ונמשכה גאבי' זאת כמה שנים רצופים ושוב נדחקו הרבה כל בה"ע יצ"ו בקניית הבשר כי כל הקצבים מוכרי הבשר הם ישראלים מבני עירנו לא היו מספיקי' בשר לכל כו' עירנו בשופע הן מחמת דוחקם והן מחמת שיוצא להם טרפיות הרבה והם מפסידים בהם לכך היו ממעטים בשחיטת בהמות והוכרחו כל בה"ע יצ"ו לבטל הגאבילה הנז' לגמרי ולהרשות לכל השו"ב לשחוט לכל הקצבים ב"ב ושא"ב ולמכור לבה"ע יצ"ו והשו"ב יקחו שכרם מכל הקצבים מהכשרות דוקא וכן נמשך מנהג זה עד היום הזה ועד בכלל וגם מזה יותר מכ' שנה נתבטלה תקנת הג' כתות של מעריכי פנקס העריכה לגמרי שלא רצו לעשות כתות של עריכה להוסיף ולגרוע בכל ג' שנים כמו שהיו נוהגים משנים קדמוניות לעשות בכל ג' שנים ג' כתות מעריכים שוב לא רצו עוד לקיים המנהג הקדום ומטע"ז נתמעט פנקס העריכה שבכל מועד עד שבאלף צרות גובין הגבאים בכל מועד סך י"ב אלף גרוש אחר עמל וטורח ומזה לא נשאר עוד כח להספיק לביקו"ח ולאי' מע' הת"ח והעניים יצ"ו. ולכל שאר הוצאות העיר כנז"ל מפ"נ העריכה כי בעוה"ר נתמעט השפע והריוח מכל בה"ע יצ"ו גדו' וקטנים ובפרט שהפסידו כל מע' היחידים יצ"ו סך עצו"ר בניירות המלכות יר"ה כידוע:

גם כבר הודעתי נאמנה שמקודם היה המס המוטל על כל בה"ע בעד חליפי אנשי חיל היה סך ל' אלף גרוש דוקא והיו יכולים לפרוע כל אחד מהם חלק המוטל עליו כנז"ל. אך דא עקא שמזה קרוב ליו"ד שנים שגזרה המלכות יר"ה לכתוב פ"נ מכל בה"ע יצ"ו גדולים וקטנים מבן יום אחד ומעלה ועלו בקב"ץ הזכרים הם סך ג' אלפים ות"ק נפשות יש' הזכרים מלבד נשים ובנות המה עלו ג"א ת"ק ולפי מנין נפשות הזכרים עשו חשבון המל' יר"ה ותבעו מכו' עירנו עפ"י חשבון נפשות הזכרים סך ק"ל אלף גרוש צאג מירי שהמה יעלו מעות השוק יותר מסך ק"ם אלף גרוש. והיו פורעים בני העיר כל אחד מהם סך מה ממה שקצוב עליו עד שבמשך אלו היו"ד שנים נשאר עליהם חוב למלכות יר"ה מחליפי אנשי חיל יותר מת"ר אלף ון' אלף גרוש וגם נשאר עליהם חוב למלכות יר"ה מהתימתצאת אשר הטילו עליהם המלכות יר"ה בכל שנה ושנה יותר מסך ן' אלף גרוש אקרקפתא דגברי מלבד הווירגו שפורעים למלכות יר"ה על הבתים והחצרות שלהם יותר מסך ק' אלפים גרוש מבלי ספק מלבד מה שחייבים לתת בכל מועד הוצאות העיר חי' למ"ע הת"ח וחיטי דפסחא הנהוג לתת למע' הת"ח יצ"ו דמי חטים הצריך להם לכל השנה וחי' לעניים בער"ה ובער"ס והו"ר ובפסח הם נוהגים להת"ח ולעניים אורז במקום חיטי דפסחא המספיק להם לכל ימי חג הפסח והותר ושאר הוצאות לשלוחי כולל ושלוחים

הרב מר והאלות ז"ל שם. ולזה הוצרך הוא ז"ל להשען בכ"ד עפי"ד מהריק"ש ז"ל דס"ל דבעלילות כרשע כל הנמצא שם חייב לבלם יע"ש. הנה אמת דגם בכ"ד כל בני העיר הזכרים יחד עשיר ואביון כולם חייבים בדין בפרעון מס החיל שהוא אקרקפתא דגברי ואין פוטר אותם כלל אלא שיחידי העיר יצ"ו היו פורעים בעדם א"כ יכו"ל עד כה סבלנו מכאן ואילך לא נסבול עוד מחמת רבוי המס שנתרבה ע"כ בה"ע הזאת וכמדובר :

ועם שהרב מהרא"ח ז"ל הביד הרב הנז' שם כ' דמהר"ש לא איירי במנהג פשוט ומוסכם אלא במנהג בעלמא שנהגו מאליהם בלתי שום קביעות וכו' יע"ש. הנה גם בכ"ד אין כאן מנהג פשוט ומוסכם וקבוע שלא לתקן גאבי' כלל כי אם מנהג בעלמא שנהגו מאליהם שלא ליקח מעניי העיר מס החיל והיו היחידים פורעי' בעדם בשביל שהיו מוספים ומרויחים מע' היחידים וגם אין כאן מנהג קבוע לבלתי עשות גאבי' וראיה לזה שבזמן הרבנים הקו' ז"ל עשו גאבי' עה"כ לשבי' השו"ב ולבקו"ח ולא היו צריכים לעשות גאבילה גם לשאר הוצאות ולפרעון מס החיל כי היה עליהם מס החיל חלק חמישי ממה שעליהם עכשיו מזה יו"ד שנים א"כ בכה"ג יכו"ל ע"כ סבלנו וכו' וכד' מהר"ש ומרן ז"ל דקאי כוותיה וכטעמיה וכנז"ל :

ותו דכבר כתב עוד הרב הנז' ז"ל שם בתר הכי וז"ל וכבר כ' מהרי"ק ז"ל סי' כ"א וז"ל דבמנהג שהוא בשוא"ת לא אמרי' מסתמא הוקבע והסכימו עליו אלא רגילות להיות מתפשט מאליו מעט מעט עכ"ל יע"ש. וגם בכ"ד דמנהג שלא לעשות גאבי' הוא בשוא"ת ולא אמרי' ביה מסתמא הוקבע והסכימו עליו וכנז"ל ומ"ג לפי מ"ש עוד הרב הנז' ז"ל שם בתר הכי דאפי' את"ל דגם בזה אמרי' הוקבע והסכימו עליו אף שאין האמת כן מ"מ שפיר יכו"ל ע"כ סבלנו ויחסרו מנהגם הקדום והוא עפ"י מ"ש הרב פני אהרן סי' ח"י וז"ל ואפי' לפי מ"ש מהרא"ח וה"ד פ"מ וכו' ומה גם למה שטענו שנתרבו עכשיו ההטלות בכפלי כפלים דמטע"ז יכולים לבטל ההסכמה וכמ"ש מהרח"ש וכו' משום דאומדנא דמוכח דכל אותם שהסכימו לא עלו על לבם שיהרד העיר פלאים בירידה כזו כי באותו זמן היה רב טוב לבית יש' והפורעניות קלות ועתה ירדו פלאים והמכה כבד הולך וסוער וירדו לשערים באופן דאילו אסיקו אדעתיהו שתבא העיר לידי מדה זאת לא היו מוותרין ואדעתא דהכי לא הסכימו ולא הנהיגו הראשונים עכ"ל יעש"ב והראה שתפס לטע"ז טעם כעיקר יותר מכל הטעמים שהביא וגם הביא שם פסק ממהררמ"מ ז"ל שהוא ג"כ הסכים לטע"ז וכתב דיכולים לבטל המנהג וכמ"ש כ"ז הרב מר והאלות ז"ל על כ"ד יע"ש. ונד"ן דכוותה ממש דלא אסיקו אדעתייהו קמאי שתבא העיר הזאת נעמ"י לידי מדה זאת שיפסידו את ממו' בגזירות המל' יר"ה ויתמעט השפע והריוח מהם ויתרבה המס על כל בני העיר ה' פעמים ממה שהיו פורעים וישארו חייבים כך עלו"ד למל' יר"ה ואין לאל ידם לפרוע וירדו פלאים הא ודאי אי הוה אסיקו אדעתייהו הכי לא היו מוותרין ולא היו מסכימים ומנהיגים הראשונים וככל מ"ש מהרא"ח ז"ל והדברים פשוטים :

גם מטעם האחרון של' הרב מר והאלות ז"ל לאסר ולקיים הגאבילה דנ"ד על האורחים הבאים להסתחר בארץ אסור דיכולים בני אסור לתקן כזאת הגם שנהגו מימות עולם שלא ליקח מהאורחים הסוחרים בעירם כלל והוא עפי"ד הרא"ש ז"ל של' דכל שפק בתקנה ידו על התחתונה וכ"כ מרן ז"ל בתשו' אבק"ר סי' קי"ח ושכן העלה הגאון החק"ל ז"ל דמ"מ בתקנת בני העיר ומנהגם דלא אלים כ"ע מודו דיד בעל המנהג עה"ת ומ"ג שכ"כ הרב פרמ"א ח"א סי' י"א והרב מחנ"א ז"ל יע"ש. ומזה יליף מגי"ר הרב מר והאלות ז"ל שם דא"כ בכ"ד דעפ"י הדין חייבים כל הנמצאים בעיר אפי' האורחים בגאבילה ולא זכו האורחי' כ"א מתורת מנהג ובמנהג בעלמו יש פלוגתא אם יכולים לסותרו גם ספק אם יקרא זה מנהג וכו' הא ודאי יד בעל המנהג עה"ת ויכולים לתקן מחדש ולהסכים עליהם יעש"ב. ודון מינה ואו"ב דכיון דהאי דינא שלא לסתור המנהג במח' הוא שנוי גם ס' אם יקרא זה מנהג כיון דהוא בשוא"ת ומן הדין חייבים כל בה"ע עשיר ורש לפרוע מס החיל דהוא אקרקפתא דגברי ואין שום חיוב על יחידי העיר לפרוע בעד העניים שלהם כלל והמה רוצים לעשות גאבילה לפרוע חלק בנה"ע העניים המוטל עליהם חוב המס הנז' וכעת רוצים מע' הח"ח יצ"ו למוגעם מכח המנהג שנהגו שלא לתקן גאבי' הא ודאי דיד בעהמ"ג עה"ת ויכולים לתקן גאבי' מחדש ולא לייתינן להבאים להם למוגעם בטענת מנהג וככל מ"ש הרב הנז' ז"ל וכמדובר :

אשר עפ"י כל טעמי ההיתר לתקן הגאבילה הנז' ולא חיישינן למנהג הקדום שהיו נוהגים שלא ליקח גאבילה כנז"ל אלא דאמרי' דהשתא הכא מיגת ניחא לי טובא על כל רוב ערי ישראל כרכים ועיירות גדולות ומדינות אשר רבניהם ודייניהם קטנם עבה ממתניהם אשר היו מימי קדם ולא היה מנהגם בתחי' להטיל גאבי' כלל לא על בני עירם ולא על האורחים ולא על שום דבר כלל ועכ"ז בתר הכי עמדו ותיקנו גאבילה על הבשר וכיוצא כידוע לכל באי עולם ולמפורסמות אין צריך ראיה והשתא תיקשי עלייהו טובא לכאורה דהיכי עבדי הכי לסתור ולשנות מנהגם הקדום שהיו נוהגים שלא לקחת גאבי' משום דבר כלל והיאך יכלו לשנות ולסתור מנהגם הקדום הפך מ"ש גדולי הפוס' ה"ה מהרא"ם ומהרש"ך ומהרא"ח ז"ל דאין כח בבני העיר לסתור מנהגם הקדום וכו' וכמ"ש בשמם הרב פ"מ ז"ל בסי' ל"ד וע"ז עמד הרב מר והאלות ז"ל שם בכ"ד שבני אסור רצו לשנות מנהגם הקדום שלא ליקח מהאורחים דהיכי עבדי הכי וכו' כנז"ל. ולפי"ז גם אנן ניקום ונצווח ע"כ ערי ישראל שתיקנו גאבי' מתחי' וראש דהיכי עבדי הכי אפי' נאמר שהגאבי' שלהם היא היתה למילי דלדקות וכיוצא או שהיתה מדעת כולם מ"מ אכתי קשה עלייהו דכיון דהן קדם היה מנהגם שלא להטיל גאבי' היאך היו יכולים לסתור ולשנות מנהגם הקדום :

אבן עפ"י האמור נחה שקטה התמיהה עלייהו דהא ודאי דהוה להו חד מהני טעמי תרילי של' הרב מר והאלות ז"ל שם לקיים תקנת בני אסור ולהכי שינו וסתרו מנהגם הקדום ושפיר עבדי הכי גם לכתחילה ומינה לנ"ד דשפיר מצינן לשנות ולסתור מנהגם הקדום מהנהו טעמי הנז' עלמם וככל האמור ומדובר :

ובכ' זה למטוניהו דמע' הח"ח יצ"ו של' שבעירנו זאת יעא"ח המנהג הוא שלא ליקח גאבי' כלל כנז"ל אמנם האמת יורה דרכו שכבר היה ג"כ בעירנו זאת גאבי' עה"ב כמה שנים רבות בעד שכי' השו"ב ובעד ביקו"ח וכנז"ל. הרי דעכ"פ היתה נהוגה הגאבי' על הבשר ודלא כמ"ש המה בחכמתם יצ"ו דלא היה כלל דהא ודאי ליתא דהיה והיה אלא דשוב כדי להיות הק"ק יצ"ו מרווחי' למלאות בשר בשופע הסכימו לבחוץ בשר גם לקצבים שאב"פ ולמכור ליאודים יצ"ו ועי"ז היו

דנ"ד דהסכימו מדעת כולם מגדו' וע"ק ומתלו זל"ז כל מין גזל שיהיה בהגאבי'לה הנז'. דודאי ברי להו למעבד עובדא לתקן הגאבילה הזאת וכמו שכ"כ להדיא הזכול"א ז"ל סי' כ"ו בשם הפוס' ז"ל והביאו ד"ק הנז' מע' הת"ח יצ"ו בשאלה שלהם יע"ש :

ומ"ש ע"ז מע' הת"ח יצ"ו בשאלתם וז"ל מצא"כ עשיו בכ"ד שאינם מרוצים בזה וכו' מאחר דהם"ת והעניים ויתומ"ל אינם מרוצים בזה לאו כל כמיניהו בל היחידים וכו' עכ"ל. הנה כפי"ה בכל בה"ע נתרצו לתת להם ולעניים ויתומ"ל כל מה שמפסידים בקניית הבשר אחר הגאבי' כנז"ל. א"כ אין בעכובם עוד ממש ולא לייתיקן להו בעכובם כלל מדין ז"ן וזה א"ח כנז"ל :

ומה שהשיבו ע"ז מע' הת"ח יצ"ו בשאלתם דזה ל"מ ול"מ וכמ"ש הרב מירא דכייא דהם צריכים לאותו דבר היאך יתכן ליתן להם מגד אחר ולחזור להם מגד אחר וכו' עכ"ל. לדבר הזה יסלחו הצדיקים דלא דמי כ"ד למ"ש הרב מ"ד ז"ל כלל ול"ק זא"ז כלל דבאתי התם דאיירי הרב ז"ל בת"ח שנוטלים פרס מהצבור והת"ח עצמם הללו הם נותנים משלהם בגאבי' בבשר שקונים ואין נותנים הצבור לאותם הת"ח מה שמפסידים בקנותם בשר אחר הגאבי' ע"ז כ' הרב ז"ל דמה בצע לתת פרס מהצבור ולחזור לקחתו מהם ע"י הגאבי' דילא שכרם בהפסדם כיון דהם צריכים לאותו דבר. משא"כ בכ"ד דמלבד הפרס הקצוב להם מהצבור שנוטלים אותו מפ"ג הערכה בחגים ובמועדים עוד זאת הם מחזירים להם כל מה שמפסידים בבשר אחר הגאבי' דבכה"ג ודאי דגם הרב מ"ד הנז' ז"ל אזיל ומודה דברי לכתחי' וז"ב :

ומ"ש עוד מע' הת"ח יצ"ו להשיב ע"ז וז"ל עוד בה איכא חבלא גדולה וכו' דטוב במשך הזמן יחזרו בהם וכו' עכ"ל. הנה מלבד דת"ו שא"י לא יעשו עולה ולא יחזרו בהם בודאי בלתי ס' כלל עוד זאת איתיה בתקנתא שגדולי העיר יצ"ו יתנו להם שט"ח עליהם שכ"ז שהגאבי' קיימת בעירם. הם מתחייבים לתת להם סך קצוב כנגד הפסדה ע"י הגאבי' ואם לא יתנו להם בכל בו"ם הסך הנז' מלבד מה שנוטלים מהם פ"ג הערכה כנז"ל הרשות ביד מע' הת"ח יצ"ו לבטל הגאבי' הנז"ל לגמרי ויחתמו ע"ז וימסרו בידם השט"ח למשמרת ובכן בזה סרה מהם חששם הנז' ואין לה מקום לחול לגמרי ואם בכל אלה עדיין הם מעכבין על תי' הגאבי' הא ודאי יוברר הדבר שאינם חפצים בתי' הגאבי' ליטוב העיר הזאת מאיזה פנייה אחרת שיש להם ואנחנו לא נדע ואין יכו' בדין לעכב כלל מדין ז"ן וזה א"ח כנז' כנלע"ד ברור :

ומ"ש עוד מע' הת"ח יצ"ו וז"ל ומ"ג דגם דיחזירו להם להת"ח וכו' מה יועיענו זה לגבי גזל העניים וכו' עכ"ל. הנה כבר מלתא אמורה דגם לעניים ויתומ"ל יפרישו להם מהכנסת הגאבי' כדי הפסדם ולתתו להם מלבד מה שנהוג ליקח תי' במועדים זה יתנו להם בכל שנה סך קצוב כדי שיעור הפסדם כנז"ל וליכא תו חשש גזל גם לגבייהו ואינם יכולים בדין למחות ולעכב כלל כיון שז"ן וזה א"ח כנז"ל :

ומ"ש עוד מע' הת"ח יצ"ו וז"ל ואעיקרא מה שהם אומרים שלוקחים מהגאבילה קצת לסיוע למוד תשב"ר וכו' זה אינו חשיב מילי דלדקות וכו' יען מלמדי תשב"ר הם לוקחים פרס מאבות הבנים וכו' עכ"ל. הנה מלבד דאיכא כמה בני עניים שאין לאבותם יכולת לפרוע פרס בעד בניהם למלמדים. ומעפ"ז הם נותנים בניהם אצל האגגליז כידוע עוד

זאת דהמה בחכמתם יצ"ו מוכרחים להודות על האמת כי תלרוה ובתי ת"ת בכל שנה ושנה הם צריכים לתקון בנין וטיחא וכיולא ולהביא המים הנגרות ולנקות כ"כ ב"כ וכל כיולא בזה ולתקן התקרות והכותלים הרעועי' בבהם מחמת ישונם באופן שהאמת יורה דרכו דכמה הוצאות צריך להם בכל שנה. מלבד פרס המלמדים שנוטלים מאבות הבנים ויכולים לתת בעד בניהם וא"כ אכתי צריכים סיוע מהכנסת הגאבי'. דלא כמ"ש מע' הת"ח יצ"ו ועמהם הס"ר בזה :

עו"ב מע' הת"ח יצ"ו וז"ל ומאחר דכבר מנהג קדום בעירנו שלא לקחת גאבי' וכל"ל אין בידם לסתור המנהג ולתקן מחדש גאבי'. דמאי דנהוג נהוג וכו' ואין אנחנו אחראין להם לבטל מנהג הקדום ולתקן גאבילה מחדש דבר שלא היה לעולמים וכו' עכ"ל :

הנה כבר הודעתי נאמנה כדים אמי"ר דבזמן הרבנים מהרי' דאתרין שלפנינו ז"ל בעת שנדקקו להוצאות העיר המה תיקנו גאבילה עה"כ וממנה היו פורעים לבו"כ שבירותם להגלל מחשש חמיד ממון בהיותם לוקחים שכרה מהקצבים מן הכשרות ולא מן הטרפות דיש בזה איסור וכמ"ש כו"כ מן הפוס' ראשו' ואחרו' ז"ל ועד אחרן מ"ש בס' תשלומות לב א"א להרב מהר"א חזן נר"ו שהאריך והרחיב בזה בסי' י"ג וביטל המנהג הרע הזה בהיותו רב ושליט בעוב"י טראבלוס המערב יע"א יעש"ב. אשר גם אני הדל אי אייסר חילי בעהי"ת אבטל המנהג הרע הזה מפה עירנו יע"א שנהגו שבו"ב לקחת שכרם מהקצבים ב"ב ובאצ"ב מהכשרות ולא מן הטריפות הנה בעזר משדי אחר הקון הגאבילה בעירנו זאת עפ"י התנאים והחיובי' הנז' גם שכירות הנז'. שהיה נגבית מהכנסת הגאבילה דוקא וה' יעזרנו על דבר כבוד שמו אכי"ר :

באופן שגם בעירנו זאת נהגו בגאבי' הנז' אלא שהיתה לשכירות הבי"ב ולקו' בקו"ח כנז"ל עכ"פ היה פה העיר תהיה מת שהיה ולא כמדם מע' הת"ח יצ"ו דלא היה בעירנו זאת שום גאבי' כלל אפי' לצורך דבר מצוה הא ודאי ליתא וכנז"ל :

עוד החכם עיניו יחזו בתשו' הרב מר והאלות ז"ל בח"מ סי' ט' הנז' בד"ק שם כ' השואל וז"ל וזהי הנק' גאבילה כמו שעושים פה אר"ן ודמשק יע"א כדי לסייע עמהם בעבור הכנסת ת"ה וח' המורה ובעבור המסים הרבים אשר מתחדש עליהם בכל יום וכו' עכ"ל. הנראה מזה שגם בדמשק יע"א היתה גאבי' על האורחים הבאים להסחתר שם נמנ"ל שהיה עכ"פ גאבי' פה דמשק יע"א אפי'. שלא היתה על הבשר מ"מ היה גאבי' תהיה מה שהיה :

ועוד אפי' את"ל כדבריהם כן הוא שלא היה פה דמשק יע"א שום גאבי' כלל מ"מ כבר הרב מר והאלות ז"ל גופיה שם בד"ן ע"ב לאו הביא לנו משם המרדכי בשם מהר"מ והבי"ד מור"ם ז"ל סי' קס"ג שכתב דאף אם עד עכשיו שנהגו מאליהם שלא ליקח וכו' יכולים עתה למחות ולומר עד פה סבלנו מכאן ואילך לא נסבול וכבר הביא תשו' זו. מרן ז"ל בס"ה אבק"ל ב"מ דס"ל כותיה ולא כהחולקים עליו וכו' עכ"ל גם בכ"ד מלו בני עירנו יצ"ו לו' עד כה סבלנו לפרוע מס התיל גם בעד כו"כ עניי העיר ויתומים ועתה שנתרבה המס עליהם אין אנו יכולים לסבול מכאן ואילך וכסברת מהר"ם ומרן ז"ל וכנז"ל ועם דמהר"ם מיירי היכא דמדינא חייבים לשלם אף שנהגו שלא ליקח מהם כלום בזה הוא דיכולים לומר עד כה סבלנו וכו' כמבואר בד"ק וכן הבין בפשי'

הרב

לא ידם להופיע עצמם וכמה מהם ניתנו בבית הסוהר ימים גם לילות ושוב יצאו בלא כלום :

ועוד דכל מגמת המעריכים והרוב של הנערכים להקל מעליהם סך פרעון המס ולהטיל רובו ככולו על מע' היחידים והגם מועטים ובגם הם יצ"ו כבר באו בעול וקבלו עליהם לפרוע על חד עשר ממה שמוטל עליהם לפרוע כפי נימוסי המלכות יר"ה אבל יותר מזה ברור הדבר בגם הם אין להם לתת ולוותר שלהם אפי' פ"ק כלל ודי להם לעמוד בשלהם והם מתחייבים לפרעו אחר תקנת הנאבי' כנז"ל וא"כ לא הועלנו כלום בישיבת ג' כתות כלל ועד מתי נצטער וניזיל :

ותו דהאי תקנתא דישיבת ג' כתות לא מהניא להו רק לפרעון המס של המל' יר"ה של כל שנה ושנה ברם מה יושיענו זה לחוב הקדוש של שארית ישראל והחוב הקדוש מכל השנים שעברו שעולה בקב"ץ סך שלום ורב יותר מז' אלפים לירא ומאין יבא עזרם ומגינם אם לא ע"י תקנת הנאבילה הנז' שתהיה לעזר ולסיוע מעט לתלמוד תורה ולשלוחי ארץ ישראל ת"ו ומעט לפרעון חוב השם הקדוש :

באופן שאני בעניותי דעתי נוטה ומסכמת להתיר להם לתקן את הנאבילה על הבשר כי הם מוכרחים לעשותה והסברא אם לא יעשוה לא יגונה ליבוש העיר הזאת ובפרט שעפ"י כל האמור אין כאן שום חשש גזל ולא שום שאר חששות כלל עפ"י הדין כאמור והנלע"ד כתבתי לענין דינא אך לא למעשה עד אשר יסכימו עמי מע' הרבנים הגדולים גאוני ארץ שבשאר מדינות המלך יר"ה ה' עליהם יחיו . ואם יעלו דברי אלה לרצון להם אף ידי תכון עמהם להלכה ולמעשה וצ"י י"מ וימ"ן כיר"א. הלכ"ד זעירא דמן חבריא . מקום רחמי ה' כי עוזי וזמרת יה :

הצעיר **יצחק משה אבואלעפייא** ס"ט

הסכמת ידי"ן הרב המובהק ח"ק ח"ר וידאל אנג'יל הי"ו

נשאלתי על אודות הספרש אשר נפל ליחידי עי"ת דמשק יע"א בינם ובין מע' חו"ר מה"ת . שמע' היחידים יען שהשתרגו עלו על צוארם חובות מס הליפי החיל מכמה שנים אשר אין ידם משגת לגדל פרע חובותיהם רוצים לתקן נאבילה על הבשר ומע' חו"ר עירם יצ"ו מסרבים בדבר באמרם דכל דאיכא רו"ל ופס"ל אין הרוב יכולים לכוף את המועט. וסידרו פס"ד על זה באורכה והרב המופלא וכבוד ה' מלא שלשלת יוחסין ר"מ ור"מ כמהר"י אבואלעפייא יצ"ו השיב על דבריהם דרבנן וזו הלכה העלה שיכולים היחידים עיר תהלתו יע"א לתקן הנאבי' הנז' וע"ז שאול שאל הרב מהר"י אבולעפיא יצ"ו מאת מע' טע"ר ונ"א רחב"ל. מורינו הרב הגאון המפורסם כקש"ת כמהר"ר **ישו"א ברכה** נר"ו לחוות דעתו דעת עליון בענין זה כי מלין הלא תורה ולהיות כי טע"ר רחב"ל אין הפנאי מספיק שמו מרוב עבודתו עול הצבור והיחיד המוטלים עליו אשר לא יתנוהו השב רוחו ולפי רוב הענוה פנה אל האזוב וביקש ממני אחוה דעי להשיב כהלכה מה שהעלה מצודתי לפי מעוט קט שכלי ושאתי לעצמי מה אני ולא בינת אדם לי ברם לעשות רצון צדיק יצאתי ממחיצתי ללקט באומרים מפי סופרים ומפי ספרים וה' אלקים יעזר לי לבל אכשל

(בא)

בדבר הלכה וזה החלי בעזר צורי וגואלי :

תשובה הנה ענין זה מתחלק לג' ספקות הראשון אם במס המלך הקצוב על כל איש ואיש פטורים הת"ח או לא ומי הם בסוג ת"ח דפטורים מהמס. הספק השני אם יכולים הרבים לומר קי"ל או לא. הספק הג' אם יכולים הצבור לבטל מנהגם או לא :

הנה בספק הא' בענין מס המלך הקצוב על כל איש ואיש אם פטורים הת"ח או לא ידוע מאי דאיפליגו רבוותא הביאם הטור ח"מ סי' קס"ג דלדעת הרמב"ן והר"ח והר"ן חייבים הת"ח לפרוע מס המלך המוטל עליהם ולדעת הרמב"ם והרא"ש והטור שהביא דברי הרא"ש והרמב"ם בטור יו"ד סי' רמ"ג בסתמא הת"ח פטורים וג"ד המס הנז' מהליפי החיל פירושו הוא כי לפי מנין וסכום נפשות הזכרים הנמצאים בכל עיר ועיר שואל המלך כו"כ אנשים אשר הגיעו לפקודת החיל סך מה על כל אחד ואחד ואין הפרש בין אם יהיה עני או עשיר או ת"ח הסכום העולה מטיל אותו אקרקפתא דגברי והצבור מהמלאים על העניים והת"ח פורעים כל המס למלך וזהו מס חליפי החיל וא"כ כיון שהצבור פורעים המס למלך ואינו גובה המלך מכל אחד ואחד היה נראה לכאורה דאף לדעת הרמב"ן וסייעתיה הת"ח פטורים. אמנם ראיתי למהרשד"ם ז"ל סי' בס"א דקנ"ג ע"ג שכתב וז"ל מ"מ נראה ברור לדעת ר"ח וסייעתיה אף שסכום האנשים כולם ידועי' למלך ואינו רוצה לטרוח לגבות מכל אחד קאמרי רבוותא דאין הת"ח פטורים יעו"ש ועי' לגר' מ"מ דל"א ע"ד שהביא דברי מהרשד"ם ז"ל הנז"ל בלתי שום חולק וכ"כ בדל"ז ע"ד ד"ה ולענין הלכה וכו' וז"ל ומיהו בזמנינו זה אשר אנחנו במלכי חסד שאין מדקדקין כ"כ וכו' פטורים הת"ח יע"ש :

וממילא יובן במ"ש בדל"ח ע"ב ד"ה מצאתי משם ס' החסידים וכו' מדבר על זמנו שלא היה מדקדק המלך למנות כל נפשות הזכרים הנמצאי' תחת ממשלתו דהמדקדק בדבריו יראה ויבין כי הרב ס' החסידים ה' מטעם שהם פטורים מן הדין ור"ל איכא דכ"ע שאף הרמב"ן וסייעתי' יודו שפטורים והוא בחלוקה זאת באין הנפשות ידועים למלך וראיה לזאת שהרב ס' החסידים בעצמו בסי' תתרי"ג כ' דדוקא אותם שלומדים יום ולילה ואין להם ענין אחר אבל אם לומד ועוסק בד"א הרי הוא כאחרים ויסייע לכל העולים שמטילים הקהל יע"ש ואף שדעת הפוס' חלוקים בדין זה כאשר יבא לקמן מ"מ הרב ז"ל חושש לצאת לס' כל הפוטרים את הת"ח :

באופן שבזמננו זה שעפ"י הנפשות הידועים למלך יר"ה מטיל מס חליפי החיל על הצבור תלוי' בפלו' דרבוותא הנז' אם הת"ח פטו' או"ל וכן ראיתי להתשב"ץ ח"א סי' קמ"ג שכ' וז"ל לא פטר אותם הוא' אלא בשהמלך שואל שהם לבד הקצוב מהצבור וכו' ואם הם תובעים מן הצבור כפי מנין גולגולותיהם אף בזה הצבור חייבים כמ"ש הרמב"ם אבל אם גובה המלך או שלוחו מכל או"א אזי אין הצבור חייבים לפרוע בשביל החכמים יע"ש וגר' שבוע ממ"ש בחלוקה האמצעית כמ"ש הרמב"ם מכלל שהבין בדעת הני רבוותא דמאי דפליגי הוא בחלוקה זאת דהמלך שואל מהצבור מס לפי מנין גולגולותיהם וכן מתבאר מדברי המע"ם בתשו' סי' כ"ז שהבין בד' התשב"ץ שס"ל כמהרשד"ם ז"ל וכן הוא ד' מהרימ"ע ז"ל בתשו' סי' כ"ע שכ' וז"ל לא נחלקו הני רבוותא אלא בכסף הקצוב לפי חש' הגברים ונגשי של מלך גובה מהרבים מאחד

בזה

היו הבו"כ מוטלים שכרם מהקצבים ב"ב והאב"ב מן הכשרות לישראל ולזה בטולי בטלה להגאבי' הנז' שהמה ראו שאין לה צורך וזה ברור מאד :

ותו דהרי כ' מרן החביב ז"ל בכנה"ג ח"מ סי' קנ"ו בהגב"י וז"ל ואי משום טעם מנהג שבא ג"כ בספרים רואה אני שעכשיו המנהג בהיפך שבכל מקום ומקום מדינה ומדינה של חכמים וס"ם בקושטא ובשאלוניקי המנהג לתקן גאבי' ומדברי מהרח"ם ומהרמ"א מוכח בהדיא דכל שנהגו כך יכולי' לתקן עכ"ל גם הרב פ"מ ז"ל בח"ב סי' קי"א כתב כן דעכשיו המנהג להיפך דבזמן מהרא"ם ומהראנ"ח ז"ל היה מנהג קדוש שלא ליקח מהאורחים כלום כי עדיין לא היו תקוני הגאבי' אבל מזמננו ואילך שנתפשטו תקוני הגאבי' בכל עיר ובכל פלך ופלך ובפרט בעיירות הגדולות שמהם תצא תורה כמו קושטא ואינדירני ושאלוניקי שתיקנו הגאבי' א"כ כבר הונהג בכל גלילות ישראל על ככה וחזר הדין שבעניני המסים המנהג הוא העיקר א"כ הודה ליה טעמא דר"ז ומאי העיר הזאת לתקן גאבי' בכל שאר העיירות ולמה הנגרע וגם מהרא"ם מודה בזה עכ"ל :

ושוב בא חכם הרב כר"ם ז"ל בסי' פ"ד והייתי בידיה מ"ש הכנה"ג והרב פ"מ ז"ל הנז"ל וכ' ע"ד דטעמייהו הוי משום דנשתנה המנהג מזמן ג' הרועים וכו' לזמנם וכו' ואני ההדיוט ואף אני אדון כן ואומר דהן אמת דבזמן ג' המאורות הגדולים הנז' כך נהגו אמנם זה מ' שנה ויותר דנשתנה המנהג ועמדו ישראל גדולי הדור וביטלוה וחזרו למנהגם הא' כמו זמן מהרש"ך וחביריו שלא תהיה ולא תקום שום גאבי' על האורחים כלל והא קמן קושטא ואינדרני ושאלוניקי אכתי אינם נוהגים ליקח גאבי' וכו' עכ"ל יע"ש למדנו מזה דגם הגאבי' על האורחים שלא היתה בזמן ג' הרועים מהרש"ך ומהרא"ם ומהראנ"ח ז"ל והיה מנהגם שלא ליקח מהם כלום מ"מ בזמן הכנה"ג והפ"מ ז"ל שינו וסתרו מנהגם והסכימו ליקח מהאורחים ג"כ ושוב בזמן הכר"ם ז"ל בטולי בטלוה לאותה גאבילה שעל האורחי' לגמרי וא"כ גם בגאבי' עה"ב בעת הצריך להם הם מתקני' גאבי' ובעת שרואים שאינם צריכים לה הם מבטלים אותה כמו שכן היה באמת ובעת שהם צריכים לה יכולים לתקנה מחדש כמו שעשו מעשה בזמן הכנה"ג והפ"מ ז"ל וכנז"ל וכל מ"ש הכר"ם ז"ל דבזמננו נתבטלה הגאבילה אינו אלא על הגאבי' שעל האורחים דוקא דאלו הגאבי' שעל הבשר הא קא חזינן עד השתא דבכל ערי ישראל הנז' איכא ביניהו גאבי' על הבשר כידוע וכמו כן בעוב"י תוגם ובעוב"י אזמיר יע"א יש להם גאבילה על הבשר כידוע :

ועם דהרב מר והאלות ז"ל בס' הבי"ד הכנה"ג והפ"מ ז"ל הנז' ואותיב עלייהו טובא כיעוש"ב. מ"מ הא מני"ר גופיה בס בתמיהותיו ע"ד הרבנים ז"ל הנז' כ' וז"ל ואם גם בהיתרא נשתנה המנהג והיו לוקחים מהאורחה הבא ונהוג כן כמה שנים הא ודאי דאפי' בלא תיקון והסכמה יכולים ליקח וכו' כ"ש שיכולים לתקן ולהסכים בעיר הזאת שיקחו גאבי' מן האורחה מאחר שבלאו"ה כן נהגו עכ"ל עש"ב שהעלה הוא ז"ל כנ"ד דכפי מ"ש הרב כרם שלמה ז"ל והרבנים ז"ל הנז' דאם ידוע בבירור שאין נוהגים ליקח והוא מנהג קדוש כהסיא דמהרא"ם ומהרש"ך ומהראנ"ח ז"ל אין יכולים לסתור המנהג הקדוש וכו' ושוב מצא להם תרופה לבני אבור עפ"י שאר הטעמים הנז"ל וסיים עלה וז"ל מכלל ופרט כל הדברים הנאמרים הסכמה הלזו שרו"ק ועולה לפו"ד ואף שהמנהג אינו כן יכולים לסותרו ולחדש דבר מעתה אפי' לכתחי' עכ"ל יע"ש :

הרי דאפילו ידוע בבירור שאין נוהגים ליקח והוא מנהג קדוש עכ"ז התיר לכתחילה לשנות המנהג ולהסכים ליקח כנז"ל כ"ש בנ"ד דעכ"פ הן קדם נהגו ליקח גאבילה על הבשר כמו שכן נוהגים ברוב ככל המקומות כנז"ל הגם דבתר הכי ביטלוה מחמת שראו שהיה שלא לצורך מ"מ עתה שהשעה צריכה לכך יכולי' לשנות המנהג דביני ביני ולחזור ולתקן הגאבי' על הבשר מכל הנהו טעמי תרילי שכתבם הרב מר והאלות גופיה לנ"ד ודון מינייהו ואוקי באתרין ממש ובכל האמור ומדובר :

המורם מכל האמור דבכה"ג דנ"ד ליכא תו למיחש לא משום לאו דגזל רבים או יחיד ולא משום חשש שינוי וסתירת מנהג הקדוש כלל ועיקר ובכלל ואין ביד מע' הת"ח יצ"ו והעניים לדבר דבר או חוי דבר על תקנת הגאבי' שרוצים כל הציבור לעשותה על הבשר אם כה יעשו לתת להם שיעור הפסדם בקנייתם בשר הגאבילה וכל פרס הציבור שנותנים להם כן קדם ועד עתה כן ימשך להם תמיד אין נגרע מהם דבר כלל ובהכי לדעתי המעט הוא דמצו שפיר לפו"ד לתקן הגאבי' על הבשר ליסוב העיר הזאת וככל האמור ומדובר :

פש גבן מ"ש מע' הת"ח יצ"ו בשאלה שלהם בסוד"ק וז"ל ומה גם דחיישינן לקלקולא כי הן כעון בלאו"ה כמה וכמה בחורי חמר שפרצו גדר וכו' וקרוב לודאי שע"י תקנת הגאבי' שיהיה פרוץ מרובה וכדי שלא יהיה נתינת יד לפושעים אין לתקן את הגאבי' ועיין בס' הח"ח בד"פ בתשו' רבני טבריא שהשיבו וחשו לזה וכו' עכ"ל :

וגם לזאת הנה דאמרי דלא מן ה' הוא זה לימנע מלתקן את הגאבי' ולהניח את כל הק"ק יצ"ו במצור ובמצוק מרבוי הוצאות העיר ומדוחק של המל' יר"ה אשר לוחצים אותם לפרוע חוב הקדוש שהוא סך עצו"ר וגם משיחיל שעליה' בכל שנה ושנה שגם הוא סך ועצום מאד אשר אני מעי' עליה' וכל באי שער עירנו הם ג"כ יעידון יגידון שאין ביכולת ק"ק עדתינו יצ"ו לגדל פרצ אפי' לבלים ולרביע ומכ"ז נניח אותם בצער הגבוה בעבור איזה כסילים החטאים בנפשותם שלא יאכלו בשר נבלות וטרפות והרי המה בחכמתם יצ"ו מודים דרבנן דבלאו"ה פרצו גדר תחי' וכו' ושארית ישראל אשר כולם קדושים לא נחשדו על כך ח"ו דבשביל זו אחד יתר על מחיר הבשר יאכלו ח"ו נבלות וטרפות הא ודאי לא ניתן ליאמר כלל והגם דרבני עה"ק טבריא ת"ו חששו לזה הרי לפנינו כמה וכמה רבנים ז"ל שלא חששו ע"ז מצד זה כלל. והו הרי לפנינו דכמה ערי ישראל הנז"ל תיקנו גאבי' על הבשר ולא חששו לצד זה כלל. והדין עמהם שלא לחוש ע"ז כלל כי השוטים והרשעים שיקלקלו הם עתידים ליתן את הדין ועולם כמנהגו נוהג כמשרז"ל ולא בעבורם נמנעים הק"ק לבלתי עשות הגאבי' ליסוב העיר הזאת והדברי' פשוטים :

ומ"ש עוד לעיל מזה מע' הת"ח יצ"ו וז"ל ואי משום איסור פדיון המס של מצה מ"ו ושלא יהיה לברכה יר"ה איזה שנאה ח"ו דבר זה איתיה בתקנתא ע"י שיסבו ג' כתות מעריכים וכו' עכ"ל :

אני תמה עלייהו טובא דאטו לא זכרו שרים כי מזה כ' וג' שנים עשו הק"ק כן וישבו ג' כתות מעריכים וכל כת וכת בשבכ"ל ח' לבדה והעריכו לכל הק"ק כפי דעתם והם אמרו שהעריכום בלתי שום פנייה כלל ועכ"ז לא הועילו חכמים בתיקונם כלל ולא רצו רוב הק"ק לפרוע כפי"ד המעריכים מחמת שאין

נפשט לו ממאי דאלא שהיו וכו':

וראיתי למהרי"ל ג"כ שכתב שם וז"ל וכד מעייני שפיר יש מקום לחלוק מהא דכ' בתה"ד דכל דאיכא הכרעה לרבים עם היחיד על ענין מס דהצבור הם מוחזקים וכו'. ואיברא דיש מקום לומר דשאני התם גבי יחיד דשוא הדיוט אבל אם היחיד ת"ח היה נראה לומר דפטור יעו"ש מדכתב היה נראה לומר מכלל דמספקא ליה על ענין זה והרואה יראה בסוף תשובתו דהשואל היה בחפזון ולא היה לו הפנאי להעמיק בדבר ולפיכך הניח הדבר בספק וזהו שקשה על הרב מהר"ם הלוי ז"ל באמר שהביא פלוגתא הנז' ודברי הרב הגדול מהריב"ל ז"ל ומהרשד"ם ז"ל כתב בסו"ד א"כ זכינו לדין מרבותינו ראשונים ואחרונים שאין ת"ח חייב יעו"ש שדבריו תמוהים וכמו כן קשה על הרב משפט צדק ז"ל ח"ב סי' ל"ג יעו"ש דאחז החבל בב' ראשים דלענין מלכות תוגרמא לקח ס' מהרשד"ם ולענין פלוגתא הנז' אם הרבים מוחזקים נגד הת"ח הניח דעת מהרשד"ם:

איך שיהיה אעיקרא כבר הוכחנו בדברי הר' חס"ד והרב מ"מ דבפלוגתא דרבוותא הוי טענה ודאית והרבים יכולים לומר קי"ל כהרמב"ם וסי' ואף דמרן ז"ל פסק כס' הרמב"ם וכו' מ"מ כבר כתב הרב מהרימ"ט ז"ל דבזמנו נהגו ליקח מס מת"ח וא"כ ודאי דלא שבקינן ודאן כל דבריהם מפני ספקו של מהריב"ל ז"ל ועוד דזה המס חליפי החיל הוי לפדות את השבים הנוגעים מישראל בכל עיר ועיר להרת בחיל וכגון דא הוה ליה מצות פדיון שבוים דכל ישראל חייבים בה וכמ"ש מס' כת"א יצ"ו משם מהר"א נחום הביאו הרב מטה שמעון לענין תקון הגאבילה דלא נתקנה כי אם למצות פדיון שבויים דכולם חייבים בה:

כי מן האמור נוראות נפלאתי על הרב כנה"ג ח"מ סי' ד' הגה"י אות ל"א ובסי' קס"ג הגה"י אות קצ"ב שכ' וז"ל לא נאמר דין זה אלא בהדיוט המתדיין עם רבים אבל בת"ח עם רבים לא הוו הקהל מוחזקים תה"ד סי' שמ"א מהריב"ל משפט צדק ח"ג ס"ז בעל המפה מורי הרב בתשו' סי' כ"ט אבל הרשד"ם ח"מ סי' שס"א כתב דהוו הקהל מוחזקים והר"ש הלוי הסכים לדברי התה"ד ע"כ והוא תימא רבתי על עוצם עיונו ובקיאותו איך כתב דמהרשד"ם נשאר יחיד בדורו בס' זו דלפי מה שבארנו כולם מודים כס' מהרשד"ם זולת מהריב"ל דמספקא ליה כמ"ש ול"ע. וכעין זה ראיתי להר' החק"ל ח"מ סי' קי"ב דקס"ו ע"א ד"ה ואולם דהק' להר' הכנה"ג מענין זה והוא ממ"ש הר' הכנה"ג משם הרב מ"מ דהאידנא שאין מחלקין בין תנא מנך ובריש לשאר מסים דאין הרבי' מוחזקים וכ' הר' כנה"ג דכן כ' הר' מהריב"ל וגם שאר פוסקים והר' כנה"ג כ' עליו דראה במהרח"ש ח"א דדחה כל ראיותיו והרבה מדברי כולם יש ללמוד דאף בזמנינו זה הרבים מוחזקים דלא נמצא הי' זה בשאר פוס' יע"ש וכן ראיתי להר' כנה"ג עצמו בסי' קס"ג הגה"י או' רל"ע שהביא דברי מהרח"ש הלז בסתר כל ראיותיו וכתב הוא בעצמו שם וז"ל והנה אמת שכן ד' הרבני' בבירור כמ"ש מהרח"ש ז"ל וכולם סוברים כן מ"מ כבר הורה זקן הר' מ"מ יע"ש. איך שיהיה בסוף דבריו כ' הר' החק"ל כי מי יעלוז כח גומר נגד רבים דלא חשיבי מוחזקים כמ"ש הרח"ש והר' פ"מ דגדול כח הרבים:

איברא דראיתי להר' החק"ל סי' ע' דהלך על הר' מ"ז דפ' דלא כהר' מ"מ דס"ל דבזמנינו זה שאין מחלקין הממון וכו' והאריך הרחיב בדבר הזה כדרכו הטוב ואסף וקבץ דברי הפוס' האחרונים המדברים בענין הזה וכ' דמידי פלוגתא לא נפקא ואסוף דבר העלה דהדבר תלוי במנהג ומנהג אזמיר הוא דהרבים מוחזקים יע"ש מ"מ הרואה יראה במה דאנן קיימין במס חליפי החיל דוקא מודה הר' מהרח"ף ז"ל דהרבים מוחזקים דכל דבריהם דרבני האחרונים בשיטת הוא על מאי דהדיא לן הר' מ"מ דבזמן הזה דאין מחלקין קיימי:

ומעתה אלכה נא אל הספק הנ' כיון דעד עכשיו כמה שנים לא נהגו ליקח מס חליפי החיל מהת"ח א"כ אינם יכולים הצבור לבטל מנהגם וכמ"ש הר' מהרח"ף ז"ל בסי' ו' דהגם דקי"ל לצבור דמן הדין פטורים עכ"ז הטיבו בחסדם לפרוע בעדם וכו' וא"כ אין בידם לשנות המנהג יע"ש מד' ל"ז עד ד' ל"ח עכ"ז אמינא דלא אמרו הרב ז"ל בנדון שלנו דמלבד מה שהאריך ע"ז הרב המופלא וכבוד ש' מלא הר' פחד יצחק ברוחב מבינתו בענין תקון הגאבי' שהדבר יכולים הצבור לשנות מנהגם ובתוך דבריו הביא דברי הרב פני אהרן סי' ח"י שכתב וז"ל משום דאומדנא דמוכח דכל אותם שהסכימו לא עלה על לבם כאף שמטילים הטלות כפלי כפלים לא יספיקו ואדעתא דהכי לא הסכימו ולא הנהיגו הראשונים ומינה למד הרב בספ' פחד יצחק סי"ז לעי"ת דמשק שכן כשהון ירדו פלאים והרבה המס על כל בני העיר ה' פעמים על מה שהיו פורעים הא ודאי דאדעתא דהכי לא הנהיגו וכו' יע"ש:

גם אני אביא מן החדש מה שראיתי להר' ידיו של משה סי' מ"ח בנדונו שנשאל אם יכולים לשנות הנחת העריכה שהוקבע המנהג להעריך עד סך כך. כתב וז"ל אמנם נראה דשפיר יכולים לשנותה וזה תלוי לפי האומדנא והביא ראיה מדברי הר' מהר"ם אלשיך ז"ל סי' נ"ז שיכולים לשנות לפי ראות הרבנים יע"ש:

דון מינה ואוקי באתרין דאפי' שנהגו מימי קדם שלא ליקח מס הנז' מהת"ח הוא לפי שהיו יכולים היחידים להספיק ע"פ עריכתם די מחסורם אבל אם היו היחידים יודעים שאפי' אם יתנו יותר מחיובם לא יספיקו לפרוע המס הנז' ע"ד כן לא נהגו. ועוד דכל זה דאינם יכולים לבטל מנהגם הוא כשבאים להקל מעליהם ולהטעים על אחרים דזה נקרא רו"ל ופס"ל. אבל כשהיחידים נותנים יותר מחיובם הראשון ואינו מספיק מאן ספין ומאן רקיע לומר דיוסיפו על חיוב היחידים דאדרבא זהו מנהג אדם להטעים עליהם וכעין זה כ' הרב החק"ל בד' קצ"ד ע"ג וע"ד וז"ל ושר מן דין איני רואה מקום לדון דלא ליהוו הרבים חשיבי מוחזקים וכו' דמאי חזית להוציא ממון מזה ולא מזה דלכל צד שבאנו לחייב הרי אנו מוציאים ממון מחזקתו יע"ש ס"ס בנ"ד להטעים ולהוסיף על היחידים יותר מחיובם הרי אנו נוהגים מנהג חדש ובודאי דיכולים לבטל מנהגם וא"כ יותר טוב דיתקנו גאבילה הנז' ולא יקחו מהם מס גולגולתם בבת אחת ובבזיון ח"ו כיון דיכולים לומר להשר המושל על העיר דיקחו מהם מס הנז' וכמ"ש מהר"י קולון הביאו מהרשד"ם ז"ל בסי' ע"ז וכמה ראשונים בתשובותיהם יעויין בדבריהם. וכ"ש וק"ו בנדון שלפנינו דעדיין הטיבו חסדם היחידים השי"ת להשלים לת"ח והעניים בכל שבוע ושבוע מה שיתנו יותר מדמי השבר דלא נשאר להת"ח שום הרעומת על היחידים כו"ע דזה נהנה וזה אינו חסר וכמו שהאריך הרב הפוסק פחד יצחק נר"ו ברוחב בינתו בהדעת מחייב שבלעדי זאת אין קיום והעמדה להעיר המהוללה עוב"י דמשק יע"א. כ"ז כתבתי להלכה. אך למעשה הא איכא מר עוקבא מרן מלכא

הרב

בזה הרמב"ן וסי' ס"ל שחייבים הת"ח לפרוע והרמב"ם ור"י ס"ל שפטו' הת"ח וכן הוא ד' הרב מהריב"ל ז"ל בח"ג סי' מ"ז בכ' וז"ל ולכאורה היה נר' דמלו רבנן לתפטר נפשייהו לומר קי"ל כהרמ"ה והרא"ש דס"ל דאף בדבר הקצוב ע"כ או"א חייבים הקהל לפרוע בעדם יע"ש :

וכן נר' דעת מרן ב"י ז"ל הם בסי' קס"ג שכ' וז"ל ולכאורה אפ"ל שאין הוכחה בדברי ר"י ולא בדברי הרמב"ם ז"ל לומר שהם סוברים דלא כהרמב"ן דמ"ש ר"י והרמב"ם ה"ד כשהמלך נוטל מהקהל כו"כ כפר כסף גולגלתא והם מחלקים ביניהם אבל כשהמלך גובה מכל אחד אפשר שהת"ח חייבים עכ"ל והקשה עליו מהר"ש הלוי ז"ל בתשו' סי' כ"ד דמה הוכחה יותר במ"ש ואין מחייבין וכו' בין מס קצוב וכו' ובין מס קצוב ע"כ או"א הכי"ד הרב כנה"ג ז"ל בסי' הנז' הגב"י או' קת"א וכ' עליו דכונת הב"י דגוכל לפרש בדבריהם דאין הכונה שגובין מכל או"א אלא שאותה קצבה שצופין ע"כ או"א גובין אותו מהקהל יע"ש. וכן כ' המע"ש ז"ל בתשו' סי' כ"ז דכ"א בדעת מרן ז"ל ולא זכר מר הכבר קדמוכו הכנה"ג. המורם מכל האמור עלה בידינו דלדעת כל הפוס' שמפו' וגם דעת מרן הק' בכללם הוא דמחלוקת הראבונים הנז"ל הם בחלוקה זאת דהגברים ידועים למלך ומטיל מס על הצבור לגבות וכו'. דון מינה לנ"ד שכל הצבור חייבים במס חליפי החיל בין עשיר בין עני ות"ח דלפי הנפשות הוא הערכת חליפי החיל דתלוי בפלוגתא הנז"ל אם הת"ח וכ"ש העניים הם חייבים או"ל :

ועוד דכל הרבנים הנז"ל שפטרו את הת"ח מהמס ה"ה הרא"ש בתשו' כלל ע"ו הה"ד סי' שמ"א שמ"ב מהריב"ל. מהרימ"ע. מהרשד"ם. מהר"ש הלוי והר' משפט לדק והר' משא מלך והר' מטיל שאול. וגם כמה מרבני האחרונים אשר אסף וקיבץ אותם הר' חקקי לב ז"ל ח"ב סי' ז' יע"ש הוא דוקא בת"ח שתו' קבע ומלאכתן עראי ולא יבצר דיש כמה ת"ח מהם שאין תורתם קבע וכ"ש דדעת הרשב"ן ומהרד"ך ז"ל דבעינן דוקא מורה הוראה או ראוי להוראה אבל בציר מהכי הגם שהוא נקרא ת"ח אינו פטור ממס ואעפ"י שרובא דרבוותא פליגי עלייהו וכמ"ש הר' חקקי לב הם יעו"ש מ"מ בהלטרפות הני חלא השיקי יכולים לומר הצבור קי"ל :

ומעתה אלכה נא אל הם' הנ' אם יכולים הרבים לומר קי"ל כהרמב"ן וסיע' דחייבים הת"ח במס זה או"ל :

והנה ראיתי להרב חה"ד בסי' שמ"א שכתב בהדיא שאם הפול מחלוקת וספק בין ת"ח יחיד שתורתו אומנותו ובין הקהל אפי' בענייני מסים לא אמרי' רבים מוחזקים לא מטעם מנהג ולא מדין חו' יע"ש דכ' דמאי טעמא מהווינן לקהל מוחזקים משום דמהדרקייהו מנת וכו' ומהדרקייהו דרבנן לא מנת כדדריש בב"ם דרבנן ל"ל נטירותא וכו' :

וראיתי להר' מהר"ש הלוי ז"ל דהקשה להר' חה"ד דמה יענה לדברי הרמב"ן ור"א דס"ל דאם המלך שואל לפי מנין הגברים דחייבים הת"ח הא לפי"ד מהדרקייהו מנת וכו' ולדעתי לק"מ דאדחקשי ליה להה"ד ה"ל להרמב"ן וסי' מהש"ם דכל כהו דהחה"ד הוא מדרשת הש"ם דלפי מה שביארנו ל"ק לא להחה"ד מה' הרמב"ן ולא להרמב"ן מהש"ם דהש"ם לא קאי אלא בחלוקה הראשונה דכתב החשב"ן ז"ל דהמלך מטיל מס על הצבור בכללות ואין הכום הנפשות ידועים למלך דהכא ודאי גם הרמב"ן ס"ל דהת"ח פטורים

והחה"ד קאי בחלוקה הזאת מדמייתי ראיה מהש"ם אבל בחלוקה האמצעית דאיפליגו בה רבוותא ודאי דלד' הר' חה"ד הצבור המוחזקים יכולים לומר קי"ל כהרמב"ן וסי' כיון דלדעתייהו מהדרקא דידהו מנת בגזא דמלכא ואל תשיבני ממ"ש הרב חה"ד בעצמו בסי' שמ"ב וז"ל דהטעם דאין נותנין מס מן הרבית וכו' דלא חשיב ממון ודאי אלא ס' אתי וס' לא אתי ואין סברא ביוציא הודאי מן הס' וכ"כ בדקע"ו ע"ב וז"ל משמע לכאורה דהוב שהוא בעוה במקלא ובמקלא ס' אינו חייב לתת ממנו מס יע"ש דמתבאר מדבריו אלו דבדבר הס' אין כח לצבור להוציא מיד היחיד אף שהוא הדיוט כ"ש בת"ח :

אבל כד מעיינינן שפיר אי מהא ל"א דלנ"ד נדון בלנו דהויא ס' בפלוגתא דרבוותא לס' הנופל בממון או אהי או לא אתי כמו שיר' המעיין בדברי החה"ד בעצמו דקע"ו רע"ג וגם בסי' שמ"א קאי החה"ד בס' הנופל במנהג לא בפלוגתא דרבוותא והוא הוא דמחלק בין הדיוט לת"ה וכ"כ מהרשד"ם ז"ל באיהו סי' וז"ל דהצבור יאמרו קי"ל כהני ולא מבעיא לבו האי ענינה שנא לפרוע בעדם אלא דמהני ג"כ להוציא מן הת"ח דהא כ' המרדכי פרק לא יחפור דבענין מסים הצבור לעולם דנין אותם כמוחזקים וכן הביא מהם מהריק"ו בו"ב יע"ש וכן ראיתי להר' מ"מ בעצמו בחילק חילוק זה בין ס' דפלוגתא דרבוותא שהיא ענינה ודאית לס' הנופל בממון בדג"א מ"מ יעו"ש בשבה שמוב' להי' זה מדברי הר"ן ז"ל ועפי"ז לא תיפול הקושי על הר' מ"מ שכ' בדג"א ע"ג דאם אירע ס' לת"ח עם הרבים לא מיקרו מוחזקים וכו' וכן הראה בתשו' כחה"ד סי' שמ"א מ"ב ואם איתא דדעת כחה"ד הוא בכל ס' היך מביא בדג"א ע"ג דבריו בסתמא מאחר דלפי חילוקו דס' פלוגתא דרבוותא הוי ענינה ודאית והרבים מוחזקים נגד הת"ח וכ"כ הר' מהר"מ ן' חביב בתשו' הובאה בס' מטיל שאול סי' ע"ו דכתב דבס' דדינא הקהל הם מוחזקים נגד הת"ח ומה שגרגש הרב הנז' מדברי הרב מ"מ הנז"ל וחילק בין ת"ח מוחזק בין ת"ח שאינו מוחזק דיש בו ס' אם הוא ת"ח או"ל. אחהמ"ר לדעתי לא היה לריך לזה. ועוד דלפי"ד יוצא דאם הת"ה מוחזק ואיכא פלוגתא דרבוותא כנ"ד אזי אינם יכולים הצבור לומר קי"ל ודבריו תמוהים דלפי מ"ש הרמ"מ בדג"א דס' פלוגתא היא ענינה ודאית אף כשהת"ח הוא מוחזק יכו' לו' הצבור קי"ל כדעת רבוותא דמחייבים לת"ח ומהרימ"ע ז"ל הם בסי' נ"ע מהספקא ליה אי פלוגתא דרבוותא יכולים הרבים לומר קי"ל או לא דכתב הם וז"ל ולענין הלכה כיון דפלוגתא דרבוותא היא איכא למימר שהרבים מוחזקים דכל מילתא דספיקא הרבים וכו' ואיכא למימר דדוקא בשאין מחמת ענינה ודאי הוא שאמרו וכו' אבל מילתא דלא פסיקא לבו איך יוליאו ממון מס בלא הדין. ומ"מ אני אומר שהבר כהנו ליקח מהת"ה מס המוטלת על הגולגולת והרנוגא לפי מנין הבתים והעיר והם בישראל עה"ק לפת ת"ו בזמן הרבנים הגדולים מהר"י ן' זמרא ומהר"י קארו ואבא מארי ז"ל אף שכתבו והחרימו לבלתי קחת מס מת"ח (ונדפסה בס' אבקת רוכל סי' א' ובמקום מהר"י ב"ז הוא מהר"י דקורלא"ל) היו מניחים ליקח הרגא מת"ח והרנוגא ממי שיש לו בית ע"כ ואם יראה הרואה ההסכמה הנז' יאחזמו רעד ומה גם שמרן הק' חתום עליה והוא פסק בספרו הקלר כס' הרמב"ם וסי' ואפי"ה לא חשש הרב ז"ל לא לספק פלוגתא דרבוותא ולא לספק חרם ההסכמה והיו מניחים ליקח מס והרנוגא מהת"ח ובודאי שהר' מהרימ"ע ז"ל אחר דמספקא ליה

כ"ד ע"ג וז"ל וכן נמי נראה מדבריו דדוקא היכא דאיכא רווחא להאי ופסידא להאי אין שומעים להם הא במילתא דליכא פסידא לחד מינייהו אע"ג דליכא רווחא לכולהו ולא לרובם שומעין להם דזה נהגה וזה אינו חסר כופין ואפי' ע"ע יחידים כ"ש בני העיר דכופין עכ"ל הצריך יעש"ב ועיין להגאון שער אשר ז"ל בתשו' ליו"ד סי' י"ג ד' ז"ך ע"ב שהביא דברי מהרד"ך הללו וכתב שכן ראה להרבה מן הפוסקים דס"ל הכי דכי ליכא פסידא לחד מינייהו כופין הרוב את המיעוט יע"ש כ"ש וק"ו לנ"ד דמלבד דליכא פסידא להת"ח והעניים מרודים. איכא רווחא להם שפורעין מס המלך יר"ה עבורם עפ"י מאמר המלך יר"ה ומה להם לזעוק נגד פורעי המס שרוצים להקל מעליהם משא כבד הזה דתבר גזיזי. וכבר מילתי אמורה שעל כיוצא בזה לא נאמרו כל הקללות ולווחות שלווחו הרבנים הפוס' ז"ל מאחר שאין כאן גזל וחמס וכאמור. וכל לגבי דידי פשוט כביעתא בכותחא דרשאין בני העיר לתקן ביניהם הגאבילה ובפרט שהשכים עמהם חכם העיר ר"מ ור"מ הי"ו כאשר האריך הרחיב ברוחב בקיאותו נוה ושוחרה אמיתו ובודאי שהוא ישגיח בעינא פקיחא שלא יוזקו הת"ח והעניים מרודים ויתקן העניין נאה ומה גם שכבר הסכימו בזה פורעי המס והרוב כופין את המיעוט כאשר האריך מע' ידי"ן הרב המובהק כמהר"ו אנג'יל יצ"ו ברוחב מבינתו:

ואולם לא צריכא למימר שיזהיר הרב שלא ימכרו הקצבים הבשר מעלמם כאשר מפורש יוצא בס' אבקת רוכל בסי' קפ"ו וקפ"ז והתימי על ההסכמה הרדב"ז ומרן והמבי"ט זלה"ה ומשם בארה. ועוד זאת אני אומר שהיתו"ק שהם עשירים וגם הזקנים בני ע"ה שהם עשירים אף בפטרם המלך יר"ה ממס בדלאת עסכריאי מ"מ הינם פטורים מליטא בעול עם הצבור להחזיק הישוב להוצאות הנצרכות לעיר כגון רבנים ודיינים ומלמדי תשב"ר וכל שאר הוצאות העיר הנצרכות הא ודאי ופשוט דחייבים לשלם אף היתו"ק כידוע:

את זה כתבתי בקיצור נמרץ לפי רובי טרדותי. והאמת כי לא מצאתי מקום לפו"ד למונעם מלתקן הגאבילה וכאשר האריכו מע' הרבנים הפוסקים הראשונים הנאמרים באמת דבריהם אף ידי תכון עמהם וה' ברחמיו ינחני במעגלי צדק שלא אכשל בדבר הלכה. ולאפס חדוש ופנאי לא אעלה ארוכה. כ"ד נא"ה החותם בברכה.

הצעיר **ישׁ"א ברכה** ס"ט

סימן ו' ה' מבירה

השאלה הזאת היא באה מעוב"י צווירא יע"א מאת הרב המופלא. וכבוד ה' מלא. מ"ד כמהר"ר **אברהם צבאח** הי"ו לשם גבוה סלקא ה"ה הרב הגדול. מעוז ומגדול. מלך ירושלם הגאון האמיתי ראש"ל הודינו והדרינו. משוש פארינו. כמהר"ר **יַעֲקב שאול אלישר** יחשל"א למען יסכים עמו על הַדין ועל האמת ובהיות כי עט"ר מוה"ר יצ"ו עמוס התלאות מעול הצבור המוטל עליו יום ולילה לא ישבות. אותי ציוה למען אחוה דעתי בהאי פסקא דדינא וכשאני בעצמי גם אנכי אין לי פנאי כידוע ומה גם כי זמן ב"ד קרבו ויאתיון. ומה גם דחליש לבאי ובסובלי יסורין מתנינן לה. עם כ"ז לא יבול יוסף לסרב כי באמת אמרו אין מסרבין לגדול ובפרט לרב גדול כמוהו הוא הגאון פאר זמנינו. אמרתי אחוה דעתי קלה כמות שהיא ומה שיעלה ויורוני מן השמים אלקטה מפי סופרים ומפי ספרים ואחרי זאת ויבא יעקב שלם שלם הוא ושלימה משנתו ואת אשר יבחר יקריב אליו. וטרם כל אשים לפניהם מאי דשרטט וכתב מע' הרב הפוסק מגן אברהם יצ"ו ואחרי זאת אחוה דעתי מה שתעלה מצודתי יד כהה וה' עזרי ומגיני לבל אכשל בדבר הלכה כיר"א:

וזה לשונו.

בהיות שירדו לפנינו לדין הגביר כה"ר משה טובי הי"ו בכה"ר פנחס טובי נ"ע והיקר הזקן כה"ר יעקב שבת הי"ו על עסקי החצר שביניהם כאשר נבאר בס"ד ויען כי לא נשתוינו בדין זה אני והרב כמהר"י מויאל הי"ו לזה הוכרחתי לגלות דעתי והעניין הוא כי הר"מ טובי הנז' הי"ו הוציא שטר מכר וז"ל להיות אמו"ן שהר' אברהם טובי הי"ו בכה"ר משה נ"ע היה נשוי עם אשתו המ"ך והכתובה כמנהג קאשטילייא וכעת עמד בנה מסעוד שהניחה ברכה אחריה לחלוק עם אביו החצר הנז' כמנהג קאשטילייא וכעת לא נתברר לו חלק המגיעו בהחצר הנז' ועמד ומכר כל חלק וזכות המגיע לו בהחצר הנז' בירושת אמו להגביר הנעלה סי' טובי הי"ו מר דודו לכן הע"ע בקש"מ בדל"ב ובת"ה הבחור הר' מסעוד ובכח הנז' הוה"ג בר"ג ובהש"ד בלי שום אונס וכפייה כלל שבעד סך מה שנטו"ק מאת סי' פנחס מר דודו הי"ו הנז' גמר ומכר לו כל חלק וזכות המגיע לו בירושת אמו בהחצר הנז' מתהומא דארעא ועד רום רקיעא ע"כ הנאתו ותשמישיו וכו' ככתוב בשטר הנז' עשוי בכל תו"ת וזמן השטר ששה עשר למ"ע מונים מש' ישיש"ו לפ"ק וחתו' עליו הח' הש' והכו' הדו"מ כמה"ר משה הכהן נ"ע והסופר כה"ר שלמה ן' שושן הי"ו. ובל"ז נמצא כתוב המכר הנז' חזק כראוי מולק וקיים וחתום הרב מ"ד כמהר"ר אברהם ן' עטר ז"ל. עוד נמצא כתוב באותו פרק שטר אחד וז"ל הע"ע בקש"מ ובת"ה הבחור הר' מסעוד בכה"ר אברהם טובי יצ"ו ובכח הנז' הוה"ג שמחל לאביו הנז' בחלקו המגיעו במטלטלין בירושת אמו ומעכשיו זיכה לאביו כל חלקו המגיעו בעזבון המטלטלין בירושת אמו תמ"ך מתי' וזכיה גמורה בכל תו"ת המועיל כפה"ד בביטול המודעות כראוי וכגו"ד נ"ל שקודם המחילה והזכיה הנ"ז מכר למר דודו הגביר סי' פנחס טובי יצ"ו כל חלקו וזכותו המגיעו בחצר הידועה לאביו הנז' בכות"ך בידו והכל דלא וכו' וכ"ה בקש"מ ובת"ה מיד הבחור הנז' עכ"ה בש"א לח' אייר ש' ישיש"ו לפ"ק באצווירא יע"א והשו"ב וקיים וחתו' הרב כמהר"א ן' עטאר הנז' וכמה"ר משה אבודרהם ע"כ. עוד הוציא לפנינו הג' כהר"מ טובי הנז' מעב"ד אחד וז"ן ירדו לפנינו לד"ת שד"ת הנבון ונעלה כה"ר יאודה אדהאן הי"ו המדבר בעד יתמי המנוח הר' פנחס טובי נ"ע הובע לה"ר יעקב ן' שבת יצ"ו ולאשתו. דהיינו הוציא הר' יאודה הנז' שטר מכר כתוח"ך על חצי החצר הנז' לר' אברהם טובי נ"ע שמכר הר' מסעוד בנו חצי החצר הנז' להר' פנחס טובי דודו הנז' הוא מחמת החצר שהגיע לחלקו בירושה בעזבון אמו. והר' יעקב הנז' הוציא גם הוא שטר מכר כתוח"ך שמכר לו הר' מש' הנז' לאחר פטירת אביו ה"ר אברהם הנז' כל חו"ז שיש לו בחצר הנז' וא"כ קם דינא שהחצר הנז' הוא בשותפות בין יורשי המנוח הר"פ הנז' ובין הר' יעקב הנז' וזכה כל

הרב הגדול גאון יעקב ראב"ד כקפ"ח **יעקב שאול אלישר** נר"ו. אם דבריו אלה יעלו לרצון. יהיה לי לגיל ובשון כיר"א :

הצעיר **וידאל אנג'יל** יצ"ו ס"ט

וזאת תשובתי בענין הזה לדמשק יע"א

ראיתי את השאלה ואת אשר נגזר עליה מאת מע' הרב הגדול . מעוז ומגדול . רב מפרפייה ר"מ ור"מ כקפ"ח פחד יצחק יהיה בעזרו אשר האריך למעניתו . ברוחב מבינתו שהדין עם הצבור להסכים ולתקן גאבילה על הבשר ולסיותי עמום השאלות מטול הצבור והיחיד לא יתגוני השב רוחי וגם אור עיני אין אתי לתור ולחפש בספרים כאשר הייתי בימי קדם. נתתי הפס"ד הנז' לידי"ן מע' הרב המובהק וגנה ברק תהלתו בקהל חסידים כש"ת ר' וידאל אנג'יל יצ"ו. וגם הוא האריך כיד ה' הטובה עליו והסכים לד' הרב הפוסק הא'. ולמאי דביני ביני בא מאמר מאת אדונינו המלך יר"ה . וגשלחה העתקה לידי מאת שרי הממשלה יר"ה . וגזרת אדונינו המלך יר"ה היא בזה הסדר בכל איש קטון וגדול מיום שנולד עד עת פקודתו יכתב בפנקס המלך יר"ה וכמה שיעלה מספר הנפשות יובא לאוצר המלך יר"ה בני מאג'ידים לכל נפש . וגזר עוד המלך יר"ה שהקטנים עד היותו בני ע"ו שנה פטורים מהמס זה וגם הזקנים בני ע"ה שנה פטורים . וגם העניים שהם אביונים מרודים פטורים. וגם החכמים שיעיד עליהם החכם באשי שהם חכמים הם פטורים . וחיוב המס של כל אלו הד' כתות ישלמו הצבור עבורם כל אחד לפי ערכו כפי מה שיעריך אותם החכם באשי והמנהלים חייבים לשלם עד כדי סך כל מספר הנפשות בלתי מגרעת :

באופן כי דינא דמלכותא שתים הנה האחת היא שד' כתות הנ"ל פטרם המלך יר"ה והשנית היא כי שאר הצבור העשירים והבינונים חייבים ליתא בעול ולשלם המס בעד ד' כתות הנז"ל ולפי זה לא מצאתי מה ליתא וליתן ולפלפל בענין זה כי אפי' לס' המרדכי שכתב שיוכלו לטעון עד פה שבלנו ועוד לא נוכל לסבול וכמ"ש מרן ז"ל בס' אבקת רוכל סו' סי' כ"ד להלכה ולמעשה. הנה טענה זאת אינה צריכה בנ"ד כי טענה זאת לא יוכלו לטעון נגד המלכות יר"ה ולא תועיל להם טענה זאת . שב נבן לידע אם יכולים לתקן גאבילה על הבשר או לא :

והנה הד' כתות הנז"ל מאחר שהם פטורים מדינא דמלכותא ובפרט שהם מוחזקים פשוט ודאי דאינם חייבים לקבל לשלם הגאבילה על הבשר הקונים בשבילם . ודין זה נלמד מהגיא דפ' חזקת ד' נ"ה ע"א אמר רב אשי פרדכת מסייע למתא וה"מ דאגיליה מתא אבל אנדיסקי סייעתא דשמיא היא ופירש"י ז"ל אנדיסקי היינו שעבדי המלך הרגילין לגבות מכל איש ואיש והכתובו לזה או שהם מחלו לו כשבורין שאין לו ממון אעפ"י שהכביד עולו עליהן שהמס שהיה לו לזה ליתן רובם עליהם פטור דסייעתא דשמיא הוא שמחלו לו עכ"ל יעש"ב ופסקו מרן בש"ע ח"מ סי' קס"ג ס"ו יע"ש . ודון מינה לנ"ד במכ"ש וק"ו שהמלך יר"ה פטר אותם בפירוש וגזר על שאר הקהל שישאו בעול עבורם הא ודאי פשיטא דפטורים הד' כתות הנז' ואחד מהם הם הקטנים . ובכי הא דנ"ד ודאי דאם הם יתומים קטנים הם המה דפטורים אבל הקטנים שיש להם אביהם פשוט דאביהם ישלמו עבורם וזה ברור :

ואחר כל זה לא ידעתי מה להם כי יזעקו הת"ח על הצבור שרוצים ביניהם לתקן גאבילה וילוו למוכרי הבשר שיתנו להם בשר בלתי גאבילה מה שהוא צורך לעצמם דוקא בלי הוספה . ושאר הצבור שהם מוסכמים לתקן גאבילה על הבשר להקל מעליהם עול המשא אשר הטיל עליהם המלך יר"ה כי כל בעל שכל יודע כי בפרוע המס מעט מעט בכל רוטול בשר כך וכך פרוטות יוקל מעליהם חיוב פרעון המס . וכל לגבי דידי באופן כזה דנ"ד שהמס מוטלת עליהם והם מתקנים ביניהם גאבילה על הבשר בכגו"ד לא נאמרו כל השעורין וביטל את המעוררין אלות וקללות שגזרו הפוס' ז"ל על מתקני הגאבי' דהוי כמתקן על הגזל והחמס הלילה מאחר שהמה פורעי המס והם מתקנים על עצמם דוקא לקנות בשר יותר ביוקר מבראשונה לפרעון המס . וכל כי האי מילתא לפקנ"ד אמינא דיכולים להתנות וליה מאן די ימחיה בידייהו . וכדאי' בפ' השותפין ד' ח' ע"ב א"ר רשאים בני העיר להתנות על המדות ועל השערים ועל שכירות פועלים ולהסיע על קצתן יע"ש . ואיתא התם בד' ט' ע"א דהי"ד בדאיכא חכם העיר בהדייהו דאז מעשיהם קיימים. ודין זה פסקו מרן בש"ע ח"מ סי' רל"א ס' ז"ך יע"ש:

ומינה ילפינן לנ"ד דרשאים בני העיר להתנות ביניהם פורעי המס שהם העשירים והבינונים להטיל גאבי' על הבשר דהיינו להוסיף על המקח וכיון שגם הכם העיר מסכים עמהם מי יוכל לעכב בידם :

וכל זה אני כותב עפ"י המוגה שכתב הרב הגדול פחד יצחק הי"ו שהסכימו כל בני העיר לתקן הגאבי' וע"מ שלא יפסידו הת"ח והעניים והאביונים שופ"ק בכי הא אמינא דיכולים לתקן וליה דימחיה בידייהו :

ובאשר עיני הקורא תחזינה מישרים להרב בני חיי ז"ל בה"מ סי' רל"א הגה"ט אות ק"ד שהביא קו' שהק' הרב מהרי"בל ז"ל בח"א ד' ק"א על מ"ש הטור בסי' הנז"ל דבני אומניות הם כבני העיר דרשאים לתקן באומנותם ולקנוס לכל העובר וכו'. ואפי' דליכא חכם בהדייהו . והק' על זה הר' מהרי"בל ז"ל דבשלמא היכא דאיכא חכם הוא משגיח בתקנתם שלא יגיע שום נזק לצבור אבל היכא דליכא אדם חשוב למה יתנו להם רשות שיעשו תקנות להועלתם ולא חששו שמא יזיקו לבני העיר והניחה בצ"ע . וגם כתב הרב בני חיי ז"ל שהירץ לזה הרב לח"ר ז"ל וז"ל דכיון דכולם מסכימים יחד שלא לעשות דבר זה והם מתקנים לעצמם ואין מחייבים לשום אחד על זה למה לא יהיו רשאים לעשות כן וכי עבדים הם שלא ישבלו הם בעצמם לתקן הדבר הראוי להם מבלי שיתייבו לשום אדם עכ"ל יעש"ב . ויען שס' לח"ר אינו מצוי אצלי העתקתי דבריו מס' הרב בני חיי ז"ל ומשם באה"ס. וע' להרב מהרשד"ם ז"ל בחיו"ד סי' קי"ז שהאריך הרהיב ברוחב מבינתו והביא מחלוקת גדול בענין אם הרוב כופין את המיעוט שידוע . ובתוך דבריו כתב שבני העיר עם בני אומניות שוים הם וכמו שבני העיר יכולין להתנות וכו' וכן בני אומנות אם יש חכם מסכים עמהם יעש"ב וכן נתי דומה בדומה פורעי המס הם כבני העיר או אם הם כבני אותנות יכולים לתקן גאבילה ביניהם להקל מעליהם מס המלך יר"ה ולא יוכלו לעכב הת"ח חלילה ואדרבה צריכים להחזיק להם טובה שפורעים בעדם מס המוטל עליהם ועליהם אינו מגיע שום חיוב וכל לגבי דידי דמילתא כהגא הוי זה גונה וזה אינו חסר וכמ"ש הרב מהרד"ך ז"ל בית י"ד בד'

מ"ד

הנז' נחזיק בבתים ולא יצא מהם מקרי מאריה ארעא ואעפ"י שנתן לו שמעון הדמים וגם נקבע ש"ח וכו' ע"כ :

אמור מעתה גם בנ"ד לסברת מהרש"ך ז"ל אוקי שטרא בהדי שטרא ואוקי ארעא בחזקת מאריה שהוא כהר"פ טובי הנז' שהרי עדיין היה בחצר הנז' וכיון שכבר מתה אשתו זכה היורש בחצי החצר מכח אמו. ולענין המכר אשר מכר היורש אין צריכין לשטר זה וכבר העיד הרב כמהר"א ן' עטר ז"ל הוא ואחר עמו בשטר הנז' המועתק שהיורש מכר חצי החצר לת"ד כהרפ"ט ותו ל"מ ומה גם דנ"ד אתי במכ"ש מנדון הרב מהרש"ך שהרי התם נודע שהעדים עצמם החליפו עדותם משטר המכר שכתבו שמכר בלתי שום שיור ותנאי ואח"ז הכחישו עדותם בשטר התנאי ויצאו השני שטרות הנז' מוכחשים לפנינו ובנ"ד לא היה ולא נבראה השטר הנז' בעליל כלל ולא היה לו שום זכר ואילו יצא השטר הנז' בזמן שחתמו העדים על מכירת היורש קרוב הדבר שלא היה לו קיום שיאמרו ע"ז חתמנו וע"ז לא חתמנו ואין כאן הכחשה וראיה גדולה לזה שהרי כל ימי היות העד הא' קיים לא היה יכול להוציא השטר הנז' ולקיימו פן יענה כחשו בפניו וגם אחרי מותו בכמה שנים כל ימי היות הרב מ"ד כמהר"א ן' עטר ז"ל קיים שהיה יודע בכל עניני העיר לא נראה ולא נשמע שמץ דבר מהשטר הנז' עד לימים כאלה שנשכח הענין הלך וקיים החתימות במקום אחר במקום שאין יודעים תוכן הענין השטר הנז' ועל מה אדניו הטבעו :

האף אמנם ראיתי להרב משה שמעון סי' כ"ט אות י"א שהביא דברי מהרש"ך ז"ל הנז' ותמיהת הרב מהר"א רוזאניס ז"ל על דבריו דכיון דעדים החתו' על השטר כמי שנחקרה עדותן א"כ הוו חוזרין ומגידין והביא ישוב לזה מחד מחבריא ע"ש בדברי הרב מ"ל ז"ל פ"ג ה' עדות דין ה'. והרב מע"ש ז"ל הביא סעד לדברי מהרש"ך הללו מתשו' הרשב"א שהביא בתוס יו"ד הובאה במרן ב"י ז"ל בסי' נ"ט מחו' ג' וז"ל ובהשקפה ראשונה היה נראה לומר דמתשו' הרשב"א שהבאתי לעיל סק"י איכא סעד לדברי מהרש"ך ז"ל דהרי דברי הרשב"א מוכחי בהדיא דע"כ ל"ק דמשהגיד שוב אינו חוזר ומגיד אלא בע"פ ובשטר נמי היכא דהוחזק השטר בב"ד וא"כ אם באים אח"ך העדים ומעידים להפך בין בשטר שיעשו אחר ההגדה ובין בע"פ אינם נאמנים דכבר העידו בב"ד אבל כל שהשטר עדיין לא הוחזק בב"ד והזרו בהם העדים וכתבו להפך הא ודאי דלא מקרי חוזר ומגיד וזהו כונת מהרש"ך ז"ל באמרו דכיון דעדות זה בשטר לא מקרי חוזר ומגיד אלא שדברי הריטב"א ז"ל שהביא מרן בסי' מ"ו מחו' ל"ו נראין להפך מ"ש. דכתב בהדיא דאינם חוזרים ומגידים בשטר להכחיש עדותן שהעידו כבר בשטר וכו' יעו"ש ואי אפשר לומר דפליג אהרשב"א דבכי האי מילתא הו"ל למרן ז"ל לפרושי ושוב ראיתי להכנה"ג בח"ב סק"א שהביא דהרשב"א קאי בשי' הריטב"א ע"ש כי ע"כ נראה לחלק דאיה"ן דעדים שחתמו על השטר יכולים לחזור ולחתום בשטר אחר הפך הראשון וכשבאים לב"ד אם אינו יוצא שטר הא' בפני ב"ד א"כ לא הוחזק עדותייהו הא' בפני ב"ד כ"א שטר האחרון ועבדינן כוותיה דאחרון דהוחזק בב"ד דאין לפנינו עדות אחר מכחיש זה העדות כדי לומר משהעידו וכו' ולא מבטלינן ליה בשביל שכשחתמו בשט"ז הוו חוזרים ומגידים מבשטר הא' דכיון שהשטר הא' אינו לפנינו לא אמרינן בכה"ג חוזר ומגיד ודברי הריטב"א והרשב"א ז"ל שהביא הכנה"ג הם כשבאים כל השטרות לפנינו ורואים העדויות מוכחשי' זל"ז הא ודאי העדות הא' עיקר דאין יכולים לחזור ולהעיד בפני ב"ד אף בשטרו' ודברי הרשב"א שהביא מרן סי' מ"ט הוא היכא דהשטר הא' לא הוחזק ואינו יוצא בפני ב"ד כדי לומר עכשיו דאין חוזרין ומגידין כיון דליכא עדות לפנינו כ"א שטר האחרון אבל במה שחזרו והעידו בשטרות קודם ביאם לב"ד וכו' ובכן הדרא קושיא לדוכתה דמהרש"ך אתי דלא כמאן עכ"ל והרב ז"ל יצא להליץ בעד מהרש"ך ז"ל והביא לו סעד מסוגיית הש"ס דב"ב פ' חזקת דמ"ח ע"ב טאבי תלא לפאפי אכיגרא וזבין וכו' ונדחק בדברי רשב"ם ז"ל לפרשם אליבא דמהרש"ך ז"ל יעו"ש ושוב ראה בסי' מקו' להרב"א ז"ל בסוגיין פי' טעמא הכי כשיטת מהרש"ך ז"ל וסיים וכתב נימו הריטב"א והרשב"א ז"ל חולקים על זה כמבואר וכן הביא הכנה"ג בשם מהר"ש ריקאנטי ז"ל ע"כ ומכלל דבריו אתה למד שאם הוחזק השטר האחרון בב"ד ולא יצא השטר הראשון בב"ד עבדינן כוותיה דאחרון דהוחזק בב"ד ואין לדון אחר השטר הראשון ולא הוי חוזר ומגיד משטר הראשון. דון מינה ואוקי באתרין בנ"ד דלא הוחזק הראשון כלל כ"א השטר האחרון של היורש אף אם נאמר שהיה לו מציאות לשטר הא' דאין הולכים אחריו כלל ושטר האחרון של היורש שהוחזק בב"ד הוא העיקר וזה גם לדעת הרשב"א והריטב"א ז"ל :

עוד יש לדון ולומר בנ"ד הגם שנאמר דשני השטרות שניהם אמת והעדים שחתמו בזה חתמו ע"ז עכ"ז האחרון הוא עיקר וכמ"ש רבינו ירוחם ז"ל בשם הרא"ש ז"ל הוב"ד בספר הכנה"ג מ"ב סי' קמ"ו הגהב"י אות ה' וז"ל ראובן שמכר פרדס לשמעון ומת שמעון ואחר כמה שנים יצא שטר מקנה שנתנו ראובן לבנו חנוך קודם המכירה דטוענין ליורש שמעון שחזר שמעון וקנאו מחנוך ע"כ וכתב הכנה"ג ומכאן לימד הרה"ד ז"ל בסי' קכ"ח דאעפ"י שיש לתלות דחזקתו בטעות היתה טענינן ליה דחזר וקנאה ע"כ וא"כ גם בנ"ד שלא שע"ת קודם מכירת היורש מלינן למימר שאביו חזר וקנאה מהלוקח וזכה בה היורש מכח ירושת אמו שהרי החצר הנז' היתה בחזקת אביו הנז' עד יום מותו וסעד לזה מנוס שחזר כהר"י שבת בעל השטר הא' הנז' אחרי פטי' הר"א טובי הנז' וקנה חצי החצר הנז' מהיורש כהר' נסטוד הנז' מה שירש מאביו וכמ"ש בשטר אשר בידו שהראה בב"ד ואם איתיה לשטרא קמא שקנה כל החצר מאביו למה חזר וקנה מהיורש וגם על זה השיב שלא נמצא אתו השטר הנז' וכבר כתבנו שהבל יפצה פיהו וגם אין לומר בזה דעביד אינים דזבין דיניה וכעובדא דמייתי בש"ס כמ"ש בש"ע סי' קמ"ו חדא שהרי לא היה שום ערעור כההוא עובדא דהש"ס ומדברי תשובת הרשב"א ז"ל שהביא הרב ב"י בסי' קמ"ו משמע דהיכא דעשה מעשה וקנה לא אמרינן דזבין דיניה אלא אמרינן שהיה שלו וחזר וקנאה ממנו והראיה ממה שחזר הוא עצמו וקנאה ממנו כמ"ש מתחילת תשו' הרשב"א הנז' והרי זה מקביל לתשו' הרא"ש ז"ל שהביא הרב הכנה"ג הנז' :

הנה כל זה כתבתי לרווחא דמלתא שהרי אין אחר מעשה ב"ד כלום שדנו בין שני הצדדים הנז' וכל אחד מהבע"ד הנז' הראה זכיותיו לפני ב"ד ונצנו מן הדין שהחצר הנז' יד שניהם שוה בו ואילו היה לזה השטר ריתח"ה הנז' למה לא הראה זכותו לב"ד ואף אם תימצי לומר שלא היה נמצא אתו באותו פרק כמו שטען הוא והוא הומר שטען לפני ב"ד טענה זו אין בפיהו

כל אחד בחלי החצר הנז' חוץ מן הבית אשר במדור העליון שלא נכנסה בחלוקה הנז' עד שיעשו מה שה"ן עליה וא"כ קם דינא שיד היורשים יורשי הר"פ הנז' ויד הריב"ש הנז' שוה בכל החצר הנז' חוץ מן הבית הנז' וכעת ישתמשו ויהנו יורשי הר"פ הנז' בהאלפיקי הנז' נגד מה שדר בו הר' יעקב ן' עיוש מכח הר' יעקב הנז' ולראית האמת והצדק ח"ש פה נווירא יע"א והי"ז בעיבור אמצעי לטבת ש' צד"ק ומשפ"ט לפ"ק וקיים וחתום הרב כמהר"ר אברהם ן' עטר ז"ל הנז' וכמהר"ר משה הכהן הנז' ז"ל ע"כ ואחר שנשתמשו בחצר הנז' כפי מה שנטעו מן הדין כנז' זמן מה שלח המלך יר"ה להאומהנה אשר כאן לקחת החצר הנז' מהם מפאת החובות שהיה נושה בהמנוח כה"ר אברהם טובי הנז' נ"ע ונשאר החצר הנז' ברשות המלך יר"ה כמה שנים והיה שוכרו לב"ב. ומקרוב שהלך הר"י שבת הנ' והשתדל והקביל לפני המלך יר"ה אודות החצר הנז' והתנפל לפני רגליו והוציא הוצאות ע"ז לשרי המלוכה וכיוצא ולא הועיל. ושו"ד הלך לעי"ת טאנג'יר ובאמצעות השתדלות מע' הפאשדור של המיריכאן יר"ה שעמד במחילתו הועיל והובטח שיחזור לו החצר הנז' ועדיין לא בא מאמר המלך יר"ה על זה ולזה נעשה בין הר"מ טובי הבא בהרשאת אמו ואחיו יצ"ו ובין כה"ר יעקב שבת הנז' טו"ת ודו"ד על עסקי החצר הנז' שהר"מ טובי הוציא שטרו הנז' שקנה אביו הר"פ טובי הנז' מהיורש הנז' חלי החצר הנז' שירש מאמו והר"י הנז' המציא שטר אחד קדום בעידן ריתח"ה שהיא פרט השנה שעשה הסופר ושם נמצא כתוב שקנה הר' יעקב שבת הנז' כל החצר הנז' מאת הר' אברהם טובי הנז' בסך ת"ק דורום וכו' אשר השטר הנז' קדם למכירת היורש הבחור כהר"מ בנו של כהר"א טובי הנז' למר דודו כהר"פ הנז' כ"ע יותר משלש שנים ולפ"ז לא נשאר להיורש הנז' שום ירושה מפאת אמו בחצר הנז' שהרי אביו הנז' כבר מכרו בחיי אמו הנז' להר"י שבת הנז' כמבואר בשטר הנז' שהוציא שאשתו סילקה תחי' שעבוד כתובתה מעל החצר הנז' עם שלא היו צריכין לזה מאחר שכתובתה כמנהג המגורשים :

והנה אחרי החקירה ודרישה מדברי כהר"י שבת הנז' איך לא ערער במכירת היורש הנז' מאחר ששטרו היה מוקדם והשיב שהשטר הנ"ז לא היה תחת ידו שהיה לו בכפרי שום נראה מתוך דבריו שהוא היה במכירת חלי החצר שמכר היורש בעיר וידע כל זה אלא שלא היה השטר הנז' תח"י. וטענתו זאת מהבל ימעט שאם היה לו מליאות למכר הנז' כמ"ש ונכתב השטר הנז' כאשר אמר אלא שלא היה תח"י. הנה העדים של השטר הנז' עדיין היו קיימים בחיים והם המה הא' הש' הדו"מ כמהר"ר משה הכהן הי"ו ועד השני שחתם עמו. והיה יכול למחות ע"י עדיו הנז' על היורש שמכר דבר שאינו שלו ובפרט שאם היה לו מליאות לשטר הנז' בעולם קלא אית ליה שנמכר החצר הנז' וגם המוכר כהר"א טובי הנז' היה בחיים עדיין ואיך ישכים במכירת היורש בנו הנז' והוא כבר מכרו לזה ואין אדם חוטא ולא לו ומה גם נראה שהמכירה של היורש הנז' למ"ד כהר"פ היתה בפומבי מפאת מה שירש מאמו ולא נמצא מי שינדנד כנף ויפצה פה על זה גם נמצאו חתומים בשטר המכר שהוציא כהר"י ן' שבת הנז' העד הראשון הוא ניהו מר דיינא כמהר"נ הכהן ז"ל ומר ניהו חתום בשטר מכר של היורש שמכר למר דודו כהרפ"ט הנז' ראשינה ומקויים מהרב מ"ד כמהר"א ' מטר ואיך יהיה דבר זה השופט כל הארץ וכו' יזכה שערא לבי תרי ואם השטר הא' אמת א"כ חתימתו בשטר

היורש בשקר יסודה וכמ"ש הרב הכנה"ג חח"מ במ"ב סי' כ"ט אות א' משם הרב מהר"ם ריקאנטי וז"ל עדים שהם מכחישים עצמם בשני שטרות שבשטר אחד העידו תילוף האחר אם אין זמנם שוה הולכים אחר שטר הראשון שכיון שחתמו בשטר הא' נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד ואין יכולים לחזור בהם אלא שצריכין ב"ד לחקור איך נעשה זה המעשה ולפי מה שיעלה מן הדין יעשו ע"כ והם כדברי הרשב"א ז"ל עכ"ל. וכשנתבונן בתשובת הרב הנז' נראה דלא אמרה הרב אלא בידוע לנו בבירור שהעדים עצמם שחתמו בראשון הם העידו בהפך בשטר השני ולזה הולכים אחר השטר הא' שכיון שחתמו בראשון אין יכולים לחזור בהם וכגון שהם עצמם לפנינו והודו או שנתברר לנו ע"י אחרי' בירור גמור שהם המה שחתמו בשני השטרות הנז' והכחישו עדותם ברם אם לא נודע לנו כ"א ע"י השטרות וכנ"ד ואם היו יוצאים השטרות בזמן המכר השני היו מכחישים שמעולם לא חתמו בשטר הא' הא ודאי שאין לדון אחר השטר הא' וזהו שסיים בתשו' הנז' שצריכין ב"ד לחקור איך נעשה זה המעשה וכו' ובנ"ד יש כמה הומדנות שלא היו לו לשטר הנז' שום זכר כלל זה שלשים שנה מ"מ מיום שנכתב עד לימים האלה :

הגם הלום ראיתי להרב מהרש"ך ז"ל בנוספות סי' א' שנשאל על ראובן שהיה מחזיק בכמה בתים ומכר החזקה הנז' לשמעון בשטר כתוב וחתום בעדים וכתוב בשטר ההוא איך מכר בלי שום זכר אונס כלל ובלי שום שיור ותנאי לא בשטר ולא בע"פ וכו' ועתה בא שמעון הנז' לתבוע החזקה מראובן ושיפנה לו הבתים השיב ראובן שהוא לא מכר החזקה הנז' כ"א לעלות לא"י ושכך אמר בפי' בשעה שהיו נותנים ונושאים בענין המכירה הנז' וכו' ולאמת טענה זו הוציא שטר כתוב וחתום בעדים עצמם החתומים בשטר המכר ולזה כיון שלא עלה לא"י שלא היה המכר מכר והנני עומד בחזקתי וכו' והשיב הרב ז"ל תשובה להוציא דין לאמתו תחילת כל דבר צריך לעיין על מ"ש הטור בסי' מ"ו בשם הר"י אלברגלוני שכתב בשם רב האי גאון וז"ל ואם כתוב בשטרא ואנן סהדי מסהדינן דלא הוה שום שיור בשטרא לא יכלי למימר תנאי היו דברינו דאינהו גופייהו מרעי לסהדותייהו וכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד וכו' ע"כ יראה מדבריו וכו' אמנם אם כתוב בשטר בלי שום שיור ותנאי אז ודאי אין מקום לומר שיוכלו לומר תנאי היו דברינו דודאי סתרי עדותם ואינם נאמנים דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד מ"מ יראה דהיינו דוקא היכא שעדי השטר מעידים ע"פ שתנאי היה דבריהם דבכי האי סתרי דבריהם אמנם אם העדים שחתמו על שטר המכירה שביד שמעון שמעידים איך מכר ראובן בלתי שום שיור ותנאי הם עצמם החתומים בהשטר שביד ראובן שאמר שהוא לא מכר החזקה כ"א לעלות לא"י וכו' וכמו שבא בשאלה יראה לומר שאם זה השטר שביד ראובן הוא שטר גמור שיראה ממנו שנעשה ברצון שמעון הקונה יראה דמהני לבטל שטר המכירה שביד שמעון שכתוב בו שנעשה המכירה בלי שום תנאי וזה מטעם שכיון דשמעי' באמר בשעת המכר שלא מכר החזקה כ"א לעלות לא"י עדותן זה הוא בשמר לא מקרי חוזרים ומגידים אלא חשיב כתרי ותרי דעלמא כל היכא דאיכא שתי כתי עדים המכחישות זא"ז אמרינן אוקי תרי בהדי תרי ואוקי ארעא בחזקת מאריה ה"ן הנך תרי כהדי דמכחשי אהדדי אמרינן אוקי שטרא בהדי שטרא וכיון דמרעי אהדדי אוקי ארעא בחזקת מאריה ובודאי כה"ג שעדיין ראובן הנז'

והוי כמו פורע חובו של חבירו דהוי מבריח ארי ואינו נותן לו כלום :

ועדיפא מינה בנ"ד שקרקע זה לקחו המלך יר"ה בחובו של אברהם טובי נ"ע דהוי כמו אנס שגזל קרקע מהישראל שהרי קרקע זו כבר יצאה מתחת יד הר"א טובי הנז' בחייו ולקחה היורש בכתובת אמו מכח התקנה ומה לי מכרה לאחר או פרעה בחובו להיורש שהוא כ"ח מפאת אמו שלקחה היורש בחובו ומכרה לאחר בחיי אביו הנז' כדין מכר וקנאה הלוקח קנין גמור ובדיניהם אין להם טירפא כידוע שאם מכר הלוה קרקע שיש לו לאחר אינו יכול לטרוף המלוה מהלוקח ואפי' המלך יר"ה וזה דבר ידוע ומעשים בכל יום והר"י שבת הנז' עלמו בטענה זו זכה שכבר מכרה אברהם טובי בחייו ואעפ"י שידוע שהיה חייב למלך יר"ה באותו פרק וכנו"ד לא הוי דינא דמלכותא אלא גזילה דמלכותא וכמ"ש התוספות בסוף אותו דבור דפ' הכונס הנז' על כדון כיולא בזה וכ"כ הרא"ש ז"ל שם יעו"ש וקרקע אינה נגזלת והוי ברשותא דמאריה קיימא והוי הר"י בן שבת הנז' כמבריח מפני הארי שאין לו כלום :

אלא שדבר זה במחלוקת שנויה בין רבינו גרשום ז"ל ורש"י ז"ל וכמ"ש התו' שם דרבינו גרשום כתב בתשו' אחת על אנס נכרי שאנס ביתו של ישראל ובא ישראל אחר ולקחה ממנו שלא יחזיר לבעלים בחינם ע"כ ורש"י ז"ל פי' בפרק הניזקין גבי נכרי הבא מחמת חוב ומחמת אנפרות אין בו משום סיקריקון אפי' אם שהתה י"ב חדש לאת רביע לבעלים כתקון חכמים אלא מחזיר לו הקרקע בחינם דכיון דאין כאן סיקריקון לא גמר ומקני מידי ואע"ג דשהתה יב"ח לא בא שעה לכופו הילכך אין מכירת הנכרי כלל ע"כ ור"י ז"ל הסכים לס' ר"ג ז"ל שכתב שם שאין לדמותו כלל למבריח ארי דכיון שילאת הבית מחזקת ישראל ובא ליד הנכרי וזה מוליאו מיד הנכרי ומחזירו ליד ישראל לא דמי למבריח ארי ונוטל מה שהוציא וכן כתב הרא"ש ז"ל בפסקיו והסכים לס' ר"י וביאר שם דאינו נותן לו כל מה שהוליא כמו רועה שקדם במקלות דהתם כיון לטובת בעל הנאן אבל הכא לצורך עלמו קנאו דלכך אין לו אלא מה שהוציאו ע"כ . וכן פסק מרן בש"ע סי' רל"ו ס"ח וז"ל בא הכותי בעקיפין על ישראל ולקח שדהו ולא היה מסור בידו להרגו ומכרו לישראל או נתנו לריך להחזירו לבעלים אפי' שהתה בידו כמה שנים ואין לריך להחזירו בחינם אלא שמין כמה היה רוצה ליתן לכותי כדי שיחזירנו לו ואם הוליא עליו הלוקח כדי להוליא מיד הכותי עד כדי דמי הבית לריכין הבעלים ליתן לו אם רולים ליטלה מידו וגם אין לריכין ליתן יותר ממה שהוליא עליו וכו' עד ואפילו הכותי נתנו לו בחינם לריך להחזיר לבעלים ג"כ בחינם ע"כ והם הם דברי רבינו בעה"ט ז"ל שכתב משם תשו' הרא"ש ז"ל וכתב שם הסמ"ע ס"ק י"ט וז"ל בפרישה כתבתי והוכחתי דר"ל דאין להחזיר כל הדמים שנתן להכותי עבורו אלא מה שהיה לריך הבעל לתת להכותי אם היה יכול להשתדל בזול ממנו ולא יותר ומ"ש דלריך ליתן לו כדי הבית היינו אם אין הבעלים יכולים להשתדל בזול יותר ואם נתן הלוקח בעדו יותר מדמי הבית מזה לא איירי באן דאטו בשופטני עסקינן וכו' ע"כ וחילוק זה שכתב הרב הסמ"ע ז"ל הוא מוכרח בדברי הרא"ש שהרי בפ' הכונס הנז' מבואר בדברי הרא"ש שאינו נותן לו כל מה שהוליא כמו רועה שקדם במקלות דהתם כיון לטובת בעל הנאן אבל הכא לצורך עלמו קנאו ע"כ וזה הפך דבריו ממ"ש בתשו'

שכתב בשמו. הרב בעה"ט ז"ל שאם הוליא עליה כדי דמיה שלריכין הבעלים ליתן ללוקח אם רולים ליטלה ממנו אלא מוכרח לחלק כחילוק הסמ"ע ז"ל וראיתי להרב ש"ך ז"ל שם ס"ק ד' שכתב וז"ל בסמ"ע ס"ק י"ט כתב שהוכיח בפרישה שאין לריך ליתן להלוקח כל הדמים שנתן לכותי אלא מה שהיה לריך הבעל ליתן לכותי והוא פשוט בלשון הרא"ש אמנם אם כונת הלוקח היה להליל מיד הכותי ולהחזיר לנגזל לריך ליתן לו כל מה שהוליא עד כדי דמיו מהרש"ל בים"ש פ"ו בב"ק סי' י"ד יעו"ש ע"כ ולא זכר שר שהרא"ש ז"ל עלמו כ"כ בפ' הכונס וכמש"ל :

הדרן למאי דאתאן עלה דנ"ד הוא במחלוקת שנויה דלדעת רש"י ז"ל הוי כמבריח ארי ומחזירו לבעלים בלא כלום. ולדעת ר"ג ז"ל ור"י בעל התוס' והרא"ש ז"ל וכן פסק מרן ז"ל בסי' רל"ו נוטל מה שהגהו ונראה מדברי הרא"ש ז"ל שאין חילוק בין אם קנאו מהאנס או הוליא הוצאות עד שהלילו מיד האנס מדמדמה הא להאי דרועה שקדם במקלות והתם לא היה קנין ובכל ענין פליגי רבוותא ז"ל דלס' רש"י ז"ל תחזור לבעלים בלא כלום ולס' החולקים ז"ל שלריך ליתן לו מה שהגהו ובנ"ד כונתו היתה להליל לעלמו דוקא ובהא אפי' אם הוליא הוצאות עד כדי דמיה אינו נותן לו כ"א מה שהגהו וכדברי הרא"ש ז"ל הנז' :

אלא דהיה נראה דלא אמרו דנותן לו מה שהגהו כ"א אם הולרך ליתן להאנס עלמו עד שהלילה מידו אזי נותן לו מה שהגהו לא כן בנ"ד שהמלך יר"ה החזירה לבעליה חנם אין כסף בדין כמש"ל וזה הוליא הוצאות חילוניות ויכול זה לומר לו מאן פלג לך להוליא כל מה שהוצאת מאחר שלעולם אני תובעו בדין ומוליא הקרקע שלי בלי כסף ובלי מחיר ואינו דומה לרועה שקדם במקלות וכו' וסוף חמורו וכו' דהתם אם לא היה מליל היה הארי טורף והחמור טובע בנהר והולך לאיבוד משא"כ בקרקע שלעולם עומדת וכעת אין לי הכרע ולריך להתיישב בדבר זה :

כלל העולה שבנ"ד אין לו להר"י שבת הנז' ליטול בכל ההוצאות שהוליא מהבעלים כ"א מה שהגהו דוקא ככל מ"ש הני רבוותא ז"ל ויחזור הקרקע חלי החלר הנז' לבעליו ויש לד לומר שאפי' מה שהגהו אינו נוטל וכמ"ש כיון שהאנס עלמו החזירה בדין בלי כסף אלא שלא נתברר לי עדיין ואין לי עת לחפש בספרי הפוסקים לברר דבר זה :

וראיתי מי שרלה לדמות נ"ד להאי דכתב הרמב"ם פ' יו"ד מה' גזילה ואבידה ה' א' ופסקה מרן ז"ל בש"ע סי' רל"ו וז"ל כותי בעל זרוע שאנס את ישראל וירד לתוך שדהו מחמת שהיה לו חוב על בעל השדה או מחמת שיש לו נזק ביד זה הישראל או מחמת שהפסיד ממונו ואחר שתקף את השדה מכרה לישראל אחר אין הבעלים יכולים להוליאה מיד הלוקח בד"א כשהודו הבעלים להעכו"ם שאמת טען וכן אם היה שם מלך או שר וכו' ע"ש ודימו נ"ד לדין זה שהרי המלך יר"ה יש לו חוב על בעל הקרקע זו הראשון ובדין לקחו וכיון שעמד זה וטרח עד שהלילו הוי כמו ליקח מהאנס שכתב הרמב"ם והש"ע שאינו מחזיר לבעלים אלו דבריו :

ומלבד שאין הנדון דומה לראיה וכמו שכתבנו בעניותין שאין זה בעל חובו כ"א הר"א טובי וכבר מכרה בחייו וזכה בה הקונה כדין מאחר שאין להם טירפא בדיניהם וכמש"ל . עוד בה שהרי כתב הרמב"ם וסיים בד"א כשהודו הבעלים שאמת טען הגויים דאל"כ בעלת דין סיקריקון דכל אנס יאמר

ב"ש

בפיהו נכונה שא"כ לא היו הב"ד מחליטין הדין לזכות לשכנגדו בחלי החצר הנז' והיה להם לכתוב טענתו ולקבוע זמן עד שיביא הלה ראיותיו הא אין לך לומר אלא שהשטר הנז' בטל ומבוטל וחספא בעלמא הוא . זה מה שנלע"ד בזה . ונוויי"מ ויראנו מתורתו נפלאות הלכ"ד החו"פ גווירלא יע"א ביום ח"י לח' אדר מש' התרכ"ג לפ"ק וקיים :

הצעיר **אברהם צבאח** הי"ו ס"ט

ראיתי מ"ש הרב הפוסק אבנ"ן וכל דבריו הם מיוסדים על אדני פז ש"ס ופוסקי' בראיות ברורים . והדין דין אמת ונויי"מ אמן הלכ"ד :

הצעיר **יוסף ן' עטר** הי"ו

הדין דין אמת כמ"ש הרב הנז' :

ע"ה **יצחק אפריאט** הי"ו ס"ט

ראינו השאלה הנ"ל ואת אשר נגזר עליה מאת הרב כמהר"ר אבנ"ן והדין דין אמת וראינו שהאריך למעניתו והעיקר הוא דאין טוענין אחר מטב"ד אחר שידו לדין המורשה של יתמי הגביר פנחס טובי נ"ע עם הריב"ש ואשתו וראו הב"ד הראשונים הרב כמהר"א אבן עטאר ז"ל עם הדו"מ כמהר"ר משה הכהן ז"ל וראו שטרותיהם ומתוכם פסקו להם שיד כולם שוה בהחצר הנ"ל ולא טען שהחצר כבר היא מכורה כולה בידו מאת אברהם אביו של הר"מ ש"מ העיקר הוא השטר השני וא"ת שטען לפניהם שמכורה היא בידו כולה והשטר לא היה נמצא אתו שהיה לו בעיר אחרת למה החליטו הב"ד הנז' שיד כולם שוה בהחצר היה להם לקבוע לו זמן עד שיביא ראיותיו ולכתוב לו טענותיו. אלא ודאי שקר ענה שלא היה לו שום שטר של מכר של החצר כולה ועכשיו שנשתקע הדבר ואין מי שיכחיש אותו כי עדי השטר נלב"ע הוציא שטר הנז' ואף את"ל שהשטר הראשון שבו קנה כל החצר הוא אמת נוכל לומר שחזר הריב"ש הנז' ומכרה להר"א טובי הנז' אביו של הר"מ הנ"ז וכשמתה אמו של הר"מ ירש מחצית החצר הנז' מפאת כחו' אמו ומכרה למר דודו וכשמת הר"א הנז' וירש מחצית הנשאר חזר ולקחה ממנו הריב"ש וראיה לזה מדלא ערער הריב"ש על המכר שמכר הר"מ למר דודו לומר שכבר היא מכורה בידו שהרי ידע במכר שמכר ר"מ לפי דבריו שאלו אותו איך לא ערער במכירת היורש הר"מ והשיב שהשטר שבו קנה כל החצר לא נמצא אתו מזה מוכח שידע במכר היורש למר דודו ולא מיחה דהגם שאין השטר בידו מ"מ היה לו למחות ומדלא מיחה בשעת המכר היורש יכולין לומר שחזר ומכרה להר"א אביו של ר"מ ולהכי חזר וקנה מהר"מ מה שנשאר ביד הר"מ אחר מיתת אביו ומעשה ב"ד יוכיח שבודאי לא יש לו שום שטר הראשון כלל ולא טען מזה כלל ומה שאמר שטען טענה זו לפני ב"ד ששטר היה לו אלא שהוא במ"א דבריו מהבל ימעטו ושקר ענה הר"מ איך נאמין שיטעון לפני הב"ד טענה זו ויחליטו החצר הנז' ביד שניהם היה להם לקבוע זמן עד שיביא זכיותיו אלא ודאי הוא שמעולם לא טען טענה זו ולהכי החליטו הב"ד החצר לזכות שניהם וא"כ אין אחר מעשה ב"ד כלום ואין לכפול הדברים זהו מה שנלע"ד ונויי"מ ויוס"ן הכ"ד החו"פ במתא מראכיש יע"א יושב בסדר ויקחו את אשר צוה משה וקיים :

ע"ה ע"ה ע"ה ע"ה
רפאל יוסף שלמה אסאבאג אברהם ן' ימין כהן
חרוש ס"ט ס"ט מוחה ס"ט ס"ט
ע"ה שלום כהן ס"ט

הדין דין אמת כמ"ש הח' עליונים למעלה ואין צריך לכפול הדברים ביום י"א לניסן מש' וזמרת לפ"ק וקיים :

ע"ה ע"ה
יצחק רוזילייו אברהם סמאנה
ס"ט ס"ט

ואחר שבררנו שהשטר של הר"י בן שבת הנז' הכתוב בשנת ריתח"ה בשקר יסודו ואין לו קיום וחספא בעלמא הוא . נבא לדון בענין ההוצאות אשר הוציא כהר"י ן' שבת הנז' כי לפי דבריו הוציא הוצאות מרובות לאילי הארץ וכיוצא עד שזכה בדין להוציא לאור החצר הנז' מתח"י האלמנון יר"ה :

והנה היה נראה לכאורה שלא יטול כלום מבע"ד כהר"מ טובי הי"ו בעד ההוצאות המגיעים לחלקו בחצי החצר השייך לו אחרי שלא הודיעו והלך הוא והוציא ההוצאות הנז' דהוי כמבריח ארי מנכסי חבירו שאינו נוטל כלום כיון דהוי מדעתו הגם דאית ליה פסידא וכמ"ש התו' בפ' הכונס דנ"ח ע"א בד"ה א' נמי וכו' שהקשו מהאי דפרק אין בין המודר גבי פורע חובו של חבירו דחשבינן ליה מבריח ארי מנכסי חבירו אע"ג דאית ליה פסידא והוכרחו לחלק וליישב דברי הש"ס דהתם דפרק הכונס הכי דהיכא שהוא מדעתו אע"ג דאית ליה פסידא הוי מבריח ארי והיכא שהוא שלא מדעתו ואית ליה פסידא לא הוי מבריח ארי יעוי"ש בדבריהם :

ושוב הקשו מהאיא דפ' השוכר הפועלים דאמרו שם דשומר חנם שהיה לו לקדם ברועים ובמקלות ולא קדם חייב ומפרש שומר חנם בחינם וש"ס בשכר ומסיק דחוזר ונוטל מבעה"ב ומשמע דש"ח לא מחייב לקדם בשכר אבל כ"ש אם קדם בשכר דשפיר עבד ונותנים לו מה שהוציא וכו' ועוד הקשו מהאיא דהגוזל בתרא דשטף נהר חמורו וחמור חבירו והניח שלו והציל של חבירו אין לו אלא שכרו ושכרו מיהא נוטל ולא אמרינן מבריח בעלמא הוא ותירצו דמבריח ארי שאינו נוטל שכר היינו כשאין הדבר ברור שיבא לידי הפסד כגון שהארי רחוק ואין ידוע אם יבא כאן האריה אם לאו ואין מצילו אלא מדאגה ומפחד שדואג שמא יבא אבל אם הדבר ברור שיבא לידי הפסד ולידי דריסת ארי או מציל מפי הארי עצמו אז ודאי נוטל שכרו כמו שטף נהר חמורו וכו' דברור הזיק וכו' והך דשמעתין מיירי שהצילו ירקות מגוער בעלמא וכו' ופורע חובו אין מצילו מההפסד דמה שהיה הלוה זקוק לפרעו אין זה הפסד שהרי נתחייב לו ואינו מצילו אלא מגוער בעלמא וחשיב מבריח ארי הא נמי כדמפרש טעמא בירושלמי דכתובות ובנדרים מפייס הוינא ליה ומחיל לי ואפי' במשכון מפייס הוינא ליה ויהיב לי משכוני וכו' ע"כ . וא"כ בנ"ד נמי הרי היזק אינו ברור שהרי הקרקע במקומה עומדת והיה יכול כהרמ"ט הנז' לפייס למלך יר"ה להחזירה לו

והוי

וכמ"ש הרב דרך המלך וכן משמעות כל הפוסקים כמ"ש הרב יד מלאכי ז"ל בכללי הש"ס באות שמ"ט וז"ל כיון שהגיד אינו חוזר ומגיד שייך בשטר לדעת כל הפוס' דלא כמהרש"ך בנוספות סי' ה' ע"ש. ותשו' זו של המרדכי הביא אותה הכנה"ג באה"ע סי' מ"ב בהגהט"ו סי' ג"ז וז"ל מצאתי כתוב בכ"י בתשו' כ"י להר"מ אלבירלא ח"ל וכתו' במרדכי ע"ז המעשה וכו' בקשתי ולא מצאתי מ"ש משם המרדכי ז"ל לא בפ' ד"מ ולא בפ"ק דגיטין שהובא שם מימרא דר"ל ע"ש:

ולענ"ד קשה איך נעלמה ממנו שהיא היא בשו' קידושי' וגם נעלם ממנו שהביאה מהרש"ך ז"ל בח"ד סי' כ' והרב מהר"מ אלשיך ז"ל בתשו' סי' מ' עש"ב ועיין בס' ישרי לב להרה"ג עט"ר ז"ל באה"ע במע' העי"ן אות ג' ע"ש:

ומה מאד הפלא ופלא שתשו' זו של הרב אבינדור ז"ל המובא במרדכי הביאה מרן ביתה יוסף ז"ל באה"ע סי' ת"כ בד"ה כ' מהרי"ק וז"ל בשו' ע"ד המוליא שטר חתו' בב' עדים שקידש אשה בפניהם וכו' ועיין בהגהת מרדכי דקידושין וכו' כי שם האריך בדין וכו' ע"ש והוא תימה רבתי להכנה"ג ז"ל דקאי בסי' זה בהגה"ט ולא שלט עינו בביתה יוסף ז"ל:

באופן שמכל האמור ומדובר דברי מהרש"ך ז"ל בתשו' הנז' שירד לחלק בין בע"פ לעדות בשטר כולם כאחד נגבו עליה וכל הפרושים אשר נאמרו בה כולם בחזקת סכנה כי אינם סובלים פירושים הללו וכאשר הראה לאחרון זמניו בס' הגד"ת ירים משה בסי' כ"ט בהגה"ט אות ד' דהביא תי' הרב שיבת ציון בתשו' סי' ע' ע"ש ותי' הרב מט"ש ז"ל ומ"ש הרב שבט בנימין ליישב דברי מהרש"ך ז"ל דכ' דדברי מהרש"ך ז"ל לא מוכיחין כן עכ"ד:

ומעתה לא ידעתי איך הרב הפוס' מגן אברהם יצ"ו קא פסיק ותני לנ"ד מתשו' מהרש"ך ז"ל הלזו דאין מקום ללמד משם לנ"ד כי הרי תשו' זו של מהרש"ך דחויה היא מכל הפוס' וכאמור:

והנה ראיתי להרב בתי כהונה בח"א בבית ועד סי' כ"א דהביא הך תשו' דמהרש"ך ז"ל ותי' יהיב ליישב דבריו על נכון ותכלית דבריו הוא דכל כונת מהרש"ך ז"ל לומר דבין בע"פ ובין בשטרות אמרי' כיון שהגיד אינו חוזר ומגיד אלא דבשטרות יש חי' בין שבשטר הב' אינו מזכיר מהא' כו"ע אלא שתמה דהיינו דבשטר הא' כתבו דהיה בלתי תנאי ובשטר הב' כתבו כ"ז דמכר לו חזקתו בתנאי ולא הוזכר מהשטר הא' לומר שמ"ש בשטר הא' בלתי תנאי לאו הכי אלא היה כתוב בתנאי דאלו הי' כן הא ודאי אמרי' דאינו חו"מ אבל כל שלא הוזכר מהשטר הא' כלל אלא דב' סתומים הא ודאי ס"ל למהרש"ך דחו"מ וכתב עליו כנפק דהוא פי' נאה ונכון עכ"ד. ועכ"פ פי' זה הנה אמת נכון הדבר למילף לנ"ד דדמי להא דבשטר הב' לא הוזכר מהשטר הא' הא ודאי אמרי' דבתר שטר האחרון עבדינן דאוקי תרי וכו':

אלא דעכ"ו הרואה יראה כי נדחק הרבה בפי' דבריו כי הכל חסר מן הספר ואינו מוכח מדבריו בכך כונתו כמו שיראה הרואה:

אמנם מה שהביא הרב הפוס' אברהם ברהם יצ"ו לנ"ד ממ"ש המט"ש ז"ל בסי' כ"ט אות א' מ"ש לחלק דברי הרשב"א ז"ל המובא ביתה יוסף דסותרים אהדדי כמובא שם ודברי הרשב"א ז"ל בתשו' א' קאי כשי' הריטב"א ז"ל דאין חו"מ אפי' בב' בשטרות כמובא ביתה יוסף ז"ל בסי' מ"ו מחו' ל"ו עכ"ב דירד לחלק וז"ל דאה"ן דעדים שחתמו על השטר יכולין לחזור ולחתום בשטר אחר הפך הראשון וכשבאים לב"ד אם אינו יוצא שטר הא' בפני ב"ד א"כ לא הוחזק עדותייהו הראשון בפני ב"ד כ"א הראשון ועבדינן כוותיה דאחרון דהוחזק בב"ד דאין לפנינו עדות אחר מכחיש זה העדות כדי לומר משהעידו וכו' ולא מבטלינן ליה בשביל שכשחתמו בשט"ז הוי חו"מ משטר הא' דכיון דהשטר הא' אינו לפנינו ל"א בכה"ג חו"מ ודברי הריטב"א והרשב"א ז"ל שהבי' הכנה"ג ז"ל הם כשבאים כל השטרות לפנינו ורואים העדויות מוכחשים זל"ז הא ודאי דעדות הא' עיקר דאין יכולין לחזור ולהעיד בפני ב"ד אף בשמחת ודברי הרשב"א ז"ל שהביא מרן ז"ל סי' מ"ט הוא היכא דהשטר הא' לא הוחזק ואינו יוצא בפני ב"ד כדי לומר עכשיו דאין חו"מ כיון דליכא עדות לפנינו כ"א שטר האחרון וכו' עכ"ב. ומזה דן את הדין הרב הפוס' יצ"ו דגם בנ"ד כי השטר הא' לא הוחזק בב"ד כ"א בשטר האחרון של היורש שהוחזק בב"ד הוא העיקר גם לדעת הרשב"א והריטב"א ז"ל עכ"ד הנה הגם דפשטות הש"ס וכל הפוס' אינו תלוי הדבר אם הוחזק בב"ד אם לאו אלא כיון שחתומי' בשטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד ואין חו"מ אף בשטרות סו"ס כל שהשטר הא' אינו לפנינו כי אם השטר הב' ועדיין לא ידענו מהשטר הא' ולא הוכחשו אהדדי הא ודאי סברא הוא דכל דלא נראה הא' מעיקרא כ"א הב' והאחרון הוא מקוים אזלינן בתר האחרון ואין זה חו"מ ושפיר ילפינן לנ"ד:

אלא דאכתי תמיה אמאי לא הביא הרב הפוס' יצ"ו מתשו' הרשב"א ז"ל המובא ביתה יוסף בח"מ סי' קמ"ו מחו' ל' והביאה מורם ז"ל בהג"ה שם בסעי' ח"י ח"ל הג"ה מי שקנה קרקע אחת שני פעמים ותובע המוכר במעות השנים אם טוען המוכר שחזר ולקחה מן הלוקח ולכן חזר ומכרה לו ב' נאמן ואם אינו טוען כך צריך הלוקח לברר למה קנאה ב"פ אם אמר בטעה נאמן ואם אמר שידע ולקחה ב"פ הדין עם המוכר. דודאי נתן לו המעות לשם מתנה עכ"ב. וא"כ ה"ן הגם שהר"א טודי נ"ע אביו של הרמ"ט מכר לו כל החצר טוענין ליורשי הר"פ מ"ד נ"ע שחזר הר"א טודי ולקחה מהריב"ש והר"מ בנו חזר ומכר החצי להריב"ש וחצי למ"ד הר"פ נ"ע וכ' הסמ"ע ז"ל שם דמאחר שראובן עשה מעשה וקנאו ממנו זה ראיה גמורה שחזר ומכרה לו ול"ד להא דאמרינן דשביד איניש דזבין דיליה עיי"ש וה"נ איכ"ל בנ"ד כיון שהריב"ש חזר וקנאה החצי דעשה מעשה זו ראי' גמורה שחזר ומכרה לאביו וכנז"ל:

והגם שהרב ש"ך ז"ל שם הרים דבריו בנ"ע מלבד דהרב משה"א ביאורים תריץ יתיב שם. עוד כה דקושית הש"ך ז"ל אינו אלא ממ"ש המעות מתנה דפ' כשמוהל. ובש"ם איתמר דאין הלכתא כשמואל בהא אבל בטענה הא' דטוען המוכר דחזר ולקחה מן הלוקח ולכן חזר ומכרה לו ב' דנאמן בזה הדין דין אמת וליכא שום תיובתא ושפיר ילפינן מינה לנ"ד:

אמנם דיש לבע"ד לחלוק ולומר כיון דדין זה שמובא בהג"ה לא פסקו מרן ז"ל והשמיטו ואף בב"י ז"ל לא גילה דעתו וכ' הרב שלחן גבוה בח' א"ח בכללי הש"ע אות י"ג דמדהשמיטו ודאי דלא ס"ל:

והגם כי מרן ז"ל הסכים לדין ופי' דבריו להדיא והשמיטו בש"ע כבר כ' הר' ידי אליהו ז"ל סי' קמ"ו ומהרז"א בח"מ סי' י"ג דקכ"ה ע"ב שניהם כאחד סברי מרן דגם בזה ודאי אמרי' דחזר בו וכמו שהאריך עט"ר מוה"ר הרה"ג יש"א ברכה יצ"ו בספריו היקרים בס' בני בנימן סי' ך' דל"ט ע"ד ובס' מעשה איש בסי'

ה'

שים לו חוב וכמ"ש הרב המגיד שם וא"כ כל שלא הודו הבעלים שאמת טען הגוי הרי הבעלים לוקחים אותה מיד הלוקח ובכ"ד ג"כ אפשר שאם היה הר"א עובי חי עדיין היה טוען שפרע חובו . ועוד שלא אמרה הרמב"ם לדין זה כ"א כשמכרו הגוי האנס ללוקח וכיון שהבעלים מודים בחוב זה והלוקח קנאו מהאנס הרי כדין קנה וזכה בו מהעכו"ם וגם בזה כתב הרב הכנה"ג בסי' רל"ו הגהט"ו אות י"ד וז"ל נ"ב ודוקא כשקנה ככר אבל אם באו הבעלים או הבאים מכחם למחות בקונים יודה הרמב"ם להרא"ש שמוציאה מיד הלוקח ונותן לו מה שפרע בשבילו. מהר"מ מטראני ז"ל ח"ג סי' קכ"ח ועיין במהר"מ גאליקו ז"ל סי' ס"ט ובתשו' ח"מ ח"ב סי' י"ג ע"ש. ובנ"ד לא קנאה מהאנס ולא נתן להאנס כלום כ"א ההוצאות שהוציא מבחוץ ומאן שם פה לומר שיזכה בה לעצמו וחזר הדין למי שהציל ממון חבירו אם יטול מה שהוציא או מה שההנהו או לא יטול כלום ודברים פשוטים הם:

קנצי למילין דבנ"ד אין לו אלא מה שההנהו וכמ"ש כל הנהו רבוותא ז"ל. ויש לד לומר ג"כ שאינו נוטל כלום וכמש"ל. ועיין להריב"ש ז"ל בסי' ר"ן שהביא ס' הרמ"ה ז"ל והרשב"א ז"ל במי שאנס קרקע מישראל ולא הקנו לו הבעלים ולא נתנו לו בהא אפי' עמד כמה שנים והיכא בי דואר ולא אזיל . לא קנה הגזלן והלוקח ממנו צריך להחזיר לבעלים בלא כלום דקרקע אינה נגזלת יעו"ש בדבריו שהאריך בענין זה:

זה מה שנלפע"ד ולווי"מ וימ"ן הלכ"ד זעירא דמן חברייא החו"פ לווירא יפ"א בחדש ניסן שנת התרנ"ג והוא

הצעיר **אברהם צבאח** ס"ט

ואלה דברי יוסף.

ראיתי את כל דברי הרב הפוסק מגן אברהם הי"ו וכשאני לעצמי טרם כל צריכין אנו לברר וללבן האי דינא כיון שהגיד אינו חוזר ומגיד אי נאמרה אפי' כששני ההגדות אחי' ושניה היה בשטר . והי"ט כיון דאין הגדה אלא בפה וקרא קפיד לומר אם לא יגיד נוכל לומר דאינו יכול לחזור ולהגיד היינו בפה . וכמו שגם מהש"ס מוכח כן ממ"ש בפ' ג"פ דקס"ז ע"ב ההוא תברא דהוה חתים עלה רבי ירמיה ב"א. אתא לקמיה ההיא אתתא אמרה לו לאו הנא הואי. אמר אנא נמי אמרי להו לאו איהי היא . ואמרו לי מיקש הוא דקשה לה ובגר לה קלא . אמר אביי אע"ג דאמור רבנן כיון שהגיד אינו חוזר ומגיד ופי' רשב"ם ז"ל בד"ה צורבא מרבנן. והגדה קמייתא שאמר לאו איהי לאו כלום הוא ולא מקרי חוזר ומגיד כמה שאמר לבסוף את היא ע"ש הרי דהכל הוא בע"פ וע"ז נאמר כיון שהגיד וכו':

והגם דאיתמר בפ"ב דכתו' דח"י ע"ב דא"ר כל כמיניה כיון שהגיד אינו חוזר ומגיד ותי' הג"מ ע"פ אבל בשטר לא והא אר"ל עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד הרי דאפי' בשטר נאמר דין זה כיון שהגיד אינו חוזר ומגיד . מ"מ אפ"ל דהיינו דוקא כשההגדה הראשונה היא בשטר והגדה הב' בע"פ כמו הכא עדים שאמרו כת"י הוא זה ואח"ך אומרים בע"פ אבל אנוסים היינו אפי"ה עדות הראשונה הגם שהיא בשטר כיון דקי"ל דעדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד והוי כאלו הגידו בע"פ. אבל אם ב' שטרות יוצאים לפנינו זה הפך מזה אפ"ל כיון דעדותן הוי בשטר לא אמרי' בזה דאינו חוזר ומגיד. אלא חשבינן להו כתרי ותרי דאתו לקמן שתי כתות המכחישות זל"ז דדייניק להו אוקי תרי בהדי תרי ואוקי ארעא בחזקת מאריה קמא:

אלא דראיתי להרב דרך המלך ז"ל בד' מ"א ע"א דכתב וז"ל ודע דמסוגייא הלזו דפ' חזקת הבתים דמ"ח מוכח דהא דאמרי' כיון שהגיד אינו חוזר ומגיד לאו דוקא בהעידו בע"פ הפך ממה שהעידו בע"פ מתחי' או בשטר . דה"ה והוא הטעם כשהעידו בשטר וחזרו והעידו בהיפך בשטר אחר אמרי' אינו חוזר ומגיד. ומלבד דהסברא בעצמה היא נכונה בטעמא דכיון דאמרי' עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד ומהאי טעמא חשבינן להו כמגידים. וכמ"ש רש"י ז"ל בסוגיין דפ"ב דכתובות גבי ההיא דאנוסים היינו נך נא ראה. א"כ ה"ה והוא הטעם בשטר הב' דחשיב מגידים ואית לן למימר כיון שהגיד אינו חוזר ומגיד כמובן העיני בשר לו:

עוד כה דרך מבואר מסוגיא זאת ע"ש בפי' רשב"ם ז"ל. וכן מצאתי אחר החיפוש להריב"ש ז"ל סי' קכ"ז שהבין כן בפשיטות בהו"ד שכ' וז"ל ומה שאמרתי הוא אף אם אתי' שמואל א' אבל אם הותה חתימה קדמה לזה א"ן לזה דלית דין ולית דיין שכיון שהגיד בעדות שלימה בשטר גמור שוב אינו חו"מ אף אם חתם ב' בתורת עדות גמורה ובשטר שלם עכ"ל. וכן מבואר בפי' בפסקי מהר"מ ריקאנטי ז"ל סי' תע"ו וז"ל שני עדים שהעידו בשטר עדות אחד ובשטר ב' העידו חלוף אותו העדות אם אין זמנם שוה הולכין אחר שטר הראשון שכיון שחתמו בשטר הא' נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד ואינן יכולין לחזור בהם . ואם היו זמניהם שוה בטלו שניהם שאין אנו יודעים איזה מהם קודם עכ"ל. הרי מבואר מדבריהם בפשיטות דדין אינו חו"מ שייך בין בע"פ בין בחזרו והעידו בשטר:

ובכן תמה הרב ז"ל על המהרש"ך ז"ל בח"ג בנוספות סי' א' שכתב וז"ל. וזה מטעם שכיון שמה שמעידים שאמר בשעת המכר שלא מכר החזקה הנז' כ"א לעלות לא"י עדותם זה הוא בשטר ולא מקרי חו"מ אלא חשיב כתרי ותרי דעלמא עיי"ש. והוא פלא היכי פשיטא ליה האי דינא מסברא דנפשיה בלתי שום ראיה והוכחה כלל. ולא זכר שר ונעלם מעיני הרב סוגיא הלזו ודברי הרבנים הללו הריב"ש ומהר"מ ריקאנטי ז"ל דפשיטא להו איפכא והדין עמהם מכח הסברא הלזו וכו' ואין סברא לחלק ביניהם. ואח"ז הביא דקושיא זו ככר הקשה אותה הרמ"ל ז"ל בפ"ג דעדות ע"ש ותמה עליו איך לא הקשה לו מהסוגיא ומדברי הריב"ש ומהר"מ ריקאנטי ז"ל עש"ב . גם הביא מ"ש הרמ"ל תי' אחד מחד מן חבריא ודחאו. וכ' הרב דרך המלך שחד מן חבריא הוא הרב בני יעקב בד' מ"ד ע"ד עש"ב ועיין להרב מט"ש ז"ל בסי' כ"ט דכ' דהוא הרב דת ודין בסי' ע"ו עש"ב:

ולפקע"ד אגכי תמיה בדברי מהרש"ך ז"ל איך נעלם ממנו תשו' הרב אביגדור ז"ל על מעשה המובא שם במרדכי ס"פ בתרא דקידו' דכתב בהדיא וז"ל דעיקר מילתא דר"ל לענין חוזר איתמר וכגון שהעדים מודים שהוא כתב ידם. ואתא לאשמועינן דכי היכי דעדות ע"פ לא מלי למהדר בהו אחר חקירה ה"ן בשטר לא מלו הדרי בהו אחר חקי' דחתימה במקום הגדה קיימא עש"ב דמשמע מדבריו דאף בב' שטרות כיון שהדין נותן שחתימת העדים בשטר הוי כמי שנחקרה והגידו בפיהם אינן חוזרים ומגידים אפילו שהחזרה היא בשטר הוי כמו בע"פ וכן הסברא נותנת וכמ"ש

בדין בתחילה ופסקו הדין שיד שניהם שוה בכל החצר חצי ליורשי הר"פ וחצי להריב"ש ואילו היה קיום והעמדה לשטר הא' הנעשה בשנת ריתח"ת היל"ל לב"ד והגם שלא היה בידו השטר הא' והיה טוען כן לא היו מחליטין ב"ד החצר לזכות לשניהם בשוה וכמ"ש הרב הפוס' יצ"ו כי כל דבריו נאמנו מאד. והא ודאי שטר שביד הריב"ש שהחצר כולו מכרו לו בשקר יסודו ואין לו קיום ככל האמור וחספא בעלמא הוא ככל אשר הורה גבר הרב הפוסק יצ"ו :

ועתה נבא אל הטענה השנית מ"ע ההוצאות אשר הוציא הריב"ש כדי להוציאה מיד המלך והרב הפו' הביא לנו דברי התוס' בפ' הכונס דשם מבואר דכל דהנזק איתו ברור הוי מ"א מנכסי חבירו דפטו' וכ' דה"ן הנזק איתו ברור שהרי הקרקע במקומו עומד והיה יכול הרמ"ע הנז' לפייס למלך להחזירה לו והוי כפורע חובו ש"ת דאינו אלא מ"א ופטור מלשלם זת"ד :

ואחר המחו"ר לא ידעתי מאי קאמר מר דהקרקע לעולם עומדת דהא ודאי דהקרקע לא יזוז ממקומו מ"מ סו"ס הנזק שכי היה דזה כמה שנים היה משכירו המלך לב"כ וכמ"ש הרב הפוס' יצ"ו ואין לך בירור נזק כזה דכמה שנים הפסידו מלהשכירו בכנו"ד לא הוי מ"א מנכסי חבירו דהתם הוי ס' ס' אתי ס' לא אתי ברם הכא הנזק בא זה כמה שנים דלקח החצר המלך והיה משכירו לאחרים ואין לך ברי היזקא גדול מזה דהוי מלילו מפי הארי ובפרט מלך כמוהו :

ומ"ש דהיה יכול הרמ"ע הנז' לפייס למלך ומחיל ליה עיניך תחזינה מישרים מ"ש עפ"ר הרמ"ז הרה"ג בס' מקור ישראל ז"ל בח' ח"מ סי' ל"ט דס"ה ע"ד וז"ל הטעם הב' מפייס הוינא ליה ומחיל לי דרבנן קמאי ובתראי נחלקים בסבך וטעם זה יש סברו וקבילו וכמ"ש הפוס' הלא בספרים וכו' ומשם בהר"ה להא טענה דמעין דאיננא טענה והביא בידיה תשו' מהרלנ"ח ז"ל בח"ה סי' ס' דדן את הדין והעלה בהסכמה לחייב ליתן בכרו וכו' וטענת מפייס הוינא ליה לאו טענה דלא שייך גבי גוים גם הרב סמא דחיי בח"מ סי' א' פ' כן ע"ש . וסדר דינא דחייב לשלם ש"ט לפי טובת ההנאה כפי האומדנא כמה אדם רוצה ליתן לאיש אחד שיעשה שיפטרנו הגוי עכ"ד לך נא ראה נפלאות מתורתו מה שהאריך בזה כיד ה' הטובה עליו :

והנה האריכות בזה הענין אך למותר כי הלא ספרין ספיתו מ"ש בענין זה והרב הפוס' יצ"ו הביא לנו מחלוקת הפוס' והביא דברי מרן דסי' כל"ו דנוטל מה שההנהו ובנ"ד שהיתה כונתו להציל לעצמו ובהא ודאי נותן לו מה שההנהו ולא כל ההוצאות עפ"ב אי משום כי אתרי במכרה אין לו עירפא. כמ"ש הרב הפוס' יצ"ו :

ולדידי הדבר תלוי לברר אם האמת כי המלך לקחה בחובו תו"ג שהיה חייב לו הר"א טובי הנז"ל אם לאו וכמ"ש הריטב"א ז"ל הבי"ד הרב"י בסי' זה והבי"ד הרב משחא דרבותא דקנ"ז ע"ד על ראובן שהיה חייב לגוי והגבו לגוי בית א' של ראובן בחובו ומכרו הגוי לשמעון ומה ראובן ובנו תובע הבית אם נתברר לב"ד שהגוביינא היא נעשית כראוי עפ"י ב"ד ישראל או עפ"י ערכאות במקום שדין המלכות לדון עם ישראל בדיניהם הא קי"ל דד"ד והוי כאלו לקחי מראובן וחזר ומכרו לשמעון אבל אם לא נתברר שהגוביינא היתה כדין אין לשמעון זכות בקרקע ההוא ע"ש :

וא"כ ה"ן כי לא נתברר לב"ד אם החוב היה תו"ג ז"ל ויש הוכחה שבחייו של הר"א טובי לא היה נוגש אליו ולא שאלו. דהא ודאי נותן לו מה שההנהו. וממילא לגבא שוס לד לומר דמ"ש דנותן היינו כשנותן להאנס עצמו. אבל הכא שהמלך נתנה לו בחנם וזה הוציא הוצאות חילוניות דמאי א"ל מאן פלג לך וכו' דאין הדבר כן ובלא"ה לא שני והראיה דזה כמה שנים שהיה משכירו החצר לב"ב והוי פסידא ובא זה והציל החצר מידו ע"י ההוצאות אשר עשה הא ודאי דנותן לו מה שההנהו ולא כל ההוצאות כי בלא"ה הוא היה צריך לאותו דבר ובפרט דכונתו היה ליקח אותו כל החצר כיון שהי"ל שטר מכר על החצר כולו. הא ודאי דאינו נותן לו אלא עפ"י אומד הדעת כמה רצוי ליתן לו על הטובה אשר עשה ותו לא מידי :

ואפי' מה שההנהו אם באנו לדין יוכל לפטור עצמו יורשי הר"פ דהא היה שלא מדעתם. דהכי בירד להציל חמורו וחמור חבירו והתנה עמו ליתן דמי חמורו ועלה חמורו מאליו דחייב ליתן לו מה שהתנה דמשמיא רחימו עליה וכ' מור"ם ז"ל שם דאם ירד והציל לא יוכל בעל החמור לומר חמור היה עולה מאליו בלתי הצלתך אלא חייב ליתן לו כמו שהתנה ע"ש. והתם דוקא נותן לו כל מה שהתנה בעבור שהתנה. אבל בנ"ד שלא היה שם תנאי אלא הוא השתדל מאליו יכול לומר לו מי אמר לך שתציל ואין לך שכר של כלום ובפרט כי לעצמך נתכונת ואינו נותן לו אפי' מה שההנהו. אלא דכל שה"ג דיינינן לפי ראות ואומד ב"ד לברר כל דבר אם החוב היה מבורר אם לאו ואם היה יכול להציל מידו בלתי הריב"ש אם לאו. ואז יתן לו מה שההנהו ותו לא כמ"ש הרב הפוסק יצ"ו :

ע"ב עלתה מלודתי כי ענין זה סובל אריכות ואין לי פנאי לבא בארוכה וכל זה כתבתי להלכה. ולמעשה הדבר תלוי לפני הדר"ג הרה"ג מעוז ומגדול עט"ר מוה"ר הגאון האמיתי ראש"ל כמוה"ר **ישׂ"א ברכה** יצ"ו ואם יסכים עמי להלכה ולמעשה ישמח לבי גם אני : כ"ד גברא קטינא דלא ידע למללא. והוא

הצעיר **יוסף נסים בורלא** הי"ו ס"ט.

וזאת הסכמתי אליהם .

יום ט' לח' רחמים ש' לראו"ת טו"ב לפ"ק.

שלום רב. וישע יקרב. לאור נערב.. כבוד מע' הרב המובהק. לנגה ברק , כש"ת גדול הנאמר באברהם בהלו נר"ו לנצח ינון שמו. יהי אלקיו עמו. נבו"א :

רב נכבד !

יקרת מכתבו למן כ"ב תמוז הגיעני לנכון קראתי בכל לב כל ד"ק, ובתוכו צוף דבש אמרי נועם. פפ"ד אשר כוננו ידיו אשר מע' הרב כמהר"י מויאל הי"ו לא נשתוה בדעתו. ומי יתן ידעתי טעמו ונימוקו אולי הייתי יכול להכריע לפי קוצר השגתי. עכ"פ יען רבו טרדותי באמת כידוע לכל באי שערי. וגם כי רצונו שילמדו בו גם מע' ב"ד הצדק הי"ו עשיתי רצון צדיק ומסרתיו לכבוד מע' הרב המופלא ראב"ד מקודש רב הו"ד **יוסף נסים בורלא** הי"ו מיקירי ירושלם. למען יחוה דעתו ונשא ונתן ברוח מבינתו, והסכים שהלכה כמותו

ה' מח"מ דפ"ד ע"א לך גא ראה :

וא"כ כיון שמרן ז"ל השמיטו ודאי דלא ס"ל ואין זו טענה שחזר ולקחה ואזלי' בתר שטר הא' דקדים לשטר השני כגון נ"ד :

אף אתה אמור לו תשובה לזה דהרי כ' הרב המפורס' גאון עוזינו הרב חיד"א ז"ל בס' יוסף אומץ סי' כ"ט דכ"ד ע"ב והביאו עט"ר מה"ר רחש"ל יצ"ו שם דכמה דינים מוסכמים השמיטם בש"ע וכ"כ הרה"ג מהר"ר גבריא"ל זלה"ה בתשו' ב"י דאין הכרע מהש"ע שהשמיט דין אחד דכמה דינים מוסכמים אין הרב כותבם וסמיך ליה במה שכתבם בב"י עכ"ל . ואני הדל כתבתי עליו בסה"ק ברכ"י א"ח סי' ש"ב מה זו סמיכה בדינים ההם על הב"י יותר מכל הדינים שכתבם בש"ע ע"ש ועתה גר' לי דודאי כו' הרב הנז' הוא שדיני הגמרא והרמב"ם וכיוצא מביאם בש"ע אמנם הדינים המחודשים זמנין דהוא ז"ל משמיט מהם וגר' דזה דבר השמיט'ה תחת ג' או שהדין ההוא אף שהוא מוסכם הוא מגיאות רחוק או שהוא פשוט או שהוא כלול ונלמד מעיקר הדין שכתב בש"ע עכ"ד ע"ש :

ובכן אתה הידיד הקורא שים עינך כי דין זה של הרשב"א המובא ביתה יוסף והוזכר במורם ז"ל כולהו תלתא איתנהו ביה לי' המגיאות רחוק שימצא שיקנה פעם ב' דבר הקנוי לו ואת השני שהוא פשוט ומוסבר כמובן לעין כל רואה וגם את הג' כי הוא נכלל בש"ע גם זה אית ביה לקורא דברי הש"ע וכמו שנביא לקמן :

ועוד איכא למימר בנ"ד דיכול המוחזק שהם יורשי הר"פ למימר קי"ל כס' הרשב"א ז"ל דהביאה הב"י וגם מורם ז"ל דשני גדולי הדור אמרוה למילתיה והגם כי מרן בש"ע השמיטו האי דינא עפי איכא למימר דהשמיטו מחד מהני תלתא טעמי דאמר הגאון הרה"ג חיד"א ז"ל מלומר דמדהשמיטו ודאי לא ס"ל וכ"ש שלא מצינו שום חולק בזה ויכול לומר קי"ל כוותיהו :

והגם דאנן וכל ערי המערב אתרא דמרן סמכינן כידוע אפי"ה כבר כתב הרב משכה"ר מע' ה"א דפ"ג ע"ב וז"ל דאע"ג דאנן כדידן לא דיינינן כדין קי"ל הי"ד במה שהוא היפך מרן ומורם היכא דלא פליג אדברי מרן אבל בדבר שאינו מפורש בדברי מרן ומורם ואיפליגו ביה רבנן בתראי ודאי דהמוחזק מצי למימר קי"ל כוותיהו ולא מפקינן ממונא וכמ"ש הכנה"ג וכו' ע"ש :

ובכן במכ"ש בהאי דינא דתשו' הרשב"א ז"ל הובאה ביתה יוסף ומורם בהג"ה ולא מצינו חולק בה ובפרט דמצינן למימר דגם מרן ז"ל מסכים לדברי הרשב"א ז"ל כוותייהו נקיטינן ויכול המוחזק לומר קי"ל כמ"ד דמה שהשמיטו מרן האי דינא הוא מאחד מג' טעמים הנאמרים ומכ"ש דכולהו תלתא שייכא בהו הכא. וכעת חפשתי בכל מפרשי הטור ומפרשי הש"ע ולא מצאתי שום אחד מהן שהביאו תשו' הרשב"א זלה"ה הלזו שחולקים עליה כנראה שאין חולק :

ועוד איכא למימר לפקע"ד דנ"ד תורה יוצאה בהיגומא מההיא מתניתא דכתובות בפ' שני דייני גזירות דק"ט ע"א העורר על השדה והוא החום עליה בעד אדמון אומר השני נוח לי והראשון קשה הימנו וחכ"א איבד את זכותו עשאה סי' לאחר איבד את זכותו וקי"ל כחכמים דאיבד את זכותו ופסקו מרן בשה"ע בח"מ סי' קמ"ז וז"ל ראובן שמכר לש' שדה והיה לוי מעידי השטר ובא לוי לערער על השדה ולטעון שראובן גזל אותה ממנו אין שומעין לו ואין משגיחין על ראיות שיביא על אותה שדה והרי איבד כל זכותו שאומרים לו היאך תעיד על המכר ותבא ותערער ע"כ וכ' הריטב"א ז"ל הביאו הסמ"ע ז"ל שם וז"ל וכ' הריטב"א ז"ל דמיירי אפילו כשאין לראובן המוכר עדים שהוא שלו מאבותיו או בקניה ע"ש . עוד כ' הסמ"ע ז"ל בהו' כ' דוקא בכה"ג דעביד לוי המערער מעשה דחתם בשטר או העיד בפיו בב"ד מבא"כ נתן עלה לשמעון לקנותו עש"ב וא"כ בנ"ד דאין לך מעשה גדול מזה אשר עשה הריב"ש אחרי שהיה לו שטר מכר ע"כ הבית הזר וקנה בנית החצי ומכ"ש שיש עדים וכל העיר כולה יודעים שהחצר הנז' היה להר"א טובי נ"ע הא ודאי שטרא קדמאה בטיל הוא וחספא בעלמא הוא בתר שטר האחרון דאין לך מעשה גדול מזה :

וגדולה מזו כתב מהרלנ"ח ז"ל בח"ב סי' מ"ב דה"ה אם הוא סרסור במכירה ומסייע בה דהאי טעמא דחתם עליה בעד איבד את זכותו משום דמסייע בקנין וכל היכא דמסייע בקנין איבד זכותו וכ"כ מהר"י כהן ז"ל בתשו' סי' ק"ב וכ"כ מהרימ"ט סי' רי"ד הביא דבריהם הרב פמ"א ז"ל ח"א סימן ל"ב ע"ש :

הרי דכל דמסייע בקנין אמרי' איבד זכותו וכ"ש בנ"ד דעשה מעשה לקנות מחדש ולעשות שטר קנייה על חצי החצר הא ודאי דאיבד זכות השטר הא' והשטר הב' הוא האמת ושטר הא' בטיל ולא חשיב :

ועוד איכא למימר בנ"ד דטוענין ליורש דהיינו יורשי הר"פ הנז"ל דהגם דמכר הר"א טובי הנז' להרי"ש הנז' כל החצר אפשר דחזר הר"א טובי וקנאה מיד הריב"ש ונפל החצר ביד בנו משום החצי החצר הנז' מפאת ירושת אמו ואחרי מות אביו הר"א טובי ירש גם חצי החצר השנית מצד ירושת אביו ומכר אותו להריב"ש ואמינא לה מנאי דאמרי' שם בסוגיא ע"ב ההוא דעשאה סימן לאחר ערער ושכיב ואוקים אפוטרופא אהא אפוטרופא לקמיה דאביי א"ל עשאה סימן לאחר איבד זכותו אמר אי הוה אבוהון דיתמי קיים הוה טעין ואמר תלם אחד עשיתי לך א"ל שפיר קאמרת דאמר ר"י אם טען ואמר תלם אחד עשיתי לך נאמן זיל הב ליה מיהא תלם אחד הוה עלה ריכבא דדקלי א"ל אי הוה אבוהון דיתמי קיים הוה טעין ואמר חזרתי ולקחתי ממנו א"ל שפיר קאמרת דאמר ר"י אם טען ואמר חזרתי ולקחתי ממנו נאמן עש"ב ודין זה מוסכם מכל הפוס' ופסקו מרן בש"ע ז"ל שם ואין שום חולק בזה וא"כ ה"ן הגם דהר"א טובי נ"ע מכר להריב"ש כל החצר בשטר הא' אשר בידו אפי"ה טוענין ליורשי הר"א ויורשי הר"פ ונאמר דאילו היה הר"א טובי קיים היה טוען חזרתי ולקחתיה ממך :

והגם שראיתי להרב הפוס' מגן אברהם הי"ו דבסו"ד הביא ראיה לנ"ד ממ"ש רי"ו בשם הרא"ש ז"ל הוב"ד בכנה"ג מ"ב בסי' קמ"ו הגב"י או' ה' וכנז"ל בסו' דבריו מ"מ ק' אמאי לא מביא מהאי סוגיא ערוכה דהוי כמו נ"ד והלך למרחוק להביא מ"ש רי"ו ז"ל :

נקוט מיהא דהטענה הלזו דטענינן ליורש חזרתי ולקחתיה ממך היא טענה אלימתא אליבא דכ"ע :

ומ"ש הרב הפוס' הי"ו דבהא ל"א עביד איניש דזבין דיניה והביא שמועות לזה הדין עמו כמ"ש הרב הפוס' יצ"ו ועוד אמינא דהלא כתב עט"ר הרמ"ז הרב החסיד ז"ל בס' קהלת יעקב במע' הע' דר"ו ע"א דל"א עביד איניש דזבין דיניה הלא בדבר מועט והביא מתשובו' מהרשד"ם ז"ל עש"ב .

וכל מ"ש הוא לרווחא דמלתא כמ"ש הרב הפוס' יצ"ו כיון דאין אחר מעב"ד כלום דהרי עמדו

בדין

זכה בו הרי להדיא דאפי' שהעדים שהעידו על השור עדי שקר היו שהרי הוזמו אח"כ ועכ"ז כיון שנגמר דינו ליסקל כבר נתיאשו הבעלים והפקירוהו וכל המחזיק בו זוכה בו מאחר שכבר נגמר דינו בב"ד ליסקל ודין זה הוא הלכה פסוקה ופסקה הרמב"ם בה' נזקי ממון פי"א ה' י"ג וליכא שום מחלוקת ודון מינה לנ"ד דכבר נגמר הדין בב"ד לפניו ושתק ולא צווח לומר שהשטר שביד שכנגדו אינו אמת שיש בידו שטר מכר קדום לזה אלא ודאי מדשתק וקבל הדין בשפ"י הא ודאי נתייאש ומחל זכותו. והו איתא התם בש"ס הנז' אמר רב משתברא מילתיה דר' יוחנן בנרבע אבל הם. אמרו שהוא רבע שורו מידע ידע בעלמו שלא רבעו וטרח ומייתי סהדי יע"ש פרש"י ופסקה הרמב"ם ז"ל שם הרי דאם הוא יודע שהוא שקר אינו שותק וטורח ומייתי סהדי להכחיש את העדים או להזימם יע"ש מינה דאם שתק ושכר וקביל הא ודאי שלא נשאר לו עוד פתחון פה לדבר אחר שנגמר הדין בפניו ושתק ודון מינה לנ"ד. ודברי אלה הם סעד ועזר למ"ש הרב הפוסק מגן אברהם נ"י והסכים ע"י הרב המופלא רב הו"ד יוסף בסדר עליון נ"י שכתבו שאחר שנגמר הדין אין לו לחזור ולטעון:

ועינא דשפיר חזי להרב מהר"י קלגו ז"ל הוב"ד בס' פני משה ח"א סי' ס"ז שנשאל באשה שמכרה בתים של בעלה לבע"ח ואחרי מות בעלה עמדה לדין עם הב"ח באמרה שמכירתה אינה מכירה והדיין זיכה את האשה ואחר כמה שנים רבו החולקים על הדיין הנז"ל וזיכו את הבעלי חובות שהמכירה היתה כדין ותובעים הב"ח מאת השוכרים שכירות כל השנים שעברו ואם פרעו להאשה ילכו ויגבו ממנה וטוענים כי המכירה היתה ברשות בעלה ועוד שהעדים מעידים שקנו מיד האשה ואח"ך מיד בעלה ואח"ך מאותה שעה חל המכר ועל זה השיב בראשית מאמר דאינן יכולין לסתור דינו של הדיין הא' ודינו דין והאריך למעניתו ושוב כתב וז"ל ואל תשיבני מההיא דפ' ז"ב וכו' ובר מן דין נראה לע"ד התם אם שתק ולא אמר יש לי עדים וראיה ודנו אותו וחייבוהו לא מבעיא אם יצא חייב מב"ד ולא ערער אז באותו מעמד אלא אפי' שערער על הדבר אחר שגמרו את הדין כיון ששתק מתחילה עד לאחר גמר דין שוב אין משגיחין בו וכו' ובד' קס"ה ע"ד גמר דבריו וז"ל אמור מעתה בנ"ד אף שלא היו באים עכשיו לטעון טענה משונה מהטענה הראשונה אלא שהיו מביאים עדים להעמיד דבריהם הא' כיון שהיו העדים מזומנים אללו וכו' ולפחות היו העדים במדינה עמו וכו' הדין נותן שאין משגיחין על עדיו וכו' יעש"ב ולזה הסכים הרב פני משה ז"ל יעש"ב:

ותמיהני שאחר שיסד הרב ז"ל יתדותיו דהדיין הא' דינו דין ואין יכולים לסתור דבריו אמאי לא שביק הך סוגיא דכריתות שהיא דומה לנדון דידיה שאחר שנגמר הדין ונתייאשו הב"ח אף שאח"ך באו העדים להעיד שקנו מיד בעלה אח"ך אין להם שום זכות לתבוע דמי השכירות ולדידי אתמהה:

איך שיהיה מכל האמור ומדובר לעיל דההכרח לומר שהשטר הראשון שהוציא הריב"ש מזמן קדום מהר"א טובי כנז' בשאלה אין בו ממש והמעב"ד שכתבו הדיינים שיהיו יורשי הר"פ טוב עם הריב"ש שניהם שותפים בחצר הדין דין אמת:

וחזיתיה למע' הרב המופלא רב הו"ד יוסף הי"ו שהביא דברי המרדכי בסוף קדושין מ"ש ר' אביגדור ותמה על הכנה"ג הה"ע סי' מ"ב הגהב"י ס"ק ל"ז שכתב שבקש ולא מצא דברי המרדכי הללו באמת שהוא תימה רבתי והגם שתמיהה זאת כבר תמה הרב הגאון כמהר"מ חזן ז"ל בס' יש"ל באה"ע אות פ' מ"מ גם מני"ר תמה עליו שמכן בב"י הביאה ומהרש"ך ומהר"מ אלשיך ז"ל הביאוה והתמיהה קיימת:

ברם מה שתמה על ה' מהרש"ך ז"ל שלא זכר לדברי המרדכי הנז"ל. עמו הסליחה מה זו תמיהה כי במרדכי לא נזכר כי אם חתימת העדים בשטר הויא כמו חקירה ממש בב"ד ומה זו ראיה לדינו של ה' מהרש"ך ז"ל ולא סתירה להרב מהרש"ך ז"ל דהמרדכי ז"ל לא כתב דאם חתמו העדים בשטר אחר דהוי חוזר ומגיד וליכא שום גלוי בדבריו ז"ל מזה:

גם מ"ש דדינו של מהרש"ך ז"ל כולם נלבו כמו נד עליו כבר מלתי אמורה שכל הפוס' חלוקים בטעמו שכתב דהוי תרי ותרי אבל הדין דין אמת דהשטר בטל הוא מעיקרו שזמנו שוה כמש"ל משם הרשב"א ומהר"מ ריקאנטי והרב חד מן חבריא וה' דרך המלך. והביא דכך הם דברי הריטב"א ז"ל. שהביאם ה' מב"ל ז"ל לסייעתא וכאמור ומדובר לעיל והאמת כמ"ש רו"מ דחילוקו של הרב בתי כהונה ז"ל ופירושו על דברי מהרש"ך ז"ל הוא דחוק ויותר מרווח לפקע"ד היכא דאמרי' הטעם משום דזמן השני השטרות שוין וכאמו"ל:

ומה שילא לחלק הרב מגן אברהם סי"ו והסכים הרב המופלא רב הו"ד יוסף הי"ו דכיון שילא שטר האחרון לפנינו ולא ידעו ב"ד מהשטר הראשון לא הוי חוזר ומגיד כיון שהב"ד לא ידעו שיש שטר ראשון קדום וכו' לפקע"ד לא ידעתי מאי קאמרי רבנן שלא העדים כשחתמו בשטר הא' נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד ובשעה שחותמים בשטר הב' חלוף מ"ש בשטר הא' באותה שעה הוו חו"מ ולא בשעה שילא השטר לפני הדיינים כי באותה השעה אינם העדים שם ואינם מעידים רק השטרות הם אמה המדברים:

ברם עפ"י המונח שכתבתי בעניותי לעיל שכיון שנגמר הדין לפני ב"ד עפ"י השטר הב' וילאו התובע והנתבע ולא אמר שום אחד מהם שיש לו עוד שטר ראיה או עדים. ואח"כ בא השטר הא' הוי כההיא דהוזמו העדים בשור הנסקל דאמרינן כיון שנגמר דינו אעפ"י שהוזמו העדים כל המחזיק בו זכה בו. ודון מינה ואוקי באתרין נעשו סניגורין ודו"ק:

ומעתה הבא אל השאלה הב' שתובע הריב"ש מאת יורשי הרמ"ט ההוצאות שהוציא להציל החצר מאת המלך שלקח בחובו והיה משכירו לב"ב וכו' וכו"מ דימה דין זה לההיא דמבריח ארי וכו' והעלה דאינו חייב לשלם רק מה שההנהו וגם הרב המופלא רב הו"ד יוסף נ"י הסכים לדבריו כמ"ש ברוח מבינתם הלא בספרתם באר היטב וכשאני לעלמי המינא דכיון שנגמר הדין שהריב"ש ויורשי הרמ"ט הם שותפים בחצר ושבו שותפים זמן מה ואח"כ לקח אותו המלך בחובו וטרח הריב"ש והצילו מאת המלך הא ודאי שהציל לאמצע כ"ז שלא אמר לעלמי אני מציל וההוצאות יהיו מכיס שניהם חלק כחלק וכן לא ידעתי תביעת הריב"ש מה היא אם תובע החצי פשיטא דחייב שותפו לשלם לו חצי ההוצאות בלתי מגרעת. ואם אינו רוצה לשלם אפילו החצי מדין מבריח ארי הא ודאי לא ניתן ליאמר גבי שותפין וכל זה לא ניתן ליכתב מרוב פשיטותו. ואם תובע הריב"ש כל ההוצאות משותפו גם זה הרי מפורש בש"ע סי' קע"ח דאם מחל המוכס המכס מחל לאמצע זולת אם אמר המוכס לזה אני מוחל ולמה יבקש כל ההוצאות משותפו ואם מפני שהמלך מה שלקח החצר היה מפני תביעה

כמותו. כאשר עיני צדיק תחזינה מישרים דברי פי חכם אשרי יולדתו. ועתה הנה באתי אחוה דעי גם אני בקיצור נמרץ. מה שתעלה מצודתי. בעזר העוזר האמיתי:

והנה מע"כ תחילת דבריו הביא לנו מ"ש הרב הכנה"ג במ"כ ח"מ סי' כ"ט ס"ק א' שהביא מדברי הרשב"א ומהר"מ ריקאנטי ז"ל שכתבו דאם ב' עדים חתומים בשני שטרות זה חלוף זה וסותרי אהדדי אם ב' השטרות זמנם שוה בטלו שניהם ואם אין זמנם שוה הולכים אחר השטר הראשון כי נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד ואין יכולין לחזור בהם אלא שצריכים הב"ד לחקור איך נעשה המעשה וכו' יעי"ש ותשו' מהר"מ ריקאנטי ז"ל היא בסי' קמ"ו יעי"ש וכתב מע"כ וז"ל והמתבונן היטב יראה דלא אמרה הרב אלא בידוע לנו בבירור שהעדים עצמן חתמו בשטר הא' גם העידו בהיפך בשטר הב' ולזה הולכים אחר השטר הא' וכו' וכגון שהם לפנינו והודו או שנתברר לנו בבירור גו"ב שהם המה שחתמו בב' השטרות והכחישו עדותם. ברם אם לא נודע לנו כ"א ע"י השטרות וכל"ד ואם היו יוצאים השטרות בזמן המכר השני. היו מכחישים במשולש לא חתמו בשטר הא' הא ודאי שאין לדון אחר השטר הא' וכמו שסיים הרב בתשו' שצריכים הב"ד לחקור וכו' ע"כ תוד"ק:

ובשאני לעצמי לא ידעתי איך יוכלו להכחיש ולומר שלא חתמו בשטר הא' בנ"ד מאחר דהר"מ הכהן מר דיינא הוא חתום בב' השטרות והרי כתב ידו יוצאת בשטר הב' ואיך יוכל להכחיש ולומר לא חתמתי וא"כ צריך לילך גם בנ"ד אחר השטר הא' שהרי אין זמן ב' השטרות שוים וכמ"ש הרשב"א ומהר"מ ריקאנטי ז"ל כנז':

גם מה שהביא מע"כ מתשו' מהרש"ך ז"ל בנאספות סי' ה' לא ידעתי מה דמות יערוך לנ"ד שהרי בנדון מהרש"ך ז"ל היו זמן ב' השטרות שוים שהעדים עצמן שחתמו בשטר המכר המה חתמו בשטר השני שהיה תנאי המכר לעלות לא"י והמטו"ל בטל השטר לגמרי ואוקי הרעה בחזקת מהריה משא"כ בנ"ד דזמן השטר השני היה ג' שנים אחר זמן שטר הא' והעדים שחתמו בשטר הא' כמי שנחקרה עדותן בב"ד ואיך יבוטל השטר הא':

הן אמת דטעמו של מהרש"ך ז"ל דכתב דאמרי' אוקי תרי לגבי תרי הוא ספק הפוס' ז"ל כמ"ש המש"ל ז"ל בפ"ג מה' עדות. אבל הדין דין אמת שהשטר בטל לגמרי וכמ"ש חד מגו חבריא שהביא הרב מש"ל ז"ל וכמ"ש הרב דרך המלך ז"ל בד' מ"ח ע"ב ונסתייע מדברי הריטב"א ז"ל שהביא מרן הב"י ז"ל בח"מ סי' מ"ו והביאה הרב מש"ל ז"ל לדחות דברי ה' מהרש"ך ז"ל כמו שיר' הרואה בדברי הרב דרך המלך ז"ל האמת לאמיתו יעי"ש באופן שדינו של הרב מהרש"ך ז"ל אמת ויציב ונכון:

עפ"י הדברים שאלה דדינו של ה' מהרש"ך ז"ל אין דמיונו עולה יפה לכך דנ"ד שעברו ג' שנים מזמן שטר הא' לשטר המכר השני אין לנו עוד לפלפל בדברי ה' מהרש"ך ז"ל כי באמת יש ויש מה לפלפל ולהרחיב הדברים הרבה מאד אלא שאינו ענין לנ"ד:

ואולם הגד השני שתפס הרב מגן אברהם הי"ו דטענינן ליורש שחזר וקנאה ממשמע מתשו' הפרדס שכתב הרא"ש והביאה ר' ירוחם ז"ל וגם הרב נח"ר ז"ל בסי' קכ"ח נמשך אחריהם כמ"ש הכנה"ג מ"כ סי' תמ"ו הגהב"י ס"ק ה' יעי"ש:

אך בנ"ד יש לטוען לחלק ולומר דשאני הכא דהריב"ש נקיט שטרא בידיה מהר"א טובי נ"ע שמכרו לו כל החצר בחייו ומאי אמר ליה לבקונה או להיורשיו שטרך בידי מאי בעי אבל הא ודאי בורכה היא שהרי כתב הרב מהר"א ששון ז"ל בסי' קנ"ה ד' קע"ב ע"ג וז"ל אבל הטעם שאני רואה דבריו הוא משום דלא שיהיה אמת שהניח אבא השטר הא' ביד הבן אין כאן קפידא כיון שהאב טוען שחזר הבן ומכר לו מאי איכפת לן שנשאר בידו שטרו הקודם הרי אח"ך מכר לאב וסברה נכונה היא בעיני וכו' לי להכריח זה בהדיא מתוך דברי הרמב"ן ז"ל וכו' יעי"ש וכ"כ המבי"ט ז"ל בח"ב סי' קי"א דיכול לומר לנפתלי אמרת לי שנאבד השטר ולא החזרת לי השטר וכו' יעי"ש ותחם מרן מהריק"א ז"ל בהסכמה יעי"ש. דון מינה לנ"ד במכ"ש שהרי הריב"ש בעצמו הנך אל העדים שיכתבו לו שטר מכר שקנה כל זכות החצר שירש הר"מ טובי מאביו הר"א טובי בהכרח נ"ל שחזר ומכרה הוא להרא"ק הנז' ואחר במת הרא"ט קנה החלי מבנו וכפרט דהגן בדידן טענינן ליורשי הר"פ טובי שחזר ומכרה שאין תפוגה ויש תשובה נכונה גם בעד העדים וכפרט שהר"מ הכהן מר דיינא שחתם בשטר המכר הא' וגם בשטר המכר הב' לא על חנם חתם חלוף בשטר הא' אלא ודאי בהכרח דידע או שחשב שנתבטל השטר הא' או שנתבטל המכר מעיקרא מאיזה סיבה או שחזר ומכר להר"א טובי ובהפר עין רואה להכנה"ג ז"ל בסי' כ"ט הגהב"י ס"ק כ"ג שהביא משם הר"ס קאסטילאן בתשו' כ"י וז"ל עדים החתומים בשטר מתנה שנתן ראובן להקדש שדה זו וחתומים ג"כ בשטר הרשאה שמינה לפ' ופ' מורשים על השדה ההוא וכתוב בשטר הרשאה למען תשאר חצי השדה לבניו אחריו ושטר ההרשאה מאוחר משטר מתנה לא מיקרי חו"מ. שיכולים לתרץ דבריהם ולומר חשבנו ששטר המתנה נתבטל יעי"ש דון מינה לנ"ד במכ"ש דאם אפי' בהקדש יכולים לומר חשבנו שנתבטל השטר כ"ש בנ"ד דאדם עשוי לקנות ולמכור בכל שעה ואין מי שיפריעהו ממעשיו וכמ"ש:

ואתה תחזה להרב בתי כהונה ח"א בת' בית דין סי' ע"ו ד' ע"ב ע"ד שאסף וקבץ כל להקת הפוס' הסוברים דכל דמצינן להעמיד העדויות שלא יהיו סותרים ולאוקמי העדים אחזקתייהו בני ישראל הכשרים אפי' באנפי דחיקי עבדינן יעי"ש שהאריך הרחיב הדברים במתק שפתיו והביא גם לה' הכנה"ג שם בסי' כ"ט ס"ק ח' וס"ק י"ד שהאריך בזה דכתב אם מתו העדים או שהלכו למדה"י דים לנו לפרש דבריהם באנפי דחיקי כדי שלא תהא עדותן מוכחשת יעי"ש. וסוף דבריו כתב וז"ל שמה שאנו מבווים שדותן היינו באופן זה דאמרינן שיאודה מכר ללוי אחיו יעי"ש כ"ש בנ"ד כי מר דיינא הוא ניהו החתום בב' השטרות זה חילוף זה הא ודאי בהשטר המאוחר תפסינן ליה עיקר ויכול לומר חשבתי ששטר הא' בטל מעיקרו או שחזר ומכרו:

זאת ועוד איכא טעמא אחרינא דבודאי כיון שעמד הריב"ש בדין ושטרו בידו וכנגדו יורשי הר"פ טובי בשטר שקנה מורישם מחצית החצר שירש מזכות אמו ונגמר הדין שזכו שניהם וסבר וקביל בספ"י הא ודאי אפי' אם היתה לו זכות בכל החצר מפני השטר הקודם כבר מחל אותו הזכות ונתיאש ממנו ועתה תוספה הוא מבקש ומנה אמינא לה ממה דאיתא בפ"ב דכריתות ד' כ"ד ע"א אמר רבי כרוספדאי אמר"י שור שנגמר דינו לסקילה ושחטו עדיו כל המחזיק בו זכה

תשובה הגם כי לא היה צריך לכתוב בנדון זה כי הם דברים ברורים ופשוטים ורק משום שהשואל הפציר בי לכתוב לו הדברים לכן באתי היום בראשי האומר להפיק רצונו וזה החילי בס"ד :

ואען ואומר דהנה ראשית כל מה שטענה הבת הגדולה שהיא באה מכח אמה ולא מכח אביה יען שאמה היא שנדרה לתת אותם לה ומנכסי כתובתה נתנה לבאורה טענה הנשמעת היא ואין לדחותה ממה שטענה עליה הבת הקטנה כי מי זה אמר שאמה נתנה לה מכתובתה ולא מנכסי אביה דהא ודאי לאו מלתא היא משום דאפי' שנאמר שהיה דעתה של אמה לתת אותם לה מנכסי אביה עכ"ז אם היתה באה לגבות כתובתה היה הדין נותן שיגבו אותם לה משכי כתובתה וכמ"ש הטור ז"ל אהע"ז סי' צ"ו בשם הרי"ף ז"ל שהאלמנה שמכרה או נתנה מנכסי יתומים מה שמכרה ונתנה קיים ומנכין אותו מכתובתה וכן פסק מרן ז"ל שם ועיין להרב לחם רב ז"ל סי' מ"ו שאם היורשים טוענים על האלמנה במה שנתנה כי מאין לה כח ורשות לתת מנכסי עזבון אביהם ורוצים לחשוב מה שנתנה לחשבון שכי שטר כתובתה שהדין עמהם כיון שנתנה שלא ברשות היורשים עליה דידה הדר ותנכה מכתובתה יעו"ש . א"כ מינה ה"ה הכא בנ"ד הגם שנתנה לה מנכסי בעלה אחר שהדין הוא שמנכין אותו מכתובתה א"כ הרי שפיר טוענת הבת הגדולה שמה שנתנה לה אמה הוא מכתובתה ולא מנכסי אביה אחר שבאמת אמה אינה יכולה לתת כלום מנכסי בעלה וכאמור :

אמנם מה שיש לדחות טענה זו הוא ממה שטענה עוד הבת הקטנה שאפי' שנתנה לה אמה מכתובתה אין במעשיה כלום אחר שמתה ולא נשבעה על כתובתה כי בזה ודאי נפלה טענתה משום דהכי הוא הלכתא דמאי דאמרינן דהאלמנה שמכרה או נתנה קיים ומנכין אותו מכתובתה היינו דוקא אם נשבעה לבסוף וכמו שמבואר זה בב"י ופסק כן בש"ע יעו"ש א"כ בנ"ד שמתה ולא נשבעה לא בתחילה ולא לבסוף הא ודאי שאין מתנתה קיימת ואין במעשיה כלום :

ואולם כ"ז דוקא אם הברא"ג' והנזמים הנז' אינם ידועים שהם מנכסי נדוניתה של אמה אבל אם ידועים שהם מנכסי נדוניתה שהכניסה והם קיימים עדין אזי מתנתה קיימת אפילו שמתה ולא נשבעה אח"ך משום דנכסי צאן ברזל שהכניסה והם בעצמם קיימים הדין הוא שנוטלת אותם בלא שבועה כדאיתא פ' אעפ"י דכ"ה מטלטלי ואיתנהו בעיניהו נוטלתן בלא שבועה וכן פסק הרמב"ם ז"ל פי"ו ופי"ח מה' אישות והטור ומרן ז"ל בסי' צ"ו ס"א וכיון שאינה צריכה לישבע יכולה לתת אותם לכל מי שתרצה וכמ"ש הריב"ש ז"ל סי' קנ"ט והרב משפטי שמואל ז"ל סי' ל"ב וס"א יעו"ע. וא"כ אם הבת הגדולה תברר בעדים כשרים שהברא"ג' והנזמים הנז' שמנכסי נדוניתה של אמה קיימים הם עדיין או שהם נלקחו מדמי הראבוגים משום דהכי בעינן דוקא למדע כ"ז כשהדי וכמ"ש הרב לת"ר ז"ל סי' ן' יעו"ש וגם תברר בעדים שאמת הוא שאמה נדרה בפירוש לתתם לה כשנתדרכה פעם ראשונה ולא כאשר טוענת עליה הבת הקטנה שלא היו דברים מעולם אזי ודאי זכתה בהם וזה פשוט וברור הוא :

אך מה שיש להסתפק הוא בשאר הנכסים שלקחה שהוא ברור שהם מנכסי אביה אם יש לה לזכות עפ"י שאר הטענות הנז' או לא והנה למה שטענה שמה שעשה זקנה הוא עשוי נראה דמלבד שאדרבא מעשיו בטלים אלא אף גם זאת דחייב פושע במה שעשה

(מה)

וכמו שראיתי להרב משפט צדק ז"ל ח"ב סי' ו' שאפי' שבנ"ד היה אפוטרפוס שמינהו אבי היתומים ונתן להבת האחת יותר מהשניה כתב דמעשיו בטלים וחשיב פושע משום שעשה מה שהוא הפך הדין דתנן פי"ן דקל"ט הניח בנות גדולות וקטנות אין הגדולו' מתפרנסות ע"י הקטנות וכו' וכן פסקו הפוסקים ז"ל ולמד זה מתשובת מהר"מ בר ברוך ז"ל שבאה בתשובות דשייכי לס' משפטים סי' מ' והביאה הרב ב"י ז"ל חו"מ סי' ר"ך בראובן שתבע משמעון כסף של היתומים שהלוהו למחצית שכר וכו' והשיב אם זקן היתומים ואמם לא היו אפוטרפוסים שמינן אבי יתומים ולא ב"ד וכו' אין במעשיהם כלום ואפי' אם היו אפוטרופוסים כיון שהלוו מעות יתומים למחצית שכר ושינו ממאי דאמור רבנן אפוטרופוס דמפסיד קרינן ליה וכו' עד וכי אסתלק הזקן אפי' שפשע בשל יתומים וכו' יעו"ש :

א"כ כ"ש בנ"ד דזקן היתומים הנז' אינו אפוטרפוס כלל אלא שהוא מעצמו עמד ועבד כהך עובדא שלא חילק לשתי הבנות בשוה כמו שהוא הדין אין במעשיו כלום ופושע יקרא וחייב אליבא דכ"ע משום דהוי מאבד בידים במה שנתן לגדולה הכל וכמ"ש שם הרב משפט צדק ז"ל והביא כן משם מהרשד"ם ז"ל חו"מ סי' שכ"א יעו"ש וכ"ש לדידן דתפסינן דעת מרן ז"ל אפילו בנאמר דלא הוי מאבד בידים אלא דהוי פושע לבד הרי פסק מרן ז"ל סי' ר"ך כר"י דחייב בפשיעה :

ואל יעלה על דעתך לומר דשאני נדון הרב משפט צדק ז"ל דהאפוטרופוס ודאי שינה מן הדין שהרי נתן לגדולה יותר מהראוי לה וכמעט הכל נתן ולא שייר כלום בעד הקטנה משא"ה ודאי פשע שלא כהוגן להפסיד לקטנה חלקה משא"כ בנ"ד שלא נתן הכל אלא שנשאר עוד נכסים והם השטרות הנז' נימא דלא שינה מן הדין אחר שהקטנה אינה מפסדת חלקה שהרי יש לה ליקח אותו מהשני שטרות הנז' שעדין מנכסי אביה הם דהא ליתא אלא דגם בנ"ד נמי ודאי שינה מן הדין בחלוקה שעשה משום שהיה לו לחלוק המלוי לשניהם והשטרות יניח לשניהם . אבל לא היה לו להניח חלק הקטנה בשטרות נגד המלוי שלקחה הגדולה כי מאחר שהקלקול מצוי בשטרות למה תפסיד הקטנה לבדה דאפי' אם לא היה להם מנכסי אביהם כי אם שטרות לבד לא היה יכולת בידו לחלוק אותם אלא דוקא ב"ד דבקיאי בשומא הם שיחלקו להם השטרות וכמ"ש הטור ז"ל חו"מ סוס"י ס"ו בשם אביו הרא"ש ז"ל דאחין או שותפין שבאין לחלוק ויש להם שטרות ישומו ב"ד כל השטרות לפי שווין כל אחד לפי קרוב הזמן ולפי נכסי הלוה והאמותו ויחלקו בגורל ואם אחר ששמו ב"ד וחלקו בגורל נתקלקל שטרו של אחד מהם מזל רע דידיה גרם וכן פסק מרן ז"ל בש"ע שם וכן כתב מור"ם ז"ל בסי' קע"ו בדין השותפין שיכולים לחלוק השטרות בשומת ב"ד וכו' יעו"ש ודברי מור"ם ז"ל פה הם ביאור לדברי מרן ז"ל שם משום דה"א לומר דמרן ז"ל פליג וס"ל שאינם יכולים לחלוק השטרות שהרי בסי' ס"ו פסק שיכולים לחלוק וזה הוא שכתב מור"ם ז"ל או יכולין לחלוק ולא כתב וי"א שיכולין וכו' וגם רמז אדלעיל סי' ס"ו ולא זכיתי להבין מ"ש הסמ"ע ז"ל סי' קע"ו ס"ק כ"ב דהמחבר ס"ל כהרמב"ם דאין חולקין שטרות ומור"ם פסק כהרא"ש דחולקין בשטרות וכן ראיתי להרב כנה"ג ז"ל מ"ב סי' קע"ו הגה"ב"י אות קכ"ז דמרן בספר הקצר כתב כסברת הרמב"ם והגיה עליו בספר המפה ס' הרא"ש ז"ל יעו"ע והוא פלא על בני המאורות הגדולים האלה אשר שמעתתיה דמרן ז"ל בפומייהו איך לא זכרו ז"ל שבסי' ס"ו פסק להלכה

שהיה חייב לו הרא"ט גם זה אין בדבריו כלום שהרי הרואה יראה בתשו' המבי"ט ח"ג סי' יו"ד ד' ק"ו שנשאל בג' שותפים שמת אחד בלא בנים ובא השופט עם הפיטאמאל לקבץ כל נכסיו כי היו נכסים רבים והעלה להלכה שכל ההוצאות שהוציאו להציל הממון יהיה מן האמצע אע"ג שבסיבתו היתה התביעה והיה ראוי לשלם כל ההוצאות מחלק המגיע לו בהשותפות אפי"ה אסיק שישלמו מן האמצע יעש"ב. וכ"ש וק"ו לנ"ד שישולם כל ההוצאות בין שני השותפים באין תשובה ואם מבקש כל ההוצאות משותפו יען הוא טרח והשתדל להצילו ורוצה שכירות בעד עמלו שישלם שותפו כל ההוצאות הלא גבי שיירא כתב הרב שה"ג בפ' איזהו נשך ובפ' הגוזל ומאכיל דלמה יקבל שכירות הלא כך הוא הדרך דכל אחד טורח בעד חבירו בשיירא (כ"ש גבי שותפין) ואפי' אמר לעצמי אני מציל אינו זוכה אלא בחלקו דבהיא שעה שאמר לעצמי אני מציל הוי כשותף שחולק השותפות שלא מדעת חבירו וזוכה בכל חלקו ולמה יזכה בחלק חבירו אם לא שנכנס בסכנה ושותפו לא רצה להכניס עצמו בסכנה דאז כשאמר לעצמי אני מציל אשוי אסח דעתיה השותף ומשו"ה זוכה הוא בכל מה שהציל אבל אם אין סכנה אפי' אמר לעצמי אני מציל אינו זוכה רק בחלקו לבד יע"ש שהאריך הרחיב הדברים באר היטב. ובכן מה לו כי יזעק הריב"ש הנז' חנם שלא כדין ושלא כשורש:

עד כאן השיגה ידיעתי ועלתה מצודתי ומי יתן והיה לידע טעמו של הרב כמהר"י מויאל הי"ו אשר לא הסכים לדברי הרב הגדול הנאמר באברהם נ"י ואפשר שיש איזה טעמא רבא כיון שהם נמצאים במקום המשפט ויודעים מעשה שהיה ולפי דברי השאלה כתבתי לע"ד ונור ישראל י"מ וימ"ן להבין ולהורות הלכה לדורות ויורנו מדרכיו ונלכה בארחותיו לעשות הטוב והישר:

הכ"י הצעיר **יעקב שאול אלישר** יצ"ו ס"ט

סימן ז' ה' נחלות

מעיה"ק **צפת** ת"ו

אבן הראשה ראשון לציון מלך ירושלם על ישראל ויאודה. נשא ורם על גפי מרומי קר'ת לתורה ולתעודה. מי כמוהו מורה אשר יבה את קרי'ה ספ'ר ולכדה. מנו"ר עטרת תפארת מע' הרב הגדול מעוז ומגדול ר"ל כקש"ת **יש"א ברכה** מאת ה' ויעל על כל שכיות החמדה. אנס"ו:

הארז אשר בלבנון! עיקר דגא כי הנה ימים חלפו אשר לא באתי בשורת דרך אר'ש להתעטר מזיו כבודו וטעמא לעכובא שלא להטריח לאדוני המלך כי רבו טרדותיו עול הצבור והיחיד כידוע. והנה בעתה נראה בעליל על הר הגליל אהובינו עד לאחת הרב ר' אליהו ענהבי הי"ו ומתוך דבריו ידעתי כי אדוני עושה את שאינו זוכה כזוכה וכאב את בן ירצה. ולכן הרהבתי בנפשי עז לבא לפני המלך להתבשר משלומה של מלכות כי באלה חפצתי וכדי שלא תהא ביאה ריקנית אמרתי לעסו'ק אהב כאן בד"ת בענין שעסקתי בו בעת שבא לפני והוכרחתי לכתוב בו ראשי פרקים. להפצרתם והנני מקריב אותו אל מול כסאו הנכון ויאר לנו אורה זו תורה להעמידנו על האמת ויעלוז לבי ותשירי אהודנו. ועטרת תפארת אענדנו. ואל יחסר לשולם מלכנו. ורב טוב לבית ישראל. עד ביאת הגואל. אנס"ו:

שאלה ראובן מת וחלי"ש והניח אלמנתו ושתי בנותיו דוקא ונמצאו נכסים אלו שני שטרות על אחרים מסך שמגיע לירא ועוד מטלטלי ביתו ותכשיטי אשתו בין רב למעט והאלמנה ישבה על כבוד בעלה והיתה נזונת היא והבת הגדולה מנכסי בעלה הנז' ומעסקה מעט שהיתה עוסקת אך הבת הקטנה היתה שרויה אצל זקנה אבי אביה מפתו תאכל ומכוסו תשתה ויהי היום שהבת הגדולה הגיעה לפ' הנשואין שדכה אותה אמה עם איש אחד ונדרה לתת לה שני אלפים גרוש לנדוניתה ושוב נתבטל אותו שדוך ואחרי כן מתה האם ואחר מיתתה עמד זקנה הנז' וחזר והשיא אותה לאיש הנז' ושם לה בנדוניתה סך ארבעה אלפים גרוש מהמטלטלין והתכשיטין הנז' שנמצאו בבית אחר מות אביה ואמה ומכללם שני מיני תכשיט והם ברא'ג לולו ונזמים שהיתה לובשת אותם בחיי אמה בתורת שאלה כידוע ואדביני ביני גדלה הבת הקטנה ועמד זקנה הנז' והשיאה גם היא ושם לה בנדוניתה סך אלף ושמנה מאות גרוש משלו יען שמנכסי אביה לא מצא מה לתת לה. ובנס החוב משני שטרות הנז' נתקלקל וכמעט שנפסד שאינם יכולים לגבות ממנו שו"ד. והן עתה אחר שנשאו שתי בנות הנז' אירע שהברא'נ' והנזמים הנז' בא בשאלה ליד אחותה הקטנה והיא עתה תופסת אותם והיא רוצה להחזיק בהם לגמרי וטוענת כי למה לה ליקח אחותה הגדולה הנז' כל נכסי אביה והיא לא תירש כלום לכן היא רוצה ליקח עתה הבארג' והנזמים הנז' שמו אותה לה באלף גרוש ועוד רוצה אלף גרוש אחרים כדי להשוות עמה במלוי שהניח להם אביהם והשטרות הרי הם מונחים לשניהם ובשיפרעו החובות תטול כל אחת חלקה ואם נפסדו נפסדו לכל והבת הגדולה טוענת שהבראנ' והנזמים הנז' אמה היא שנדרה לתת אותם לה כשנשתדכה פעם ראשונה ומנכסי כתובתה היא מה שנתנה ולא מנכסי אביה ועל השאר שלקחה מנכסי אביה טוענת שמה שעשה זקנה הרי הוא עשוי וכבר זכתה בהם ובפרט שכבר הניח לה זקנה הנז' מקום לגבות כנגדם והוא מהשני שטרות הנז' ואם אחרי כן נתקלקלו מזלה גרם ועוד דלמה שתקה עד עכשיו ולא ערערה אם לא שמחלה ועוד טוענת שהנכסים ילאו מרבותה שכבר הכניסם אותם לבעל בנדוניתה כנז' וזכה בהם בעלה ועוד שאפי' היו עדיין ברשותה לאו בע"ד דידה היא אלא שאם יש לה לתבוע תתבע מזקנה שעשה שלא כדין ותעמוד עמו בדין. והבת הקטנה משיבה למה שטענה שאמה היא שנדרה לה התכשיטין הנז' שלא היו דברים מעולם כי אם שאמה נדרה לתת לה נדונית שני אלפים גרוש דוקא אבל התכשיטין הנז' לא העלית על דל שפתיה כלל ועוד אפילו את"ל שכנים דבריה מי זה אמר שאמה נתנה לה מכתובתה ולא מנכסי אביה ועוד שאפילו נתנה לה כתובתה אין במעשיה כלום אחר שמתה ולא נשבעה על כתובתה ועל מה שטענה שמה שעשה זקנה עשוי ובפרט שהניח לה מקום לגבות וכו'. היא משיבה אדרבא לדעתה מעשיו בטלים והא"ן שיקוב הדין את ההר. גם על מה שטענה שראתה ושתקה היא משיבה שהיא היתה קטנה ולא ידעה כלום ועוד שהיא מתביישת למחות ועל מה שאומרת שהיא ובעלה לאו בע"ד דידה הס נס בזה יקוב הדין את ההר ע"כ הגיעו טענותיהם ויורינו המורה הדין עם מי ויבא שכמ"ה:

תשובה

תפיסה התם משום דהם טוענים שהשליח נתנה להם לשם סטרא׳ אבל אם הם מודים שלא נתן השליח לשם סטרא׳ אינו רשאי לתופשה וכמו שאמר הוא ז"ל בתשובה הנ"ז ול"ק ול"מ. ותימה בעיני דשו"ר שגם בח"א סי' ע"ב וק"ה וקנ"א הקשה כן בדברי הרא"ש ז"ל הנז' והביא שם הך דרשב"ס ור"י ז"ל ולא ידעתי אמאי לא תריץ קושייתו ז"ל בהכי וכאמור. ועיין במורס ז"ל ח"מ סי' כ"ח ולהרב בני אהרן ז"ל סי' י' י"א י"ב ע"ו. ואיך שיהיה הנה על פי האמור נראה לענ"ד דגם בההיא דמהרשד"ם ז"ל ח"מ סי' שכ"א שחייב להאפוטרופוס משום שפשע לאו דוקא קאמר שהבת הארוסה אינה יכולה ליפרע כי אם מהאפוטרופוס ולא מהמקבל בעל הנכואה דא"כ תיק"ל דמאי שנא מהא דרב חסדא והרואה ירא' דבסי' קנ"ב הביא הך תשובה דהרא"ש ז"ל דכלל ק"ז ולמד ממנה לנדון ההוא דאם הבע"ח עשה שלא כדין לפרוע ללוי היו יכולים היורשים לחזור ולגבות מבעלי החובות ובעלי החובות לחזור ולהוציא מעות שנתנו ללוי· ולהוציא מידו יעו"ש וא"כ ה"ה בנדון דסי' שכ"א שהאפוטרופוס עשה שלא כדין לפרוע לבעל הנכואה ויכולה הבת הארוסה לחזור ולגבות מהאפוטרופוס וכמו שפסק שם ודאי דיהיה הדין גם שם שהאפוטרופוס יחזור ויוציא מעות שנתן לבעל הנכואה ולהוציא מידו דמאי שנא והואיל וכן הוא א"כ אם תרצה הבת ליפרע מהמקבל בעל הנכואה יכולה ואין צריך לחזור ולהוציא מן האפוטרופוס דלמה לן לאטרוחי ב"ד בכדי כיון דאין בדבר שום נפקותא לענין דינא וכן בההיא דסי' קנ"ב יכולים היורשים להוציא מלוי עצמו אם ירצו ואין צריך לחזור ולהוציא מבעלי החובות וכההיא דהרא"ש ז"ל שם דכלל ק"ו דס"ל גם שם רמ"ג רמ"ג וכמ"ש הרב מהר"א ששון ז"ל והרב מהרימ"ט ז"ל וכנז"ל:

ומעתה תמיה אני שראיתי להרב משפט צדק ז"ל שם שכתב שנראה דסברת מהרשד"ס דמן האפוטרופוס יפרע מאחר שפשע ולא מן המקבל שהרי כאלו בזה ועלה קאי והשיב באריכה דהאפוטרופוס זה חייב לתת המעות וכו' ומינה דן הרב ז"ל בנ"ד וכתב א"כ הכא נמי חתן הראובן אינו חייב לפרוע כלום אף שפשע שמפון ונתן לוי יותר מהמגיע להבת הגדולה יעו"ש. ואחר המחי"ר מכבוד תורתו לפי קעני"ד אין כן סברת מהרשד"ס ז"ל אלא דדבריו לאו בדוקא אמורים ובדכתיבנא ומה שהביא ממה שכאלו מהרשד"ס ז"ל בזה ועלה קאי וכו' אין ראיה משום דבאמת כן הוא דתחילת דינא של הבת הארוסה הוא עם האפוטרופוס שהוא הגזלן הראשון דרב חסדא דבותא קמ"לן שאם ירצה לדון עם השני רשאי וכמ"ש מהרש"ך ז"ל ח"א סי' קנ"ד ולכן מהרשד"ס ז"ל שראה שהבת הארוסה רצתה להטפל עם האפוטרופוס כנה ונתן בתשובתו הרמתה להורות לנו עיקר חיובו של האפוטרופוס דבדין הוא חייב ואין לו מקום פטור מכל הטענות שטען שם ולהג"ן שאם לא היה שם האפוטרופוס או שאין לו ממון והיתה רוצה לדון עם המקבל היה משיב הרב ז"ל שיכולה כדינא דרב חסדא וא"כ בנדון הרב משפט צדק ז"ל שהבת הקטנה נטפלה לדון עם החתנה בעל אחותה ולא עם האפוטרופוס מד"ה יודאה שחייב לפרוע לו מנכסי עזבון חמותו ואין פוטר אותו ודלא כמ"ש הרב ז"ל בם אחר המחי"ר ול"ע:

גם זאת אומר דבההיא דמהר"מ אלשיך ז"ל סי' י"ז שחייב להמקבל בעל דינה להחזיר לראובן אחי אשתו ולא חייב לקרובי דינה שפשעו ובגזל שלא ידם בנכסי ראובן התם נמי בנדון ההוא ראובן רצה לדון עם בעל אחותו ולא עם הקרובים מאיזה סיבה שהיה אבל ודאי אילו רצה לדון עם הקרובים היה רשאי וגובה מהם וכדקי"ל רמ"ג רמ"ג:

הלא מעתה תורה יוצאה בכ"ד דאם תרצה הבת הקטנה לגבות מהבת הגדולה הרשות בידה משום דמיד שמת ראובן היה הממון בחזקת שתי בנותיו וא"כ הזקן בגזל שלא יד בממונה של הבת הקטנה ונתן לגדולה וקם עלייהו כגזלן שילך הבת הקטנה לאתה גובה מהזקנה לאתה גובה מהבת הגדולה ובעלת דברים דידה היא וכדינא דרב חסדא שפסקוהו כל הפוסקים ומרן ז"ל בסי' שס"א כאשר ירא' הרואה. הנראה לענ"ד כתבתי אים לעיר

אברהם חי שאקי ס"ט

וזאת תשובתי אליו

יום א' לח' חשון ש' ילבו יונקותיו.

רוב שלום עד בלי ירח. אל משכן זבולו
שואף זורח. לכבוד ידי"נ הרב המופלא
וכבוד ה' מלא **א"ח** טוב בהלו נרו. לנצח
ינון שמו. יהי ה' אלקיו עמו. נסו"א:

הא"ח נפשי!

יקרת מכתבו למן י"ד אב העבר הגיעני לנכון בזמנה. אך כאבר אני טרוד הרבה ותלישות מאור עיני ואף גם זאת שכל דבריו פשוטים וברורים. זהי סיבה טעמא לעיכובא. והנה טרם כל. זאת אשיב על אשר הרבה להפליא על הסמ"ע ז"ל שכתב בח"מ סי' קע"ו ס"ק נ"ב שמרן פסק כהרמב"ס ומורס פסק כהרא"ש וכו' וע"ז תמה רו"מ תמיהה גדולה איך לא זכר של שמרן ז"ל בח"מ סי' ס"ו ס"ק מ"א שם פסק כהרא"ש ז"ל וכן הרבה לתמוה גם על הכנה"ג במ"ב סי' קע"ו הגהב"י אות קנ"ז. וכו':

ואבא היום להשיב על תמיהתו על הסמ"ע ז"ל ומציקרא אבקשהו יודיעני נא למה לא יגדל התימא על מרן ז"ל דססתר דידיה אדידיה דבסי' ס"ו פסק כהרא"ש ז"ל ובסי' קע"ו פסק כהרמב"ס ז"ל דלדעת הסמ"ע ז"ל דבסי' קע"ו פסק כהרמב"ס ז"ל הוי סותר עצמו. אבל האמת דלא שלטה עינו להסמ"ע ז"ל עצמו שם סמוך ממש בס"ק נ"ז שכתב עמ"ש מורס ז"ל דיחלקו השטרות בשומת ב"ד או בגא"א וכו' כתב הסמ"ע ז"ל וז"ל ע"ל בסי' ס"ו ס"ק מ"א דכתב המחבר ג"כ כן וכו'. הרי להדיא דאין שכחה לפני כסא הסמ"ע ז"ל ואדרבא לפקענ"ד היא היא הרגשת הסמ"ע על מרן ז"ל דלדעתו מרן ז"ל סותר עצמו כנז' וא"כ לא נשאר שום תמיהה על הסמ"ע ז"ל והרב ש"ך ז"ל תיקן לזה דמרן ז"ל בבד"ה כתב דהרמב"ס ז"ל מודה להרא"ש וכו' יעו"ש כי בזה אין נסתר מהמתו מרן ז"ל כיון דגם הרמב"ס ז"ל מודה להרא"ש ז"ל:

אך יש להעיר על הרב מהריט"ך ז"ל בסי' קנ"ה שכתב דיש דרך לומר דהרמב"ס מודה להרא"ש (כמ"ש בבד"ה ז"ל) ויש דרך דהרא"ש מודה להרמב"ס ויש דרך לומר דפליגי הרמב"ס והרא"ש ז"ל וכיון שלא ראה דברי מרן מ"ש בבד"ה אסיק וסיים בדבריו וז"ל הגם שכתבתי דהרמב"ס יודה להרא"ש ז"ל דאפושי פלוגתא לא מפשינן מ"מ כיון דנפיק מפומיה דמרן דפליגי הרא"ש והרמב"ס ז"ל אני כופף את ראשי כמ"ש הרמב"ן

להלכה כהרא"ש ז"ל דיכולין לחלוק השטרות וא"כ מוכרח לומר דבסי' קע"ו שפסק כלשון הרמב"ם משום דס"ל דלא פליגי וכמו שביאר בבד"ה וזה הוא שהבין מורם ז"ל וסיים בדברי מרן ז"ל דה"ה דיכולין לחלוק השטרות וליין לדברי מרן בסי' ס"ו לומר שעם פסק לדין זה ולא הולך לשטתו פעם אחרת פה באופן שאכי אים לעיר מקולר המשיג איני יכול ליסב דבריהם ז"ל ולל"ע. ואיך שיהיה מ"מ למדנו דאין תקנה לחלוק השטרות אלא בב"ד אבל שלא בב"ד לא חשיבא חלוקה וזה אפי' בשטר כנגד שטר כ"ש כשובדא דנ"ד דשבק הני שטרי להבת הקטנה כנד המלוי דשקלא הבת הגדולה דפשיטא ופשיטא שעשה שלא כהוגן ושינה מן הדין להפסידה להקטנה חלקה ופושע הוי ועשיו שגדלה הבת הקטנה ומיחתה והיא הולכת אל חכמים לשאול שרולה ליטול חלקה מהמלוי דשבק אבוהון דינא קא בעיא ועיין להרב משפטי שמואל ז"ל סי' כ"א ולהרב משפ"ן ז"ל ח"ב סי' ן' ולהרב מהר"מ אלשיך ז"ל סי' י"ז ולהרב חוקות החיים ז"ל סי' ס"א :

ומה שטענה עליה אחותה הגדולה דלמה שתקה עד עכשיו אם לא שמחלה יפה השיבה לה משום שהיתה קטנה ועוד שהיא מתביישת וכמ"ש מהרשד"ם ז"ל בס סי' שכ"א במה שטען האפוטרופוס על הבת הארוסה שידעה במה שעשה ולא מחתה כתב ז"ל דרואה אני את דבריו טובים ונכוחים משיבה כהלכה הדא כי דרך נשים לה ומה לה להטפל באלו הדברים . כי אין דרך הבחורות להטפל בהם יעו"ש ואפילו שבנדון ההוא נראה שהבת הארוסה היתה גדולה כ"ש בנ"ד שהיא קטנה שאינה יודעת כלום שהא ודאי פשיטא דלא שייך כאן שום מחילה כלל והוא פשוט אין לריך להאריך לברר זה :

ונבא למה שטענה עוד הבת הגדולה שהנכסים ילאו מרשותה שכבר הכניסה אותם לבעל בנדוניתה וזכה בהם בעלה הנה נראה דגם בזה לא נדקה אלא דהדין הוא דיכולה להוליא אפי' מהבעל וכדאמרינן בפ' י"ן דקל"ע דילמא שאני פרנסה דאית לה קלא ואפי' אי בעל לוקח הוי ישאו הקטנות מבעל חלקם המגיעם ואף כי דחייא בעלמא הוא בגמר' כן היא ההלכה וכמ"ש מהר"מ מפאדווה ז"ל סי' נ"ה וכתב כנראה מרשב"ס ז"ל שהביא ראיה על הדבר מהאי דמליאת האשה מוליאין לפרנסה וכו' וכן ממה שהשיב הרא"ש ז"ל והביאו הטור ז"ל באהע"ז סי' נ"א כי ראובן גובה השבלונות מהבעל דהו"ל כמלוה בשטר משום דאית ליה קלא יעו"ש וזה יהיה כמי דעת מרן ז"ל שהרי בדין השבלונות פסק בסי' נ"א דגובה מהבעל דדינם כמלוה בשטר וכן בסי' קי"ג ס"ה פסק להאי דפ' מליאת האשה דפרנסה גובה מהלקוחות במכרו החיים וא"כ ודאי דהה"ן דפרנסה גובה מבעל אחותה גם לדעת מרן ז"ל וגם מורם ז"ל בס סי' נ"א פסק דהבעל לריך להחזיר מה שהכניסה לו יותר מחלקה וכמ"ש מהריק"ו ז"ל שו' י"ח גם הרב מהר"מ אלשיך ז"ל סי' י"ז כתב דהדין עם ראובן לגבות מהבעל דינה אחותו כל מאי דשקלא עפי מעשור נכסי דכיורש הוי הבעל אליבא דכ"ע והביאו הרב כנה"ג אהע"ז סי' נ"א הגה"ט אות ו' ועיין להרב חוקות החיים ז"ל בס וא"כ מינה בנ"ד נמי אפי' שהכניסה אותם לבעל מלי אחותה הקטנה למגבה מיניה וכ"ש במה שתפסה דפשיטא דלא מפקינן מינה וכמ"ש שם הרב מהרמ"א ז"ל והביאו גם הרב כנה"ג הגה"ט אות ה' וכתב בס"כ מהריב"ל ז"ל ח"א כלל י"ב סי' ע"ד וכ"כ הרב גד"א ז"ל בשער כ"ח ח"א יעו"ש. האמנם כ"ז דוקא אם הדין באחותה הגדולה היא בעלת דברים דידה אבל אי לאו בע"ד דידה היא אלא זקנה הוא בע"ד דידה וכמו בטענה כן הבת הגדולה הא ודאי דהה"ן דלא מלי גבייא מהבעל :

והנה אנכי הרואה דגם בטענה זו לא לדקה הבת הגדולה ואמינא לה ממ"ש הרא"ש ז"ל בתשובה כלל ע"ט סי' ח' בתשובה המתחלת יקבל החכם הנכבד תשובתו על יעקב שמת והניח שלשה בנים ראובן שמעון ולוי ולא היה בעיר לוי בשעת מיתת אביו ובא יהודה לראובן ושמעון ואמ"ל אתם יודעים שיש לי ביד אביכם כך וכך תנוהו לי והם נתנו לו אבל שאל ולאחר זמן בא לוי ותבע את יהודה להחזיר לו שליש הממון שלקח מאחיו שהוא חלקו ויהודה השיב לו לאו בע"ד דידי את שלא נתת לי כלום ולא קבלתי ממך וכו' והשיב דהאחים ראובן ושמעון שלא כדין עשו ששלחו יד בממון לוי שלא מדעתו דמיד שמת יעקב היה הממון בחזקת שלשת האחים וכו' ואם ראובן ושמעון רלו לפרוע חוב אביהם ליהודה בלי שיבואו לדין בשל חלקם הרשות בידם אבל בחלקו של לוי לאו כל כמינייהו ובגזל שלחו יד בממונו ונתנוהו ליהודה· הלכך רלה לוי גובה מראובן ושמעון שגזלוהו רלה גובה מיהודה שהגזלה בידו כדאמר רב חסדא פ' הגוזל בתרא דקי"א ע"ב גזל ולא נתיאשו הבעלים ובא אחר ואכלו רלה גובה מזה והא דתנן הגוזל ומאכיל את בניו פטורין מלשלם מיירי לאחר יאוש ובאין גזלה קיימת והכא בנ"ד אין כאן יאוש הלכך רלה גובה מזה מיהודה ובעל דברים דידיה הוא מטע' בכתבתי עכ"ל שם ועוד האריך וברר כל הדברים יפה יע"ש וכן מתבאר מהאית תשובה דמהר"מ בר ברוך ז"ל שהבאנו לעיל כאשר יראה המעיין וכן ראיתי למהרש"ך ז"ל ח"א סי' קנ"ד באלמנה שמסרה נכסי עזבון בעלה ביד לוי בנה הקטן ושמעון בנה הגדול אינו רולה להתדיין עמו כי אם עם האלמנה וכתב דהוא רפאי מהאית דרב חסדא וכו' וכמו כן פסק בח"ג סי' מ"ג בהשלים· שהפקיד שמעון בידו הקאריזים כדי ליתנם ליורשיו והוא מסרם ביד לוי ששבע שביעה גמורה וגדולה ולכן קם עליו השלים הנז' כגזלן ויורשי שמעון רלו גובין מלוי מהאית דרב חסדא וכו' שפסקוהו כל הפוסקים וכתבו עוד שלאו דוקא בא אחר ואכלו אלא אפילו האכילו הגזלן הוי דינא הכי והם דברי ה"ה ז"ל פ"ד מהל' גזלה והביאו הרב ב"י ז"ל בח"מ סי' שס"א יעו"ש גם הרב מהר"א ששון ז"ל סי' ק' נשאל בנדון הקאריזים הנז' וחייב לשלים והביא תשובת הרא"ש ז"ל הנז' וכתב כמו כן דאם ירלו היתומים גובין מלוי רלו גובין מהשלים ובסי' ק"ה רמי ומקשה תשובת הרא"ש ז"ל הנ"ז אתשובת הרא"ש דכלל ק"ו סי' א' ומתוך הפלפול העלה דהדין שוה בשני התשובות דכי היכי דבתשובה דכלל ע"ט רלה מזה גובה וכו' הכי נמי בתשובה דכלל ק"ו רלה גובה מהמפקיד והביאו הרב כנה"ג ז"ל חו"מ סי' ע"ג הגהב"י אות ל"ז גם מהרימ"ט ז"ל ח"ב ח"מ סי' ל"ה הביא היא דהרא"ש ז"ל דכלל ק"ו ולמד ממנה לנ"ד וכתב דהואיל וראובן מוליא מיד הנפקד הממכם ונפקד מוליא מיד שמעון לא מלי שמעון למדחי ליה ולומר לך והוליא מיד הנפקד וא"כ הנפקד יעמד עמי בדין וכו' דאמרינן ברים הגוזל בתרא גזל ולא נתיאשו הבעלים וכו' ודרך אגב אומר דראיתי בדברי מהרימ"ט ז"ל שם דמקשה אתשובת הרא"ש ז"ל. הנז' מעובדא דההוא בקרא ודאבימי בפ' הכותב דפ"ד ותירך יעו"ש ולפי קט"ד נראה לי לתרץ להאית דאבימי דהרא"ש ז"ל מפרשה כדברי רשב"ם ור"י ז"ל שהביא המרדכי ז"ל שם דהטעם דמהני תפיסה

בטענת זיוף אין מטפיסין ככר הורה זקן גאון עוזינו בעלתנו הטהור כהרמב"ס והרא"ש וחכם שבזמן הרא"ם דמטפיסין ואפי' בטענת קים לי כתב דלא יפטר דקבלנו הוראות מרן ז"ל אף להוציא ע"ש מה גם דגלע"ד דמשכנתא דמייא למתנה שכתב כ' הגו' דלא פליג שום פוסק במתנה וכיוצא דדינה תלוי בפרטים רבים ואולי ימצא זכות לבעל השטר ע"ש ומה גם דכתב דדוקאהם יהיה ב"ד מומחה הוא דפליג רשב"א ודעמיה ע"ש וכמעט אין בכל מקומותינו מאן דפקיע ומומחה ומה גם דכתב ה' גור אריה דכיורשים אף הרשב"א ודעמיה מודו ובאו דבריו בהה"ג סיד"א ולמרן דהאחרין הגאון ערוך השלחן והגאון משכנות הרועים ע"ש ואפי' שיראו הדיינים נראה דלא יועיל וכמ"ש ה' גור אריה ע"ש ואולם בענין הפירות של אותם הימים לכאורה יראה דלא גרע מאמר לו לא תאכל איזיל ואייתי זוזי דכתב הטור ז"ל דאף שאומר שאין לו מעות ואטרח לסביא אינו רשאי לאכול ויש לחלק. וכן בענין המס לפמ"ש הגאון אורים ותומים בפשיטות דמשכנתא דסורא דמייא לאפותיקי מפורש א"כ לא גרע משטפו נהר דאינו חוזר אשאר נכסי וחייב שמעון לשלם כיון דמודה שהיה מאיים עליו וכד הויגא עליא שמעתי דהרשב"ם ז"ל סי' ע"ד כ' בזה אך איננו נמצא אצלינו כעת :

ועוד מעשה שהיה כראובן שהביא בתי תפלין פשוטים הנעשים מארבע עורות או מעור אחד קרוע ומודבקים בדבק מעיר קדימו תוכב"א ורוכה לבס מהסם מלקוחם ותשובתו הרמת'ה כי בודאי חזקה לחבר שאינו מוציא דבר שאינו מתוקן מתחת ידו ואם לא יש על מה לסמוך לא היו נעשים בעיה"ק ת"ו עיר חכמים וסופרים והנה בעתה הוא מעוכב מלמכור עוד יען ראיתי כי ככר האריך בזה מהריה דאהרין ה' משאת דבעותא ח"כ דף ז"ך ובקו' אחרון דף קל"ט וה' בית אפרים א"ח שאלה א' עד בוא דבר מעמכם להודיענו אי שרי לקנותם לכתחילה לברך עליהם . ויען כי מחוסר ספרים אני מבקש רו"מ יאריך מעט תשובתו בסברות הפוסקים ויבוא שכמ"ה כיר"א :

הצעיר **משה הכהן** המכונה **כ'לפון**
בן רבי **שלום הכהן** סלט"א.

תשובה מהו"ר בית דין הצדק יבב"ץ .

נשאל עט"ר מו"ר ראשון לציון הרב הגדול מעוז ומגדול גאון ירושלים כמוהר"ר יעקב שאול אלישר יצ"ו ישי"א ברכה מאת ה'. מעי"ת ג'ירבה יע"א כמה ספקות. ומחלים פנ"ק למען יורה להם את הדרך זו דרכה של תורה. ולהיות כי מע' רבנו הגדול הי"ו מרוב טרדותיו מעול צבור והיחיד לא יכול להטפל להשיב שואלו דבר וע"כ מסר הדבר לידינו להשיב להם כה שיורונו מן השמים.

תשובה הבא נבוא להשיב על ראשון ראשון בדרך קצרה הנוגע לענין דינא דוקא. על השאלה הא' אם יכולים היורשים לכופו לשמעון ליתן טופס השטר אשר בידו. לשעבר נשאלנו ע"ד זה והשבנו בהורך עפ"י הדין והאמת כי בריא בחובה על בעל השטר ליתן הטופס ביד היתומים לעיין במילי דמוריבם דלגבי יורשים אשר באים בטענת מזויף איכא דכ"ע מחויב ועומד בעל השטר ליתן הטופס בידם. ועיין בבעי חיי מ"ב סי' רמ"ד משכנות הרועים מע' ע' אות ו' פתחי תשו' בסי' ע"ז ס"ק ה' ועיין להרב ערוך השולחן שם בס"ק ג' יע"ש. ואולם מה ששאלו היורשים על זמן אשר עבר מתנת כרוב שמעון והתרו בו שלא יאכל מפירותיו שהם רבית וכו' וכו' . ע"ז ככר ידוע מחלוקת הראשונים כמלאכים והחילוקים הנאמרים באמנת בין אתרא דמסלקי לבין אתרא דלא מסלקי ובנכייתא כאשר האריך הרחיב מהר"ם הלוי זצוק"ל בסי' י"ב אשר אסף איש טהור את כל הסברות האמורות בענין זה דלדעת רש"י והרי"ף והרמב"ם והראב"ד ז"ל בבית ובחצר באתרא דמסלקי ובנכייתא הוי אבק רבית ולדעת הרשב"א ז"ל מותר לכתחי'. ובנ"ד אחר עבור העשר שנים הוי כאתרא דמסלקי ובנכייתא יען שכל שנה שאחר היו"ד שנים אם הלוה מביא מעותיו יכול לסלקו כמ"ש רבינו הטור ז"ל ביו"ד סי' קע"ב כמו שיע"ש. וכיון שכן באנו למחלוקותם אי הוי אבק רבית או מותר גמור א"כ גדול כח המוחזק לומר קי"ל כהרשב"א דמותר גמור הוא ולא תוכל למנוע אותי מלאכול הפירות עד דמייתית זוזי בפני ב"ד וכמו שכן העלה הרב ש"ך בסי' קע"ב ס"ק ט"ו וז"ל אבל היכא דאפי' רבית לא הוי כגון באתרא דמסלקי ובנכייתא כיון דהרי אע"ג דמיחה לא מנכינן ליה עד דמייתי זוזי וכ"כ מרן ב"י בשם הרשב"א ז"ל וכ"כ הרב ב"ח עכ"ל ועיין ג"כ בס"ק י"ז שכתב בסו"ד דכל דהוי ספיקא דדינא המוציא מחבירו עליו הראיה יע"ש וכל כנוי מהמשכנתא אפוקי מיניה הוי כדאמר רב אשי במס' מציעא דס"ז ופסקו מורש שם ש"ח. והנה דבאיסורא וממונא במחלוקת שניה אי יכול לומר קי"ל אי לאו מלבד דרבו הסוברים דיכול לומר קי"ל ובאשר מנאם הרב פחד יצחק מע' המ"ם דקי"ד ע"א מ"ב פוסקים הסוברים דיכול לומר קי"ל ומעוטא דמעוטא הם הסוברים דאין יכול לומר קי"ל ועוד זאת דאפי' להסוברים דאין יכול לומר קי"ל לא אמרו אלא היכא דאפי' המיקל הא מיהא איכא איסורא דרבנן אבל היכא דאפי' המחמיר אינו אלא אבק רבית ולהמקל הוי מותר גמור לכו"ע מצי לומר קי"ל ועיין להרב אזן אהרן מע' ר' סי' י"ג ובנ"ד דהמחלוקת הוי אי אבק רבית או מותר גמור פשיטא דגדול כח המוחזק לומר קי"ל דמותר גמור הוא ואע"ג דמיחה לא מנכינן ליה עד דמייתי זוזי וכמ"ש הרב ש"ך ז"ל :

ועל ענין שאלתם בענין המס ע"מ מוטל לפרוע הנה מורם ז"ל בש"י קע"ב כתב וז"ל הוא מותר לתת המס מהשדה שהכנין בדרך המותר ודוקא כשהמס הם מעות אבל אם נותנים המס מפירות השדה אסור ע"כ. ועיין להרב ט"ז ס"ק י"ג ועיין בס' ויאמר יצחק ח"ב סי' ק"ט אשר הוציא מדברי הט"ז ז"ל שעיקר הדבר תלוי אם פורעים המס במעות או בפירות באם פורעים המס במעות בין אם יהיה בית או שדה כיון שפורעים במעות אגלאי מלתא דהמס בייך בגוף הקרקע וכיון שגוף הקרקע עדיין הוא לזכות הלוה לכן חייב הלוה לפרוע אותו המס ועיין להרב מהר"י עייאש בס' בית יהודה במנהגי הרג"ל מנהגי שכירות סי' ג' שכתב שעל הלוה לפרוע אותו המס ועיין ג"כ להרב דברי יוסף אירגאס ז"ל סוס"י ל"ח שכ"כ והרשב"ם סי' ע"ד וכיון שכן בנ"ד בודאי דעל בעל הקרקע חיובא רמיא לשלם המכס הנו' ובנו"ל ותכ"ש שלפי דבריו כך התנה עמו ונקיט כתב ידו דודאי אין לו עליו שום חיוב כ"א דוקא על בעל הקרקע וז"ב :

ועל השאלה השנית בענין התפי' ראה ראינו להרב בגדי כהונה סי' א' שהאריך הרחיב בענין זה ובסו"ד העלה דמי שנגע יראת אלק'ים בלבבו יעשה תפילין כולו מעור אחד בלתי תפירה וכו' אך לפסול התפי' העשוים ע"י תפירה ודבוק וכו' אי אפשר לפוסלם מכל הני טעמי שכתבתי וגם מדברי מרן ב"י ז"ל סי' ל"ב שכתב משם בעל התרומה וז"ל טוב לעשות מעור אחד ומדכתב וטוב ולא כתב לשון צריך משמע דמצוה מן המובחר היא וז"כ ועיין למוה"ר בחקרי לב מ"ב סי' א' ב' שהסכים כדברי ס' התרומה וגם הרב ב"י מסכים בזה יע"ש והגם שהרב כבוד יו"ט חלק עליו כבר בנו הרב רא"ל מוהרד"ח ז"ל שם בסי' ד' הציל את ההר"י מר אביו זלוק"ל והסכים להתיר יע"ש ועיין להרב

הרמב"ן וכו' יע"ש איך לא נרגש דדברי מרן סתרי אהדדי כפי המונח דפליגי הרמב"ם והרא"ש ז"ל והוא תימה דכיון דלא ראה דברי מרן בבד"ה ודעת מרן ז"ל דפליגי הרמב"ם והרא"ש כמ"ש בב"י ומשום כבוד מרן ז"ל הדר ביה עמ"ש דלא פליגי והסיק דפליגי. מה יענה לדעת מרן ז"ל דסתר עצמו מסי' ס"ו לסי' קע"ו כנז"ל וצ"ע:

הבה נא אבא למה שתמה על הרב כנה"ג ז"ל האמת שיש לתמוה על דבריו דאחר שכבר ראה דברי מרן ז"ל בבד"ה לא הי"ל לכתוב אבל בס' הקצר פסק כהרמב"ם והגיה עליו המפ"ה כהרא"ש ז"ל שהרי סתר לעצמו למ"ש בסי' ס"ו. אלא ודאי דמה שנקט כס' הרמב"ם ז"ל היינו דלסברתיה אזיל כמ"ש בבד"ה דלא פליג הרמב"ם עם הרא"ש ז"ל. אך אפשר שהכנה"ג עצמו בסי' ס"ו הגהב"י אות ק' כתב עיין למ"ש הטור בסי' קע"ו ובב"י ועיין בסמ"ע שם ובסי' קע"א וקע"ד כוונתו שנרגש בזה יען שלא הרחיב דבריו למאי נקט הליונים הנז"ל:

מעתה אבא לנדון השאלה כל מ"ש רו"מ גם בענין הזקן שפשע גם בזה אמינא דכל ד"ק מדוקים הם והנני מסכים ומצריך לכל מה שהעלה מעודתו ברוחב מבינתו:

אך! בנדון זה אין דעתי מסכמת עמו לחייבו לא להזקן ולא להבת הגדולה יען כי כל חלק המגיע להבת הקטנה מנכסי עזבון אביה ואמה הוא שני אלפים דוקא ומה שפשע הזקן הוא שנתן כל הסך ארבעה אלפים להבת הגדולה וזאת הפשיעה שעשה הזקן ידע הוא בנפשו כי נשא ונתן ביד מבלי היות לו שום אפוטרופוסות וחייב את עצמו והשיאה מכיסו וממונו ונתן לה אלף ות"ק גרושים. הרי שכבר תקן את אשר עיות ופרע את אשר הזיק ומה לה להבת הקטנה כי תצעק לה על אחותה שתטעון הרי כבר פרע ליך הזקן חלקך המגיע ליך וגם הזקן כה יאמר ידעתי שפשעתי ופרעתי. זה נלע"ד בנדון זה לפי מעוט קוצר השגתי ולאפס הפנאי לא אוכל להשתעשע בכל ד"ק במה שתמה על מהרימ"ט ז"ל וכיוצא כי אין הפנאי מסכים עמי ועמו הסליחה. וה' ברחמיו יעזרנו ע"ד כבוד שמו ולא נכשל בדבר הלכה. ולהיות כי הדברים ברורים ופשוטים לא באתי בארוכה:

הצעיר **ישׂ"א ברכה** ס"ט

סימן ח' ה' גביית מלוה

(ושייך גם ליו"ד ה' רבית וא"ח ה' תפלין)

הרבנים האדירים יושבי על מדין תוכבי ירושלם. ובראשם אשר שמענו את שמעו. עטרת ציון ותפארת ישראל. גאון עוזו. **רבן שמו יעקב שאול אלישר** הי"ו. רועי צאן קדשים ה' עליהם יחיו אמן.

מראש שורי"ם. יהא שלמא רבא מן שמיא. עליכו רבנן קהלה קדישא בירושלם. תשלומ'י כפ'ל ותשלומ'י ארבעה וחמשה. ונש'ק שלם מן העליה. חע'ט לדבר להשמיע במרו'ם מהדור'י מיל'י: בבעו ובמטו מינייכו רבנן לפתוח שער'י תשוב'ה ותעל'ה ארוכ'ה: אני טרם אכלה הכון תפילתי בהני תלתא דאמור רבנן. הבית בהבנות'ו בבנ'י במיכ'י. וחיי אריכי. ברבות הטובה. אבן טובה וזהב שבא. גם עד זקנה ושיבה. ביר"א. וש"ר לכל אחינו בית ישראל תבי קרתא קדישא תובב"א.

מעשה שהיה. ראובן משכן חנותו לשמעון וכתוב בשטר שתהיה בידו עשר שנים ויגבה לו סלע לשנה ואחר העשר כל שנה שלא פרעו נמשכת המשכנתא לשנה שאחריה ומנכה כנז' וכן על זה הדרך עדי תיפוק בלא כסף וכל זה בנאמנות מפורש אך לעת עתה לא נתקיים בב"ד ויהי כאשר חל"ש תבעו יתומיו לשמעון לדין תוה"ק כדי שיקחו טופס מהשטר באומרם כי להם רגלים לדבר כי יש בו זיוף ורוצים לבררו ועוד להם איזה תשובות על השטר וכאשר ימצא שטרו כשר יתנו לכסף מוצא לפרעו ולקחת חנותם ושמעון מאן בכתף סוררת ויהי כמשיב שלא יעמוד עמהם לדתה"ק עד שיכריחו הב"ד את פלוני אלמוני האלם לעמוד ג"כ עמו לדתה"ק והיתומים צווחין ככרוכיא מה לנו ולפלוני ובראותם כי לא יכלו הדיינים לכופו התרו בו בפני כמה עדים ובפני א' מהדיינים אשר נזדמן שם כי המעות מזומנים בידינו וימי המשכנתא תמו ואם בטרך חזק תקבל מעותיך ואם לא תרצה הרי הפירות רבית גמור בידיך וימסרו דינם לשמים ולא עברו ימים מועטים עד שחלה שמעון ונדכה ביסורים ורבים אמרו לו אולי לעקת יתומים היתה בעכרין רח"ל ויבקש מחילה מהיתומים ויעשו שלום ביניהם וכתבו וחתמו לעשות בכל היוצא מפי המלך מלכו של עולם בתורתו הקדושה ויען שמעון לפני ב"ד ע"ד הטופס לא אמן רק יראו הדיינים סי"ו אם יש בו זיוף והיתומים השיבו מי הוא זה שרואה זכות כאדם אל עצמו גם תבעוהו על שהיה גובה המס שם פ'רנקוס הניתן מהשררה על החנויות מראובן מוריש' מחמת שהיה מטיל עליו אימה מן המלכות ועתה אם הדין הוא שחייב בהם שמעון אזי ישלם להם די מחסורם ויען שמעון כי היה לו כתב יד מן ראובן שיפרע אותם הוא ונאבד הימנו ויענו היתומים חדא מאן נימא לן דהכי הוה ועוד לפי שאימת עליו הוא מוכרח לכתוב לך כל לשון שתאמר לו. יורינו מורינו איך לעשות. עוד יורינו מה דינם באותם הימים אשר סירב מלבוא לדין אם נמצא שטר כי היתומים אומרים הנה כתוב בשטר שאם אחרי העשר שנים פרעך אבינו מיד יזכה בפירות שנת אחד עשר ועשינו מה שמוטל עלינו לפרעך אם בעדךכשר אך אתה הוא שסרבת מלבוא ולא תהיה כזאת שתסרב ולקבל הרבית של זמן הסירוב. ושמעון השיב הנה כעת נמצא שטרי כשר וכיון שלא קבלתי את כספי אני זוכה בפירות ומי יאמר כי באמת הייתם רוצים לתת לכסף מוצא ואולי רק אם ימצא כשר תמשכו עוד המשכנתא והיתומים השיבו אמת יהנה חכנו רק לא יהבינן זוזי בכדי כי שמא ימצא מזוייף ומה לנו לעשות אחרי שלא רצית לבוא לדין כלל הרי התרינו בך שיהא רבית אבל שמעון כפר בזה ואמר לא התריתם כלל בפני גם העדים שכחו והולם נמצא ביד היורשים כתוב וחתום מעדים אחרים שהראום מכתב הסירוב מהב"ד זמינו בפניהם שלא בפני שמעון כי אינם מוחלים לו בפירות אותם השנים והרי הם אלו רבית גמור ע"כ:

אחרי אשר שפתי הבעיו'ן בעי'ו גאון עוזינו עטרת ציון הדיוט קופץ בראש לחוות דיעו אם ייטב בעיני רו"מ כי בענין הטופס נלע"ד ברור דיטפים ויהן לו ואמינא לה ממש"ה בעי חיי ה"א סי' כ"ח וכ"ט דאף דהרשב"א והרא"ה והריטב"א והנמק"י ס"ל דאף

בעננת

הר' חת"ס ז"ל בח' א"ח סי' ה' אסר הדבוק ופסלו ועד אחרון הרב מלאכת שמים ז"ל כלל י"ח בבינה ס"ק ד' הביא דברו הגר"א והרב פרי מגדים וכו' והכריע דהבתים העשוים מב' עורות בדבק פסולים ועוד הביא דברי הרה"ג מהר"מ בנעט ז"ל שכתב וז"ל מודעה רבה על דבר הבתי תפילין אשר זה מקרוב באו וחידוש הוא שחידשו הסופרים מדעתם לעשותן מב' עורות מדובקים יחד וכו' וכן לא יעשה בישר' כי בזה שתים רעות המה עושים אם לצד שאין הבתים מעור אחד ואי מצד שאין נמלא הבית רואה את האויר וגם עפ"י הרוב אין התפילין מגיעים עד לפנים ובזה המה מוטאים ומכשילים הרבים שאינם יוצאים י"ח במצות יוצרינו ב"ה במצות תפילין ועוד מברכין בכל יום כמה ברכות לבטלה ובאם אולי משגה הוא ביד הסופרים יכירו וידעו מהיום והלאה להזהר אכן יעשו הבתים מעור אחד ע"ד המבואר בטור א"ח סי' ל"ב וכו' יעש"ב. והרב כבוד יו"ט דאמון ז"ל אסיק דגוערין על הסופרים שלא יעשו מכאן ואילך אבל אלו שנמלאו כבר אין לפוסלן כיון שיש להם על מה שיסמוכו יע"ש. האופן דלדעת כל הני רבוותא המתירים לעשות התפילין מב' עורות הוי השירה או דבוק לא התירו חלילה לקנות תפילין כאלו אלא כל הגאונים אזלי ומודו דלמצוה מן המובחר צריך להיותם מעור אחד ושום רב וגאון לא יכחיש בזה ואף הגאון חק"ל ז"ל דעיקר שאלתו היא אי שרי לעשות תפילין מב' עורות גם הוא ז"ל הביא בסו"ד דברי הה"ת ודברי מרן הב"י שכתבו דלמצוה מן המובחר צריך שיהיו מעור אחד יע"ש :

ובנ"ד שאלת השואל היא אי שרי לקנות לכתחילה תפילין מב' עורות וא"כ לא ידעתי מאי אהני ליה להשואל לענין תשובת כבודם דה"א לפוסלן אותם שקנו כבר וכו' הלא גם הוא ידע בדין זה דהשואל ניכר שהוא ת"ח ולמדן ורצונו לעמוד על האמת אי שרי לכתחילה לקנות מאלו העשוין מב' עורות וא"כ היה להם להשיב לשאלתו דלכתחילה לא יוכל לקנות מתפילין אלו רק מעור אחד ואנה"כ מי שכבר קנה ולבשן אין לפוסלן בדיעבד כן נלע"ד. ומה שכתבו רו"מ כי פעיה"ק ירוש' ת"ו יש הרבה לובשים מב' עורות והרבנים ראשונים כמלאכים לא ערערו על זה במחי"כ אמינא דאנא נפשאי ג"כ זקן שבעיר וידעתי שכל הת"ח כשקונים תפילין מתנים עם הסופרים שיהיו מעור אחד ומעולם לא הלכו הרבנים לחפש אחר לובשי התפילין ולבדוק אותם אם הם מעור אחד או לא מטעם כי ממנ"פ אם הם מעור א' מ"ע ומ"ן ואם לאו לא יוכלו לגזור עליו לחללם ולהחליפם משום מלוה מן המובחר ואיש מעשנתו בידו ובפרט שרוב הושבי עיה"ק ירוש' ת"ו ליקוטאי ניהו. ובכן להורות שיקנו לכתחילה אין דעתי מסכמת ואפי' פפ"י הר"י גלרמון נ"י הוב"ד בס' אברהם אזכור שלייגו לא כתב אלא דלא הוי מקח טעות כדי להחזירם לסופר אבל לא הכחיש חלילה דמלוה מן המובחר היא שיהיו מעור אחד ובפרט מה שדחה דבריו הרב הגאון המחבר אחד היה אברהם הי"ו ואיך נתיר לכתחילה לקנות תפילין מב' עורות הא ודאי אני תוכך להחמיר : וחפץ הייתי להאריך בכל פרטי הסניפים אך מה אעשה כי אין הפנאי מסכי' אתי לרגל טרדותי וחלישות מאור עיני ד' ברחמיו יאיר עיני ואזכה לכוין בדבר הלכה וישלח לי מרפא וארוכה. כ"ד

הצעיר **ישע"א ברכה** ס"ט

סימן ט' ה' קנין ושבועה

שאלה אמר שמעון ללוי הא הני עושה ענין בעבורך שתרויח חמשת אלפים רו"כ אתה נותן לי אלף רו"כ. א"ל לוי בדרך שחוק יהי' חמש מאות. א"ל שמעון לא. דוקא אלף השיב לוי ואמר לו עד שאתה מרויח לי תרויח לעצמך. ומה הוא ההטבה שהטבתני. השיב לו שמעון מה יש לך תאמר לי אם אתה תקבל אם לאו. א"ל לוי מי הוא שנותן לי ואינו נותן לך. אדרבה צריך שיתן לך בעבור שאתה איש גדול ואני איש קטן. ועוד אמר לוי נאמר שיתן לי ולא לך. תאמר לי אם הוא בתוך העיר או מחוץ לעיר או אם הוא במזומן או לא. א"ל שמעון ללוי מה איכפת לך תאמר הן או לאו. אזי קבל לוי כדי לידע הענין אח"כ א"ל שמעון תתן לי יד. השיב לוי וא"ל כילד חל השבועה בדבר שלב"ל ובדבר שלא נתוודע. בקיצור ברוב הפצרות שהפציר בו. אמר לוי בלבו אפשר שלא יהי' חל עליו השבועה. ואם נאמר שחל עליו השבועה הריני מבטל בלבי כמו מעשה שעשה ר"ע. וכך עשה וביטל בלבו בכל מיני בטול. ואח"כ נתן יד ואמר טוב תאמר לי. א"ל שמעון ללוי תלך לעיר פלוני ולעיר פלוני ותרויח בו' חדשים סך חמשת אלפים רו"כ סוף דבר הלך לוי מעיר לעיר וממדינה למדינה עד שהרויח אלף רו"כ וזה גם כן בקושי גדול בהמשך שנה וחצי. ומזה אלף רו"כ שלח למזון בני ביתו מידי חדש בחדשו חמש מאות רו"כ בדקדוק והניח חמש מאות בעין. ועתה הוא גוף השאלה אם חל עליו השבועה א"ל. ואם נאמר שחל השבועה אם הביטול שביטל ביטולו ביטול א"ל. ואם נאמר שאין בדבריו של לוי ממשות ואין ביטולו ביטול. מזה חמש מאות שיש בידו במזומן נותן מאה רו"כ. או ג"כ מן ההוצאות שעשה בעבור בני ביתו זה שנה וחצי וג"כ לוי ביטל כפי דעתו כל השבועות בכ' באב ובפר"ה בתוך קהל ועדה בכל מיני ביטול יורה לנו עט"ר ועטרת תפארתינו מורינו מו"ן היכן הדין נוטה ובכמ"ה כ"ד מוקירו ומעטירו מברת בקדש :

הצעיר **יוסף בן אברהם הכהן** נ"ע.

תשובת ידי"ן הרב הכולל ח"ר חזקיהו ב' שבתי נ"י.

תשובה תחילת דבר! ידענא בנפשאי מעוט ערכי עלי ותורה לא די היא להבין נורתא דשמעתתא ואף כי להפין ולהורות האמנם את זאת אביב חיובא רמיא עלי משום לאו דלא תסור את פי מלך השמור ה"ה עט"ר נר ישראל הגאון המפורסם רש"ל אביר יעקב בעזרו המלך שאול יצ"ו ויצל"א. חקה תקן גזרה גזר פוק עיין בדבר הלכה זאת וכתוב בספר ותשים את מה שתעלה מצודתך. ויען שתשובת השאלה היתה נחילה להשיבה תכו"מ אבא בקצרה וזה החלי בעזר צורי וגואלי :

לבאורה נראה דאין לשמעון על לוי כלום אחר דליכא משפטי התנאים כמבואר בח"מ סי' רמ"א דגם בד"מ בעינן כפול ותנאי קודם למעשה וכו' ואף כי בא"ה"ע סי' ל"ח פסק דאם אמר ע"מ או מעכשיו אינו צריך לכפול וכתב הרשב"א בתשו' סי' תתקפ"ט ואלף קכ"ה ואלף קמ"ב דקנין הוי כמו מעכשיו ואף כי בחי' לגיטין דע"ה כתב להפך דאף במעכשיו בעינן תנאי כפול וכו' יע"ש ודאי דנקיטינן כתשו' דנראה שהם היו אחר חידושיו ובתשו' מסכים עם הרי"ף דלא בעינן משפטי התנאים במעכשיו וראיתה עיני להרב בעי חיי ח"מ ח"א דפ"ט ע"ד דרצה להשוות החי' עם התשו' ומה שסובר בחי' דבעינן גם במעכשיו ת"כ היינו דוקא באיסורא ולחומרא אבל בממונא ס"ל כסברת הרי"ף דאין צורך ת"כ יע"ש דחוקו. ואחר המחי"ר לא כן אבי דהא שם בחידושיו ד"ה רב אשי אמר בא מני ר' היא דכל האומר ע"מ כאומר מעכשיו דמי וכו' כתב כלומר ואפי' אי איכא תנאי כפול הויא מגורשת הא אי עדיין לא קיים התנאי וכו' ולאו למימרא דכל האומר ע"מ לא בעי כפול וכו' למאן דס"ל הכי בעלמא ע"כ ואח"ך כתב והרי"ף ס"ל דבין

בממונא

לה"ר פתח הדביר ח"א ד' כ"א נו"ג שכתב כיון דיש אוסרים ויש מתירים נוטרים בהם שלא יעשו מחדש מכאן ואילך אך אותם שנהגו יש להם על מה שיסמוכו להתירם יע"ש ואגן מבלא פעיה"ק ירושת"ו הרבה בעלי בתים לובשים מהם זה כמה שנים ואין פוצה פה ומצפצף עליהם והא ודאי שמע' הרבנים הראשונים ואחרונים לקדושים אשר בארץ זיע"א הביאו בדעת מרן הב"י ז"ל והש"ע כדעת מרן החק"ל זיע"א דלאו לעיכובא כ"א למצוה מן המובחר ועיין בס' אברהם אזכור להרב כמהר"א פלאג'י יצ"ו ד' ס"ג שהביא פסק ארוך מהרב* כמהר"י ג'ארמון ז"ל שהעלה להתיר וכנס שהרב כמהר"א הנז' חלק עליו עכ"ז הרב כמהר"י ג'ארמון הנז' לא הזר מדעתו הנז' כמו שיע"ש :

בין נראה בעינינו לפי ביותיו בספרים בדרך קלרה הטולה לפו"ד דוקא היותינו טרודים בבדה"ן להלכה ולא למעשה עד אשר יסכים עמנו מע' עט"ר גאון טוזינו מוה"ר **ראשון לציון** מרן מלכא שיחל"א וע"פ יקום דבר כתא דסיתירא כ"ד הח"פ עה"ק ירושת"ו בס"א לח' זיו מס' התרנ"ה ליצירה והיה זה שלום :

הצעיר הצעיר הצעיר
יעקב שמעון גבריאל שבתי יצחק הכהן
מאמטלון ס"ט ס"ט ס"ט

וזאת תשובתי אליהם

הנה הוית מה שעלתה הסכמתם מע' הרבנים כ"ד רבה עליונים למעלה העי"א . ומטענותיהם דרבנן הם הרהיבוני לחוות דעתי הקלרה. והנני ב"א להשיב על מה שאלה השואל אם חייב המלוה על המשכנתא ליתן ליורשי הנתבע הטפסת השטר והמה בהסכמתם החליטו המאמר דחייב ליתן טופס השטר אליבא דכ"ע וכו' והנה דאמרי האמת שכ"כ ה' גור אריה ז"ל הבי"ד ה' ברכ"י ז"ל בח"מ סי' ע"ז ס"ק ב' ושכן עשו מעשה רבני מאמטולא וכו' יע"ש:

אך לא זכר שר למ"ש הרב מהרלב"ח ז"ל בסי' ל"ו וז"ל ולענין השאלה בשאל הח' הס' כמהר"ד ן' שושן וכו' הנה דבר זה הוא במחלוקת וכו', שלדעת הרשב"א ז"ל בתשובה אין נותנים הטופס ביד הבע"ד והטעם שיכול המלוה לומר דמיית עלי כארייא ארבא וכו' וכתבו בשמו הה"מ בפ' כ"ד מה' מלוה ולוה ואפי' בנושא כזה שהלוה נלב"ע והיה אפשר לומר שנותנים טופס השטר לאפוטרופוס או להיתום כיון שהם לא ידעו מסדבר אפי' בנושא הזה כתב הוא ז"ל שאין נותנים הטופס האמנם הרמב"ם ז"ל וכו' וכו' יע"ש . הרי דלדעת הרשב"א ז"ל ודעימיה אין מוסרים הטופס ליורש ומתמיהא על גדול אדונינו הגאון חיד"א ז"ל שהביא דברי הרב גור אריה ז"ל כאילו הוא פשוט דלכ"ע מוסרים הטופס ליורש הפך דעת הרשב"א ז"ל וכמ"ש הרב מהרלב"ח ז"ל הנז"ל . וכן כתב הרב משכנות הרועים ז"ל בשם הרב מהרלב"ח ז"ל יע"ש . נמלא דבמחלוקת הוא שנוי ולאו כ"ע מודו בזה :

ואולם אעפ"י דבפלוגתא מתגייא כנז' מ"מ אנן בדידן דבתר מרן ז"ל גרידינן וכוותיה עבדינן והוא ז"ל כתב בב"י סוס"י ס' וז"ל ולענין הלכה נקיטינן כהכרעת הרא"ש וכתבו' הרמב"ם ז"ל וכן פסק בשלחנו הטהור סי' ע"ז דאפי' ללוה נותנים טופס כ"ש ליורש בטוען טענת זיוף והרב בעי חיי ז"ל בח"א לח"מ סי' כ"ח אסברא לן דלא יוכל בעל השטר לומר קי"ל וכו' דקי"ל כב"ה דשטר העומד לגבות לאו כגבוי דמי והלוה הוא המוחזק וטענתו טענה יעש"ב ועוד המועילין דאם טוען שהוא מזויף ואינו ראוי לגבות בו הכל יפלה פיהו ולאו כל כמיניה לומר על שטר מקוים שהוא מזויף דא"כ ביטלת כל תורת שטר שלא יוכל המלוה לגבות בשטר שבידו יע"ש באורך :

באופן דתלוי הדבר בעיני הדיינים שאם רואים שיש מקום לטענתו חייב המלוה ליתן טופס השטר ביד הלוה וכ"ש ליורשיו ואם רואים שמבקש להתעולל על המלוה לבקש תואנה אין נותנים לו את הטופס דמלי אמר ליה דמיית עלי כאריא ארבא וכמ"ש הב"י בשם הריטב"א והרשב"א ז"ל וע' בסס"ק מעשה איש בח' ח"מ סי' ו' יע"ש. ואולם בנ"ד דהוא משכנתא והוי כשטר מתנה דיש פרטים רבים לבאת ולהת וכא"ש אהובי מע' השואל הי"ו אני מסכים ומעריב שחייב ליתן הטפסת השטר באין תפונה ודו"ק :

ומ"ש עוד מעכ"ת והחליטו שאין מנכין הפירות שאכל וכו' הנני מסכים לכל מ"ש רו"מ כת"ר ובאשר עין רואה בתשו' להריטב"א ז"ל הובאה בב"י ח"מ סוס"י ק"י שכתב וז"ל מיהו נהי דאין נוקקין סלוקי לא מסלקינן מזוהו ומאכילת פירות שיש לו בכח השטר של המשכנתא וכו' עד שיגבה חובו או עד שיתברר עליו שהוא פרוע וכדאמרינן בפ' איזהו נשך וכו' יע"ש. ודון מינה לנ"ד שאין מונעין מהמלוה אכילת פירות עד שיתברר שהשטר יש בו זיוף . ולפי הנראה מתוך דברי השאלה שמה שאמרו היורשים שהמעות מוכנות הוי כטומי מילי בעלמא שהרי השטר נמלא שהיה כשר בלי שום פקפוק והרי לא פרעו החוב עדיין. ואם באמת ירלו הדיינים ברוחב מבינתם שבאמת היו המעות מוכנות לפורעם תיכף ברלית השטר בלי שום איחור אז"כ שינכו להמלוה ימים שבנתיים כמו שטוענים היורשים ותו לא מידי :

ובענין פרעון המס ראיתי מ"ש מעכ"ת והביאו מ"ש רמ"א ז"ל בסוס"י קע"ב ממ"ש מרן הב"י ז"ל בסי' קע"ב בי"ד בשם בעה"ת בשם הרמב"ן וכו' וכו' אנא דאמרי דלפי הך שאלה דנ"ד שהיא משכנתא בנכייתא דין זה הוא מפורש יולא בס"ם דב"מ ד' ק"י ע"א גבי מלוה אומר חמש ולוה אומר שלש דאמר ר' יהודה מלוה נאמן במגו דאי בעי אמר לקוחה היא בידי והק' בס"ם אלא מעתה האי משכנתא דסורא דכתיב בה במשלם שניא אילין תפוק ארעא דא בלא כסף היכא דכבשיה לשטרא ואמר לקוחה היא בידי ה"נ דמהימן וכי מתקני רבנן מילתא דאתי בה לידי פסידא ומשני התם תקינו ליה רבנן דמרי ארעא יהיב טסקא וכרי כרייא וכו' שמעינן מהך סוגיא דבנכייתא דאיכא למיחש שיכבוש השטר ויאמר לקוחה היא בידי תקינו רבנן דלוה מרי דארעא מוכרח לשלם טסקא למלך כדי שידעו שהוא קרקע שלו ודון מינה לנ"ד וזהו שורש ומקור דין זה דנ"ד אלא שהבע"ח ז"ל בספר מ"ו ח"ד סי' י"ח יליף לשאר שטרי משכנתא מדין זה דפ' המקבל הנז' אי שרי שיפרע הלוה טסקא והשיב הרמב"ן דיש חילוק בין פורע מעות בעד טסקא או פירות מהקרקע יע"ש :

אך שיהיה הדין דין אמת כמ"ש מעכ"ת דחה שישלם הלוה הטסקא אינו יכול לגבות מהמלוה ואין בזה שום ריח רבית כלל :

גם נראיתי את כל דב"ק בענין התפי' והנה מלבד שהרב תק"ל ז"ל במ"ב סי' א' ב' ג' ד' הסכים להתיר ומר בריה מוה"ר ח"ד בדרא החזיק דברי הגאון מ"א ז"ל גם הרב בגדי כהונה ז"ל הסכים שלא לפסול התפילין העשויים מב' עורות כאשר כתבו רו"מ ועיקר יסודו מדברי סה"ת שהביא מר"ן בב"י ז"ל . עוד בא הרב שמן רוקח ח"ב סי' א' ובהסמטות הסכים כנז"ל וכבר ציין לה' הנז' הרב ח"ד בדרא זלה"ה בסוף דבריו יע"ש:

אך לטומתם יש אוסרים מלבד הרב משחת דרבותא ז"ל בב' תשו' הפי"ד הגאון החק"ל ז"ל וגם הר'

דכל זה אינו שוה לי ולוי פטור מכל וכל בדיניה מטעם דכיון דזה לא נשבע בבירור כ"א שתקע כפו ות"כ לא הוי שבועה כ"א דוקא כשהיה בדרך שבועה והיינו ודאי דאחר כונת הלב הן הן הדברים שבעת שתקע כפו מכוין לשבועה דאי לאו הכי במאי יקרא שבועה ואם כן אחר שזה אומר שבאמת בלבו כבר היה מבטל באופן שלא היה בלבו מחשיב את הת"כ לשבועה ונהירנא שראיתי בספרים הטעם דדברים שבלב אינם דברים משום דלא אתי מחשבה ומבטל מעשה ואם כי הרבה חפשתי בספרים למצוא טעם הנזכר ולא מצאתי עכ"פ כנראה שהיא סברא אלימתא וא"כ יוצא לנו מזה דהא דדברים שבלב אינם דברים היינו דוקא כשהוא מעשה עם מחשבה אבל אם הוא מחשבה עם מחשבה כנ"ד דע"י כוונתו ומחשבתו יהיה להת"כ דין שבועה וכבר היה תבטלה בלבו אתי מחשבה ומבטל מחשבה ועיין בגיטין דל"ב ע"ב במחלוקת ר"ן ור"ש אי חוזר ומגרש וכו' הכי השתא התם דבור ודבור הוא אתי דבור ומבטל דבור והנה נהי דבטליה לשליחותא דשליח גיטא גופיה מי קא בטיל ועיין תוס' שם ד"ה התם דבור ודבור הוא וכו' באופן דלפי האמור נלע"ד בשופי לפטור ללוי מכל וכל ולית כאן אף ריח שבועה ושבועה אין כאן ואם לוי הוא ת"ח אינו צריך אפי' שאלה אך אם איש פשוט הוא כדי שלא יהיה קל בעיניו השבועה צריך שאלה ודאי בחרטה ואין צריך למצוא לו פתח וכמ"ש כן הטור בסי' ר"ח. דברי אלה כתבתים בנחילה רבה ואם שגיתי ולא כיונתי אל האמת יהיו כאין עד נלא לא ירא הור. ואם יעלו לרצון לפני עט"ר מאור הגולה הגאון המפורסם רש"ל **ישי"א ברכה** יצ"ו ועל פיו יקום דבר ישמח לבי גם אני כסא רו"ם כתר ירום ונשא למעלה ראש עד כי יבא שילה כיר"א. הצעיר עבדו

ותלמידו **חזקיה ב' שבתי** ס"ט

וזאת תשובתי אליו

ראיתי את השאלה ויען כי השואל כנראה שהוא איש חילוני ואינו נוגע בדבר לכן הנני משיב בקיצור נמרץ לאפס הפנאי. וראתה עיני מה שכתב וכתב ידי"ן הרב ח"ר חזקיה ב' שבתי הי"ו:

והנה השואל לא פירש טענות הב' לדדים רק נופא דעובדא ותו לא. וכקש להודיעו להיכן נוטה הדין נוטה. וכשאני לעצמי לא מצאתי מקום לתביעת התובע שאם תביעתו שיתן לו חלק בהאלף רו"כ שהרויח בשנה וחצי. הלא הרואה יראה דהוא לא התנה עמו מתחילה שיתן לו חלק חמישית ממה שירויח כי כך היו דבריו תעשה עסק פ' ותרויח חמשה אלפים רו"כ והתחייב ליתן לי אלף רו"כ והה"נ אם היה מרויח ה' אלפים רו"כ כמו שאמר הייתי מחייבים אותו לשלם האלף אף אם היה טענה אסמכתא ביניהם עכ"ז מסיבת הת"כ אפשר שהייתי מחייבים אותו. אבל עתה שלא הרויח רק אלף רו"כ והוא אמר לו כי בשנה תו' ירויח הסך הנז' ולא עלתה בידו רק בשנה וחצי שהרויח רק אלף רו"כ לא מצאתי מקום לחייבו. ולא דמי הך דנ"ד להיא דפ' המקבל ד' ק"ד ע"ב ההוא גברא דקבל ארעא מחבריה ואמ"ל אם אובירה אתן לך אלפא זוזי והובירה תילתא ואמרי נהרדעי דינא הוא דיהיב ליה תלא נוהא והלהין והלתא ותילתא ורבא אמר דהוי אסמכתא יע"ש. הרי דאי לאו מטעם אסמכתא הוא חייב לכ"ע לשלם השלים וה"נ בנ"ד יהיה חייב לשלם לו חמישית ממה שהרויח אם ליכא טענת אסמכתא. וכפרט דלד' הרי"ף ז"ל בחלק השלים שהוביר מה שוה חייב ליתן לו אף שאמר אלפא זוזי בדרך גוזמא מ"מ כנגד מה ששוה הא ודאי נשתעבד ולד' הרא"ש ז"ל פליג על הרי"ף בטעם החיוב וס"ל דמטעם שנשתעבד ודאי דאינו חייב כלום כיון דאמר גוזמא כמאן דליתיה והולם חייב לשלם מה שהפסידו השלים מטעם שהוביר והפסידו יע"ש. ונימא הכי נמי בנ"ד. אבל האמת דלא דמי כלל. דהתם שאני שהרי הפסידו באמת שהוביר שליש השדה אבל הכא לא הפסידו כלום כדי לשלם לו הפסדו. ואי תימא דדמיא הך דנ"ד למ"ש ה"ה ז"ל בפי"ב מה' גזילה ה' ז' בשם הרשב"א ז"ל דאם היה חולה ושמנים ביד חבירו ושוין ך' ותבע ממנו הרבה אין לו אלא דמיהן אבל רופא חייב ליתן לו כל מה שהתנה דחכמתו מכר לו ושוה דמים הרבה עכ"ל יע"ש. וא"כ גם בנ"ד מדברי השואל נשמע שלוי הלך בדרך שהדריכו שמעון כפס שלימדו ונוכל לומר חכמתו מכר לו וחייב ליתן לו מה שהתנה עמו לפי ערך הריוח. גם זה אינו דהתם עכ"פ הרופא ע"י חכמתו נתרפא זה וקם והתהלך בחוץ משום הכי חייב לשלם לו מה שהתנה עמו. משא"כ בנ"ד דלפי עצתו של שמעון היה צריך להרויח חמשה אלפים ולא הרויח רק אלף לבד בשנה וחצי ויתכן אף אם לא היה עושה לוי עסק זה והיה עוסק בעסק אחר היה מרויח בערך סך זה:

וראתה עיני להרב משכנות הרועים במער' תי"ו אות י"ג שנשאל באחד שהיה משבח לראובן שיודע כל סדר מועד ע"פ ושמע שמעון ואמר אם יסדר כל סדר מועד ע"פ לפני אתן לו כו"ך בש"ח ובא וסידר רוב סדר מועד לפניו אך לא כולו וע"ז נשאל אם חייב לשלם נוחמת הש"ח שנשבע ובתחילה רצה לדמותו להיא דהמקבל שהבאתי לעיל ודתאו דיש לחלק וכו' ושקיל וטרי דכיון שידע לסדר ברוב רובו ככולו וחייב לשלם והביא ראיה מסנהדרין שהיו יודעים רוב של שבעים לשון יע"ש. והכא בנ"ד אם היה מרויח רובו של חמשה אלפים רו"כ היינו מחייבים אותו לפי ס' הרב משכה"ר ז"ל אך לא הרויח רק חלק חמישית ויכולים אנו לומר לדעת הרב ז"ל לאידך גיסא דכיון דרוב החמשה אלפים רו"כ לא הרויח כי אם חמישית אמרינן רובו ככולו והו"ל כאילו לא הרויח כלל. הלא דהיא דפ' המקבל דק"ד הנז"ל מנגדו שזרע שני שלישי השדה והוביר שליש דוקא ולא אמרינן רובו ככולו וכאילו זרעה כולה ופטור ומהתימה מה' משכה"ר ז"ל דלא נרגש מזה למטוניה דמר אלא דיש לחלק וק"ל:

באופן שלא מצאתי שום צד לחייבו ללוי הנתבע בנ"ד כלל. וגם מפאת הת"כ ג"כ אין לחייבו בממ"כ שאם לא היו עדים בשעה שנדברו יחד נאמן לומר שבטל בלבו הת"כ וכמעשה דר' עקיבא וכו' דמיגו דאי הוה בעי היה כופר ואומר לא תקעתי כפי וכמ"ש המרדכי ז"ל בסוף פ"ק דמציעא וז"ל אבל אם אין עדים ושמעון משיב לא תקעתי כפי אלא בתנאי כך וכך נאמן רק שיזכירו אותו ב"ד על שבועתו שבתנאי כו"כ נשבע וכו' וכו' דמגו דיכול לומר לא תקעתי כפי נאמן בלא שבועה ובלבד שיהא מוזכר מב"ד ותו לא וס' ילחק בר מנחס עכ"ל יע"ש. ודין זה פסקו מורס ז"ל בח"מ סי' פ"ז ס"ק ל"ד יע"ש. ואף אם החיוב היה בפני עדים נאמן לוי לומר שמחל לו שמעון הת"כ ופטרו מחיובו וכמ"ש הרא"ש ז"ל בכלליו כלל יו"ד סי' ב' ואף שכתב שם הטעם דעיקר השבועה היה שלא יצא כי אם ברצון אשתו והוא אומר דכבר התירה לו אשתו והיא אומרת שלא התירה לו מעולם וע"ז כתב הרא"ש

במתנה ובין באיסורא די בע"ע שהוא כמעכשיו וכו' יע"ש ואם כדברי הרב בעי חיי דבמתנה אפי' בחי' אזיל כסברת הרי"ף דלא בעי כפול בע"מ קשה חדא נודע הנ"ע פי' כל האומר ע"מ מפשטיה אשר פירשוהו אחרים להיכא דליכא כפל מה גם מאין יצא לו דין זה במתנה דהיכא דליכא כפל במעכשיו סגי והרי"ף נפק ליה דין זה שפי' כל האומר וכו' כפשטיה. ועוד מת"ש בת"ד בשם והרי"ף וכו' נראה דפליג אכוליה בין לאיסורא בין למתנה אלא ודאי נלע"ד כמ"ש דבחידושין בתחילה ס"ל היפך הרי"ף ובתשו' חזר וסבר דכל האומר ע"מ כאומר מעכשיו כפי' הרי"ף ז"ל שהוא להיכא דלא כפל. איך שיהיה באופן דמלינו דקנין הוי כמעכשיו ואין לריך כפל וכבר פסק מרן ז"ל בסי' ר"א דת"כ. הוי קנית הסוחרים וא"כ הוי כאילו הוי כאן מכפטי התנאים האמנם לא היא חדא דמדברי הסמ"ע שם נראה דלא הוי ת"כ קנין כ"א שבועה אלא ת"כ שהיא קנינה היינו הכאת זרועותיהן זב"ז וכן כתב ה"כ אינו ר"ל שנותן לו ת"כ וכו' אלא דרך התגרים וכו' מכין זרועותיהן ע"כ אלא דפשט דברי מרן ביו"ד סי' רל"ט ס"כ ל"מ הכי דכתב שם וז"ל ת"כ דינה כדין שבו' אבל כשהיא כדרך הסוחרים שתוקעים כפם זל"ז לקיים המקח אינה דין שבועה כלל ע"כ באופן דבת"כ בעלמה מחלק מסוחרים לזולתם ואולי דכו' הסמ"ע אינו כמ"ש דהכאת זרועות דוקא הוי קנין כ"א גם ת"כ ופי"ד הוי הכי מ"ש אינו ר"ל הכונה כאילו אמר אינו ר"ל שנתן כפו בכוונת שבועה אלא נתן את ידו בכונת קנין כאשר נהגו הסוחרי' להכות זרועותיהן זה ג"כ נתן ידו בכגון זה דהיינו בתו' קנין זה נראה בדוחק כי היכי דלא תקשי ליה דברי מרן ועיין סי' פ"א ומ"ש הסמ"ע שם יע"ש :

ועוד בה דאף במעכשיו איכא רבותא דס"ל דבעינן כפל כאשר שביאו מרן ז"ל שם בסי' ל"ח וא"כ לוי המוחזק בעת ילך בדגל הקי"ל דאחר דלא כפל תנאו פטור לקיים תנאו דהמעשה קיים והתנאי בטל אלא דעומד לנגדי מה שראיתי לה' ב"ד האה"ע סי' כ"ו דכ"ד ע"ד דכ' וז"ל עוד צ"ל לחקור דילמא מאי דאמרינן כל תנאי שאינו כבנו"ר התנאי בטל היינו לענין שלא תתבטל המתנה למפרע כגון וכו' אבל מ"מ חייב לקיים התנאי דאם לא כן הלא מעתה האומר לחבירו וכו' אלא חייב הלה להשלים התנאי ואם לא רלה ב"ד יורדין לנכסיו וכו' ע"כ באופן דלפי"ד דאף דלא כפל התנאי עכ"ז חייב להשלים תנאו שוב שאלקי' אינה לידי ס' שערי רחמים להרב הגדול כמוהר"ר החרי"ף יצ"ו ושם בח"מ סי' ח' דט"ו ע"א הביא דברי הרב"ד ז"ל ועט"ר רש"ל הגאון הגדול כמוהר"ר אברהם אשכנזי ז"ל דחה דבריו וכתב עליו וז"ל אלא דנר' דמלבד דאין דבריו נראים אחר המחי"ר בהך תולדה וכו' דבהדיא כתב הרמז"ל פ"ו מה' אישות הי"ג דאם חסר אחד מהן אין כאן תנאי ע"כ וא"ך כל שלא התנה כהלכתו המדינן דעתיה דמכירתו ומתנתו קיימת ותנאו בטל וכו' ע"כ ולפ"ד אחר אלף גלגול מחילות תמיהני אדק"ל מלשון הרמב"ם דנקט אין כאן תנאי דלא אלימא תמתני' קדושין דס"א דהתם נתי נקיט מתני' כל תנאי שאינו כתנאי בנו"ר אינו תנאי ואף כי דרך פסקן הו מפרש שלא לכתוב האמנם ידוע שהרמב"ם בכמה מקומות הולך בסדר ובגנון המשנה אך עדיפא מינה הו"ל להקשות דמוכרח מהש"ס דאינו חייב לקיים תנאו ואין אנו יורדין לנכסיו ממ"ש בבילה ד"ך ההוא גברא דאמ"ל הבו ליה ד' מאה זוזי לפלוני ולנסיב ברתי אמר רב פפא ד' מאה שקיל וברתיה אי בעי נסיב ואי בעי לא נסיב וכו' ופי' הרז"ה ז"ל דהטפס הוי דקי"ל כל תנאי שקדמו מעשה אינו תנאי ע"כ באופן כשאנו אומרי' התנאי בטל אין אנו מחייבין אותו מדקאמר אי בעי נסיב ואי בעי לא נסיב ואי להורות

דהמעשה קיים אף דלא קיימו היה לריך לומר ארבע מאה שקיל אע"ג דלא נסיב ומדנקט אי בעי וכו' להורות נתן דלא מזדקקינן ליה ואף שהראב"ד פליג שם בפי' זה וכתב שם אמר אברהם מי שאמר זה לא שקל במאזני משפט וכו' יע"ש עכ"ז הדין דין אמת ואינו מכחיש דהתנאי בטל ר"ל לגמרי דאי לאו הכי היה לתפוס להרז"ה בזה דזה שפי' לא ניתן ליאמר מדקאמר אי בעי וכו' אלא ודאי דזה ברור לכל דהתנאי בטל לגמרי ודוק :

באופן דבכ"ד לא היה לא תנאי ולא קנין וכל התנאי הוי פטומי מילי מה גם דהיה התנאי באם וידוע כל דאי לא קני ופסקו מרן ז"ל סי' ר"ז ס' י"ג ואף כי בב"י הובא דהא דאי הוי אסמכתא היינו דוקא כשאמרו בדרך קנס וכו' יע"ש עכ"פ לע"ד כ"ד זולת תיבת אם הוי כל הענין כולו אסמכתא דלא היה מאמין וסומך לוי על דברי שמעון והיה נדמה לו בעיניו כאילו היה מלעיג עליו עוד בה דאחרי הוודע הענין יצא שהיה התנאי בדבר שלב"ל ולא מלינו דמהני בדשלב"ל כ"א דוקא במתחייב את עלמו כמ"ש הטור סי' ס' והיינו משום דנתחייב גופו ובכאן לא היה לד חיוב ואם כן לא מהני אחר שזה דשלב"ל אלא נגד אחר נר' לחייבו ללוי מט' דפ' מרן ז"ל סי' ר"ז ס' י"ט דנדר ושבועה ותקיעת כף מהני אפילו באסמכתא ובסי' ר"ע ס' ד' בהגה דאם נשבע לקיים המקח אעפ"י שלב"ל לריך לקיים שבועתו ומיהו אינו נקנה בקנין ואם מת או שאל על שבועתו היורשים פטורי' באופן דמלינו דשל ב' אלו אסמכתא ודשלב"ל דחייב להשלי' תנאו מכח השבועה ושוין הם אלא דלדעת השמ"ע שם סי' ר"ז הוא דבאסמכתא דמועיל בו שאלה או מיתה דוקא בשלא היה קנין אך אם היה קנין לא מהני שאלה אך בדשב"ל אף בקנין ושבועה מועיל שאלה או מיתה והא דלא מהני שאלה באסמכתא בקנין ושבועה נפ"ל להסמ"ע מדברי הריב"ש לדעת ר"ת והפ"ח וסמ"ע ס"ל דל"ש ואף לדעת ר"ת מהני שאלה אף בקנין ושבועה באופן דנמ"ל דמטעם השבועה שהיא ת"כ חייב להשלי' תנאו אף באסמכתא ובדבר שלב"ל. ועל מה שטוען לוי שכבר הי' מבטל בלבו וכמעשה דר"ע ע"כ ודאי כיון למ"ש במס' כלה שרבותיו של ר"ע אמרו על אותו הילד שגילה ראשו וכו' ורע"א שהוא ממזר ון' הנדה הלך אלל אמו ונשבע לה ליתן לה חלק לעולם הבא והיה מבטל בלבו יע"ש . הנה הרב ככר לאדן ז"ל ליין ב' תשובות בדבר מהר"ן פ"ב דקדושין חדא דר"ע היה אנוס וכדתנן בנדרים דכ"ז נודרין להרמים וכו' עוד דבלבו לאו דוקא כ"א היה מולא בשפתיו יע"ש באופן דלוי חייב מכח אריא דשבועתא דרביע עליה וביטולו כלא חשיב ועל מה שטען לוי דאיך יחול השבועה בדבר שלא נתוודע הנה כונתו לומר אדעתא דהכי לא נשבעתי מה גם דאחר כל עמלו הרב לא עלה בידו ליוח כי אם דבר מועט ואם כן עי"ז רולה לפטור את עלמו מן השבועה. ועיין להרב מחנה אפרים ז"ל בסי' א' על יעקב שהשביע לבניו שחייבים לקיים כל מה שימלאו כתוב אחרי מותו וכתב דהנשבע לדעת חבירו לא יוכל לומר אדעתא דהכי לא נשבעתי וכו' יע"ש ואף שאם בד"א ע"ד כ' וז"ל אבל עדיין נראה לפ"ד דממקום שיש להחמיר משם יש להקל וכל הדברי' האלו לא נאמרו אלא כשידע הנשבע בעת שנשבע וכו' יע"ש היינו התם בנדונו דלא ידעו הבנים ולא עלה בלבם מזה כו"ע וחשבו שאינו כ"א בענייני ממון אך בזה שידע ענין שהיה וכן היה הסוף ודאי דלא יכול לומר אדעתא דהכי לא נשבעתי ועוד דאף אם יכול לומר אדעתא וכו' אפ"ה לא יבוטל שבועתו לגמרי כמ"ש שם בד"ב ע"א כ"א שלריך שאלה ועליה אנו דנין ולפי האמור חומר השבועה מוטל עליו בכל תוקף . אלא

דכל

עליו ושקו"ט הרב ז"ל והביא דברי הרשב"א והרב דברי שמואל הללו שס"ל דיש בו ירושה בחזנות מדין הספרי והת"כ. ושוב הביא דברי הרשב"א כי הובאו בבית יוסף א"ח סי' נ"ג דחזן אין מסלקין אותו אלא א"כ נמצא בו פיסול וכו' ועוד דתנן מערבין בבית ישן מפני דרכי שלום ולמד מזה דש"ץ מזכה לבנו במקומו ובדף ח"י ע"ד הארך להוכיח דהש"ץ יש לו קצת שררה שנעשה סרסור בין ישר' לאבי' שבשמי' כמ"ש ה' גו"ל יעו"ש. והוכיח הרב ז"ל בדעת הרשב"א הלזו שמ"ש הרשב"א ז"ל שגם בש"ץ אית ביה ירושה לא כתב כן מדינא אלא מכח מנהג וכמ"ש ה' ד"ש וכן כתב בדעת העבי"ט בח"ג סי' ר' יעו"ש בדף ך' ע"א:

ובשימן ח"י דל"א הקשה על דברי הרשב"א הלזו בסי' ש' שס"ל דבמינוי הש"ץ הוי ירושה לבנים כשאר המנויים א"כ ק' למה אצטריך בתשו' אחרת שהביא הב"י בסי' נ"ג לתת טעם דלמה אין מסלקין את החזן מט' דמערבין בבית ישן מפני דרכי שלום דלכאורה תלי תניא בדלא תניא ועיקר הטעם הוי משום מעלין בקדש ואין מורידין ועוד דטעם זה דיהיב דמערבין בבית ישן הדבר ידוע דהוי מדבריהם ואילו מ"ב ואין מורידין ד"ת הוי כידוע ומי ראה כאלה שינית טעמיה דקרא וחבידין עליו דברי סופרים זה דבר פלא וכדי ליישב זה כתב הרב ז"ל וז"ל והנה לפי מה שהבין המבי"ט והדבר מבה א"א סי' ב' בדעת הרשב"א שמ"ש דמינוי הש"ץ נכנס הבן תחתיו מכח מנהג הוא שכן כתבו ולא מדינא ע"ש. ול"ק ממ"ש אכן לדעת הגו"ר והר"י אריפול שהבינו דמינוי הש"ץ זוכה בנו מדינא קשה. ולומר דשררות כאלו דלית שררה טובא לא הוי מד"ת אלא מדבריהם. זה לא יתכן שהרי מעולם לא ראינו בשום מקום שתקנו חכמים תקנה מדבריהם יותר ממה שלותה תורה והרי ידוע שאחר שנחתם התלמוד אין ביד הבאים אחריו לתקן שום מלוה מחדש וכו' כי ע"כ נ"ל ברור דמה שי"ל בדברי הרשב"א הוא זה אי זכה לבן הש"ץ מד"ת או ממנהג שבשתי לדדים אלו יש דרך לנטות בדבריו. וא"כ ק' ממ"ש בין להרב דבר שמואל ובין להגו"ר דפשיטא להו דמ"ש הרשב"א דזוכה הבן מדינא הוי ואילו מהך תשובה שהביא הב"י ע"כ לומר שלא זיכה כי אם מכח מנהג וכמ"ש ע"כ יעו"ש שהעלה הרב ז"ל דמינוי הש"ץ שזוכה הבן מקום אביו לאו מדינא הוי אלא מכח מנהג הוא שזוכה עי"ש בד"ה המורם מכל האמור וכמו כן כתב הרב ז"ל שם ד' ל"ב ע"א שנראה לו עיקר דמה שזוכה הבן מקום אביו הוא מכח מנהג דוקא מטעם שכתבו הפוסקים דמערבין בבית ישן ואילו היה מינוי זה כשאר המינויים אין זה בנותן טעם דהטעם האמיתי הוי דמעלין בק' ואין מורידין יע"ש. הרי לך קורא נעים שס"ל הרב בפשיטו' דבמנוי הש"ץ שזוכה הבן מקום אביו הוא מוכרח שהוא מכח מנהג דוקא ואפי' מדבריהם לא הוי וכאמור. ואולם הרואה יראה להרב חק"ל ז"ל שם סי' ע"א דקל"ב ע"ב שדבריו סתראי ניהו שכתב וז"ל והואיל ואתא לידן אדברה נא במה שאני מגמגם בענין זה אם היה כאן בן ש"ץ דמדינא קודם לכל אדם ועמד אחר והחזיק חזקה מעליא וכגון שירד ברשות לפני התיבה באופן דשייך טעם חבד מי נדחה מפני מי מאחר דבמינוי הש"ץ אכן בדידן לא הוברר לנו אם יש בו דין קדימה מדינא או אינו אלא ממנהג כמ"ש לעיל ומה גם שעכ"פ דעתי נוטה דאף אם יהיה מדינא אינו אלא מדבריהם מאחר דלאו שררה גמורה הוי ע"כ יעוש"ב. הרי בהדיא שהוא היפך ממ"ש לעיל סי' ח"י ד' ל"א ול"ב שמה שזוכה הבן

מקום אביו אינו אלא מכח מנהג ואפי' מדבריהם לא הוי שזה לא יתכן שמעולם לא ראינו שתקנו חכמים תקנה מדבריהם יותר ממה שלותה תורה יעו"ש הא ודאי אתמהא:

ועיין להרב לפתית בדבש די"ב ע"א שהעלה דבמינוי הש"ץ שזוכה הבן הוא מנהג וכמסקנת הרב חק"ל ז"ל אשר בזה תמה להרב ברכות המים ז"ל בה' דיינים ד' זק"ן ע"ב שכ' שיש בחזנות שררה ואפי' מדינא זוכה הבן מקום אביו מדקייל חזן ודרשן ושוחט בכלל מילי דשררה וזה תימה דאיך קייל חזן ודרשן ושוחט בכלל מילי דשררה והלא כמה טרח בזה הרב דבר שמואל על תשו' הרשב"א וסו"ד העלה דהרשב"א לא ברירא ליה אי אית בחזנות דין שררה וירושה או לא וגם מוה"ר החק"ל ז"ל לא פשיטא ליה דהוא מדינא ואילו הוא פסקיה למלתיה וסתמא קתני בפשיטו' לכלול חזן עם מלך ונשיא ולא פירש מנ"ל הא יעו"ש. ואנכי הצעיר לא ידעתי שאמאי לא תמה על הכנה"ג שכ' בא"ח סי' נ"ג דקייל חזן עם מלך ונשיא כמו שיראה הרואה שם כמו שתמה על ה' ברכות המים ז"ל אלא ודאי משום שסבר ראה והביט בדברי החק"ל הללו שם ד' כ' דקעסיק ביה מר שהעלה שדעת הרשב"א והמבי"ט והכנה"ג ז"ל שכתבו שזוכה הבן מקום אביו הוא מכח מנהג הוא שכתבו ולאו מדינא הוא א"כ גם על דברי ה' ברכות המים ז"ל נאמר כן דמדין מנהג הוא שכתב ולאו מדינא וזה ברור והבל תלונותיו:

ועיין להרב ברכות המים ד' זק"ן שם שהעלה דברבנות ודיינות אין בו דין ירושה ותבלין מלא מההיא דכתובות ד' ק"ג ע"ב שליוה רבינו הק' שמעון בני חכם גמליאל בני נשיא חנינא בר חמא ישב בראש ע"כ וכתב הרב ז"ל וז"ל דמ"ש רבינו הק' חנינא ב"ח ישב בראש היינו שתמנו אותו ראש ישיבה. ובודאי דגם גדולה זו היתה של רבי' הק' והוא נוה למנות לרחב"ח במקומו. ואמאי העבירה מבנו ר"ג אחר שהושיבו נשיא וירש כתרו א"כ גם ראש ישיבה הי"ל למנות לר"ג אלא ודאי מדלא מינהו ש"מ דבענין חכמה והוראה לא נאמר דין זה אלא כל הגדול בחכמה זוכה אפי' למי שהיה כבר ומבו"ה נתנה לרחב"ח ולא נתנה אפי' לר"ש בנו שהיה מלא בחכמה כותיה יען בדבר שחכמה אינה ירושה כלל יעו"ש:

והנה מליצת לישנא דהרב ז"ל נראה ברור דפשיטא ליה דבענין נשיאות לא צריך שיהיה בקי בכל התורה כולה ויהיה חכם גדול אלא אף שאינו ראוי להוראה ואינו חכם גדול אפי"ה ממנין אותו נשיא:

נלע"ד לבבי לא כן ידמה שהרי הדבר ידוע שהנשיאות הוא שהיה ריש מתיבתא ומורה הוראה לכל הגולה כמ"ש במס' הוריות ומתוקק מבין רגליו אלו בני בניו של הלל המלמדים תורה ברבים ורבי ור"ג מבני בניו של הלל היו גם איתא בירושלמי בפ"ג דהוריות שאמרו ראש וזקן זקן קודם שאינו ראש אם אינו זקן ופי' המפרש הו"ד בהחק"ל ז"ל ח"ג מיו"ד ד' ק"ה ע"א וז"ל דראש היינו נשיא בית אב וזקן הוא המורה הוראה. ואמר שנשיא קודם שאם לא הגיע להוראה לא היו עושין אותו נשיא ע"כ יעו"ש. הרי נראה שהנשיא צריך שיגיע להוראה ויהיה בקי בכל התורה כולה. וכן נראה בהדיא מההיא דפ"ו דפסחים גבי בני בתירה שנתנו הנשיאות להלל על שלא היו בקיאים בדיני התורה כ"כ כמו הלל עי"ש. וכן נראה מההיא דסוף הוריות שרצו להעביר לרשב"ג על שלא היה בקי במס' עוקצין עי"ש. ואם כדברי הרב ברכות המים שס"ל בפשיטות דבענין נשיאות אינו צריך שיהי'

חכם

הרא"ש ז"ל דאף דאם היה חיוב ממון היה חייב
לישבע שמחל לו אך בנדון דידיה שהשבועה היא שלא
יצא היא בינו לבין קונו נאמן שהתירה לו אתאו יעו"ש :
אתאן לנ"ד שהוא חיוב ממון אם באמת היה על
לוי חיוב הלואת ממון לא היה נאמן לומר
שביטל בלבו במגו דאי בעי טעין שמחל לו דגם בטענת
מחילה חייב לישבע אבל כיון שאין בנ"ד חיוב הלואת
ממון אלא שנתחייב ליתן לו ממה בירורית הא ודאי
נאמן במגו דאי בעי טעין שמחל לו . ועי' לה' שבות
יעקב ז"ל ח"ג סי' קנ"ב בנשאל באחד שתקע כפו לחבירו
על דבר מה והתובע תובע שיקיים הת"כ ונתבע משיב
שהוא לא נתן ת"כ שהוא במקום שבועה רק מה שמנהג
הסוחרים שמכין כף אל כף והמנהג שאינו קונה בהכאת
כף אל כף. והשיב וז"ל וא"כ בנ"ד כיון שאמר שלא
היה בדעתו לשום שבועה וכו' אין כאן שבועה דלית לן
שישבע על זה וכו' ותליה ממ"ש רמ"א בח"מ סי'
פ"ז ס"ק ל"ד דיש הפרש בת"כ בין אם ההכאשה
שביניהם על חוב שחייב לו ובין אם הוא על דבר שנשבע
בת"כ ליתן לו איזה דבר. והכי אסיק להלכה ה' שבו"י
ז"ל זולת יען שנהגו במקומם הרבנים הקדמונים להשביע
בשים הכאשה ביניהם אם היה ביניהם ת"כ או לא כן נמי
חייב לישבע כשמכחשים שלא היה בדעתו לישבע בת"כ
אך לא מדינא אלא שנהגו הקדמונים להשביע על זה
יעמש"כ. דון מינה לנ"ד שלא יש שום מנהג בעיר
והרי הוא טוען שביטל בלבו וידוע דביטול בלב מהני אף
אם נשבע על דעת חבירו ולתועלת חבירו כל שזה לא היה
רוצה לישבע וחבירו הסיתו לישבע וזה כיון שלא ידע גמר
בלבו לבטל הת"כ הא ודאי דמהני וכמ"ש הרב מח"א
ז"ל בה' שבועות סי' א' כ"ש בנ"ד דמעיקרא לא חל
החיוב דהוי דבר שלב"ל ולא יצא לפועל שלא הרויח
רק חלק חמשית ופשיטא דמצי טעין לוי דאדעתא דהכי
לא תקעתי כפי ובפרט שכבר ביטל הת"כ באותו פרק
באותה שעה :

סוף דבר לפקע"ד אמינא דאין שום חיוב על לוי
השואל דנ"ד זולת יוסירו אותו ב"ד על הת"כ
שבאמת ביטלו ותו לא מידי וצור ישר' יצילנו משגיאות
וימ"ן לעשות רצונו כרצונו ולעבדו באמת ויצר :

הצעיר **יעקב שאול אלישר** ס"ט

סי' י' ה' חזקת מינוי ושררה

שאלה ראובן שהיה ש"ץ בביהכנ"ס מכת אבותיו
הק' דור אחר דור ושוב מסיבות הכמוסות
סילקוהו יחידי הק"ק מהיות עוד ש"ץ עד יום מותו
ומינו לשמעון ש"ץ במקומו. וראובן הנז' לא היה לו בן
כ"א בת א' ואחרי מות ראובן נולד לבתו בן זכר והן
כהיום שנתגדל הבן נפשו לשאול הגיע להיות ש"ץ
במקום זקנו אבי אמו . והיחידים טוענים דכיון
שסילקוהו לזקנו בעודו בחיים איבד חזקתו וגם טוענים
שכיון שהוא בן הבת אינו קם תחת זקנו להיות ש"ץ .
ועוד דמעיקרא אינו ראוי לשרת בקדש שאינו פסוע הוא
ואינו ראוי למלאות מקום זקנו ואי לזאת יורנו המורה
הדין עם מי ושכמ"ה :

תשובה ידעתי בינ"י ידעתי כי אין ידיעתי
מכרעת וחכמה מאין המאגס אמרתי
אל לבי לבא בקנ"ר אמי"ן ללקט מפי ספרים
וה' יזכני להבין דבר על בוריו ולהוציא הדין לאמיתו
ולא אכשל בדבר הלכה אכי"ר :

והנה טרם אחלה לבאר השאלה המוצגת לפנינו
צריך להתבונן יפה יפה בעיקרן של דברים
ושורשן ומשם יתברר כל בירורי שאלה זו :

הלא מראש אנכי הרואה בספרי פרשת שופטים
ע"פ למען יאריך על ממלכתו הוא ובניו בקרב
ישראל מלמד שאם מת בנו עומד תחתיו אין לי אלא
מלך מניין לכל פרנסי ישראל שבניהם עומדים תחתיהם
ת"ל בקרב ישראל כ"ש בקרב ישר' בנו עומד תחתיו
יעו"ש . והכי איתא בת"כ פ' שמיני רשב"ג אומר הרי
הוא אומר וימת נדב ואביהוא ובנים לא היו להם ויכהן
אלעזר שאילו היה להם בנים היו קודמין לאלעזר ולאיתמר
שכל הקודם בנחלה קודם לירושה ע"כ. ודין זה של הספרי
הנ"ל פסקו הרמב"ם ז"ל בה' מלכים יעו"ש. מבואר
יוצא מכל האמור דבכל השררות והמינויים הבן קם תחת
אביו. אך נדעה ונרדפה בקצת ספיקות אשר נבאר בס"ד
הספק האחד אם דין זה דבניהם עומדים תחתיהם
שנלמד מדכתיב בקרב ישראל איתיה נמי בש"ץ שהבן
נכנס תחת אביו או לא . הספק השני דאימא דאפי'
את"ל דלא שנא היינו דוקא במת האב דסילוקו היה
באמת דמה"מ אנסיה . אבל לא כן היכא שסילקוהו
בחייו כנ"ד שהעבירוהו ממינוי הש"ץ ומינו אחר במקומו
אימא דבכה"ג לא זיכתה התורה להורים כתרו לבנו
ולאבד את חזקתו. הספק הג' פונה קדים למען דעת
דאף את"ל דלא שנא מ"מ אימא דאין הדין כן אלא
היכא שהניח בן בעת שסילקוהו והיה ממלא מקומו .
משא"כ היכא שהניח בן קטן שאינו ראוי לשרת בק'
אימא דפקע זכותיה לגמרי אף לכשיהיה ראוי למלאת
מקום אביו כיון שנדחה נדחה א"ד לא שנא . הספק
הד' הוא הסובב לידע ולהודיע דאף את"ל בכה"ג דלא
שנא אימא דאין הדין כן אלא היכא שהניח בן זכר בכל
אופן שיהיה אף שהוא קטן אמרינן שהדין כן והבן קם
תחת אביו לכשיהיה ראוי לשרת . האמנם היכא שלא
הניח בן זכר כ"א בת א' ושוב אחרי מותו נולד לבתו
בן זכר כנ"ד אימא דאין בן הבת הנז' זוכה מקום
זקנו אבי אמו או דילמא אפי' בכה"ג לא שנא :

ואפנה על ימין על הספק הא' אם יש דין ירושה
בחזנות ראה ראיתי להרשב"א ז"ל בתשו'
ח"א סי' ש' בנשאל על ש"ץ שהביא בנו לסייעו
לפרקים וקצת מהקהל מוחים בו והשיב דאם הבן ראוי
לכך שורת הדין נוטה שיהא בנו קודם לכל אדם וכלל
גדול אמרז"ל בכל עניני המינויים שאם הבן ראוי הוא
קודם לכל אדם אעפ"י שיש גדולים ממנו שנא' והכהן
המשיח תחתיו מבניו עכ"ל . ועיין להרב דבר שמואל
סי' מ"ז שעמד בחקי' הלזו דבמידי דלית ביה שררה
כעין ש"ץ וכיוצא מניין לנו שיהיה נוהג דין קדימה זו.
והביא תשו' הרשב"א הלזו דס"ל דאף בש"ץ אית ביה
דין ירושה והעלה הרב ז"ל דכיון שנהגו הבנים שמתמנים
תחת האבות אף בש"ץ הו"ל כאלו קבלו עליהם וכו'
וע"כ זוכה הרב הנז' בנ"ד לבן ש"ץ דמנהג מבטל
הלכה והו"ל כאילו התנו כן להדיא יעו"ש. ועיין להרב
משפטי שמואל סי' נ"ג שנראה שס"ל דדוקא במידי
דשררה האב זוכה לבן משא"כ בשאר דברי' :

עין רואה להרב זרע אמת ז"ל בא"ח סי' ט' דפשיטא
ליה דאין בחזנות דין ירושה מטו' דאין ירושה
במצות . אך הרב גינת ורדים חיו"ד כלל ג' סי' ח'
ט' והרב הר"י אריפול ס"ל דמדינא אית בש"ץ קדימה
יעו"ש :

ותבט עיני לגעט"ר גאון עוזינו אור הי"ר"ח בחק"ל
א"ח סי' ט"ו שעמד על זה באורך וברוחב
ופלפל בחכמה ולא הניח פינה וזוית בדין זה שלא עמד
עליו

ורוב הקהל ברצותם הדבר הזה קיימו וקבלו מו"מ את החכם בנו לראש ולקצין ולמרבין תורה ככל אשר ה"ח בכלל קהל וקהל אחרי מות הזקן וכו' וא"כ בנ"ד כיון שהק"ק קבלו עליהם לרב ולקצין להחכם הבלם כמה שנים להורות להם את הדרך אשר ילכו בה וכו' כתמא דמילתא דעת הקהל ודעת החכם היו מעיקרא שאם פ' יהיה צריך לסיוע שיעמוד אחד תחתיו והוא האחר הוא מי שירצה החכם לפי שכמו וכו' לכן נראה בעיני שהדין כן עם אנשי הקהל העומדים ומקיימים את בן החכם במינויו וגם מקבלים עליהם לישבו על כנו לכהן תחת אביו אחרי אורך ימים ושנים של אביו ע"כ יעוש"ב:

הרי לך בהדיא שסובר מהר"י אדרבי שלא בלבד לדרוש הבן יכהן תחת אביו אלא אף בדיינות ורבנות זוכה הבן מקום אביו. ועיין להכנה"ג שם שהבאתי לעיל שכתב בהדיא שהר"י אדרבי והמבי"ט הם בר פלוגתייהו דמהרשד"ם ז"ל וס"ל שגם ברבנות אית ביה ירושה לבן ונראין דבריהם יעוש"ב סוף כל סוף דברי ה' ברבנות כמים בזה תמוהים ול"ע:

ועיין למרן מוהריט"א ז"ל בסי' ו' בכ' שדברי מהרשד"ם הללו שס"ל שבדיינות לית ביה ירושה היא סברא יחידאה ורבים חולקים עליו ועיין להגאון חתם סופר ז"ל ח"א סי' י"ב ולהחק"ל ז"ל ח"ב מיו"ד ד' ק"ה וק"ו יעוש"ב:

איך שיהיה הדין למאי דאהאן עלה וזאת תורת העולה דלכל השררות והמנויים שבישראל הן מלך הן רב ודיין הן דרשן הן חזן הן שוחט ומוהל אית בהו דין ירושה והבן יכהן תחת אביו. כמ"ש בכנה"ג שם סי' ג"ן האמורים לעיל יעו"ש. והכי איתא בס' החינוך בפ' שופטים סי' תנ"ג שכ' וז"ל ולא המלכות בלבד אלא כל השררות שבם במעשה או בשם כבוד מן השמות הנכבדים וכל המינויים שבישראל בירושה הם לו לאדם ולבנו אחריו וכו' יעו"ש:

וכבר כתבנו משם הגו"ר חיו"ד כלל ג' סי' ז' שהאריך להוכיח דבש"ץ יש קצת שררה שנעשה פרסום בין ישר' לאבינו שבשמי' יעי"ש והרב חק"ל שם כד' ח"י ע"ד כ' טעם מדנפשיה שהרי כתבו הטור והש"ע סי' ג"ן דמי שאינו ש"ץ קבוע צריך לסרב קצת קודם שירד לפני התיבה. ואילו ש"ץ קבוע א"צ לסרב וכגון דא נראה דחשיב שררה יעו"ש ואם כן כיון דהדבר ידוע דצריך להש"ץ לנהוג בו כבוד הרי נכלל גם הוא בכלל המינויים שבישר' דהוי ירושה לבניו. וגם עיין לעיל שכ' משם החק"ל שהעלה בפשיטות שם ד' ל"א ול"ב דס"ל לענין דינא דבמינוי הש"ץ שהבן יכהן תחת אביו אינו אלא מכח מנהג דוקא ולאו מדינא. ואי לזאת הכלל העולה מכל האמור לענין נ"ד דאית ביה ירושה בש"ץ כמו בכל השררות והמינויים דממנהגא דמתא מיהא איכא ירושה וחזקה והרי נפשט ספק הראשון:

הלא מעתה נתנה ראש ונשובה אל הספק השני דאפשר דדין זה שהבן יכהן תחת אביו לא איירי אלא במת דסילוקו היה באונס דמה"מ אנסיה שכן הוא לשון הספרי מלמד שאם מת בנו עומד תחתיו דמשם אנו למדים לנדון דידן היכא שלא מת אלא שסילקוהו בחייו מהיות עוד ש"ץ מסיבות הכמוס' נראה ברור דאין בנו עומד תחתיו:

ונראה להביא ראיה ממה שנשאל הרב שער אפרים ז"ל סי' ל"א על קהל א' שחלקו התפלות ר"ה ויוה"כ לבעלי בתים וחלה אחד מהם ולא יכול להתפלל ורצה להעמיד איש אחר במקומו והקהל רוצים להעמיד אחר הדין עם מי והשיב דהדין עם הקהל ומשני כה ממ"ש ביומא די"ב ע"ב אירע פיסול בכ"ג ומינו אחר תחתיו ראשון חוזר לעבודתו ב' אינו ראוי לכ"ג משום איבה ואם איתא דמי שנדחה יכול להעמיד איש אחר במקומו למה אינו עובד בכ"ג משום איבה יבחר הוא בדעתו למי שירצה דבה"ג ליכא איבה. אלא ודאי אין בידו לבחר כיון שנדחה נדחה וה"ן שהלה אין בידו למנות גברא בתריקיה את"ד יעו"ש. וא"כ ה"ה בנ"ד דיש ללמוד מדבריו ומכ"ש יצא דאמרינן כיון שנדחה נדחה ואפי' לבנו אינו יכול למנות תחתיו שהרי הרב ז"ל הביא תשו' הרשב"א סי' ש' הלזו והעלה שגם הרשב"א לא כתב בכיד הש"ץ למנות את בנו אלא מחמת לשון התקנה שהנהגו עמו בפירוש והא"ן דלפי שורת הדין הדבר תלוי ביד בני הקהל למי שירצו יעו"ש הרי לך שסובר ה' שע"א שאף לבנו אינו יכול להעמיד תחתיו וזה ברור:

ועיין שם בתשו' השע"א מה שהאריך הרב בנו והביא ראיה ממ"ש בב"ק דק"ט דאמרינן התם מנין לכהן שבא ומקריב בכל שעה שירצה וכו' ואם היה זקן או חולה נותנו לכל כהן שירצה ופריך ה"ד וכו' ואי דלא מצי עביד עבודה היכי משוי שליח דלא מצי עביד לא מצי משוי שליח ומשני שיכול ע"י הדחק יעו"ש. ועיין להרב משאת משה ז"ל ח"ב מיו"ד סי' י"ח שנשאל במקום שנהגו שחזן הקהל דורש בחופת חתנים ואירע שהיה החזן בתוך יב"ח שמדינא אינו נכנס בשמחת מרישה אם יכול להכניס גברא בתריקיה ושכנגדו חלוק עליו דכל דאיהו לא מצי לדרוש לאו כל כמיניה למשוי גברא בתריקיה ודימה הרב ז"ל לשו' דבב"ק הלזו יעו"ש:

ואם כן כ"ש בנ"ד דנלמד מדבריהם דלא מצי האי בן הנז' למשוי לבנו שליח ליבור במקומו כיון דאיהו לא מצי עביד מחמת פיסולו לא מצי משוי שליח. וחזיתיה להרב לפחות בדבש שם סי' ה' שנשאל בש"ץ שאחר רבות בשנים ששמש בהכנ"ס מינוהו הקהל לרב ומכח זה נסתלק ממינויו ומינו הקהל אחר לש"ץ במקומו ובעת ההיא לא דיבר הרב מאומה למנות את בנו במקומו יען שאותו פרק היה בנו קטן ולא היה ראוי לש"ץ ואחר זמן רב נפטר שמעון הש"ץ הנז' לב"ע והסכימו הקהל למנות ש"ץ במקום ש' הנפטר אזי אמר להם הרב שימנו את בנו במקום שמעון בכיון שהיה ש"ץ בקהל הנז' קודם שנתמנה לרב וע"כ בנו קודם לכ"א והגם שבזמן שנתמנה לרב לא היה ראוי בנו לש"ץ מחמת שהיה קטן מ"מ לעת עתה שבן ראוי והמקום פנוי של ש' הש"ץ הנפטר שאין לו בן ראוי לירש החזנות והקהל טוענים שכיון שבעת שנסתלק מהחזנות לא היה ראוי לש"ץ הרי אבד את חזקתו ועל זה השיב הרב ז"ל מאחר שנסתלק מרצונו מחמת איזה סיבה הא ודאי אין בנו עומד תחתיו והביא קצת בירור לזה ממ"ש ה' ב"ד הא"ח סי' ל"א ד"ה שנשאל בש"ץ זקן ברוצה שיכנס בנו תחתיו אחרי מותו. ופסק ה' ז"ל בזה דהדין עמו וכו' וכתב עוד אמנם אשר עוד בקשה נפשו של הש"ץ שנעשה מהיום כתב לקבל את בנו לש"ץ אחר פטירתו אין הדין כך וכו' יעו"ש. וע"ז נשא ונתן הרב זלה"ה וכתב וז"ל עינך הרואות דאפי' דמדינא הבן זוכה מקום אביו בחזנות אחר פטירתו מ"מ לא היה בידו כח מן הדין להכריחם שיקבלוהו מהיום לאח"מ דהגם דמתבאר מתשו' מהר"י אדרבי סי' ק"ו שפסק שהדין דין אמת שיהיה בנו קודם לכל א' אעפ"י שיש אחר טוב ממנו וחייב להבחורים שיקבלוהו עליהם לראש ולקצין מעכשיו לאחר פטירת הזקן הנה מוכח דפסק הרב ז"ל דהבן קודם לכ"א ולבחירה הוא היפך דעת הב"ד ז"ל דהגם דאיכא

(בזה)

לבן

חכם גדול וראוי להוראה קשה דלמה היו רוצים להעבירו לרשב"ג על שלא היה בקי במס' עוקצין. אלא ודאי מוכח מכאן שהנשיא היה צריך שיהיה בקי בכל התורה וגם ר"ג בנו של רבינו הק' הי' בקי בכל התורה כולה וגם הגיע להוראה וזה ברור:

ועיין להחק"ל שם בח"ג מיו"ד ד' ק"ה ובא"ח ד' ל"ו שהכריח מכל הני שכ' שר"ג היה בקי בכל התורה וגם הגיע להוראה אלא שר"ש אחיו הי' חכם ממנו וכך דייקי דברי רש"י שם בכתובו' ד"ה ר"ג לאו ממלא מ"א הוא שהרי ר"ש חכם ממנו ע"כ נראה שגם ר"ג היה חכם אלא שלא היה חריף ומפולפל כר"ש אחיו ור"ג היה סיני כרב יוסף ובקי בדיני התורה אלא שלא היה עוקר הרים וחריף כר"ש ור"ש מלבד שהיה סיני כרב יוסף היה חריף ג"כ עי"ש:

ומה שהכריח הרב ז"ל ממאי דהוצרך רבינו הק' לצוות שר"ח ב"ח ישב בראש ולמאי העבירה מבנו ר"ג מאחר דגם גדולה זו היתה של רבי' הק' וכו' יעו"ש. אנכי הרואה שאין שום הכרח כו"ע שהרי היתה בסוף הוריות ד' י"ג אר"י בימי רשב"ג נשנית משנה זו רשב"ג נשיא ר' מאיר חכם ר' נתן אב ב"ד וכו' אמר רשב"ג לא בעי למיהוי היכרא בין דילי לדידהו תקין הא מתניתא וכו' יעי"ש. הרי לך שאף בימי אביו של רבי' הק' היה ר' נתן אב ב"ד שהוא ראש ישיבה והא ודאי דגם בימי רב"י הק' היה ראש ישיבה חכם אחר שהרי בימי אביו נתקן משנה זו וא"כ אזלא הראיה שהאמת לא העבירה מבני ר"ג כאמור:

עוד כ' הרב ברכות המים שם ושמעינן מכל האמור דלשיבת הורה ודין שוים הם ולית בהו דין ירושה אלא כל שיש גדול ממנו זוכה אפי' דאתי מכח חזקת אבהתיה ור"ש בנו של רבי' הק' יוכיח עכ"ל יעו"ש. ולע"ד אחר המחי"ר אינו רואה שום הוכחה מר"ש בנו משום די"ל דמה שלא מינה אותו לא הוי משום טעמא דבדייניות לית ביה ירושה אלא משום שכבר מינה אותו חכם כמו שאיתה שמעון בני חכם והיינו שיהי' דיין ויהיה מורה הוראה כמו דאיתא בסוף הוריות שנשנית בימי רשב"ג אביו משנה זו רשב"ג נשיא ר' מאיר חכם ור"ן אב ב"ד והא ודאי שר' מאיר היה דיין ומורה הוראה אלא שלא היה אב ב"ד כמו ר' נתן דהל"כ מה גדולה היה לו לר' מאיר מאחר החכמים שבדור שנשנית משנה זו וכמו כן מינה אותו רבי' הק' לר"ש בנו חכם כאמור:

שוב ראיתי להמקובצת שם בכתובות שכ' בד"ה שמעון בני חכם היינו שמינה אותו לאב ב"ד יעו"ש הרי שאב ב"ד לחוד וראש ישיבה לחוד ודלא כמ"ש לעיל שהאב ב"ד הוא הראש ישיבה שיושב בראש שהרי לרח"ב מינה אותו לראש ישיבה ולר"ש לאב ב"ד כמדובר. מ"מ קשה להרב ברכות המים ז"ל שפשיטא ליה שבדייניות אין בו דין ירושה ור"ש בנו של רבי' הק' יוכיח יעו"ש שהרי לפי דברי המקובצת הנז' הרי מינה אותו אב ב"ד שהוא המורה הוראה ומה הוכחה איכא מר"ש ולע"ר לי:

תו חזיתיה להרב הנז' שם דקל"ט ע"א וז"ל ואלו יקחך לבך ממ"ש המבי"ט ז"ל סי' ר' בנשאל על ראובן שהיה חכם ממונה בקהל ומרביץ תורה וכו' ויש לו בן הגון ומינה את בנו במקומו וקצת מהקהל מערערין לומר כיון שיש בקהל אחד חכם שהוא יותר בקי ממנו רוצים לשתפו עמו בקהל הנז'. והשיב הרב ז"ל שאין כח לשום אדם לערער עליו יעו"ש שמורה שהוא הפך פסקי מהרא"ח ומהרשד"ם ז"ל ולע"ד לא ראי זה דהתם נדון הרב היה בענין המינוי שהוא היה דורש וקורא בקהל דבכי הא באיזה אופן שיהיה לא איכפת.

אמנם בענין דיינות ורבנות גם הוא מודה דבתר היותר חכם אזלינן ופוק חזי מ"ש בסוף הפסק וז"ל ואם מצד הדיינות אם יש מי שמתרעם עליו יכולים אחר פטירת אביו לבקש שנים אחרים שיהיה ב"ד של שלשה לאיזה מן הקהל שלא יתרצו לעמוד לפניו לדין לבדו וכו' הרי לך דסובר דהדיינות אינה ירושה ובקש תיקון למנות אחרים עמו ולא אמר שזוכה גם בזה כמו שזכה אביו ע"כ יעו"ש. ולע"ד אחר המחי"ר מפלמותיו הק' נוראות נפלאתי עליו במאי דפשיטא ליה בסברת המבי"ט דגם הוא מודה למהרשד"ם דבדיינות ליה בזה ירושה דהלא הרב קרי בחיל שאדרבא שבדיינות ורבנות אית בהו ירושה כמו שיראה המעיין שם שכתב וז"ל התשובה אין כח לשום אדם מן הקהל אפי' אותם שלא חתמו בהסכמה להעבירו ולא לבקש ת"ח אחר עמו מכמה טעמים וכו' כמו מלך דכתיב שום תשים עליך מלך מלך ולא שנים. וממנו אנחנו לומדים לשאר שררות שבדבר א' לדור ולא שנים ואפי' יש אחר ראוי יותר ממנו כמו שבכל הדורות שעברו היו מלכי ישראל וקצתם היו כמה אנשים ראויים למלכות מן השבט הנבחר ולא היו רשאים להעביר מי שהיה כבר מלך וכן כ"ג ואפי' שיש ראוי יותר מכ"ג כבר לא היו יכולים להעבירו וכן בב"ד אינם יכולים להעבירו ולא לבקש אחר במקומו אפי' אותם שאינם חתומים בהסכמה עכ"ל יעו"ש:

הרי בהדיא דסובר הרב המבי"ט דגם בדיינות ורבנות אית בהו ירושה ולאו דוקא בענין מינוי דורש וקורא בקהל אלא אף בדיינות ורבנות הבן יכהן תחת אביו ואפי' יש אחר ראוי יותר ממנו הפך דברי קדשו ומה שנסתייע מסיום הפסק שכתב ואם מצד הדיינות וכו' יעו"ש הרואה יראה דאין משם ראיה כלל משום שהרב ז"ל תקן על אותם שלא חתמו בהסכמה ומתרעמים עליו ולא יתרצו לעמוד לדון לפניו לבדו ע"ז כתב הרב ז"ל אם יש מי שמתרעם עליו ולא יתרצה לדון לפניו לבדו יכולים אחר פטירת אביו לבקש שנים אחרים שיהיו ב"ד של ג' בכל אופן שיהיה ואפי' שיהיו האלו השנים שנצטרפו עמו פחותים ממנו בחכמה אבל לעולם דגם בדיינות ורבנות ס"ל להרב ז"ל דאית בהו ירושה היפך ס' מהרשד"ם ז"ל וברור הוא וכן הבין בפשיטו' הכנה"ג ז"ל בא"ח סי' נ"ג שכ' וז"ל ה"ה לכל שררה מן הצבור הן מלך הן חכם הן חזן וכו' דאם יש לו בן ממ"א שיורש את מקומו כמ"ש הרמב"ם והרשב"א והמבי"ט ח"ג סי' ר' וכ' הרשד"ם בחיו"ד סי' פ"א דלענין מינוי ת"ח למרביץ תורה לדון ולהורות אין דין זה אמור וכו'. והיינו כן דעת הר"י אדרבי סי' ס"ח וקי"ו והמבי"ט ח"ג סי' ר' ונראין דבריהם יעי"ש:

הרי לך שהבין הכנה"ג כמ"ש שהמבי"ט בר פלוגתיה דמהרשד"ם ז"ל הפך דברי הרב ברכות המים ז"ל והוא פלא וצ"ע:

עוד כתב ה' ברכות המים ז"ל שם וז"ל וכן יש לעמוד על מ"ש מהר"י אדרבי ז"ל בסי' ס"ח שנסתייע מתשו' הרשב"א הלזו יעו"ש דבדרוש הוי דומה לאותם המנויים עי"ש גם מ"ש בסי' קי"ו לא זכה לבן חכם אלא על מה שהיו מבקשים להביא אחרים עמו לדרוש והוא היה יושב ובטל באותו שבת יעו"ש. ולא היתה מחלוקתם כדי לשים אחר במקומו לדון דודאי ע"ז היה גם הוא הולך בהסכמה ועולה כפסק הגאונים הנז' יעו"ש. ולע"ד אחרי נשיקות עפרות זהב לו תמהני עליו הפלא ופלא ולא ידעתי לסוף דעתו שהרי הרואה יראה שמהר"י אדרבי ס"ל כל בתר איפכא שלא בלבד לדרוש זוכה לבן החכם אלא אף בדייניות ורבנות אית בהו ירושה לבן שכתב בסי' קי"ו וז"ל וגם מ"ש בשאלה

ורוב

אלא ממנהגא ושפיר לן דיורשו לאחר מיתה אך לומר דיורשו גם מחיים אין זו סברה ובסוף התשו׳ הוסיף להביא ראיה לזה מהא דקי״ל דאם אירע פיסול בכ״ג הסגן נכנס תחתיו והו״ל למנות לבנו של כ״ג אלא ודאי דאין ירושה מחיים עכ״ל:

ועיין להרב לפיתת בדבש ד׳ ע״ו ע״ד שהביא דברי החק״ל הללו לנדונו וכתב וז״ל ואין זה דומה למה שדחה איהו גופיה ז״ל בסי׳ ח״י ראיית השע״א ז״ל למה שנשאל בקהל שחילקו התפי׳ וכו׳ והשיב דהדין עם הקהל ומטי בה מההיא דיומא אירע פיסו׳ בכ״ג א׳ חוזר לעבודתו ב׳ אינו ראוי לכ״ג משום איבה ואם איתא דמי שנדחה יכול להעמיד אחר תחתיו למה אינו עובד בכ״ג משום איבה יברר הוא בידיעתו למי שירצה דכה״ג ליכא איבה א״ו אין בידו לברר כיון שנדחה כ״ג שחלה אין בידו להעמיד א׳ במקומו יעו״ש. ותהי פלא עונא מוה״ר ז״ל ומכלל תמיהותיו תמה עליו דהדבר פשוט דבאירע פיסו׳ לא היו ממנין כ״א לסגן ונקרא ממונה וכו׳ והסגן היה מינוי תדירי כשאר המנויים ובכלל עבודתו היה שאם אירע פסו׳ בכ״ג הי׳ עובד כי לו היה נוגע העבודה כי הוא משנה לכ״ג וא״כ באירע פיסו׳ בכ״ג אינו תלוי זה המתמנה תחתיו בדעת הכ״ג ולא באחיו הכהנים דאף אם ירצו כלם באיש דלאו סגן לאו כל כמנייהו שכבר זכה הסגן משעה בנמנה כמו שאין רשאין להעביר לכ״ג עי״ש. וא״כ תיסק אדעתין לומר בכ״ד דליכא ראיה מסוגי׳ דיומא הנז׳ לספקו הנז׳ דאיכא למימר כיון דהסגן הוא הכהן העובד תחתיו כשאירע בו פיסו׳ כי לכך נתמנה שנתמנה לסגן היכי נימא דאם יש ירושה מחיים ימנה הכ״ג שעבר את בנו במקומו דאיך יוכל למנות את בנו מאחר שכבר זכה הסגן מעת מינויו לעבוד תחתיו בעת הזאת ומאן ספין ומאן רקיע לאפקועי זכותיה מיניה והיכי נילף מהכא דאין ירושה מחיים אימא דשאני הך סוגיא מטעמא דאמרן וכדדחה הוא ז״ל עצמו ראיית ה׳ שע״א ז״ל. ברם הא לאו מידי הוא דודאי שאני בנו מאחר דכיון דכתיב הוא ובניו ילפינן מיניה דכל שררה שזוכה בה האב זכה בנו מעת זכייתו בשררה ונמצא שבן הכ״ג המנוי בשררה זכה בשררת אביו קודם שזכה הסגן וא״כ אי הוה דין ירושה מחיים הו״א דזכה הבן לעבוד במקום אביו כשאירע בו פיסו׳ קודם לסגן דזכות הסגן כשאין לכ״ג בן ראוי למלאת מקום אביו אז זוכה הסגן קודם כהן אחר הכל כשיש לו בן לא זכה הסגן רק בנו שזכייתו מעת מינוי אביו כדכתי׳ הוא ובניו וקדם הבן לסגן בזכייה זו. א״כ שפיר במעינן מהכא דאין ירושה מחיים מדמשמש הסגן לעולם ולא הבן ע״ש:

ולע״ד אחרהמ״ר לא ידעתי מאי קאמר ולא זכר שר מ״ש החק״ל שם סי׳ י״ז באחר שפלפל בדברי הרשב״א הללו שסובר דיש ירושה מחיים העלה הרב ז״ל בסוף הפסק וז״ל ומ״מ לענין דינא נראה דבמקומינו שנהגו למנות מסייע לש״ץ תדיר לכ״ע אין שום קדימה לבן הש״ץ בשירות זה. ויש להביא ראיה לזה שהרי ידוע שאם אירע פיסו׳ בכ״ג היה הסגן עומד במקומו כמ״ש ביומא. הרי נראה ברור דאם אירע פיסו׳ בכ״ג אף שהיה לו בן ראוי לעמוד אינו נכנס בזה תחת אביו ועל כרחך לומר כדי ליישב דברי הרשב״א אלו דשאני התם שמינוי הסגן היה מינוי תדירי ובכלל עבודת הסגן היה שאם אירע פיסו׳ בכ״ג ישבוד תחתיו וכבר זכה זה הסגן כשנמנה שע״ד כן מינוהו. ומינה למסייע שלנו שבודאי נראה שאם מת הסגן היה יורש בן הסגן מקו׳ אביו ולא ן׳ כ״ג עי״ש:

הרי לך קורא נעים שהעלה הרב ז״ל בדעת הרשב״א שלא יהיו דבריו סותרין להאי סוגיא דיומא דלכאורה נראה שהוא היפך דברי הרשב״א ז״ל ע״ש ולזה בא אל הישוב הרב ז״ל דשאני התם שמינוי הסגן היה מינוי תדירי שאף שהיה לו בן לכ״ג ראוי לעמוד אינו נכנס לכהן תחתיו משום שכבר זכה זה הסגן כשנמנה שעל דעת כן מינוהו. הרי לך כשמש בחצי השמים שסובר הרב ז״ל בדעת הרשב״א שהגם שס״ל להרשב״א דיש ירושה מחיים ובנו קודם אפי״ה כשאירע פיסול בכ״ג סובר הרשב״א ז״ל שהסגן קודם אף שהיה לו בן ראוי לעמוד אינו נכנס בזה תחת אביו. וא״כ איך מני״ר פשיטא ליה בדעת החק״ל ולחלק ילא דשאני בנו מאחר שהבן של כ״ג זכה בשררת אביו קודם שזכה הסגן אם היה אמרינן דיש דין ירושה מחיים עי״ש והלא המעיין יראה שהוא היפך דברי החק״ל ז״ל עצמו כאמור ול״ע:

איך שיהיה למאי דאתאן עלה סלקא בידן מכל האמור שס״ל בפשיטות שכיון שאין ירושה מחיים אם העבירוהו על דבר פיסול או על איזה סיבות עד שמכח זה הותר להעבירו ממינוי החזנות הא ודאי אבד את חזקתו ואינו זוכה הבן מתורת ירושה לעמוד תחתיו וזה ברור והדי נפשט גם הס׳ הב׳:

הן עתה נשעה ונלכה אל הספק הג׳ שאם יהיה האופן שבעת שסילקוהו ממינוי החזנות לא היה בנו ראוי לעמוד בקהל קדושים שהיה קטן ומינו אחר תחתיו אי אמרינן דפקע זכותיה לגמרי אף לאחר שנתגדל שראוי למלאת מקום אביו או לא. הנה לפי מה שכתבנו לעיל שאין דין ירושה מחיים ואפי׳ היה הבן ראוי להיות ש״ץ בעת שהעבירוהו לאביו משירותו אם לא ירצו הצבור בבן אין כאן דין ירושה שדין ירושה הנאמר בחזנות מדינא או ממנהגא אינו אלא לאח״מ. לפי זה אין כאן מקום ספק כלל דאם בעת שסילקוהו לאביו לא היה זוכה הבן כ״ש שאינו זוכה עכשיו שכבר נכנסה השליטה לרשות הקהל ומינו אחר במקומו. ומה גם דאפי׳ היכא שמת האב דיש שם דין ירושה דאו׳ כמ׳ הספרי והרמב״ם ז״ל הנז״ל ובעת ההיא היה הבן קטן שלא היה ראוי לש״ץ ומינו הצבור לאחר ושוב מת אותו שמינו הציבור וכיוצא אם בן הש״ץ קודם עיין להלק״ט ח״א סי׳ ט״ל ולהרב ד״מ ח״א א״חסי׳ ב׳ שהפלו דבן הראשון כיון דאידחי אידחי ע״ש. וכן פסק ה׳ אהל יוסף ז״ל הו״ד להרב מעשה אברהם ד׳ ע׳ ע״ב שנסתפק בשוחט א׳ שהחזיק במלאכת השחיט׳ והבדי׳ ומת והניח ב׳ בניו אחריו שלא היו ראוים. והחזיק אחר במלאכת השחיטה ואחר כמה שנים נתגדלו בני השוחט הא׳ והושבים חזקת אביהם ופסק ה׳ ז״ל שאין טענתם טענה שכבר נדחו עי״ש וכן הסכים ה׳ מעשה אברהם שם וכמו כן עלתה הסכת ה׳ משחה דרבותא בא״ח סי׳ ג״ן שנשאל במי שהיה ש״ץ בבהכנ״ס ומת והניח בנים קטנים שאינם ראוים למ״א ומינו הציבור אדם א׳ ואח״ך גדלו הבנים ומלאו מקום אביהם אם ממנים אותם במקו׳ אבי׳ ומעבירי׳ את האחר וכו׳ או״ד הואיל ואידחו אידחו. והשיב הרב ז״ל ומטי בה מההיא דיומא לענין כ״ג שאירע בו פיסו׳ ומינו אחר תחתיו א׳ חוזר לעבודתו ב׳ אינו ראוי לא לכ״ג ולא לכהן הדיוט וכו׳ ומודה ר״י שאם מת א׳ שחוזר לעבודתו וכו׳ ומדפסיק ותני שאם מת א׳ ב׳ חוזר לעבודתו משמע דאף אם יש לו בן דממלא מקומו אין ממנים בנו במקומו אלא ב׳ חוזר לעבודתו וא״כ הלא דברים ק״ו דהשתא התם שלא נתמנה אלא משום שאירע פיסול ופשוט הוא שאינו אלא לפי שעה אפי״ה מתמנה תחתיו כשימות הכא

לבן הש"ך דזוכה מן הדין לכהן תחת אביו עכ"ז לא מילא רצונו לקבלו על הקהל מהיות הא לאו מידי הוא דשאני נדון הרב מהרי"א ז"ל שרוב הקהל מרוצים הטוב מינו את הבן בחיי האב לאחר פטירתו ולכן חייב הרב ז"ל את המיעוט שיסכימו לגזרת הרוב משא"כ בנדון הב"ד ז"ל שהזקן הוא השואל דבר זה ואין גם א' מסכים בזה וע"כ השיב דאין הדין כן באופן דהגם דמן הדין הבן יורש מקום אביו אחר מותו. אם אין רצון הקהל לקבלו מהיות אינו מן הדין לכופם ע"ז ויש לדון דכ"ש דאין כח האב להסתלק עצמו מהחזנו' ולמנות את בנו מהיום במקומו מאחר דאין זכות לבן אלא לאחר מיתת אביו ואין דין ירושה מחיים עכ"ל יעו"ש :

והנה מריהטת לישנא דהרב ז"ל נראה דסובר בדעת מהרי"א זלה"ה שהכל תלוי בדעת בני הקהל למנות למי שירצו ולא ביד הממוני למנות למי שירצה שכן כתב ה' מהרי"א שרוב הקהל מרוצים הטוב מינו את הבן בחייו לאחר פטירתו, משא"כ בנדון הב"ד שהזקן הוא השואל ואין גם א' מסכים בזה וכו' יעו"ש. וכשאני לעצמי לא כן אנכי עמדי בכונת דברי מהרי"א ז"ל שהרי המעיין יראה שכתב כל בתר איפכא שהשיב הרב שהרשות נתונה ביד חכם הקהל למנות למי שירצה ומטי בה מתשו' הרשב"א ז"ל שהביאה לנדונו. וכתב הרב ז"ל וז"ל ועלה מתשובתו שאין לבני הקהל למנות אחר לסייע להחזן לבד מי שימנה החזן וזה אי מחמת לשון התקנה שהתנו עמו או מחמת שורת הדין כך שמן הכתם ע"ד. כן התנו אף כן. בכ"ד כיון שהק"ק קבלו עליהם לרב ולקצין סתמא דמילתא דעת הקהל ודעת הכתם היו מעיקרא שאם פעמים יהיה צריך לסיוע שיעמוד אחד תחתיו ואותו האחר מי שירצה החכם לפי שכמו וכו' כך הרשות נתונה לו להעמיד מי שירצה ואין כח בקהל להעמיד מי שירצו. וכו' ע"כ יעו"ש. הרי לך בהדיא שסובר מהר"י אדרבי שהכל תלוי ביד הממוני למנות למי שירצה ואין כח בקהל להמיד מי שירצו וכן הבין בפשיטות הכנה"ג שם א"ח סי' ג"ן סכ' וז"ל ה"ה בכל הסדרות וכו' מי שירצה הממוני יסייענו באותו מינוי או שררה הרשב"א סי' ש' הר"י אדרבי סי' ק"ו יעו"ש ועיין להחק"ל ז"ל בא"ח סס' ד' כ"ע ע"כ שכן הבין בדעת מהרי"א ז"ל יעו"ש והא ודאי שהם הפך דברי הב"ד ז"ל ואיך הרב לפחית בדבש הסוה דעת הב"ד עם דעת מהרי"א ז"ל כאילו הם שפה אחת ודברים אחדים והלא הם רחוקים כרחוק מזרח ממערב סוף דבר דבריו לא יכולתי להולמם ולע"ד לי. איך שיהיה מפרש' העבו"ר יוצא מדברי הרשב"א ומהר"י אדרבי כללו שדון מינה בנדון דידן שיכול ראובן הש"ך לממני גברא בחריקיה האמנם עינא דשפיר חזי יחזה שדברי הרשב"א ומהרי"א הללו במחלוקת היא שנוייה שהרי מרן הק' ז"ל בס' אבקת רוכל סי' קנ"ז הו"ד בס' פני יוסף ד' קע"ב חולק ע"ז וס"ל שאין ביד הממוני למנות אחר במקומו שבשאל וז"ל בר' וס' ת"ח וכל א' מהם היה רוצה לנהוג שררה על הציבור עד שנפלו קטטות בציבור והסכימו רו"ש וביררו להם דיינים בקניין ובשבו' לקיים עליהם מה שיפסו' הדיינים. והם ופסקו הדיינים שיעשו כל מה שיגזרו עליהם פרנסי הק"ק ושמעון טוען שאין דיין ממנה דיין והשיב מרן ז"ל על פרט זה וז"ל הברורים לא מינו דיינים רק פסקו מה שהיה ראוי לפסוק בדין תורה שאין עושין שררה על הציבור אלא מדעת הציבור או מדעת מנהיגי הציבור א"כ מה שלוו הברורו' לרו"ש שיעשו מה שיפסיקו עליהם פרנסי הציבור כדין וכברו' עשו ומתחייבים רו"ש לקיים פסקם וכו' עכ"ל. מבואר מה' זו דגם מרן ז"ל קאי בשיטה זו דאין ביד הממוני בשררה למנות אחר במקומו וכטענה ש' א' מהא"מ דאין דיין ממנה דיין דלא קבלוהו אלא דיהא הוא דן לפי דעתו ולא קבלו שימנה אחרים במקומו וע"כ לא חייב מרן ז"ל לרו"ש הא"ת לקבל גזרת הפרנסי' אלא במצד הדין על מנהיגי הציבור מוטל מינוי הדיינים ולא על זולתם והו"ל כאלו הברורים הם עצמם פסקו דין ולא ע"י זולתם שהרי פסקו מה שמורת הדין מחייב דבפרנסי הצבור תלייא מילתא ומחייבים לשמוע להם בדבר הזה ואינם יכולים לזוז מפסק דינם הא אם יהיו גוזרים אלו הברורי' שאנשים אחרים שאינן מנהיגי הציבור יפסקו זה הדין במקומם פשי' דהיה פוסק מרן ז"ל דלאו כל כמינייהו דהברורים לברור להם אנשים אחרים מהטענה עצמה שטען שמעון שאין דיין ממנה דיין :

וכן הוא סברת מוהר"ש הו"ד במרדכי ס"פ החובל שאין ביד המינויים בשררה לתת ולמכור לאחר בלי דעת הקהל יעו"ש. גם ככר כתבנו משם הרב שער אפרים ז"ל שסובר כן בכ' בסי' ל"א על ענין קהל א' שחלקו תפילות ר"ה ויה"ך לבעלי בתים וחלה א' מהם ולא יכול להתפלל ורצה להעמיד איש אחר במקומו והקהל רוצים איש אחר. והשיב דהדין עם בני הקהל והביא תשו' הרשב"א ז"ל הנ"ל וכ' דע"כ לא כ' הרשב"א ז"ל שביד הש"ך למנות את בנו אלא מחמת לשון התקנה שהתנו עמו כן בפי' ואה"ן דלפי שורת הדין הדבר תלוי ביד בני הקהל למנות למי שירצו ע"ש והסכים עמו הרב בנו ז"ל בהגה ע"ש וכן כתב הרב דבר משה חא"ח סי' ד' דכל הני רבוותא סוברים דאין כח ביד הממוני למנות אחר במקומו אלא מדעת הצבור עי"ש. והמתבאר מכל האמור שדון מינה בנ"ד שאין כח ביד ראובן הנ"ל למנות לבנו במקום. איברא דאנכי הרואה שבנ"ד כ"ע מודו ואין כאן מחלוק' כלל שאף הרשב"א לדעת מהרי"א ז"ל מודה שאין כח ביד ראובן הנז' למנות לבנו במקומו משום שכבר סילקוהו ממינויו ואבד את חזקתו והדבר תלוי ביד הקהל למנות למי שירצו והרי כבר מינו אחר תחתיו ויצא ראובן נקי ממינויו ולית דין צריך בושש. ואדמקפנא דרי מצאתי הדבר מפורש יוצא מפי החק"ל ז"ל בס סי' ך' בעל מבוכה זו עמד שם שאם ש"ך או א' מהממנויים נמצא בהם פיסול או דבר ערוה עד שמכח זה הותר להעבירו ממנויו אי כה"ג בנו קודם לכהן תחתיו שי"ל דוקא מת א"ד ל"ש. וכן אם לא נמצא פיסול אך לא רצה להיות בשררה וכו' ובקיל וטרי הרב ז"ל והביא ס' התה"ד סי' שמ"ע בענין ירושת המומר דקי"ל דאינו יורש את אביו ואין בני המומר יורשים את זקנם דלא מצינו יורשי' מחיים וכ"כ ס"ל למהרימ"ט שאין ירושה מחיים ועפי"ז הק' לשרשב"א הלזו שס"ל דבכל גווני שייך ירושה מחיים ופלפל בזה וכו' דלע"ג דס"ל להרשב"א דיש ירושה מחיים ה"ד היכא דגברא לא חזי מחמת חולי או זקנה דהכי דמו למיתה אבל בנ"ד דגברא חזי וכחו אז כחו עתה אלא שדבר אחר גורם לו שלא יהיה ראוי למנוי אה"נ שגם בירושה זו בכה"ג אין ירושה מחיים. ושוב הביא ההיא סוגיא דמכות די"א דגמר דינו ונעשה הכ"ג ן' גרושה ע"ש וכו' וסוגייא זו מסייע להרשב"א ז"ל דסובר דיש ירושה מחיים ודימה הר' ז"ל ירושת השררה לירושת ממון כמ"ש מהר"ש ה"ד במרדכי ס"פ החובל שאין ביד המנויים בשררה לתת ולמכור לאחר בלי דעת הקהל. דמהא משמע דס"ל דאין ירושה מחיים. ואחר דשו"ט הרב ז"ל העלה לענין דינא דאין ירושה מחיים וכ"ש במינוי הש"ך דאעיקרא דין ירושתו אינו ברור מדינא

הלא

יאתק די פ'אם סימן י"ט שכ' בנדונו שמן הדין הנדו' שבבנים נכנס תחת אביהם דירושת מנוי זה לבניהם לאו מדין ממון היא ואינה כשאר תזקות מסרסורי' וכו' דאפי' נשארו יו"ד בנים כולם יורשים את אביהם ונכנסים תחתיו ואחד הבן ואחד הבת דהתם ממו כה מדין נכסי הנוי הרי הן כהפקר וכדין כל ממון וזכות האב שאחד הבן ואחד הבת יורשים אבל ירושה זו להבנים אינה מסוג זה אלא מדין מינוי ושררה וכמ"ש המבי"ט ז"ל וא"כ בחזן או שוחט שמת ונשארו הרבה בנים שהגדול שבהן הוא נכנס תחת אביו ואין לשאר אחיו חלק ונחלה יע"ש והסכים עמו ה' אליהו ן' שאנג'י עש"כ :

הרי לך שכ' הרבני' הנ"ל דירושה זו של מינוי אינו כדין ממון שאחד הבן ואחד הבת יורשים אלא דוקא הבן הגדול יורש שררה זו ולא שאר אחיו וכיון שאין זכייה לבת במינוי זה משום דאינו כדין ממון ה"ה לבניה אחריה שאינם יורשים שררה זו וזה ברור :

ואולם אחד הרואה לה' תקפו של יוסף בח"א ס"ג יראה שהעמיד חזקת בהכנ"ס ביד חכם א' שירש מאת זקנו אבי אמו וכתב שכפי הדין הוא ראוי לירש להיות יוצאי ירכה של בת ונסתייע מדברי הר"מ ז"ל יעו"ש הא לאו מילתא היא ועינא דשפיר חזי יחזה דסברת ה' תקפו של יוסף הלזו יחידאה היא ורבים חולקים עליו ה"ה ה' עבודת הגרשוני הנז' ומרן מהריק"א ז"ל ומוה"ר חק"ל ז"ל . והרבנים מהר"מ לידידי והר"א ן' שאנג'י ז"ל הנ"ל כולם סברי מרנן שאין בן הבת זוכה בשררה זו הפך דברי ה' תקפו ש"י הנז' וכוותייהו נקטינן. ומה שנסתייע הרב ז"ל מההיא דרשת דלא יסור שבט מיהודה ודרשו ז"ל אלו ראשי גליות שבבבל וכו' ואיתא בירושלמי דראש גולה היה משבט יהודה מן הזכרים וריש גלותא דהיינו נשיא שבא"י היה בא מן הנקבות דיהודה הרי שאף שבאו מן הנקבות קרי בהו לא יסור וזרע הנקבה זרע מעלייא מקרי ע"כ ע"ש :

ובשאני לעלמי. רואה אני שראיה זאת היא של כת הקודמין ולא זכר שר שהו"ד בתשו' מורם ז"ל לאחד גאון בנו של הרב העשיל ז"ל יעו"ש וכבר בא חכם מרן החק"ל ז"ל סי' כ"ג דמ"כ ודחה ראיה זו באמת הבנין שכפי דבריו תקשי דליערבינהו וליתנינהו וליכתוב לא יסור שבט ומחוקק מיהודה ע"כ יעו"ש . גם הביא דברי חכמי החולקים שכתבו דההיא דירושלמי שאמרו שהלל ובניו אתו מן הנקבות דבית דוד פליגא אתלמודא דידן שלא נזכר ע"ז בש"ס דידן ואפי' את"ל דלא פליגא אין ראיה מהירושלמי דזרע נקבה חשוב זרע לענין השררה ונשיאות הלל ובניו לא גרס להם מה שהיו מזרע נקבה של ב"ד אלא חכמתם היא שעמדה להם וכו' ועל, זה הק' עליהם שאיך ילאו הדברים מפי חכמים כמותם וכי בשביל שלא נזכר ע"ז בש"ס דילן יאמרו דפליג אירושלמי והרי הב"י הביאו להלכה והסמ"ג וכמה גדולים וכו' יעו"ש :

ואנכי הלעיר תמהני עליו דעדיפא מינה הי"ל לתמוה להרבני' הנ"ל שאיך כתבו שהירושלמי פליגא אתלמודא דידן והא ליתא שגם תלמודא דידן ס"ל כהירושלמי שהרי אמרינן בסנהדרין ד' נ"ה דכלה זרעים דדוד ע"י עתליה ומוכרח לומר שהלל ובניו דוקא אתו מן הנקבות ולא מן הזכרים ועיין להחק"ל שם סי' י"ח דכ"ז ע"א ודוק :

איך שיהיה המורם מכל האמור דסברי מרנן דאין בן הבת יורש בשררת בהכנ"ס מאת זקנו אבי אמו וא"כ דון מינה בנ"ד שבן בתו של ראובן אבד את חזקתו ואף לדעת ה' תקפו ש"י ז"ל הנז' מודה בנ"ד דלית ליה שום זכייה לבן הבת הנז' דמ"ש הרב ז"ל היינו דוקא בנדונו שאיירי שמת אבי אמו כדרך כל הארץ שסילוקו היה באונס אשר לא כן בנ"ד שלאו במת איירינן אלא שסילקוהו בחייו שאעיקרא אין כאן ירושה ואפי' אם היה לו בן זכר לא היה יורש שררה זו לכהן תחת אביו וא"כ כ"ש וק"ו וחומר בבן הבת שאינו זוכה שררה זו. ועוד יש לחלק דשאני נדון דידן מנדון הרב תקפו של יוסף דנדון הרב איירי בבן הבת שהיה ת"ח וראוי ותגון למלאת מקום זקנו כמו שיראה המעיין שם . אבל לא כן בנ"ד שהוא איש פשוט והדיוט גמור שאינו ראוי לעבור לפני התיבה להיות ש"ץ שא ודאי בגם הרב תקפו ש"י מודה דהבד את חזקתו וילא נקי בן בתו של ראובן הנז' מברכה זו מכל הגדדים שאתה פונה וזה ברור :

פשט נבן חקור דבר הינא דמלד זקנו אבי אמו ילא נקי ממינוי הש"ץ בכל האמור המגס אפשר דיש זכות תולה לבן הבת הנ"ל לזכות בשררת החזנות מפאת קרובו הרמ"א ז"ל שנפטר בלא בנים מזה זמן מה ולגו משפט הירושה מי אמרינן דדמי ירושת מינוי זה לשאר ירושות ממון וכמו ירושת ממון דקי"ל דאם אין לו בן הקרוב קודם ה"ן כל הראוי ליורשו קם החתיו במינוי זה ומינה דזוכה הבן הבת הנ"ל מלד קרובו הנז'. או דילמא דלא דמי ירושה זאת לירושת שממון דדוקא הבן יורש את אביו ואם אין לו בן פקע דין ירושה וימנו למי שירצו :

הנה על מבוכה זו עמד ה' חק"ל שם ד' ל"ח ע"ב בענין כהן גדול דירושה הזאת היכי הוי דהנה בכתובים נראה דדוקא הבן יורש את אביו ואם אין לו בן פקע דין ירושה וימנו למי שירצו קרא כדכתיב לכהן תחת אביו ודוקא הבן ולא שאר יורשים . א"ד הני קראי הורו דבמינוי זה הוי כממון שהבן יורש את אביו ומינה דאם אין לו בן הקרוב קודם והעלה הרב ז"ל וז"ל איברא שמ"מ כ"ז יש לבע"ד לחלוק ולומר דדוקא במלך הוי ירושה דדייק ליה ממ"ש הכתוב למען יאריך ימים פ"מ הוא ובניו בקרב ישר' דעל ממלכתו הוא מיותר אלא ללמד דהמלכות כיון שזוכה הרי הוא שלו כממונו וע"כ הרי הוא מורישו לכל הראוי ליורשו. וכן הדין. בכל שאר שררות ומינויים דכולם ממלך אתו מדכתיב מקרב ישראל וכמ"ש בספרי כ"ש בקרב יש"ר ירושה היא אבל בכ"ג דגלי ביה קרא לא אתי ממלך הבן זוכה לאב ולא אחר ע"ש. עין רואה דפשיט ליה להרב ז"ל דלכל שאר השררות ומינויים כולם ממלך אתו והרי הוא בממונו דאם אין לו בן הקרוב קודם ודון מינה בנ"ד שזוכה במינוי זה מפאת קרובו הנז'. ואולם המעיין יראה שאין חילוק זה של הרב ז"ל מוסכם וגם דדבריו סתראי נינהו כי בסי' מ"ו ובסי' ח"י ד' ל"א ול"ב ובסי' ד' דל"ו כתב להדיא שמינוי הש"ץ שזוכה הבן הוא מכח מנהג הוא דאית ליה זכייה ולאו מדינא כמו שהעלינו לעיל יע"ש ואם הוא מכח מנהג כבר כתב הרב ז"ל שם ד' כ"א ע"ב וז"ל וכי תאמר מה כל החרדה הזאת אי זוכים ממנהג או מדינא ומאי נ"מ . אף אני אשיב דנ"מ דכבר ידוע דבכל המינויים שזוכה הבן לי"ד בן אלא ה"ה שאר יורשים שאם אין לו בן או אינו ממלא מקום אביו דודו או ן' דודו יגאלנו וכמ"ש הר"מ ז"ל. ואילו בזוכה ממנהג כ"ל דאינו זוכה אלא הבן אין לו בן נהפרדה החבילה ולא אמרינן הקרוב קרוב קודם ע"כ יע"ש וכל זה סותר למ"ש בסי' כ"א דל"ח שכ' שאף אם אין לו בן הקרוב קודם :

שנתמנה לש״ץ קבוע כמה שנים לכ״ש דמעלין בק׳ ואין מורידין . ונראה דלכשימות הב׳ בניו יורשין את מקומו דהואיל והידוע בני הא׳ אידחו וכשזכה הב׳ זכה לו ולבניו אחריו ואין להפסיק השלשלת שלו ולא דמי למלך דמשחינן לו את המלוכה דהתם אין ממנין אחר במקומו וכו׳ אבל בכ״ג וש״ץ לא סגי בלא״ה וכיון שמינו אחר שוב אין מורידין אותו ע״כ עיי״ש. מבואר מכל האמור דס״ל שאבד בן הש״ץ הא׳ את חזקתו כיון שהיה קטן וכיון דאידחי אידחי וא״כ דין מינה בכ״ד שאבד בן הש״ץ זכות החזקות ומכ״ש ילא והוא ברור :

וחמותי ראיתי להרב כפי אהרן ז״ל ח״ב סי׳ ז׳ ד׳ ל״ו ע״ב דפוק״ע עם הרב הפוסק מר שמואל הלוי ז״ל וכתב ז״ל ומה שרלה ידידנו מע ה׳ הפוס׳ לקיים לסברת מהרא״ח מהך עובדא דר״ג ורא״ע וחשב כי מנוי ראב״ע היה מחמת אונס של ר״ג לדידי אתמ״ר לא שמיה מחיה דכיון שע״י מעשיו של ר״ג בקשו להעבירו אין לך פשיעה גדולה מזו שלא נהג כבוד בחכמי דורו. וזה אינו מן הסוג דאירע קרי לכ״ג והיית דמהרא״ח ז״ל עכ״ל יעו״ש. ועיין להרב אם דת דמ״ח דדימה דין זה מי שעבר מחמת אונס נהך עובדא דר״ג ורא״ע ונסתייע מדברי הריטב״א ז״ל ע״ש הרי דדברי ה׳ מר שמואל הן הם דברי ה׳ אם דת ועיין להרב שמו משה ז״ל ד׳ ק״ס ע״א ולעט״ר מוה״ר ראש״ל יל״ו בס׳ מעשה איש בח״מ סי׳ א׳ ע׳ יעו״ש :

עוד כתב הרב כפי אהרן ז״ל שם וז״ל ולמה שהק׳ הר׳ הפוסק דלמה לא מינו את ראב״ע לנשיא אחרי מות רשב״ג שהרי אמרו שאם מת ראשון ב׳ חוזר לעבודתו ול״ע עכ״ד תמה אני על תמיהתו זאת כי הלא הנשיאות היה מזרע בית דוד . ואם אמנם מינו אותו כשהעבירו את רשב״ג אולי בשעה ההיא לא היה אחר מזרע ב״ד ראוי לזה אבל כשמת רשב״ג שכבר היה ר״ג ראוי והגון לכך מהיכא תיתי ימנו את ראב״ע לנשיא שלא היה מזרע בית דוד . ומ״ש בגמרא שאם מת א׳ ב׳ חוזר לעבודתו בכ״ג איירי שכולם מזרע אהרן הם ועוד קרוב אני לומר דגם מה שאמרו דאם מת א׳ ב׳ חוזר לעבודתו היינו היכא שלא הניח הראשון בן ממלא מקומו קרא כדכתיב לכהן תחת אביו אבל אם הניח בן ממלא מקומו בזה לא אמרינן ב׳ חוזר לעבודתו אף לגד הראשון שליד מהרא״ח ז״ל עכ״ד ע״ש :

לע״ד תמהני עליו דהיך פסיק ותני שמה שאמרו ב׳ חוזר לעבודתו היינו היכא שלא הניח בן הראשון אבל אם הניח הראשון בן ממלא מקומו לא אמרינן ב׳ חוזר לעבודתו. והלא ד׳ הרב משחת דרבותא ז״ל המובאים לעיל ס״ל כל בתר איפכא כמו שירא״ה הרואה ע״ש וא״כ איך לא זכר שר דברי הרב משחת דרבותא הנז׳ :

גם אשתמיט מיניה דמר דברי הרב זרע אברהם ח״ב ח״מ סי׳ כ״א שהפלה שמה שאמרו אם מת א׳ ב׳ חוזר לעבודתו היינו אפי׳ שהניח הא׳ בן ממלא מקומו ולא עוד אלא דבני הב׳ קודמין לבני הא׳ ע״ש. ועיין גם להרב אליהו עובדית ז״ל בהספקים ע״ד הרב זרע אברהם הלזו וכ׳ הנפק עליו בנאים הדברים שפשטם של דברי התלמוד מורים כן אבל מה נעשה ומי לנו גדול ממהרא״ח ז״ל הנז׳ מילדד אלדודי ולא החליט המאמר אכן מה נעשה עכ״ד יעו״ש. גם לא זכר שר דברי החק״ל חא״ת סי׳ י״ח דלא״ה ע״ג דאייתי בידיה תשו׳ הלק״ט הלזו והשה עליו דאמאי הולרך לפשוט מ׳ מתשו׳ הרדב״ז ז״ל והלא תלמוד ערוך הוא דאייתינן לעיל דקאמר ומודה ר״י שאם מת א׳ ב׳ חוזר לעבודתו ופסקו הר״מ ז״ל ופשט הדברים מורה דאף אם יהיה לא׳ בן ממלא מ׳ עכ״ז השני קודם ועם שהרא״ח נסתפק בזה כבר ראינו להר׳ זרע אברהם והרב אליהו עובדיה שם נקטו הך מילתא בפשיטות שזה הב׳ קודם לבן הא׳ עכ״ד ע״ש ועיין להר׳ ז״ל דכ״ט ע״ב ולהרב שמו משה ד׳ ב״ן יעו״ש מכל האמור אתה תחזה מדברי הרב כפי אהרן כזה תמוהים ולע״ד לי :

איך שיהיה הדבן למאן דאתאן עלה דעת הלק״ט ח״א סי׳ ע״ל וה׳ ד״מ ח״א סי׳ ב׳ וה׳ אהל יוסף וה׳ מעשה אברהם ד׳ ע׳ ע״ב והרב משחת דרבותא ז״ל סברי מרנן ז״ל שאבד בן הש״ץ הא׳ את חזקתו ואין דין שמירה נוהג בש״ץ כדרך שנוהג במלכות . וכן העלה הרב חק״ל ז״ל שם סי׳ ח״י שאחר שהביא דברי הרפב״א הלזו והאריך ככל הצורך אסיק הרב ז״ל לומר שאפי׳ שהמלא ימלא אים רולה לעמוד לשרת לש״ץ במקום הקטן עד שיגדל ושוב יסתלק כדי שיזכה בן הש״ץ בירושתו לאו כל כמיניה דאין דין שמירה נוהג בש״ץ כלל כדרך שנוהג במלכות . ובסוף הפסק כתב שכיון דזכות הבן לא הוי אלא מכח מנהג הרי דין שמירה לא נהגו והא ודאי שאבד בן הש״ץ זכות המינוי והכל תלוי בפרנסי הקהל למנות למי שירצה עכ״ל ע״ש :

וא״כ מקל וחומר ילא בכ״ד שאבד בן ראובן הש״ץ את זכותו כיון דלאו במת איירינן דאמיקרא אין כאן ירושה כמו שהארכנו לעיל בס׳ הב׳. ואל יקשך לבך לומר שהרי הרב זרע אברהם שם סי׳ כ״א דקמ״ל ס״ל איפכא בנם בשאר המנוים דין שמירה נוהג משום דקטן כאנוס דמי ע״ש וזה היפך מ״ש לעיל לאו מילתא היא דמלבד מ״ש החק״ל ז״ל דל״ג ע״א עיי״ש עוד בה דשניית כ״ד מגדון ה׳ ז״א ז״ל שבנדון דידן כ״ע מודו שאין שמירה נוהג משום דלאו במת איירינן כ״א שסילקוהו כדאמרן . ועוד כ״ל דשניא כ״ד מגדון ה׳ ז״א ז״ל דהתם איירי בבן שעכ״פ אית ביה ירושה כדאמרן לעיל ומשו״ה ס״ל דמשמרין לו המקום עד אשר יגדל אבר לא כן בכ״ד דלאו בכן איירינן אלא בבן הבת שאמיקרא אין כאן ירושה כאשר נבאר לקמן בספק הד׳ הא ודאי שכ״ע מודו שאין דין שמירה נוהג וזה ברור :

ומעתה נבוא לספק הד׳ אם יהיה האופן שלא הניח בן זכר כ״א בן הבת אם יש לו זכייה בשררת בהכנ״ס מפאת זקנו אבי אמו או לא. הנה על הספק הזה כבר נפתח בגדולים הלא המה הרב עבודת הגרשוני סי׳ מ״ט פשיט׳ ליה שאין בן הבת יורש שררה זו ע״ש גם עט״ר מרן מוהריט״א ז״ל בס׳ שמחה יו״ט סי׳ ו׳ דכ״ז ע״א ס״ל כן דקא פסיק ותני דבורת הדין אין בן הבת יורש שררה זו ואפי׳ בבת שיורשת כל ממונו וכו׳ דודאי הא דרשינן בספרי מקרא דהוא ובניו בקרב ישראל לרבות כל שררות שבקרב ישראל דומיא דמלך מרבינן ופשיטא דגבי מלך אינם זוכים אחריו אלא בניו הזכרים בלבד וה״ה בכל השררות ע״כ ע״ש . גם הלום מרן החק״ל ז״ל שם סי׳ כ״ג פשיט׳ ליה כן ונסתייע מדברי הר״מ ז״ל כה׳ מלכים שכתב ולא המלכות בלבד אלא כל השררות יורשה הם לבנו ובן בנו עד עולם דקדק בלבנו וכפל לבנו ובן בנו ולא כתב לזרעו עד עולם נראה דוקא בן ובן הבן ולא בן הבת וכו׳ ובסוף הפסק הביא דברי ה׳ עבודת הגרשוני שסובר שאין בן הבת יורש בשררה זו וכ׳ הנפק עליו בדבר ה׳ בפיהו אמת עכ״ל יעו״ש :

ובמז כן ס״ל להרב מהר״ם לידידי הו״ד בס׳ ברך
יצחק

ממיו אך היה רוצה למנות אחר במקומו מסיבה שלא רצה לעזוב שירותו מביהכנ"ס אחרת הגדולה שהיא חזקת אבותיו והלכור לא הסכימו בזה ואיבד זכותו ונבחר הזכות לנכד דודו לבדו ובשנעשה סגי נהור נכד דודו הנז' רמ"ל ויהא מוכרח להביא ש"ץ זריז לקריאת התורה ולהתפלל בשבתות וי"ט וימים נוראים הרי איבד זכותו גם נכד דודו כיון שאינו מועיל להיות ש"ץ ונפסק הזכות לגמרי מהמשפחה הנז'. ומשום רחמנות ועגמת נפש וקפוח פרנסה נשאר הסג"ן הנז' מטפל בק"ק הנז' בהכנסה והוצאה והיה ש"ץ בימי החול חוץ מיום ב' וה' שהיה נאלץ להביא ש"ץ לקריאת התורה והיה משלם לכל הש"ץ שהיה מביא מבחוץ ולהמסייעים והוצאות הצריכות לביהכנ"ס ושמשי' והמותר היה מתפרנס הוא ועתה שנלב"ע גם הסג"ן בלא זש"ק ל"ע מה לו כי יוצא בן הבת מאחר דכבר איבד חזקתו כאמו"ל. ואם משפחת קרובו רוצה לזכות מדין יורש. הגם דכבר מילתי אמורה דבשנעשה סג"ן איבד חזקתו ונפסק זכותו זאת ועוד דהנה עדיין נשאר מבני המשפחה בנים קרובים זכרים שהם ראוים לירש ואינם ראוים להיות ש"ץ וא"כ כיון שהזכרים אינם ראוים להיות ש"ץ גם בן הבת אינו זוכה אפי' אם יהיה ראוי והגון והכי אסברא לן מרן מהריט"א ז"ל בסי' ו' ד' ז"ך ע"א דכי יש בנים ואינם ראוים להיות ש"ץ גם בן הבת אינו זוכה יעו"ש ודון מינה לנ"ד. כ"ש וק"ו היכא דגם בן הבת אינו ראוי והגון ואין פרקו נאה וזה פשוט:

ואולם מ"ש ידי"ן הרב הפוסק הי"ו דמלד היותו בן הבת אינו זוכה מדינא למלא מקום אבי אמו בזה אתינא עמו הכליהה דאם היה ראוי והגון להיות ש"ץ והיה קם תיכף בפטירת זקנו לתבוע זכותו ודאי היה זוכה כאשר כן העלה אחרון זמנינו בס' משנת ר' אליעזר ז"ל ח"ב בח' א"ח סי' ח' דנשאל שאלה זו ממש והאריך הרחיב למעניתו וזו הלכה העלה דזוכה בן הבת למלא מקום אבי אמו ושכן עשו מעשה רב ב"ד רבא שבקמ"ר קושטא יע"א וגהנו פתקא דדינא ביד בן הבת לראיה מהימנא יעש"ב. ובפרט כי מע' הרב הפוסק הי"ו הביא לנו הר' ס' תקפו של יוסף ז"ל שגם הוא ורבני המערב הסכימו שיש זכות לבן הבת למלא מקום אבי אמו יע"ש. וראה עיני להרב חת"ס ז"ל בח' א"ח סי' י"ב שנשאל בכתר תורה אם מת הרב מ"ך ונשאר בנו שהוא חכם והגון אם יורש כתרו של אביו במקום שיש הכם יותר גדול ממנו והשיב שאין הדין נותן שהבן ירש מקום אביו ברבנות והביא תשובת הרשב"א ז"ל סי' ש' שנשאל לענין ש"ץ והק' עליו דאיך תלי הדבר בדינא וגם במנהג דאם הוא זוכה בו מן הדין מה לנו למנהג [ולא זכר שר שכבר קדמו הרב דבר שמואל ז"ל בסי' מ"ז] ויצא לחלק דבמינוי שלטנות ושררות זוכה בנו אחריו מת"ש בספרי ובענין רבנות אינו יורש בנו אחריו כמ"ש בש"ס יומא ד' ע"ב ע"ב דכתר תורה מופקר הוא כל הרוצה לזכות בו יבא ויזכה וכמ"ש מהרשד"ס ז"ל בחיו"ד סי' פ"ה וענין קדושה כגון גדול בזה בנו זוכה אחריו וש"ץ יען הוי שליח הקהל שהוא מקדם מעט נהגו בוה לבור שלכול שיזכה בנו אחריו יעש"ב:

ואני עני לא זכיתי להבין אמרי בינה שהרי כל שאלתו של הרשב"א ז"ל הוא בש"ץ ולא בזולתו וע"ז השיב דמן הדין הוא קודם לכל וא"כ איך תלה הדבר במנהג וזוהי הקושיא שהק' הוא ז"ל ואיך יתורץ במה שחילק הירושה לג' חלקים הלא כל שאלתו של הרשב"א ז"ל היא על הש"ץ. ואף אם נדחוק את עצמינו לפרש דבריו מה שלא יסבול הפירוש בד"ק עכ"ז מה שהעלה לפו"ד דכתר רבנות אינו זוכה בנו אחריו ותפס ס' מהרשד"ס ז"ל דסי' פ"ה הנז' לא זכר שר לה' מהר"י אהרבי סי' ס"ח וסי' קי"ז והר' המבי"ט ח"ג סי' ק' ומהרש"ך ח"ג סי' מ"ו וה' כרם שלמה בח' יו"ד סי' כ"ג והרב כנה"ג ז"ל בח' א"ח סי' נ"ן הביא תחילה ס' מהרשד"ס ז"ל ושוב הביא תשו' מהרי"א ומהרש"ך והמבי"ט ז"ל ושיים בדבריו וגראים דבריהם יע"ש. ואתה תחזה שכל אלו הרבנים כל חילייהו מתשו' הרשב"א בסי' ש' הנז"ל ואיך לא שת אל לבו לכל הרבנים הללו והסכמת ה' כנה"ג ז"ל הנז"ל:

זאת לא זאת יגדל התימה על הרב הנז"ל כי בסוף דבריו אחר החיתום כתב וז"ל ובעת אני רואה ראיה גדולה מכוונת והוא דאיתא במדר' פינחס על פסוק יפקוד ד' אלד'י הרוחות וכו' שהיה משה סבור שבניו ירשו מקומו ונוטלים גדולתו וכו' ואמ"ל הקב"ה לא כמו שאתה סובר וכו' הרבה שרתך יהושע והרבה חלק לך כבוד והוא היה פורש את המחלצאות וכו' נוצר תאנה יאכל פריה וכו' והנה מרע"ה בעצמו אמר אשר יצא לפניהם ואשר יוכל לעמוד נגד רוח כל אחד ואחד ואילו לא היו יודע מרע"ה בבניו כל אלו המידות לא היה מבקש להם גדולה שיהיה סותר את עצמו בתפי' אלא ע"כ היו הבנים ראוים לכך והקב"ה לא אמר שיהושע הגון יותר לכך אלא בסידר הספסלים וכו' וק' הא כתיב תחתיו מבניו אלא ע"כ בכתר תורה לא נאמר זה וכו' וזו ראיה ברורה לענ"ד ובסוף תשו' רמ"א נדפס תשו' לרב אחד נקרא מו"ה שאול ונעלם ממנו כל הנז"ל עכ"ל:

ובאמת פליאה דעת ממני איך לא דקדק הרב ז"ל בתשו' שהשיב לו הקב"ה למרע"ה תחילת דבר השיב לו בניך ישבו להם ולא עסקו בתורה הרי שעיקר הטעם שלא קבל הקב"ה תפילתו של מרע"ה בעד בניו הוא יען שלא עסקו בתורה. ואל יקשה בעיניך איך התפלל מרע"ה בעד בניו אחר שבודאי ידע שלא עסקו בתורה והרי כונת מרע"ה היתה שבניו היו בקיאים בהנהגה מדינית וזהו שאמר אשר יצא לפניהם וגו' ובענין שלא היו חכמים לא חשש לזה שהרי גם יהושע ן' נון מה שהיה מלא רוח חכמה היה מסיבת כי סמך משה את ידיו עליו כמ"ש בפירוש בפסוק בפ' וזאת הברכה אלא דכיון שלא עסקו בתורה מנע מהם הקב"ה מלירש מקום אביהם ולדרבא מדברי המדר' הללו שהשיב לו הקב"ה בניך ישבו להם ולא עסקו בתורה מזה נוכח שאם היו חכמים ועוסקים בתורה היו זוכים למלא מקום אביהם ומה שהיתה הקב"ה את יהושע בכל מידותיו אינו אלא לגבי הזקנים שהיו בהותו הדור נבי"ה גזרה חכמתו ית' שיהושע יטול שכרו שיתמנה במקום מרע"ה. ואם לא היו דברים אלו במדר' של הרב חת"ס ז"ל מ"מ הרי הרא"ס ז"ל בפ' פינחס העתיק דברי המדר' כדברים הללו שהשיב לו הקב"ה בניך ישבו להם ולא עסקו בתורה משמע שאם היו עוסקים בתורה היו זוכים במקום אביהם דזה פשוט לענ"ד הפך מסקנתו ז"ל וממילא נ"ק להרב מוה"ר שאול המובא בסוף תשו' רמ"א ז"ל:

אות זה כתבתי דרך אגב דלענין נ"ד לא נ"מ מידי כי אם להתלמד למ"א. ולענין נ"ד כבר מילתי אמורה דאין שום ספק דזכיה לבן הבת כלל:

ומה שהקשה הרב משנת ר"א ז"ל על הרב חק"ל ז"ל בסי' כ"ג שהקדק מדברי הרמב"ם ז"ל פה' מלכים וה"ה לכל השררות שזוכה הוא ולבנו ולבן בנו ומדקשב בנו ובן בנו ולא נקט לזרעו מוכח דס"ל דאין בן הבת יורש את מקום אבי אמו. ועל זה

הקשה

וגם סתר את עצמו ממה שפעלה לקתן סי' כ"ג דקאמר פסיק ותני שאין בן הבת יורש שררה זו כדעת ה' עבודת הגרשוני יע"ש והא ודאי דס"ל כפשיטו' דלא דמי ירושה זו לשאר ירושות של ממון דבירושת ממון אחד הבן וא' הבת יורשים דאם אין לו בן כי אם בת יורשת כל ממונו אשר לא כן במינוי זה דשררה ס"ל דדוקא הבן יורש שררה זו ולא הבת ויגלאי ירכה יורשת וא"כ איך פשיט' ליה בסי' כ"א שאף אם אין לו בן הקרוב קודם:

וגם עינא דספיר חזי יחזה להרב ז"ל גם סי' ע"א ד' קל"ב ע"ב דפשיט ליה דלא דמי ירושה זו לירושת ממון והביא ראיה מהסיא דכריתות דאמרינן דמלך בן מלך לא בעי משיחה כיון דשמלכות ירושה ואי איכא מחלוקת במינוייו בעי משיחה דכל דאיכא מחלוקת לא הוי ירושה ואם איתא דירושה זו דמי ממש לירושת ממון מה מעלה ומוריד לענין ירושה מחלוקת העם. אך אם ירושה זו שבקיה קרא ביד רבים שיתנו השררה לבן הממני ע"כ כל דאיכא מחלוקת בעם הצריך הכתוב משיחה. וכן הביא ממ"ש מהר"ם הו"ד במרדכי שאין המנויים בשררה יכולין למכור או לתת לאחר בלי רשות הקהל, ואי הוי כירושת ממון למה לא יוכל למכור ולתת. וכי אין אדם רשאי בשלו למכור ולתת אלא ודאי לא דמי ירושה זו לירושת ממון ומטעם אחר כ' הרב ז"ל שלא דמי דקי"ל בירושה זו דאם אינו ממלא מקום אביו אינו יורש. ודין זה ליתיה בירושת ממון הנה כי כן עלתה הסכמת הרב ז"ל שעיקר ירושה זו הלוי בדעת רבים ע"כ יעו"ש וכל זה סותר למ"ש בסי' כ"א שסובר שירושה זו דמי לירושת ממון ומבו"ה אסיק הרב ז"ל שאף אם אין לו בן הקרוב קודם ע"ש והא ודאי בלי ס' דסמי חדא מקמי הלת וארבע וגקטינן כההיא דסי' ע"א שהיא תשו' אחרונה שכ' שלא דמי ירושה זו לירושת הממון והכל הלוי בדעת רבים ותלא דיג"א דילא נקי ממינוי זה הבן הבת הנז' מפאת קרובו כאמור וזה ברור:

והאמת אגיד שכל מ"ש אך למותר ולא היה צריך לכותבו מבוס שכבר כתבנו שבן הבת הנז' הוא הדיוט גמור ואינו ראוי להיות ש"ץ ואפי' בבנו שש"ץ אם אינו ממלא מקום אביו אינו יורש וליח דין צריך בוסם ופסוט זהו מה שעלתה מגודתי לא להלכה ולא למעשה כי אם שקלא וטרייא בעלמה והדבר תלוי בהסכמת מעלת כתר לי זהיר ה"ס הרב הגדול מעוז ומגדול פאר הדור והדרו סבא דמשפטים ראש ואב לבית דיננו הוא הקדוש פחד **יצחק** יהיה בעזרו וסמרו כרועה עדרו **בישראל** גדול שמו יהי אלוק'יו עמו. ופל ראשיהם מלמעלה יסוד המעלה עטרת זהב גדולה עמוד הימני כפיש החזק מופת הדור והדרו נשיא אלדי"ס בתוכינו עט"ר מורינו ורבינו ראש גולת אריאל ליך נזר הקוד' סבא קדישא חסידא ופרישא המאיר את העולם כולו בתורה בחכמה ובקדושה ה"ה מעו' מרן מלכא הגאון האמתי ראש"ל גאון יעקב כמוהר"ר **ישא"א** ברכה נ"י לא יעדה מינן זיו תפארתו וכירת יכון עולם הוא וכניו בקרב ישראל כיר"א ועל פיהם יקום דבר המשפט הכ"ד

הצעיר **יוסף בכור ן' נישתי** ס"ט

הסכמת עט"ר כתר לי זהי"ר ה"ה מעו' הרב הגדול מעוז ומגדול סבא דמשפטים ראש ב"ד

מקודש כמוהר"ר **רפאל יצחק ישראל** נר"ו וסיעת **מרחמוהי** הע"א:

הן כל יקר ראתה עיני את השאלה ואת אשר נגזר עליה מפי או"ע מעלת רב מבכסית הרב המובהק מאיר ככרק רב הוד יוסף תהלות בכור בקדשוהו שמים מזהב פרוייס עליון למעלה יצ"ו וראיתי דבריו מיוסדים על אדני פז על הדין ועל האמת והאריך למעניתו לברר כמה ספקות וס"ס ולבסוף העלה דאבד חזקתו בן הבת הנז"ל וכקש מאתי לחוות דעתי הקלרה ואני זקנתי ושבתי וגם הפגתי אין לי מרוב טרדותי כאשר ידוע ומפורסם אבל מה אעשה כי מרוב אהבתי ממו אמרתי אעלה על ארס מה שנראה לפ"ד. ואען ואומר דעיינתי בכל דברי הרב הפוסק עליון למעלה יצ"ו מתחי' ועד סוף. ומה בפלפל בחכמה יש לי קלת ליסא וליתן עמו בפלפול לא ע"ט האסף נקוט מיהא לענין הלכה ופיסקא דדינא אף ידי הכון עם מע' הרב הפוסק יצ"ו דדינא קא משתעי דאין לבן הבת הנז"ל שום זכיה וירושה בביהכנ"ס כי"ע דמלבד דכבר סילקוהו לזקנו מלשרת בק' בהיותו בחיים. ועוד בה מכמה טעמים הכתובים בדברי הרב הפוסק יצ"ו וגם מפאת קרובו הרמ"א ז"ל לית ליה להבן הנז' שום זכייה וירושה בביהכנ"ס לשרת תחתיו משום שלא דמי ירושה זו לירושת ממון וכמו שביאר הכל באורו"ת רח"ב רח"ב מע' ידידינו הרב הפוסק יצ"ו ודבריו חיים וקיימים והנה בעתה הזכות תולה להש"ץ העומד היום לשרת בקדש בק"ק ת"ת יב"ץ נוסף על זכותו שיש לו בק"ק הנז' מכח חזקת אבותיו הק' שהיו משרתים בק"ק הנז' כידוע ומפורסם. יתר על זה דמזה ג' שנים שהתחיל לשרת בק' ולהיות ש"ץ מאז ועד עתה כל יחידי הק"ק הנז' לא ענו אותו דבר ומרוצים ממנו בהסכמת אותו ססבח לאל י"ת הוא שלשלת יוחסין בר אבהן ובר אוריין ואיהו גופיה מרגלית טובה ואבן יקרה ובכן ותלא דינ"א שלו ולזרעו משפט הירושה זהו הנראה לפ"ד בהסכמת הרבנים חברים מקשבים ה' עליהם יחיו אכי"ר:

הצעיר הצעיר הצעיר

רפאל יצחק **אברהם** בכר **מורינו יחיא**
ישראל ס"ט **שלמה מבורך** ס"ט **בר ארדן** ס"ט

וזאת תשובתי אליו

נעתרתי לבקשת ידי"ן כבוד הרב המובהק. לגנה ברק. בנס"ק רב הו"ד יוסף תהלות הי"ו לחוות דעתי בפס"ד אשר כוננו ידיו והסכימו עמו מע' ב"ד רבה העי"א. הנס כי כל לגבי דידי אגא דבקיאינא בטיב הענין מריביה לסיפיה לא היה מן הראוי להעלות על ספר שאלה כזאת דאין לבן הבת שום זכות והביעה כלל כי מקודם שמת אבי הבת פנה עצמו לעניניו ועסקיו ומעשיו עד שהניחוהו בבית הסוהר ובש' הרב"ו תלה בחולי לא תקפ"ן והוציאוהו מבית האסורים בחליו וגלב"ע וחלי"ם. ובתו היתה גרושה מבעלה הראשון ואח"כ נשאת לבעלה הב' ונתאלמנה ואח"כ נשאת לבעלה הג' וילדה בנים ובנות ובימי ביני נשאר זכות הק"ק בידו של נכד דודו הוא לבדו והש"ץ אבי אמו כבר איבד זכותו וחזקתו יען מה? יען כי כאשר נשאת לבעלה הג' ותבע לזכות במקום חמיו לד' הגאון נכדו של ה' מהר"מ תפאדווה ז"ל הבי"ד הרב תק"ל ז"ל בת' א"ח סי' כ"ג שחתנו זוכה במקום חמיו

ביהכנ"ס וכן מבואר מג"א בס"ק י"ד. אך ממ"ש בס"ק י"א בשם המרדכי משמע להיפך דאפי' העשוי כחומה אין עושים ממנו כסא. ואכן בנידון אין לנו אלא דברי מרן ז"ל שלא חילק כלל בין הבנוי בחומה להנתון בארגז שפסק שהם אין עושים מתיבה כסא. וא"כ בנ"ד שרוצים לעשות במקום ארון הקדש בימה שיעלה הש"ץ ויתפלל ויקרא בתורה הוי הורדה מקדושה חמורה לקדושה קלה. ולדידי יותר טוב שיניחו המקום פנוי ויהיה מהם הקרקע ליכנס מביהכנ"ס לביהכנ"ס. וכאשר עין רואה לה' חתם סופר ז"ל ח' א"ח סי' ל"א בנשאל בביהכנ"ס שסתרוהו יען חזו בה תיובא ורצו לבנות ביהכנ"ס אחרת באופן שביהכנ"ס הישנה חצר לביהכנ"ס החדשה וכותל מזרחי שהיה שם התיבה וארון הקדש יהיה עכשיו פתח וכניסה לביהכנ"ס החדשה והשיב שאין להוריד מקדושת ביהכנ"ס לעשותו חצר לביהכנ"ס החדשה ועוד דבחצר ביהכנ"ס נוהגים בו בזיון ומטילים מים במקום קדוש. ולהשאלה השנית שנשאל דכותל מזרח שהיה בה ארון הקדש ותיבה ויעשו אותה פתח לכניסת ביהכנ"ס החדשה לא השיב כלל ואפשר שדעתו כיון שנעשה פתח לכניסת ביהכנ"ס החדשה לית לן בה דדוקא מקום אה"ק שהיו בו הס"ת הוא קדוש אבל הקרקע שלמטה אינו כלום אלא בקרקע ביהכנ"ס ולא עוד וכמ"ש הרב זרע אמת ח"א סי' כ"ו וז"ל ואי משום דקנה המקום קדושת בימה כמ"ש מע' הכותל גם זה אינו כלום שהרי הבימה אין בה רק קדושת ביהכנ"ס ולא עוד כמ"ש בסי' קנ"ד ס"ק ד' ואי משום הלוח שמשימים עליו הס"ת דיש לו קדושת ארון כמ"ש בסי' קנ"ג סק"א אין זה ענין לקרקע אשר מונח עליו הבימה לומר שיהיה בו קדושת ארון ובפרט דאפי' אה"ק הבנוי בחומה אין בו רק קדושת ביהכנ"ס לדעת הרבה פוסקים כמ"ש בסי' קנ"ד ס"א ובמג"א שם ס"ק י"ד עכ"ל. הרי להדיא דבקרקע התיבה או הבימה לא נתוספה קדושתו לסיבת שיותו תחת התיבה או הבימה אלא קדושת ביהכנ"ס דוקא. וכד דייקינן שפיר הך דנ"ד לא הוי הורדה מקדושה לקדושה קלה דלא נאמרו דברים אלו אלא בתיבה עצמה שעושים ממנה כסא וכן הוא בארון שנותנים בו הס"ת אם נותנים במקום הס"ת יריעות וחומשים זה הוי הורדה מקדושה חמורה לקדושה קלה. אבל כשמסלקים הארון ממקומו לגמרי ונותנים בקרקעיתו בימה מה הורדה איכא כיון שהקרקעית הוא קרקע ביהכנ"ס ויש לו קדושת ביהכנ"ס ותו לא ולא קפיד הרב חת"ס ז"ל אלא בקרקע ביהכנ"ס רצו לעשותו חצר ביהכנ"ס החדשה דבזה איכא הורדה ודאי ואפי"ה לא אסר אלא מטעם הבני שנוהגים בו בזיון ומטילים מים וכו' הא לא"ה אפשר דלא היה אוסר מטעם הורדה בלבד:

וא"כ בנ"ד שפיר מצי לעשות בימה במקום הכותל שסותרים אותם רק יפה כתב רו"מ שהוא מקום אפל צריך לפתוח לו חלונות מן הצד או לפתוח ארובה מעל"ג הגג להאיר לקורא הס"ת כדי שידגיש בסירוק ופירוד האותיות וכיוצא. וכל לגבי דידי עתה שמעמידין הבימה במקום כותל המפסקת שסתרו אותה נמצא שהיה הבימה באמצע ביהכנ"ס כדי שישמעו כל יחידי הבתי כנסיות שיתיחדו וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בפי"א מה' תפילה ה' ג' וע' למרן הכ"מ מ"ש מהם התוספתא ומה שנדחק לפרש כוונת הרמב"ם וכתב בתוך דבריו וז"ל והעמדת הבימה באמצע איננה מן החיוב אך הכל לפי המקום והזמן שבאותם הזמנים שהיו בתי כנסיות גדולים עד מאד היו צריכים להעמיד הבימה באמצע כדי להשמיע לכל העם אך בזמנים הללו שבעונותינו

בתי כנסיות שלנו הם קטנים וכולם שומעים יותר נוי הוא להיות מן הצד מלהיות באמצע וכו' יעש"ב. נמצא דבנ"ד שביהכנ"ס יגדל ויתרחב פי שנים מן הראוי לעשותו באמצע כדי שישמעו כולם. וכאשר יחזו עיני הקורא בש"ס דסוכה ד' נ"א ע"ב באלכסנדריא של מצרים דאיתא התם שהבימה היא באמצע והיו שתים רבוא וכו' יע"ש:

ועוד חזון הרביתי להרב חת"ס ז"ל שם בח' א"ח סי' כ"ח בנשאל מענין השאלה הרב זרע אמת ז"ל בביהכנ"ס שסתרו אותה משום דחזו בה תיובא והיתה הבימה באמצע ביהכנ"ס ורוצים עתה לעשותה בצד ביהכנ"ס בצד הארון והרב ז"א ז"ל השיב בפשיטות דברי והביא דברי מרן הכ"מ ז"ל הנז"ל וסיים בדבריו ואי משום קרקע הבימה וכו' כמו שהעתקתי דבריו לעיל. אך הרב חת"ס השיב לאסור מכמה טעמים האחד מהסיא דסוכה שהבאתי לעיל. ואת שנית שהבימה היא כמו המזבח וכו' וצריך שיהיה באמצע הבית. ואל הג' ל"ו בא דכיון שנתרבו היחידים צריך לעשותה באמצע כדי שישמעו כולם. ואת רבע דאפי' להכ"מ ז"ל אינו אלא דוקא כשבאים לבנות ביהכנ"ס חדשה משא"כ בביהכנ"ס ישנה שכבר היתה הבימה באמצע ואיתא בפסיקתא קרש שזכה ליתן בצפון תנתן בצפון וכו' ומכל הני טעמי בהסכמ"ה עלה דאסור לשנות מקום הבימה וצריך לעשותה באמצעה כמו שהיתה:

באופן דהלוקים ה' ז"א וה' חת"ס ז"ל דלדעת הרב ז"א ז"ל יכולים לשנות הבימה ולעשות בצד הארון. ולד' הרב חת"ס ז"ל אינם יכולים לשנותה כנז"ל. עכ"פ למדנו להועיל דלד' הרב ז"א ז"ל פירש להדיא דמפני קרקעית הבימה לא הויא הורדה וכאשר העתקתי דבריו לעיל וגם הרב חת"ס ז"ל דאסר נו"מ לא נקט הטעם לאסור מפני קרקעית הבימה במקום שהיתה שתוריד מקדושתה ומדלא נקט הך טעמא לאסור נר' שמסכים דליכא בזה שום קפידא דקרקעית הבימה אין בה רק קדושת ביהכנ"ס ותו לא. וא"כ בנידון דידן שהבימה הסיה באמצע ביהכנ"ס וממילא יתבטלו הסתי בימות שהיו בבתי בתי כנסיות ליכא למיחש לקרקעית הבימה שיורידוה מקדושתה לד' ה' ז"א ז"ל וכנר' שגם ה' חת"ס ז"ל מסכים לזה וכאמור. סוף דבר נלע"ד דשפיר מצי לסתור הכותל המפסקת ולאחד את שתי בכנ"ס יחד ולעשות הבימה במקום אה"ק שהיה ככר והנני מסכים להתירא כוותיה מהטעמים שכתב רו"מ בתוספת נופך הטעמים שכתבתי בעניותי לפי קוצר השגת קטן שבלי להלכה ולמעשה. וצור ישראל י"מ וימ"ן בלא אכשל בדבר הלכה ולאפס פנאי לא יכולתי להתפשט בד"ק ב"א בארוכה. כ"ד

נא"ה **ישי"א ברכה** ס"ט

השממות

(ושייך לא"ח ה' תפלה)

יום י"א באדר ש' צדיק כתמר יפרח לפר"ג.

שפעת רביבי שלומים. וברכות ממרומים. כחול
ימים יהולו על ראש צדיק תמים. ורב המופלא.
וכל טוב מלא. בקשת **אמ"ין** לבו בגבורים
לנצח ינון שמו ובבאו **בשמש** לפ"ג
יכון שנות עולמים ויבן כמו רמים נבו"א:

רב נכבד!

יקרת מכתבו א"ך טוב כבלו החולף הגיעני לנכון
אהי נעבה בוגל סה"ק מעשה אים האמת
בנדמה

הקפה עליו ה' מבר"א ז"ל ממ"ם הרמב"ם בפ"ד מה' כלי המקדש ה' ך' שכתב וז"ל לכל העזרות סובבה בה לעצמו ולזרעו ונמלא שנסתר דקדוקו של החק"ל ז"ל ולא זכר בר שכבר הרב חק"ל ז"ל עצמו בד' מ"ב ע"ד שכתב וז"ל כי ע"כ מקום יש ברהם לומר כמ"ם רבינו בנו ובן בנו לאו דוקא והוא הדין בן הבה כשלא הניח בן וכו' הרי דכבר סתר הוא עצמו הדקדוק הנז' :

ובכן הנני מסכים ומצרף עם ידי"ן הרב הפוסק נ"י שכיון שיש לו ג' בנים עומד ומברת בביהכנ"ס הזה וכל הצבור מרוצים ממנו ודאי דזכה זכיה מעליא וגם נ"ם לא ימחה בידיה ולזר יצהל יעילנו מסגילות וימ"ן לעשות הטוב והישר :

הצעיר **יעקב שאול אלישר** ס"ט

סימן יא ה'

יום ב"ך יברך לחו' סיון התרנ"ה .

שלום וכל טוב ורב ברכות יחולו על ראש צדיק כבוד מע' הרב המופלא זר"ק ר"מ ור"מ בק"ק וברוך עמי **מצרים** בקש"ת **אהרן ן' שמעון** נר"ו לנצח ינון שמו יהי אלד"יו עמו נסו"א :

רב חביבא !

כבר הודעתי קודם חג השבועות מקבלת יקרת מכתבו מיום ל"ה למב"י ולא היה באפשרי להשיב תשובה מאהבה מהטעמים שכתבתי . וגם עתה קמי שמיא גליא כי אין הפנאי מסכים עמי לפי רובי טרדותי וחליסות מאור עיני ד' ישלח לי רפואה שלימה גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך אכי"ר . ולפי רוב האהבה דחקתי ונכנסתי להשיב בקצרה מה שתעלה מצודתי לפקע"ד בעזר העוזר האמיתי :

הנה תוכן שאלתו בשתי בתי כנסיות הסמוכות זו לזו ויש ביניהם כותל מפסקת ולסיבת כמה יחידים שילאו חוץ לעיר נתמעטו יחידי ביהכנ"ס ואיכא למיחש כי בהמשך הזמן לא ימלאו עשרה מתפללים בביהכנ"ס האחד ומוכרחים לסגור אותה ומעותדת להחרב ושאיה יוכת שער . ועל זה עלתה הסכמת רו"מ ונגידי וטובי העיר לסתור כותל המפסקת בין השני בתי כנסיות ולעשות אותם ביהכנ"ס אחד ועי"ז לא יתבטל הביהכנ"ס כלל . ועל זה האריך הרחיב רו"מ ברוחב מבינתו ועשה על השאלה הנז' חמשה ספיקות והעלה להתיר בכתוב בד"ק באר היטב. ואותי שאל אחוה דעי לפי רוב העטה כי נעים נאוה . וכשאלתי לעצמי אמינא דמלתא כדנא נלמד מדברי הרא"ש ז"ל בפסקיו על ב"ב ד' ג' ע"ב דאיתא התם אמר רב חסדא לא ליסתור איניש בי כנישתא עד דבני אחריתי ולא אמרן אלא דלא חזו בה תיוהא (פי' שהבנין רעוע) אבל אי חזו בה תיוהא סתר ובני . וכתב הרא"ש ז"ל עלה וז"ל וכן כל בנין שאי אפשר לבנות בלא סתירה כגון להרחיבו שרי יע"ש ומדברי הרא"ש ז"ל הללו נלמד לנ"ד דאי אפשר להרחיבו בלא סתירה שפיר דמי :

אלא שראיתי לר' ירוחם ז"ל נתיב ג' ח' שכתב וז"ל אין סותרין ביהכנ"ס עד שיבנו אחר פי' וכן להרחיבו עכ"ל ודין זה פסקו רמ"א ז"ל בא"ח סי' קנ"ב וציין לר' ירוחם ז"ל הנז' וב"י בשם הרמב"ם ז"ל והאמת שבן פסק הרמב"ם ז"ל בפי"א מה' תפלה דגם כותל אחת לריך לבנות החדשה בתחי' בלד היבנה יע"ש נמלא דדין זה במחלוקת הוא שנוי והשימה בר' ירוחם חולק על רבו הרא"ש ז"ל ולא הביא דבריו כלל גם רמ"א ז"ל בפסק דינו של ר' ירוחם ז"ל ולא זכר לס' הרא"ש ז"ל :

ואולם לדידי חזי לי דמר אמר חדא ומא"ח ולא פליגי דהרא"ש ז"ל מיירי בכגון נ"ד שכבר הכותלים חיצונים כבר הם בניים ולריך רק לסתור כותל המפסקת שיתרחב הביהכנ"ס ואח"כ ינמרו כל הבנין הלריך לבנות במקום הכותל בסתרו דאז שפיר דמי וליכא למיחש לפשיעותא ולא לעצמת התדיגא לגלויי כיון שהביכנ"ס בנוי ומשוכלל ויכולים להתפלל בו ואמטו"ל יכולים לסתור הכותל כיון שהיא המפסקת בין הביהכנ"ס ובין היתרון שרוצים להוסיף עליו ולהרחיבו. ומינה נפשוט לנ"ד דלא יש שום חשש ולא שום בנין רק לסתור הכותל . ולהרחיב את הביהכנ"ס . אבל ר' ירוחם ז"ל אתא לאשמועינן כהא דאמר רב חסדא לא ליסתור איניש וכו' בלא הטעם לומר דדוקא לסתור הביהכנ"ס כולו אסור עד שיבנו אחרת דאיכא למיחש לפשיעותא ולגלויי כדאיתא בש"ס אבל אם רוצים לסתור כותל אחד דוקא כדי להרחיבו הוה אמינא דיכולים לסתור ואח"כ יבנו לזה קמ"ל ר' ירוחם דאינם יכולים לסתור קודם שיבנו החדשה וכמ"ש הרמב"ם ז"ל :

וא"כ לפי"ז גם ר' ירוחם ז"ל יודה בנ"ד דיכולים לסתור הכותל להרחיבו בכה"ג וזה פשוט . ועוד איכא טעמא אחרינא להתיר בנ"ד דאיתא התם בש"ס דב"ב אמימר ומר זוטרא סתרי ובנו בי קייטא לבי סתווא ובי סתווא לבי קייטא וכתבו התוס' ז"ל שם בהגה א' דמשום קור וחום הוית תיובא ומשו"ה סתרו ובנו וע' בחי' הלכות ובחי' מהר"מ ז"ל דפירשו דאפי' בלא היה להם אלא ביהכנ"ס אחד הוו סתרו ובנו יע"ש . והשתא אי משום קור וחום אמרו דהוי תיובא פשיטא דבנ"ד הוית תיובא שיש חשש שיתבטל הביהכנ"ס לגמרי דודאי דשרי לסתור וליכא למיחש למ"ש המרדכי בפ' בני העיר שאסור לנתוץ אבן א' מביהכנ"ס משום לא תעשון כן וגו' דהכא לא עביד אלא להרחבת ביהכנ"ס שיהיה ברב עם הדרת מלך ולא דרך השחתה ובזכי שרי ובנור :

פש נבן לבאר הספק הב' שנסתפק השואל כי הכותל המפסקת שרוצים לסתור אותה בה היה חקוק כעין חדר קטן ובם היו מונחים הס"ת דהיינו ארון הקדש ומדברי המרדכי בפ' בני העיר משמע דכיון שאינו עשוי אדגז להניח בו הס"ת אלא בנוי בחומה לשמירה הוא עשוי ולא לכבוד ולית ביה משום תשמישי קדושה יע"ש והבי"ד מרן ז"ל בב"י סי' קנ"ד ופסקו רמ"א בסי' קנ"ד סי"א מפס המרדכי והג"א יע"ש . אלא דהרב מ"א ז"ל בס בס"ק י"א עמ"ש מרן בש"ע ס"ק ו' אין עושין מתיבה כסא כתב ה' מג"א ז"ל הטעם דתיבה מונחים הס"ת תמיד אבל הכסא מניחי' לפעמים ובמרדכי משמע דאפי' הבנוי בחומה אין עושים ממנו כסא יע"ש והרב א"ר וה' זרע אמת ז"ל תמהו על ה' מ"א דליכא במרדכי דברים הללו והניחו בנ"ע וה' מחלית השקל ז"ל תירץ בדוחק ומיהו קביא ליה ממ"ש הוא עצמו לעיל בס"ק ד' שיש לו קדושת ביהכנ"ס דוקא והוי' דלאו דוקא ואית לית קדושה יותר מקדושת ביהכנ"ס ואח"כ הוק' לו ממ"ש הוא עצמו בס' י"ד יע"ש. בהופן כי מדברי המג"א ז"ל משמע הכי כי בס"ק ד' כתב דהבנוי בחומה יש לו רק קדושת ביהכנ"ס

וגובה להם מעלת הרב השלם פחד **יצחק** יהיה בעזרו. יחד כולם יהי שלום בחילם ושלוה בבל גבולם נסו"א.

אדונים יקרים!

יקרת מכתבכם מיום ח' אייר הגיעני לנכון וראיתי שאלתכם שואלים ודורשים לידע שורת הדין במעשה שהיה בק"ק שלכם ביום ש"ק חוה"מ חג הפסח העבר שהיו ארבעה חתנים וארבעה בעלי ברית והיו צריכים הגבאים לכבד את כולם מב' הלדדים בעליות ס"ת והיה מן ההכרח להעלות עשרים עולים והפרשה קטנה ולא היה האופן להעלותם וגמלך פרנס הקהל עם החכם אם יפייס את הכהנים לצאת חוץ לביהכנ"ס כדי להרויח ב' עליות. וברשות חכם הקהל הלך הפרנס ופייס את הכהנים ויצאו חוץ לביהכנ"ס. ועי"ז יצאו איזה אנשים מרגנים על המעשה הזה בטענה דאינם יכולים הכהנים למחול על כבודם:

ועל זה השיב רב הקהל גדולה תשו' זה יצא ראשונה הוא טוען כי מנהג זה בק"ק הנז' מקדם קדמתה כאשר הכהן בעצמו סי' אברהם הכהן נ"י מודה כי כמה פעמים היו שמחות בק"ק הלז והיו מפייסים את הכהנים והיו יוצאים חוץ להק"ק וכיון שהוקבע המנהג כן אין בזה שום תרעומת לא על הכהנים ולא על חכם הקהל:

זאת שנית טוען החכם הקהל הי"ו כי לא הוציאו את הכהנים בכפיה אלא ברצונם הטוב בכבוד גדול. ועי"ז אסף וקבץ חכם הקהל הי"ו סברות הפוס' ז"ל דמתירין בזה. ועל זה שואלים כענין אחוה דעי לפי"ד אם יפה עשה חכם הקהל או לא:

ואנא דאמרי כי יפה עשה וכדין עשה. דהנה לפי טענתו הראשונה שכבר הוקבע המנהג בק"ק הנז' לצאת הכהנים לחוץ בשבתות דאיכא שמחות ביחידי הק"ק ומוכרחים להרבות עולים לס"ת דבזה יש הכשר מצוה שנודרים נדבותם להק"ק הנז' ושרשו ומקורו היא תשו' מהריק"ו ז"ל סי' ע' בנשאל הק"ק שהיו נוהגים בשבת בראשית שקונים העליה ראשונה ופעמים היה קונה אותה הכהן והיה עולה ראשון ופעמים היה קונה אותה ישראל עשיר והיה יוצא הכהן חוץ לביהכנ"ס. ופעם אחת סירב הכהן ולא רצה לקנות וגם לא רצה לצאת מביהכנ"ס אחר וכפו אותו ע"י שלטון שלא ליכנס לביהכנ"ס. והשיב הוא ז"ל דכיון שכבר הוקבע המנהג בעיר ואיכא כבוד התורה והכשר מצוה שנודרים שמן למאור לביהכנ"ס חייב לצאת מביהכנ"ס והאריך בראיות הרבה יעש"כ ומרן ז"ל בב"י בא"ח סי' קל"ה הביא דבריו והסכים להלכה ולא עוד אלא שכתב דאף אם לא יצא הכהן מביהכנ"ס יכול הישראל לעלות בפניו והאריך בדבריו יע"ש. וגם הרב פר"ח ז"ל שם בסי' קל"ה ס"ק ג' וס"ק ה' הסכים דאין צריך שיצא מביהכנ"ס יע"ש. עוד חזון הרבתי להרב חת"ם ז"ל בח' א"ח סי' ד"ך כ' בעד מהריק"ו ז"ל דכיון שהיו כהנים בשעה שהוקבע המנהג גם אח"כ אם יבואו כהנים אחרים לביהכנ"ס חייבים לצאת מביהכנ"ס וע"ד המנהג הם באים וכאלו מחלו לבדיא גם הם ואם אחד מערער יכפוהו ע"י השופט יע"ש. וגם בסי' כ"ה נשאל על קהל אחד שלפעמים ימצאו כמה חיובים לעלות לס"ת וגם רב הקהל וממוני הקהל והכהן אינו רוצה למחול וכו' והשיב שיתקנו התקנה הקהל ויפייסו להכהן בדברים שיסכים עם הקהל ואח"כ אם יסרב יכופו אותו כמ"ש מוהריק"ו ז"ל ושוב נרגש

ממ"ש הרמב"ם ז"ל בחבורו כמ"ש מרן בב"י סי' קל"ה דמשמע דאינו יכול למחול הכהן על כבודו ותי' דה"ד לאדם פרטי משום דאתו לאינצויי ולומר גם אני חשוב כזה ומאי חזית אבל במוחל לציבור וכו' כנדון שלפנינו וכנדון ה' מוריק"ו ז"ל לית לן בה וכשיגיע המקרה ידי הכהן מסולקין כמי שמוסיף מעות לצדקה או מי שיראה בעיני הממונים יעלה ואין כאן מחלוקת יע"ש:

הראת לדעת דמלבד טעם המנהג שכתבו הרבנים הנז' עוד חידש לנו הרב חת"ם ז"ל דכהן אינו יכול למחול לאיש פרטי אבל לגבי צבור יכול למחול ודון מינה לנ"ד. ורגע אדבר מה שראתה עיני להרב חת"ם ז"ל שם בסוס"י כ"ה שכתב וז"ל אך מהריק"ו איירי בשעת הנהגת המנהג לא היה שום כהן בעיר בישוב אח"כ כשבאו הכהנים לא יכלו לעקור הא אם היה המנהג אח"כ ה"נ אם יכולים לפייסו בתחילת התקנה זה טוב וכו' יע"ש. וכל לגבי דידי דברים אלו בודאי שיש בהם ט"ס שהרי לעיל בסי' כ"ד כתב דמהריק"ו ז"ל מיירי שהיו הכהנים בשעת המנהג וא"כ גם הכהנים הבאים ממקומות אחרים אדעתא דהכי והוי כאלו מחלו לבדיא וכו' כנז"ל ואיך סותר דברי עצמו וכותב דה' מהריק"ו ז"ל מיירי שלא היה שום כהן בעיר בישוב וכו' זאת ועוד ק' מי הכריחו? ומה הכריחו לומר דה' מהריק"ו ז"ל מיירי בהכי שלא הי' שום כהן וכו' זאת לא זאת קשה איך יולדק קשר הדברים שכתב אח"כ וא"כ ה"נ אם יכולים לפייסם וכו' סוף דבר כי דבריו לא זכיתי להבינם ופשוט שט"ס נפל בדבריו וצריכים תקון. עוד מצאתי להרב כנסת יחזקאל ז"ל סי' ז' שנשאל בקהל שנהגו ביום הושע"ר שעולה הב"ד של הקהלה וג' ממוני חברת ג"ח והכהנים יוצאים חוצה ובשנה א' בא כהן אורח ולא רצה לצאת מביהכנ"ס ועי"ז שאלו אם יוכלו לכופו שיצא. והשיב הרב ז"ל באורך וברוחב ובכלל דבריו הביא תשו' ה' מהריק"ו ז"ל וסתר ראיותיו ובסוף דבריו אסיק להלכה שלא לכפות הכהן לצאת החוצה וכ"ש שלא לעלות ישר' בהיות הכהנים בביהכנ"ס כי אם לפיים אותו בטוב שיצא מביהכנ"ס אם ירצה בכבוד גדול יע"ש:

נקוט מהא דלענין נ"ד המעשה שעשו לפיים את הכהן ומרצונו הטוב יצא חוץ לביהכנ"ס כדין עשו אף לדעת ה' כנסת יחזקאל ז"ל שמחמיר הרבה בזה. וכמדומה שתשו' זאת של הרב כנס"י ז"ל היא נעלמה מהרב חת"ם ז"ל כיון דלדידיה אם הכהנים ראשונים הסכימו במנהג לצאת החוצה גם אח"כ האורחי' שיבואו ממקומות אחרים חייבים לצאת דהוי כאלו מחלו בפי' ואם לא ירצו לצאת יכופו אותו ע"י השופט כמו שביאר שם בסי' כ"ד ואילו הרב כנסת יחזקאל ז"ל צווח מרה על מי שרצה לכופו ודו"ק:

עוד יש טעם אחר והביאה הרב כנסת יחזקאל ז"ל דכופין על לפנים משורת הדין ודין זה אם כופין או לא במחלוקת הוא שנוי והביא פלוגתייהו מרן ז"ל בח"מ סי' י"ב ומור"ס ז"ל בש"ע וה' כנסת יחזקאל כתב דקי"ל כהרא"ש דאין כופין יע"ש וע' לה' שבות יעקב ח"א סי' קס"ח וה' צמח צדק סי' פ"ע והרב משכנות הרועים אות למ"ד סי' ד' וזה כתבתי להתלמד למקום אחר כי יש זכות תולה:

ואולם בנ"ד כבר מילתי אמורה דיפה עשה חכם הקהל והפרנס שפייסו את הכהן ויצא חוץ ברצונו הטוב. זה עלתה מצודתי לפי קוצר השגתי ולאפס פנאי מרובי טרדותי וחליבות מאור עיני

שנדמה בדעתי שכבר שלחתי כי זוהי תשוקתי שהת"ת ילמדו בו ויזכרוני לטובה והנה היום שלחתיהו ע"י הפג"ש יקבלהו בשמחה. ותוך גי"ק רצופי פס"ד אודות האורגאנו שרצו יחידי עירו נ"י הבחורים להביא לביהכנ"ס ולנגן ע"י שאינם יאודים בש"ק וביו"ט וכו' וכו'. והאמת כי לרגלי רובי טרדותי וגם חלישות מאור עיני נתתיו לידי"ן הרב המופלא רב משרשיא ראב"ד מקו' כמהר"י בורלא נ"י והנה לו'ט בא פס"ד מה שכתב הרב הנז' הי"ו. וכשאני לעצמי בענין עיקר האיסור להביא האורגאנו הנז' בביהכנ"ס כבר האריך הרחיב הדברים בלשין נא ודברים נמרצים הרה"ג ישמ"ח ז"ל בס' כרך של רומי דמדבריו מובן שהוא היתר גמור. וכנגדו הרב הגאון החבי"ף ז"ל בס' לב חיים ח"ב הורה לאסור איסר וגם איסור מוסיף לעשות מלאכה ע"י גוי בשבת יעש"ב שהאריך ברוחב מבינתו ועוצם קדושתו כאשר כבר ליין הרב הו'ד יוסף הי"ו בד"ק כאשר עיניו תחזינה מישרים:

וכשאני לעצמי אמינא אחרי ראותי כל ד"ק וכל הראיות אשר הביא לאסור איסר עמו הסליחה שאין להם שום התיחסות לדמותם להשאלה דנ"ד לפע"ד. ובעיקר השאלה נר לי עד מאוד באמת ובתמים מראות ברע ה'ן נגרע בדור הרע הזה כי הן בעון רוב העולם מתהפכים עדת יבר' למינות אוי לדור שכך עלה בימיו מעט לעת הוקל היהדות ויראת ד' ממדרגה למדרגה ומזה זמן רב שהורגלו בערי אירופה להביא הקורו בביהכנ"ס ומנגנים בשבתות וי"ט כאשר כתוב בס' כרך של רומי ובהסכמה עלה הרב הכהן הגדול כמהרח"ם ז"ל על הפס"ד של הרה"ג ישמ"ח ז"ל. וכל לגבי דידי אמינא אם המנגנים הקורו הנז' עושים האומות באופן זה בבתי תפלתם לעבודה ממש דהיינו שהיא עבודה חיובית אצלם דלא סגי בלאו הכי נר' לע"ד דהוא איסור גמור וכמ"ש הרב ב"ח בתשו' סוס"י קכ"ז שנשאל על מה שמזמרים בבתי כנסיות בניגונים בביתי תפלתם. והשיב שאינו אסור אלא בניגונים המיוחדים לע"ז והביא ראיה ממצבה שאסורה בכל מקום מפני שעשאוה הכנענים חק לע"ז יע"ש. מוכח מדבריו דדבר המיוחד לעבודתם חק בל יושבת אסור בביהכנ"ס שלנו. והרה"ג ישמ"ח ז"ל הביא תשו' הב"ח הלזו וילא לחלק בין המצבה והביא סיעתא לנדונו מדברי הרב ב"ח ז"ל דשאני מצבה שהוא אבן דומם והעבודה עליה הוא חק ושייך בה לאו דלא תלכו בחקותיהם אבל מנגנים שחוש השמע נהנה מהם לא שייך בזה לא תלכו בחקותיהם וכו' והאריך הרחיב הדברים בלאות לשונו ז"ל יע"ש. ולבבי לא כן יחשוב ועמו הסליחה דהם היא עבודה חיובית אצלם לעשותה בבית תפלתם כל לגבי דידי אין הפרש בין עבודה שנהנה ממנה או לא לעולם אסור לעשותה בביהכנ"ס שלנו ומקרא מלא דבר הכתוב בפ' ראה השמר לך פן תנקש אחריהם וגו' ופן תדרוש לאלד'יד'ם לאמר איכה יעבדו הגוים האלה את אלד'יד'ם ואעשה כן גם אני לא תעשון כן וגו'. ורש"י ז"ל פי' שפסוק זה הוא אזהרה לע"ז וכו' והרמב"ן ז"ל טען עליו וכתב ואיננו נכון וכו' וכתב וז"ל אבל פי' הפרשה כי עד הנה ציוה פעמים רבות כי נעקור ע"ז וכו' לא נחשוב בלבנו כי הכרית ד' את עובדי ע"ז בעבור שהיו עושים כבוד בעבודה שלמה למעשה ידי אדם עץ ואבן ואין ראוי לתת כבוד לאחר ותהלתו לפסילים כי כן אסר זבוח וקיטור וניסוך והשתחויה בלתי לד' לבדו והנהוג במלכים לתת עטרה בראשו וללבוש לבוש מלכות אחת דתו להמית א"כ אעשה אני לשם הנכבד כאשר היו עושים לאלד'יד'ם ויטיב לפניו לכן הזהיר לא תעשה כן כי הדברים המתועבים לפניו היו עושים ולא הסרס מפני המעשה שיהיה נכבד וראוי לעשותו לד' לבדו רק מפני הכוונה שהיתה בהם לע"ז וכו' וסיים בדבריו ועל דרך הפשט כתב וז"ל וכתב לא תעשה כן לד' אלד'יך לעבדו במקדשו כעבודות שלהם יעש"ב:

הרי למדנו דאסור לעבדו במקדשו כמו עבודות שעובדים הם אף שהיא ראויה לעבוד את ד' הנכבד. וכן פי' הראב"ע ז"ל וגם רבינו בחיי ז"ל בפ' ראה יע"ש. וכן הרב אור החיים ז"ל. וכן פי' מהר"מ ספורנו ז"ל שכתב על פי' הפסוק ואעשה כן גם אני שאעבוד לאל יתברך באותם מיני עבודות שעובדים הם לע"ז יע"ש:

באופן דלדעת כל הרבנים הנז"ל נאסר לנו לעבוד את ד' בשום עבודה שעובדים בה האו"ע בבית תפלתם. וכל מ"ש הרה"ג ישמ"ח ז"ל בס' הנז' אחרי המחי"ר שהתיר את האסור כבודו במקומו מונח ויש לי כמה לסתור כל דבריו ז"ל אך אין הפנאי מסכים עמי. ועלינו חובה רמיא לליית להרב ב"ח ז"ל דאפי' לשורר בפה ניגונים שמנגנים בבית תפלתם אסור. והראיה שנסתייע ממנה ה' ב"ח ז"ל היא אמיתית שהרי המצבה בחרו בה האבות הק' בתחילה ואח"כ הקימו הכנענים מצבה לעבדה מש"ה שנא אותה הקב"ה והזכיר לנו לא תקים לך מצבה אשר שנא ד' אלד'יך. מינה נקיט לכל מין עבודה שהיא חיובית אצלם לעשותה בבית תפלתם חק בל יושבת כמו הקטורת שמקטרין הם בבית תפלתם וחוש הריח נהנה ממנו אפי"ה אסור לנו להקטיר בבית תפלתינו ועבודתינו וה"נ בכלי זמר דנ"ד אם באמת אצלם הוא עבודה חיובית שאי אפשר לעשות עבודתם חק ולא יעבור הא ודאי פשוט וברור דאסור לעשותו בביהכנ"ס שלנו ועובר על לאו דלא תלכו בחקותיהם וגו' ומקרא מלא דבר הכתוב השמר לך פן תנקש אחריהם וגו' וכאמו"ל:

גם אסור גלוי פמו לנגן בשבתות וי"ט ע"י גוים ובלי ספק שמתכוונים לשמוע קול השיר דוקא דודאי דאסור וכמו שכתב הגאון מהרח"פ ז"ל בס' לב חיים וזה פשוט:

אך לדאבון לב כי בעוה"ר כבר פשתה המספחת לרעת פורחת והתירו בכמה מקומות ועשו תעשה והביאו הקורו לביהכנ"ס מקדש מעט בכמה עיירות מערי אירופא אין מספר. ומה תועלת בכתיבתינו זאת האם ישמעו לקולינו? האם יקבלו גזרתינו? הא ודאי לא יאבו ולא יטו אזן קשבת ובאמת אמרו כשם שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע. את זה כתבתי בדאגה ודמעות יורדות תוך חדרי לבבי בראותי כי אבדה התורה והיהדות והאמונה מקרב רוב ישראל. האל ברחמיו יטע בלבנו אהבתו ויראתו ויחזירנו בתשו' שלימה לפניו ית"ש אכי"ר:

הצעיר **יעקב שאול אלישר** ס"ט

השמטות

(ושייך לא"ח ה' קריאת התורה)

ר"ח אב הנחמות ש' התרנ"ד.

שלום רב לכבוד אהובים ידידים אדונים נכבדים הגבירים הרמים יחידי ק"ק **רוסג'וק** יע"א. וגובה

לריות היום. א"כ היש יותר ראיה ברורה מזה כי ממעות הנמצאים עתה אחרי מותו. הן הנה חילוף המעות אשר הכניסה לו בתי בתו' קונטאנטי. והרב מר אביו הי"ו יודע מזה. ואם ישאל את פיו בעתתי בישרותו ובהן צדק שלו. שלא יכחיש האמת. וימצא כי כנים דברי. והן בפי נכונה:

ואם בכל זאת באנו לחוש לטובת היתומים איזה חששא רחוקה וס"ס נגד האמת. הא ודאי כל כי האי בומע אין לנו מאת חכמי ודייני ישראל הי"ו כי הדבר ידוע מ"ש הרדב"ז בסי' קמ"ח כי בדבר הניכר לדיינים שהוא שקר לא טענינן ליתמי אלא אדרבא מלוה וכו' דיתמי דאכלי דלאו דידהו וכו' ע"כ. ועדיפא מינה אפי' להוציא מידם באומדנא דמוכח לדיינים מוציאים וכמ"ש הרא"ש בכלל כ"ח סי' י"ע ומה גם כי היתומים באים מכח התקנה נגד הזוכה מן הדין וידוע כי יד בעה"ת עה"ת ועליו הראיה עיין להרב מ"ל בפ"ה מה' נחלות ובפכ"א מה' מלוה. וגם מני"ר שיחל"א באותו פסק עצמו אחר שהביא כל הפוס' דס"ל כן כתב בסו"ד וז"ל והאלמנה זאת שטר כתובתה בידה בשעבוד כ"ן מאן מרמיה לה בטענת ס' ע"כ. וא"כ מכל אלין דהוו כ"ל דשפיר טוענת בתי ת"ס ליקח קודם כל המאה נאפוליון של קונטאנטי עם יהר נדוניתה מבלי חלוקה ושיה הנשאר יעשו בהם דין חלוקה כהסכמת עקו"ת:

ועוד טוענת בתי ת"ס כי כל החשבון אשר הוציא מר אביו הי"ו על עזבון הנז' שרולה מבנו סך מ"ב נאפוליון מו"נ שהוציא על בנו מרופא ורפואות וחובות שחייב לאחרים וצרכי הקבר ודמי קבורה ותכריכין ולימודים וכיוצא כאשר עיני לדיק התזינה ס' החשבון וע"ז טוענת כי היא אינה חייבת בכ"ז. והכל ינוכה מחלק היתומים דוקא גם ע"ז נראה דהצדק איתה כי בענין החובות דבר פשוט הוא דהוא מחלק היתומים כאשר כתב הרב מזבח אדמה שם וגם בס' התקנות אות ד' כתבו שמנהג בתי דינים פעה"ק לדון שהב"ח יגבה חובו מחלק היורש וגם בענין צרכי קבורה וכו' גם ע"ז פשוט הדבר דעל היתומים מוטל כל ההוצאות הנ"ל ממנה שירשו מאביהם הלי עזבון כי מדין ירושה בא להם וכמ"ש הרב מזבח אדמה שם ולא נחלקו הפוסקים אלא כשהיא רוצה ליטול כתובתה ולקוברו מקופת צדקה ואז מנהג עה"ק ירושת"ו שהיא חייבת ברם כשירשו מאביהם ודאי כי עליהם מוטל וז"ב:

נא אדוני יתן אזן קשבת לדברי האלמנה הזאת אשר שואלת דין תוה"ק דוקא וליתן לה הצדק והזכות אשר יעלה עפ"י דין תוה"ק כי גם היא נבארה בעונית תחת הומר רבה בבנים מסלסלת בצערה על אלוף נעוריה ומלבד מה שסבלה כמה שנים יסורים קשים והיתה כשפחה נחרפת ומכל הנדדים קשיא כידוע וא"כ ראוי לרחם גם עליה ועוד דהעיקרא תקנה זו הינה אלא כ"א מט' רחמנות כמבואר שם. והאל יתברך השופע בצדק דלים שוא ישגיח על היתומים בעין חמלה וחנינה לגדלם לתורה ולתעודה אמן. בטחתי בחסדו ואמיתו שיפנה מעסקיו מצרכי צבור והיחיד וליתן גמ"ע על דין עסיק ביה עפ"י דין תוה"ק דוקא בלי שום פשרה כי איננה חפצה לוותר ממה שנוגע לה זכות עפ"ב דין תוה"ק:

וגם ע"ע המתנות והכספים אשר נתתי לבתי והם בעיין והיא תפוצה בהם שואלת לנהוג בהם כדין הנדוניא שלה? להכניסם תחת החלוקה דכפי כל האמור לעיל כל מה שהביאה מבית אביה והוא קיים

(נא)

לא הפקיעו זכותה ולא הפקירו ממונה והמעיין בד' הרב מזבח אדמה בד' כ"ח לענין המתנות יראה שדעתו הוא שהמתנות הם שלה ואין לבעלה חלק בהם ובפרט המתנות שנתנו לה אביה ואמה יע"ש. על הכל יודיעו מדרכיו ונלכה בארחותיו ארחות חיים ויה"ר לא יעדי מינן הדריה זיויה ויקריה ובלילו נחייה כל הימים ובימיו ובימינו תושע יהודה ובילע המות לנצח אמן:

הצעיר **יא"ה** ס"ט

וזאת תשובתי אליו

נדרשתי לחוות דעתי בענין המאורע הן' נגרע בת"ח רשום א' כי הן בשון נגדע בחצי ימיו נקצרו ימי עלומיו והשאיר אחריו ברכה ג' בנים הי"ו ואלמנתו רכה בשנים ומע' ב"ד הצדק מינו אפוטרופוסים שני ת"ח רשומים דידעי לאפוכי בזכותא דיתמי. ולא עברו ימים מועטים ושלחה האלמ' למר אביה נ"י לתבוע כתובתה בב"ד הצדק. ולא נמצא בעזבון בעלה שיעור שני כתובות דכפי התקנה הנדפסה בס' חוט המשולש ז"ל שהתקינו דבתחילה תקח האלמ' כל הנמצא בעין ממנה שהכניסה בין מעות ותכשיטין ומלבושים והשאר תחלוק עם היתומים חלק כחלק. ויען שנפלו איזה סכסוכי' וטו"ת בין מע' האפוטרופוסי' הי"ו ובין מעלת אבי האלמנה הי"ו בקשו ממני להכריע ביניהם לפקע"ד מה שתעלה מצודתי:

והנה טענה ראשונה טענו האפוטרופוסים שזה הנעדר המשיך חליו זמן רב ובני ביתו היו לוקחים בני ביתו מהחנוני מידי דמיזן בהקפה וגם הוליך אותו מר אביו הי"ו ליפו בפקודת הרופאים ועשה הוצאות רבות. וקודם הליכתו ליפו אמר לו מר אביו לבנו המנוח ז"ל תן לי השט"ח שיש לך עלי כי עתה צריך הוצאות ונתנו לו. ועתה שבעוה"ר נלב"ע הוכרח להוציא עד היום הזה שהם עושים הוצאות ורוצים לגבות תחילת כל ההוצאות כולם והחובות שחייבים לחנונים ולמוכרים מן האמצע ומע' אבי האלמ' טוען כי כל החובות אשר חייבים להחנונים ולמוכרים יתפרעו מחלק שיגיע להיתומים אחר שיחלוקו עם האלמ' כי כן מפורש יוצא בס' מזבח אדמה ז"ל בסי' ק"ב ד' כ"ט ע"ב יע"ש:

ואנא דאמרי הדין עם אפוטרופוסי היתומים ד"מ הוצאות הליכה וחזרה ורופא ורפואות וגם כוללות עיה"ק קודם לכתובתה כמ"ש ה' מזבח אדמה ז"ל בד' כ"ט ע"ב ובד' ל' סוף ע"א מ"ש משה המגן יג"ן דהדעתא דהכי נשאה וגם קודם הכולל לב"ח דאדעתא דהכי הלוהו וזו אינה צריכה לפנים אלא גם כל ההקפות בימי חליו שלקחו מהחנונים הא ודאי יתפרעו מן האמצע דלא גרע מהיא דכתב מהרשד"ם ז"ל בח' אה"ע סי' קפ"ג דאלמנה שדרה עם בעלה בבית ולא פרע השכירות ומת הבעל דגובה המשכיר מהאלמ' דמי שכירות קודם כתובתה וכתב ה' אהל יצחק ז"ל בה' מכירה ד' כ"ב וכ"ג אחר שהאריך הרחיב בטעמו של דבר דכיון שהיא דרה עם בעלה משעה שהכניסה מטלטלין זכה שמשכיר מדין חצרו וע' לה' חיים שאל ח"ב סי' י"ב ס"ק ג' וע' לה' משכנות הרועים מער' ד' אות י"ג. וה"ה ה"נ הרי אכלה האלמ' עם בעלה והיתומים ולמה יפרעו היתומים לבדם מחלקם נאחר שהם תפוסים דהיינו מר זקנם הי"ו. ובכן דעתי נוטה שינכו כל ההוצאות כולם עד יום פרעון הכתובה

וכל

עיני לא יכולתי לבא בארוכה . וצור ישראל י"מ וימ"ן בלא אכשל בדבר הלכה :

כ"ד נא"ה החותם בברכה
הצעיר **יעקב שאול אלישר** נ"י
בא סי' **ישא ברכה** הי"ו

השמטות
(ושייך לאה"ע ה' כתובות)

ראש הממשלה. עטרת זהב גדולה. מלכא ורופילא. מלך ירושלם. קדושתו מרחם שקדשוהו שמים. הלא הוא כבוד רבינו הגדול. מבצר עז ומגדול. ראש"ל כש"ת **ישא ברכה** נר"ו. ועליו יציץ נזרו. מלכותיה מלכות עלם כיר"א.

ראש הדביר. מחויבת קידה. לפני מלוך מלך. ותפי' לעני לחיי מלכא ובנוהי ולמען יאריך ימים על ממלכתו הרב גדולתו הוא ובניו אתו כי"ר. היות כי הן בעון הנני עסוק על צרת הבא לדעת מה זכות חולה לה מעזבון המנוח בעלה נ"ע. עפ"י דין תוס"ק שהתעלה. לכן מלאתי חובה לעצמי להודיע למני"ר שיחל"א מה שמלאתי סעד וראיה לדבריו אשר דיבר בקדשו בס' הטהור שמחה לאיש סי' ד'. הגם כי דב"ק טוב אינם צריכים חיזוק. והוא על ענין המדודים אשר הכניסה בכתובתה. דפשיט ליה למני"ר שיחל"א שאפי' אינם בעין. כ"א חילופיהן. זוכה האלמנה לבדה. מבלי תת בהם דין חלוקה והאחר תחלוק עם זרע בעלה. כהסכמה המובאת בס' חוט המשולש יע"ש. ושמעתי מפקפקים ע"ז כי מאין בא לו לחדש חילופיהן. אחר שדברי ההסכמה הם סתומים וחתומים! ע"ז אמינא דמלבד דכונתו רצוייה וברורה לעין כל דדבר זה שפיר נלמד מד' הרא"ם כלל כ"ו סי' ח' אשר הביאם מני"ר שיחל"א שם שכתב וז"ל והפקיעו כל כח האשה מן בעלה זולתי מה שהכניסה לבעלה לא רצו להפקיע כיון שבא מבית אביה ועודינו קיים ע"כ. ומדנקט ועודינו קיים ולא כתב ועודינו בעין משמע דס"ל להרא"ם דכל שהוא קיים הגם שנתחלף ובא תמורתו זכתה האלמנה לבדה ולא הפקיעו ומני"ר שיחל"א אחר שהביא דברי הרא"ם הללו כתב שיש לה זכות בהן או חילופיהן וז"ב בדעתו ד"ע :

עוד זאת כי מב' טעמים אחרים נלענ"ד כי דב"ק טוב נכונים ואמתים ורוח ה' דיבר בו. האחת אשאלה לדעת מדוע יגרע הסכמה זו מהסכמת חלי השבון דאם טען הבעל שהמעות אשר הכניסה לו כלו ונאבדו אינו פטור מחלי השבון כ"א דוקא עד שישבע שאינם ברשותו לא הן ולא חילופיהן כמבואר ברבני התקנות והדברים ק"ו דהתם עם שהבעל יורש דאורייתא והמוציא מידו לא בא כ"א מכח התקנה. עכ"ז הצריכו לישבע בהן או חילופיהן יען אמרינן דרבני התקנה אשר זכו ליורשי האשה בחלי השבון בהן או חילופיהן זכו אותם הכא דהאשה היא באה מצד הדין בשעבוד כתובתה וגם היא באה מצד התקנה אשר זכו לה במה שהכניסה מבית אביה שתזכה היא לבדה דוקא אינו דין שתזכה בהן או בחילופיהן :

זאת ב' כי הרואה יראה להרב מזבח אדמה אחרי דהאריך ז"ל דס"ל כן שכתב בד' כ"ט ע"ב וז"ל ומה גם כי מעולם לא הסכימו להפקיע ממון בעלים מן הדין שהוא חוב הבע"ח. שהרי גם באשה לא הסכימו רק בקנס ועיקר שהוא מן התקנה דקלים שעבודיהו ומקילי כתו' שנו לא בנדוניא ונל"ב שהוא ממונה מן הדין דומיא דממון בע"ח וכו' ע"כ. ודברים אלו בנאם פעם וב' שם בתחי' פ"ג כתב וז"ל ואם איתא שאין הבע"ח נפרע חובו מחלק היתום הרי מפסיד חובו לגמרי וכל כי האי הו"ל לומר בהדיא בהסכמה שהסכימו להפקיר ממון בכח ב"ד הפקר ב"ד הפקר והוה להו לבאר הטעם שהיה הכרח לעשות דבר כזה והא ראיה כי אפי' באשה לא עשו כדבר כזה בנכסי נ"ב ונדוניא שהוא זוכה מן הדין רק בעיקר הקנס' וכו' ע"כ הרי מבואר דס"ל להרב דאם ידעינן בבירור שמה שהכניסה הוא קיים הגם שנתחלפו זכתה בהם האשה דלאי לאו הכי הרי נמצא דהתפקידו גם ממונה ותקבי ליה גם בכתובה דגם בכתובה כל כי האי הו"ל לבעלי ההסכמה לבאר בהדיא וכקושייתו בב"ח ומאי ראיה מייתי מכתובת אשה ותלי תניא בדלא תניא. אלא ודאי דפשיטא ליה דכל שידעינן שהוא ממונה הן או חילופיהן שפיר זכתה לבדה ובזה ראיתו נכונה. ועיין שם עוד שכתב אלו הדברים וסיים וז"ל ולכן ברור דח"ו לא הסכימו להפקיע ממונו והא ראיה מנדונייא ונל"ב ותו שהוא אמת ותורתו אמת יפרסם אמיתת תורתנו הקדושה ע"כ. ומכ"ז נ"ל ברור בדעתו ד"ע של הרב ז"ל דס"ל כאשר פשיט ליה למני"ר שיחל"א ולדעתי אם דברי אלה עלו לרצון לפני מני"ר הי"ו מצו"ר יחתב לאדוני הי"ו לחדש הסכמה זאת ולכתוב כפי' הן או חילופיהן ולהדפיסו בס' הטהור יש"א אי"ש היוצא לאור בע"ה ולקבוע הלכה א לדורות ובזה יהיה שלום על דייני ישראל ויה"ר שלא יבואו בנ"י ולא בנות ישראל לידי כך אמן :

עוד יודיענו רבינו שיחל"א מה שכתוב בתקנה שתביא עדים או ראיה ברורה. מה ר"ל ראיה ברורה ! הא ודאי כי לא נעלם מעיני אדוני המלך הי"ו. מ"ש הרב מזבח אדמה בד"ל ע"ד בסו"ד וז"ל ומיהו ראיה ברורה זאת הניח לפי ראות דייני הזמן באותו פרק באותה אשה באותה ענין ועיין מה שכתבתי בסי' כ"ב ע"ב וכונת הרב ז"ל בזה פשוטה כי אחר שהפליג לומר שרבני התקנה לא נתנו שום נאמנות באשה לא בשבועה ולא במיגו כ"א דוקא בעדים או ראיה ברורה יחשוב הקורא כי ראיה ברורה זאת הוא באופן היותר נעלה מבלי שיהיה בה שום חשש ספק. ואם יש איזה ספק ספיקא. הגם כי הדבר ידוע לדייני הזמן שהוא אמת לא תועיל ראיה זאת. ע"ז כתב ומיהו וכו' לאפוקי זאת כתב דאם דייני הזמן יודעים אמתותם של דברים באותו פרק באותו אשה. כי נכסיו קיימים אפי' שיהיה איזה חשש ספק די בזה לזכותה. וזה שציין מה שכתב בסי' ק"ב דשם מבואר דאם ידוע שהוא ממונה מן הדין לא הפקירו וז"פ ומעתה בנדון דידן מי הוא אשר שם פה לומר דלא נקרא זה ראיה ברורה. ומכ"ש דייני ישראל ומני"ר שיחל"א כראשם אשר רוח ה' מתנוסס בקרבם בודאי יסכימו בזה. יען אדוני יודע בהאיש הנעדר נ"ע כי מעולם לא נשא ונתן בשום עסק ומסחר אשר הפסיד והרויח בו. וגם לא הלך בדרכי איזה בחורים המבזבזים נכסיהם. כ"א היתה תורתו אומנתו לא ימוש מתוך האהל מכלכל דבריו במשפט להסתפק במועט מהכנסותיו ומן הריוח אשר היה עולה לו מהקרן שנתתי לבתי ת"ס. והמקרן של מר אביו ת"ו אשר הקרן הזה של מ"ת לא יגלה מתחי' מעולם עד יומא כי האידנא. וכ"ז יעידון יגידון כל העם אשר בשער. וגם שלי"ת כי לא אכלו ממנו שום ב"ן שום פ"ק. מהמקומות אשר הניחם שם לביות

בזה כלל זולת מוה"ר פה"א ז"ל בח"ג ד' כ"ט כתב שנהגו לפשר ביניהם היכא דבאו לחלוק בחלי השבון דדינא הוא דהבעל יורש את אשתו או מדאורייתא או מדרבנן ויורשי האשה באים מכח התקנה בזה עשו פשר דבמתנות שמצד קרובי האשה נוטלים ב' חלקים ובמתנות שמצד קרוביו נוטל ב' חלקים וכו' יע"ש. והרב אדמת קדש ח"א סי' ל"ג והרב פרי הארץ ז"ל ה' כתובות סי' ה' כתבו דאין אתנו יודע מנהג אבותינו נוחי נפש וממילא דהכל לבעל. וה' אדמ"ק ז"ל כ' שכן מנהג ירוש' עיה"ק. וכבר עמד ע"ז מוה"ר חק"ל ז"ל בח' אה"ע סי' מ"ג בד' ל"א ע"ד ואין ולאו ורפיא בידיה יע"ש. אך כולהו רבנן איירו בהיכא שמתה האשה בלא זש"ק. ואולם היכא שמת הבעל כי הך דנ"ד כילד ינהגו בשתבא האלמ' לגבות כתובתה לדעת מה יעשה ישראל:

ועל זה הסכמתי בדעתי לפי קולר השגתי כי המתנות השייכים להתקשט בהם כחתן דוקא כגון מגילה וקסת סופר וטבעת שיש עליה חותם כס של הבעל ואין להאלמ' בהם כלל. זולת כי בנ"ד כיון שהם בכלל עזבון הבעל חולקים האלמ' והיתומים. והמתנות שהם שייכים להכלה להתקשט בהם נוטלתן בלא פומא וכן בנ"ד נוטלתן האלמ' כמו מלבושיה שהם בעין. ואלו המתנות שאמרנו הן בין מקרוביו או מקרוביה. והמתנות שהם לתשמיש הבית כגון קערת כסף וכפות כסף יחלקו ביניהם אם הם מלדה תקח ב' שלישים ואם הם מלדו יקחו היתומים ב' חלקים כמ"ש מוהרא"י מארי דאתרין בחלי השבון כיון שבמחלוקה הוא שנוי כן ראוי לעשות. ואולם יש עוד מנהג פעיה"ק שאבי הכלה היה מנהג משנים קדמוניות שהיה עושה סעודת ליל ב' שבשבוע החופה ומזמין לכל קרואיו ואחר כמה בניס נתבטל המנהג זה ונותן אבי הכלה תמורה הוצאות הסעודה מעות כפי מה שמתפשרים ביניהם או נותן איזה תכשיט תמורת הוצאות הסעודה וקורין אותו (סיגה) ושולחין אותו ביום ב' של החופה עם הבוניטו. הנה התכשיט הזה לפ"ד כי בזה ליכא מאן דפליג דהוא שייך להחתן כיון שעשה הוצאות הסעודה. ובנ"ד החלוק האלמ' עם היתומים כיון דליכא שיעור ב' כתובות זה נלע"ד ברור:

את זה עלתה מצודתי לפי קולר השגתי וה' ברחמיו יכחני במעגלי צדק למען שמו שלא אכשל בדבר הלכה ולאפס פנאי לא באתי בארוכה כ"ד

הצעיר **ישׁ"א ברכה** ס"ט

השמטות

ש"ר לידי"ן החכם כה"ר **יצחק בבר אהרן שמואל** הי"ו לעי"ת **מוניסטירין** יע"א.

ידיד יקר שאלתני להגיד לך פי' דברי הרב בית עובד ד' ב' ע"ב וז"ל כשמזכיר את השם יכוין פי' קריאתו בארנות שהוא ארון הכל ויכוין בכתיבתו ביוד הא שהוא היה הוה ויהיה. וקריאת השם בקמץ תחת הנון ולא בפתח וסי' לפתח חטאת רובץ כי עם נקודת הקמץ יהיה כמנין ה' אחד עכ"ל.

לזאת אשיב כי עיקר דברים הללו הם בעט"ז בא"ח סי' ה' ס"ק א' שכתב כן וז"ל יכוין בקריאתו וכתיבתו בקמץ תחת הנו"ן ולא בפתח כי עם נקודת הקמץ יהיה כמנין ד' אחד וכו' ע"ש. והרבה נתחבטו בפירוש דבריו ע' לה' פתח הדביר ז"ל ח"א סי' ה' אות כ' ועד אחרן בס' פקודת אלעזר ז"ל הג"מ שפירש פירושים שונים בדבריו והגיה ועשה טעיות יע"ש. ולפקע"ד אמינא דהדברים פשוטים למבין וישרים וכונת דבריו ז"ל הוא כי תיבת קמץ שהם ג' אותיות קוף מם לדי עם נקודותיו שהם קמץ תחת הקוף שניקוד קמץ עולה ששה עשר כמ"ש בתיקוני הזהר ובדברי הרב מהרח"ו ז"ל ובס' נהר שלום דהקמץ היא קו פשוט כזה - שהוא צורת ויו שעולה ששה ולמטה מהקו יש נקודה כזה ּ שהוא תמונת יוד שהוא עשרה הרי ששה עשר. ושתי נקודות יש תחת המם של קמץ שהם לידי שהם תמונת ב' יודין שעולים עשרים הרי ששה ושלשים וג' אותיות של תיבת קמץ הרי עולה כמנין ט"ל שהוא מנין ה' אחד שעולה ט"ל וזהו כונת דברי הרב עט"ז ז"ל כי תיבת הקמץ עם נקודותיו עולה כמנין ה' אחד זה נלע"ד פשוט וע' לה' מסר"מ מלובלין ז"ל סי' פ"ג וד' יאיר עינינו בתורתו אכי"ר:

כ"ד הצעיר **ישׁ"א ברכה** ס"ט

השמטות
(ושייך לחיו"ד ה' צדקה'והקדש)

לכי אל אדניך והשתחוי לו. קדמה מזרחה גר"ו בהלו. מופת יהודה מושל בחילו. מורם בישורון **נשא** ורם דגלו. **שיא** חסנו ראש מרום ההראל מלך יושב באהלו. אהלה של תורה נתיב חיים שבילו. ראש לכל הדרה מקצוה הארץ ישתחוו למולו. **אי"ש** צדיק עט"ר מוה"ר הרה"ג הגדול המפורסם אין קצה למהללו. סבא דמשפטים אבי התעודה ראש"ל **ישׁ"א** ברכה מאת שוכן עד בזבולו. אנא ! נסתופף ונחסה בצלו. עד יזרח שמש עם מפוזר ובא גואלו. תרון לשון אלם דיצה וצהלה בבל גבולו. כיר"א.

רבב ישראל !

אחרי עשות הוכתי כראוי לתהלת רוממות כבוד תפארת הדרתו. אהגה לפני יפעת קדושתו. את תנואתי האגורה כנחלה בלבבי ותאלמני. ותורשי לבבי מאד יתהוני. אודות כי אין ביכלתי להגות המעצור העומד בדרכי להגיע בעת אל מטרתי אשר בקדם מלבתה—מעוז ישראל ומגוהו ! הגה הדבר באמרו ובאורתו: כתלפני ארבע שנים חבת עיר קדשינו לבבה את רגשי אחיי בני ארץ מולדתי. להציב להם יד על הריסותיה. ולכונן שכונה לבדם לאות על אהבתם הנלהבה לארץ אבותינו. ובעזר שדי מחשבתם הקדושה יצאה לפועל. קנו ככרת ארץ גדולה ורחבה. וקראוה בשם „רחובות״. ועפ"י הועד אשר הקימו. נתחלקה הככרה לחלקים במדות מוגבלות. ובם קלב מחיר כל חלקה שלא מאות רו"ך. בחיובים מפורטים ומבוארים מבני הצדדים (ולאמר מצד הועד ומצד בני השכונה) בספר הנמסר ביד כל אחד ואחד. וגם אנכי לא להיות נבדל מאחיי בני ארץ מולדתי—והיתר לתנוך רעיונם - קניתי לי חלקה וקבלתי כסף מחירה הנקלב בעדה (מלבד מאה וחמשים רו"ך נדבה לצורך תשמישי כללות השכונה) נגד ספר מאושר ומקוים בח"י הועד שקמה החלקה למקנה לי. החברים לא היו מכל וכל עללים. ובחפזון נמרצה ותמימות עזה. התחלו לגלה על

וכל ההקפות שהקיפו מחנונים מן המלוה הכל כאשר לכל ואח"כ יעשו החלוקה :

טענה שניה טוענים אפוטרופוסי היתומים שנמצא בעזבון הנעדר ל"ה נאפולי' חסרים מהקרן שהיה לו בתחילה וא"כ טוענים שהסך ל"ה נאפולי' הנז' חסרו מן הסך מאה נאפולי' שהכניסה עמה בתורת קונטאנטי וא"כ אין לה ליקח ממעות בעין שהכניסה רק ס"ה נפולי' דוקא וחילייהו ממ"ש בלשון התקנה שכתוב ואין לאלמנה מן היתומים לומר שזהו מה שהכניסה אלא בעדים וראיות ברורות וא"כ תברר האלמנה שלא אכל הבעל הסך ל"ה נאפולי' מדמי הקונטאנטי בעדים וראיות ברורות ותקח כל המאה נאפו' של הקונטאנטי. ואבי האלמ' טוען ברי שלא אכל מדמי הקונטאנטי אפי' פקש"ן רק מהקרן של מר אביו הי"ו ומדמי הירדאן וזולתם וכל לגבי דידי אמינא דבשלמא אם היו חלוקים שני הצדדים במלבוש אחד או בחפץ או במעות שהאלמ' טוענת זה החפץ או אלו המעות הם ממה שהכנסתי עמי והצד השני טוען שאין זה ממה שהכנסת בזה הוא דכתבו מתקני התקנה דאינה נאמנת אלא בעדות וראיות ברורות . משא"כ בנ"ד שנמצא בעזבון המנוח חסרים מן הקרן שהיה מעיקרו והאפוטרופ' טוענים טענת שמא אלו חסרו ממה שהכניסה ואבי האלמ' טוען ברי שלא חסרו מנדוניתה ומראה להם מהיכן חסרו דהיינו עשרה מהקרן שנתן לו מר אביו הי"ו וט"ו מדמי הירדאן הא ודאי ברי ושמא ברי עדיף . ואף שהרב מזבח אדמה ז"ל שם אסיק להלכה דלא מהני טענת ברי ושמא ולא טענת מגו וגם הרב בית יהודה עייא"ש ז"ל במנהגי אלג'"ל ד' קי"ב ע"ד כתב דאין האשה נאמנת לומר אלו הן חליפין אפי' בשבועה ואפי' הם תפוסים בידה וכו' מ"מ שני הרבנים הנז' סיימו בדבריהם הרב מזבח אדמה ז"ל כתב וז"ל ומיהו ראיה ברורה זאת תהיה לפי ראות עיני דייני הזמן באותו פרק באותה אשה באותו ענין. וה' בית יהודה ז"ל סיים בדבריו וז"ל ומ"מ הכל לפי ראות עיני הב"ד אם הענין מוכיח שהאמת כדבריה יע"ש . ובכן לבי אומר לי הגם שחובה רמיא עלי להפוך בזכות היתומים מ"מ האמת יותר אהובה אצלי ולפי מה שהבנתי מתוך הענין שהמאה נאפולי' שהכניסה לא נגע בהם יד הנעדר ז"ל ונוטלתן האלמנה קודם החלוקה כן נלע"ד ברור :

הטענה השלישית היא טענת המתנות שנתנו להחתן והכלה כי בזה רבו הדיעות וכמה דיות נשתפכו בזה ראשון אדם המעלה הריב"ש ז"ל בסי' ש"א כתב וז"ל אמנם אם נתנו לה אחרים תכשיטין או מעות בשעת נשואין כמו שהוא נהוג בקצת מקומות שהקרובים להחתן או להכלה נותנים לה בשמחות וגיל אים נזם זהב ואצעדה וצמיד טבעת עגיל אלו בודאי הם שלה שהדי למתנה גמורה וכו' והוו להו כנ"מ וכו' יע"ש והביאה מרן בב"י בסי' נ"ט ואחריו כל ישרי לב הרבנים ראשונים ואחרונים הרשב"א והר"ן והתשב"ץ והרשב"ש ומרן ומהרח"ש ומהר"ם גאון וה' פמ"א ז"ל כולהו רבוותא תקעו יתד קבוע לתשו' הריב"ש הלזו כאשר יראה המעיין בספריהם הקדושים :

אלא שהריב"ש ז"ל שהם מתנות שנתנו לה אחרים תכשיטין וכו' והרב המבי"ט ז"ל בח"ב סי' פ' כתב דדוקא תכשיט שהוא מיוחד לה דלדעתא שתתקשט היא נתנום לה והם שלה אבל מתנות שאינו מיוחד לה לתכשיט כגון כוסות של כסף וכפות ומגרפה וכיוצא בהם כלי בית הרי הם שלו יע"ש שלא חילק בין קרובי החתן לקרובותיה. ואולם בח"א סי' כ"ט יצא לחלק בין נתנו קרוביו להיכא שנתנו לה קרובותיה יע"ש. וכבר נרגש הכנה"ג ז"ל שם בסי' נ"ט הגהב"י ס"ק יו"ד בסתירת דבריו . והרב חת"ס ז"ל בח' אה"ע סי' קמ"ט רצה לתרץ בעד המבי"ט ז"ל ותירוצו דחוק כאשר יראה הרואה בד"ק :

והרב משכנות הרועים ז"ל העיר על דברי הרב המבי"ט ז"ל בח"ב סי' פ' על מה שרצה לחלק בין תכשיט המיוחד לה וכנז"ל ממה דנקט הריב"ש ז"ל בתוך דבריו תכשיטין או מעות דהרי מעות לאו תכשיט המיוחד לה ניניהו ומכח דקדוק זה סתר כל בניינו והעלה בין תכשיט המיוחד לה בין שאינו מיוחד לה בין מקרובותיה ובין מקרוביו הכל הוא כנ"מ ואין שמין אותה לה לא באלמנות ולא בגירושין. ואחרי בקשת אלף מחילות לא ידעתי איך ובמה כחו לדחות דברי ה' המבי"ט ז"ל בסיבת דקדוק קטן אשר לא זכר שר לה' נאמן שמואל סי' ס' שנרגש ממה דנקט הריב"ש ז"ל תיבת מעות ותירץ דמעות דומיא דתכשיטין קתני וכוונתו דגם במעות עושין תכשיט המיוחד לה כגון מאפ"י או ריסט"א וכיוצא. גם לא זכר לה' ב"ד ז"ל בתאה"ע סי' מ"ב דגם הוא ז"ל נרגש מתיבת מעות ותירץ דמיירי שהחתן נותן לה זהוב א' או שנים לתלות על צוארה יע"ש . וגם לא זכר לדברי המבי"ט ז"ל בח"א סי' כ"ט הנז"ל . ועכ"פ כל הרבנים ז"ל הנז"ל לא דברו רק במתנות שנתנו להכלה דוקא אבל מה שנתנו להחתן גם ה' משכנות הרועים ז"ל לא דבר מאומה . וה' המבי"ט ז"ל בח"א סי' כ"ט כ' שהמתנות שנותנים להחתן כגון טבעת ומלבוש וכו' שהם שלו גם בח"ב סי' פ' כתב דאפי' במתנות שניתנו לשניהם כגון כלי הבית הם שלו יעש"ב :

והנה כל זה אנן קיימינן במתנות שנתנו לכלה להתקשט או לתשמיש הבית אבל מנהג זה שנהגו פעיה"ק ירוש' ת"ו ששולח אבי הכלה להחתן בימי שדוכין מגילה של כסף וקסת סופר של כסף וטבעת של זהב שיש עליה חותם ומורה שעות הא ודאי כי בתכשיטין הללו לא יכחיש שום אדם לומר שיהיה בהם דין חלוקה ומכ"ש שאין מי שיעלה על דעתו לומר שתקח אותם הכלה בלא שומא ולא ראיתי לשום פוסק שדבר בזה . זולת ה' המבי"ט ז"ל הנז"ל שכתב בח"א סי' כ"ט שהטבעת שנותנים להחתן הוא דינו כמו לבוש שנותנים להחתן יע"ש (ודברים אלו הם הפך תירוצו של ה' חת"ס ז"ל יע"ש) והשתא הדבר קשה שהרי הריב"ש ז"ל כלל בתוך התכשיטים טבעת עגיל וכו' שהם שלה ונוטלתן בלא שומא והיאך פשיטא ליה להמבי"ט ז"ל שהטבעת הוא שלו . ומוכרחים אנו לתרץ בב' אופנים או שהריב"ש ז"ל מיירי שהטבעת ניתן להכלה והמבי"ט ז"ל מיירי היכא שניתן להחתן ואופן השני הוא בזה הטבעת שכתב ה' המבי"ט ז"ל מיירי בטבעת שיש עליה חותם דבזה אינו שייך להתקשט בו רק החתן לבדו והריב"ש ז"ל מיירי בטבעת ששייך לאשה שנתנו לה להתקשט בו :

נקוט מיהא למדנו להועיל דמתנה שנתנו לחתן הוי שלו שוב האיר ד' את עיני ומצאתי להרב כמהר"י אל בעלי ז"ל בס' קהלת יעקב בתשו' סי' ג' שכתב בפירוש וז"ל והדורונות השולחין לחתן אין בהם משום שבח בית אביה וב"ח גובה מהם ויכול למוכרן והביא מהם הרב הכנה"ג ומהם הרב מוה"ר גאלאנטי ז"ל סי' ע' יע"ש והכי אסיק בדבריו להלכה בסוף התשו' יע"ש :

ובאמת תם אני ולא אדע שכו"ל איך רבותינו הקדושים רבני עיקות"ן זיע"א לא דברו

בזה

עשירים (כ"י וכ"י) כמו שבא׳ בשאלה שהוא נוח בקולי קולות שלא נתכוון להקדיש לרחובות ונותן אמתלא לדבריו שבהכרח שהאמת כדבריו כיון שהיו עשירים ומהיכא תיתי להקדיש לעשירים מה שלא ניתן ליאמר ושום בעל שכל לא יכחיש בזה :

ואם כה יאמרו בני חברת רחובות הפי"א הרי קרקע זה אין אנו צריכים בשבילינו ח"ו כי אם לצורך כל כללות החברה לבנות דברים הצריכים לכללות או אפשר יבואו עניים מארץ מולדתינו וניתן להם בתי דירה בקרקע הנז׳ וכדין אנו זוכים מדינא דבר מצוה שהקרקע הנז׳ הוא בחברה שלנו ואף שאתה לא פירשת בדבריך בשעה שהקדשת למי? ולמה? עתה שאתה רוצה להקדישו לחברת משגב לדך אנו קודמים מדין בן המלך. גם לזה נלע"ד דאינה טענה שהרי כתב מרן ז"ל בח"מ סי׳ קע"ה ס"ק נ"ה והיא ס׳ הריב"ש ז"ל בסי׳ תק"ז דגבי הקדש ליכא דינא דב"מ כמו לגבי יתומים ליכא דינא דב"מ גם גבי הקדש ליכא דינא דב"מ דגם בהקדש איתא דהקדש לאו בר מיעבד מצות ועשית הטוב והישר כמו גבי יתומים יע"ש. וא"כ גם בנ"ד לא יוכלו לטעון בני רחובות טענת בן המלך נגד הקדש משגב לדך. ולא עוד אלא אפי׳ אם לא היו עשירים בני רחובות והיו שם עניים ליכא דינא דבר מצרא אפי׳ עניים לגבי עניים וכך כתב הרב בני אהרן ז"ל סי׳ כ"ה שכ"כ המרדכי בשם הר"מ ז"ל גבי אשה דדינא הוא דליכא דינא דב"מ אין לפרש דדוקא איש לגבי אשה ליכא דינא דב"מ אבל אשה לגבי אשה איכא דינא דב"מ דכיון שאמרו דלגבי אשה ליכא דדב"מ אין חילוק בין איש לאשה וה"ה לגבי עניים נגד עניים ליכא דינא דב"מ ודון מינה לנ"ד . ועוד אסברא לן הרב בני אהרן ז"ל בשם בעל המאור בשם אביו ז"ל דגם לגבי לוקח ומוכר אם הקונה דחיקא ליה שעתא והמצרן רוצה ליקח הקרקע להרווחה בעלמא לית בה דינא דב"מ יע"ש ודון מינה ואוקי באתרין נעשו כגיגורין למפורסמות אין צריך ראיה כי חברת רחובות רוצה הקרקע להרווחה בעלמא משא"כ חברת מש"ל כי דמי הקרקע יועילו לה להחיות נפשות הנדכאים כידוע וכל לגבי דידי אף אם יבא לב"ד הצדק ויעיד בגדלו בתורת עדות גמורה שכה אמר לו האדון חיים ועדיא הי"ו בזה הלשון „אתה ראש החברה תזכה בשביל החברה" עכ"ז כשישבע האדון חיים ועדיא הי"ו יכחיש אותו בפניו כדין ע"א מחייבו שבועה. ובנ"ד הרי כבר נשבע כי׳ חיים הנז׳ בכתב השאלה בשם שלא היה ברצונו להקדיש לחברה רחובות כלל. וע׳ להגאון מח"א ז"ל בהגהותיו על טור אה"ע בד׳ ע"ל ע"א על מ"ש מרן וב"י ז"ל בשם הירושלמי היא שמיעת הקול היא הרכנת הראש וכו׳ כתב וז"ל ותכאן נר׳ לי דאם כתב בכת"י ונשבע לעשות דבר פ׳ הרי זה שבועה דמה שנשבע בכתיבה הוי כמוציא שבועה מפיו וכן ראיתי כתוב בשם הרשב"א עכ"ל יע"ש. באופן דכתי׳ שנשבע הוי כאילו נשבע מפיו והרי נשבע בתוך השאלה בשם כנז"ל ונמצא שאין לחברת רחובות שום זכיה בקרקע הנז׳ :

ואף ועוד כי בנ"ד הוי מילתא דאיסורא דהכא מילתי אמורה דהמקדיש הנז׳ הוא מודה שהקדיש ואינו רוצה לחזור בו. אלא שבני חברת רחובות טוענ׳ שההקדש היה בשבילם והוא מכחיש שלא נתכוון להקדישו בשבילם והוי מילתא דאיסורא בינו לשמים והוא נאמן על עצמו יותר ממאה עדים כדאיתא בכריתות בפ׳ אמרו לו שנים אכלת חלב ד׳ י"ב ע"א ואף לדעת הר"מ ז"ל דרבנן דמתני׳ דהתם דפטרי מטעם מגו דאי בעי פטר נפשיה לא אכלתי שוגג אלא מזיד וכו׳ יע"ש. הכא גם בנ"ד אי בעי פטר נפשיה והיה טוען אני נתתי הפנקס ליד כמהר"י מאיר הי"ו שגם הוא ראש חברת משגב לדך וע"מ כן נתתיהו לידו שיזכה לחברת מש"ל א"כ מזה שהוא אומר שהוא לא נתכוון לשום חברה רק שהקדיש הקרקע בלשון מופשט סתם בלתי שום כוונה לשום בתי החסד רק אחר שחזר ממוסקבא התבונן בדעתו שכבר הקדישו וגמר בדעתו ובחר בחברת מש"ל והקדישה להחברה הנז׳ אינו שגילה דעתו וגמר בלבו שמה שאמר באותו פרק הקדשתי ביני לחברת מש"ל. ושפיר זכו בני חברת משגב לדך שהוא מקום ראוי להקדישו ושכרו כפול מן השמים לעולם שכולו טוב :

כלל העולה זאת עלתה מצודתי לפי מה שטען השואל בשאלה הנז׳ ונשבע ע"ז והוא איש יקר שנאמן אף בלא שבועה . ולפי מה שהגיד לפני הרב כמהר"י מאיר נ"י שכה היו דברי השואל נ"י שאמר לו מסיבה שדחקו אותו לבנות דלזה אמר הרי הקדשתי הקרקע ואתה ר׳ יעקב מאיר נ"י ראש החברה הרי פנקס התעודה בידך שע"י הקדשתי הקרקע הנז׳ ושפיר עפ"י הדברים הללו זכו חברת מש"ל זכיה מעליא כדין וכהלכה ולאפש פנאי לא באתי בארוכה :

הצעיר **ישש"א ברכה** הי"ו

בד׳ ל"ז עמוד ד׳ שורה ל"ה אחר שכתוב בלי פ"ס היתה מותרת צריך להוסיף תיבות אלו כ"ש דאיכא כמה ספיקות להתיר כמבואר למעיין.

תם ונשלם ספר ישש"א א"ש שבח לאל בורא עולם :

על מלאכת הבנין כל אחד על חלקתו. אך לי לא הזדמנה שעה מוכשרת להתעסק בבנין בגלל סבות רבות. והנה הועד היה עלי למשא. ויאץ אותי בכל עת פגשו בי. עד שלא יכלתי עוד לשאת רובי הפצרותיו (בצירוף שבפעם האחרונה לא נמצאתי בחפץ) זרקתי ספר התעודה ברוגז לעיניהם. ומתוך חרון אף אמרתי: „החלקה הקדשתיה והלאה עוד לא תאלילוני!" ויקר עוד מקרה שבנתים נסעתי למוסקובה למבך הדשים אחדים לאורך נחון. ויהי בשובי לשלום התבוננתי בדבר השדה. ועמדתי נבהל. לבנות! לא הרשני לבי. יען כבר נמלט מפי „הקדשתיה". בכל זאת שהיה מתוך כעס בלי כל כונה. ואולי יש צד להשות. ואחרי החליטי שהיא מוקדשת. למי? ולמה? זה לא פירשתי אפס שלבי ראה נחוץ ראוי והגון באמת להעבירה לשם חברת **משגב לדך**. אשר תכליתה רמה ונשגבה היא מאד. והקוות נעימות נשקפות מקיומה לכלל ישראל. אבל מה כחי? מעצור רוחי מאד מוגבל. ואין ברוחי די סבל לעמוד נגד התעלמות ועד „**רחובות**" וטענותיו. הטופן לנגדי שהחלקה מוקדשת לבני השכונה. יען להם זרקתי את ספר התעודה. אך מי לא יבין. שאף אם נניח שמה שאמרתי „הקדשתיה" בעת כעסי היה איזה צד כונה. לא יסתפק שום איש שכונתי היתה להקדישה לשכונה שכולה עשירים (כ"י וכ"י) כמוד שים מפעל רב התועלת ומקור ישועה לאובדים. זה לא יעלה ברוח איש. ויהר יאמנו דברי אם אומר בשם האמונה שמה שאמרתי „הקדשתיה" בעת רוגז היתה. היה רק שגה פשוט מופשט מכל כונה. כי אם אחרי זמן ורוב התבוננות החלטתי להקדישה רק „**למשגב לדך**" אמנם לא הסכנתי לעמוד נגד טוענים חזקי רוח. לכן חושב אנכי שדרך סלולה לפני להשיג רצוני ותפלי. הנה כל קרן ישראל אשר ידו בכל משלה. חכמתו ותבונתו תקפנה והגבלנה כל גבולות ארץ. גבורות ימינו הרוממה ועולמות ממשלתו תלמלמנה ותגדרנה בעד כל רוח. ודבר מלך שלטון „על הדין ועל האמת" יקום. על כי אהיה למעמסה על כבודו. אין דבר. יען ידעתי שכל נטיותיו מוקדשות רק להרחיב צעדי תמוקים. הנכונים לכל פגע לא טוב. אך לכל הנדדים אבקש כליתה כרום ערכו. כגודל כבודו. ואכלה דברי בתפלה ותחינה. האל יכונן כסאו סלה. ומלכותו תכון אתו ברוב שלוה שקט ובטחה. עד יגלה קץ ישעינו על ארץ חמדתינו. יהודה תחת גפנו. ושארית ישראל תחת תאנתו. כאות נפשו הטהורה. ונפש המעתיר תמיד בעדו. עבדו

המשתחוה מול יקרת תפארתו:

ע"ה **חיים ן' עזריה הלוי** הי"ו

וזאת תשובתי אליו

יקירי!

ראיתי את שאלתך ובקשתך לחוות דעתי לזאת אשיב מפני הכבוד כי באמת ולדק שגבו תלאותי עכ"ז לאהבתך החקוקה היך חדרי לבבי בקשתי את שאהבה נפשי ידי"ן הרב המובהק כמהר"י **מאיר** הי"ו וסיפר לי שהוא היה באותו פרק שכעסת כבודך על שהפצירו בך לבנות ומסרת בידו פנקס התעודה החברה וכה אמרת לו תקח הפנקס הזה שאתה ראש החברה שאני הקדשתי הקרקע הזה ע"כ היו דבריך וגם הוא הבין שהקדשת להחברה **רחובות** הנז' שמחלת הקרקע לבני החברה הנז' והקדשת אותו לבני החברה שיעשו בקרקע הנז' איזה בנין כללי הצריך להחברה הנז':

הנה ידוע דמחילה מתוך כעס כמה דיות נשתפכו אי הויא מחילה או לא כמו שיראה הרואה בס' מקור ברוך ז"ל סי' נ' וסי' נ"א דפליגי הוא ואחיו ז"ל וע' לה' דרכי נועם ח"מ סי' ג' ולהגאון חק"ל בח"מ ח"ב סי' ד"ן ובחוו"ד סוס"י פ"ב ד' ד"ן ולמורי הרב הגאון בני בנימן ז"ל בח' ח"מ סי' נ' כ"ז לא נ"מ לנ"ד כי אין כבודך חוזר בך מהמחילה שמחלת והקדש שהקדשת לידע אי הויא מחילה וחל ההקדש או לא. אלא עיקר השאלה מי הוא הזוכה בקרקע הנז' דלגבי בני החברה רחובות הם טוענים דלהם יאהה ההקדש והזכיה וכבודך טוען דלא עלה דעתך לזכותם לבני החברה רחובות יען הם עשירים ומעולם לא עלה ברעיונך אפי' במחשבה להקדישה להם כי אם רצונך לקיים דבורך אשר פלית פיך שתהיה מוקדשת לעניים דהיינו חברת **משגב לדך** שכל מטרתה להחיות נפשות המדוכאים כי מסתמא שום עשיר לא יכנס לבית החולים וא"כ מאחר שבשעה שאמרת הקדשתי הקרקע לא עלה בדעתך להקדישה לרחובות וכבר נשבעת בשם על זה וא"כ א"כ שפירשת דבריך שמה שהקדשת רצונך להקדיש לעניים שהוא לבית החולים הנז' שפיר חל ההקדש וזכו בקרקע העניים דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ח מה' מתנות עניים ה' א' וז"ל הצדקה הרי היא בכלל הנדרים לפיכך האומר הרי עלי סלע זה לצדקה או שאמר סלע לצדקה חייב ליתנה לעניים מיד ואם איחר עובר בבל תאחר יע"ש. וע' למרן ז"ל בתשו' אבקת רוכל סי' פ"ג הלכה זו העלה דמיד שהוציא בשפתיו זכו העניים בהקדש בהיותו בריא אפי' בלא קנין ובסו"ד כתב וז"ל נמצא דאליבא דכ"ע זכו העניים במה שציוה לתת לעניים במתנת בריא אפי' אם היו הנכסים מופקדים ביד אחרים ואפי' לא היו שם בשעת המתנה לא גבאי ולא שום אחד מחשובי הקהל לא היה יכול לחזור בו ואם היה חוזר בו לא היה ממש בחזרתו כ"ש זה שלא חזר בו וכל מי שהנכסים בידו חייב ליתנה לעניי ארץ ישר' יעש"ב דון מינה לנ"ד דודאי זכו העניים מיד שאמרת שהקדשת לעניים של בית החולים דודאי זכו העניים דגבי עניים נאמר דין זה ולא גבי עשירים ובפרט היות ח"ר יעקב **מאיר** הי"ו גבאי גם מחברת משגב לדך הרי זכה בקרקע הנז' לחברת משגב לדך ע"י מסירת הפנקס שבידו זכיה מעליה. ואף מור"ם ז"ל שבתשו' סי' מ"ח הביא תשו' מרן ז"ל הנז' והשיג עליו מ"מ לענין דינא לא חלק עליו חלילה ואדרבא כתב כל החולק על דבריו כחולק על השכינה יע"ש ומה גם דאנן בדידן אתרא דמרן שמכינן וכוותיה עבדינן. וא"כ שפיר זכו עניים חולים של משגב לדך זכיה מעליא כיון שבאמת הם עניים נדכאים. ואתה התחזה להגאון הרב מחנה אפרים ז"ל בה' צדקה סוס"י ו' שנסתפק במי שנדר לתת צדקה לפני שהיה באמנת אז עני וא"כ העשיר אם חייב לצאת י"ח נדרו לתת להעני הגם שהעשיר כיון שבשעה שנדר היה עני או דילמא כיון שהעשיר ואינו נצרך פטור מלקיים נדרו והניחו בספק יע"ש והגאון חק"ל ז"ל בחוו"ד ח"ג סי' קי"ד גם הוא נסתפק כנז' ולא זכר שר לה' מח"א ז"ל ופלפל בחכמה כמו שיראה הרואה שם בדבריו באורך. והשתא הדברים ק"ו דאפי' שבשעה שנדר היה עני באמת אפי"ה כיון שהעשיר א"כ יש לצדד דאמרינן דעתיה דעל דעת כן לא נדר כ"ש בנ"ד דבשעת הנדר היו עשירים

ה' יו"ט

סימן ו' שאלה להרב הכולל כמהר"ר כ'מוס חדאד הי"ו על שוחט שאינו יכול לשחוט כ"א בתלישת הנוצות אי שרי לתלוש ביו"ט. והעלה לאסור. ותשובת הגאון המחבר הי"ו על דבריו: ד"ז ע"ב:

חלק יו"ד ה' סימני דגים

סי' א' נשאל מאת הרב המו"ץ מעי"ת פאדובה יע"א על מיני דגי' שיש להם קשקשי' דקי' מאד ואינם נראי' כ"א ע"י כלי הבטה הנק' „מיקראסקאפיוו" מה דינם. והשיב דאם באמת יש קשקשים שנקלפים ביד או בסכין או ע"י שריה במים או ע"י חיכוך בבגד באופן שניכר שיש בו קשקשים הרי הם טהורים ומותרין באכילה. ואם לאו אסורין: ד"ח ע"א:

ה' עכו"ם

סי' ב' שאלה מעכו יע"א להרב מכלוף אלדאודי הי"ו. על ראובן שיש לו חצר בא"י והשכיר אותו לאשה אחת שהיא מכת המשיחים (פורטיסטאנטים) אם יש חשש איסור בדבר ופסק להתיר מכמה טעמים הכתובים בשאלה. ותשובת הגאון המחבר הי"ו מסכים הולך להתיר השכירות לגוי: ד"ח ע"ד:

ה' רבית

סי' ג' מאר"ץ להר"ש הדאייס הי"ו בענין שטרות הבאנק הנק' „אקסיון" וכל איש אשר בידו שטר אקסיון יבא אצל הבאנק ויקח חלק הריוח המגיע אליו. אי שרי להאיש הישראלי להלוות ברבית להבאנק או ללוות ממנו כיון דע"פ הרוב בעלי האקס' הם ישראל. ואם מותר לישראל לקנות שטר אקסיון של הבאנק כיון שהמנהלים אינם יודעים וכו"ן ברבית עם ישראל. וסו"ד העלה לאסור. רק כשיהי' המנהל מאחד מבנ"י הק' ויודעים באיסור רבית יש להתיר לבעל האקס' לקבל הריוח מרבית הבאה. ולהלוות להבאנק וללוות ממנו: ד"י ע"ד:

ותשובת הרב אביר יעקב מאיר הי"ו ע"ע הנז' ופסק להתיר אף אם המנהלים אינם יהודים: די"ג ע"א:

ותשובת הגאון המחבר הי"ו על דבריהם. ומו"ל סו"ף בהסכמה עלה להתיר כוותיה דהרב שופריה דיעקב הי"ו: די"ד ע"א:

ע"ד הרב אביר יעקב הי"ו הניף ידו מע' הגביר החכם כה"ר כי' רפאל כילוירה הי"ו וחלק עליו: די"ד ע"ד:

ואחריו לו' קם הרב הפו' הקול קול יעקב לחזק דבריו הראשונים: דט"ו ע"א:

ה' נדה

סי' ד' נשאל מעיר כלכתא יע"א ע"מ שנהגו ליולדת שיושבת מ"א לזכר ופ"א לנקבה ובא חכם אחד והורה להם כי היולדת כמו הנדה שטובלת ליל ע"ו ומותרת לבעלה כהוראת מרן ז"ל. ואם ישמעו לקול המורה הזה. והשיב שזה החכם שהורה להם דברי מרן ז"ל צריך כפרה שעשה שלא כהוגן להורות להם היתר בדבר שנהגו איסור והחיוב מוטל ע"כ בני העיר העי"א לנהוג כמנהג אבותיהם כאשר נהגו עד היום הזה: דט"ו ע"ד:

ה' מקואות

סי' ה' שאלה מחיפה ת"ו אודות המקוה שנמצא המפתח ביד הגוי וגם נשברה פתח המקוה ונשאר זמן עד שנתקנה מה דינה של המקוה הנז'. וגם על האשה העומדת על טבי' הנשים אם היא נאמנת כיון שנחשדה או צריך להעבירה. תשובת הרב הגאון מהר"ר שניאור זלמן נ"י ע"ע הנז' ופלפל בחכמה והלכה זו העלה דיען שהוא שעת הדחק שאין להם מקוה אחרת יש לסמוך ולהאמין לאשה כשתשבע שבועה חמורה שהיתה זהירה הרבה: דט"ז ע"ב:

ותשובת הגאון המחבר הי"ו ע"ד מסכי"ם ומערי"ב שלא לפוסלה להאשה הזאת: די"ז ע"ד:

ע"ע הנ"ל חזר הרה"ג מלובלין נ"י להשיב ע"ד הגאון המחבר הי"ו ולחזק דבריו הראשונים: די"ח ע"ב:

תשובה שניה להגאון המחבר הי"ו ע"ד הרה"ג מלובלין נ"י השנית: די"ט ע"ב:

ה' מעשר כספים

סי' ו' נשאל אי מותר לעשות ממעות מעשר כיששכר וזבולון והעלה דכיון שבשעה שהפרי' המעשר היה ע"ד כן ואין עליו שום חיוב מצי השואל דנ"ד להחזיק ביד לומדי תורה ויקבל שכרו לעולם שכולו טוב: ד"ך ע"א:

בית הספק

סי' ז' מאת הרה"ג מוה"ר שמואל יוסף המבורגער נ"י: בענין מי שהיו ב' חתיכות לפניו אחד של חלב ואחד של שומן ואכל אחת מהן והב' נאבדה ואינו יודע אם אכל חלב או שומן אי חייב להביא על ס' אשם תלוי קרבן שגגה. והניחו בספק. וע"ד זה שרטט וכתב מעלת הרב הכולל כמהר"ר חזקיה ב' שבתי הי"ו ומלא הדבר מפורש ופשוט אליבא דהלכתא דחייב באשם תלוי ופלפול. ע"כ דברי הר' הפו' נ"י. ותשובת הגאון המחבר הי"ו ע"ד: דכ"א ע"א:

ה' צדקה והקדש

מעשה בא לפניו בא' שהקדיש שדהו בשכונת רחובות מתוך רוגז וכעס ולא פי' דבריו למי ולמה. ואחר ההתבוננות נטה דעתו כי ראוי והגון להעבירה לשם חברת משגב לדך כי מפעלו נשגב מאד להחיות כמה נפשות מישראל. ובני השכונה טוענים כי החלקה מוקדשת להם כי לפניהם זרק את ספר התעודה ומ"ג שהם מלרגים. והוא מכחישם בשבועה כי לא עלה בדעתו בשעת ההקדש כלל להקדישה לשכונה שכולה עשירים בפ"י. לכן חיי"ס שאל מעט"ר הגאון המחבר הי"ו מה יהיה משפטו ודינו. ודן את הדין כי זכו חברת משגב לדך בקרקע זכיה מעליא כדין וכהלכה: בהשמטות. דק"ב ע"ב:

סי'

בשם ה' אלד"י ישראל נעשה ונצליח לסדר המפתחות מהאי ספר'א דמארי טב ס' **יש"א אי"ש** פעולת צדיק רב תנא ירושלמאה הגאון המפורסם עט"ר מוה"ר מלך ירושלם יעימ"י שכד"ו. והוא פקד עלי לאמר קום פתח לה פתחא מפתח כולל כל השו"ת והענינים. הפותח והחותם נותן בהם סימנים. ומפתחות הספרים איש על דגלו חונים. ואזרתי כגבר לעשות רצון צדיק קמתי אני לפתו'ח הנני מפת'ת פתוח'ה גם לרבוה קונטרס **דברי אי"ש** אשר בא יבא מול סו'ף אשימה עיני עין פותח לעיני כל ישראל. וחפץ ה' בידי יצלח וזה החילי בעזר צורי וגואלי גואל ישראל.

הצעיר **אברהם עזריאל** הי"ו

חלק או"ח הלכות תפילין

בענין תפילין פשוטים שלא נעשו מעור אחד אי שרי לקנותם. ע"ז השיבו הו"ר בדה"ן דפעה"ק הי"ו דכשרים בדיעבד. ותשובת הגאון המחבר הי"ו ע"ד להחמיר. הובא בחת"מ סימן ח' : דל"א ע"א :

הלכות תפלה.

סי' א' על חברת בני ציון שנתייסדה בעי"ת נויארק יע"א ועשו תקנה כי יתפללו בבהמ"ד של החברה הנז' כמנהג הפרושים שהוא מנהג הגר"א ז"ל. וניתוספו בחברה יחידים שאינם נוהגים להתפלל עפ"י המנהג הנז' ואינם רוצים להתפלל כפי מנהג החברה שלא לשנות ממנהגם וקיימו עליהם כל תקנות החברה והתקנה הזאת בכלל. והעלה שלא יוכלו לשנות ממנהגם הא' אפי' שקבלו עליהם התקנה הזאת להתפלל כמנהג הגר"א ז"ל ועובר על אל תטוש. וכל המשנה ידו עה"ת : ד"ס ע"א :

בענין האורגאנו (הנק' מוזיקא) שרצו החידים להביא לבה"כ ולנגן על ידי אינו יהודי בשבתות וי"ט. והעלה לאסור. בהסמטות דל"ט עג"ד :

פירוש דברי הרב בית עובד ד"כ ע"ב בהזכרת השם כי עם נקודת הקמץ יהיה כמנין ה' אחד : בהשמטות דק"ב ע"א :

הלכות קריאת התורה.

נשאל מרוסגו'ק יע"א על מעשה שהיה בבהכ"נ ביוס"ק חו"מ ש"פ שהיו ד' אבלים וד' בעלי ברית ורצו הגבאים לכבד את כולם בעליית ס"ז וברבות חכם הקהל הלך הפרנס ופיים את הכהנים ויצאו חוץ לבכה"נ כדי להרויח ב' עליות אם יפה עשה החכם המורה או"ל והעלה דכדין עשה. בהשמטות : ד"ק ע"א :

הלכות בהכ"נ

נשא מאת הרב המופלא זר"ק ר"מ ור"מ מק"ק ברוך עמי מליצים כמוהר"ר אהרן ן' שמעון הי"ו. אודות ב' בתי כנסיות הסמוכות זו לזו וביניהם כותל מפסקת ולסיבת כי נתמעטו יחידי הק"ק שיצאו לדור חו"ל. ואיכא למיחש כי בהמשך הזמן לא ימלאו עשרה בבהכ"נ האחד ומוכרחים לסוגרו. ומעותד להחריב. וע"ז עלתה הסכמתי להתיר לסתור כותל המפסקת בין הב' בתי כנסיות לעשותם אחד כדי שלא יתבטל הבהכ"נ כלל. ובקש הסכמת הגאון המחבר הי"ו אי שפיר למיעבד הכי. וברעש וכתב עליו כי האמת אתו כוותיה ומטעמיה דשפיר מלי לסתור הכותל ולאחד את ב' הבתי כנסיות יחד בתוספת נופך טעמים על הדין ועל האמת להלכה ולמעשה. בהשמטות דל"ח ע"ג :

הלכות ברכות

סי' ב' על מיני פת שעושין התימנים שמערבין קמח עם מים ולוקחין כף נקובה באמצעיתה וסותמין הנקב באצבע וממלאין הכף מקמח ומים הנז' ומסירין האצבע מהנקב ומריקין אותו דרך הנקב ההוא אל מחבת שע"פ התנור ומסיבת ריקומה מתנקבת נקבים דקים ע"פ כולה. וקורין לו לחו"ח. אם מברכין עליו במ"מ וברכה אחת מעין ג'. או המוציא ובהמ"ז. והעלה דאם הבעה"ב שעשה הפת הזה עשה לאכול אותו במקום פת הא ודאי בקבע סעודתו מברך המוציא ובהמ"ז : ד"א ע"ג :

הלכות שבת

סי' ג' שאלה למהר"מ ן' ג'ו הי"ו ר"מ ור"מ מעי"ת טאנג'יר יע"א. על אנשים שהיו יוצאים מחוץ לעיר ביום שבת ולא היו חוששין לאיסור הוצאה וטרח ויגע הרמ"ז זלה"ה לנחותם הדרך הישרה ולהוכיחם ע"ע חילול שבת ולא עלתה בידו ולבסוף עמד והחרים לכל אשר יצא חוץ לעיר ביוש"ק. ומאז והלאה נמנעו מללכת. והן בעון ברב הימים אחסו'ר דרי וחזרו לאיתנם הא'. זאת ועוד כי רבים מאחב"י שם דרים חו"ל וטרח בקשות ורכות להצילם מעון החמור של החרם נוסף על עון ההוצאה ולא עלה בידו. ע"כ אי שרי להתיר החרם הנז' כדי שלא יהיו נכשלים בעון החרם החמור וע"ז עמד הרב הפוסק ונשא ונתן ופלפל בחכמה ברוחב מבינתו והעלה להתיר החרם וההסכמה : ד"ב ע"ב :

הסכמת הרה"ג ראב"ד מקו' כמהר"ר רפאל יצחק ישראל ובית דינו הי"ו להתיר החרם כנז"ל ולהזהירם על הוצאת משא כדת ש"ת : ד"ה ע"ב :

תשובת עט"ר הגאון המחבר הי"ו על הפס"ד הנ"ל והסכים לכל דברי הרב הפוסק הי"ו להתיר את החרם של היציאה בהסכמת כל הקהל ויסכימו לחדש את האיסור של היציאה בכח התו' ובחיזוקים חמורים שלא יכשלו ח"ו בנ"י : ד"ה ע"ג :

סי' ד' נשאל לבקש היתר לעשות מלאכה בפ'אבריק של משי לפועלים שאינם מבנ"י בשבתות וי"ט שלא יגיע נזק והפסד לבעה"ב אם יתבטלו. והעלה כי התיקון היותר מוכשר ומוסכם שיהיו הפועלים שותפים בעסק הפ'אבריק ויהיה להם חלק בגוף העסק ובריוח. וגם יפרסם זה לכל יושבי העיר : ד"ו ע"ב :

ה' ספירת העומר

סי' ה' בענין ברכת העומר איזה מהם עדיף. לברך הלכור בתתי' או הש"ץ. והסכים דמנהג לברך הש"ץ תחילה הוא היותר הגון ונאה : ד"ו ע"ג :

שאלה

מעלת הרב המופלא הרמ"ן נאים הי"ו ותוכן הענין של ראובן אשר היה משתכן בבית אלמנה אחת ולה בת גדולה בשנים והן בעון נכשל בה ונתעברה ממנו והוא מכחישה והגזימו עליו לפרסם קלונו וכדי שלא יתגלה הדבר עמד וקדשה בלילה אחת בפני ב' עדים הא' חרש והב' ן' אחות אמה. וכתב לה שטר בלשונם כי הוא לקחה לו לאשה וזמן הכת"י מוקדם כמו שנה לזמן הקי'. ואח"ז הלכו ראובן הנז' והבת לעיר הסמוכה וקבלו עברה ובתוכם העדים הנז' וברכו ז' ברכות וקראו הכתובה ונתמו בה עדים קרובים וחתם גם הוא בחת"י כנהוג. ולא קדשה אז באומרו שכבר קדשה מקודם. ורימז על הטבעת שהיא בידה כי הם היו הקי' ובנוסח קבלת העדויות מהקי' פעם ושתים וג' זה שלא בפני זה כיון כמה הפרשיות והכחשות ביניהם כב' ומפו' לפנים באורך. ועלה ונסתפק אם יש ממש בקי' הללו ובחיוב תנאי הכתובה הנז' והאריך הרחיב בדברות ראשונות ושניות והעלה להקל דבקי' הללו אין בם מועיל : דל"ז ע"ד :

ותשובת מע"ר הגאון המחבר הי"ו ע"כ דברי הרב הפוסק עליון למעלה שר המשכי"ס בכחא דהיתירא ככל אשר הורה גבר להתיר אשה הזאת לעלמא בלי גט : דמ"ו ע"ד :

ותשובת ראשי אבות ב"ד יכב"ץ על האי פסקא דדינא וזאת תורת העול"ה דאיתתא דא שריא לאתנסבא לכל גבר ואין שום בית מיחוש כו"ע : דמ"ח ע"ג :

סי' יו"ד נשאל מעי"ת כלכתא יע"א אודות הבת שקדשה אביה בעיר אחרת והבת מיאנה בקדושי אביה. וקדשה עצמה לבחור אשר חפצה האם יש לחוש לקדושי אביה. או יכולה להנשא להבחור שנתקדשה היא. והלכה זו העלה דאם יש עדים כשרים שהבת היא יותר מי"ב שנה ויו"א. וגם יש עדות נשים שהביאה ב' שערות יו"א קודם שקדשה אז יבדקו אותה ע"י נשים ואם יראו בה סימנים אזי אין קדושי אביה תופסין בה כלל וקדושיה הם קי' גמורים. ואם חסר אחד מאלה צריכה גט מספק ואחר שתתגרש תנשא להחתן שחפצה בו : דנו"ן ע"א :

הלכות כתובות

סי' י"א נשאל מעי"ת ארבאטש יע"א. על ראובן שנשא אשה וכתב לה כתובה כמנהג המגורשים מקאשטיליא שנוהגים כשנפטר הבעל בחיי האשה שחולקים הנכסים בין יורשי הבעל והאשה תכ"ח וראובן הנז' בשעת פטי' ליוה מ"מ. כי מכל נכסי שעזבתי מכללותם הפרים כך אלף נאפו' שיהיה הקרן ביד בניו לעולם ופירותיהן תהיה לפרנסת אשתו כל ימי חייה ועוד נתן מתנות לבנותיו. ושאר כל נכסיו יהיו לבניו אחריו וזר לא יקרב אליהם. ועתה היא תובעת חצי העזבון כפי תנאי כתו' כנז"ל והם טוענים כיון דבשעת פטי' הבעל שמעה הצוואה ושתקה איבדה כתובתה ועוד כי כבר נתפשרו עמה אחר פטי' אביהם בקנין ובשטר שאין לה עליהם שום טו"ת כ"א שיתנו לה כך חמשה נאפו' בכל חדש ותו ל"מ ושאר השטר בידה. והיא טוענת נגדם כי מה ששתקה בעת הצוואה היה לסיבת כי שטר כתובתה לא היה בידה בחושבה שאבדה וגם לשבות נח"ר לבעלה ועתה שכתובתה בידה רוצה לגבות כתובתה כמנהג. ועל טענת הפשר והשטר להד"ת ואם אמת כדבריהם היה צריך להיות השטר הנז' לראיה בידם. וע"ז השיב הרה"ג כמהר"י ישראל הי"ו ואסיק מר לענין דינא שיש זכות תולה להאשה לגבות כתובתה כפי המנהג והתקנה שנהגו ביניהם אחר שתשבע שבועת אלמנה שלא מחלה כתובתה ולא נתפשרה כו"ע ותטול כתובתה : דנו"ן ע"ב :

ותשובת מני"ר מע"ר הגאון המחבר הי"ו האריך הרחיב ברוחב מבינתו ע"כ דברי הרב הפו' עליון למעלה נר"ו וצידד לצדדים לכאן ולכאן. ואכו"ד העלה לזכות להיורשים מט' דמתקני התקנה כתו' המגורשים הם אמרו דאם רוצה איזה ש"מ לצוות צואה צריך שיהיה שם חכם העיר והסופר וע"א ולא יצאו משם עד שיכתבו ויחתמו בפני המצוה הסופר והעד בפני חכם העיר וכן עשו בניו. ועוד טעמים אחרים לזכות היורשים כמ' בפנים באורך ואין להאלמנה שום זכות וטו"ת בנכסי בעלה רק פירות האלף לירא"ם ותו ל"מ : דנ"ה ע"א :

סי' י"ב נשאל מהרב כמהר"ר משעוד חתוייל הי"ו מחיפה ת"ו. על ראובן שנלב"ע והלי"ם והניח אחריו ברכה אלמנתו שרה ובנו חנוך ושתי בנות לאה ורחל. ועמד חנוך אחר פטי' אביו ונתפשר עם אמו בעד מזונותיה וכתובתה בעד סך כו"ך והגבה לה שטר משכנתא שהיה לו על אחרים וכתב לה שטר כראוי על העברת המשכנתא ע"ש אמה והיתה מקבלת השכי' לעצמה. ואח"כ עמדה האשה עפ"י שטר משכנתה הנז' שבידה וחילקה נכסיה וכתבה שטר מתנה ושידרה סך כו"כ לבתה רחל וכו"כ לבתה לאה וכו"כ לבנה חנוך הכל גופא מהיום ופירי לאח"מ וכ"ז נעשה בשטר ובקנו"ש כתקז"ל בשני ע"כ. ואחר עבור זמן מה עלה בדעתה לילך לדור בעיר אחרת ועמד בנה ופייסה וכתבה כ"ן וכל זכות שיש לה במשכונה הנז' ע"ש בנה חנוך. ושואלים הלכו אם זכו הבנות במתנה הזאת כ"א חלקה או"ל. גם ע"ז השיב גדולה תשו' הרה"ג כמהר"י ישראל הי"ו הנז' ופסיק ותני דזכו הבנות במתנתם ושטר מתנה האחרון שעשתה לבנה הוא בטל ומבוטל : דנ"ב ע"א :

תורת חכם מעלת מע"ר הרב המחבר יצ"ו ע"ע הנז' ושקו"ט ע"ד הרה"פ עליון למעלה והסכמה עלה ככל אשר הורה גבר הרב פחד יצחק הי"ו על הדין ועל האמת : דנ"ג ע"ב :

סי' י"ג נשאל מהחה"ש עזרא חמוצי הי"ו מאר"ץ יע"א. על אחד שנתן לבנו כל נכסיו ולא הניח לאשתו כלום עבור כתובתה אי שבו בזה תק"ה או"ל. יורה יורה דמתנתו אינה אתנס כיון שהיה לבנו. ודאי לאבריח נתכוון ולא אהנו מעשיו וגובה האשה כתובתה מהם : דנ"ג ע"ג :

סי' י"ד שאלת חכם חצי תבואה ואת שמו לא הגיד על ראובן כי הלי"ם ולא הניח אחריו זש"ק כ"א אחותו ששמה דינה ואמו לאה ואשתו רחל והניח נכסים רבים וקרקעות אשר קנה מאת הממשלה יר"ה ואשר קנה מאחרים ולפי חוקי המלך גברא דלית ליה ברא או ברתא לא תירש אחותו כלום בקרקעות אשר קנה מאת הממשלה אלא אמו ואשתו וכן עשתה הממשלה ונתנה שטרות חדשים לאשתו ואמו של ראובן הנז' כ"א לפי חלקן המגיע להן כמשפטן וע"ז לא היה דו"ד ביניהם. ובשאר הנכסים וגביית הכתובה נעשה שטר פשרה מב' הצדדים בין האם והבת ובין האשה

בעב"ג

חלק אה"ע ה' פו"ר

סי' א' בשאלת הרה"ג כמהר"י אבואלעפיא הי"ו ר"מ ור"מ מעיה"ק דמשק יע"א. על ראובן שהתכו לו הבילה השמאלית מחמת חולי ונשארה לו הבילה הימנית בלימה ובריאה והעידו הרופאים מומחים שנתעסקו עמו כי עדיין הוא ראוי להוליד כמקדם. אי שרי להיות נשוי עם אשתו. והעלה להלכה דמלבד דאין כופין אותו לגרש את אשתו ומותר גמור להשהותה. עוד זאת דאם היה פנוי שרי ליקח ישראלית לכתחילה: דכ"כ ע"א:

סי' ב' עוד ע"ע הנז' מאת אבי האשה ה"ה מע' הרב כמהר"ר בנימין חמואי הי"ו בתוספת טענות האשה ועפ"י טענותיה פסק לאוסרו לבא בקהל וכופין אותו להוציא וחייב לשלם כתו' במושלם: דכ"ד ע"א:

תשובת הגאון המחבר הי"ו עליהם ובהסכמה עלה דאין בידינו לכופו לגרש. רק מחויב הבעל וכופין אותו להראות עצמו לפני ב"ד הג' ולפני רופאים מומחים ויבדקו אותו יפה יפה ויעידו בתורת ע"ג אם הוא בריא ואין שום דם וליחה סרוחה זב ממנו וכנים דברי הבעל או אם נאמנו דברי האשה שעדיין יש לו נקב בכיס וזב ממנו ליחה סרוחה וכ"ז יתברר לפניהם ועפ"י יקום דבר אם להתירו שיהיה עמה אחר שיראו כי כאיש גבורתו ואם יתברר שאינו מוליד והטעון האשה בעינא חוטרא וכו' אזי כופין אותו לגרש וישלם לה כתובתה כדת מ"ת: דכ"ה ע"ג:

סי' ג' שאלה מהרה"ג כמהרי"א הי"ו הנז' על נערה בוגרת בת ישראל המשודכת לכהן ונמצאת הרה לזנונים והיא טוענת כי ממנו נתעברה והוברר הדבר מהשכנים כדבריה. והוא הכחיש על פניה ואמר להד"מ ומאחרים נתעברה ואסורה עליו. עד שהוכרח אביה להקריב משפטו לפני הממשלה יר"ה וגם לפניהם הכחיש בתחילה ונתנוהו במשמר ושוב הודה כי הוא בא עליה וממנו היא מעוברת והוא חפץ בה לקחתה לו לאשה ותכף חייבוהו לקדשה שם בפניהם ובפני עד"כ וכו' עליו שע"מ מכך ששה אלפים גרו"ש שאם לא ישאנה חייב לפרוע לה ותכף הוציאוהו מבית הסוהר ובא לב"ד וחזר והודה כנז"ל ושואל כענין אם מותרת לו עפ"י הדין או"ל. והעלה להתיר: דכ"ו ע"ב:

סי' ד' תשובת הרה"ג רא"ב"ד מקו' כמהר"ר רפאל יצחק ישראל הי"ו ע"ע הנז' מסכים ע"כ דברי הר' הפוסק הי"ו להתיר כנז"ל: דכ"ו ע"ד:

ותשובת הגאון המחבר הי"ו על דבריהם: דכ"ח ע"ג:

סי' ה' מבמבאי יע"א נשאל עט"ר הגאון המחבר הי"ו על אודות ארוסה שנאנסה שראוה השכנים שהיתה מדברת עם גוי אחד בשוק ולא ידעו מה היתה מדברת ואח"כ ביום אחד לא נמצאת בעיר וחפשו עליה קרוביה ולא נודע מקומה איה. ואחר כמה ימים בא גוי א' והגיד לאחיה כי אחותו היא במקום פ' רחוק מהעיר כמה שעות והלכו שם ומצאוה שם בוכה על שאנסוה והביאוה לביתם והשררה הוציאו משפטה לאור ותפסו את הגוי המוליכה והכניסו לבית הסוהר. והארוס לא היה בעיר ובבואו שמע כל המאורע והאמין לדבריה כי באונס היתה ואמר חפצתי לקחתה ואיני רוצה לגרשה. והיא לא רצתה ליקח לו עד א' חו' או יותר ולא עלה בידו לכנוס ואז ע"כ שלא בטובתו גרשה בגט כדמו"י על הוצאותיה ונתן לה הגט בכתב ולא אמר לה מפני כך אני מגרשך ולא שויא אנפשיה חד"א. ושוב נכנסו מתווכי הש' ביניהם ועשו שלום להחזיר גרושתו ונגמרו השדוכין בקנס כנהוג ועתה שאול שאל אי מותר להחזיר גרושתו או לאו. והעלה הרב הפוסק כמה"ר נסים אלישע אליהו זכריה הי"ו דמותר להחזירה לכתחילה: דכ"ט ע"ב:

ותשובת הרב אביר יעקב מאיר הי"ו ע"ע הנז' באורך וברוחב וגם הוא הסכים בכחא דהיתירא: ד"ל ע"ג:

והסכמת הגאון המחבר הי"ו על דבריהם: דל"ב ע"ד:

הלכות אישות

סי' ו' ממוסטיר יע"א. תשובת הרי"מ הי"ו הנז' בדין אשה שנתגרשה ב' פעמים אי מותרת לינשא לג'. והעלה דלית בזה שום חששא: דל"ג ע"ב:

והסכמת הרה"ג פחד יצחק הי"ו ע"ע הנז'. ותשו' הגאון המחבר הי"ו על דבריהם: דל"ד ע"ג:

שר המסכים הרה"ג ראש"ל המרפ"א זצוק"ל: דל"ד ע"ד:

סי' ז' מעלבורגא יע"א. נשאל מר' אברהם הירשאוויץ נ"י ע"ד ישראל שנשא נכרית בנימוסיהן ונתגיירה אי מותר לקיימה ואם צריכים להמתין ג"ח כשמחזירה בחו"ק כד"ת אחרי שנתגיירה. וזו הלכה העלה עט"ר מוה"ר המחבר הי"ו דמותר לקיימה וע"ע השבחנה אם לא ילדה כלל בגיותה או אם היא מעוברת בעת שנתגיירה אינה צריכה להמתין ג"ח ואם כבר ילדה הא ודאי צריכה הבחנה: דל"ה ע"א:
עוד ע"ע הנז"ל מאת הרב החרי"ף הי"ו: דל"ו ע"א:

סי' ח' נשאל מאת הרב ר' נפתלי הירץ הלוי נ"י מו"ץ בעיה"ק יפו הו"ב על מעשה שהיה באיש אחד שנשא אשה ולא נתייחד עמה כי היתה חופת נדה ותכף אחר החופה היתה קטטה ביניהם עד שבאו לידי גרושין וניתן הגט ליד השליח למוסרו לאשה וביום המחרת בא השליח עם האשה לקבל גטה ובעת הנתינה חפשו את המגרש ולא נמצא. ואמרו האנשים כי בבוקר ראו אותו עומד על שפת הים והפיל עצמו לים ואיבד עצמו לדעת ותכף הוציאוהו מן הים ופרפורו כמו חי ובאו עדים והעידו שקודם שהשליך עצמו לים שמעו מפיו שהיה דואג על שנשא אשה זאת והוא אינו ראוי לאשה וע"ז דחק עצמו לפוטרה בגט כנראה שהיה ממתין עד שיגיע הגט לידה. ולא נודע בבירור אם הגט קדם למיתה או המיתה קדמה כדת מה לעשות באשה הזאת אם היא זקוקה ליבם וצריכה חליצה או מותרת לשוק בלא חליצה? ושאלה הזאת עמדה וגלגלה לפני מע"כ הרה"ג מוה"ר שניאור זלמן נ"י אב"ד דלובלין והשיב תשו' ניצחת בכחא דהיתרא. ועט"ר הגאון המחבר הי"ו נדרש לבקשתם לבא בהסכמה עפ"ד וזאת תורת העול'ה דמותרת האשה להתנסבא לכל גבר ככל אשר הורה גבר הגאון מהרש"ז נ"י: מדל"ו ע"ג:
עדל"ז ע"ד:

הלכות קדושין

סי' ט' מג'יבילעלר יע"א: שאלה ז' ארוכה מאה מעלה

ותכריכין ולימודים וכיוצא יככו אותם מחלק היתומים דוקא כי הם חייבים בקבורתו מחלק ירושתם וגם ע"ע המתנות והכספים אשר נתן אביה לבתה והם בעין ותפוסה בהם שואלת האלמנה לנהוג בהם כדין הנדוניא לקחת אותם בלתי שום חלוקה יען שהביאם מבית אביה והוא קיים [ובסו' השאלה דק"א סע"א כתוב לנהוג בהם כדין הנדוניא שלא להכניסם תחת החלוקה ט"ס נפל וצ"ל שלא להכניסם]: ד"ק ע"ג :

תשובת הגאון המחבר הי"ו בארוכה ע"כ. טענות אפוטרופוסי היתומים.. וטענות האלמנה .

וזו הלכה העולה דנדונייתה והמדודים תקח אותם האלמנה קודם החלוקה אף שהם חליפיהן כנז"ל כיון שנתודע הדבר לו וא"צ שתביא ראיה בעדים.. דברי ושמא ברי עדיף . ובענין ההוצאות מרופא ורפואות ודמ"ק וכו' יתפרעו מן האמצע הכל כאשר לכל ואח"כ יעשו חלוקה . ובענין המתנות שנתנו להחתן והכלה . המתנות השייכים להחתן יעשו בהם דין חלוקה . והשייכים לה דוקא נוטלתן בלא שומא. והמתנות שהם לשמש הבית כגון קערת כסף וכפות וכיוצא אם הם מלדה תקח האלמנה ב' שלישים ואם הם מלדו יקחו היתומים ב' חלקים. ותכשיט הניתן מלדה בעד סינה זה שייך להחתן ויעשו בו דין חלוקה כיון דליכא שיעור ב' כתובות: דק"א ע"ב :

הלכות גיטין

סי' י"ח מתימן יע"א. שלחו מתם ב"ד הצדק הי"ו אודות גט שכ"מ שנכתב ונמסר ליד האשה כדינו שלא תזקק ליבם קטן. ותכף אחר שנמסר ליד האשה לקחו הרב וקרעו קב"ד כנהוג בגט בריא . אי האשה הזאת בחזקת א"א ובחזקת איסור יבמה עומדת וצריכה לחלוץ יען נעשה הפך דרז"ל. או מותרת . עוד נסתפקו ביבמה שנפלה לפני יבם קטן אם חייב במזונותיה עד שיגדיל יען אסורה לינשא מחמתו או דוקא ג' חדשים . וזאת היתה תשובתו של עט"ר מוה"ר המחבר הי"ו דאם התם בערי תימן שהוא אתריה דהרמב"ם ז"ל נהגו לפסוק כוותיה הא ודאי ופשוט דהאשה הזאת היא מגורשת גמו' ואינה זקוקה ליבם כלל ואם נהגו לפסוק כהוראות מרן ז"ל כמותו שקבלנו הוראותיו הא ודאי דאסורה לינשא והיא זקוקה ליבמ"ק עד שיגדיל ויחלוץ לה. ואין לה מזונות רק ג"ח ותו לא:. דס"ו ע"א :

סי' י"ט מבוכארא יע"א.. נשאל מאת מו' רחמים חכם הי"ו אודות איש ואשה אשר נפלו ביניהם קטטות ומריבות והוא לא קרב אליה וטוענת האשה כי אין לו גבורת אנשים והוא משיבה כי היא מורדת ובכל יום ויום מתרבה המחלוקת והוא איש רע ובליעל גברא אלמא ומכה אותה מכות אכזריות ואמה הרשעה מחרפת ומגדפת אותה ואינה יכולה לסבול לשבת תחתיו והלכו אצל הרופאים ואמרו כי אין תרופה למכתו האם יש יכולת וכח ביד ב"ד לכופו לגרש ולגזור עליו בחרם ושמתא שיוציא ויתן כתובה שמא יהיה לה תרופה ותמצא בן זוגה הראוי לה. וזו הלכה העולה דאם האמת כדבריה שאין לו גבו"א והרופאים בדקו אותו ואמרו כי אין תרופה למחלתו והוא מודה לדבריה ולדברי הרופא ואינו רוצה לגרשה כפי לטענה יכולים לכופו ע"י גוים. ואם הבעל עומד בטענתו שהיא מורדת ומכחיש לדבריה ולדברי הרופא בפני ב"ד אזי אחר שיכופו אותו ויעשו לו הרחקה יכולים למוסרו בערכאותיהם לאיש רע ובליעל כזה אשר לא שמע לד"ת וראוי לנדותו בכל מיני נדוי וכפיה עד שיגרשנה אחר שתקבל האשה בחרם

(בג"ד)

שטענתה אמת; ולא תתבע כתובתה אפי' ברמז אך אם הוא מודה לדבריה כ"ש שיכופו אותו לגרש ותתבע כתובתה ונדוניתה. ואם היא אומרת שלא השיר בתוליה אין לה תוספת אם הוסיף לה משלו :. דס"ו ע"ג :

הלכות יבום

סי' כ' שומרת יבם בת כ' שנה שנפלה לפני יבם ן' חמשים שנה והוא נשוי אשה רעה קשת רוח ויש לו ממנה ג' בנות ובן אחד והיא מעוברת והוא איש עני דלית ליה למיקם בסיפוקייהו וגם הוא מודה שא"א שיהיו שתיהן בבית אחד בשו"א והוא רוצה ליבמה באומרו כי אין להם חרגמ"ה ונוהגים לישא ב' נשים . והיבמה טוענת שאינה רוצה להתייבם כי אין אדם דר עם נחש בכפיפה . ועוד טוענת היבמה כי נתוודע לה בבירור כי היבם שלח מכתב לפעה"ק לאחד מאוהביו כי הוא רוצה ליבם את אשת אחיו יען כי אשתו היא אשה רעה וכעורה ואינו יכול לגרשה יען יש לו בנים ממנה והיא מעוברת וגם שהיבמה יפה ויש לה ממון ומשו"ה רוצה ליבמה ונמצא שהודה שאינו מכוין לשם מצוה רק לשם נוי ולשם ממון . ועוד טוענת כי מאיס עליה שגם הוא יש לו מדות שאינם טובות ומבקשת שיכופו אותו לחלוץ או ע"י הרחקה או בשוטים. וד'ן דינא דחיובא רמיא על היושבים על מדי"ן בעירו לשלוח אחריו ולגזור עליו שיחלוץ ליבמתו ואי לא ציית לדינא יבדילוהו מתוך הקהל ולא יקבלוהו בבה"כ להתפלל עם הצבור ויבדלו מתוך ד' אמותיו עד שיקבל עליו לחלוץ : דס"ו ע"ב :

סי' כ"א נשאל על מעשה שהיה אודות יבמה קטלנית רכה בשנים שנפלה לפני יבם פנוי ולא רצה ליבמה כי לבו נוקפו והיבמה תובעת לחלוץ כד"ת כיון שלא רצה ליבמה . והיבם ממאן לחלוץ לה באומרו כיון שהיא קטלנית ואסורה לינשא אינו חייב לחלוץ אם הדין נותן לכופו לחלוץ או לא וסו"ד העלה דאף שהיא קטלנית ואינה ראויה לינשא חיובא לקיים אחת משתיהן ואין פוטר אותו ויכופו אותו במילי לחלוץ ואי לא ציית יעשו לו הרחקה כדי שיחלוץ: דס"ח ע"א :

סי' כ"ב עוד על נדון הנז' להרב רי"ח טוב הי"ו והעלה דחייב או ליבם או לחלוץ. דס"ט ע"א :

והסכמת עט"ר הגאון המחבר הי"ו כנז' בסימן הקודם :

חלק חשן משפט הלכות שותפים

סי' א' מרבני פ'אס יע"א. על אחים השותפים הר' מסעוד והר' יהודה הי"ו תובעים מאחיהם הר' שמואל הי"ו להראותם ולגלות להם חשבון עסקיהם כי כל רכושם נתון תח"י הר"ש הנז' ועוד כמה טו"ת. ומחמת המחלוקת אשר נפל ביניהם גבה לב הר"ש הנז' וכפר בכל וכבש תח"י כל הנמצא תחת רשותו אך למוקלת התביעות הודה בהם בפני שני סופרי'. ועוד פעם אחרת הודה למקלת בפני עדים ובפני ב"ד. ואחר המו"מ וכל הטו"ת שביניה' פסקו להם מע' בדה"ץ הי"ו וחייבו אותו בשבועה דאורייתא להר"ש הנז'. ויען שנתברר להם עפ"י עדים על גזלו של הר"ש הנז' והוא חשוד על השבועה שחזרו השבו' לאחיהם התובעים וישבעו ויטלו : דס"ע ע"ג :

והסכמת רבני לפרו יע"א על דבריהם : ד"ע ע"א :

והסכמת עט"ר הגאון המחבר הי"ו לחזק דבריהם על הדין ועל האמת : דע"א ע"א :

סי'

בעש״ג וכו״ח שלשתן בעדים כנ׳ ומפו׳ בשטר הוולא מתח״י כאו״א. והשטר הנז׳ נכו״ן בפנקס הממשלה יר״ה הנק׳ מחוולת חרירי כפי חוקי ונימוסי המלך יר״ה. ונפלו שכשוכים ביניהם ע״ע כתובתה ורלו לבטל השטר הנז׳ האם והבת באומרם כי אנוסים היו בזה. והאשה תובעת כתובתה. ע״ז הורה גבר חכם בעז מע׳ הרה״ג החרי״ף נ״י ראב״ד דעיה״ק חבת״ו דשטר הנז׳ אשר ביד רחל הוא שו״ק. וחיובא רמיא על לאה ובתה לפרוע לה כתובתה ככל הכ׳ בשטר אשר בידה :
דנ״ד ע״ב :

פי גדיק יהגה מני״ר עט״ר הרב המחבר הי״ו שר המסכי״ם ע״כ דברי הרב הפוסק הי״ו דהדין עם האשה רחל בתוספת שניפים וטעמים : דנ״ו ע״א :

סובב הולך ע״ע הנז׳ ממע׳ הרה״ג כמהר״ר יוסף חיים הי״ו ר״מ ור״מ דעי״ת בבל יע״א
ובענין ירושת הבנות אם חייבות לשבות עלדיק על הקרקעות שהניח אביהן ע״ש אחיהן כי בלתי הודאתן אין זכות לבנים למכור ולמשכן. וגם אם נתרלו הבנים ופייסו לאחיותיהן בשטר וקנין אם יכולים לחזור בהם באומרם שגילו דעתם כי אנוסים היו אי שגי בגילוי דעת לבד. עוד חזר מע׳ הרב השואל הי״ו וסידר טענות חדשות לזכות להאשה רחל הנז׳ עפ״י פס״ד של הרב כמהרי״ח הי״ו הנז׳ : דנ״ו ע״ד :

הו״ד ידו נטויה ממע׳ הגאון המחבר הי״ו לרבני בבל יע״א על פתגם דנא שלא רלו לעשות טלדיק להאלמנה בעד כתובתה. וגזר אומר בכח ירושלם עיה״ק הו׳ שיקיימו מע׳ בדה״ץ הע״א את הכתובה ולעשות לה טלדיק כדת ש״ת : דנ״ט ע״א :

סי׳ ט״ן מאר״ץ יע״א נשאל מהרב מהר״ר ראובן אנקונא הי״ו על ראובן שנלב״ע וחלי״ש והניח אחריו אלמנה ושתי בנות מאשה אחרת והניח עזבון חלר אחד וחנות ומטלטלין ס״ה ה״ר לירא״ם וילא עליו כתובת אשתו מסך שלש מאות ליר׳. ושטר עיסקא מסך מאתים ליר׳ אך השטר כתוב שנתחייבו האיש והאשה שניהם יחד ושיעבדו למלוה החלר והחנות אפותיקי מפו׳ וליותר בטחון כ׳ לו ראובן לס׳ קאמביאלא ומשכן לו החלר והחנות בטאבו בעש״ג. והאשה תובעת כתובתה וב״ח את חובו. והיורשים טוענים שתחי׳ יגבו לב״ח מכללות העזבון המאתים ליר׳ ומהנשאר יתנו להאלמנה ג״כ מאתים ליר׳ וינכו ממנה סך מאה ליר׳ מכתובתה לפרעון החוב. יען שניהם האיש והאשה חייבים לפרוע החוב כדין איש ואשה שלוו שחייבת גם האשה לשלם החלי מכתובתה. והיא תשיב אמריה שכ״ז דוקא במקום שנו״ן גם הנשים בממון בפ״ע אך במקום שאין נו״ן היא נאמנת לומר שכל הממון לקח הבעל תח״י והיא תובעת כתובתה במושלם. ובפרט שכתב לו קאמביאלה בעלה לבדו ועשה משכון בטאבו הוי כאלו הודה בעלה שהחוב עליו לבדו. הדין עם מי. ובקו״ט מע׳ הרב המחבר הי״ו דיש זכות תולה להאלמנה דנ״ד יען דהמלוה לא סמך על השט״ע שכתבו איש ואשתו בלבד אלא גם על הקאמביאלה ועל המשכון שבטאבו. אך למעשה לריך להתישב בדבר והכל תלוי כפי ראות עיני הדיין : דנ״ט ע״ג :

סי׳ ט״ז מעיה״ק לפת״ו נשאל מהרב ר׳ ישמעאל הכהן הי״ו על ראובן שנש״א בתנאי כתובה הנהוגה פעיה״ק שלא יש״א אחרת עליה בחייה אא״כ שתשה עמו עשרה שנים רלו׳ ולא ילדה זש״ק. והאשה הנז׳ ילדה בן אחד וב׳ בנות. ומת הבן רח״ל. ומאז והלאה זה יותר מיו״ד שנים עמדה מלדת וחדל ממנה אורח וכו׳ ותשאר האשה ושתי בנותיה דוקא והאיש משלשל בלער׳ו ורולה ליש״א אחרת לקיים מלות בורא״ו ולשוס שארית בארץ. אך מחמת אריא דשבועתא דרביע עליה הלך אל שלשה ת״ח מאחינו האשכנזים הי״ו והתירו לו שבועתו והאשה מעכבת בידו ליש״א אחרת עד שיגרשנה בג״כ ויפרע לה כל שכי כתובתה. והבעל אינו רולה לגרשה בשו״א חדא דזילא ביה מילתא ועוד שכתובתה מרובה. מה יהיה משפטו והשיב הרב הפוסק הי״ו דאי מלי למיקם בשיפוקייהו יכול ליש״א אחרת עליה : ד״ס ע״ג :

תשובת עט״ר הגאון המחבר הי״ו הכי אמר מר דהמעשה הרע שעשו המתירים ראוים לייסרם יהיו מה שיהיו. ואולם אחר שבדיעבד נעשה מעשה והתירו לו שבועתו החיוב מוטל על בדה״ץ יכב״ץ שיראו ויבינו על יהודתם שהשואל דנ״ד מפייס לאשתו הראשונה באמת בלי שום ערמה ותחבולה ובפרט ליקח לו מדור בפ״ע אזי יוכל ליש״א אחרת עליה ואם כונתו לשמים לקיים מלות פו״ר דוקא : דס״ב ע״ג :

סי׳ י״ז מאר״ץ טובה שאלה לר׳ משה ילחק הררי הי״ו הודות שטר שילא לפני ב״ד כי רחל אשת ראובן סילקה שעבוד כתובתה מחלי החלר ונתן רשות לבעלה למכור ולמשכן וכו׳. והודה ראובן הנז׳ לש׳ שאם יתחייב לו ש״מ מו״מ עשה לו חלי החלר אפותיקי מפו׳ ונתן לו רשות למכור ולמשכן אם לא יפרענו. ועוד הוליא שמעון שטר אחר איך עשה חשבון עם ראובן ונשאר חייב ראובן לש׳ מנה עפ״י הודאתו והסך הנז׳ קבלו רא״ו׳ עליו בתו׳ עסקא ושות׳ כתחז״ל. עוד הוליא שמעון שטר אחר איך מכר לו רא״ו׳ החלי החלר הנז׳ מכי׳ גמו׳ בעד סך שט״ז ועוד חוב משטר אחר שיש לו עליו. והנה בשתה נלב״ע ראובן וחלי״ש ולא הניח נכסים ובאה רחל אשת ראובן הנז׳ לטרוף משמעון חלי החלר הנז׳ אשר דרה היא בו עכשיו באומרה כי אין נאמן בעלה לחוב לה כתובתה בהודאתו דוקא ולא סילקה לבעלה שעבוד כתו׳ כ״א יברר שמעון החוב בעדים. והא ראיה כי לא מכר לו בעלה החלי החלר בעדים רק בינו לבין עלמו בכת״י דוקא כדי שלא יודע הדבר לאשתו. אם זוכה האלמנה בכתובתה או״ל. וזו הלכה העלה שהדין עמה דזוכתה האלמנה ואינו נאמן הבעל בהודאתו לחוב לה : דס״ג ע״ב :

והסכמת עט״ר הגאון המחבר הי״ו מסכים הולך ככל דברי הרב הפוסק הי״ו דזוכתה האשה בכתו׳ : דס״ה ע״ב :

מאת הרב יא״ה נר״ו. על מ״ש עט״ר המחבר הי״ו בספרו הבהיר שמחה לאיש חא״ע סי׳ ד׳ בענין אלמנה הבאה לגבות כתובתה ואין בנכסי בעלה שיעור ב׳ כתו׳ דחולקין. ועל ענין המדודים אשר הכניסה בכתו׳ אפי׳ איגם בעין כ״א חילופיהן תזכה בהם האלמנה לבדה בלתי שום חלוקה. ובשאר הנכסים תחלוק עם זרע בעלה. ע״ז הביא ראיות מופתיות הרב הפוסק נר״ו לחזק בריחי הגאון המחבר נר״ו דל״ד הן אלא ה״ה חילופיהן זכתה בהן האשה כנ״ל. עוד נסתפק הר׳ הפו׳ נר״ו עמ״ש בתקנה שתביא עדים או ראיה ברורה. מה ר״ל ראיה ברורה. אם ידעו בדה״ץ הי״ו שהיא ממונה די בזה לזכותה או לריך שתביא עדים ויתברר הדבר יותר. ועוד באלמנה שטוענת שכל ההולאות שהוליא אבי הנעדר מרופא ורפואות וקבורה

ותכריכין

רבני מארוכוש הי"ו שהדין דין אמת : דפ"ג ע"ב :

עוד שרטט וכתב כמהר"ר אבל"ן הי"ו ע"ע ההוצאות שהוציא הרי"ש הנז' לאילי הארץ וכיוצא לזכות בדין להוציא לאור החבר הנז' מת"י המלך אי חייב בהם שותפו הרמ"ע הי"ו כי הר"ז דומה למבריח ארי דפטור וסו"ד העלה דאין לו אלא מה שהנהגו: דפ"ד ע"ד :

תשובת מע' הרה"ג ראב"ד מקו' כמהר"י בורלא הי"ו סובב הולך ע"כ דברי מע' הרהפ"ו מג"א הי"ו והביא סמוכות לדבריו באורך וברוחב : דפ"ה ע"ג :

הסכמת עט"ר מרן מלכא הרב המחבר הי"ו ככל אשר הורו הרבנים עליונים למעלה דהחלר יד שניהם שוה בו רק בענין ההוצאות לא הסכים עמהם ופי' שחייב הרמ"ע לשלם להרי"ש החצי מכל ההוצאות שהוציא הכ"ח בלתי מגרעת: דפ"ו ע"ב :

הלכות נחלות

סי' ז' נשאל מאת הרב המופלא כמהר"ר אברהם חי שאקי מעיה"ק לפת"ו על ראובן שנלב"ע והלי"ש והניח אחריו אלמנתו ושתי בנותיו ונמצאו נכסים אללו שני שטרות על אחרים מסך שמונים ליר' ומטלטלי הבית והתכשיטין. ועמד זקנה אבי אביה והשיא הבת הגדולה אחרי מות אמה ונתן לה בנדוניתה סך ד' אלפים גרושים מעזבון או"א ממטלטלי הבית והתכשיטין הנז"ל . ועוד שני מיני תכשיט ברחג' לולו וזומים מסך ד' אלפים גרושים אשר היתה לובשתן בחיי אמה. ואחר זמן גדלה הבת הקטנה ועמד זקנה והשיאה גם היא ונתן לה בנדוניתה סך אלף ות"ת גרושים משלו כי לא נשאר מעזבון אביה כלום וגם החוב מהשטרות הנז' נתקלקלו ולא יכול לגבות מהם כלל . ואחר שנישאו הגיעו התכשיטין הנז' מהבת הגדולה ליד אחותה הקטנה ותפסה אותם להחזיק בהם באומרה כי למה לה ליקח אחותה הגדולה כ"ן אביה והיא לא תירש כלום. עתה שבאו לידה רוצה ליקח אותם ועוד רוצה אלף גרושי' אחרים כדי להשתוות עמה שלקחה ד' אלפים גרושים בנדונייתה. ואחותה טוענת שהתכשיטין הללו אמה נדרה לתת אותם לה כשנשתדכה ומנכסי כתובתה הוא מה שנהנה ולא מנכסי אביה ועוד שכבר הניח לא זקנה מקום לגבות מהשטרות הנז' ועתה שנתקלקלו מזלה גרם . ועוד טענות רבות לזכות עצמה ואחותה הקטנה תשיב אמריה ע"כ טענותיה שיקוב הדין את ההר ונבא טורא ביניהו. וע"ז השיב הרב הפוסק הי"ו וזו הלכה העלה דאם הברר אחותה בעדים שהתכשיטין אלו הם מנדונית אמה או חילופיהן וגם תברר בעדים שאמה נדרה לתתם לה בפי' כשנשתדכה אז ודאי זכתה בהם. אך על שאר הנכסים שלקחה שהוא ברור שהם מנכסי אביה הדין עם הבת הקטנה והזקן בגזל שלא יד בממונה ונתן לגדולה וא"כ הרשות ביד הבת הקטנה לגבות חלקה המגיע לה ממי שתרלה או מאחותה או מזקנה : דפ"ח ע"ד :

והסכמת עט"ר הגאון המחבר הי"ו מסכי"ם ומערי"ב ככל מה שהעלה הרב הפוסק הי"ו ברוחב מבינתו דהזקן הוי פושע . אך אין דעתו ד"ע מסכמת לחייב לא להזקן ולא להבת הגדו' יען כי כל העזבון היה רק ד' אלפים וחלק המגיע להקטנה הוא ב' אלפים דוקא ומה שפשע הזקן כבר פרע אותו משלו שנתן לה אלף ות"ת גרושים הרי שתקן את אשר עיוות וא"כ אין לה להבת הקטנה שום טו"ת על אחותה הגדולה כו"ע : ד"ל ע"ב :

הלכות גביית מלוה

(ושייך לה' רבית)

סי' ח' מעי"ת ג'ירבא יע"א. נשאל מהרב כמהר"ר משה הכהן כ'לפ'ון הי"ו על מעשה שהיה כי ראובן משכן חנותו לשמעון על עשר שנים בנכיון סלע לשנה אחר הע"ש תמשך המשכנתא בניכוי כנז' עדי תיפוק בלא כסף והכל נו"ן בשטר ובנאמנות גו"ש כתחז"ל . ויהי כאשר חל"ש ראו' הנז' תבעו היתומים לש' שיתן להם טופס שטר המשכנתא כי בדעתם יש זיוף בשטר ורוצים לבררו ועוד להם תשו' על השטר וכאשר ימצא השטר כשר יתנו לכסף מוצא ויוציאו המשכנתא מידו. ושמעון בתחי' מיאן בדבר ולא רצה לעמוד לדין עמהם וכראות היתו' כי לא יכלו הדיינים לכופו לכך התרו בו בפני ב' עדים ובפני אחד מהדיינים כי המעות מזומנים בידם ואם יהיה השטר כשר יקבל מעותיו ואם לא ירצה הרי הפירות שיקבל הם רבית גמור בידו. וע"י סיבה הודה ש' לעמוד לדין עם היתו' ומסר השטר ביד ב"ד והמה יראו אם יש איזה זיוף בשטר . ועוד טענו היתו' בענין המס סך ששה פ'ראנק לשנה שהיה גובה אותם ש' מאביהם ואם הדין שחייב בהם ש' ישלם להם די מחסורם. ויען ש' כי היה לו כת"י מאביהם שהוא יפרע המס ונאבד ממנו אם נאמן בדבר . ומה דינם באותם הימים של הסירוב אם יכול לקחת ש' הפירות של אותם השנים או הם רבית בידו : ד"ל ע"ד :

ע"ז השיבו מעלת חו"ר ב"ד הצדק הי"ו דפעה"ק ירושת"ו לענין דינא כי הטופס מחויב ש' ויכולים היורשים לכופו ליתן הטופס בידם. ועל זמן הסירוב אשר עבר והתרו בו שלא יאכל הפירות שהם רבית. גדול כח המוחזק ויכול לומר קי"ל דמותר גמור הוא . וע"ע המס על הלוה לפרוע ואין על ש' שום חיוב כ"א דוקא על בעל הקרקע ובפרט לפי"ד שכך התנה עמו : דל"א ע"א :

הסכמת עט"ר מרנא המחבר הי"ו דהדין דין אמת ככל מה שהורו הרבנים הי"ו : דל"א ע"ג :

הלכות קנין ושבועה

סי' ט' שאו"ל נשאל מאת הר' יוסף הכהן הי"ו על שמעון שהבטיח ללוי להמציא לו עסק שירויח בו סך חמשת אלפים רו"כ בתנאי שיתן לו אלף רו"כ ויקבל עליו בת"כ שיקיים דיבורו ולוי הוכרח במעשיו להודות לדבריו וקודם שתקע כפו לוי לש' ביטל בכל מיני ביטול שלא יחול השבועה כלל ואח"ך נתן לו יד. ואמ"ל ש' שילך למקום פ' וירויח הסך הנז' ולוי הלך למקום הלז ובקושי גדול עד שהרויח אלף רו"כ ומהם שלח להוצאות ב"ב סך ת"ק רו"כ ונשארו בידו ת"ק . ותובע ממנו שיתן החומש מהאלף רו"כ שהרויח שהוא מאה רו"כ שכך התנה עמו שאם ירויח ה' אלפים יתן לו אלף. אם חלה השבו' עליו וחייב לוי לקיים שבועתו או אם הביטול שביטל בלבו הוי ביטול ופטור. ע"ז השיב מע' הרב הכולל מכתב לחזקיה"ו הי"ו ודן את הדין דפטיר ועטיר לוי מכל וכל ואף ריח שבו' אין כאן רק אם איש פשוט הוא יתירו לו שבועתו בחרטה

לבד

סי' ב' מהר"ץ יע"א. נשאל ממעלת הגביר הח' המרומם כהר' אברהם חיים שבתאי הי"ו על ראובן תושב אר"ץ יע"א שנתקשר עם שמעון תושב אור כשדים יע"א שראובן יקנה סחורות הנמכרים בא"כ מאר"ץ יע"א וישלח לשמעון וכן שמעון יקנה סחורות הנמכרים באר"ץ מא"כ וכל הריוח יהיה לאמצע וזמן השו' למשך שתי שנים וקודם כלות זמן השו' רצה ש' להפריד השו' כי יש עליו טענות שונות. ועמד שמעון ושלח ללוי תושב אר"ץ יע"א שיקנה לו סחורות באל עמואלייה וישלחם לא"כ ועמד ראו' לעכב על לוי מלשלוח הסחורות באומרו שכיון שהם לצורך השו' ושייכים לו אין רצונו שאחרים יקנו לו שאפשר שהם אינם בקיאים כ"כ ועוד שהם רוצים ליטול עמוליא וזה יפסיד מכיסו ולוי טוען לאו בע"ד דידי אם ילך ראובן וידון עם שותפו. ועוד טוען לוי שהוא כבר קנה הסחורות קודם שידע הפרשיות שביניהם ויגיע לו נזק בעבורו. אם הדין נותן לעכב הסחורות שקנה לוי ממעות ש' עד שיבא ויעמוד לדין עם ראובן שותפו ויטעון טענותיו על מה ועל מה רוצה להפריד השו' בתוך הזמן. וזו הלכה העלה דהדבר תלוי ביד בדה"ץ הי"ו אם יראה בעיניהם דטענת התובע היא טענה אמיתית עפ"י שטר השו' שבידו וגם הנתבע הוא בע"ד קשה או ירצה לדון לפני ב"ד שבעירו הא ודאי החיוב מוטל על הדיינים לעכב ממון התובע והכל לפי ראות עיניהם: דע"א ע"ד :

סי' ג' מעכו יע"א. שאלה ממהר"מ אלדאודי הי"ו ע"ד רו"ש שנשתתפו יחד לצורך קניית חטים ושמעון לבדו יהיה המתעסק ונתחייב ראובן ליתן לנו' השו' סך ע"ו אלף גרושים ונכתב בשטר השו' שכבר הגיעו ליד ש' סך ע"ו אלף במשלם עספ"א ולא קבל בידו ש' בעת השו' רק ד' אלפים והמותר י"א אלף נשארו ביד ראו' בתו' פקדון לעת אשר יצטרך ש' להם ונתחייב ראובן בכ"י לשולחם לידו וש' כבר התחיל בעסק השו' וקנה הסחורה בהכך אשר בידו והותר ושלח כתב לראו' שישלח לו המותר ולא אבה. ורצה ראו' לחזור בהשו' הנז' וש' טוענו שהזיקו בידים. והשיב הר' הפוסק הי"ו הנז' דאינו יכול לחזור ראו' מהשו' הנז' ואם חזר בו חייב בכל מניעת הריוח שגרם לש' ומ"ג שבטלו מלהשתתף עם אחרים והסכמת הרב פחד יצחק מביטשעמשי נ"י ותשו' מהר' הפוסק הי"ו ע"ד. והסכמת הרה"ג מהר"ש העליר ז"ל להלכה כוותיה דהרב הפוסק הי"ו עס"ד ועה"א : דע"ב ע"ב :

והסכמת עט"ר הגאון המחבר הי"ו ע"ז דראובן הנז' אינו יכול לבטל השו' ככל הטעמים אשר כתב הרב הפוסק הי"ו בתוספת סניפים אחרים : דע"ו ע"א :

הלכות מכירה

סי' ד' מיפו תו"ב. ראובן שמכר חצרו לש' ואחר שמכר אותו חזר ראובן ושכר הבתים הנז' לשנה אחת משמעון ודר בו שנה ובתשלום השנה נכנס בו הקונה והתחיל לבנות בנינים בחצר ואחר עבור מ' יום לישיבתו יצא לטעון כי יש מום במקח שמגיע לו ריח מבורסקי רחוק מהחצר כ' אמה והביא ריפורטו מהרופאים כי יש סכנה בדבר. והמוכר טוען דזה זמ"ר שיש בורסקי ובודאי שידע הקונה ולא התנה. ועוד שעד עתה היה הוא דר בחצר עם כל ב"ב גם אורחים באים אצלו ולא הרגישו כלל שום ריח סרחון ואם עתה ניתוסף הריח מזלו גרם ונסתחפה שדהו והשיב ע"ז הרה"ג כמהר"י ישראל הי"ו שהדין עם המוכר. והסכמת הגאון המחבר הי"ו ע"ד : דע"ו ע"ב :

הלכות מסים

סי' ה' מדמשק יע"א ע"ד הגאבילה שרצו לתקן מחדש מנהיגי העיר מחמת עול הכבד ממסים והארווניות שנתרבו עליהם חדשים גם ישנים. וע"ז עמדו מע' חכמי העיר הי"ו כנגדם למונעם מעשית הגאבילה כי מגיע להם נזק וגם לעניים ויתו"א אשר הם אינם בתו' חיוב המס. ושידרו פס"ד ע"ז בארוכה והעריכו דבריהם למשפט בכל טענותיהם וסברות הפו' המדברים בזה למנוע עשיית הגאבילה החדשה לפני מע' הדר"ג כמהר"י אבואלעפיא הי"ו ואחר דשקו"ט ע"כ דברי מע' הת"ח יצ"ו באורך וברוחב והעלה להלכה שהדין עם הצבור להתיר להם לתקן הגאבילה עה"ב מחדש לתקון ישוב העיר ובפרט שרוב בה"ע כבר הסכימו ע"ז. ותשובת מעלת הרב המופלא חק"ל כמהר"ר וידאל אנג'יל הי"ו ככל דברי הרב ספוסק פחד יצחק הי"ו. והסכמת עט"ר הגאון המחבר הי"ו על דבריהם : מדע"ז ע"ב עדפ"ג ע"א :

הלכות מכירה

סי' ו' מעי"ת לווירנא יע"א. השאלה הזאת היא באה מאת הרב המופלא כמהר"ר אברהם לבאה הי"ו על סי' משה בר פנחס טובי הי"ו שהוציא שטר מכר שמכר לאביו נ"ע כהר' מסעוד ן' אברהם טובי הי"ו ן' אחותו כל חלק וזכות המגיע לו בחצר מפאת ירושת אמו כמנהג קאשטיליא שנוהגים לחלוק הכתובה בנה עם בעלה ושטר הנז' עשוי בכל תו"ח וזמן השטר י"ו למ"ט מונים מש' ישיש"ו ומקוים השטר מכר הנז' בחתי' הר' מר דיינא כמהר"א ן' עטר ז"ל. עוד נמצא כתוב שטר אחר מאת הר' מסעוד בר"א טובי הנז' שמחל לאביו כל חלק וזכות המגיע לו במטלטלין בירושת אמו וזיכם לאביו זכיה גמו' כתחז"ל. וחתום בו כמהר"א ן' עטר הנז' והר' משה הכהן. עוד הוציא הר' סי' משה טובי הי"ו הנז' מעב"ד ע"ע החצר הנז' מגיד אומר שהחצר הנז' מכר אביו הר' מסעוד הנז' לדודו הר"פ טובי אחר פטי' אמו. ואליו הב' מכרו להר' יעקב שבת אחר פטי' אביו הר"א טובי. ונמצא שהחצר הנז' הוא בשותפות בין יורשי המנוח הרפ"ט ובין הרי"ש וזמנו מטבת תרכ"ט ותתום בו ג"כ מהר"א ן' עטר והרמ"ד הנז'. ואחר זמן שלח המלך ולקח החצר הנז' בעד חובות אשר היה נושה בהמנוח הר"א טובי נ"ע והלך הר"י שבת והשתדל בכל כחו בשולאות רבות ופיוסים לקחת החצר מאת המלך יר"ה והבטיחו לו להחזירו לו. ולזה נפלה טו"ת ודו"ד בין הר"מ טובי והר"י שבת על עסקי החצר הנז' שהר"מ טובי הוציא שטרו שקנה אביו הר"פ טובי חצי החצר מהיורש הנז' שירש מאמו. והרי"ש הנז' המציא שטר אחר מש' תרכ"ג כתוב לאמור שמכר כל החצר הנז' הר' אברהם טובי להרי"ש הנז'. והוא קדום למכי' היורש להרפ"ט ג' שנים ולפ"ז לא נשאר להיורש הנז' שום זכות מפאת אמו בחצר הנז' שהרי אביו מכרו בחיי אמו להרי"ש וע"ז האריך הרחיב הרב הפוסק כמהר"ר אבא"ן נר"ו ברוחב מבינתו דהשטר הב' שהמציא הרי"ש מש' תרכ"ג הוא חספא בעלמא והרי הוא בטל ומבוטל והחצר הנז' יד שניהם שוה בו הרמ"ט והרי"ש הנז' כמו שפסקו מע' בדה"ץ הי"ו. והסכמת הרה"ג מהר"י ן' עטר ומהר"י אפ'ריאט הי"ו וכל

רבני

למיעבד איסורא זוטא וכו'.	ד"ד ע"א
דס"ט ע"א תוס' ד"ה הוליא גבי	
מומר .	די"ח ע"א
ביצה ד"ז ע"ב ודיו"ד חייבי' להמלכה.	ד"ו ע"ד
ד"כ ההוא גברא דאמ"ל הבו ליה	
ק' זוזי ולינסיב ברתי לפ'.	דל"ב ע"ג
דל"ז ע"א תוס' ד"ה משום מקח	
וממכר .	די"ד ע"ב
[ר]"ה דכ"ו ע"ב תוס' ד"ה של יעל .	דמ"א ע"א
[י]ומא די"ב ע"ב אירע פיסול בכ"ג ומינו	
אחר תחתיו .	דל"ה ע"א
די"ט ע"ב הלדוקים טועים גמורים	
הם .	די"ז ע"א
דע"ב ע"ב כתר תו' של הרולה	
לזכות יבא ויזכה .	דל"ח ע"א
סוכה דכ"א ע"ב בימה של עץ באמלעיתה.	דל"ט ע"ב
[י]במות ד"ך ע"ב רש"י ד"ה סרים אדם .	דכ"ה ע"ב
דכ"ב ע"א מי שיש לו בן מ"מ .	דל"ה ע"ד
דכ"ג ע"א הבא מן הנכרית וכו'	
ולדה כמוה.	דל"ו ע"א
דכ"ד הנטען על השפחה .	דל"ה ול"ו ע"ב
" ע"ב הנשען על א"א .	דל"ד ע"ד
דל"ה ע"א גיורת מיו: שנתנה	
דעתה לאיגיורי מנטרא נפשה	
ותוס' ד"ה חוץ מן הגיורת.	דל"ה ע"ג
דמ"א וכן שאר כל הנשים לא	
יתארסו ולא ינשאו עד שיהיו להן	
ג"ח .	דל"ה ע"ד
דמ"ב ע"א על מתני' וכן שאר	
כל הנשים לא יתארסו .	דל"ה ע"ד
דמ"ד תוס' ד"ה ונייבם כיון שאינה	
בת חלילה אינה בת יבום .	דס"ט ע"ב
דס"ד במעשה דאביי שנשא את	
תומה בג' הויא חזקה .	דס"ט ע"א
ד"ע ע"א תוס' ד"ה אבל דימא .	דכ"ח ע"ב
דע"ה סוגיא דפלוע דכא וכרות	
שפכה.	דכ"ב ע"ג
שם ע"ב רש"י ד"ה נפלטו מחמה	
חרב .	דכ"ד ע"א
שם תוס' ד"ה כל שאין לו.	דכ"ד ע"א
דפ"ד ע"ב השוה הכ' אשה לאיש	
לכל עונשין שבתורה .	דכ"ה ע"ב
דפ"ח ע"א תוס' ד"ה ברי.	די"ז ע"ד
דל"ז ע"ב מתני' הגיורת שנתגיירו	
בניה עמה .	דל"ו ע"א
דקי"ב ע"א נטולה אני מן	
היהודים ליבם מהו . ופירש"י	
ותוס' שם.	דס"ח עא"ב
דקי"ט ע"א תוס' ד"ה מחוורתא	דכ"א ע"ד
כתובות ד"ג בסו' דאין אונס בגיטין	
ופירש"י שם .	ד"מ ע"א
שם ע"ב תוס' ד"ה ולידרוש להו .	דל"ה ול"ו ע"ב
ד"ט כ"ש עדיף מרוב.	דכ"א ע"ב
שם ע"א תוס' ד"ה ואיבעי"א .	דל"ב ע"ב
דיו"ד ע"א תוס' ה"ה אמר"ן וריש	
פ' אעפ"י [ד"ה אם רלה להוסיף]	דע"ד ע"ד
דח"י ע"ב כיון שהגיד שוב אינו	
חוזר ומגיד .	דפ"ה ע"ג
שם ברש"י ד"ה כיון שהגיד .	די"ז ע"ג
די"ט ע"א האומר שטר אמנה	

הוא זה אינו נאמן ותוס' והרא"ש	
שם .	דס"ג ע"ב
שם תוס' ד"ה וכגון שחב לאחרים.	דל"ג ע"ג
דכ"ב סע"א אשה שאמרה טמאה	
אני וחזרה ואמרה טהורה אני .	די"ז ע"ג
דמ"ט ע"ב הנותן מתנה לבנו הויא	
כירושה ופירש"י שם.	דכ"ד ע"א
פ' אעפ"י דנ"ה מטלטלי ואיתנהו	
בעינייהו .	דפ"ט ע"א
דס"ד ע"א תוס' ד"ה תבע לחלוץ.	דס"ח ע"ג
פ' המדיר דפ"ב וע"ג המקדש	
על תנאי .	דמ"ג ע"ד
שם דע"ג וע"ה קדשה בטעות אם	
בעל קנה .	דמ"ב ע"ג
שם דע"ה חזקה אין אדם שותה	
בכוס אא"כ בודקו .	דע"ז ע"א
פ' הנושא דק"א ע"ב מחלוקת	
רש"י ור"ת האומר לחבירו חייב	
אני לך מנה .	דכ"ה ע"ג
דק"נ ע"ב שמעון בני חכם ורש"י	
ד"ה ר"ג .	דל"ד עב"ג
פ' שני דייני גזירות דק"ט ע"א	
העורר על השדה והוא חתום	
עליה בעד :	דפ"ו ע"ב
שם ע"ב עשאה סימן לאחר איבד	
זכותו .	דפ"ו ע"ד
קדושין ד"ה עא"ב חופש גרידא אי	
קונה .	דמ"ב ע"א
ד"ט ברש"י ד"ה שלא לשמה שטר	
קי' שנכתב לשם אשה אחרת.	דמ"א ע"ב
די"ב ע"א לאו כולהו נשי דינא	
גמירי .	די"ח ע"ב
דל"ט ערלה בח"ל הל"מ .	דכ"א ע"ב
דמ"ג ע"ב תוס' ד"ה לעולם עד	
הלריך ליסבע לא מהני עדותו .	די"ז ע"ד
שם תוס' ד"ה והשתא .	דכ"ה ע"ד
דמ"ח ע"ב המקדש בשטר וכמלא	
פסול שמין את הנייר .	דמ"א ע"ד
ד"ן המקדש ב' נשים בש"פ וכו'	
חייסי' לסבלונות ורש"י ותוס' שם	
ד"ה חוששין .	דמ"א ע"ד
דס"א כל תנאי שאינו כתנאי בני	ומ"ב ע"א
גוב"ר .	דל"ב ע"ג
דס"ה ע"ב המקדש בע"א אין	
חוששין לקי' .	דמ"א ע"ג
פ' האומר דס"ו ע"ב ברך ד'	
חילו ונו' אפי' חולין שבו תרלה.	די"ט ע"ד
גטין ד"ב ע"ב תוס' ד"ה ע"א .	די"ז ע"ד
די"ג האומר תנו גט זה לאשתי	
וכו' לא יתנו לאח"מ ותוס' ד"ה	
לא יתנו .	דל"ז ע"ב
ד"ל ע"ב תוס' ד"ה כתב בכת"י.	ד"מ ע"ד
דל"א בג' פרקים מוכרים את	
התבואה .	דע"ב ע"ג
שם ע"ב בקי' לא בעינן זמן ותוס'	
ד"ה למטוטי זמן .	ד"מ ע"ד
דל"ב ע"ב אתי דבור ומבטל דבור	
ותוס' ד"ה התם .	דל"ג ע"א
דל"ה נודר ועובד יולד ומגרש .	די"ט ע"ד
שם ע"ב אי לריך לפרט הנדר	

לבד וא״ל למלוא לו פתח : דל״ב ע״א :

הסכמת עט״ר הגאון המחבר הי״ו בטעמים וסניפי׳ אחרים דאין שום צד לחייבו ללוי כלל והביטול שביטל בלבו עביד ומהני וא״ל התרה זולת יזכירו אותו ב״ד שבאמת ביטלו ותו ל״מ : דל״ג ע״א :

הלכות חזקת מינוי ושררה

סי׳ יו״ד ראובן שהיה ש״ן בבהכ״נ מנחת אבותיו ולסיבה שבמוסה סילקוהו יחידי הק״ק מהיות עוד ש״ן עד יום מותו ומינו לשמעון התחתיו ולראו׳ הנז׳ לא היה לו בן כ״א בת אחת ואחרי פטי׳ ראובן הנז׳ נולד לבתו ן׳ זכר והן עתה שנתגדל הבן הנז׳ נפשו לשאו׳ל הגיע לירש מקום אבי אמו בק״ק הנז׳ לשרת בקו׳ להיות ש״ן תחת זקנו. והיחידים טוענים שכיון שסילקוהו לזקנו בחייו אבד חזקתו ובפרט שהוא ן׳ שבת אינו קם תחת זקנו. ועוד שהוא איש פשוט ואינו ראוי להיות ש״ן. ע״ז שרטט וכתב נוע׳ הרב המובהק רב הו׳ד יוסף המכו׳ בכור ן׳ ויניסטי הי״ו והאריך למעניתו ברוחב מבינתו ובירר כשולת נקיה כמה ספיקות בענין ירושות בשררות הצבור. ולבסוף העלה דאבד חזקתו ן׳ הבת הנז׳. והסכמת הרה״ג ראב״ד מקו׳ כמהר״י ישראל הי״ו וסיעת מרחמוהי : דל״ג ע״ג :

הסכמת עט״ר הגאון המחבר הי״ו מסכי׳ם ומערי׳כ עם הרב הפוסק הי״ו דאין שום צד זכות לן׳ הבת כלל. והש״ן העומד ומשרת בקו׳ כיון שיש לו ג׳ בנים שהוא בבהכ״נ והצבור מרוצים ממנו ודאי דזכה זכיה מעליא ושום נ״ש לא ימחי בידיה : דל״ז ע״ד :

מדרשים ומפרשים עהת״ו

איש דת דמ״א מי שעבר משררתו מחמת אונס. דל״ו ע״ג
איש אמונים דרוש ז׳ לשבת כלה ד״מ ע״א קו׳ על הרב ידי דוד קארא״סו סי׳ ס״א. דכ״ג ע״א
אמת ליעקב ניניו בקונ׳ שפת אמת דקי״ג ע״א בענין רוחא דשדי בגווה. דל״ד ע״ב
אגרת התשובה לרבינו יונה אסור למרוט הנוצות ביו״ט בשעת שחי׳. ד״ח ע״ג
בעהט״ו פר׳ תצא ע״פ לא יוכל בעלה הא׳. בתרי הויא חזקה. דל״ד ע״ד
דרכי הים דכ״ד ופ״ח בשורש אין אומרים לאדם חטוא. ד״ה ע״ב
חינוך פר׳ ויקרא מצוה קכ״ח [ול״ל קפ״ג] בדין אשם תלוי על ס׳. דכ״א ע״ג
פר׳ ואתחנן מ׳ תכ״ז בנכרית דרך אישות אסרה תו׳. דל״ה ע״ב
פר׳ שופטים מצוה תצ״ג בכל שררות אית בהו ירושה. דל״ה ע״א
יפה תואר למהר״ש יפה על ב״ר פר׳ בראשית חיישי׳ שמא ימלך. ד״ז ע״ד
מדרש במדבר רבה פר׳ פנחס ע״פ יפקוד ה׳ אלד״י הרוחות. משה היה סבור בניו ירשו את מקומו. דל״ח ע״ב
מעם לועז למהר״י כ׳ולי ז״ל פר׳ מטות ע״פ איש כי ידור נדר. ד״ח ע״א
ספרי פר׳ שופטים ע״פ למען יאריך ימים ע״מ בנו עומד תחתיו. דל״ג ע״ד

פני יוסף פונטרומולי פר׳ מטות דקע״ב משם תשו׳ מרן בדין אין המנוי ממנה אחר במקומו. דל״ו ע״ג
קרבן אהרן פר׳ ויקרא פ״ג לא יאמר לה׳ עולה שמא ימלך. ד״ז ע״ד
רש״י עהת״ו פר׳ ראה ע״פ לא תעשון כן ופי׳ הרמב״ן. וראב״ע. ורבינו בחיי. ואוה״ח. וספורנו. דל״ט עג״ד
רא״ם פר׳ פנחס ע״פ יפקוד ה׳ אלד״י הרוחות על דברי המדר׳ בניך ישבו ולא עסקו בתורה. דל״ח ע״ב
של״ה עמוד הצדקה דבר שאינו מחויב בה יכול ליתן ממעות מעשר. ד״כ ע״ג
פר׳ מטות ע״פ איש כי ידור נדר לה׳ לא יאמר לד׳ עולה שמא ימות. ד״ז ע״ד
שער הפסוקים פר׳ תצא דק״ך חלולה יותר טובה מהאלמנה. דל״ד ע״ב
ת״ב פר׳ שמיני ע״פ ובנים לא היו להם ויכהן אלעזר בנו קודם לכ״א. דל״ג ע״ד
הושע יהודה דח״י בדין לא יאמר אדם לה׳ עולה שמא ימות או שמא ימלך. ד״ח ע״א

משניות ומפרשיהן

מעשר שני פ״ג מ״א לא יאמר אדם לחברו העל את הפירות לירושלם וכו׳ ופי׳ הר״מ והר״ש והרע״ב. ד״כ ע״ג
פי׳ הרמב״ם על יבמות פ״ח מ״ב כל חולי שיתחדש בכלי הזרע פסול. דכ״ד ע״ג
על כתובות פ״א מ״ח ראוה מדברת כהן שלא מצאה בתולה אסורה עליו דל״א ע״א
פי׳ הרע״מ והוי״ט כתובות פ״א מ״ז כהן שאמר דרוסת איש שויא אנפשיה חד״א. דל״א ע״א
סנהדרין פ״א מ׳ המלך לא חולץ וכו׳. דס״ט ע״ב
פי׳ התוי״ט ביבמות פ״ב מ״ח משם ב״י והרשב״א כנס אין מוציאין. דל״ו ע״ג
שושנים לדוד ח״ב בסנהדרין פ״ב מ״ב על מתני׳ דאין חולצין אשת המלך. דס״ח ע״ד

ירושלמי ומפרשיו

יבמות פ׳ כיצד ה׳ יו״ד קידש הרי הוא ככנס. דכ״ט ע״ג
פי״א על מתני׳ דכהנת שנתערב ולדה בולד שפחתה לענין עדות. די״ז ע״ב
הוריות פ״ג על מתני׳ ראש וזקן זקן קודם ופי׳ המפרש שם. דל״ד ע״ב
קרבן העדה בשירי קרבן על יבמות פ׳ הערל. דכ״ה ע״ד

ים התלמוד בבלי ורש״י ותוספו׳

ברכות דע״ז ע״ב ר״א שחרר עבדו להשלימו לעשרה. ד״א ע״ג
שבת דל״א ברש״י שעושה מלאכה בה״ש חייב אשם תלוי. דכ״א ע״ב
עירובין דל״ב ע״ב ניחא ליה לחבר

דל"ה ע"ב החשוד על הדבר לא
דנו ולא מעידו ותוס' ד"ה כהני. די"ח ע"א
דמ"ה ע"ב הנושא נשים בעבירה
פסול לעבודה. דט"ז ע"ג
דמ"ו ע"ב מ"ש הכא דסגי ליה
בקבלה. די"ט ע"ב
חולין די"ד ע"א תוס' ד"ה השוחט. די"ח ע"ב
דטו"ב בשר נחירה שהכניסו ישראל
לארץ. דל"ו ע"ג
כריתות די"ב ע"א אמרו לו ב' אכלת
חלב. דק"ג ע"ב
די"ז העושה מלאכה בשבת בה"ש
ותוס' שם. דכ"א ע"ב
די"ח אינו חייב עד שיאכל אתיכה
משתי חתיכות. דכ"ט ע"ב
דכ"ד ע"א שור שנגמר דינו לסקי'
והוזמו עדיו. דכ"ז ע"ד
נדה ד"ב תוס' והלל. דכ"א ע"ג
ד"ה תוס' ד"ה שאני. דכ"ג ע"ג

הרי"ף והחונים עליו

הרי"ף פר' איזהו נשך מסס הירושלמי
הנותן מעות לחבירו לקנות לו
חטים וכו'. דע"ג ע"א
נמוקי יוסף על הרי"ף דיבמות פ' הבע"י
דס"ד על מתני' נש"א ושהה עמה
יו"ד שנים וכו'. ד"ס ע"ג
סופ"י דיבמות בענין מיגו באשה
לגבות כתובתה. דל"ג ע"ג
ריש מליעא חשיד אממונא חשיד
אשבועתא. דח"י ע"ד
פ"ג דסנהדרין בדין פסולי עדות. די"ט עא"ג
שלטי הגבורים על הרי"ף דקי' פ' האומר
המקדש בע"א. דמ"ב ע"ד
מלי' פ' אז"ן ופ' הגוזל ומאכיל כ"א
טורח בעד חבירו בשיירא. דפ"ח ע"ג
בתרא פ' ז"ב דרס"ג פסולי
עדות מדרבנן. דל"ט ע"ג
מרדכי מגילה פ' בני העיר הבי"ד מרן
בב"י א"ח סי' קנ"ד ארון הבנוי
בחומה אין בו משום תשמישי קדושה. דל"ח ע"ד
כתובות פ"ב אשה שאמרה נתייחדתי
ונאנסתי. ד"ל ע"א
סו"פ בתרא דקדושין תשו' להרב
אביגדור ז"ל בדין כיון שהגיד וכו'. דפ"ה ע"ד
הגמ"ר קידושין פ' האומר משם
מהר"ם ז"ל נאמן אדם לאסור
אשתו עליו. דכ"ז ע"ב
כתובות פ' מי שהיה נשוי אין
השותף יכול לסלק את חבירו קודם
הזמן. דע"ב ע"ג
שם סי' רל"ז שותפים שלקחו
רבית מהגוי ושינה אחד מהם. דע"ה ע"ד
סו"פ החובל אין ביד המנויים
בשררה לאת ולמכור לאחר בלי
דעת הקהל. דל"ה ע"ד
פ' הגוזל קמא סי' קכ"ס הבי"ד
מור"ס בהגה סי' רל"ב ס"ז. דע"ד ע"ב
סופ"ק דמליעא לא תקעתי כפי

אלא בהנאי כו"ך נאמן במיגו. דל"ג ע"ב
פ' אז"ן בשם תשו' רש"י ז"ל
לא אסרה תו' אלא רבית הבאה
מיד ליד. די"א ע"א
ריש פ' הפועלים מנהג מבטל הלכה. דט"ו ע"ד
פ"ג דסנהדרין, הבי"ד מרן בב"י
ח"מ סי' ר"ן. דנ"ב עב"ג
תוספתא דמליעא פ' אז"ן הביאה הרא"ש
שם והטור ומרן, בח"מ סי' תס"ט. די"א ע"ד

הרא"ש בפסקיו

ר"ה פ' ראוהו ב"ד: מתני'
דשוה היובל. דמ"א ע"א
כתובות: עד"ט ע"א באנוסה איכא
רובא וחזקה. דל"ב ע"ב
כתובות פ' המדיר דע"ג סוס"י י"א
קי' טעות. דמ"ב ע"ג
גיטין עד"ל סי' ז' כה"י בלא עדים
כשר בקי'. ד"מ ע"ד
בפירושו על נדרים דכ"ז ע"א ד"ה
הרי אלו נדרי אונסין. דס"א ע"ב
בפירושו על נדרים על סו' דסתם
נדרים להחמיר ופי' להקל. דס"ב ע"א
ב"ק פ"ב סי' ו' ופ' אז"ן סי'
ס"ט והג"א פ' המקבל סי' ג'
מבטל כיסו ש"ח פטור. דע"ד ע"ב
מליעא ע"ד ו' ע"א. מיגו דחשיד ועה ע"א
אממונא חשיד אשבועתא. דח"י ע"ד
ב"ב ד"ג אמר ר"ח לא ליסתור
איניש בי כנישתא וכו'. דל"ח ע"ג
סופ"ק דע"ז דכ"א ע"א על הא
דתנן אף במקום שאמרו להשכיר. ד"ט ע"א
בכורות על דכ"ה ע"א לתלוש ויו"ד ע"ב
הנוצות ביו"ט קודם שחי'. ד"ז עג"ד
תוספי' הרא"ש על יבמות דכ"ו נתגרשה
כמה פעמים מותרת לינשא. דל"ד ע"ב
קרבן נתנאל על הרא"ש דיבמות. דע"ה
ע"ב. דכ"ה ע"א

גדולי המחברים

אור זרוע ח"א סי' תשל"ח דק"ג ע"ב
בדין יבמה קטלנית. דס"ח ע"ב
אור זרוע הקצר אות י"ד וט"ו משודכת
שזינתה עם המשודך מותרת
לינשא לו אפי' בימי עיבורה. דכ"ח ע"א
התרומות שער ו' ח"א אות ו"ו וח"ב
שער מ"ד איש ואשה שלוו. דס"ה עג"ד
שער מ"ד ומ"ו בדין נח"ר
עשיתי לבעלי צריך ג' תנאים. ד"ס ע"א
שער מ"ו ח"ד סי' י"א בענין
פרעון המס במשכנתא: דל"א ע"ד
שער כ"א ח"ב על סו' דכתו'
די"ט האומר שטר אמנה אמאי
היכו נאמן במיגו. דס"ג ע"ב
התרומה לרבינו ברוך ה' חליצה אין לו
אלא בילה אחת ה"ה כס"ח וכשר. דכ"ג ע"א
גדולי תרומה שער ה' ח"א קו' על
הה"מ פ"א דה' מלו"ל. דס"ג ע"ג

ותוס' ד"ה ותני עלה .	דמ"ז ע"ג
דל"ז ע"ב נאמן אדם לומר פרוזבול	
היה לי ואבד ופיר"ש שם.	דמ"ז ע"ד
פ' השולח דמ"א ע"ב תוס' ד"ה	וח"י ע"ג
כופין .	ד"ד עא"ב
נדרים די"ד ע"א הנודר לא לימא לה'	
קרבן .	ד"ז עב"ד
דס"א ע"א קונם יין עד לפני	
הפסח מחלוקת ר"מ ור"י אימעיל	
איניש נפשיה לספיקא ופירוש	
הר"ן שם .	דס"ב ע"א
דס"ג ע"ב אזלינן בתר אומדנא	
ופי' הר"ן שם.	ד"ס ע"ד
סוטה דכ"ה ע"ב תוס' ד"ה ב"ה .	דכ"א ע"ג
דכ"ו ע"א תוס' ד"ה אשת סרים .	דכ"ד ע"ג
דכ"ח ע"א בשוטה ספיקה לחומרא	
ותוס' שם .	דכ"א ע"א
בבא קמא פ' הכונס דנ"א ע"א תוס'	
ד"ה אי נמי .	דפ"ד ע"ד
דק"ד ע"ב תוס' ד"ה אגב .	דפ"ד ע"ד
דק"ט מנין לכהן שמקריב בכל	
שעה שירצה .	דל"ז ע"ב
דק"י ע"ב יבמה שנפלה לפני	
מוכה שחין ותוס' ד"ה דאדעתא	
דהכי .	דמ"א ע"ב
דקי"א ע"ב גזל ולא נתייאשו	
הבעלים .	דפ"ט ע"ד
בבא מציעא ד"ה סע"ב וד"ו ע"א חשיד	
אממונא חשיד אשבועתא לאו	
דבר ותוס' ד"ה דחשיד.	דע"ז וח"י ע"ד
ד' יו"ד קפץ אחד מן המנוין.	דכ"א ע"ב
די"ב ע"ב מגורשת ,ואינה מגו'	
בעלה חייב במזונותיה .	דמ"ג ע"ד
פ' המפקיד דמ"ד ע"א המפקיד	
מעות אצל שולחני .	דע"ב ע"ד
דמ"ה היה עומד בגורן ואין בידו	
מעות וכו'. ותוס' ד"ה וניקניניהו .	דע"ד ע"ג
דמ"ח ע"א תוס' ד"ה והא בעי .	דע"ד ע"א
דס"ז מימרא רב אשי במשכנתא	
בנכייתא .	דל"א ע"ב
דס"ט ע"ב שרי לאיניש למימר	
לחבריה הילך ד' זוזי וכו' .	די"א ע"ב
פ' השוכר דע"ו ע"ב אין להם	
אלא תרעומת . ותוס' ד"ה אין	
להם .	דע"ב ע"ד
דנ"ו אין מגלגלין על טענת שמא	
ותוס' שם .	דכ"א ע"א
פ' המקבל דק"ד ע"ב ההוא גברא	
דקבל ארעא מחבריה ואמ"ל אם	
אובירה אתן לך אלפא זוזי וכו'	
והרי"ף והרא"ש שם.	דל"ג עא"ב
דק"ה ע"א הני בי תרי דעבדי	
עיסקא בהדדי. ותוס' שם .	דע"ב עב"ג
דק"ח ע"ב תוס' ד"ה משמתינן	
ליה .	ד"י ע"ב
דק"י ע"א מלוה אומר ה' ולוה	
אומר ג' וכו' אלא מעתה האי	
משכנתא דסורא וכו' .	דל"א ע"ד
בבא בתרא ד"ג ע"ב אמימר ומ"ז שהרי	
ובנו בי קייטא לבי שתווא ותוס'	

שם בשגגה א'.	דל"ח ע"ד
פ' השותפין ד"ח ע"ב וט' ע"א	
רשאים בה"ע להתנות על המידות.	דפ"ב ע"ד
פ' לא יחפור דכ"א ע"א מי שיש	
לו בית בחצר השותפין ותוס' ד"ה	
ולא לשופר .	ד"י ע"ב
שם מרחיקין את הבורסקי מן	
העיר .	דע"ו ע"ד
דמ"ב שאבי תלא לפאפי אכינרא.	דפ"ד ע"ב
דנ"ד ע"ב מאן דיהיב עסקא ליכול	
ארעא .	ד"י ע"ג
דנ"ה ע"א פרדכת מסייע למחא.	דפ"ב ע"ג
דס"ו ע"ב ופסחים די"ז ע"ב	
דעת ר"י בתוס' במקוה בולו שאוב	
פסולו מדרבנן .	די"ז ע"א
פ' י"ן דקל"ב הכותב כ"ן לבניו	
וכ' לאשתו קרקע כ"ש איבדה כתו'.	דכ"א ע"א
דקל"ט הניח בנות גדולות וקטנות	
וכו' .	דפ"ט ע"ב
שם שאני פרנסה דאית לה קלא.	דפ"ט ע"ג
דקנ"ג ע"ב אמר רבה הרי מת	
והרי קברו מוכיח עליו .	דל"ז ע"ג
דקס"ז ע"ב ההוא הברא דהוה	
חתים עלה ר' ירמיה .	דפ"ה ע"ג
ע"ז דכ"א משנה אין משכירין להם	
בתים בא"י והתו' ד"ה אף במקום	
שאמרו להשכיר .	ד"ט ע"א
שם ע"ב אריס אריסותיה קא עביד	ויו"ד ע"ב
ורש"י ותוס' שם .	ד"י ע"ג
דל"ט ע"א ההוא גונא דהוה דמי	
לגלופקא .	ד"ח ע"ב
דנ"ט תוס' ד"ה בגר .	ד"י ע"ג
דס"ב ע"ב ופירש"י ד"ה לחלק	
פורע חובו ממע"ם .	ד"ך ע"ג
סנהדרין די"ח ע"א המלך לא מייבם	
ולא מייבמין ופירש"י די"ט ע"ב	
ד"ה ואין חולצין .	דס"א ע"ג
דכ"ה ע"א תוס' ד"ה כל	וס"ט ע"ב
כה"ג .	די"ג ע"ד
שם ע"ב לא חזרת דברים בלבד	
אמרו וכו' .	דע"ז ע"ד
שם תוס' ד"ה מעיקרא .	די"ז ע"א
דל"א ע"א תוס' ד"ה שבש"א	
בגמלא א' קרוב א"פ .	די"ז ע"ג
פירש"י והנמק"י על מתני' דסוף"ג	
כ"ז שמביא ראיה סותר את הדין .	דע"א ע"א
דל"ה כלה זרעיה דדוד ע"י	
עתליא .	דל"ז ע"א
שבועות דכ"ב ע"ב תוס' ד"ה אהיתירא	
ודכ"ג סע"ב תוס' ד"ה דמוקי .	די"ז ע"א
דכ"ו ע"ב תוס' ד"ה גמר בלבו.	דס"א ע"ד
דל"ב ע"ב אמר אביי הכל מודים	
בע"א .	דח"י ע"ד
הוריות ד"ג ע"ב ב"ד שהורו בשגגה וכו'.	דכ"ב ע"ב
די"ג רשב"ג נשיא ר"מ חכם. ר"ן	
אב"ד .	דל"ד ע"ג
בכורות ד"ע תוס' ד"ה מאן תנא והרא"ש	
שם דשיל"מ אין להתיר מס"ם.	דכ"ג ע"ג
דכ"ה ע"א דבר שאין מתכוין	
אסור .	ד"ז ע"א

הרי"ף והחונים עליו

הרא"ש בפסקיו

גדולי המחברים

ותוס' ד"ה ותני עלה . דט"ז ע"ג
דל"ז ע"ב נאמן אדם לומר פרוזבול
היה לי ואבד ופיר"ת שם. דט"ז ע"ד
פ' השולח דמ"א ע"ב תוס' ד"ה וח"י ע"ג
כופין . ד"ד עא"ב
נדרים די"ד ע"א הנודר לא לימא לה'
קרבן . ד"ז ע"ד
דס"א ע"א קונם יין עד לפני
הפסח מחלוקת ר"מ ור"י אי מטיל
אינים נפשיה לספיקא ופירוש
הר"ן שם . דס"ב ע"א
דס"ג ע"ב אזלינן בתר אומדנא
ופי' הר"ן שם. ד"ס ע"ד
סוטה דכ"ה ע"ב תוס' ד"ה ב"ה . דכ"א ע"ג
דכ"ו ע"א תוס' ד"ה אשת סרים . דכ"ד ע"ג
דכ"ח ע"א בשוטה ספיקא לחומרא
ותוס' שם . דכ"א ע"א
בבא קמא פ' הכונס דנ"ח ע"א תוס'
ד"ה אי נמי . דפ"ד ע"ד
דק"ד ע"ב תוס' ד"ה אגב . דפ"ד ע"ד
דק"ט מנין לכהן שמקריב בכל
שעה שירצה . דל"ז ע"ב
דק"י ע"ב יבמה שנפלה לפני
מוכה שחין ותוס' ד"ה דאדעתא
דהכי . דמ"א ע"ב
דקי"א ע"ב גזל ולא נתייאשו
הבעלים . דפ"ט ע"ד
בבא מציעא ד"ה סע"ב וד"ו ע"א חשיד
אממונא חשיד אשבועתא לאותו
דבר ותוס' ד"ה דחשיד. דט"ז וח"י ע"ד
ד' יו"ד קפץ אחד מן המנוין. דכ"א ע"ב
די"ב ע"ב מגורשת ,ואינה מגו'
בעלה חייב במזונותיה . דמ"ג ע"ד
פ' המפקיד דמ"ד ע"א המפקיד
מעות אצל שולחני . דע"ב ע"ד
דמ"ה היה עומד בגורן ואין בידו
מעות וכו'. ותוס' ד"ה וניקנינהו . דע"ד ע"ג
דמ"ח ע"א תוס' ד"ה והא בעי . דע"ד ע"א
דס"ז מימרא רב אשי במשכנתא
בנכייתא . דל"א ע"ב
דס"ט ע"ב שרי לאינים למימר
לחבריה הילך ד' זוזי וכו' . די"א ע"ב
פ' השוכר דע"ו ע"ב אין להם
אלא תרעומת . ותוס' ד"ה אין
להם . דע"ב ע"ד
דל"ו אין מגלגלין על טענת שמא
ותוס' שם . דכ"א ע"א
פ' המקבל דק"ד ע"ב ההוא גברא
דקבל ארעא מחבריה ואמ"ל אם
אובירה אתן לך אלפא זוזי וכו'
והרי"ף והרא"ש שם. דל"ג עא"ב
דק"ה ע"א הני בי תרי דעבדי
עיסקא בהדדי. ותוס' שם . דע"ב עב"ג
דק"ח ע"ב תוס' ד"ה משמתינן
ליה . ד"י ע"ב
דק"י ע"א מלוה אומר ה' ולוה
אומר ג' וכו' אלא מעתה האי
משכנתא דסורא וכו' . דל"א ע"ד
בבא בתרא ד"ג ע"ב אמימר ומ"ז שהרי
ובנו בי קייטא לבי שתווא ותוס'

שם בהגה א'. דל"ח ע"ד
פ' השותפין ד"ח ע"ב וט' ע"א
דשאים בה"ע להתנות על המידות. דפ"ב ע"ד
פ' לא יחפור דכ"א ע"א מי שיש
לו בית בחצר השותפין ותוס' ד"ה
ולא לסופר . ד"י ע"ב
שם מרחיקין את הבורסקי מן
העיר . דע"ו ע"ד
דמ"ב שאני תלא לפאפי אכינרא. דפ"ד ע"ב
דנ"ד ע"ב מאן דיהיב עסקא ליכול
ארעא . ד"י ע"ג
דנ"ה ע"א פרדכת מסייע למחא. דפ"ב ע"ג
דס"ו ע"ב ופסחים די"ז ע"ב
דעת ר"י בתוס' במקוה בולו שאוב
פסולו מדרבנן . די"ז ע"א
פ' י"ן דקל"ב הכותב כ"ן לבניו
וכ' לאשתו קרקע כ"ש איבדה כתו'. דכ"א ע"א
דקל"ט הניח בנות גדולות וקטנות
וכו' . דפ"ט ע"ב
שם שאני פרנסה דאית לה קלא . דפ"ט ע"ג
דקנ"ג ע"ב אמר רבה הרי מת
והרי קברו מוכיח עליו . דל"ז ע"ג
דקס"ז ע"ב ההוא אברא דהוה
חתים עלה ר' ירמיה . דפ"ה ע"ג
ע"ז דכ"א משנה אין משכירין להם
בתים בא"י והתו' ד"ה אף במקום
שאמרו להשכיר . ד"ט ע"א
שם ע"ב אריס אריסותיה קא עביד ויו"ד ע"ב
ורש"י ותוס' שם . ד"י ע"ג
דל"ט ע"א ההוא גונא דהוה דמי
לגלופתא . ד"ח ע"ב
דנ"ט תוס' ד"ה בלר . ד"י ע"ג
דס"ב ע"ב פירש"י ד"ה לחלק
פורע חובו ממע"ש . ד"ך ע"ג
סנהדרין די"ח ע"א המלך לא מייבם
ולא מייבמין ופירש"י די"ט ע"ב
ד"ה ואין חולצין . דס"ח ע"ג
דכ"ה ע"א תוס' ד"ה כל וס"ט ע"ב
כה"ג . די"ג ע"ד
שם ע"ב לא חזרת דברים בלבד
אמרו וכו' . דט"ז ע"ד
שם תוס' ד"ה מעיקרא . די"ז ע"א
דל"א ע"א תוס' ד"ה שבש"א
בגמלא א' קרוב א"פ . די"ז ע"ג
פירש"י והנמק"י על מתני' דסופ"ג
כ"ז שמביא ראיה סותר את הדין . דע"א ע"א
דל"ה כלה זרעיה דדוד ע"י
עתליא . דל"ז ע"א
שבועות דכ"ב ע"ב תוס' ד"ה אהיתירא
ודכ"ג סע"ב תוס' ד"ה דמוקי . די"ז ע"א
דכ"ו ע"ב תוס' ד"ה גמר בלבו. דס"ה ע"ד
דל"ב ע"ב אמר אביי הכל מודים
בע"א . דח"י ע"ד
הוריות ד"ג ע"ב ב"ד שהורו בשגגה וכו'. דכ"ב ע"ב
די"ג רשב"ג נשיא ר"מ חכם. ר"ן
אב"ד . דל"ד ע"ג
בכורות ד"ט תוס' ד"ה מאן תנא והרא"ש
שם דשיל"מ אין להתיר מס"ס. דכ"ג ע"ג
דכ"ה ע"א דבר שאין מתכוין
אסור . ד"ז ע"א

שם דקע"ו ע"ג בענין בדי' סימני
דגים להדי שמחה . ד"ח ע"ג
הלכות יו"ט דכ"ו בענין הליכת הנולות
ביו"ט . ד"ז עב"ד
הוראה שעה על מהרש"א דנדה ד"ב
תוס' ד"ה והלל . דכ"א ע"ג
זהב שבא על כתובות די"ג כל שאינה בת
חליצה אינה בת יבום . דס"ט ע"ב
היגא וחסדא ח"ג ד"ז ע"א בנתגרשה כמה
פעמים מותרת לינשא . דל"ד ע"א
טל אורות דמ"ה. קו' על הר"מ בהליכת
הנולות ביו"ט . ד"ז ע"א
בכר לארן על מס'כלה. נשבע וביטל
בלבו . דל"ב ע"ד
למודי ה' למוד מ"ח. בענין כיון דאשתרי
אשתרי . דל"ו ע"ג
מהרש"א על סנהדרין דת"י תוס' ד"ה
מלוה שאני . דס"ט ע"ב
מהרש"ל בח"ש על קי' ד"ן ע"ב ד"ה
חוששין . דמ"ב ומ"ג ע"ב
מים חיים להפר"ח ד"ו ע"א כהן שנשא
גרושה לכ"כ . די"ט ע"ד
קרבן אליצור על ע"ז דס"ב ע"כ. פרעון
חובו במע"ס . ד"ך ע"ג
דקנ"ב. אמירה לגוי בשבת אסור
מה"ת. דט"ו ע"א
קהל יהודה בחי' לפ"ק דבילה. בענין
אין ב"ד יכול לבטל דברי בד"ח. ד"ג ע"א
תורת חיים פ"ק דחולין . מגלן דאזלינן
בת"ר . דכ"א ע"ד

בעלי הכללים ומערכות

ארעא דרבנן אות קנ"א בהגהות עד"ר
משם הרב מולא מאש סי' ן' בדין
הודאה . דע"ג ע"ד
ארעא דישראל די"ב אנוסה אם הוא
משום קנס ונוהג בזה"ז או"ל . דס"ט ע"ב
ארעא סמיכתא שבכו"ס און אהרן מער'
ס' אות ד' . דכ"ג ע"ד
און אהרן מער' ס' אות זיי"ן . בענין ס"ס
במיעוט נגד הרוב . דכ"ג ע"ב
שם אות י"ד. ס"ס בדשיל"מ . דכ"ב ע"ד
מער' רי"ש אות י"ג ברבית או
א"ר אי אמרי' קי"ל . דל"א ע"ב
אברהם אזכור דס"ג בענין תפלין פסוטים. דל"א ע"ג
גנזי חיים מער' ק' אות תי"ת דקכ"ד
ע"ג . קדושין שלא ראו העדים
נתינת הטבעת. דמ"ט ע"ג
מער' שי"ן אות ס"א. שכי' הבית
מהאלמנה . ד"ס ע"א
החפץ חיים סי' ע"ה סק"ך . ליקח לדקה
מן הגוים . ד"ע ע"ג
זבו"ל יו"ד אות ס' בענין ס"ס במיעוט
נגד הרוב . דכ"ג ע"ב
אה"ע מערכת כ"ף אות כתובה
כשהאשה אינה רוצה להתגרש . דמ"ג ע"ד
ת"מ ח"א מער' שי"ן שכירות
הבית מהאלמנה . ד"ס ע"א
יד מלאכי מער' א' אות ס"א אין ב"ד
יכול לבטל דברי בד"ח . ד"ג ע"ב
מער' מ"ם אות קמ"ח קו' הר'
שארית יוסף חדא מינייהו נקט. דל"ג ע"ג
מער' נו"ן אות הל"ב נשואין
ומלקיות לחומרא . דל"ג ע"ד
ח"ג מער' שי"ן אות תקע"ד שתיקה
כמחילה . דכ"ג ע"ב
בכללי הש"ס אות שמ"ע כיון
שהגיד וכו' . דפ"ו ע"א
ישרי לב חאה"ע מער' עי"ן אות ג' כיון
שהגיד וכו' . דפ"ו ע"א
מערכת שי"ן אות ה"א שכי'
מהאלמנה . ופ"ח ע"ב ד"ס ע"א
מטה אהרן ח"ב דרכ"ח ע"א קו' הרב
תו"ח על הא דאמרי' מגלן דאזלי'
בת"ר . דכ"א ע"ד
משכנות הרועים מער' דלי"ת אות י"ג
שכירות דירה מהאלמנה . ד"ס ע"א
מער' ה"א דפ"ג ע"ב קי"ל היפך
מר"ן ומורם . וק"א ע"ב דפ"ו ע"ג
מער'טי"ת אות וי"ו הטפסה הסטר. דל"א ע"א
מער' למ"ד אות ד' אם כופין על
לפנים משוה"ד . ד"ק ע"ב
מער' מ"ם אות ק"ה מום במקח. דע"ו ע"ג
מערכת עי"ן אות כ"ט עדים
הקרובים מלד האם . וע"ז ע"ב דל"ט ע"ב
מער' קו"ף אות למ"ד ומער' עי"ן
אות מ"ה דרכ"ב ע"א קי' בע"א. דמ"ט ע"ב
מער' שי"ן אות ק"ך דש"ן ע"א
רבית ע"י שותף גוי. די"ד ע"ג
מער' תי"ו אות י"ג מי שנשבע
ליתן לחבירו כו"ך אם יודע כל
סדר מועד ע"פ . דל"ג ע"ב
עין זוכר אסר בס' יעיר און להג' חיד"א
ז"ל מער' א' אות ע"ב. אמירה
לגוי בשבת דאו' . דפ"ז ע"א
פחד יצחק מער' מ"ם דקי"ד ע"א קי"ל
באיסורא וממונא . דל"א ע"ב
מער' שי"ן דע"ו ע"ב אי מלאכה
ע"י גוי בשבת דאו' . דע"ו ע"ב
קהלת יעקב אלגאזי דמ"ז העמיד דברי
מהרשד"ם אה"ע סי' קפ"ג . ד"ס ע"א
מער' עי"ן דר"ו ע"א עביד איניש
דזכין דיניה . דפ"ו ע"ד
קנין פירות מער' קו"ף אות ע"ו . קי"ל
כחד פירושא . דכ"ד ע"ד

הרמב"ם והחונים עליו

ח"א ה' ע"ז פ"ב ה"ה ורים פ"ד והכ"מ
שם ופיו"ד ה"א. אפיקורסים מלוה
לאבדם ביד . ד"ט ע"ד
שם פ"ט ה' ט"ו. בת ישראל לא
תניק בנה של נכרית . ד"י ע"א
ה' תשובה פ"ג ה"ה וה"ח. ג' הם
הנק' אפיקורסים וה' נק' מינים. ד"ט ע"ד
ה' תפלה פי"א ה"ג וכ"מ שם אין
סותרין בהכ"נ אפי' כותל א' . ויו"ד ע"א דל"ח ע"ד
הרא"ש ה' ברכות פ"ו . דשיל"מ
אין להתיר מס"ס . ולי"ט ע"א דכ"ג ע"ג

שער כ"ח ח"א בעל כיורש הוי . דפ"ס ע"ג
דינא דחיי ח"א לאוין סוס"י מ"ח דנ"ט
ע"ד מותר להשכיר בתים לעכו"ס
בא"י משם הרא"ש ז"ל . ד"ט ע"א
ח"ב עשין מ"ח ד"מ ע"ב פי' ע"ד
הר"מ פכ"ב מאיסות דלא כהר'
בד"ה אה"ע סי' ל' במחלוקת
שעבודה . דס"ד ע"ד
שם ד"ם וס"א אין לכפות לגרש וס"ה ע"ג
אבל יש"א אחרת עליה. דס"ב ע"ב
שם דס"א ע"א ע"ד הנמק"י
דיבמות דס"ד . ד"ס ע"ב
ס' המצות להרמב"ם לאוין רפ"ז ופי' הר' וס"ב ע"ב
קנאת סופרים בשורש ב' ד"ה
ותיזרני . מ"ד ע"ב
העיטור אות מ' אנסוהו לקדש אין קי' קי'. דכ"ט ע"א
החסידים סי' תתכי"ג ת"ח פטורים מן
המס . דפ"א ע"ב
יראים לרא"ם סי' קי"ג אי' מלאכה ע"י
גוי בשבת דאו' . דט"ו ע"א
מהרי"ל הל' ר"ה אסור ליקח נרות
בהכ"נ ממעות מעשר . ד"ך ע"ד
מהר"ם ריקאנטי סי' קמ"ו עדים החתומי'
בב' שטרות הסותרים . דפ"ו ע"ג
סי' קע"ו כיון שהגיד וכו' אף
בשטרות . דפ"ה ע"ד
מגילת ספר דקב"ה ע"ד הרמב"ם פ"ה
מה' שבועות . ד"ס ע"ד
דק"ל קו' על ב' פסקי הר"מ
דסתרי אהדדי . דס"ב ע"א
נתיבות משפט דר"ך שהתה יו"ד שנים
ולא ילדה ופי' דברי הנמק"י ד"ס ע"ד
דיבמות דס"ד . וס"ב ע"ב
סמ"ג הל' שבת מותר להשכיר שדהו
לעכו"ס בשבת . די"ג ע"ב
הל' יו"ט לעשות מלאכה ע"י גוי
בשבת וי"ט דאו' . די"ג ע"ב
לאוין ס"ה וע"ה . די"ד ע"ד
עבודת הקודש להרשב"א ה' יו"ט אסור
למרוט הנוצות ביו"ט. ד"ז ע"ד
מועד דוד פי' ע"ס עבוה"ק דמ"ו ע"א
בענין מריטת הנוצות ביו"ט. ד"ז ע"ד
רבינו ירוחם נתיב ג' ח"ח. אין סותרין
בהכ"נ וכו' וכן להרחיבו . דל"ח ע"ג
ראב"ן הבי"ד הב"ח יו"ד סי' קנ"א היתר
להשכיר בתים לגוים בא"י . ד"י ע"ג
תורת הבית הארוך להרשב"א שער ו'
משם הרי"ף ז"ל בענין ימי טוהר. דט"ו ע"א
דק"ב כי הולכה הלכה במקום
דאיתחזק איסורא. דכ"ב ע"א

שיטות הראשונים

הרשב"א יבמות עדס"ד ששה יו"ד שנים
ולא ילדה. ד"ס ע"ג
שם עדע"ה . פלוע דכא ביד"ש
כשר וביד"א פסול . דכ"ד ע"ב
גיטין עדע"ה . גם במעשיו בענין
הנאי כפול . דל"ב ע"ב
הריטב"א מ"ק ד"ה ע"ב . בהא דכותי
נאמן לומר אין בה קבר . די"ז ע"א
יבמות סו"פ כילד נתגרשה כמה
פעמים מותרת לינשא . דל"ד ע"ג
שם עדס"ד ששה יו"ד שנים ולא
ילדה . ד"ס ע"ד
כתובות עדי"א ע"ב כשע"פ עדות
העדים יש זכות או חובה אין
יכולים לחזור . די"ז ע"ג
הרמב"ן גיטין פ' המקבל הנותן מעות
לחבירו לקנות לו חטים למחצית
שכר ולא קנה אין לו עליו אלא
תרעומת . דע"ג ע"א
במלחמות הבי"ד הר"ן סופ"ג וע"ה ע"ב
דשבועות והרז"ה בהמאור שם . ד"ס ע"ד
הרמב"ן והריטב"א נדה דל"ה ע"ב כותים
ס"ל דכתמים דאורייתא. די"ז ע"א
הר"ן פ"ק דקדושין בספק קדושין . דל"ט ע"ד
סופ"ק שם ד"מ חיים למיטולא . דכ"א ע"ב
גיטין ד"ל ע"ב אמהני' דכתב
בכת"י וכו' . ד"מ ע"ג
נדרים ד"ח ע"א כל מידי דאתי
מדרשא שבועה חלה עליה . די"ז ע"א
סנהדרין עדכ"ה ע"ב כל החשודין
יש להם תקנה בקבלת ד"ח . די"ט ע"ב
שם פ' שני דייני גזירות ובסי'
לנדרים דל"ג ע"ב משם הרשב"א. ד"ס ע"א
המאירי ליבמות עדע"ה בענין פלוע דכא
בידי שמים . דכ"ד ע"ב
יש"ש יבמות פ"ח דין ח' וט' בכונת
הרמב"ם פט"ז מה' א"ב ה"ז
בדין פ"ד . דכ"ד ע"ד
פ"ק דב"ק [סי' ל'] מבטל כיסו וכ"ו ע"א
ש"ח לא הוי אלא גרמא. דע"ב ע"ד
פ"ו סי' י"ד מבריח ארי. דפ"ה ע"ב
פ' הגוזל קמא סי' ל"ג הוב"ד
בש"ך ח"מ סי' ס' ס"ק ל"ד . דנ"ח ע"ב
מקובצת לרב"א כתובות ד"ט ע"א יצא
קול דאנוסה אפי' בקטנה מותרת. דל"ב ע"ב
שם דט"ו ע"ב אין ב"ד יכול
לבטל דברי בד"א וכו'. ד"ג ע"ב
שם עדמ"ג ע"ב בגירושין לא שייך
מזל גורם . דל"ג ע"ד
שם עדע"ג ע"א בעל לשם קי'
בעידי יחוד . דמ"ב ע"ד
שם עדק"ג בד"ה שמעון בני חכם. דל"ד ע"ג
מליאה עדי"וד בענין מיעוט בטל
ברוב . דכ"א ע"ב
שם עד"ל נשים אינן בהשבה
אבידה . דכ"ט ע"א
שם עדס"ט קו' על הרמב"ם
בענין רבית שלא בא מיד הלוה
למלוה. די"ה ע"ג

שיטות אחרונים

באר שבע בחי' להוריות עד"ג בד"ה
לאדם שאכל חלב . דכ"ב ע"ב
בתשו' סי' מ"א בדין מעות מעשר. ד"כ ע"ג
דמשק אליעזר פ"ק דחולין החשוד על
איסור אי נאמן לשכו' . דט"ז ע"ד

ה' מכירה פ"ז הי"ב קנה לעצמו
במעות חבירו. דע"ג ע"א
פט"ו ה"ג המוכר קרקע ונמצא בו ועי"ה ע"ב
מום והה"מ שם. דע"ז ע"א
ה' טוען ונטען פ"ט ה"ז בשנים
אוחזין וכו' שבועה זו תקנת חכמים. דח"י ע"ד
ה' נחלות פ"א ופכ"א מה' מלו"ל
במשל"מ בדין יד בעה"ם עה"ח. דק"א ע"א
ה' סנהדרין פ"ב הי"א דיון יחידי. דע"א ע"ב
פ"ך ה"ג וכ"מ שם אין קישוי אלא
לדעת. דל"ג ע"א
ה' עדות פ"ג ה"ה במשל"מ קו'
על מהרש"ך בתוספות סי' א'. דפ"ד ע"א
פי"א ה"ו הפסול מדבריהם צריך ופ"ה ע"ד
הכרזה. די"ח ע"ב
פי"ב בכ"מ בחשוד עד איזה זמן
חוזר לכשרותו. די"ט ע"א
פי"ג עדים הקרובים אלא האם פסו'
מדבריהם. דל"ט ע"ב
שם בכ"מ ע"ע הנו'. דמ"ד ע"ג
ה' ממרים פ"ב ה"ב והראב"ד שם
אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד
חבירו וכו'. ד"ב ע"ג
ה' מלכים פ"ב ה"ג וכ"מ שם אין
מיבמין לאשת המלך. דס"א עג"ד

מפרשי הרמב"ם

בן ידיד דכ"ג ע"ב תי' על ב' תשו'
הרשב"א בענין ברכת העומר. ד"ו ע"ד
דרך המלך דמ"א ע"א ומ"א ע"ב כיון
שהגיד וכו' היכא אפי' בשטרות. דפ"ה ע"ד
היכל מלך על ה' מלכים פ"ב ה"ג בדין ופ"ז ע"ג
אין נושאין גרושתו ש"מ. דס"א ע"ד
פרי האדמה ח"ג דכ"ט בדין חלוקת חצי
השבון. דק"ב ע"א
צור תעודה ה' שלוחין דקל"ב על הר'
מש"ל פ"ב הטלה דלא כהר'
פ"מ. דכ"א ע"ב
קמ"ר ח"א ה' מכי' פט"ו ה"ג. מחי'
במום. דע"ז ע"א
קהלת יעקב אלכעלי בתשו' סי' ג'.
דורונות השולחים לחתן בע"א גובה
מהם ויכול למוכרן: דק"א ע"ד
קרית ספר להמבי"ט ה' עדות פי"ג
קורבה מצד האם הוי מדרבנן. ד"מ ע"ב
שרשי הים סוגם אין אומרים לאדם חטוא. ד"ה ע"ב
ח"ב דקכ"ה ה' שבועות פ"ה. נשבע
שלא יאכל מצה כתם. ד"ס ע"ד

ארבעה טורי אבן

טור א"ח ה' תפילין סי' ל"ב. טוב לעשות
תפי' מעו"א. דל"א ע"ב
ה' שבת סי' רמ"ג וב"י וש"ע שם
בדין שכי' לגוי בשבת. ד"ו ע"ג
סי' רמ"ו וב"י וש"ע ס"ד. מלאכה
ע"י גוי בשבת. די"ד ע"ב
טור יו"ד סי' פ"ג וש"ע שם ס"ב וש"ך
שם. סימני דגים שאינם ניכרים. ד"ח ע"ג

סי' קמ"ב וש"ך ס"ק ע"ז וי"ז
משכנתא בנכייתא. דל"א עב"ד
סי' קמ"א גוים שבזמנינו לאו
עע"ז הם. ד"ט ע"ג
סי' קנ"א וש"ע שם ס' יו"ד
שכירות בתים לגוים. ד"ט עא"ב
סי' קס"ט וב"י שם וש"ע ס"ו ומס'
כ"א עד ס' כ"ד. שליחות גוי
ברבית. די"א עג"ד
סי' רמ"ג בענין מס לא"ח. דפ"א ע"ב
טור אה"ע סי' ד' וש"ע שם ס' כ"ו
אין אנו מחזיקים כשנו ודאי אם
אינו מודה שהוא בנו. דז"ך ע"ג
סי' ז'. אשת כהן שזינתה. דל"ב ע"ג
סי' י"א וש"ע ס"ה. הנטען על
השפחה ואפי' יש לו בנים ממנה. דל"ה ע"א
סוס"י י"ג משם תשו' הרא"ש ול"ו ע"ב
בראובן שבא על נערה ונתעברה
ממנו. דל"ה ע"ג
סי' כ"ו. אם נכנסה לחופה הויא
ס' מקו'. דמ"ב ע"א
סי' ס"ב. כניסה לחופה לא מיקרי
אלא היחוד. " "
סי' ס"ח. נתקדשה יתירה על בת
ג' שנים ויום א' אינה נאסרת
לכהן מט' ב"ם. דל"א ע"ד
סי' ל"א בשם תשו' הרא"ש וש"ע
שם בדין הסבלנות. דפ"ט ע"ג
סי' ל"ו וב"י וש"ע שם ס"א
אלמנה שמכרה מנכסי יתומים. דפ"ט ע"א
סי' קי"א וש"ע סט"ו משם
הרא"ש הנשבע שלא יש"א אחרת. דס"ב ע"ג
סי' קכ"א וב"י וש"ע שם. ש"מ
שלוה לכתוב גט. דל"ז ע"א
סי' קנ"ד וש"ע ס' יו"ד וי"ו. שסתה
ע"ם ולא ילדה. דס"ב ע"ב
סי' קנ"ו וש"ע וב"ש שם חילוק
בין ארוסה שנתעברה לפנויה. דכ"ז עא"ב
סי' קס"ט וב"י שם משם בעל
התרומה כל שאין לו אלא בילה אחת
ה"ה כס"ח וכשר. דכ"ג ע"א
סי' קע"ז וקע"א כל שנבעלה
בשדה ה"ה אנוסה וטעות מיגו. דל"ב ע"ב
טור ח"מ סי' ל"ג והגהות מהרל"ח אות
ט' עדות בקרובי האם. דמ"ד עג"ד
סי' ט"ל סי"ט משם הרמב"ן וב"י
משם הרשב"א וש"ע סי"ז. וש"ך
שם. ותומים. ונתיבות. בדין מלוה
אם יכול לחזור בו. דע"ד ע"ג
סי' מ' וב"י ומכ"ן בש"ע שם וסמ"ע
וש"ך. אדם מתחייב בדבר שא"ח. דכ"ה ע"ג
סי' מ"ו וב"י מחו' ל"ו משם
הריטב"א עדים שהעידו וכו' אינם
יכולים לו' תנאי היו דברינו. דפ"ד ע"ד
סי' מ"ז וש"ט וש"ע וסמ"ע וש"ך שם ופ"ד ע"א
חזקה כל מה שביד האדם הוא שלו. דס"ג עג"ד
סי' ס' וב"י שם בדין הטפסת וס"ד ע"א
השטר. דל"א ע"ג
שם בשם בעה"ת וב"י וש"ע שם
ס"ט וש"ך ס"ק ל"ד בכותב השטר

בית יוסף ובד"ה וד"מ

שלחן ערוך

מפרשי הטור וש"ע
ע"ם א"ב

דרבנן אין חוששין לקי'. ד"מ ע"ד
סי' מ"ה ס"א וג' חוששין לסבלונות
דכתובה. דמ"א ע"ד
סי' מ"ו אי חיישי' לקול בקי'. דמ"ג ע"ג
סי' נ"ה סא"ב ונ"ם וח"מ ובאה"ע
סק"ד חופה הוא הסודר בפורסין
בעת ז"כ. דמ"ב עא"ב ח"מ
סי' ס"א ס"א נכנסה לחופה הויא ומ"ו ע"א
כאשתו לכל דבר. דמ"ב עא"ב
סי' ס"ד ס"ה צריך להתייחד עם
האלמנה קודם בבא. ד"מ ע"ג
סוס"י ס"ו ונ"ם וח"מ בה גר
שנתגיירו אשתו עמו. דל"ה ע"ד
סי' ס"ח ס"ז ומורה בהגה ופ"ת
סק"ז אשה יצר' באמרה נאנסתי
נאמנת. דפ"ע ע"ד ול'
סי' ע"א מפה הריב"ם סי' מ"א ע"א ול"א ע"א
בדין מזונות העובר כפזינתה. דמ"ע ע"ד
סי' ל' סי"ז ומורה בהגה וב"ב
ס"ק ס"ב נח"ר עביתי לבעלי. דנ"ע ע"ד
סי' ל"ג ס"א וך' מזונות דיבמה וס"ה עב"ד
שנפלה לפני יב"ק. דס"ו ענ"ד
סי' ל"ו ס"א גרוגייתה נוטלה בלא
שבועה. דפ"ע ע"א
בה ס"ב וח' ע"א מעידה בסיא
פרועה הבבע. דנ"א ע"א
בה ס"ה וסי' ק"ה סב"ג אלמנה
שמכרה מנכסי בעלה וממוכרת
כתובתה. דנ"ג ע"ב
סי' ק' ס"א ומורה בהגה בשם
המרדכי פ' נערה מתנת בריא אי
אית ביה תק"ה. דנ"ג ע"ד
סי' ק"ו ס' א"ב הכותב כ"ן לבניו וג"ד פ"א
וביקף לאשתו · דנ"ד ע"ד
בה בהגה וב"י הכותב לאשתו אפי'
מטלטלין איבדה כתו'. ד"נ ע"ג
סי' קי"ג ס"ה לפרנסה גובה ונ"א ע"א
מקרקעות. דפ"ע ע"ג
סי' קע"ו סו"ז משביעה בנק"ת
בלא זינתה תחתיו ותגבה כתובתה
ואם זינתה בע"א חייב להוציאה. דח"י ע"ד
סי' קע"ז ס"א וח"מ בה וע"ז או"ג וכ"ע ע"א
הנושא אשה בעבירה אם הכיר בה
יש לה כתו'. דכ"ה ע"ב
סי' קמ"ו גט בכ"מ צריך ביוהה
קיים בשעת נתינה. דס"ו ע"א
סי' קמ"ע סה"ו ומורה בסי' כ"ו
בשם הריב"ם ובאה"ג בה קי'
ביאה. דמ"ג ע"ב
סי' קנ"ד ס"ג כמכה את אשתו
ראוי לנדותו. דס"ז ע"ב
בה ס"ז כטוענת שאין לו גבו"א · דס"ז ע"א
בה ס"ך הנושא אשה בעבירה אפי'
איסור דרבנן כופין להוציא. דכ"ה עב"ג
בה בסדר הגט ס' פ"ו ד"ה ויקרעהו וכ"ו ע"ב
ופ"ת סע"ל ובסנ"ל הוא רמ"ד ופ"ת
סי' קמ"א סק"ה. דס"ו ע"א
סי' קנ"ז ס"ג גרים שנתגיירו אין
להם אחוה לא חולצין ול"מ. דל"ו ע"א
סי' קס"ה מרן ומורה וב"ש

סק"ד בדין הנודרת מן היהודים
כופין לחלוץ. דס"א עב"ג
סי' קע"ז ס"ה הנטען על השפחה
אי חייב ליתא אותה. דל"ו ע"ג
סי' קע"א ס"ג בהגה ופ"ת ס"ק
י"ב אשה שנתייחדה בדרך. ד"ל ע"א
סי' ג' ס"א כל ב"ד וכו' דנין
לנדור פרצה ודוקא גדול הדור · ד"ב ע"ב'
סי' ג' ס"א וסמ"ע סק"ז ונתיבות
במשפ"ט סק"ה אין ב"ד פחות
משלשה. ד"ע ע"ג]
סי' ה' ס"ב אם התחילו ביום
גומרין בלילה. דמ"ו ע"ב
סי' י"ב מרן ומורה אי כופין על
לפנים משו"ה. ד"נ ע"ג
סי' ע"ו ס"ה וסמ"ע סקע"ו ופ"ת וד"ק ע"ב
סק"ע ונסי' ל"ב סק"א ותברכו
בתי דינים וכו'. ד"ע ע"ג
סי' ע"ז נותנין טופס ללוה. דל"א ע"ג
סי' כ"ה מודעא בתחנה או כמתי'
אף בלתי אונס. דנ"ד ע"ד
סי' כ"ח סע"ו בהגה קבלת עדות
שלא[בפני בע"ד. דמ"ה ע"ב
בה סי"ח וסמ"ע ובאה"ג בה אות
ע' בדאיכא הכחשה אפי' בממון
ולכתחילה מקבלין עדות שלא בפני
התובע. דמ"ו עא"ב
סי' ל"נ ס"א בהגה ולבוש וש"ך
בה עדים הקרובים מצד האם פסו'
מדרבנן. דל"ע ע"ב
סי' ל"ד ס"ד בהגה עובר על איסור
בטעות אינו נפסל לעדות. דח"י ע"ג
בה סכ"ב וש"ך מומר שחזר בתשו'
כשר מיד. דע"ז ע"ד
בה סכ"ג הפסול לעדות מדבריהם
צריך הכרזה. די"ח ע"ב
בה וב"י וסמ"ע גוי פסול
לעדות. דל"א ע"ד
סי' מ' וש"ך סק"א חייב אני לך
מנה בשטר וכו'. דנ"ו ע"ב
סי' נ"ח בהגה שליח שפשע בפקדון
בהפקידו ביד אחר. ד"ל ע"א
סי' פ' ס"ו וסמ"ע ס"ק כ"ח הודאה
בל' חיוב. דנ"ה ענ"ד
סי' פ"ח ס"א וב"י בה שערי
מתנות הטוסים בעש"ג. דנ"ז ע"א
סי' ע"ז ס' יו"ד אים ואפס שלוו. דס"ה ע"ג
סי' פ"א וסמ"ע בה בדין תקיעה
כף. דל"ב ע"ג
בה סכ"ב וסי' ג' סא"ב הודאה
אפי' בפני יחיד מומחה לא הוי
הודאה. ד"ש עב"ג
סי' פי"ב סיו"ד הטוען בשטר אמנה
או מזויף אין שומעין לו. דנ"ע ע"ב
בה סי"א בטענה מחי' על מי
מוטל השבועה. דנ"א ע"א
סי' פ"ד ע"א מחייבו שבו' לבעל
השטר. דנ"א ע"א
סי' פ"ז סי"ג הסמוך על השבו'
נשבע הלה ונוטל. דס"ע ע"ד

סי' ל"ח הגהט"ו אות ה' ו' בעל יודע הוי: דפ"ע ע"ג
סי' ל"ט הגב"י אות יו"ד בחלוקת המתנות. דק"א ע"ג
סי' ק"ב מבס מהרמד"ס בענין בבי' הבית מהאלמנה. ד"ס ע"א
סי' ק"ו הגב"י סק"ב מהלו' הפוס' במייחד לאבתו מטלטלין אי איבדה כתו' ויכול כמוחזק לו' קי"ל. ד"כ ע"ג
סי' קט"ו הגהט"ו אות ל' כ"מ שאמרו לא יחזיר ועבר והחזירה אין כופין אותו לגרש. וכ"א ע"ב דל"ב ע"ד
סי' קנ"ד אות ז' מאיס עלי מחמת סרחון חייב להוציא. דכ"ה ע"ב
שם בשם תשו' מהרי"ו המכה את אשתו עונשו גדול יותר מהמכה את חבירו. דס"ז ע"ב
ח"מ מ"ק סי' כ"ו הגב"י אות ך' בדין ירובות נגד תוס"ק. דנ"ז ע"ב
סי' ס' הגב"י אות ע"ו אי עשו במתנה תק"ס. דכ"ד ע"א
סי' ס"ו הגב"י אות ק' בדין חלוקת שטרות. ד"ל ע"ג
סי' ס"ח הגהט"ו אות ל"ב מבס מהרב"ך סקוגמלאטו דין בעל גאור ים לו. דנ"ו ע"ב
סי' ע"ג הגב"י אות ל"ז מבס מהר"א בבון בשלים פשטע. דפ"ע ע"ד
סי' ע"ז הגב"י אות מ"ב וסי' קי"א הגב"י אות י"ב אים ואשה בלוו. דס"ס ע"ג
שם אות מ"ד מבס בעה"ת נח"ר עביתי לבעלי. ד"ס ע"א
סי' ד' הגב"י אות ל"א וסי' קפ"ג הגב"י אות קע"ב ורפ"ע בדין מס מת"ח. דפ"ב ע"א
מ"ב סי' פ"ע סק"א בענין חוזר ומגיד. דפ"ד ע"א
שם הגב"י אות כ' מבס מהרש"ך בתר מקום השעבוד אזלי'. ד"ן ע"ד
שם הגב"י אות כ"ג בדין חוזר ומגיד. דפ"ז ע"ד
סי' ס' אות מ"ב שמחייב עצמו בבטר אי לריך קנין. דנ"ה ע"ג
סי' קל"ח הגהט"ו אות כ' ואות י"ג מבס מהר"א שבון אי בפי' כהודאה. דנ"ב ע"ג
סי' קמ"ו הגב"י אות כ' מבס מהרלד"ב ולח"ר. דפ"ו ופ"ז ע"ד
סי' קלו הגב"י בענין תיקון בגאבילה. ד"פ ע"ג
סי' קס"ג הגב"י אות קמ"א מבס מהר"ם בלוי בעיני מבים על הס"ה. דפ"א ע"ג
סי' קע"ו הגב"י אות קנ"ז בדין חלוקת בעדות. דפ"ע ול' ע"ב
סי' רל"ב הגהט"ו אות כ"ח מום במקה. דע"ז ע"ב
סי' רל"ו הגהט"ו אות י"ד לוקח מיד גוי אנס. דפ"ס ע"ג
סי' רע"ו הגהט"ו אות א' הסכמה גדולה בענין כירובות אסר לא כדת. דנ"ז ע"ב

סי' ב"ב הגהט"ו אות ה' מבס מהרמד"ס בענין שכירות הכיה מהאלמנה: ד"ס ע"א
כרתי ופלתי סי' ק"י בכללי הס"ס ס"ס עדיף מרוב. דכ"א ע"ב
כרם שלמה אהבג"ז בדין יבמה קטלנית. דס"ע ע"א
לבוש א"ח סי' רמ"ג סא"ב אי' מלאכה ע"י גוי בשבת דאו'. ד"ג עב"ג
סי' רע"ו ע"ע הגז' שכות מד"ס. דע"ו ע"א
יו"ד סי' קנ"ד אין להתיר לטבול תוך מ' ופ' במקום שנהגו להחמיר. דע"ו ע"ד
אה"ע סי' ע' בגירושין לא שייך להלות במזל רע. ופ"ז ע"א דל"ד ע"ב
ח"מ סי' קע"ו סע"ו בוקף שבינה. דע"ו ע"א
מג"א רים סי' פ"ח מבס סירושלמי אין לבנות מנהג אבותיהם. ד"א ע"א
סי' רנ"ד סוס"ק כ"א. ד"ד ע"ב
סופ"י הכ"ן בדין אין ב"ד יכול לבטל דברי בד"ה. ד"ג ע"ב
מחצית השקל א"ח סי' תל"א מריטה סגולות ביו"ט. ד"ו ע"א
מוכח אדמה חיו"ד סי' קב"ה למכור קרקע לגוי בא"י. ד"ע ע"ב
דפ"ע עב"ג וד"ל ע"ד גדוניא ונל"ב הוי דומיא דב"ה. ד"ק ע"ג"ד
שם בליקוטיו דמ"ד ע"ג בדין כפיס לחלוץ. וק"א עא"ב דס"ו ע"ד
ממ"ש א"ה סי' ב' הגהט"ו אות ה' כל שקבלוהו עליהם הוי גדול הדור. ד"ב ע"ג
סי' פ"ה כללי הקי"ל אות י"ב פוסק כפסק ספק ס' הראשונים. דכ"ג ע"א
סי' כ"ע אות י"א עדים כתחו' עס"ב כמי שנתקרה עדותן בב"ד. דפ"ד ופ"ו ע"א
סי' מ' הגהט"ו אות ג' המתחייב בבפר אי לריך קנין. דנ"ה ע"ג
סי' ע"ב בוקף שבינה. דע"ו ע"א
סי' קפ"ד הגהט"ו אות י"ב במכי' אי חייבי' לגלות. דנ"א ע"ב
ח"ג סי' רל"א הגהט"ו אות כ"ב אין לתקן גאבילה מחדש. דע"ז ע"ד
שם בתבו' מירה דכיה-סי' ע"ז וסי' ל' ליפול גאבילה מהסותרים. " "
משא מלך דל"א ע"ד ול"ז ע"ב ול"ה ע"ב וכ"א ע"א בענין מס על הת"ח. דפ"א עב"ד
מנחת יעקב בקונט' תורת השלמים כ"מ שנהגו איסור א"א רבאי להתיר. דע"ז ע"א
מלאכת שמים כלל ח' בבינה סק"ד בתים העשוים מב' עורות. דל"א ע"ד
מועד לכל חי סי' ד' אות י"ט בענין ברכה השעומר לס"ך. ד"ו ע"ד
נקודות הכסף על יו"ד סי' ב' במומר בבחע אינו נאמן דהוי חשוד עס"ס. דע"ז ע"ב
סי' קפ"ע ס"ק י"ד הודה שהמבכון בל גוי. דע"ס ע"ג
נוה שלום מנהגי נ"א ס' קי' דמ"ע יבר' בכפא נכרית והגיירה מותר לקיימה. דל"ו ע"ב
סמ"ע וש"ך סי' כ"ב ס"ק י"ג הכופר בלא קבלו עליו לדיין יבבע בלא קבלו. דע"א ע"ב

קס"ח] על מיני פת במברכין
במ"מ. ד"א ע"ג
שו"ג א"ח בכללי מר"ן אות יו"ד וכו'.
מנהג ספר מרן. דכ"ג ע"א
שם אות י"ג פ' הש"ע עיקר
שבכתוב בב"י לספר. דכ"א ע"ב
שם שהשמיט דין בש"ע ודאי דלא
ס"ל. דפ"ו ע"ב
יו"ד ח"א סי' פ"ג סק"ו בדיקת
סימני דגים נגד השמש. ד"ח ע"ג
סי' קי"ע בפעם אחת לא יקרא
חבור. די"ח ע"ג
סי' קנ"א ס"ק נ"ל שכירות בתים
לעכו"ם. ד"י ע"ג
שיורי ברכה א"ח סי' רס"ח פ' מרן
בש"ע ספר הב"י פ"ע עיקר. די"א ע"ב
יו"ד סי' ק"ס להלוות ע"י שליח
ברבית. די"ד ע"ג
שבט בנימין סי' פ"ע וש"י בבר
המתעסק שכותבים בשטרות. דע"ג ע"ב
הבואות שור סי' ב' קו' על הרשב"א
וש"ע בענין חבור. דע"ז ע"ד

מקום שבעלי תשובה עומדים

(אלף)

אבקת רוכל סי' א' חרם לבלתי קחת מס
מת"ח. דפ"א ע"ד
סי' י"ח תוכחת מגולה נגד רב
מופלג. ד"ע ע"ב
סי' כ"א בי דינא בתר ב"ד ל"ד. דע"א ע"ב
שם סי' כ"ד בענין המס יכולים
לעמון עד פה שלנו. דפ"ב ע"ג
סי' ע"א שערו' כעבוי' בנימוסיהם. דכ"ה ע"א
סי' ע"ו מתנה לספקיע כתו'
שאשה אינה מתנה. דכ"ד ע"א
סי' פ"א דד"ד שאין תועלת
למלך ל"א. דכ"ז ע"ב
סי' פ"ב בנותן מתנה לבנו שאלמנה
גובה כתו' ממנו. דכ"ג ע"ג
שם בשכולא בשפתיו זכו השנים
מיד. דק"ב ע"ד
סי' קי"ח כל ס' בתקנה ידו
ער"ח. ד"פ ע"ב
סי' קפ"ו וקפ"ז השכמה בתי'
הנאבילה. דפ"ג ע"א
סי' קנ"ז אין ביד המנוי בברכה
למנות אחר במקומו. דל"ה ע"ג
סי' ר"ו השכמה בחרם שלא לטייל
מהו"ל שבת. ד"ס ע"ד
אליא רבא ווטא אלפ'אגדאי דע"ב
סוס"ד במשכנ"ר מער' עין עדות
דקרובים. דל"ט ע"ב
אדמת קודש ח"א סי' ל"ע. בדין אלי
השבון. דק"ב ע"א
אורים גדולים דמ"ז ע"ג. במנת דברי
התוס' דשבועות דכ"ו בענין
אומדנא. דס"א ע"ד
לימוד ע"ס וע"ו. משם תשו' מר"ן
והריב"ש דכופין להלוך כשאין בידו
לפרנס ב'. דכ"ז ע"ד
אדרת אליאו למהג"א קובו השם' פני
המאורות שנדו'. סי' א'. על רפ"י
ותוס' דע"ז אריס אריסותיה קא
עביד. ד"ו ע"ג
סי' ע"ו וע"ז. טובה קנויה על
נכסיו לחוב לאחרים. דס"ד פ"ג
אהל יצחק חסיד ה' מכירה דכ"ב וכ"ג.
בדין שכי' בית מאלמנה. דק"א ע"ב
בחי' על הר"מ דב"ך ע"ד. חולק
על הר"מ בדין הנז'. ד"ס ע"א
סי' ז"ן. נאמן על האונס במנו
דפרעתי. דכ"ה ע"ד
אהלי יעקב למהריק"ש סי' ק' בסילוק
האשה מנכסיה לבעלה. דס"ד ע"ד
אהל יוסף סי' ל' דכ"ה מנהג ספר דעת וס"ה ע"ב
מרן. דכ"ג ע"א
אגרת בקורת להיעב"ץ פנו"ד שניטלה
ממנו בילה א'. דכ"ה ע"ד
אחי וראש הש"ע סי' ע' דמ"א ע"ג
וד"ן ע"א להרא"ש"ל כמהרד"ח ז"ל
כשהודה הכותל שממנו נתעברה. דכ"ו ע"ד

(בית)

בעי חיי חיו"ד סי' קנ"ו מנהג הסוחרים
לשבות הכאמביום מנהג מבעל
הלכה. די"ג ע"א
ח"מ ה"א סי' כ"ה וכ"ע בדין
הטפסת השטר. ד"ל ע"ד
שם דל"ע ע"ד גם במעשביו בעינן ול"א ע"א
ת"כ באיסורא אבל לא בממונא. דל"ב ע"ב
סי' ע"נ הבי"ד המע"ם סי' כ"ה
אות י"ב בפוסק אהרן שלא ראה
דברי כפו' כא' אולי' בהריב
דראבון. דכ"ג ע"א
ח"מ מ"ב סי' רמ"ד הטפסת השטר. דל"א ע"א
ב"ח בתשובותיו סי' ק' הי' בין ארוסה
שנתעברה לפנויה. דכ"ז עא"ב
ר' בצלאל אשכנזי סי' ב' עדות קי' אי
בעי' בפני בע"ד. דמ"ס ע"ב
סי' ה' כל שכותבו העדים בקי'
ואיכא נפקותא לדינא. דמ"ז ע"ב
רבינו ברוך אנגי'ל סי' מ"ע בותף בבינה. דע"ו עא"ב
בתי כהונה ח"א ח' בית דין סי' ע"ו
דע"ב ע"ד עדים המכחישים עדותן. דפ"ז ע"ד
ח' בית ועד סי' כ"א ע"ע הנז'
גם בשטרות אמרי' כיון שהגיד
וכו'. דפ"ו ע"א
בני שמואל סי' י"ב. שטר הנכתב בשע"ג. דנ"ע ע"ב
בנימין זאב סי' קמ"ד. יבוב דברי הרמב"ם
בענין דם טוהר ליולדת. דע"ז ע"א
סי' קס"ד. החר שכי' בתים לגוי
כא"י סוח דוקא לת"ה. ד"י ע"ג
בית דוד א"ח סי' ל"א ד"ת. ש"ן זקן
שרוצה למנות בנו תחתיו. דל"ה ע"ב
סי' פ"ג. הי' בין ברכת כעכין
יבפין למלה. ד"א ע"ד
חיו"ד סי' ל"ד [וצ"ל דל"ד]. גוים
שבזמנינו לאו עע"ז הם. ד"ע ע"ד
אה"ע סי' כ"ו דכ"ד ע"א. אף

סי' ל"ד סקע"ז החשוד אי נפסל לכל עדות. די"ט ע"א

סמ"ע וט"ז סי' קצ"ו מה שהלבוש מה שהכותבים בשטרי שות' שקבלו עליהם בח"ח ובב"ד אעפ"י שלא קבלו. דע"ג ע"ג

עט"ז א"ח סי' ה' סק"א בכונת קריאת שמע. דק"ב ע"א

ערך לחם למהריק"ש אה"ע סי' קכ"א פ"מ שלוה לכתוב גט ולא בדקוהו כשר בדיעבד. דל"ז ע"א

ערך השלחן א"ח סי' רמ"ד אי מלאכה ע"י גוי בשבת לאו אסמכתא היא. דט"ו ע"ב

סי' תפ"ט ישוב ב' תשו' הרשב"א הסותרות ע"ד ברכת העומר. ד"ו ע"ג

יו"ד סוס"י ק"י ואות ח"י בדפיל"מ אין להתיר בס"ס. דכ"ג ע"ד

סי' קי"ט ע"ד הב' ח"ן סי' ל"א בדין חשוד. די"ח ע"א

סי' ר"ך קונה שיהיה עד ביעבור ממשש. ד"ס ע"ד

אה"ע סי' מ"ב אות ו' ח' ע' אחד ראה הקי'. ד"מ ע"ב

סי' ק"ו משה הרשב"ם שתיקה לא הוי מחי'. ומ"ס ע"א ד"ג ע"ג

סי' קע"ו אות י"ח בשויא אנפשיה חד"א ונותן אמתלא. דכ"ט ע"א

ח"מ סי' ע"ז אות ג' התפיסה בשטר. ול"ב ע"ד דל"א ע"א

פרישה אה"ע סי' ד' תי' בין אנוסה בנתעברה לפנויה. דכ"ז ע"א

סי' ע' בדין קטלנית. דל"ד ע"א

פתחי תשובה אה"ע סי' ה' או"ג ואו"ז בדין ס' פצוע דכא. דכ"ג ע"ב

סי' ו' סקע"ו וע"ז בהודאת הבעל יכול לקחתה אף אם הוא כהן. דכ"ו ע"ד

סי' י"ג סקי"ח שויא אנפשיה חד"א. דז"ך ע"ג

סי' קס"ה בדין כל שאינה חולצת אינה מתייבמת. דס"ט ע"ב

ח"מ סי' ע"ז סק"ה התפיסה בשטר. דל"א ע"א

סי' מ' סק"ג וסי' ר"ג סק"ג הודאה שבשטר היא קנין אעפ"י שלא קנו מידו. דע"ג ע"ג

סי' קע"ו סק"א וסי' של"ג סק"ב בדין שותפים שהתחילו לעסוק וק"ם עדיף ממשיכה. דע"ג ע"ד

פרי חדש א"ח סי' קל"ה ס"ג וה' יכול לעלות ישראל א' אף שלא יצא הכהן מבהכ"נ. ד"ק ע"א

סי' תפ"ט בסתי' ב' תשו' הרשב"א על ברכת העומר לס"ן. ד"ו ע"ג

סי' תל"ח מלאכה שאינה צריכה לגופה ביו"ט חייב עליה. ד"ז ע"א

יו"ד סי' פ"ג בדי' סימני דגים נגד הטמא. ד"ח ע"ג

סי' ק"י בכללי ס"ס. דכ"א ע"א

סי' קי"ט לענין החשוד על איסור אי נאמן בשלו'. דע"ז ע"ד

ב' גיטין סי' קכ"א ס"ה וי"ז גט פ"מ שלא בדקוהו בשעת נתינה. דל"ז עא"ב

פי' על ש"ע הטור סי' כ"ט שלא לשנות מנהג אפי' שלא כהלכה. ד"ז ע"ג

פאת השלחן ס' א"י ז' וי"א וי"ח לצאת מא"י לחו"ל. או לספק. ולמכור קרקע בא"י לגוים. ד"ט ע"ג

פתח הדביר א"ח סי' ה' פי' ע"ד הר' עט"ז בכונת קריאת שמע. דק"ב ע"ב

סי' ל"ב דנ"א ע"ג בדין תפי' פשוטים. דנ"א ע"ג

פנים במשפט סי' ת"ז מהני השבועה לסלק הקנוניא. דס"ה ע"ד

סי' ע"ז קו' על מהרשד"ם אה"ע סי' קפ"ג. דנ"ט ע"ד

פקודת אלעזר א"ח סי' ג' פי' דברי הר' עט"ז א"ח בכונת קריאת שמע. דק"ב ע"ב

קצות החושן סי' פ"ב סק"ו משה הר' בעלי הגבורים פי' בור בגנה. דנ"ט ע"ב

סי' קפ"א סק"ג פקח שאינה שליח ונפתחה אח"כ אם בעלה השליחות. דל"ז עב"ג

רוח חיים אה"ע סי' ד' ד"ד ע"ב מי שהודה על ן' פנויה שהוא בנו. דכ"ז ע"ג

סי' מ"ב המקדש בע"א. דמ"ט ע"ב

סי' ק"י בכללי ס"ס. דכ"א ע"א

שם אות י"א וי"ב ובאה"ע סקי"א ס"ס משם אחד. דמ"ד ע"ג

סי' קי"ט סקי"ט וכ"א החשוד אי נאמן בשבועה. דע"ז ע"ד

שם ס"ק כ"ב החשוד אף באי' דרבנן אינו נאמן בשלו'. והי' ע"ג די"ז ע"ב

סי' קכ"ז סק"ך עדות עכו"ם באו"ה ל"מ ול"מ. דל"א ע"ד

סי' קנ"א סקי"ז בשם רמב"ן להשכיר בתים לעכו"ם. ד"י ע"ג

סי' קס"ט ס"ק ל"ו האומר משכון זה של גוי הוא. דע"ה ע"ג

סי' ר"ח ס"ק י"ב אם רוצה להתיר נדר כדי לעבור על אי' אין מתירין לו. ד"ג ע"ד

סי' רכ"ח סט"ו וכ"ו אין להתיר נדר של איסור. ד"ו ע"א

סי' רל"ט סק"ך מידי דרבנן חמיר טפי מאי' דאו'. וט"ז ע"ג די"ז ע"ב

סי' רנ"ג בשם תשו' הרא"ש בדין ס"ס בדפיל"מ. דכ"ג ע"ד

ש"ך ח"מ סי' ל"ג משה הרשב"א בקרובי האם אי פסו' מדאו' או דרבנן. דל"ט ע"ג

סי' מ"ג ס"ק ל"ד דינים התלויים במנהג המקומות תלוי לפי ראות עיני הדיינים. ומ"ד ע"ב דע"א ע"ד

סי' ס"ו ס"ק נ"ו על הרא"ש דכתובות בענין מיגו. די"ח ע"ב

סי' ע"ב סקע"ז משה המ"ד ההפוס לא אבד חזקתו. דע"ד ע"ד

סי' פ"ב בכללי מיגו ונתינות שם בשבה"א אות י"א. דל"ג ע"ג

סי' קצ"ו ס"ק מ"א שותפים שהניחו מעות וכו'. דע"ד ע"א

סי' ש"ך סק"ו וסוס"י פ"א מבטל כיסו ש"ח. דע"ד ע"ב

ש"ע ר' שניאור א"ח סי' קצ"ה [וצ"ל

הסכמה קודמה . ד"ס ע"א
כוס"י ל"ח המס על הלוה לפרוע. דל"א ע"ב
דת ודין כתבו' סי' ו'. איסור מגלהכה
ע"י גוי בשבת אי הוי מה"ת . די"ג ע"ג
סי' ע"ו הבי"ד הר' מע"ב סי'
ב"ע כיון שהגיד וכו' בשעד . דפ"ה ע"ד
דברי מרדכי קריספין חח"מ סי' י"א על
סי' הנאבילה מחדש. דע"ז ע"ג

(הא)

הרשב"א ח"א סי' ס"ד ותרי"ד באיסור
דרבנן ל"א מושבע מה"ס . די"ז ע"ב
כוס"י ס"ד השבוד אינו נאמן
אפי' בשבועה . דע"ז ע"ב
גם סי' ס"ד והמיוחסות סי' ק"ע
השביד אי נאמן בשבועה . די"ה ע"א
סי' קי"ב מנהג להתיר בלא הלכה. ד"ז ע"ג
סי' קכ"ו וגה"ח בענין ברכת ושומר
לפ"ך . ד"ו ע"ג
סי' ב' ב"ך בהביא בנו לסייעו . דל"ג ע"ד ול"ה ע"ב
סי' ת"ל מותר לד"א נאמן בכל
באיסורין . דח"י ע"ד
סי' תר"י דיימא מיגיה ר"ל בידוע. דכ"א ע"א
סי' תרס"ע הובאה בב"י סי' ק"ם
הקדם עניים להלוותם ברבית. די"א ע"ד
סי' תרנ"ו הובאה בב"י גם סי'
רכ"א הסכמה בחרם ונידוי אם
יוכלו להתיר הנידוי . ד"ו ע"א
סי' תשס"ד רבית הבא מיד גוי. די"ד ע"ד
סי' תתי"ב שבו' בלא יב"א אחרה
עליה . דס"ב ע"ד
סי' תתק"י שיעור אמה הוא ב'
זרתות ועפח . דע"ו ע"ד
סי' תתקע"ע ואלף קכ"ה ואלף
קמ"ב קנין הוי במעשביו . דל"ב ע"ב
סי' אלף מ"ז (ועס"ן בכ' אלף
קמ"ו) במברית נכסיו . דס"ג ע"ד
סי' אלף קפ"ז אין אוסרין אה
האשה אלא בעידי טומאה. וס"ד ע"א דל"ב ע"ג
סי' אלף רי"ע נכנסה לחופה הויא
ס' מקי' . דמ"ב ע"א
ח"ב סי' קנ"א וסי' שפ"ע במברית
נכסיו. דס"ג ע"ד וס"ד
ח"ד סי' ר"פ שבועה שלא יב"א ע"א וס"ה ע"ד
אחרת עליה . דס"ב ע"ד
ח"ה סי' קנ"ד לא אסרה חו' אלא
רבית הבא מיד ליד. די"א ע"ב
הרמב"ן במיוחסות סי' ב"ב בעל העולה
בערכאותיהן אינו יכו"ל פרעתי . דנ"ז ע"ג
סי' ל"ו אים ואשה במכרו . דנ"ט ע"ד
כוס"י ע"נ בדבר בעל מתנה . דנ"ג ע"ג
סי' רנ"ה נדר מהמת קנס אינם
נדרים חזקים . ד"ו ע"ב
הרא"ש בכלליו כלל ה' בדין אומדנא . דס"א ע"ב
גם סי' ח' כנוטא אשה על אשתו
יוציא ויתן כתו' . דס"ב ע"ג
כלל יו"ד סי' ב' בתקיעת כף נאמן
במיגו אף דליכא עדים . דנ"ג ע"ב
כלל ע"ז הת"ח פטורים מהמס. דפ"א ע"ג
כלל ל"ב סי' י"ו פנויה בנתעברה

מכאן אם הולד כשר לכהונה . דכ"ו ע"ד
כלל מ' סי' ב' שתיקה לא הוי וז"ך ע"ד
מחי'. דנ"ב ע"ג
כלל מ"ג סי' י"ב לא מפקי' ממון
בחזקה דאין אשה מעיזה פנים. דנ"ג ע"ג
כלל מ"ע סי' ח' וכלל ק"ו סי'
א' רמז"ג . דפ"ע ע"ד
כלל נ"ג הבי"ד העור א"ע כוס"י
י"ג . דל"ה ע"ד
כלל נ"ו סי' ח' מה שהכניסה
לבעלה לא רצו להפקיע בה
האשה. ד"ק ע"ג
כלל ס"ג סי' ו' הוב"ד בטוא"ע
סי' ל' ובד"ה גם . דס"ד ע"ג
כלל ע"ע סי' י"א השובה קונייא
על נכסיו . דס"ג ענ"ד
כלל פ"ב סי' א' מיוחדת עמו
בבית א' בדינן רוב בעילותיו
בהריה . דז"ך ע"ד
כלל פ"ה סי' ה' לפסוק פעם שניה
דין שנפסק . דע"א ע"א
כלל פ"ו סי' י"ע (ועס"ן בכ' כלל
כ"ח) הו באים מפחתקנה וי"ד
בעב"א עס"ח . דק"א ע"א
כלל ק"ח סי"א יש בליחות לגוי
לענין רבית . די"א ע"ג
גם' חוה התרופה סי' מ' מי
ביצא חייב בב"ד והלך לתבוע
בב"ר אחר אין זקוק לה . דע"א ע"ב
הרי"ף כתבו' סי' קנ"ח שתיקה לאו
כמחי' . דנ"ג ע"ב
הר"ן כתבו' סי' ל' בענין קול וע"א
בקי' . דמ"ו ע"ג
סי' נ"א בברור שיעבור על הבבו'
מתירין לו אפי' על איסור. ד"ד ע"ג
הריב"ש סי' א' יבם שאין לו לפרנס ב'
לא בבקינן ליה לייבם . דס"ז ע"ג
סי' ו"ו וקנ"ג בקי' עשות אי
אמרי' בעל לבם קי' . דמ"ב ע"ד
סי' י"ב השבוד אין מקבלין ומ"ג ע"ב
אותו אפי' בשבו' עד שיקבל עליו
בפני ג' . די"ה ע"א
סי' י"ד קי' בעדים קרובים . ד"מ ע"ב
סי' ע"ו זקנה שאין לה הקנה
כופין אותו להוציא . דס"ב ע"ב
סי' ל"א ס"ק י"ע מבם הר"ן
המקדם בפחות מש"פ אמרי' בעל
לבם קי' . דמ"ג ע"ב
סי' ל"ו לדבר איסור אפי' דרבנן
אין מתירין ההסכמה. ד"ג ע"ב
סי' מ"א מזוגות השוכר בזוגה . דמ"א ע"ב
סי' ל"א נשבע שלא יב"א אחרת ומ"ע ע"ד
שלא ברצונה . דס"ג ע"א
סי' קכ"ז כיון שהגיד וכו' בשערות. דפ"ה ע"ד
סי' קכ"ע אלמנה שנשאה מתנה
מנכסי ל"ב שלה . דפ"ע ע"א
סי' קמ"ב בדין בעל פסרה. דנ"ו ע"ד
סי' קצ"א הסכמה שעשו הראשונים
אם יכולים לבטלה . ד"ג ע"ג
סי' רי"ז הרוצה ליבא פלגשו בחו"ק

לבטל דברי בד"ח. ד"ג ע"א
דק"ו ע"ג בענין כהן בנשא גרושה. ד"ך ע"א
זקן שמואל דמ"ו בתורה הסה על בנות
ישראל בלא להוסרן אלא בעידי
טומאה. דל"ו ע"ג
זכור לאברהם אבינדור סי' ע"ו ע"ב
בנאבילה. דע"ז ע"ג
זכות אבות דמ"ע ע"א אות כ"ף
יכולה לומר נח"ר עביתי לבעלי
בלא קנין. ד"כ ע"ג
דנ"ן ע"ב אוה קס"ע ניואא ב"מ בלא
קנין הכל תלוי במציאות ההכס. דנ"א ע"ג

(חית)

חקרי לב א"ח סי' ע"ו די"ח וכ' וסי'
ח"י דל"א ול"ב וסי' מ"א דקל"ב בדין
יורשה בבררות הלבור. דל"ג ע"ד
סי' י"ז וכ"ג בענין כנז'. דל"ו עא"ד
סי' כ' וכ"א בי"ן בנמצא בו פיסול
אי בנו קודם לאחר. דל"ס ע"ד
סי' ד"ן דל"ה מ"ב בכ"י עיקר ול"ז ע"ב
ספק הביו"ב והבו"ג. דנ"א ע"ב
סי' ק"ד וק"ס דרכ"ו לא יאמר לה'
טולה במה ימות. ד"ה ע"א
יו"ד ח"א סי' קנ"ט החבוד איסורו
מדאורייתא. די"ח ע"א
דקל"ג ע"ב. קו' על הכו"פ סי'
ק"ו באיתחזק היתר לכ"ע שרי. דכ"א ע"ג
יו"ד ח"ב סי' י"ג רבית כבאין
בעלים מיוחדים. די"ב ע"א
סי' טו"ב בבהלוואה נעשית ע"י ו"יד ע"ד
גוי מותר ליקח רבית דגוי אדעתא
דנפשיה קעביד. די"ב עב"ג וי"ג
סי' כ"ח יבוב דברי מהרא"ח ח"ב ע"ב וי"ג ע"ג
סי' מ"ע. דס"א עג"ד
דפ"ה לבטל ההסכמה לא בעי' ב"ד
גדול מהא'. ד"ג ע"א
יו"ד ח"ג סי' פ"ו הכרת מדברי
התוס' דהבועות דהאין פיו ולבו
בוין אפי' נשבע לבקשת חבירו
ל"מ. דס"א ע"ד
סי' קי"ד הגוד' לדקה לעני והעשיר. דק"ב ע"ד
דק"ג ע"א ראש הוא נשיא בית אב
זוקן הוא מורה הוראה. דל"ד עב"ג
הה"ע סי' ז' פלו"ד ע"י חולי נקרא ול"ה ע"א
בידי אדם. דכ"ד ע"א
סי' ג' דע"א סיכא דנפל ריעותא ופ"ס ע"ב
בקי"י. דמ"ז ע"ג
בס דמ"ה ע"ג ס' בקול הוי כה"ב ומ"ע עג"ד
להתיר אף בדאו'. דכ"ג ע"ב
סי' כ"ז וכ"ח וכ"ט ודקל"א רע"ג
וקנ"א ע"ד. דכ"ך ע"ג
סי' מ"ג דל"ה ע"ד בדין אני וכ"נ ע"ב
השכון. דק"ב ע"א
ח"מ ח"א סי' א' בדיין יחידי הי'
היכא בקבלוהו הבע"ד להיכא
בבירכו אותו הלבור. דע"א ע"ב
סי' ע"ו רב בקבלו אותו הלבור
עליהם דן יחידי ודייגינן ביה כיון
שהגיד וכו'. דמ"ה ע"ב

סי' קי"ב דקס"ו ע"א ד"ה והולך
בדין מם מח"ה אם הרבי' מוהזקי'
נגד הח"ה. דפ"ב ע"א
ח"מ ח"ב סי' ד"ן וחיו"ד בוס"י
פ"ב דד"ן מתי' מחיך כעס. דק"ב ע"ד
מ"ב א"ח סי' אבנ"ד בדין תפילין
פסולים. דנ"א ע"ב
אה"ע סי' כ"ח וכ"ט דקס"ס ע"ג
ד"ה איברא. דכ"ג ע"ג
דקצ"ד עג"ד מ"ב ע"ד מוה"ר מ"ה
המלך ז"ל. דנ"א ע"ב
חכם צבי סי' ל"א החבוד אם חזר בו
נאמן בשבועה. דע"ז ע"ב
סי' מ"א קו' על הרא"ש ספק וי"ח ע"א
התוספות. דס"א ע"ב
סי' מ"ד אנוס בהודה בבא על
אנוסתו. דכ"ז עא"ב
סי' קמ"ה וקמ"ו באשה בנאנסה
בעיר בלילה נאמנת. ד"ל ע"ב
חיים שאל ח"א סי' מ"ע גוי בנתגייר
אם יצא אשה בטימאא בגיותו. דל"ה ע"ג
ח"ב סי' י"ב אות ג' משם ול"ו ע"ב
מהרשד"ם אה"ע לענין בכי' הבית
מהאלמנה. ד"ס ע"א
סי' ל"ח שבו' בלא יפ"א אמרה וק"א ע"ב
לאו לד' האשה נשבע אלא לד'
רבנן קמאי. דס"א ע"ד
חוט השני סי' ע"א לעכב ממון ע"י
הכרת פנים. דע"ב ע"א
חוות יאיר סי' קל"ח האומר באשתו
זינתה והזר בו ונתן אמתלא. דכ"ז ע"ב
חוקי חיים סי' ב"ן בדין מבטל כיסו
ב"ח. דע"ג ע"א
חכמת שלמה אבכנזי אה"ע סי' ו'
חבוד שחזר בו. דע"ז ע"ד
חיים ושלום ח"א די"ג גרושה משנים
בוס לאלמנה. דל"ד ע"ב
סי' וא"ו הבו' למהר"מ ישראל
בנשבע ע"ד חבירו. דס"ב ע"ב
שם דמ"ג ודמ"ע קבלנו הוראות
מרן גם בערי המערב. ד"ז עג"ד
שם סי' כ"ח ול"ח זקן וזקנה אי
כופין לחלוץ. דס"ע ע"א
חוקות החיים סי' ס"א אלמנה בנתנה
מתנה קודם שנשבעה. דפ"ע ע"ג
סי' ע"ג בענין ירושת הבנות. דנ"ח ע"א
בוס"י ע"ו אם נשא אשה באמצע
השנה ומת אין לגבות מהאלמנה
כל השבי'. ד"ס עא"ב
סי' נ"ה בענין הי' הנאבילה. דע"ח ע"ב
חקקי לב ח"ב סי' ז' וסי' ע' איזה ת"ח
פטורים מסמס. דפ"א ע"ג
חיים לעולם ח"ב אה"ע סי' ג' ד"ו ע"ג ופ"ב ע"א
על אשה בזינתה ונתנה אמתלא
לדבריה. דכ"ז ע"ג
חינוך בית יאודה סי' ס"ד אי שרי להלוות
ברבית ע"י שליח. די"ד ע"ג
חתם סופר א"ח סי' ה' אסר הדבוק
בתפי'. דל"א ע"ד
סי' י"ב בדין ירושה בבנות. דל"ה ול"ח ע"א

אי צריכה להמתין ג"ח : דל"ה ע"ג יל"ו ע"א

סי' רכ"ח ההסכמות והתקנות הנהגו אי יכולים לבטל . ד"ו ע"ב

סי' רל"ג דוקא במיתה אמרי' מזל גורם אבל לא בקי'. דל"ג ע"ב

סי' רמ"ב חילוף גרסאות והרדב"א והרמב"ן בירוש' קידש הרי הוא כהנם וכו' מספקא לא מפקינן. דכ"ט ע"ב

סי' ר"ן הכותב בשטר ע"ה אחר ע"א . דנ"ח ע"ב

סי' רס"ו הובאה בב"י ח"מ סי' ל"ד מחו' ל"ב הכבוד אינו נאמן אף בבנו' . די"ז ע"ב

סי' ר"ן מי שאנס קרקע מישראל. דפ"ה ע"ג

סי' ב"א בדין חלוקת המתנות בין האלמנה ויורשי הבעל . דק"א ע"ג

סי' ב"ס אפוטרופים גוי אסור ללוות ממנו ברבית . די"ב ע"ב

סי' בל"ט כל ביאה נוגע בעדות לא מיקרי עדות כלל. די"ו ע"ג

סי' חל"ב הנשבע שלא לשחוק אין מתירין לו . ד"ו ע"ב

סי' תמ"ח סמך להתיר הסכמה בחרם שלא בשלה . ד"ד ע"ד

סי' תפ"א להסיר מכשול מותר לבעל הסכמה הנעשה בחרם. ד"ד ע"ג

סי' תנ"ה הודאה הפך דבריו. דס"א עא"ד

סי' תק"ב, הכבוד לא בעי הכרזה. די"ט ע"ג

סי' תק"ז בהקדש ליכא דינא דב"מ . דק"ג ע"א

הרשב"ש סי' ע"ד המס על הלוה לפרוע . דל"א עא"ב

סי' קנ"ו אשה בלווה לאת מתנה בפני בעלה ומתה . דנ"ב ע"ד

סי' במ"ז בתיקה לא הוי מחילה לענין כהו' . ד"ן ע"ג ונ"א ע"ב

הרדב"ז ח"א סי' קמ"ה [וצ"ל סי' ה'] דבר הניכר לדיינים בהוא בקר לא מעגינן ליתמי . דק"א ע"א

סי' מ"ג ע' למה בחמץ ובטו"ד א"ח לקי' ובפס"ע הויא ס' מקו'. ד"מ ע"א

סי' קכ"ו אם לא קיים פו"ר כופין לגרש. ד"ס ע"ד

סי' פ"א ופ"ב מתנה דבייר לעצמו אפי' שלא הגיע השטר ליד המקבל זכה . דנ"ג ע"ב

סי' ב"ס מי בהודה בהמבכון בל גוי אפי' ספרים מהני . דפ"ס ע"ג

סי' בכ"ז אם התירו לו בבועתו ליב"א אחרת אינו מותר. דס"ב ע"ד

סי' תקמ"ב ותקמ"ד בערות הבוליה בערכאותיהם . דנ"ס ע"א

סי' תקנ"ג אלמנה שלא נשבעה ונתנה מתנה ומתה. דנ"ב ע"ד

ח"ב סי' קפ"ו בטר נקנה אגב קרקע . דנ"ג ע"א

סי' תרנ"ד בנשבע שלא יש"א אחרת עליה בחיים . דס"ב ע"ב

סי' תרכ"ז קבלת עדות ביחידי. דמ"ז ע"א

בלשונות הרמב"ם סי' רי"ט בערוה בעולים בעש"ג . דנ"ז ע"ב

ח"ג סי' תק"ע על מס שמכו בתלרים להיות להם דין א'. דע"א ע"ב

סי' תקכ"ו מי בהודה על ן' פנויה בהוא בנו מתאת הוגם אם הוי בנו או"ל . דמ"ד ע"א

ח"ד והוא הרדב"ז יפגית סי' כ"ו בס' קי' דאזלינן להוראה אי הוי מדאורייתא' או מדרבנן . דל"ט ע"ד

סי' כ"ז בעידי קי' אי בעי' בפני בע"ד . דמ"ה ע"ב

סי' קנ"ה אבת כהן בטוענת מ"ע הבורה לבעלה. דל"א ע"א

סי' אלף ב"ע [וצ"ל סי' רל"ה] המקדש בע"א. דמ"ג ע"ג

הלק"ט ח"א סי' ע"ל ב"ן במת והניח בן קטן . דל"ו עב"ד

סי' קפ"ב בא"י קבלנו הוראות מרן ואין לומר קי"ל. דכ"ד ע"א

השיב ר"א סי' יו"ד די"ח וי"ע מי בהודה על הפנויה בממנו נתעברה לענין יוחסין . דכ"ו ע"ד

(וא"ו)

ויקרא אברהם אהע"ז סי' א' אי יכול לאוקמא בספיקייהו יפוג ליב"א אחרת . דס"ב ע"ג

סי' ו' ז' פ"ם בפלוגתא להתירה בלא גט . דמ"ע עא"ב"ג

ויען אברהם ד"ע פ"א בדין קטלנית מנהג אזמיר להתיר בבנים. דל"ד ע"ב

ויאמר יצחק אה"ע סי' קכ"ס [וצ"ל קנ"ה] ישראל בנשא נכרית ונתעברה אי מותר לקיימה . דל"ו ע"פ

סי' קל"ב דעת מרן להתיר בטוענת נאנסתי. דל"א ע"ב

סי' קל"ג אין לאסור אשה על בעלה אם לא בדבר ברור. דל"א ע"ג

סי' קמ"ב [וצ"ל סי' קכ"ב] מבם הרב יכין ובועז כתו' שנאבדה אינה גובה . ד"ג ע"ד

ח"ב סי' ק"ע בדין פרעון המס. דנ"א ע"ב

(זיין)

זרע אמת א"א א"ה סי' ע' אין בחזנות דין ירושה . דל"ג ע"ד

סי' כ"ו הבימה אין בה רק קדושה בהכ"נ . דל"ע ע"א

ח"ב סי' מ"ה כהר על נורת ב"ו בההכפיטין . ד"ע ע"ג

חיו"ד סי' קי"ד [וצ"ל קי"ב] לקבל צדקה מן הגוים . ד"ע ע"ד

זרע אברהם ח"ב חאה"ע סי' י"א פלו"ד ע"י חולי הוי בידי אדם : דכ"ד ע"א

ח"מ סי' י"ג דקכ"ה ע"ב דין מב"י הנשמע בב"ע : חזר בו . דפ"ו ע"ב

סי' כ"א דקמ"א אם מת האבון ב' חוזר לעבודתו ובני הב' קודמין לבני הא' . דל"ו עג"ד

זכרון יוסף חיו"ד סי' י"ד אין ב"ד יכול

ויורשי הבעל :	דק"א ע"ד
סי' ק"פ ע' שמברכין הלבנה בתחי' ברכת העומר .	ד"ו ע"ג
סי' רי"ד המסייע במכר הוי כמחוס עליה בעד ואיבד את זכותו. (וע"ם נפל שכ' מהרימ"ט).	דפ"ו ע"ד
סי' רפ"ז חבוד הידוע אין לריך הכרזה.	די"ט ע"א
ח"ב סי' קי"א את"ל שנאבד השטר.	דפ"ז ע"ד
סי' קי"ך וגסיבו למכור אמרי' אבל לא לקנות .	דכ"ט ע"א
ח"ג סי' יו"ד דק"ו אחד מהשו' במת בלא בנים.	דפ"ה ע"ג
סי' פ"ו ופ"ז. ע"א שהעיד שבפניו ובפני חבירו שמת קידש פ' לפ'.	דמ"ו ע"ב
סי' קכ"ח בלוקח מאנס.	דפ"ה ע"ג
סי' ר' מרבין הו' שמינה את בנו במקומו .	דל"ד ע"ד
סי' רי"ג כתובה נגבית ממקבל מתנה.	דנ"ד ע"ב
מהרים"ם ח"א סי' ע"ו וסי' הל"ק וח"ב האה"ע סי' מ"ג הכחשה בעידי קי' .	דמ"ו ע"ב
סי' כ"ד וקי' וקל"א נדר מתוך כעס .	דס"א ע"א
סי' ע"ס וק"ס וקנ"א קו' על תשו' הרא"ש כלל ק"ו .	ד"ל ע"א
ח"א סי' קי"ו וקי"ו וח"ב חיו"ד סי' מ"ה בהקדש לעניים לענין רבית .	די"א ע"ד וי"ב וי"ג
סי' קי"א מי שנשבע שלא ישא אחרת ונפלה יבמתו לפניו .	דס"ב ע"ד
ח"ב יו"ד סי' כ"ז שנשבע לבקשת חבירו ל"ב פיו ולבו שוין .	דס"א ע"ד
יו"ד סי' ע"ל וח"א סי' קי"ו אי ברי ליתן מעות לממוני הקהל לריוח הקלוב.	די"ב ע"א
הם סי' ד"ן לגבות כתו' ממקבל מתנה .	דנ"ד ע"ב
אה"ע סי' א' מי שגירש את אשתו משום ש"ר והחזירה חייב להוליא.	דכ"א ע"ג
סי' י"ג כאומר שהנכסים של אמו נאמן במיגו .	דס"ג ע"ד
סי' י"ו [וצ"ל ע"ו] מספקא לא מרעי' חזקתה בין לענין ממון בין לענין איסור .	דל"א ע"ב
ח"ב חאה"ע סי' ל"א דיני קי' כדיני נפשות בהכחשה .	דמ"ו ע"ב
ח"מ סי' וי"ו לוואה בענין ירושות כדיני הנייס .	דנ"ז ע"ב
חח"מ סי' ל"ס מכם הרא"ש כלל ק"ו .	דפ"ע ע"ד
סי' ל"ע בדין מס על הת"ח.	דפ"א ע"ד
בחי' לכתובות פל ד"ע בכו' דפ"פ מלאתי .	ד"ל ע"ד ול"ב ע"א
מהריב"ל ח"א כלל ה' סי' ל"ס וסי' ל"ע לבטל הסכמה בחרם .	ד"ד ע"ד
כלל י"א סי' ע"ד ס"ב שטר שנכתב עפ"י עפ"ג .	דנ"ט ע"ב
כלל י"ב סי' ע"ד בעל אי יורש הוי או לוקח .	דפ"ע ע"ג

דק"א רשאים בני אומניות לתקן כאומנות .	דפ"ב ע"ד
סי' ק"ב לעבד ממון עד שיבא שנתבע לדון בעיר הנתבע .	דע"ב ע"א
ח"ב סי' כ"ב וח"ג סי' קכ"ב אומדנה כדאיכא אונס .	דס"א ע"ב
סי' נ"ן מבם הרשב"א החבוד אין מקבלין אותו עד שיקבל עליו ד"ת בפני ג' .	וס"ב ע"ד די"ח ע"א
ח"ג סי' ל"ס אין מבניחין בב"ק בקי' .	דמ"ט ע"ד
סי' מ"ז הת"ח פטורים מן המס .	דפ"א ע"ג
סי' ל"ב בניטלה ממנו כילה א' אי כופין להוליא .	דכ"ו ע"א
סי' קי"א [וצ"ל קי"ז] לע"ק בדבריו בענין השושה אי בעי' פיו ולבו שוין.	דס"א ע"ד
ח"ד סי' ד' הסכמה בחרם אם יוכלו להתיר .	ד"נ עא"ג ו' ע"א
מהרשד"ם חיו"ד סי' ב"ן בענין חבוד הק כאי' דרבנן לריך הכרזה .	די"א ע"ב
סי' פ"ב הסכמה שנעשה שלא יהיה רשות לבטלה .	ד"ב וג' ע"ד
סי' פ"ס במרבין תו' אין בו דין ירושה .	דל"ד ע"ד ול"ח ע"א
סי' ל"ס [וצ"ל ל"א] תשו' הרשב"א כ"י בענין נשבע שלא ישא אחרת אי חייל גם על היבמה .	דס"ב ע"ד
סי' ל"ע וק"ע הנשבע ע"ד חבירו מתירין לדבר מלוה .	דפ"ב ע"ב
סי' קי"ז אם הרוב כופין את המיעוט .	דפ"ב ע"ד
סוס"י קכ"ב הסכמה שתקנתה קלקול יכולין להתיר.	ד"ד ע"ד
סי' קנ"ג אפי' נגד אי' הו' מנהג מבטל הלכה .	די"ג ע"א
אה"ע סי' ג' ד' וי"א וכ"א אופנים וריעותות בקידושין .	דמ"ע ע"ג
סי' ל"ג קי' בעדים פסולים .	דל"ע עב"ד
סי' ס"ו וקע"ב עוד ע"ע הנ"ז.	דמ"ג ע"ג
סי' מ"ג גם פ"מ בנקרש קודם מיחס מגורשת .	דס"ו ע"ב
סי' פ"א עד שאמר שאינו יודע שום עדות ואח"ך העיד .	דמ"ז ע"א
סי' נ"ז המוליא את אשתו על דברים שאינו יכול להחזירה.	דל"ב ע"ד
סי' ק"ע וקי"א אלמנה שנכתה כתו' ומתה ולא נשבעה אין בנה יורשה .	דנ"ב ע"ד
סי' קל"ו אם ייחד לה מטלטלין לא איבדה כתו' .	ד"ן ע"ג
סי' קס"א אין בידינו כח להוליא בעידי כיעור.	דל"א ע"ג
סי' קפ"ג בכי' הבית קודם לכתו'.	דנ"ט ע"ד
סי' רל"ע עדות מתוך הולי.	דל"ז ע"א
ח"מ סי' פ"א אומדנא על הסכמה בחרם .	ד"ס ע"ג
סי' ק"ג ושפ"א וה"ח עכוב ממון ע"י כ"ד .	דע"ב ע"א
סי' ק"מ בעושה קנוניא להבריח נכסיו .	דס"ד ע"ג

סי' ד"ך וכ"ס כופין להוליא הכהן
מבהכ"נ . ד"ק ע"א
סי' כ"ח ול"א לסתור בהכ"נ ולבנות
מקום הארון והבימה . דל"ט עא"ב
סי' ק"א קריאת פר' ר"ח כמנהג
הגר"א ז"ל . ד"א ע"ב
חיו"ד סי' רל"א ורל"ב לימוד בנו
ממעות מעשר. ד"ך עב"ג
חאה"ע ח"א סי' י"ז פלוע דכא ע"י
חולי אי חשיב כיד"א . דכ"ד ע"א
סי' י"ע התראה לס' סרים מכה
פלוגתא דרבוותא . דכ"ג ע"ג
סי' כ"ג בקטלגית תלוי בלב השואל
אם הוא קפיד . דל"ד ע"ג
סי' כ"ה מי שגירש את אשתו על
שחשדה הוא לבדו אם מותר
להחזירה . דל"ג ע"ב
סי' כ"ח אי מועלת אמתלא לספים
עלמו רשע ואי כופין להוליא לבוי"א
חד"א . דכ"ז ע"ג
סי' פ"ע היכא דאיכא אומדנא
דמוכח מקילינן בדברים שבלב. דמ"ח ע"א
סי' ק' עדים שלא ראו נהיגת
הטבעת בקי' וע"א קרוב. דל"ז ע"ד
סי' קכ"ג פנוי שבא על הפנויה. דמ"ז ע"ד
סי' קל"ב אשה שנאנסה מאחי
בעלה נאמנת בלא מיגו . דל"ג ע"א
סי' קל"ג בדין מזוגות העובר למי
שבא על הפנויה . דמ"ח ע"ב
סי' קע"ע הי' על המבי"ע בדין
חלוקת המתנות. דק"א ע"ד
ח"ב דאה"ע סי' פ"ה זקן וזקנה
אין כופין לייבם ולא לחלוץ . דס"ע עא"ב
סוס"י קכ"א מבודכת לכהן
שנתעברה ממנו אי מותרת לו. דכ"ע ע"ב
סי' ק"ן מי שפלה שליח לקדש לו
אשה ומת המקבלה ביום הקי' . דל"ז ע"ג
ח"מ סי' קמ"ב לוואה בערכאות
נגד יורש דאורייתא . דכ"ז עא"ב
סי' קע"א מבטל כיסו ש"ח . דע"ג ע"א
ח"ז סי' כ"ד ד"ז אמירה לגוי בשבת
דאורייתא . דע"ו ע"א

(טית)

טוב עין סי' י"ז אות ד' בדין דיגא ד"ד . דכ"ז ע"א

(יוד)

יבין ובועז ח"א סי' קי"ח ד"ל ע"ג אין
לבטל מנהג בתפלות . ד"א ע"א
יוסף אומץ סי' ס' בדין ירושה בעש"ג. דכ"ז ע"ב
סי' כ"ע דכ"ד ע"ב דין הנשמט
בש"ע . דפ"ו ע"ג
סי' ל"ד אין לדחות דברי הריב"ש
מפני דברי התוס' דגדול כחו. דל"ב ע"ג
ידיו של משה סי' מ"ח אם יכולים לבנות
הנחת העריכה . דפ"כ ע"ב
ידי אליאו סי' קמ"ו. הבכים לדין בב"י
והשמיטו בש"ע חזר בו . דפ"ו ע"ב
ישמח לב נאגין ח"מ סי' י"ע וכ' וכ"א
וכ"ב וכ"ג מעות ליטול הריוח הוי .

כמו דקל לפירותיו . ד"נ ע"ג וג"א
ירים משה סי' כ"ע הנהע"ו אות ה' חי' ע"ב
על מהרש"ך בגוספות סי' א' משם
הרב ביבא ליון . דפ"ו ע"א
בזכרונות אה"ע דנ"ב ע"א אות ז'
ואות י"ח משודך שהודה שבא על
משודכתו מותרת לו אפי' בימי
עיבורה . דכ"ח ע"א

(כף)

כרם שלמה חיו"ד סי' כ"ג בדין ירושת
גרים . דל"ח ע"ב
ח"מ סוס"י פ"ד על חי' הנאבילה. דע"ז ופ' ע"ג
כהונת עולם סי' מ"ה עידי קידושין
שהוכחשו . דמ"ז ע"ג
כנסת יחזקאל סי' ז' אין כופין ללאת
הכהן מבהכ"נ . ד"ק ע"ב
סי' נ"ו פנויה שנתעברה בעיר
שרובה גוים אי מותרת לכהן . דכ"ו ע"ד
כפי אהרן ח"א דכ"ז ע"ב ודמ"ד בענין
שמרות האמביות. דע"ו ע"ג
דל"ח ע"נ אות ו' ס"ס בדשיל"מ. דכ"ג ע"ד
סי' י"ד דקס"ד ע"ב אין לומר
קי"ל נגד מרן . דנ"ז ע"ב
ס' קידושין סי' א' המקדש בע"א. דמ"ע ע"ב
חו"מ סי' י"ג מנהג מבטל הלכה. דנ"ה ע"ב
ח"ב חיו"ד סי' ז' דל"ו ע"ב מינוי
ראב"ע היה מחמת אונס ר"נ. דל"ו ע"ג
חאה"ע סי' נ' אי יכול למיקם
בסיפוקייהו יכול ליש"א אחרת ואינו
חייב לגרש . דס"ב ע"ג
כרך של רומי סי' א' ניגון המוזיקא
בבהכ"נ . דל"ע ע"ג
סי' כ"ד הכחשת העדים בקידושין. דמ"ז ע"ג
כתב סופר אה"ע סי' ל"א דנ"ו ע"ג
ד"ה כיולא המקדש בפני ב"ע וגמלא
א' מהן קא"פ א"ת לקי'. דמ"ה ע"א
סי' ע"ל פס"ע בקי' מחמת קורבה. ד"מ ע"א ומ"ג
כרם חמר ח"ב ד"ח ע"א אות מ"ד ודי"ד ע"ג ומ"ה ע"ב
ע"נ אות פ"ד בדין לוואה ב"מ. דנ"א ע"ב
דל"ב ע"א סי' קמ"ע יכולה לומר
נח"ר עשיתי לבעלי . ד"נ ע"ג וג"א
כסא דהרסנא שנש' בשמיה רהש סי' ע"ב
פ"מ בגיעלה בילה א' אי חייב
לכוליא . דכ"ה ע"ד

(למד)

לחם שלמה בקונע' קנין אגב ד"ה ע"ג
משם חשו' מהר"מ אלשיך . דנ"ג ע"א
דקי"ג ע"א וקנ"ע ע"א בשיעור אמה. דע"ו ע"ד
לחם רב סי' מ"ו ונו"ן אלמנה שנתנה
מנכסי יתומים . דפ"ע ע"א
סי' קכ"ח שענינן ליורש. דפ"ז ע"ג
לב חיים ח"ב סי' ע' אסור לבטל שום
מנהג בתפלות . ד"א ע"ב
גם בענין ניגון המוזיקא בבהכ"נ. דל"ע ע"ג

(מם)

מבי"ט ח"א סי' כ"ע וח"ב סי' פ' בחלוקת
המתנות והתכשיטין בין האלמנה

סי' קנ"ב ובכ"א אפוטרופוס בפסט. ד"ל ע"א
סי' קס"ט חלוקת בו' בלא תדעת חבירו. דע"ו ע"ב
סי' רכ"ד בהסכ' מהר"י טייטאצאק. דנ"ו ע"ד וג"ט ע"א
סי' ד"ש בטר שנכוי על ידי גוים. דנ"ה ע"ב וג"ט ע"ב
סי' בכ"א אפוטרופוס בפסט בחלוקה. דפ"ט ע"ג ול' ע"א
סי' פס"א דקל"ג ע"ג מס מתלמידי חכמים. דפ"א ע"ב
מהרש"ך ח"א סי' ך' קי' פל הרבב"א בגפא אבה ובסה יו"ד פנים. דס"ב ע"ב
סי' ל"ד הנותן מתנה לבנו יש בו הק"ס. דנ"ד עא"ב
סי' ס"א המחלק נכסיו לבניו ולבתו ושתקה איבדה כחו'. דנ"א ע"ד
סי' נ"ט מת"ת התולה מתוגו בכל אחרים חייבי' לקנותה. דס"ד ע"ב
סי' ק"ן נכתה כתו' ולא נשבעה בנה יורשה. דנ"ב ע"ג
סי' קנ"ד אלמנה שתפסה נכסיה לבנה קטן. וח"ג סי' מ"ג בפלים בפסט. דפ"ט ע"ד ול' ע"א
ח"ב סי' נ' בענין האפוטרופוס מנהג מבטל הלכה. די"ג ע"א
סי' כ"ז הי' הנאכילה לצדקה. דע"ז ע"ד
סי' נ"ן מפס הרבב"א התבוע לריך ביקבל עליו ד"ח בפני ג'. דח"י ע"א
סי' פ"ט בענין רוכא בדיינים. ד"ט ע"ד
סי' ק"ב בערות הפולים בשב"ג. דנ"ו עא"ב
סי' ק"פ והכ"ט לעולם בתר מקום השעבוד אזלינן. ד"ן ע"ד
סי' קפ"ג רית בה"כ המניע להלך כפאינו חדיר ל"מ מעכב. דצ"ז ע"א
ח"ג סי' כ"ד החולק נכסיו בפני אשתו ושתקה לא הפסידה כחו'. דנ"א ע"ג
סי' מ"א בכתו' אזלי' בתר מקום השעבוד. ד"נ ע"ד
סי' מ"ו בדין ירושת פררה. דל"ח ע"ב
בתוספות סי' א' המוכר חזקתו ע"מ לעלות לא"י. דפ"ג ופ"ה
ח"ד סי' פ' תבו' הרב אבינדור במרדכי סופ"ק דקי'. ע"ד ופ"ז ע"ג דפ"ו ע"א
התשו' מיימוניות בסו"ס נפים סי' י"ט הביאה רמ"א באה"ע סי' ל"א ס"ט. דמ"ב ע"ד ומ"ג ע"א
מהרלנ"ח סי' כ"ן מקומות הנגררים אחר הרמב"ם לריכים לילך בעקבותיו. דס"ו ע"ב
סי' ל"ו יבמה קטלנית מותרת ליבם. דס"ט ע"א
בס ליתן טופס לבע"ד. דל"א ע"ג
דרמ"א מפס הרבב"א והג"א בדין רוכא בדיינים. ד"ט ע"ד
מהר"י קולון סי' ע' להוליא הכהן תוך לבהכ"נ. ד"ק ע"א
שורש י"ח נכסי מלוג אי ב"ח גובה מהם. דפ"ט ע"ג
סי' כ"א מנהג שהוא כבוא"ת ל"א משמתא הוקבע. ד"פ ע"א
שורש פ"ו [ול"ל פ"ז] מי שנתקדשה בעדים פסולים. דמ"ה ע"ב

סי' ק"ב בדבר שבממון מנהג מבטל הלכה אף באינו מנהג ותיקין. דע"א ע"ב
שורש ק"ך מפס מהר"מ במרדכי דכתו' בתוקף שבינה. דע"ו ע"א
שורש קת"ד מנהג בלא לטבול תוך מ' ופ'. דע"ו ע"ד
סי' ק"ס חבוד לא הוי כפ"א. די"ח ע"ב
שורש קצ"ס אין זיקה ליבם מומר. דל"ז ע"ג
שו"ת מרן אה"ע סי' ב' קי' בעדים פסולים. דמ"ס ע"ג
סי' ד' המוהלת נכסי ל"ב לבעלה. דס"ד ע"ד
סי' ו' ד"ן שטרי ערכאותיהם. דנ"ט ע"ב
סי' יו"ד קי' בעדים פסולים. דל"ט ע"ד
דיני קידושין סי' ב' ויו"ד ע"ש הנז'. די"ח ע"ב
סי' ך' קבלת עדי קי' ל"ב בפני בע"ד. דמ"ה ע"ב
דקת"ד גש ס"מ שנקרע או שאינו כרבותה בשעת מיתה אינה מנו'. דס"ו ע"ב
דיני יבום וחליצה סי' ב' בדין כפיה לחלוץ. דס"ז ע"ד
שו"ת מורם סי' מ"ה על חבו' מרן בנודר לדקה לעניים. דק"ב ע"ד
בסוה"ס חבו' למוהר"ר שאול בדין ירושה בבנות. דל"ז ע"א
מהר"י ן' מיגאש הובאה בהגת"ר דכתובות מום הנראה לעין כל. ול"ח ע"ב דע"ז ע"ב
סי' קפ"ד הוכ"ד בבי"ט דמלי' עדס"ע דאו' שנתן לה' רבית בעד לוי. די"א ע"ג
מהר"י ן' הרא"ש [ונק' זכרון יהודה] סי' פ"א קי' בעדים קרובים או פסולי'. ד"מ ע"ב
מהר"י קצבי הוכ"ד בס' פ"מ ח"א סי' ס"ז אשה שמכרה חלק בעלה. דפ"ח ע"א
מהר"י באסאן סי' מ"ו מפס הרמ"ה אלמנה שמתה ולא נשבעה. דנ"ב ע"ג
סי' פ"ו המוליא אשתו משום ש"ר בעידי כיעור אי יכול להחזירה. דכ"ח ע"ג
סי' ק"ב בדין העורר על השדה. דפ"ו ע"ד
מהר"י מינץ בסדר הגט סי' ז"ן אי מקדשין בלילה. ד"מ ע"ג
מהר"ם מפאדווה סי' נ"ס בדין פרנסת הבנות. דפ"ו ע"ג
מהר"י בי רב סי' מ"ב קי' אביה בבוגרת. ד"נ ע"ב
מהריק"ש סי' קכ"ג הישמעאלים אינם עע"ז ויש להתיר סתם יינם. ד"ע ע"ג
מהראנ"ח ח"א סי' ס' טענת מפיים הוינא ליה במכרית אני. דפ"ז ע"א
סי' קנ"ב מברית נכסיו לחוב לאחרים. דס"ד ע"ג
ח"ב סוס"י י"ז גט ש"מ לריך בדיקה בזמן נתינה. דל"ז ע"ב
סי' מ"ב הדבור המערער על השדה איבד זכותו. דפ"ו ע"ד
סי' נ"ן מפס הריב"ש בטר שפרה עושה קנין. דנ"ו ע"ד
סי' נ"ט ככרית מדברי הר"ן דל"א אדעתא דהכי נשבע. דס"א ע"ג
מהרד"ך בית ב' חדר י"נ בדין יבמה קטלנית. דס"ח ע"ב

תם ונשלם שבח לאל בורא עולם:

מתנת אבותיו . ד״ה ע״א
הו״ד סי׳ ך׳ ע״ד הרבית מכוללות
הק״ק . די״א ע״ד
סי׳ פ״ס בתר נדרי׳ והסכמות דכיב
אי מתירין לגבור. ד״ג ע״ד
ה״מ סי׳ ב׳ מוס המניח להגר
ע״י רוח באינה מגויה . דע״ו ע״ד
סי׳ ק״א בגמלא ע״א קרוב אי
פסול . די״ז ע״ג
שפת הים סי׳ י״ב פגוים בילה עליה
קול באנהה אי מותרת לכהן . דכ״ו ע״ד
הו״ד סי׳ ע״ז וסי׳ כ״ך וה״מ סי׳
ה׳ הנשבע ע״ד חבירו . דס״א עא״ג ד
אה״ע סי׳ י״ד מי בגבא מעוברת
חבירו באונס אי כופין להוציא. דכ״ח ע״ב
שער אפרים סי׳ יו״ד הוכחת מגולה
בענין בינוי גובה ההפלות ממנהג
אבותיו . די״א ע״ב
סי׳ ל״א ב״ך בחלה והעמיד אחר
במקומו . דל״ס עא״ב
סי׳ ס״ו בענין כיון דאבתרי אבתרי. דל״ו ע״ג
שמחת יו״ם סי׳ ו׳ דכ״ז ע״א בדין יורבה
לבן הכת בכבוד . דל״ס ע״א ול״ו
סי׳ י״א דמ״ד קבלנו הוראות מרן ע״ד
גם בדיני או״ה . די״ו ע״ד
סי׳ י״א וי״ב וסי׳ ע״א במקום
ענוה אין להקל אפי׳ בג׳ ספיקי. ד״ז ע״ד ול״ע
סי׳ י״א וסי׳ ע״ה כ״ב בפלוגתא ע״ג ומ״ה ע״א
להחירה בלא גט . די״ע ע״א
שבות יאיר סי׳ ע״ב נוגה הנר׳ כתוב
דכפושות דכ״ו ד״ה גמר בלבו. דפ״א ע״ד
שאר ומשיב תנינא נ׳ ח״א סי׳ י״ח
ותניא׳ ג׳ ח״א סי׳ כ״ג בדין כפיה
לחלוץ . דס״ע עא״ב
סי׳ ך׳ אבה בורקת ומזגת. דכ״ח ע״ג
ח״ב ה״ג בוס״י ק״י המבררת הולך
הבנות לאחיהם . דנ״א ע״א
ח״ג סי׳ נ״א רביה ע״י בנות. די״ג ע״ד
תנינא׳ ג׳ סי׳ ע״ל [ונ״ל מ״ב] מי
בנבה נכרית ונתגיירה אי מותרת לו. דל״ו ע״ב
סי׳ ע״ד וכ״ד בענין המבררת
הבנות הולכת כנ״ל . דנ״א ע״א
סי׳ קכ״ל בוי״א .סד״א ועבר
ונשאה באי׳ אי כופין לגרשה . דכ״ה ע״ב
תנינא׳ ד׳ סי׳ קכ״ד גט ב״מ בלא
בדקו אותו בשעת כ״ת . וכ״ע ע״א
דל״ז ע״ב
שב יעקב סי׳ ל״ו כיון שאינה הולכת
אינה מתייבמת. דס״ע ע״ב
שבות יעקב ח״א סי׳ קנ״ה בשם הלבוש
והרמב״ן בדין אינו ואבם בלוו. דנ״ע ע״ד
סי׳ קס״א אי כופין על לפנים
מבו״ס . די״ן ע״ג
ח״ב סי׳ קן בדין גח״ר שביתי
לכמלו: דנ״ע ע״ד
ח״ג סי׳ קנ״ב התוקע כפו לחבירו
בלא במקום בנו׳ נאמן . דל״ג ע״ג
שיבת ציון סי׳ ה׳ בבינוי גובה התפי׳
מבפרדי׳ לאשכנזים. ד״א ע״ג
סי׳ ל׳ אם יש לסמוך על ס״ס
במקום דאיכא לברורי . דנ״ז ע״ג

סי׳ מ״ה ב׳ איסור מס״ת בחו״ל. דכ״ב ע״א
סי׳ ע׳ כיון שהגיד וכו׳ . דפ״ו ע״א
סי׳ ק״ו בותפיס שנסתחפו לעמוק
בניסם. דע״ג ע״ד
שמן רוקח ח״ב סי׳ א׳ בדין תפי׳
פבומים . דל״א ע״ד
שער אשר אה״ה סי׳ יו״ד ד״ו ע״ג ס״ס
ורוב במקום ערוה . דל״ע ע״ד
הו״ד סי׳ י״ג דכ״ו ע״ד אין ב״ד
יכול לבטל וכו׳ . ד״ב ע״ב וג׳
גם דו״ך ע״ב מבס מהרד״ך בענין ע״א
זה נסנה וזה א״ה כופין. דפ״ג ע״א
מאה״ע סי׳ י״ה יבמה שנפלה לפני
יבס מומר. דל״ו ע״ג
גם סי׳ כ״ס ד״פ עא״ב וסי׳ כ״ע
ס״ס במקום ערוה. דל״ע ענג״ד
סי׳ כ״ע דפ״ח ע״ד במקום ערוה
לא קבלנו ד׳ מרן להקל. ד״ז ע״ד
גם דפ״ע ע״ג לא הולי׳ בתר ס״ס
להקל במקום ערוה. דכ״ס ע״א
גם קי׳ בע״א . דמ״ע ע״ב
ה״ב סי׳ כ״ו כשבע״ד מכחיש את
הדיין . דע״א ע״ג
שמחה לאי״ש אה״ם סי׳ ג׳ וסי׳ ו׳ דין
רה״ר בזה״ז . ד״ו ע״ב
אה״ע סי׳ ד׳ מדודים אפי׳ אינם
בפין כ״א הילופיהן זוכה באלמנה. ד״ק ע״ג
סי׳ ה׳ וסי׳ כ׳ נשבע בלא יב״א
אחרת על אבתו . דס״ב ע״ד
סי׳ כ׳ [ונ״ל סי׳ י״ך] שיר ע״ע
כגו׳ במקום יבוס . דמ״ס ע״א
סי׳ י״ג י״ד בדין קטלנית. דל״ד ע״ג
סי׳ ע״ז מומרת דמוכה. דס״א ע״ד
סי׳ כ״א וכ״ב קי׳ בלא מדעה
או״א ובפני עדים קרובים : דנ״ד ע״א
ח״מ סי׳ י״א בענין בערי הכאמביום דנ״ו ע״ב
שמי משה הו״ד סי׳ ג׳ נבנית שהקדש
ממקום כביס למקום אחר . דס״א ע״א
דנ״ן וק״ס במינוי ופררה אי אית
בהו ירושה . דל״ו ענ״ד
שערי רחמים אה״ע סי׳ י״ע וכ״ב וכ״ג
במקום ערוה לא אזלי׳ בתר ס״ס
להקל . דכ״ס ע״א
גם סי׳ כ״ג וכ״ו עדות דקרובים
מגד איפות פסולייהו מדרבנן . דל״ע ע״ד
הח״מ סי׳ ה׳ דע״ו ע״א בדין
הגאי כפול . דל״ב ע״ג
שפתי צדיק כת״י בענין בותפות גוי
בשבת. די״ב ע״ב

(תיו)

תרומת הדשן סי׳ רי״א בענין קטלנית
הנשאת לג׳ . דל״ד עא״ג
סי׳ רי״ב קידושין בשחוק בפני
ב׳ עדים . דמ״ז ע״ב
סי׳ רי״ע אבס בשמירם דהם
ונשאת לגוי ונתגיירו אי מותרת
להיות עמו . דל״ס ע״ג
סי׳ ר״ך בדין יבמה קטלנית . דס״א ע״ב

נר לרגלי דבריך ואור לנתיבתי

ספר

דברי איש

אהללה שם אלד"ים בשיר ואגדלנו בתודה. שהחייני וקיימני מרוב צרה הצילני אל יתיאש עצמו מן הרחמים כך היא המדה . וזיכני להוציא לאור ס' **דברי אי"ש** קטן הכמותו האיכות דברי אגדה . אשר דרשתי בקהל עם בסוד ישרים ועדה. זכות אבותי הקדושים אראלים ותרשישים היא שעמדה. וזכות מורי הרב רבין חסידא . אשר ינקתי מתורתו ומתרומות מדותיו מרובה מדה . הנחני בדרך אמת לפי דרכו דרך הקודש כלילא דורדא. קבלו נא קוראים נכבדים אם מעט בקנוח סעודה. דברים היוצאים מן הלב אנא עני ב"א הצב"י המחבר עפר

יעקב שאול אלישר ס"ט

בא סי' **ישׁ"א ברכה** הי"ו

ן' לאותו צדיק ונשגב הרב המופלא מגזע

היחס והמעלה כקש"ת **אליעזר ירוחם**

אלישר זצוק"ל וזיע"א

חלקי ה' אמרתי לשמור דבריך

נדפס

פעה"ק **ירושלם** תובב"א

שנת תשמיעני **ששון** ושמחה תגלנה עצמות דכית.

ברפוס הר"ר **שמואל הלוי צוקערמאן** ושותפו הי"ו

פתח דבריך יאיר

כדי שלא להניח הנייר חלק אציגה נא פה שאלה אחת קטנה
הבאה אחר גמר הדפסת המפתחות:

אחי וריעי אדונים נכבדים יקרים וידידים הי"ו

שאלתכם אודות השביעית הגיע בזמן שהייתי בתוקף המחלה האנושה אשר נהייתי ונחליתי לא תקפ"ן ברוך פודה ומציל. ועתה שהחל בריאותי פתחתי הכתבים וראיתי את כל הכתוב ומסיבת רוב חולשתי בקשתי את שאהבה נפשי הרב המובהק **מאיר** כברק ידי"ן כש"ת אביר **יעקב** יחיה בעזרו בהלו נר"ו לשנות פרק זה ולא איחר הנה"ר והרטע וכתב חכם בחכמתו אשרי יולדתו והביא סברות הגאונים המתירין הגאון קול הרמז וה' שושנים לדוד ז"ל ועל הכל השיב תשו' מאהבה כי נעים נאוה כאשר עיניכם הרואות:

ואותי שאל אחוה דעי בענין זה. ובשאני לעצמי האמת שאין רצוני ליטפל עוד בענין דיני שביעית מאחר שכבר כתבתי והדפסתי בחמלת ד' עלי בסה"ק שמחה לאי"ש בס' התרומ"ע וכבר כובא על שלחן מלכים רבני וגאוני ארץ מה לי עוד לכתוב ולהשיב לשום שואל ואולם לפי רוב האהבה באתי בקיצור נמרץ לסיבת חולשת גופי ומאור עיני ולסיבת הקרירות שלא אוכל לצאת מפתח ביתי סמוך למטתי:

והנה עיקר הזימור הוא לחתוך היבשים כדי שיתרבה הפרי כן כתב הרב מהר"י קורקוס ז"ל בפ"א מה' שמיטה ויובל. וכן כתב הרב פאת השלחן ז"ל בפ"ב מה' שביעית ה' כ"א על המזנב בגפנים כתב וז"ל דזימור לא הוי רק חותך היבשים וכאן הוא מחתכם לגמרי ואינו עושה כפעולה דזימור וכו' יע"ש באופן דזימור לא הוי רק בשחותך היבשים דוקא:

אך לעומת זה ראיתי בפ"ד דשביעית מ"ה דאיתא התם אין קוצרין בתולת שקמה בשביעית מפני שהיא עבודה ר' יהודה אומר אם כדרכה אסור אלא או מגביה עשרה או גומם מעל הארץ ופי' הרע"ב ז"ל וז"ל אם כדרכה אסור שהיא מתגדלת ומתעבה בכך והוי כעין זימור לגפנים. נמצא דקצירת השקמה פחות מעשרה שיתגדל ויתעבה הגזע הוי כעין זימור וכבר כתב הרב תוי"ט שם משנה ד' בד"ה כמדל וכו' דאין חילוק בין שאר אילנות לכרם יע"ש. והרמב"ם ז"ל בפירושו על המשנה הנז' כתב וז"ל ושקמה הוא מין תאנים כורתין האילן במקום ידוע ממנו כדי שיתחזק כחו ויתן פריו בעתו לרוב והוי כמו זימור לגפנים ואמר ר' יהודה שאסור לכרות ממקום ידוע וכו' והלכה כר' יהודה יע"ש. ובחבורו פ"א מה' שמיטה ה' כ"א וז"ל אין קוצרין בתולת שקמה כדרך שקוצרין אותה בשאר שנים שבקציצה זו תגדל ותוסיף וכו', יע"ש:

הראת לדעת דזימור הוא בין אם כוונתו להרבות הפרי ובין אם כוונתו שיתעבה הגזע ויגדל ויגבה כחו הכל שמו זימור כן משמע מכל הנז"ל ומזנב בגפנים דהרי כבר פי' הרמב"ם ז"ל בפירושו דמזנב הוא חותך קצת מן הגפנים וסיים בדבריו וזה בשלא נתכוון לזמור יע"ש דכיון שחותך קצת דוקא ואינו מתכוין לזמור הרי אעפ"י שמתגדלים הגפנים ע"י זה:

ומה שהביא הרב אביר יעקב הי"ו דברי הגאון קול הרמז ז"ל אשר עליו בנה דייק יסוד ההיתר לא אכחד כי מציאה מלא ודאי הגאון הנז' לסמוך על דבריו. ואולם הטעם הב' שכתב שתועלת אינו נמשך לשביעית רק לזמן ארוך לשנים הבאות דבריו אלו נגבו ממתני' שהרי גם בקצירת בתולת שקמה הא ודאי אין התועלת נמשך לשביעית רק לשנים הבאות ועכ"ז אסור מפני שהיא עבודת האילן וגם גבי עבודת קרקע איתא במתני' התם ופסקה הרמב"ם ז"ל שם בהחורש בדהו בשביעית כדי לזורעה במוצאי שביעית קנסו אותו שלא יוכל לזורעה ואין חוכרין אותה ממנו כיון דעיקר האיסור היא העבודה בשביעית הנח עצמך אם נטע או זרע בשביעית ולא יצאה הנטיעה והזריעה האם לא יתחייב זה בשביל שעבד בשביעית?

מ"מ אף דנימא דאיכא למיפרי נראה בטעם הב' הרי הטעם הראשון דפסידא במקומו עומד והרוצה לסמוך על המקילין יש לו על מה לסמוך והרוצה להחמיר אף בקרקע גוי שלא לעשות הישראל הפועל הם מלאכה דיש להסתפק בה שהיא מדאורייתא ולחומרא תבא עליו ברכת טוב. שוב ראיתי להרב פאת השלחן ז"ל בה' שביעית על מ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ב ה' כ"א כיצד קוצצה מעל הארץ וכו' הביא דברי הירושלמי דאיתא התם בפ"ד דשביעית הלכה ה' וז"ל מג' ועד ע' היא מתניתא ופירש רבינו הגדול (הוא הגר"א זלה"ה) דהא דאסר ר' יהודה אינו אוסר אלא מג' ועד ע' אבל פחות מג' הוי גומם מעל הארץ ומותר ויותר מע' טפחים נקרא יו"ד טפחים דאין צריך עשרה מצומצמים עכ"ל יע"ש שהאריך הרחיב. דכפי פי' זה נמצא דהירושלמי פליג אתלמוד בבלי בפ' הספינה ד' פ' ע"ב ורצה ליישב גם לשון התוספתא דשביעית פ"ג ופסק הרמב"ם ז"ל יע"ש:

נקוט מיהא דלה' ירושלמי פחות מג' טפחים מותר לפי פי' רבינו הגדול ז"ל הנז' דהוי גומם מעל הארץ כנז"ל ויפה כיון ידי"ן הרב הפוסק אביר יעקב הי"ו מה שכתב בתחילת דבריו וגם בסוף דבריו כי מאחר שהקרקע הוא קנוי לגוי שקנאו במכירה חתוכה וחלוטה כדת וכהלכה ואתם פועלים אצלו ואיכא טעמא דחיי נפש כמ"ש הריו"ע ז"ל בפ"ב דשביעית משנה ב' בד"ה שנטייבה משם התוס' יע"ש: ואתם אם תרצו להחמיר לא יערב אל לבי לומר לכם לא תחמירו על עצמיכם. כי אם כטוב בעיניכם תעשו וצור ישר' יציל אתכם ממכשול וחפץ ד' בידכם יצלח והנני חותם בברכה:

הצעיר **ישא ברכה** הי"ו

דברי א"ש

דרוש א' להספד

דרוש שדרשתי בשעת חימום בהספדו של הרב הגדול עט"ר מוה"ר **ראש"ל** כמהר"ר **רפאל מאיר פאניז'יל** ז"ל שהיתה מ"ך ביום י"ד טבת תרנ"ג .

והנה עבדיך מוכים וחטאת עמך .

והנה עבדיך מוכים וחטאת עמך. ויאמר נרפים אתם נרפים על כן אתם אומרים נלכה נזבחה לה'. ועתה לכו עבדו :

איתא במס' כתובות ד' ע"ב ע"א תניא היה ר' מאיר אומר טוב לכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה . באשר הוא סוף כל האדם . והחי יתן אל לבו . מאי והחי יתן אל לבו דמידל ידלוניה דיספד יספדוניה. דיקבר יקברוניה דיטען יטעוניה עכ"ל :

יקוננו המקוננים ויספדו הספדנים הו הו ברחובות קריה בחוצות ירושלים. אבד חסיד מן הארץ צדיק תמים עניו ושפל רוח הפליץ משמים ארץ תפארת ישראל לן יאות למבכי לן יאות למספד מספד מר כהנים אוי לנו. שכך עלתה בימינו נפלה עט"ר נשע למנוחות ועזב אותנו לאנחות . וכאשר מקונן הנביא נפלה עט"ר אוי נא לנו כי חטאנו. והנה כל המפרשים אחזו לער בתיבת נא שהיא יותרת הכבד. שהיה די שיאמר אוי לנו כי חטאנו . וכולם פי' לפי דרכם . ואני בעניותי נלע"ד לפרש בדרך פשטי ממש בהקדים מ"ש במס' שבת ד'. ג"ה ההיא איתתא דהתיא לקמיה דשמואל קא נוותא קמיה ולא אשגח בה אמ"ל רב יהודה לא סבר לה מר אוטם אזנו מזעקת דל גם הוא יקרא ולא יענה אמ"ל שיננא ריכך בקרירי רישא דריסך בחמימי איתא מר עוקבא יע"ש :

נקוט מיהא דאם גדול הדור הוא מבגיח על העניים כאשר ראינו למוה"ר בקבל עליו משא כבד של כל העיר בבעה שנים מיום שנפטר הרב הפקיד ז"ל והוא היה סוכן הכולל והוא היה כותב החשבונות והוא היה משיב לכל שואל ומנהיג את העיר וכל רבני העיר וגדוליה בבוא אללם איזה עני או ן' טובים היו אומרים לו הלך אלל מוה"ר והוא היה מקבל את כל אדם וסובל כל משא כבדי כל הצבור עליו והיה זקן ן' פ"ח שנה וכל גדולי הדור היו בקטים עוסקים בלמודם ובעסקיהם. עד שנעשה חולה ולא יכול עוד לסבול . וא"כ עתה בעוה"ר מרגישים חסרונו הרבה מאד כי היה סובל כל עול הצבור עליו :

וזה אמרתי טעם כעיקר כי ביום שמת אאע"ה כל העם הספידוהו אבל גדולי הדור הרגישו תכף בחסרונו ולזה עמדו עליו בשורה והספידו אותו בזה הלשון אוי לו לדור שאבד מנהיגו וכו' . וזה יהיה כונת המקונן נפלה עט"ר אוי נא לנו עתה אנו מרגישים בחסרונו כי חטאנו מלבון והיינו אני ובני שלמה חטאים :

ואל יעלה על לב שום אדם לומר מה לנו להספידו כיון שכבר היה זקן ן' תשעים שנה וסוף האדם למות. ח"ו חלילה להעלות דברים אלו אפי' במחשבה ואפי' אם הי' ן' ק"ך שנה חיובא רמיא עלינו להספידו כבחור ן' כ"ה שנה יען היה עמוד הימני וחזק לכל הדור ובזכותו היה יורד השפע מן השמים כאשר ראינו בעינינו שבימיו היינו שקטים ולא היה שום בלבול וצער כלל. וגם היה לנו פאר והדר שכולם היו מכבדים אותו ואפי' אוה"ע והיו מתפחדים מקללתו . ובפרט שחסרונו מגיע לכל העולם. יען נפטר פעה"ק וכמ"ש הר"ן שפירא ז"ל בפי' הפסוק ותמת שרה בקרית ארבע היא חברון בארץ כנען דהקשה למה ליה לקרא למינקט בקרית ארבע היא חברון בארץ כנען לאשמועינן דאף שמתה בקרית ארבע היא חברון עיר קטנה אפי"ה מגיע חסרונה לכל ארץ כנען כיון שמתה בארץ ישראל :

ועפי"ז פי' הרב החסיד ז"ל כוונת הספדן ווי לארעא דישראל דחסרא גברא רבא דכוותיה דכל העולם חייבים לספוד לצדיק הזה כיון שמת בא"י וש"י :

ובזה פי' מורי הרב בני בנימין זלה"ה כונת הכתוב הלבי ישראל על במותיך חלל שמתו שאול ובנו בא"י וצריכים כל העולם להספידו וש"י :

ולפקע"ד נר' לפ' בזה כונת הכתוב ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה דלכאורה ק' מאי נ"מ אם בא אברהם להספידה הלא דבר הוא. ואולם הוא הדבר אשר דברנו שלא יעלה על לב שום אדם לומר שהזקנים אינם צריכים ח"ו להספידם . כי שרה אע"ה היו חייה קכ"ז שנה ואיתא במד"ר ויהיו חיי שרה הה"ד יודע ד' ימי התמימים שהצדיקים מה שם תמימים אף שנותיהם תמימים וא"כ כבר בא עת פקודתה ולמה לנו להספידה. ולזה אשמעינן קרא אחר שכתב ויהיו חיי שרה מאה שנה וגו' שלא נטעה לומר דאין צורך להספידה . ולזה אתא קרא דאפי"ה ויבא אברהם לספוד ולבכותה וממילא מובן דחיובא רמיא עלינו להגדיל ההספד והבכי כדת מה לעשות :

ואולם לנו להבין יתורא דקרא ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה דתיבת לשרה היא מיותרת הככד דכבר אמר בתחלה ותמת שרה בקרית ארבע וגו' היה די שיאמר ויבא אברהם לספדה ולבכותה . אמנם נלע"ד לפרש ונבין ג"כ כוונת דהמע"ה בהספדו לאבנר אחר שכבר הספידו הכמות נבל וגו' חזר לקונן עליו וכה אמר הלא תדעו כי שר וגדול נפל היום בישראל ויוסיפו כל העם לבכות דק' דאחר שגמר כל ההספד למה הוצרך לחזור ולומר הלא תדעו כאלו בא להוציא מלבן של ישראל שלא יטעו באיזה טעות וע"ז אמר בקול גדול הלא תדעו וגו' ויוסיפו כל העם לבכות ולנו לדעת מאי חדית להו :

ואולם נלע"ד דבניהם אאע"ה ודהמע"ה נתכוונו להורות לנו מידת הענוה שבניהם כשתבחו בה אאע"ה אמר ואנכי עפר ואפר . ודהמע"ה אמר ואנכי תולעת

ולא

הקדמת

האחים המבורכים. הרבנים המובהקים דרשינן סמוכים. בני הרב הגאון המחבר הי"ו. יחשל"א חיים ארוכים:

דברי בני אבינו מלכינו מלכא ורופילא. לישרים נאוה תהלה. עלינו לשבח להודות ולהלל לאל נורא עלילה. על כל הטובה אשר עשה עמנו לך דומיה תהלה. ברוך פורה ומציל ביום רעה על ערש דוי כל המחלה. שלח דברו וירפאהו רפואות תעלה. באמת אמרו זכות התורה אגוני מגנא ואצולי מצלא. הנה עת דודים ואורח ישרים סלולה. כי בא מועד להוציא לאור ספרו הנכבד **ישא אי"ש** (תשובות) יקר ומאד נעלה. ישאלוהו משפטי צדק משיב כהלכה זאת תורת העול'ה. וגם לרבות ס' **דברי אי"ש** מילי דדרשא בשבתא דרגלא. מזה כמה שנים ארי דורש מהני מילי מעלייתא בשבת כלה. ולא באנו לספר בשבחיו כי כל העם אשר בשער נותנים לו את השבח שבחא דאתי ממילא. שפרי ספריו היקרים אשר כבר הוציא לאור ס' **בני בנימין וקרב אי"ש** (תשובות) המפורסם לש"ט ולתהלה. ועוד הוסיף שנית ירו ס' **שמחה לאי"ש** (תשובות) וס' **איש אמונים** (דרו') ועוד הוציא לאור ס' **מעשה אי"ש** (תשו') כרם חמ'ד ענו לה. וס' **דרך אי"ש** (דרו') דרך הקדש יקרא לה. כל רואיהם יק'ירום אלבישייהו יקירא מקצוי ארץ וים רחוקים שואלים ודורשים ליהנות מזיו תורתו היא העולה.

הצעיר **חיים משה אלישר** הי"ו

אנן מה נענה כי אם בזאת לערוך שיח קול רנה ותפלה. אנא ה' אבינו אב הרחמן ישב עולם שש ושמח שקט ובוטח כתור אדם המעלה. אורך ימים בימינה עושר וכבוד בשמאלה. ישמח צדיק ביוצאי חלציו מלך ביופיו עינינו תחזנה אנו ובנינו ובני בנינו וחתנים מן המנין מושפעים ברב עושר וכבוד ונגילה ונשמחה גילה אחר גילה. ואורך ימים ושנות חיים ושלום טובה וברכה זרעו לעולם יהיה וכסאו מנורת זהב כולה. עינא דחזי לן בבישותא ליפקע באישון לילה ואפילה. וכסאו כימי שמים עד כי יבא שילה ובא לציון גואל ויבנה בנין אריאל ויקבץ נדחי עמו ישראל בזמן קריב ובעגלא. אז תשמח בתולה במחול ובחורים וזקנים יחדיו אחד האשה ואחד **האיש**.

כ"ד צעירי הצאן החותמים לכבוד התורה. ערוכה בכל ושמורה. אשר הוציא לאור גדול ארונינו ליושב על המשפט ולגבורה. הוא זיוה הוא הדרה. כן יעזרהו ה' להוציא לאור ספרו הבהיר אשר הוא מוכן ערוך לפניו אורה זו תורה, החותמים פעה"ק ירושלם ת"ו ביום ב"ך יברך לח' שבט שנת **כי ישרים** דרכי ה' וצדיקים **ילכו** בם לפר"ק ברב עז ושלום:

הצעיר **נסים בנימין מרדכי אלישר** הי"ו

לזה ויאמר נרפים אתם נרפים. רמז כמו שדרשו רז"ל ויחנו ברפידים שרפו ידיהם מן התורה. וז"א יען אתם נרפים מן התורה ומן המצות על כן נסתלק הצדיק והאמרו נלכה נזבחה שהוא כמו קרבן כמ"ש רז"ל בזבחים שמיכאל שר הגדול מקריב נשמותיהן של צדיקים כמנח שעוונותיכם הביא אתכם לידי מדה זאת ואולם התיקון הוא ועתה שהוא לשון תשובה וכוונה שאם חזרו בתשובה בעת ובעונה הזאת שזכו לעבודת הקרבנות באמת וז"א לכו עבדו. ועי"ז בלע המות לנצח וימהר ויחיש לגאלינו גאולת עולמים בעגלא ובז"ק אכי"ר :

דרוש ב' להספד

דרוש שדרשתי בישיבת **מזל צומח** יכב"ץ על לא טובה השמועה מפטירת השר הצדיק נודע לשגב מגזע הייחס רצ"ו סי' **סלימן דוד ששון** ז"ל ביום ג' ניסן התרנ"ד מלבד שצויתי להספידו בדרוש שבת הגדול בבהכ"ן הג' המיוחסת לרבן

יוחנן ן' זכאי זיע"א .

והנושא בא

והעמיד הכהן המטהר את האיש המיטהר לפני ה' פתח אהל מועד .

לפני ה' פתח אהל מועד .

איתא בפ"ק דבתרא ד' יו"ד ע"ב אמר ר' אבהו שאלו את שלמה ן' דוד עד היכן כחה של צדקה אמר להם צאו וראו מה פירש אבא פיזר נתן לאביונים צדקתו עומדת לעד קרנו תרום בכבוד עכ"ל :

ידון הדווים ויקוננו הספדנים על שמועה הרעה מחלה ונועה והארץ רועה התרועעה כי אבד חסיד מן הארץ שר וגדול מגזע היחש מן הפרתמים ווי להאי שופרא דבלי בארעא במבחר ימיו נקצרו ימי שלומיו אחין היקרים שרים וסגנים מלכי ארץ ורוזנים שאגו בקול מר בלב תמרמר אחינו בשרינו זרוע המיומן. נטע נעמן, האדון שלימאן למה עזבתנו. אשתו הרבנית חכמת לב מקוננת ומיללת אמריה ממררת אישי ידידי דודי ומחמד עיני למה נטשתני אלמנה וגלמודה הביטה וראה את בנך ידידך המעלות **לדוד** בוכה במר נפש אבא! אבא! למה נחבאת לברוח בנקיקי הסלעים וכל בית דוד יבכו את השריפה אשר שרף ה' על כל אלין תיובתא רמיא עלינו בני ציון הי"ו להתמרמר ולבכות לצרה ולסופדה וכמאמר הנביא (יחזקאל כ"א י"ב) האנח בשברון מתנים ובמרירות לב והיה כי יאמרו אליך על מה אתה נאנח ואמרת אליהם על שמועה כי באה ונמס כל לב ורפו כל ידים וצנו לדעת מה זו שאלה על מה אתה נאנח ומה זו התשובה על שמועה כי באה וגו' דמשמע דיש איזה רמז בשאלה ותשובה. ואולם נלע"ד לפרש והוא בהק' מה שפי' מוה"ר הג' רהש"ל מהר"א אשכנזי ז"ל בכונת הכתו' שהיה מקונן דהמע"ה על אבנר ויוסף עוד לקונן וכה היו דבריו הלא תדעו כי שר וגדול נפל היום הזה בישראל דלכאורה יל"ד למה נקט בלשון שאלה הלא תדעו כי שר וגדול וגו' ועו יל"ד למה דקדק לומר היום הזה. ואולם הוא ז"ל היה מפרש עפ"י מ"ש רז"ל על פסוק וזרח השמש ובא השמש עד שלא שקעה שמשו של צדיק וזרח שמשו של צדיק אחר דמשמע מפשטן של דברים. דעפ"י הדין חייב הקב"ה לזרוח צדיק אחר וצנו לדעת מהיכא תיתי חיוב זה והי' נמאי דאיפליגו רבוותא בדין מלוה על המשכון והמלוה מחל החוב להלוה אם חייב להחזיר לו המשכון דלדעת המרדכי בפ"ק דסנהדרין ס"ל דזכה הלוה במחילת המלוה וחייב להחזיר לו המשכון. ולדעת בעל העיטור והרשב"א בחי' לגיטין והר"ן ס"ל דיכול לומר משטה הייתי בך כיון דתפיס במשכון ולא זכה הלוה בחוב ואינו חייב המלוה להחזיר המשכון. וא"כ הצדיק נוטלו הקב"ה כדי שישובו ישראל בתשו' כדכתיב אלה פקודי המשכן וגו' ואחר שישובו ישראל בתשו' ואמר הקב"ה שובו בנים הרפא משובותיכם ומחל להם הקב"ה. וא"כ לד' המרדכי חייב הקב"ה להחזיר המשכון. ואפילו לס' העיטור ודעימיה יען דלגבי קב"ה ליכא טענת השטאה ח"ו וא"כ מידי הוא טעמא דחייב הקב"ה להעמיד צדיק אחר תיכף למיתת הצדיק וישובו ישראל בתשובה. ועוד איכא טעמא אחרינא דאיתא בנדרים ד' ל"ה ע"ב תנן הכל צריכים דעת חוץ ממחוסרי כפרה. ופירש הר"ן ז"ל שם דהני כיון דלא אתו לכפרה לאשתרויי אלא בקדשים אין צריך דעת בעלים. וא"כ פטירת הצדיק שהוא לכפר על הדור הי' צריך דעת בעלים שידעו ישראל סיבת מיתתו שהוא לכפרה כדי להתודות ולשוב בתשו'. ומעולם לא ידעו סיבת פטירת הצדיק ואיך תועיל הכפרה בלא דעת בעלים ומשו"ה הוצרך הקב"ה להזריח צדיק אחר וביני ביני ישובו ישראל במיתת הצדיק הראשון אף שלא ידעו סיבת מיתתו ואז חייב הקב"ה לתת להם צדיק אחר בצדיקיה להגן על הדור. וזה פי' הרב ז"ל כוונת הכתוב אחר שבכה דהמע"ה על אבנר ראה כי ישראל עצלים מלבכות כי ליכא דעת בעלים ולא ידעו סיבת מיתתו ולזה אמר להם הלא תדעו כי שר וגדול נפל הכוונה הגם שאין אתם יודעים סיבת מיתתו ולזה אמר הלא תדעו וגו' חייבים אתם לבכות היום הז"ה שהוא ר"ת הודה זיוה הדרה וכמ"ש רש"י בפ' ויצא כשיצא צדיק מן המקום פנה הודה פנה זיוה פנה הדרה ולכן כששמעו ישראל אז ויוסיפו כל העם לבכות אתד"ק ז"ל :

ואני אמרתי כונת הכתו' הנז' באופן אחר והוא בהק' חקירה שחקר אביו של הגאון מהר"ח פלאג'י ז"ל בס' חלקם בחיים שהביא מ"ש בספרי פ' וזאת הברכה ויבכו בני ישראל את משה הרי אחד ויתמו ימי בכי הרי שנים אבל משה הרי ג' לבכי. וא"כ ל' יום מה טיבם אלא מלמד שבכו אותו קודם מיתתו ל' יום עכ"ל וע"ז הק' דאיתא בירוש' על פ' ויהי לשבעת הימים מלמד שאמר הקב"ה על עולמו אבלות ז' ימים ופריך וכי מתאבלים על המת קודם שימות ותי' שהקב"ה יודע אבל ב"ו אינו יודע. הרי להדיא שאין מתאבלים קודם שימות המת ואיך בכו למרע"ה ל' יום קודם מיתתו. ותי' דישראל כיון שידעו שמרע"ה ימי חייו ק"ך שנה היו בוכים ומתפללים קודם מיתתו שלא ימות. וכמו שמצינו בכתו' פ' הנושא ההוא יומא דנח נפשיה דרבי גזרו רבנן תעניתא ובעו רחמי ואמרו כל מי שאומר נח נפשיה דרבי ידקר בחרב יע"ש וכ"כ על מרע"ה. באופן שהחיוב מוטל על ישר' כשצדיק אחד הכביד עליו חליו להתפלל בעדו שלא ימות. וזה אמרתי כונת דהע"ה לקונן על אבנר שנהרג פתאום ולא היה חולה להתפלל עליו שיחיה ולזה אמר לישר'. הלא תדעו הכונה לא ידעתם שימות כדי להתפלל עליו כי שר וגדול נפל היום הזה הכוונה דכיון שנהרג ולא ידעתם שימות להתפלל היום

הזה

ולא היה. והענין יובן בהקדים במ"ש במס' סנהדרין ד' מ"ו ע"ב איבעיא להו הספדא משום יקרא דחיי או משום יקרא דשכבי למאי נ"מ שאם צוה שלא יספידו לההוא גברא אי אמרינן משום יקרא דשכבי שומעין לו ואי אמרינן משום יקרא דחיי אין שומעין לו ואמרו בש"ס ת"ש ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה והיינו ששהו מלקוברה עד שבא אאע"ה ותי' שרה גופה ניחא לה שיתייקר אברהם בשבילה :

והנה תמיה לי טובא דמאי הבעיא להו להש"ס מאחר דהיא ברייתא במס' כתובות ד' ע"ב ע"א תניא אמר ר' מאיר טוב לכת אל בית אבל מלכת אל בית המשתה באשר הוא סוף כל האדם והחי יתן אל לבו. מאי והחי יתן אל לבו דמידל ידלוניה דיספד יספדוניה דיקבר יקברוניה דיטען יטענוניה וכו' יע"ש הובאה בפתח השער. והשתא אם איתא שהוא משום יקרא דחיי מאי תשלום גמול איכא לזה המספיד שיספידוהו כיון שהוא יקרא דחיי דבשלמא בטולם דיקבר יקברוניה וכיוצא יגיע אליו התשלום גמול אבל בהספד מאי גמול יגיע לו כשיספדהו אלא ודאי שהוא משום יקרא דשכבי. וכעת לא ראיתי מי שנתעורר בזה. זולת ראיתי להרב עירת כסף ז"ל בד' נ"ג שהקשה דמאי איבעיא להו הלא איתא במאבד עצמו לדעת דאין מספידין עליו ואם איתא שהוא משום יקרא דחיי אמאי אין מספידין עליו והניחא בצ"ע יע"ש :

ואני עני לא ידעתי מאי קק"ל דמאי אהני לן אי הויא יקרא דחיי כיון דההספד הוא על המת והמת אין ראוי להספידו שהיה מאע"ל ומשו"ה אין מספידין עליו ודו"ק :

והתוס' שם בסנהדרין הקשו מההיא דפגעו ישראל אל שאול ואל בית הדמים שלא הספידוהו ואי אמרת יקרא דחיי אמאי נענשו והרי מחלו ישראל על כבודם. ותי' ב' תירוצים יע"ש והרב לב שלמה בלקוטיו ד' קמ"א ע"ג יצא לחלק דכל בעיית הש"ס היא דוקא להספידו קודם קבורה אבל לאחר קבורה לכ"ע הוי יקרא דשכבי והביא ראיה לחילוק זה מההיא ששהו את שרה מלקוברה עד שבא אברהם ואי אמרת דלאחר קבורה נמי איכא יקרא דחיי אמאי שהו את שרה עד שבא אברהם הלא לאחר קבורה ג"כ אם היה מספידה היה מתייקר אברהם יעש"ב שכתב דבחילוק זה יתורץ קושיית התוס' דמה שנענשו ישראל הוא שלא הספידוהו לשאול אחר קבורה דהוי משום יקרא דשכבי יע"ש :

ואנא דאמרי האמת דבחילוק זה יתורצו כל הקושיות אך הדבר קשה דהבעיין פשיטא ליה דלאחר קבורה הויא יקרא דשכבי הי"ל להקשות למי שרצה לפשוט הבעיא מההיא דשרה דלאי אמרת משום יקרא דחיי היכי שהו לשרה משום יקרא דאברהם. לימא ליה ולטעמיך מאי אמרת משום יקרא דשכבי שהו לה אכתי קשה אמאי משהו לקוברה עד שבא אברהם הרי היה יכול להספידה אחר קבורתה. דאיכא יקרא דשכבי ולדידי תימה :

איך שיהיה נקיטינן לד' הרב לב שלמה ז"ל דקודם קבורה בהא מספקא ליה להש"ס אי הספדא יקרא דחיי או יקרא דשכבי. ואמטו"ל דהמע"ה אחר שהספידו לאבנר שהי' על הקבר חשש שמא יאמרו ישראל שההספד היה משום יקרא דידיה דים לו לומר שהוא יקרא דחיי ומשו"ה נעק בקול מר הלא תדעו כי לא ליקרא דידי ח"ו אני מספידו אלא לכבודו כי שר וגדול נפל היום בישראל ולכבודו דוקא אני מספידו ולזה ויוסיפו כל העם לבכות. וזה יהיה כונת אאע"ה ברואה שהניחו את שרה מלקוברה שמא יתבדו שכל ההספד והבכי משום יקרא דידיה. וכמ"ש בש"ס לזה אמר ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה דוקא לכבודה הספידה ולא לכבודו ובזה אמטעינן מדת הטענה ודו"ק :

ובזה יומתק לחכי כוונת הפסוקים ויבואו עד גורן האטד ויספדו שם מספד גדול וכבד מאד וירא יושב הארץ הכנעני את האבל בגורן האטד ויאמרו אבל כבד זה למצרים דקשה אמאי למצרים דוקא ולא לבניו ואולם עפי"ה ניחא ונקדים מאי דפי' רש"י ז"ל דכל מלכי כנען באו להלחם עמהם. כשראו כתרו של יוסף תלוי בארון תלו כולם כתריהם ועשו מספד שם. וז"א אבל כבד זה למצרים שהוא יקרא דחיי ודו"ק :

ובאו"א נלע"ד לפרש כוונת המקונן נפלה עט"ר אוי נא לנו כי חטאנו בהק' מאי דאמרו בזוה"ק דאם ישראל הם באחדות נוטל הקב"ה צדיק אחד ומכפר על הדור דדמי להקזה :

ובזה פי' כוה"כ גאלת בזרוע עמך בני יעקב ויוסף סלה כידוע. ואולם מזה זמן חקרתי למה צריך שיטול הצדיק הגדול הלא אף אם יטלו אצבע קטנה שבגוף יכאב כל הגוף ולמה צריך שיטול הראש. והתירוץ לזה פי' בעניותי דקי"ל במס' תמורה האומר רגלה של זו עולה פשטה קדושה בכולה דמקדים דבר שהנשמה תלויה בו אבל מקדים יד או רגל לא פשטא בכולה והויא קדושת דמים. והנה הצדיק הוא בזכותו משפיע לכל העולם כמ"ש כל העולם ניזון בשביל חנינא בני. ואמטו"ל מסלק הקב"ה את הצדיק שהוא אבר שהנשמה תלוייה בו ופשטה קדושה בכל ישראל. אך צריך שופר' יחזרו בתשובה שלמה בפטירת הצדיק ובזה הוייא כפרה. דבזה פירשתי בעניותי כוונת דהמע"ה הרכבת אנוש לראשנו באנו באש ובמים ותוציאנו לרויה אבא ביתך בעולות. וגו' דלכאורה יל"ד מהו הכוונה הרכבת אנוש לראשנו ומהו אומרו באנו באש ובמים. ואולם ידוע שאמרו חכמי המוסר שפטירת הצדיק כשאדם בוכה ומתלהב לבו מתוך הבכי וגם מוריד דמעות בפטירת הצדיק הוי ממש כמו אש וגשמים ואז יחשב כאלו הקריבו קרבן ממש. ועתה אפשר דזה יהיה כוונת הכתוב הרכבת אנוש דהיינו מבחר המין האנושי לראשנו דהיינו שנטלת את ראשנו ראש הדור. ואזי באנו באש ובמים דהיינו ע"י ההתלהבות והדמעות ע"י ותוציאנו לרויה תכפר על כל עוונותינו ויהיה נחשב לנו כאלו הקרבנו קרבן עולה וז"א אבא ביתך בעולות וגו' ודו"ק:

וזה יהיה כוונת המקונן נפלה עט"ר שהוא אבר שהנשמה תלוייה בו ובכן עלינו להתודות מפתה לומר אוי נא לנו כי חטאנו. ודו"ק:

חזרתי לענייני מקדם והנה עבדיך מוכים וחטאת עמך. שם רמז למאי דקמן אחר שסבל כמה יסורין קשים בעוה"ר מזה שמנה בנים ובזכות היסורים שהיה סובל היינו אנחנו בשלוה וכמ"ש רז"ל גבי ר' אלעזר בר' שמעון שכל השנים שהיה סובל יסורים היה מגן וצנה לדור. וידוע דהצדיקים נקראים עבדי ה' כמו שמצינו במרע"ה שקראו עבדי משה. רמז קרא בתמיהה לא די לנו והנה עבדיך מוכים שהצדיק היה סובל היסורין אבל אנחנו היינו שקטים לא כן שנסתלק וחטאת עמך שנשארנו דור יתום חסרים מכל טוב מצפון ובני שלמה תאמיה :

חזרתי ואמרתי והנה עבדיך מוכים וגו' שם רמז לגלות המר הזה שאנחנו עבדיו יתברך מוכים ומעונים ושפלים ונבזים ומאוסים בעיני האומות ולא די זה עוד הגיע לנו יגון על יגון וחטאת עמך שהוא הצדיק שנקרא עם קדוש. שנסתלק מן העולם. והתבו' לזה

בית דוד יו"ד סי' פ"ה ויש לי מעט אריכות דברים בזה והאכמ"ל. וע"ן מ"ש רז"ל כל המהנה ת"ח מנכסיו וכו' כאלו הקריב תמידין (ברכות י"ד). וע"ן את הידוע דת"ח יש להם דין קרוב עם כל העולם וכמ"ש רז"ל חכם שמת הכל כקרוביו הכל קורעין עליו וכו' באופן דהם שאר בשר כמו הקרוב שנקרא שאר בשר גם הת"ח נקראו שאר בשר:

מעתה נבא לבאר כונת הכתובים וזהו קדם נבין כונת הכתוב הקודם להכתוב הנז' אלא זה נוס אחריו פתח חרצובות רשע התר אגודות מוטה שלח רצוצים חפשים וכל מוטה תנתקו. דלכאורה יל"ד שני פעמים שאמר התר אגודות מוטה וכל מוטה תנתקו הם כפל יתר ואם היה כופל הענין במילות שונות התרבנו אבל במלות שוות לא מצינו הא ודאי דיש הפרש בין מילת התר אגודות מוטה ובין מילת וכל מוטה תנתקו. והנה התרגום תרגם שניהם לשון העיים דין ורש"י ז"ל הביא לשון התרגום ורד"ק ז"ל פי' מוטה לשון נוטים מדחקים את העניים ונוגשים אותם וכן את העבדים. וכן פי' המצודות דוד ואולם נלע"ד לפרש כונת אומרו התר אגודות מוטה כוונתו להתיר שטרות וחובות שנותנים ברבית דמוטה הוא כינוי הרבית דכתיב כי ימוך אחיך ומטה ידו וגו' אל תקח מאתו נשך ותרבית וגם רז"ל אמרו כל המלוה ברבית נכסיו מתמוטטין דכתי' כספו לא נתן בנשך וגו' לא ימוט לעולם וא"כ נוכל לפרש כונת הכתוב אחר שאמר פתח חרצובות רשע אמר התר אגודות מוטה שלא ילוו ברבית ואח"ך אמר וכל מוטה בלשון כולל כל מוטה שנותנים מוטות עול על צואר העניים והעבדים תנתקו כמ"ש רד"ק ז"ל ובזה יבואו כונת הכתובים שאחריו על נכון מדוקדקים יפה והוא שמזכיר הנביא ישעיה אחר שמעת שאני מזהיר אתכם על איסור רבית שמא יעלה על דעתך שלא ליתן צדקה לעניים מסיבת רבית וז"א הלא פרוש לרעב לחמך לזה אני אומר לך דליכא שום נדנוד איסור כלל. זה יצא ראשונה ועניים מרודים תביא בית כי תראה ערום וכסיתו דהיינו פקוח נפשות כפסק מרן דמותר להלוות ברבית כי איכא פקוח נפש ובכן לא תמנע ח"ו מסיבה זאת ועוד יש טעמים אחרים דליכא שום איסור אי לזאת אני מזהיר אותך ומבשרך אל תתעלם ומבשרך שהוא שאר בשר כאמור לעיל לא תתעלם לקרב לו התועלת וההנאה והטעם דליכא איסור רבית הוא דכל ההנאה של הצדקה היא לך ולא לזולתך וז"א אז יבקע כשחר אורך וארוכתך מהרה תצמח וכל שההנאה היא למלוה דוקא ולא ללוה. כבר פסק מור"ם ז"ל דאין בו שום איסור וכנז"ל. ועוד טעם אחר שהקרן אינך יכול לתובעו כלל דשכר מצות בהאי עלמא ליכא וז"א והלך לפניך צדקך שעיקר הצדקה היא לעת"ל וכמ"ש הרב ראש דוד ז"ל ועוד טעם אחר דלגבי קב"ה ליכא נשך ח"ו ושרי וז"א כבוד ה' יאספך ובזה לית לך למיחש בזה לאיסור רבית כלל ודו"ק:

העולה מן המקובץ בחובה רמיא עלינו לקונן ולספוד את הבר הצדיק שלימאן דוד ששון ז"ל שהיה צדיק ויושר. בעל צדקות נדיב נדיבות עניו לאין תכלית הצלך ונבקשהו הנמצא כמוהו ובמה נוכל לנחם את אחיו הברים והשגים ואחיותיו ומר חמיו ובפרט זוגתו היקרה הרבנית המצעירה. ובנו היקר תהלה לדוד הי"ו ובנותיו היקרות שהיג'ן והירות שתי"ה. יה"ר לא יוסיפו עוד לדאבה ויאריכו ימים ושנות חיים ברכות הטובה. ברכת הבית מרובה. ונר"ן הצדיק המרוחם תתעדן בגן עדן לפני כסא כבודו יתש"ל ויתפלל בעד כל אשר שהלנו אהל ישרים יפריח אמן יזריח אכי"ר:

איך שיהיה יחורתי לששי מקדש והעמיד הכהן שמטהר את האיש המיטהר לפני ה' בהקדים מאי דאיתא בסוף מס' זבחים מאי דכתיב זאת על ישר' זה מיכאל הכהן הגדול עומד ומקריב נשמותיהן של צדיקים יע"ש. וזה אמרתי פשט הכתוב מגם והעמיד הכהן שהוא מיכאל כ"ג את האיש המיטהר הבר הצדיק המרוחם ז"ל לפני ה' ליהנות מזיו השכינה ויתפלל בעד כל קרוביו וכל בני המשפחה הרוממה ירבו ימיהם ויוסיפו להם שנות חיים כיר"א:

דרוש ג' למינוי רב

דרוש שדרשתי בקהל רב בביהכנ"ס הגדול ביום ט"ו שבט התרנ"ג שמינו אותי השפל לשרת בק' לרעות ביעקב ושמו המשרה על שכמי לרב **ראש"ל** יה"ר שיהיה בס"ט לכל ישר' אכי"ר:

והנושא בא

וְהקל מעליך ונשאו אתך. אם את הדבר הזה תעשה וציוך אלקים ויכולת עמוד וגם כל העם הזה על מקומו יבא בשלום. אם את הדבר הזה תעשה. וציוך אלקים ויכלת עמוד וגם כל העם הזה על מקומו יבא בשלום.

איתא במתני' סוף מס' עוקצין. אמר"ש ן' חלפתא לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל. אלא השלום. שנאמר ה' עז לעמו יתן. ה' יברך את עמו בשלום:

יודע הנסתרות ובוחן הלבבות הוא יעיד עלי עד כמה גדל צערי מכמה אנפי חדא דכבר מלאתי המורא כי יודע אני בעצמי מך ערכי. ב' כי הן בעון עם בני ישראל שפלים ונבזים בעיני כלם. ג' ברואתי מצב כוללנו ירד לטמיון וידל ישראל עד מאד ואפשר אלו הייתו כולנו יחד באגודה אחת באהבה ואחוה שלום ורעות. אפשר היה ריוח והצלה לכולנו ושפע וברכה מאחינו שבגולה. ועוד כמה טעמים שאי אפשר לפורטן עתה:

ואולם אחרי ראותי כי כל הרבנים וכל הגאונים מכל הכוללות הסכימו כולם יחד לעשות את שאיני זוכה כזוכה. אמרתי הא ודאי קול המון כקול שדי ובאמת אמרו רז"ל אפי' ריש גרגותא משמייא מוקמי ליה. וכדאיתא במס' ברכות ד' נ"ה ע"א. א"ר יוחנן ג' מכריז הקב"ה בעצמו. רעב ושובע ופרנס טוב. שנאמר ראה קראתי בשם בצלאל וכו' אמר הקב"ה למשה הגון עליך בצלאל. אמ"ל אם לפניך הגון וכו' אמ"ל אעפ"י כן אמור לישראל אם לפניו יתברך ולפניך וכו' יע"ש. אשר לפי הנראה שני מאמרים הללו נראים כסותרין דאם הקב"ה מכריז בעצמו על הפרנס טוב למה צריך לימלך בצבור? ומה יועיל ההמלכה אבל הנראה דאחר שאמר ר' יוחנן שהקב"ה מכריז בעצמו על פרנס טוב נרגש הש"ס מהיכן אנו יודעים שהקב"ה הכריז על זה שיהיה פרנס טוב. לזה בא לתרץ דזהו המבחן כשנמלכים בצבור וכולם מסכימים במינויו מזה תבינו שכבר הכריז עליו הקב"ה והביא ראיה לזה בצלאל וכו' וכמ"ש במתניתי' כל שרוח הבריות נוחה הימנו. מזה תבינו רוח המקום נוחה הימנו:

והרב החסיד בס' שמע יעקב נתן טעם למה מכריז

הזה נפל ומת ועל זה הוסיפו כל העם לבכות עליו שלא התפללו עליו אולי יחיה. כאשר בעוה״ר הצדיק הזה שאנו עסוקים בהספדו פתאום היתה מיתתו ולא היה האופן להתפלל על רפואתו וזה יהיה כוונת הנביא האנח בשברון מתנים ובמרירות. לב והיה כי יאמרו אליך על מה אתה נאנח ואמרת אליהם על שמועה כי באה ונהייתה שהשמועה לא היה שמועה שהיה חולה להתפלל ולבקש רחמים עליו אלא השמועה כי באה ונהייתה הכוונה שכבר נהייתה כענין המאורע שהשמועה באה שכבר נלב״ע בעוה״ר. ומן החיוב להגדיל הספדו ולהודיע מעלת שבחו שהיה עניו לאין תכלית משים עצמו כמי שאינו נדיב נדיבות זורע צדקות. אב רחמן מעוז ומחסה לעניים ליתומים ואלמנות לשלוחי א״ה״ק היה עוזר ומושיע ומשתדל בכל כחו לקרב לו התועלת והיה מקיים מאמר הנביא (ישעיה נ״ז) הלא פרוס לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית כי תראה ערום וכסיתו ומבשרך אל תתעלם אז יבקע כשחר אורך וארוכתך מהרה תצמח. והלך לפניך צדקך כבוד ה׳ יאספך. דלכאורה לנו לדעת למה נקט קרא בלשון שלא פרוס לרעב לחמך הי״ל פרוס לרעב וגו׳ והולם נלע״ד לפ׳ הי ניחא קמי שמיא בהק׳ את הידוע דמקשו לה׳ תה״ד ז״ל שכתב דמי שאמר לחבירו בא ואכול עמי דחייב האוכל לשלם לו מה שאכל ופסקו מור״ם ז״ל בח״מ סוס״י רנ״ו וז״ל המפרנס את חבירו בשתם חייב לשלם לו ולא אמרינן במתנה יהיב ליה. ורבים תמהו מההיא דפסק הרי״ף והביאה הרב בעל התרומות שער כ״ה ופסקה מרן בח״מ סוס״י קכ״ח במי שפרנס יתום בתוך ביתו ואחר שהגדיל תבעו דמי מזונות ופסק הרי״ף ז״ל דפטור היתום כיון דבשתם פרנסו ולא התנה עמו שישלם לו וא״כ קשה איך פ׳ הרב תה״ד ז״ל דחייב לשלם והרבה תי׳ נאמרו בזה והר׳ הכנה״ג ז״ל בסי׳ קכ״ח תי׳ בשם הרב מהר״א נאליקו ז״ל יגא לחלק בין שמפרנס את העני על שלחנו בההיא פ׳ הרי״ף ז״ל דפטו׳ מלשלם היכא שלא התנה עמו לשלם ודאי בצדקה או במתנה יהיב ליה אבל אם שלח לו לביתו פרנסתו הא ודאי דחייב לשלם לו אעפ״י שלא התנה ווזהי ס׳ הרב תה״ד ז״ל:

מעתה זה נלע״ד כוונת הנביא דכתי׳ הלא פרוס לרעב לחמך הכוונה שלא תשלח לו הפרנסה לביתו שאז ישיאך ילך לבקש ממנו דמי הפרנסה אלא עיקר המצוה היא ועניים מרודים תביא בית שיאכלו על שלחנך דאז הוי ודאי ע״מ שלא לקבל פרס ובשכר זאת כתב אז יבקע כשחר אורך וארוכתך מהרה תצמח:

אך כל זה הוא לעני פשוט בעה״ב אבל לגבי ת״ח הוא להפך דלכבוד התורה חייב המחזיק לשלוח לביתו כדי פרנסתו וכמו שמצינו בשונמית שהיה אלישע הנביא אוכל אצלה תמיד כדכתי׳ והיה מדי עוברו יסור שמה לאכל לחם. וכאשר ראתה קדושתו וחסידותו אמרה אל אשה נעשה נא עליית קיר קטנה וגו׳ שלא יבוש לאכול על שלחנה כ״א לשלוח לו להעלייה פרנסתו וזה יהיה כוונת הכתוב שלח לחמך ע״פ המים. כי ברוב הימים תמצאנו די״ל דלמה נקט ע״פ המים והו למה נקט כי ברוב ימים דמשמע דלזמן ארוך דוקא ימצאנו ולא בזמן קרוב ולא ידענו מה פירושו וכוונתו. אמנם עפי״ה הנה נכון. וידוע דמים הוא כינוי לתורה כמ״ש רז״ל הוי כל צמא לכו למים וידוע דהת״ח נקראים פני העדה וגם ידוע מ״ש רז״ל כי מבמש בד׳ ולבושה אי דילמא אלא דהא וזה יהי׳ כו׳ הכתוב שלח לחמך הכוונה בתבלת לחמך לביתם של הת״ח הנקראי׳ פני המים ולא תוכל לבקש מהם שישלמו לך אלא ברוב הימים דהיינו לעוה״ב תמצאנו נמולך הטוב לעולם שכולו טוב:

ובאו״א נראה לפקע״ד לפ׳ המשך הכתו׳ הנז״ל מתחילתם. הלא זה צום אבחרהו פתח חרצובות רשע התר אגודות מוטה וכל מוטה תנתקו. הלא פרוס לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית כי תראה ערום וכסיתו ומבשרך לא תתעלם. אז יבקע כשחר אורך וארוכתך מהרה תצמח והלך לפניך צדקך. וכבוד ה׳ יאספך והדקדוקים רבו אין צורך להאריך ג וממילא יושבו בהק׳ חקירה אחת בחקר הגאון ה׳ חיד״א ז״ל בס׳ ראש דוד ס׳ כי תשא דהנה הצדקה ידוע שהיא הלואה להקב״ה כדכתי׳ מלוה ה׳ חונן דל ואמרו רז״ל אין הצדקה משתלמת אלא לפי ג״ח שבה ותנן אלו דברים שאדם אוכל מפירותיהם בעוה״ז והקרן קיימת לו לעוה״ב וחדא מינייהו הוא ג״ח וכיון שהצדקה היא הלואה להקב״ה איך אוכל פירות והא הוי רבית ואסור בין למלוה ובין ללוה. ותי׳ ב׳ תי׳ הראשון הוא פשוט דלגבי קב״ה כב יכול דליכא נשך דבין אדם לחבירו נושך אותו משא״כ לגבי קב״ה ושרי הרבית והתי׳ הב׳ הוא דכיון שלא יש כ״א פירות ולא תלי לתבוע הקרן שרי. וכמבואר בס׳ כהונת עולם בתשו׳ הרב מהר״ש פרימו ז״ל בסי׳ א׳ יע״ש וא״כ במצות הצדקה דלא מלי לתבוע הקרן דשכר מצות בהאי עלמא ליכא וא״כ אין לו בעוה״ז כ״א פירות ושרי לאכול הפירות יע״ש והנה תקי׳ זאת כבר עמד בה רב כהנא הרב מעיל צדקה ז״ל בסי׳ תנ״ו ובסי׳ תקע״ז. בסי׳ תנ״ו תי׳ דהפירות שמשלם הקב״ה הוא על שהחיה את נפש העני ונפשות ביתו ואינה שכר הפרוטה שנתן לעני ובסי׳ תקע״ז תי׳ כמו שתירץ הרב ראש דוד ז״ל דלגבי הקב״ה ליכא נשך ושרי יע״ש והר׳ קול יעקב שאול תירץ כמו שתי׳ הר׳ מ״ק ז״ל דלגבי פקות נפשות שרי. וכמו שפ׳ מרן ז״ל ביו״ד סי׳ ק״ס דמותר ללות ברבית משום פקוח נפשות ע״ש וכמ״ש התוס׳ בע״ז ד׳ כ״ו ע״ב ע״ש. אשר עפי״ז פי׳ הרב ראש דוד כוונת מאמרינו ז״ל שאלו לשלמה בן דוד עד היכן כחה של צדקה השיב להם צאו וראו מה פירש הבא פזר נתן לאביונים צדקתו עומדת לעד קרנו תרום בכבוד. והכונה דיש לך אדם שהוא נדיב נדיבות רחב לבב פוזר בכל עניניו במאכלו ובמלבושיו ובכלל נותן צדקה לעניים במדה רבה אל יעלה על לב אדם לומר כי צדקותיו אינם חשובים יען כי טבעו הוא לפזר בכל עניניו חלילה לומר כן אלא כל צדקותיו המה חשובות ומרוצות לפני ה׳ כי הנדיבות הוא מסטרא דקדושה ונוטל שכרו משלם. מעתה זהו כונת המאמר שאלו לשלמה הע״ה עד היכן כחה של צדקה אם היה אפי׳ למי שטבעו לפזר יש לו שכר. והשיב להם מ״ש אביו ע״ה פיזר אעפ״י שהוא פוזר הרבה ובכלל נתן לאביונים צדקתו עומדת לעד לו ולבניו כמו שפי׳ רד״ק ז״ל ויש לה קרן ויש לה פירות וכי תימא דהוי רבית לז״א קרנו תרום בכבוד. הכוונה שאינו יכול לתבוע הקרן בעה״ז רק קרנו תרום בכבוד לעה״ב לפני מלך הכבוד וכמ״ש מהר״ש פרימו ז״ל דכל שאינו יכול לתבוע הקרן שרי ע״כ תד״ק ז״ל וש״י:

עוד נקדים מ״ש מור״ס ז״ל בש״ע יו״ד סי׳ קס״ו כו״ס ג׳ וז״ל מי שאינו צריך ללוות מעות רק לטובת המלוה. אומר לו בנה לך הורבה זאת וכל מה בתוליא ע״ז עלי לשלם לך. וכ״ז שאיני משלם לך דור בה בחינם מותר. ואין כאן הלואה רק עשה לטובת המלוה עכ״ל. והיא ס׳ בעה״ת ז״ל שער מ״ו ח״ד סי׳ כ״ו והביאה מרן בב״י סוס״י הנז׳ ועי׳ להרב

בית

חק"ל ז"ל דאי איכא מחלוקת בין בני המלך בעו משיחה לפי שאינה ירושה לו מאביו אלא מתנה מהקב"ה. עוד נקדים מה שראיתי להרב תנופה חיים ז"ל שחקר דלמה מלך שאול בתחילה מאחר שכתוב לא יסור שבט מיהודה ותי' בשם המפרשים דשאול היה משבט בנימין שלא נמצא בעון מכירת יוסף ומשו"ה לא זכה יהודה שיהיה משבטו מלך ראשון וזכה שאול. וידוע מאי דאיתא בש"ס סנהדרין ד' ל"ח ע"ב מאי דכתיב זה ספר תולדות אדם מלמד שהראה לו הקב"ה לאדם הראשון דור דור ודורשיו. דור דור ומלכיו דור דור ומנהיגיו. וכו' יעו"ש:

והשתא ניחזי אנן היאך יתקימו האגדות הללו דאם בזמן אדה"ר כבר נגזר מי יהיה המלך. מי יהיה המנהיג. מי יהיה הפרנס. למה צריך שיהיו נמלכין בצבור ואיך יצוייר שיהיה ירושה לבנים במקום אביהם כאשר קי"ל דהבן כשהוא ממלא מקום אביו נכנס תחת אביו. וכמו שפסק הרמב"ם ז"ל בה' מלכים וכל הספרים מלאים מזה. אם לא בצ"ל בהכרח כמו שאמרנו מתחילה דכל מלך ומנהיג או פרנס כבר נגזר עליו מזמן אדה"ר אך שאנחנו אין אתנו יודע האמת מי הוא אשר נגזר עליו שיהיה דבר או פרנס. ולזה נמלכין בצבור אם תראה שהצבור מוסכמים הא ודאי דנגזר עליו שיהיה הוא דבר ומנהיג ואם יש מחלוקת ג"כ צריך לראות או רוב הצבור או סנהדרין או עפ"י נביא או כ"ג כמ"ש הרמב"ם ז"ל:

וידוע דדוד המע"ה הוא היה קטן שבאחים כדכתיב ודוד הוא הקטן וכשבא שמואל הנביא ע"פ למשוח אותו חשב למשוח לאליאב כי הוא הבכור ואמ"ל הקב"ה אל תבט אל מראהו ואל גובה קומתו וכו' עד שבא דוד המע"ה ואמ"ל קום משחהו כי זה הוא:

מעתה נבוא לביאור הכתובים כי ידוע שאדוניהו רצה למלוך תחת אביו כי הוא היה הגדול ומדין ירושה לו יאותה המלוכה. ודוד המע"ה שלח את נתן הנביא והוריד אותו אל גיחון ומשחו את שלמה המע"ה. וא"כ ידמה בדעתו דהמע"ה שהמלכות הוא ירושה ובידו להוריש את אחד מבניו שירצה ואה"ן דבעי משיחה מפני המחלוקת כמ"ש שם בש"ס ואם תאמר מכי מה משחו את שלמה מפני מחלוקתו של אדוניהו עכ"פ זכה מדין ירושה לזה בא הקב"ה להודיעו לדוד המע"ה קודם שנולד שלמה המע"ה וכה אמ"ל והקימותי את זרעך אחריך אשר יצא ממעיך והכינותי את ממלכתו אבל אל תחשוב בדעתך שמדין ירושה יזכה במלוכה אלא ממני שאני נותן לו המלוכה במתנה. וז"א אני אהיה לו לאב והוא יהיה לי לבן. ובזה אם לא יהיה ממלא מקום אביו [כי ידוע כי צדיק ורשע לא קאמר] והוכחתיו בשבט אנשים הכוונה כי לא יסכימו הצבור במינויו ואם יהיה ממלא מקום אביו חסדי לא יסור ממנו כאשר הסירותיו מעם שאול שלא המלכתי את מפיבושת ן' שאול דמזה מוכח שאינה ירושה וכששמע כן דוד המע"ה בא וישב לפני ה' לתת תודות לה' ולבאר דבריו שלא היה צריך הקב"ה להתרות בו ולהודיעו שלא יזכה מדין ירושה כי זה פשוט הוא ומגופו יוכיח שאינה ירושה אלא מתנה שהרי מי אנכי הקטן שבאחים ובחרת בי מכל אחי הגדולים. מלך מעשי דוקא ואף שאנו באים מדין ירושה וז"א ומי ביתי שאני משבט יהודה ולי היתה המלוכה ואתה גזרת והביאותני עד הלום דייקא אחר שהמלכת את שאול המלכתני והגעת למפיבושת הרי ראיות מופתיות שאינה ירושה ותקטן עוד זאת בעיניך ה' אלקים כל ההוכחות הללו שנלמד מהם שהכל תלוי בצדקת האדם ובמעשיו ולא די זה ותדבר גם אל בית עבדך למרחוק שאם ח"ו ירחיק עצמו מדרכיך שהוכיחהו בשבט אנשים וזו אינה צריכה לפנים כי לך ה' הממלכה וגו' תדע הוא שכן שהרי ס' אדם הראשון יוכיח על זה וז"א וזאת תורת האדם אדם הראשון שכתוב בספרו דור דור ודורשיו וכו':

איך שיהיה חוזרתי לנשאי מקדם אמרתי בתחי' דברי והקל מעליך ונשאו אתוך אם את הדבר הזה תעשה וציוך אלקים ויכולת עמוד. וגם כל העם הזה על מקומו יבוא בשלום. נר' לפקע"ד לפרש עפ"י מה ששמעתי מפי עט"ר מוה"ר רא"ש ל כמהר"א האשכנזי זלה"ה שפי' כונת אחי יוסף שאמרו לו המלוך תמלוך עלינו אם משול תמשול בנו שהיה מדקדק כי מאחר שאמרו המלוך תמלוך עלינו מה זו תמיהה המשול תמשול בנו פשיטא שכיון שימלוך עליהם ודאי שימשול בהם. אבל היה מפרש. [ואיני זוכר אם ממנו או מהמפרשים ז"ל] דכוונת אחי יוסף להסביר לו הלא אתה הקטן שבכולנו ואיך יצוייר שתמלוך עלינו. ואף אם יהיה לך איזה שררה או שליטה למשול על העם. לא תוכל למשול כי אם בנו שאנחנו נסייע אותך. ובזה תוכל למשול. כשתתנהג עמנו במדת הענוה והאחוה.

ועתה ז"א שאומר יתרו למרע"ה בדרך מוסר והשכל שאלו אנשי חיל שתמנה שרי אלפים וכו' תדע שלא תשרר עליהם אלא והקל מעליך ונשאו איתך ואמרו רז"ל בדומין לך. ועי"ז אם את הדבר הזה. לשון דבר ומנהיג. תעשה. וציוך אלקים ויכולת עמוד. לסבול עול הצבור. ואזי וגם כל העם הזה. ילמדו ממך במדת הענוה. ועל מקומו יבא בשלום בין איש לרעהו:

חזרתי ואמרתי אם את הדבר הזה תעשה וציוך אלקים ויכלת עמוד. וגם כל העם הזה על מקומו יבוא בשלום. אפשר דירמוז לתשובה דמילת דבר כנוי לתשובה כדכתיב קחו עמכם דברים. ושובו אל ה'. וידוע מ"ש רז"ל כלו כל הקצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה:

והשתא ניחזי אנן מורי ורבותי אם ח"ו יהיה פירוד בין ישראל חלילה. איך יצוייר שיהיה תשובה כיון דבהיות פירוד ח"ו עוברין על כמה לאוין. לא תשנא את אחיך בלבבך. לא תלך רכיל בעמך. לא תקום ולא תטור. לא תעמוד על דם רעך. לא תחרוש על רעך רעה. ואגב הפירוד יעבור על לא תעשוק. לא תגזול ולה"ר וליצנות וחנופה ושקר. וא"כ איך נוכל לחזור בתשובה אם לא ע"י השלום דוקא:

וזה רמזתי אם את הדבר הזה תעשה דהיינו שתרצה לחזור בתשובה ועי"ז תרצה וציוך אלקים לשון צוותא שתהיה השראת שכינה ועי"ז כל העם שזה על מקומו דהיינו אל מקום המזבח שיבנה בית קדשנו בעזהי"ת צריך תנאי אחד והוא העיקר שיהיו כולם כאחד באחוה ספרדי עם ספרדי ספרדי עם אשכנזי. אשכנזי עם אשכנזי. עם מערבי. כולם כאחד. יבא דקדק לומר יבא לשון יחיד. צריך תנאי אחד דהיינו בשלום. ואז נזכה לביאת גואלנו ב"ב וכמאמר התנא לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום. שנאמר ה' עז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום:

מכריז הקב"ה על ג' דברים הללו ותי' שאנחנו ישראל יש לנו דין אשה ובעלה וחייב לזון אותנו ובזמן הרעב הויא הוא המדיר את אשהו יעמיד פרנס :

וזה אמרתי פשט הכתובים ויכוח פרעה עם יוסף הצדיק ע"ה כאשר פתר לו החלום שבע שני שבע. ושבע שני רעב. ואח"כ אמ"ל ועתה ירא פרעה איש נכון וחכם וגו' כוונתו שהקב"ה כבר הכריז על שני השבע וז' שני רעב. ופירש דבריו כי נכון הדבר מעם האלק'ים שכבר הכריז גם על פרנס. ולזה פרעה שאל מאת העם וכה אמר להם ויאמר פרעה אל עבדיו הנמצא כזה איש אשר רוח אלק'ים בו וייטב הדבר בעיני פרעה ובעיני כל עבדיו ואח"ך אמ"ל אחרי הודיע אלק'ים אותך את כל זאת שכבר הכריז על הג' דברים שובע ורעב ופרנס טוב. אין נבון וחכם כמוך אתה תהיה על ביתי וגו' ודו"ק :

והנה הראב"ע ז"ל בפי' על מגילת אסתר כתב דמרדכי הצדיק היה ענין הרבה. דקרא מסהיד עליה ודובר שלום לכל זרעו ורז"ל אמרו האי מאן דיהיר אפי' אאינשי ביתיה לא מקבל. מזה מוכח שהיה ענין גדול יע"ש :

ואני בעניי אמרתי עפ"י דרכו דקדוק קטן אשר נרגשתי בהאי קרא דנקט מבנה למלך אחשורוש וגדול ליהודים ורצוי לרוב אחיו דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו וק' דהאמאי גבי דורש טוב לעמו לא נקט ודורש טוב לעמו כמו כולם. דנקט וגדול ורצוי ודובר וגו' :

ואולם עפי"ה ניחא ונקדים מ"ש הרב בינה לעתים ז"ל בדרוש ע"ד דהאדם נקרא שלם למנותו בגדולה צריך ג' דברים. א' שיהיה מלך עלמו ענין מעביר על מדותיו וכיולא. ב' עם בני ביתו שלא יהיה רגזן וכעסן. רק שינהיג את בניו ואת בני ביתו בלשון רכה וידריכם בדרך ישרה. ג' שקדמה לו הנהגה מדינית שכבר ידוע וניכר שידע הנהגת העם במתוק לשון ובספ"י יעש"ב :

ואפשר דזה יהיה הכוונה על מרדכי הצדיק שנעשה גדול ליהודים ורצוי לרוב אחיו מטעם שמקודם כבר היה דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו. באופן שנכללו בו הג' הנהגות טובות שהיה רצוי לרוב אחיו מלך עלמו. ודורש טוב לעמו מלך הנהגתו המדינית ועם ב"ב. ודובר שלום לכל זרעו. ובזה זכה לגדולה. כי עפ"י הקדמה הזאת של הרב בינה לעתים ז"ל דמי שידוע וניכר שבקי בהנהגה המדינית ראוי לבחור בו למנותו פרנס על הלבור. יומתק לחכי כוונת הכתובים בשמואל ב' סי' ה' כשבאו כל ישראל להמליך את דוד המע"ה בהסכמת כולם. וכה אמרו לו הננו עלמך ובשרך אנחנו גם אתמול גם שלשום בהיות שאול מלך עלינו אתה היית המוליא והמביא את ישראל וגו' דלכאורה ק' למה אמרו לו אלו הדברים. דמשמע דבזה לא יוכלו שום אדם לסרב. אבל עפי"ה ניחא והוא דאמרו כבר ידוע וניכר אצלנו שאתה בקי בהנהגה מדינית מזמן שאול המע"ה וזאת היא הסיבה שבחרנו בך ודו"ק :

אשר עפי"ה נר' לפקענ"ד שיובנו כוונת הכתובים בשמואל ב' סי' ז' ודעך אחריך אשר ילא ממעיך והכינותי את ממלכתו הוא יבנה בית לשמי וכוננתי את כסא ממלכתו עד עולם. אני אהיה לו לאב והוא יהיה לי לבן אשר בהעותו והוכחתיו בשבט אנשים ובנגעי בני אדם. וחסדי לא אסור ממנו כאשר הסירותי מעם שאול אשר הסירותי מלפניך. ויבא המלך דוד וישב לפני ד' ויאמר מי אנכי ד' אלק'ים ומי ביתי כי הביאותני עד הלום. ותקטן עוד זאת בעיניך ה' אלק'ים ותדבר גם אל בית עבדך למרחוק. וזאת תורת האדם ה' אלק'ים. דלכאורה רבו הדקדוקים בהני קראי. א') אני אהיה לו לאב והוא יהיה לי לבן אשר בהעותו והוכחתיו וגו' וכי שלמה המע"ה הוא לבדו הוא בנו הלא כל ישראל אנחנו בניו והוא אבינו אב רחמן. וכל ישראל כשיעשו הפך רצונו יתברך. יוכיח אותם כמ"ש בפ' תוכחות. ב') ק' אומרו בשבט אנשים מה כיון בזה דמשמע שהאנשים יקומו עליו. ג') וחסדי לא יסור ממנו כאשר הסירותיו מעם שאול. ק' למה לו להזכיר שאול בכאן. ד') אומרו דהמע"ה ויבא וישב לפני ה' דמשמע שישיבה זאת כמ"ש רז"ל הנני יושב ודן לפניו בקרקע ולא ידענו מה היה כונת הויכוח. ה') תו ק' אמרו מי אנכי ומי ביתי. ו') תיבת למרחוק לא ידענו כוונתה. ז) אומרו וזאת תורת האדם. מי זה הוא האדם ? ומה פירושו ?

ואולם עפ"י דרכנו יבא על נכון ונקדים עוד מה דאיתא במס' הוריות ד' י"א ע"ב אמר מר אין מושחין מלך בן מלך מנ"ל אמר רב אחא בר יעקב דאמר קרא למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו ירושה היא לכם. ומנ"ל דכי איכא מחלוקת בעי משיחה ולאו כל דבעי מלכא מוריה מלכותא לבניה. אמ"ר פפא אמר קרא הוא ובניו בקרב ישראל. בזמן שבלום בישראל. קרינן ביה הוא ובניו ואפי' בלא משיחה :

נקטינן מסוגיא הלזו דאפי' בן מלך שזוכה מדין ירושה ואפי' שלוה אביו שימנו אותו למלך לא לייתינן ליה אלא בזמן שבלום על ישראל ואי ליכא שלום בישראל ממנים להבן אשר יסכימו הלבור ויבחרו בו ולריך משיחה להודיע לעם שזה בחרו בו הלבור. ויבקוע העם וכ"כ הרמב"ס ז"ל בה' מלכים ובה' כלי המקדש בכמה מקומות וגם בפי' המשניות להר"מ במז"ל ברים מס' כריתות פירש דבריו באורך דאף דירושה היא המלוכה כדכתיב הוא ובניו. מ"מ אם יש מחלוקת בין בני דוד מי ימלוך הזה או זה והסכימו על אחד מהם שנגררו אחריו הרוב או שמינוהו סנהדרין או נביא או כ"ג באיזה לד שיהיה אז מושחין אותו כדי להודוע להמון העם שזהו שנבחר למלך ויראו מפניו יעש"ב. ורש"י ז"ל פי' בדברי הש"ס הנז' ז"ל ירושה היא לכם בזמן שבלום בישראל עכ"ל :

והגאון מוה"ר חק"ל ז"ל בח' א"ח סי' י"ט דקדק מדברי רש"י הללו דס"ל דדוקא בזמן שבלום בישראל איכא דין ירושה. אבל בזמן דאיכא מחלוקת פקעה דין ירושה. ועל זו הרעים העולם בקושי' על רש"י ז"ל. וגם העלה דרש"י והרמב"ם ז"ל פליגי אהדדי והאריך הרבה בזה. ויש לי לע"ד מה שים להשיב על דבריו ז"ל. ולהורות דאין כן כוונת רש"י ז"ל ולא פליגי הר"ם ורש"י ז"ל אך אין הפנאי עתה להאריך ולפלפל לעת כזאת. וסוף דבר העלה דבזמן דאיכא מחלוקת אף דזוכה בן המלך הממלא מקומו למלוך תחתיו ובעי משיחה אך אינו זוכה במלכות מדין ירושה אלא מדין מתנה שהקב"ה נתן מתנה לבן המלך שימלוך אחר אביו כמו שנתן מתנה לבני אהרן הכהן כ"ד מתנות כהונה. והביא ראיה לדבריו מהאי דבעי הש"ס בב"ק ד' ק"י ע"ב כהנים בגזל הגר יורשים הוו או מקבלי מתנות הוו ופשיט בש הש"ם באתמ"ל דמקבלי מתנות הוו. וה"ה הכא בזמן דאיכא מחלוקת בין בני המלך. הבן המולך במקום אביו הוי מקבל מתנה משלחן גבוה. ובעי משיחה. יעש"ב :

באופן דזכינו לדין לד' רש"י ז"ל לס' הרב חק"ל

זה הו"א ר"ל זה הוא הנאמר עליו ודוד הוא הקטן כי אעפ"י שימלוך על ישר' הוא עומד בצדקו ויתנהג בענוה ולאים כזה לו יאות המלוכה מאחר כי קדמה לו הענוה ודו"ק :

ובא"א יובן לע"ד כונת הכ' קוס משחהו כי זה הוא בהקדים מ"ש בס' פני יוסף פוגטרומולי הנד"מ בהפטרה ואתחנן דקפ"ב ע"ב בפי' הפ' הנותן רוזנים לאין שופטי ארץ כתוהו עשה ואה שמביא שם מס' פני דוד בפי' פ' יפקוד ה' אלד"י הרוחות לכל בשר איש על העדה וכונת הפסוק והנה קמה אלומתי וגם נצבה וכו' דשייך לאי שנתמנה רב ונשיא לדור וקודם שנתמנה היה לטוב בעיני העדה ואח"ך נתהפך לאיש אחר ואינו מנהיג כשורה עכ"ל :

ועפי"ד יובן ג"כ כי כיון דהוא מנוי עפ"י ה' אינו משתנה מטוב לרע וה"ן ודוד הוא הקטן דהגם דמלך לא גבה לבו להשתנות אלא זה הוא מתחילתו וע"ש. אבל כל שמינויו אינו עפ"י ה' משתנה מטוב לרע והאוי לסלקו ואין כאן מעלין בקדש ולא מורידין כמובא שם ודוק :

ובן מצינו בשאול המלך כי לא זכה למלוכה אלא ע"י הענוה שהיה לו וכמבואר בילקו' מפני מה זכה שאול במלכות מפני הענוה שהיה בו כדכתי' והוא נחבא אל הכלים ע"ש :

ועפ"י הכא"ר מ"ע ומ"ן לפרש כו' המבואר במ' מ"ה אהבת צדק ותשנא רשע ע"כ משחך אלקי"ם אלד"יך שמן ששון מחבירך ואי' בילקוט שמואל דפסוק זה נאמר על דוד דכשנטל שמואל קרן השמן ובא לצוק על ראשו ברח השמן לאחוריו . כשראה כך אמר לא בחר ה' בזה וכך היה השמן עושה לכולן. כיון שבא דוד ראה השמן ורץ בעצמו וניצק על ראש דוד אמר ותרם כראם קרני בלותי בשמן רענן . וכ"כ למה . שראה הקב"ה מעשיו של דוד שהיה ראוי לימשח למלכות שנא' אהבת צדק ותשנא רשע ע"כ משחך אלקי"ם אלד"יך וגו' :

וצריך לדעת מה היה צדקו של דוד . ומה היה הרשע אשר שנא דוד אשר ממנה בזכותה זכה למלכות :

אמנם עפ"י האמור יבא ע"ן דהנה איתא בילקוט ע"פ ודוד הוא הקטן דבא להודיע לנו צדקו של דוד שאעפ"י שהיה רועה ואח"ך נעשה מלך אפי"ה נאמר עליו ודוד הוא הקטן. כי נשאר בענותו מקטנותו וכו' . ובהיות כי מקטנותו נתלבש מלבוש הענוה ע"כ עמדה לו כי כאשר עלה לגדולה נשאר בענותו ע"ד מ"ש בחולין דכ"ד אמרו עליו על ר"ח שהיה ן' פ' שנה והיה עומד על רגל אחד וחולץ מנעלו ונועל מנעלו . אמר ר"ח חמין ושמן ששכתני אמי בילדותי הן עמדו לי בעת זקנותי ה"ן היה דכוותיה דהענוה שהיה לו לדוד מקטנותו היא עמדה לו להתנהג בזקנותו ועי"ז זכה למלכות :

והשתא י"א אהבת צדק דהיא הענוה וכמש"ה ע"ד אמת וענוה צדק להודיע צדקו של דוד שהיה עניו כנז"ל. וכנגד זה ותשנא רשע דהוא הגאוה גם זה לנו' זה . ע"כ משחך אלקי"ם אלד"יך דזכית למלכות . וכ"ז בא לך במ"ן ששון מחבירך ע"ד שמן שסכתני אמי בילדותי בהרגלת מקטנותך וכו' יותר מחבירך שלא רצה השמן לצוק ודו"ק :

ובלבתך בדרך הזה הנה מה טוב ומ"ן לפרש לפקע"ד כו' המבואר במ' כ"ד וכ"ת

מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשי ולא נשבע למרמה ישא ברכה מאת ה' וצדקה מאלד"י ישעו זה דור דורשיו מבקשי פניך יעקב סלה שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד ולא נצריך בדקדוקים כי מתוך הביאור יובנו :

והן קדם נקדים מאי דאי' בפ"ג דערכין די"ז ע"א ע"פ זה דור דורשיו מבקשי פניך יעקב סלה . פליגי בה ר"י נשיאה ורבנן חד אמר דור לפי פרנס וח"א פרנס לפי דורו. למאי הלכתא אילימא למעליותא דמר סבר אי מעלי דרא מעלי פרנס . ומר סבר אי מעלי פרנס מעלי דרא. הא איכא צדקיה דהוה מעלי ודריה לא הוה מעלי . והא יהויקים דלא הוה מעלי ודריה הוה מעלי . דאמר ר' יוחנן משום רשב"י מ"ד ברא שית ממלכת יהויקים מלך יהודה בקש הקב"ה להחזיר את העולם לתוהו ובוהו בשביל יהויקים כיון שנסתכל בדורו נתישבה דעתו בקש הקב"ה להחזיר את העולם לתוהו ובוהו מפני דורו של צדקיהו כיון שנסתכל בצדקיהו נתישבה דעתו אלא לענין תוקפא וניחותא קאמרינן ע"כ :

וראיתי להרב יקר הערך בשיטתו דרמי ומקשה בשבת דקל"ט ע"א תניא ר' יוסי ן' אלישע אומר אם ראית דור שצרות רבות באות עליו צא ובדוק בדייני ישראל שכל פורענות שבאות לעולם לא בא אלא בשביל דייני ישראל ויליף לה מקרא הרי משמע דאי פרנס לא מעלי גם לדרא לא מעלי ע"ש :

ולפקע"ד נראה לי לתרץ מלבד כי יש לנו לומר דאגדות חלוקות שנו כאן דהלא במסכת יבמות דס"ג ע"א איתא התם דאין פורענות באה לעולם אלא בשביל ישראל . ואילו בר"פ השותפין ד"ח ע"א אמרי' דאין פורענות באה אלא בשביל עמי הארץ ע"ש ולריכים אנו לומר דאגדות חלוקות נינהו :

עוד יש לנו לומר דפורענות דקאמר הכא הבא משום דייני ישראל היינו פורענות דאם דקשה מכל הפורענות דמכלה האם את הכל זה לא בא אלא בשביל הדיינים כמו שהיה בסדום ע"ש . והטעם שהדין ישר הוא קיומו של עולם. והפך המעות הדין הוא מהרס קיומו של עולם ע"ש במהרש"א בח"א דכ' כן :

דבר הלמד דיש מיני פרענויות בעולם ושרים קמא כ' מהרש"א ז"ל דד' מיני פורענות קשין יש בעולם והגדול שבהם הוא פורענות אש דמכלה את הכל . וא"כ בשאר פורעניות אפשר דכשהפרנס מעלי . הגם שדריה לא מעלי הקב"ה מרחם על דריה בזכות הפרנס וכן להיפך . אבל בפורענות אש הבא משום דייני ישראל הגם דהדור מעלי לא יצילו והכא בפורענות אש קא מיירי ומ"ש בערכין דנסתכל בצדקיהו ונתישבה דעתו היינו בפורענות שאינו של אש וכאמור . ובזה נק"מ קושית הרב יקר הערך ודו"ק :

אלא דלפי מ"ש ק' ההיא דיבמות דקאמר דאין פורענות בא אלא בשביל ישראל וכן ההיא דבתרא דקאמר דאין פורענות בא לעולם אלא בשביל עמי הארץ במאי קא מיירי אי דריה מעלי אמאי לא מתישבא דעתיה בזכות הדור. ואי פרנס מעלי והדור לא מעלי אמאי לא מתישבא דעתיה בפרנס דמעלי . ובכן אין לנו לומר כ"א דזהו אגדות חלוקות ואין הפנאי לראות בספרי המפרשים ז"ל כעת :

דבר הלמד דפסוק זה הנאמר זה דור דורשיו דרשו בש"ס דקאי על פרנס ואנשי דורו דח"א פרנס לפי הדור וח"א דור לפי הפרנס כאמור :

והנה הפרנס המנהיג את העם בהיותו הוא יתודי יתולין

מנותיהם של כל ישראל כי ראתה עינינו את כל ישראל שנקבצו אסיפה גדולה בשמחה רבה. היא הוראה עצומה כי היו לעם אחד גוי אחד בארץ ואיכא השראת שכינה כיון שהיה שמחה והשמחה היא על מחילת העונות מגד לגד כי הנה עפ"ר מוה"ר שיחל"א כו"ל ן' שנה שאול במלכו דהו"ל כמו מלך ונשיא דנמחלים כל עונותיו והא ודאי גם הוא עשה כשאול המלך למחול על בני אדם שעמדו לנגדו ובשמחתו שמחה היא לנו אחר שהיה לנו השראת שכינה וכנז"ל :

ומה גדלה שמחתינו עוד ביתר שאת מה שראה ראיתי בחכמי המחקר הביאו הרב אזני יהושע בדרו' כ"ו וז"ל להודיע במה יודע איפוא מאד השלימות האנושי על נכון אם לא בהבחן מג' בחינות פרטיות וזה תארם אם ממה שממנו ואליו. ואם מן הקודם. ואם מן הנמשך. מן הקודם. הוא בהתחיל שלימותו מגור ממנו חוצב והשתלשלות אבותיו הקדושים כולם שלמים. ממה שממנו ואליו בהצטרפות שלימות אבותיו היותו הוא בעצמו בכל דרכיו משכיל. וחסיד בכל מעשיו שם ארחותיו במדה במשקל. לא תט ימין ושמאל. מן הנמשך בהשתתף לב' הנזכרים שהבאים אחריו ג"כ הם זרע ברך ה' שזהי ראיה גמורה על שלימות עצמותו שאילולי היה השורש והיסוד בטוב בהחלט לא היה הפארות והענפים דשנים ורעננים ומהוראת הג' שיצאו ממנו הפעולות מגשאים שלימותו הנה בהתחברם ג' פרטים אלו במשא אחד בלי ספק ההוא יקרא תמים ויושר דרכו ויהי בשלם סוכו :

אשר בזה פי' הרב ז"ל דלזה ישכים המאמר כל אותו סיפור של שאול כשהוכן למלך בשמואל א' ט' וכ"ת ויהי איש מבן ימין ושמו קיש בן איש ימיני גבור חייל ולו היה בן ושמו שאול בחור וטוב ואין איש מבני ישראל טוב ממנו דמן הראוי היה כשמתמנה למלך הי"ל לספר בשבחיו ולהזכיר תואריו כי גדול שמו ושם אבותיו ולא עתה קודם המלוכה אולם במה שקדם לנו יתיישב ע"ן. שלפי שהבורא ית"ש רצה להוליא המלוכה מן המקור היותר שלם חוזר ע"כ האומה ישראלית ולא מצא נאות ותכונ מבן קיש שבשלימותו נמשך בקודם בהווה ובנמשך :

ולזה אמר שאם מן הקודם ויהי איש מבנימין שהיה ענוותן של שבטים ואם מן ההווה קיש שהיה גבור חייל וצדיק גמור וכמאמרן ז"ל שהרשעים קודמים לשמן נבל שמו. אבל הצדיקים שמם קודמים להם ושמו בועז. ולז"א ושמו קיש שהיה צדיק גמור. ואם מן הנמשך ממנו ולו היה בן בחור וטוב שהיה עולה תמימה נבחר לה' ואין איש מבני ישראל טוב ממנו שלם מן הקודם ומן ההווה ומן הנמשך כמוהו ולכך לו ראוי המלוכה ובעבור הודיעו כ"ז א"ל הנביא בסיפור הנמשך למי כל המדה ישראל כ"א לך ולבית אביך ודוק ותד"ק עכ"ד :

ובכן מכל האמור ומדובר מה טוב חלקנו ומה נעים גורלינו אנחנו צאן מרעיתו. אשר זיכנו ה' ונתן לנו רב ומורה צדק פרנס על הציבור כי יעקב בחר לו יה הנס שאול. כי נמנו ועלה בגורלינו אי"ש דגול מרבבה אי"ש על העדה. ויצא יעקב שלם כלהו תלתא והחוט המשולש. תלתא למעליותא. מן הקודם כי מזר'ת קא אתי. מזרע השרתמים רבני וגאוני ארץ חוטר מגזע ישם והמעלה. ואם מן ההווה. מגד עצמו שמו נודע מזה כמה שנים. ממזרח וממערב תורה יבקשו מפיהו. ואם מן הנמשך. השנים בניו. המה ידועים ומפורסמים בכל העיר עירנו. זרע ברך חכמים גדולים וגבורים מיראי ה' וחושבי שמו :

אשר עפ"י המדובר מה מתוק לחכי לפרש כו' הכתובים בישעיה כ"ט וכ"ת כה אמר ה' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם לא עתה יבוש יעקב ולא עתה פניו יחוורו כי בראותו ילדיו מעשה ידי בקרבו יקדישו שמי והקדישו את קדוש יעקב ואת אלד'י ישראל יעריצו והדקדוקים מבוארים ומתוך הביאור יובנו :

והוא דכבר ידוע דיעקב אע"ה הוא הבחיר שבאבות כי בו בחר ה' והי"ע להיותו שלם בכל ג' בחינותיו מן הקודם מן ההווה מן הנמשך. אשר לא כן אברהם כי אביו תרח היה ולא לו בחינת הקודם ולא בחינת הנמשך מגד כי יצא ממנו ישמעאל וכמו כן יצחק אע"ה לא היה לו בחינת הנמשך מאחר כי גם ממנו יצא עשו :

אמנם יעקב אבינו ע"ה נאמר בו ויבא יעקב שלם שהיה שלם בכל ג' בחינותיו. מן הקודם יצחק אביו וזקנו אברהם כי צדיקים גדולים היו. ומן ההווה גודל צדקתו של יעקב. ידוע כי תתן אמת ליעקב ומן הנמשך כי גם בניו היו י"ב שבטי ישראל שבטי ישורון וכמ"ש רז"ל שמטתו היתה שלימה :

וזהו שאמר כה אמר ד' אל בית יעקב ר"ל בא וראה שלימות אשר בית יעקב בית ישראל נקראו על שמו מרוב שלימותו. וביאר לנו איך היה שלם בכל ג' בחינותיו. מן הקודם אשר פדה אברהם זקנו ומן ההווה לא עתה יבוש יעקב כי גם מצידו שלם הוא. וגם מן הנמשך ולא עתה פניו יחוורו כי בראותו ילדיו מעשה ידי בקרבו יקדישו את שמי עי"ז והקדישו את קדוש יעקב ר"ל עי"ז כי הוא שלם בכל ג' בחינות נראית קדושת יעקב כי אין למעלה ממנו ודו"ק :

ובדרך הזה אשר אנכי הולך מ"ט ומ"ן לפרש לפקע"ד כו' מארז"ל בפ' כל המנחות דכ"ג ע"א א"ל רבנן לר' פרידא ר' עזרא בר בריה דר' אבטולס וכו' והוא עשירי לעזרא קאי אבבא. א"ל מאי כולי האי. אי בר אוריין הוא יאה ואי בר אוריין ובר אבהן הוא יאה ויאה. ואי בר אבהן ולא בר אוריין אשא תכלה. א"ל בר אוריין הוא א"ל ליעול וליתיה. חזייה דהוה קא שבירא דעתיה פתח ואמר אמרת לה' ה' אתה טובתי בל עליך אמרה כנ"י לפני הקב"ה החזק לי טובה שהודעתיך בעולם. א"ל טובתי בל עליך. אין אני מחזיק טובה אלא לאברהם יצחק ויעקב שהודיעוני בעולם תחילה שנא' לקדושים אשר בארץ המה ע"כ :

ויל"ד בדברי ר' פרידא שאמר אי בר אוריין וכו' דלמאי לא אמר אי בר אוריין הוא. אחר שאמ"ל שהוא בן בנו של ר' אבטולס ועשירי לר"א ב"ע ולמה נכנס בספק וליכא להסתפק אלא אי בר אוריין הוא. ועיין להרב בינה לעתים דקס"ו מ"ש בזה ובמקו"א הבאתי את דבריו אמנם לע"ד אפ"ל עפ"י מ"ש דבחינת השלימות באנוש הוא בהיות לו שלימות ג' המה מטיבי. אם מן הקודם כי מגד אביו חוטר מן הגזע ומן השרשים כולם קדושים. ואם מן ההווה מגד עצמו כי קדוש הוא לאלד'ו חכם בחכמתו. ואם מן הנמשך. ואם אחוז בג' מ"ע ומ"ן ואי לאו לפחות יהיה שלם מן ההווה :

וע"ז כשאמרו לר' פרידא דהוא עשירי לעזרא דהוא בר אבהן. ע"ז פתח ואמר מאי כולי האי. אי בר אוריין הוא דהוא שלם בבחינת ההווה דהוא בעצמו חכם בחכמתו יאה דזהו העיקר שבכולם. ואי בר אבהן ובר אוריין הוא יאה ויאה ר"ל דאם כוכהן באומרך בר אבהן רצית לומר דמאחר דהוא בר אבהן

ותולין הדבר בו ע"כ דבר ודבר ואמור יאמרו דדרי מעלי והוא לא מעלי צריך ליזהר בכמה דברים בכדי להוציא את עצמו מן החשד :

א' צריך להיות נקי כפים כמ"ש רש"י ז"ל והמגו"ד מי שכפיו נקיים מממון שאינו של יושר דקיום העולם תלוי בזה דלא יטה הדין וכו' כידוע :

ב' שיהא בר לבב לבו ברור ביראת ה' לא מפחד אדם כמ"ש בס' המגו"ד ע"ש :

וכתב הרב הגדול מהר"א פאלאג'י הי"ו בס' אברהם אנכי בפי' על שמואל דכאשר שאלו ישראל תנה לנו מלך לשופטינו נאמר בס' ויתפלל שמואל אל ד' ויאמר ד' אל שמואל שמע בקול ה'. כתב וז"ל דכל דבר ומנהיג יהיה לזכרון בין עיניו ולא יקפיד על כבודו כלל. ויהיה מוחל על עלבונו עד שיעור לבא להתפלל אל ה' שיעשה רצון הציבור הפך רצונו. ובזה הורה שמואל הנביא ששקול כמשה ואהרן גודל ישרות לבו. דאם היה מתפלל דברים שאינן מן הלב כי לא מלבו לא היה שומע הקב"ה תפלתו ומדנענה בתפלתו תכף ומיד נודע לכל ישראל דהתפלל בלבו על ה'. ולכך ה' ענהו וכיון שהוא בר לבב ואין בו ש"ח לא יחרב העולם כמו שנחרב בהבהמ"ק :

ג' צריך להתנהג בענוה יתירה וכמו שמצינו בשאול ודוד דלא זכו למלוכה כ"א ע"י הענוה דלא היו נחשבים עצמם לכלום וע"י הענוה איכא השראת שכינה ולא יחרב העולם אשר לא כן בגאוה דליכא השראת שכינה וכמ"ש רז"ל ע"פ גבה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל עד שאז"ל שאומר הקב"ה אין אני והוא יכולין לדור במקום אחד וכיון דמסתלק שכינתו יאמוטט העולם :

ד' שלא יהיה רגיל בשבועות לישבע שם ה' לרמות ב"א שזה הוא דבר המסור ללב דנאמר בו ויראת מאלקיך ובר מינן מה שאינו מכלה אש ומים שבועה מכלה כידוע. וכבר אמרו דפורענות האש באה ב"מ על דייני ישראל כנז"ל :

ובאשר יוכלם האדם באלו השלימיות אז ודאי ראוי והגון לעלות במעלה זאת להיות מלך מאן מלכי רבנן רב ודבר ומנהיג על עדת ישראל :

והשתא נבא אל המכוון מי יעלה בהר ה' ר"ל מי הוא זה ואיזהו אשר יזכה לעלות במדרגה זאת להיות דבר ומנהיג כי בעליה הוא כי ע"י האורים ותומים היה עולה ובפרט בעיה"ק דהוא הר ה' ומי יקום במקום קדשו ואיתא בילקוט מי יעלה בהר ה' מדבר ביעקב ע"ש דלא כל אדם זוכה לעלות במדרגה כזאת להיות דבר ומנהיג ראשון לציון במקום קדוש כזה :

לזה בא כמתרץ נקי כפים שהוא נקי כפים מממון שאינו של יושר דלא הטה ח"ו הדין בעבור הממון כי זה גורם ח"ו הריסת העולם כנז"ל ובכן איש כזה ראוי והגון להיות דבר ומנהיג כי גורם קיום העולם כנז"ל וכתי' לרעות ביעקב עמו וירעם כתום לבבו ובתבונות כפיו ינחם :

ב' ובר לבב כמ"ש וירעם כתום לבבו שיהיה לבו ביראת ה' לא מפחד אדם ויהיה לבו שלם להתפלל בעד העם הנגש שהוא נגד רצונו כמ"ש גבי שמואל כי זה מורה גודל לבבו כי אין בו ש"ח עם שום אדם ולא יחרב העולם כאשר נחרב בש"ח בזמן הבהמ"ק כנז"ל :

ג' אשר לא נשא ר"ל דלא היה לו רמות רוחא אלא בענוה גדולה וז"ש אשר לא נשא לשון התנשאות. אלא לשוא נפשו נפשו כתי' ולא קרי ור"ל לא מבטיא דבלנעה ובהעלם דבר יתנהג בענוה אלא גם בפרהסיא יאמר בפירוש לשוא נפשו ע"ד ונפשי כעפר לכל תהיה דיהיה נחשב עצמו לשוא כמו העפר ועי"ז איכא השראת שכינה ולא יחרב העולם וכנז"ל :

ד' ולא נשבע למרמה דהא שבועה מכלה מה שאין האש מכלה ותולין הדבר בו :

ואחרי שיש לו כל המדות הללו אז יש"א ברכה מאת ה' דהקב"ה בעצמו מכריז ואומר ישא ברכה שיהיה דבר ומנהיג כלי ברכה לישראל דכיון דהוא פרנס יהיה השליח מאת ה' העומד בין ישראל לאבינו שבשמים להביא ברכה לכל ישר' וצדקה מאלק"י ישעו שהואל מאת ה' ומתפלל בעד ישראל לשאול צדקה מאת ה' אלק"י ישעו וכיון שהוא בר לבב תפלתו נשמעת כמ"ש בשמואל וכנז"ל ופרנס כזה הוא הוא שמכריז עליו הקב"ה וכתו' בספר זה תולדות האדם דור דור ודורשיו. וכיון שהפרנס מעלי גם הדור מעלי וב"ב יהיה הדור הגון עד אופן מבקשי פניך יעקב סלה ר"ל ע"ד שארז"ל יגל יעקב ישמח ישר' וכו' שדיוקנו של יעקב חקוק בכסא הכבוד וכשפניו מאירות ישמח ישר' למטה. וז"ש מבקשי פניך יעקב שיהיו פניך מאירים למעלה וע"י מעשיהם הטובים יתפללו ויבקשו תמיד מד' יעקב סלה שיעקב יהיה סלה חי וקיים ויאריך ימים על ממלכתו. ואז נזכה בעזה"י שאו שערים וכו' ויבא מלך הכבוד דהוא משיח צדקנו כיון שזכינו להיות לנו פרנס הגון והדור יהיה הגון ומעלי באחדות גמור יבא משיח צדקנו ב"ב ודו"ק :

ובכן מה נהדר היום ומה נכבד יום המינוי כי נאספו כל ישראל בפ"י אשרי עין ראתה כל אלה כולם כאחד איש אחד גוף אחד באחדות גמורה כל עדת ישראל כגר כאזרח שמחים וטובי לב וממש בלי הפוגה נוכל לומר דהיה השראת שכינה ויהיה כן תמיד בעזה"י ומי שלא ראה שמחת העם כאשר מלך שאול ראינו עתה בזמנינו זה ביום מינוי מעו"ר מוה"ר יל"ו כמש"ה בשמואל א' י"א :

ויזבחו שם זבחים שלמים לפני ה' וישמח שם שאול וכל אנשי ישראל עד מאד ופי' הרב מהר"א פאלאג'י הי"ו בס' כפי מה שפי' הרב מגו"ד לפני ה' כי השכינה שורה במקום שרוב הציבור נאספים. י"ל עוד מ"ש רז"ל דזמן שמחתינו דהוא בחג הסוכות הוא לפי שהיה מחילת עונות ביוה"כ כמ"ש תוס' עה"ת בסו' ר"ז ס' אמור. ושאול מלך עצמו נמחלו עונותיו כדין נשיא. כאשר איתא בירושלמי מקרא ן' שנה שאול במלכו וישראל נמחל להם מה שמרדו בשאול להם מלך כאשר רמז החומ"א וישמ"ח ש"ם שא"ול ס"ת מחל שמחל להם. דהוו תרתי. מחילה שבין אדם לחבירו על עבירות שאול ועבירות שבין אדם לשמים בשאול להם מלך ולשאול דאין כבודו מחול גם זה נמחל לו ואין השכינה שורה מתוך עצבות אלא מתוך שמחה של מצוה :

לכך ויזבחו שם זבחים שלמים על שלום דאיכא בין אדם לחבירו ובינם לשמים והיה השראת שכינה והיינו לפני ה' דזה היה סיבה כי וישמח שם שאול על המלוכה דנמחלו עונותיו וכל אנשי ישר' אשר מחל להם שאול והיה עד מאד לשאול בשתים מב' צדדין דנמחל מכל שלפניו וגם עתה דהשמחה דבאים להיות לפני ה' דהיה השראת שכינה והשמחה הביא להשראת שכינה ומחילת עונות הביא להשמחה ונמצא דאחוזות זו בזו מחילת עונות ועי"ז שמחה ועי"ז השראת שכינה יעש"ב :

וא"כ ביום המינוי היתה אורה גדולה כי נמחלו עונותיהם

בחאה"ע סי' ל"ח דנקט הכי ע"מ שאין לך עלי או שאר או כסות ע"ש דמשמע מדבריו דמ"ש ע"מ שאין לך עלי שאר כסות ועונה או או קאמר :

ואם כנים אנו בזה שפיר הקשה עט"ר הגאון הרמ"ז הרב החסיד ז"ל בס' ארעא דרבנן בסי' ת"ע הביא לנו ס' מהריב"ל ז"ל בסי' כ"ד דכ' וז"ל כי כאשר אנו אומרים בשבועה דחילה בכולל אדברים האסורים ה"ן במתנה עמ"ש בתורה בכולל הדברים דלא הוי מדאורייתא חייל ותמה עליו דשאני שבועה דחמירא טובא אבל בתנאי מנ"ל :

ושוב ראיתי למהר"א ששון ז"ל בסי' ס"ר עמד ע"ז והביא ראיה הפך דברי הרב מהריב"ל ז"ל מהא דאמרינן האומר לאשה הרי את מקו' לי ע"מ שאין לך שאר כסות ועונה דאמרי' דבשאר כסות תנאו קיים ובעונה לא דמתנה עמ"ש בתורה ואם איתא דדמיא לשבועה דחילה בכולל א"כ במאי נימא דמיגו דחיילה על שאר כסות חיילה נמי על העונה ופ"ז כתב אדוני עט"ר הרמ"ז ז"ל וז"ל והכי לא הבינותי דבריו כלל דהא דקתני שאר כסות ועונה מי הגיד לו דמיירי דקאמר לה הכי בחדא מחתא דכונת הש"ס לומר ע"מ שאין לך שאר או כסות או עונה עכ"ד וכ"כ בבמ"י פ' מקן ע"ש :

אלא דצריך לדעת דמצינו דכתב רש"י ז"ל בנזיר די"א ע"א בד"ה רבינא וכו' דכתב בפירוש לא שאר ולא כסות ולא עונה הפך ממ"ש הטור והנס דדברי הטור הוי תנא דמסייע לעט"ר הרמ"ז ז"ל מ"מ דבריו הם הפך דברי רש"י ז"ל. ובחפשי מצאתי להרב באר משה שמחמא ז"ל בסי' לנזיר דהקשה כן לעט"ר הרמ"ז ז"ל ולדידי לא ידעתי אמאי לא הקשה להטור קושיא זו וצריך להתיישב בדבר ואין הפנאי מסכים עמי . וכמו כן מצאתי בכ"י של הרב גבריאל ב' דוד ז"ל בהגהותיו על ארעא דרבנן דכתב וז"ל דהוי"ו של ועונה לא שבק למימר הכי והא ודאי דס"ל למהר"ם ז"ל דבחדא מחתא מחתינהו עכ"ב . ולפקע"ד לק"מ דהא יכולין אנו לומר דוי"ו דועונה לחלק היא והו או קאמר וכמו שמצינו בכ"מ דהוי"ו אינה וי"ו נוספת אלא או או קאמר וה"ן כן הוא ודוק דבר הלמד דלס' מהרשד"ס ז"ל בלשון חכמים ובלשון בני אדם לכ"ע אמרינן דוי"ו להוסיף כנז"ל :

ואולם ראיתי למהר"י אדרבי ז"ל בסי' קס"א דמ"ט ע"א כתב בהדיא וז"ל גם מה שפסק שכל מה שנשא ונתן לוי בנכסי ראובן אחרי מותו בלתי רשות שמעון אחיו של המת שנתמנה עמו לאפוטרופוס כל ההפסד ראוי שיפרע לוי מנכסיו כדין פושע זה אינו מחוור כלל בעיני וראיה לזה דגרסינן במציעא מחלו' ר"י וכי"ו וקי"ל כרי"ו דוי"ו לחלק וכן פסק הרשב"א ז"ל סי' אלף שכ"א על ענין ראובן שליוה את חנוך בני ושביעו שלא ילוה לשום אדם כ"א ברשות ש' ולוי ומת שמעון היוכל חנוך להלוות ברשות לוי לבדו או לא ופסיב דהלכתא כרי"ו דוי"ו לחלק ולקולא להתיר שבועה החמורה כ"ש בכ"ד לאוקומי ממונא בחזקת מאריה דאמרי' דהלכתא כרי"ו דמשמע כל אחד בפ"ע ולכן כשאמר ראובן שיהיו אפוטרופסים בנכסיו שמעון אחיו ולוי שותפו ר"ל ב' יחד או כ"א ואחד בפ"ע ומו' עפ"ב הרי דאפי' בלשון ב"א ס"ל למוהר"י אדרבי ז"ל דוי"ו לחלק הפך דברי מוהרשד"ס ז"ל . והגאון הרב היר"א ז"ל בס' מערכי לב בד' כ' ע"ג הביא הך תשו' מהרשד"ס ז"ל והביא ג"כ הך תשו' דמהר"א ששון ז"ל סי' נ"ב דהכריח דבלשון לעז שאמר

סו אירמאנו ר' פ' אי ר' פ' אין ספק דהוי וי"ו להוסיף. וכי פליגי ר"י ורי"ו אינו אלא בדבר בלשון הקדש . וביאור דכי חלקו מהרשד"ס ומהריב"ל ז"ל בלשון תורה ולשון חכמים הנה הוא אף בהנחה שיהיה הכל בלשון הקודש . דבלשון תורה הוי וי"ו לחלק . ובלשון חכמים ולשון ב"א הוי וי"ו להוסיף ע"ש . אמת דדברי הרב צריכין ביאור דכיון דהכל בלשון הקו' מה טעם לחלק מלשון תורה ללשון חכמים וב"א . אבן נ"ל שידוע שעיקר תורתנו היא מיעוטא בכתב ורובא בע"פ שהתורה שבכתב אינה מתפרשת כ"א בתורה שבע"פ כי"ג מדות שהתורה נדרשת ובהלכה למשה מסיני . כדתנן משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע . ורוב משפטי התורה אין נשמעין בלי הקבלה בתורה שבע"פ. א"כ בענין זה דוי"ו לחלק או וי"ו להוסיף דכיון דקי"ל וי"ו לחלק. הי"ט שכך קבלו פי' הכתובים למשה בסיני . אבל בלשון חכמים וב"א דאין כאן קבלה בפי' הדברים . ותלוי במשמעות הדברים ומשמע וי"ו לחלק או וי"ו להוסיף אמרי' דמשמעות הוי וי"ו להוסיף עפ"ב :

והשתא הבא נבוא לפרש כו' הברייתא ר"מ אומר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה . ולפי שהיה ס"ד לומר מאחר דכל המעלות הנז' כאמרו בתוס' וי"ו כמ"ש ומכשרתו להיות צדיק וחסיד וישר ונאמן ומרחקתו מן החטא ומקרבתו לידי זכות ונהנין ממנו עצה ותושיה ונותנת לו מלכות וממשלה וכו' שכל היעודים הן הנה בתוס' וי"ו ויש לנו לומר דוי"ו לחלק דהכי קי"ל כרי"ו . לזה פתח ואמר שנו חכמים בלשון המשנה. הכונה דכל האמור פה אינה מהמשנה הנאמר למעלה שקבל משה מסיני . דהתם הוי הוי"ו לחלק כמ"ש מהרשד"ס ז"ל וטעמא טעים. הגאון מהרי"ח ז"ל כנז"ל. אלא דכאן שנו חכמים בלשון המשנה והוי לשון חכמים ובלשון חכמים וב"א לכ"ע וי"ו להוסיף. ועוד חדית לנו חי' הריטב"א ז"ל דבמידי דעשיה וי"ו להוסיף. וז"ש ומגדלתו ומרוממתו בתוס' וי"ו והוי וי"ו להוסיף . והי"ט דהוי ע"כ המעשים דכאן הוי מידי דעשיה וזוכה בכולן וכאמור ודו"ק :

חזרתי לנושאי מקדם אמרתי בתחלת דברי ושפטו את העם בכל עת והיה כל הדבר הגדול יביאו אליך וכל הדבר הקטון ישפטו הם והקל מעליך ונשאו אתך . שם רמז כי מזמן הראשונים אשר לא היו בירושלם כ"כ ריבוי עם היו מסתפקים כל העיר ברב הזמן ובפקידים העומדים על הפקידים לראות בבנו'ת העיר ולפקח על טובת העניים והת"ח: ברם הן כהיום שבן פורת יוסף ירושלם רבו באוכלוסיה ואיכא ריבוי עם העניים מרובים והוצאה מרובה לא יספיק לנו אפי' עשרה ב"א או עשרים לראות לפקח ולהשגיח ע"כ העניים . אלא צריכים רבים ונכבדים דעתנים ונוחים לסבול את כל העם הזה ולהשים העול הכבד על עט"ר מוה"ר יצ"ו ועל אנשי הועד כי כבד ממך הדבר כמ"ש יתרו . ועז"א לו ושמת עליהם שרי וכו' . ועי"ז ושפטו את העם בכל עת אחרי שרבים עומדים על המשמר וכל הדבר הגדול יביאו אליך וגו' ובכן והקל מעליך ונשאו אתך שיהיו נושאין בעול הציבור וכאמור :

חזרתי ואמרתי והקל מעליך ונשאו אתך אם את הדבר הזה תעשה וצוך אלקים ויכלת עמוד וגם כל העם הזה על מקומו יבוא בשלום . שם רמז עפ"י קיטב דרושינו דע"י ענוה שהיה בשאול זכה למלוכה נמצא דהענוה היא בגרם המעלות שיעלה לגדולה . וצריך להתמיד בה וכמש"ל ודוד הוא הקטן הוא מתחלתו ועד סופו התנהג במדת הענוה . ועי"ז

יהיה

אבן הוא מסתמא ראוי לכבדו מצד אבותיו דיש לו שלמיות מן הקודש אליו והנה גם הוא שלם גם בשלימות מן ההווה דהוא בר אוריין ע״ז אני אומר לכם יאה ויאה דיש לו שניהם כאחד אבל אי כונתכם היא במ״ש דהוא עדיפי דיש לכבדו מצד שלימות מן הקודש דהוא בר אבהן ותו לא עז״א ואי בר אבהן הוא דהוא מן השלימות הקודש ואין בו שלימות מן ההווה דהוא עצמו אינו בר אוריין בזה איני שומע לכם לכבדו מצד אבותיו והוא בעצמו אינו בר אוריין שלם בשלימות מן ההווה אשא תכלה. וע״ז השיבו לו כי השולם לא יכזב והנה הוא בר אבהן ובר אוריין שלם מן הקודש ומן ההווה ושבא אללו ורואה שטבירא דעתיה והקפיד על כי נכנס בספק אי בר אוריין הוא דהגם דלא היה חכם גדול כאבותיו היה לו לכבדו מצד אבותיו כי היה לו השלימות מן הקודש. על כן פתח באגדה זו כי מפשוטה נראה כי אפילו לכל עדת ישר׳ אומר הקב״ה שאינו רוצה להחזיק להם טובה אלא לראשון שקדש להודיעו ולא להנמשכים אחריו וא״כ מטעם זה אין להחזיק טובה ליעקב שבשבר קדמו ילחק בשלימות ההווה ולא ליצחק שבשבר קדמו ראבן לכולם שהיה לו שלימות מן ההווה:

ובהיות שלימות האדם הוא שהשתלם בג׳ בחינות מן הקודש ומן ההווה ומן הנמשך אשר עליהן חבר החכם ע״ה ג׳ ספריו שיר השירים אשר לשלמה משלי שום תואר לשלימות מן ההווה כי הוא היה שלם מצד עצמו. משלי שלמה ן׳ דוד מלך ישראל. לשלימות הקודש שהיה ן׳ דוד מלך ישראל מן הגזע ומן השרשים חוטר מגזע היחם מצד אביו. דברי קהלת ן׳ דוד מלך ישראל בירושלם ודרשו רז״ל שהיה מקהיל קהלות ומלמדן ומדריכן בדרך הישרה דפי״ל הבחינה הג׳ דהיה שלם גם בהנמשך אליו להדריך את כל העולם והא ודאי גם בניו היו מן המנין כי גם המה היו שרומים לו חוטר מגזע נמלא דהיה שלם בכל הג׳ בחינות:

וז״ש כנסת ישראל יש לך להחזיק לי טובה שהודעתיך בעולם מצד אלהותך אז משיב הוא יתברך לכנ״י כל מה שאתה עושה ע״ז האופן הוא ממה שבשבר קדמוך אבותיך הקדושים ומהם למדת כי באיזה מהנהגות יש לי להחזיק לך טובה כדבריך. אם בבחינת ההווה הרי היא בזה אברהם אע״ה כי היה שלם בבחי׳ ההווה מצד עצמו ואם בבחינת הקודש הא לכם יצחק אע״ה כי היה שלם גם בבחינה זאת דהיה בו ההווה ומן הקודש ואי מצד מן הנמשך הא לכם גדול מיעקב אבינו ע״ה שהיה שלם בכל אלו הג׳ בחינות כאמור. ואתם ישראל הבאים אחריהם כגר׳ שלמדתם דרכיהם הטובים ועליהם יש להחזיק טובה על כך ודו״ק:

רבותי כן כהיום הזה ראינו כי דברי התנא ר״מ דאמר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה וכו׳ וקאמר ג״כ ומלבשתו ענוה ויראה וכו׳ ונהנין ממנו עלה ותושיה בינה וגבורה וכו׳ ונותנת לו מלכות וממשלה וכו׳ נתקיים בו. ודבר ה׳ בפיהו נכונה כי בחיבוריו היקרים בהקדמתו כתב בפי׳ כי תורתו לשמה וסופו הוכיח על תחילתו כי ע״י התורה לשמה שלמד זכה לענוה כמ״ש ומלבשתו ענוה ויראה וע״י הענוה זכה לרבנות כי הוא כעין מלוכה וז״ש ונותנת לו מלכות וממשלה כאמור:

אמנם צריך להבין דמאתר שאמר ונהנין ממנו עלה ותושיה בינה וגבורה היינו כי יהיה לו רבנות וממשלה מורה הוראות בישראל דן את הדין על כסא מלכותו א״כ ק׳ מאי האי דקאמר ונותנת לו מלכות וממשלה דהא ודאי המלכות והממשלה היינו הרבנות דהוא כעין מלוכה כמ״ש ז״ל מאן מלכי רבנן:

ואולם אפ״ל לפקע״ד דהכונה הוא דע״י מידת הענוה מלבד שזוכה להיות מלך ישראל רב ודבר ומנהיג לדור כי נהנין ממנו עלה ותושיה דהכל צריכין להוראתו ממזרח וממערב כי מציון תצא תורה מלבד זה זוכה ג״כ כי ונותנת לו מלכות דהמלכות בעצמו נותן לו רשיון כח וממשלה מאמר המלך לפרסמו גם בעיני האומות. מוכתר בכתר מלכות ומגדלתו ומרוממתו ודו״ק:

אמנם עדיין יל״ד דמאי הולרך להקדים למאמר ר״מ להודיע לנו דשנו חכמים בלשון המשנה לומר דאינו בכלל המשניות אלא הן הנה מן הבריתות ולא מן המשניות. ועו״ק מ״ש לבסוף ומגדלתו ומרוממתו ע״כ המעיינים דתיבת ע״כ המעיינים אין לו מובן והיה די לומר ומגדלתו ומרוממתו והו לא:

ואפשר לומר לפקע״ד עפ״י מאי דאפליגו הני תנאי בפ׳ ד׳ מיתות ב״ד דס״ו בהאי קרא איש אשר יקלל את אביו ואת אמו קלל דר׳ יאשיה ס״ל וי״ו להוסיף ור״י ס״ל וי״ו לחלק ע״ש ועיין בס׳ קהלת יעקב במע״ל במערכת וי״ו יע״ש ולהרב אבק דרכים בסי׳ יו״ד דל״ו ע״א ומהר״א אלפאנדרי ז״ל בס׳ בני חיי בהל׳ מגילה כתב משם הריטב״א ז״ל הביא דבריו עט״ר אבינו הזקן הרמ״ז הרב החסיד כמוהר״י אלגאזי זוק״ל בס׳ מענה לשון באות וי״ו וז״ל וקבלנו מרבינו שלא אמר ר״י וי״ו לחלק אלא בדבר שיש בו מניעה ל״ת כגון לא תחרוש לא תקלל וכיוצא בו אבל באומר שיעשה לפ׳ או יתן לפ׳ ודאי שיעשה שניהם משמע. ולא מפטר בחד מינייהו שהדבר תלוי במעשה ולכ״ע וי״ו להוסיף ע״כ. ויש לי פלפול בזה אבל לא עת האסף פה ובמק״א האדרכתי בזה ועיין בס׳ ד״א להגאון הרה״ג חיד״א ז״ל דק״ל ע״ג עש״ב:

אשר בזה ראיתי להרב הגדול רב פע״א ז״ל בס׳ נחל אשכול דפי׳ בזה כונת הכתוב במגילת אסתר קח את הלבוש ואת הסוס כאשר דברת ועשה כן וכו׳ ודו״ק עש״ב:

עוד נקדים מ״ש מהרשד״ם ז״ל בחא״ה סי׳ מ״ח במי שנדרש אשתו והתנה אם לא תבא ותתראה בפני ב״ד ובפני אשתי יהיה גט. ונפל הספק אי בעי שיתראה בפני ב׳ או סגי בחד מינייהו והשיב דאע״ג דפליגי ר״י ור״י אי וי״ו לחלק או וי״ו להוסיף וקי״ל כרי״ו דוי״ו לחלק אינו אלא בלישנא דקרא אבל בלשון חכמים או לשון ב״א לכ״ע וי״ו להוסיף הוי ע״ש וכה״ג חילק הרב מהריב״ל ז״ל בח״ג סי׳ י״ז וס״ח ע״ש:

אמנם אנכי הרואה לרש״י ז״ל בפ׳ אותו ואת בנו דע״ח ע״ב בד״ה כרי״ו כתב וז״ל וכל היכא דכתי׳ פ׳ ופ׳ או האי או האי משמע. והגם שאמר דמ״ש וכל היכא דכתיב ר״ל בקרא דוקא ולא בלשון חכמים וב״א. מה נעשה לכמה מקומות דאמרו חכמים ונקטו בלשונם בוי״ו נוספת ומפרש רש״י ז״ל דאו או קאמר כההיא דהי׳ בפ׳ נערה ובקי׳ דנערה המאורסה היא והביא מקבלין כסף קידושיה ופי׳ רש״י או היא או אביה וכן הוזכר בב״מ ומלאת כי תדרשנו ואם היתה לס׳ מהרשד״ם הא הכא הוי לשון חכמים והפי״ה מפרשינן דהוי״ו לחלק וכן ההיא דהאומר לאשה ע״מ שאין לך עלי שאר כסות ועונה דהתם או או קאמר אע״ג דשדלה מחתא תניגהו וכן ראיתי להטור ז״ל בחאה״ע

עד שנמנו הכונה שעמדו למנין שהפסד הלאוין שהם שס"ה הוא יותר ממצות עשה שהם רמ"ח ולזה הסכימו נוח לו לאדם שלא נברא וזה פירוש נמנו שעמדו למנין וגמרו שהסכימו נוח לו לאדם שלא נברא שההפסד מרובה מהעשין שהם רמ"ח ולזה אמרו ועכשיו שנברא יפשפש במעשיו דהיינו שישתדל לקיים העשין דזהו מה שהרויח בביאתו לעולם הזה. והרב ראש דוד ז"ל בפ' עקב הקשה על הרב ח"א דכפי דבריו צריך לומר ימשמש במעשיו דהיינו קודם שיחטא מעיקרא צריך ליזהר לקיים המצות אבל יפשפש שפירושו אחר שחטא אין לו מובן יע"ש וידוע דבמצות ל"ת צודק ל' יראה שלא להמרות פי' ה' ח"ו ומילת אהבה צודק למצות עשה שעושה מצותיו יתברך :

מעתה ז"א ויצוינו ד' אלקינו לעשות את כל החקים האלה הכונה שעיקר ציווי יתב' לעשות דוקא אלא שגם כל החקים האלה ליראה את ה' אלק'ינו שהם מצות לא תעשה שהאדם יגדל מהם מיראה וכ"ז הוא לטוב לנו להחיותנו כהיום הזה שכבר נברא האדם דהאמת יותר טוב שלא נברא שהיה מרויח שלא היה עובר על הלאוין אלא דעתה שנברא לקיים מצות עשה יבין בדעתו שחל עליו החיוב לשמור הלאוין אגב שנברא לקיים מצות עשה וז"א ליראה את ה' אלק'ינו וגו' ודו"ק היטב :

באופן דכל תכלית בריאת האדם היתה לשמור חקיו ומצותיו כי היא חיינו ואורך ימינו וזה אמרתי כונת דהמע"ה שאמר לעולם לא אשכח פקודיך כי בם חייתני והוא פשוט דאיך אפשר שישכח האדם מצותיו יתברך מאחר כי היא סיבה לבריאת האיש הישראלי לעובדו וליראה אותו ובזה יחיה בעה"ז ובעוה"ב :

ובזה פירשתי בעניותי. כונת הפסוק ואתם הדבקים בה' אלק'יכם חיים כולכם היום דלכאורה אין לו מובן קשור הדברים ואתם הדבקים עם חיים כולכם היום ועוד תיבת היום אין לה שחר. אמנם עפי"ה ניחא והוא בהקדים מ"ש הרב עיר דוד ז"ל בבית ישראל כי ענין גאולת מצרים בהיות כי הוא יתברך מרוב חיבתו ואהבתו עמנו קשר אותנו בחבלי עבותות אהבה כדכתיב יעקב חבל נחלתו ואנו אדוקים עמו יתברך כפתילת הנר לאורו ומשו"ה נזכר ן' פעמים יציאת מצרים בתורה להכניסנו בן' שערי קדושה משא"כ אומות העולם הגם שיעשו איזה מצות אינם נקשרים עמו יתברך והוא יתברך מתירן תכף ובזה פירש כונת הכתוב ראה ויתר גוים שאינם נקשרים אלא התיר אותם :

וזה אמרתי כונת הפסוק ואתם הדבקים בה' אלק'יכם מסיבה זו שאתם נדבקים באהבתו יתברך חיים כולכם היום כמ"ש לעיל עכשיו שנברא וכו' :

ובדרך זו אלך לפרש כונת הני קראי ה' מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן ואתה מרבבות קדש מימינו אש דת למו אף חובב עמים כל קדושיו בידך והם תכו לרגליך ישא מדברותיך תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל :

דלכאורה הדקדוקים בהני קראי רבו. א') אומרו מימינו אש דת למו היל"ל לנו. ב') אומרו אף חובב עמים דכבר קאמר הופיע מהר פארן וגו' למה חזר לומר אף חובב עמים. ג') אומרו כל קדושיו בידך שאין לו מובן ורש"י פי' שהוא בשביל השבטים ועדיין קשה תיבת כל למה לי. ד') אמרו והם תכו לרגליך ופרש"י שרמז לכפיית ההר לא ידענו מאי בעי הכא. ה') אומרו תורה צוה לנו אין לה קשר עם מה שלמעלה הלא מרע"ה הוא המדבר היל"ל תורה ציויתי. ו') מורשה קהלת יעקב איכא מ"ד מאורסה ואיכא מ"ד מורשה מלשון ירושה. ולא ידענו מאי אשמעינן בזה. ז') סמיכות ויהי בישורון מלך וגו' מאי שייטיה הכא :

ואולם נלע"ד לפרש אי ניחא קמי שמיא ואם יוכשר בעיני מו"ר דהדברים מגיעים להקיא דאיתא במס' ע"ז דע"ב ע"א ההוא גברא דאמ"ל לחבריה אי מזביננא לבאי ארעא לך מזביננא ואזל זבנא לאיגיש אחרינא אמר רב יוסף קנה קמא וא"כ יש לחקור מאחר שהקב"ה התנה עם ישראל בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלק'ים על ההר הזה הרי זכו ישראל במתנת התורה ואיך יוכל הקב"ה ליתנה לאוה"ע וכי תאמר דזה הויא אסמכתא בעלמא ולא קנו ישראל את התורה לזה כמה תשובות בדבר חדא דמתנת התורה וקבלת אלק'ותו יתברך היה בשטר וכמ"ש רש"י בפי' על החומש כי לי בני ישראל עבדים ופרש"י שטרי קודם וכתב הרב חיד"א ז"ל בס' נחל קדומים דזה השטר נעשה בזמן שציוה הקב"ה לאאע"ה על המילה וקבלנו אלהותו יתברך ולשמור מצותיו וחקיו וכבר כתב הרשב"א ז"ל דאם כתב במוכר שטר לקונה ראשון תו ליכא אסמכתא וגם טעם אחר שכבר החזקנו בתורה מקודם שכבר קיימו אבותינו הקדושים כל התורה וכתב הרי"ף ור' האיי גאון ז"ל שאם החזיק הקונה ראשון קנה וגם שאנחנו עם בני ישראל ישבנו במצרים כל זה הזמן לברר כל הניצוצות מתוך קרבם של מצריים כמ"ש הרב הק' ז"ל בשער הפסוקים בפי' הפסוק לקחת לו גוי מקרב גוי יע"ש. וא"כ אחר שישבו במצרים וסבלו הגלות לברר הניצוצות ולהיות מוכנים לקבלת התורה. איך יוצדק ליתנה לאוה"ע והלא כבר כתב הרב בעל העיטור באות תי"ו והבי"ד מרן הב"י בסי' ר"ו בח"מ שאם היו מעות מהקונה ביד המוכר קנה הקונה ראשון. וא"כ הרי אלו השנים שהיו בגלות מצרים הרי כמנה שקבל הקב"ה מידם מה שביררו ניצוצות כנז"ל וא"כ כבר זכו ישראל כדין שכבר קבל הקב"ה דמי המקח מוקדם. ועוד איכא שבועה ביניהם. כדכתיב את ה' האמרת היום. וה' האמירך היום. וכבר כתב מהרשד"ם ז"ל בח"מ סי' רע"ג בשם הרשב"א ז"ל דקנה ע"י שבועה. באופן לד' הרשב"א ז"ל כי איכא שטר או שבועה קנה הקונה ראשון. זאת ועוד שאמרו בנדרים ד' ל"ח ע"א דהתורה ניתנה למרע"ה ונהג טובת עין. ונתנה לישראל. ומרע"ה היה דן דין אמת לאמיתו. וכבר אמרו רז"ל במס' שבת ד' יו"ד ע"א כל דיין שדן דין אמת לאמיתו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית. וכבר כתב מהריט"ץ ז"ל בסי' קס"ג בב' שותפין שהיה להם חנות בשותפות במצרים. ונתחייבו שניהם שכל אחד מהם לא יוכל למכור לזר רק לשותפו והלך אחד לקושטא וביני ביני הוצרך השותף הב' למעות ורצה למכור חלי החנות והלך אצל החכם ושאל אם יכול למוכרה לזר כיון שהוא רחוק. והתיר לו ומכרה. ואח"ך בא השותף וצעק שהוא קודם לקנותה עפ"י התנאי שביניהם והעלה דטעה החכם. והדין עם השותף וחייב המוכר לפייס להקונה הב' ולמוכרה לשותפו מטעם דבשותפין ליכא דין אסמכתא יעש"ב. וא"כ כיון שמרע"ה הוא שותפו של הקב"ה איך יוכל ליתנה לאוה"ע, וכי תאמר בלבבך שהרי הקב"ה הוא מלכו של עולם וקי"ל כל האמור בפ' מלך מותר בו כמו שאמר שמואל לישראל שדותיכם יקח וגו' גם זו ליתא דכבר כתבו התוס' בסנהדרין ד' ך' ע"ב דלא נאמר כל האמור בפ' מלך אלא בשדה מוקנה אבל לא בשדה

יהיה השראת שכינה וכמ"ד הא דכא ח"א אני את דכא וח"א אתי דכא והלכתא כמ"ד אני את דכא. ובזה רגיל אני לפ' כו' הכהו' ל"ת אתי אלד'י כסף וכו' עוד בה דע"י הענוה זוכה האדם לקום בתח"ה כמ"ש רז"ל כל המתגאה אין עפרו נגער בתח"ה וכמש"ה וענוים ירשו ארץ דהוא עוה"ב מי שנעשה שפן לארץ ויקיים האדם מ"ש בכל יום ונפשי כעפר לכל תהיה. עוד בה דע"י הענוה יבא לכלל אחדות. דהא כל הפירוד לא יבא כ"א מרמות רוחא דאית ביה כידוע כי מיתנו תלא הפירוד. אמנם ע"י הענוה לא יבא כ"א אחדות גמורה ועי"ז יבא משיח לדקנו במהרה בימינו. וז"ש והקל מפליך שיהיה קל ר"ל עניו. וע"י הענוה זוכה כי ונשאו אחך שעולה לגדולה להיות מלך כמו שמלינו גבי שאול כנז"ל. ולריך להתמיד בענוה הגם כי עלה לגדולה כמ"ש גבי דוד וז"ש אם את הדבר הזה תעשה בהתמדה. ועי"ז תזכה כי וליוך אלקים דתהיה השכינה נוותא לך כמ"ד אני את דכא. גם ויכלת עמוד ע"י הענוה תעמוד בתח"ה כאמור. וגם ע"י הענוה וגם כל העם הזה נחשבים לגוף אחד וישבו כל העם במקום אחד כמ"ש כד רחמתין עזיזא אפותיא דספסירא שכיבן. וז"ש וגם כל העם על מקומו ר"ל במקום אחד. ועוד ע"י אחדות יבא בשלום יבא משיח לדקנו ע"י אחדות במהרה בימינו בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן כי"ר:

דרוש א' לשבת כלה

שנת התרנ"ג. בא סי' תתן אמת ליעקב.

והנושא בא

יחנו סביב למשכן העדֻות ולא יהיה קצף על עדת בני ישראל: יחנו סביב למשכן העדות ולא יהיה קצף על עדת בני ישראל: יחנו סביב למשכן העדות ולֵא יהיה קצף על עדת בני ישראל:

ושמרו הלוים את משמרת משכן העדות:

איתא במתני' מס' אבות פ"ב משנה ח' רבן יוחנן ן' זכאי קבל משמאי והלל הוא היה אומר אם למדת תורה הרבה. אל תחזיק טובה לעלמך כי לכך נולרת:

יום הקדוש והנורא הזה. אשר מחזה שדי יחזה. יום מחר קדוש הוא לאלק'ינו אשר בחר בנו מכל האומות והבדילנו מן התועים וזכינו להיות עם קדוש ולקבל התורה הקדושה ומלותיו וחקיו שס"ה מלות לא תעשה ורמ"ח מלות עשה וזכינו להיות עובדי ה' האל ברחמיו יזכנו לקיים מלותיו יתברך בכדי שנשלים תקון נר"ן בקיום מלותיו יתברך אך בזאת חקרו המפרשים ז"ל כילד ואיך יוכל האדם לקיים התרי"ג מלות יען כי יש כמה בני אדם שלא היה להם בנים לקיים מלות מילה או לא נולד להם בן בכור לקיים מלות פדיון או לא יש להם מעות לקיים מלות לדקה וכיולא כמה מלות שניתנו לכהנים וא"א לקיימם ואולם תירלו לזה שבכללות כל ישראל שנחשבים כגוף אחד מה שזה מקיים יש חלק לכל ישראל וכן כל אחד וכמ"ש הרב ח"ק ז"ל בהקדמתו רחובות הנהר ענין ההתכללות כל ישראל זה בזה ואולם כל זה בהיות שלום בינינו שאין שום פירוד בין אדם לחבירו אזי נחשבים כגוף אחד אך אם ח"ו יש פירוד בינינו שוו גופים מוחלקים וחזרה החקירה למקומה איך יוכל האדם לקיים מלותיו יתברך:

וזה אמרתי פשט הכתוב ממש ה' עז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום. דזה נרגש דהמע"ה ה' עז לעמ"ו ית"ן. עם ז' אותיות עולה תרי"ג ואם תאמר איך יוכלו ישראל לקיים את כל המלות כי זה דבר שאי אפשר לזה התפלל ה' יברך את עמו בשלום כי בזה יוכלו לקיים התורה והמלות:

אשר בזה פירשתי בעניותי כונת דהמע"ה במה יזכה נער את ארחו לשמור כדבריך. בכל לבי דרשתיך אל תשגני ממלותיך. בלבי לפנתי אמרתיך למען לא אחטא לך. דלכאורה לנו לדעת מה היא כונת דהמע"ה שאמר במה יזכה נער וגו' ואם היא חקירה מה היא התשובה בכל לבי וגו' אמנם עפי"ה הנה נכון ונקדים מ"ש הרב כסא דוד ז"ל שתי' לחקירה הנז"ל דאיך יוכל האדם לקיים כל מלותיו יתברך שיש כמה מלות שחסר המליאות שאי אפשר לו לקיימם כנז"ל ותי' יעי'ב דכשהאדם חושק בכל לבו ובכל נפשו לקיים מלותיו יתברך נחשב לו כאלו קיים אותם ע"ד שאמרו רז"ל חשב לעשות מלוה ונאנס ולא עשאה נותנין לו שכר כאלו עשאה עוד תי' המפרשים ז"ל דע"י עסק התורה נחשב לו כאילו קיים המלוה וכמ"ש רז"ל על פסוק זאת התורה וגו' כל העוסק בתורת חטאת כאלו הקריב חטאת וכו' וידוע כי כללות ישראל נקרא נער כדכתיב כי נער ישראל ואוהבהו:

מעתה זה יהיה כונת דהמע"ה דחקר החקירה הנז' במה יזכה נער את ארחו לשמור כדבריך כי יש כמה מלות שאי אפשר לו לקיימם לזה תירן ב' התירולים האחד בכל לבי דרשתיך לקיים המלוה והמטו"ל אל תשגני ממלותיך שיהיה נחשב כאלו קיימתים ועוד תי' תי' הב' בלבי לפנתי אמרתך וכיון שאני עוסק בתוה"ק למען לא אחטא לך מלשון והייתי אני ובני שלמה חטאים שלא אחסר מכל מלותיך ע"י עסק התורה ודו"ק:

ובדרך זו אלך לפרש כונת הפסוק בס' ואתחנן ויצוינו ה' אלק'ינו לעשות את כל החקים האלה ליראה את ה' אלק'ינו לטוב לנו כל הימים לחיותנו כהיום הזה דלכאורה יל"ד אומרו לעשות את כל החקים האלה דתיבת כל היא מיותרת ותו ק' אומרו ליראה את ה' אלק'ינו אחרי כן הי"ל קודם ליראה את ה' אלק'ינו ואח"ך לעשות את כל החקים האלה ואח"ך אמר לטוב לנו כל הימים ולמה כפל הלשון לחיותנו ותו ק' תיבות כהיום הזה הם מעוללי הבנה ולא ראיתי לשום מפרש שנרגש בתיבות אלו:

אמנם עפי"ה ניחא ונקדים מאי דאיתא בעירובין ד' י"ג ע"ב שתי שנים ומחלה נחלקו ב"ש וב"ה הללו אומרים נוח לו לאדם שנברא נמנו וגמרו נוח לו לאדם שלא נברא ועכשיו שנברא יפשפש במעשיו ואית דאמרי ימשמש במעשיו וכתב הערוך דיפשפש במעשיו פירושו שאם חטא יחזור בתשובה ופי' ימשמש במעשיו היינו דמעיקרו שיהא זהיר שלא לחטוא והרב מהרש"א ז"ל בח"א בסוף מכות ד' כ"ג ע"ב פירש דפליגי ב"ש וב"ה דלמ"ד נוח לו לאדם שלא נברא טעמו שיש שס"ה מלות ל"ת ואם לא נברא האדם לא היה ספק שיעבור על כל הלאוין רק שהיה מפסיד מלקיים רמ"ח מלות עשה. ולמ"ד נוח לו לאדם שנברא הכונה שהוא מקיים מלות עשה הגם שיש ספק שיעבור על מלות ל"ת ובזה היה פלוגתייהו דב"ש וב"ה

עד

פר"ח ז"ל במנהגי איסור בא"ח סי' תל"ה ס"ק ז' כתב דכל החומרות וגדרים וסייגים שעושים האבות אינם חייבים הבנים לקיים אותם והיא דאיתא בפ' מקום שנהגו בני בישן לא הוו אזלי מצור לצידון במעלי שבתא אתו בנייהו קמי דר"י אמ"ל כבר קבלו אבותי' ואתם חייבים ג"כ כדכתיב שמע בני מוסר אביך וגו' הסיא שאני שהיו עיר אחת שקבלו עליהם וכו' גם הרב חוות יאיר ז"ל סי' קכ"ו האריך הרבה בזה וכתב דשאני בני בישן שהיו קהלה גדולה וקבעו יחד המנהג הזה ואמטו"ל חל על בניהם אחריהם יעש"ב שכ"כ משם הריב"ש ז"ל סי' פל"ט :

מעתה זה יהיה כונת הפסוק שמרע"ה מזהיר בגם לדורות הבאים שיאמרו תורה צוה לנו משה והגם שלא צוה רק לאבות שהם באים מכח ירושה מאבותיהם וז"א מורשה קהלת יעקב וכמ"ש רש"י ז"ל אחזנה ולא נעזבנה וכי תאמר איך יחול חיוב האבות על הבנים לזה בא לתרץ ויהי בישורון מלך יוכל להיות בכונתו על מרע"ה שהיה מלך וחיובו חל לדורות הבאים ואפשר שכונתו על הנשמה שהיא מלך הגוף והנשמה היתה בשעת השבועה וחל גם על הגוף ונשתעבד לקיים התורה הק'. זאת ועוד דהקבלה היתה בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל וכבר כתבו הרב חוות יאיר והרב פר"ח ז"ל דכיון שקבלו קהלה גדולה חל החיוב גם על הבנים ודורות אחרונים הבאים :

ובדרך זו אלך לפרש כונת המשנה באבות עקביא בן מהללאל אומר הסתכל בג' דברים ואין אתה בא לידי עבירה דע מאין באת ולאן אתה הולך ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון . מאין באת מטיפה סרוחה ולאן אתה הולך למקום עפר רמה ותולעה ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה . וכל המפרשים אחזו לער למה איכפל תנא לכתוב בתחלה בסתם דע מאין באת וכו' ואח"ך לפרש מאין באת מטפה סרוחה הול"ל ולמנקט מתחלה דע מאין באת מטפה סרוחה וכו' וכן כולם ונקדים מ"ש בפ' חלק דצ"א ע"א אמ"ל אנטונינוס לרבי גוף ונשמה יכולים לפטור את עצמם מן הדין שהגוף יאמר אילולא הנשמה בנתה כי שמשנסתלקה אני מושלך כאבן דומם והנשמה אומרת שהגוף הוא החוטא שמיום שפירשתי ממנו לא חטאתי כלל . אמ"ל משל למה"ד למלך שהיה לו פרדס נאה והיו בו בכורות נאות והניח ב' שומרים אחד חיגר ואחד סומא וכשבא בעל הגן ולא מצא הבכורות שאל אותם היכן הבכורות חיגר אמר אני איני יכול לעלות. סומא אמר אני איני רואה אותם היכן הם מה עשה הרכיב החיגר על הסומא ודן אותם כן הקב"ה מביא הנשמה בגוף ודן אותם דכתיב יקרא אל השמים מעל ואל הארץ לדין עמו עכ"ל :

באופן שהקב"ה דן את הנשמה והגוף יחד שלא יוכלו להתגלל מה נענה ומה נאמר אנחנו יתמי דיתמי בזכרינו ובהעלות על לבבינו מוסר השכל שאמר עקביא בן מהללאל שמוכיח אותנו הסתכל בשלשה דברים וכונתו כמו שהקב"ה דן את האדם לאחר מותו להגוף והנשמה ביחד . להנשמה אומר לה דע מאין באת דהיינו מכסא הכבוד חוצבה ונוזרת לאור באור החיים. וז"א ולאן אתה הולך ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון שהקב"ה מדקדק עם חסידיו כחוט השערה זהו להנשמה לבד ולהגוף אומר מאין באת מטפה סרוחה וכו' וכו' ואומר לנו עקביא בן מהללאל בזמן שהאדם בחיים הגוף והנשמה יחד בישתכל בג' דברים

(ה)

אלו שעתידים לדון להגוף והנשמה ביחד ובזה יפרוש מן העבירות :

ועתה בעוה"ר אין תולה אחר שומעים זאת המשנה כמעט בכל מת מלוה אשר מזה כמו לער בנפשי שאיני כדאי להוכיח לשום אדם. כי אני בעצמי צריך מוכיח לעצמי אך לדאבון לבי לא אוכל להתאפק כי עיני הרואות בעת ובעונה הזאת כמה אנחנו בזוים ושפלים בעיני האומות ובפרט צרה דעניותא רדיף אבתרן ודלות אשר לא ישוער ואיך נמלא פינו שחוק איך יצויר לעשות עבירות ביד רמה פריצות ושחוק בקוביא יום ולילה לא ישבותו וחילול שבתות וגזל ואונאה ומחלוקות וקללת הדת בעוה"ר ובזיון התורה איך לא נשית אל לבנו מאמר התנא הסתכל בג' דברים ואתי יתן אל לבו שהיום כאן ומחר בקבר ומה נענה ליום פקודה וכמו שאמרנו למעלה שהמצות שעושה האדם מגיע לכל ישראל שכר המצוה וכאלו הוא עשאה כן נמי דומה בדומה כשאחד טועה איזה עבירה מגיע הפגם לכל ישראל :

וזה נלע"ד כונת הפסוק הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא דלכאורה תיבות הללו ולא תשא עליו חטא הם בלתי מובנים. אך אמרתי דזה כונת הפסו' שיוכיח את עמיתו וכשימנע ולא יחטא מקל מעליו הפגם מהחטא אם היה חוטא וז"א ולא תשא אתה עליו (דהיינו בעדו) חטא :

נחזור לקוטב דרושנו והוא דלענ"ד עוד היכא טעמא אחרינא דאי אפשר שיזכו בתורה שום אומה כי אם ישראל דוקא והוא בהק' מ"ש הרב נחלת בנימין ז"ל מצוה ה' דמה שציוה הקב"ה מצות קרבן פסח לחנוך אותם בכהונה וכ"כ הרב ש"ך עה"ת ועוד כתב דישראל נקראו ראשית כדכתיב קדש ישראל לה' ראשית תבואתו . דמכל שבעים אומות בחר הקב"ה בישראל לכהן לפניו ומידי הוא טעמא שניתן ארץ ישראל לישראל כי א"י היא תרומתו של עולם ואין מאכילין תרומה אלא לכהן וא"כ איך שייך שיזכו האומות בתורה בשום אופן :

אשר בזה נלע"ד לפרש כונת הני פסוקים בפ' יתרו אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש וגו' דלכאורה הדקדוקים רבו ובפרט קשר הדברים וגם הלעת הדברים אתם ראיתם וגו' למאי נ"מ :

ואולם עפי"ה ניחא ונקדים מ"ש הרב החסיד ש"י בפ' וארא הויכוח שהיה בין הקב"ה ובין ישראל כששאלו לומר להם וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל אשר מצרים מעבידים אותם ואזכור את בריתי ופרש"י ואזכור את בריתי אשר אמרתי וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי וכשהלך מרע"ה בשליחות זה כתיב וידבר משה כן אל בני ישראל ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה ופי' הוא ז"ל בהק' מה שנשאל מהרשד"ם ז"ל בא"ה"ע סי' ל"ו שנשאל באשה שהיא בע"ח דוחק אותה ואמ"ל ראובן התקדשי לי במנה ואמ"ל הגם לפ' בע"ח שהיה דוחק אותה אי הויא מקודשת או לא והשיב שהיא מקודשת כי היכי דאם אמרה תנהו לפ' עני דאמרי' הינה מקודשת מטעמא דאמרה ליה כי היכי דמתחייבנא הנא מחייבת ביה את משמע דאי לאו האי טעמא הויא מקודשת. מינה גבי בע"ח דאינו מחויב המקדש הא הויא ודאי מקודשת ולא מבעיא לר' ר"ת דס"ל דפורע חוב חבירו דחייב לגלם

אהוזה והכי הטיב נבות היזרעלי לאחאב חלילה לי מתתי את נחלת אבותי יע"ש וא"כ כיון שהתורה היא ירושה בידינו מאבותינו ליכא בזה כל האמור בפ' מלך מלך מותר בו ותו איכא טעמא אחרינא דבישראל יש בהן מדת האחדות ולא נתן לנו את התורה אלא כשהיו באחדות כדכתיב ויחן שם ישראל וכמו שפירש"י ז"ל וכן כתב בס' לחמי תודה דאסתר שלחה למרדכי לך כנוס את כל היהודים שיהיו בלב אחד וכתב הרב תנופה חיים ז"ל דמשו"ה אמרו בש"ס הדור קבלוה בימי אחשורוש וא"כ לא שייך ליתן התורה הק' לאוה"ע שהם נפרדים כמ"ש הרב מהרימ"ע ז"ל ע"פ ידין בגוים מלא גויות באופן כי מכל הטעמים הללו לא אפשר שיזכו אוה"ע בתורה ולא ראיתי לשום אחד ממפרשי התורה דנכנסו בחקירה הזאת זולת את זה ראיתי בילקוט פ' יתרו וז"ל אמר ר' אבהו גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שאוה"ע לא יקבלו את התורה ומשו"ה רצה ליתנה להם כדי שלא יהיה להם פתחון פה לקטרג על ישראל :

מעתה יע"ן והוא דמרע"ה בשעת פטירתו רצה להסביר לישראל שלא יעלה על דעתם שרצה ליתן התורה לאוה"ע ולהוציאה מידם חלילה וז"א ה' מסיני בא הכונה אל יעלה בדעתכם שהקב"ה חזר מדבורו שאמר תעבדון את האלק'ים על ההר הזה שהוא סיני ועכשיו חזר בו וזרח משעיר הופיע מהר פארן דהיינו ליתנה לבני עשיו ובני ישמעאל חלילה . אל תחשבו מחשבה זרה כזאת בטענת אסמכתא ח"ו אלא מימינו אש דת למו דוקא לישראל ולא חזר מדבורו ח"ו מסיני ממה שאמר תעבדון את האלק'ים פל ההר הזה שהוא הר סיני וכמ"ש בילקוט וכמש"ל. ועוד אמר להם תדעו שאפי' אם היה נותן את התורה לאוה"ע אפי"ה הזכיה היא שלכם עפ"י דין תוה"ק מכמה טעמים וז"א אף חובב עמים שהיה ברצונו ליתן להם את התורה עכ"ז הזכיה שלכם טעם אחד כל קדושיו שאתם במרה כבר ניוה לכם על השבת שנקראת קדוש ה' מכובד וא"כ כבר החזקתם בה ולד' הרי"ף ז"ל ורבינו האיי גאון ז"ל דאם החזיק הקונה א' קנה. טעם שני והם תכו לרגליך דהיינו שנשתעבדו במצרים כ"כ קושי השעבוד לברר הנצולות ולהיות מוכנים לקבלת התורה וא"כ אחר שנשתעבדו ובירדו כל מה שיכלו לברר מחויב הקב"ה ליתן להם את התורה וכס' בעל שטעור דאם היה מעות ביד המוכר מהקונה קנה הקונה א'. טעם ג' לד' הרשב"א ז"ל דאם היה שבועה או שטר ביניהם קנה הקונה א' וז"א ישא שהוא לשון שבועה וגם מדברותיך שהוא שטר שאמרת שערי קודש. הרי דאיכא תרתי שטר ושבועה. טעם ד' שאתם יכולים לטעון תורה ניוה לנו משה שנהג טובת עין ונתנה לנו והוא שותף וכמ"ש מהריט"ן ז"ל דבשותף ליכא אסמכתא. ועתה נרגש שלא תאמרו שהקב"ה הוא מלכו של עולם וכל האמור בפ' מלך מלך מותר בו דזה נאמר לגבי שדה מקנה דוקא אבל התורה היא מורשה קהלת יעקב וכמ"ש התוס' בסנהדרין אעפ"י דויהי בישורון מלך. טעם ה' והוא העיקר דהקב"ה לא נתן את התורה לישראל אלא בהיותם באחדות בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל וזה לא ימצא בגוים מאחר שהם נפרדים זה מזה ומכל אלו הטעמים ינוח דעתכם שהתורה היא דוקא לכם מן הדין ולא לאוה"ע ודו"ק :

ובאו"א נלע"ד לפרש כונת הני קראי תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל דיש לדקדק לכאורה דרש"י ז"ל פירש מורשה קהלת יעקב החזוה ולא נעזבנה וא"כ נמצא דהפסוק מדבר על העתיד שחיובא רמיא לקיים התורה ולא על העבר שהיא ירושה מאבותינו אלא שאנו מורישים אותה לבנינו אחרינו וא"כ מה שייכות לומר אח"ך ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל ויש מפרשים דויהי בישורון מלך קאי על מרע"ה ואיך יתייחס המאמר שהוא הוא המדבר הוא יאמר על עצמו שהוא מלך ובשלמא בפסוק תורה צוה לנו משה וגו' יכול להיות, פירושו שמצוה לישראל שיאמרו תורה צוה לנו משה אבל לא יאמר על עצמו שהוא מלך :

ואולם נלע"ד לפרש אי ניחא קמי שמיא ואם יוכשר בעיני מו"ר שיובן בהק' חקירה אחת ידועה ונייתו לה המפרשים משם הרב החסיד השל"ה ז"ל שחקר דאיך יתחייבו דורות הבאים לשמור התורה והמצות בשבועה שנשבעו האבות במעמד הר סיני דהרי קי"ל דאין שבועה חלה על הנולדים לאחר זמן ופסקה מרן ז"ל ביו"ד סי' רכ"ח ס"ק ל"ה ותירצו לזה דהנשמות כולם היו באותה שבועה כדכתיב את אשר ישנו פה עמנו עומד היום ואת אשר איננו פה עמנו היום . ובזה נתחייבו כל הדורות הבאים לקיים המצות והתורה וגם ע"ז הקשו המפרשים מההיא דתנן בגטין ד' י"א ע"ב האומר תנו גט זה לאשתי ושטר שחרור זה לעבדי אם רצה לחזור בשניהם חוזר וחכ"א בגיטי נשים אבל לא בשחרורי עבדים לפי שזכין לאדם שלא בפניו ואין חבין לאדם אלא בפניו דאם ירצה שלא לזון את עבדו רשאי ואם ירצה שלא לזון את אשתו אינו רשאי אמ"ל ר"מ והלא הוא פוסל את עבדו מן התרומה כשם שהוא פוסל את אשתו אמ"ל מפני שהוא קנינו ובגמ' ד' י"ג ע"א הקשו ולר"מ תינח עבד כהן עבד ישראל מאי איכא למימר אמ"ר שמואל בר יצחק מפני שמפסידו משפחה כנענית והקשו אדרבא הרי הוא מתירו בבת חורין ומשני עבדא בהפקרא ניחא ליה. זילא ליה. שכיחא ליה פרינא ליה . והקשו התוס' בד"ה עבדא בהפקרא ניחא ליה מכתובות ד' י"א דגם רבנן ס"ל דעבדא בהפקרא ניחא ליה ותי' דהכא גבי עבד שאני לפי שהוא משועבד ורשות אחרים עליו . גדול הוא לו זכות של השחרור יותר משל הפקרא אבל היכא שאין רשות אחרים עליו דהיינו גר בהפקרא ניחא ליה יע"ש . וא"כ ידוע שהגוף שהוא חומר העכור ניחא ליה בהפקרא למלאת כל תאותו . ואיך יתחייב גוף האדם לקיים מצותיו יתברך מאחר שהגוף בהפקרא ניחא ליה לרדוף אחר תאותו . ומה יועיל שכבר נתחייבה הנשמה במעמד הר סיני ובאמת אף שאין משיבין על הדרש עכ"ז שכלי לא הוכל לסבול הדמיון הזה שהרי אמרו גבי עבד שזכות הוא לו שיצא מתחת יד רבו . יען כי בהפקרא ניחא ליה כמ"ש בגמרא זילא ליה. פרינא ליה. שכיחא ליה . ויעשה מה שלבו חפץ . אבל גבי הנשמה שהגו' ניחא ליה בהפקרא אבל אינו יכול לעשות שום דבר בלא הנשמה . דאם יפרד מן הנשמה הרי הוא מושלך כדומן על פני האדמה כאבן דומם וא"כ כיון שבלא הנשמה לא יוכל לפעול מאומה א"כ כשקבלה הנשמה עול מצותיו יתברך מוכרח שגם הגוף ישתעבד כמוה ומה דמות יערוך לעבד . ואפשר שזה יהיה כונת המפרשים שתי' שהנשמה היא מלך להגוף כיון שבלא הנשמה לא יועיל הגוף למאומה וכיון שנתחייבה הנשמה מחוייב גם הגוף והביאו ממ"ש בזוה"ק בפסו' נשיא אלק'ים אתה בתוכנו דקאי על הנשמה . וכבר כתב הרב כנה"ג ז"ל ביו"ד סי' רכ"ח הגהב"י אות רנ"ה דהמלך שבורת ברית על איזה דבר אל החיוב גם על דורות הבאים . ועיין בס' ראש דוד פ' ראה יע"ש . ועו"ן מ"ש הרב פר"ח

הקב"ה ח"ו שעובר על כל תלין לזה אומר אל תחזיק טובה לעצמך שזה עשית משלך כי לכך נוצרת הכונה כי ע"מ כן נוצרת היום לעשותם ולמחר לקבל שכרם ואין שום חיוב חלילה עליו יתברך מעיקרא :

איך שיהיה חוזרני לנשאי מקדם אמרתי בתחלת דברי יחנו סביב למשכן העדות ולא יהיה קצף על עדת בני ישראל שם רמז לקוטב דרושינו שאמרנו שהתורה היא דוקא לעם בני ישראל ולא ינתנה לאוה"ע וז"א ולא יהיה קצף על עדת בני ישראל :

חזרתי ואמרתי יחנו סביב למשכן העדות שם רמז לפטירת הצדיקים כי הן בעון שנה זאת מעוכר'ת היתה מפטירת מוה"ר גאון עוזנו מלך רפא'ל זלה"ה ועוד פטירת הצדיק מ"ר שמעון נלמונה ז"ל ועוד כמה פטירות צדיקים ועוד שמועות רעות שבאו מחו"ל כולם יחנו סביב למשכן העדות נהנים מזיו השכינה ולא יהיה קצף על עדת בני ישראל :

חזרתי ואמרתי יחנו סביב למשכן העדות דכל הגלות שאנו סובלים ועניות ודלות וצרות מרובות מאליפות מרובבות כל זה סיבת פרוד הלבבות וחלוק דעות ואם היינו באחדות אחד כגוף אחד אפי' אם היו עונות בדור היה מגן עלינו האחדות כדכתיב חבור עצבים אפרים הנח לו וזה רמזתי יחנו סביב על דרך ויחן שם ישראל נגד ההר ובזה לא יהיה קצף על עדת בני ישראל ולא ישמע עוד שוד ושבר בגבולנו ואנחנו בטוחים שיבנה בהמ"ק ב"ב ושמרו הלוים את משמרת משכן העדות בגאולה ובז"ק אכי"ר :

דרוש ב' לשבת כלה

שנת הרנ"ד לפ"ק.

והנושא בא

לעבוד את עבודת בני ישראל באהל מועד ולכפר על בני ישראל.

ולכפר על בני ישראל ולא יהי' בבני ישראל נגף.
ולא יהיה בבני ישראל נגף בגשת בנ"י אל הקדש.
ולא יהיה בבני ישראל נגף בגשת בנ"י אל הקדש.

איתא במשנת חסידים (אבות פ' ב' משנה ט"ו) הוא היה אומר לא עליך המלאכה לגמור ולא אתה בן חורין ליבטל ממנה. אם למדת תורה הרבה נותנין לך שכר הרבה ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך עכ"ל :

יום הקדוש ונכבד הוא יום מחר יום קדוש לאלקינו אשר בו זכינו עם בני ישראל לקבל תורה"ק אחר צאתינו ממצרים חמשים יום אשר מטעם זה אנו מונים ספירת העומר חמשים יום מיום ראשון לחג הפסח הק' וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בס' המורה ח"ג פ' מ"ג וז"ל אמנם חג השבועות הוא מתן תורה ולהגדיל היום ההוא נמנו הימים מן המועד הראשון אליו כמי שממתין בו האוהב הנאמן שמונה ימים וגם השעות וזהי סיבת ספירת העומר מיום צאתינו ממצרים עד מ"ת שהוא הוא הכונה והתכלית יציאתם כאמור והבאה אתכם אלי עכ"ל :

וכן ראיתי בס' הנחמד דברים אחדים להגאון ה' חיד"א ז"ל שהביא מדרש בס' שבולי הלקט ז"ל שכתב שבעודם במצרים נתבשרו כי ביציאתם יקבלו את התורה אחר חמשים יום כדכתיב בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה ובאות נו"ן יתירה בתיבת תעבדון יש רמז לספירת העומר חמשים יום ולזה הוקבעה הספירה לדורות עכ"ל יע"ש :

באופן שטעם מצות ספירת העומר היא להורות חשקינו ותאותינו לקבל את התורה כמי שמצפה לאוהבו הנאמן וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל כנז' :

וזה אמרתי לענ"ד שיהיה כונת דהמע"ה בתהלים בא"ב לי קוו רשעים לאבדני עדותיך אתבונן לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאד מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי דלכאורה פסוקים הללו אין להם קשר דברים זע"ז ולמה קוו רשעים לאבדו ומהו הקץ שראו ומהו החידוש שאוהב התורה שהיא שיחתו כל היום הלא גם בלילה חייב להגות כדכתיב והגית בו יומם ולילה. והולם עפי"ה הנה נכון דידוע דאם היו שוהים ישר' במצרים עוד רגע אחד היו נטמעים בחמשים שערי טומאה ומשו"ה הוכרח הקב"ה להוציאם ק"ן שנה קודם הזמן נמצא זגלע"ד פשט הכתוב' לי קוו רשעים לאבדני. שהיה נטמע בן' ש"ט עדותיך אתבונן שהייתי מתבונן על מה שיעדת לנו ואח"ך יצאו ברכוש גדול ואיך התקיים הבטחתך זאת וראיתי שדלגת ק"ן כדי שנזכה לקבל התורה והבנתי כי רחבה מצותך מאד ובראותי זאת נכנסה אהבת התורה בלבבי עד שבכל יום אני מונה מתי תבא לידי ואקבלנה. וז"א מה אהבתי תורתך כ"ל (שם רמז לחמשים יום העולה במספר כ"ל) היום היא שיחתי הכוונה כי בחמשים יום הייתי מונה היום כו"כ לעומר. היום כו"כ לעומר היא שיחתי מרוב אהבתי וחשקי בתורה כמי האוהב הנאמן שכתב הרמב"ם ז"ל ודו"ק וראיתי דבר חדש בירושלמי בר"ה שבכל הקרבנות כתוב שעיר חטאת ובעצרת כתוב שעיר עזים ללמד כי בחג השבועות אנו מנוקים מחטא ולכן אנו מונים העומר בכל שנה בימי צאתינו ממצרים לקבל התורה:

והנה כל אהבת ישראל ותשוקתם לקבל התורה היה מטעם שכבר קיימו אותה אבותינו הק' כמ"ש רז"ל שאאע"ה קיים כל התורה כולה אפי' ע"ת כידוע וכמ"ש הרב החסיד בס' שארית יעקב ז"ל במה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע הפך טבע העולם עיקר הטעם היה שכוונתם לומר שאנו מוכנים לעשות כל מצות התורה מפאת אבותינו הק' משום אל תטוש תורת אמך כהיא דבני שימן אבל נשמע מפי יתש"ל משום דגדול המצוה ועושה וכן אמר המע"ה ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל אשר צוה את אבותינו וגו' (מזמור ע"ח) :

וצריך להבין המשך הכתובים הללו ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל אשר צוה את אבותנו להודיעם לבניהם למען ידעו דור אחרון בנים יולדו יקומו ויספרו לבניהם וישימו באלק'ים כסלם ולא ישכחו מעללי אל ומצותיו ינצורו דלכאורה הני קראי אין להם מובן דמוכח דהתורה ניתנה בכדי שכל אחד יצוה את בנו ויספר לו את דברי התורה הלא לא ניתנה התורה אלא ללמוד וללמד לשמור ולעשות ותו קשה אומרו וישימו באלק'ים כסלם. ופירש"י תוחלתם דמאיכא תיתי במי יבטח האדם אלא. ודאי בה' מבטחו ותו קשה היאך דבוק מאמר ויספרו לבניהם עם וישימו באלק'ים כסלם הלא למוד התורה לחוד והבטחון לחוד והולם נלע"ד לפרש אי ניחא קמי שמיא ואם יוכשר לפני מו"ר דיושבו שהק' מ"ש בתשו' המיוחסות להרמב"ן ז"ל בסי' ק"ה והביאה מרן ז"ל בב"י ח"מ סי' של"ג ופסקה מור"ם ז"ל שנשאל בראובן שהניח את בנ. בתנות.

לבלם אלא אפי׳ לר׳ רש״י ז״ל דס״ל דפורע חוב חבירו הניח מצותיו על קרן הלבי ה״ד בבע״ח ישראל אבל בבע״ח גוי חייב לבלם וכמ״ש הב״י ז״ל ועוד אני אומר דאפי׳ בישראל יש לחלק דהיינו דוקא דפרע חוב חברו שלא בפניו דדמי למי שהלך בעלה למדה״י ועמד ופרנס את אשתו אבל בפניו אפי׳ רש״י ז״ל יודה דחייב עכ״ל וכ״כ המבי״ט ז״ל ח״ב סי׳ רנ״ה וא״כ פרעה הוה נקיט שטרא בידיה כדאמרו ויקם מלך חדש וכו׳ כבע״ח ובטרו בידו והקב״ה עשה כל האותות והמופתים ואמ״ר ילחק ביוקר עמדו לי בני כמה משפחות של כנים וכו׳ ועשה כל זאת כדי לקדש את ישראל והיה בע״ח גוי והיה בפניו ובודאי דהויא מקודשת כמ״ש מהרשד״ס ז״ל וישראל הוו סברי דהקב״ה מדינא חייב להגילם כמו שאמר ואזכור את בריתי ואף גם זאת יש להם טענה דמדאורייתא מחייב לאצוליהו כדאיתא בפ״ק דקידושין ד״ח בעי רב מרי אמ״ל התקדשי לי בככר זה והיה כלב רץ אחריו ואמ״ל תנהו לכלב זה מי אמרי׳ בההיא הנאה דקא מללא נפשה גמרא ומקניא נפשה או דלמא מלי אמרה ליה מדאורייתא מחייבת לאצולי כדכתיב לא תעמוד על דם רעך ואסיק בתיקו. והקב״ה תפס לחומרא שהיא מקודשת וישראל סברי דמדאורייתא מחייב להגילם ובזה פי׳ כונת הפסוקים וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל וגו׳ ואזכור את בריתי וגו׳ דדעתם כי אני ה׳ אלקיכם המוליא אתכם מתחת סבלות מלרים שהיה בפניכם שפרעתי החוב וגם היה בע״ח גוי ובכן ולקחתי אתכם לי לעם וגו׳ וידבר משה כן כמו שאמ״ל הקב״ה ולא שמעו אל משה מקולר רוח שהבטיח להם ואזכור את בריתי ומעבודה קשה כדין כלב רץ אחריה שחייב להגילם עכ״ד וש״י :

אשר בזה אמרתי דהפסר דזה היתה כונת מרע״ה שאמר ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו וגו׳ למען תדעון אשר יפלה ה׳ בין מלרים ובין ישראל דרמז להם דע״י שמפליא הקב״ה להגילם מיד הכלבים ויהיו לו לעם קדוש :

ואולם כל זה שהיו טוענים ישראל שהיה חייב הקב״ה להגילם היה בזמן שהיו עדין במלרים והלך מרע״ה בשליחותו יתברך אמנם אחר שכבר שלח כל המכות על המלריים וכבר קיים דברו הטוב מה שעשה אח״כ כל הנסים במדבר ובפרט לפי מ״ש יונתן ן׳ עוזיאל שהוליך אותם אל בית המקדש ועשו שם קרבן פסח לא נשאר להם בוס פ״פ ומחויבים לקבל התורה שכבר קדם אותם הקב״ה וקנה אותם קנו״ם וידוע דאיבת סגולה היא על ס״ה כמ״ש רז״ל החובל בבנו קטן יעשה לו סגולה כמ״ש בס״ע ח״מ סי׳ תכ״ד ונקדים מאי דאיתא בש״ס דע״ז ד׳ ד׳ ע״א לעת״ל אוחז הקב״ה ס״ת בזרועו ואומר כל מי שקיים את התורה יבוא ויטול שכרו וכו׳ ונקדים עוד מ״ש רז״ל בפי׳ התומש בפ׳ קרח כל תרומות הקדשים אשר ירימו לה׳ נתתי לך ולבניך ולבנותיך לחק עולם ברית מלח עולם היא לפני ה׳ לך ולזרעך אתך ופרש״י דכרת ברית עם אהרן ובניו בברית מלח שאינו מסריח והוא בריא ומבריא את אחרים וכו׳ :

מעתה זכ״ה והוא דהקב״ה אמר למרע״ה שיאמר לישראל אתם ראיתם אשר עשיתי למלרים הכונה כמ״ש הרב החסיד שפרע חוב ישראל למלרים הרעים לפניהם וא״כ הרי אתם חייבים לקבל אלקותי מה תאמרו שזה הייתי חייב ממה שהבטחתי ואזכור את בריתי הרי אתם חייבים ממה שעשיתי אח״ך ואשא אתכם על כנפי נשרים כמו שתרגם יוב״ע. ואביא אתכם אלי ולא נשאר לכם בוס פ״פ זולת שתחישו שאתן התורה לאוה״ע לזה אמר ועתה בעשיתם ק״פ ונתחנכתם לכהונה אם שמוע תשמעו בקולי ובמרתם את בריתי ברית מלח והייתם לי סגולה מכל העמים שהסגולה היא ס״ה לכם לבדכם מכל העמים תדעו כי לי כל הארץ ונתתי א״י לכם שהיא תרומתו של עולם שאתם כהנים ולפסר דזה יהיה רמז הרומז כ׳ ל׳י עולה שבעים כי משבעים אומות בחרתי בכם ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש כמו שנקראו ראשית וליכא למיחש שיזכו בתורה אוה״ע :

איך שיהיה נחזור למאמרינו שנילב פתח השער ונקדים מה שראיתי להחסיד ז״ל בס׳ שארית יעקב פ׳ עקב שהביא משם חכמי אשכנז שחקרו כיון דכתיב כי האדם בעוה״ז כעבד ישאף צל וכשכיר יקוה פעלו וא״כ למה אמרו רז״ל שכר מלות בהאי עלמא ליכא והא איכא משום בל תלין ואיך יעבור הקב״ה ח״ו על בל תלין והם תירלו דהקב״ה נתן את הנשמה בגוף האדם לעשותה כלי ע״י תורה ומלות שיעשה כדין נותן כלי לאומן לתקנו וכדאיתא בפ׳ המקבל ד׳ קי״ב ובפ׳ הגוזל עלים ד׳ ל״ע אמר רב בעו מיניה מרב ששת הנותן כלי לאומן לתקנו אי עבר משום בל תלין מי אמרינן אומן קונה בשבח כלי וכשהחזירו לבעה״ב הכלי הוי כמו שמכרו לו השבח ומעות הלואה ניהנו ולא שכירות וליכא משום בל תלין או דילמא אין אומן קונה בשבח כלי ושכירות אית ליה אגל בעה״ב ועבר על בל תלין ואסיקנא דאומן קונה בשבח כלי בשינוי קונה והוי כמוכר הכלי לבעה״ב וליכא משום בל תלין :

אשר בזה נלע״ד לפרש כונת מתני׳ דמס׳ אבות פ״ב משנה ח׳ הנילב פתח השער רבן יוחנן ן׳ זכאי קבל מהלל ומשמאי הוא היה אומר אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נולרת כי באמת לא ידענו פי׳ אלו הדברים מהיכא תיתי שיחזיק טובה לעצמו והו ק׳ אומרו כי לכך נולרת וזה דבר פשוט אפי׳ לדרדקי דבי רב כי עיקר יצירת האדם הוא ללמוד תורה ומה היה הס״ד של הלומד ואלי חדית ליה :

ואולם נלע״ד לפרש בהקדים מה שהקשה הרב החסיד ז״ל על תי׳ זה של חכמי אשכנז ממ״ש התם בש״ס בפ׳ הגוזל עלים דאם הלמר והסממנים הם של בעה״ב לא נאמר בזה אומן קונה בשבח כלי כיון דהלמר והסממנים הם המשבחים והאומן שכיר בעלמא הוא ואינו קונה בשבח כלי וא״כ גם אנו בני ישראל הקב״ה נתן לנו התורה והמלות וא״כ שכיר בעלמא אנן ואיכא משום בל תלין ותי׳ לזה דהסייגים והגדרים ומה שהוסיפו ישראל מדעתם לקיום התורה והמלות הם הסממנים ושפיר אמרינן בהו אומן קונה בשבח כלי וליכא משום בל תלין :

ובזה כמה שנים אני בעניי הירלתי לחקירה הנז׳ דמעיקרא קו׳ ליתא דכך התנה הקב״ה עם ישראל היום לעשותם ולמחר לקבל שכרם וכ״כ הכנה״ג בח״מ סי׳ של״ט בהגה״ט ס״ק ז׳ יע״ש וכ״כ הרב ש״ך ז״ל בס בסי׳ של״ט והביא מ״ש בס׳ החסידים סי׳ התרע״ה יע״ש ויש לי אריכות דברים בזה שכבר אמרתי מזה כמה שנים והכמ״ל :

אמור מעתה זה יהיה כונת המשנה שריב״ז בא לאשמועינן מוסר השכל אם למדת תורה הרבה הכונה שהוספת בלימוד התורה יותר מכדי חיובך אל תחזיק טובה לעצמך כי בזה נעשית אומן חשוב בתקנת הכלי בהוספה רבה ובזה התפאר בזה לא יש קושיא על הקב״ה

דאמר עולא מיום שנחרב בהמ״ק אין לו להקב״ה בעולמו אלא ד׳ אמות של הלכה בלבד הרי דפליגי דמשמע דלימוד הת״ת הוא יותר מעולה מלימוד תשב״ר ודחה דברי ה׳ מהרשד״ם ז״ל בחיו״ד סי׳ קס״ז שנשאל בחברת ת״ח שהיה בעה״ק חברון ת״ו ורצה לשנותה ללמוד תשב״ר של שאלוניקי יע״א ונטה דעתו לומר דלימוד תשב״ר הוא יותר מעולה ועל זה העלה הרב מערכי לב דאינם יכולים לשנותה מהאי דברכות אוהב ה׳ שערי ציון וכו׳ והרב שבות ימין ז״ל בד׳ ס״א החזיק במעוז דברי ה׳ מהרשד״ם ז״ל דלימוד תשב״ר הוא יותר מעולה מלימוד אנשים חכמים גדולים דהוי הבל שאין בו חטא יע״ש וכל אחד הביא חבילות של ראיות להחזיק דבריו לא ע״ט האסף אלא דאנכי הרואה מסקנת הרב מהרשד״ם ז״ל בסוף התשו׳ דאם לא נתבטלה חברת ת״ת של ת״ח של עיה״ק חברון ת״ו ישלחו המעות להת״ח לחברון. באופן דהלכה זו העלה שהגם שלימוד תשב״ר הוא יותר מעולה עכ״ז ישלחו לחברון אם לא נתבטלה מטעם שכתב שהיא תורת א״י ודחיקא להו שעתא וכו׳ יע״ש. ורבינו יונה ז״ל יצא לחלק בין בתי מדרשות הקבועים כל היום ללמוד וללמד להיכא שאינם קבועים כי אם יושבים שעה אחת או שתים ולומדים :

והנה עינינו הרואות בתלמוד תורה עתה שלי״ת מלבד לימוד תשב״ר שכל היום יושבים ומלפלפים בקולם והגבאים מחזירים תמיד בכל יום ועין השגחתם על המלמדים והילדים שילמדו תורת ה׳ בדקדוק ושפה עבריה ואף גם זאת יושבים ג״כ ת״ח אילני דמלבלבי ולומדים כל היום בקביעות אין נגרע אשריהם ואשרי חלקם המחזיקים ביד הגבאים להחזיק החברה הזאת שהיא מעולה ויקרה לפניו יתש״ל ובפרט שהיא תורת א״י שהיא מעולה יותר מתורת חו״ל ונקדים עוד מ״ש במד״ר פ׳ תולדות אמ״ר אבא בר כהנא לא עמדו פלוסופין בעולם כבלעם בן בעור וכאבנימוס הגרדי. נכנסו כל אוה״ע אצלם אמ״ל תאמר אם יכולים אנו להזדווג לאומה זו אמ״ל לכו וחזרו על בכנ״ס ובה״מ שלהם אם תמצאו שם תינוקות מלפלפים בקולם אין אתם יכולים להם להזדווג שכך אמ״ל אביהם הקול קול יעקב בזמן שהקול קול יעקב אין הידים ידי עשיו ע״ש. נמצא שלימוד תשב״ר היא שמירה מעולה להגן על כל העיר ויושביה :

מעתה זה יהיה כונת שהע״ה שמקרא שלפניו מדבר על התורה ואהיה אצלו אמון וגו׳ ולכן מזהיר ואומר ועתה בנים שמעו לי דהיינו הילדים קטנים ואשרי דרכי ישמורו הוא על הת״ח השומרים בתורת ה׳ ואומר כלפי החכמים הגדולים שמעו מוסר וחכמו ואל תפרעו הכונה שלומדים בישיבה להבין ולהורות להתחכם ולא יבטלו מלימודם כמ״ש רש״י ז״ל ואל תפרעו שלא יבטלו שיהיה להם דין בית המדרש מעולה כמ״ש רבינו יונה ז״ל ולגבי הילדים תשב״ר אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי יום יום מבקר עד ערב · והדר מפרש שמדבר על התשב״ר שהם שמירה ליושבי העיר וז״א לשמור מזוזות פתחי ונקט בלשון יחיד דלתותי פתחי שכונתו על תורת א״י שהוא מקום השראת שכינתו ובזה תדעו כי מוצאי מצא חיים שזכות תשב״ר היא מגנא לכל העיר וכל הממציא נדבות להחזיק החברה הנז׳ ויפק רצון מה׳ ודוק :

ועפ״י יסוד זה שאמרנו שהנהגתו עם בני ישראל חייבים לעבוד את ה׳ עפ״י חיוב שנתחייבו אבותינו הק׳ זיע״א לפי דינו של הרמב״ן ז״ל דכיון שהאב מעלה לו מזונות כופה את בנו שלא יצא מחאות אדונו כו׳ לע״ד שיובן בזה כונת התנא הניצב פתח השער הוא היה אומר לא עליך המלאכה לגמור ולא אתה בן חורין ליבטל ממנה אם למדת תורה הרבה נותנין לך שכר הרבה ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך. דלכאורה תיבות הללו הם יותרת הכבד דכבר אמר נותנין לך שכר הרבה אבל אמרתי בעניי דהכוונה יובן בהק׳ מאי דאיתא במס׳ ב״ק ד׳ צ״ז שהקשו בש״ס לרב דאמר עבדא כמקרקעי דמי והאמר רב דניאל בר קטינא אמר רב התוקף בעבדו של חבירו ועשה בו מלאכה פטור ואי ס״ד כמקרקעי דמי אמאי פטור ברשותא דמאריה קאי ומשני הב״ע שלא בשעת מלאכה והק׳ ומי ניחא ליה דליכחוש עבדיה ומשני אין ניחא ליה דלא ליסתריה עבדיה והרב כנה״ג ז״ל בח״מ סי׳ שס״ג הגהט״ו אות י״ג כתב ודוקא בתוקף עבדו של חבירו אבל אם תקף שכירו של חבירו ועשה בו מלאכה חייב דליכא האי טעמא דניחא ליה דלא ליסתריה עבדיה והרב שה״ג ז״ל נסתפק בזה ואיני רואה שום ספק עכ״ל. והרב נחפה בכסף ז״ל הביא סמוכות לדברי הכנה״ג ז״ל וכתב וז״ל וגדולה מזאת אני אומר דאפי׳ בעבד אם היה האדון רגיל ליתן לעבדו שכירות שלא מן החיוב אלא מרצונו הטוב משלם לו שכר מלאכתו התוקף בעבד זה חייב לשלם דהא ליכא בזה טעמא דניחא ליה וכו׳ שהרי רבו פורע לו שכרו שלא יתעצל במלאכתו ולא עדיף אחר מרבו שפורע לו שכרו וסיים בדבריו וכתב ובתנם דתק את עצמו הרב פרשת דרכים לומר שביזת מצרים היה על לד החסד יען לא היו עושים רצונו של מקום וכו׳ וכיון שתוקף בהם פרעה ועשה בהם מלאכה ליכא למימר ניחא ליה לקב״ה וכו׳ שהרי הוא יתש״ל משלם שכר לעושי רצונו כדאמר לאאע״ה שכרך הרבה מאד וא״כ ודאי דפרעה חייב לשלם שכר מלאכה שעבד ישראל :

נקטינן לד׳ הרב נח״ב ז״ל דהנהגתו עם בני ישראל יש לנו דין עבדים לעבוד את ה׳ לעולם ולא דין שכיר שפועל חוזר בחלי היום אך התוקף בנו חייב לשלם יען שהקב״ה משלם לנו שכר הרבה לפי רוב רחמיו וחסדיו אמור מעתה דזהו פשט התנא לא עליך המלאכה לגמור כיון שאתה עבד עולם ולא אתה בן חורין ליבטל ממנה כדין שכיר אלא אם למדת תורה הרבה נותנים לך שכר הרבה וזה יועיל לך שאם אחד יתקוף בך זה, בעל מלאכתך חייב שישלם לך שכר פעולתך ודו״ק :

ואפשר דזה יהיה ויכוח בעז עם רות כשאמר לה בועז וכה תדבקין עם׳ נערותי ואמרו בש״ס שבת ד׳ קי״ג ע״ב שרמז לה שרולה לידבק בה והשיבה לה רות מדוע מצאתי חן בעיניך להכירני ואנכי נכריה ויאמר לה בועז הגד הוגד לי כל אשר עשית את חמותך אחרי מות אישך וגו׳ ישלם ה׳ פעלך ותהי משכורתך שלמה וגו׳ דלכאורה יל״ד דאיך יעויר דבשביל שאמר לה בועז שרולה לישא אותה לאשה בימי עניה תתרעם עליו לומר מדוע מצאתי חן בעיניך להכירני ותו קשה אומרה ואנכי נכריה דמשמע שהיא חקירה אחרת מלבד הראשונה ותו קשה תשו׳ בועז הגד הוגד לי כל אשר עשית וגו׳ ישלם ה׳ פעלך ותהי משכורתך שלימה וגו׳ דמשמע שזו היא תשו׳ לב׳ החקירות ולא ידענו מאי קאמר וכבר פירשתי בעניותי כמה אופנים ואולם עפי״ה הנה נכון ונקדים עוד תשו׳ מהרשד״ם ז״ל בח״מ סי׳ קכ״ח שנשאל בראובן שנטמע לבין הנכרים ובא שמעון קרובו והיה מפליר בו שיחזור בתשו׳ והיה מסרב עד שנתרצה ראובן

לחזור

בחנות שמעון ופסק עמו שיתן להבן שכר עמלו כו"כ לשנה ואחר עבור ב' או ג' חודשים שירב הבן מלשרת בחנות שמעון האם יוכל אביו לכופו שישב בחנות הנז' ולא יוכל לצאת ממנה או לא. והשיב דאם הבן סמוך על שלחן אביו הא ודאי דיכול לכופו לבנו שלא יצא מהחנות הנז' והביא ראיה מהא דאמרו בפ' הפועלים ד' צ"ב ע"ב קוצץ אדם ע"י בנו ובתו הגדולים (שלא יאכלו בשעת מלאכה מהענבים וכיוצא) ואוקימנא בש"ס במעלה להם מזונות וכו' זולת אם לא ירצה הבן ליזון משל אב אז יכול לצאת מהחנות ועל הזמן שישב חייב הבן לקבל כפי מה שפסק האב יע"ש :

ובכן אנחנו עם בני ישראל שאבותינו הק' חייבו אותנו להיות עבדי ה' ולשמור תורתו וחקיו ומשפטיו כדכתי' בפ' וירא ואברהם היו יהיה לגוי גדול וגו' כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט וגו' וכן דהמע"ה אמר כי זכר את דבר קדשו את אברהם עבדו וגו' בעבור ישמרו חקיו ומצותיו וגו' וכבר ידוע דמה שאנו אוכלים הוא בזכות אבותינו הק' שאנו אומרים בכל יום אלק'י אברהם אלק'י יצחק ואלק'י יעקב. כדתניא במד"ר סוף ויקרא זכות אבותינו לעולם קיימת ולכן אנו מזכירים אותם וכן הכתוב אומר כי אל רחום ה' אלק'יך וגו'. נמצא שהקב"ה כב יכול זן ומפרנס אותנו ומעלה לנו מזונות בזכותם בתנאי שנהיה עובדים את ה' בכל לב ואם ח"ו יסור אחד לדרך רעה כאשר עינינו הרואות בעוה"ר הולכים אל המסיתים ומקבלים מהם מתנות לחם ובגדים והולכים לבית החולים שלהם ונותנים כח בעוה"ר לע"ז ומגברים הקליפה הא ודאי החטאים האלה בנפשותם הם מגלים דעתם שאין רוצים ליזון מהקב"ה המעלה לנו מזונות לעושי רצונו ולשומרי מצותיו כדכתיב הנה עין ה' אל יראיו למיחלים לחסדו להציל ממות נפשם ולחיותם ברעב ע"כ ודאי שלא ישפיע עליהם הקב"ה ויגועו ברעב בחוסר כל :

וזה אמרתי שיהיה כונת דהמ"ע גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע וגו' תערוך לפני שלחן דהכוונה אף אם ח"ו אעשה איזה עון שבטך ומשענתך ינחמוני ואתחרט יען תערוך לפני שלחן :

ואפשר דזו היתה כונת מרע"ה שאמר על עון העגל שעשו ישר' למה ה' יחרה אפך בעמך וגו' זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך וגו' דלכאורה ישתומם הקורא איך הרהיב עז בנפשו מרע"ה לומר לפניו יתברך למה ה' יחרה אפך וגו' אחר שאמר לו הקב"ה סרו מהר מן הדרך אשר צויתים עשו להם עגל מסכה אבל האמת אפשר שכונתו היתה דאינם יכולים לעבוד ע"ז ותכוף אותם שלא יוכלו לצאת מעבודתך כמו שהתנית עם האבות וז"א למה יחרה אפך וגו' תוכל לכופם ולז"א זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך וגו' באופן שכל אחד מישראל חובה רמיא עליו לגדל את בנו לתורה ולמצות שבכך התנה הקב"ה עם אברהם אבינו ע"ה שעי"ז ישפיע עליהם הקב"ה מזונותיהם וכל צרכיהם מעתה זה יהיה פשט כונת דהמע"ה ויקם עדות ביעקב שהתנה עם האבות שבניו יהיו עובדי ה' יתש"ל ותורה שם בישראל אשר צוה את אבותינו להודיעם לבניהם למען ידעו דור אחרון בנים אשר יולדו יקומו ויספרו לבניהם שבכל דור ודור חייבים להודיעם שבכך היה התנאי שנעבוד את ה' ועי"ז וישימו באלק'ים כסלם הוחלתם כמ"ש רש"י ז"ל שהוא יתברך המעלה לנו מזונותינו ולא ישכחו מעללי אל ומצותיו ינצורו ופשוט :

ובזה פירשתי בעניותי כונת הנביא ישעיה סי' ב' ואנכי נטעתיך שורק כולו זרע אמת ואיך נהפכת לי סורי הגפן נכריה דלכאורה תוכחת ישעיה הלזו אין לה מובן דקאמר ואנכי נטעתיך שורק כולו זרע אמת ופירש"י זרע אמת אלו אברהם יצחק ויעקב דמה ענין אבותינו הקדושי' בכאן ותו ק' ואיך נהפכת לי דמשמע שהפכו פניהם לפניו יתברך הי"ל ואיך נהפכת ממני כדכתיב כי פנו אלי עורף ולא פנים. ואולם פירשתי בעניותי בהקדים מה דתנן בפ"ק דערלה משנה ה' אילן שנעקר ובו בריכה והוא חי ממנה. חזרה הזקנה להיות כבריכה. (פי' כיון שנעקר האילן והוא חי מלחלוחית איחור שהבריך מקודם חזרה האילן הזקן להיות כיחור שהבריך וחייב בערלה) ופירשו בירושלמי שאם הזקנה חייה מן הילדה חייב בערלה ואם הילדה שהוא היחור יונקת מן הזקנה פטור מן הערלה. והק' בירושלמי מנא ידעינן אם הילדה יונקת מן הזקנה או אפכא ואמר ר' ביבי בשם ר' חנינא סימן הוא שאם העלים של הזקנה הופכים פניהם מן הילדה ידעינן שיונקת הזקנה מן הילדה וכן אם העלים של הילדה הופכים פניהם מן הזקנה בידוע שיונקת מן הזקנה והטעם כי מאן דאכיל דלאו דיליה בהיל לאסתכולי באפיה יע"ש :

ומעתה זהו כונת הנביא שהקב"ה מתרעם על ישראל ואנכי נטעתיך שורק כולו זרע אמת שהם אבות העולם אברהם יצחק ויעקב שהתניתי עמהם שהיו עבדים לי כי אני המעלה לכם מזונות ואתם יונקים ממני ואיך נהפכת לי הכונה שאתם הופכים פניכם לגבי דידי וזה מורה שאתם יונקים מסורי הגפן נכריה היא לכם להפוך את פניכם ממני כיון שאתם יונקים ממני ודו"ק :

באופן הנלע"ד מכל האמור שהתנה הקב"ה עם ישראל שכל אחד חייב ללמד את בנו תורה ולהדריכו בדרכי המוסר כאשר כתוב באאע"ה למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו וגו' ובשעת מ"ת התנה בפירוש כדכתיב בפ' ואתחנן למען ילמדון ליראה אותי כל הימים אשר הם חיים על האדמה ואת בניהם ילמדון וגם דהמע"ה אמר אשר צוה את אבותינו להודיעם לבניהם. ובכן מן החיוב המוטל על כל איש ישראל להדריך את בנו מקטנותו להסביר לו שהקב"ה יתש"ל הוא זן אותנו ונותן לנו כל צרכינו וחייבים אנו לעובדו באמת ובלבב שלם ולהכניסו לבית הספר מקטנותו למען ילמד ליראה את ה' ודרכי החכמה וההשכלה וכמאמר החכם שבחכמים משלי ח' ועתה בנים שמעו לי ואשרי דרכי ישמורו שמעו מוסר אל תפרעו אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי יום יום לשמור מזוזות פתחי כי מוצאי מצא חיים ויפק רצון מה' דלכאורה יל"ד דפתח ועתה בנים שמעו לי ולא אמר מה ישמעו וסיים ואשרי דרכי ישמורו ותו קשה אומרו לשקוד על דלתותי יום יום וחזר ואמר לשמור מזוזות פתחי ומה כיוון בכפל זה ותו קשה אומרו כי מוצאי מצא חיים ויפק רצון מה' מאי אתא לאשמועינן ואולם נלע"ד דהענין הוא דשהמע"ה בא להודיענו מעלת לימוד התשב"ר שהיא מעלה גדולה אין ערוך אליה וכמ"ש במס' שבת פ' כל כתבי אמר ר"ל משום ר"י נשיאה וכו' אין העולם מתקיים אלא בהבל תשב"ר א"ל ר"פ לאביי דידי ודידך מאי א"ל אינו דומה הבל שאין בו חטא להבל שיש בו חטא והרב מערכי לב ז"ל הקשה שני סוגיות אהדדי מהא דאמרו בפ"ק דברכות מ"ד אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב אוהב ה' שערים המצויינים בהלכה יותר מבכ"נ ובה"מ והיינו דאמר

פטורים ממלוה זאת אבל האמת אינו כן שלא כתב הרשב"ם ז"ל אלא בדאיכא סכנת נפשות ב"מ דוקא דאין לך דבר שעומד מפני הסכנה אבל בדליכא סכנת נפשות אפי' שבובלים לעדי"ס המלויינים כידוע שסכנן יותר גדול ונוסף וזה רמזתי בנשאי מקדש ולא יהיה בבני ישראל (נגף סכנת נפשות) בגשת בני ישראל אל הקודש לעלות לרגל ודו"ק :

חזרתי ואמרתי ולא יהיה בבני ישראל נגף בגשת בני ישראל אל הקדש שם רמז לבנין בית מקדשינו בעהי"ת. וטרם כל נבין כונת דהמע"ה מז' קל"ב אם ישמרו בניך בריתי ועדותי זו אלמדם גם בניהם עדי עד ישבו לכסא לך כי בחר ה' בציון אוה למושב לו זאת מנוחתי עדי עד פה אשב כי אויתיה דלכאורה יל"ד מהו הלימוד שאמר אם ישמרו בניך בריתי וגו' אלמדם ולא ראינו שום לימוד כי אם שאמר אח"ך זאת מנוחתי עדי עד נראה שזהו הלמוד ולנו לדעת כונתו ואולם נלע"ד לפרש דהנה אמרו במתני' דנדרים ד' מ"ו ע"א קונם לביתך שאני נכנס מת או שמכרו לאחר מותר. ואם אמר קונם לבית זה שאני נכנס מת או מכרו לאחר אסור. והר"ן ז"ל שם בד' מ"ז ע"א בד"ה מת או שנמכרו לאחר כתב וז"ל והוי יודע דכי היכי דבית זה חמור מביתך לענין מכירה ה"ן ביתך חמור מבית זה לענין נפילה שאם אמר ביתך שאני נכנס ונפל ובנאו מותר כיון דנפל אזדא ליה. ואם אמר ביתך זה דהם שני הפכיים דכשאמר ביתך אסור ליכנס בה ואם אנו הופסים מילת זה אם נפל מותר ליכנס בה זו היא בעייא בירושלמי אם תפסינן מילת ביתך או מילת זאת וכו' דמילת זאת תפסינן ואם נפל מותר ליכנס בה ואם לא אמר מילת זאת רק קונם לביתך שאני נכנס אפי' אם נפל אסור עכ"ל יע"ש. וראיתי מקשים על הר"ן ז"ל מההיא דאיתא במדר' קהלת אשר נשבעתי באפי אם יבואון אל מנוחתי למנוחה זו אינם באים אבל יבואו למנוחה אחרת משל למלך שכעס על בנו ונשבע שלא יכנס בפלטרין שלו כשניחם על בנו מה עשה סתר פלטרין וחזר ובנאו נמלא שקיים שבועתו והכנים את בנו לפלטרין שלו עכ"ל הרי שהקב"ה אמר אם יבואון אל מנוחתי סתם ולא אמר זאת ואפי"ה אמר שאם סתרו וחזר ובנאו מותר והאמת שהיא קושיא חזקה והרב בירך יצחק ז"ל בפ' ואתחנן תי' בדוחק דהר"ן ז"ל יתרץ דהוי כאלו אמר מנוחתי זאת יע"ש. והאמת שהוא דוחק גדול אבל אני אמרתי בעניי דזה היתה כונת דהמע"ה שאמר אם ישמרו בניך בריתי ועדותי זו אלמדם לימוד יקר כדי שגם בניהם עדי עד ישבו לכסא לך ולא יתייאשו ב"מ ומהו הלימוד שאני אומר זא"ת מנוחתי עדי עד וכיון שאמרתי זאת מנוחתי לד' הר"ן ז"ל דתפסינן מילת זאת דאם יחזור ויבנה יכולים ליכנס בה עדי עד פה אשב כי אויתיה :

עו"ב מ"ש הרב קול בן לוי ז"ל בדרשותיו כונת המדרש קשה סילוקן של בחורים כחורבן בהמ"ק דהקשה דמאי נ"מ ולאיזה תכלית הודיעונו דק' סילוקן כחרבן בהמ"ק והוא ז"ל פי' דהכונה הוא לטובה כמו שחרבן בהמ"ק היה לשפוך חמתו על העצים ועל האבנים ועתיד הקב"ה לבנותו כן נמי להבחורים שנסתלקו קודם זמנם שיש להם טענה אילולי סילקתני והקב"ה חשבה לטובה שלא יחמיץ ח"ו הקב"ה משלם להם שכרם משלם וזהו כף הדמיון סילוקן של בחורים כחרבן בהמ"ק שהוא לטובה :

מעתה זה רמזתי בנשאי מקדש ולא יהיה בבני ישראל נגף שלא ימותו מכאן והלאה בחורים כמ"ש הנביא הזקן בן מאה שנה ימות וגם מבטיח לנו שיבנה לנו בהמ"ק בקרוב בעהי"ת וז"א בגשת בני ישראל אל הקדש שנחזור בתשו' ונזכה למדרגת בני ישראל יגשו אל הקדש וימהר ויחיש לגאלינו ויבנה בית קדשינו ותפארתינו בעגלא ובזמן קריב אכי"ר :

דרוש ג' לשבת כלה

שנת תרנ"ה.

והנושא בא

איש על דגלו באותות לבית אבותם יחנו בני ישראל
מנגד סביב לאהל מועד יחנו.
יחנו בני ישראל מנגד סביב לאהל מועד יחנו.
יחנו בני ישראל מנגד סביב לאהל מועד יחנו.

איתא במשנת חסידים מס' אבות פ' ב' הוא היה אומר לא עליך המלאכה לגמור ולא אתה ב' חורין ליבטל ממנה. אם למדת תורה הרבה נותנין לך שכר הרבה ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך ודע שמתן שכרם של צדיקים לעתיד לבא עכ"ל :

יום הקדוש והנורא היה יום המעמד הקדוש אשר נכינו לקבל את התורה הקדושה . כי באמת לא נוכל להכתים כמה משתעשע האדם העוסק בתורה כמה ערבים דברי תורה ומתוקים מדבש ונופת צופים וגם מאריך ימים כדכתי' כי היא חייך ואורך ימיך וכמה פסוקים עץ חיים הוא למחזיקים בה וגו' כי חיים הם למוצאיהם וגו' וגם יש לו שכר טוב לעוה"ב כדדרשו רז"ל אשריך בעוה"ז וטוב לך לעולם הבא ושלמה המע"ה אמר אשר יש להם שכר טוב בעמלם וגו' :

נמצא דע"י עסק התורה וקיום מצותיו ית"ב משיג ג' דברים שהם טוב ערב ומועיל כדאמרן משא"כ חיי העוה"ז ישיג האדם ע"י אכילות ושתיות וטיולים וכיוצא זה באמת ערב להגשמיות וגם אם יצבור הון רב במסחרו יועיל לו לימי חייו שיקרא עשיר ויושיבוהו בין גדולי העשירים אבל טוב לא ישיג בעוה"ז כי מה טוב יגיע לו מאכילות ושתיות וכיוצא וגם אם יצבור הון רב מה טוב יגיע לו סוף כל סוף ימות וילך פושב ויאכלו זרים יגיעו ונמצא חסר כל טוב כי אם הנאת הערב והמועיל. אשר בזה מה מתוק לחכי כונת הכתוב בישעי' סי' ג' אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו דלכאו' לא ידענו פי' הנביא אמרו צדיק כי טוב ורש"י ז"ל פי' אמרו למי שהוא צדיק כי טוב עשה ולנו לדעת וכי זה בא להזכיר אותנו הנביא לאמר לצדיק כי טוב עשה ושאר המפרשים נדחקו לפרש כונת הכתוב הנז' . ואולם עפי"ה הנה נכון דבא הנביא להודיענו לומר להצדיק ולהודיעו כי בצדקתו ניתוסף לו הנאת הטוב שזה לא נמצא אצל מי שרודף אחר תאוות העוה"ז ושכרו שמור לעוה"ב וז"א כי פרי מעלליהם יאכלו :

וזה אמרתי שיהיה כוונת הכתוב בישעי' סי' ס"א אחר שאמר ועמך כולם צדיקים וגו' אמר וקורא להם אילי הצדק מטע ה' להתפאר דלכאו' ק' בשלמא אילי הצדק יצדק להם שהם תקיפי הצדק כמו אילי הארץ שהם תקיפים בצדקתם אבל מטע ה' להתפאר לא ידענו כונתו אבל עפ"י האמור ניחא דהקב"ה משבח אותם להצדיקים שהם נהנים בג' הנאות שהם מועיל

לחזור בתשובה בתנאי שיתן לו אלף זוז לזמן ד׳ שנים ובמזומן יתן לו ש׳ זוזים שאם יחזור בו ולא ישלים האלף זוז יאכל הש׳ זוזים ולא יפרע כלל וחזר בתשו׳ ראובן הנז׳ ותובע משמעון הסך ת״ש זוזים הנשארים שנתחייב לו בשט״ח בכל תוקף ושמעון תובע הש׳ זוזים שנתן לו שיחזירם לו כי הוא נתחייב פטומי מילי להוציאו מבין הטומאה והשיב הרב ז״ל כי מלבד שאינו חייב שמעון ליתן לו אלא שחייב ראובן להחזיר לו הש׳ זוזים שנתן לו כי הוא לא עשה זה אלא להוציאו מן הטומאה והאריך הרב ז״ל והביא תשו׳ מהר״מ ז״ל שאם אמר ראובן לשמעון אני מתחייב ליתן לך כו״כ ותלמד את בנך תורה ולמדו האב לבנו תורה אין שום חיוב על ראובן לשלם לו כי מדינא האב חייב ללמד את בנו תורה יע״ש אמור מעתה דזה נסתפקה רות אף שאמר לה וכה תדבקין עם נערותי חשבה בדעתה שמא הקב״ה לא ישלם לה שכרה יען שהיא בת נכרים ולא יש לה זכות מאבותיה כשאר בני ישראל זאת שנית שאפשר שבועז אחר שתתגייר יאמר לה שאינו רוצה לישאנה וכה אמר לה כדי שתתגייר ואם היה ממתין אחר שתתגייר היה ודאי שישאנה אבל עכשיו הושבת שמא לא יתחייב לקיים דבורו כש׳ מהרשד״ם ז״ל ולזה אמרה בחכמה מדוע מצאתי חן בעיניך להכירני הכונה מהיכא תיתי שתתחייב להכירני אפשר תחזור בך ואין בידי לחייבך. זאת ועוד ואנכי נכריה אפי׳ אם תקיים דבורך אני בת עגלון מלך מואב ואין הקב״ה משלם לי שכרי כמו שמשלם לכם ולזה השיב לה בועז על הראשונה הגד הוגד לי כל אשר עשית את חמותך הכונה שכבר את גיורת מזה זמן לא עכשיו וא״כ לא יש ספק שאחזור בי בטענה זאת ועל החקירה שאמרת ואנכי נכריה ולא ישלם לך הקב״ה שכרך לזה הבטיח לה שהקב״ה ישלם לה שכרה מושלם והותר כי הקב״ה אוהב את הגרים יותר מישראל וז״א ישלם ה׳ פעלך ותהי משכורתך שלימה וגו׳ אשר באת לחסות תחת כנפיו שנתגיירת והקב״ה אוהב גר לתת לו לחם ושמלה ודו״ק:

אך שיהיה חזרתי לגשאי מקדם אמרתי בתחי׳ דברי לעבוד את עבודת בני ישראל באהל מועד ולכפר על בני ישראל ולא יהיה בבני ישראל נגף. וידוע דכשעוסים רש״מ נקראים בני ישראל כמ״ש בזוה״ק בני ישראל עאלו בני ישראל נפקו ונקדים עוד מ״ש במס׳ שבת ד׳ מ״א ע״א והתוית תיו מאי תיו תיו תחיה תיו תמות ושמואל אמר תמה זכות אבות ור״י אמר תחין זכות אבות וכתבו התוס׳ בד״ה ושמואל וכו׳ אומר ר״ת זכות אבות תמה ברית אבות לא תמה ובסוף דבריהם הביאו דברי המדר׳ בסוף ס׳ ויקרא שכתב אמר רב אחא זכות אבות לעולם קיימת ולעולם אנו מזכירין אותם וכן הוא אומר כי אל רחום ה׳ אלק׳יך וגו׳ ולא ישכח את ברית אבותיך וגו׳ (ולא נרגשו כי מדר׳ הנז׳ סותר למ״ש ר״ת שהרי הביא ראיה שזכות אבות לעולם קיימת מדכתיב ולא ישכח את ברית אבותיך) והרב שם חיי בדרשותיו חקר לידע מה הפרש איכא בין זכות אבות לברית אבות ויצא לחלק דזכות אבות מועיל לתת ריוח והצלחה וביוצא וברית אבות מועיל שלא יעשה בישראל כליה ב״מ וזה אמרתי כונת דהמע״ה זאת נחמתי בעניי כי אמרתך חייתני עפ״י מ״ש ר״ת כי זכות אבות תמה ברית אבות לא תמה וכבר אמרנו כי זכות אבות מגן לריוח וכו׳ וברית אבות מגן שלא לעשות כליה ב״מ וז״א זא״ת (ר״ת ז׳כות א׳בות ת׳מה) וליכא ריוח כי הם עניות נחמתי בעניי כי אמרתך שהוא ברית אבות חייתני ולא יהיה כלייה ב״מ וזה רמזתי בגשאי מקדם לעבוד את עבודת בני ישר׳ באהל מועד שעושים רש״מ ולכפר על בני ישראל. ועוד הבטיח אותנו ולא יהיה בבני ישראל נגף. שם רמז כי ברית אבות לעולם קיימת ולא יעשה בהם כלייה ב״מ ולפי קוטב דרושנו שהתנה הקב״ה עם אבותנו שהוא מעלה לנו מזונות ואנחנו נעבוד אותו כפי החיוב המוטל. עלינו שכך התנה עם אבותינו הק׳ ולא נילך אחר תאות יצר הרע לטייל ולגזול. ולעסוק ולמכור במשקל חסר ולקלל הדת ולעשות כל תועבות בעוה״ר כאשר עינינו הרואות פריצות הרבה וחילול שבתות וי״ט האם לזה ברא אותנו הקב״ה ואיך נעיז פנינו לבקש מאתו יתברך הב לן מזוני וכל הנצרך לנו ואנחנו מלוכלכים בטיט היון במעשים רעים וחטאים בעוה״ר ומידי הוא טעמא שאנו עושים חג השבועות וכאמו״ל וכבר אמרתי מזה שתי שנים שאין אנו ערבים עוד על הפושעים והמורדים הם ימקו בעונם ואנחנו את נפשנו הצלנו:

חזרתי ואמרתי ולכפר על בני ישראל. ולא יהיה בבני ישראל נגף שם רמז לפטירת הצדיקים. כי בעוה״ר שנה זאת מעוברת. אמריה ממררת, מכמת מיתות משונות. בחורים. ונשים בשעת לידתן. ובפרט כי נתקיים בנו מ״ש הנביא על זה היה דוה לבנו על אלה חשכו עינינו כי בתמוז העבר נפקד הרב המופלא כמהר״ב פינטו ז״ל שהיה דיין ודעת שלם ודוה לבנו בחטאינו כי אבדנו את ר׳ שימון במבחר ימיו אבידה שאינה חוזרת ונוספה נחלתינו מסילוקו של צדיק הרב המופלא ראש הבוחטים דבר ומנהיג עמוד הימני ישר ונאמן רב הוד יוסף עוזיאל ז״ל על אלה חשכו עינינו ונהפך לאבל מחולינו ביום ערב חג הפסח הקדוש נסעו למנוחות ועזבו אותנו לאנחות ומלבד כמה שמועות רעות מפטירת השר הגדול סי׳ משה די פיג׳וטו ז״ל זהשר הגדול רל״ו סי׳ שלימאן דוד ששון ז״ל והשר סי׳ רפאל הלוי ז״ל. וגם שמועה רעה ממע׳ הר׳ יוסף ששון ז״ל שייף עייל שייף נפיק מאנין חבירין דקב״ה תבע ביקרייהו הא ודאי עונותינו הטו אלה וחטאתינו מנעו הטוב ממנו אין לנו מה לדבר כי אם בזאת שיהיה פטירת הצדיקים לכפר על בני ישראל ולא יהיה בבני ישראל נגף שלא ישמע עוד שוד ושבר בגבולינו ויאמר די לצרותינו כיר״א:

חזרתי ואמרתי ולא יהיה בבני ישראל נגף בגשת בני ישראל אל הקדש שם רמז לעולי רגלים שמכתתין רגליהם לקיים מצות עלית הרגל ונק׳ את הידוע כי לדעת התוס׳ ד׳ ק״י ע״ב על מ״ש בש״ס היא אומרת לעלות לא״י והוא אומר שלא לעלות כופין אותו לעלות וכן להפך הוא אומר לעלות והיא אינה רוצה כופין אותה וכו׳ וכתבו התוס׳ בד״ה היא אומרת לעלות וז״ל אינו נוהג בזה״ז דאיכא סכנת דרכים ור׳ חיים הכהן כתב דבזה״ז אין מצוה לדור בא״י כי יש כמה מצות התלויות בארץ וכמה עונשים ואינם יכולים ליזהר בהם עכ״ל יע״ש. ומרן ז״ל בב״י באה״ע סי׳ ע״ה הביא תשו׳ הרשב״ש ז״ל בסי׳ א׳ דדבר פשוט הוא דאי איכא סכנה אין לכוף לעלות (ולא ידעתי אמאי לא הביא דברי התוס׳ ז״ל הנז״ל שכתבו דהיכא דאיכא סכנת דרכים אינו נוהג) ועוד כתב הרשב״ש ז״ל שם בסי׳ ב׳ דעיקר מצוה לעלות לא״י הוא דוקא העולה לדירה כדכתי׳ וירשתם אותה וישבתם בה אבל לעלות ולחזור ליכא מצוה יע״ש ובודאי שדבריו אמורים בתוך השנה אבל במצות עלית הרגל ג׳ פעמים בשנה בזה לא יכחיש ח״ו שום אדם שהיא מצוה רבה ואולם הייט דוקא בשלא יש להם שום צער ושום עיכוב אזי מצוה גדולה לקיים מצות עלית הרגל אבל בזה״ז דהאורחים הבאים הן בעון סובלים צער גדול בכניסתן א״כ יהיו

פטורים

לא היה מפגיע עליהם הקב"ה וז"א היא שעמדה תיבת היא שעמדה לאבותינו שלא יאמרו או"ע שסלטו בכנותיהם וש"י : ועפ"י דרכו אמרתי בעניי כונת הפסוק בפ' אמור ובת איש כהן כי תחל לזנות את אביה היא מחללת באש תשרף דלכאורה תיבת היא אין לה מובן אבל עפ"י דרך הרב ז"ל הנה נכון דכיון שהתחילה לזנות מורה שאביה לא נהמעט מתיבת היא למעוטי רובע ונרבע והוא מהחלל מכהונתו ודו"ק :

והנה איתא במד"ר פ' יתרו וישמע יתרו הה"ד שמעו דבר ה' בית יעקב . ולנו לדעת מה קשר יש לשמיעת יתרו עם שמעו דבר ה' ואולם עפי"ה הנה נכון וקודם שנבא אל המכון נבין ויכוח מרע"ה עם יתרו בפ' בהעלותך ויאמר משה לחובב ן' רעואל המדיני נוסעים אנחנו אל המקום אשר אמר ה' אותו אתן לכם לכה אתנו והטבנו לך כי ה' דבר טוב על ישראל ויאמר יתרו לא אלך כי אם אל ארצי ואל מולדתי אלך ויאמר אל נא תעזוב אותנו כי על כן ידעת חנותינו במדבר והיית לנו לעינים והיה כי תלך עמנו והיה הטוב ההוא אשר יטיב ה' עמנו והיטבנו לך ולכאו' איכא למידק בהני קראי דקאמר ליה מרע"ה לכה אתנו והיטבנו לך נראה שהיא טובה פרטית דוקא ליתרו שכרי לבסוף אמ"ל הטוב אשר ייטיב ה' עמנו והיטבנו לך משמע דבתחילה נדר לו טובה פרטית ולא ידענו מה היא. תו ק' אומרו כי ה' דבר טוב על ישר' הדברים אלו כשישמע יתרו מוכרח שלא ילך כיון שה' דבר טוב על ישר' והוא אינו ישר' כ"א גר שנתגייר עתה . תו ק' תשובת יתרו לא אלך כי אם אל ארצי ואל מולדתי היה לו לו' לא אלך ותו לא ולמה הולרך לו' שהולך אל ארצו ואל מולדתו ותו ק' תשו' מרע"ה אל נא תעזוב אותנו כי ע"כ ידעת חנותינו במדבר כי מה ענין חנייתם במדבר להליכת יתרו. ותו ק' אומרו טעם שנית והיית לנו לעניים. ותו ק' אומרו והיה כי תלך עמנו והיה הטוב ההוא אשר יטיב ה' עמנו והיטבנו לך מתחי' דבריו למה לא א"ל הכי :

ואולם נר' לע"ד אי ניחא קמי שמיא ואם יוכשר לפני מו"ר דיובנו בהקדים מאי דאי' במס' כתובות ד' ק"ה ע"ב תניא ואיש בא מבעל שלישה ויבא לאיש האלד'ים לחם בכורים עשרים לחם שעורים וכרמל בצקלונו וכי אלישע אוכל בכורים הוה אלא לומר לך כל המקריב דורון לת"ח כאילו הקריב בכורים ופירש"י ז"ל וכי אלישע אוכל בכורים הוה והלא לא היה כהן שהרי מצינו בדברי הימים שנתיחס על שבט גד וכו' יע"ש והתוספות בד"ה וכי אלישע וכו' וז"ל אין צריך לדחוק כפי' הקונט' והכי פירושו וכי אלישע אוכל בכורים הוה והלא היה בשומרון ובכורים אין נאכלין חוץ לחומה כדמוכח פ' אלו הן הלוקין ובבהמה המקשה והכי איתא בס' אליהו זוטא ואיש בא מבעל שלישה וגו' וכי אלישע אוכל בכורים והלא לא היה שום מזבח ולא מקדש ולא כהן גדול אלא אלישע ותלמידיו יושבים לפניו מכאן אמרו כל המביא דורון וכו'. ובאמת כל רואה דברי התוס' הללו וגם דברי האליהו זוטא יתמה שהרי בכורים כל זמן שלא ראו פני הבית הם חולין גמורים כדאיתא במס' מכות ד' י"ט ע"א בכורים מאימתי חייבים עליהם (ופירש"י מיתה וזר) משיראו פני הבית ואי היו"ב מקלתן מבחוץ ונקלתן מבפנים אלו שבחוץ הם כחולין גמורים ואלו שבפנים הרי הם כהקדש והכי פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ג מה' בכורים וא"כ מאי אירייא שהיה בשומרון אלישע כיון שעדיין לא ראו פני הבית אינו חייב באכילתן וגם לפירש"י ז"ל ק' שפירש שלא היה כהן וכי לאכול חולין היה צריך כהן והאמת לא אכחד דאי הבכורים אלו לא ראו פני הבית והיו חולין גמורים א"כ לנו להבין כונת תגמ' שמקשה בכח וכי אלישע אוכל בכורים מאי קושיא הלא חולין גמורים הם ויכול לאכלם. ותו ק' מאי מקשה בס' אליהו זוטא וכי אלישע אוכל בכורים והלא לא היה מקדש ומזבח ולא כ"ג מאי קושיא הלא כל אלו צריך אחר שראו פני הבית אבל קודם הם חולין. ואם נאמר דמיירי דאלו הבכורים שהביא מבעל שלישה אחר שראו פני הבית הביא אותם ובזה יתורצו דברי רש"י והתוס' וא"ז ת"מ אכתי ק' לישנא דהש"ס דקא מקשה על אלישע דוקא שהיה נביא ואיך אוכל בכורים הלא אפי' פחות שבישר' זר לא יוכל לאכול בכורים ובפרט חוץ לחומה והיותר תימה על רש"י במלכים ב' סי' ד' פירש כפשטיה וגם כל מפרשי התורה רד"ק ורלב"ג פירשו כפשטיה שהביא בכורים ואכלו וגם בסנהדרין ד' י"ב אמרו שם בש"ס ואין לך מקום בא"י קלה לבשל פירותיה כבעל שלישה הרי דגם הש"ס סבר דהיו בכורים כפשטן ס"ד דברי רש"י והתוס' וא"ז נפלאו ממני ול"י ולדידי כונת תמיהת הש"ס היא דאפי' שהיו חולין איך אוכל אלישע שהוא קדוש דבר הראוי להקרבה וכן ראיתי לה' פני שלמה ז"ל בד' ס' שפירש הכי . איך שיהיה שמעינן מהכא דכל המביא דורון לת"ח כאילו מקריב בכורים :

עוד נקדים מ"ש בספרי פ' כי תבא ולקחת מראשית וגו תניא ר' ישמעאל אומר עשה מצות שבענין זה שבשכרה תכנס לארץ והרב ספרי דבי רב כתב דמוהר"מ כתב שצריך למחוק בריתא זו דאיך אפשר שיעשה מצוה זו קודם שיכנס לארץ ובקידושין איתא דלא נתחייבו בבכורים אלא לאחר ירושה וישיבה יע"ש שנדחק הרבה והרב ברך יצחק כתב שכונת ר' ישמעאל שיביאו דורון לת"ח דהוי כאילו מקריב בכורים ובשכר זה יכנסו לארץ ודקדק מדבריו דנקט עשה מצות שבענין זה ולא נקט עשה מצות בכורים והיינו בדומה לבכורים וכתמור :

עוד נקדים פלוגתא דרבנן ור' יהודה במס' בכורים פ' א' משנה ד' הגר מביא ואינו קורא שאינו יכול לו' אשר נשבעת לאבותינו ר' יהודה או' מביא וקורא והרמב"ם ז"ל בפ"ג מה' בכורים פסק דמביא וקורא וכת' מרן בכ"מ דבירושלמי איפסיקא הלכתא כר' יהודה ונתן טעם דיכול לומר אשר נשבעת לאבותינו דכתי' כי אב המון גוים נתתיך וה' משל"מ ז"ל הק' דהגרים לא נטלו חלק בארץ ואיך יאמר אשר נתת לי ועוד הק' דשבק תלמודא דידן ופסק כירושלמי והניחה בל"ע יע"ש :

ואני עני תמיהני על הרמב"ם ז"ל דאיתא התם במתני' דבכורים גר כשהוא מתפלל בינו לבין עצמו אומר אלד'י אבות ישראל וכשהוא מתפלל בביהכנ"ס אומר אלד'י אבותיכם. ומרן ז"ל בב"י א"ח סי' נ"ג הביא משם המרדכי דבורילבורג היו מונעים את הגר מלהיות ש"ץ שלא יוכל לו' אלד'י אבותינו. ור' יואל התיר כיון דקי"ל כר' יהודה דהגר מביא וקורא וכן עשו מעשה וכו' יע"ש. ובש"ע א"ח סי' נ"ן פסק וז"ל יש מונעים את הגר מלהיות ש"ץ ונדחו דבריהם יע"ש וע' להגאון ברכ"י א"ח סי' קל"ח שהאריך הרבה וכ' דהלכה כהרמב"ם דמביא וקורא כר"י וא"כ ק' למה לא פסק הר"מ ז"ל דגר יכול להיות ש"ץ לסברתו דפסק כר"י וי"ל אשר עפ"י פי' הרב בירך יצחק ז"ל כונת הכתו' בישעי' סי' נ"ו ואל יאמר בן הנכר הבדל יבדילני ד' וגו' כה אמר ד' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי וגו' והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי וגו'

מועיל טוב וערב ר״ת מטע ד׳ להתפאר ודו״ק:

ואפשר לתת טעם למה קרא אותם בשם אילי הצדק מטע ד׳ להתפאר ובזה בתחילה כונת דהע״ה בתהלים מזמור פ״ד אך קרוב ליריאיו ישעו לשכון כבוד בארצינו חסד ואמת נפגשו צדק ושלום נשקו דצכאו׳ יצ״ד דבתחילה קא מישתעי קרא בענין השלום כי ידבר שלום אל עמו ואל חסידיו ואל ישובו לכסלה ואח״כ אמר אך קרוב ליריאיו ישעו לשכון כבוד בארצינו חסד ואמת נפגשו וגו׳ כאילו הוא דבר נפרד בפ״ע ותו ק׳ סמיכות הני קראי חסד ואמת נפגשו וגו׳ עם מה שלמעלה. ואולם נלע״ד דיובן בהקדים מאי דאיתא במס׳ תענית ד״ד ע״א אמר רבא האי צורבא מרבנן דרתח אורייתא הוא דקא מרתחא ליה שנאמר הלא כה דברי כאש נאם ד׳ אמר ר׳ אבא אהון מתניתו לה מהתם ואנן מהכא מתנינן לה ארץ אשר אבניה ברזל אל תקרי אבניה אלא בוניה אמר רבינא אפי״ה בעי ליה לצ״מ למילף נפשיה בניחותא שנאמר הסר כעס מלבך וגו׳ והק׳ הרי״ף לר׳ אבא דיליף לה מדכתי׳ ארץ אשר אבניה ברזל דמיירי בא״י דמשמע דת״ח שבא״י הם קשים כברזל וכי שבח הוא לת״ח שבא״י שיהיו קשים ות״ח שבחו״ל הם רכים וצוד דאיתא בסנהדרין ד׳ כ״ב ע״א אמר ר׳ אושעיא מאי דכתי׳ ואקח לי ב׳ מקלות לאחד קראתי נועם ולאחד קראתי חובלים נועם אלו ת״ח שבא״י שמנעימים זה לזה בהלכה חובלים אלו ת״ח שבבבל שחובלים זה לזה. הרי דת״ח שבא״י הם רכים ומנעימים זל״ז ותי׳ דהאמת שת״ח שבא״י הם רכים ומנעימים זל״ז אבל לגבי שאר העם להוכיחם וליסרם הם קשים כברזל למחול להם וזהו מ״ש ר׳ אבא אשר אבניה ברזל לגבי שאר העם. וא״כ כפי תירוץ זה של הרי״ף ז״ל בהכרח לומר דמ״ש רבינא דמיבעי ליה לצו״מ למילף נפשיה בניחותא היינו עם שאר העם דהת״ח ביניהם ככר אמרנו שהם מנעימים זה לזה מוכרח דלגבי שאר העם ג״כ צריך למילף נפשיה בניחותא. והנה ידוע דמעולם לא זזה שכינה מכותל המערבי וגם דבמקום השכינה מוכרח להיות שלום ואחדות כדארז״ל והוא באחד דהשכינה שרויה במקום שיש אחדות:

מעתה נא״ה דאומר דהע״ה כי ידבר שלום אל עמו ואל חסידיו הכונה כמ״ש רבינא דגם שאר העם מוכרחים להיות בשלום עם חסידיו ואל ישובו לכסלה כדכתי׳ הסר כעס מלבך וכעס בחיק כסילים ינוח ואח״ך אמר דכ״ז הוא לבני בבל שהם חובלים אבל לבני א״נ ירוש׳ עיקו״ת בהכרח שיהיה שלום וז״א אך קרוב ליריאיו ישעו לשכון כבוד בארצינו כיון שהשכינה שרויה שם ודאי שיש שלום בניהם ובזה חסד ואמת נפגשו שעושים חסד ואמת זע״ז וצדק שהוא מלכות ושלום שהוא יסוד נשקו ליחד הדודים. ודו״ק ואפשר דזהו כונת הכתוב וקורא להם אילי הצדק דהיינו דכיון דצדק היא מלכות א״כ ישראל כיון שהם צדיקים ויהיה שלום ביניהם יקראו אילי הצדק שהוא בעלה דמטרוניתא ויתיחדו הדודים ויהיה מטע ה׳ להתפאר:

ובאופן אחר נלע״ד לפרש כונת דהע״ה חסד ואמת נפגשו צדק ושלום נשקו בהקדים פלוגתא דהרא״ש ור׳ ירוחם ז״ל עם המרדכי בשם ראב״ן ז״ל דהרא״ש ורי״ו ז״ל ס״ל דאין כופין את האדם לעשות לפנים משורת הדין והמרדכי וראב״ן ס״ל דכופין על לפמ״ה והביא פלוגתייהו מרן בב״י ח״מ סי׳ י״ב. ובזה פירש הרב עין יהוסף ז״ל ההיא דאיתא בפ׳ האומנין ד׳ פ״ג ע״א רבה בר בר חנא תברו ליה הנהו שקולאי חביתא דחמרא שקל להו גלימייהו אתו אמרו ליה לרב אמר ליה רב הב להו גלימייהו אמ״ל דינא הכי אמ״ל אין למען תלך בדרך טובים יהב להו. אמ״ל עניי אנן וטרחינן כוליה יומא וכפינן ולית לן מידי אמ״ל הב להו אגרייהו אמ״ל דינא הכי אמ״ל אין וארחות צדיקים תשמור. דלרבה בב״ח כונת הכתוב למען תלך בדרך טובים דהיינו אם תרצה ואם לא תרצה עכ״פ וארחות צדיקים תשמור. והיינו כהרא״ש ורי״ו ז״ל ורב ס״ל פי׳ הכתוב למען תלך בדרך טובים ולא תוכל לסרב ולו׳ איני רוצה לעשות למש״ה אלא וארחות צדיקים תשמור. ובזה פי׳ הרב החסיד ש״י ז״ל בפ׳ משפטים שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבא וצדקתי להגלות דהנה ידוע דלא חרבה ירוש׳ אלא על שדנו בה דין תורה וז״א שמרו משפט ועשו צדקה דהיינו לפנים משו״ה כי קרובה ישועתי לבא וגו׳ וזה יהיה כונת דהע״ה חסד ואמת נפגשו שהוא למש״ה בעהי״ת צדק ושלום שהוא היחוד הדודים. ובזה פירשתי בעניותי כונת הכתוב הגיד לך אדם מה טוב הטובה שתבין מה תועלת טוב כשתעסוק בתורה כמ״ש לעיל. ומה ה׳ דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד דהיינו שתאהב לעשות חסד למש״ה ובזה תרויח והצנע לכת עם אלהיך שתייחד הדודים בעהי״ת ודו״ק:

איך שיהיה נחזור לקוטב דרושינו לכבוד מתן תורה והוא דבתחילה אמר הפסוק ויקרא אליו ה׳ מן ההר לאמר כה תאמר לבית יעקב ותגד לבני ישראל. ואיתא במד״ר לבית יעקב אלו הנשים ותגד לבני ישראל אלו האנשים וכמה תירוצים נאמרו לקו׳ שקשה למה הקדים לנשים תחילה כדכתב הגאון חיד״א ז״ל בס׳ נחל קדומים ע״ש. והרב טירת כסף נתן טעם להקדמת הנשים יען שהמצריים היו אומרים וכל אוה״ע אם בגופם שלטו בנשותיהם לא כ״ש. וידוע מ״ש בזוה״ק שבטי יה עדות לישר׳ דמטעם זה כתוב בתורה בכל השבטים הראובני השמעוני להודיע בני ישר׳ שאלו בנ״י נפקו דכל הנשים היו צנועות ומזדקקות דוקא לבעליהן כי באמת כל העבירות שעושה האדם עיקר התעוררות היצה״ר הוא מהנשים כאשר עינינו הרואות בדור הזה שלובשות הנשים מיני מלבושים ופניהם מגולות ושערותיהן מבחוץ יריחם נודף והם סיבה שהבחורים בוער יצרם כאש בנעורת ובאים לידי עבירה ונמצא שעיקר עון הזימה תלוי בנשים שמתקשטות ויוצאות לקראת הזכרים ותבער בם אש היצה״ר בעוה״ר ומשו״ה הקדים הקב״ה לומר כה תאמר לבית יעקב אלו הנשים להודיע שהנשים היו צנועות ולא היה בהן שום חשש ספק פיסול בזרעם אחריהם ומידי הוא טעמא נקט קרא הראובני השמעוני כי ידוע איש ואשה שזכו שכינה שרויה ביניהם ואם לאו אש אוכלתן ב״מ נמצא דהיו״ד הוא מן האיש וה״א מן האשה ומשו״ה הקדים אות ה״א של האשה ואות יו״ד באחרונה דהיינו הראובני וכו׳. וזה כמה שנים שאמרתי משם הגאון הרב נאות יעקב שאמר בדרך צחות כונת המגיד היא שעמדה לאבותינו ולנו וכו׳ דתיבת היא אין לה מובן והוא מפרשה עפי״ה שאוה״ע היו אומרים על ישר׳ יוצאי מצרים אם בגופן שלטו בנשותיהם לא כ״ש ונמצא דישר׳ אין להם קדושה לחייב הנוגע בהם מדין מועל בהקדש שהרי כבר נפסלו ומה שהקב״ה מחבב את ישראל הוא כדין פסולי המוקדשין דאם עלו לא ירדו דנפקא לן מדכתי׳ זאת תורת העולה לרבות כל פסולי המוקדשין שאם עלו לא ירדו ומשו״ה מחבב אותם הקב״ה אבל טח עיניהם מראות דדרשו התם היא העולה למעוטי רובע ונרבע שאפי׳ אם עלו ירדו וא״כ אם היה ח״ו שמץ פיסול בישר׳ של זנות

דמלד הערבות אם הוכיחו פעם וב' וג' נפטר מהערבות ואח"כ חייב להוכיחו לקיים מ"ע דהוכח תוכיח עד מקום שידו מגעת ואם לא שמע הרי קיים מ"ע יע"ש. עו"ן מ"ש הרמב"ם ז"ל פ"ג מה' תשובה ה' א' וז"ל כל אחד וא' מבני האדם יש לו זכיות ועונות מי שזכיותיו מרובין ה"ז לדיק מי שעונותיו מרובים ה"ז רשע. וכן המדינה אם זכיות יושביה מרובים ה"ז לדקת ואם עונות יושביה מרובים ה"ז רשעה וכן כל העולם כולו. וכתב ה' לח"מ דבמדינה שעונות יושביה הן מרובים הלדיקים נלולים ואינם נענשים, כמו שמלינו בסדום שאמר אאע"ה האף תספה לדיק עם רשע השופט כל הארץ לא יעשה משפט והסכים הקב"ה לדבריו וכ"ש אם רובם לדיקים יע"ש ובודאי דה' לח"מ ז"ל לא יכחיש במ"ש רז"ל שהלדיקים נתפסים בעון הדור כדכתי' אלה פקודי המשכן וכמה מאמרי רז"ל והיך יוכל להיות שהלדיקים נלולים אם לא דל"ל בהכרח דמיירי דאחר שכבר הוכיחו וקיימו מלות תוכחה וילאו מהערבות ולא שמעו לקולם אזי ודאי נלולים הלדיקים. דבזה פירשתי בעניותי כונת הפ' בתהלים כי' ל"ח כי ד' אוהב משפט ולא יעזוב את חסידיו לעולם נשמרו וזרע רשעים נכרת לדיקים ירשו ארץ וישכנו לעד עליה פי לדיק יהגה חכמה ולשונו תדבר משפט. ולא נלריך בדקדוקים ועפ"י דברי הלח"מ ז"ל אתי שפיר והוא כונת דהע"ה כי ד' אוהב משפט כמ"ש אאע"ה השופט כל הארץ לא יעשה משפט וכן לא יעזוב את חסידיו לעולם נשמרו היבת לעולם מורה אפי' אם רוב המדינה חייבת שומר אותם הקב"ה וזרע רשעים נכרת. ואם רובם לדיקים ודאי ירשו ארץ וישכנו לעד עליה אך בתנאי פי לדיק יהגה חכמה ולשונו תדבר משפט שיוכיחם וילא י"ח בתוכחות על עון :

את זה רמזתי בנושאי מקדש איש על דגלו יקום להוכיח את בני ישראל באותות דהיינו ביום ש"ק שנקרא אות ומילת יחנו יהיה מלשון תוכחה כדכתיב אם תחנה עלי מחנה וז"א על דגלו באותות יחנו בני ישראל יקבלו תוכחה. ואם ח"ו הלכו מנגד ולא שמעו מוסר אזי הלדיקים שהם סביב לאהל מועד יחנו בשובה ונחת:

חזרתי ואמרתי יחנו בנ"י מנגד סביב לאהל מועד יחנו שם רמז לעולי רגלים שמכתתין רגליהם לרכוב אניות בדרכים ובסכנות בלב ימים לזכות לעלות לארץ ישראל להשתטח על קברי הלדיקים וזוכים שנמחלי' עונותיהם בזכות הלדקה שעושים לעניים ולת"ח ולגבתי חסד יזכו לראות בבנין ביה"מ הנקרא אהל מועד וזה יהיה כונת הכ' יחנו בנ"י מנגד שבאים ממרחק יזכו בזה סביב לאהל מועד יחנו:

חזרתי ואמרתי יחנו בנ"י מנגד סביב לאהל מועד יחנו שם רמז לשנה הזאת כי בעוה"ר לרה דעניותא רדיף אבתרן לעקת העניים עולה עד לשמים וחלאים רבים ורעים ומיתות משונות בחורים וזקנים וכל זה גורם עונותינו וגם כבר אמרנו בקוטב דרושינו דעיקר תכליה המבוקש הוא האחדות כמו שאמרנו והוא באחד דאי איכא אחדות ושלום איכא השראת שכינה וזה רמזתי יחנו בנ"י באחדות כדכתי' ויחן שם ישר' ואף שעתה אנחנו בעוה"ר מנגד עכ"ז בטחנו סביב לאהל מועד יחנו ויבנה בית המקדש ב"ב וימהר ויחיש לגאלינו ויאמר די ללרותינו ויקבץ פזורינו בשגלא ובז"ק אכי"ר :

תם ונשלם ספר דברי אי"ש שבח לאל בורא עולם:

וגו' דהכונה דיוכלו להתפלל בביהכנ"ס ולהיות ש"ן יע"ש . עו"ן דטוב הוא בכורים דכתיב בהו ושמחת בכל הטוב . עו"ן מ"ש הרב פני שלמה ז"ל דהטעם שסיבב הקב"ה את ישר' במדבר כדי שיתוספו הגרים ועי"ז יוליאו הרפ"ח ניצוצות שנפלו ולולא עמלק שלינן את הקדרה ניתוספו גרים הרבה ולא היינו סובלים עוד גלות כלל וזהו טעם כעיקר שנצטוינו למחות זרעו של עמלק . עו"ן מה שידוע שפירשו המפרשים והיית לנו לעינים שכבר למדנו סדר הדיינים בפ' ואתה תחזה. עו"ן מ"ש במד"ר פ' בהר אמר ר' אבין כל המארח ת"ח בתוך ביתו כאילו הקריב בכורים מג"ש דתביא תביא דהיינו תביא בית ד' אלקיך ועניים מרודים תביא בית . ושם ועלו לבי שראיתי להר"ש בפי' המשנה דבכורים שכתב משם התוספתא בני קני תותן משה מביאים בכורים דכתיב והטבנו לך ע"ש :

מעתה נא"ה והוא דמרע"ה אומר ליתרו נוסעים אנחנו אל המקום אשר אמר ה' אותו אתן לכם ובאיזה זכות נכנס לארץ כי אם בזאת להביא דורון לת"ח דהוי כאילו מקריב בכורים ולקבל אותו בתוך ביתינו וז"א לכה אתנו ואל ניתן לך דורון והיינו שאמ"ל והיטבנו לך ונתן טעם כי ד' דיבר טוב על ישר' שהקב"ה ציוה ליש' להביא בכורים וכשמוע יתרו מה שאמר מרע"ה הבין שהוא אינו יכול להביא בכורים מטעם דכתי' אשר תביא מארצך ואינו יכול לו' ג"כ אשר נשבעת לאבותינו ומשו"ה אמ"ל לא אלך כ"א אל ארצי ואל מולדתי דיקא שבא"י אינו ארצי וגם אל מולדתי שלא אוכל לו' לאבותינו ולזה השיב לו מרע"ה אל נא תעזוב אותנו כי ע"כ ידעת חנותינו במדבר הוא כדי לקבץ גרים וזה יהיה על ידך שיתוספו הגרים ומה שאמרתי לך והיטבנו לך כונתו היתה משום והיית לנו לעינים שאתה ת"ח להביא לך דורון דהוי כמקריב בכורים אבל והיה כי תלך עמנו והיה הטוב ההוא דהיינו הבכורים שנביא בא"י והיטבנו לך גם אתה תביא ותקרא כמ"ש הרמב"ם ז"ל :

מעתה נבאר כונת המאמר הנזכר פתח השער הוא היה אומר לא עליך המלאכה לגמור ולא אתה ן' חורין ליבטל ממנה אם למדת תורה הרבה נותנים לך שכר הרבה ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך ודע מתן שכרן של צדיקים לעת"ל דלכאו' יש להבין אומרו לא עליך וכו' משמע שנרגש איזה הרגש בדבריו הראשונים שאמר ר"ט היום קצר והמלאכה מרובה והפועלים עצלים והשכר הרבה ועי"ז בא לתרץ לא עליך המלאכה וכו' . ותו ק' אומרו אם למדת תורה הרבה וכו' מי לא ידע בכל אלה שכפי עבודתו שיעשה האדם משלמין לו שכרה. ותו ק' ונאמן בעל מלאכתך וכו' מי עלה ברעיונו ח"ו שהקב"ה יקפח שכרו. ותו ק' אומרו ודע שמתן שכרן של צדיקים לעת"ל כאילו היא ידיעה חדשה :

ואולם נלע"ד לפרש עפ"י מה שחקרתי בדרשותי בפ' התרל"ו על מתני' דמס' פאה אלו דברים שהאדם עושה אותם אוכל מפירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא ואלו הן כבוד או"א וג"ח וכו' ותלמוד תורה כנגד כולם ובמס' קידושין ד' מ' ע"א יליף להו מקראי דכולהו אית להו פירות בעוה"ז והקרן קימת לו לעוה"ב יע"ש ולנו לדעת במה נזכה לאכול הפירות בעוה"ז מאחר שלא נתן לנו גוף הקרן כדי לאכול הפירות לא זכינו בפירות כלל וכמ"ש הרדב"ז ז"ל ביבמות סי' רכ"ב באחד שכ"מ שמסר מעות ומטלטלים ביד הרדב"ז וליוה שיונח במקום בטוח ומהפירות יתן לת"ח שתורתם אומנותם שילמדו לע"ן והקרן יהיה קיים לעד לעולם והרדב"ז ז"ל סבר דזכו הת"ח בפירות הנ"ז והרב מהר"י בי רב ומהר"ש הלוי ז"ל חלקו עליו דכיון דלא אמר שהקדיש הקרן לפירותיו לא זכו והוי כאו' ידור פ' בבית זה יאכל פ' פירות דקל זה דלא אמר כלום ונשתייעו נתבו' הרשב"א ז"ל ויען היו המה שנים כפו אותו לבטל דעתו כנגדם והחזירם ליורש ע"ש נמלא דאפי' שמסר המעות ביד הרדב"ז עכ"ז אסיקו דלא אמר כלום וא"כ אנחנו עם בני ישראל איך ובמה נזכה לאכול הפירות מאחר שלא נותן לנו הקרן לפירות ואמרתי בעניותי דמה שאנו זוכים בפירות בעוה"ז מדין תנאי וכמ"ש הטור סי' ר"ע ס"ק י"ב דאף דאין אדם מקנה דשלב"ל תנאי מהני בדשלב"ל וזהו ד' הרא"ש וכמ"ש מרן ז"ל שם ושרשו פתוח מהשיא דבן לוי לדידן דקי"ל ע"מ תנאה הוי יע"ש : וא"כ שפיר אנו זוכים בפירות בעוה"ז מדין תנאי ובזה פי' כונת הכתו' היום לעשותם ולמחר לקבל שכרם והיה עקב תשמעון וגו' ע"ש . עוד אמרתי דאנו זוכים מדין נדר וכמ"ש הרמב"ם פ' כ"ב מה' מכירה ה' ט"ו וז"ל דין ההקדש ודין הצדקה ודין הנדרים אינו כדין ההדיוט שאם אמר מה שתלד בהמתי יהיה הקדש או אתננו לצדקה הרי זה חייב כדכתי' ככל היוצא מפיו יעשה וכתב שם מרן בכ"מ דחייב לקיים מדין נדר וכן פסק מרן בב' הקצר סי' רי"ב יע"ש :

אמור מעתה דזה יהיה כונת מתני' דבתחילה אמר ר"ט היום קצר והמלאכה מרובה והפועלים עצלים והשכר הרבה ובעה"ב דוחק מדבריו אלו מוכח דהקב"ה כב יכול הוא בעה"ב ואנחנו פועלים ויש לנו דין שכיר או קבלן ועי"ז נותן לנו שכירות פעולתינו ולזה אמר לא עליך המלאכה לגמור ולא אתה ן' חורין ליבטל ממנה הכונה שאין אתה לא קבלן ולא שכיר לקבל שכר הת"ת אלא מה שמשלם לך הקב"ה הוא מדין תנאי שהוא מתנה עמך אם למדת תורה הרבה נותנים לך שכר הרבה ועוד אמר ונאמן בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך מדין נדר השוא אמר ולא יעשה וא"כ דע שמתן שכרן של צדיקים שהוא קרן קיימת שנדר ליתן לך הוא לעת"ל :

איך שיהיה חזרתי לנשאי מקדם אמרתי בתחילת דברי איש על דגלו באותות לבית אבותם יחנו בני ישראל מנגד סביב לאהל מועד יחנו דיש לדקדק כפל הלשון כבר אמר יחנו ב"י למה חזר לומר סביב לאהל מועד יחנו המגם נלע"ד לפרש בהקדים מ"ש הרב מהר"מ אלשיך ז"ל בפי' הכתו' על חומותיך ירוש' הפקדתי שומרים כל היום וכל הלילה תמיד לא יחשו. המזכירים את ה' אל דומי לכם ואל תתנו דומי לו עד יכונן ועד ישים את ירוש' תהלה בארץ דהכונה דאומר הנביא על חומותיך ירוש' הפקדתי שומרים דהיינו מוכיחים שיוכיחו בקהל עם כי הן בעון בית המקדש שוא בנוי ומשוכלל רוחני למעלה ומי מעכב עונותינו ואמטו"ל שיוכיחו אותם בכנגד הצדיקים והישרים שמסגלים מלות ומע"ט וסיגופים וצדקות ותעניות כיון שכל ישר' ערבים זל"ז עושים הרשעים כמה עבירות ביד רמה ונתרבה הפריצות ומחללי שבתות בפרהסיא ובזיון התורה ולומדיה ושבועות שוא ושקר וגזל והונאה וגילוח הזקן ונמלא דכל מה שעשו הצדיקים נאבד והיו כלא היו ומעכבים את הגאולה משו"ה אומר הנביא שיוכיח המוכיח תמיד לא יחשו עד יכונן ועד ישים את ירוש' תהלה בארץ :

עוד נקדים מ"ש הגאון ה' חק"ל ז"ל בח' א"ח סי' מ"ח שחקר דמאחר דכל ישראל ערבים זל"ז ונמכרת כל אחד להוכיח את חבירו כשרואהו איזה עבירה מלד הערבות למאי אילטריך קרא דהוכח תוכיח ותי'

דמלך

ברכות דמ"ד אומר ה' שערי ציון השערים המצויינים בהלכה . . . . . ד"י ע"ד
דנ"ה ע"א ג' מכריז הקב"ה . . ד"ג ע"ב וד' ע"ד
פאה פ"א אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעה"ז וכו' . . . ד"ג ע"ג
ערלה פ"א מ"ה אילן שנעקר וכו בריכה וירושלמי דערלה פ"א . . . ד"י ע"ד
בכורים פ"א מ"ד הגר מביא ואינו קורא. די"ג ע"ב
שבת די"ד ע"א כל דיין שדן דין אמת נעשה שו' להקב"ה במ"ב . . ד"ח ע"ב
דמ"א ע"א והחיות היו על מלאות האגפים ותוס' ד"ה ובמואל. . די"א ע"ג
דנ"ה ריבך בקירי ריפא דריבך בחמימי . . . . ד"א ע"א
דקי"ג ע"ב וכה תדבקין עם נערותי רימז לה שרוצה לידבק בה . . די"א ע"ב
דקי"ט ע"ב אין השו' מתקיים אלא בשביל תשב"ר . . . . . ד"י ע"ד
דקל"ט ע"א אם ראית דור שצרות רבות באות עליו צא ובדוק בדייני ישראל . . . . ד"ה ע"ב
עירובין די"ג ע"ב ב' שנים ומחצה נחלקו ב"ש וב"ה אי נוח לו לאדם שנברא. ד"ז ע"ד
תענית ד"ד ע"א האי צו"מ דרתח אורייי' הוא דקא מרתחא ליה . . . די"ב ע"ג
מגילה דכ"ח ע"ב ווי לארעא דיבר' דחסרא גברא רבא . . . . ד"א ע"ב
כתובות דע"ב ע"ב רמ"א טוב לבת אל בית אבל. . . . . . . ד"א ע"ב
דק"ד ע"א ההוא יומא דנח נפשיה דר' גזרו תענית. . . . . ד"ב ע"ב
דק"ה ע"ב כל המביא דורון לת"ח כאלו הקריב בכורים ותוס' ד"ה וכי אלישע . . . . די"ג ע"א
דק"י ע"ב תוס' ד"ה הוא אומר לעלות . . . . די"א ע"ד
קידושין ד"ח השקדשי לי בככר זה ואמ"ל תנהו לכלב . . . . ד"ט ע"ג
ד"מ ע"א אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעה"ז . . . . . ד"ג ע"ג
גיטין די"א ע"ב האומר תנו גט זה לאשתי ושטר שחרור זה לעבדי וכו'. . ד"ח ע"ד
די"ג ע"א גמ' ותוס' ד"ה עבדא בהפקרא ניחא ליה . . . . ד"ח ע"ד
נדרים דל"ח ע"ב הכל עשירים דעת הוץ ממחוסרי כפרה ופי' הר"ן שם . ד"ב ע"ב
דל"ח ע"א התורה נתנה למרע"ה ונהג טובת עין ונתנה לישראל. . ד"ח ע"ב
דמ"ו ע"א קונם לביתך שאני נכנס והר"ן שם דמ"ז ע"א ד"ה מת . . די"ב ע"א
נזיר די"א ע"א רש"י ד"ה רבינא . . ד"ז ע"א
קמא דל"ז השוקף עבדו ש"ת ועשה בו מלאכה פטור. . . . : . . . די"א ע"ב
דל"ע ומליעא דקי"ב הנותן כלי לתקן אי עובר משום ב"ת. . . ד"ט ע"ד
מציעא דל"ב ע"ב קולן אדם ע"י בנו ובתו. ד"י ע"ג
בתרא דיו"ד ע"ב שאלו לעולם עד היכן כחה של צדקה וכו' . . . . ד"ב ע"ד
ע"ז ד"ד ע"א כל מי שקיים את התו' יבא ויטול שכרו. . . . . . ד"ט ע"ג

ע"ז דכ"ו ע"ב תוס' אני בונה . . ד"ב ע"ד
דע"ב ע"א ההוא דאמ"ל לחבריה אי מזבינגנא להאי ארעא לך מזבינגנא. ד"ח ע"ב
סנהדרין די"ב אין לך מקום בא"י קלה לשאת פירותיה כבעל בליפה . . די"ג ע"ב
ד"ך ע"ב תוס' ד"ה כל האמור בפ' מלך. מלך מותר בו . . . . ד"ח ע"ב
דכ"ב ע"א נועם אלו ת"ח שבא"י. די"ב ע"ג
דל"ח ע"ב הראה הקב"ה לאדה"ר דור דור ודורשיו וכו' . . . ד"ד ע"א
דמ"ו ע"ב הספדא יקרא דחיי או יקרא דשכבי ותוס' שם . . . ד"א ע"ג
דס"ו ע"ב ויו לחלק או להוסיף . ד"ו ע"ד
דל"א ע"א גוף ונשמה יכולים לפטור מן הדין . . . . . ד"ט ע"א
מכות די"ט ע"א בכורים מאימתי חייבים עליהם . . . . די"ג ע"א
הוריות קי"א ע"ב אין מושחין מלך בן מלך . . . . ד"ג ע"ד
אבות פ"ב מ"ה ריב"ז קבל משמאי והלל הוא היה או' אם למדת תורה הרבה וכו' . . . . . . ד"ט ע"ד
פ"ב מט"ו לא עליך המלאכה לגמור וכו' . . . . די"א ע"ב וי"ב ע"ד
פ"ג מ"א עקביא בן מהללאל או' הסתכל בג' דברים . . . . ד"ט ע"א
פ"ו מ"א רמ"א כל העוסק בתו' לשמה זוכה לדברים הרבה . ד"ו ע"ג וד"ז ע"ב
מנחות דכ"ג ע"א אי בר אוריין הוא יתי וכו'. . . : . . . ד"ו ע"ג
דק"י ע"א לעולם זאת על ישר' מיכאל שר הגדול עומד ומקריב נשמותיהן של ישר'. . . . . ד"ב ע"א וד"ג ע"ב
חולין דכ"ד ע"א אמרו עליו על ר"ח וכו' שמן שסכתני אמי בילדותי הן עמדו לי בעת זקנותי. . . ד"ה ע"א
דע"א ע"ב רש"י ד"ה כרי"ו . . ד"ו ע"ד
ערכין די"ז ע"א דור לפי פרנס ופרנס לפי הדור . . . . ד"ה ע"ב
תמורה די"א ע"ב האומר רגלה של זו עולה פשטה קדושה בכולה . . ד"א ע"ד
עוקצין בסופו אמר"ש בן חלפתא לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום . . . . ד"ג ע"ב

מפרשי הש"ס

פי' המשניות להרמב"ם ריש מס' כריתות שמלכות היא ירושה בזמן שהשלום בישראל . . . . : . . . ד"ג ע"ד
יקר הערך על די"ז ע"א מערכין רמי ומקשה הפך סו' דשבת קל"ע . . ד"ה ע"ב
מהרש"א בח"א סוף מכות דכ"ג ע"ב כונה נחלו' ב"ש וב"ה בעירובין די"ג ע"ב נוח לו לאדם שנברא עם תריג"מ . . . . ד"ז ע"ד
חי' הרי"ף על תענית ד"ד ע"א האי צו"מ דרתח הפך סנהדרין דכ"ב לא' קראתי נועם וכו' . . . . . די"ב ע"ג
באר משה על נזיר די"א ע"א. קו' להר' אד"ר אות ח"ט הפך דברי רש"י שם. ד"ז ע"א

כתוב בתורה

שנוי בנביאים

ומשולש בכתובים

מדרשים שונים ומאמרי רז"ל

תלמוד גדול

חקור דבר

תושלב"ע

שירי תהלה

שיר אשר שוררו ילדי הה"ת ונערי בני ישראל אשר בישי' תפארת ירושלים יכב"ץ ביום המינוי, לכבוד אדוננו המלך המנצח החסיד הרחמן והצדיק

שולטן עבד אל חמיד כאן יר"ה.

יום יום תודה לאל אתמיד. וגם שועה לך אצמיד. נצור נא מלכנו תמיד.

איפינדי מיז שולטן עבד אל חמיד.

ענה אל חי שוכן רומה. הקם הוד מלכות תורנמה. שומרהו היה לו חומה. כסאו יהיה תמיד.

איפינדי וכו'.

קול תחינתי ירצה. עלי רם על כל יתנשא. להכין בחסד כסא. ומלכותו לעד תתמיד.

איפינדי וכו'.

ברך יכרעו לפניו. עריו נחתים מפניו. חסד ואמת מגיניו. סוככים על לבו תמיד.

איפינדי וכו'.

אל רם יהל אור למשיחו. להשגיא אונו וכחו. שלוה ושקט מבטחו. נצח ינון שמו תמיד.

איפינדי וכו'.

יגביה אל שוכן ציון. כוכב מערכתו עליון. חוסה על עם דל ואביון. מגן הוא עלינו תמיד.

איפינדי וכו'.

שדי שעה נא קול רחשי. נכספה כלתה נפשי. כבודי ומרים ראשי. אדוננו יחיה תמיד.

איפינדי וכו'.

רחום שוכן במרומים. ברכהו באורך ימים. יבלה שניו בנעימים. אל ה' עיני תמיד.

איפינדי וכו'.

חזק אל ואמיץ כח. אויביו ידכה ישוח. ואוהביו פקח קוח. תהלהו בפי תמיד.

איפינדי מיז שולטן עבד אל חמיד.

שיר שיסדתי לכבוד התנא רמבעה"נ זיע"א לשורר על קברו לחן לכבודך ידיד נעלה. וסי'

אנכי יעקב אלישר חזק.

אדון עולם ואין שני. בך מחסי צור מגיני. מכל צרה הצילני. אלהא דמאיר ענני. אלהא דמאיר ענני.

נכספה נפש עניה. אל כרם חמד טבריה. מתי אבוא ואודה יה. מהר קדשו יענני. מכל צרה הצילני. אלהא דמאיר ענני.

(ד' בתים אלו רומזים למ"ם רז"ל ארבעה נדיבים לסודות וכולם נודרים לקופת רמב"ה זיע"א).

כלו בדמעות עיני. אשא בשרי בשיני. שמעת קול תחנוני. שועתי ותרפאני. מכל צרה הצילני. אלהא דמאיר ענני.

ירדתי אל תוך אניה. בעמקי שאול והחתיה. והוציאני לרויה. טרם אקרא יענני. מכל צרה הצילני. אלהא דמאיר ענני.

יחיד אני וגווע. בארץ מדבר אשוע. ומאויבי אושע. כרו שוחה ללכדני. מכל צרה הצילני. אלהא דמאיר ענני.

על פשעי נא תעבור. ארך אפים מגבור. ויריצוני אל תוך הבור. ואך חושך ישופני. מכל צרה הצילני. אלהא דמאיר ענני.

קולי שמעת כחסדך. שטחתי כפי אליך. בבואי לקבורתך. זכותך יגן בעדני. מכל צרה הצילני. אלהא דמאיר ענני.

ברב שרעפי בקרבי. וגם שאול הוא הצב"י. אך לזאת יחרד לבי. אל נא רפא נא את עיני. מכל צרה הצילני. אלהא דמאיר ענני.

אל יפעת הוד זיו תפארתך. כפלח הרמון רקתך. וים כנרת חומותיך. כל יקר ראתה עיני. מכל צרה הצילני. אלהא דמאיר ענני.

ישר יחזו פנימו. חסידי עליון נסיכמו. זכותם יסך עלימו. מצרה חושה ופדני. מכל צרה הצילני. אלהא דמאיר ענני.

חזקו עמי הרימו נס. על ציון רבי מאיר בעל הנס. נדחי ישראל יכנס. יבנה ביהי ואדמיני. מכל צרה הצילני. אלהא דמאיר ענני.

3 1761 07287520 6